

Tallinna Haabersti Gümnaasiumi õppekava

Sisukord

Üldsätted	5
Õppekava üldosa	8
1. Kooli väärtused ja eripära	8
2. Kooli õppe- ja kasvatusesmärgid	9
3. Valdkonnasisesed ja –ülesed lõiminguvõimalused, üldpädevuste kujundamise ja õppekava läbivate teemade käsitlemise põhimõtted	10
3.1. Valdkonnasisesed ja-ülesed lõiminguvõimalused	10
3.2. Üldpädevuste kujundamise põhimõtted	11
3.3. Õppekava läbivate teemade käsitlemise põhimõtted	12
3.4. Õppeainete- ja ainevaldkondade vahelise lõimingu põhimõtted ning õppekeskkonna mitmekesistamiseks kavandatud tegevused gümnaasiumi kooliastmel	12
4. Õppekorraldus koolis	13
4.1. Õppekorraldus põhikoolis (SH õppe korraldamise viisid)	13
4.1.1. Tunnijaotusplaani õppeainete ja klassiti ning vaba tunnimahu kasutamine	13
4.1.2. Õppe korraldamise viisid	15
4.1.3. Riiklikus õppekavas sätestatud õppeainete nimetustes või õppemahtudes tehtud erisused ja erisuste tegemise põhjendused	15
4.1.4. Valikõppeainete ja võõrkeelte valik	15
4.1.5. Eesti keelest erinevate õppekeelte kasutamine õppeainetes	15
4.1.6. Eestikeelsele õppele ülemineku toetamine	16
4.2. Õppekorraldus gümnaasiumis	16
4.2.1. Õppeainete loend ja maht gümnaasiumis, tunniarv	16
4.2.2. Kohustuslike kursuste ja kooli pakutavate valikkursuste ning valikõppeainete kirjeldused	17
4.2.3. Õppesuundade kirjeldused	18
4.2.4. Õpilase õppekoormuse kujundamise põhimõtted	18
4.2.5. Valikkursuste valimise põhimõtted	18
4.2.6. Hariduslike erivajadustega õpilaste õppe korraldus gümnaasiumis	18
4.2.7. Õppeainete vahelise lõimingu põhimõtted	18
4.2.8. Õppeainete valiku võimalused ja tingimused, valikainete ja võõrkeelte valik	18
4.2.9. Erinevate õppekeelte kasutamine	19
4.2.10. Ülemineku tingimused kitsalt matemaatikalt laiale matemaatikale ja laia matemaatika järgi õppinud õpilastel kitsale matemaatikale	19
4.2.11. Seosed gümnaasiumi riikliku õppekava nõuetega	19
4.3. Distantõppe korraldus	19
5. Kooli õppekava välise õppimise või tegevuse arvestamine koolis õpetatava osana	22
6. Pädevuste kujundamiseks ning õppekeskkonna mitmekesistamiseks kavandatud tegevused (SH õppekava rakendamist toetavad tegevused, õppekäigud ja muu taoline)	23
7. Liikluskasvatuse teemad kooliastmeti	24

7.1. Üldised teadmised ja oskused ohutuks liiklemiseks	24
7.2. Liikluskasvatuse teemad	24
8. III kooliastmes läbivatest teemadest lähtuva või õppeaineid lõimiva loovtöö temaatika valiku, juhendamise, töö koostamise ja hindamise kord	25
9. Õpilasuurimuse või praktilise töö korraldus gümnaasiumi kooliastmes	25
9.1. Õpilasuurimuse korraldus	25
9.2. Praktilise töö korraldus	26
9.3. Teemavaldkonnad, kus õpilasuurimusi ja praktilisi töid ette valmistada saab ning milliseid praktilisi töid gümnaasiumis ette valmistada saab	28
10. Hindamise korraldus ja hindamise täpsustatud tingimused ja kord	28
10.1. Hindamise korraldus põhikoolis	28
10.1.1. Tulemuse hindamine hindega „nõrk“, kui hindamisel tuvastatakse kõrvalise abi kasutamine või mahakirjutamine	28
10.1.2. Järelevastamise ja järeltööde sooritamise kord	28
10.1.3. Hinnete ja hinnangute vaidlustamise kord	29
10.1.4. Kokkuvõtva hindamise sagedus, et teavitada õpilast ja vanemat kokkuvõtvatest hinnetest	29
10.1.5. Kasutatav hindedüsteem ja hinnete viie palli süsteemi teisendamise põhimõtted	29
10.1.6. Kirjeldavate sõnaliste hinnangute kasutamine põhikooli I ja II kooliastmel	29
10.1.7. Põhikooli õpilase käitumise (sealhulgas hoolsuse) kohta õpilasele ja vanemale kirjaliku tagasiside andmise kord	29
10.1.8. Täiendavale õppetööle jätmise, järgmisse klassi üleviimise ning klassikursust kordama jätmise täpsustatud tingimused ja kord	30
10.2. Hindamine gümnaasiumis ja gümnaasiumi lõpetamise korraldus	31
10.2.1. Tulemuse hindamine hindega „nõrk“, kui hindamisel tuvastatakse kõrvalise abi kasutamine või mahakirjutamine	31
10.2.2. Järelevastamise ja järeltööde sooritamise kord	31
10.2.3. Hinnete ja hinnangute vaidlustamise kord	31
10.2.4. Hindamise korraldus õpilasuurimuse ja praktilise töö hindamisel, sealhulgas retsenseerimisel ja kaitsmisel	32
10.2.5. Kasutatav hindedüsteem	32
10.2.6. Hindamise, täiendavale õppele jätmise, järgmisse klassi üleviimise ning klassikursust kordama jätmise täpsustatud tingimused ja kord	32
10.2.7. Gümnaasiumi lõpetamise korraldus	33
11. Õpilaste arengu ja õppimise toetamise korraldus ning õpilaste täiendava juhendamise ja hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorralduse põhimõtted, tugiteenuste rakendamise kord	33
11.1. Individuaalse õppekava koostamine või muu tugisüsteemi määramine õpilasele, et aidata omandada nõutavad teadmised ja oskused	34
11.2. Andeka õpilase juhendamine ja tema oskuste arendamine konkurssideks ja olümpiaadideks valmistumisel	34
11.3. Tugiteenuste rakendamine	35
12. Õpilaste täiendav juhendamine	35
12.1. Individuaalse õppekava koostamine või muu tugisüsteemi määramine õpilasele, et aidata omandada nõutavad teadmised ja oskused	37
13. Karjääriõppe, karjääriinfo ja nõustamise korraldamine	37
14. Õpilaste ja vanemate teavitamise ja nõustamise korraldus	38
15. Õpetajate koostöö ja töö planeerimise põhimõtted	38

15.1. Õpetajate koostöö ja töö planeerimise üldpõhimõtted	38
15.2. Õpetajate koostöö ja töö planeerimise põhimõtted distantsõppe korral	40
15.3. Õpetajate omavaheline koostöö	40
16. Kooli õppekava uuendamise ja täiendamise kord	41
16.1 Kooli õppekava muutmise algatamine	41
16.2 Kooli õppekava muudatuste ettevalmistamine	41
16.3 Kooli õppekava uuendamise või täiendamise eelnõu esitamine hoolekogule, õppenõukogule ja õpilasesindusele arvamuse andmiseks	41
15.4 Kooli õppekava kehtestamine	42
15.5 Kooli õppekava avalikustamine	42
Põhikooli ainevaldkonna kavad	43
Ainevaldkond „Keel ja kirjandus“	43
Eesti keel	52
Kirjandus	94
Vene keel vene õppekeele klassis	105
Eesti keel teise keelena	144
Ainevaldkond „Kehaline kasvatus“	193
Kehaline kasvatus	199
Ainevaldkond „Kunstiained“	227
Kunst	236
Muusika	272
Ainevaldkond „Loodusained“	293
Loodusõpetus	301
Bioloogia	321
Füüsika	332
Geograafia	340
Keemia	348
Ainevaldkond „Matemaatika“	354
Matemaatika	362
Ainevaldkond „Sotsiaalsained“	391
Inimeseõpetus	399
Ajalugu	415
Ühiskonnaõpetus	430
Ainevaldkond „Tehnoloogia“	440
Tööõpetus, käsitöö, kodundus ja tehnoloogiaõpetus	448
Ainevaldkond „Võõrkeeled“	479
A-võõrkeel	486
B-võõrkeel	523
Valikaine „Informaatika“	543
Valikaine „Funktsionaalne lugemine“	548
	552
Gümnaasiumi ainevaldkonna kavad	
Ainevaldkond „Keel ja kirjandus“	552
Vene keel	560
Kirjandus	566
Eesti keel teise keelena	578
Valikkursus „Draamaõpetus“	605
Valikkursus „Eesti ametikeel“	608
Ainevaldkond „Kehaline kasvatus“	611

Kehaline kasvatus	618
Valikkursus „Tantsuõpetus“	623
Valikkursus „Liikumine välistingimustes“	625
Ainevaldkond „Kunstained“	626
Kunst	635
Muusika	640
Valikkursus „Veebidisain“	648
Valikkursus „3D modelleerimine“	650
Ainevaldkond „Loodusained“	652
Bioloogia	660
Füüsika	667
Geograafia	675
Keemia	682
Valikkursus „Elu keemia“	687
Valikkursus „Elementide keemia“	689
Valikkursus „Elektroonika alused“	691
Ainevaldkond „Matemaatika“	694
Kitsas matemaatika	702
Lai matemaatika	707
Valikkursus „Programmeerimine“	716
Ainevaldkond „Sotsiaalsained“	718
Ajalugu	726
Inimeseõpetus	739
Ühiskonnaõpetus	743
Psühholoogia	748
Valikkursus „Inimene ja õigus“	751
Valikkursus „Tallinna lugu“	756
Valikkursus „Meediaõpetus“	757
Ainevaldkond „Võõrkeeled“	761
B2-sihttasemega võõrkeel	768
B1-sihttasemega võõrkeel	772
Hispaania keel	777
Valikõppeained	782
Valikõppeaine „Karjääriõpetus“	782
Valikõppeaine „Riigikaitseõpetus“	788
Valikõppeaine „Uurimistö alused“	796

Üldsätted

Õppekava koosneb õppekava üldosast ja ainevaldkondade õppeainete ainekavadest.

Õppekava üldosas sätestatakse:

1. kooli väärtused ja eripära (Vabariigi Valitsuse 6. jaanuari 2011. a määruse nr 1 „Põhikooli riiklik õppekava“, edaspidi „põhikooli riiklik õppekava“ või „PRÕK“, § 24 lg 6 p 1; Vabariigi Valitsuse 6. jaanuari 2011. a määruse nr 1 „Gümnaasiumi riiklik õppekava“, edaspidi „gümnaasiumi riiklik õppekava“ või „GRÕK“, § 19 lg 6 p 1);
2. kooli õppe- ja kasvatusesmärgid (PRÕK § 24 lg 6 p 1; GRÕK § 19 lg 6 p 1);
3. valdkonnasisesed ja –ülesed lõimingvõimalused (PRÕK § 24 lõige 6 punkt 1) ning üldpädevuste kujundamise ja õppekava läbivate teemade käsitlemise põhimõtted (PRÕK § 24 lõige 6 punkt 1; GRÕK § 19 lõige 6 punkt 3; GRÕK § 4 lõige 2);
  - 3.1. õppeainete- ja ainevaldkondade vahelise lõimingu põhimõtted ning õppekeskkonna mitmekesistamiseks kavandatud tegevused gümnaasiumi kooliastmel (GRÕK § 19 lõige 6 punkt 3);
4. õppekorraldus koolis;
  - 4.1. õppekorraldus põhikoolis (PRÕK § 24 lg 6 p 2; PRÕK § 15 lg 1), sh õppe korraldamise viisid (PRÕK § 15 lg 2);
    - 4.1.1. tunnijaotusplaan õppeaineti ja klassiti, sealhulgas põhikooli riikliku õppekava § 15 lõikes 4 nimetatud tundide kasutamine (PRÕK § 24 lg 6 p 2), vaba tunnimahu kasutamine (PRÕK § 15 lg 4);
    - 4.2.1. riiklikus õppekavas sätestatud õppeainete nimetustes või õppemahtudes tehtud erisused ja erisuste tegemise põhjendused (PRÕK § 24 lg 6 p 2; PRÕK § 15 lg 5), sh kooli õppekava erinevused võrreldes põhikooli riikliku õppekavaga, kui kooli nõukogu nõusolekul on muudetud läbivate teemade nimistut (PRÕK § 15 lg 5);
    - 4.3.1. valikõppeainete ja võõrkeelte valik (PRÕK § 24 lg 6 p 2);
    - 4.4.1. eesti keelest erinevate õppekeelte kasutamine õppeaineti (PRÕK § 24 lg 6 p 2);
  - 4.2. õppekorraldus gümnaasiumis (GRÕK § 19 lg 6 p 2; GRÕK § 11 lg 8);
    - 4.2.1. kohustuslike kursuste ja kooli pakutavate valikkursuste ning valikõppeainete kirjeldused, õppesuundade kirjeldused nende olemasolul, õpilase õppekoormuse kujundamise põhimõtted (GRÕK § 19 lg 6 p 2);
    - 4.2.2. erinevate õppekeelte kasutamine (GRÕK § 19 lg 6 p 2);
5. kooli õppekava välise õppimise või tegevuse arvestamine koolis õpetatava osana (PRÕK § 15 lg 9; PGS § 17 lg 4);
6. pädevuste (üldpädevuste, valdkonnapädevuste ja kooliastmetes taotletavate pädevuste) kujundamiseks (PRÕK § 4 lg 2) ja õppekeskkonna mitmekesistamiseks kavandatud tegevused, sh õppekava rakendamist toetavad tegevused, õppekäigud ja muu taoline (PRÕK § 24 lg 6 p 3);
7. liikluskasvatuse teemad kooliastmeti, mis tulenevad riiklikes õppekavades sätestatud läbivast teemast „Tervis ja ohutus“, nende käsitlemise ulatus ning kavandatud liikluskasvatusalased tegevused (Vabariigi Valitsuse 20. oktoobri 2011. a määrus nr 136 „Laste liikluskasvatuse kord“, edaspidi „laste liikluskasvatuse kord“, § 6 lg 3 ja lg 4);
8. III kooliastmes läbivatest teemadest lähtuva või õppeaineid lõimiva (PRÕK § 15 lg 8) loovtöö temaatika valiku, juhendamise, töö koostamise ja hindamise kord (PRÕK § 24 lg 6 p 4);
9. õpilasuurimise või praktilise töö korraldus gümnaasiumi kooliastmes (GRÕK § 19 lg 6 p 2);
10. hindamise korraldus ja hindamise täpsustatud tingimused ja kord (PGS § 29 lg 4);
  - 10.1. hindamise korraldus põhikoolis (PRÕK § 24 lg 6 p 5);

- 10.1.1 tulemuse hindamine hindegas „nõrk“, kui hindamisel tuvastatakse kõrvalise abi kasutamine või mahakirjutamine (PRÕK § 21 lg 6);
- 10.1.2. järelevastamise ja järeltööde sooritamise kord (PRÕK § 21 lg 7);
- 10.1.3. hinnete ja hinnangute vaidlustamise kord (PRÕK § 19 lg 4);
- 10.1.4. kokkuvõtva hindamise sageduse kindlaksmääramine - poolaasta-, trimestri- või veerandihinded (PRÕK § 22 lg 2), et teavitada õpilast ja vanemat kokkuvõtivatest hinnetest (PRÕK § 22 lg 4);
- 10.1.5. kasutatav hindedüsteem ja hinnete viie palli süsteemi teisendamise põhimõtted (PRÕK § 21 lg 4);
- 10.1.6. kirjeldavate sõnaliste hinnangute kasutamine põhikooli I ja II kooliastmel (PRÕK § 21 lg 5);
- 10.1.7. põhikooli õpilase käitumise (sealhulgas hoolsuse) kohta õpilasele ja vanemale kirjaliku tagasiside andmise kord (PRÕK § 19 lg 3);
- 10.1.8. hindamise, täiendavale õppetööle jätmise, järgmisse klassi üleviimise ning klassikursust kordama jätmise täpsustatud tingimused ja kord (PGS § 29 lg 4);
- 10.2. hindamine gümnaasiumis ja gümnaasiumi lõpetamise korraldus (GRÕK § 19 lg 6 p 4);
- 11. õpilaste arengu ja õppimise toetamise korraldus (PRÕK § 24 lg 6 p 5) ning õpilaste täiendava juhendamise (PGS § 37 lg 4) ja hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorralduse põhimõtted, tugiteenuste rakendamise kord (PRÕK § 24 lg 6 p 6; GRÕK § 19 lg 6 p 2);
  - 11.1. individuaalse õppekava koostamine või muu tugisüsteemi määramine õpilasele, et aidata omandada nõutavad teadmised ja oskused (PRÕK § 22 lg 7);
- 12. karjääriõppe, sh karjääriinfo ja -nõustamise korraldamine (PRÕK § 24 lg 6 p 7; GRÕK § 19 lg 6 p 5);
- 13. õpilaste ja lastevanemate teavitamise ja nõustamise korraldus (PRÕK § 24 lg 6 p 8; GRÕK § 19 lg 6 p 5);
- 14. õpetajate koostöö ja töö planeerimise põhimõtted (PRÕK § 24 lg 6 p 9; GRÕK § 19 lg 6 p 6);
- 15. kooli õppekava uuendamise ja täiendamise kord (PRÕK § 24 lg 6 p 10; GRÕK § 19 lg 6 p 7).

Põhikooli ainevaldkondade õppeainete ainekavades on esitatud tulenevalt põhikooli riikliku õppekava § 24 lõikest 7 ainult õppeainete õpitulemused ja õppesisu kirjeldused klassiti õppeainete kaupa, sealhulgas praktiliste tööde loetelu.

Gümnaasiumi ainevaldkondade õppeainete ainekavades on esitatud tulenevalt gümnaasiumi riikliku õppekava § 19 lõikest 7 üldpädevuste arengu toetamine, läbivate teemade käsitlemine, õppeainete lõimingu viisid teiste õppeainetega ning kohustuslike kursuste kirjeldus, õpitulemused ja õppesisu, sealhulgas praktiliste tööde loetelu. Valikõppeainete ja valikkursuste kavades esitatakse õppeaine või kursuse kirjeldus, õpitulemused ja õppesisu.

Ainevaldkondade õppeainete kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamise, läbivate teemade käsitlemise ning õppeainete lõimingu rakendamise viisid on esitatud kõigi valdkonda kuuluvate õppeainete kohta tervikuna valdkonnakavades.

Kooli õppekava on koolis õpingute (õppe- ja kasvatustegevuse) alusdokument, mis on koostatud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 17 lõike 1 alusel, milles eelkõige tuuakse välja kooli eripärast tulenevad valikud põhikooli riiklik õppekava ja gümnaasiumi riikliku õppekava raames ning milles kirjeldatakse õppe rõhuasetused ja tegevused õppekava täitmiseks.

Kooli õppekava koostamisel on lähtutud põhikooli riikliku õppekava §-st 24, gümnaasiumi riikliku õppekava §-st 19 ja laste liikluskasvatuse korra § 6 lõikest 3.

Kooli õppekava on väljundipõhine, milles kõrgeim õpiväljund on omandatud üldpädevused, so suutlikkus asjatundlikult, loovalt, ettevõtlikult ja paindlikult toimida teatud tegevusalal või -valdkonnas, perekonnas, tööl, avalikus elus, kultuurikandjana. Üldpädevused on kirjeldatud põhikooli riikliku õppekava § 4 lõikes 4 ja gümnaasiumi riiklikus õppekava § 4 lõikes 3. Üldpädevused on valdkonna- ja aineülesed ja nende kujunemise tagamine õpilastel on kõigi koolis tegutsevate isikute ühine eesmärk.

Väljundipõhises õppes on rõhuasetus õpilaste poolt õppimise kaudu õppeprotsessi lõpuks omandatavate õpitulemuste/pädevuste omandamisel ja nende hindamisel. Õpilastel lastakse demonstreerida õpitulemuste/pädevuste omandatust võimalikult erinevates olukordades tulenevalt õpitulemuste väljundverbist ja antakse soorituste kohta tagasisidet tuues välja õpilase tugevaid külgi ja vajakajäämisi ning andes soovitusi edaspidisteks tegevusteks, mis toetavad õpitulemuste/pädevuste omandamist. Kooli õppekavas esitatud õppesisule pühendatakse arvestatav hulk aega, lähenedes õppesisule mitmekesiselt, nii et õpilased õpivad õpitut kasutama erinevates situatsioonides. Õppesisu käsitlemisel teeb valiku aineõpetaja, arvestusega et klassiti kirjeldatud õpitulemused, üld- ja valdkonnapädevused oleksid saavutatud.

Väljundipõhise õppe õpikäsitus väljendub selles, et õpetamine on õpilase vaimse, sotsiaalse ja füüsilise õpikeskkonna organiseerimine viisil, et õpilane saavutab õppekavas kavandatud õpitulemused/pädevused.

Õppetegevus koolis on tervikuna korraldatud viisil, et saaks toetatud iga õppija individuaalne ja sotsiaalne areng ning toimuks õpioskusi, loovust ja ettevõtlikkust arendav õppimine.

Õppekava üldosa

1. Kooli väärtused ja eripära

Väärtused

Kõik kooli töötajad lähtuvad oma tegevuses põhikooli riikliku õppekava § 2 lõikes 3 ja gümnaasiumi riikliku õppekava § 2 lõikes 3 sätestatud üldnimlikest ja ühiskondlikest alusväärtustest, milleks on ausus, hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu, vabadus, demokraatia, austus emakeele ja kultuuri vastu, patriotism, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, keskkonna jätkusuutlikkus, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus.

Koolis on rõhuasetus järgmistel väärtustel.

Avatus – koolis on teretulnud uuendused, sh õppelahendused, ollakse avatud koostööks erinevate osapooltega nii koolis kui väljaspool kooli.

Usaldus – koolis valitseb usalduslik õhkkond. Professionaalsed õpetajad kasutavad tänapäevaseid ja õpihuvi toetavaid õppemeetodeid. Usaldatakse õpilaste soovi võtta vastutus oma õppeprotsessi ja -tulemuste eest.

Sõbralikkus – koolis on sõbralik ja õiglane õppekeskkond, kus õpetajad ning õpilased on lugupidavad, näidates üles abivalmidust ja väärtustades üksteise tööd.

Koolis kujundatakse väärtushoiakuid ja -hinnanguid, mis on isikliku õnneliku elu ja ühiskonna eduka koostoimimise aluseks. Kool aitab kaasa õpilaste arenemisele loovateks ja mitmekülgseteks isiksusteks, kes suudavad ennast täisväärtuslikult teostada erinevates rollides: perekonnas, tööl ja avalikus elus.

Uue põlvkonna sotsialiseerumine rajaneb eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ühiseväärtuste ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste omaksvõtul. Tugeva haridusega inimesed suudavad ühiskonnaga integreeruda ning aitavad kaasa Eesti ühiskonna jätkusuutlikule sotsiaalsele, kultuurilisele, majanduslikule ja ökoloogilisele arengule.

Eripära

Kooli eripära väljendub avatud õpikeskkonnaga kooliks olemises, kus edendatakse loovust ja kasutatakse õpitulemuste omandamisele kaasaaitavaid nüüdisaegseid õppemeetodeid. Kooli pidaja pakutavad kooliväliste tegevuste teenused toetavad koolis toimuvat õpet. Õppe kavandamisel ja korraldamisel keskendutakse eelkõige üldpädevuste kujunemisele.

Kooli eripära tugineb missioonile, mille kohaselt kool kindlustab õpilastele mitmekülgset arenemist võimaldava turvalise õpitee, ning kooli visioonile, mille kohaselt koolis kasutatakse parimaid kättesaadavaid õppemeetodeid ja -protsessi toetavaid lahendusi, uuenduslikku ja rohepööret edendavat haridusmudelit, mis loob positiivse, turvalise ning meeldiva keskkonna, kus kõigil on turvaline ja tore olla.

Koolis kasutatakse tänapäevaseid ning õppijatele atraktiivseid õppemeetodeid, mis hoiavad õpimotivatsiooni ning aitavad õppijatel ja õpetajatel võtta tasakaalustatult vastutus õppeprotsessi toimimise ja arusaadava tagasisidestamise eest. Koolis on õppimist, liikumist ja mõnusat olemist toetav füüsiline õpikeskkond.

Koolis on rakendatud keelekümblusmetoodikat (nii varajase kui hilise keelekümbluse vormis) alates 2010. aastast. Koolis õpivad erineva emakeelega lapsed, kellele on tagatud eestikeelne õpe. Kool on võtnud endale ülesandeks keelekümbluse metoodika arendamise, rakendamise ja levitamise.

Kool on liitunud KiVa, Liikuma kutsuva kooli programmiga, on "Rohelise kooli", Ettevõtliku kooli võrgustiku liige.

Gümnaasiumi kooliastmes jätkatakse põhikoolis toimunud väärtuskasvatust, kujundades eelkõige väärtushoiakuid ja - hinnanguid, mis on isikliku õnneliku elu ja ühiskonna eduka koostoomimise aluseks. Tähtsustatakse väärtusi, mis aitavad kaasa ühiskonna inimvara ning riigi majanduse arengule.

2. Kooli õppe- ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli sihiseade

- Aitame kaasa õpilaste kasvamisele loovateks, mitmekülgseteks isiksusteks, kes suudavad ennast täisväärtuslikult teostada erinevates rollides: perekonnas, avalikus elus, oma kultuuri kandja ja edendajana, tööturul erinevates ametites ja rollides ning oma ühiskonna ja looduskeskkonna jätkusuutlikkuse eest vastutava kodanikuna.
- Tagame õpilase eakohase tunnetusliku, kõlbelise, füüsilise ja sotsiaalse arengu ning tervikliku maailmapildi kujunemise, et õpilased leiaksid endale huvi- ja võimetekohase tegevusvaldkonna, millega siduda enda edasine haridustee. Loodud on tingimused, et õpilased omandaksid teadmisi, oskusi ja väärtushoiakuid, mis võimaldavad jätkata tõrgeteta haridusteed.
- Loodud on õpilasele eakohane, turvaline, positiivselt mõjuv ja arendav õppekeskkond, mis toetab tema õpihimu ja õpioskuste, eneserefleksiooni ja kriitilise mõtlemisvõime, teadmiste ja tahteliste omaduste arengut, loovat eneseväljendust ning sotsiaalse ja kultuurilise identiteedi kujunemist.
- Toetatakse põhiliste väärtushoiakute kujunemist. Õpilane mõistab oma tegude aluseks olevaid väärtushinnanguid ja tunneb vastutust tegude tagajärgede eest. Loome aluse enesemääratlemisele eneseteadliku isiksusena, perekonna, rahvuse ja ühiskonna liikmena, kes suhtub sallivalt ja avatult maailma ja inimeste mitmekesisusse.
- Aitame õpilasel jõuda selgusele oma huvides, kalduvustes ja võimetes ning tagame valmisoleku õpingute jätkamiseks järgneval haridustasemel ja elukestvaks õppeks. Kooli lõpetanud noorukil on arusaam oma tulevastest rollidest perekonnas, tööelus, ühiskonnas ja riigis.
- Teadmiste, väärtushinnangute ja praktiliste oskuste omandamine ja arendamine toimub kogu kooli õppe- ja kasvatusprotsessi, kodu ja kooli koostöö ning õpilase vahetu elukeskkonna ühistoime tulemusena.
- Seisame eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise ja arengu eest, seepärast pöörame õpetuses ning kasvatuses erilist tähelepanu eesti keele õppele.

Gümnaasiumi sihiseade

- Toetame noori, et nad suudaksid toimida loova, mitmekülgse, sotsiaalselt küpse, usaldusväärse ning oma eesmärgi teadvustava ja saavutada oskava isiksusena erinevates eluvaldkondades: partnerina isiklikus elus, oma kultuuri kandja ja edendajana, tööturul erinevates ametites ja rollides ning oma ühiskonna ja looduskeskkonna jätkusuutlikkuse eest vastutava kodanikuna.

- Toetame õpilasi, et nad leiaksid endale huvi- ja võimetekohase tegevusvaldkonna, millega siduda enda edasine haridustee. Oleme loonud tingimused, et õpilased omandaksid teadmisi, oskusi ja väärtushoiakuid, mis võimaldavad jätkata tõrgeteta õpiteed kõrgkoolis või gümnaasiumijärgses kutseõppes.
- Igapäevases õppetegevuses keskendumine:
  - a) õpilaste iseseisvumisele, oma maailmapildi kujunemisele ja valmisolekule elus toime tulla;
  - b) adekvaatse enesehinnangu kujunemisele;
  - c) iseseisva õppimise ja koostööoskuste arendamisele;
  - d) edasise haridustee võimaluste tutvustamisele ja hindamisele;
  - e) kodanikuoskuste, -aktiivsuse ja -vastutuse väljakujunemisele.

3. Valdkonnasisesed ja –ülesed lõiminguvõimalused, üldpädevuste kujundamise ja õppekava läbivate teemaade käsitlemise põhimõtted

3.1. Valdkonnasisesed ja-ülesed lõiminguvõimalused

Õppetegevus ja selle tulemused kujundatakse tervikuks lõimingu kaudu. Lõiming toetab õpilaste üld- ja valdkonnapädevuste kujunemist. Lõimingu saavutamist kavandatakse õppe- ja kasvatustegevuse planeerimise käigus. Lõiming kajastatakse täpsemalt ainevaldkonna kavades ja õpetajate töökavades. Lõimingu planeerimine põhineb aineõpetajate koostööl.

Lõimingu eesmärgiks on pakkuda õpilastele motiveeritud õppimist, seostada teadmisi õpilasest ja tema huvidest lähtuvalt ning soodustada sellega õpilase aktiivsust. Õppe lõimimine saavutatakse erinevate ainevaldkondade õppeainete ühisosa järgimisel, õppeainete, koolisisesete projektide ja läbivate teemade ühiste temaatiliste rõhuasetuste, õppeülesannete ning -viiside abil.

Lõimingu saavutamiseks korraldatakse õpet ja kujundatakse õppekeskkonda ning õpetajate koostööd viisil, mis võimaldab ainealast käsitlust: täpsustades pädevusi, seades õppe-eesmärke ning määrates erinevate õppeainete ühiseid probleeme ja mõistestikku. Läbivad teemad on üld- ja valdkonnapädevuste, õppeainete ja ainevaldkondade lõimingu vahendiks ning neid arvestatakse koolikeskkonna kujundamisel.

Lõimingu viisid koolis:

- ainete vahelised seosed (seosed erinevate ainete õppesisus, üks õppeaine toetab teist);
- ajaline kooskõla (kaks iseseisvat õppeainet toetavad teineteist, teema käsitlemine ühel ajal);
- ainete kombineerimine (sarnane ajalisele kooskõlale, aga seotakse enam kui kaks ainet üheks tervikuks);
- teemakeskne lõiming (õppeine, läbiva teema, õppeülesannete või viiside kaudu, nt loovtööd, projektid);
- temaatilised lõimingud (õpetajate algatatud temaatikaga ühistööd, nt teemapäevad);
- valdkonnasisene lõiming (nt keelenädal);
- valdkondadevaheline lõiming;
- formaalse ja mitteformaalse õppevormide lõiming (projektid, muuseumiõpe, huviringid).

3.2. Üldpädevuste kujundamise põhimõtted

Kooli olulisemaks õppe- ja kasvatusesmärgiks on õpilastes põhikooli riiklikus õppekavas ja gümnaasiumi riiklikus õppekavas esitatud üldpädevuste kujunemine.

Kultuuri- ja väärtuspädevuse kujundamise põhimõtted:

- tegevuste kavandamisel järgitakse alusväärtusi ning õpilastega arutletakse alusväärtuste üle;
- tundides arutletakse õpilastele eakohaselt päevakajaliste sündmuste ja aktuaalsete teemade üle; aruteludes käsitleb õpetaja sündmuste erinevaid tahke, tuues välja erinevad tõlgendused;
- keskendutakse koos teiste loomingu väärtustamisele, kujundatakse arusaama, et vältida plagiaati;
- kujundatakse ilumeelt klassis ja koolis valitseva esteetilise õpikeskkonna kaudu.

Sotsiaalse ja kodanikupädevuse kujundamise põhimõtted:

- vastutustunnet kujundatakse kokkulepete sõlmimise ja neist kinnipidamise kaudu; see tähendab ka osapoolte arvamuse arvestamist, üksteise ärakuulamist;
- kehtestatud reeglites näitavad õpetajad õpilastele eeskujutähtsust; õpilaselt ei nõuta nende reeglite täitmist, mida õpetaja ise ei täida; õpilased ja õpetajad ei hiline tundi;
- oluline on koostööoskuse arendamine läbi erinevate töövormide.

Enesemääratluspädevuse kujundamise põhimõtted:

- kõikides õppeainetes kasutatakse kujundava hindamise kaudu õpilaste enesehindamist, mille käigus õpilased õpivad määratlema oma nõrku ja tugevaid külgi ja kavandama edasisi tegevusi.

Õpipädevuse kujundamise põhimõtted:

- kõigis õppeainetes keskendatakse funktsionaalse lugemisoskuse arendamisele; õpilast suunatakse informatsiooni otsimisele teatmeteostest ja muudest infoallikatest;
- õpiraskuste puhul rakendatakse individuaalset õpiabi.

Suhtluspädevuse kujundamise põhimõtted:

- õpilastes kujundatakse oskused anda kaasõpilastele tagasisidet;
- õpilastele võimaldatakse koolis arendada oma esinemisoskust, seda nii klassis kui ülekoollistel üritustel; arvestatakse õpilase soovi, valmisolekut, võimeid; õpilast ei panda esinema vastu tema tahtmist; õpilast julgustatakse.

Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalase pädevuse kujundamise põhimõtted:

- kõikides ainetes pööratakse tähelepanu matemaatilistele esitlusviisidele oma aines (nt graafikud, diagrammid); tähelepanu pööratakse statistilistele andmetöötluse erinevatele vormidele, seda lähtuvalt õpilaste vanusest ja õppeainest;
- kõigis õppeainetes märgatakse sisemisi seoseid, tuuakse neid esile, analüüsitakse.

Ettevõtlikkuspädevuse kujundamise põhimõtted:

- kasutatakse tööülesandeid, kus õpilastel oleks võimalik end proovile panna, teha koostööd, meeskonnatööd; võimaldatakse oma oskusi rakendada;
- kavandatakse ainesiseseid kui ka õppeainete vahelisi tööülesandeid (nii tundide ajal kui tunniväliselt), kus õpilastel oleks võimalik meeskonnana tulemusi saavutada.

Digipädevuse kujundamise põhimõtted:

- digipädevuste kujundamine toimub kõikides õppeainetes lõimituna õpetajate ühistööna;
- õpilastele toimuvad arvutiõpetuse tunnid, mis toimuvad tehnoloogia õppeaine raames.

3.3. Õppekava läbivate teemade käsitlemise põhimõtted

Läbivad teemad on vahendiks üld- ja valdkonnapädevuste saavutamiseks ning õppeainete ja ainevaldkondade omavaheliseks lõiminguks. Läbivad teemad on aineülesed ja toetavad õpilase suutlikkust rakendada oma teadmisi erinevates olukordades.

Läbivate teemade õpe realiseerub eelkõige:

- õpikeskkonna korralduses - kooli vaimse, sotsiaalse ja füüsilise õpikeskkonna kujunemisel arvestatakse läbivate teemade sisu ja eesmärgi;
- aineõppes - läbivatest teemadest lähtudes toob iga aineõpetaja oma ainesse sobivaid teemakäsitusi, mis kajastuvad õpetaja töökavas;
- projektipäevadel, õppekäikudel;
- klassivälises õppetegevuses, huviringide tegevuses, esinemistel ning osaledes erinevates maakondlikes, üle-eestilistes ja rahvusvahelistes projektides;
- kolmanda kooliastme loovtöös - õpilased võivad läbivast teemast lähtuda selle loovtöö valikul, mida tehakse kas iseseisvalt või rühmatööna;
- korraldades võimaluse korral koostöös kooli pidaja, paikkonna asutuste ja ettevõtete, teiste õppe- ja kultuuriasutuste ning kodanikuühendustega klassivälise õppetegevust.

Õppekava läbivad teemad puudutavad õpilase isiksuse ja sotsiaalse arengu seisukohalt olulisi eluvaldkondi, mida ükski õppeaine eraldi ei käsitle. Läbivate teemade õpetus realiseerub kogu kooli tegevuse kaudu: ainekavad, kooli mikrokliima, kooli juhtimine ning majandamine. Läbivate teemade käsitlemise eesmärk on kujundada teadmisi, oskusi, hoiakuid, väärtushinnanguid ja käitumisnorme valdkondades, millel on kokkupuutepunkte paljude õppeainetega.

Koolis käsitletavat õppekava läbivad teemad on alljärgnevad:

- elukestev õpe ja karjääri kujundamine;
- keskkond ja jätkusuutlik areng;
- kodanikualgatus ja ettevõtlikkus;
- kultuuriline identiteet;
- teabekeskond ja meediakasutus;
- tehnoloogia ja innovatsioon;
- tervis ja ohutus;
- väärtused ja kõlblus.

3.4. Õppeainete- ja ainevaldkondade vahelise lõimingu põhimõtted ning õppekeskkonna mitmekesistamiseks kavandatud tegevused gümnaasiumi kooliastmel

Gümnaasiumi kooliastmel toimub lõiming järgmistes tegevustes:

- õppeaine siseselt kogu kursuse ulatuses; lõiming saadakse sidususe ja järgnevuse abil: mõisted ja teemad korduvad ning minnakse lihtsamalt seletuselt sügavamale ja laiemale, kusjuures uued teadmised tuginevad valdavalt varem õpitule;
- õppeainete vaheliselt, et luua õpitule võimalikult avarad seosed;

- ainevaldkondade vaheliselt;
- gümnaasiumi õpilasuuringutes või praktilises töös.

Gümnaasiumi kooliastmes lõimitakse erinevate ainevaldkondade õppeaineid. Õppe lõimimine saavutatakse samuti ka ühe valdkonna siseste õppeainete ühisosa järgimisel, õppeainete, koolisest projektide ja läbivate teemade ühiste temaatiliste rõhuasetuste, õppeülesannete ning -viiside abil. Lõimingu saavutamiseks korraldatakse koolis aktiivset õpet ja kujundatakse õpikeskkonda ning õpetajate koostööd viisil, mis võimaldab ainealast käsitlust: täpsustades pädevusi, seades õppe eesmärgid ning määratledes erinevate õppeainete ühiseid probleeme ja mõistestikku.

4. Õppekorraldus koolis

4.1. Õppekorraldus põhikoolis (SH õppe korraldamise viisid)

4.1.1. Tunnijaotusplaan õppeaineti ja klassiti ning vaba tunnimahu kasutamine

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 25 lõikes 2 on sätestatud põhikooli õpilase suurim lubatud nädala õppekoormus tundides. Põhikooli riikliku õppekava § 15 lõikes 3 on sätestatud põhikooli kohustuslike õppeainete nädalatundide arv. Tulenevalt põhikooli riiklikus õppekavas esitatud kohustuslikest nädalatundide arvust ning lubatud vabast tunniressursist, mis jääb kohustusliku ja maksimaalselt lubatu vahele, on koostatud tunnijaotusplaan.

Tunnijaotusplaan õpilastele, kelle õppekeel on eesti keel:

	1. klass	2. klass	3. klass	I KA	4. klass	5. klass	6. klass	II KA	7. klass	8. klass	9. klass	III KA	Kokku
Eesti keel	7	6	6	19	5	3	3	11	2	2	2	6	36
Kirjandus				0		2	2	4	2	2	2	6	10
A-võõrkeel			3	3	3	3	3	9	3	3	3	9	21
B-võõrkeel				0			3	3	3	3	3	9	12
Matemaatika	3	3	4	10	4	4	5	13	5	4	4	13	36
Loodusõpetus	1	1	1	3	2	2	3	7	2			2	12
Geograafia				0				0	1	2	2	5	5
Bioloogia				0				0	1	2	2	5	5
Keemia				0				0		2	2	4	4
Füüsika				0				0		2	2	4	4
Ajalugu				0		1	2	3	2	2	2	6	9
Inimeseõpetus		1	1	2		1	1	2	1	1		2	6
Ühiskonnaõpetus				0			1	1			2	2	3
Muusika	2	2	2	6	2	1	1	4	1	1	1	3	13
Kunst	2	1	1,5	4,5	1	1	1	3	1	1	1	3	10,5
Tööõpetus, käsitöö ja kodundus, tehnoloogiaõpetus	1	2	1,5	4,5	1	2	2	5	2	2	1	5	14,5
Kehaline kasvatus	2	3	3	8	3	3	2	8	2	2	2	6	22
Vaba tunniressurs (lisaks kohustuslikele ainetele)	2	4	2	8	4	5	1	10	2	1	1	4	22
Kokku	20	23	25	68	25	28	30	83	30	32	32	94	245

Vaba tunnimahu kasutamine klassides, kelle õppekeel on eesti keel:

	1. klass	2. klass	3. klass	I KA	4. klass	5. klass	6. klass	II KA	7. klass	8. klass	9. klass	III KA	Kokku
Funktsionaalne lugemine									1			1	1
Informaatika					1			1	1			1	2
Konsultatsioon erinevates õppeainetes	2	4	2	8	3	5	1	9		1	1	2	19
Kokku	2	4	2	8	4	5	1	10	2	1	1	4	22

Tunnijaotusplaan õpilastele, kelle õppekeel on vene keel:

	1. klass	2. klass	3. klass	I KA	4. klass	5. klass	6. klass	II KA	7. klass	8. klass	9. klass	III KA	Kokku
Vene keel	5	4	4	13	4	2	2	8	1	1	1	3	24
Kirjandus				0		2	2	4	2	2	2	6	10
Eesti keel teise keelena	4	4	4	12	5	5	5	15	5	5	5	15	42
A-võõrkeel			3	3	3	3	3	9	3	3	3	9	21
Matemaatika	3	3	4	10	4	4	5	13	5	4	4	13	36
Loodusõpetus	1	1	1	3	2	2	3	7	2			2	12
Geograafia				0				0	1	2	2	5	5
Bioloogia				0				0	1	2	2	5	5
Keemia				0				0		2	2	4	4
Füüsika				0				0		2	2	4	4
Ajalugu				0		1	2	3	2	2	2	6	9
Inimeseõpetus		1	1	2		1	1	2	1	1		2	6
Ühiskonnaõpetus				0			1	1			2	2	3
Muusika	2	2	2	6	2	1	1	4	1	1	1	3	13
Kunst	2	1	1,5	4,5	1	1	1	3	1	1	1	3	10,5
Tööõpetus, käsitöö ja kodundus, tehnoloogiaõpetus	1	2	1,5	4,5	1	2	2	5	2	2	1	5	14,5
Kehaline kasvatus	2	3	3	8	3	3	2	8	2	2	2	6	22
Vaba tunniressurs (lisaks kohustuslikele ainetele)		2		2		1		1	1			1	4
Kokku	20	23	25	68	25	28	30	83	30	32	32	94	245

Vaba tunnimahu kasutamine klassides, kelle õppekeel on vene keel:

	1. klass	2. klass	3. klass	I KA	4. klass	5. klass	6. klass	II KA	7. klass	8. klass	9. klass	III KA	Kokku
Konsultatsioon erinevates õppeainetes		2		2		1		1	1			1	4
Kokku	0	2	0	2	0	1	0	1	1	0	0	1	4

4.1.2. Õppe korraldamise viisid

Eesti keelest erineva kodukeelega õppijatel on võimalik oma emakeelt ja kultuuri õppida valikõppeainena kahe nädalatunni ulatuses (PGS § 21 lg 5 ja lg 6).

Kõikides kooliastmetes õpitakse kõiki õppeaineid kogu õppeaasta vältel vastavalt tunnijaotusplaanile.

4.1.3. Riiklikus õppekavas sätestatud õppeainete nimetustes või õppemahtudes tehtud erisused ja erisuste tegemise põhjendused

Kool ei ole teinud erisusi riiklikus õppekavas sätestatud õppeainete nimistuse ega õppemahtudes.

4.1.4. Valikõppeainete ja võõrkeelte valik

Kõik tunnijaotusplaanis esitatud õppeained on õpilasele kohustuslikud.

Valikõppeained põhikoolis valib kool ning nende õpetamine toimub vaba tunniressursi arvelt pidades silmas põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse §25 lõikes 2 sätestatud suurimat lubatud õppekoormust nädalas.

A-võõrkeelena õpetatakse inglise keelt. B-võõrkeelena õpetatakse saksa, prantsuse ja vene keelt.

4.1.5. Eesti keelest erinevate õppekeelte kasutamine õppeaineti

Õpetaja valikul ja algatusel võib lõimida kõiki õppeaineid erinevate keeltega. Õpetaja võib, kui see on õpitulemuse saavutamiseks vajalik, õppetunni tasandil kasutada aine õppekeelest erinevas keeles õppematerjale (sh õpilase koduses keeles) või teatud tunni etappides keele vahetust (nt refleksioonifaasis). Võõrkeeletundides toimuvad tunnid maksimaalselt sihtkeeles (nii õpetaja kui õpilaste poolt) ning kodukeele või muu keele kasutust välditakse.

4.1.6. Eestikeelsele õppele ülemineku toetamine

Alates 1. septembrist 2024. a toimub järjepidev üleminek eestikeelsele õppele, kooskõlas põhikooli- ja gümnaasiumiseadusega järgmiselt.

- Kooli peamine eesmärk, seoses eestikeelsele õppele üleminekul, on võimaldada kooli õpilastele eestikeelse hariduse omandamine olenemata nende emakeelest.
- Eestikeelsele õppele üleminekul kasutatakse õppetöös rohkelt aktiivõpet; eesti keeles õpetamine toimub õppe sisust lähtuvalt, kus keel ei ole omaette eesmärk, vaid vahend teadmiste omandamisel.
- Koolil on pikaajaline kogemus keelekümbeluse meetodikaga õpetamisel, seda võetakse arvesse ka eesti õppekeelele üleminekul.
- Eesti keele arenguks luuakse ka keelekeskkonna tugi; luuakse klassivälise õpitegevuste ja emakeelekõnelejate elava kõne kuulamise näol õpilastele võimalused viibida rikkalikus ja mitmekesisuses eesti keele kui emakeele keskkonnas. Tundide läbiviimisel arvestatakse asjaoluga, et eesti keel on õpilaste jaoks teine keel ja vene keel on nende emakeel. Seetõttu vahendatakse teadmisi lihtsustatud õppekeele abil, tagades sellega ka lapse emakeele ja kultuuri arengu ja väärtustamine.

- Kool kasutab kõiki võimalusi, et toetada õpilasi eesti õppekeelele üleminekul: õpetajate praktika eestikeelses koolis, rahaliste vahendite eraldamine täiendava õppevara ja õppevahendite ostmiseks, kogupäevakooli projekti rakendamine 1. ja 4. klassi õpilastele.
- Vastavalt kooli arengukavas püstitatud eesmärkidele ja eestikeelsele õppele ülemineku tegevuskavale toimub eestikeelne õpetus järgmistes õppeainetes:
  - I kooliastmes: matemaatika 2. klassides ja osaliselt 3. klassides; loodusõpetus; inimeseõpetus; muusika; kunst; tööõpetus; kehaline kasvatus.
  - II kooliastmes: matemaatika 5.K ja 6.K klassides; loodusõpetus 5.K ja 6.K klassides; inimeseõpetus; ajalugu 5.K ja 6.K klassides; ühiskonnaõpetus 6.K klassis, muusika; kunst; tehnoloogiaõpetus; kehaline kasvatus, eesti kirjandus 5. klassides.
  - III kooliastmes: matemaatika (7.K, 8.K, 9.K) loodusõpetus 7. klassides (v.a 7.D); bioloogia; geograafia 7. klassides (v.a 7-8.D); geograafia 7., 8., 9. klassides (v.a 8.D ja 9.B), füüsika 8.K ja 9.K klassides, keemia 9.K klassis, inimeseõpetus (v.a 7-8.D); ajalugu (7.K, 8.K, 9.K); muusika; kunst (v.a 7-8.D); tehnoloogiaõpetus (v.a 7-8.D); ühiskonnaõpetus, kehaline kasvatus (v.a 7-8.D), arvutiõpetus, eesti kirjandus 7.K klassis.

4.2. Õppekorraldus gümnaasiumis

4.2.1. Õppeainete loend ja maht gümnaasiumis, tunnijaotusplaan

Tunnijaotusplaan on koostatud gümnaasiumi riikliku õppekava 4. jaos sätestatud nõudeid arvestades.

Tunnijaotusplaanis kajastuvad riikliku õppekava kohustuslikud kursused (RÕK) ja kooli valitud kohustuslikud kursused (K), kokku 119 kursust kogu gümnaasiumi vältel, vastavalt sellele, et õpilane läbib laia matemaatika. Õpilased, kes valivad kitsa matemaatika, läbivad 6 kursust valikkursuste hulgast, et neil oleks samuti kokku 119 kursust.

Õppeaine	10. klass			11. klass			12. klass			Kokku		
	RÕK	K	Kokku	RÕK	K	Kokku	RÕK	K	Kokku	RÕK	K	Kokku
Eesti keel (teise keelena)	3	2	5	3	2	5	3	2	5	9	6	15
Kirjandus	2		2	2		2	1		1	5		5
Vene keel	2		2	2		2	2		2	6		6
Võõrkeel (B1-keeletase)	2		2	2	2	4	1	2	3	5	4	9
Võõrkeel (B2-keeletase)	2		2	2		2	1	2	3	5	2	7
Matemaatika (lai)	6		6	6		6	2		2	14		14
Matemaatika (kitsas)	2		2	3		3	3		3	8		8
Bioloogia			0	2		2	2		2	4		4
Geograafia	3		3	0		0			0	3		3
Keemia	2		2	1		1			0	3		3
Füüsika	2		2	2		2	1		1	5		5
Ajalugu	2		2	2		2	2		2	6		6
Ühiskonnaõpetus			0			0	2		2	2		2
Inimeseõpetus	1		1			0			0	1		1
Muusika	2		2	1		1			0	3		3
Kunst	0		0	1		1	1		1	2		2
Kehaline kasvatus	2		2	2		2	1		1	5		5

Aeg õpilasuuringute või praktilise töö ettevalmistamiseks			0		6	6			0		6	6
Valikained ja -kursused												
Draamaõpetus		1	1								1	1
Tantsuõpetus					1	1					1	1
Eesti ametikeel					1	1					1	1
Uurimistöö alused	1		1							1		1
Riigikaitseõpetus	2		2							2		2
Karjääriõpetus								1	1		1	1
Veebidisain		1	1								1	1
3D modelleerimine					1	1					1	1
Elu keemia		1	1								1	1
Elementide keemia					1	1					1	1
Elektroonika alused								1	1		1	1
Programmeerimine		1	1								1	1
Psühholoogia					1	1					1	1
Inimene ja õigus					1	1					1	1
Tallinna Lugu		1	1								1	1
Meediaõpetus								1	1		1	1
Hispaania keel (A2-keeleoskustasemel)		2	2		2	2		2	2		6	6
Õpilase kohustuslik koormus kokku (lai matemaatika)	34	9	43	28	18	46	19	11	30	81	38	119

Gümnaasium võimaldab lisaks kohustuslikele kursustele valikkursusi mis on esitatud tunnijaotusplaanis.

Kool tagab eestikeelse õppe vähemalt 70% ulatuses gümnaasiumiastmele kehtestatud väikseimast lubatud õppemahust, kusjuures eesti kirjandust, eesti ajalugu, ühiskonnaõpetust, inimeseõpetust, muusikat ja geograafiat õpetatakse eesti keeles.

4.2.2. Kohustuslike kursuste ja kooli pakutavate valikkursuste ning valikõppeainete kirjeldused

Kohustuslike kursuste ja kooli pakutavate valikkursuste ning valikõppeainete loetelu on esitatud tunnijaotusplaanis ning kursused ja valikõppeained on kirjeldatud kursuste ja valikõppeainete kavades, mis on esitatud ainevaldkondade kaupa.

Eesti keelt õpitakse eesti keele ja kirjanduse kursuse kavade järgi. Vene keelt õpitakse vene keele kursusekavade järgi. Eesti keelt teise keelena õpivad need gümnaasiumiõpilased, kes asuvad gümnaasiumisse õppima välisriigist.

Sõltumata sellest, kas õpilane õpib eesti keelt eesti keelena või teise keelena, teeb ta riigieksami valiku iseseisvalt, valides eesti keele riigieksami või eesti keel teise keelena riigieksami. Sõltumata sellest, kas õpilane õpib matemaatikat laia või kitsa kursusega teeb ta riigieksami valiku iseseisvalt, valides laia või kitsa matemaatika riigieksami.

4.2.3. Õppesuundade kirjeldused

Gümnaasiumis õppesuunad puuduvad.

4.2.4. Õpilase õppekoormuse kujundamise põhimõtted

Gümnaasiumis on 100 kursust statsionaarses õppes laia matemaatika korral. Ühe kursuse maht on üldjuhul 35 õppetundi.

Õpilase kursuste mahu hulka arvatakse valikkursusena õpilasuurimus või praktiline töö, mille maht on kuus kursust. Seega eeldatakse, et õpilane valib sellise õpilasuurimuse või praktilise töö, mis valmib kuue (õppenädala) kursuse mahuga.

Kokku tagab kool õpilase jaoks kohustuslike kursuste kaudu vähemalt 57 eestikeelset kursust.

Tunnijaotusplaanis esitatud kursused on jaotatud õppeaastati, et tagada õpilastele ühtlane koormuse jaotus.

4.2.5. Valikkursuste valimise põhimõtted

Valikuid pakub kool eelkõige kooli valikkursuste näol. Lisaks saavad õpilased valida aineid valikainete nimekirjast, mis on esitatud tunnijaotusplaanis. Valikaine grupp avatakse, kui soovijaid on vähemalt 8. Tunnijaotusplaanis mittekajastatud valikkursuseid on võimalik valida kooliga kokkuleppel.

4.2.6. Hariduslike erivajadustega õpilaste õppe korraldus gümnaasiumis

Esmaseks haridusliku erivajaduse märkajaks on õpetaja, kes koostöös direktori, õpilase ja tema vanema ning teiste kaasatud kooli töötajatega leiavad osapooli rahuldava kompromissi erivajaduse toetamiseks ja arengu tagamiseks kooli põhikirja ja õigusaktidega koolile antud pädevuse raames.

4.2.7. Õppeainete vahelise lõimingu põhimõtted

Valdkonnasisesed ja õppeainete lõimingu võimalused teiste ainevaldkondadega on kirjeldatud riikliku õppekava ning kooli õppekava ainevaldkonna kavades. Õpetaja arvestab nende võimalustega õppetöö planeerimisel ja läbiviimisel.

4.2.8. Õppeainete valiku võimalused ja tingimused, valikainete ja võõrkeelte valik

Kõik tunnijaotusplaanis esitatud õppeained on õpilasele kohustuslikud, et oleks tagatud 96 kursust, mis on vajalik läbida gümnaasiumi lõpetamiseks.

Õpilasele kohustuslikud valikkursused valib kool.

Võõrkeelena õpetatakse inglise keelt B2-keeleskustasemel. Vene keelt õpetatakse koolis C1-keeleskustasemel.

4.2.9. Erinevate õppekeelte kasutamine

Vastavalt kooli põhikirjale on õppekeeleks gümnaasiumis eesti keel, kuna vähemalt 57 kursust läbitakse eesti õppekeeles.

Õpetaja valikul ja algatusel võib lõimida kõiki kursusi erinevate keeltega, kusjuures õppekavas kindlaksmääratud kursuse õppekeel sellest ei muutu. Õpetaja võib, kui see on õpitulemuse saavutamiseks vajalik, õppetunni tasandil kasutada kursuse õppekeelest erinevas keeles õppematerjale (sh õpilase koduses keeles) või teatud tunni etappides keele vahetust (nt refleksioonifaasis). Võõrkeeletundides toimuvad tunnid maksimaalselt sihtkeeles (nii õpetaja kui õpilaste poolt) ning kodukeele või muu keele kasutust välditakse.

4.2.10. Ülemineku tingimused kitsalt matemaatikalt laiale matemaatikale ja laia matemaatika järgi õppinud õpilastel kitsale matemaatikale

Kitsa matemaatika järgi õppinud õpilasel on soovi korral võimalik üle minna laiale matemaatikale esimese kuue kursuse jooksul. Laia matemaatika järgi õppinud õpilane saab üle minna kitsale matemaatikale esimese kaheksa kursuse jooksul. Üleminek kitsalt matemaatikalt laiale ja vastupidi on võimalik erandkorras ka hiljem individuaalse õppekava alusel ja kokkuleppel kooliga.

Kitsa matemaatika õppijad läbivad 6 kooli poolt valitud kohustuslikku valikkursust.

4.2.11. Seosed gümnaasiumi riikliku õppekava nõuetega

Gümnaasiumis õppeaineid ja kursusi õpetatakse iseseisvalt ning pole muudetud õppekava kohustuslike õppeainete ja läbivate teemade nimistut ning tunnijaotusplaani võrreldes gümnaasiumi riikliku õppekavaga.

4.3. Distantõppe korraldus

Kool juhendub distantõppe läbiviimisel Andmekaitse Inspektsiooni 07. oktoobri 2020. a ringkirjas edastatud ühistest suunistest koolidele.

Kool annab ette distantõppeks vajalikud nõuded ja küsib tagasiside, kas kodus on vastav tehniline valmisolek olemas või mitte. Kool ei küsi õpilastelt ega vanematelt täpsemaid tehnilisi andmeid või andmeid teenusepakkujate kohta.

Virtuaalsed õppetöö korraldamise keskkonnad

Juhul, kui isikuandmeid töödeldakse virtuaalkeskkonnas selgelt kogu kooli õppetöö korraldamiseks, sh ka distantõppeta, ei küsita selleks eelnevaid nõusolekuid. Samuti ei paku kool alternatiivseid lahendusi või ühe lapsevanema tõttu ei korralda kool ümber oma tavapärasest tööd. Sellised keskkonnad, mida kool kasutab kogu kooli õppetöö korraldamiseks on eKool ja kooli domeeniga meiliaadressid.

Õppetöö korraldamist võimaldavate keskkondade paroolide haldamine toimub kas õpilase enda või nooremate laste puhul nende vanema poolt ning koolile jääb parooli taastamisel administreeriv roll. Selle korralduseks loob kool konto loomisel ühekordsed ajutised paroolid, mis tuleb õpilasel või vanemal pärast sisse logimist kohe ära muuta.

Virtuaalsed õppetöö abistamise keskkonnad

Kõik muud keskkonnad, mis ei ole õppetöö korraldamiseks vältimatud, on nõusolekupõhised. Neid keskkondi pakub kool alternatiivina neile, kes ei soovi õppetööks tavapäraselt kasutatavaid keskkondi kasutada.

Otsused, milliseid keskkondi ja rakendusi (äppe) tunni läbiviimisel kasutada, teeb kool, mitte iga õpetaja eraldi. Erandina on need testide loomise keskkonnad, mis ei nõua konto tegemist ja kus ei toimu isikuandmete salvestamist. Muul juhul valib ja vastustab kool, millised virtuaalsed abivahendid on kooli hinnangul turvalised ja tööks vajalikud. Keskkondade valikul kasutab kool võimalusel sama tooteperekonna teenuseid (sama konto erinevatele teenustele), et ei tekiks liiga palju erinevaid keskkondade haldamisega seotud kohustusi.

Pärast eesmärgi täitumist hoolitseb kool, et kõik andmed ja kasutajakontod saaksid kustutatud.

Keskkonna valikul lähtub kool vanuselisest piirangust, mille on keskkond seadnud. Eelistatakse Euroopa Liidu tegevuspiirkonnas andmete töötlemist arvestavate keskkondadega, sest probleemide korral on sel juhul tagatud ühtsed õiguskaitsesõimõtted.

Pärast hinde väljapanemist (s.t. pärast hindamise vaidlustusaega) tagab kool, et õpetaja on kõik saanud failid, videod ja fotod kustutanud. Või kui soovitakse midagi hiljem muul eesmärgil kasutada, peab õpetajal olema selleks eelnev nõusolek. Et kool saaks seda nõuet täita, peavad õpetajad kasutama töövahendiks ainult kooli domeeniga e-posti aadressi.

Videote ja fotode edastamisel õpetajale (nt kehalise tunni harjutuste sooritamise hindamiseks) kasutatakse ainult sellist võimalust, kus kasutajad laevad need üles kooli serverisse, kus need pärast teatud aja möödumist automaatselt kustutatakse, ning teavitatakse puudutatud isikud sellest, kaua andmeid säilitatakse.

Õpilast tuleb jäädvusta fotol või videol nii, et ta ei oleks üheselt tuvastatav (nt selja tagant, kaugelt distantsilt, hiljem udutades jms). Õpilased võivad kooliga jagada videot ka nii, et see on nähtav vaid õpetajale, ei ole alla laetav ja õpilased saavad selle hiljem ise ära kustutada. Juhul, kui video funktsioon ei ole õpitulemuse saavutamise hindamiseks vajalik, siis kasutatakse ainult häälsalvestavaid programme.

Kool hoolitseb selle eest, et kooli arvutid, serverid jms oleks turvalised. Kooli töötajad ei töötle avalikus pilveruumis näiteks laste, õpetajate või vanemate eriliigilisi isikuandmeid. Isikuandmete Euroopa Liidust väljapool majutatud pilve andmete edastamisel lähtub kool isikuandmete kaitse üldmääruse reeglitest ja nõuetest andmete kolmandasse riiki edastamise kohta. Distsantsõppes võib õpetaja kasutada ka Facebooki (sh Instagrammi) gruppe, kus õpetaja ja õpilased saavad omavahel mõtteid ja kogemusi vahetada.

Tundide salvestamine ja ülekanded (distsantsõpe ja põimõpe)

Tundide voogedastamine põimõppe ja distantsõppe korral toimub avaliku ülesande täitmiseks ning ei vaja eelnevaid nõusolekuid.

Distsantsõppe korral toimub kogu õppetöö virtuaalselt õppetöö korraldamise eesmärgil.

Põimõppe korral peab esinema igal korral reaalne vajadus (nt kokkulepe mõne vanemaga, kelle laps peab olema karantiinis, isolatsioonis jms). Kas üldse ja mis tingimustel kellelegi põimõppe võimalust pakutakse, otsustab õpetaja. Eemalolevatel õpilasel on alati võimalus kokkuleppel õpetajaga kasutada eraldi suhtlust õpetajaga nagu koduõppel, nõu küsimisel, järelevastamisel jms.

Põimõppeläbiviimise otsustab õpetaja. Põimõpet on tehniliselt keerukas läbi viia (õpetaja liigub klassis ringi ja pole pidevalt kaamera ees, tema hääl ei kostu mikrofoni, taustamüra segab õpetaja kuulamist), mistõttu sellisel viisil tunnis osalemine ei pruugi anda soovitud eesmärki. Samas võimalus klassiga videosilla kaudu suhelda aitab eemaloleval õpilasel tunda, et ta on osa kollektiivist. Iga konkreetse juhtumi puhul teeb otsuse õpetaja.

Põimõppe võimaluse kasutamiseks kasutatakse vaid mittestatsionaarseid kaameraid, kuna statsionaarsete kaamerate paigaldamine klassiruumi ei ole põhjendatud.

Õpetaja peab tagama, et ligipääs otseülekandele on vaid selleks ettenähtud isikutel. Kui teenus võimaldab, võib juurdepääsu ülekandekeskonnale täiendavalt kaitsta salasõnaga. Õpetajal peab veenduma, et ülekannet jälgivad vaid ettenähtud õpilased, sh ei või seda ilma kokkuleppeta jälgida ka lapsevanemad. Seega on põhjendatud õpetaja nõue, et tundi ei või jälgida kõrvalised isikud kodus ning selle võib õpetaja seada tunnis osalemise tingimuseks. Reaalajas õpilastest videopildi jälgimine on meie hinnangul põhjendatud, et õpetaja saaks tundi läbi viia, sh kontrollida õpilase tunnis osalemist. Seega võib õpetaja nõuda, et õpilane peab oma videopilti jagama.

Kui eesmärk on tunnis osalemine ja tunni läbiviimine, siis puudub põhjendus järele vaatamiseks ja salvestamiseks. Kui õpilane tunnist puudub, siis ka järele vastamine toimub nii, nagu see toimuks ilma distantsõppeta.

Õpetajad kasutavad ainult selliseid virtuaalkeskondi, mis võimaldavad õpetajal, kui tunni läbiviijal salvestamisfunktsiooni kasutamist kontrollida ja seadistada selliselt, et nt ainult õpetaja saab salvestamise algatada. See annab võimaluse maandada riske, et ei toimuks kontrollimatut õppetunni salvestamist ja hilisemat levitamist ja avaldamist. Kui salvestamine on virtuaalkeskonnas õpetaja poolt aktiveeritud, tuleb õpetajal sellest õpilasi teavitada, ning tuleb arvestada, et salvestub ka teenuse suhtlusaknas toimuv infovahetus.

Klassiruumis toimuva tunni edastamisel suunab õpetaja arvutikaamera nii, et õpilased ei oleks kogu aja näoga otse kaamerasse (nt selja tagant) või näitab vaid õpetajat. Distantsõppe korral tuleb õpilastel hoida enda arvutipilti kodus nii, et peale nende ei oleks taustal muid isikuid ja tuleks kasutada kõrvaklappe.

Distantsõppes tunni salvestamine ja salvestite jagamine ei ole ilma eelneva kokkuleppeta lubatud. Sellise õpilaste või vanemate tegevuse eest ei vastuta enam kool.

Koolilõuna pakkumine distantsõppe ajal

Õiguskantsleri avaliku selgituse kohaselt on koolilõuna mitterahaline hüvitis, mille pakkumise kohustust kohalikul omavalitsusel ei ole. Sellest lähtuvalt on kool asunud seisukohale, et tegemist on koostöös kohaliku omavalitsuse ja kooliga pakutava võimalusega (sh on koolil õigus seada teenuse kasutamiseks ka õiglased tingimused).

Kui kool koostöös kooli pidajaga otsustab pakkuda koolilõunat koos koju viimise teenusega, siis vanematelt kontaktandmete küsimine on vajalik. Iga vanem saab ise otsustada, kas ta teenust kasutab, seega on tegemist nõusolekupõhise andmete töötlemisega (IKÜM artikkel 6 lõige 1 punkt a).

Tugi ja teiste teenuste kättesaadavus distantsõppe ajal

Distantsõppe korral on tagatud tugiteenuste ja teiste teenuste kättesaadavus, sh koolitervishoiuteenus põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses ette nähtud korras.

5. Kooli õppekava välise õppimise või tegevuse arvestamine koolis õpetatava osana

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 17 lõike 4 ja põhikooli riikliku õppekava § 15 lõike 9 kohaselt võib kool õpilase või piiratud teovõimega õpilase puhul vanema ja direktori või direktori volitatud pedagoogi kokkuleppel arvestada kooli õppekava välist õppimist või tegevust, sealhulgas õpinguid mõnes teises üldhariduskoolis koolis õpetatava osana, tingimusel et see võimaldab õpilasel saavutada kooli või individuaalse õppekavaga määratletud õpitulemusi.

Kui kooli õppekava välist õppimist või tegevust arvestatakse koolis õpetatava osana, siis peab olema aru saada, millise õppimise põhjal on seda tehtud ja milliste õpitulemuste saavutamisel on kooli õppekava välist õppimist või tegevust arvestatud.

Keskne põhimõte on, et lähtutakse õpitu sisust ja õpitulemustest, mitte sellest, kelle juures ja kus õpilane õppis või tegevusi sooritas. Koolil on õigus nõuda täiendavaid materjale, kui tõendusmaterjal pole piisav. Täiendavat materjali ei küsita selle kohta, kes õpetas või kus õpiti. Täiendav materjali vajadus on seotud sellega, et paremini mõista, kas taotletavad õpitulemused on omandatud. Väljundipõhises õppes ei ole keskne küsimus selles, kuidas ja kus mingi pädevus või õpitulemus omandati, vaid pigem selles, kas see pädevus või õpitulemus on olemas ja kuidas selle olemasolu on võimalik hinnata. Kooli õppekava välist õppimist või tegevust ei hinnata mitte kogemuse, vaid sellest toimunud õppimise põhjal. Õpitu peab kokku sobima nende õpitulemustega, mille saavutamist taotletakse. Kindlasti peab õpitu olema määratletav ka tasemega. Põhikoolis arvestatakse samal haridustasemel või kõrgemal tasemel omandatud. On oluline, et mujal õpitu oleks sisuliselt sobiv õppekavaga, mille järgi õpilane koolis õpib.

Kooli õppekavavälise õpingute või tegevuste arvestamine kooli õppekava osana võimaldab suurendada õpilaste, sealhulgas erivajadustega õpilaste hariduslikku mobiilsust ning avardada võimalusi kooliväliseks õppeks. Mujal õppimine annab paindlikuma võimaluse hariduse omandamiseks ja andekamatele õpilastele võimaluse ennast teostada. Kooli õppekavavälise õppe või tegevuse arvestamisel loetakse tulemused samaväärseks õppekava läbimisel saavutatud õpitulemustega.

Kooli õppekavavälise õpingute või tegevuste arvestamine kooli õppekava osana on protsess, mis koosneb järgmistest etappides: taotleja nõustamine, taotluse koostamine ja esitamine direktorile, taotluse hindamine, direktori otsus, (vajadusel) otsuse vaidlustamine ja vaidemenetlus.

Kooli õppekavavälise õpingute või tegevuste arvestamisel kooli õppekava osana võivad võimalikud äraütlemised olla seotud:

- tähtajalise aegumisega – kui õppimine on toimunud enam kui kolm aastat tagasi;
- sisulise aegumisega – kuna teatud õpitulemused aeguvad ajas, näiteks seoses infotehnoloogia arenguga;
- teisel (madalamal) õppetasel läbitud õppe mitte arvestamisega;
- topeltarvestamise vältimisega - mujal (näiteks muusikakoolis) õpitu, mille tõenduseks on antud muusikakooli tunnistus, ei ole automaatselt üle kantav muusika õppeaine läbimisenä.

Samuti ei arvestata kooli õppekavaväliseid õpinguid või tegevusi seoses kooli lõpetamisega (loovtöö koostamisel), kui õigusaktides ei ole sätestatud erandeid.

Kooli õppekavaväliste õpingute või tegevuste arvestamist juhib ja korraldab direktor kaasates vajalikke isikuid ning selgitades välja, kas kooli õppekavavälised õpingud või tegevused on võimaldanud nõutud õpitulemuste omandamist ning kas õpingute või tegevuste käigus omandatu on ajakohane. Hindamisse kaasatakse vähemalt üks õpetaja, kes tunneb terviklikult ja põhjalikult õppekava, kooli õppekavaväliste õpingute või tegevuste arvestamise erinevaid hindamise vahendeid ja nende kasutamise võimalusi.

Kooli õppekavaväliste õpingute või tegevuste arvestamisel tagatakse kvaliteet selle kaudu, et uuritakse õpilase esitatud õpitulemuste omandatuse tõendamist võimaldavaid materjale ning nende vastavust õpitulemustega, mille arvestamist taotletakse. Hindamisel eristatakse otseseid ja kaudseid tõendeid. Kooli õppekavaväliste õpingute või tegevuste arvestamise hindamine toetub vaid tõendusmaterjalidele. Tõendusmaterjalideks võivad olla primaarsed tõendusmaterjalid (töönäidised, kirjutatud projektid, uurimistööd, artiklid, kavandid, projekti ja/või uurimistöö aruanded jm, mis otseselt tõestavad taotleja pädevusi või õpitulemusi), sekundaarsed tõendusmaterjalid (õpisoorituste tõend või hinnete leht, juhendaja või kogenud kolleegi hinnang, õppeaine kava, kus on kirjas õppeaine eesmärgid, õpitulemused, sisu lühikirjeldus, maht tundides, tõendus tegevuste sooritamise kohta) või narratiivsed tõendusmaterjalid (igasugused oma õppimise ning tegevuse analüütilised käsitlused, kus taotleja seostab õpitud taotletava õppeaine õpitulemustega, taotleja kogemuse-alane refleksioon). Tavaliselt on tõendusmaterjalid omavahel kombineeritud. Direktoril on õigus nõuda täiendavaid tõendusmaterjale, kui esitatud tõendusmaterjalid ei ole piisavad õpitulemuse omandatuse tõendamiseks.

Õpilasel või piiratud teovõimega õpilase puhul vanemal tuleb esitada taotlus vabas vormis kooli õppekavaväliste õpingute või tegevuste arvestamise taotlemiseks. Koos taotlusega esitatakse ka vastav tõendusmaterjal. Tõendusmaterjal võib olla vormistatud õpimapina. Enne taotluse esitamist toimub õpilase või piiratud teovõimega õpilase puhul vanema nõustamine taotluse esitamise ja nõutavate tõendusmaterjalide vormistamise ja esitamise kohta. Nõustamist viib läbi direktor.

6. Pädevuste kujundamiseks ning õppekeskkonna mitmekesistamiseks kavandatud tegevused (SH õppekava rakendamist toetavad tegevused, õppekäigud ja muu taoline)

Pädevuste kujundamiseks ning õppekeskkonna mitmekesistamiseks on koolis kavandatud tegevused, mis kirjeldatakse konkreetsemalt kooli üldtööplaanis kooskõlas haridus- ja teadusministri 25. augusti 2010. a määruse 52 „Kooli õppe- ja kasvatusalastes kohustuslikes dokumentides esitatavad andmed ning dokumentide täitmise ja pidamise kord“ §-ga 4.

Tegevuste kavandamine õppekeskkonna mitmekesistamiseks kooli tasandil on direktori tööülesanne, kaasates kõiki kooli töötajaid.

Ülekoolilised õppekava rakendamist toetavad tegevused on alljärgnevad:

- 1) õppekäigud ja ekskursioonid, mis toetavad ainevaldkonnaülestes pädevuste kujunemist;
- 2) loovtöid tutvustavad üritused;
- 3) traditsioonilised ülekoolilised üritused, mis toimuvad igal õppeaastal;
- 4) kooli ja kalendritähtpäevaga seotud üritused (näiteks aktused, jms);
- 5) heategevusüritused;
- 6) kontserdid ja teatrikülastused;
- 7) spordiüritused ja loodusmatkad;
- 8) loovtöö koostamiseks mõeldud projektinädal kolmandas kooliaastmes.

7. Liikluskasvatuse teemad kooliaastmeti

7.1. Üldised teadmised ja oskused ohutuks liiklemiseks

Vastavalt liiklusseaduse § 4 lõikele 1 on liikluskasvatuse eesmärk kujundada üksteisega arvestavaid liiklejaid, kellel on:

- 1) ohutu liiklemise harjumused ja kes tajuvad liikluskeskonda ning hoiduvad käitumast teisi liiklejaid ohustavalt ja liiklust takistavalt;
- 2) teadmised ja oskused, mis toetavad nende endi ja teiste liiklejate toimetulekut ja ohutust mitmesugustes liiklusolukordades nii jalakäija, sõitja kui ka juhina.

Kooli rolliks on vastavalt liiklusseaduse § 4 lõikele 2 viia läbi laste liikluskasvatust ja valmistada õpilasi ette ohutuks liiklemiseks.

Kooli poolt läbiviidav liikluskasvatus toimub vastavalt ja kooskõlas Vabariigi Valitsuse 20. oktoobri 2011. a määrusega nr 136 „Laste liikluskasvatuse kord“.

7.2. Liikluskasvatuse teemad

Liikluskasvatuse teemad on tuletatud põhikooli riikliku õppekava ja gümnaasiumi riikliku õppekava läbivast teemast „Tervis ja ohutus“ ning liikluskasvatus.ee veebilehel esitatud soovitud liikluskasvatuse osas ning liiklusseadusest ja selle alusel antud määrusest „Laste liikluskasvatuse kord“.

Liikluskasvatuse teemad	Liikluskasvatuse ulatus tundides õppeaastas klassi kohta
Jalakäija liiklusreeglid	4
Ohutu liikluskäitumine	2
Liikluses kehtivate normide järgimine ja kaasliiklejatega arvestamine	1
Liikluse reeglitest tulenevad õigused, kohustused ja vastutus	1
Kokku:	8

Liikluskasvatuse teemasid käsitletakse peamiselt klassijuhatajate poolt. Detailsemad õpitegevused lähtuvalt liikluskasvatuse teemadest kavandatakse klassijuhatajate tasandil.

Väljaspool õppetundi toimuvad liikluskasvatust toetavad tegevused kavandatakse õppeaasta alguses kooli üldtööplaanis ja nende läbiviimise eest vastutab kooli juhtkond.

8. III kooliastmes läbivatest teemadest lähtuva või õppeaineid lõimiva loovtöö temaatika valiku, juhendamise, töö koostamise ja hindamise kord

Põhikooli lõpetamise tingimuseks on, et õpilane on kolmandas kooliastmes sooritanud loovtöö, mis lähtub läbivatest teemadest või on õppeaineid lõimiv ning tähendab uurimust, projekti, kunstitööd või muud taolist. Põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava § 2 lõike 2 kohaselt teeb lihtsustatud õppe õpilane loovtöö juhul, kui kooli õppenõukogu on otsustanud, et loovtöö tegemine on võimalik.

Uurimus eeldab materjali kogumist, analüüsimist/süsteematiseerimist ja üldistamist ning järelduste tegemist. Projekt eeldab projekti kavandamist, läbiviimist ja tagasisidestamist. Kunstitöö eeldab idee loomist ja teose valmistamist. Õpilafirma eeldab toodet, mida õpilafirma pakub.

Loovtöö on õpilase kavandatud, teostatud ja esitletud töö, mis on teostatud juhendamisel. Loovtöö järgib esteetilisi ja eetilisi väärtusi ning tal on füüsiline väljund, mis on teistele esitletav. Loovtööna ei esitata ainekava raames ettenähtud tööd. Loovtöökse loetakse tööd, mis ületab ainekavas ettenähtud nõudeid.

Loovtöö võib teha nii individuaalselt kui ka rühmatööna.

Loovtöö teemavalikus lepivad kokku õpilane ja juhendaja, kaasates vajadusel teisi õpetajaid. Teemavalik peab sisaldama selgitust, mis võimaldab mõista, kuidas on loovtöö seotud läbiva teemaga ja/või milliseid õppeaineid on loovtöö lõimiv ning kirjeldama väga lühidalt tööprotsessi ja tulemust.

Loovtöö tegemist ja sooritamist koordineerib direktor, kaasates vajadusel kooli töötajaid. Loovtöö teostatakse selleks ette nähtud projektinädala jooksul.

Loovtöö loetakse sooritatuks kui õpilane on loovtöö esitlenud ettekandena. Esitlused toimuvad projektinädala lõppedes. Loovtööd hinnatakse hinnangutega „sooritatud“ või „mittesooritatud“.

Loovtöö sooritatakse 8. klassis. Mõjuval põhjusel võib loovtööd sooritada ka muul ajal (näiteks 7. klassis), kuid mitte hiljem kui 9. klassi kolmandal trimestril.

9. Õpilasuurimuse või praktilise töö korraldus gümnaasiumi kooliastmes

9.1. Õpilasuurimuse korraldus

Õpilasuurimuse protsessi koordineerib koolis direktor.

Lisaks õpilasuurimuse juhendajale abistavad õpilast ka teised kooli töötajad. Näiteks teatud liiki sotsiaalteaduslike tööde puhul võib õpilasuurimus eeldada matemaatika õpetaja abi statistilise

andmeanalüüsi läbiviimisel. Resümee koostamine eeldab võõrkeeleõpetajate panust. Korrekse teksti koostamine eeldab keeleõpetaja panust.

Õpilastel on lubatud kasutada ka kooliväliseid konsultante. Näiteks ajalooalaste tööde puhul, ajalooallikate või arhivaalide autentsuse paremaks mõistmiseks võib olla vajadus küsida abi arhivaarilt.

Õpilasuurimist võib juhendada ka isik, kes ei ole kooli töötaja. Sel juhul määratakse õpilasele koolipoolne juhendaja, kes jälgib, et õpilane peaks kinni ajakavast ja järgiks töö ülesehitusele ja vormistamisele esitatud nõudeid.

Õpilasuurimus on koolis korraldatud vastavalt ja kooskõlas haridus- ja teadusministri 12. oktoobri 2011. a määrusega nr 62 „Õpilasuurimuse ja praktilise töö ettevalmistamise ning hindamise tingimused ja kord“.

Kuna õpilasuurimus on üks gümnaasiumi lõpetamise tingimus, siis peab teema tulenema õppekava õpieesmärkidest.

Töö valikul tuleb õpilasel koostöös juhendajaga hästi läbi mõelda, mis funktsiooni õpilasuurimus täidab. Õpilasuurimuse eesmärgiks on õpilase loova eneseväljenduse, koostöö ja iseseisvalt töötamise oskuse arendamine ning järgmiste oskuste omandamine:

- 1) uuritava probleemi kohta taustinformatsiooni ja andmete kogumise ja analüüsimise oskus;
- 2) teoreetiliste teadmiste praktilise rakendamise oskus;
- 3) töö eesmärgi ja probleemile vastavate uurimisküsimuste sõnastamise ning sobiva meetodi ja analüüsivahendite valimise ja rakendamise oskus;
- 4) tegevuse ajalise kavandamise ja kavandatu järgimise oskus;
- 5) teadusteksti koostamise oskus;
- 6) oma tegevuse ja töö analüüsimise oskus;
- 7) töö korrektse vormistamise oskus;
- 8) kokkuvõtte ja resümee koostamise oskus;
- 9) töö kaitsmise oskus.

Seega teenib õpilasuurimus teatud eesmäärke, mida ei tohiks õpilasuurimust kavandades ja teostades ära unustada.

Õpilasuurimuse kohta saab õpilane tagasisidet töö käigus juhendajalt ning peale töö esitamist ja kaitsmist vastavalt õpiväljunditele ning nende saavutatusele töö retsensendilt ja kaitsmiskomisjonilt.

Tulenevalt põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 31 lõikest 6 tuleb gümnaasiumi lõpetamiseks õpilasuurimus sooritada rahuldavalt.

Õpilasuurimuse ettevalmistamine (kavandamine, läbiviimine ja töö vormistamine) toimub vastavalt kooli koostatud juhistele õppeaine „Uurimistöö alused“ raames.

9.2. Praktilise töö korraldus

Praktilise töö protsessi koordineerib koolis direktor.

Praktiline töö on õpilase või õpilaste poolt õppekava raames loodud teos, õpilasfirma, tehnoloogiline lahendus, õppematerjal või projekt ja selle kirjalik kokkuvõte.

Lisaks praktilise töö juhendajale abistavad õpilast ka teised kooli töötajad, kellel on pädevus ja kogemus luua teoseid, kellel on teadmised õpilasfirma tegemisest, tehnoloogiliste lahenduste loomisest või projektide kirjutamisest ja eestvedamisest. Kirjaliku kokkuvõtte koostamisel võib õpilane eeldada keeleõpetajate abile. Resümees koostamiseks saab õpilane abi võõrkeele õpetajatelt.

Õpilastel on lubatud kasutada ka kooliväliseid konsultante. Näiteks filmi tegemise või restaureerimise puhul.

Praktilist tööd võib juhendada ka isik, kes ei ole kooli töötaja. Sel juhul määratakse õpilasele koolipoolne juhendaja, kes jälgib, et õpilane peaks kinni ajakavast ja järgiks töö ülesehitusele ja vormistamisele esitatud nõudeid.

Praktiline töö on koolis korraldatud vastavalt ja kooskõlas haridus- ja teadusministri 12. oktoobri 2011. a määrusega nr 62 „Õpilasuurimuse ja praktilise töö ettevalmistamise ning hindamise tingimused ja kord“.

Praktilise töö valikul tuleb õpilasel koostöös juhendajaga hästi läbi mõelda, mis funktsiooni praktiline töö täidab. Praktilise töö eesmärgiks on õpilase loova eneseväljenduse, koostöö ja iseseisvalt töötamise oskuse arendamine ning järgmiste oskuste omandamine:

- 1) loodava praktilise töö kohta taustinformatsiooni ja andmete kogumise ja analüüsimise oskus;
- 2) teoreetiliste teadmiste praktilise rakendamise oskus;
- 3) töö eesmärgi sõnastamise ning sobiva praktilise lahenduse valimise ja rakendamise oskus;
- 4) tegevuse ajalise kavandamise ja kavandatu järgimise oskus;
- 5) kirjaliku kokkuvõtte koostamise oskus;
- 6) oma tegevuse ja töö analüüsimise oskus;
- 7) töö korrektse vormistamise oskus;
- 8) kokkuvõtte ja resümees koostamise oskus;
- 9) töö kaitsmise oskus.

Seega teenib praktiline töö teatud eesmäärke, mida ei tohiks praktilist tööd kavandades ja teostades ära unustada.

Töö kohta saab õpilane tagasisidet töö käigus juhendajalt ning peale töö esitamist ja kaitsmist vastavalt õpiväljunditele ning nende saavutatusele töö retsensendilt ja kaitsmiskomisjonilt.

Tulenevalt põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 31 lõikest 6 tuleb gümnaasiumi lõpetamiseks praktiline töö sooritada rahuldavalt.

Praktilise töö ettevalmistamine (kavandamine, läbiviimine ja töö vormistamine) toimub vastavalt kooli koostatud juhistele õppeaine „Uurimistöö alused“ raames.

9.3. Teemavaldkonnad, kus õpilasuurimusi ja praktilisi töid ette valmistada saab ning milliseid praktilisi töid gümnaasiumis ette valmistada saab

Õpilasuurimusi ja praktilisi töid saab ette valmistada kõikides gümnaasiumi riiklikus õppekavas esitatud teemavaldkondades.

10. Hindamise korraldus ja hindamise täpsustatud tingimused ja kord

10.1. Hindamise korraldus põhikoolis

10.1.1. Tulemuse hindamine hindegaga „nõrk“, kui hindamisel tuvastatakse kõrvalise abi kasutamine või mahakirjutamine

Kui hindamisel tuvastatakse kõrvalise abi kasutamine või mahakirjutamine, võib kirjalikku või praktilist tööd, suulist vastust (esitust), praktilist tegevust või selle tulemust hinnata hindegaga „nõrk“.

Õpilasele antakse võimalus järelevastamiseks või järeltööks.

10.1.2. Järelevastamise ja järeltööde sooritamise kord

Kui kirjalikku või praktilist tööd, suulist vastust (esitust), praktilist tegevust või selle tulemust on hinnatud hindegaga „puudulik“ või „nõrk“ või on hinne jäänud panemata, on õpilasel võimalus järelevastamiseks või järeltöö sooritamiseks.

Järelevastamine ja järeltöö sooritamine toimub õpilase ja õpetaja vahel kokkulepitud ajal ja kohas.

Kui õpilane ja õpetaja ei jõua järelevastamise või järeltöö sooritamise vormi ja sisu osas kokkuleppele, siis tuleb õpilasel esitada vastav kirjalik kaebus direktorile menetlemiseks, kelle ülesanne on leida hiljemalt 5 tööpäeva jooksul tekkinud olukorrale lahendus.

Õpetaja ei sea kokkuvõtva hindamise perioodist lühemaid ajalisi piirangid õpilase soovile järele vastata või sooritada järeltöö. Õpetaja ei arvesta hindamisel asjaoluga, et hinne on saadud järelevastamise või järeltöö kaudu. Järelevastamise või järeltöö sooritamise meetodi valib õpetaja lähtuvalt hinnatavast õpitulemusest.

Järelevastamine ja järeltöö asendab eelneva hinde, tingimusel, et järelevastamise või järeltöö käigus saadud hinne on eelmisest tulemusest parem.

Koolis järgitakse põhimõtet, et õpilaste soovi õppida tuleb toetada kogu aeg ning eriti toetatakse õppimist, mis püüdleb senisest parema tulemuse suunas. Tervitatav on õpilase tahe omandada kõik õppekavaga ette nähtud õpitulemused, mis väljendub soovis parandada kõiki viiest madalamaid hindeid.

Järelevastamise või järeltöö sooritamise eest saadud hinnet saab õpilane vaidlustada vastavalt hinde vaidlustamise korrale.

10.1.3. Hinnete ja hinnangute vaidlustamise kord

Esmased vaided hinnete ja hinnangute puhul lahendatakse aineõpetaja tasandil.

Kui õpilane ja õpetaja jäävad eri arvamusele hinde või hinnangu osas, siis peab õpilane esitama hiljemalt 30 päeva jooksul vaide direktorile.

Direktor korraldab vaidemenetluse ja teavitab õpilast vaideotsusest.

10.1.4. Kokkuvõtva hindamise sagedus, et teavitada õpilast ja vanemat kokkuvõtivatest hinnetest

Põhikoolis koondatakse hinded trimestrihinneteks ning trimestrihinded koondatakse aastahinneteks.

Kuna kool arvestab vastavalt põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 17 lõikele 4 ja põhikooli riikliku õppekava § 15 lõikele 9 kooli õppekava välist õppimist või tegevust koolis õpetatava osana, siis mõistetakse ka teadmiste ja oskuste tõendamist kokkuvõtva hindamisena.

Kokkuvõtivatest hinnetest saab vanem teabe eKoolist.

10.1.5. Kasutatav hindedüsteem ja hinnete viie palli süsteemi teisendamise põhimõtted

Koolis kasutatakse viiepallist hindedüsteemi, mis ei erine põhikooli riikliku õppekava §-s 21 kirjeldatud tähendusest.

10.1.6. Kirjeldavate sõnaliste hinnangute kasutamine põhikooli I ja II kooliastmel

Põhikooli I ja II kooliastmes kasutatakse õpilase hindamisel kirjeldavaid sõnalisi hinnanguid, millel puudub numbriline ekvivalent. Sõnaline hinnang toetub ainekavades iga õpitulemuse kohta koostatud õpitulemuse hindamise kriteeriumitele, mis on väljendatud erinevatel tasanditel.

I ja II kooliastmes kasutatav kokkuvõttev sõnaline hindamine toimub kaks korda õppeaastas (poolaastate kaupa). Kokkuvõtvas hinnangus kajastub selgelt, kuivõrd taotletud õpitulemused on saavutatud.

Õpilase koolist lahkumisel teisendatakse jooksva õppeaasta sõnalised hinnangud, mis on aluseks õpilase järgmisse klassi üleviimisel, põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 29 lõikes 2 sätestatud hindedkaalasse.

10.1.7. Põhikooli õpilase käitumise (sealhulgas hoolsuse) kohta õpilasele ja vanemale kirjaliku tagasiside andmise kord

Nõuded põhikooli õpilase käitumisele on esitatud kodukorras.

Käitumise (sh hoolsuse) kohta toimub tagasisidestamine. Tagasisides kirjeldatakse õpilase käitumise (hoolsuse) tugevaid külgi ja vajakajäämisi ning ettepanekuid edaspidiseks tegevuseks, mis toetavad õpilase käitumise (hoolsuse) kujunemist.

Käitumise kohta antakse kirjalikku tagasisidet õpilasele ja ka vanemale käitumise (sealhulgas hoolsuse) kohta vähemalt kaks korda õppeaastas.

Õpilast ja tema vanemat teavitab kool käitumisest (hoolsusest) elektroonilise õppeinfosüsteemi (eKooli) vahendusel.

Kui õpilane ja vanem ei ole andnud nõusolekut käitumisest (hoolsusest) teavitamiseks elektrooniliselt, teavitab kool õpilast ja vanemat käitumisest (hoolsusest) paberil oleva dokumendi kättetoimetamise kaudu.

Kui õpilasel ja tema vanemal ei ole võimalik saada teavet käitumisest (hoolsusest) elektroonilise õppeinfosüsteemi vahendusel, siis saavad nad koolile esitada vastava teabenõude. Õpilase ja/või vanema teabenõude alusel antakse õpilasele teavet käitumisest (hoolsusest) elektroonilise õppeinfosüsteemi väljavõttena. Väljavõtte elektroonilisest õppeinfosüsteemist toimetatakse õpilase kätte. Väljavõtte elektroonilisest õppeinfosüsteemist saadetakse vanemale õpilase kaudu, kui õpilane on vähemalt 10 aastane. Noorema õpilase puhul saadetakse väljavõtte elektroonilisest õppeinfosüsteemist postiga, kui vanemaga ei ole kokkulepitud teisiti.

10.1.8. Täiendavale õppetööle jätmise, järgmise klassi üleviimise ning klassikursust kordama jätmise täpsustatud tingimused ja kord

Õpilane jäetakse täiendavale õppetööle põhikooli riiklikus õppekava § 22 lõikes 9 sätestatud tingimustel ja korras. Õpilase puhul, kes jäetakse õppenõukogu otsusega täiendavale õppetööle, on tegemist põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 46 lõike 5 kohaselt üldist tuge vajava õpilasega, sest tal on tekkinud takistusi koolikohustuse täitmisel või mahajäämus õpitulemuste saavutamisel. Õpilase täiendavale õppetööle jätmisega seotud menetlustoiminguid teostab haridusliku erivajadusega õpilase õppe koordineerija.

Õpetajad, kelle õpilased tuleks jätta täiendavale õppetööle, esitavad haridusliku erivajadusega õpilase õppe koordineerijale kirjaliku analüüsi õpilase tugevate ja arendamist vajavate külgede, seni rakendatud meetmete kohta koos ettepanekutega täiendava õppetöö mahtude osas. Õpetajate esitatud analüüside põhjal teeb hariduslik erivajadusega õpilase õppe koordineerija ettepanekud täiendava õppetöö mahtude osas õppenõukogule.

Kui õppenõukogu on otsustanud õpilase jätmise täiendavale õppetööle, siis õpetaja koostab täiendava õppetöö läbiviimiseks kava vastavalt tundide arvule, mis on õpilasele täiendava õppetöö läbiviimiseks otsustatud.

Õpilase järgmise klassi üleviimise otsustab õppenõukogu. Õppenõukogu otsus õpilase järgmise klassi üleviimise kohta märgitakse klassipäevikusse (eKoolis) ja õpilasraamatusse.

Õpilane jäetakse klassikursust kordama põhikooli riiklikus õppekavas § 22 lõikes 10 ja 11 sätestatud tingimustel ja korras. Klassipäevikusse (eKoolis) ja õpilasraamatusse märgitakse õppenõukogu otsus õpilase klassikursust kordama jätmise kohta.

10.2. Hindamine gümnaasiumis ja gümnaasiumi lõpetamise korraldus

10.2.1. Tulemuse hindamine hindegaga „nõrk“, kui hindamisel tuvastatakse kõrvalise abi kasutamine või mahakirjutamine

Kui hindamisel tuvastatakse kõrvalise abi kasutamine või mahakirjutamine, võib kirjalikku või praktilist tööd, suulist vastust (esitust), praktilist tegevust või selle tulemust hinnata hindegaga „nõrk“.

10.2.2. Järelevastamise ja järeltööde sooritamise kord

Kui kirjalikku või praktilist tööd, suulist vastust (esitust), praktilist tegevust või selle tulemust on hinnatud hindegaga „puudulik“ või „nõrk“ või on hinne jäänud panemata, on õpilasel võimalus järelevastamiseks või järeltöö sooritamiseks.

Järelevastamine ja järeltöö sooritamine toimub õpilase ja õpetaja vahel kokkulepitud ajal ja kohas.

Kui õpilane ja õpetaja ei jõua järelevastamise või järeltöö sooritamise vormi ja sisu osas kokkuleppele, siis tuleb õpilasel esitada vastav kirjalik kaebus direktorile menetlemiseks, kelle ülesanne on leida hiljemalt 5 tööpäeva jooksul tekkinud olukorrale lahendus.

Õpetaja annab võimaluse järele vastata või sooritada järeltöö kogu kursuse jooksul. Õpetaja ei arvesta hindamisel asjaoluga, et hinne on saadud järelevastamise või järeltöö kaudu. Järelevastamise või järeltöö sooritamise meetodi valib õpetaja lähtuvalt hinnatavast õpitulemusest.

Järelevastamine ja järeltöö asendab eelneva hinde, tingimusel, et järelevastamise või järeltöö käigus saadud hinne on eelmisest tulemusest parem.

Koolis järgitakse põhimõtet, et õpilaste soovi õppida tuleb toetada kogu aeg ning eriti toetatakse õppimist, mis püüdleb senisest parema tulemuse suunas. Tervitatav on õpilase tahe omandada kõik õppekavaga ette nähtud õpitulemused, mis väljendub soovis parandada kõiki viiest madalamaid hindeid.

Järelevastamise või järeltöö sooritamise eest saadud hinnet saab õpilane vaidlustada vastavalt hinde vaidlustamise korrale.

10.2.3. Hinnete ja hinnangute vaidlustamise kord

Esmased vaided hinnete ja hinnangute puhul lahendatakse aineõpetaja tasandil.

Kui õpilane ja õpetaja jäävad eri arvamusele hinde või hinnangu osas, siis peab õpilane esitama hiljemalt 30 päeva jooksul vaide direktorile.

Direktor korraldab vaidemenetluse ja teavitab õpilast vaideotsusest.

10.2.4. Hindamise korraldus õpilasuurimuse ja praktilise töö hindamisel, sealhulgas retsenseerimisel ja kaitsmisel

Õpilasuurimuse ja praktilise töö hindamine toimub kooskõlas haridus- ja teadusministri 12. oktoobri 2011. a määrusega nr 62 „Õpilasuurimuse ja praktilise töö ettevalmistamise ning hindamise tingimused ja kord“.

Õpilasuurimuse ja praktilise töö hindamisel kasutatakse väljundipõhist hindamist.

Tulenevalt gümnaasiumi riikliku õppekava lisa 13 punktist 1.2, mille kohaselt koostatakse koolis õppeasutusesisene uurimistöode juhend, kus on fikseeritud uurimistöö struktuur, viitamise ja vormistamise nõuded ning esile toodud juhendaja ja retsensendi roll ning hindamise põhimõtted, on hindamise korraldus täpsemalt kirjeldatud juhistes, mis on koostatud õppeaine „Uurimistöe alused“ raames.

10.2.5. Kasutatav hindedüsteem

Koolis kasutatakse viieballist hindedüsteemi gümnaasiumi riikliku õppekava §-s 17 kirjeldatud tähenduses.

Gümnaasiumis üksikute valikkursuste hindamisel võib aineõpetaja ja direktori kokkuleppel kasutada hinnanguid „arvestatud“ ja „mittearvestatud“. Neid hinnanguid ei teisendata viie palli süsteemi.

Kuna kool arvestab vastavalt põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 17 lõikele 4 kooli õppekava välist õppimist või tegevust koolis õpetatava osana, siis mõistetakse ka teadmiste ja oskuste tõendamist kokkuvõtva hindamisena.

10.2.6. Hindamise, täiendavale õppele jätmise, järgmise klassi üleviimise ning klassikursust kordama jätmise täpsustatud tingimused ja kord

Õpilane kes jäetakse õppenõukogu otsusega täiendavale õppetöele, on tegemist põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 46 lõike 5 kohaselt üldist tuge vajava õpilasega, sest tal on tekkinud mahajäämus õpitulemuste saavutamisel. Õpilase täiendavale õppetöele jätmisega seotud menetlustoiminguid teostab haridusliku erivajadusega õpilase õppe koordineerija.

Õpetajad, kelle õpilased tuleks jätta täiendavale õppetöele, esitavad haridusliku erivajadusega õpilase õppe koordineerijale kirjaliku analüüsi õpilase tugevate ja arendamist vajavate külgede, seni rakendatud meetmete kohta koos ettepanekutega täiendava õppetöö mahtude osas. Õpetajate esitatud analüüside põhjal teeb hariduslik erivajadusega õpilase õppe koordineerija ettepanekud täiendava õppetöö mahtude osas õppenõukogule.

Kui õppenõukogu on otsustanud õpilase jätmise täiendavale õppetöele, siis õpetaja koostab täiendava õppetöö läbiviimiseks kava vastavalt tundide arvule, mis on õpilasele täiendava õppetöö läbiviimiseks otsustatud.

Õpilase järgmise klassi üleviimise otsustab õppenõukogu. Õppenõukogu otsus õpilase järgmise klassi üleviimise kohta märgitakse klassipäevikusse (eKoolis) ja õpilasraamatusse (eKoolis).

10.2.6. Gümnaasiumi lõpetamise korraldus

Gümnaasiumi lõpetamiseks tuleb sooritada riigieksamid eesti keeles või eesti keeles teise keelena, matemaatikas ja võõrkeeles. Riigieksam on sooritatud, kui saavutatud on vähemalt üks protsent maksimaalsest tulemusest. Riigieksam on sooritatud rahuldavalt, kui saavutatud on vähemalt 20 protsenti maksimaalsest tulemusest.

Gümnaasiumi lõpetamiseks tuleb rahuldavalt sooritada:

- 1) gümnaasiumi koolieksam ja
- 2) õpilasuurimus või praktiline töö.

Gümnaasiumi lõpetamiseks sooritatava võõrkeele riigieksami võib asendada rahvusvaheliselt tunnustatud eksamiga samas keeles.

Gümnaasiumi lõpetamise tingimused täitnud õpilasele väljastatakse gümnaasiumi lõputunnistus.

Gümnaasiumi lõputunnistuse annab gümnaasium õpilasele:

- 1) kelle kooliastmehinded on vähemalt rahuldavad või valikkursuste puhul rahuldavad või arvestatud;
- 2) kes on sooritanud õppeaine kohustuslikule mahule vastavad eesti keele või eesti keele teise keelena, matemaatika ja võõrkeele (inglise, prantsuse, vene või saksa keeles) riigieksamid;
- 3) kes on sooritanud vähemalt rahuldavale tulemusele gümnaasiumi koolieksami;
- 4) kes on sooritanud gümnaasiumi jooksul õpilasuurimuse või praktilise töö.

Õpilased, kes on gümnaasiumis õppinud eesti keelt teise keelena, õpilased, kes on lõpetanud põhikooli vene või muu õppekeelega koolis või klassis ja on asunud õppima eesti õppekeelega gümnaasiumisse või gümnaasiumiklassi, ning õpilased, kes on vene või muu õppekeelega gümnaasiumist või gümnaasiumiklassist asunud õppima eesti õppekeelega gümnaasiumisse või gümnaasiumiklassi, võivad valida, kas sooritavad eesti keele või eesti keele teise keelena riigieksami.

Haridusliku erivajadusega õpilasele, kellel on gümnaasiumi riikliku õppekavaga sätestatud tingimustel kooli õppekavaga või koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel individuaalse õppekavaga vähendatud või asendatud gümnaasiumi riikliku õppekavaga sätestatud taotletavaid õpitulemusi, on lõpetamise aluseks kooli või individuaalses õppekavas määratud õpitulemuste saavutus.

11. Õpilaste arengu ja õppimise toetamise korraldus ning õpilaste täiendava juhendamise ja hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorralduse põhimõtted, tugiteenuste rakendamise kord

Haridusliku erivajadusega õpilase õppe korraldamisel lähtutakse kaasava õppe põhimõtetest. Tulenevalt õpilase individuaalsest vajadusest tagatakse õpilasele võimetekohane õpe ja vajalik tugi õpetajate ja teiste koolitöötajate koostöös.

Direktor on määranud haridusliku erivajadusega õpilase õppe koordineerija (edaspidi „Kordineerija“), kelle ülesanne on korraldada koolisisest meeskonnatööd, mida on vaja õppe ja arengu toetamiseks, ning koordineerida koolivälises võrgustikutöös osalemist.

Koordineerija toetab ja juhendab õpetajat haridusliku erivajaduse väljaselgitamisel, nõustab vanemat ning teeb õpetajale ja direktorile ettepanekuid edaspidiseks pedagoogiliseks tööks, koolis pakutavate õpilase arengut toetavate meetmete rakendamiseks või lisauuringute tegemiseks ning ühelt haridustasemelt teisele ülemineku toetamiseks.

Vähemalt korra õppeaastas ja juhul, kui koolivälise nõustamismeeskonna määratud toe rakendamise tähtaeg on lõppenud, hindab haridusliku erivajadusega õpilase õppe koordineerija koostöös õpetajate ja teiste koolitöötajatega soovitatud toe rakendamise mõju ning teeb ettepanekud edasiseks tegevuseks.

Kui õpilasel ilmneb vajadus saada tuge, teavitatakse sellest vanemat ning kool korraldab õpilase pedagoogilis-psühholoogilise hindamise. Vajaduse korral tehakse koostööd teiste valdkondade spetsialistidega ja soovitatakse lisauuringuid. Nimetatud hindamise, testimise ja uuringute tulemused, samuti õpetajate tähelepanekud, tugispetsialistide ning koolivälise nõustamismeeskonna antud soovitused, rakendatud teenused ja tugi ning hinnang nende tulemuslikkuse kohta kantakse õpilase individuaalse arengu jälgimise kaardile. Direktor määrab koolis isiku, kes vastutab selle kaardi täitmise eest.

Õpilase individuaalse arengu toetamiseks kohaldatakse põhikooli riikliku õppekava §-s 17 ja gümnaasiumi riikliku õppekava § 13 lubatud erisusi.

11.1. Individuaalse õppekava koostamine või muu tugisüsteemi määramine õpilasele, et aidata omandada nõutavad teadmised ja oskused

Individuaalse õppekava määramisel ja koostamisel lähtutakse põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses § 18 sätestatust, põhikooli riiklikus õppekavas § 17 lõikes 8 ja § 22 lõikes 7 sätestatust ning gümnaasiumi riiklikus õppekavas § 13 sätestatust. Muu tugisüsteem määratakse õpilasele põhikooli riiklikus õppekavas § 22 lõikes 7 sätestatud tingimustel.

Individuaalse õppekava rakendamine tugimeetmena põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses § 58 lõikes 3 sätestatud tähenduses toimub põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses § 58 lõigetes 1 kuni 9 ja § 12 lõikes 1 sätestatud tingimustel ja korras.

Õpilane viiakse individuaalsele õppekavale üle Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a määruse nr 265 „Eesti Hariduse Infosüsteemi asutamine ning põhimäärus“ § 28 punkti 6 alusel, mille kohaselt individuaalsele õppekavale üleviimise vormistab direktor. Haridus- ja teadusministri 25. augusti 2010. a määruse nr 52 „Kooli õppe- ja kasvatusalastes kohustuslikes dokumentides esitatavad andmed ning dokumentide täitmise ja pidamise kord“ § 6 lõike 2 kohaselt märgitakse õpilasraamatu õpilase leheküljele andmed individuaalse õppekava rakendamise kohta. Haridus- ja teadusministri 25. augusti 2010. a määruse nr 52 § 12 lõike 7 kohaselt individuaalse õppekava alusel õppiv õpilane kantakse klassipäeviku üldnimekirja vastava märkega.

11.2. Andeka õpilase juhendamine ja tema oskuste arendamine konkurssideks ja olümpiaadideks valmistumisel

Andekate õpilaste aineolümpiaadideks või konkurssideks ettevalmistamine toimub täiendava tööna ja selleks on õpetajal eraldi konsultatsiooniaeg, mis ei kattu õpiraskustega õpilaste konsultatsioonide ajaga. Igal õpetajal on nädalas 30 min konsultatsiooniaega, et tegeleda andeka õpilasega. Lisaks õpetajatele tegeleb andekatega koolis üks tund nädalas huvijuht. Kui

õpilased keskenduvad peaaesjalikult ainealaselte andekatega, siis huvijuht tegeleb õpilastega, kes on sotsiaalselt aktiivsed.

Andekatega tegelemise initsiatiiv tuleb õpetajalt, kes selgitab välja ainealaselte tugevad õpilased ning juhendab neid kord nädalas konsultatsioonis. Lisaks annab õpetaja individuaalseid ülesandeid ja konsultatsioonis arutatakse iseseisvalt teostatud ülesandeid. Kui õpilasel on vajadus saada nõu, siis õpetajad tegelevad õpilastega ka vahetunnis.

Andekat õpilast tunnustatakse aktiivse osavõtu eest. Ka vanemad saavad tänukirjad. Iga trimestri lõpus tehakse kokkuvõte. Kui õpetajal on õpilastest grupp, kes valmistuvad olümpiaadiks, siis otsustatakse ühiselt, kes kooli esindab. Koolis on põhimõte, et kõik õpilased, kes soovivad, saavad ennast panna proovile olümpiaadi koolivoorus, et saada uusi kogemusi. Iga õpilane, kes soovib võistlusel, konkursil või olümpiaadil osaleda, temaga koolis tegeletakse ja teda toetatakse. Loomingulistes valdkondades korraldatakse koolis näitusi, kaasatakse ka erivajadusega lapsi.

11.3. Tugiteenuste rakendamine

Tugiteenuse rakendamine, selle maht ja kestvus otsustatakse tugispetsialistide, klassi- ja aineõpetajate koostöös. Kool kaasab teenuse vajaduse hindamisel ja õpilasele toe valikul teiste valdkondade spetsialistide väljastpoolt kooli, teavitades sellest vanemat või tema seaduslikku esindajat. Teenuse valikul arvestatakse õpilase vanust, vajadusi, individuaalseid eeldusi ja võimeid, samuti lahendamist vajava probleemi iseloomu õpilase eripärast lähtuvalt. Teenuse valikul kuulatakse ära õpilase või tema seadusliku esindaja arvamus.

Õpilase või tema seadusliku esindaja poolt teenuse saamiseks soovi avaldamisel või teenuse järele vajaduse ilmnemisel korraldab kool õpilasele võimaluse vestelda isiklikult tugispetsialistiga mitte hiljem kui nädala jooksul.

Õnnetusjuhtumi puhul või olukorras, kus õpilase enda või teiste õpilaste elu või tervis on ohus, pakutakse õpilasele teenust esimesel võimalusel, kuid mitte hiljem kui järgmisel tööpäeval.

Teenuseid osutatakse koolis või vanema või tema seadusliku esindaja nõusolekul muus asukohas. Teenuse osutamisel muus asukohas teeb teenuse osutaja koostööd kooliga ning edastab koolile vajalikku infot teenuse sisu, mahu ning tulemuslikkuse kohta. Teenuse osutamisel järgitakse teabe avalikustamise reegleid ja isikuandmete töötlemise põhimõtteid. Teenuste korraldamisega seotud isikutel on õigus avaldada üksteisele õpilasele abi ja teenuse korraldamiseks vajalikke isikuandmeid, sealhulgas delikaatseid isikuandmeid, kuid üksnes mahus ja ulatuses, mis on vajalik õpilasele abi ja teenuse korraldamiseks.

12. Õpilaste täiendav juhendamine

Haridusliku erivajadusega õpilase õppe korraldamisel lähtutakse kaasava õppe põhimõtetest, mille kohaselt üldjuhul õpib haridusliku erivajadusega õpilane tavaklassis. Vajadusel rakendatakse õpet hariduslike erivajadustega õpilaste klassides või rühmades, mis on koolis lubatud kooli põhikirjaga.

Direktor on määranud haridusliku erivajadusega õpilase õppe koordineerija (edaspidi „Kordineerija“), kelle ülesandeks on haridusliku erivajadusega õpilase õppe ja arengu

toetamiseks vajaliku koostöö korraldamine tugispetsialistide ja õpetajate vahel ning andekate õpilaste korral kaasatakse koostöösse ka andeka õpilase juhendaja.

Koordineerija toetab ja juhendab õpetajat haridusliku erivajaduse väljaselgitamisel ning teeb õpetajale, vanemale ja direktorile ettepanekuid edaspidiseks pedagoogiliseks tööks, koolis pakutavate õpilase arengut toetavate meetmete rakendamiseks või täiendavate uuringute läbiviimiseks, tehes selleks koostööd õpetajate ja tugispetsialistidega.

Direktori või koordineerija otsusel võib haridusliku erivajadusega õpilasele rakendada põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses § 48 sätestatud järgmisi meetmeid, mille rakendamise eeldusena ei ole ette nähtud nõustamismeeskonna soovitus:

- tugispetsialisti teenus,
- individuaalse õppekava rakendamine,
- vanema nõusolekul õpilase üleviimine hariduslike erivajadustega õpilaste õppe paremaks korraldamiseks moodustatud rühma või klassi.

Kui õpilase hariduslik erivajadus tuleneb tema andekusest, tagatakse talle individuaalse õppekava rakendamine ning vajaduse korral täiendav juhendamine aineõpetajate poolt või teiste vastava valdkonna spetsialistide poolt haridusprogrammide või teiste haridusasutuste kaudu.

Meetme rakendamise perioodil jälgivad õpilasega tegelevad õpetajad ja tugispetsialistid õpilase arengut ja toimetulekut.

Meetmete rakendamise tulemuslikkuse hindamiseks kirjeldavad kõik meetme rakendamisel osalenud õpetajad vähemalt kord õppeaastas õpilase arengut ja toimetulekut ning esitavad omapoolsed soovitusel.

Meetmete rakendamise perioodi lõpul hindab koordineerija koostöös õpetajatega meetme tulemuslikkust ning teeb ettepanekud vanemale ja vajaduse korral kooli direktorile edasisteks tegevusteks: meetme rakendamise lõpetamine; meetme rakendamise jätkamine samal või tõhustatud viisil; meetme vahetamine või muu meetme lisamine; täiendavate uuringute teostamine, eriarsti, erispetsialisti või nõustamismeeskonna poole pöördumise soovitamine.

Haridusliku erivajaduse tuvastamiseks läbiviidud pedagoogilis-psühholoogilise hindamise tulemused, õpetajate täiendavad tähelepanekud ja soovitusel õpilase tugevate ja arendamist vajavate külgede kohta, tugispetsialistide soovitusel, testimiste ja uuringute tulemused ning nõustamiskomisjoni soovitusel õppe korraldamiseks ja sellest tulenevalt õpilasele rakendatud meetmed dokumenteeritakse haridusliku erivajadusega õpilase arengu ja toimetuleku jälgimiseks koostatud individuaalse arengu jälgimise kaardil. Individuaalse arengu jälgimise kaardi koostamise ja täitmise eest vastutavad isikud koolis määrab direktor.

Gümnaasiumi riiklikus õppekavas § 13 sätestatud tingimustel ja korras kohaldatakse andekatele ja hariduslike erivajadustega õpilastele gümnaasiumi riiklikus õppekavas § 13 lubatud erisusi:

- 1) Gümnaasium korraldab andekate õpilaste juhendamist.
- 2) Sõltuvalt õpilase hariduslikust erivajadusest võib gümnaasium teha talle muudatusi või kohandusi õppeajas, õppe sisus, õppeprotsessis, õpikeskkonnas või taotletavates õpitulemustes. Piiratud teovõimega õpilase puhul kaasatakse nende muudatuste tegemisse õpilase vanem. Kui muudatuste või kohandustega kaasneb nädalakoormuse

või õppe intensiivsuse oluline kasv või kahanemine võrreldes riikliku või kooli õppekavaga, tuleb muudatuste rakendamiseks koostada individuaalne õppekava.

3) Kui haridusliku erivajadusega õpilasele koostatud individuaalse õppekavaga nähakse ette riiklikus õppekavas sätestatud õpitulemuste vähendamine või asendamine või kohustusliku õppeaine õppimisest vabastamine, võib individuaalset õppekava rakendada koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel.

4) Tervislikel põhjustel koduõppel olevale õpilasele koostatakse individuaalne õppekava ning tema õppekoormust võib vähendada kuni kaheksa kursuse võrra iga arvestusliku koduõppel viibitud õppeaasta kohta.

12.1. Individuaalse õppekava koostamine või muu tugisüsteemi määramine õpilasele, et aidata omandada nõutavad teadmised ja oskused

Individuaalse õppekava määramisel ja koostamisel lähtutakse põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses § 18 sätestatust ning gümnaasiumi riiklikus õppekavas § 13 sätestatust.

Individuaalse õppekava rakendamine tugimeetmena põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses § 58 lõikes 3 sätestatud tähenduses toimub põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses § 58 lõigetes 1 kuni 9 ja § 12 lõikes 1 sätestatud tingimustel ja korras.

Õpilane viiakse individuaalsele õppekavale üle Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a määruse nr 265 „Eesti Hariduse Infosüsteemi asutamine ning põhimäärus“ § 28 punkti 6 alusel, mille kohaselt individuaalsele õppekavale üleviimise vormistab direktor. Haridus- ja teadusministri 25. augusti 2010. a määruse nr 52 „Kooli õppe- ja kasvatusalastes kohustuslikes dokumentides esitatavad andmed ning dokumentide täitmise ja pidamise kord“ § 6 lõike 2 kohaselt märgitakse õpilasraamatu õpilase leheküljele andmed individuaalse õppekava rakendamise kohta. Haridus- ja teadusministri 25. augusti 2010. a määruse nr 52 § 12 lõike 7 kohaselt individuaalse õppekava alusel õppiv õpilane kantakse klassipäeviku üldnimekirja vastava märkega.

13. Karjääriõppe, karjääriinfo ja nõustamise korraldamine

Koolis toimub karjääriõpe läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri kujundamine“ käsitlemise kaudu. Läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri kujundamine“ sisu ja eesmärgid arvestatakse kooli õpikeskkonna kujundamisel koolis ja õppetunnis. Sellest lähtudes tuuakse aineõppesse sobivad teemakäsitlused, näited ja meetodid, viiakse koos läbi aineteüleseid, klassidevahelisi ja ülekoolilisi projekte. Tunnivälise tegevuse käigus saavad õpilased projektipäevade, õppekäikude jms raames toetust karjääriotsuste ja eneseteostuse planeerimiseks.

Karjääriinfot edastavad, karjääriõpet ja karjääriõppega seotud üritusi korraldavad õpetajad.

Karjääriõppe hulka kuulub ka karjääri- ja tööteemalise kirjanduse soovitamine ning kataloogide tutvustamine edasiõppimise või õppekavavälise õppimise võimaluste kohta aineõpetajate tasandil.

Nõustamine toimub eelneval kokkuleppel direktoriga.

Karjääriteenuste kättesaadavus tagatakse õpilaste teavitamise kaudu edasiõppimisvõimalustest ja tööturu üldistest suundumustest:

1) ainetundides läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri kujundamine“ käsitlemisel;

- 2) erinevate ürituste kaudu (töövarjupäev, teadlaste öö, ainenädalad jms);
- 3) õppekavavälises ühistegevuses;
- 3) edasiõppimist tutvustavate õppepäevade kaudu nii koolis kui väljapool kooli;
- 4) koostöös Töötukassaga.

14. Õpilaste ja vanemate teavitamise ja nõustamise korraldus

Teavitamisel juhindutakse põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses § 55 sätestatust. Õpilaste ja vanemate teavitamine toimub kooli kodukorras sätestatud korra kohaselt.

Klassi- või aineõpetajad jälgivad õpilase arengut ja toimetulekut koolis ning vajaduse korral kohandavad õpet vastavalt õpilase vajadustele. Õpilase võimete ja annete kõrgeimale võimalikule tasemele arendamiseks selgitatakse koolis välja õpilase individuaalsed õpivajadused, valitakse sobivad õppemeetodid ning korraldatakse diferentseeritud õpet. Kool tagab õpilasele, kellel tekib ajutine mahajäämus eeldatavate õpitulemuste saavutamisel, täiendava pedagoogilise juhendamise väljaspool õppetunde.

Koolis nõustatakse vajaduse korral õpilase vanemat õpilase arengu toetamises ja kodus õppimises.

Koolis on tagatud õpilasele ning vanematele teabe kättesaadavus õppe ja kasvatuse korralduse kohta ning juhendamine ja nõustamine õppetööd käsitlevates küsimustes. Peamised õppeteemad, vajalikud õppevahendid, hindamise korraldus ja planeeritavad üritused tehakse õpilasele teatavaks trimestri või poolaasta algul.

Õpilasel on võimalus saada õppekorralduse kohta infot ja nõuandeid direktorilt ning vahetult aineõpetajalt konsultatsiooniaegadel või kokkuleppel.

15. Õpetajate koostöö ja töö planeerimise põhimõtted

15.1. Õpetajate koostöö ja töö planeerimise üldpõhimõtted

Õpetajate sisulise koostöö vormid on ainevaldkondlikud töörühmad, ühisüritused, kolleegilt kolleegile kohtumised, mentorlus, koosloome.

Õpetajate koostöö eesmärgiks on õppekavas kirjeldatud taotletavate õpitulemusteni/pädevusteni jõudmine õppe- ja kasvatustegevuse kaudu, lähtudes õpiväljunditest, etteantud ajast, õppekavas kirjeldatud õppesisust ja õppetegevusest.

Koolis toimub koostöö järgmiste tegevusvormide kaudu:

- õppenõukogu koosolekud;
- õppetoolide koosolekud;
- kooli juhtkonna nõupidamised;
- ümarlauad;
- töö- ja infokoosolekud;
- koolitused;
- temaatilised töörühmad;
- lõimitud aine tunnid;

- töörühmad;
- mentorlus.

Õppetooli töö eesmärgid:

- 1) tõsta koolis õppe- ja kasvatustöö efektiivsust – luua soodsad tingimused koolis õpetatavate ainete omavaheliseks paremaks integreerumiseks õppetöös nii ainealaselt kui ka kooliastmeti;
- 2) kaasata kõik kooli õpetajad kooli juhtimisse, anda õpetajatele erialaselt paremad võimalused;
- 3) kaasata kõik õpetajad koolile oluliste küsimuste arutellu, pannes nad vastutama, andes neile otsustusõiguse;
- 4) arendada vastavate valdkondade õppeainete ainekavade integratsiooni, vastavate ainevaldkondadega seotud õppe- ja kasvatustöö ja metoodilise töö kooskõlastatud kavandamist ja korraldamist.

Õppetooli tegevust juhib õppetooli juhendaja, kelle ülesandeks on õppetooli töö juhtimine koostöös õpetajatega.

Õppetooli juhendaja:

- 1) esitab õppejuhile õppeaasta alguseks õppetooli aasta tööplaani;
- 2) esitab õppeaasta lõpus õppenõukogus kokkuvõtva analüüsi õppetooli töö tulemustest;
- 3) osaleb kooli arendustegevuses ja sisehindamises;
- 4) korraldab ja viib regulaarselt läbi õppetooli koosolekuid;
- 5) vahendab informatsiooni ja otsuseid juhtkonna, õppetooli juhendaja, õpetajate ja õpilaste vahel;
- 6) teeb ettepanekuid õppetooli ringitundide korraldamiseks;
- 7) osaleb tunnijaotusplaani kavandamises.

Õppetoolide juhendajad töötavad koostöös õppejuhtidega ning viivad õppetööd puudutava teabe, nõudmised ja suunised aineõpetajateni. Õppetoolide juhendajate kaudu viiakse õpetajate arvamused ja seisukohad õppejuhtide ja koolijuhini. Esimest aastat tööd alustavaid õpetajaid juhendavad õppetundide ettevalmistamisel mentorõpetajad või juhtkonna poolt määratud õpetajad.

Töörühmad moodustatakse tulenevalt õppeaasta arengueesmärkidest.

Õpetajatel on professionaalne vabadus õppetegevuse korraldamisel ja teemade käsitlemisel kooli eripära ja õpilastega arvestades. Õpetajatel on õigus teha valikuid õppesisus, lähtudes õpilaste varasematest teadmistest ja oskustest, arvestusega, et taotlevad õpitulemused oleksid saavutatud ning üldpädevused ja valdkonnapädevused kujundatud.

Õppe kavandamisel juhinduvad õpetajad kooli õppekava üldosast ja ainekavadest. Ainekavade arenduse eest vastutavad õppetoolide juhendajad. Õppetool koostab õppeaasta alguses tööplaani, kus fikseeritakse planeeritavad tegevused ja esitab selle õppeperioodi alguseks õppealajuhatajale. Õppeaasta lõpus õppetooli juhendajad esitlevad õppenõukogu koosolekul õppetooli tegevuse vormikohase kokkuvõtte ja töö analüüsi.

Õpetaja koostab igal õppeaastal töökava kooli õppekava üldosa ja ainekava alusel kõikidele klassidele, mida ta õpetab. Õpetaja esitab töökava õppeperioodi alguses, mille kohta töökava koostati. Töökava on tegevuskava, mis kajastab õpitulemusi, ajakulu, õppe sisu ja õppetegevusi.

Töökava kohustuslikud elemendid on aeg, teema ainekava järgi, tunni teema, põhimõisted/õppemeetodid/praktilised tööd ja IKT kasutamine, õpitulemused, hindamine. Töökava esitatakse elektrooniliselt kokkulepitud keskkonnas. Õpetaja sissekanded e-kooli päevikusse peavad vastama töökavale.

15.2. Õpetajate koostöö ja töö planeerimise põhimõtted distantsõppe korral

Kuna õpilastel on õigus saada juhendatud õpet, siis see tähendab, et elektroonilisi lahendusi kasutades ei tohi tekkida olukorda, kus õpilastele üksnes jagatakse õppeülesanded kätte ning määratakse tähtaeg, millal need peavad olema üles laetud nõutud keskkonda. Distantsõppe puhul tähendab juhendatud õpet seda, et õpilastele on antud selged õpijuhised kust, mida ja kuidas õppida, milliseid õpistrateegiaid kasutada, kust leida lisamaterjale ja õppimise tuge. Samuti tuleb anda tagasisidet õppimise kohta, näiteks mis õnnestus hästi, millised olid vead ja millest need võivad olla tingitud ja mida teha selleks, et tehtud vigu parandada ja õpitavast paremini aru saada. Distantsõppe puhul tuleb jälgida, et juhendatud õpet oleks õppetunni ajal tagatud. Õpilasele peab olema tagatud võimalus individuaalseks suhtluspõhiseks juhendamiseks ja tagasisideks.

Hariduslike erivajadustega laste puhul on rangelt soovituslik distantsõpet mitte rakendada, välja arvatud juhul, kui vanem on selleks andnud nõusoleku. Läbi peab mõtlema, kuidas tagatakse haridusliku erivajadusega lapse õpetamine temale kõige soodsamal viisil. Lisaks ei ole distantsõpet soovitatav läbi viia põhikooli I ja II astmes ning teistes kooliastmetes õpilaste suhtes, kellele distantsõpet ei sobi ja kelle õppetulemused võivad distantsõppe tõttu oluliselt langeda. Vähesel iseseisva õppimisoskusega õpilased vajavad juhendatud õppimist. Iseseisva õppimisoskuse arendamiseks on vajalik kontakt täiskasvanuga, et arendada välja iseseisvaks õppimiseks piisavad oskused. Distantsõppe rakendamisel peab tagama õpilastele suurima võimaliku ja vajaliku abi, õpet juhendamise ning toetuse.

Distantsõppe korraldamine ei saa langeda õpilase perele. Distantsõpet võib vanematele kaasa tuua ebaproportsionaalse majandusliku koormuse, mis ei ole õigusaktidega kooskõlas. Õppekavajärgse õpet ajal ei saa õpetaja ühepoolset panna lapsevanemale vastutust, mida seadusest tulenevalt temale pandud ei ole. Vanema kohustused on sätestatud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 11 lõikes 1:

Vanem on kohustatud võimaldama ja soodustama koolikohustuse täitmist, sealhulgas:

- 1) looma koolikohustuslikule õpilasele kodus õppimist soodustavad tingimused ja õppes osalemise eeldused;
- 2) esitama koolile oma kontaktandmed ja teavitama nende muutustest;
- 3) tutvuma koolielu reguleerivate aktidega;
- 4) tegema koostööd kooliga käesolevas seaduses ja selle alusel kehtestatud õigusaktides sätestatud tingimustel ja korras;
- 5) kasutama meetmeid, mida talle pakub kool või elukohajärgne valla- või linnavalitsus;
- 6) pöörduma kooli ettepanekul koolivälise nõustamismeeskonna poole;
- 7) taotlema vajaduse korral koolilt ja õpilase elukohajärgselt valla- või linnavalitsuselt õigusaktides sätestatud koolikohustuse täitmise tagamise meetmete rakendamist.

13.3. Õpetajate omavaheline koostöö

Kooli õpetajate koostöö toimub õppenõukogu, nõupidamiste ja sisekoolituste vahendusel. Õppeaasta viimasel õppenõukogu koosolekul seatakse õppeaasta eesmärgid, tegevused nende

saavutamiseks, sh õppekava arendustegevused ja personali täienduskoolitused, sh sisekoolitused.

Õppeaasta kokkuvõtte ning hinnang õppeaasta eesmärkide tulemustele antakse samuti õppeaasta viimases õppenõukogus. Kokkuvõtte tegemise aluseks on kooli arengukava ja õppeaasta eesmärkide täitmise, tegevuste ja saavutatud tulemuste analüüs.

Ainevaldkonniti on koolis moodustatud ainekomisjonid, kes tegelevad koolis õppekava arendusega. Õpetajate vastastikune kogemuste vahetus toimub koolivaheaegadel sisekoolitusena, kus toimub õppimine kolleegilt kolleegile.

Kord nädalas toimuvad klassiõpetajate ja aineõpetajate koosolekud, millest võtavad osa kooli juhtkonna liikmed ja tugispetsialistid. Koosolekud valmistavad ette juhtkonna liikmed.

Infoliikumine koolis on pidev tegevus, kooli siseses e-keskkonnas, e-posti teel, koosolekutel. Kõik teavad, mis toimub, kuna on väike kool.

16. Kooli õppekava uuendamise ja täiendamise kord

16.1 Kooli õppekava muutmise algatamine

Kui kooli õppekava uuendamise või täiendamise vajadus on tingitud muudatustest õigusaktides või tuleneb vajadusest ajakohastada, siis algatab kooli õppekava muutmise direktor.

Muudel juhtudel toimub kooli õppekava muutmine direktorile esitatud taotluse alusel. Direktor kaasab õppekava muutmise protsessi õpilaste, vanemate ja teiste huvirühmade esindajaid. Ühiselt otsustatakse õppekava uuendamise või täiendamise vajadus kaalutluse alusel.

16.2 Kooli õppekava muudatuste ettevalmistamine

Kooli õppekava muudatused valmistatakse ette kooskõlas põhikooli riikliku õppekava § 24 lõikes 3 sätestatuga, mille kohaselt kooli õppekava koostamises osalevad kõik koolis õppe- ja kasvatusalal töötavad isikud ning vajadusel teised koolitöötajad. Kool kaasab õppekava koostamisse õpilasi, lapsevanemaid ja teiste huvirühmade esindajaid. Kooli õppekava koostamise, rakendamise ja arendamise demokraatliku korralduse eest vastutab direktor.

Kooli õppekava vormistatakse kooli õppekava uuendamise või täiendamise eelnõuna. Kooli õppekava uuendamise või täiendamise eelnõu peab olema kooskõlas kehtivate õigusaktidega.

16.3 Kooli õppekava uuendamise või täiendamise eelnõu esitamine hoolekogule, õppenõukogule ja õpilasesindusele arvamuse andmiseks

Direktor esitab kooli õppekava uuendamise või täiendamise eelnõu hoolekogule, õppenõukogule ja õpilasesindusele arvamuse andmiseks.

Direktor vaatab saadud arvamused läbi ja otsustab arvamustega arvestamise või mittearvestamise.

16.4 Kooli õppekava kehtestamine

Tulenevalt põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 17 lõikest 2 kooli õppekava kehtestab direktor.

16.5 Kooli õppekava avalikustamine

Kool avalikustab, tulenevalt põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 69 lõikes 1 sätestatud nõudest, kooli õppekava kooli veebilehel ja loob kooli raamatukogus võimalused kooli õppekavaga tutvumiseks paberil.

Põhikooli ainevaldkonna kavad

Ainevaldkond „Keel ja kirjandus“

1. Üldalused

1.1. Valdkonnapädevus

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õpetamise eesmärk põhikoolis on kujundada õpilastes eakohane keele- ja kirjanduspädevus, mis tähendab suutlikkust tajuda keelt ja kirjandust kui rahvusliku, riikliku ja iseenda identiteedi alust, mõista erinevaid kirjandustekste ning nende tähtsust Eesti ja maailma kultuuriloos. Keele- ja kirjanduspädevus hõlmab teadmisi ja oskusi, kujundamaks keele- ja kultuuriteadlikku inimest, kes käitub nii suulisel kui ka kirjalikus suhtluses verbaalsele ja sotsiaalsele kontekstile vastavalt.

Keele- ja kirjandusõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks omandab õpilane järgmised valdkonnapädevused:

- 1) austab keelt kui kultuuri kandjat ja vahendajat, hindab seda kui avaliku suhtluse vahendit, väärtustab eesti rahvuskirjandust ja rahvapärimust ning keelelist ja kultuurilist mitmekesisust;
- 2) saavutab keeleteadlikkuse, arvestab kultuuris välja kujunenud keelekasutus- ja suhtlustavasid, teadvustab keeleoskust õpioskuste alusena ning identiteedi osana;
- 3) loeb, esitab ning kirjutab eri tüüpi ja liiki tekste, analüüsib tekstide keelekasutust, ülesehitust ja vormistust, väljendab end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- 4) leiab, hindab kriitiliselt ning kasutab eri allikates ja keskkondades pakutavat teavet, austab intellektuaalomandit;
- 5) mõistab ilukirjandusteose kunstilisi väärtusi, analüüsib ja tõlgendab eri tüüpi ning eri žanris tekstide ülesehitust, väljendust ja sisu;
- 6) omandab lugemisharjumuse, väärtustab lugemist, kujundab loetu põhjal oma esteetilisi hoiakuid ja eetilisi tõekspidamisi, rikastab mõtte- ja tundemaailma, täiendab enda keele- ja kultuuriteadmisi.

1.2. Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Ainevaldkonna kohustuslikud õppeained on eesti õppekeelega klassides eesti keel ja kirjandus, vene õppekeelega klassides vene keel, kirjandus ja eesti keel teise keelena. Eesti/vene keelt õpitakse 1.–9. klassis, kirjandust 5.–9. klassis.

Ainevaldkonna õppeainete nädalatundide maht eesti õppekeelega klassides on klasside kaupa järgmine:

Õppeaine	I kooliaste			II kooliaste			III kooliaste		
	1. kl	2. kl	3. kl	4. kl	5. kl	6. kl	7. kl	8. kl	9. kl
Eesti keel	7	6	6	5	3	3	2	2	2
Kirjandus					2	2	2	2	2

Ainevaldkonna õppeainete nädalatundide maht vene õppekeele klassides on klasside kaupa järgmine:

Õppeaine	I kooliaste			II kooliaste			III kooliaste		
	1. kl	2. kl	3. kl	4. kl	5. kl	6. kl	7.kl	8. kl	9. kl
Vene keel	7	6	6	5	3	3	2	2	2
Kirjandus					2	2	2	2	2
Eesti keel teise keelena	2	2	2	4	4	4	4	4	4

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Põhikooli keele- ja kirjandusõpetust ühendab eesmärk tundma õppida, osata ja vallata loomulikku keelt, mis on mõtete ja tunnete vahendaja, kultuurilise, riikliku ja iseenda identiteedi kandja ning rahvuskultuuri vundament. Keeleoskus kõnes ja kirjas on inimese mõtlemis- ja tundevoime kujunemise, intellektuaalse arengu ja sotsialiseerumise alus. Eesti keele valdamine Eestis on hariduslik vajadus, mis on eduka ja jätkusuutliku õppimise eeldus kõikides õppeainetes. Vene keele valdamise eesmärk vene õppekeele klassis on hoida sidet emakeelse kultuuripärandiga.

Ainevaldkonna õppeainetes omandab õpilane keele- ja kirjandusteadmisi, arendab lugemis-, kirjutamis- ja suhtlusoskusi, et kasvada põhikooli lõpuks teadlikuks, aktiivseks ja vastutustundlikuks lugejaks, kirjutajaks ja suhtlejaks. Ainevaldkonna õppeained toetavad õpilase keele- ja kirjanduspädevuse kujunemist, identiteediloomet ning sotsiaalset ja kultuurilist arengut. Õpilane on võimeline eetilisi norme, olusid ja partnerit arvestades suhtlema, motiveeritult ja teadlikult õppima ja tegutsema.

1.–4. klassis arendatakse eesti / vene keele õppes kõiki keeleõpetuse osaoskusi, esmajoones suhtlus-, lugemis- ja tekstiloomeoskust ning õigekeelsust eri tekstiliikide, sealhulgas ilukirjandustekstide lugemise, jutustamise ja kirjutamise kaudu. Alates 5. klassist on eesti / vene keel ja kirjandus eri õppeained, mida seob tekstikeskne ja žanriteadlik käsitlusviis ning kõikide keeleõpetusoskuste mitmekülgne ja tasakaalustatud arendamine.

Eesti keele kui teise keele õpe lähtub Euroopa keeleõppe raamdokumendi ja selle lisade põhimõtetest ning nendes kirjeldatud keeleoskustasemetest. Eesmärk on õpilaste toimetulek eestikeelses ühiskonnas, sh suutlikkus jätkata õpinguid ja siseneda tööturule.

Ainevaldkonnasisese lõimingu põhialus on tekstikeskne keele- ja kirjandusõpetus, kus tekstikäsitlus hõlmab erinevaid tekste ja tekstitoiminguid. Tekstide kaudu õppides täieneb õpilase tekstikogemus ning kujuneb žanri- ja kontekstitunnetus. Keeleõppe tekstivalikus on eeldatavalt esindatud erinevad autentset ühiskonnas toimimiseks vajalikud tekstitüübid ja -liigid, nii suulised kui ka kirjalikud tekstid, mis peegeldavad suhtlustavasid ja -olukordi. Oskust tekste mõista ja luua arendatakse lõimitud aine- ja tekstiõpetuse kaudu, mis seotakse ortoloogia, grammatika ja leksika õpetamisega.

Kirjandusõppes soodustatakse õpilase kirjandushuvi, arendatakse tema lugejavõimeid, mõtteja tundemaailma, kujundatakse eetilisi tõekspidamisi ja esteetilisi hoiakuid, vaadeldakse sõnakunsti poeetikat ja kujundikeele olemust ning edendatakse väljendusoskust nii kõnes kui ka kirjas. Kirjandustekstide lugemise ja uurimise eesmärk on avardada õpilase kultuurikogemust, rikastada tema keeletunnetust, pakkuda inspiratsiooni ning toetada

isiksuslikku arengut. Keele- ja kirjandusõpetusse lõimitakse audiovisuaalseid väljendusviise (pilt, film, video jm).

1.4. Keele ja kirjanduse kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamise, läbivate teemade käsitlemise ning valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid

- **Keele ja kirjanduse kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamine**

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete kaudu kujundatakse õpilastes kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi. Seda tehakse erinevate tekstide lugemise, reflekteerimise ja kirjutamise kaudu ning kasutades mitmesuguseid koostöövorme (ühisarutelud, projektid jne). Saavutatud üldpädevused kajastuvad tekstiloomes, esitlustes, arutlustes. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise kujundamisel on kandev roll õpetajal, kes oma väärtushinnangute ja enesekehtestamisoskusega loob sobiva õpikeskkonna ning mõjutab õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist.

Kultuuri- ja väärtuspädevus. Kirjandusõpetuses kujundatakse kõlbelisi ja esteetilis-emotsionaalseid väärtusi ning kultuuriväärtuste mõistmist ilukirjandus- ja aimetekstide kaudu. Keeleõpetus rõhutab vaimseid ja kultuuriväärtusi: keele kui rahvuskultuuri kandja tähtsust, keeleoskust kui inimese identiteedi olulist osa. Keeleõpetuses väärtustatakse funktsionaalset kirjaoskust ning teadlikku kriitilist suhtumist teabeallikatesse, sh meediasse.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus. Keele- ja kirjandustundides kasutatava paaris- ja rühmatöö käigus kujundatakse koostööoskust, julgustatakse oma arvamust välja ütleva, kaaslaste ideid tunnustama ja teistega arvestama, ühiseid seisukohti otsima. Eri laadi ülesannete kaudu kujundatakse oskust suhelda eetiliselt ja olusid arvestades nii suuliselt kui ka kirjalikult, nii vahetult kui ka veebikeskkonnas.

Enesemääratluspädevus. Tekstide üle arutledes kujundatakse õpilastes positiivset minapilti. Õpiolukordades luuakse võimalused suhestuda käsitletavate teemadega, loovülesannete kaudu tuuakse esile õpilaste eripärad ja anded, vormitakse maailmavaade.

Õpipädevus. Keele- ja kirjandustundides arendatakse kuulamis- ja lugemisoskust, eri liiki tekstide mõistmist, fakti ja arvamuse eristamist, erinevatest allikatest teabe hankimist ja selle kriitilist kasutamist, eri liiki tekstide koostamist ning oma arvamuse kujundamist ja sõnastamist.

Suhtluspädevus. Keele- ja kirjandustundides kujundatakse suulise ja kirjaliku suhtluse oskust, suhtluspartneri ja tema suulise ja kirjaliku kõne mõistmist, suhtluspartneriga arvestamist ning sobiva käitumisviisi valikut, oma seisukohtade esitamise ja põhjendamise oskust. Õppetegevuse ja õppetekstide kaudu pannakse alus õpilaste diskuteerimis- ja väitlemis- ning tänapäevasele kirjaliku suhtlemise oskusele.

Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus. Teabetekstide abil arendatakse oskust lugeda teabegraafikat või muul viisil visuaalselt esitatud infot, leida arvandmeid, lugeda ja mõista tabelite, skeemide, graafikute ning diagrammidena esitatud infot ning seda analüüsida, sõnalise teabega seostada ja tõlgendada. Vanemates tekstides kasutatud mõõtühikute teisendamise kaudu edendatakse arvutusoskust. Õpitakse eristama teaduslikku teavet ilukirjanduslikust ja populaarteaduslikust teabest ning kasutama tehnoloogilisi abivahendeid tekstide loomisel, korrigeerimisel ja esitamisel.

Ettevõtlikkuspädevus. Ettevõtlikkuse ning vastutustunde kujunemist toetatakse nii meedia- ja kirjandustekstidest kui ka igapäevaelust lähtuvate eakohaste probleemide arutamise ja nende suhtes seisukoha võtmise ja neile lahenduste otsimisega nii keele- ja kirjandustundides kui ka loovtöodes. Ettevõtlikkuspädevuse kujunemist soodustab õpilaste osalemine projektides, mis eeldavad õpilaste omaalgatust ja aktiivsust ning keele- ja kirjandusteadmiste rakendamist ning täiendamist eri allikatest.

Digipädevus. Digipädevust arendatakse eesti keele ja kirjanduse tundides järjepidevalt. Uurimistööd ja referaadid aitavad arendada oskust infot leida ja seda hinnata. Projektid ning igapäevased ülesanded meedia vms valdkonnas arendavad oskust osaleda digitaalses sisuloomes, sh tekstide ning piltide loomisel ja kasutamisel. Arutelud digikeskkonna olemusest ja ohtudest aitavad arendada arusaama digikeskkonnast kui kohast, kus tuleb järgida samu moraali- ja väärtuspõhimõtteid nagu igapäevaelus.

- **Läbivate temade käsitlemine keeles ja kirjanduses**

Õppekava läbivaid teemasid peetakse silmas valdkonna õppeainetes eesmärkide seadmisel, õpitulemuste ning õppesisu kavandamisel, lähtudes kooliastmest ning õppeaine spetsiifikast.

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine. Rollimängude, tekstide käsitlemise, arutelude ja loovtööde kaudu arendatakse õpilaste suhtlus- ja koostööoskusi, mis on olulised tulevases tööelus. Arendatakse suutlikkust kujundada oma arvamust, väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult, lahendada probleeme. Õppetegevus võimaldab õpilasel kujundada eneseanalüüsiks vajalikku sõnavara, et analüüsida oma huvisid, võimeid, nii ainealaseid kui ka teisi oskusi ja teadmisi ning õpilast suunatakse kasutama eneseanalüüsi tulemusi oma tulevase haridustee ja tööelu planeerimisel. Õppetegevus võimaldab töömaailmaga ka vahetult kokku puutuda (nt õppekäigud ettevõttesse, ainevaldkonnaga seotud ametite tutvustus). Kujundatakse oskust koostada õpingute jätkamiseks ja tööle kandideerimiseks vajalikke dokumente. Meediatekstide analüüsi kaudu juhitakse õpilasi märkama ühiskonnas toimuvaid protsesse ja arutlema selle üle, kuidas need mõjutavad haridusteed ning tulevast tööelu.

Keskkond ja jätkusuutlik areng. Tervis ja ohutus. Teemakohaste tekstide varal, probleemülesannete lahendamise ning suuliste ja kirjalike arutluste kaudu toetatakse õpilaste kujunemist sotsiaalselt aktiivseteks, keskkonnateadlikeks, vastutustundlikeks ning tervist ja turvalisust väärtustavateks inimesteks.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Eri liiki tekstide käsitlemise kaudu suunatakse õpilasi märkama ühiskonna probleeme ja neile lahendusi otsima. Projektides osalemine aitab kasvatada aktiivset ellusuhtumist.

Kultuuriline identiteet. Keele ja kirjanduse kui rahvuskultuuri kandjate toel kujuneb õpilastes arusaam endast, teadmised oma juurtest, eesti keele erikujudest (nt Mulgi, Võru, Setu, Kihnu murre). Emakeele ja kirjanduse väärtustamise kaudu õpitakse lugema pidama endast ja oma rahvast, teiste rahvaste tekstide abil kujundatakse arusaam kultuuride erinevustest, aga ka tõdemus inimkonna kultuurilisest ühisosast.

Teabekeskond ja meediakasutus. Erinevatest allikatest (sh internetist) teabe hankimine, selle kriitiline hindamine ja kasutamine on nii keele- ja õppeteemakohaste teadmiste laiendamise kui ka tekstilooma eelduseks.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Õpiülesannete lahendamiseks kasutatakse teadlikult infoühiskonna võimalusi, õpilasi suunatakse alternatiivseid lahendusi otsima, oma ideid ellu rakendama.

Väärtused ja kõlblus. Ilukirjandust ning kultuuriteemalisi teabetekste lugedes ja analüüsides, nende üle arutledes ning nende põhjal kirjutades pööratakse tähelepanu õpilaste kujunemisele kõlbelisteks isiksusteks, kes teavad ja tunnustavad üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi. Tekstide analüüsi abil kujundatakse julgust astuda välja taunimisväärtuste tegude ja hoiakute vastu.

- **Keele ja kirjanduse ainevaldkonna valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid**

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeained toetavad pädevuste saavutamist teistes ainevaldkondades. Keele- ja kirjandustundides arendavad õpilased kõikides õppeainetes vajalikku suulist ja kirjalikku väljendus- ning suhtlusoskust, õpivad lugema ja mõistma eri liiki tekste, sh teabe- ja tarbetekste, arendavad kirjandustekste lugedes sõnavara ning avardavad maailmapilti; õpivad kirjutama eri tüüpi tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja õpitud termineid ning sobivat stiili; õpivad koostama ja vormistama uurimistöid, kasutama allikaid ja viitama neile; harjuvad kasutama eri liiki sõna- ja käsiraamatuid.

Arutlusoskust ning info hankimise, tõlgendamise ja kasutamise oskusi arendatakse nii keele ja kirjanduse valdkonna kui ka teiste ainete õppes, töötades sisult erinevate tekstidega, samuti diskussioonide ja väitluste kaudu. Lõimingu toetab elementaarsete õigekirjanõuete järgimine teiste ainevaldkondade tundides.

Võõrkeeled. Eesti keele õpetuse kaudu arendatakse õpilaste kirjalikku ja suulist eneseväljendus- ning arutlusoskust, oskust luua tekste ning neist aru saada. Võõrkeelte õppimisel on abiks eesti keele tundides omandatud keelemõisted. Omandatud võõrsõnad toetavad võõrkeelte õppimist. Maailmakirjanduse autorite ja teostega tutvumine tekitab huvi võõrkeelte õppimise vastu. Õpitavas võõrkeeles kirjutavate autorite teoste lugemine ja arutamine süvendab huvi selle keele maa ja kultuuri ning ka kirjanduse originaalkeeles lugemise vastu.

Matemaatika. Õppetekstide ja tekstülesannete mõistmist soodustab eesti keele ja kirjanduse tundides arendatav lugemisoskus. Arvsõnade õigekirja õppimine toetab korrektse matemaatilise kirjaoskuse omandamist.

Loodusained. Loodusteaduslike õppe- ja teabetekstide mõistmine eeldab head lugemisoskust ja tööd tekstiga. Kohanimede ning loodusnähtuste ja -objektide nimetuste õigekirja kinnistatakse keele- ja kirjandustundides. Loodusteemalised tekstid õppe- ning ilukirjanduses aitavad loodust tundma õppida ja väärtustada. Loodusainetes omandatud sõnavara ning teadmised soodustavad omakorda kirjandusteoste looduskirjelduste mõistmist ja kujutluspiltide teket ning võimendavad seeläbi emotsionaalset mõju lugejale.

Sotsiaalained. Ilukirjandusteoste lugemine ja analüüs toetavad maailmapildi kujunemist, ajaloosündmuste mõistmist ning ühiskonnaelus ja inimsuhetes orienteerumist. Kirjandustekste valides ja käsitledes peetakse silmas ühiskonnas olulisi valdkondi: väärtused ja kõlblus; suhted kodus ja koolis; omakultuur ja kultuuriline mitmekesisus; kodanikuühiskond ja rahvussuhted. Sotsiaalainete õppimise käigus omandatud teadmised ajaloost, ühiskonna arengust ja toimimisest ning inimese staatusest ühiskonnas toetavad kirjandusteoste käsitlemisel ühiskondlike probleemide ja inimsuhete mõistmist. Keeletundides õpitakse riikide, ühenduste, organisatsioonide, ajalooliste isikute, ajaloosündmuste nimede õigekirja norme, mida ajaloo- ja ühiskonnatundides kinnistatakse konkreetsete näidete varal.

Kunstiained. Kunstiainete õpet toetab lähenemine kirjandusele kui kunstiainele. Kirjandusteoste analüüs seostatuna illustatsioonide vaatlusega soodustab kunsti väljendusvahendite eripära mõistmist. Reklaami käsitlemine keeleõppes eeldab ka visuaalsete ja auditiivsete komponentide eritlemist ja analüüsi. Kirjandusteoste käsitlemise illustreerimine vastava ajastu muusikaga soodustab arusaamist muusika emotsionaalsest mõjust ning kunstilistest väljendusvahenditest. Kirjanduse ja muusikaõpetuse ühisosa on (rahva)laul, selle tekst ja esitus.

Kehaline kasvatus. Meedia- ja kirjandustekstide valiku kaudu saadakse elukogemusi. Plakateid ja esitlusi koostades kujundatakse tervist väärtustavat eluhoiakut. Väitlustes propageeritakse tervislikku eluviisi ning dramatiseeringutes ja rollimängudes saab läbi mängida mitmesuguseid elulisi olukordi.

Tehnoloogia. Õppe- ja teabetekstide kaudu kujundatakse oskust hinnata tehnoloogia rakendamiseiga kaasnevaid võimalusi ja ohte, kasutada eetilisel nüüdisaegseid tehnoloogiaid oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonna kujundamisel ning järgida tehnilisi vahendeid kasutades ohutus- ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.

1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Valdkondlikku õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üld- ja valdkonnapädevustest, kooliastme lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust, kooliastmete õppe ja kasvatus rühmuasetustest ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsituste ja ainevaldkonnas toimunud arenguga, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
- 3) toetatakse lõimingut valdkonna sees, õppeainete vahel ja õppekava läbivate teemadega, arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid;
- 4) rakendatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid õppetegevusi, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi;
- 5) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud sisu ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpiraskustele ning pakutakse õpiabi;
- 6) taotletakse mõõdukat ja ühtlaselt jaotuvat õpikoormust, mis soodustab motivatsiooni ning jätab aega puhkuseks ja huvitegevuseks;
- 7) tegeldakse probleemikeskselt ja kogemuspõhiselt eluliste nähtuste ja olukordadega, seostatakse oskusi igapäevaelu ja jätkuõpingutega;

- 8) loetakse ja käsitletakse eri tüüpi ja liiki tekste ea- ja jõukohasuse, valikulisuse ja huvidele vastavuse põhimõttel ning ühise identiteedi kujundamise eesmärgil;
- 9) kujundatakse õpilase keeleteadlikkust, metakeele valdamist, suhtlus- ja väljendusoskust, keeleressursside ja -allikate teadliku kasutamise oskust;
- 10) kasutatakse digitehnoloogiat, -keskkondi ja -materjale, arendatakse info-, meedia- ja digikirjaoskust;
- 11) arendatakse eri liigis ning žanris ilukirjandustekstide avatud ja loovat analüüsi-, tõlgendamise- ja mõistmisoskust, ilukirjandusliku poeetika tundmist;
- 12) tegeldakse tekstiloome ja -esitlusega ning omaloomingulise kirjutamisega, kasutatakse selleks ka digivahendeid ja veebikeskkondi.

1.6. Hindamine

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada seda teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks ja ennastjuhtiva õppija kujundamiseks. Hinnatakse õpitulemuste saavutatust, mis on kooskõlas õppesisu ja -tegevustega ning vastavuses ainealaste teadmiste, oskuste ja hoiakutega. Hoiakute hindamisel (nt mõistab, kujundab, tähtsustab, väärtustab) antakse õpilasele suunavaid ja toetavaid sõnalisi hinnanguid.

Hinnatakse nii õppeprotsessi vältel kui ka õppeteema lõpus. Selleks rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida väljendatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnetena. Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist.

Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta. Kokkuvõttev hindamine toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide saavutamist kui ka riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnatel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

Alates esimesest kooliastmest kaasatakse õpilane hindamisprotsessi nii oma töö hindamisel kui ka kaasõpilaste tagasisidestamisel. Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Eesti/vene keele õppimisel I kooliastmes hinnatakse õpilase

- 1) suulist keelekasutust, s.o kõnelemist ja kuulamist,
- 2) lugemist, s.o lugemistehnikat, kirjandus- ja muude tekstide tutvustamist, analüüsi ja mõistmist,
- 3) kirjutamist, s.o kirjatehnikat, õigekirja ja tekstiloomet.

Eesti/vene keele õppimisel II ja III kooliastmes hinnatakse õpilase

- 1) suulist ja kirjalikku suhtlust,
- 2) tekstide vastuvõttu, s.o analüüsi ja mõistmist,

- 3) tekstiloomet, s.o eri tüüpi ja liiki tekstide kirjutamist,
- 4) keeleteadmisi, s.o õigekeelsuse ja keelehoolde põhimõtete rakendamist ning keelevelikute teadvustamist.

Keeleõpetuses on suurem osakaal erinevate kirjalike tekstide hindamisel, sest kirjalik keel on peamine keeleoskuse näitaja. Õigekeelsust ja keeleteadlikke valikuid hinnatakse üldjuhul tekstiloomes osana tekstiliigi eripära ja kirjutamise eesmärgi kontekstis.

Eesti/vene keeles hinnatakse peamiselt eri tüüpi ja liiki kirjalikke tekste.

- I kooliastmes hinnatakse jutustavaid tekste, näiteks suulisi ja kirjalikke ümberjutustusi, kirjalikku jutustust pildi, pildiseeria või muu alusteksti põhjal, jutustusi enda elust.
- II kooliastmes hinnatakse jutustavaid, kirjeldavaid ja põhjendavaid tekste, sealhulgas kirjalikku jutustust alusteksti põhjal, jutustavat kirjandit, arvustust. Teabetekstidest hinnatakse kirjeldust, iseloomustust, kokkuvõtteid, kultuuriainelisi lühiuurimusi, nende põhjal loodud esitlusi ja ettekandeid ning ekirja kirjutamist.
- III kooliastmes hinnatakse ka arutlevat kirjandit, selle ülesehitust, teksti vastavust teemale, asjakohaseid näiteid, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud argumentide toel.
- III kooliastmes hinnatakse teabetekstidest kindlal eesmärgil kirjutatud ülevaateid ja kultuuriainelisi lühiuurimusi, nende põhjal loodud esitlusi ja ettekandeid ning avaliku suhtluse žanre, nagu näiteks avaldus. Peale selle hinnatakse oskust kirjutada levinumaid meediažanre.
- Tekstide hindamisel seatakse hindamiskriteeriumid, mis arvestavad tekstiliigile omaseid tunnuseid ja õpilase keelelist arengut. Hindamiskriteeriumid puudutavad tekstide sisu ja ülesehitust, konteksti sobivat lausestust ja sõnastust, õigekirja ja vormistust.

Kirjanduse õpitulemusi hinnatakse eesti/vene keele õpitulemustest eraldi alates 5. klassist. II ja III kooliastmes hinnatakse kirjanduse õppimisel

- 1) tervikteoste ja tekstikatkendite lugemist ja tutvustamist,
- 2) tekstide jutustamist ja esitamist,
- 3) kirjandustekstide analüüsi, tõlgendamist ja mõistmist,
- 4) omaloomingulisi töid,
- 5) kirjandusteadmisi (nt kirjandusmõistete ja kirjandusloolise konteksti tundmist).

Eesti/vene keele ja kirjanduse õpitulemuste kontrolli ja hindamise vormid peavad olema mitmekesised. Need peavad hõlmama suulisi ja kirjalikke tegevusi, ühe- ja mitmeotstarbelisi sooritusi, nagu individuaalsed, paaris- ja rühmatööd, rakenduslikud testid ja harjutused, ainealased kontrolltööd, analüüsi- ja tõlgendusülesanded, lugemispäeviku pidamine ja õpimapi koostamine. Hindamiseks sobivad veel mitmesugused oskusi edendavad sooritusülesanded, nagu luule-, proosa- ja draamateksti esitamine, arutleva kirjandi kirjutamine, uurimis- või praktilise töö tegemine, projekti koostamine ja elluviimine, ettekande loomine ja esitlemine, avalik esinemine. Lugemiskontrollile, mis piirdub sisu meenutavate faktiküsimustega, tuleb eelistada arutlusele suunavaid analüüsi- ja tõlgendusküsimusi, mõttevahetust teksti väärtuste ja sõnumi üle.

Kirjanduse hindamisel pole alati (nt loovtöodes ja tekstitõlgendustes) võimalik täpselt määratleda teadmiste ja oskuste standardit, mistõttu on hindamise skaala võrdlemisi paindlik. Hinnates omaloomingulisi töid, võib tunnustada idee ja teostuse originaalsust, iseseisvust, üldistavust või muud vaatenurka. Arutluste (nt arutlevate kirjandite) puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade veenvust, argumenteeritust, seostatust. Õpilase seisukohtadele ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Kõikides

kirjalikes töödes tähistab aineõpetaja keelevead, kuid hindamisel arvestab soorituse väärtusi vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele.

Eesti keele kui teise keele aines hinnatakse saavutatud õpitulemusi, mis põhinevad Euroopa keeleõppe raamdokumendi vastava taseme kirjeldustel. Eesti keele kui teise keele õppes käsitletakse keelevigu õppimise loomuliku osana ning neid parandatakse ja arvestatakse hindamisel vastavalt õppetegevuse eesmärgile.

1.7. Õppekeskkond

Kool koostöös aineõpetajatega korraldab keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õpet:

- 1) viisil, kus luuakse üksteist austav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivaldavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu;
- 2) ruumis, kus saab kasutada digitehnoloogiat, -keskkondi ja -materjale, et arendada info-, meedia- ja digikirjaoskust;
- 3) ruumis, kus on võimalik liikumist eeldavateks tegevusteks inventari ümber paigutada (nt rühmatööd, õppemängud, draamaõppe ülesanded);
- 4) eesti keel teise keelena õppetunnis rühmades, mille soovitatav suurus on kuni õpilast;
- 5) väljaspool kooliruumi, et rakendada õppimist toetavaid ja mitmekesistavaid õppevorme (nt projekt-, õues- ja reisiõpe) ja -tegevusi (nt õppekäik teatrisse, muuseumisse, raamatukokku, kohtumised kirjanike ja tõlkijatega, osavõtt olümpiaadidest ja konkurssidest, valdkondlikud teemapäevad ja -nädalad).

Pädevuste peamiste komponentide – teadmiste, oskuste ja hoiakute – kujundamisel on kandev roll õpetajal, kes loob sobiva õppekeskkonna ja toetab väärtuskasvatust, ning koolil, kus normide, väärtuste, rituaalide, sümbolite ja lugude kaudu edendatakse omanäolist koolikultuuri.

2. Eesti keel

2.1. Õppeaine kirjeldus

Eesti keele oskus on nii aineõpetuse eesmärk kui ka õppekavas sätestatu omandamise alus. Eesti keele oskus kõnes ja kirjas pole üksnes inimese identiteedi, tema mõtlemis- ja tundevõime kujunemise alus, vaid ka jätkusuutliku ja ennastjuhtiva õppimise eeldus kogu edasiseks eluks. Kui õpilane mõistab eesti keele tähtsust sotsiaalse suhtluse vahendina ja rahvusliku kultuuri kandjana, kujuneb ta täisväärtuslikuks ühiskonnaliikmeks, kes suudab ennast erinevates suhtlusolukordades selgelt ja ladusalt väljendada, mõistab erinevaid tekste, on võimeline argumenteerima ja mõtestatud teksti looma.

Põhikoolis pannakse alus õpilaste sotsiaalsele kirjaoskusele, st oskusele kasutada keelt teadlikult ja kriitiliselt isiklikus ja avalikus elus, õppe- ja tööolukorras. Õpilastes kujundatakse teadmisi ja oskusi, mis hõlmavad keelt, selle variante, eri tüüpi ja liiki tekste ning mis lubavad toime tulla suulise ja kirjaliku suhtlusega, tekstide vastuvõtu ja loomisega. Keeleõpetuse kõrgeim siht on aidata õpilasel kujuneda iseseisvaks teksti vastuvõtjaks ja loojaks, kes on omandanud tänapäeva eesti kirjakeele.

1.–4. klassis on eesti keel kirjandusega lõimitud õppeaine, milles taotletakse nii keele- kui ka kirjandusõpetuse eesmärgi. I kooliastmes loeb õpilane vähemalt kümme, 4. klassis vähemalt neli tervikteost eesti või maailma lastekirjandusest. Alates 5. klassist on eesti keel ja kirjandus eraldi, kuid tugevasti lõimitud õppeained, mille kaudu arendatakse sihipärase lugemise, suulise keelekasutuse ja kirjutamisoskust.

I kooliastmes keskendutakse õpilaste teadmiste ja oskuste kujundamisel nii suulisele kui ka kirjalikule keelele. Kuulamine, kuuldu arusaamine ja kõnelemine on tihedalt seotud lugemisja kirjutamisoskuse arendamisega. Esmase kirjutamisoskuse kujundamisest sõltub edasise kirjaliku eneseväljendusoskuse tõhusus. Suuline keelekasutus hõlmab siin eneseväljendust tavaolukorras ning eakohase suulise teksti mõistmist ja edastamist.

Lugemise õpetamisel arendatakse lugemistehnilist vilumust ja kujundatakse oskust loetud tekstiga jõukohaste juhiste järgi eesmärgistatult töötada. Kirjutamise õpetamisel viimistletakse kirjatehnikat, kujundatakse õigekirjaoskust õpitud keelendite piires ning arendatakse suutlikkust väljendada end loovalt ja eesmärgipäraselt. Loetav käekiri on alus kirjalikule eneseväljendusele viisil, kus ka teised kirjapandust aru saaksid. Esimeses kooliastmes on oluline saavutada sihipärane kirjutamisoskus, samuti oskus oma mõtteid kirjalikult väljendada. Ilukirjanduse terviktekste valib õpilane õpetaja soovitusel lugemiseks nii eesti kui ka välisautoritelt, arendades oskust loetud teost tutvustada, selle põhjal jutustada ja küsimuste toel arutleda. Tähtis on kujundada lugemisharjumus, soodustada positiivset lugemiskogemust ja pakkuda lugemisrõõmu.

II ja III kooliastmes kujundatakse õpilaste teadmisi ja oskusi neljas õppevaldkonnas: suuline ja kirjalik suhtlus, teksti vastuvõtt, tekstiloomine ning keeleteadlikkus. Siingi on eesti keele õpetamise keskmes (tervik)tekstid ja katkendid või tekstikorpused ning nendega seotud tekstitoimingud. Keelepädevuse tagab võimalikult eripalgeline, kuid autentne ja adekvaatne tekstivalik, mis võimaldab omandada keeleteadmisi ja kujundada hoiakuid.

Suhtlemisõpetusega kujundatakse oskust kasutada multimodaalses suhtluses eri kanaleid ja keskkondi (sh netikeskkonda), oskust arvestada suhtlemisel eesmärki, partnerit ja olukorda,

oskust vahendada teavet, väljendada oma arvamusi ja hinnanguid. Tähelepanu pööratakse ka netiturvalisusele. Suhtlusoskuse arendamisel tehakse informatiivseid esitlusi (nt raamatututvustusi) nii individuaalselt kui ka koostöös.

Teksti vastuvõtu õpetusega kujundatakse oskust tekste leida ja valida, eesmärgipäraselt lugeda ja kuulata, samuti rakendatakse erinevaid lugemis- ja kuulamisvõtteid ning süvendatakse oskust teksti mõista ja sellele reageerida. Arendatakse kriitilise lugemise oskust ning analüüsitakse erinevaid tarbetekste. Elulähedaste ja tähenduslike aine- ja muude tekstide käsitus lõimitakse tekstide ülesehitusliku eripära, sõnavara, grammatika ja õigekeelsuse õpetamisega, et kujundada õpilases loomulik keeleteadlikkus.

Tekstiloomet õpetusega kujundatakse mitmekülgset ja eesmärgistatud eneseväljendusoskust, mille puhul õpilane tajub situatsiooni ja adressaati ning suudab oma mõtteid selgelt ja täpselt, tekstiliigile omasel viisil väljendada. Jutustavate, kirjeldavate ja arutluselementidega tekstide kõrval hõlmab kirjutamine avarat tekstivälja alates tarbetekstidest kuni ilukirjanduseni. Tekstiloomes on põhirõhk kirjutamise protsessil, õpilane järgib kirjutamise etappe alates eeltööst kuni lõpptulemuse vormistamise ja viimistlemiseni.

Keeleteadlikkuse õpetusega avardatakse keeleteadmisi, omandatakse õigekeelsuspõhimõtted, kujundatakse eesti keelt väärtustavat hoiakut. Arendatakse oskust tänapäeva eesti kirjakeelt teadlikult kasutada, kujundatakse arusaamist keele arengust ja muutumisest ning murrete eripärast. Keeleteadlikkust, mis peab tagama korrektse ja mitmekülgse kirjakeele omandamise, õpetatakse muude tekstitoimingute osana.

Et õpilane osaleks aktiivselt ja vahetult õppeprotsessis, peavad keeleõppe tegevused olema mitmekülgsed ja funktsionaalsed. Keeletundides omandatakse konkreetseid keeleteadmisi ja praktilisi oskusi, analüüsitakse loetut ja kuuldut, kujundatakse keelega seotud hoiakuid ja antakse hinnanguid ning kirjutatakse eri liiki tekste. Arendatakse oskust sobivatest allikatest ja keskkondadest infot hankida, seda lugeda ja kriitiliselt hinnata. Keeleallikate kasutamine lõimitakse tekstiloomesse, st, et õpilane oskab teabe põhjal langetada teadlikke keelevelikuid, mis arvestavad suhtlusolukorra sobivust. Tekstitöös on oluline ka digitaalse sisu loomine, muutmine ja taasesitamine.

2.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) mõistab rahvapärimust ja kultuuri mitmekesisust; 2) väärtustab eesti keelt; 3) omandab eesti keele lugemistehnika; 4) loeb eesmärgistatult eri allikatest ja keskkondadest; 5) kirjutab eesmärgistatult eri liiki tekste käsikirjaliselt ja arvutil eri keskkondades; 	<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) mõistab rahvapärimust ja kultuuri mitmekesisust; 2) mõistab eesti keelt kui kultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendit; 3) väljendab end selgelt ja asjakohaselt suuliselt ning kirjalikult; 4) teeb õpitu piires keeleteadlikke valikuid, kasutab korrektset kirjakeelt ja sobivat sõnavara; 	<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) väärtustab oma rahvapärimust ja kultuuri mitmekesisust; 2) väärtustab eesti keelt kui kultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendit. 3) on keeleteadlik, väljendab end eesmärgipäraselt, selgelt, asjakohaselt ja keeleliselt korrektselt suuliselt ning kirjalikult;

<p>6) väljendab end selgelt ja asjakohaselt suuliselt ning kirjalikult;</p> <p>7) analüüsib individuaalsete võimete piires eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste;</p> <p>8) tunneb eri tüüpi ja liiki tekstide ülesehitust ning mõistab nende sisu;</p> <p>9) kujundab lugemise kaudu esmaseid hoiakuid ja tõekspidamisi, väärtustab lugemist.</p>	<p>5) loeb tekste ladusalt ja eesmärgistatult eri keskkondades ja allikatest;</p> <p>6) kirjutab eesmärgistatult eri liiki tekste eri keskkondades ja allikate toel;</p> <p>7) analüüsib ja hindab eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste;</p> <p>8) mõistab eri tüüpi ja liiki tekstide ülesehitust, sisu, keelelist eripära;</p> <p>9) kujundab lugemise kaudu hoiakuid ja tõekspidamisi;</p> <p>10) väärtustab lugemist, leiab endale sobivat lugemisvara.</p>	<p>4) loeb tekste vilunult, eesmärgistatult ja kriitiliselt eri keskkondades ja allikatest;</p> <p>5) kirjutab eesmärgistatult ja keeleliselt korrektselt eri liiki tekste eri keskkondades ja allikate toel;</p> <p>6) analüüsib ja hindab kriitiliselt eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste, arvestab intellektuaalomandiga;</p> <p>7) mõistab eri tüüpi ja liiki tekstide ülesehitust, sisu, keelelist eripära ning funktsiooni;</p> <p>8) kujundab lugemise kaudu väärtushoiakuid ja tõekspidamisi;</p> <p>9) väljendab end sobivat ja rikkalikku sõnavara kasutades;</p> <p>10) omandab lugemisharjumuse ja väärtustab lugemist.</p>
---	---	---

2.3. Kooliastmete õpitulemused

I kooliaste

Õpilane:

- 1) osaleb aktiivselt ja mõtestatult õppeprotsessis;
- 2) kuulab eesmärgistatult, väljendab oma mõtteid;
- 3) kasutab suhtlemisel eakohast ja sobivat kõne- ja kirjakeelt, arvestab suhtlemisel partneriga;
- 4) eristab helisid, hääli ja häälikuid;
- 5) omandab lugemistehnilise vilumuse ja teadliku lugemisoskuse;
- 6) sooritab kirja eelharjutusi, arvestab etteantud juhendi ja juhendamiseega;
- 7) tunneb joonis- ja kirjatähti, kasutab õigeid tähekujusid, kirjutab loetava käekirjaga;
- 8) loeb ja eristab eri liiki tekste, analüüsib teksti ülesehitust, keelekasutust ja sisu, avaldab selle kohta arvamust;
- 9) sõnastab teksti kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid, teeb teksti põhjal märkmeid, võrdleb tekste omavahel;
- 10) jutustab kuuldust, nähtust ja loetust, vajaduse korral kasutab juhendi abi;
- 11) kirjutab mõtestatud lauseid, jutustavaid ja kirjeldavaid tekste;
- 12) kirjutab õpitud keelendite ja keelereeglite piires õigesti ning loetava käekirjaga, vormistab kirjaliku töö korrektselt;
- 13) vormistab lihtsama kirjaliku töö arvutis, järgib õpitud keelereegleid;
- 14) valib ja loeb sobivaid tervikteoseid nii eesti kui ka maailma lastekirjandusest, kasutab raamatukogude infosüsteemi;

- 15) kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi;
- 16) rikastab lugemise kaudu oma sõnavara, kasutab sõnaraamatuid ja leiab sõnaartiklist vajalikku teavet.

II kooliaste

Suuline ja kirjalik suhtlus

Õpilane:

- 1) valib juhendamise abil olukorrale vastava suhtluskanali;
- 2) esitab kuuldu ja loetu kohta küsimusi, avaldab viisakalt ja olukorrast lähtuvalt arvamust, sõnastab järelduse;
- 3) lahendab lihtsamaid probleemülesandeid paaris- ja rühmatöös;
- 4) põhjendab oma seisukohta ja aktsepteerib kaaslaste põhjendatud seisukohti;
- 5) kasutab suhtluses sobivaid keelevahendeid, sh korrektset kirjakeelt õpitu piires nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses.

Teksti vastuvõtt

Õpilane:

- 1) valib ja loeb sobivaid tervikteoseid nii eesti kui ka maailma lastekirjandusest;
- 2) iseloomustab õpitud tekstiliike ja nende kasutamise võimalusi;
- 3) loeb ja mõistab eakohaseid õpi- ja elutarbelisi ning huvivaldkondade tekste;
- 4) võrdleb tekste, esitab küsimusi, avaldab arvamust, teeb tekstist lühikokkuvõtte;
- 5) kuulab ja jälgib vastuvõetavat teksti, valib lugemise eesmärgile sobiva lugemisviisi;
- 6) tunneb keele ja kirjanduse valdkonna teabekeskondi, leiab neist vajaliku teabe;
- 7) võrdleb eri allikatest pärit infot, eristab olulist ebaolulisest, fakti arvamusest.

Tekstiloomed

Õpilane:

- 1) leiab juhendamise abil tekstiloomeks vajalikku teavet;
- 2) tunneb kirjutamiseks ja esinemiseks valmistumise põhietappe;
- 3) jutustab, kirjeldab, võrdleb ja arutleb suuliselt ja kirjalikult;
- 4) esineb suuliselt, võtab sõna, koostab ja peab lühikese ettekande;
- 5) kirjutab eesmärgipäraselt ja olukohaselt eri liiki eakohaseid tekste;
- 6) vormistab kirjalikud tekstid korrektselt nii käsikirjas kui ka arvutis.

Keeleteadlikkus

Õpilane:

- 1) nimetab Eestis kõneldavaid keeli, sugulaskeeli ja rahvaid;
- 2) eristab keelevariante, sh murdeid, sotsiolekte, toob näiteid nende kasutusest;
- 3) kirjeldab eesti keele häälikusüsteemi, eristab sõnaliikide tüüpjuhte ning põhilisi käänd- ja pöörd sõna vorme;
- 4) moodustab ja kirjavahemärgistab lihtlauseid, sealhulgas koondlauseid ja lihtsamaid liitlauseid;
- 5) järgib eesti õigekirja aluseid ja õpitud põhireegleid;
- 6) rakendab omandatud keeleteadmisi tekstiloomes ja -analüüsis;
- 7) kasutab õigekirja kontrollimiseks ja tähenduste leidmiseks trüki- ja digisõnastikke, leiab sõnaartiklist vajaliku teabe.

III kooliaste

Suuline ja kirjalik suhtlus

Õpilane:

- 1) nimetab suulise ja kirjaliku kõne erijooni ning eristab kirjakeelt argikeelest;

- 2) esitab kuuldu ja loetu põhjal küsimusi, teeb järeldusi ning annab hinnanguid;
- 3) teeb kuuldu ja loetu kohta nii suulise kui ka kirjaliku kokkuvõtte;
- 4) arutleb eakohastel teemadel, lahendab keelealaseid probleemülesandeid ja osaleb diskussioonides;
- 5) põhjendab ning avaldab viisakalt ja asjakohaselt arvamust ja seisukohta sündmuse, nähtuse või teksti kohta nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- 6) märkab tekstides ja suhtluses tehtavaid keelevelikuid;
- 7) kasutab asjakohaseid suulise ja kirjaliku suhtlemise tavaid ja võimalusi.

Teksti vastuvõtt

Õpilane:

- 1) iseloomustab peamisi tekstiliike, nende põhijooni ning kasutamise võimalusi;
- 2) loeb ja kuulab sihipäraselt, kriitiliselt ning arusaamisega nii oma huvivaldkondade kui ka õpi- ja elutarbelisi tekste;
- 3) teab, et teksti väljenduslaad oleneb teksti kasutusvaldkonnast, liigist, eesmärgist, autorist ja suhtlusolukorrast;
- 4) teeb järeldusi kasutatud keelevahendite kohta ning märkab kujundlikkust mõjutusvahendina;
- 5) hindab kriitiliselt sõnumi suhtlusmooduseid, sh visuaalset, kuuldelist, žestilist ja tekstilist osa;
- 6) võtab kokku ja konspekteerib tekste, teeb teksti põhjal märkmeid, võrdleb tekste omavahel, osutab arusaamatule;
- 7) sõnastab teksti kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid, avaldab arvamust, kommenteerib, tõlgendab ning seostab oma kogemuste ja mõtetega;
- 8) kasutab omandatud keele- ja tekstimõisteid teksti vastuvõtmisel, analüüsimisel ja tõlgendamisel ning seoste loomisel.

Tekstiloomne

Õpilane:

- 1) leiab tekstiloomeks vajalikku teavet eri allikatest ja keskkondadest, valib kriitiliselt teabeallikaid ning osundab neid sobivas vormis;
- 2) kirjutab ja valmistub esinemiseks etappide kaupa;
- 3) ehitab teksti üles vastuvõtjat arvestades, järjestab ja seostab info loogiliselt ning valdab peamisi tekstisisidusvõtteid;
- 4) esineb suuliselt (tervitab, võtab sõna, koostab ning peab lühikese ettekande ja kõne);
- 5) kirjutab eesmärgipäraselt ja olukohaselt, vormistab korrekselt eri liike tekste (teabetekstid, sh kindla eesmärgiga ülevaated, kokkuvõtted ja lühiuurimused; meediatekstid, sh uudis, intervjuu; arvamustekstid, sh kirjand, kommentaar, aramuslugu; avaliku suhtluse tekstid, sh avaldus, seletuskiri);
- 6) seostab oma kirjutise ja esinemise sündmuse või toimuva eesmärgiga, vahendab kuuldu ja loetud tekste sobiva pikkuse ja täpsusega, viidates allikale;
- 7) kirjutab suhtlussituatsiooni sobivaid tekste, arvestab teksti vastuvõtjat, järgib õigekirjanorme, kasutab mitmekesiseid grammatilisi tarindeid ja sõnavara;
- 8) kasutab kirjutamisel mitmeid keeleallikaid ja teeb saadud teabe põhjal teadlikke keelevelikuid.

Keeleteadlikkus

Õpilane:

- 1) väärtustab eesti keelt ühena Euroopa ja maailma keeltest, kirjeldab ja mõistab eesti keele eripära, kujunemist ja rolli teiste keelte taustal, suhestab keeli teadlikult;
- 2) suhtub mõistvalt eesti keelt teise keelena kõnelejatesse, on toetav vestluspartner;
- 3) järgib eesti õigekirja aluseid ja põhimõtteid, kasutab õigekirjakorrektorit;
- 4) kasutab eesti kirjakeelt avalikult esinedes ning õppides;
- 5) kirjeldab eesti keele häälikusüsteemi, eristab sõnaliike ja -vorme, lauseehituse peajooni;

- 6) tunneb peamisi lausetarindeid ja varieerib neid kirjutades korrektsel ja sobival viisil, sh kasutab liit- ja lihtlauseid, lauselühendiga lauseid, otsekõnet;
- 7) kasutab ja mõistab tekstis erineva stiiliväärtusega sõnu ja väljendeid, tunneb eesti keele sõnamoodustuse põhimõtteid;
- 8) kirjeldab õpitud metakeele piires tekstide ülesehituslikku ja grammatilist ning sõnavaralist eripära;
- 9) kasutab teadlikult mitmesuguseid keeleallikaid, tunneb sõnaartikli ülesehitust, märke ja märgendeid, leiab teavet õigekirja, vormimoodustuse ja tähenduse kohta.

2.4. Õpitulemused ja õppesisu klassiti

I kooliaste

Õpitulemused I kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel klassiti
Õpilane osaleb aktiivselt ja mõtestatult õppeprotsessis.	1. klass Õpilane
	2. klass Õpilane
	3. klass Õpilane
Õpilane kuulab eesmärgistatult, väljendab oma mõtteid.	1. klass Õpilane
	2. klass Õpilane
	3. klass Õpilane
Õpilane kasutab suhtlemisel eakohast ja sobivat kõne- ja kirjakeelt, arvestab suhtlemisel partneriga.	1. klass Õpilane

	<ul style="list-style-type: none"> väljendab end suhtlusolukordades arusaadavalt: palub, küsib, tänab, vabandab.
	<p>2. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> kasutab kõnes terviklauseid; teab ja leiab vastandtäheendusega sõnu ning õpetaja abil ka lähedase täheendusega sõnu.
	<p>3. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> vastab küsimustele, kasutades sobivalt täislauseid ning lühivastuseid; leiab väljendamiseks lähedase ja vastandtäheendusega sõnu; kasutab suhtlemisel eakohast ja sobivat kõne- ja kirjakeelt, arvestab suhtlemisel partneriga.
Õpilane eristab helisid, hääli ja häälikuid.	<p>1. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> eristab häälikut, tähte, täis- ja kaashäälikut, sõna, lauset; määrab suuliselt (vajadusel õpetaja abiga) häälikute olemasolu, asukohta ja järjekorda sõnas, eristab täishäälikute pikkusi.
	<p>2. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> eristab täis- ja suluta hääliku pikkusi; eristab häälikut, tähte, täis- ja kaashäälikut, silpi, sõna, lauset, täishäälikuühendit; kirjutab õigesti sulghääliku omasõnade algusesse ja omandatud võõrsõnade algusesse; märgib kirjas õigesti täishäälikuid.
	<p>3. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> eristab lühikesi, pikki ja ülipikki täis- ja suluta kaashäälikuid; eristab helisid, hääli ja häälikuid.
Õpilane omandab lugemistehnilise vilumuse ja teadliku lugemisoskuse.	<p>1. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> loeb õpitud teksti enam-vähem ladusalt ja sobiva intonatsiooniga lausehaaval oma kõnetempos või sellest aeglasemalt, üksiku peatusega raskema sõna ees;
	<p>2. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> loeb õpitud teksti suhteliselt õigesti, ladusalt (lugemistempo võib olla kõnetempost aeglasem), parandab ise oma lugemisvigu, enamasti väljendab intonatsioon loetava sisu;

	<p>3. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • loeb nii häälega ja kui endamisi ladusalt ja teksti mõistes; • loeb õpitud teksti ette õigesti, selgelt ja sobiva intonatsiooniga; • on omandanud lugemistehnilise vilumuse ja teadliku lugemisoskuse.
Õpilane sooritab kirja eelharjutusi, arvestab etteantud juhendi ja juhendamiseega.	<p>1. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • sooritab kirja eelharjutusi, arvestab etteantud juhendi ja juhendamiseega.
	<p>2. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • sooritab kirja eelharjutusi, arvestab etteantud juhendi ja juhendamiseega.
	<p>3. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • sooritab kirja eelharjutusi, arvestab etteantud juhendi ja juhendamiseega.
Õpilane tunneb joonis- ja kirjatähti, kasutab õigeid tähekujusid, kirjutab loetava käekirjaga.	<p>1. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • hoiab õigesti kirjutusvahendit ja istub õige kehahoiakuga kirjutamisel ja joonistamisel; • kasutab õigeid kirjutamisvõtteid, teab, kuidas suuri kirjatähti kirjutatakse ning sõnas õigesti seostatakse; • kirjutab õigesti lühemaid (kuni 2-silbilisi) sõnu ja lauseid.
	<p>2. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasutab kirjutades õigeid väikeste ja suurte kirjatähtede tähekujusid ja seoseid.
	<p>3. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • tunneb joonis- ja kirjatähti, kasutab õigeid tähekujusid, kirjutab loetava käekirjaga.
Õpilane loeb ja eristab eri liiki tekste, analüüsib teksti ülesehitust, keelekasutust ja sisu, avaldab selle kohta arvamust.	<p>1. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • loeb õpitud teksti enam-vähem ladusalt, lausehaaval üksiku peatusega raskema sõna ees oma kõnetempos või sellest veidi aeglasemalt; • mõistab häälega või endamisi (vaikse häälega või huuli liigutades) lugedes loetu sisu; • vastab teksti kohta käivatele küsimustele, mille vastused on palas otsesõnu öeldud; • leiab õpetaja abiga tekstist vastused lühikestele konkreetsetele küsimustele; • teeb vahet jutustusel, muinasjutul, luuletusel, näidendil, mõistatusel ja vanasõnal.

	<p>2. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • mõistab häälega või endamisi lugedes loetu sisu; • vastab teemakohastele (ka lihtsamatele tekstis mitte otsese infoga seotud) küsimustele; • leiab tekstis iseseisvalt vastused konkreetsetele küsimustele ja töötab õpetaja abiga eakohaste juhiste alusel; • tunneb ära jutu, luuletuse, mõistatuse, näidendi ja vanasõna; • saab aru eakohasest tundmatust tekstist; • loeb luuletust ja õpetaja abiga avab selle sisu; • loeb tööjuhendit ja täidab seal sisalduvaid juhiseid.
	<p>3. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • töötab tekstiga eakohaste juhiste alusel; • mõistab lihtsat plaani, tabelit, diagrammi, kaarti; • vastab suulistele ja lühikestele kirjalikele küsimustele loetu kohta; • eristab kirjalikus tekstis väidet, küsimust, palvet, käsku, keeldu; • loeb ja eristab eri liiki tekste, analüüsib teksti ülesehitust, keelekasutust ja sisu, avaldab selle kohta arvamust.
Õpilane sõnastab teksti kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid, teeb teksti põhjal märkmeid, võrdleb tekste omavahel.	<p>1. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • arutleb loetu üle ja esitab selle kohta küsimusi.
	<p>2. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • arutleb loetu üle ja esitab selle kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid.
	<p>3. klass</p> <ul style="list-style-type: none"> • sõnastab teksti kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid, teeb teksti põhjal märkmeid, võrdleb tekste omavahel.
Õpilane jutustab kuuldust, nähtust ja loetust, vajaduse korral kasutab juhendi abi.	<p>1. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • jutustab suunavate küsimuste toel kuuldust, nähtust, loetust.
	<p>2. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • vestleb oma kogemustest ja loetust; • annab õpetaja abil edasi lugemispala, õppeteksti, filmi ja teatrietenduse sisu; • vaatlleb ja kirjeldab nähtut, märkab erinevusi ja sarnasusi õpetaja suunavate küsimuste toel.
	<p>3. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • avaldab arvamust kuuldu, vaadeldu ja loetu kohta;

	<ul style="list-style-type: none"> • annab küsimuste toel arusaadavalt edasi õppeteksti, lugemispala, pildiraamatu, filmi ja teatrietenduse sisu; • jutustab loetust ja läbielatud sündmusest; • jutustab kuuldust, nähtust ja loetust, vajaduse korral kasutab juhendi abi.
Õpilane kirjutab mõtestatud lauseid, jutustavaid ja kirjeldavaid tekste.	1. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjutab õigesti lühemaid (kuni 3-silbilisi) sõnu ja lauseid.
	2. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjutab loovtöö ning ümberjutustuse pildiseeria, tugisõnade ja küsimuste abil.
	3. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjutab eakohase pikkusega loovtöid (k.a ümberjutustusi) küsimuste, tugisõnade, joonistuse, pildi, pildiseeria, märksõnaskeemi või kava toel; • kasutab kirjas terviklauseid.
Õpilane kirjutab õpitud keelendite ja keelereeglite piires õigesti ning loetava käekirjaga, vormistab kirjaliku töö korrektselt.	1. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjutab tahvlilt õigesti maha (vältides ühe tähe kaupa kirjutamist); • tahvlinäidise järgi täidab õpilaspäevikut; • kirjutab k, p, t sõnade algusesse ning s-i ja h kõrvale; • lõpetab lause punktiga; • kirjutab õigesti tegusõna lõppu –b ja –vad; • kirjutab õigesti mitmuse tunnust –d; • teab, et lause alguses, inimeste, loomade, oma kodukoha nimes kasutatakse suurt algustähte; • eristab ja märgib kirjas lühikest, pikka ja ülipikka täis- ning suluta kaashäälikut; • kirjutab õigesti oma nime.
	2. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • täidab iseseisvalt õpilaspäevikut ja kujundab vihikut, paigutab näidise järgi tööd vihikulehele, kirja joonelisele lehele, varustab töö kuupäevaga; • kirjutab tahvlilt või õpikust õigesti maha; • alustab lauset suure algustähega ja lõpetab punkti või küsimärgiga; • kasutab suurt algustähte inimeste ja loomade nimedes, tuttavates kohanimedes; • kirjutab õigesti sõnade lõppu -d (mida teed?), -te (mida teete?), -sse (kellesse? millesse?), -ga (kellega? millega?), -ta (kelleta? milleta?).
	3. klass Õpilane

	<ul style="list-style-type: none"> • kirjutab tahvlilt ja õpikust õigesti ära; paigutab teksti korrekselt paberile, vormistab vihiku/õpilaspäeviku nõuetekohaselt; • märgib kirjas häälikuid ja kaashäälikuühendeid õigesti; • kirjutab õigesti asesõnu; • kirjutab õigesti sulghääliku omandatud oma- ja võõrsõnade algusse; • märgib kirjas õigesti käänd- ja pöörsõnade õpitud lõppe ja tunnuseid; • teab peast võõrtähtedega tähestikku, • piiritleb lause ja paneb sellele sobiva lõpumärgi; • kirjutab etteütlemise järgi sisult tuttavat teksti ja kontrollib kirjutatut näidise järgi; • kirjutab tuntumate sõnade algusse g, b, d; • kirjutab õpitud keelendite ja keelereeglite piires õigesti ning loetava käekirjaga, vormistab kirjaliku töö korrekselt.
<p>Õpilane vormistab lihtsama kirjaliku töö arvutis, järgib õpitud keelereegleid.</p>	<p>1. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjutab ja kujundab tarbeteksti õpetaja abiga arvutis: kutse, õnnitus.
	<p>2. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • koostab tarbeteksti näidise abil arvutis: kutse, õnnitus ja teade.
	<p>3. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • koostab tarbeteksti arvutis: kutse, õnnitus, teade, e-kiri; • vormistab lihtsama kirjaliku töö arvutis, järgib õpitud keelereegleid.
<p>Õpilane valib ja loeb sobivaid tervikteoseid nii eesti kui ka maailma lastekirjandusest, kasutab raamatukogude infosüsteemi.</p>	<p>1. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • on lugenud vähemalt kahte lasteraamatut, nimetab nende pealkirja ja autoreid • leiab huvipakkuva raamatu kooli või kodukoha raamatukogust täiskasvanu abiga.
	<p>2. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • on lugenud vähemalt nelja lasteraamatut, nimetab tegelasi ja annab edasi loetu sisu mõne huvitava, enam meeldinud episoodi järgi; • teab nimetada eesti lastekirjanikke; • leiab huvipakkuva raamatu kooli või kodukoha raamatukogust. •
	<p>3. klass</p> <ul style="list-style-type: none"> • on lugenud läbi vähemalt neli eesti või väliskirjaniku teost, kõneleb loetud raamatust;

	<ul style="list-style-type: none"> • teab nimetada eesti ja välismaa lastekirjanikke; • kasutab raamatukogude infosüsteemi.
Õpilane kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi.	1. klass <ul style="list-style-type: none"> • annab loetule emotsionaalse hinnangu (lõbus, tõsine, igav jms).
	2. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • annab loetule emotsionaalse hinnangu (lõbus, tõsine, igav jms) koos põhjenduste ja näidetega.
	3. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi.
Õpilane rikastab lugemise kaudu oma sõnavara, kasutab sõnaraamatuid ja leiab sõnaartiklist vajalikku teavet.	1. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab õpiku sõnastikku õpetaja abiga sõnade leidmiseks algustähe järgi; • rikastab lugemise kaudu oma sõnavara.
	2. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab lihtsamat sõnastikku ja koostab lihtsaid loendeid tähestikjärjestuses; • rikastab lugemise kaudu oma sõnavara.
	3. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab sõnastikest lähedase ja vastandtäheendusega sõnu; • kontrollib kirjutatut õpiku ja sõnastiku järgi; • rikastab lugemise kaudu oma sõnavara, kasutab sõnaraamatuid ja leiab sõnaartiklist vajalikku teavet.

Õppesisu 1. klassis

Suuline keelekasutus (kõnelemine ja kuulamine)

Kõnelemine

Hääldus- ja intonatsiooniharjutused. Hääle tugevuse kohandamine vastavalt olukorrale. Sobivad kõnetusviisid palumisel, küsimisel, keeldumisel, vabandamisel, tänamisel. Lihtlauseliste küsimuste moodustamine, küsimuste esitamine ja neile vastamine. Sõnavara rikastamine: Töö lähedase tähendusega sõnadega, sõnatähenduse selgitamine ja täpsustamine. Eri teemadel vestlemine sõnavara rikastamiseks, arutamine paaris ja väikeses rühmas. Jutustamine etteantud teema põhjal (küsimuste ja kava järgi). Jutustuse peamise sõnumi leidmine ja väljatoomine. Luuletuse sisu selgitamine. Esemete, nähtuste, tegelaste jms võrdlemine ja rühmitamine. Loetu või kuuldu väljendamine dramatiseeringus. Tuttava luuletuse, dialoogi peast esitamine loomuliku tooniga.

Kuulamine

Helide, häälte ja häälikute eristamine (asukoht ja järjekord sõnas). Hääliku pikkuse eristamine, rõhuasetusega täishääliku pikkusel. Suuliste tööjuhendite järgi toimimine. Õpetaja ja kaaslaste ettelugemise kuulamine, kuuldu kirjeldamine (tegelaste leidmine ja iseloomustamine, tegevused loos, keskkonna kirjeldus jms).

Praktilised tööd:

- õpetaja ja kaasõpilase jutustuse kuulamine, jälgimine;
- jutustuse lõpu ennustamine;
- loetu dramatiseerimine;
- jutustusel põhineval lihtsamates rollimängudes osalemine;
- jutustamine kuuldu, nähtu (sh õpiku illustratsiooni, pildi, pildiseeria), läbielatu, loetu põhjal;
- aheljutustamine;
- kuuldu jutustuse laiendamine ja täiendamine;
- luuletuse või dialoogi peast esitamine.

Kirjutamine (kirjatehnika, õigekiri ja tekstiloome)

Kirjutamise eelharjutused. Kirjutamine pliiatsi ja kriidiga. Joonistähete kirjutamine. Õige pliiatsihoid ja kirjutamisasend. Keeleõpetus ja õigekiri. Häälik ja täht. Täis- ja kaashäälikud. Tähestik. Võõrtähed. Täishäälikute kolme pikkuse eristamine ja õigekiri. Täishäälikuühend. Täishääliku pikkuse eristamine ja õigekiri, kaashääliku pikkusega tutvumine. Kaashäälikuühend. Sõna ja lause. Lause lõpumärgid: punkt, (küsi- ja hüüumärgi vaatlemine). Koma lauses (teksti vaatlus). Väikeste ja suurte kirjatähete tundmaõppimine ning kirjutamine. Tähtede seostamine. Suur algustäht lause algul ja nimedes. Sulghäälik (k, p, t) sõnade alguses. Üks ja mitu: mitmuse tunnus –d. Tegusõna olevik (mida teeb? –b ; mida teevad? –vad). Liitsõnade vaatlus (moodustamine). i ja j ning h sõna alguses. Teksti paigutusega tutvumine. Teksti ärakiri tahvlilt, õpikust.

Praktilised tööd:

- etteütlemise järgi sõnade ja lausete kirjutamine (15 – 20 sõna lihtlausetena);
- lünkümberjutustuse kirjutamine;
- jutule alguse või lõpu kirjutamine;
- loovtöö kirjutamine (pildi, pildiseeria, küsimuste järgi);
- tahvlile, vihikusse ja õpilaspäevikusse kirjutamine;
- teksti ärakiri tahvlilt, õpikust;
- töö vormistamine näidise järgi (töö puhtus, käekirja loetavus);
- tarbeteksti kirjutamine näidise järgi: kutse, õnnitlus (kujundamine näidise järgi).

Lugemine (lugemistehnika, kirjandus- ja muude tekstide tutvustamine, analüüsimine ja mõistmine)

Raamatu (sh õpiku) üldine vaatlus: teksti paigutus, sisukord, illustratsioon, õppeülesannete esitus (õpikus). Trükitähete tundmaõppimine. Tähtedest sõnade ja sõnadest lausete lugemine. Silpidest sõnade moodustamine. Lugemistehnika arendamine: õige hääldus, lugemise ladusus, pausid lugemisel, intonatsioon, lugemise tempo. Käekirjalise teksti lugemine klassitahvlilt ja vihikust. Teabeteksti lugemine: tööjuhend, kutse, õnnitlus, saatekava, raamatu sisukord. Sõna, lause, teksti sisu mõistmine ja selle väljendamine. Luuletuste ülesehitus (riimid). Tekstiliikide eristamine: jutt, muinasjutt, luuletus, mõistatus. Kirjandustekstid: liisusalm, muinasjutt, mõistatus, luuletus, piltjutt, vanasõna, jutustus, näidend. Lastekirjandusega tutvumine. Loetud raamatu autori, kunstniku (illustraatori), tegelaste nimetamine, loetust jutustamine. Loetule emotsionaalse hinnangu andmine (lõbus, tõsine, igav jne).

Praktilised tööd:

- loo sisu ennustamine pealkirja, piltide jms alusel;
- loole alguse või lõpu mõtlemine;
- piltjuttude tegemine;
- loetud jutustuses olevate tegelaste iseloomustamine;
- küsimustele vastamine loetu põhjal (vastus on tekstis otsesõnu kirjas);

- riimuvate sõnade leidmine luuletustes (õpetaja abiga);
- huvipakkuva raamatu leidmine kooli või kodukoha raamatukogust täiskasvanu abiga;
- loetud raamatu autori, kunstniku (illustraatori), tegelaste nimetamine, loetust jutustamine ning loetule emotsionaalse hinnangu andmine (lõbus, tõsine, igav jne).

Õppesisu 2. klassis

Suuline keelekasutus (kõnelemine ja kuulamine)

Kõnelemine

Sõnatähenduste selgitamine ja täpsustamine aktiivse sõnavara laiendamiseks. Suuline keelekasutus, viisakusväljendid. Kuuldud jutu ümberjutustamine; pikema dialoogi jälgimine, hinnangud tegelastele ja sisule. Hääldus- ja intonatsiooniharjutused. Eneseväljendus dramatiseeringus ja rollimängus. Kõne eri nüansside (tempo, hääletugevus, intonatsioon) esiletoomine dramatiseeringus. Kõnelemine eri olukordades, nt telefonitsi, klassi esindajana jms. Nii enese kui ka teiste tööde tunnustav kommenteerimine. Oma arvamuse avaldamine nähtud või kuuldud kogemusest lähtuvalt ja arvamuse põhjendamine. Arutlemine paaris ja rühmas: oma suhtumise väljendamine, nõustumine ja mittenõustumine, ühiste seisukohtade otsimine. Mõtete väljendamine terviklausetena. Küsimuste moodustamine, küsimuste esitamine ja neile vastamine. Eri meelega luuletuste (aastajaad, laste elu) mõtestatult peast esitamine.

Kuulamine

Hääliku pikkuste eristamine, põhirõhk suluta kaashäälikul. Õpetaja ja kaaslaste suuliste mitmeastmeliste juhendite meeldejätmise ja nende järgi toimimine. Kaaslaste ettelugemise kuulamine ja hinnangu andmine ühe aspekti kaupa (õigsus, pausid ja intonatsioon mõtte toetajana). Kuulatud tekstist oluliste mõistete leidmine.

Praktilised tööd:

- loetud teksti jutustamine, küsimuste, etteantud kava, piltide või pildiseeria põhjal;
- jutule alguse või lõpu väljamõtlemine;
- jutukeste koostamine ja rääkimine oma kogemuste põhjal;
- jutukeste koostamine ja rääkimine etteantud kava järgi;
- luuletuse peast esitamine;
- erinevates olukordades eneseväljendamist võimaldavad rollimängud;
- pala dramatiseerimine;
- arvamuse avaldamine loetud raamatu või filmi kohta ning oma arvamuse põhjendamine;
- sündmuse, isiku, looma, eseme kirjeldamine tugisõnade, skeemi, tabeli abil;
- õpetaja ja kaaslaste suulise mitmeastmelise juhendi järgi toimimine;
- õpetaja etteloetud tekstist oluliste mõistete leidmine ja lihtsa skeemi koostamine õpetaja juhendamisel.

Kirjutamine (kirjatehnika, õigekiri ja tekstiloome)

Kirjatehnika

Suurte ja väikeste kirjatähtede kordamine. Kirjutamise tehnika arendamine: ühtlane kirjarida, õiged tähekujud ja seosed nii väikestel kui suurtel kirjatähtedel. Näidise järgi kirjatöö paigutamine vihiku lehele, kirjapaberile; kuupäeva kirjutamine.

Õigekiri

Varasemale lisanduvalt keeleteadmised: täishäälikuühendi õigekiri, suluta kaashääliku pikkus ja õigekiri; k, p, t s-i ja h kõrval; i ja j silbi alguses, h sõna alguses. Silbitamine, poolitamise üldpõhimõtted. Lauseliik ja lõpumärk (jutustav e väit- ja küsilause). Koma kasutamine liitlause kirjutamisel et, sest, aga, kuid puhul. Suur algustäht oma kooli ja tuttavates kohanimedes.

Sõnade lõpu õigekiri –d (mida teed?), -te (mida teete?), -sse (kellesse? millesse?), -ga (kellega? millega?), -ta (kellela? milleta?). ma, sa, ta, me, te, nad õigekiri. Etteütlemise järgi kirjutamine õpitud keelendite ulatuses (20–25 sõna lihtlausetena). Kirjavea parandamine, kui veale tähelepanu juhitakse; kirjavea

Kirjalik tekstiloo

Teabetekst: tööjuhend, sõnastik, raamatu sisukord, õpikutekst, teatmeteose tekst. Meediatekst: ajalehe, ajakirja tekst. Teksti kompositsioon: pealkiri, loo alustus, sisu, lõpetus. Kutse, õnnitluse ja teate koostamine õpetaja abiga. Tekstilähedase ümberjutustuse kirjutamine küsimuste ja tugisõnade toel. Loovtöö skeemi, kaardi toel; fantaasialugu. Jutu ülesehitus: alustus, sisu ja lõpetus; jutule alguse ja lõpu kirjutamine. Omakirjutatud teksti üle kaaslasega arutlemine.

Praktilised tööd:

- õpetaja abiga kutse, õnnitluse ja teate koostamine (nii arvutis kui paberile kirjutades);
- loovtöö ning ümberjutustuse kirjutamine pildiseeria, tugisõnade ja küsimuste abil;
- etteütlemise järgi õpitud keelendite ulatuses sisult tuttava teksti kirjutamine ja kirjutatu kontrollimine näidise järgi (20–25 sõna lihtlausetena).

Lugemine (lugemistehnika, kirjandus- ja muude tekstide tutvustamine, analüüsimine ja mõistmine)

Lugemistehnika arendamine õpetaja juhendite järgi: oma lugemisvea parandamine, kui sellele tähelepanu juhitakse, sobiva intonatsiooni kasutamine. Lugemistehniliselt raskete sõnade ja sõnaühendite lugema õppimine. Kahekõne lugemine, intonatsiooni ja tempo valik saatelause alusel ja partnereid arvestades. Eri liiki lühitekstide (teade, kiri, ajakirja rubriik, sõnastik) mõistev lugemine. Oma ja õpetaja käekirjalise teksti lugemine klassitahvilt ja vihikust. Raamatu/teksti üldine vaatlus: teksti paigutus, sisukord, õppeülesannete esitus. Üksikute tingmärkide (õppekirjanduse tingmärgid, liiklusmärgid jms), skeemide, kaartide ja tabelite lugemine õppekirjanduses ning lasteraamatutes. Teksti sisu aimamine pealkirja, piltide, üksisõnade jm alusel. Tekstist õpitavate keelendite, samuti sünonüümide, otsese ja ülekantud tähendusega sõnade jms leidmine. Õpiku sõnastiku kasutamine. Tekstis küsimuse, palve, käsu ja keelu äratundmine. Loetud jutustuse ja muinasjutu kohta kava koostamine (teksti jaotamine osadeks); skeemi/kaardi koostamine õpetaja abiga. Loetu põhjal teemakohastele küsimustele vastamine (ka siis, kui vastus otse tekstis ei sisaldu). Loole alguse ja lõpu mõtlemine. Tegelaste iseloomustamine. Luuletuste ilmekas (mõtestatud) esitamine. Riimuvate sõnade leidmine õpetaja abiga. Tekstiliikide eristamine: jutustus, luuletus, näidend, mõistatus, vanasõna. Kirjandustekstid: rahvaluuleline liisusalm, muinasjutt, mõistatus, luuletus, piltjutt, vanasõna, jutustus, näidend, muistend. Loetud raamatu tutvustamine ja soovitamine. Vajaliku teose otsimine kooli või kodukoha raamatukogust autori ja teema järgi täiskasvanu abiga.

Praktilised tööd:

- dialoogide lugemine;
- lugemispäeviku täitmine;
- loetu üle arutlemine (tegelaste ja koha määratlemine, olulise sõnumi leidmine ja väljatoomine) ja selle kohta küsimuste esitamine;
- küsimustele sobiva vastuslause leidmine tekstist;
- tööjuhendi lugemine ja seal sisalduvate juhiste täitmine;
- kuuldu/loetu põhjal skeemi/kaardi koostamine.

Õppesisu 3. klassis

Suuline keelekasutus (kõnelemine ja kuulamine)

Kõnelemine

Hääldus- ja intonatsiooniharjutused. Selge häälduse jälgimine teksti esitades. Kõne eri nüansside (tempo, hääletugevuse, intonatsiooni) esiletoomine dramatiseeringus jm esituses. Sobivate kõnetuste (palumine, küsimine, keeldumine, vabandust palumise, tänamise) valik suhtlemisel. Suuline selgitus, kõnetus- ja viisakusväljendid, teietamine ja sinatamine. Kõnelemine eri olukordades: vestlus tundmatuga, sh telefonitsi, klassi/kooli esindamine, võistkonda kutsumine, koostegevusest loobumine jms. Sõnavara arendamine: sõnatähenduse selgitamine ja täpsustamine, aktiivse sõnavara laiendamine, lähedase ja vastandtähendusega sõna leidmine. Oma arvamuse avaldamine. Mõtete väljendamine terviklausetena ja sobiva sõnastusega (sõnavalik, mõtte lõpuleviimine). Küsimuste moodustamine ja esitamine ning neile vastamine. Eneseväljendus dramatiseeringus ja rollimängus erisuguste meeleolude väljendamiseks. Luuletuste ja dialoogide esitamine. Nii enese kui ka teiste tööde tunnustav kommenteerimine õpetaja juhiste alusel.

Kuulamine

Hääliku pikkuste eristamine, põhirõhk sulghääliku pikkusel. Ettelugemise kuulamine. Kaaslase ettelugemise hindamine ühe aspekti kaupa (õigsus, pausid ja intonatsioon mõtte toetajana). Kuuldu ning nähtu kommenteerimine. Fakti ja fantaasia eristamine. Kuuldu (muinasjutt, lühijutt lapse elust, proosa-, luule ja ainetekst), nähtu (lavastus, film) sisu ümberjutustamine. Dialoogi jälgimine, hinnangud tegelastele ja nende ütlustele.

Praktilised tööd:

- jutustamine kuuldu, nähtu, läbielatu, loetu, pildi, pildiseeria ja etteantud teema põhjal;
- aheljutustamine;
- jutule alguse või lõpu väljamõtlemine;
- rollimängud: vestlus tundmatuga, sh telefonitsi, klassi/kooli esindamine, võistkonda kutsumine, koostegevusest loobumine jms;
- eri teemadel vestlemine sõnavara rikastamiseks, arutamine paaris ja väikeses rühmas;
- sündmuste, isiku, looma, eseme jm kirjeldamine tugisõnade, skeemi ning tabeli abil;
- tuttava luuletuse ja dialoogi ilmekas (mõtestatud) esitamine.
- dramatiseeringud ja esitlused kõne eri nüansside ja meeleolude esiletoomiseks;
- arvamuse avaldamine loetud raamatu või filmi kohta ning oma arvamuse põhjendamine, kaaslase arvamusega nõustumine ja mittenõustumine, ühiste seisukohtade otsimine, kaaslase arvamuse küsimine;
- enese kui ka teiste tööde tunnustav kommenteerimine õpetaja juhiste alusel;
- pikema suulise juhendi meeldejätmise ja selle järgi toimimine;
- kaaslase ja õpetaja juhtnööride kuulamine, nende järgi toimimine.
- õpetaja ettelõetud ainetekstist oluliste mõistete leidmine ning lihtsa skeemi koostamine.

Kirjutamine (kirjatehnika, õigekiri ja tekstiloome)

Kirjatehnika

Kirjutamise tehnika süvendamine, oma loetava käekirja kujundamine, kirjutamise kiiruse arendamine. Kirjutamisvilumuse saavutamine (õiged tähekujud ja proportsioonid, loetav käekiri, ühtlane kirjarida, kirjatöö nõuetekohane välimus, töö vormistamine). Teksti ärakiri tahvlilt ja õpikust. Kirjutatu kontrollimine õpiku ja sõnastiku järgi. Oma kirjavea parandamine. Etteütlemise järgi kirjutamine. Tahvlile, vihikusse ja õpilaspäevikusse kirjutamine. Tarbeteksti kirjutamine näidise järgi: kutse, ümbrik.

Õigekiri

Tähestiku järjekord. Täis- ja kaashäälikuühendi õigekiri. Täis- ja suluta kaashääliku pikkuse kordamine, sulghääliku pikkuse eristamine ja õigekiri. k, p, t s-i ja h kõrval. i ja j õigekiri (v.a võõrsõnades ja tegijanimedes). h sõna alguses. Sulghäälik oma- ja võõrsõnade alguses. Suur

algustäht lause alguses, inimese- ja loomanimedes, tuntumates kohanimedes. Väike algustäht õppeainete, kuude, nädalapäevade, ilmakaarte nimetustes. Poolitamise harjutamine. Liitsõna. Nimi-, omadus- ja tegusõna. Ainsus ja mitmus. Sõnavormide moodustamine küsimuste alusel. Mitmuse nimetava ning sse- lõpulise sisseütleva, kaasaütleva ja ilmaütleva käände lõpu õigekirjutus. Olevik ja minevik. Pöördelõppude õigekirjutus. Erandliku õigekirjaga ase- ja küsisõnad (ma, sa, ta, me, te, nad, kes, kas, kus). Väit- (jutustav), küsi- ja hüüdlause. Lause lõpumärgid. Koma kasutamine loetelus; et, sest, vaid, kuid, aga, siis, kui puhul; sidesõnad, mis koma ei nõua. Etteütlemise järgi kirjutamine õpitud keelendite ulatuses. Oma kirjavea iseseisev leidmine. Sõnavara: lähedase ja vastandtähendusega sõna. Sõna ja tema vormide õigekirja ning tähenduse omandamine ja täpsustamine.

Kirjalik tekstiloome

Lausete laiendamine ja sidumine tekstiks. Tarbetekst: ajaleheartikkel, teade, nimekiri jms. Ümberjutustus. Vabajutt, jutt pildi, pildiseeria, küsimuste, skeemi, kaardi või kava toel, fantaasialugu. Jutu ülesehitus: alustus, sisu, lõpetus. Kirja (sh e-kirja) koostamise tavad. Omakirjutatud teksti üle kaaslasega arutamine.

Praktilised tööd:

- sündmusest ja loomast kirjutamine;
- jutule alguse ja lõpu kirjutamine;
- loovtöö kirjutamine (vabajutt, jutt pildi, pildiseeria, küsimuste, skeemi, kaardi või kava toel, fantaasialugu); etteütlemise järgi sisult tuttava teksti kirjutamine ja kirjutatu kontrollimine näidise järgi (30–40 sõna);
- lihtsamate sõnastike või õpiku kasutamine, et enda kirjutatut kontrollida;
- kutse ja ümbriku vormistamine (näidise järgi);
- kirja kirjutamine ja vormistamine;
- e-kirja kirjutamine e-posti kaudu saatmiseks;
- tarbeteksti (ajaleheartikli, teate, nimekirja jne) kirjapanek;
- ümberjutustuse kirjutamine tugisõnade, skeemi, kaardi või kava toel;

Lugemine (lugemistehnika, kirjandus- ja muude tekstide tutvustamine, analüüsimine ja mõistmine)

Raamatu/teksti üldine vaatlus: teksti paigutus, sisukord, õppeülesannete esitus. Teksti ülesehitus: pealkiri, teksti osad (lõigud, loo alustus, sisu, lõpetus). Lugemistehnika arendamine õpetaja juhendite järgi (õige hääldus, ladusus, pausid, intonatsioon, tempo; oma lugemisvea parandamine, kui sellele tähelepanu juhitakse). Ladus ja automatiseerunud lugemine. Tingmärgid (õppekirjanduse tingmärgid, liiklusmärgid jms), skeemid, kaardid ja tabelid õppekirjanduses, lasteraamatutes ning lasteajakirjanduses. Sõna, lause ning teksti sisu mõistmine. Tekstis küsimuse, palve, käsu ja keelu äratundmine. Teksti sisu ennustamine pealkirja, piltide ja üksiksõnade järgi. Riimuvate sõnade leidmine luuletustes. Tekstiliikide eristamine: muinasjutt, mõistatus, vanasõna, luuletus, jutustus, näidend, kiri Kirjandus: folkloorne lastelaul, liisusalm, jutustus, muinasjutt, muistend, luuletus, kahekõne, näidend, sõnamänguline tekst, piltjutt, mõistatus, vanasõna.

Praktilised tööd:

- oma ja kaaslase lugemistehnika hindamine õpetaja juhiste alusel;
- oma ja õpetaja käekirjalise teksti lugemise klassitahvliit ja vihikust;
- jutustava ja kirjeldava teksti ning tarbe- ja teabeteksti (õpilaspäeviku, kutse, õnnitluse, saatekava, tööjuhendi, raamatu sisukorra, sõnastiku, teate, eeskirja, retsepti, õpikuteksti, teatmeteose teksti, ajalehe- ja ajakirja ning muu meediateksti) lugemine;
- üksikute tingmärkide (õppekirjanduse tingmärgid, liiklusmärgid jms), skeemide, kaartide ja tabelite lugemine õppekirjanduses, lasteraamatutes ning lasteajakirjanduses;

- õpiku sõnastiku iseseisev kasutamine;
- töö tekstiga: tekstist õpitavate keelendite, sünonüümide, otsese ja ülekantud tähendusega sõnade leidmine;
- teksti jaotamine osadeks ning tekstiosade pealkirjastamine;
- loetava kohta kava, skeemi, kaardi koostamine;
- loetu põhjal teemakohastele küsimustele vastamine;
- loole alguse ja lõpu mõtlemine;
- teksti teema ja peamõtte sõnastamine ja tegelaste iseloomustamine;
- jutustavate luuletuste ja proosateksti mõtestatud esitamine;
- kahekõne lugemine, intonatsiooni ja tempo valik saatelause alusel ning partnereid arvestades;
- loetud raamatust jutustamine, loetule emotsionaalse hinnangu andmine ja raamatust lühikokkuvõtte tegemine;
- vajaliku raamatu leidmine iseseisvalt;
- lugemispäeviku täitmine.

II kooliaste

SUULINE JA KIRJALIK SUHTLUS

Õpitulemused II kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel klassiti
Õpilane valib juhendamise abil olukorrale vastava suhtluskanali.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teab millised suhtluskanalid sobivad erinevates olukordades.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • valib juhendamise abil mõnele olukorrale vastava suhtluskanali.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • valib juhendamise abil olukorrale vastava suhtluskanali.
Õpilane esitab kuuldu ja loetu kohta küsimusi, avaldab viisakalt ja olukorrast lähtuvalt arvamust, sõnastab järelduse.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kuulab mõtestatult eakohast teksti, toimib saadud sõnumi või juhendite järgi; • annab lühidalt edasi kuuldu sisu; • esitab kuuldu ja nähtu kohta küsimusi.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • esitab kuuldu ja loetu kohta küsimusi • väljendab oma arvamust, annab infot edasi selgelt ja ühemõtteliselt.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teeb kuuldust ja loetust nii suulise kui ka kirjaliku kokkuvõtte;

	<ul style="list-style-type: none"> • esitab kuuldu ja loetu kohta küsimusi, avaldab viisakalt ja olukorrast lähtuvalt arvamust, sõnastab järelduse.
Õpilane lahendab lihtsamaid probleemülesandeid paaris- ja rühmatöös.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab koos partneri või rühmaga vastuseid lihtsamatele probleemülesannetele õpetaja juhendamisel.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab koos partneri või rühmaga vastuseid lihtsamatele probleemülesannetele, kasutades sobivalt kas suulist või kirjalikku vormi.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • lahendab lihtsamaid probleemülesandeid paaris- ja rühmatöös.
Õpilane põhjendab oma seisukohta ja aktsepteerib kaaslaste põhjendatud seisukohti.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • põhjendab oma seisukohti.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • põhjendab oma seisukohti, kasutades selleks sõnastikke ja teatmeteoseid.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • põhjendab oma seisukohta ja aktsepteerib kaaslaste põhjendatud seisukohti (taganeb oma seisukohtadest)
Õpilane kasutab suhtluses sobivaid keelevahendeid, sh korrektset kirjakeelt õpitu piires nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • väljendab end suulistes suhtlusolukordades selgelt ja arusaadavalt koolis, avalikus kohas, eakaaslastega, täiskasvanutega suheldes.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • väljendab end suulistes kui kirjalikes suhtlusolukordades selgelt ja arusaadavalt koolis, avalikus kohas, eakaaslastega, täiskasvanutega suheldes.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab suhtluses sobivaid keelevahendeid, sh korrektset kirjakeelt õpitu piires nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses.

Õppesisu 4. klassis

Hääliku pikkuste eristamine. Kaasõpilase ja õpetaja eesmärgistatud kuulamine. Kuuldu põhjal tegutsemine, kuuldule hinnangu andmine. Kuuldud teksti analüüsimine õpetaja juhendamisel. Tekstide kriitiline kuulamine (fakti ja fantaasia eristamine jms). Lavastuse, kuuldud proosa-,

luule- ja ainetekstide sisu ümberjutustamine. Visuaalsed ja tekstilised infoallikad ja nende usaldusväärsuse hindamine. Fakt ja arvamus. Sõnavara avardamine ja täpsustamine, töö sõnastikega. Keelekasutus erinevates suhtlusolukordades: koolis, avalikus kohas, eakaaslastega, täiskasvanutega suheldes, suulises kõnes ja kirjalikus tekstis. Olukorrale sobiva suhtluskanali valimine. Vestlus etteantud teema piires. Küsimustele vastamine, esitlus, tutvustus. Oma seisukohtade põhjendamine. Erinevate käitumisviiside ja koostöövormide võrdlemine. Oma arvamuse avaldamine, seisukoha põhjendamine, kaaslaste arvamuse küsimine. Lisateabe otsimine. Suulises keelekasutuses kirjakeele põhinormingute järgimine ning mõtete sobiv sõnastamine (sõnavalik, parasitkeelendite vältimine, mõtte lõpuleviimine). Dialoog ja dramatiseering. Pantomiim. Rollimäng. Erinevate strateegiate kasutamine kõneülesannetes (nt võrdlemine, kirjeldamine). Eritüübiliste küsimuste moodustamine (nt intervjuu tegemiseks). Nii enese kui ka teiste tööde tunnustav kommenteerimine õpetaja juhiste alusel.

Praktilised tööd:

- sõnastike ja teatmeteoste kasutamine probleemülesannete lahendamisel;
- luuletuse või rolliteksti peast esitamine;
- õpetaja ettelugemise järel oluliste mõistete ja seoste leidmine;
- kuuldu tekstist lühikokkuvõtte sõnastamine;
- kuuldu teabe rühmitamine skeemi, märksõnade jm alusel;
- dialoogi ja dramatiseeringu koostamine ja esitamine;
- rollimängud (intervjuu);
- tagasiside andmine nii enda kui teiste töödele ja esitustele õpetaja juhiste alusel.

Õppesisu 5. klassis

Keelekasutus erinevates suhtlusolukordades: koolis, avalikus kohas, eakaaslastega, täiskasvanutega suheldes, suulises kõnes ja kirjalikus tekstis. Kaasõpilase ja õpetaja eesmärgistatud kuulamine. Kuuldu põhjal tegutsemine, kuuldu kohta arvamuse esitamine. Suuline arvamusavaldus ja vestlus etteantud teemal, vastulausele reageerimine ning seisukohast loobumine. Küsimustele vastamine, esitlus ja tutvustus. Väite põhjendamine.

Praktilised tööd

- kuuldu ja loetust suulise ja kirjaliku kokkuvõtte tegemine;
- rollimängud (erinevad suhtlusolukorrad);
- väitlused.

Õppesisu 6. klassis

Suuline arvamusavaldus ja vestlus etteantud teemal, vastulausele reageerimine ning seisukohast loobumine. Küsimustele vastamine, esitlus ja tutvustus. Väite põhjendamine. Seisukoha põhjendamine paaris- või rühmatöö ajal ning kõnejärg. Kaaslase täiendamine ja parandamine. Kaasõpilaste töödele hinnangu andmine ja tunnustuse avaldamine. Klassivestlus, diskussioon. Telefonivestluse alustamine ja lõpetamine. Virtuaalkeskonnas suhtlemise eesmärgid, võimalused, ohud, privaatsus ja avalikkus. E-kiri.

Praktilised tööd:

- väitlused etteantud teemal;
- rollimängud (telefonivestlus jms);
- lühike esitlus;
- tagasiside andmine klassikaaslase esitlusele õpetaja juhendite alusel (positiivses võtmes);
- e-kirja koostamine.

TEKSTI VASTUVÕTT

Õpitulemused II kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel klassiti
Õpilane valib ja loeb sobivaid tervikteoseid nii eesti kui ka maailma lastekirjandusest.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> on läbi lugenud vähemalt neli eakohast väärtkirjandusteost (raamatut).
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> on läbi lugenud vähemalt viis eakohast väärtkirjandusteost (raamatut).
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> on läbi lugenud vähemalt kuus eakohast väärtkirjandusteost (raamatut). valib ja loeb sobivaid tervikteoseid nii eesti kui ka maailma lastekirjandusest.
Õpilane iseloomustab õpitud tekstiliike ja nende kasutamise võimalusi.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> tunneb ära jutustuse, luuletuse, näidendi, muinasjutu, mõistatuse, vanasõna, kõnekäänu, kirja.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kasutab töös tekstidega õpitud keele- ja tekstimõisteid.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> iseloomustab õpitud tekstiliike ja nende kasutamise võimalusi.
Õpilane loeb ja mõistab eakohaseid õpi- ja elutarbelisi ning huvivaldkondade tekste.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> loeb eakohast teksti ladusalt ja mõtestatult.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> mõistab lihtsat plaani, tabelit, diagrammi, kaarti.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> loeb ja mõistab eakohaseid õpi- ja elutarbelisi ning huvivaldkondade tekste.
Õpilane võrdleb tekste, esitab küsimusi, avaldab arvamust, teeb tekstist lühikokkuvõtte.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> vastab teksti põhjal koostatud küsimustele tekstinäidete või oma sõnadega, koostab teksti kohta küsimusi.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> tutvustab loetud kirjandusteose sisu ja tegelasi ning kõneleb loetust.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> võrdleb tekste, esitab küsimusi, avaldab arvamust, teeb tekstist lühikokkuvõtte.

Õpilane kuulab ja jälgib vastuvõetavat teksti, valib lugemise eesmärgile sobiva lugemisviisi.	4. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> kirjeldab teksti põhjal sündmuste toimumise kohta ja tegelasi.
	5. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> leiab teksti peamõtte.
	6. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> kuulab ja jälgib vastuvõetavat teksti, valib lugemise eesmärgile sobiva lugemisviisi.
Õpilane tunneb keele ja kirjanduse valdkonna teabekeskondi, leiab neist vajaliku teabe.	4. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> otsib teavet tundmatute sõnade kohta õpetaja abiga, teeb endale selgeks nende tähenduse.
	5. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> otsib õpetaja abiga erinevat teavet keele ja kirjanduse valdkonna teabekeskondadest.
	6. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> tunneb keele ja kirjanduse valdkonna teabekeskondi, leiab neist vajaliku teabe.
Õpilane võrdleb eri allikatest pärit infot, eristab olulist ebaolulisest, fakti arvamusest.	4. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> leiab tekstist vajalikku infot.
	5. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> võrdleb eri allikatest pärit infot.
	6. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> võrdleb eri allikatest pärit infot, eristab olulist ebaolulisest, fakti arvamusest.

Õppesisu 4. klassis

Lugemiseks valmistumine, keskendunud lugemine. Lugemistehnika arendamine. Häälega ja hääleta lugemine, pauside, tempo ja intonatsiooni jälgimine. Lugemist hõlbustavad võtted. Oma lugemise jälgimine ning lugemisoscuse hindamine. Tööjuhendi lugemine. Tarbe- ja õppetekstide mõtestatud lugemine (reegel, juhend, tabel, skeem, kaart jm). Tekstide võrdlemine etteantud ülesande piires. Sõna, lause ning teksti sisu mõistmine. Kujundlik keelekasutus (piltlik väljend). Enne lugemist olemasolevate teemakohaste teadmiste ja kogemuste väljaselgitamine. Kirjandusteksti süžee, sündmuste toimumise koht, aeg ja tegelased. Sündmuste järjekord. Arutlemine tekstis käsitletud teema üle. Tegelaste käitumise motiivide analüüs. Küsimustele vastamine tekstinäidetega või oma sõnadega. Trükised (raamat, ajaleht, ajakiri), nendes orienteerumine ja vajaliku teabe leidmine. Huvipakkuva raamatu leidmine, iseseisev lugemine, vajaliku info leidmine. Lugemissoovituste jagamine klassikaaslastele. Loetud raamatust jutustamine, loetule emotsionaalse hinnangu andmine ja raamatust lühikokkuvõtte tegemine. Tekstiliikide eristamine: jutustus, muinasjutt, luuletus, näidend, vanasõna, kõnekäänd, kiri. Ilukirjandus: kunstmuinasjutt, tõsielujutt eakaaslastest, ilu- ja

aimekirjandus loomadest, seiklusjutt, näidend, rahvaluule, värsslugu, vanasõnad ning kõnekäänud.

Praktilised tööd:

- loetud teksti kohta küsimuste koostamine;
- tundmatute sõnade kohta teabe otsimine keele ja kirjanduse valdkonna teabekeskondadest (õpetaja abiga);
- ülesanded tekstist vajaliku info leidmiseks;
- teksti sisu ennustamine pealkirja, piltide, remarkide, üksiksõnade jm alusel;
- oma arvamuse sõnastamine ja põhjendamine loetud teksti põhjal;
- töö tekstiga: tundmatute sõnade tähenduse selgitamine, märkmete tegemine loetu põhjal, märksõnaskeemi, küsimuste koostamine;
- loetava kohta kava, skeemi/kaardi koostamine;
- rollimängud;
- dramatiseeringud loetud teksti põhjal;
- luuletuse sisu eripära määramine (loodusluuletus, nali jne), riimide leidmine ja loomine,
- riimuvate sõnade toel värsside loomine;
- luuletuse ja proosateksti mõtestatud esitamine (meeleolu, laad);
- trükistest (ajaleht, ajakiri, teatmeteos) vajaliku teabe leidmine;
- loetud raamatust lühikokkuvõtte tegemine;
- loetud raamatu sisu ja tegelaste tutvustamine klassikaaslastele;
- vajaliku raamatu leidmine iseseisvalt, ka kataloogi või e-otsingut kasutades.

Õppesisu 5. klassis

Trükised (raamat, ajaleht, ajakiri), nendes orienteerumine ja vajaliku teabe leidmine. Visuaalselt esitatud info (foto, joonise, graafiku) põhjal lihtsamate järelduste tegemine, seoste leidmine. Eesmärgistatud lugemine, kuulamine, vaatamine, kokkuvõtte tegemine, kuuldu konspekterimine. Tarbe- ja õppetekstide (reegel, juhend, tabel, skeem, kaart, saatekava jne) mõtestatud lugemine. Tarbetekstide keel: kataloogid, kasutusjuhendid, toodete etiketid.

Praktilised tööd

- lihtsatel plaanidel, tabelites, diagrammides, kaartidel oleva info edasiandmine kaaslastele;
- loetud kirjandusteose sisu ja tegelaste tutvustamine klassikaaslastele;
- loetud teksti peamõtte sõnastamine;
- erineva teabe otsimine keele ja kirjanduse valdkonna teabekeskondadest (õpetaja abiga);
- eri allikatest pärit infot võrdlemine (olulise ebaolulisest eristamine);
- skeemist, tabelist, kuulutusest, sõiduplaanist ja hinnakirjast andmete kirjapanek ning seoste esiletoomine.

Õppesisu 6. klassis

Raadio- ja telesaadete eripära, vormid ning liigid. Eesmärgistatud kuulamine, vaatamine, kokkuvõtte tegemine, kuuldu konspekterimine. Trükiajakirjandus: pressifoto, karikatuur, pildiallkiri. Reklaam: sõnum, pildi ja sõna mõju reklaamis, adressaat, lastele mõeldud reklaam. Tarbetekstide keel: kataloogid, kasutusjuhendid, toodete etiketid. Tarbe- ja õppetekstide (reegel, juhend, tabel, skeem, kaart, saatekava jne) mõtestatud lugemine. Trükised (raamat, ajaleht, ajakiri), nendes orienteerumine ning vajaliku teabe leidmine. Eesmärgistatud lugemine, kuulamine, vaatamine, kokkuvõtte tegemine, kuuldu konspekterimine

Praktilised tööd:

- loetud tekstist lühikokkuvõtte koostamine;
- kuuldu või nähtu kohta kokkuvõtte tegemine;
- erineva teabe otsimine keele ja kirjanduse valdkonna teabekeskondadest;

- eri allikatest pärit info võrdlemine (olulise ebaolulisest, fakti arvamusest eristamine);
- skeemist, tabelist, kuulutusest, sõiduplaanist ja hinnakirjast andmete kirjapanek ning seoste esiletoomine;
- visuaalselt esitatud info (foto, joonise, graafiku) põhjal lihtsamate järelduste tegemine, seoste leidmine.

TEKSTILOOME

Õpitulemused II kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel klassiti
Õpilane leiab juhendamise abil tekstiloomeks vajalikku teavet.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab juhendamise abil tekstiloomeks vajalikku teavet kindlast infoallikast (õpetaja määratletud).
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab juhendamise abil tekstiloomeks vajalikku teavet nii raamatukogust kui veebipõhistest infoallikatest.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab juhendamise abil tekstiloomeks vajalikku teavet.
Õpilane tunneb kirjutamiseks ja esinemiseks valmistumise põhietappe.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • tunneb kirjutamiseks valmistumise põhietappe.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • tunneb esinemiseks valmistumise põhietappe.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • tunneb kirjutamiseks ja esinemiseks valmistumise põhietappe.
Õpilane jutustab, kirjeldab, võrdleb ja arutleb suuliselt ja kirjalikult.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • jutustab ja kirjutab loetust ning läbielatud sündmusest; • kirjeldab eesmärgipäraselt eset, olendit, inimest.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • jutustab tekstilähedaselt, kokkuvõtlikult kavapunktide järgi, märksõnaskaemi ja küsimuste toel.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • jutustab, kirjeldab, võrdleb ja arutleb suuliselt ja kirjalikult.
Õpilane esineb suuliselt, võtab sõna, koostab ja peab lühikese ettekande.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • võtab arutelude käigus sõna.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • esineb suuliselt (luuletuse või dialoogi esitamine).

	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> esineb suuliselt, võtab sõna, koostab ja peab lühikese ettekande.
Õpilane kirjutab eesmärgipäraselt ja olukohaselt eri liiki eakohaseid tekste.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kirjutab eakohase pikkusega ümberjutustusi küsimuste, pildi, pildiseeria, märksõnaskeemi või kava toel.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kirjutab eesmärgipäraselt loovtöid ja kirju; kasutab tekste luues ja seostades omandatud keele- ja tekstimõisteid.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kirjutab eesmärgipäraselt ja olukohaselt eri liiki eakohaseid tekste.
Õpilane vormistab kirjalikud tekstid korrektselt nii käsikirjas kui ka arvutis.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kirjutab nii koolis kui ka igapäevaelus käsitsi ja arvutiga eakohaseid tekste vastavalt kirjutamise eesmärgile, funktsioonile ja adressaadile.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> teeb oma tekstiga tööd, et see oleks korrektselt vormistatud.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> vormistab kirjalikud tekstid korrektselt nii käsikirjas kui ka arvutis.

Õppesisu 4. klassis

Ümberjutustamine ja ümberjutustuse kirjutamine: tekstilähedane, kokkuvõtlik, loov, valikuline kavapunktide järgi, märksõnade ja küsimuste toel. Loetu ja kuuldu põhjal jutustamine. Loetule, nähtule või kuuldule hinnangu andmine nii kirjalikult kui ka suuliselt. Esitamise eesmärgistamine (miks, kellele, mida). Esitamiseks kohase sõnavara, tempo, hääletugevuse ja intonatsiooni valimine. Õige hingamine ja kehahoid. Jutustus pildi või pildiseeria põhjal, küsimuste, skeemi, kaardi või kava toel, fantaasialugu, kirjeldus, seletus, veenmiskiri, tarbetekstid (juhend, nimekiri, retsept, e-kiri, teade), ajakirjandustekstid (uudis, intervjuu, pildi allkiri, kuulutus, reklaam, arvamusalugu). Protsesskirjutamine: kirjutamiseks valmistumine (märksõnad, idee- või mõtteskeem, tsentriline kaart, sündmuste kaart, muusika, pilt, rollimäng jne), teksti eri versioonide kirjutamine, viimistlemine, toimetamine, avaldamine, tagasiside saamine.

Praktilised tööd:

- ümberjutustuste kirjutamine küsimuste, pildi, pildiseeria, märksõnaskeemi või kava toel;
- aheljutustamine;
- loo ümberjutustamine uute tegelaste ja sündmuste lisamisega;
- loetu ja kuuldu põhjal jutustamine (eseme, olendi, inimese kirjeldamine, iseloomulike tunnuste esitamine) ja hinnangu andmine;

- kirjutamiseks valmistumise erinevate võtete kasutamine.

Õppesisu 5. klassis

Lühiettekanne ja esitlus. Privaatses ja avalikus keskkonnas suhtlemise eetika. Kirjeldamine: sõnavalik, oluliste ja iseloomulike tunnuste esitamine. Kirjelduse ülesehitus: üldmulje, detailid, hinnang. Esemel, olendi ja inimese kirjeldamine. Autori suhtumine kirjeldatavasse ning selle väljendamine. Jutustamine. Jutustuse ülesehitus. Ajalis-põhjuslik järgnevus tekstis. Sidus lausestus. Otsekõne jutustuses. Minavormis jutustamine. Arutlemine. Põhjuse ja tagajärje eristamine.

Praktilised tööd

- lühiettekande loomine ja esitlemine internetis;
- lühiettekande loomine ja esitlemine teatmeteosest leitud info põhjal;
- oma elamustest ja juhtumistest jutustamine ning kirjutamine.

Õppesisu 6. klassis

Protsesskirjutamine: suuline eeltöö, kava ja mõttekaardi koostamine, teksti kirjutamine, viimistlemine, toimetamine ja avaldamine, tagasiside saamine. Kirjandi ülesehitus. Sissejuhatus, teemaarendus, lõpetus. Mustand. Oma vigade leidmine ja parandamine. Lisateabe otsimine. Alustekst, selle edasiarenduse lihtsamad võtted. Visuaalsed ja tekstilised infoallikad ning nende usaldusväärsus. Eri allikatest pärit info võrdlemine, olulise eristamine ebaolulisest. Fakt ja arvamus. Uue info seostamine oma teadmiste ja kogemustega. Lühiettekanne ja esitlus internetist või teatmeteostest leitud info põhjal. Privaatses ja avalikus keskkonnas suhtlemise eetika. Kiri, ümbriku vormistamine.

Praktilised tööd:

- lühikese ettekande koostamine ja ettekandmine;
- lühikese kirjandi kirjutamine etteantud teemal (koos mustandiga);
- teksti loomine pildi- ja näitmaterjali põhjal;
- eri allikatest saadud info põhjal võrdluskaardi koostamine ja info usaldusväärsuse hindamine;
- ümbriku vormistamine (koos kirja kirjutamisega).

KEELETEADLIKKUS

Õpitulemused II kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel klassiti
Õpilane nimetab Eestis kõneldavaid keeli, sugulaskeeli ja -rahvaid.	4. klass Õpilane • nimetab Eestis kõneldavaid keeli.
	5. klass Õpilane • nimetab eesti sugulaskeeli ja -rahvaid.
Õpilane eristab keelevariante, sh murdeid, sotsiolekte, toob näiteid nende kasutusest.	6. klass Õpilane • nimetab Eestis kõneldavaid keeli, sugulaskeeli ja -rahvaid.
	4. klass Õpilane • eristab murdeid ja toob näiteid nende kasutusest.
	5. klass Õpilane

	<ul style="list-style-type: none"> eristab sotsiolekte ja toob näiteid nende kasutusest.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> eristab keelevariante, sh murdeid, sotsiolekte, toob näiteid nende kasutusest.
Õpilane kirjeldab eesti keele häälikusüsteemi, eristab sõnaliikide tüüpjuhte ning põhilisi käänd- ja pöörsõna vorme.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> märgib kirjas õigesti lühikesi, pikki ja ülipikki täis- ja kaashäälikuid; märgib sõnades õigesti kaashäälikuühendit; tunneb ära liitsõna; pöörab tegusõnu olevikus.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kirjutab sulghääliku omandatud oma- ja võõrsõnade algusse; moodustab ainsust ja mitmust, olevikku ja minevikku.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kirjeldab eesti keele häälikusüsteemi, eristab sõnaliikide tüüpjuhte ning põhilisi käänd- ja pöörsõna vorme.
Õpilane moodustab ja kirjavahemärgistab lihtlauseid, sealhulgas koondlauseid ja lihtsamaid liitlauseid.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> moodustab ja kirjavahemärgistab lihtlauseid.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> moodustab ja kirjavahemärgistab lihtlauseid, sh koondlauseid.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> moodustab ja kirjavahemärgistab lihtlauseid, sealhulgas koondlauseid ja lihtsamaid liitlauseid.
Õpilane järgib eesti õigekirja aluseid ja õpitud põhireegleid.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kirjutab suure algustähega isiku ja kohanimed ja väike algustähega õppeainete, kuude, nädalapäevade, ilmakaarte nimetused; kirjutab etteütlemise järgi sisult tuttavat teksti (40–60 sõna).
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kirjutab etteütlemise järgi sisult tuttavat teksti (50–70 sõna).
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kirjutab etteütlemise järgi sisult tuttavat teksti (60–80 sõna). järgib eesti õigekirja aluseid ja õpitud põhireegleid.

Õpilane rakendab omandatud keeleteadmisi tekstiloomes ja tekstianalüüsis.	4. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> kasutab õpitud keelendeid nii kõnes kui kirjas vastavalt suhtlemise eesmärgile, funktsioonile ja suhtluspartnerile, jälgib oma tekstis õpitud ortograafiareegleid.
	5. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> moodustab ja kirjavahemärgistab lihtlauseid, sh koondlauseid; rakendab omandatud keeleteadmisi tekstiloomes.
	6. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> moodustab ja kirjavahemärgistab lihtlauseid, sh koondlauseid ja lihtsamaid lihtlauseid; rakendab omandatud keeleteadmisi tekstiloomes ja -analüüsis.
Õpilane kasutab õigekirja kontrollimiseks ja tähenduste leidmiseks trüki- ja digisõnastikke, leiab sõnaartiklist vajaliku teabe.	4. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> leiab vead enda ja kaaslaste kirjutistes õpitud keelendite piires; parandab leitud vead sõnaraamatu, käsiraamatu, kaaslase ja/või õpetaja abiga.
	5. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> kasutada digi- ja trükisõnaraamatut sõna tähenduse ja õigekirja kontrollimiseks.
	6. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> kasutab õigekirja kontrollimiseks ja tähenduste leidmiseks trüki- ja digisõnastikke, leiab sõnaartiklist vajaliku teabe.

Õppesisu 4. klassis

Üldteemad

Eesti keel teiste keelte seas. Teised Eestis kõneldavad keeled.

Häälikuõpetus ja õigekiri

Tähestik. Täis- ja kaashäälikud. Suluga ja suluta häälikud. Helilised ja helitud häälikud. Võõrtähed ja -häälikud. Täis- ja kaashäälikuühend. Kaashäälikuühendi õigekiri. *g, b, d* s-i kõrval (nt *jalgsi, kärbsed*). *h* õigekiri. *i* ja *j* õigekiri (tegijanimi). Tutvumine *gi-* ja *ki-*liite õigekirjaga. Silbitamine ja poolitamine (ka liitsõnades). Õppetegevuses vajalike võõrsõnade tähendus, hääldus ja õigekiri. Üldkasutatavad lühendid. Lühendite õigekiri. Nimi ja nimetus. Isiku- ja kohanimed, ametinimetused ja üldnimetused. Eakohase teksti eksimatu ära kirjutamine tahvlilt. Etteütlemise järgi kirjutamine õpitud keelendite ulatuses (40–60 sõna, 20 ortogrammi).

Sõnavaraõpetus

Sünonüümid. Antonüümid. Liitsõnamoodustus: täiend- ja põhisõna, liitsõna tähendusvarjund. Liitsõna ja liitega sõna erinevused.

Vormiõpetus

Tegusõna. Tegusõna ajad: olevik, lihtminevik. Jaatava ja eitava kõne kasutamine. Tegusõna pööramine ainsuses ja mitmuses. Nimisõna. Omadussõna. Asesõna. Nimisõnade kokku- ja lahkukirjutamine. Arvsõnade õigekiri. Rooma numbrite kirjutamine.

Lauseõpetus

Lause. Lause laiendamise lihtsamaid võimalusi. Lihtlause. Lihtlause kirjavahemärgid. Küsi-, väit- ja hüüdlause lõpumärgid ja kasutamine. Otsekõne ja saatelause.

Praktilised tööd:

- etteütluse kirjutamine;
- etteütles oma kirjavea iseseisev leidmine kasutades digi- või trükisõnaraamatut;
- Eestis kõnelevate keelte kaardistamine (mõistekaart).

Õppesisu 5. klassis

Üldteemad

Eesti keel teiste keelte seas. Teised Eestis kõneldavad keeled. Sugulaskeeled ja sugulasrahvad.

Häälikuõpetus ja õigekiri

Täis- ja kaashäälikud. Suluga ja suluta häälikud. Helilised ja helitud häälikud. Täis- ja kaashäälikuühend. Võõrtähed ja -häälikud. Kaashäälikuühendi õigekiri. Tähed g, b, d s-tähe kõrval. Silbitamine ja poolitamine (ka liitsõnades).

Sõnavaraõpetus

Liitsõnamoodustus: täiend- ja põhiosa, liitsõna tähendusvarjund. Liitsõna ja liitega sõna erinevused. Sõna tähenduse leidmine sõnaraamatutest (nii raamatu- kui ka veebivariandist).

Vormiõpetus

Sõnaliigid: tegusõnad, käandsõnad ja muutumatud sõnad. Tegusõna. Tegusõna ajad: olevik, lihtminevik. Jaatava ja eitava kõne kasutamine. Tegusõna pööramine ainsuses ja mitmuses. Tegusõna oleviku- ja minevikuvormi kasutamine tekstis. Käandsõna. Käandsõnade liigid: nimisõna, omadussõna, arvsõna, asesõna. Käänamine. Käänded, nende küsimused ja tähendus. Õige käände valik sõltuvalt lause kontekstist. Ainsus ja mitmus.

Lauseõpetus

Lause. Alus ja öeldis. Lihtsamad lause laiendamise võimalused. Korduvate lauseliikmete kirjavahemärgistamine koondlauses. Koondlause kasutamine tekstis. Lihtlause. Lihtlause kirjavahemärgid. Küsi-, väit- ja hüüdlause lõpumärgid ja kasutamine.

Muud õigekirja teemad

Algustäheõigekiri: nimi, nimetus ja pealkiri. Isiku- ja kohanimed.

Praktilised tööd

- etteütluse kirjutamine;
- etteütles oma kirjavea iseseisev leidmine kasutades digi- või trükisõnaraamatut;
- sugulaskeelte ja sugulasrahvaste kaardistamine (mõistekaart).

Õppesisu 6. klassis

Üldteemad

Kirjakeel, argikeel ja murdekeel

Häälikuõpetus ja õigekiri

g, b, d s-i kõrval. Tähe h õigekiri. Tähtede i ja j õigekiri (tegijanimed ja liitsõnad). Liidete -gi ja -ki õigekiri. Sulghäälik võõrsõna algul ja sõna lõpus, sulghäälik sõna keskel. Tähtede f ja š õigekiri. Sagedamini esinevate võõrsõnade tähendus, hääldus ja õigekiri. Silbitamine ja poolitamine (ka liitsõnades). Õigekirja kontrollimine sõnaraamatutest (nii raamatu- kui ka veebivariandist).

Sõnavaraõpetus

Kirjakeelne ja argikeelne sõnavara, uudissõnad, murdesõnad, släng. Sünonüümid, antonüümid, homonüümid, nende kasutamine. Sõnavaliku täpsus erinevates tekstides. Igapäevaste

võõrsõnade asendamine omasõnadega ja vastupidi. Sõna tähenduse leidmine sõnaraamatutest (nii raamatu- kui ka veebivariandist).

Vormiõpetus

Tegusõna. Tegusõna ajad: olevik, liht-, täis- ja enneminevik. Nimisõnade kokku- ja lahkukirjutamine. Omadussõna käänamine koos nimisõnaga. *lik-* ja *ne-*liiteliste omadussõnade käänamine ning õigekiri. Omadussõnade võrdlusastmed. Võrdlusastmete kasutamine. Omadussõnade tuletusliited. Omadussõnade kokku- ja lahkukirjutamine (*ne-* ja *line-*liitelised omadussõnad). Arvsõnade õigekiri. Rooma numbrite kirjutamine. Põhi- ja järgarvsõnade kokku- ja lahkukirjutamine. Kuupäeva kirjutamise võimalusi. Arvsõnade käänamine. Põhi- ja järgarvsõnade kirjutamine sõnade ja numbritega, nende lugemine. Arvsõnade kasutamine tekstis. Sõnaraamatute kasutamine käändsõna põhivormide kontrollimiseks.

Lauseõpetus

Liitlause. Liitlausete sidumine liitlauseks. Sidesõnaga ja sidesõnata liitlause. Kahe järjestikuse osalausega liitlause kirjavahemärgistamine. Otsekõne ja saatelause. Saatelause otsekõne ees, keskel ja järel. Otsekõne kirjavahemärgid. Otsekõne kasutamise võimalusi. Üte ja selle kirjavahemärgid.

Muud õigekirjateemad

Algustäheõigekiri: ajaloosündmused; ametinimetused ja üldnimetused; perioodikaväljaanded; teoste pealkirjad.

Üldkasutatavad lühendid. Lühendite õigekiri. Lühendite lugemine.

Praktilised tööd:

- etteütluks kirjutamine;
- etteütluks oma kirjavae iseseisev leidmine kasutades digi- või trükisõnaraamatut;
- erinevate sotsiolektide kaardistamine (mõistekaart).

III kooliaste

SUULINE JA KIRJALIK SUHTLUS

Õpitulemused III kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel klassiti
Õpilane nimetab suulise ja kirjaliku kõne erijooni ning eristab kirjakeelt argikeelest.	7. klass Õpilane • nimetab suulise ja kirjaliku kõne erijooni.
	8. klass Õpilane • nimetab kirja- ja argikeele erijooni.
	9. klass Õpilane • nimetab suulise ja kirjaliku kõne erijooni; • eristab kirjakeelt argikeelest.
Õpilane esitab kuuldu ja loetu põhjal küsimusi, teeb järeldusi ning annab hinnanguid.	7. klass Õpilane • esitab kuuldu ja loetu põhjal küsimusi.
	8. klass Õpilane • esitab kuuldu ja loetu põhjal küsimusi ning teeb järeldusi.

	<p>9. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • esitab kuuldu ja loetu põhjal küsimusi, teeb järeldusi ning annab hinnanguid.
Õpilane teeb kuuldu ja loetu kohta nii suulise kui ka kirjaliku kokkuvõtte.	<p>7. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • teeb kuuldu kohta nii suulise kui ka kirjaliku kokkuvõtte.
	<p>8. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • teeb loetu kohta nii suulise kui ka kirjaliku kokkuvõtte.
	<p>9. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • teeb kuuldu ja loetu kohta nii suulise kui ka kirjaliku kokkuvõtte.
Õpilane arutleb eakohastel teemadel, lahendab keelealaseid probleemülesandeid ja osaleb diskussioonides.	<p>7. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • arutleb eakohastel teemadel etteantud küsimuste põhjal rühmas; • lahendab keelealaseid probleemülesandeid rühmas.
	<p>8. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • arutleb eakohastel teemadel; • lahendab keelealaseid probleemülesandeid nii individuaalselt (õpetaja juhendamisel) kui rühmas.
	<p>9. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • arutleb eakohastel teemadel; • lahendab keelealaseid probleemülesandeid; • osaleb diskussioonides.
Õpilane põhjendab ning avaldab viisakalt ja asjakohaselt arvamust ja seisukohta sündmuse, nähtuse või teksti kohta nii suuliselt kui ka kirjalikult.	<p>7. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • väljendab oma seisukohti nii suuliselt kui kirjalikult ja sõnastab vajadusel oma eriarvamuse.
	<p>8. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • käsitleb koos partneri või rühmaga sihipäraselt eakohaseid teemasid ning lahendab probleemülesandeid, kasutades sobivalt kas suulist või kirjalikku keelevormi; • oskab algatada, arendada, tõrjuda ja katkestada nii suhtlust kui ka teemasid; • teeb ettepanekuid, esitab omapoolseid põhjendusi, annab vajadusel lisateavet.
	<p>9. klass Õpilane</p>

	<ul style="list-style-type: none"> põhjeneb ning avaldab viisakalt ja asjakohaselt arvamust ja seisukohta sündmuse, nähtuse või teksti kohta nii suuliselt kui ka kirjalikult.
Õpilane märkab tekstides ja suhtluses tehtavaid keelevalikuid.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> märkab tekstides ja suhtluses tehtavaid keelevalikuid.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> märkab tekstides ja suhtluses tehtavaid keelevalikuid.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> märkab tekstides ja suhtluses tehtavaid keelevalikuid.
Õpilane kasutab asjakohaseid suulise ja kirjaliku suhtlemise tavasid ja võimalusi.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kasutab asjakohaseid kirjaliku suhtlemise tavasid ja võimalusi sotsiaalmeedias, e-posti vahendusel jms suhtlemisel.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> peab sobivalt telefoni- ja mobiilivestlusi; kasutab asjakohaseid suulise ja kirjaliku suhtlemise tavasid ja võimalusi.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kasutab asjakohaseid suulise ja kirjaliku suhtlemise tavasid ja võimalusi.

Õppesisu 7. klassis

Kuuldust ja loetust kokkuvõtte tegemine, asjakohaste küsimuste esitamine. Meilivahetus, meili kirjutamine ja keelevahendite valik. Aktuaalse meediateksti kommenteerimine vestlusingis.

Praktilised tööd:

- kirja kirjutamine e-posti teel;
- keelealaste probleemülesannete lahendamine rühmas;
- diskussioonid ja väitlused eakohastel teemadel;
- kuuldu kohta nii suulise kui ka kirjaliku kokkuvõtte koostamine.

Õppesisu 8. klassis

Suhtlusolukord, suhtlusolukorra komponendid, suhtluspartnerid. Erinevates suhtlusolukordades osalemine. Suhtlusolukorraga arvestamine. Suhtlemisel partneri arvestamine. Suulise suhtlemise tavad eesti keeles: pöördumine, tervitamine, telefonivestlus. Suhtlemine rühmas, sõna saamine, kõnejärje hoidmine. Rühmatöö käigus arvamuse avaldamine ja põhjendamine. Diskussioon. Kompromissi leidmine, kaaslaste õeldu/ tehtu täiendamine ja parandamine. Suulise arutelu tulemuste kirjalik talletamine. Väitlus, väitluse reeglid.

Praktilised tööd

- loetu kohta nii suulise kui ka kirjaliku kokkuvõtte koostamine;
- keelealaste probleemülesannete lahendamine nii rühmas kui individuaalselt;
- diskussioonid ja väitlused eakohastel teemadel;
- rollimäng: pöördumine, tervitamine, telefonivestlus;
- rühmatööd ja sellele järgnev rühmas toimimise analüüsimine;

- kaaslaste tööle põhjendatud hinnangu andmine.

Õppesisu 9. klassis

Veebisuhtluse eesmärgid, võimalused ja ohud. Veebipõhised suhtluskanalid: jututoad, blogid, kommentaarid.

Veebis kommenteerimine. Keeleviisakus ja -väärikus. Anonüümsuse mõju keelekasutusele. Meediatekstid. Loetu kirjalik ja suuline vahendamine. Suhtlemine ajakirjanikuga. Väitlus, väitluse reeglid.

Praktilised tööd:

- kuuldu ja loetu kohta nii suulise kui ka kirjaliku kokkuvõtte koostamine;
- keelealaste probleemülesannete lahendamine nii rühmas kui individuaalselt;
- diskussioonid ja väitlused eakohastel teemadel;
- aktuaalse meediateksti kommenteerimine vestlusringis;
- rollimäng: suhtlemine ajakirjanikuga.

TEKSTI VASTUVÕTT

Õpitulemused III kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel klassiti
Õpilane iseloomustab peamisi tekstiliike, nende põhijooni ning kasutamise võimalusi.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • orienteerub tekstimaailmas: tunneb olulisi tekstiliike (peamisi tarbe-, teabe-, meedia- ja reklaamižanreid); • eristab tarbe-, teabe-, meedia- ja reklaamtekstide stiile üksteisest, argisuhtluse ja ilukirjanduse stiilist.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab olulisi tekstiliike (peamisi tarbe-, teabe-, meedia- ja reklaamižanreid), nende põhijooni.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab peamisi tekstiliike, nende põhijooni ning kasutamise võimalusi.
Õpilane loeb ja kuulab sihipäraselt, kriitiliselt ning arusaamisega nii oma huvivaldkondade kui ka õpi- ja elutarbelisi tekste.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • valib teadlikult oma lugemisvara; • loeb ja kuulab sihipäraselt, kriitiliselt ning arusaamisega õpi- ja elutarbelisi tekste.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • rakendab lugemise ja kuulamise eri viise ja võimalusi; • loeb ja kuulab sihipäraselt, kriitiliselt ning arusaamisega oma huvivaldkondade tekste.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • loeb ja kuulab avaliku eluga kursisoleku eesmärkidel erinevaid tekste; • loeb ja kuulab sihipäraselt, kriitiliselt ning arusaamisega nii oma huvivaldkondade kui ka õpi- ja elutarbelisi tekste.

Õpilane teab, et teksti väljenduslaad oleneb teksti kasutusvaldkonnast, liigist, eesmärgist, autorist ja suhtlusolukorrast.	7. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> teab, et teksti väljenduslaad sõltub teksti kasutusvaldkonnast.
	8. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> teab, et teksti väljenduslaad sõltub teksti kasutusvaldkonnast liigist ja autorist.
	9. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> teab, et teksti väljenduslaad oleneb teksti kasutusvaldkonnast, liigist, eesmärgist, autorist ja suhtlusolukorrast.
Õpilane teeb järeldusi kasutatud keelevahendite kohta ning märkab kujundlikkust mõjutusvahendina.	7. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> teab peamisi mõjutusvahendeid.
	8. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> märkab kujundlikkust mõjutusvahendina.
	9. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> teeb järeldusi kasutatud keelevahendite kohta ning märkab kujundlikkust mõjutusvahendina.
Õpilane hindab kriitiliselt sõnumi suhtlusmooduseid, sh visuaalset, kuuldelist, žestilist ja tekstilist osa.	7. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> seostab omavahel teksti, seda toetavat tabelit, pilti ja heli.
	8. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> kirjeldab sõnumi suhtlusmooduseid, sh visuaalset, kuuldelist, žestilist ja tekstilist osa.
	9. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> hindab kriitiliselt sõnumi suhtlusmooduseid, sh visuaalset, kuuldelist, žestilist ja tekstilist osa.
Õpilane võtab kokku ja konspekteerib tekste, teeb teksti põhjal märkmeid, võrdleb tekste omavahel, osutab arusaamatule.	7. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> võtab kokku ja konspekteerib tekste, teeb teksti põhjal märkmeid.
	8. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> võtab kokku ja konspekteerib tekste, teeb teksti põhjal märkmeid, võrdleb tekste omavahel.
	9. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> võtab kokku ja konspekteerib tekste, teeb teksti põhjal märkmeid, võrdleb tekste omavahel, osutab arusaamatule.

Õpilane sõnastab teksti kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid, avaldab arvamust, kommenteerib, tõlgendab ning seostab oma kogemuste ja mõtetega.	7. klass Õpilane	• sõnastab teksti kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid.
	8. klass Õpilane	• sõnastab teksti kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid, avaldab arvamust, kommenteerib.
	9. klass Õpilane	• sõnastab teksti kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid, avaldab arvamust, kommenteerib, tõlgendab ning seostab oma kogemuste ja mõtetega.
Õpilane kasutab omandatud keele- ja tekstimõisteid teksti vastuvõtmisel, analüüsimisel ja tõlgendamisel ning seoste loomisel.	7. klass Õpilane	• kasutab omandatud keele- ja tekstimõisteid teksti vastuvõtmisel.
	8. klass Õpilane	• kasutab omandatud keele- ja tekstimõisteid teksti vastuvõtmisel, analüüsimisel.
	9. klass Õpilane	• kasutab omandatud keele- ja tekstimõisteid teksti vastuvõtmisel, analüüsimisel ja tõlgendamisel ning seoste loomisel.

Õppesisu 7. klassis

Sõnalise teksti seostamine pildilise teabega (foto, joonis, skeem jm). Meedia olemus ja eesmärgid tänapäeval. Meediatekstide tunnused. Põhilised meediakanalid. Kvaliteetajakirjandus ja meelelahutuslik meedia. Fakti ja arvamuse eristamine. Meediatekstide põhiliigid: uudislugu, arvamislugu, intervjuu, reportaaž, kuulutus. Uudisloo ülesehitus ja pealkiri. Arvamusloo ülesehitus ja pealkiri. Tele- ja raadiosaated.

Praktilised tööd:

- pilttekstide ja teabegraafika lugemine ja tõlgendamine;
- uudisloo ülesehituse analüüsimine;
- arvamusloo ülesehituse analüüsimine;
- rollimängud: intervjuu, reportaaž.

Õppesisu 8. klassis

Peamised tekstiliigid (tarbe-, teabe-, meedia- ja reklaamižanrid), nende eesmärgid. Teksti vastuvõtmise viisid. Eri liiki tekstide lugemine ja võrdlemine. Konspekteerimine. Tekstist olulisema teabe ja probleemide leidmine.

Reklaamtekst, reklaamtekstide eesmärk ja tunnused. Reklaami keel. Kriitiline lugemine. Avalik ja varjatud mõjutamine. Peamised keelelised mõjutamisvõtted, demagoogia. Meediaetika kesksed põhimõtted. Sõnavabaduse põhimõte ja selle piirangud. Teabetekstide eesmärk, teabeteksti tunnused ja ülesehitus. Juhend ja uurimus. Pilttekstide ja teabegraafika lugemine ja tõlgendamine.

Praktilised tööd

- eri liiki tekstide lugemine ja võrdlemine;

- kõne kuulamisel märkmete tegemine;
- kõne põhjal küsimuste esitamine;
- tekstist kokkuvõtte tegemine;
- reklaamteksti koostamine (koos visuaaliga: plakat, video jms).

Õppesisu 9. klassis

Veebilehed: eesmärgid ja ülesehitus. Teabe otsimine veebist ning teabeallikate usaldusväärsus. Teabe talletamine ja süstematiseerimine. Sõnalise teksti seostamine pildilise teabega (foto, joonis, skeem jm). Tarbetekstide eesmärk, tarbetekstide tunnused ja ülesehitus. Funktsionaalstiilid: tarbe-, teabe-, meedia- ja reklaamitekstide keelekasutus.

Praktilised tööd:

- veebist teabe otsimine, teabeallikate ja info kriitiline hindamine;
- pilttekstide ja teabegraafika lugemine ja tõlgendamine;
- tarbe- ja teabetekstidest olulise info leidmine, süstematiseerimine ja selle põhjal järelduste tegemine.

TEKSTILOOME

Õpitulemused III kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel klassiti
Õpilane leiab tekstiloomeks vajalikku teavet eri allikatest ja keskkondadest, valib kriitiliselt teabeallikaid ning osundab neid sobivas vormis.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab tekstiloomeks vajalikku kirjalikku või suusõnalist teavet raamatukogust ja internetist (vajadusel õpetaja abiga);
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab tekstiloomeks vajalikku teavet eri allikatest ja keskkondadest, valib kriitiliselt teabeallikaid (vajadusel õpetaja abiga) ning osundab neid sobivas vormis.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab tekstiloomeks vajalikku teavet eri allikatest ja keskkondadest, valib kriitiliselt teabeallikaid ning osundab neid sobivas vormis.
Õpilane kirjutab ja valmistub esinemiseks etappide kaupa.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • oskab ette valmistada, kirjutada ja suuliselt esitada eri tüüpi tekste (jutustav, kirjeldav, arutlev) ning vormistab tekstid korrektselt;
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • tunneb esinemise ettevalmistuse ja kirjutamise protsesse ja kohandab neid oma eesmärkidele;
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjutab ja valmistub esinemiseks etappide kaupa.
Õpilane ehitab teksti üles vastuvõtjat arvestades,	7. klass Õpilane

järjestab ja seostab info loogiliselt ning valdab peamisi tekstisidususvõtteid.	<ul style="list-style-type: none"> põhjeneb ja avaldab viisakalt, asja- ja olukohaselt oma arvamust ja seisukohta sündmuse, nähtuse või teksti kohta nii suuliselt kui ka kirjalikus vormis.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> ehitab teksti üles juhendi põhjal, järjestades ja seostades info loogiliselt ning vastuvõtjat arvestades.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> ehitab teksti üles vastuvõtjat arvestades, järjestab ja seostab info loogiliselt ning valdab peamisi tekstisidususvõtteid.
Õpilane esineb suuliselt (tervitab, võtab sõna, koostab ning peab lühikese ettekande ja kõne).	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> esineb suuliselt (tervitab, võtab aruteludes sõna).
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> esineb suuliselt (tervitab, võtab sõna, koostab ning peab lühikese ettekande).
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> esineb suuliselt (tervitab, võtab sõna, koostab ning peab lühikese ettekande ja kõne).
Õpilane kirjutab eesmärgipäraselt ja olukohaselt, vormistab korrektselt eri liike tekste (teabetekstid, sh kindla eesmärgiga ülevaated, kokkuvõtted ja lühiuurimused; meediatekstid, sh uudis, intervjuu; arvamustekstid, sh kirjand, kommentaar, aramuslugu; avaliku suhtluse tekstid, sh avaldus, seletuskiri).	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kirjutab eesmärgipäraselt ja olukohaselt, vormistab korrektselt eri liike tekste (teabetekstid, sh kindla eesmärgiga ülevaated; meediatekstid, sh uudis; arvamustekstid, sh kirjand).
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kirjutab eesmärgipäraselt ja olukohaselt, vormistab korrektselt eri liike tekste (teabetekstid, sh kindla eesmärgiga ülevaated, kokkuvõtted; meediatekstid, sh uudis, intervjuu; arvamustekstid, sh kirjand, kommentaar; avaliku suhtluse tekstid, sh avaldus).
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kirjutab eesmärgipäraselt ja olukohaselt, vormistab korrektselt eri liike tekste (teabetekstid, sh kindla eesmärgiga ülevaated, kokkuvõtted ja lühiuurimused; meediatekstid, sh uudis, intervjuu; arvamustekstid, sh kirjand, kommentaar, aramuslugu; avaliku suhtluse tekstid, sh avaldus, seletuskiri).
Õpilane seostab oma kirjutise ja esinemise sündmuse või toiminguga eesmärgiga, vahendab kuulnud ja loetud	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> seostab oma kirjutise ja esinemise sündmuse või toiminguga eesmärgiga ja teiste tekstidega;

tekste sobiva pikkuse ja täpsusega, viidates allikale.	8. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> vahendab kuulnud ja loetud tekste eetilisel, sobiva pikkuse ja täpsusega;
	9. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> seostab oma kirjutise ja esinemise sündmuse või toiminguga eesmärgiga, vahendab kuulnud ja loetud tekste sobiva pikkuse ja täpsusega, viidates allikale.
Õpilane kirjutab suhtlussituatsiooni sobivaid tekste, arvestab teksti vastuvõtjat, järgib õigekirjanorme, kasutab mitmekesiseid grammatilisi tarindeid ja sõnavara.	7. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> kasutab omandatud keele- ja tekstimõisteid nii tekste luues kui ka seostades.
	8. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> kirjutab suhtlussituatsiooni sobivaid tekste, arvestab teksti vastuvõtjat, järgib õigekirjanorme.
	9. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> kirjutab suhtlussituatsiooni sobivaid tekste, arvestab teksti vastuvõtjat, järgib õigekirjanorme, kasutab mitmekesiseid grammatilisi tarindeid ja sõnavara.
Õpilane kasutab kirjutamisel mitmeid keeleallikaid ja teeb saadud teabe põhjal teadlikke keelevelikuid.	7. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> kasutab kirjutamisel mitmeid keeleallikaid.
	8. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> valib kriitiliselt oma teabeallikaid ja osutab nendele sobivas vormis.
	9. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> kasutab kirjutamisel mitmeid keeleallikaid ja teeb saadud teabe põhjal teadlikke keelevelikuid.

Õppesisu 7. klassis

Kirja kirjutamine ja vormistamine, keelevahendite valik. Teabe edastamine, reprodutseerimine, seostamine konkreetse teema või isikliku kogemuse piires. Uudisloo kirjutamise etapid: materjali kogumine, infoallikad, vastutus avaldatu eest. Uudisloo pealkirjastamine. Intervjuu tegemise etapid: valmistumine, küsitlemine, kirjutamine, toimetamine ja vormistamine. Kirjalike tööde vormistamise põhimõtted. Teksti arvutitöötlus. Arvamusloos suuline ja kirjalik kommenteerimine: isikliku seisukoha kujundamine käsitletava probleemi kohta, selle põhjendamine.

Praktilised tööd:

- kirjandi kirjutamine;
- kirja kirjutamine ja vormistamine;
- uudisloo kirjutamine;
- intervjuu läbiviimine.

Õppesisu 8. klassis

Teabe edastamine, reprodutseerimine, seostamine konkreetse teema või isikliku kogemuse piires. Erinevat liiki alustekstide põhjal kirjutamine. Refereerimine. Teabeallikatele ja alustekstidele viitamise võimalused. Viidete vormistamine. Kõneks valmistumine, kõne koostamine ja esitamine. Kõne näitlikustamine. Ettekande koostamine ja esitamine. Kirjandi kirjutamise eeltöö: mõtete kogumine, kava koostamine, mustandi kirjutamine. Kirjandi teema ja peamõtte, kirjandi ülesehitus. Teksti liigendamine. Jutustava, kirjeldava või arutleva kirjandi kirjutamine.

Praktilised tööd

- lühikese ettekande koostamine ja pidamine (3 minuti ettekanne);
- kirjandi kirjutamine;
- taotluse ja avalduse kirjutamine;
- refereeringu koostamine;
- teksti koostamine koos viitamisega.

Õppesisu 9. klassis

Arutlusteema leidmine ja sõnastamine isikliku kogemuse või alustekstide põhjal. Arutluse põhiskeem: väide, põhjendus, järeldus. Teksti pealkirjastamine. Tekstilõik, tekstilõigu ülesehitus. Lõikude järjestamise põhimõtted ja võimalused. Teksti sidusus. Jutustava, kirjeldava ja arutleva tekstiosa sidumine tervikuks. Sobivate keelendite valimine kõnelemisel ja kirjutamisel vastavalt suhtluseesmärkidele. Kirjaliku ja suulise keelekasutuse eripära.

Teksti keeleline toimetamine: sõnastus- ja lausestusvigade parandamine. Keeleteadmiste rakendamine töös tekstidega. Keelekujundite kasutamine tekstiloomel: konteksti sobivad ja sobimatud kujundid. Tarbetekstide koostamine ja vormistamine: CV, elulookirjeldus, seletuskiri, avaldus, taotlus.

Praktilised tööd:

- lühikese kõne koostamine ja pidamine
- CV, elulookirjelduse ja seletuskirja kirjutamine;
- arutluse kirjutamine;
- ülesanded teksti keeleliseks toimetamiseks;
- kirjandi kirjutamine.

KEELETEADLIKKUS

Õpitulemused III kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel klassiti
Õpilane väärtustab eesti keelt ühena Euroopa ja maailma keeltest, kirjeldab ja mõistab eesti keele eripära, kujunemist ja rolli teiste keelte taustal, suhestab keeli teadlikult.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teab eesti kirjakeele arengu etappe ja eesti keele murdeid.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • mõistab eesti keele eripära;
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • väärtustab eesti keelt ühena Euroopa ja maailma keeltest, kirjeldab ja mõistab eesti keele eripära, kujunemist ja rolli teiste keelte taustal, suhestab keeli teadlikult.

Õpilane suhtub mõistvalt eesti keelt teise keelena kõnelejatesse, on toetav vestluspartner.	7., 8. ja 9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • suhtub mõistvalt eesti keelt teise keelena kõnelejatesse, on toetav vestluspartner.
Õpilane järgib eesti õigekirja aluseid ja põhimõtteid, kasutab õigekirjakorrektorit.	7., 8. ja 9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • järgib eesti õigekirja aluseid ja põhimõtteid, kasutab õigekirjakorrektorit.
Õpilane kasutab eesti kirjakeelt avalikult esinedes ning õppides.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teab suulise ja kirjaliku kõne erijooni ning eristab kirjakeelt kõnekeelest; • kasutab eesti kirjakeelt tavasuhtluses.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab eesti kirjakeelt tavasuhtluses ning õppides.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab eesti kirjakeelt avalikult esinedes ning õppides.
Õpilane kirjeldab eesti keele häälikusüsteemi, eristab sõnaliike ja -vorme, lauseehituse peajooni.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teab eesti keele häälikusüsteemi, sõnaliike ja -vorme.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • oskab keelendeid tekstis mõista ja kasutada; • teab eesti keele lauseehituse peajooni.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab eesti keele häälikusüsteemi, eristab sõnaliike ja -vorme, lauseehituse peajooni.
Õpilane tunneb peamisi lausetarindeid ja varieerib neid kirjutades korrektsel ja sobival viisil, sh kasutab liit- ja lihtlauseid, lauselühendiga lauseid, otsekõnet.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • tunneb peamisi lausetarindeid ja varieerib neid kirjutades korrektsel ja sobival viisil.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • tunneb peamisi lausetarindeid ja varieerib neid kirjutades korrektsel ja sobival viisil, sh kasutab liit- ja lihtlauseid, lauselühendiga lauseid.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • rakendab omandatud keeleteadmisi tekstiloomes, tekste analüüsides ja hinnates; • tunneb peamisi lausetarindeid ja varieerib neid kirjutades korrektsel ja sobival viisil, sh kasutab liit- ja lihtlauseid, lauselühendiga lauseid, otsekõnet.
Õpilane kasutab ja mõistab tekstis erineva stiiliväärtusega	7. klass Õpilane

sõnu ja väljendeid, tunneb eesti keele sõnamoodustuse põhimõtteid.	<ul style="list-style-type: none"> • kasutab ja mõistab tekstis erineva stiiliväärtusega sõnu ja väljendeid; • tunneb keelendite stiiliväärtust.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • tunneb eesti keele sõnamoodustuse põhimõtteid.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab ja mõistab tekstis erineva stiiliväärtusega sõnu ja väljendeid, tunneb eesti keele sõnamoodustuse põhimõtteid.
Õpilane kirjeldab õpitud metakeele piires tekstide ülesehituslikku ja grammatilist ning sõnavaralist eripära.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teab õpitud tekstiliikide keelelisi erijooni.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teab õpitud tekstiliikide keelelisi erijooni.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab õpitud metakeele piires tekstide ülesehituslikku ja grammatilist ning sõnavaralist eripära.
Õpilane kasutab teadlikult mitmesuguseid keeleallikaid, tunneb sõnaartikli ülesehitust, märke ja märgendeid, leiab teavet õigekirja, vormimoodustuse ja tähenduse kohta.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • oskab õigekirjajuhiseid leida veebiallikatest, sõna- ja käsiraamatutest.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab tekstide koostamisel tavakohast ülesehitust ja vormistust.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab teadlikult mitmesuguseid keeleallikaid, tunneb sõnaartikli ülesehitust, märke ja märgendeid, leiab teavet õigekirja, vormimoodustuse ja tähenduse kohta.

Õppesisu 7. klassis

Üldteemad: Kirjakeel ja argikeel. Eesti keele murded. Oskussõnavara. Sõnadeta suhtlemine.

Häälikuõpetus ja õigekiri

Häälikute liigitamine. Kaashäälikuühendi põhireegli rakendamine liitega sõnades, kaashäälikuühendi õigekirja erandid. Veaohtliku häälikuõigekirjaga sõnad. Omasõnad ja võõrsõnad. Veaohtlike võõrsõnade õigekiri. Silbitamine, pikk ja lühike silp. Õigehäälidus: rõhk ja välde. Välte ja õigekirja seosed. ÕS-ist (nii veebi- kui ka raamatuvariandist) õigekirja ja õigehääliduse kontrollimine.

Sõnavaraõpetus

Sõna ja tähendus, sõnastuse rikastamine, sünonüümide tähendusvarjundid. Homonüümid ja veaohtlikud paronüümid.

Vormiõpetus ja õigekiri

Sõnaliigid: tegusõnad, käandsõnad (nimi-, omadus, arv- ja asesõnad) ja muutumatud sõnad (määr-, kaas-, side- ja hüüdsõnad). Sõnaliikide funktsioon lauses. Tegusõna pöördelised vormid: pööre, arv, aeg, kõneviis, tegumood. Tegusõna vormide kasutamine lauses. Tegusõna käändelised vormid. Tegusõna astmevaheldus: veahtlikud tegusõnad ja sõnavormid. Õige pöördvormi leidmine ÕS-ist, vormimoodustus tüüpsõna eeskujul. Liit-, ühend- ja väljendteigusõna. Tegusõna kokku- ja lahkukirjutamine. Käandsõnad. Käänetevahelised seosed. Veahtlikud käändevormid. Käandsõna astmevaheldus: veahtlikud käandsõnad ja sõnavormid. Õige käändevormi leidmine ÕS-ist, vormimoodustus tüüpsõna eeskujul. Omadussõna võrdlusastmed: veahtlikud sõnad. Käandsõna kokku- ja lahkukirjutamine. Numbrite kirjutamine: põhi- ja järgarvud, kuupäevad, aastad, kellaajad. Muutumatud sõnad. Määr- ja kaassõnade eristamine.

Praktilised tööd:

- õigekirjakorrektori kasutamine;
- veebiallikate, sõna- ja käsiraamatute kasutamine õigekirjajuhiste leidmiseks.

Õppesisu 8. klassis

Üldteemad: Eesti kirjakeele kujunemine 19. sajandil.

Algustäheõigekiri

Nimi, nimetus ja pealkiri. Isikud ja olendid; kohad ja ehitised; asutused, ettevõtted ja organisatsioonid; riigid ja osariigid; perioodikaväljaanded; teosed, dokumendid ja sarjad; ajaloosündmused; üritused; kaubad.

Lauseõpetus ja õigekiri

Lause. Lause suhtluseesmärgid. Lauseliikmed: öeldis, alus, sihitis, määrus ja öeldistäide. Täiend. Korduvate eri- ja samaliigiliste lauseliikmete ja täiendite kirjavahemärgistamine, koondlause. Lisandi ja ütte kirjavahemärgistamine ja kasutamine lauses. Liht- ja liitlause. Lihtlause õigekiri. Rindlause. Rindlause osalause ühendamise võimalused, rindlause kirjavahemärgistamine. Põimlause. Pea- ja kõrvallause. Põimlause õigekiri. Segaliitlause. Lauselühend. Lauselühendi õigekiri. Lauselühendi asendamine kõrvallausega. Liht- ja liitlause sõnajärg. Otsekõne, kaudkõne ja tsitaat. Otsekõnega lause muutmine kaudkõneks.

Praktilised tööd

- õigekirjakorrektori kasutamine;
- veebiallikate, sõna- ja käsiraamatute kasutamine õigekirjajuhiste leidmiseks.

Õppesisu 9. klassis

Üldteemad: Keeleuuendus. Kirjakeele areng tänapäeval: võimalused ja ohud. Keelesugulus, soomeugri ja indoeuroopa keeled. Eesti keele eripära, võrdlus teiste keeltega.

Häälikuõpetus ja õigekiri

Muutumatute sõnade kokku- ja lahkukirjutamine. Tsitaatsõnade märkimine kirjas. Võõrnimede õigekiri ja vormimoodustus. Lühendamise põhimõtted ja õigekiri, lühendite käänamine. Poolitamine, sh võõrsõnade ja nimede poolitamine. Arvuti keelekorrektori kasutamine.

Sõnavaraõpetus

Keelendite stiilivärving, seda mõjutavad tegurid. Fraseologismid, nende stiilivärving. Sõnavara täiendamise võimalused: sõnade tuletamine, liitmine ja tehissõnad. Sagedamini esinevad tuletusliited ja nende tähendus. Eesti keele olulisemad sõna- ja käsiraamatud, keelealased veebiallikad. Sõnaraamatute kasutamine sõnade tähenduse ja stiilivärvingu leidmiseks.

Praktilised tööd:

- õigekirjakorrektori kasutamine;
- veebiallikate, sõna- ja käsiraamatute kasutamine õigekirjajuhiste leidmiseks.

3. Kirjandus

3.1. Õppeaine kirjeldus

Kirjandus on alates 5. klassist eraldi õppeaine, milles õpilane arendab oma lugejaoskusi, kujundlikku mõtlemist ja verbaalset loomevõimet. Ilukirjanduse ja rahvaluule lugemise, analüüsi ja tõlgendamise kaudu kujundab õpilane oma esteetilisi hoiakuid ja eetilisi tõekspidamisi, arendab enda mõtte- ja tundemaailma. Kirjandusõpetus toetab õpilase isiksuse kujunemist, individuaalse ja kogukondliku identiteedi määratlemist, laiemalt aga kultuuri eripära ja mitmekülgse teadvustamist.

Lugemis- ja tekstitoimingud on kirjandusõpetuse loomulik ja vajalik alus, sest kirjandust saab õppida vaid lugedes. Eesmärgistatud lugemine, eri lugemisviiside ja -mudelite kasutamine, lugemisülesannete täitmine, oma lugemisoskuse hindamine ja lugemiskogemuse jagamine toetab õpilase kujunemist oskuslikuks lugejaks. Põhikooli kirjandusõpetuses loetakse õpilastele lähedasi ja olulisi teemasid käsitlevaid ilukirjandusteoseid, mis aitavad mõista inimestevahelisi suhteid ja arendada empaatiavõimet, kujundada õpilase lugemisharjumusi ning tugevdada tema sisemist motivatsiooni lugeda. Tehnoloogiliselt laienenud lugemisvõimaluste hulgast valib õpilane endale sobivad, tundes paberraamatu kui peamise trükise kõrval ka audio- ja eraamatute kasutamise ning sisu omandamise spetsiifikat.

Järk-järgult kirjanduse väljendusvahendeid tundma õppides ja muid tekstist arusaamist toetavaid oskusi omandades jõuab õpilane teose kui terviku tähendusvälja mõistmiseni ja selle väärtustamiseni. Eri liiki ilukirjandustekste, nii tervikteoseid kui ka tekstikatkendeid lugedes saab õpilane erinevaid lugemis- ja analüüsikogemusi, arendab oma interpreteerimis- ja sünteesivõimet, täiendab oma keelepädevust, sh sõnavara ja õigekeelsust, suhestab ennast aktuaalsete eluliste teemade ja probleemidega, kujundades seeläbi mina- ja maailmapilti. Tekstianalüüsi ja -tõlgendamise oskus on põhikooli kirjandusõpetuse põhieesmärk, mis on lahutamatu kirjanduse poeetika tundmisest, sealhulgas kujundlikkuse mõistmisest selle mitmetähenduslikkuses ja terviklikkuses. Ilukirjandusteose eritlemiseks peab õpilane valdama metakeelt kui tööriistakasti, mis avaks talle poeetilise teksti väljenduslikud võtted ja tähenduste paljususe.

Kirjandusteoste valiku põhikriteeriumideks on kunstiväärtus, humanistlik suunitlus ning positiivne mõju õpilastele, teoses püstitatud probleemide aktuaalsus õpilaste kõlbelisel kasvatamisel ning sallivuse kujundamisel. Samuti peetakse teoste valikul silmas õpilaste eakohaseid psühholoogilisi ja intellektuaalseid võimeid ning huvisid. Lugemisvara valikul arvestatakse eesti ja maailmakirjanduse, klassikalise ja tänapäeva kirjanduse ning eri žanre esindavate luule-, proosa- ja draamateoste põhjendatud proportsioone, nais- ja meesautorite esindatust ning kooliastmele kohaseid teemavaldkondi. Tervikteoste valikul võib õpetaja jagada soovitusi, arvestades nii õpilaste eelistusi, huvisid kui ka lugemisvõimet. Põhikoolis on kohustuslik lugeda igas klassis vähemalt neli tervikteost, kuid soovitus on lektüürraamatute arvu võimaluse korral suurendada ja õpilasi valikutesse kaasata.

Kultuuri järjepidevust ja põlvkondlikku sidusust silmas pidades peab tervikteoste soovituslik valik sisaldama rohkesti eesti väärtkirjandust (sh tüvitekste, klassikateoseid), mida käsitletakse ühiselt. II kooliastmes kuuluvad olulise lugemisvara hulka E. Raua „Kalevipoja“ adaptatsioon, E. Bornhöhe „Tasuja“, J. Krossi „Mardileib“, F. R. Kreutzwaldi „Eesti rahva ennemuistsed jutud“ või muud eesti muinasjutu- või muistendikogumikud. III kooliastmes kuuluvad olulise lugemisvara hulka A. Kitzbergi „Libahunt“, E. Vilde „Pisuhänd“, O. Lutsu „Kevade“, A. H.

Tammsaare „Kõrboja peremees“ ja A. Kiviräha „Rehepapp“. Eesti luule esindusautorid põhikoolis on L. Koidula, Juhan Liiv, M. Under, H. Runnel ja L. Tungal.

Et toetada paikkondlikku identiteeti ja teadvustada rahvapärимuse rolli kultuuris, pööratakse kirjandusõpetuses tähelepanu regionaalsele kirjandusele ja folklooripärandile. Traditsioonilist folkloorikäsitlust tuleb tänapäevastada, et õpilane mõistaks paremini pärimuskultuuri olemust ja funktsioone, suudaks õpituga paremini suhestuda ning tajuks, et folkloor on elav ja ajas muutuv nähtus. Pärimuskultuuri tundmine õpetab õpilast väärtustama ja hoidma rahvus- ja omakultuuri.

Kirjandustundides tegeleb õpilane ka aimetekstidega, mis on seotud kirjanike ja teiste kultuurilooliselt tähenduslike isikutega (nt elulugu, intervjuu autoriga), ja meediatekstidega, mis vahendavad kirjandusteoste kohta arvustavaid seisukohti (nt raamatututvustus, arvustus, blogi). Kultuuriloolised tekstid avavad identiteeti kujundavaid asjaolusid, aitavad mõista 12 minevikku ja olevikku, kujundavad ajaloo- ja kultuuriteadvust. Ühtlasi õpib õpilane tundma teose kirjanduslikku ja ajaloolist konteksti ning autorist lugejani kulgevat kirjandusprotsessi.

Kirjandusteoste üle arutlemiseks ja nende sügavuti mõistmiseks peab õpilane tundma kirjandusteaduslikku mõistestikku ja kirjanikega seotud kultuuriloolist tausta. Eelkõige on tähtis, et säiliks lugemishuvi ja areneksid tõlgendusoskused, kuid selleks on tarvis ka faktiteadmisi ja mõistevaramut.

Õppeprotsessis pakutakse õpilasele rohkesti omaloomingulisi, sealhulgas kirjandusteoste, teistele tekstidele ja oma elamustele tuginevaid kirjutamiskogemusi, et ergutada ja väärtustada loovust ning tuua esile oma isikupära ja anne. Eneseväljendusoskuse igakülgse arendamise huvides analüüsib õpilane tekste ja katsetab omaloomingut nii kirjalikult kui ka suuliselt. Suulised sooritusülesanded, sh jutustamine ja esitamine on olulised just jagamis- ja tagasisidekogemuse saamiseks. Loominguline eneseväljendus kirjanduse õppimisel hõlmab muu hulgas suhtlemist veebikeskkondades, info hankimist ja kriitilist hindamist, digitaalse sisu loomist, selle muutmist ja taasesitamist.

Kirjandusõpetuse kaudu suunatakse õpilast mõistma kunstiliikide vahelisi seoseid, avastama viise, kuidas kirjanduslikud süžeed, karakterid, teemad ja motiivid leiavad kasutamist ning edasiarendamist teatris, filmis, muusikas ja kujutavas kunstis. Kirjandus lõimub eeskätt keeleõpetusega, aga ka kõikide teiste õppeainetega ning toetab õppesisu ja õpitulemuste kaudu õppekava üldpädevuste kujundamist ja läbivate teemade käsitlemist. Läbivate teemade käsitlemise iseloom, sügavus ja raskuspunkt on klassiti erinev ning paljuski seotud kirjandustekstide valikuga.

3.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

II kooliaste	III kooliaste
Õpilane: 1) õpib tundma kirjandust ja pärimust rahvuskultuuri osana, tutvub eri rahvaste kirjanduse ja kultuuriga; 2) arendab oma loovvõimeid, jutustamis- ja esitamisoskust, kirjutab eakohasel tasemel ja keeleliselt korrektseid kirjeldavas, jutustavas	Õpilane: 1) süvendab oma arusaama kirjandusest kui kultuuri- ja kunstinähtusest, selle rollist identiteedi kujundamisel ja ühiskonna mõtestamisel, tunneb ning väärtustab rahvuskultuuri traditsioone ja pärimust;

<p>ja arutlevas laadis ning eri žanrites tekste, väljendab oma arvamust nii suuliselt kui ka kirjalikult;</p> <p>3) leiab, hindab kriitiliselt ja kasutab otstarbekalt eri allikates ja keskkondades pakutavat teavet;</p> <p>4) õpib tundma ilukirjandusteose poeetikat, iseloomustab ja võrdleb teose tegelasi, kirjeldab süžeed ja olustikku ning sõnastab peamõtte, tõlgendab kujundlikku keelt ja rikastab oma sõnavara;</p> <p>5) loeb, analüüsib ja mõistab jõukohase keerukusega eri žanris laste- ja noortekirjandust nii eesti kui ka maailmakirjandusest, loeb luule-, proosa- ja draamatekste, arendab oma lugemisoskusi;</p> <p>6) rikastab lugedes oma mõtte- ja tundemaailma, täiendab enda kultuuri- ja kirjandusteadmisi, kujundab esteetilisi hoiakuid ja eetilisi tõekspidamisi.</p>	<p>2) arendab oma loovvõimeid, jutustamis- ja esitamisoskust, kirjutab eakohasel tasemel ja keeleliselt korrektseid kirjeldavas, jutustavas ja arutlevas laadis ning eri žanrites tekste, väljendab ja põhjendab oma arvamust nii suuliselt kui ka kirjalikult;</p> <p>3) leiab, hindab kriitiliselt ja kasutab otstarbekalt eri allikates ja keskkondades pakutavat teavet, arvestab teabe kasutamise ja avaldamise head tava ning õiguslikke sätteid;</p> <p>4) õpib mitmekülgsemalt ja sügavamalt tundma ilukirjandusteose poeetikat, analüüsib teose süžeed, tegelasi ja olustikku, märkab kompositsiooni erijooni ning arutleb käsitletud probleemide ja väärtuste üle, tõlgendab kujundlikku keelt ja rikastab oma sõnavara;</p> <p>5) loeb, analüüsib, tõlgendab ja mõistab nii eakohast noortekirjandust kui ka eri žanrites eesti ja maailmakirjanduse klassikat, loeb luule-, proosa- ja draamatekste, arendab oma lugemisoskusi;</p> <p>6) rikastab lugedes oma mõtlemis- ja väljendusoskust, täiendab enda kultuuri- ja kirjandusteadmisi, kujundab esteetilisi hoiakuid ja eetilisi tõekspidamisi.</p>
---	---

3.3. Kooliastmete õpitulemused

II kooliaste (5.–6. klass)

Õpilane:

- 1) loeb laste- ja noortekirjandusteoseid nii eesti kui ka maailmakirjandusest, sealhulgas vähemalt kaheksa tervikteost;
- 2) loeb ladusalt ja mõtestatult eri žanris luule-, proosa- ja draamatekste, kasutab õpetaja juhendamisel põhilisi lugemisvõtteid ja -viise, jälgib ja hindab oma lugemist;
- 3) tutvustab loetud raamatut ja selle autorit ning jagab oma lugemiskogemust;
- 4) loeb kirjandusvaldkonnaga seotud aime- ja meediatekste, kasutab teabe hankimiseks sobivaid allikaid ja keskkondi;
- 5) kasutab otstarbekalt eri allikatest ja keskkondadest hangitud teavet, eristab oma ja laenatud teksti, nimetab ja märgib kasutatud allikad;
- 6) väärtustab nii paikkondlikku kui ka kogu Eestit ühendavat eripärast paljutahulist kultuuri;
- 7) õpib tundma kultuuri eri ilminguid, sealhulgas teatri- ja filmikunsti, pärimus- ja muuseumikultuuri;
- 8) eristab ilukirjanduse ja rahvaluule põhiliike ning olulisemaid žanre, nimetab nende tunnuseid ja toob näiteid;
- 9) nimetab luuletuse teema ja kirjeldab selle meeleolu, märkab keele- ja vormikasutuse iseärasusi, mõtestab lahti luuletuse kujundlikkust;

- 10) koostab proosa- või draamateksti kohta kava küsimuste, väidete või märksõnadena, kirjutab kokkuvõtte;
- 11) nimetab teose teema, arutleb tegelastega seotud probleemide ja väärtushoiakute üle, sõnastab teose peamõtte;
- 12) iseloomustab ja võrdleb tegelasi, kirjeldab nendevahelisi suhteid ja hindab tegelaste käitumist;
- 13) järjestab loo sündmused ning põhjendab toimumisaja ja -koha valikut;
- 14) rikastab oma sõnavara, otsib teavet tundmatute sõnade ja väljendite kohta;
- 15) kirjutab eri žanris omaloomingulisi töid, sealhulgas kirjeldavaid ja jutustavaid tekste;
- 16) osaleb arutelus, avaldab ja põhjendab oma arvamust, valib kirjandusteosest rääkides tekstist sobivaid näiteid, teeb koostööd;
- 17) esitab (peast) luuletuse, lühikese proosa- või rolliteksti, taotleb esituse ladusust, selgust ja tekstitäpsust;
- 18) mõtestab lahti esitatud teksti tähendused, annab tagasisidet enda ja teiste esitusele;
- 19) jutustab mõttelt sidusa tervikliku ülesehitusega selgelt sõnastatud loo, tugineb kirjanduslikule tekstile, tõsielusündmusele või oma fantaasiale;
- 20) jutustab tekstilähedaselt või kokkuvõtvalt kavapunktide järgi, märksõnade abil või piltteksti põhjal;
- 21) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid.

III kooliaste

Õpilane:

- 1) loeb eri liiki ja žanris kirjandusteoseid, sealhulgas tüvitekste, või nende katkendeid nii eesti kui ka maailmakirjandusest, analüüsib ja tõlgendab vähemalt kahteteist loetud tervikteost;
- 2) loeb ladusalt ja mõtestatult, kasutab iseseisvalt lugemise eesmärgist ja teksti liigist lähtuvaid lugemisviise ja -mudeleid, hindab oma lugemisoskust ning juhib oma lugemisprotsessi;
- 3) loeb kultuurivaldkonnaga seotud aime- ja meediatekste, leiab, hindab kriitiliselt ja kasutab otstarbekalt eri allikates ja keskkondades pakutavat teavet, arvestab teabe kasutamise ja avaldamise head tava ning õiguslikke sätteid;
- 4) tunneb eesti kultuuri erijooni ning vahendab oma kultuurikogemust, väärtustab nii oma- kui ka maailmakultuuri ja selle mitmekesisust;
- 5) selgitab pärimuse olemust, toob näiteid mineviku ja tänapäeva pärimuskultuurist ning oma kodukohast;
- 6) kasutab rahvaluule elemente suulises ja kirjalikus tekstiloomes;
- 7) eristab ilukirjanduse põhiliike ja peamisi žanre, nimetab nende tunnuseid ja toob näiteid;
- 8) leiab endale sobivat lugemisvara, põhjendab oma valikut, tutvustab loetud raamatut ja selle autorit, jagab oma lugemiskogemusi;
- 9) toob esile luuletuse temaatilisi ja lüürilisi erijooni, märkab keele- ja vormikasutuse iseärasusi, mõtestab lahti luuletuse kujundlikkust ja avab selle tähendusi;
- 10) nimetab teose teema, arutleb selle põhisündmuste, kesksete probleemide, põhjuse ja tagajärje seoste üle, sõnastab teose peamõtte;
- 11) teeb kokkuvõtte teose süžees, põhjendab loo tegevusaja ja -koha valikut, iseloomustab ja võrdleb tegelasi, analüüsib tegelastevahelisi suhteid ja nende väärtushoiakuid;
- 12) analüüsib kirjandusteose vormivõtteid ja kompositsiooni, seostab neid teose sisuga;
- 13) rikastab oma sõnavara, otsib teavet tundmatute sõnade ja väljendite ning loetu tausta kohta;
- 14) kirjeldab kirjandusteosele omast keelekasutusviisi, tunneb ära peamised kõne- ja lausekujudid, sh epiteet, isikustamine, võrdlus, metafoor, kordus ja siire, tõlgendab kujundite tähendust ja rolli tekstis ning kasutab neid tekstiloomes;
- 15) võrdleb kirjandusteost ja selle põhjal valminud lavastust või filmi;

- 16) kirjutab erinevaid omaloomingulisi töid, sealhulgas kirjeldavaid, jutustavaid ja arutlevaid tekste;
- 17) hindab suulises ja kirjalikus väljenduses korrektset keelt ning järgib nii käsikirjaliste kui ka digitaalsete tekstide vormistusnõudeid;
- 18) osaleb arutelus, väljendab selgelt ja sobival viisil oma põhjendatud seisukohti, annab ja kuulab tagasisidet, võtab arvesse teiste seisukohti, teeb koostööd;
- 19) koostab ja esitab loetud teose, mõne kultuurinähtuse või oma kultuurikogemuse põhjal ettekande, kasutab selleks esitlustarkvara;
- 20) esitab (peast) luule-, proosa- või draamateksti, taotleb esituse ladusust, selgust ja tekstitäpsust, põhjendab teksti valikut, seletab selle tähendust;
- 21) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid.

3.4. Õpitulemused ja õppesisu klassiti

Õpitulemused 5. klassis

Lugemine

Õpilane:

- 1) loeb laste- ja noortekirjandusteoseid nii eesti kui ka maailmakirjandusest, sealhulgas vähemalt nelja tervikteost;
- 2) loeb ladusalt ja mõtestatult eri žanris luule-, proosa- ja draamatekste, kasutab õpetaja juhendamisel põhilisi lugemisvõtteid ja -viise, jälgib ja hindab oma lugemist;
- 3) tutvustab loetud raamatut ja selle autorit ning jagab oma lugemiskogemust;
- 4) loeb kirjandusvaldkonnaga seotud aime- ja meediatekste, kasutab teabe hankimiseks sobivaid allikaid ja keskkondi;
- 5) väärtustab nii paikkondlikku kui ka kogu Eestit ühendavat eripärast paljutahulist kultuuri;
- 6) eristab ilukirjanduse ja rahvaluule põhiliike ning olulisemaid žanre, nimetab nende tunnuseid ja toob näiteid.

Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Õpilane:

- 1) nimetab luuletuse teema ja kirjeldab selle meeleolu;
- 2) nimetab teose teema, arutleb tegelastega seotud probleemide ja väärtushoiakute üle;
- 3) järjestab loo sündmused ning põhjendab toimumisaja ja -koha valikut;
- 4) rikastab oma sõnavara, otsib teavet tundmatute sõnade ja väljendite kohta.

Teksti esitus ja omalooming

Õpilane:

- 1) kirjutab eri žanris omaloomingulisi töid, sealhulgas kirjeldavaid ja jutustavaid tekste;
- 2) osaleb arutelus, avaldab ja põhjendab oma arvamust, valib kirjandusteosest rääkides tekstist sobivaid näiteid, teeb koostööd;
- 3) esitab (peast) luuletuse, lühikese proosa- või rolliteksti, taotleb esituse ladusust, selgust ja tekstitäpsust;
- 4) mõtestab lahti esitatud teksti tähendused, annab tagasisidet enda ja teiste esitusele;
- 5) jutustab tekstilähedaselt või kokkuvõtvalt kavapunktide järgi, märksõnade abil või piltteksti põhjal.

Õppesisu 5. klassis

Lugemise eesmärgistamine. Lugemiseks valmistumine. Lugemistehnikad. Teksti ja teose jutustamine. Pea- ja kõrvaltegelaste leidmine ja kirjeldamine. Valm, muinasjutt, muistend. Fantaasia- (ulme-) ja seiklusjutt. Kirjandusega seotud aime ja meediatekstitid. Ilukirjanduse ja rahvaluule põhiliigid ja olulisemad žanrid. Loetud teksti (luuletus, proosatekst) esmane analüüs.

Rahvalaul ja algriim. Olulise lugemisvara hulka, mida käsitletakse ühiselt, kuuluvad II kooliastmes E. Raua „Kalevipoja“ adaptatsioon, E. Bornhöhe „Tasuja“, J. Krossi „Mardileib“, F. R. Kreutzwaldi „Eesti rahva ennemuistsed jutud“ või muud eesti muinasjutu- või muistendikogumikud.

Praktilised tööd:

- lugemispäeviku pidamine;
- koomiksi põhjal jutustamine;
- loetud raamatu ja autori tutvustamine kaaslastele;
- luuletuse analüüsimine (teema ja meeleolu);
- tundmatute sõnade ja väljendite kohta teabe otsimine infoallikatest;
- omaloominguliste tööde kirjutamine;
- luuletuse või lühikese proosa- või rolliteksti peast esitamine;
- tagasiside andmine teiste esitusele (õpetaja juhendamisel).

Õpitulemused 6. klassis

Lugemine

Õpilane:

- 1) loeb laste- ja noortekirjandusteoseid nii eesti kui ka maailmakirjandusest, sealhulgas vähemalt nelja tervikteost;
- 2) loeb ladusalt ja mõtestatult eri žanris luule-, proosa- ja draamatekste, kasutab õpetaja juhendamisel põhilisi lugemisvõtteid ja -viise, jälgib ja hindab oma lugemist;
- 3) tutvustab loetud raamatut ja selle autorit ning jagab oma lugemiskogemust;
- 4) kasutab otstarbekalt eri allikatest ja keskkondadest hangitud teavet, eristab oma ja laenatud teksti, nimetab ja märgib kasutatud allikad;
- 5) õpib tundma kultuuri eri ilminguid, sealhulgas teatri- ja filmikunsti, pärimus- ja muuseumikultuuri.

Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Õpilane:

- 1) nimetab luuletuse teema ja kirjeldab selle meeleolu, märkab keele- ja vormikasutuse iseärasusi, mõtestab lahti luuletuse kujundlikkust;
- 2) koostab proosa- või draamateksti kohta kava küsimuste, väidete või märksõnadena, kirjutab kokkuvõtte;
- 3) nimetab teose teema, arutleb tegelastega seotud probleemide ja väärtushoiakute üle, sõnastab teose peamõtte;
- 4) iseloomustab ja võrdleb tegelasi, kirjeldab nendevahelisi suhteid ja hindab tegelaste käitumist;
- 5) järjestab loo sündmused ning põhjendab toimumisaja ja -koha valikut;
- 6) rikastab oma sõnavara, otsib teavet tundmatute sõnade ja väljendite kohta.

Teksti esitus ja omalooming

Õpilane:

- 1) kirjutab eri žanris omaloomingulisi töid, sealhulgas kirjeldavaid ja jutustavaid tekste;
- 2) osaleb arutelus, avaldab ja põhjendab oma arvamust, valib kirjandusteosest rääkides tekstist sobivaid näiteid, teeb koostööd;
- 3) esitab (peast) luuletuse, lühikese proosa- või rolliteksti, taotleb esituse ladusust, selgust ja tekstitäpsust;
- 4) mõtestab lahti esitatud teksti tähendused, annab tagasisidet enda ja teiste esitusele;
- 5) jutustab mõttelt sidusa tervikliku ülesehitusega selgelt sõnastatud loo, tugineb kirjanduslikule tekstile, tõsielusündmusele või oma fantaasiale;
- 6) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid.

Õppesisu 6. klassis

Kava põhjal jutustamine. Draama- ja proosateksti erinevused. Dialoog. Teose põhiidee, teema. Kõnekäänd, vanasõna ja müüt. Eepos. Karikatuur. Tsitaat. Ajaloojutustus ja mälestusjutustus. Ilukirjanduse ja rahvaluule põhiliigid ja olulisemad žanrid. Loetud teksti (luuletus, proosatekst) analüüs. Olulise lugemisvara hulka, mida käsitletakse ühiselt, kuuluvad II kooliastmes E. Raua „Kalevipoja“ adaptatsioon, E. Bornhöhe „Tasuja“, J. Krossi „Mardileib“, F. R. Kreutzwaldi „Eesti rahva ennemuistsed jutud“ või muud eesti muinasjutu- või muistendikogumikud.

Praktilised tööd:

- lugemispäeviku pidamine;
- kava koostamine etteantud tekstile ja selle põhjal jutustamine;
- loetud raamatu ja autori tutvustamine kaaslastele;
- kirjandi kirjutamine;
- teemamapi koostamine ja esitlemine;
- luuletuse analüüsimine (teema ja meeleolu, keele- ja vormikasutuse iseärasused, luuletuse kujundlikkus);
- tundmatute sõnade ja väljendite kohta teabe otsimine infoallikatest;
- omaloominguliste tööde kirjutamine;
- luuletuse või lühikese proosa- või rolliteksti peast esitamine;
- tagasiside andmine teiste esitusele (õpetaja juhendamisel).

Õpitulemused 7. klassis

Lugemine

Õpilane:

- 1) loeb eri liiki ja žanris kirjandusteoseid, sealhulgas tüvitekste, või nende katkendeid nii eesti kui ka maailmakirjandusest, analüüsib ja tõlgendab vähemalt nelja loetud tervikteost;
- 2) loeb ladusalt ja mõtestatult, kasutab iseseisvalt lugemise eesmärgist ja teksti liigist lähtuvaid lugemisviise ja -mudeleid, hindab oma lugemisoskust ning juhib oma lugemisprotsessi;
- 3) loeb kultuurivaldkonnaga seotud aime- ja meediatekste;
- 4) leiab endale sobivat lugemisvara, põhjendab oma valikut, tutvustab loetud raamatut ja selle autorit, jagab oma lugemiskogemusi.

Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Õpilane:

- 1) eristab ilukirjanduse põhiliike ja peamisi žanre, nimetab nende tunnuseid ja toob näiteid;
- 2) nimetab teose teema, arutleb selle põhisündmuste, kesksete probleemide, põhjuse ja tagajärje seoste üle, sõnastab teose peamõtte;
- 3) teeb kokkuvõtte teose süžees, põhjendab loo tegevusaja ja -koha valikut, iseloomustab ja võrdleb tegelasi, analüüsib tegelastevahelisi suhteid ja nende väärtushoiakuid;
- 4) rikastab oma sõnavara, otsib teavet tundmatute sõnade ja väljendite ning loetu tausta kohta;
- 5) võrdleb kirjandusteost ja selle põhjal valminud lavastust või filmi.

Teksti esitus ja omalooming

Õpilane:

- 1) kirjutab erinevaid omaloomingulisi töid, sealhulgas kirjeldavaid, jutustavaid ja arutlevaid tekste;
- 2) hindab suulises ja kirjalikus väljenduses korrektset keelt ning järgib nii käsikirjaliste kui ka digitaalsete tekstide vormistusnõudeid;
- 3) osaleb arutelus, väljendab selgelt ja sobival viisil oma põhjendatud seisukohti, annab ja kuulab tagasisidet, võtab arvesse teiste seisukohti, teeb koostööd;
- 4) esitab (peast) luule-, proosa- või draamateksti, taotleb esituse ladusust, selgust ja tekstitäpsust, põhjendab teksti valikut, seletab selle tähendust;
- 5) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid.

Õppesisu 7. klassis

Ilukirjanduse põhiliigid ja peamised žanrid. Kultuurivaldkonnaga seotud aime- ja meediatekstitid. Oma lugemise analüüs ja lugemisoskuse hindamine. Huvipakkuva kirjanduse leidmine. Loetud raamatu analüüsimine: teose teema, põhisündmused, kesksed probleemid, põhjus ja tagajärje seosed, teose peamõte. Olulise lugemisvara hulka, mida käsitletakse ühiselt, kuuluvad III kooliastmes A. Kitzbergi „Libahunt“, E. Vilde „Pisuhänd“, O. Lutsu „Kevade“, A. H. Tammsaare „Kõrboja peremees“ ja A. Kiviräha „Rehepapp“. Eesti luule esindusautorid põhikoolis on L. Koidula, Juhan Liiv, M. Under, H. Runnel ja L. Tungal.

Praktilised tööd:

- lugemispäeviku pidamine;
- teose analüüsimine;
- loetud raamatu ja autori ning oma lugemiskogemuse tutvustamine kaaslastele;
- kirjandi kirjutamine;
- tundmatute sõnade ja väljendite kohta teabe otsimine infoallikatest;
- omaloominguliste tööde kirjutamine (kirjeldavad, jutustavad ja arutlevad tekstid);
- luuletuse või lühikese proosa- või draamateksti peast esitamine;
- tagasiside andmine teiste esitusele;
- kirjandusteose ja selle põhjal valminud lavastuse või filmi võrdlemine.

Õpitulemused 8. klassis

Lugemine

Õpilane:

- 1) loeb eri liiki ja žanris kirjandusteoseid, sealhulgas tüvitekste, või nende katkendeid nii eesti kui ka maailmakirjandusest, analüüsib ja tõlgendab vähemalt nelja loetud tervikteost;
- 2) loeb lususalt ja mõtestatult, kasutab iseseisvalt lugemise eesmärgist ja teksti liigist lähtuvaid lugemisviise ja -mudeleid, hindab oma lugemisoskust ning juhib oma lugemisprotsessi;
- 3) loeb kultuurivaldkonnaga seotud aime- ja meediatekste, leiab, hindab kriitiliselt ja kasutab otstarbekalt eri allikates ja keskkondades pakutavat teavet;
- 4) leiab endale sobivat lugemisvara, põhjendab oma valikut, tutvustab loetud raamatut ja selle autorit, jagab oma lugemiskogemusi.

Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Õpilane:

- 1) selgitab pärimuse olemust, toob näiteid mineviku ja tänapäeva pärimuskultuurist ning oma kodukohast;
- 2) toob esile luuletuse temaatilisi ja lüürilisi erijooni, märkab keele- ja vormikasutuse iseärasusi, mõtestab lahti luuletuse kujundlikkust ja avab selle tähendusi;
- 3) nimetab teose teema, arutleb selle põhisündmuste, kesksete probleemide, põhjuse ja tagajärje seoste üle, sõnastab teose peamõtte;
- 4) teeb kokkuvõtte teose süžees, põhjendab loo tegevusaja ja -koha valikut, iseloomustab ja võrdleb tegelasi, analüüsib tegelastevahelisi suhteid ja nende väärtushoiakuid;
- 5) rikastab oma sõnavara, otsib teavet tundmatute sõnade ja väljendite ning loetu tausta kohta;
- 6) kirjeldab kirjandusteosele omast keelekasutusviisi, tunneb ära peamised kõne- ja lausekujundid, sh epiteet, isikustamine, võrdlus, metafoor, kordus ja siire, tõlgendab kujundite tähendust ja rolli tekstis ning kasutab neid tekstiloomes;
- 7) võrdleb kirjandusteost ja selle põhjal valminud lavastust või filmi.

Teksti esitus ja omalooming

Õpilane:

- 1) kirjutab erinevaid omaloomingulisi töid, sealhulgas kirjeldavaid, jutustavaid ja arutlevaid tekste;

- 2) kasutab rahvaluule elemente suulises ja kirjalikus tekstiloomes;
- 3) hindab suulises ja kirjalikus väljenduses korrektset keelt ning järgib nii käsikirjaliste kui ka digitaalsete tekstide vormistusnõudeid;
- 4) osaleb arutelus, väljendab selgelt ja sobival viisil oma põhjendatud seisukohti, annab ja kuulab tagasisidet, võtab arvesse teiste seisukohti, teeb koostööd;
- 5) koostab ja esitab loetud teose, mõne kultuurinähtuse või oma kultuurikogemuse põhjal ettekande, kasutab selleks esitlustarkvara;
- 6) esitab (peast) luule-, proosa- või draamateksti, taotleb esituse ladusust, selgust ja tekstitäpsust, põhjendab teksti valikut, seletab selle tähendust;
- 7) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid.

Õppesisu 8. klassis

Teksti liigist lähtuvaid lugemisviisid ja -mudelid. Eri allikates ja keskkondades pakutava teabe kriitiline hindamine otstarbekas kasutamine. Pärimuse olemus, mineviku ja tänapäeva pärimuskultuur. Luuletuste analüüs: temaatilised ja lüürilised erijooned, keele- ja vormikasutuse iseärasused, luuletuse kujundlikkust ja tähendus. Teose analüüs: teose teema, põhisündmused, kesksed probleemid, põhjus ja tagajärje seosed, teose peamõte. Kirjandusteosele omase keelekasutusviisi kirjeldamine. Peamised kõne- ja lausekujundid, sh epiteet, isikustamine, võrdlus, metafoor, kordus ja siire. Kujundite tähendust ja roll tekstis ning nende kasutamine tekstiloomes. Olulise lugemisvara hulka, mida käsitletakse ühiselt, kuuluvad III kooliastmes A. Kitzbergi „Libahunt“, E. Vilde „Pisuhänd“, O. Lutsu „Kevade“, A. H. Tammsaare „Kõrboja peremees“ ja A. Kiviräha „Rehepapp“. Eesti luule esindusautorid põhikoolis on L. Koidula, Juhan Liiv, M. Under, H. Runnel ja L. Tungal.

Praktilised tööd:

- lugemispäeviku pidamine;
- luuletuse analüüsimine (temaatilised ja lüürilised erijooned, keele- ja vormikasutuse iseärasused, luuletuse kujundlikkust ja tähendus);
- loetud raamatu ja autori ning oma lugemiskogemuse tutvustamine kaaslastele;
- kokkuvõtte koostamine teose süžeeist;
- kirjandi kirjutamine;
- tundmatute sõnade ja väljendite kohta teabe otsimine infoallikatest;
- omaloominguliste tööde kirjutamine (kirjeldavad, jutustavad ja arutlevad tekstid);
- luuletuse või lühikese proosa- või draamateksti peast esitamine;
- tagasiside andmine teiste esitusele;
- kirjandusteose ja selle põhjal valminud lavastuse või filmi võrdlemine;
- ettekande koostamine ja esitamine loetud teose, mõne kultuurinähtuse või oma kultuurikogemuse põhjal, kasutades selleks esitlustarkvara.

Õpitulemused 9. klassis

Lugemine

Õpilane:

- 1) loeb eri liiki ja žanris kirjandusteoseid, sealhulgas tüvitekste, või nende katkendeid nii eesti kui ka maailmakirjandusest, analüüsib ja tõlgendab vähemalt nelja loetud tervikteost;
- 2) loeb ladusalt ja mõtestatult, kasutab iseseisvalt lugemise eesmärgist ja teksti liigist lähtuvaid lugemisviise ja -mudeleid, hindab oma lugemisostust ning juhib oma lugemisprotsessi;
- 3) loeb kultuurivaldkonnaga seotud aime- ja meediatekste, leiab, hindab kriitiliselt ja kasutab otstarbekalt eri allikates ja keskkondades pakutavat teavet, arvestab teabe kasutamise ja avaldamise head tava ning õiguslikke sätteid;
- 4) tunneb eesti kultuuri erijooni ning vahendab oma kultuurikogemust, väärtustab nii oma- kui ka maailmakultuuri ja selle mitmekesisust;

5) leiab endale sobivat lugemisvara, põhjendab oma valikut, tutvustab loetud raamatut ja selle autorit, jagab oma lugemiskogemusi.

Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Õpilane:

- 1) nimetab teose teema, arutleb selle põhisündmuste, kesksete probleemide, põhjuse ja tagajärje seoste üle, sõnastab teose peamõtte;
- 2) teeb kokkuvõtte teose süžest, põhjendab loo tegevusaja ja -koha valikut, iseloomustab ja võrdleb tegelasi, analüüsib tegelastevahelisi suhteid ja nende väärtushoiakuid;
- 3) analüüsib kirjandusteose vormivõtteid ja kompositsiooni, seostab neid teose sisuga;
- 4) rikastab oma sõnavara, otsib teavet tundmatute sõnade ja väljendite ning loetu tausta kohta;
- 5) kirjeldab kirjandusteosele omast keelekasutusviisi, tunneb ära peamised kõne- ja lausekujundid, sh epiteet, isikustamine, võrdlus, metafoor, kordus ja siire, tõlgendab kujundite tähendust ja rolli tekstis ning kasutab neid tekstiloomes;
- 6) võrdleb kirjandusteost ja selle põhjal valminud lavastust või filmi.

Teksti esitus ja omalooming

Õpilane:

- 1) kirjutab erinevaid omaloomingulisi töid, sealhulgas kirjeldavaid, jutustavaid ja arutlevaid tekste;
- 2) kasutab rahvaluule elemente suulises ja kirjalikus tekstiloomes;
- 3) hindab suulises ja kirjalikus väljenduses korrektset keelt ning järgib nii käsikirjaliste kui ka digitaalsete tekstide vormistusnõudeid;
- 4) osaleb arutelus, väljendab selgelt ja sobival viisil oma põhjendatud seisukohti, annab ja kuulab tagasisidet, võtab arvesse teiste seisukohti, teeb koostööd;
- 5) esitab (peast) luule-, proosa- või draamateksti, taotleb esituse ladusust, selgust ja tekstitäpsust, põhjendab teksti valikut, seletab selle tähendust;
- 6) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid.

Õppesisu 9. klassis

Enda lugemisoskuse hindamine ja lugemisprotsessi juhtimine. Teabe kasutamise ja avaldamisega seotud heade tavade ning õiguslike sätetega arvestamine. Eesti kultuuri erijooned ja maailmakultuur. Rahvaluule elemendid suulises ja kirjalikus tekstiloomes. Teose analüüs: teose teema, põhisündmused, kesksed probleemid, põhjus ja tagajärje seosed, teose peamõtte, süžee, loo tegevusaja ja -koha valiku põhjendus, tegelaste iseloomustus ja võrdlus, tegelastevahelised suhted ja tegelaste väärtushoiakud. Kirjandusteose vormivõtted ja kompositsioon ning seosed teose sisuga. Peamised kõne- ja lausekujundid, sh epiteet, isikustamine, võrdlus, metafoor, kordus ja siire. Kujundite tähendust ja roll tekstis ning nende kasutamine tekstiloomes. Olulise lugemisvara hulka, mida käsitletakse ühiselt, kuuluvad III kooliastmes A. Kitzbergi „Libahunt“, E. Vilde „Pisuhänd“, O. Lutsu „Kevade“, A. H. Tammsaare „Kõrboja peremees“ ja A. Kiviräha „Rehepapp“. Eesti luule esindusautorid põhikoolis on L. Koidula, Juhan Liiv, M. Under, H. Runnel ja L. Tungal.

Praktilised tööd:

- lugemispäeviku pidamine;
- loetud raamatu ja autori ning oma lugemiskogemuse tutvustamine kaaslastele;
- kokkuvõtte koostamine teosest: süžee, loo tegevusaja ja -koha valiku põhjendus, tegelaste iseloomustus ja võrdlus, tegelastevahelised suhted ja tegelaste väärtushoiakud;
- kirjandi kirjutamine;
- tundmatute sõnade ja väljendite kohta teabe otsimine infoallikatest;
- omaloominguliste tööde kirjutamine (kirjeldavad, jutustavad ja arutlevad tekstid);
- luuletuse või lühikese proosa- või draamateksti peast esitamine;

- tagasiside andmine teiste esitusele;
- kirjandusteose ja selle põhjal valminud lavastuse või filmi võrdlemine.

4. Vene keel vene õppekeele klassis

4.1. Õppeaine kirjeldus

Keeleoskus võimaldab mõista ja väärtustada rahvuskultuuri. Õpilane väärtustab vene keelt kui oma emakeelt ja kogukondliku suhtluse vahendit, mis toetab teda oma identiteedi loomisel ning teadlikuks õppijaks kujunemisel.

Vene keele hea valdamine on vene õppekeele klassis eduka õppimise eeldus kõigis õppeainetes. Ainevaldkonna õppeained toetavad eeskätt põhikooliõpilaste emakeele- ja kirjanduspädevuse ning kommunikatiivsete oskuste arengut. Põhikoolis pannakse alus õpilaste teadmistele ja oskustele, mis hõlmavad keele variante ning lubavad tulevikus toime tulla eriliigiliste tekstide vastuvõtu ja loomisega. Neis õppeainetes omandatakse keele- ja kirjandusteadmisi ning saadakse erinevaid lugemise, kirjutamise ja suhtlemise kogemusi.

1.–4. klassis on vene keel kirjandusega lõimitud õppeaine, milles taotletakse nii keele- kui ka kirjandusõpetuse eesmärgid. Alates 5. klassist on vene keel ja kirjandus eraldi, kuid tugevasti lõimitud õppeained, mille kaudu arendatakse sihipärase lugemise, suulise keelekasutuse ja kirjutamise oskust.

I kooliastmes ja **4. klassis** keskendutakse õpilaste teadmiste ja oskuste kujundamisel nii suulisele kui ka kirjalikule keelele. Kuulamine, kuuldu arusaamine ja kõnelemine on tihedalt seotud lugemis- ja kirjutamisoskuse arendamisega. Suuline keelekasutus hõlmab siin eneseväljendust tavaolukorras ning eakohase suulise teksti mõistmist ja edastamist. Tähtis on jutustamine kuuldu, nähtu, läbielatu, loetu, pildi, pildiseeria ja ettenähtud teema põhjal. Lugemise õpetamisel arendatakse lugemistehnilist vilumust ja kujundatakse oskust loetud tekstiga jõukohaste juhiste järgi eesmärgistatult töötada. Kirjutamise õpetamisel viimistletakse kirjatehnikat, kujundatakse õigekirjaoskust õpitud keelendite piires ning arendatakse suutlikkust väljendada end loovalt ja eesmärgipäraselt. Ilukirjanduse terviktekste valib õpilane õpetaja soovitusel lugemiseks nii vene, eesti kui ka välisautoritelt, arendades oskust loetud teost tutvustada, selle põhjal jutustada ja arutleda. Tähtis on kujundada lugemisharjumust, soodustada positiivset lugemiskogemust ja pakkuda lugemisrõõmu.

II kooliastmes on eesmärk arendada õpilase lugemis- ja kirjutamisoskust, eneseväljendus- ja suhtlusoskust, selleks et edukalt sotsialiseeruda. Suulise ja kirjaliku suhtluse juures on oluline saavutada just praktilised oskused, mis loovad õpioskuste arenguks olulise baasi. Igapäevaste ja koolikesksete suhtlustoimingute valdamine valmistab õpilast ette iseseisvaks suhtlemiseks keelekeskkonnas. Eneseväljendus, sealhulgas korrektse kirjakeele valdamine laiendab keele kasutusvaldkonda. Teksti vastuvõtt on aluseks õpioskustele, mistõttu on siin rõhutatud just sobiva lugemisviisi valimist ja enda kui lugeja arengu suunamist. Arendada tuleb oskust leida teavet mitmesugustest veebikeskkondadest ja kasutada infoallikaid tulemuslikult, kasutades sobivaid digivahendeid ning eri strateegiaid. Oluline on eesmärgile vastavalt infot leida ja sirvida, seda hallata ja hinnata ning sellele ka viidata (autoriõigus ja litsentsid). Tekstiloomes on rõhk kirjutamise protsessil, mitte ainult tulemusel. Tähtis on see, et õpilane järgiks kirjutamise etappe alates ettevalmistamisest kuni lõpptulemuse viimistlemiseni. Teksti vastuvõtt ja -loome on lõimitud õigekeelsusega, see tähendab, et teksti lugemisel ja kirjutamisel juhitakse pidevalt tähelepanu keelevahenditele. Nii kujuneb õpilases esmane keeleteadlikkus. Õigekeelsusteamade õppimisel on soovitatav kasutada elulähedasi ja õpilasele tähenduslikke tekste, sealhulgas ilukirjandustekste.

III kooliastmes taotletakse, et õpilane väljendub selgelt ja õigesti, keelenormidele vastavalt erinevates suhtlusolukordades. Tõhus ja tulemuslik suhtlemine on keeleteadmisteta võimatu. Suulise ja kirjaliku suhtluse käigus kujundatakse praktilisi oskusi, mis loovad õpioskuste arenguks olulise põhja. Igapäevaste ja koolikesksete suhtlustoimingute valdamine valmistab õpilast ette iseseisvaks suhtlemiseks keelekeskkonnas. Eneseväljendus, sealhulgas korrektse kirjakeele valdamine laiendab keele individuaalset kasutusvaldkonda. Õpilane peab saama koolist kaasa oskuse arutleda ja selgitada oma seisukohti silmast silma, telefoni, kirja ja e-kirja teel ning internetikeskkonnas. Teksti vastuvõtt ja mõistmine on aluseks kõikidele õpioskustele, mistõttu III kooliastme lõpuks peab õpilane olema iseseisev ja kriitiline lugeja, et ta saaks edaspidi teha teadlikke ja õigeid valikuid. Tähtis on oskus kasutada teabeallikaid ning leida infot mitmesugustest keskkondadest, kasutades sobivaid digivahendeid ja eri strateegiaid. Seejuures on väga oluline arendada kriitilist mõtlemist, oskust eristada väärinfot ja manipulatsiooni tegelikkusest ning teadlikkust valida teaduspõhiseid infoallikaid. Tekstiloomes on rõhk kirjutamise protsessil, mitte ainult tulemusel. Tähtis on see, et õpilane järgiks kirjutamise etappe alates ettevalmistamisest kuni lõpptulemuse viimistlemiseni. Õpilane peab kirjutama eesmärgistatult, teadvustades, kellele ja miks ta kirjutab, ning vastavalt sellele 16 järgima tekstiliigile omast keelekasutust. Tekstide vastuvõttu ja kirjalikku loomet lõimitakse õigekeelsusega, see tähendab, et tekstide lugemisel ja kirjutamisel juhitakse pidevalt tähelepanu keelevahenditele, arendamaks õpilase keeleteadlikkust.

Kogu põhikooli vältel kujundatakse õiget ja sidusat kõnet ning rikastatakse õpilase sõnavara. Sammhaaval suureneb iseseisvuse osakaal õppetöös. Et õpilane osaleks aktiivselt ja vahetult õppeprotsessis, peavad keeleõppe tegevused olema mitmekülgsed ja funktsionaalsed. Keeletundides omandatakse konkreetseid keeleteadmisi ja praktilisi oskusi, analüüsitakse loetut ja kuuldot, kujundatakse keelega seotud hoiakuid ja antakse hinnanguid ning tegeldakse loovkirjutamisega. Arendatakse oskust sobivatest allikatest ja keskkondadest infot hankida, seda lugeda ja kriitiliselt hinnata, tekstitöös on oluline ka digitaalse sisu loomine, muutmine ja taasesitamine. Õppesisu valib aineõpetaja arvestusega, et kooliastmeti kirjeldatud õpitulemused, üld- ja valdkondlikud ning ainealased pädevused oleksid saavutatavad.

4.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) mõistab rahvapärimust ja kultuuri mitmekesisust; 2) väärtustab vene keelt kui kogukondliku kultuuri kandjat ja suhtluse vahendit; 3) omandab vene keele lugemistehnika; 4) loeb eesmärgistatult eri allikatest ja keskkondadest; 5) kirjutab eesmärgistatult eri liiki tekste käsikirjalisel ja eri keskkondades; 6) väljendab end selgelt ja asjakohaselt suuliselt ning kirjalikult; 	<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) mõistab rahvapärimust ja kultuuri mitmekesisust; 2) teadvustab vene keelt kui kogukondliku kultuuri kandjat ja suhtluse vahendit; 3) väljendab end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult, kasutab oma keeleoskusi kõnetegevuses; 4) kirjutab eesmärgistatult eri liiki tekste eri keskkondades; 5) omandab vene keele erinevate lugemisstrateegiatega alused; 	<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) mõistab rahvapärimust ja kultuuri mitmekesisust; 2) teadvustab vene keelt kui kogukondliku kultuuri kandjat ja suhtluse vahendit; 3) väljendab end selgelt, asjakohaselt ja keeleliselt korrektselt nii suuliselt kui ka kirjalikult; 4) kirjutab eesmärgistatult ja keeleliselt korrektselt eri liiki tekste eri allikate toel ning eri keskkondades; 5) kuulab, loeb ja loob eri liiki tekste eesmärgistatult eri keskkondades;

<p>7) analüüsib individuaalsete võimete piires eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste; 8) tunneb eri laadis ja žanris tekstide ülesehitust ning mõistab nende sisu; 9) kujundab lugemise kaudu esmased hoiakud ja tõekspidamised, väärtustab lugemist</p>	<p>6) kuulab, loeb ja loob eri liiki tekste eesmärgistatult eri keskkondades; 7) analüüsib ja hindab eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste; 8) tunneb eri laadis ja žanris tekstide ülesehitust ning mõistab nende sisu; 9) kujundab lugemise kaudu hoiakuid ja tõekspidamisi, väärtustab lugemist; 10) arendab lugedes oma sõnavara.</p>	<p>6) analüüsib ja hindab kriitiliselt eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste, arvestab intellektuaalomandiga; 7) tunneb eri laadis ja žanris tekstide ülesehitust ning mõistab nende sisu; 8) kujundab lugemise kaudu hoiakuid ja tõekspidamisi; 9) arendab lugedes oma sõnavara.</p>
---	--	--

4.3. Kooliastme õpitulemused

I kooliaste

Õpilane:

- 1) osaleb aktiivselt ja mõtestatult õppeprotsessis;
- 2) kuulab eesmärgistatult ja väljendab oma mõtteid;
- 3) kasutab suhtlemisel eakohast ja sobivat kõne- ja kirjakeelt, arvestab suhtlemisel partneriga;
- 4) eristab helisid, hääli ja häälikuid;
- 5) omandab lugemistehnilise vilumuse ja teadliku lugemisoskuse;
- 6) tunneb joonis- ja kirjatähti, kasutab õigeid tähekujusid, kirjutab loetava käekirjaga;
- 7) sooritab kirja eelharjutusi, arvestab etteantud juhendi ja juhendamiseiga;
- 8) kirjutab mõtestatud lauseid, jutustavaid ja kirjeldavaid tekste;
- 9) kirjutab õpitud keelendite ja keelereeglite piires õigesti ning loetava käekirjaga, vormistab kirjaliku töö korrektselt;
- 10) vormistab lihtsama kirjaliku töö arvutis, järgib õpitud keelereegleid;
- 11) jutustab kuuldust, nähtust ja loetust, vajaduse korral kasutab juhendi abi;
- 12) loeb ja eristab eri liiki tekste, analüüsib teksti ülesehitust, keelekasutust ja sisu, avaldab selle kohta arvamust;
- 13) sõnastab teksti kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid, teeb teksti põhjal märkmeid, võrdleb tekste omavahel;
- 14) valib ja loeb sobivaid tervikteoseid nii eesti kui ka maailma lastekirjandusest, kasutab raamatukogu infosüsteemi;
- 15) kujundab lugemise kaudu nii mõtte- kui ka tundemaailma, jagab lugemiskogemusi;
- 16) rikastab lugemise kaudu oma sõnavara, kasutab sõnaraamatuid ja leiab sõnaartiklist vajalikku teavet.

II kooliaste

Õpilane:

- 1) järgib tänapäeva vene kirjakeele ja kõnetiketi norme;
- 2) eristab keelevariante, toob näiteid nende kasutusest;
- 3) esitab oma mõtteid vabalt, loogiliselt ja sidusalt, teemale ja suhtlusolukorrale vastavalt suuliselt;

- 4) väljendab oma mõtteid vabalt, loogiliselt ja sidusalt, teemale ja suhtlusolukorrale vastavalt kirjalikult;
- 5) valib juhendamise abil eesmärgile ja olukorrale vastava suhtluskanali ja -viisi;
- 6) kirjutab õigesti õpitud ortogrammidega sõnu ja kirjavahemärgistab õigesti õpitud punktogrammidega lauseid;
- 7) kirjeldab vene keele häälikusüsteemi, eristab sõnaliike ning põhilisi käänd- ja pöörd sõna vorme;
- 8) leiab ja hindab kriitiliselt teavet erinevatest kirjalikest allikatest ning kasutab leitud (usaldusväärset) informatsiooni enda tekstides;
- 9) hindab kuuldud informatsiooni usaldusväärsust;
- 10) annab tekstile või seisukohale põhjendatud tagasisidet, väljendab loetu põhjal enda seisukohti ja väärtushoiakuid;
- 11) valib ja loeb sobivaid tervikteoseid nii eesti kui ka maailma lastekirjandusest;
- 12) teeb loetust kokkuvõtte ning annab lugemissoovitusi kaaslasele;
- 13) loeb mõtestatult, nimetab teksti teema ja sõnastab lühidalt peamõtte;
- 14) sõnastab teksti kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid, avaldab arvamust, sõnastab järelduse;
- 15) jutustab ja kirjutab loetust, nähtust ning kuuldust, suhtleb kaaslasega ja rühmas;
- 16) lahendab lihtsamaid probleemülesandeid paaris- ja rühmatöös;
- 17) loeb ja mõistab eakohaseid õpi- ja elutarbelisi ning huvivaldkondade tekste;
- 18) valib lugemise eesmärgile sobiva lugemisviisi;
- 19) tunneb teabekeskondi ning visuaalseid ja tekstilisi infoallikaid, leiab neist vajaliku teabe;
- 20) kavandab oma tekstide kirjutamist, täiendab ja muudab oma teksti, loeb kirjutatu üle ja teeb parandusi, vormistab korrektse töö nii käsikirjas kui ka arvutis;
- 21) esineb suuliselt, võtab sõna, koostab ja peab lühikese ettekande;
- 22) kirjutab eesmärgipäraselt ja olukohaselt eri liiki eakohaseid tekste;
- 23) rakendab omandatud keeleteadmisi tekstiloomes ja -analüüsis;
- 24) kasutab õigekirja kontrollimiseks ja tähenduste leidmiseks trüki- ja digisõnastikke, leiab sõnaartiklist vajaliku teabe.

III kooliaste

Õpilane:

- 1) väärtustab vene keelt emakeelena ja ühena maailma keeltest;
- 2) suhtub austusega teiste keelte ja inimeste erinevustesse ning eripärasse;
- 3) arvestab suhtlemisel eesmärki ja olukorda, valdab kõnekultuuri;
- 4) nimetab suulise ja kirjaliku kõne erijooni ning eristab kirjakeelt argikeelest;
- 5) järgib kirjutamisel õpitud õigekirjanorme ja keelereegleid;
- 6) kasutab digitaalset kirjaoskust, loob tekste erinevates keskkondades, arvestab suhtlusetiketti;
- 7) annab suulisele või kirjalikule tekstile põhjendatud tagasisidet, väljendab loetu põhjal enda seisukohti ja väärtushoiakuid;
- 8) arutleb eakohastel teemadel, lahendab keelealaseid probleemülesandeid ning osaleb diskussioonis;
- 9) eristab ja analüüsib kuuldu ja loetu põhjal peamist informatsiooni ning olulisi seisukohti;
- 10) teeb kuuldust ja loetust kokkuvõtte nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- 11) esitab loetu põhjal küsimusi, teeb järeldusi ning annab hinnanguid;
- 12) sõnastab probleemi, väljendab oma arvamust, esitab argumente ja toob näiteid;
- 13) loeb tabelleid, diagramme, skeeme ja tingtähiseid ning kasutab neid enda koostatud tekstides;
- 14) hindab kriitiliselt suhtlusmooduseid, sh visuaalset, kuuldelist, žestilist ja tekstilist osa;

- 15) teab, et teksti väljenduslaad oleneb teksti kasutusvaldkonnast, liigist, eesmärgist, autorist ja suhtlusolukorrast;
- 16) koostab jutustavaid, kirjeldavaid ja arutlevaid tekste ning esitab neid;
- 17) ehitab teksti üles vastuvõtjat arvestades, järjestab ja seostab info loogiliselt ning valdab peamisi tekstisidususvõtteid;
- 18) kirjutab ja valmistub esinemiseks etappide kaupa;
- 19) esineb suuliselt (tervitab, võtab sõna, koostab ning peab lühikese ettekande ja kõne);
- 20) analüüsib enda ja teiste keelevahendite valiku sobivust olukorrast lähtudes;
- 21) vormistab korrektselt eri liiki tekste, arvestab olukorda ja adressaati, järgib keelenorme ja vormistusnõudeid;
- 22) iseloomustab peamisi tekstiliike, nende põhijooni ning kasutamise võimalusi;
- 23) teab, et teksti väljenduslaad oleneb teksti kasutusvaldkonnast, -liigist ja autorist;
- 24) leiab õigekirjajuhiseid veebist ning sõna- ja käsiraamatutest, kasutab arvuti õigekirjakorrektorit ja hindab kriitiliselt õigekeelsussoovitusi;
- 25) rikastab lugemise kaudu oma sõnavara ning kasutab mitmekesiseid grammatilisi tarindeid.

4.4. Õpitulemused ja õppesisu klassiti

I kooliaste

Õpitulemused I kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel klassiti
Õpilane osaleb aktiivselt ja mõtestatult õppeprotsessis.	1. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> toimib õpetaja ja kaaslase suulise juhendi järgi.
	2. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kuulab mõtestatult eakohast teksti, toimib saadud sõnumi või juhendite järgi; väljendab arusaadavalt oma soove ja kogemusi väikeses ja suures rühmas.
	3. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> osaleb aktiivselt ja mõtestatult õppeprotsessis.
Õpilane kuulab eesmärgistatult, väljendab oma mõtteid.	1. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kuulab õpetaja ja kaaslase esituses lühikest eakohast teksti, mõistab kuuldud lause, jutu sisu.
	2. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kuulab õpetaja ja kaaslase eakohast teksti ning toimib saadud sõnumi kohaselt õpetaja abil; koostab kuuldu põhjal lihtsama skeemi ja kaardi õpetaja abil.
	3. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> vaatleb sihipäraselt, kirjeldab eesmärgipäraselt nähtut, eset, olendit, olukorda, märkab erinevusi ja sarnasusi;

	<ul style="list-style-type: none"> • kuulab eesmärgistatult, väljendab oma mõtteid.
Õpilane kasutab suhtlemisel eakohast ja sobivat kõne- ja kirjakeelt, arvestab suhtlemisel partneriga.	1. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab kõnes lihtlauseid; • teab, et sõnal võib olla lähedase või vastandtäheendusega sõna ja nimetab neist mõningaid; • väljendab end suhtlusolukordades arusaadavalt: palub, küsib, tänab, vabandab.
	2. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab kõnes terviklauseid; • teab ja leiab vastandtäheendusega sõnu ning õpetaja abil ka lähedase täheendusega sõnu.
	3. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • vastab küsimustele, kasutades sobivalt täislauseid ning lühivastuseid; • leiab väljendamiseks lähedase ja vastandtäheendusega sõnu; • kasutab suhtlemisel eakohast ja sobivat kõne- ja kirjakeelt, arvestab suhtlemisel partneriga.
Õpilane eristab helisid, hääli ja häälikuid.	1. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • eristab häälikut, tähte, täis- ja kaashäälikut, sõna, lauset; • määrab suuliselt (vajadusel õpetaja abiga) häälikute olemasolu, asukohta ja järjekorda sõnas, • eristab täishäälikute pikkusi.
	2. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • eristab hääliku pikkusi; • eristab häälikut, tähte, täis- ja kaashäälikut, silpi, sõna, lauset, täishäälikuühendit; • märgib kirjas õigesti täishäälikuid.
	3. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • eristab helisid, hääli ja häälikuid.
Õpilane omandab lugemistehnilise vilumuse ja teadliku lugemisoskuse.	1. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • loeb õpitud teksti enam-vähem ladusalt ja sobiva intonatsiooniga lausehaaval oma kõnetempos või sellest aeglasemalt, üksiku peatusega raskema sõna ees;
	2. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • loeb õpitud teksti suhteliselt õigesti, ladusalt (lugemistempo võib olla kõnetempost aeglasem),

	<p>parandab ise oma lugemisvigu, enamasti väljendab intonatsioon loetava sisu.</p>
	<p>3. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • loeb nii häälega ja kui endamisi ladusalt ja teksti mõistes; • loeb õpitud teksti ette õigesti, selgelt ja sobiva intonatsiooniga; • on omandanud lugemistehnilise vilumuse ja teadliku lugemisoskuse.
Õpilane tunneb joonis- ja kirjatähti, kasutab õigeid tähekujusid, kirjutab loetava käekirjaga.	<p>1. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • hoiab õigesti kirjutusvahendit ja istub õige kehahoiakuga kirjutamisel ja joonistamisel; • kasutab õigeid kirjutamisvõtteid, teab, kuidas suuri kirjatähti kirjutatakse ning sõnas õigesti seostatakse; • kirjutab õigesti lühemaid (kuni 2-silbilisi) sõnu ja lauseid.
	<p>2. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasutab kirjutades õigeid väikeste ja suurte kirjatähtede tähekujusid ja seoseid.
	<p>3. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • tunneb joonis- ja kirjatähti, kasutab õigeid tähekujusid, kirjutab loetava käekirjaga.
Õpilane sooritab kirja eelharjutusi, arvestab etteantud juhendi ja juhendamise.	<p>1. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • sooritab kirja eelharjutusi, arvestab etteantud juhendi ja juhendamise.
	<p>2. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • sooritab kirja eelharjutusi, arvestab etteantud juhendi ja juhendamise.
	<p>3. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • sooritab kirja eelharjutusi, arvestab etteantud juhendi ja juhendamise.
Õpilane kirjutab mõtestatud lauseid, jutustavaid ja kirjeldavaid tekste.	<p>1. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjutab õigesti lühemaid (kuni 3-silbilisi) sõnu ja lauseid.
	<p>2. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjutab loovtöö ning ümberjutustuse pildiseeria, tugisõnade ja küsimuste abil.

	<p>3. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjutab eakohase pikkusega loovtöid (k.a ümberjutustusi) küsimuste, tugisõnade, joonistuse, pildi, pildiseeria, märksõnaskeemi või kava toel; • kasutab kirjas terviklauseid.
<p>Õpilane kirjutab õpitud keelendite ja keelereeglite piires õigesti ning loetava käekirjaga, vormistab kirjaliku töö korrektselt.</p>	<p>1. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjutab tahvlilt õigesti maha (vältides ühe tähe kaupa kirjutamist); • tahvlinäidise järgi täidab õpilaspäevikut; • kasutab täishäälikuid susisevate järel: <i>ЖИ-ШИ, ЧА-ША, ЧУ-ШУ</i>; • lõpetab lause punktiga; • kirjutab õigesti tegusõna lõppu –b ja –vad; • kirjutab õigesti mitmuse tunnust –d; • kirjutab õigesti <i>ЧК, ЧН</i>; • kasutab <i>Б</i> tähte; • teab, et lause alguses, inimeste, loomade, oma kodukoha nimes kasutatakse suurt algustähte; • eristab ja märgib kirjas lühikest ja pikka täishäälikut; • kirjutab õigesti oma nime.
	<p>2. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • täidab iseseisvalt õpilaspäevikut ja kujundab vihikut, paigutab näidise järgi tööd vihikulehele, kirja joonelisele lehele, varustab töö kuupäevaga; • kirjutab tahvlilt või õpikust õigesti maha; • alustab lauset suure algustähega ja lõpetab punkti või küsimärgiga; • kasutab suurt algustähte inimeste ja loomade nimedes, tuttavates kohanimedes; • kasutab õigesti sõnu sufiksiga -ик, -ек, -н-; • kasutab täis- ja kaashäälikuid eesliidetes: до-, по-, под-, про-, от-, о-; за-, на-, над-, с-, в-; об-, от-, над-, под-; • eristab sessõnau ja eesliiteid.
	<p>3. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjutab tahvlilt ja õpikust õigesti ära; paigutab teksti korrektselt paberile, vormistab vihiku/õpilaspäeviku nõuetekohaselt; • märgib kirjas häälikuid ja kaashäälikuühendeid õigesti; • tunneb vene keele täishäälikute ja kaashäälikute süsteemi; • teab palatalisatsiooni märgistamise viise kirjas: <i>е, ё, ю, я, и, в</i>. • teab tähtede <i>е, ё, ю, я</i> häälikutähendus;

	<ul style="list-style-type: none"> • kasutab õigesti täis- ja kaashäälikuid eesliidetes: <i>до-, по-, под- (подо-), про-, от- (ото-), о-, за-, на-, над-; об- (обо-), над-, под-; с- (со-), в- (во-), вы-, пере- жне;</i> • kasutab õigesti eessõnu: <i>в, во, с, о, об, от, за, на, над, но, под, про;</i> • märgib kirjas õigesti käänd- ja pöördõnade õpitud lõppe ja tunnuseid; • teab peast tähestikku; • piiritleb lause ja paneb sellele sobiva lõpumärgi; • kirjutab etteütlemise järgi sisult tuttavat teksti ja kontrollib kirjutatut näidise järgi; • kirjutab õpitud keelendite ja keelereeglite piires õigesti ning loetava käekirjaga, vormistab kirjaliku töö korrektselt.
Õpilane vormistab lihtsama kirjaliku töö arvutis, järgib õpitud keelereegleid.	1. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjutab ja kujundab tarbeteksti õpetaja abiga arvutis: kutse, õnnitlus.
	2. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • koostab tarbeteksti näidise abil arvutis: kutse, õnnitlus ja teade.
	3. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • koostab tarbeteksti arvutis: kutse, õnnitlus, teade, e-kiri; • vormistab lihtsama kirjaliku töö arvutis, järgib õpitud keelereegleid.
Õpilane jutustab kuuldust, nähtust ja loetust, vajaduse korral kasutab juhendi abi.	1. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • jutustab suunavate küsimuste toel kuuldust, nähtust, loetust.
	2. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • vestleb oma kogemustest ja loetust; • annab õpetaja abil edasi lugemispala, õppeteksti, filmi ja teatrietenduse sisu; • vaatlleb ja kirjeldab nähtut, märkab erinevusi ja sarnasusi õpetaja suunavate küsimuste toel.
	3. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • avaldab arvamust kuuldu, vaadeldu ja loetu kohta; • annab küsimuste toel arusaadavalt edasi õppeteksti, lugemispala, pildiraamatu, filmi ja teatrietenduse sisu; • jutustab loetust ja läbielatud sündmusest; • jutustab kuuldust, nähtust ja loetust, vajaduse korral kasutab juhendi abi.
Õpilane loeb ja eristab eri liiki tekste, analüüsib teksti	1. klass Õpilane

<p>ülesehitust, keelekasutust ja sisu, avaldab selle kohta arvamust.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • loeb õpitud teksti enam-vähem ladusalt, lausehaaval üksiku peatusega raskema sõna ees oma kõnetempos või sellest veidi aeglasemalt; • mõistab häälega või endamisi (vaikse häälega või huuli liigutades) lugedes loetu sisu; • vastab teksti kohta käivatele küsimustele, mille vastused on palas otsesõnu öeldud; • leiab õpetaja abiga tekstist vastused lühikestele konkreetsetele küsimustele; • teeb vahet jutustusel, muinasjutul, luuletusel, näidendil, mõistatusel ja vanasõnal.
	<p>2. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • mõistab häälega või endamisi lugedes loetu sisu; • vastab teemakohastele (ka lihtsamatele tekstis mitte otsese infoga seotud) küsimustele; • leiab tekstis iseseisvalt vastused konkreetsetele küsimustele ja töötab õpetaja abiga eakohaste juhiste alusel; • tunneb ära jutu, luuletuse, mõistatuse, näidendi ja vanasõna; • saab aru eakohasest tundmatust tekstist; • loeb luuletust ja õpetaja abiga avab selle sisu; • loeb tööjuhendit ja täidab seal sisalduvaid juhiseid.
	<p>3. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • töötab tekstiga eakohaste juhiste alusel; • mõistab lihtsat plaani, tabelit, diagrammi, kaarti; • vastab suulistele ja lühikestele kirjalikele küsimustele loetu kohta; • eristab kirjalikus tekstis väidet, küsimust, palvet, käsku, keeldu; • loeb ja eristab eri liiki tekste, analüüsib teksti ülesehitust, keelekasutust ja sisu, avaldab selle kohta arvamust.
<p>Õpilane sõnastab teksti kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid, teeb teksti põhjal märkmeid, võrdleb tekste omavahel.</p>	<p>1. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • arutleb loetu üle ja esitab selle kohta küsimusi. <p>2. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • arutleb loetu üle ja esitab selle kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid. <p>3. klass</p> <ul style="list-style-type: none"> • sõnastab teksti kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid, teeb teksti põhjal märkmeid, võrdleb tekste omavahel.
<p>Õpilane valib ja loeb sobivaid tervikteoseid nii eesti kui ka maailma lastekirjandusest,</p>	<p>1. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • on lugenud vähemalt kahte lasteraamatut, nimetab nende pealkirja ja autoreid

kasutab raamatukogude infosüsteemi.	<ul style="list-style-type: none"> • leiab huvipakkuva raamatu kooli või kodukoha raamatukogust täiskasvanu abiga.
	2. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • on lugenud vähemalt nelja lasteraamatut, nimetab tegelasi ja annab edasi loetu sisu mõne huvitava, enam meeldinud episoodi järgi; • teab nimetada eesti lastekirjanikke; • leiab huvipakkuva raamatu kooli või kodukoha raamatukogust.
	3. klass <ul style="list-style-type: none"> • on lugenud läbi vähemalt neli eesti või väliskirjaniku teost, kõneleb loetud raamatust; • teab nimetada eesti ja välismaa lastekirjanikke; • kasutab raamatukogude infosüsteemi.
Õpilane kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi.	1. klass <ul style="list-style-type: none"> • annab loetule emotsionaalse hinnangu (lõbus, tõsine, igav jms).
	2. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • annab loetule emotsionaalse hinnangu (lõbus, tõsine, igav jms) koos põhjenduste ja näidetega.
	3. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi.
Õpilane rikastab lugemise kaudu oma sõnavara, kasutab sõnaraamatuid ja leiab sõnaartiklist vajalikku teavet.	1. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab õpiku sõnastikku õpetaja abiga sõnade leidmiseks algustähe järgi; • rikastab lugemise kaudu oma sõnavara.
	2. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab lihtsamat sõnastikku ja koostab lihtsaid loendeid tähestikjärjestuses; • rikastab lugemise kaudu oma sõnavara.
	3. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab sõnastikest lähedase ja vastandtäendusena sõnu; • kontrollib kirjutatud õpiku ja sõnastiku järgi; • rikastab lugemise kaudu oma sõnavara, kasutab sõnaraamatuid ja leiab sõnaartiklist vajalikku teavet.

Õppesisu 1. klassis

Suuline keelekasutus (kõnelemine ja kuulamine)

Kõnelemine

Hääldus- ja intonatsiooniharjutused. Hääle tugevuse kohandamine vastavalt olukorrale. Sobivad kõnetusviisid palumisel, küsimisel, keeldumisel, vabandamisel, tänamisel.

Lihtlauseliste küsimuste moodustamine, küsimuste esitamine ja neile vastamine. Sõnavara rikastamine: Töö lähedase tähendusega sõnadega, sõnatähenduse selgitamine ja täpsustamine. Eri teemadel vestlemine sõnavara rikastamiseks, arutamine paaris ja väikeses rühmas. Jutustamine etteantud teema põhjal (küsimuste ja kava järgi). Jutustuse peamise sõnumi leidmine ja väljatoomine. Luuletuse sisu selgitamine. Esemete, nähtuste, tegelaste jms võrdlemine ja rühmitamine. Loetu või kuuldu väljendamine dramatiseeringus. Tuttava luuletuse, dialoogi peast esitamine loomuliku tooniga.

Kuulamine

Helide, häälte ja häälikute eristamine (asukoht ja järjekord sõnas). Hääliku pikkuse eristamine, rõhuasetusega täishääliku pikkusel. Suuliste tööjuhendite järgi toimimine. Õpetaja ja kaaslaste ettelugemise kuulamine, kuuldu kirjeldamine (tegelaste leidmine ja iseloomustamine, tegevused loos, keskkonna kirjeldus jms).

Praktilised tööd:

- õpetaja ja kaasõpilase jutustuse kuulamine, jälgimine;
- jutustuse lõpu ennustamine;
- loetu dramatiseerimine;
- jutustusel põhineval lihtsamates rollimängudes osalemine;
- jutustamine kuuldu, nähtu (sh õpiku illustratsiooni, pildi, pildiseeria), läbielatu, loetu põhjal;
- aheljutustamine;
- kuulnud jutustuse laiendamine ja täiendamine;
- luuletuse või dialoogi peast esitamine;
- laste laulumängud (poteška, zaklitska) kui rahvaluule žanrid.

Kirjutamine (kirjatehnika, õigekiri ja tekstiloome)

Kirjutamise eelharjutused. Kirjutamine pliiatsi ja kriidiga. Joonistähete kirjutamine. Õige pliiatsihoid ja kirjutamisasend. Keeleõpetus ja õigekiri. Häälik ja täht. Täis- ja kaashäälikud. Tähestik. Täishäälikute kolme pikkuse eristamine ja õigekiri. Täishäälikuühend. Täishääliku pikkuse eristamine ja õigekiri, kaashääliku pikkusega tutvumine. Kaashäälikuühend. Sõna ja lause. Lause lõpumärgid: punkt, (küsi- ja hüüumärgi vaatlemine). Koma lauses (teksti vaatlus). Väikeste ja suurte kirjatahete tundmaõppimine ning kirjutamine. Tähtede seostamine. Suur algustäht lause algul ja nimedes. Täishäälikute kasutamine susisevate järel: жи-ии, ча-ца, чу-чу. чк, чн, нч, ну, ьн õigekirjutamine. Ъ kasutamine sõna lõpus ja keskel. Eessõnade õigekiri. Liitsõnade vaatlus (moodustamine). Teksti paigutusega tutvumine. Teksti ärakiri tahvlilt, õpikust.

Praktilised tööd:

- etteütlemise järgi sõnade ja lausete kirjutamine (15 – 20 sõna lihtlausetena);
- lüünkümberjutustuse kirjutamine;
- jutule alguse või lõpu kirjutamine;
- loovtöö kirjutamine (pildi, pildiseeria, küsimuste järgi);
- tahvlile, vihikusse ja õpilaspäevikusse kirjutamine;
- teksti ärakiri tahvlilt, õpikust;
- töö vormistamine näidise järgi (töö puhtus, käekirja loetavus);
- tarbeteksti kirjutamine näidise järgi: kutse, õnnitlus (kujundamine näidise järgi).

Lugemine (lugemistehnika, kirjandus- ja muude tekstide tutvustamine, analüüsimine ja mõistmine)

Raamatu (sh õpiku) üldine vaatlus: teksti paigutus, sisukord, illustratsioon, õppeülesannete esitus (õpikus). Trükitähete tundmaõppimine. Tähtedest sõnade ja sõnadest lausete lugemine.

Silpidest sõnade moodustamine. Lugemistehnika arendamine: õige hääldus, lugemise ladusus, pausid lugemisel, intonatsioon, lugemise tempo. Käekirjalise teksti lugemine klassitahvilt ja vihikust. Teabeteksti lugemine: tööjuhend, kutse, õnnitlus, saatekava, raamatu sisukord. Sõna, lause, teksti sisu mõistmine ja selle väljendamine. Luuletuste ülesehitus (riimid). Tekstiliikide eritamine: jutt, muinasjutt, luuletus, mõistatus. Kirjandustekstid: liisusalm, muinasjutt, mõistatus, luuletus, piltjutt, vanasõna, jutustus, näidend. Lastekirjandusega tutvumine. Loetud raamatu autori, kunstniku (illustraatori), tegelaste nimetamine, loetust jutustamine. Loetule emotsionaalse hinnangu andmine (lõbus, tõsine, igav jne).

Praktilised tööd:

- loo sisu ennustamine pealkirja, piltide jms alusel;
- loole alguse või lõpu mõtlemine;
- piltjuttude tegemine;
- loetud jutustuses olevate tegelaste iseloomustamine;
- küsimustele vastamine loetu põhjal (vastus on tekstis otsesõnu kirjas);
- riimuvate sõnade leidmine luuletustes (õpetaja abiga);
- huvipakkuva raamatu leidmine kooli või kodukoha raamatukogust täiskasvanu abiga;
- loetud raamatu autori, kunstniku (illustraatori), tegelaste nimetamine, loetust jutustamine ning loetule emotsionaalse hinnangu andmine (lõbus, tõsine, igav jne).

Õppesisu 2. klassis

Suuline keelekasutus (kõnelemine ja kuulamine)

Kõnelemine

Sõnatähenduste selgitamine ja täpsustamine aktiivse sõnavara laiendamiseks. Suuline keelekasutus, viisakusväljendid. Kuuldud jutu ümberjutustamine; pikema dialoogi jälgimine, hinnangud tegelastele ja sisule. Hääldus- ja intonatsiooniharjutused. Eneseväljendus dramatiseeringus ja rollimängus. Kõne eri nüansside (tempo, hääletugevus, intonatsioon) esiletoomine dramatiseeringus. Kõnelemine eri olukordades, nt telefonitsi, klassi esindajana jms. Nii enese kui ka teiste tööde tunnustav kommenteerimine. Oma arvamuse avaldamine nähtud või kuuldud kogemusest lähtuvalt ja arvamuse põhjendamine. Arutlemine paaris ja rühmas: oma suhtumise väljendamine, nõustumine ja mittenõustumine, ühiste seisukohtade otsimine. Mõtete väljendamine terviklausetena. Küsimuste moodustamine, küsimuste esitamine ja neile vastamine. Eri meeleoluga luuletuste (aastaajad, laste elu) mõtestatult peast esitamine.

Kuulamine

Hääliku pikkuste eristamine. Õpetaja ja kaaslaste suuliste mitmeastmeliste juhendite meeldejätmise ja nende järgi toimimine. Kaaslaste ettelugemise kuulamine ja hinnangu andmine ühe aspekti kaupa (õigsus, pausid ja intonatsioon mõtte toetajana). Kuulatud tekstist oluliste mõistete leidmine.

Praktilised tööd:

- loetud teksti jutustamine, küsimuste, etteantud kava, piltide või pildiseeria põhjal;
- jutule alguse või lõpu väljamõtlemine;
- jutukeste koostamine ja rääkimine oma kogemuste põhjal;
- jutukeste koostamine ja rääkimine etteantud kava järgi;
- luuletuse peast esitamine;
- erinevates olukordades eneseväljendamist võimaldavad rollimängud;
- pala dramatiseerimine;
- arvamuse avaldamine loetud raamatu või filmi kohta ning oma arvamuse põhjendamine;
- sündmuse, isiku, looma, eseme kirjeldamine tugisõnade, skeemi, tabeli abil;

- õpetaja ja kaaslaste suulise mitmeastmelise juhendi järgi toimimine;
- õpetaja ettelõetud tekstist oluliste mõistete leidmine ja lihtsa skeemi koostamine õpetaja juhendamisel.

Kirjutamine (kirjatehnika, õigekiri ja tekstiloome)

Kirjatehnika

Suurte ja väikeste kirjatähtede kordamine. Kirjutamise tehnika arendamine: ühtlane kirjarida, õiged tähekujud ja seosed nii väikestel kui suurtel kirjatähtedel. Näidise järgi kirjatöö paigutamine vihiku lehele, kirjapaberile; kuupäeva kirjutamine.

Õigekiri

Sõnade sufiksiga *-ук, -ек* õigekiri. Sõnade sufiksiga *-н* õigekiri. *нн* sõnades sufiksiga *-н*. Sõnamoodustusmorfeemid. Morfeemide liigid: eesliide. Täis- ja kaashäälikud eesliidetes: *до-, но-, под-, про-, от-, о-; за-, на-, над-; с-, в-; об-, ом-, над-, под-*. Eessõnade ja eesliidete eristamine. Silbitamine, poolitamise üldpõhimõtted. Lauseliik ja lõpumärk (jutustav, väit- ja küsilause). Koma kasutamine liitlause kirjutamisel. Suur algustäht oma kooli ja tuttavates kohanimes. *Б* kasutamine sõna lõpus ja keskel. Täishäälikute kasutamine susisevate järel: *жу-шш, ча-щч, чу-щч. чк, чн, нч, нщ, щн* õigekiri. Etteütlemise järgi kirjutamine õpitud keelendite ulatuses (20–25 sõna lihtlausestena). Kirjavea parandamine, kui veale tähelepanu juhitakse.

Kirjalik tekstiloome

Teabetekst: tööjuhend, sõnastik, raamatu sisukord, õpikutekst, teatmeteose tekst. Meediatekst: ajalehe, ajakirja tekst. Teksti kompositsioon: pealkiri, loo alustus, sisu, lõpetus. Kutse, õnnitluse ja teate koostamine õpetaja abiga. Tekstilähedase ümberjutustuse kirjutamine küsimuste ja tugisõnade toel. Loovtöö skeemi, kaardi toel; fantaasialugu. Jutu ülesehitus: alustus, sisu ja lõpetus; jutule alguse ja lõpu kirjutamine. Omakirjutatud teksti üle kaaslastega arutlemine.

Praktilised tööd:

- õpetaja abiga kutse, õnnitluse ja teate koostamine (nii arvutis kui paberile kirjutades);
- loovtöö ning ümberjutustuse kirjutamine pildiseeria, tugisõnade ja küsimuste abil;
- etteütlemise järgi õpitud keelendite ulatuses sisult tuttava teksti kirjutamine ja kirjutatu kontrollimine näidise järgi (20–25 sõna lihtlausestena).

Lugemine (lugemistehnika, kirjandus- ja muude tekstide tutvustamine, analüüsimine ja mõistmine)

Lugemistehnika arendamine õpetaja juhendite järgi: oma lugemisvea parandamine, kui sellele tähelepanu juhitakse, sobiva intonatsiooni kasutamine. Lugemistehniliselt raskete sõnade ja sõnaühendite lugema õppimine. Kahekõne lugemine, intonatsiooni ja tempo valik saatelause alusel ja partnereid arvestades. Eri liiki lühitekstide (teade, kiri, ajakirja rubriik, sõnastik) mõistev lugemine. Oma ja õpetaja käekirjalise teksti lugemine klassitahvlilt ja vihikust. Raamatu/teksti üldine vaatlus: teksti paigutus, sisukord, õppeülesannete esitus. Üksikute tingmärkide (õppekirjanduse tingmärgid, liiklusmärgid jms), skeemide, kaartide ja tabelite lugemine õppekirjanduses ning lasteraamatutes. Teksti sisu aimamine pealkirja, piltide, üksiksõnade jm alusel. Tekstist õpitavate keelendite, samuti sünonüümide, otsese ja ülekantud tähendusega sõnade jms leidmine. Õpiku sõnastiku kasutamine. Tekstis küsimuse, palve, käsu ja keelu äratundmine. Lõetud jutustuse ja muinasjutu kohta kava koostamine (teksti jaotamine osadeks); skeemi/kaardi koostamine õpetaja abiga. Loetu põhjal teemakohastele küsimustele vastamine (ka siis, kui vastus otse tekstis ei sisaldu). Loole alguse ja lõpu mõtlemine. Tegelaiste iseloomustamine. Luuletuste ilmekas (mõtestatud) esitamine. Riimuvate sõnade leidmine õpetaja abiga. Tekstiliikide eristamine: jutustus, luuletus, näidend, mõistatus, vanasõna. Kirjandustekstid: rahvaluuleline liisusalm, muinasjutt, mõistatus, luuletus, piltjutt, vanasõna,

jutustus, näidend, muistend. Loetud raamatu tutvustamine ja soovitamine. Vajaliku teose otsimine kooli või kodukoha raamatukogust autori ja teema järgi täiskasvanu abiga.

Praktilised tööd:

- dialoogide lugemine;
- lugemispäeviku täitmine;
- loetu üle arutlemine (tegelaste ja koha määratlemine, olulise sõnumi leidmine ja väljatoomine) ja selle kohta küsimuste esitamine;
- küsimustele sobiva vastuslause leidmine tekstist;
- tööjuhendi lugemine ja seal sisalduvate juhiste täitmine;
- kuuldu/loetu põhjal skeemi/kaardi koostamine.

Õppesisu 3. klassis

Suuline keelekasutus (kõnelemine ja kuulamine)

Kõnelemine

Hääldus- ja intonatsiooniharjutused. Selge häälduse jälgimine teksti esitades. Kõne eri nüansside (tempo, hääletugevuse, intonatsiooni) esiletoomine dramatiseeringus jm esituses. Sobivate kõnetuste (palumine, küsimine, keeldumine, vabandust palumise, tänamise) valik suhtlemisel. Suuline selgitus, kõnetus- ja viisakusväljendid, teietamine ja sinatamine. Kõnelemine eri olukordades: vestlus tundmatuga, sh telefonitsi, klassi/kooli esindamine, võistkonda kutsumine, koostegevusest loobumine jms. Sõnavara arendamine: sõnatähenduse selgitamine ja täpsustamine, aktiivse sõnavara laiendamine, lähedase ja vastandtäheendusega sõna leidmine. Oma arvamuse avaldamine. Mõtete väljendamine terviklausetena ja sobiva sõnastusega (sõnavalik, mõtte lõpuleviimine). Küsimuste moodustamine ja esitamine ning neile vastamine. Eneseväljendus dramatiseeringus ja rollimängus erisuguste meeleolude väljendamiseks. Luuletuste ja dialoogide esitamine. Nii enese kui ka teiste tööde tunnustav kommenteerimine õpetaja juhiste alusel.

Kuulamine

Hääliku pikkuste eristamine. Sõnarõhk. Ettelugemise kuulamine. Kaaslase ettelugemise hindamine ühe aspekti kaupa (õigsus, pausid ja intonatsioon mõtte toetajana). Kuuldu ning nähtu kommenteerimine. Fakti ja fantaasia eristamine. Kuuldu (muinasjutt, lühijutt lapse elust, proosa-, luule ja ainetekst), nähtu (lavastus, film) sisu ümberjutustamine. Dialoogi jälgimine, hinnangud tegelastele ja nende ütlustele.

Praktilised tööd:

- jutustamine kuuldu, nähtu, läbielatu, loetu, pildi, pildiseeria ja etteantud teema põhjal;
- aheljutustamine;
- jutule alguse või lõpu väljamõtlemine;
- rollimängud: vestlus tundmatuga, sh telefonitsi, klassi/kooli esindamine, võistkonda kutsumine, koostegevusest loobumine jms;
- eri teemadel vestlemine sõnavara rikastamiseks, arutamine paaris ja väikeses rühmas;
- sündmuste, isiku, looma, eseme jm kirjeldamine tugisõnade, skeemi ning tabeli abil;
- tuttava luuletuse ja dialoogi ilmekas (mõttestatud) esitamine.
- dramatiseeringud ja esitlused kõne eri nüansside ja meeleolude esiletoomiseks;
- arvamuse avaldamine loetud raamatu või filmi kohta ning oma arvamuse põhjendamine, kaaslase arvamusega nõustumine ja mittenõustumine, ühiste seisukohtade otsimine, kaaslase arvamuse küsimine;
- enese kui ka teiste tööde tunnustav kommenteerimine õpetaja juhiste alusel;
- pikema suulise juhendi meeldejätmise ja selle järgi toimimine;
- kaaslase ja õpetaja juhtnõõride kuulamine, nende järgi toimimine.

- õpetaja ettelõetud ainetekstist oluliste mõistete leidmine ning lihtsa skeemi koostamine.

Kirjutamine (kirjatehnika, õigekiri ja tekstiloome)

Kirjatehnika

Kirjutamise tehnika süvendamine, oma loetava käekirja kujundamine, kirjutamise kiiruse arendamine. Kirjutamisvilumuse saavutamine (õiged tähekujud ja proportsioonid, loetav käekiri, ühtlane kirjarida, kirjatöö nõuetekohane välimus, töö vormistamine). Teksti ärakiri tahvlilt ja õpikust. Kirjutatu kontrollimine õpiku ja sõnastiku järgi. Oma kirjavea parandamine. Etteütlemise järgi kirjutamine. Tahvlile, vihikusse ja õpilaspäevikusse kirjutamine. Tarbeteksti kirjutamine näidise järgi: kutse, ümbrik.

Õigekiri

Tähestiku järjekord. Tähed ja häälikud. Rõhk. Sõna häälikuanalüüs. Sõna ja silp. Täis- ja kaashäälikuühendi õigekiri. Vene keele täishäälikute ja kaashäälikute süsteem. Palatalisatsiooni märgistamise viisid kirjas: *e, ё, ю, я, и, ъ*. Tähtede *e, ё, ю, я* häälikutähendus. Täis- ja kaashäälikud eesliidetes: *до-, по-, под- (подо-), про-, от- (ото-), о-, за-, на-, над-; об- (обо-), над-, под-; с- (со-), в- (во-), вы-, пере- жне*. Eessõnad: *в, во, с, о, об, от, за, на, над, по, под, про*. Eessõnad ja eesliide. Sõnamoodustusmorfeemid. Morfeemide liigid: sufiks. Sufiksite tähendus. Sõnaliikide muutmine sufiksite *к-, -б-, -ость- (-еть-), -н- жне* abil. Suur algustäht lause alguses, inimese- ja loomanimeses, tuntumates kohanimedes. Väike algustäht õppeainete, kuude, nädalapäevade, ilmakaarte nimetustes. Poolitamise harjutamine. Liitsõna. Nimi-, omadus- ja tegusõna. Ainsus ja mitmus. Sõnavormide moodustamine küsimuste alusel. Olevik ja minevik. Pöördelõppude õigekirjutus. Väit- (jutustav), küsi- ja hüüdlause. Lause lõpumärgid. Koma kasutamine loetelus. Sidesõnad, mis koma ei nõua. Etteütlemise järgi kirjutamine õpitud keelendite ulatuses. Oma kirjavea iseseisev leidmine. Sõnavara: lähedase ja vastandtäheandusega sõna. Sõna ja tema vormide õigekirja ning tähenduse omandamine ja täpsustamine.

Kirjalik tekstiloome

Lausete laiendamine ja sidumine tekstiks. Tarbetekst: ajaleheartikkel, teade, nimekiri jms. Ümberjutustus. Vabajutt, jutt pildi, pildiseeria, küsimuste, skeemi, kaardi või kava toel, fantaasialugu. Jutu ülesehitus: alustus, sisu, lõpetus. Kirja (sh e-kirja) koostamise tavad. Omakirjutatud teksti üle kaaslasega arutamine.

Praktilised tööd:

- sündmusest ja loomast kirjutamine;
- jutule alguse ja lõpu kirjutamine;
- loovtöö kirjutamine (vabajutt, jutt pildi, pildiseeria, küsimuste, skeemi, kaardi või kava toel, fantaasialugu); etteütlemise järgi sisult tuttava teksti kirjutamine ja kirjutatu kontrollimine näidise järgi (30–40 sõna);
- lihtsamate sõnastike või õpiku kasutamine, et enda kirjutatut kontrollida;
- kutse ja ümbriku vormistamine (näidise järgi);
- kirja kirjutamine ja vormistamine;
- e-kirja kirjutamine e-posti kaudu saatmiseks;
- tarbeteksti (ajaleheartikli, teate, nimekirja jne) kirjapanek;
- ümberjutustuse kirjutamine tugisõnade, skeemi, kaardi või kava toel;

Lugemine (lugemistehnika, kirjandus- ja muude tekstide tutvustamine, analüüsimine ja mõistmine)

Raamatu/teksti üldine vaatlus: teksti paigutus, sisukord, õppeülesannete esitus. Teksti ülesehitus: pealkiri, teksti osad (lõigud, loo alustus, sisu, lõpetus). Lugemistehnika arendamine õpetaja juhendite järgi (õige hääldus, ladusus, pausid, intonatsioon, tempo; oma lugemisvea parandamine, kui sellele tähelepanu juhitakse). Ladus ja automatiseerunud lugemine.

Tingmärgid (õppekirjanduse tingmärgid, liiklusmärgid jms), skeemid, kaardid ja tabelid õppekirjanduses, lasteraamatutes ning lasteajakirjanduses. Sõna, lause ning teksti sisu mõistmine. Tekstis küsimuse, palve, käsu ja keelu äratundmine. Teksti sisu ennustamine pealkirja, piltide ja üksiksõnade järgi. Riimuvate sõnade leidmine luuletustes. Tekstiliikide eristamine: muinasjutt, mõistatus, vanasõna, luuletus, jutustus, näidend, kiri Kirjandus: folkloorne lastelaul, liisusalm, jutustus, muinasjutt, muistend, luuletus, kahekõne, näidend, sõnamänguline tekst, piltjutt, mõistatus, vanasõna.

Praktilised tööd:

- oma ja kaaslaste lugemistehnika hindamine õpetaja juhiste alusel;
- oma ja õpetaja käekirjalise teksti lugemise klassitahvlilt ja vihikust;
- jutustava ja kirjeldava teksti ning tarbe- ja teabeteksti (õpilaspäeviku, kutse, õnnitluse, saatekava, tööjuhendi, raamatu sisukorra, sõnastiku, teate, eeskirja, retsepti, õpikuteksti, teatmeteose teksti, ajalehe- ja ajakirja ning muu meediateksti) lugemine;
- üksikute tingmärkide (õppekirjanduse tingmärgid, liiklusmärgid jms), skeemide, kaartide ja tabelite lugemine õppekirjanduses, lasteraamatutes ning lasteajakirjanduses;
- õpiku sõnastiku iseseisev kasutamine;
- töö tekstiga: tekstist õpitavate keelendite, sünonüümide, otsese ja ülekantud tähendusega sõnade leidmine;
- teksti jaotamine osadeks ning tekstiosade pealkirjastamine;
- loetava kohta kava, skeemi, kaardi koostamine;
- loetu põhjal teemakohastele küsimustele vastamine;
- loole alguse ja lõpu mõtlemine;
- teksti teema ja peamõtte sõnastamine ja tegelaste iseloomustamine;
- jutustavate luuletuste ja proosateksti mõtestatud esitamine;
- kahekõne lugemine, intonatsiooni ja tempo valik saatelause alusel ning partnereid arvestades;
- loetud raamatust jutustamine, loetule emotsionaalse hinnangu andmine ja raamatust lühikokkuvõtte tegemine;
- vajaliku raamatu leidmine iseseisvalt;
- lugemispäeviku täitmine.

II kooliaste

SUULINE JA KIRJALIK SUHTLUS

Õpitulemused II kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel klassiti
Õpilane valib juhendamise abil eesmärgile ja olukorrale vastava suhtluskanali ja –viisi.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teab millised suhtluskanalid ja -viisid sobivad erinevates olukordades.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • valib juhendamise abil eesmärgile ja olukorrale vastava suhtluskanali.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • valib juhendamise abil eesmärgile ja olukorrale vastava suhtluskanali ja –viisi.

Õpilane sõnastab teksti kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid, avaldab arvamust, sõnastab järelduse.	4. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> • kuulab mõtestatult eakohast teksti, toimib saadud sõnumi või juhendite järgi; • annab lühidalt edasi kuuldu sisu; • esitab kuuldu ja nähtu kohta küsimusi.
	5. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> • esitab kuuldu ja loetu kohta küsimusi • väljendab oma arvamust, annab infot edasi selgelt ja ühemõtteliselt.
	6. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> • teeb kuuldu ja loetust nii suulise kui ka kirjaliku kokkuvõtte; • sõnastab teksti kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid, avaldab arvamust, sõnastab järelduse.
Õpilane lahendab lihtsamaid probleemülesandeid paaris- ja rühmatöös.	4. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> • leiab koos partneri või rühmaga vastuseid lihtsamatele probleemülesannetele õpetaja juhendamisel.
	5. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> • leiab koos partneri või rühmaga vastuseid lihtsamatele probleemülesannetele, kasutades sobivalt kas suulist või kirjalikku vormi.
	6. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> • lahendab lihtsamaid probleemülesandeid paaris- ja rühmatöös.
Õpilane annab tekstile või seisukohale põhjendatud tagasisidet, väljendab loetu põhjal enda seisukohti ja väärtushoiakuid.	4. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> • annab tekstile või seisukohale põhjendatud tagasisidet.
	5. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> • annab tekstile või seisukohale põhjendatud tagasisidet, väljendab loetu põhjal enda seisukohti.
	6. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> • annab tekstile või seisukohale põhjendatud tagasisidet, väljendab loetu põhjal enda seisukohti ja väärtushoiakuid.
Õpilane	4. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> • järgib tänapäeva vene kirjakeele ja kõneetiketi norme;
	4. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> • esitab oma mõtteid vabalt, loogiliselt ja sidusalt, teemale ja suhtlusolukorrale vastavalt suuliselt.

<ul style="list-style-type: none"> väljendab oma mõtteid vabalt, loogiliselt ja sidusalt, teemale ja suhtlusolukorrale vastavalt nii suuliselt kui kirjalikult. 	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> väljendab oma mõtteid vabalt, loogiliselt ja sidusalt, teemale ja suhtlusolukorrale vastavalt kirjalikult.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kasutab suhtluses sobivaid keelevahendeid, sh korrektset kirjakeelt õpitu piires nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses; järgib tänapäeva vene kirjakeele ja kõneetiketi norme.

Õppesisu 4. klassis

Hääliku pikkuste eristamine. Kaasõpilase ja õpetaja eesmärgistatud kuulamine. Kuuldu põhjal tegutsemine, kuuldule hinnangu andmine. Kuuldud teksti analüüsimine õpetaja juhendamisel. Tekstide kriitiline kuulamine (fakti ja fantaasia eristamine jms). Lavastuse, kuuldud proosa-, luule- ja ainetekstide sisu ümberjutustamine. Visuaalsed ja tekstilised infoallikad ja nende usaldusvääruse hindamine. Fakt ja arvamus. Sõnavara avardamine ja täpsustamine, töö sõnastikega. Keelekasutus erinevates suhtlusolukordades: koolis, avalikus kohas, eakaaslastega, täiskasvanutega suheldes, suulises kõnes ja kirjalikus tekstis. Olukorrale sobiva suhtluskanali valimine. Vestlus etteantud teema piires. Küsimustele vastamine, esitlus, tutvustus. Oma seisukohtade põhjendamine. Erinevate käitumisviiside ja koostöövormide võrdlemine. Oma arvamuse avaldamine, seisukoha põhjendamine, kaaslaste arvamuse küsimine. Lisateabe otsimine. Suulises keelekasutuses kirjakeele põhinormingute järgimine ning mõtete sobiv sõnastamine (sõnavalik, parasitkeelendite vältimine, mõtte lõpuleviimine). Dialog ja dramatiseering. Pantomim. Rollimäng. Erinevate strateegiate kasutamine kõneülesannetes (nt võrdlemine, kirjeldamine). Eritüübiliste küsimuste moodustamine (nt intervjuu tegemiseks). Nii enese kui ka teiste tööde tunnustav kommenteerimine õpetaja juhiste alusel.

Praktilised tööd:

- sõnastike ja teatmeteoste kasutamine probleemülesannete lahendamisel;
- luuletuse või rolliteksti peast esitamine;
- õpetaja ettelugemise järel oluliste mõistete ja seoste leidmine;
- kuuldud tekstist lühikokkuvõtte sõnastamine;
- kuuldud teabe rühmitamine skeemi, märksõnade jm alusel;
- dialoogi ja dramatiseeringu koostamine ja esitamine;
- rollimängud (intervjuu);
- tagasiside andmine nii enda kui teiste töödele ja esitustele õpetaja juhiste alusel.

Õppesisu 5. klassis

Keelekasutus erinevates suhtlusolukordades: koolis, avalikus kohas, eakaaslastega, täiskasvanutega suheldes, suulises kõnes ja kirjalikus tekstis. Kaasõpilase ja õpetaja eesmärgistatud kuulamine. Kuuldu põhjal tegutsemine, kuuldu kohta arvamuse esitamine. Suuline arvamusavaldus ja vestlus etteantud teemal, vastulausele reageerimine ning seisukohast loobumine. Küsimustele vastamine, esitlus ja tutvustus. Väite põhjendamine.

Praktilised tööd

- kuuldust ja loetust suulise ja kirjaliku kokkuvõtte tegemine;
- rollimängud (erinevad suhtlusolukorrad);
- väitlused.

Õppesisu 6. klassis

Suuline arvamuse avaldamine ja vestlus etteantud teemal, vastulausele reageerimine ning seisukohast loobumine. Küsimustele vastamine, esitlus ja tutvustus. Väite põhjendamine. Seisukoha põhjendamine paaris- või rühmatöö ajal ning kõnejärg. Kaaslase täiendamine ja parandamine. Kaasõpilaste töödele hinnangu andmine ja tunnustuse avaldamine. Klassivestlus, diskussioon. Telefonivestluse alustamine ja lõpetamine. Virtuaalkeskonnas suhtlemise eesmärgid, võimalused, ohud, privaatsus ja avalikkus. E-kiri.

Praktilised tööd:

- väitlused etteantud teemal;
- rollimängud (telefonivestlus jms);
- lühike esitlus;
- tagasiside andmine klassikaaslase esitlusele õpetaja juhendite alusel (positiivses võtmes);
- e-kirja koostamine.

TEKSTI VASTUVÕTT

Õpitulemused II kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel klassiti
Õpilane valib ja loeb sobivaid tervikteoseid nii eesti kui ka maailma lastekirjandusest.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • on läbi lugenud vähemalt neli eakohast väärtkirjandusteost (raamatut).
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • on läbi lugenud vähemalt viis eakohast väärtkirjandusteost (raamatut).
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • on läbi lugenud vähemalt kuus eakohast väärtkirjandusteost (raamatut). • valib ja loeb sobivaid tervikteoseid nii eesti kui ka maailma lastekirjandusest.
Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • loeb ja mõistab eakohaseid õpi- ja elutarbelisi ning huvivaldkondade tekste; • loeb mõtestatult, nimetab teksti teema ja sõnastab lühidalt peamõtte.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • loeb eakohast teksti ladusalt ja mõtestatult.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • mõistab lihtsat plaani, tabelit, diagrammi, kaarti; • nimetab loetud teksti teema.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • loeb ja mõistab eakohaseid õpi- ja elutarbelisi ning huvivaldkondade tekste; • loeb mõtestatult, nimetab teksti teema ja sõnastab lühidalt peamõtte.
Õpilane teeb loetust kokkuvõtte ning annab lugemissoovitusi kaaslastele.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • vastab teksti põhjal koostatud küsimustele tekstinäidete või oma sõnadega, koostab teksti kohta küsimusi.

	<p>5. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> tutvustab loetud kirjandusteose sisu ja tegelasi ning kõneleb loetust.
	<p>6. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> teeb loetust kokkuvõtte ning annab lugemissoovitusi kaaslastele.
Õpilane valib lugemise eesmärgile sobiva lugemisviisi.	<p>4. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> valib lugemise eesmärgile sobiva lugemisviisi.
	<p>5. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> valib lugemise eesmärgile sobiva lugemisviisi.
	<p>6. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> valib lugemise eesmärgile sobiva lugemisviisi.
Õpilane tunneb teabekeskondi ning visuaalseid ja tekstilisi infoallikaid, leiab neist vajaliku teabe.	<p>4. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> otsib teavet tundmatute sõnade kohta õpetaja abiga, teeb endale selgeks nende tähenduse.
	<p>5. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> otsib õpetaja abiga erinevat teavet keele ja kirjanduse valdkonna teabekeskondadest.
	<p>6. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> tunneb teabekeskondi ning visuaalseid ja tekstilisi infoallikaid, leiab neist vajaliku teabe.
<p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> leiab ja hindab kriitiliselt teavet erinevatest kirjalikest allikatest ning kasutab leitud (usaldusväärset) informatsiooni enda tekstides; hindab kuuldud informatsiooni usaldusväärsust. 	<p>4. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> leiab juhendamise abil tekstiloomeks vajalikku teavet kindlast infoallikast (õpetaja määratletud) ja hindab selle usaldusväärsust.
	<p>5. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> leiab juhendamise abil tekstiloomeks vajalikku teavet nii raamatukogust kui veebipõhistest infoallikatest; võrdleb eri kirjalikest allikatest pärit infot, eristab olulist ebaolulisest, fakti arvamusest.
	<p>6. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> leiab ja hindab kriitiliselt teavet erinevatest kirjalikest allikatest ning kasutab leitud (usaldusväärset) informatsiooni enda tekstides; hindab kuuldud informatsiooni usaldusväärsust.

Õppesisu 4. klassis

Lugemiseks valmistumine, keskendunud lugemine. Lugemistehnika arendamine. Häälega ja hääleta lugemine, pauside, tempo ja intonatsiooni jälgimine. Lugemist hõlbustavad võtted. Oma lugemise jälgimine ning lugemisokuse hindamine. Tööjuhendi lugemine. Tarbe- ja õppetekstide mõtestatud lugemine (reegel, juhend, tabel, skeem, kaart jm). Tekstide võrdlemine etteantud ülesande piires. Sõna, lause ning teksti sisu mõistmine. Kujundlik keelekasutus (piltlik väljend). Enne lugemist olemasolevate teemakohaste teadmiste ja kogemuste väljaselgitamine. Kirjandusteksti süžee, sündmuste toimumise koht, aeg ja tegelased. Sündmuste järjekord. Arutlemine tekstis käsitletud teema üle. Tegelaste käitumise motiivide analüüs. Küsimustele vastamine tekstinäidetega või oma sõnadega. Trükised (raamat, ajaleht, ajakiri), nendes orienteerumine ja vajaliku teabe leidmine. Huvipakkuva raamatu leidmine, iseseisev lugemine, vajaliku info leidmine. Lugemissoovituste jagamine klassikaaslastele. Loetud raamatust jutustamine, loetule emotsionaalse hinnangu andmine ja raamatust lühikokkuvõtte tegemine. Tekstiliikide eristamine: jutustus, muinasjutt, luuletus, näidend, vanasõna, kõnekäänd, kiri. Ilukirjandus: kunstmuinasjutt, tõsielujutt eakaaslastest, ilu- ja aimekirjandus loomadest, seiklusjutt, näidend, rahvaluule, värsslugu, vanasõnad ning kõnekäänd.

Praktilised tööd:

- loetud teksti kohta küsimuste koostamine;
- tundmatute sõnade kohta teabe otsimine keele ja kirjanduse valdkonna teabekeskondadest (õpetaja abiga);
- ülesanded tekstist vajaliku info leidmiseks;
- teksti sisu ennustamine pealkirja, piltide, remarkide, üksiksõnade jm alusel;
- oma arvamuse sõnastamine ja põhjendamine loetud teksti põhjal;
- töö tekstiga: tundmatute sõnade tähenduse selgitamine, märkmete tegemine loetu põhjal, märksõnaskeemi, küsimuste koostamine;
- loetava kohta kava, skeemi/kaardi koostamine;
- rollimängud;
- dramatiseeringud loetud teksti põhjal;
- luuletuse sisu eripära määramine (loodusluuletus, nali jne), riimide leidmine ja loomine,
- riimuvate sõnade toel värsside loomine;
- luuletuse ja proosateksti mõtestatud esitamine (meeleolu, laad);
- trükistest (ajaleht, ajakiri, teatmeteos) vajaliku teabe leidmine;
- loetud raamatust lühikokkuvõtte tegemine;
- loetud raamatu sisu ja tegelaste tutvustamine klassikaaslastele;
- vajaliku raamatu leidmine iseseisvalt, ka kataloogi või e-otsingut kasutades.

Õppesisu 5. klassis

Trükised (raamat, ajaleht, ajakiri), nendes orienteerumine ja vajaliku teabe leidmine. Visuaalselt esitatud info (foto, joonise, graafiku) põhjal lihtsamate järelduste tegemine, seoste leidmine. Eesmärgistatud lugemine, kuulamine, vaatamine, kokkuvõtte tegemine, kuuldu konspekterimine. Tarbe- ja õppetekstide (reegel, juhend, tabel, skeem, kaart, saatekava jne) mõtestatud lugemine. Tarbetekstide keel: kataloogid, kasutusjuhendid, toodete etiketid.

Praktilised tööd

- lihtsatel plaanidel, tabelites, diagrammides, kaartidel oleva info edasiandmine kaaslastele;
- loetud kirjandusteose sisu ja tegelaste tutvustamine klassikaaslastele;
- loetud teksti peamõtte sõnastamine;
- erineva teabe otsimine keele ja kirjanduse valdkonna teabekeskondadest (õpetaja abiga);
- eri allikatest pärit infot võrdlemine (olulise ebaolulisest eristamine);

- skeemist, tabelist, kuulutusest, sõiduplaanist ja hinnakirjast andmete kirjapanek ning seoste esiletoomine.

Õppesisu 6. klassis

Raadio- ja telesaadete eripära, vormid ning liigid. Eesmärgistatud kuulamine, vaatamine, kokkuvõtte tegemine, kuuldu konspekteerimine. Trükiajakirjandus: pressifoto, karikatuur, pildiallkiri. Reklaam: sõnum, pildi ja sõna mõju reklaamis, adressaat, lastele mõeldud reklaam. Tarbetekstide keel: kataloogid, kasutusjuhendid, toodete etiketid. Tarbe- ja õppetekstide (reegel, juhend, tabel, skeem, kaart, saatekava jne) mõtestatud lugemine. Trükised (raamat, ajaleht, ajakiri), nendes orienteerumine ning vajaliku teabe leidmine. Eesmärgistatud lugemine, kuulamine, vaatamine, kokkuvõtte tegemine, kuuldu konspekteerimine

Praktilised tööd:

- loetud tekstist lühikokkuvõtte koostamine;
- kuuldu või nähtu kohta kokkuvõtte tegemine;
- erineva teabe otsimine keele ja kirjanduse valdkonna teabekeskondadest;
- eri allikatest pärit info võrdlemine (olulise ebaolulisest, fakti arvamusest eristamine);
- skeemist, tabelist, kuulutusest, sõiduplaanist ja hinnakirjast andmete kirjapanek ning seoste esiletoomine;
- visuaalselt esitatud info (foto, joonise, graafiku) põhjal lihtsamate järelduste tegemine, seoste leidmine.

TEKSTILOOME

Õpitulemused II kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel klassiti
Õpilane jutustab ja kirjutab loetust, nähtust ning kuuldust, suhtleb kaaslasega ja rühmas.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • jutustab ja kirjutab loetust ning läbielatud sündmusest; • kirjeldab eesmärgipäraselt eset, olendit, inimest.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • jutustab tekstilähedaselt, kokkuvõtlikult kavapunktide järgi, märksõnaskeemi ja küsimuste toel.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • jutustab ja kirjutab loetust, nähtust ning kuuldust, suhtleb kaaslasega ja rühmas.
Õpilane esineb suuliselt, võtab sõna, koostab ja peab lühikese ettekande.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • võtab arutelude käigus sõna.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • esineb suuliselt (luuletuse või dialoogi esitamine).
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • esineb suuliselt, võtab sõna, koostab ja peab lühikese ettekande.
	4. klass Õpilane

Õpilane kirjutab eesmärgipäraselt ja olukohaselt eri liiki eakohaseid tekste.	<ul style="list-style-type: none"> kirjutab eakohase pikkusega ümberjutustusi küsimuste, pildi, pildiseeria, märksõnaskeemi või kava toel; tunneb ära jutustuse, luuletuse, näidendi, muinasjutu, mõistatuse, vanasõna, kõnekäanu, kirja.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kirjutab eesmärgipäraselt loovtöid ja kirju; kasutab tekste luues ja seostades omandatud keele- ja tekstimõisteid.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kirjutab eesmärgipäraselt ja olukohaselt eri liiki eakohaseid tekste.
Õpilane kavandab oma tekstide kirjutamist, täiendab ja muudab oma teksti, loeb kirjutatu üle ja teeb parandusi, vormistab korrektse töö nii käsikirjas kui ka arvutis.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> tunneb kirjutamiseks valmistumise põhietappe. kirjutab nii koolis kui ka igapäevaelus käsitsi ja arvutiga eakohaseid tekste vastavalt kirjutamise eesmärgile, funktsioonile ja adressaadile.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> teeb oma tekstiga tööd, et see oleks korrektselt vormistatud.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kavandab oma tekstide kirjutamist, täiendab ja muudab oma teksti, loeb kirjutatu üle ja teeb parandusi, vormistab korrektse töö nii käsikirjas kui ka arvutis.

Õppesisu 4. klassis

Ümberjutustamine ja ümberjutustuse kirjutamine: tekstilähedane, kokkuvõtlik, loov, valikuline kavapunktide järgi, märksõnade ja küsimuste toel. Loetu ja kuuldu põhjal jutustamine. Loetule, nähtule või kuuldule hinnangu andmine nii kirjalikult kui ka suuliselt. Esitamise eesmärgistamine (miks, kellele, mida). Esitamiseks kohase sõnavara, tempo, hääletugevuse ja intonatsiooni valimine. Õige hingamine ja kehahoid. Jutustus pildi või pildiseeria põhjal, küsimuste, skeemi, kaardi või kava toel, fantaasialugu, kirjeldus, seletus, veenmiskiri, tarbetekstid (juhend, nimekiri, retsept, e-kiri, teade), ajakirjandustekstid (uudis, intervjuu, pildi allkiri, kuulutus, reklaam, arvamuslugu). Protsesskirjutamine: kirjutamiseks valmistumine (märksõnad, idee- või mõtteskeem, tsentriline kaart, sündmuste kaart, muusika, pilt, rollimäng jne), teksti eri versioonide kirjutamine, viimistlemine, toimetamine, avaldamine, tagasiside saamine.

Praktilised tööd:

- ümberjutustuste kirjutamine küsimuste, pildi, pildiseeria, märksõnaskeemi või kava toel;
- aheljutustamine;
- loo ümberjutustamine uute tegelaste ja sündmuste lisamisega;
- loetu ja kuuldu põhjal jutustamine (eseme, olendi, inimese kirjeldamine, iseloomulike tunnuste esitamine) ja hinnangu andmine;
- kirjutamiseks valmistumise erinevate võtete kasutamine.

Õppesisu 5. klassis

Lühiettekanne ja esitlus. Privaatses ja avalikus keskkonnas suhtlemise eetika. Kirjeldamine: sõnavalik, oluliste ja iseloomulike tunnuste esitamine. Kirjelduse ülesehitus: üldmulje, detailid, hinnang. Esemel, olendi ja inimese kirjeldamine. Autori suhtumine kirjeldatavasse ning selle väljendamine. Jutustamine. Jutustuse ülesehitus. Ajalis-põhjuslik järgnevus tekstis. Sidus lausestus. Otsekõne jutustuses. Minavormis jutustamine. Arutlemine. Põhjuse ja tagajärje eristamine.

Praktilised tööd

- lühiettekande loomine ja esitlemine internetis;
- lühiettekande loomine ja esitlemine teatmeteosest leitud info põhjal;
- oma elamustest ja juhtumistest jutustamine ning kirjutamine.

Õppesisu 6. klassis

Protsesskirjutamine: suuline eeltöö, kava ja mõttekaardi koostamine, teksti kirjutamine, viimistlemine, toimetamine ja avaldamine, tagasiside saamine. Kirjandi ülesehitus. Sissejuhatus, teemaarendus, lõpetus. Mustand. Oma vigade leidmine ja parandamine. Lisateabe otsimine. Alustekst, selle edasiarenduse lihtsamad võtted. Visuaalsed ja tekstilised infoallikad ning nende usaldusväärus. Eri allikatest pärit info võrdlemine, olulise eristamine ebaolulisest. Fakt ja arvamus. Uue info seostamine oma teadmiste ja kogemustega. Lühiettekanne ja esitlus internetist või teatmeteostest leitud info põhjal. Privaatses ja avalikus keskkonnas suhtlemise eetika. Kiri, ümbriku vormistamine.

Praktilised tööd:

- lühikese ettekande koostamine ja ettekandmine;
- lühikese kirjandi kirjutamine etteantud teemal (koos mustandiga);
- teksti loomine pildi- ja näitmaterjali põhjal;
- eri allikatest saadud info põhjal võrdluskaardi koostamine ja info usaldusvääruse hindamine;
- ümbriku vormistamine (koos kirja kirjutamisega).

KEELETEADLIKKUS

Õpitulemused II kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel klassiti
Õpilane eristab keelevariante, toob näiteid nende kasutusest.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • eristab murdeid ja toob näiteid nende kasutusest.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • eristab sotsiolekte ja toob näiteid nende kasutusest.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • eristab keelevariante, toob näiteid nende kasutusest.
Õpilane kirjeldab vene keele häälikusüsteemi, eristab sõnaliike ning põhilisi käänd- ja pöörd sõna vorme.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab vene keele häälikusüsteemi;
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • eristab sõnaliike.
	6. klass Õpilane

	<ul style="list-style-type: none"> kirjeldab vene keele häälikusüsteemi, eristab sõnaliike ning põhilisi käänd- ja pöörd sõna vorme.
Õpilane kirjutab õigesti õpitud ortogrammidega sõnu ja kirjavahemärgistab õigesti õpitud punktogrammidega lauseid.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kirjutab õigesti õpitud ortogrammidega sõnu ja kirjavahemärgistab lihtlauseid; kirjutab etteütlemise järgi sisult tuttavat teksti (40–60 sõna).
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kirjutab õigesti õpitud ortogrammidega sõnu ja kirjavahemärgistab lihtlauseid, sh koondlauseid; kirjutab etteütlemise järgi sisult tuttavat teksti (50–70 sõna).
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kirjutab etteütlemise järgi sisult tuttavat teksti (60–80 sõna); kirjutab õigesti õpitud ortogrammidega sõnu ja kirjavahemärgistab õigesti õpitud punktogrammidega lauseid.
Õpilane rakendab omandatud keeleteadmisi tekstiloomes ja tekstianalüüsis.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kasutab õpitud keelendeid nii kõnes kui kirjas vastavalt suhtlemise eesmärgile, funktsioonile ja suhtluspartnerile, jälgib oma tekstis õpitud ortograafiareegleid.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> moodustab ja kirjavahemärgistab lihtlauseid, sh koondlauseid; rakendab omandatud keeleteadmisi tekstiloomes.
	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> moodustab ja kirjavahemärgistab lihtlauseid, sh koondlauseid ja lihtsamaid lihtlauseid; rakendab omandatud keeleteadmisi tekstiloomes ja -analüüsis.
Õpilane kasutab õigekirja kontrollimiseks ja tähenduste leidmiseks trüki- ja digisõnastikke, leiab sõnaartiklist vajaliku teabe.	4. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> leiab vead enda ja kaaslaste kirjutistes õpitud keelendite piires; parandab leitud vead sõnaraamatu, käsiraamatu, kaaslase ja/või õpetaja abiga.
	5. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kasutada digi- ja trükisõnaraamatut sõna tähenduse ja õigekirja kontrollimiseks.

	6. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab õigekirja kontrollimiseks ja tähenduste leidmiseks trüki- ja digisõnastikke, leiab sõnaartiklist vajaliku teabe.
--	--

Õppesisu 4. klassis

Üldteemad

Vene keelt uuriv teadus, selle põhiosad. Kirjakeele mõiste. Keelenormi mõiste. Kõnekultuur. Foneetika. Graafika. Ortoeepia. Vene graafika printsiibid: foneemipõhine ja silbipõhine. Häälikumuutused kõnes. Kaashäälikute helituks ja heliliseks muutumine. Foneetiline transkriptsioon. Vene keele hääldusnormid. Sõnarõhu rasked juhud.

Morfeemika (sõna koostis) ja morfoloogia (sõnamoodustus). Täis- ja kaashäälikute vaheldumine sõna juurmorfeemis. Põhilised sõnamoodustusviisid: prefiksiline, sufiksiline, prefiksilis-sufiksiline, sufiksita, sõnade liitmine. Sõna üleminek ühest sõnaliigist teise. Sõnaliikide süsteem vene keeles. Sõnaliikide üldiseloomustus. Iseseisvate ja abisõnade liigid. Nimisõna: mees- ja naissoost isikuid tähistavad nimisõnad. Käänduvad nimisõnad sugu ja arv. Nimisõna süntaktilised funktsioonid. Nimisõnade kõnes kasutamise normid. Omadussõna: kvalitatiivsed, relatiivsed ning possessiivsed omadussõnad. Omadussõnade täis- ja lühivormid. Omadussõna süntaktilised funktsioonid. Omadussõnade kõnes kasutamise normid. Tegusõna: perfektiiivsed ja imperfektiivsed tegusõnad.

Süntaks. Sõnaühendi struktuur. Lause kui süntaksi põhiühik ja kui minimaalne kommunikatiivne ühik. Koondlauseid. Kokkuvõtavad sõnad koondlause. Üte. Otsekõne. Dialog.

Ortograafia ja interpunktsioon. Täis- ja kaashäälikute õigekiri sõna lihttüves ja eesliidetes. Sufiksita õigekiri eri sõnaliikidesse kuuluvates sõnades. Sõnalõppude õigekiri eri sõnaliikidesse kuuluvates sõnades. Vahemärgid lihtlause (mõttekriips aluse ja öeldise vahel). Vahemärgid koondlause ja üttega lauses. Vahemärgid otsekõnega lauses

Praktilised tööd:

- etteütelse kirjutamine;
- etteütelses oma kirjavae iseseisev leidmine kasutades digi- või trükisõnaraamatut.

Õppesisu 5. klassis

Foneetika. Graafika. Ortoeepia. Vene graafika printsiibid: foneemipõhine ja silbipõhine. Häälikumuutused kõnes. Kaashäälikute helituks ja heliliseks muutumine. Foneetiline transkriptsioon. Vene keele hääldusnormid. Sõnarõhu rasked juhud.

Morfeemika (sõna koostis) ja morfoloogia (sõnamoodustus). Täis- ja kaashäälikute vaheldumine sõna juurmorfeemis. Põhilised sõnamoodustusviisid: prefiksiline, sufiksiline, prefiksilis-sufiksiline, sufiksita, sõnade liitmine. Sõna üleminek ühest sõnaliigist teise. Sõnaliikide süsteem vene keeles. Sõnaliikide üldiseloomustus. Iseseisvate ja abisõnade liigid. Nimisõna: mees- ja naissoost isikuid tähistavad nimisõnad. Käänduvad, ebareeglipäraselt käänduvad ning käändumatud nimisõnad. Käänevormideta nimisõnade sugu ja arv. Nimisõna süntaktilised funktsioonid. Nimisõnade kõnes kasutamise normid. Omadussõna: kvalitatiivsed, relatiivsed ning possessiivsed omadussõnad. Omadussõnade võrdlusastmed. Omadussõnade täis- ja lühivormid. Omadussõna süntaktilised funktsioonid. Omadussõnade kõnes kasutamise normid. Tegusõna: perfektiiivsed ja imperfektiivsed tegusõnad. Sihilised ja sihitud tegusõnad. Isikuta tegusõnad. Tegusõna kõneviisid. Tegusõnade pööramine. Ebareeglipäraselt pöörduvad tegusõnad. Tegusõnade süntaktilised funktsioonid. Tegusõna kõnes kasutamise normid.

Süntaks. Lause kui süntaksi põhiühik ja kui minimaalne kommunikatiivne ühik. Koondlauseid. Kokkuvõtavad sõnad koondlause. Üte. Otsekõne. Dialog.

Ortograafia ja interpunktsioon. Täis- ja kaashäälikute õigekiri sõna lihttüves ja eesliidetes. Sufiksrite õigekiri eri sõnaliikidesse kuuluvates sõnades. Sõnalõppude õigekiri eri sõnaliikidesse kuuluvates sõnades. Tähed *h* ja *hh* eri sõnaliikidesse kuuluvates sõnades. Lahku- ja kokkukirjutamine ning sidekriipsu kasutamine eri sõnaliikidesse kuuluvates sõnades. *he* ja *hu* kokku- ja lahkukirjutamine eri sõnaliikidesse kuuluvate sõnadega. Kirjavahemärkide funktsioonid. Vahemärgid lihtlauses (mõttekriipsu aluse ja öeldise vahel). Vahemärgid koondlausetes ning üttega lausetes. Vahemärgid otsekõnega lausetes.

Praktilised tööd

- etteütluse kirjutamine;
- etteütles oma kirjava iseseisev leidmine kasutades digi- või trükisõnaraamtut.

Õppesisu 6. klassis

Foneetika. Graafika. Ortoeopia. Vene graafika printsiibid: foneemipõhine ja silbipõhine. Häälikumuutused kõnes. Kaashäälikute helituks ja heliliseks muutumine. Foneetiline transkriptsioon.

Vene keele hääldusnormid. Sõnarõhu rasked juhud.

Leksikoloogia ja fraseoloogia. Sünonüümid. Antonüümid. Homonüümid. Paronüümid. Mitmetähenduslikud sõnad. Oma- ja laensõnad. Vananenud sõnad ja neologismid. Neutraalsed ja stiilivärvinguga sõnad. Raamatu- ja kõnekeele leksika. Üldkasutatav leksika ja piiratud kasutusega leksika (murdesõnad, professionalismid, žargonismid). Vene keele leksikaalsed ja stilistilised normid: sõna kasutamine kooskõlas sõna tähenduse ja stiilivärvinguga. Leksikaalne ühilduvus. Fraseoloogia kui leksikoloogia osa. Vanasõnad, kõnekäänud, lendsõnad.

Vene keele trükitud ja veebisõnastikud.

Morfeemika (sõna koostis) ja morfoloogia (sõnamoodustus). Täis- ja kaashäälikute vaheldumine sõna juurmorfeemis. Põhilised sõnamoodustusviisid: prefiksiline, sufiksiline, prefiksilis-sufiksiline, sufiksita, sõnade liitmine. Sõna üleminek ühest sõnaliigist teise. Sõnaliikide süsteem vene keeles. Sõnaliikide üldiseloomustus. Iseseisvate ja abisõnade liigid. Arvsõnade käänamine. Arvsõnade kõnes kasutamise normid. Asesõnade käänamine ja liigitus. Asesõna süntaktilised funktsioonid. Asesõnad kui lausete sidestamise vahendid. Tegusõna: perfektiivsed ja imperfektiivsed tegusõnad. Tegusõnade süntaktilised funktsioonid. Tegusõna kõnes kasutamise normid. Määrsõnade liigid. Määrsõna süntaktilised funktsioonid. Rõhumäärsõnad. Rõhumäärsõnade tähendus.

Tuletatud ja mittetuletatud eessõnad. Liht- ja liiteessõnad. Rinnastavad ja alistavad ning liht- ja liitsidesõnad. Hüüdsõnade põhifunktsioonid.

Ortograafia ja interpunktsioon. Täis- ja kaashäälikute õigekiri sõna lihttüves ja eesliidetes. Sufiksrite õigekiri eri sõnaliikidesse kuuluvates sõnades. Sõnalõppude õigekiri eri sõnaliikidesse kuuluvates sõnades. Lahku- ja kokkukirjutamine ning sidekriipsu kasutamine eri sõnaliikidesse kuuluvates sõnades. *he* ja *hu* kokku- ja lahkukirjutamine eri sõnaliikidesse kuuluvate sõnadega. Määrsõnade õigekiri. Eessõnade, sidesõnade ja rõhumäärsõnade õigekiri. Kirjavahemärkide funktsioonid. Vahemärgid lihtlauses (mõttekriipsu aluse ja öeldise vahel). Vahemärgid koondlausetes ning üttega lausetes. Vahemärgid otsekõnega lausetes.

Praktilised tööd:

- etteütluse kirjutamine;
- etteütles oma kirjava iseseisev leidmine kasutades digi- või trükisõnaraamtut;
- erinevate sotsiolektide kaardistamine (mõistekaart).

III kooliaste

SUULINE JA KIRJALIK SUHTLUS

Õpitulemused III kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel klassiti
Õpilane nimetab suulise ja kirjaliku kõne erijooni ning eristab kirjakeelt argikeelest.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • nimetab suulise ja kirjaliku kõne erijooni.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • nimetab kirja- ja argikeele erijooni.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • nimetab suulise ja kirjaliku kõne erijooni; • eristab kirjakeelt argikeelest.
Õpilane esitab kuuldu ja loetu põhjal küsimusi, teeb järeldusi ning annab hinnanguid.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • esitab kuuldu ja loetu põhjal küsimusi.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • esitab kuuldu ja loetu põhjal küsimusi ning teeb järeldusi.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • esitab kuuldu ja loetu põhjal küsimusi, teeb järeldusi ning annab hinnanguid.
Õpilane teeb kuuldust ja loetust kokkuvõtte nii suuliselt kui ka kirjalikult.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teeb kuuldu kohta nii suulise kui ka kirjaliku kokkuvõtte.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teeb loetu kohta nii suulise kui ka kirjaliku kokkuvõtte.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teeb kuuldu ja loetu kohta nii suulise kui ka kirjaliku kokkuvõtte.
Õpilane arutleb eakohastel teemadel, lahendab keelealaseid probleemülesandeid ja osaleb diskussioonides.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • arutleb eakohastel teemadel etteantud küsimuste põhjal rühmas; • lahendab keelealaseid probleemülesandeid rühmas.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • arutleb eakohastel teemadel; • lahendab keelealaseid probleemülesandeid nii individuaalselt (õpetaja juhendamisel) kui rühmas.

	<p>9. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • arutleb eakohastel teemadel; • lahendab keelealaseid probleemülesandeid; • osaleb diskussioonides.
Õpilane annab suulisele või kirjalikule tekstile põhjendatud tagasisidet, väljendab loetu põhjal enda seisukohti ja väärtushoiakuid.	<p>7. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • väljendab oma seisukohti nii suuliselt kui kirjalikult ja sõnastab vajadusel oma eriarvamuse.
	<p>8. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • käsitleb koos partneri või rühmaga sihipäraselt eakohaseid teemasid ning lahendab probleemülesandeid, kasutades sobivalt kas suulist või kirjalikku keelevormi; • oskab algatada, arendada, tõrjuda ja katkestada nii suhtlust kui ka teemasid; • teeb ettepanekuid, esitab omapoolseid põhjendusi, annab vajadusel lisateavet.
	<p>9. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • annab suulisele või kirjalikule tekstile põhjendatud tagasisidet, väljendab loetu põhjal enda seisukohti ja väärtushoiakuid.
Õpilane arvestab suhtlemisel eesmärki ja olukorda, valdab kõnekultuuri.	<p>7. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasutab asjakohaseid kirjaliku suhtlemise tavasid ja võimalusi sotsiaalmeedias, e-posti vahendusel jms suhtlemisel.
	<p>8. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • peab sobivalt telefoni- ja mobiilivestlusi; • kasutab asjakohaseid suulise ja kirjaliku suhtlemise tavasid ja võimalusi.
	<p>9. klass Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • arvestab suhtlemisel eesmärki ja olukorda, valdab kõnekultuuri.

Õppesisu 7. klassis

Kuuldust ja loetust kokkuvõtte tegemine, asjakohaste küsimuste esitamine. Meilivahetus, meili kirjutamine ja keelevahendite valik. Aktuaalse meediateksti kommenteerimine vestlusingis.

Praktilised tööd:

- kirja kirjutamine e-posti teel;
- keelealaste probleemülesannete lahendamine rühmas;
- diskussioonid ja väitlused eakohastel teemadel;
- kuuldu kohta nii suulise kui ka kirjaliku kokkuvõtte koostamine.

Õppesisu 8. klassis

Suhtlusolukord, suhtlusolukorra komponendid, suhtluspartnerid. Erinevates suhtlusolukordades osalemine. Suhtlusolukorraga arvestamine. Suhtlemisel partneri arvestamine. Suulise suhtlemise tavad eesti keeles: pöördumine, tervitamine, telefonivestlus. Suhtlemine rühmas, sõna saamine, kõnejärje hoidmine. Rühmatöö käigus arvamuse avaldamine ja põhjendamine. Diskussioon. Kompromissi leidmine, kaaslase öeldu/ tehtu täiendamine ja parandamine. Suulise arutelu tulemuste kirjalik talletamine. Väitlus, väitluse reeglid.

Praktilised tööd

- loetu kohta nii suulise kui ka kirjaliku kokkuvõtte koostamine;
- keelealaste probleemülesannete lahendamine nii rühmas kui individuaalselt;
- diskussioonid ja väitlused eakohastel teemadel;
- rollimäng: pöördumine, tervitamine, telefonivestlus;
- rühmatööd ja sellele järgnev rühmas toimimise analüüsimine;
- kaaslase tööle põhjendatud hinnangu andmine.

Õppesisu 9. klassis

Veebisuhtluse eesmärgid, võimalused ja ohud. Veebipõhised suhtluskanalid: jututoad, blogid, kommentaarid.

Veebis kommenteerimine. Keeleviisakus ja -väarikus. Anonüümsuse mõju keelekasutusele. Meediatekstid. Loetu kirjalik ja suuline vahendamine. Suhtlemine ajakirjanikuga. Väitlus, väitluse reeglid.

Praktilised tööd:

- kuuldu ja loetu kohta nii suulise kui ka kirjaliku kokkuvõtte koostamine;
- keelealaste probleemülesannete lahendamine nii rühmas kui individuaalselt;
- diskussioonid ja väitlused eakohastel teemadel;
- aktuaalse meediateksti kommenteerimine vestlusringis;
- rollimäng: suhtlemine ajakirjanikuga.

TEKSTI VASTUVÕTT

Õpitulemused III kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel klassiti
Õpilane iseloomustab peamisi tekstiliike, nende põhijooni ning kasutamise võimalusi.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • orienteerub tekstimaailmas: tunneb olulisi tekstiliike (peamisi tarbe-, teabe-, meedia- ja reklaamižanreid); • eristab tarbe-, teabe-, meedia- ja reklaamtekstide stiile üksteisest, argisuhtluse ja ilukirjanduse stiilist.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab olulisi tekstiliike (peamisi tarbe-, teabe-, meedia- ja reklaamižanreid), nende põhijooni.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab peamisi tekstiliike, nende põhijooni ning kasutamise võimalusi.
Õpilane eristab ja analüüsib kuuldu ja loetu põhjal peamist informatsiooni ning olulisi seisukohti.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • loeb ja kuulab sihipäraselt, kriitiliselt ning arusaamisega õpi- ja elutarbelisi tekste.
	8. klass

	<p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • rakendab lugemise ja kuulamise eri viise ja võimalusi; • loeb ja kuulab sihipäraselt, kriitiliselt ning arusaamisega nii oma huvivaldkondade kui ka õpi- ja elutarbelisi tekste.
	<p>9. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • loeb ja kuulab avaliku eluga kursisoleku eesmärkidel erinevaid tekste; • eristab ja analüüsib kuuldu ja loetu põhjal peamist informatsiooni ning olulisi seisukohti.
Õpilane teab, et teksti väljenduslaad oleneb teksti kasutusvaldkonnast, liigist, eesmärgist, autorist ja suhtlusolukorrast.	<p>7. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, et teksti väljenduslaad sõltub teksti kasutusvaldkonnast.
	<p>8. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, et teksti väljenduslaad sõltub teksti kasutusvaldkonnast liigist ja autorist.
	<p>9. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, et teksti väljenduslaad oleneb teksti kasutusvaldkonnast, liigist, eesmärgist, autorist ja suhtlusolukorrast.
Õpilane analüüsib enda ja teiste keelevahendite valiku sobivust olukorrast lähtudes.	<p>7. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab peamisi keelevahendite valikuvõimalusi.
	<p>8. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • teeb järeldusi kasutatud keelevahendite kohta ning märkab kujundlikkust mõjutusvahendina.
	<p>9. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • analüüsib enda ja teiste keelevahendite valiku sobivust olukorrast lähtudes.
Õpilane hindab kriitiliselt sõnumi suhtlusmooduseid, sh visuaalset, kuuldelist, žestilist ja tekstilist osa.	<p>7. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • seostab omavahel teksti, seda toetavat tabelit, pilti ja heli.
	<p>8. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab sõnumi suhtlusmooduseid, sh visuaalset, kuuldelist, žestilist ja tekstilist osa.
	<p>9. klass</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • hindab kriitiliselt sõnumi suhtlusmooduseid, sh visuaalset, kuuldelist, žestilist ja tekstilist osa.
	<p>7. klass</p> <p>Õpilane</p>

Õpilane sõnastab probleemi, väljendab oma arvamust, esitab argumente ja toob näiteid.	<ul style="list-style-type: none"> sõnastab teksti kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> sõnastab teksti kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid, avaldab arvamust, kommenteerib, tõlgendab ning seostab oma kogemuste ja mõtetega.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> sõnastab probleemi, väljendab oma arvamust, esitab argumente ja toob näiteid.

Õppesisu 7. klassis

Sõnalise teksti seostamine pildilise teabega (foto, joonis, skeem jm). Meedia olemus ja eesmärgid tänapäeval. Meediatekstide tunnused. Põhilised meediakanalid. Kvaliteetajakirjandus ja meelelahutuslik meedia. Fakti ja arvamuse eristamine. Meediatekstide põhiliigid: uudislugu, arvamislugu, intervjuu, reportaaž, kuulutus. Uudisloo ülesehitus ja pealkiri. Arvamusloo ülesehitus ja pealkiri. Tele- ja raadiosaated.

Praktilised tööd:

- pilttekstide ja teabegraafika lugemine ja tõlgendamine;
- uudisloo ülesehituse analüüsimine;
- arvamusloo ülesehituse analüüsimine;
- rollimängud: intervjuu, reportaaž.

Õppesisu 8. klassis

Peamised tekstiliigid (tarbe-, teabe-, meedia- ja reklaamižanrid), nende eesmärgid. Teksti vastuvõtmise viisid. Eri liiki tekstide lugemine ja võrdlemine. Konspekterimine. Tekstist olulisema teabe ja probleemide leidmine.

Reklaamtekst, reklaamtekstide eesmärk ja tunnused. Reklaami keel. Kriitiline lugemine. Avalik ja varjatud mõjutamine. Peamised keelelised mõjutamisvõtted, demagoogia. Meediaeetika kesksed põhimõtted. Sõnavabaduse põhimõte ja selle piirangud. Teabetekstide eesmärk, teabeteksti tunnused ja ülesehitus. Juhend ja uurimus. Pilttekstide ja teabegraafika lugemine ja tõlgendamine.

Praktilised tööd

- eri liiki tekstide lugemine ja võrdlemine;
- kõne kuulamisel märkmete tegemine;
- kõne põhjal küsimuste esitamine;
- tekstist kokkuvõtte tegemine;
- reklaamteksti koostamine (koos visuaaliga: plakat, video jms).

Õppesisu 9. klassis

Veebilehed: eesmärgid ja ülesehitus. Teabe otsimine veebist ning teabeallikate usaldusväärsus. Teabe talletamine ja süstematiseerimine. Sõnalise teksti seostamine pildilise teabega (foto, joonis, skeem jm). Tarbetekstide eesmärk, tarbetekstide tunnused ja ülesehitus. Funktsionaalstiilid: tarbe-, teabe-, meedia- ja reklaamitekstide keelekasutus.

Praktilised tööd:

- veebist teabe otsimine, teabeallikate ja info kriitiline hindamine;
- pilttekstide ja teabegraafika lugemine ja tõlgendamine;

- tarbe- ja teabetekstidest olulise info leidmine, süstematiseerimine ja selle põhjal järelduste tegemine.

TEKSTILOOME

Õpitulemused III kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel klassiti
Õpilane loeb tabelleid, diagramme, skeeme ja tingtähiseid ning kasutab neid enda koostatud tekstides.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab tekstiloomeks vajalikku kirjalikku või suusõnalist teavet raamatukogust ja internetist (vajadusel õpetaja abiga);
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab tekstiloomeks vajalikku teavet eri allikatest ja keskkondadest, valib kriitiliselt teabeallikaid (vajadusel õpetaja abiga) ning osundab neid sobivas vormis.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • loeb tabelleid, diagramme, skeeme ja tingtähiseid ning kasutab neid enda koostatud tekstides.
Õpilane kirjutab ja valmistub esinemiseks etappide kaupa.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • oskab ette valmistada, kirjutada ja suuliselt esitada eri tüüpi tekste (jutustav, kirjeldav, arutlev) ning vormistab tekstid korrektselt;
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • tunneb esinemise ettevalmistuse ja kirjutamise protsesse ja kohandab neid oma eesmärkidele;
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjutab ja valmistub esinemiseks etappide kaupa.
Õpilane ehitab teksti üles vastuvõtjat arvestades, järjestab ja seostab info loogiliselt ning valdab peamisi tekstisisidusvõtteid.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • põhjendab ja avaldab viisakalt, asja- ja olukohaselt oma arvamust ja seisukohta sündmuse, nähtuse või teksti kohta nii suulises kui ka kirjalikus vormis.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • ehitab teksti üles juhendi põhjal, järjestades ja seostades info loogiliselt ning vastuvõtjat arvestades.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • ehitab teksti üles vastuvõtjat arvestades, järjestab ja seostab info loogiliselt ning valdab peamisi tekstisisidusvõtteid.
Õpilane esineb suuliselt (tervitab, võtab sõna, koostab	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • esineb suuliselt (tervitab, võtab aruteludes sõna).

ning peab lühikese ettekande ja kõne).	8. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> esineb suuliselt (tervitab, võtab sõna, koostab ning peab lühikese ettekande).
	9. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> esineb suuliselt (tervitab, võtab sõna, koostab ning peab lühikese ettekande ja kõne).
Õpilane vormistab korrektselt eri liiki tekste, arvestab olukorda ja adressaati, järgib keelenorme ja vormistusnõudeid;	7. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> kirjutab eesmärgipäraselt ja olukohaselt, vormistab korrektselt eri liike tekste (teabetekstid, sh kindla eesmärgiga ülevaated; meediatekstid, sh uudis; arvamustekstid, sh kirjand).
	8. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> kirjutab eesmärgipäraselt ja olukohaselt, vormistab korrektselt eri liike tekste (teabetekstid, sh kindla eesmärgiga ülevaated, kokkuvõtted; meediatekstid, sh uudis, intervjuu; arvamustekstid, sh kirjand, kommentaar; avaliku suhtluse tekstid, sh avaldus).
	9. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> vormistab korrektselt eri liiki tekste, arvestab olukorda ja adressaati, järgib keelenorme ja vormistusnõudeid (teabetekstid, sh kindla eesmärgiga ülevaated, kokkuvõtted ja lühiuurimused; meediatekstid, sh uudis, intervjuu; arvamustekstid, sh kirjand, kommentaar, arvamuslugu; avaliku suhtluse tekstid, sh avaldus, seletuskiri).
Õpilane koostab jutustavaid, kirjeldavaid ja arutlevaid tekste ning esitab neid.	7. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> kasutab omandatud keele- ja tekstimõisteid nii tekste luues kui ka seostades.
	8. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> kirjutab suhtlussituatsiooni sobivaid tekste, arvestab teksti vastuvõtjat, järgib õigekirjanorme, kasutab mitmekesiseid grammatilisi tarindeid ja sõnavara.
	9. klass Õpilane	<ul style="list-style-type: none"> seostab oma kirjutise ja esinemise sündmuse või toiminguga eesmärgiga, vahendab kuulnud ja loetud tekste sobiva pikkuse ja täpsusega, viidates allikale; koostab jutustavaid, kirjeldavaid ja arutlevaid tekste ning esitab neid.

Õppesisu 7. klassis

Kirja kirjutamine ja vormistamine, keelevahendite valik. Teabe edastamine, reprodutseerimine, seostamine konkreetse teema või isikliku kogemuse piires. Uudisloo kirjutamise etapid: materjali kogumine, infoallikad, vastutus avaldatu eest. Uudisloo pealkirjastamine. Intervjuu tegemise etapid: valmistumine, küsitlemine, kirjutamine, toimetamine ja vormistamine. Kirjalike tööde vormistamise põhimõtted. Teksti arvutitöötlus. Arvamusloo suuline ja kirjalik kommenteerimine: isikliku seisukoha kujundamine käsitletava probleemi kohta, selle põhjendamine.

Praktilised tööd:

- kirjandi kirjutamine;
- kirja kirjutamine ja vormistamine;
- uudisloo kirjutamine;
- intervjuu läbiviimine.

Õppesisu 8. klassis

Teabe edastamine, reprodutseerimine, seostamine konkreetse teema või isikliku kogemuse piires. Erinevat liiki alustekstide põhjal kirjutamine. Refereerimine. Teabeallikatele ja alustekstidele viitamise võimalused. Viidete vormistamine. Kõneks valmistumine, kõne koostamine ja esitamine. Kõne näitlikustamine. Ettekande koostamine ja esitamine. Kirjandi kirjutamise eeltöö: mõtete kogumine, kava koostamine, mustandi kirjutamine. Kirjandi teema ja peamõtte, kirjandi ülesehitus. Teksti liigendamine. Jutustava, kirjeldava või arutleva kirjandi kirjutamine.

Praktilised tööd

- lühikese ettekande koostamine ja pidamine (3 minuti ettekanne);
- kirjandi kirjutamine;
- taotluse ja avalduse kirjutamine;
- refereeringu koostamine;
- teksti koostamine koos viitamisega.

Õppesisu 9. klassis

Arutlusteema leidmine ja sõnastamine isikliku kogemuse või alustekstide põhjal. Arutluse põhiskeem: väide, põhjendus, järeldus. Teksti pealkirjastamine. Tekstilõik, tekstilõigu ülesehitus. Lõikude järjestamise põhimõtted ja võimalused. Teksti sidusus. Jutustava, kirjeldava ja arutleva tekstiosa sidumine tervikuks. Sobivate keelendite valimine kõnelemisel ja kirjutamisel vastavalt suhtluseesmärkidele. Kirjaliku ja suulise keelekasutuse eripära.

Teksti keeleline toimetamine: sõnastus- ja lausestusvigade parandamine. Keeleteadmiste rakendamine töös tekstidega. Keelekujundite kasutamine tekstiloomel: konteksti sobivad ja sobimatud kujundid. Tarbetekstide koostamine ja vormistamine: CV, elulookirjeldus, seletuskiri, avaldus, taotlus.

Praktilised tööd:

- lühikese kõne koostamine ja pidamine
- CV, elulookirjelduse ja seletuskirja kirjutamine;
- arutluse kirjutamine;
- ülesanded teksti keeleliseks toimetamiseks;
- kirjandi kirjutamine.

KEELETEADLIKKUS

Õpitulemused III kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel klassiti
Õpilane väärtustab vene keelt emakeelena ja ühena maailma keeltest.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teab vene kirjakeele arengu etappe.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • mõistab vene keele eripära;
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • väärtustab vene keelt emakeelena ja ühena maailma keeltest.
Õpilane suhtub austusega teiste keelte ja inimeste erinevustesse ning eripärasse.	7., 8. ja 9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • suhtub austusega teiste keelte ja inimeste erinevustesse ning eripärasse.
Õpilane järgib kirjutamisel õpitud õigekirjanorme ja keelereegleid.	7., 8. ja 9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • järgib kirjutamisel õpitud õigekirjanorme ja keelereegleid.
Õpilane kasutab digitaalset kirjaoskust, loob tekste erinevates keskkondades, arvestab suhtlusetiketti.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab digitaalset kirjaoskust.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab digitaalset kirjaoskust, loob tekste erinevates keskkondades.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab digitaalset kirjaoskust, loob tekste erinevates keskkondades, arvestab suhtlusetiketti.
Õpilane rikastab lugemise kaudu oma sõnavara ning kasutab mitmekesiseid grammatilisi tarindeid.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • valib teadlikult oma lugemisvara; • tunneb peamisi lausetarindeid ja varieerib neid kirjutades korrektsel ja sobival viisil.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • valib teadlikult oma lugemisvara; • tunneb peamisi lausetarindeid ja varieerib neid kirjutades korrektsel ja sobival viisil, sh kasutab liit- ja lihtlauseid, lauselühendiga lauseid.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • rikastab lugemise kaudu oma sõnavara ning kasutab mitmekesiseid grammatilisi tarindeid; • tunneb peamisi lausetarindeid ja varieerib neid kirjutades korrektsel ja sobival viisil, sh kasutab liit- ja lihtlauseid, lauselühendiga lauseid, otsekõnet.

Õpilane kasutab teadlikult mitmesuguseid keeleallikaid, tunneb sõnaartikli ülesehitust, märke ja märgendeid, leiab teavet õigekirja, vormimoodustuse ja tähenduse kohta. 24) leiab õigekirjajuhiseid veebist ning sõna- ja käsiraamatutest, kasutab arvuti õigekirjakorrektorit ja hindab kriitiliselt õigekeelsussoovitusi.	7. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> oskab õigekirjajuhiseid leida veebiallikatest, sõna- ja käsiraamatutest.
	8. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kasutab tekstide koostamisel tavakohast ülesehitust ja vormistust, kasutab õigekirjakorrektorit.
	9. klass Õpilane <ul style="list-style-type: none"> leiab õigekirjajuhiseid veebist ning sõna- ja käsiraamatutest, kasutab arvuti õigekirjakorrektorit ja hindab kriitiliselt õigekeelsussoovitusi.

Õppesisu 7. klassis

Foneetika. Ortoeepia. Sõnarõhu rasked juhud. Ortoeepiasõnastikud.

Morfoloogia. Tegusõna vormid. Kesksõna grammatilised tunnused. Oleviku ja mineviku kesksõnad. Aktiivi ja passiivi kesksõnad. Passiivi kesksõna täis- ja lühivormid. Kesksõnaühendid. Kesksõna süntaktilised funktsioonid.

Kesksõna kõnes kasutamise normid. Gerundium. Gerundiumi grammatilised tunnused. Gerundiumiga sõnaühendid. Gerundiumi süntaktilised funktsioonid. Gerundiumi kõnes kasutamise normid.

Süntaks. Sõnaühend. Alistusseose liigid (ühildumine, rektsioon, külgnemine). Sõnade ühendamise normid (leksikaalsed, grammatilised, stilistilised). Aluse tekstifunktsioonid. Liitõeldis (nimi- ja tegusõnaline). Õeldise tekstifunktsioonid. Lause kõrvalliikmed: täiend (ühilduv, mitteühilduv; lisand), sihitis (otse- ja kaudsihitis), määruse liigid. Täis- ja väljajätelised laused. Tekstide liigid: arutlev, kirjeldav ja jutustav kirjand, referaat, uurimus, projekt, teadaanne, avaldus, iseloomustus, diskussioon, esinemine etteantud teemal. Loov- ja uurimistöö vormistamine: struktuur ja keel. Tekstid elektroonilises keskkonnas

Ortograafia ja interpunktsioon. Sufiksrite õigekiri eri sõnaliikide sõnades. Sõnalõppude õigekiri eri sõnaliikide sõnades. *h* ja *hh* õigekiri eri sõnaliikide sõnades. *he* kokku- ja lahkukirjutamine kesksõnade ning gerundiumiga. Kirjavahemärke kesksõnaga ja gerundiumiga

Praktilised tööd:

- õigekirjakorrektori kasutamine;
- veebiallikate, sõna- ja käsiraamatute kasutamine õigekirjajuhiste leidmiseks.

Õppesisu 8. klassis

Üldteemad

Vene keel maailma teiste keelte seas. Keel kui arenev nähtus.

Foneetika. Ortoeepia. Sõnarõhu rasked juhud. Ortoeepiasõnastikud.

Süntaks. Täis- ja väljajätelised laused. Kahe ja ühe pealiikmega laused. Ühe pealiikmega lausete tüübid

Lihtlause laiendamine (samaliigilised lauseliikmed, lauselühendid, sõnad ja konstruktsioonid, mis lauseliikmete hulka ei kuulu). Lauseliikmete (täiend, lisand, määrus, sihitis) kirjavahemärkidega eraldamine. Kaudne kõne. Otse- ja kaudkõnega lausete sünonüümsus. Tsiteerimisviisid. Tekstide liigid: arutlev, kirjeldav ja jutustav kirjand, referaat, uurimus, projekt, teadaanne, avaldus, iseloomustus, diskussioon, esinemine etteantud teemal. Loov- ja uurimistöö vormistamine: struktuur ja keel. Tekstid elektroonilises keskkonnas

Ortograafia ja interpunktsioon. Lauseliikmete kirjavahemärkidega eraldamise reeglid. Kirjavahemärgid lauseliikmetega grammatiliselt sidumata sõnade puhul. Võrdlustrandid.

Praktilised tööd

- õigekirjakorrektori kasutamine;
- veebiallikate, sõna- ja käsiraamatute kasutamine õigekirjajuhiste leidmiseks.

Õppesisu 9. klassis

Üldteemad

Vene keel maailma teiste keelte seas. Keel kui arenev nähtus.

Foneetika. Ortoeepia. Sõnarõhu rasked juhud. Ortoeepiasõnastikud.

Süntaks. Liitlause. Rindlause, põimlause, sidesõnata liitlause. Ühetüübiliste ja erinevate seoseliikidega liitlause. Mõttesiirded lausete ja tekstiosade vahel. Lausete grammatilised seosed. Tekstide liigid: arutlev, kirjeldav ja jutustav kirjand, referaat, uurimus, projekt, teadaanne, avaldus, iseloomustus, diskussioon, esinemine etteantud teemal. Loov- ja uurimistöö vormistamine: struktuur ja keel. Tekstid elektroonilises keskkonnas

Ortograafia ja interpunktsioon. Lauseliikmete kirjavahemärkidega eraldamise reeglid. Kirjavahemärgid lauseliikmetega grammatiliselt sidumata sõnade puhul. Võrdlustrandid. Kirjavahemärgid liitlause: rindlause, põimlause, sidesõnata lauses ning erinevate seoseliikidega liitlause.

Praktilised tööd:

- õigekirjakorrektori kasutamine;
- veebiallikate, sõna- ja käsiraamatute kasutamine õigekirjajuhiste leidmiseks.

5. Eesti keel teise keelena

5.1. Õppeaine kirjeldus

Muu kodukeelega õpilased õpivad eesti keelt teise keelena eesmärgiga lõimuda Eesti ühiskonda ning tulla edukalt toime nii koolis kui ka väljaspool kooli. Eesti keel on paljudele muu kodukeelega õpilastele emakeele kõrval esimene õpitav keel. Seetõttu on eriti oluline õppe huvitavus ja jõukohasus, et tekiks ja säiliks õpimotivatsioon.

Õppetöös kasutatakse tänapäevaseid ja kaasahaaravaid õppematerjale ning autentseid lugemis ja kuulamistekste, mis hoiavad õpilasi kursis ühiskonnas toimuvaga ja tekitavad eesti keele kasutamise soovi. Keeletundides kasutatakse inspireerivaid aktiivõppemeetodeid, mis toetavad eri õpistiiliga õpilasi, võimaldavad õpilastel keelt eesmärgipäraselt kasutada ja aitavad luua keelest süsteemse arusaamise.

Õppeprotsessis arendatakse õpilaste õpioskusi, oskust teha koostööd ja töötada iseseisvalt ning kasutada tõhusaid keeleõppevõtteid. Kasutatakse keelekeskkonna võimalusi: õpilasi suunatakse jälgima eestikeelset meediat, suhtlema eesti keeles väljaspool koolitunde, osalema eestikeelsetel üritustel, kutsutakse tundidesse eestikeelseid külalisi jmt.

Eesti keelt õppides väärtustatakse ka teisi keeli ja kultuure, eriti õpilaste päritolukultuuri. Eesti keele kui teise keele õppes keskendutakse järgmistele teemavaldkondadele:

- mina ja teised;
- kodu ja lähiümbus;
- Eesti ja maailm;
- igapäevaelu;
- õppimine ja töö.

Iga valdkonnaga tegeldakse korduvalt vastavalt õpilaste keeleoskustasemele, kogemustele, huvidele ning vajadustele. Eesti keele tunnis suheldakse eesti keeles. Vajaduse korral kohandab õpetaja oma keele tasemekohaseks ja/või jagab toetavaid selgitusi.

Eesti keele kui teise keele õpetaja teeb koostööd teiste õppeainete õpetajatega, et toetada keeleliselt teiste ainete omandamist ning aidata õpilastel näha ainetevahelisi seoseid. Eesti keele kui teise keele õpetamisel lähtutakse ainevaldkonna üldpõhimõtetest.

5.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste
3. klassi lõpetaja väärtustab eesti keelt kui avaliku suhtluse vahendit ning saavutab eakohase A2-keeleoskustaseme, mis tähendab, et ta: 1) saab aru lihtsatest kirjalikest ja suulistest tekstidest; 2) väljendab oma vajadusi, kirjeldab lähiümbust,	6. klassi lõpetaja väärtustab eesti keelt kui kultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendit ning saavutab eakohase B1-keeleoskustaseme, mis tähendab, et ta: 1) saab aru kirjalikest ja suulistest tekstidest; 2) väljendab ja põhjendab oma arvamust, räägib oma	9. klassi lõpetaja väärtustab eesti keelt kui kultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendit ning saavutab eakohase B2-keeleoskustaseme, mis tähendab, et ta: 1) mõistab konkreetsel ja abstraktsel teemal tekste; 2) suhtleb loomulikult ja ladiusalt erinevatel teemadel;

<p>inimesi ja toiminguid, osaleb lihtsas lühivestluses; 3) leiab vajalikku infot ümbritsevast keskkonnast; 4) koostab kirjalikke lihtsaid lühitekste; 5) teab mõningate Eestis ja oma kodukohas toimuvate ürituste nimetusi ja tuntud inimeste nimesid; 6) tunneb ja järgib esmaseid viisakusnorme.</p>	<p>kogemustest ja kavatsustest, tuleb toime igapäevastes suhtlusolukordades; 3) kasutab leitud infot suhtlusülesannete täitmiseks; 4) koostab isiklike lihtsaid eri tüüpi tekste; 5) on kursis mõningate Eestis ja oma kodukohas toimuvate või toimunud üritustega ja tuntud inimeste tegevusega; 6) tunneb ja kasutab mõningaid eestikeelseid meediaväljaandeid; 7) tunneb ja järgib üldisi viisakusnorme.</p>	<p>3) väljendab, põhjendab ja kaitseb oma seisukohti; 4) loob sidusaid ja loogilisi eri tüüpi tekste eri teemadel; 5) on üldiselt kursis Eestis ja oma kodukohas toimuvate või toimunud olulisemate üritustega ja tuntud inimeste tegevusega; 6) tunneb ja kasutab mõningaid eestikeelseid meediaväljaandeid; 7) teadvustab eesti kultuuri suhtlustavade eripära ning arvestab neid suhtluses.</p>
---	---	--

5.3. Kooliastme õpitulemused

I kooliaste

Õpilane:

- 1) saab aru lihtsast selgest aeglasest seotud kõnest;
- 2) saab aru eakohastest lühikestest lihtsatest suulistest tekstidest, nagu juhised, teated, sõnumid jmt;
- 3) saab üldiselt aru lühikestest aeglastest selgetest salvestistest, nagu saatelõigud, lühifilmid jmt;
- 4) leiab ja mõistab vajalikku olmeteavet lihtsamatest tarbetekstidest, näiteks sõidu- ja tunniplaanid, ajakavad, kuulutused, teated, reklaamid, menüüd, juhised, hoiatused jmt;
- 5) saab üldjoontes aru tavasuhtluse lihtsatest kirjalikest sõnumitest ja kirjadest;
- 6) saab aru lihtsamal keeles ilukirjandus- ja meediatekstide põhisist;
- 7) leiab talle vajalikku teavet trüki- ja veebisõnastikest ning teatmeteostest;
- 8) kasutab igapäevaseid viisakusväljendeid;
- 9) kirjeldab ja tutvustab lihtsal viisil inimesi, kohti, asju ja tegevusi;
- 10) jutustab endale olulistest sündmustest;
- 11) väljendab ja selgitab lühidalt oma arvamusi, kavatsusi, vajadusi, meeldimist ja mittemeeldimist;
- 12) suhtleb vestluspartneri toel lihtsamates endale vajalikes ja huvipakkuvates olukordades;
- 13) esitab küsimusi tavatoimingute kohta ja vastab küsimustele, teeb ettepanekuid ja vastab teiste ettepanekutele, väljendab nõustumist või keeldumist;
- 14) kirjutab lühikesi lihtsaid sõnumeid endale olulistel teemadel;
- 15) kirjutab sidusat teksti oma eluoluga seotud teemadel;
- 16) paneb kuulmise järgi kirja lühikest lihtsat infot;
- 17) valdab tavaolukordades suhtlemisel vajalikku põhisõnavara;
- 18) tuletab konteksti põhjal mõne tundmatu sõna tähenduse;
- 19) kasutab grammatika põhitarindeid tuttavas olukorras üldjoontes arusaadavalt;
- 20) hääldab sõnu ja lauseid piisavalt selgelt ja arusaadavalt.

II kooliaste

Õpilane:

- 1) tuleb toime igapäevastes suhtlusolukordades;
- 2) saab aru lühematest lihtsamatest teadetest, sõnumitest, juhistest ja kirjadest;
- 3) saab aru tuttava sisu ja selge ülesehitusega suulistest ja kirjalikest meediatekstidest;
- 4) saab aru eakohase eestikeelse filmi põhisisust;
- 5) leiab ja mõistab asjakohast teavet tarbetekstidest, näiteks teated, kirjad, voldikud, kuulutused, reklaamid, juhised, hoiatused jmt;
- 6) loeb eakohast ilukirjandusteksti ja mõistab selle põhisisu;
- 7) leiab vajalikku teavet trüki- ja veebisõnastikest ning teatmeteostest;
- 8) räägib lihtsate seostatud lausetega tuttavatel teemadel;
- 9) vestleb kaaslastega, esitab küsimusi ja vastab neile;
- 10) jagab lihtsamaid juhiseid, teeb ettepanekuid ja vastab neile;
- 11) kirjeldab sündmusi, olukordi, kohti, tegevusi ja inimesi;
- 12) väljendab ja selgitab oma vajadusi, soove ja emotsioone, tuleb toime igapäevaelu olukordades;
- 13) vahendab raamatu või filmi põhisisu ning väljendab oma muljeid ja mõtteid;
- 14) avaldab arvamust tuttavatel teemadel ja põhjendab oma seisukohta;
- 15) kirjutab ja täidab lihtsamaid tarbetekste, nagu kutse, sõnum, e-kiri, avaldus, ankeet;
- 16) kirjutab kirjeldavaid ja jutustavaid tekste tuttavatel teemadel;
- 17) valdab põhisisu, vajaduse korral lihtsustab sõnumit või sõnastab oma teksti ümber;
- 18) tuletab konteksti põhjal sõnade tähendusi;
- 19) kasutab grammatika põhitariindeid võrdlemise korrektselt;
- 20) hääldab sõnu ja lauseid üldiselt selgelt ja arusaadavalt.

III kooliaste

Õpilane:

- 1) kasutab teadlikult eesti keele oskuse arendamiseks keelekeskkonna võimalusi;
- 2) saab aru erisuguse pikkuse ja keerukusega suuliste tekstide põhisisust;
- 3) jälgib vilunud kõnelejate elavat mõttevahetust ning saab aru selgelt struktureeritud diskussioonist;
- 4) jälgib eakohaseid ettekandeid ja esitlusi, leiab infot ja teeb kokkuvõtte;
- 5) saab aru enamikust suulistest ja kirjalikest üldkeelsetest tarbe- ja meediatekstidest;
- 6) jälgib ja mõistab eakohaste arvamus- ja probleemartiklite arutluskäiku;
- 7) loeb eakohaseid eri žanris ilukirjandustekste, analüüsib nende sisu ja mõistab sõnumit;
- 8) suhtleb ettevalmistuseta küllaltki lüüsi, väljendab oma seisukohti, tundeid ja soove, reageerib kaaslaste jutule;
- 9) osaleb arutelus, väljendub selgelt ja üksikasjalikult mitmesugustel teemadel, esitab argumentide ja näidetega toetatud seisukohti ja põhjendusi;
- 10) peab selgelt struktureeritud ettekande, toob esile olulisemad seisukohad ning poolt- ja vastuargumentid;
- 11) kirjutab eri tüüpi tarbetekste, näiteks avaldus, motivatsioonikiri, elulookirjeldus, seletuskiri, e-kiri, ning vormistab need korrektselt;
- 12) kirjutab jutustavaid ja kirjeldavaid tekste nii realistlikus kui ka fantastilises laadis;
- 13) kirjutab arutlevaid tekste, esitab poolt- ja vastuargumente, toob näiteid ning sõnastab kokkuvõtte;
- 14) kirjutab raamatu-, filmi- või teatriarvustuse;

- 15) valdab üldsõnavara, väljendub selgelt, täpselt ja varieeruvalt;
- 16) valdab grammatika tarindeid;
- 17) hääldab sõnu ja lauseid selgelt ja loomulikult;
- 18) arvestab keeleliste vahendite valikul suhtluse eesmärki, partnerit ja olukorda;
- 19) ühendab lausungid selgelt ja loogiliselt sidusaks tekstiks, liigendab teksti lõikudeks;
- 20) järgib õigekirjareegleid.

5.4. Õpitulemused ja õppesisu klassiti

I kooliaste

Omandatava keeleoskustaseme (A2-keeleoskustase) kirjelduskriteeriumid I kooliastmes klassiti lähtuvalt skaalatabelistest, mis on toodud Euroopa keeleõppe raamdokumendis *Õppimine, õpetamine ja hindamine*:

Toimingud	Omandatava keeleoskustaseme kirjelduskriteeriumid klassiti
Suuline tekstiloome (rääkimine)	
Skaalatabel 1. Üldine rääkimisoskus	1. klass Oskab moodustada lihtsaid, enamasti sidumata fraase inimeste ja paikade kohta.
	2. klass Oskab lihtsal viisil kirjeldada ja tutvustada inimesi, ning igapäevatoiminguid; tekst moodustub lihtsate sidesõnadega seotud lihtfraasidest ja -lausetest.
	3. klass Oskab lihtsal viisil kirjeldada ja tutvustada inimesi, ning igapäevatoiminguid, sõnastada, mis meeldib, mis mitte jne; tekst moodustub lihtsate sidesõnadega seotud lihtfraasidest ja -lausetest.
Skaalatabel 2. Pikk monoloog: kogetu kirjeldamine	1. klass Oskab tutvustada iseennast. Oskab kirjeldada oma perekonda, elukohta, õppimist, kooli. Oskab lihtsate sõnadega kirjeldada inimesi, kohti ja oma asju.
	2. klass Oskab jutustada või kirjeldada, reastades lihtsaid mõtteid. Oskab kirjeldada igapäevaeluga seonduvat, nt inimesi, kohti või õpinguid. Oskab lühidalt ja lihtsalt kirjeldada sündmusi ja toiminguid. Oskab kirjeldada kavatsusi, kokkuleppeid, tavapäraseid toiminguid, möödunud ja kogetut.
	3. klass Oskab jutustada või kirjeldada, reastades lihtsaid mõtteid. Oskab kirjeldada igapäevaeluga seonduvat, nt inimesi, kohti või õpinguid. Oskab lühidalt ja lihtsalt kirjeldada sündmusi ja toiminguid. Oskab kirjeldada kavatsusi, kokkuleppeid, tavapäraseid toiminguid, möödunud ja kogetut. Oskab lihtsas keeles kirjeldada ja võrrelda kõnealuseid objekte või oma asju. Oskab selgitada, mis talle millegi juures meeldib või ei meeldi.
Skaalatabel 4. Teadete edastamine	1. klass Oskab edastada väga lühikesi ettevalmistatud teateid esimeses klassis õpitud teemadel. Kõne on suures osas mõistetav.

	2. klass Oskab edastada väga lühikesi ettevalmistatud teateid teises klassis õpitud teemadel. Kõne on mõistetav.
	3. klass Oskab edastada väga lühikesi ettevalmistatud teateid kolmandas klassis õpitud teemadel. Kõne on mõistetav keskendunud kuulajale.
Skaalatable 5. Suuline esinemine	1. klass Oskab ette lugeda väga lühikest õpitud sõnumit, näiteks tutvustada rääkijat. Oskab esitada väga lihtsa päheõpitud teksti endale tuttavale teemal.
	2. klass Oskab esitada väga lihtsa päheõpitud teksti endale tuttavale teemal. Oskab vastata lihtsatele esinemisjärgsetele küsimustele, kui vajadusel küsimust korratakse või vastust sõnastada aidatakse.
	3. klass Oskab esitada lühikese päheõpitud teksti endale tuttavale igapäeva teemal. Oskab lühidalt põhjendada ja selgitada arvamusi, kavatsusi ja toiminguid. Tuleb toime väheste otseste esinemisjärgsete küsimustega.
Kirjalik tekstiloome (kirjutamine)	
Skaalatable 6. Üldine kirjutamisoskus	1. klass Oskab kirjutada lihtsaid fraase ja lauseid.
	2. klass Oskab kirjutada lihtsamaid fraase ja lauseid, ühendades neid vajadusel õpetaja abil lihtsate side sõnadega nagu „ja”, „aga” ning „sest”.
	3. klass Oskab kirjutada lihtsamaid fraase ja lauseid, ühendades neid lihtsate side sõnadega nagu „ja”, „aga” ning „sest”.
Skaalatable 7. Loovkirjutamine	1. klass Oskab lihtsate fraaside ja lausetega kirjutada iseendast ja kujuteldavatest inimestest, näiteks kus nad elavad ja mida teevad.
	2. klass Oskab lihtsaid fraase ja lausetega kirjutada oma perekonnast, elutingimustest, haridusest ning koolis õppimisest. Oskab kirjutada lühikesi ja lihtsaid väljamõeldud elulugusid ning lihtsamaid lugusid inimestest.
	3. klass Oskab seotud lausetega kirjutada oma eluoluga seonduvatel teemadel (nt inimesed, kohad, kool ja õpingud). Oskab kirjutada väga lühikesi ja lihtsaid minevikusündmuste, oma varasema tegevuse ja isiklike kogemuste kirjeldusi.
Skaalatable 9. Oma jutu läbimõtlemine	1. klass -
	2. klass On võimeline meenutama ja kordama olukohaseid fraase oma keelevarast, kasutades abimaterjale.
	3. klass On võimeline meenutama ja kordama olukohaseid fraase oma keelevarast.
Skaalatable 10.	1. klass -
	2. klass

Keeleoskuslünkade kompenseerimine	Oskab mõtet edasi anda esemele osutades (nt tähenduses „Palun anna mulle see ese”).
	3. klass Oskab öeldu mõtet selgitada žestide abil, kui on kasutanud vale sõna.
Kuulamistoiming (kuulamine)	
Skaalatable 12. Üldine kuulamisoskus	1. klass Suudab jälgida väga aeglast ja hoolika hääldusega juttu, vajades sisu tabamiseks rohkelt pause.
	2. klass Mõistab selgelt ja aeglaselt hääldatud fraase jm väljendeid, mis seostuvad esmatähtsate eluvaldkondadega (nt algeline isiku- ja pereteave, sisseostud, kodukoht, kool).
	3. klass Mõistab selget ja aeglast seotud kõnet.
Skaalatable 13. Emakeelekõnelejate vestluse mõistmine	1. klass -
	2. klass -
	3. klass Suudab üldiselt tabada mõttevahetuse teemat, kui räägitakse aeglaselt ja selgelt.
Skaalatable 15. Teadannete ja juhiste kuulamine	1. klass Mõistab selgelt ja aeglaselt antud juhiseid ning suudab järgida lühikesi lihtsaid juhtnõore.
	2. klass Mõistab, vajadusel korduvkuulamisel, lühikeste, lihtsate ja selgete sõnumite või teadaannete põhisisu. Mõistab lihtsaid juhiseid, vajadusel korduvkuulamisel, näiteks kuidas jalgsi või ühissõidukiga pääseda punktist A punkti B.
	3. klass Mõistab lühikeste, lihtsate ja selgete sõnumite või teadaannete põhisisu. Mõistab lihtsaid juhiseid, näiteks kuidas jalgsi või ühissõidukiga pääseda punktist A punkti B.
Skaalatable 16. Meediakanalite ja salvestiste kuulamine	1. klass -
	2. klass -
	3. klass Mõistab lühikeste, aeglaselt ja selgelt esitatud salvestiste põhisisu, mis puudutab ennustatava sisuga igapäevaseid asju.
Lugemistegevus (lugemine)	
Skaalatable 17. Üldine lugemisoskus	1. klass Mõistab väga lühikesi, lihtsaid tekste fraashaaval, leides tuttavaid nimesid, sõnu ja tuntumaid fraase ning lugedes vajadust mööda mitu korda.
	2. klass Mõistab lühikesi, lihtsaid tekste, mis sisaldavad sagedasti kasutatavaid ja rahvusvahelise levikuga sõnu. Vajadusel kasutab sõnaraamatut.
	3. klass Mõistab lühikesi, lihtsaid tekste tuttavatel teemadel, kui teksti keelekasutus sarnaneb tema igapäevaelus sageli ettetulevaga.
Skaalatable 18.	1. klass Mõistab lühikesi ja lihtsaid postkaardisõnumeid.

Kirjavahetuse lugemine	2. klass Mõistab lühikesi ja lihtsaid meilisõnumeid.
	3. klass Mõistab tavapäraseid tüüpkirju endale tuttavatel teemal.
Skaalatable 19. Eesmärgipärane lugemine	1. klass Tunneb kõige tavalisema igapäevaolukorra lihtsates teadetes ära tuttavad nimed, sõnad ja sagedasimad fraasid.
	2. klass Mõistab igapäevaseid silte ja teateid avalikes kohtades: tänaval, restoranis, raudtee jaamas, töökohal (juhendid, juhtnöörid, ohu hoiatused).
	3. klass Oskab leida kindlat harjumuspärast teavet igapäevatekstidest (reklaamid, brošüürid, menüüd, ajakavad jms). Oskab nimestikest leida ja muust eristada vajalikku teavet (telefoni- ja inforaamatust soovitud teenus ja selle osutaja). Mõistab igapäevaseid silte ja teateid avalikes kohtades: tänaval, restoranis, raudtee jaamas, töökohal (juhendid, juhtnöörid, ohu hoiatused).
Skaalatable 20. Lugemine info hankimiseks ja arutlemiseks	1. klass -
	2. klass Tabab asjassepuutuvat teavet lihtsamal kirjalikus tekstis (kirjad, brošüürid, lühikesed lehelood jms), kus kirjeldatakse sündmusi. Saab aru lihtsast sisuga teadete ja lühikirjelduste mõttest, eriti kui pilt teksti toetab.
	3. klass Tabab asjassepuutuvat teavet lihtsamal kirjalikus tekstis (kirjad, brošüürid, lühikesed lehelood jms), kus kirjeldatakse sündmusi.
Skaalatable 21. Juhiste lugemine	1. klass Suudab järgida lühikesi lihtsaid kirjalikke juhtnõure (nt kuidas minna punktist A punkti B).
	2. klass Mõistab lihtsaid juhiseid igapäevaste seadmete kasutamiseks (näiteks mobiiltelefoni kasutamise juhised). Kasutab vajadusel sõnaraamatut.
	3. klass Mõistab lihtsast keeles nõudeid (nt ohutusnõudeid).
Audiovisuaalne tegevus	
Skaalatable 22. Telesaadete ja filmide vaatamine	1. klass Suudab tabada animafilmi põhisündmusi.
	2. klass Suudab jälgida faktipõhiste teleuudiste teemavahetusi ja tabada uudise põhisisu.
	3. klass Suudab tabada sündmusi, õnnetusi jms kirjeldavate teleuudiste põhisisu, kui pilt kommentaare toetab.
Vastuvõtustrateegiad	
Skaalatable 23. Vihjete tabamine ja järeldamine (suuline ja kirjalik suhtlus)	1. klass -
	2. klass -
	3. klass

	Oskab lühikeste konkreetset laadi igapäevaste tekstide ja suuliste teadete üldise tähenduse kontekstis tuletada tundmatute sõnade arvatavat tähendust.
Suuline suhtlus	
Skaalatable 24. Üldine suuline suhtlus	1. klass Suudab suhelda lihtsas keeles, kui vestluspartner on nõus teda parandama, öeldut aeglasemalt kordama või ümber sõnastama. Oskab esitada lihtsaid küsimusi ja sellistele küsimustele vastata. Oskab moodustada lihtsaid lauseid, mis puudutavad tuttavat teemat või tema vajadusi, ja sellistele lausetele vastata.
	2. klass Tuleb vähese vaevaga toime lihtsas igapäevasuhtluses. Oskab esitada küsimusi ja küsimustele vastata. Oskab vahetada mõtteid, küsida ja anda infot igapäevastes tüüpolukordades.
	3. klass Suudab küllaltki vabalt suhelda lihtsamates olukordades ja tuleb toime lühivestluses, kui vestluspartner teda vajaduse korral aitab. Tuleb vähese vaevaga toime lihtsas igapäevasuhtluses. Oskab esitada küsimusi ja küsimustele vastata. Oskab vahetada mõtteid, küsida ja anda infot igapäevastes tüüpolukordades.
Skaalatable 25. Emakeelse vestluskaaslase mõistmine	1. klass Mõistab igapäevaseid väljendeid, mis aitavad konkreetseid lihtsaid elulisi asju ajada, kui pöörduda tema poole otse, aeglaselt ja korrates ning näidata üles vastutulelikkust. Mõistab endale suunatud aeglasi, hoolika sõnastusega küsimusi ja suudab järgida lühikesi lihtsaid juhiseid.
	2. klass Mõistab hääduselt selge, keelelt lihtsa ja temalt tuttava otsese pöördumise sisu üldiselt; on aeg-ajalt sunnitud paluma midagi korrata või ümber sõnastada.
	3. klass Saab jutust piisavalt aru, et raskusteta toime tulla lihtsamate tavapärase tegevustega. Mõistab hääduselt selge, keelelt lihtsa ja temalt tuttava otsese pöördumise sisu üldiselt; on aeg-ajalt sunnitud paluma midagi korrata või ümber sõnastada.
Skaalatable 26. Vestlus	1. klass Oskab end tutvustada ja kasutada väga lihtsaid tervitus- ja hüvastijätuväljendeid. Oskab küsida, kuidas läheb, ja kuuldule reageerida. Mõistab konkreetsete igapäevavajadustega seotud väljendeid, kui neid esitatakse selgelt, aeglaselt ning öeldut korratakse
	2. klass On võimeline vahetama lühikesi lauseid, kuid mõistmisraskuste tõttu ei suuda enamasti vestlust ülal hoida; siiski võib kuuldut mõista, kui vestluspartner soostub selle nimel vaeva nägema.
	3. klass Oskab tervitada, hüvasti jätta, ennast või teisi tutvustada, tänada. Suudab üldjoontes jälgida selget ja normaalset kõnet, kui kõneaine on tuttav ja on võimalik paluda mõnd kohta korrata või ümber sõnastada. Suudab osaleda lühivestluses, kui kontekst on tuttav ja kõneaine talle huvi pakub. Oskab lihtsate sõnadega väljendada enesetunnet ja tänu.

Skaalatable 27. Vaba mõttevahetus (sõprade ringis)	1. klass -
	2. klass Oskab arutada igapäevaelu praktilisi küsimusi, kui tema poole pöörduakse otse ja räägitakse selgelt ning aeglaselt. Oskab arutada, mida ette võtta ja kuhu minna. Oskab määrata kokkusaamist.
	3. klass Saab üldjoontes aru, millest jutt käib, kui räägitakse aeglaselt ja hääldus on selge. Oskab arutada, mida õhtul või nädalavahetusel ette võtta. Oskab teha ettepanekuid ja vastata teiste omadele. Oskab väljendada nõustumist ja nõustumatust.
Skaalatable 29. Eesmärgipärane koostöö	1. klass On võimeline mõistma küsimusi ja juhtnööre, kui need edastatakse talle selgelt ja aeglaselt. Oskab järgida lühikesi lihtsaid näpunäiteid. Oskab paluda endale midagi ulatada ja oskab teistele asju ulatada.
	2. klass Oskab märku anda, et saab jutust aru. On võimeline vajalikku mõistma, kui rääkija soostub selle nimel vaeva nägema. Suudab osaleda lihtsas tava-suhtluses. Oskab kasutada lihtsaid fraase, et lasta endale midagi näidata või ulatada, küsida infot ja pidada aru järgmiste sammude üle.
	3. klass Mõistab keelt küllaldaselt, et vähese vaevaga toime tulla lihtsas tava-suhtluses. Oskab lihtsate sõnadega paluda kordamist, kui pole kuulnud mõistnud. Oskab arutleda, mida järgmisena ette võtta, teha ettepanekuid ja vastata teiste omadele, küsida ja anda juhust.
Skaalatable 30. Toimingud kaupade ja teenuste ostmisel	1. klass Oskab paluda, et talle midagi ulatataks või antaks; oskab teiste küsimise peale asju ulatada või anda. Saab hakkama suurusnumbreid, koguseid, hindu ja kellaega puudutava infoga.
	2. klass Oskab tellida toitu. Oskab teha lihtsamaid oste, sõnastada oma soove ja küsida hinda. Oskab küsida vajalikke asju ja teha lihtsamaid toiminguid poes, postkontoris või pangas. Oskab anda ja vastu võtta infot koguste, suurusnumbrite ja hindade kohta. Oskab küsida tarbekaupu ja põhiteenuseid. Oskab küsida lihtsat infot reisi või ühissõidukite kohta (bussid, rongid, takso); oskab küsida ja juhatada teed ning osta pileteid.
	3. klass Tuleb toime suhtlusega tavapärastes olukordades, nagu reisides, majutuskoha otsimise, söömas ja sisseostudel. Oskab reisibüroost tulemuslikult küsida kõike vajalikku, kui tegu on lihtsa üldinfoga.
Skaalatable 31. Infovahetus	1. klass Mõistab küsimusi ja juhtnööre, kui need on esitatud aeglaselt ja selgesõnaliselt. Saab aru lihtsast lühidast teejuhatusel. Oskab esitada lihtsaid küsimusi ja vastata samalaadsetele küsimustele. Oskab moodustada lihtsaid lauseid, mis puudutavad tema vajadusi või tuttavat kõneainet, ja vastata samalaadsetele lausetele. Oskab küsida teiste inimeste kohta ja vastata enda või teiste kohta käivatele küsimustele (kus ta elab, keda tunneb, mis tal olemas on). Oskab

	väljendada aega, kasutades fraase „järgmisel nädalal”, „eelmisel reedel”, „novembris”, „kell kolm” jms.
	2. klass Oskab küsida ja edastada isikuandmeid. Oskab küsida ja juhatada teed, toetudes kaardile või plaanile. Oskab esitada küsimusi töö ja vaba aja kohta ning vastata samalaadsetele küsimustele. Tuleb toime lihtsa igapäevasuhtlusega, kui see seisneb lihtsas ja otseses infovahetuses. Oskab vahetada piiratud infot tuttavate tavatoimingute kohta.
	3. klass Oskab anda ja järgida lihtsaid juhtnööre, näiteks osutada suunda või juhatada teed. Oskab esitada küsimusi vaba aja tegevuste ja möödanikus tehtu kohta ning vastata samalaadsetele küsimustele. Oskab esitada küsimusi tavapärase toimingute kohta ning vastata samalaadsetele küsimustele. Tuleb toime igapäevavajadustega: oskab leida ja edastada lihtsat faktiteavet. Oskab keelt piisavalt, et tulla suurema pingutuseta toime igapäevasuhtluses.
Skaalatablett 32. Küsitlaja ja vastaja roll	1. klass Oskab küsitlaja rollis vastata lihtsatele ja otsestele küsimustele oma isiku kohta, kui need esitatakse neutraalses keeles, väga aeglaselt ja selgelt.
	2. klass Oskab küsitlaja rollis vastata lihtsatele küsimustele ja väidetele..
	3. klass Suudab end vastaja rollis mõistetavaks teha, oskab tuttava kõneaine korral edastada mõtteid või teavet, kuid vajab seejuures mõningast abi ning võib paluda küsimust selgitada.
Kirjalik suhtlus	
Skaalatablett 33. Üldine kirjalik suhtlus	1. klass Oskab kirjalikult küsida ja edastada isikuandmeid.
	2. klass Oskab kirjutada lühikesi lihtsaid sõnumeid, mis puudutavad talle vajalikke asju. Vajadusel kasutab sõnaraamatut.
	3. klass Oskab kirjutada lühikesi lihtsaid sõnumeid, mis puudutavad talle vajalikke asju.
Skaalatablett 34. Kirjavahetus	1. klass Oskab kirjutada lühikest ja lihtsat postkaarditeksti.
	2. klass Oskab kirjutada väga lihtsaid isiklike kirju, kasutades malle, et väljendada tänu või esitada vabandust. Vajadusel kasutab sõnaraamatut.
	3. klass Oskab kirjutada väga lihtsaid isiklike kirju, et väljendada tänu või esitada vabandust.
Skaalatablett 35. Teated, sõnumid ja plangid	1. klass -
	2. klass Oskab kirjutada oma nime, aadressi, rahvust, vanust ja sünniaega ning arve ja kuupäevi (nt hotelli registreerimisplangil).
	3. klass

	Oskab kuulamise järgi kirja panna lühikesi ja lihtsaid teateid, kui tal on võimalus paluda neid korrata või teisiti sõnastada. Oskab kirjutada lühikesi lihtsaid teateid, mis puudutavad talle vajalikke asju.
Interaktiivsed strateegiad	
Skaalatable 36. Suhtlusaktiivsus (vooruvahetus)	1. klass -
	2. klass Oskab paluda tähelepanu.
	3. klass Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lühivestlust, kasutades lihtsaid võtteid. Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lihtsat silmast silma vestlust.
Skaalatable 37. Suhtluskoostöö	1. klass -
	2. klass -
	3. klass Oskab märku anda, et saab jutust aru.
Tekstid	
Skaalatable 38. Selgituste palumine	1. klass Oskab märku anda, et ei suutnud teise juttu jälgida.
	2. klass Oskab paluda võtmesõnade või -fraaside kordamist lihtsamate sõnadega.
	3. klass Oskab lihtsate sõnadega paluda kordamist, kui pole teise juttu mõistnud. Oskab paluda võtmesõnade või -fraaside kordamist lihtsamate sõnadega.
Skaalatable 40. Töö tekstiga	1. klass Oskab ümber kirjutada üksiksõnu ja lühemaid trükitekste.
	2. klass Oskab oma keele pädevuse ja -kogemuse piires leida ja kasutada lühemate tekstide võtmesõnu ja -fraase või lühikesi lauseid.
	3. klass Oskab oma keele pädevuse ja -kogemuse piires leida ja kasutada lühemate tekstide võtmesõnu ja -fraase või lühikesi lauseid.
Suhtluspädevus	
Skaalatable 41. Üldine keelepagas	1. klass Teab lihtsaid põhiväljendeid iseenda ja oma konkreetsete vajaduste kohta.
	2. klass Tuleb lühikesi igapäevaseid väljendeid kasutades toime lihtsates konkreetsetes olukordades (isikute ja igapäevatoimingutega seonduv, soovide ja vajaduste väljenda mine, info küsimine). Keelevara on väike ja koosneb päheõpitud fraasidest, mis lubavad sõnastada lihtsaid eluvajadusi. Ettenägematus olukorras võib tekkida pause ja suhtlusraskusi.
	3. klass Valdab keele põhivara sellisel tasemel, mis lubab toime tulla iga päevastes tavaolukordades; siiski on sageli sunnitud sõnumit lihtsustama ja sõnu otsima.

Skaalatabel 42. Sõnavara ulatus	1. klass Teab väga lihtsaid sõnu ja fraase mõne konkreetse olukorra kohta.
	2. klass Sõnavara on piisav, et rahuldada põhilisi suhtlusvajadusi.
	3. klass Sõnavara on küllaldane, et tulla toime igapäevaste tuttavate toimingutega.
Skaalatabel 43. Sõnakasutus	1. klass -
	2. klass -
	3. klass Valdab igapäevavajadustega piirnevat nappi sõnavara.
Skaalatabel 44. Grammatika korrektsus	1. klass -
	2. klass Kasutab vaid üksikuid ära õpitud tarindeid ja lausemalle, kuid ka nendes tuleb ette vigu.
	3. klass Kasutab küll õigesti mõningaid lihtsaid tarindeid, kuid teeb sageli vigu ka grammatika põhivaras (nt ajab segi ajavormid või eksib aluse ja öeldise ühildamisel); siiski on enamasti selge, mida öelda tahab.
Skaalatabel 45. Häälduspädevus	1. klass -
	2. klass Väheste äraõpitud sõnade ja fraaside hääldusest võivad mõningase pingutusega aru saada need emakeelsed kõnelejad, kes sama keelerühma kõnelejatega sageli kokku puutuvad.
	3. klass Hääldus on üldjuhul piisavalt selge, et öeldust aru saada, kuigi võõras aktsent on märgatav ja vestluspartnerid peavad aeg-ajalt paluma arusaamatuid kohti korrata.
Skaalatabel 46. Õigekirjaoskus	1. klass -
	2. klass Oskab ümber kirjutada tuttavaid sõnu ja lühikesi käibefraase, nagu lihtsamad sildid ja juhised, tarbeesemete ja poodide nimetused jms. Oskab kirja panna oma aadressi, kodakondsust ja muid isikuandmeid.
	3. klass Oskab kirjutada lühikesi lauseid igapäevastel teemadel (nt juhatada, kuidas kuhugi minna). Oskab häälduspäraselt (kuigi mitte õigesti) kirjutada lühikesi sõnu, mis kuuluvad tema suulisesse sõnavarasse.
Skaalatabel 47. Keelekasutuse olukohasus	1. klass Oskab kasutada kõige lihtsamaid igapäevaseid viisakusväljendeid (tervitades, hüvasti jättes, ennast tutvustades; oskab öelda „palun”, „tänan”, „vabandust” jms).
	2. klass Suudab vahetada lühikesi lauseid, oskab tervitamisel ja pöördumisel kasutada igapäevaseid viisakusväljendeid. Oskab esitada kutset, teha ettepanekut ja vabandada; oskab kutsele, ettepanekule ja vabandusele vastata.
	3. klass Oskab lihtsate keelevahendite abil rahuldada keskseid kõnetarbeid (info andmine ja küsimine, selgituste nõudmine, arvamuse ja

	suhtumise väljendamine). Suudab tulemuslikult suhelda igapäevaolukordades, oskab kasutada kõige lihtsamaid üldväljendeid ja järgida peamisi suhtlusreegleid.
Skaalataabel 48. Keelekasutuse paindlikkus	1. klass -
	2. klass Oskab sõnu ümber tõstes varieerida äraõpitud fraase, kui olukord seda nõuab.
	3. klass Oskab kasutada meeldejäetud lihtsaid fraase. Suudab sõnakasutust vähesel määral varieerida, kui olukord seda nõuab.
Skaalataabel 49. Vooruvahetus	1. klass Oskab paluda tähelepanu.
	2. klass Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lihtsat silmast silma vestlust.
	3. klass Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lihtsat silmast silma vestlust. Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lühivestlust, kasutades lihtsaid võtteid.
Skaalataabel 50. Teemaarendus	1. klass -
	2. klass -
	3. klass Oskab jutustada ja kirjeldada sidumata lausetega.
Skaalataabel 51. Teksti selgus ja sidusus	1. klass Oskab siduda sõnu ja fraase põhisidendite abil nagu „ja” või „siis”.
	2. klass Oskab siduda lihtsate sidesõnade abil nagu „ja”, „aga”, „sest”.
	3. klass Oskab kasutada kõige sagedasemaid sidesõnu, et ühendada lauseid jutustuseks või tunnuste loendeid kirjelduseks.
Skaalataabel 52. Kõne ladusus	1. klass Oskab väljendada väga lühikeste sidumata valmisfraasidega, kui kõneaine on tuttav. Kõne on takerduv, väga sageli on märgata ebasobivaid alustusi. Vajab välist abi.
	2. klass Oskab väljendada lühifraasidega, kui kõneaine on tuttav. Kõne on takerduv, väga sageli on märgata ebasobivaid alustusi.
	3. klass Oskab end lühivestluses mõistetavaks teha, kuigi sageli on märgata pause, ebasobivaid alustusi ja ümbersõnastamist.
Skaalataabel 53. Väljendustäpsus	1. klass -
	2. klass -
	3. klass Suudab tuttavas igapäevaolukorras vahendada lihtsat nappi teavet. Ootamatus olukorras peab enamasti sõnumit lihtsustama.

Õppesisu klassiti I kooliastmel

Õppesisu 1. klassis:

- 1) „Mina ja teised“ – enese ja kaaslaste tutvustus;
- 2) „Kodu ja lähiümbrus“ – pere liikmed, kodu asukoht;

- 3) „Kodukoht Eesti“ – riik, pealinn, rahvused; aastaajad, ilma kirjeldavad omadussõnad, kodukoha kirjeldus;
- 4) „Riigid ja nende kultuur“ - õpitava keele riigi või riikide nimetused vastavas keeles, tuntumad tähtpäevad ning nendega seotud tavad;
- 5) „Igapäevaelu. Õppimine ja töö.“ – lihtsad tegevused kodus ja koolis ning nende tegevustega seotud vahendid;
- 6) „Vaba aeg“ – lemmiktegevused ja eelistused;
- 7) „Meedia“ - tuntuimad meedialiigid ja meedia tarbimise eelistused.

Õppesisu 2. klassis:

- 1) „Mina ja teised“ – iseloom, välimus, enesetunne ja tervis, suhted sõpradega ning lähikondsetega, ühised tegevused, viisakas käitumine;
- 2) „Kodu ja lähiümbus“ – kodu ja koduümbus, sugulased; pereliikmete ametid; igapäevased kodused tööd ja tegemised;
- 3) „Kodukoht Eesti“ – Eesti asukoht, sümboolika ning tähtpäevad; linn ja maa, Eesti loodus, ilm; käitumine looduses.
- 4) „Riigid ja nende kultuur“ – naaberriigid.
- 5) „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“ – päevakavajärgsed tegevused kodus, koolis ja vabal ajal (päevaplaan, helistamine, laua katmine, erinevate tegevustega seotud esemed/vahendid jmt).
- 6) „Vaba aeg“ – Huvid (sport, filmid, raamatud, kolleksioneerimine, reisimine jmt).
- 7) „Meedia“ - (ajakirjandus, raadio, televisioon, internet) ja selle eakohased kasutamisevõimalused ja võimalikud ohud. Minu meedia tarbimise harjumused.

Õppesisu 3. klassis:

- 1) „Mina ja teised“ – iseloomu kirjeldav sõnavara, enda ja teiste välimuse kirjeldus (kasv ja kehaehitus, riietus, juuste ja silmade värv jne); suhted sõpradega ja ühised tegevused.
- 2) „Kodu ja lähiümbus“ – kodu/elukoha sõnavara (korter, maja, eri ruumid, oma tuba, sisustus jmt), koduümbust kirjeldav sõnavara (majad, park, põld, teed, väljakud jmt).
- 3) „Kodukoht Eesti“ – Eesti asukoha määramine (põhiilmakaared, naaberriigid), linna ja maad iseloomustav sõnavara, põhiline sümboolika (lipp, rahvuslill ja -lind jmt).
- 4) „Riigid ja nende kultuur“ – igapäevaelu kumbed, mõned tuntumad sündmused ja saavutused ja nendega seotud nimed ajaloo- ja kultuurivaldkonnast, sh keele- ja kultuuriloolised seosed eesti keele ja kultuuriga.
- 5) „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“ – söögikorrad ja toiduained, tervislik toiduvalik; igapäevane hügieen; tee küsimine ja juhatamine (parem/vasak pool, otse jmt), koolitee kirjeldus.
- 6) „Vaba aeg“ – erinevad vaba aja veetmise viisid (mitmesugused tegevused, üksi, sõprade, pereliikmetega jmt).
- 7) „Meedia“ - (ajakirjandus, raadio, televisioon, internet) ja selle eakohased kasutamisevõimalused ja võimalikud ohud. Minu meedia tarbimise harjumused.

Õppetegevused ja praktilised tööd õppesisu käsitlemiseks I kooliastmel

Kuuldu mõistmine

Erinevate häälikute kuulamine, kordamine ja eristamine. Autentse ja õppeotstarbel salvestatud kõne kuulamine (õpetaja ja/või emakeelerääkijate kõnelduna), kordamine, jäljendamine, kaasa plaksutamine, käega näitamine (intonatsiooni, keelerütmi, meloodiat ja rõhuasetusi). Teatud sõnale või fraasile reageerimine vastava tegevusega (nt käetõstmine, püstitõusmine, esemele või pildile osutamine jms). Pildi või teksti täiendamine, kuuldu põhjal vajaliku leidmine. Tähelepanelikku kuulamist nõudvate mängude mängimine. Laulude ja luuletuste kuulamine ning nende põhjal ülesannete täitmine (ridade järjestamine, riimuvate sõnade leidmine jms).

Praktilised tööd:

- tähe- või värvikaartide näitamine erinevate häälikute eristamisel;
- +/- või õige variandi märkimine erinevate häälikute eristamisel;
- teksti põhisisu mõistmisel sobivalt reageerimine;
- küsimus-vastus ülesanded;
- kuuldu põhjal lihtsa ankeedi täitmine.

Loetu mõistmine

Tähestikuga tutvumine ja selle harjutamine. Häälega lugemine. Õpetaja abiga tööjuhendi lugemine ja mõistmine (mida tuleb teha või millist infot tekstist otsida). Lühikeste, piltidega varustatud lugude lugemine. Tekstilõikude õigesse järjekorda panemine. Lausete reastamine vastavalt sisule. Tuttavate sõnade ja väljendite ning loetellu mittesobivate sõnade äratundmine sobimatu. Teksti alusel õigete ja valede väidete eristamine. Küsimustele vastamine.

Praktilised tööd:

- õige häälduse ja õige rõhuga tähtede ja õpitud sõnade lugemine;
- praktilised ülesanded lausete ning tekstilõikude ühendamiseks ja järjestamiseks;
- vajaliku info otsimine tekstist.

Suulised toimingud

Häälikute, silpide, sõnade ja fraaside kordamine. Etteantud ja õpitud väljendite ja lausete kordamine. Kaasõpilastele küsimuste esitamine (kes-, mis-, kuidas-, kus-, ja kust-küsimused). Küsimused kuupäeva, nädalapäeva ja kellaaja kohta ning kuupäeva, nädalapäeva ja kellaaja nimetamine. Küsimine, kas teised said temast aru ning mida nad millestki arvavad. Kindla mudeli järgi rääkimine. koostab ja harjutab Lihtsate lausete koostamine ja harjutamine ootuspärase info edastamiseks. Lihtsate juhiste andmine. Õpitud pöördumiste, vabanduste, viisakusväljendite kasutamine dialoogides. Laulude ja luuletuste esitamine. Sõnamängud.

Praktilised tööd:

- pallimäng küsimuste esitamise ja neile vastamise kohta;
- intervjuueerimismäng;
- küsimustele vastamine enda ja oma igapäevaste tegevuste kohta;
- enda, sõprade, pereliikmete ja klassikaaslaste tutvustamine;
- pereliikmete kohta fotoseina koostamine;
- küsimuste esitamine fotodel olevate isikute kohta ja neile vastamine;
- info edastamine pildi, tunniplaani, ankeedi jms põhjal;
- tee juhatamine;
- plakati koostamine ja selle esitlemine;
- osalemine dialoogis klassikaaslasega;
- laulude ja luuletuste esitamine;
- rühmatööna puuduolevate salmide jaoks laulusõnade koostamine;
- lihtsate sõnamängude koostamine ja nende mängimine koos klassikaaslastega.

Kirjalikud toimingud

Ärakiirja tegemine ja mudeli järgi kirjutamine. Kuuldu järgi sõnade, väljendite ja lausete kirjutamine. Isikuandmete kirjutamine. Sõnadega numbrite, arvude, kuupäevade kirjutamine. Etteantud näitajate alusel loo kirjutamine (nt iseendast, oma perekonnast, koduloomast vms). Etteantud info alusel lühikese teksti kirjutamine. Lünktekstide täitmine. Piltide võrdlemine, esemete otsimine ja selle põhjal lausete kirjutamine.

Praktilised tööd:

- rühmatööna plakati koostamine: Minu hobid

- perepuu koostamine: pereliikmed, nende nimed, vanused, hobid jms;
- etteantud info alusel lühikese teate kirjutamine sõbrale;
- väga lühikeste tekstide kirjutamine (nt enese, pere, sõbra tutvustus, sõnum, kutse jms);
- miniloo kirjutamine sotsiaalmeediasse mingi sündmuse kohta etteantud mudeli järgi;
- e-mailile vastuse kirjutamine (etteantud tekstis lünkade täitmine);
- piltide võrdlemisel puuduolevate esemete otsimine ja nimetamine;
- lühikese loovtöö koostamine rühmas: menüü koostamine;
- numbrite kuulamine ja kirjutamine mängides Bingot;
- ankeedi täitmine (nimi, vanus, pereliige, elukutse, hobid).

Hoiakud, väärtused, käitumine, koostöökuultuuri loomine ja mitmekultuurilisus

Tervitus- ja hüvastijätuväljendite korrektne kasutamine. Õpetaja juhendamisel eesti keele ja emakeele viisakusnormide sarnasuste ning erinevuste üle arutlemine. Eesti keele viisakus- ja kultuurispetsiifiliste väljendite (palumine, tänamine, tähtpäevade puhul õnnitlemine jms) kasutamine suhtlemisel. Teiste eneseväljendusvahendite kasutamine keeleteadmiste puudumise kompenseerimisel (žestid, joonistamine jms).

Praktilised tööd:

- viisakusväljendite rutiinne kasutamine tundides;
- kultuuriomaste väljendite korrektne kasutamine (nt soovid jõuludeks, sünnipäevaõnnitlused jms).

Keelekasutus

Üksikute äraõpitud tarindite ja lausemallide kasutamine. Lihtsate sõnade ja viibete, fraaside ja lausete kasutamine mõne konkreetse olukorra kohta.

Praktilised tööd:

- simulatsiooniharjutus sõnade ja viibete, fraaside ja lausete kasutamiseks mõnes konkreetses olukorras.

Info- ja andmekirjaoskus

Õpiku sõnastikku või sõnade loendi kasutamine. Internetiotsingu kasutamine vajaliku materjali leidmiseks. Digikeskkondade kasutamine õppimisel. Enda digitaalse identiteedi haldamine ja kaitsmine.

Praktilised tööd:

- ülesanded, mis on seotud sõnastike kasutamisega;
- info otsimine internetist.

Kultuuri tarbimine ja loomine

Eestikeelse meediasisu tarbimine. Eesti linnad. Eestile iseloomulikud kultuuritavad, rahvuspühad jms.

Praktilised tööd:

- ülevaate koostamine eestikeelse meediasisu tarbimisest (päeviku pidamine);
- videode vaatamine Eesti iseloomulike kultuuritavadega tutvumiseks;
- kaardil Eesti linnade näitamine;
- lühikese esitluse või plakati tegemine Eesti mõnest kultuuritavast;
- võimalusel kaasõpilastele oma reisikogemuse tutvustamine Eestis.

Õpioskused

Erinevate õpistrateegiate kasutamine õpetaja juhendamisel: kordamine, seostamine, meenutamine, jne. Õpetaja juhendamisel oma eksimustest õppimine. Kaaslastele tagasiside andmine. Digivahendite kasutamine õppimiseks ja teadmiste kinnistamiseks. Õpetaja juhendamisel osalemine paaris- ja rühmatöös.

Praktilised tööd:

- õpieesmärkide seadmine;
- vigade paranduste tegemine;
- erinevate õpivahendite kasutamine: veebisõnastikud, viktoriinid, sõnakaardid, keeleõppekeskkonnad, info otsimine jms;
- õppimisel kasutatud õpistrateegiate ja õpivahendite reflekteerimine;
- õpetaja juhendamisel mudeli järgi iseenda ja kaaslaste tööle tagasiside andmine.

II kooliaste

Omandatava keeleoskustaseme (B1-keeleoskustase) kirjelduskriteeriumid II kooliastmes klassiti lähtuvalt skaalatabelistest, mis on toodud Euroopa keeleõppe raamdokumentis *Õppimine, õpetamine ja hindamine*:

Toimingud	Omandatava keeleoskustaseme kirjelduskriteeriumid klassiti
Suuline tekstiloome (rääkimine)	
Skaalatabel 1. Üldine rääkimisoskus	4. klass Oskab esitada üldsõnalisi, mõttepauside ja mõningate keelevigadega kirjeldusi oma huvivaldkonna teemade piires, väljendades mõtteid lihtsate lausetega
	5. klass Oskab esitada võrdlemisi ladusaid, kuid üldsõnalisi ja mõningate keelevigadega kirjeldusi oma huvivaldkonna teemade piires, väljendades mõtteid lihtsate lausete järjendina.
	6. klass Oskab esitada võrdlemisi ladusaid, kuid üldsõnalisi kirjeldusi oma huvivaldkonna teemade piires, väljendades mõtteid lihtsate lausete järjendina.
Skaalatabel 2. Pikk monoloog: kogetu kirjeldamine	4. klass Oskab jutustada.
	5. klass Oskab kirjeldada unistusi, soove ja püüdlusi. Oskab kirjeldada tegelikke või kujuteldavaid sündmusi. Oskab vahendada raamatu või filmi sisu ja kirjeldada oma muljeid.
	6. klass Oskab jutustada. Oskab kirjeldada unistusi, soove ja püüdlusi. Oskab kirjeldada tegelikke või kujuteldavaid sündmusi. Oskab vahendada raamatu või filmi sisu ja kirjeldada oma muljeid. Oskab vahendada ootamatute sündmuste (nt õnnetusjuhtumite) üksikasju. Oskab üksikasjalikult vahendada kogetut, kirjeldada oma tundeid ja reageeringuid. Oskab võrdlemisi ladusalt, kuid samas üldsõnaliselt jutustada ja kirjeldada, väljendades mõtteid lihtsate lausete järjendina. Oskab sirgjooneliselt väljenduda oma huvivaldkonna teemade piires.
Skaalatabel 3.	4. klass -
	5. klass

Pikk monoloog: põhjendamine ja selgitamine (nt väitluses)	Oskab lühidalt põhjendada ning selgitada arvamusi, kavatsusi ja toiminguid.
	6. klass Suudab esitada võrdlemisi hästi jälgitavaid põhjendusi.
Skaalatablel 4. Teadete edastamine	4. klass Oskab edastada väga lühikesi ettevalmistatud teateid igapäevases olukorras. Kõne on võõrast aktsendist ja intonatsioonist hoolimata siiski mõistetav.
	5. klass Oskab edastada väga lühikesi ettevalmistatud teateid igapäevases koolikeskkonnas. Kõne on võõrast aktsendist ja intonatsioonist hoolimata siiski mõistetav.
	6. klass Oskab edastada lühikesi ettevalmistatud teateid igapäevases koolikeskkonnas. Kõne on võõrast aktsendist ja intonatsioonist hoolimata siiski mõistetav.
Skaalatablel 5. Suuline esinemine	4. klass Oskab ettevalmistatuna üldsõnaliselt esineda endale tuttavale teemal, väljendudes võrdlemisi selgelt ja arusaadavalt.
	5. klass Oskab ettevalmistatuna üldsõnaliselt esineda endale tuttavale teemal, väljendudes võrdlemisi selgelt ja arusaadavalt. Oskab üsna selgelt välja tuua asja tuuma.
	6. klass Oskab ettevalmistatuna üldsõnaliselt esineda endale tuttavale teemal, väljendudes võrdlemisi selgelt ja arusaadavalt. Oskab üsna selgelt välja tuua asja tuuma. Oskab vastata esinemisjärgsetele küsimustele, mõnikord (kui küsija räägib liiga kiiresti) võib paluda küsimust korrata.
Kirjalik tekstiloome (kirjutamine)	
Skaalatablel 6. Üldine kirjutamisoskus	4. klass Oskab kirjutada tuttavale teemal lihtsamaid seotud tekste. Kasutab sõnaraamatut.
	5. klass Oskab kirjutada tuttavale teemal lihtsamaid seotud tekste.
	6. klass Oskab kirjutada tuttavale teemal lihtsamaid seotud tekste, ühendades lühemaid lauseid lihtsa järjendina.
Skaalatablel 7. Loovkirjutamine	4. klass Oskab kirjeldada tegelikku või kujuteldavat sündmust või hiljutist reisi. Oskab lugu kirja panna.
	5. klass Oskab kirjalikult vahendada kogemusi, kirjeldades tundeid ja reaktsioone lihtsa seotud tekstina.
	6. klass Oskab kirjutada lihtsamaid üksikasjalikke kirjeldusi mitmesugustel tuttavatel teemadel. Oskab kirjalikult vahendada kogemusi, kirjeldades tundeid ja reaktsioone lihtsa seotud tekstina. Oskab kirjeldada tegelikku või kujuteldavat sündmust või hiljutist reisi. Oskab lugu kirja panna.

Skaalatabel 8. Kirjalikud ülevaated ja arvamusavaldused	4. klass -
	5. klass Oskab kirjutada väga lühikesi standardvormis ettekandeid, kus esitab tava pärast faktiteavet või põhjendab toiminguid.
	6. klass Oskab kirjutada lühikesi lihtsamaid kirjatöid endale huvipakkuval teemal. Oskab mingil määral kokku võtta, esitada ja selgitada oma arvamust igapäevaste tavapärase ja ebatavaliste probleemide kohta.
Skaalatabel 9. Oma jutu läbimõtlemine	4. klass Oskab läbi mõelda, kuidas asja tuuma jm olulist sõnastada, lihtsustades vajaduse korral sõnumit ja kasutab vajadusel lausemalle.
	5. klass Oskab läbi mõelda, kuidas asja tuuma jm olulist sõnastada, lihtsustades vajaduse korral sõnumit.
	6. klass On võimeline katsetama enda jaoks uusi sõnastusviise ja väljendeid, küsides tagasisidet.
Skaalatabel 10. Keeleoskuslünkade kompenseerimine	4. klass Oskab emakeelset sõna võõrapärasustada, küsides üle, kas temast saadi aru.
	5. klass Oskab mõistet edasi anda mingi sagedasema ligilähedase tähendusega sõna abil, paludes end parandada.
	6. klass Oskab objekte kirjeldada tunnuste kaudu, kui vajalik sõna ei meenu. Oskab vajalikku tähendust edasi anda mingi asendusväljendiga.(nt „pehme magamise karu“ tähenduses „kaiuskaru“).
Skaalatabel 11. Oma kõne jälgimine ja parandamine	4. klass -
	5. klass Oskab küsida kinnitust kasutatud keelendi õigsuse kohta. Oskab katkenud vestlust uuesti alustada, kasutades teistsugust taktikat.
	6. klass Oskab parandada valesti kasutatud ajavormi vm keelendit, kui vestluspartner sellele tähelepanu juhib.
Kuulamistoiming (kuulamine)	
Skaalatabel 12. Üldine kuulamisoskus	4. klass Mõistab olulisemat selgest kirjakeelsest jutust ja lühikesest lugudest tuttavatel teemadel, millega puutub igapäevaselt kokku koolis, vabal ajal jne. Vajadusel küsib üle.
	5. klass Mõistab olulisemat selgest kirjakeelsest jutust ja lühikesest lugudest tuttavatel teemadel, millega puutub igapäevaselt kokku koolis, vabal ajal jne.
	6. klass Mõistab lihtsas sõnastuses faktiteavet igapäevaelu või tööga seotud teemadel. Tabab nii peamist sõnumit kui ka spetsiifilisi üksikasju, kui häälendus on selge ja tuttavlik.
	4. klass

Skaalatabel 13. Emakeelekõnelejate vestluse mõistmine	Suudab üldiselt jälgida lühema mõttevahetuse põhipunkte eeldusel, et kõneldakse üldkeeles, hääldus on selge ning tempo ei ole väga kiire.
	5. klass Suudab üldiselt jälgida lühema mõttevahetuse põhipunkte eeldusel, et kõneldakse üldkeeles ja hääldus on selge.
	6. klass Suudab üldiselt jälgida pikema mõttevahetuse põhipunkte eeldusel, et kõneldakse üldkeeles ja hääldus on selge.
Skaalatabel 14. Elava esituse kuulamine	4. klass -
	5. klass Suudab üldjoontes jälgida lühikest lihtsat juttu tuttavatel teemal, kui kõneldakse üldkeeles ja hääldus on selge.
	6. klass Suudab jälgida loengut vm esinemist oma valdkonnas, kui teema on tuttav, sõnastus lihtne ja jutu ülesehitus selge.
Skaalatabel 15. Teadannete ja juhiste kuulamine	4. klass Suudab järgida üksikasjalikke juhtnööre, kui on võimalik vajadusel üle küsida.
	5. klass Suudab järgida üksikasjalikke juhtnööre.
	6. klass Suudab järgida üksikasjalikke juhtnööre. Mõistab lihtsamat tehnilist või suunavat infot, näiteks igapäevaste toodete-teenustega seotud juhendeid ja juhiseid.
Skaalatabel 16. Meediakanalite ja salvestiste kuulamine	4. klass Mõistab raadiouudiste ja lihtsamate salvestiste põhisisu, kui teema on tuttav, jutt suhteliselt aeglane ja selge ning võimalik on korduvkuulamine.
	5. klass Mõistab raadiouudiste ja lihtsamate salvestiste põhisisu, kui teema on tuttav, jutt suhteliselt aeglane ja selge.
	6. klass Mõistab enamiku salvestatud ja ringhäälingus leviva materjali sisu, kui teema pakub huvi, kõne on selge ja jutt üldkeelne.
Lugemistegevus (lugemine)	
Skaalatabel 17. Üldine lugemisoskus	4. klass Loeb lihtsat faktiteavet rahuldava arusaamisega, kui teema on tuttav ja keelekasutus lihtne.
	5. klass Loeb lihtsat faktiteavet, kui teema kuulub tema huvivaldkonda. Kasutab sõnaraamatut.
	6. klass Loeb lihtsat faktiteavet rahuldava arusaamisega, kui teema kuulub tema huvivaldkonda.
Skaalatabel 18. Kirjavahetuse lugemine	4. klass Mõistab sündmusi, tundeid ja soove kirjeldavaid isiklikke kirju, kui seal on kasutatud lihtsat sõnavara.
	5. klass

	Mõistab sündmusi, tundeid ja soove kirjeldavaid isiklikke kirju määral, mis lubab pidada regulaarset kirjavahetust, kuid vajab selleks välist abi.
	6. klass Mõistab sündmusi, tundeid ja soove kirjeldavaid isiklikke kirju määral, mis lubab pidada regulaarset kirjavahetust.
Skaalatable 19. Eesmärgipärane lugemine	4. klass Oskab leida ja mõista asjakohast teavet igapäevatekstides (kirjad, brošüürid ja lühemad dokumendid).
	5. klass Suudab erilaadse ülesande täitmiseks hõlmata pikemaid tekste, et leida otsitav teave.
	6. klass Suudab erilaadse ülesande täitmiseks hõlmata pikemaid tekste, et leida otsitav teave ja koguda infot teksti eri osadest või mitmest tekstist.
Skaalatable 20. Lugemine info hankimiseks ja arutlemiseks	4. klass Leiab lihtsas leheloos olulisema, kui teema on tuttav.
	5. klass Tabab selge arutluskäiguga tekstide põhijäreldusi.
	6. klass Tabab selge arutluskäiguga tekstide põhijäreldusi. Mõistab käsitletava teema arutluskäiku, kuid ei pruugi aru saada üksikasjadest.
Skaalatable 21. Juhiste lugemine	4. klass Mõistab seadmete selgeid lihtsaid kasutusjuhendeid. Vajadusel kasutab sõnaraamatut ja küsib abi.
	5. klass Mõistab seadmete selgeid lihtsaid kasutusjuhendeid. Vajadusel kasutab sõnaraamatut.
	6. klass Mõistab seadmete selgeid lihtsaid kasutusjuhendeid.
Audiovisuaalne tegevus	
Skaalatable 22. Telesaadete ja filmide vaatamine	4. klass Suudab haarata tuttavalt teemal telesaate põhisisu, kui jutt on suhteliselt aeglane ja selge.
	5. klass Suudab jälgida paljusid filme, kus pilt ja tegevus süžeed kannavad ning jutt on selge ja keel lihtne.
	6. klass Mõistab suurt osa telesaatest (nt intervjuust, lühiloengust ja uudisreportaažist), kui teema pakub huvi ning räägitakse suhteliselt aeglaselt ja selgelt.
Vastuvõtustrateegiad	
Skaalatable 23. Vihjete tabamine ja järeldamine (suuline ja kirjalik suhtlus)	4. klass Oskab konteksti põhjal, mõningaselt välisel suunamisel, tuletada juhuslike tundmatute sõnade tähendust ja järeldada lausete mõtet, kui arutluse teema on tuttav.
	5. klass Oskab konteksti põhjal tuletada juhuslike tundmatute sõnade tähendust ja järeldada lausete mõtet, kui arutluse teema on tuttav.

	<p>6. klass</p> <p>Suudab kontekstis mõista tundmatuid sõnu, kui teema kuulub tema huvi valdkonda. Oskab konteksti põhjal tuletada juhuslike tundmatute sõnade tähendust ja järeldada lausete mõtet, kui arutluse teema on tuttav.</p>
Suuline suhtlus	
Skaalatable 24. Üldine suuline suhtlus	<p>4. klass</p> <p>Tuleb lihtsat keelt kasutades toime enamikus reisiolukordades.</p>
	<p>5. klass</p> <p>On võimeline ettevalmistuseta astuma vestlusesse, kui kõneaine on tuttav. Oskab avaldada arvamust, anda ja küsida infot igapäevaelu või isiklike asjade kohta (nt perekond, harrastused, kool, reisimine, päevasündmused).</p>
	<p>6. klass</p> <p>Saab üsna hästi hakkama vestlusega, kui see puudutab tema kooliasju või huvialasid. Oskab vahetada, üle küsida ja kinnitada infot; tuleb toime vähem tuttavas olukorras ja oskab selgitada, milles seisneb probleem. Oskab väljendada mõtteid mõnel abstraktsel või kultuuriteemal (nt filmid, raamatud, muusika).</p>
Skaalatable 25. Emakeelse vestluskaaslase mõistmine	<p>4. klass</p> <p>Suudab igapäevases vestluses jälgida selge hääldusega ja lihtsa sõnavaraga pöördumist, kuigi on vahel sunnitud paluma teatud sõnu ja fraase korrata.</p>
	<p>5. klass</p> <p>Suudab igapäevases vestluses jälgida selge hääldusega pöördumist, kuigi on vahel sunnitud paluma teatud sõnu ja fraase korrata ning sõnastada teiste sõnadega.</p>
	<p>6. klass</p> <p>Suudab igapäevases vestluses jälgida selge hääldusega pöördumist, kuigi on vahel sunnitud paluma teatud sõnu ja fraase korrata.</p>
Skaalatable 26. Vestlus	<p>4. klass</p> <p>Oskab väljendada üllatust, rõõmu, kurbust, huvi ja ükskõiksust; oskab sellistele emotsioonidele reageerida.</p>
	<p>5. klass</p> <p>Suudab osaleda vestluses või mõttevahetuses, kuid aeg-ajalt võib jääda arusaamatuks, mida ta täpselt öelda tahab</p>
	<p>6. klass</p> <p>Suudab ettevalmistuseta vestelda, kui kõneaine on tuttav. Suudab igapäevasuhtluses jälgida selgelt artikuleeritud kõnet, mõningaid sõnu või fraase võib siiski paluda korrata. Suudab osaleda vestluses või mõttevahetuses, kuid aeg-ajalt võib jääda arusaamatuks, mida ta täpselt öelda tahab. Oskab väljendada üllatust, rõõmu, kurbust, huvi ja ükskõiksust; oskab sellistele emotsioonidele reageerida.</p>
Skaalatable 27. Vaba mõttevahetus (sõprade ringis)	<p>4. klass</p> <p>Oskab end mõistetavaks teha, kui avaldab arvamust praktilistes asjades (nt kuhu minna, mida teha, kuidas korraldada väljasõitu vms). Oskab viisakalt väljendada veendumusi, arvamusi, nõustumist ja nõustumatust.</p>
	<p>5. klass</p>

	<p>Saab üldjoontes aru sõprade ringis toimuva vaba mõttevahetuse põhisisust, kui kasutatakse ühiskeelt ja hääldus on selge. Oskab esitada oma vaatenurka või arvamust ja küsida teiste omi, kui kõneaine talle huvi pakub.</p>
	<p>6. klass On võimeline mõistma suuremat osa üldisest jutust, kui vestlus partnerid hoiduvad idioome kasutamast ja nende hääldus on selge. Oskab avaldada arvamust mõnel abstraktsel või kultuuriteemal (nt muusika, filmid). Oskab selgitada, milles seisneb probleem. Oskab lühidalt kommenteerida teiste arvamusi. Oskab kõrvutada ja võrrelda vastakaid arvamusi: pidada aru selle üle, mida teha, kuhu minna, keda või mida valida jne. klass</p>
Skaalatabel 28. Ametlikud arutelud ja koosolekud	<p>4. klass Suudab osaleda tuttavat teemat puudutavas tavalises töises arutelus, kus vahetatakse faktiteavet, jagatakse korraldusi või otsitakse lahendusi praktilistele küsimustele, seda tingimusel, et kasutatakse ühiskeelt ja hääldus on selge.</p>
	<p>5. klass Saab hästi hakkama oma vaatekoha esitamisega, kuid väitlemisega on raskusi.</p>
	<p>6. klass Suudab mõista suurt osa teisest jutust, kui ei kasutata palju kinnistunud väljendeid ja hääldus on selge. Saab hästi hakkama oma vaatekoha esitamisega, kuid väitlemisega on raskusi. Suudab osaleda tuttavat teemat puudutavas tavalises töises arutelus, kus vahetatakse faktiteavet, jagatakse korraldusi või otsitakse lahendusi praktilistele küsimustele, seda tingimusel, et kasutatakse ühiskeelt ja hääldus on selge.</p>
Skaalatabel 29. Eesmärgipärane koostöö	<p>4. klass On üldjoontes võimeline jälgima, mida räägitakse.</p>
	<p>5. klass Oskab teiste öeldut osaliselt korrata, et kindlustada vastastikust mõistmist. Oskab end mõistetavaks teha, kui asi puudutab lahenduse otsimist või edasise tegutsemisviisi valikut. Oskab lühidalt põhjendada ja selgitada oma arvamust ja suhtumist. Oskab ärgitada teisi oma arvamust väljendama.</p>
	<p>6. klass On võimeline jälgima, mida räägitakse, kuid kiire ja pika jutu korral võib aeg-ajalt paluda kordamist või selgitust. Oskab selgitada, milles on probleem, pidada aru edasise tegutsemise üle ja võrrelda vastandlikke tegutsemisviise. Oskab lühidalt kommenteerida teiste arvamusi.</p>
Skaalatabel 30. Toimingud kaupade ja teenuste ostmisel	<p>4. klass Saab hakkama enamikus olukordades, mis tulevad ette reisiks valmistumisel (nt reisibüroos) või reisimisel jm sõitudel (nt oskab küsida kaassõitjalt, millises peatuses maha minna).</p>
	<p>5. klass Saab hakkama enamiku toimingutega, mis tulevad ette reisil vm sõitudel, reisi või majutuse korraldamisel ja asjaajamisel sihtriigi ametnikega.</p>

	<p>6. klass</p> <p>Saab hakkama enamiku toimingutega, mis tulevad ette reisil vm sõitudel, reisi või majutuse korraldamisel ja asjaajamisel sihtriigi ametnikega. Tuleb toime ebatavalisemates olukordades, mis võivad ette tulla poes, postkontoris ja pangas (nt ebasobiva ostu tagastamine). Oskab esitada kaebust. Saab hakkama enamikus olukordades, mis tulevad ette reisiks valmistumisel (nt reisibüroos) või reisimisel jm sõitudel (nt oskab küsida kaassõitjalt, millises peatuses maha minna).</p>
Skaalatable 31. Infovahetus	<p>4. klass</p> <p>Oskab välja otsida ja edastada lihtsat faktiteavet.</p>
	<p>5. klass</p> <p>Oskab küsida ja järgida üksikasjalikke juhtnõore. Oskab hankida üksikasjalikku lisateavet.</p>
	<p>6. klass</p> <p>Oskab oma toimevaldkonna piires võrdlemisi usaldusväärset vahendada, kontrollida ja kinnitada tüüpilist või ebatüüpilist faktiteavet. Oskab kirjeldada mingi toimingu käiku ja anda üksikasjalikke juhtnõore. Oskab resümeerida juttu, artiklit, vestlust, arutelu, intervjuud ja dokumentaalkirjutist, -filmi või -saadet ning avaldada nende kohta arvamust ja vastata täpsustavatele küsimustele.</p>
Skaalatable 32. Küsituleja ja vastaja roll	<p>4. klass</p> <p>Oskab ettevalmistatud küsimuste toel teha lihtsat intervjuud. Suudab esitada mõne ettevalmistamata küsimuse.</p>
	<p>5. klass</p> <p>Võib intervjuul/konsultatsioonil aeg-ajalt ilmutada algatusvõimet (nt vahetada teemat), kuid üldiselt toetub siiski tugevalt küsitulejale.</p>
	<p>6. klass</p> <p>Oskab anda konkreetset infot, kui seda intervjuul või konsultatsioonil küsitakse (nt kirjeldada arstile sümptomeid), kuid esitab seda üldsõnaliselt, ilma üksikasjadesse laskumata. Oskab läbi viia ettevalmistatud intervjuud, kontrollida ja üle küsida infot; aeg-ajalt võib paluda öeldut korrata, eriti kui küsitulev räägib liiga kiiresti või pikalt.</p>
Kirjalik suhtlus	
Skaalatable 33. Üldine kirjalik suhtlus	<p>4. klass</p> <p>Oskab kirjutada isiklikke kirju ja teateid.</p>
	<p>5. klass</p> <p>Oskab kirjutada isiklikke kirju ja teateid, küsides lihtsat hädavajalikku teavet või edastades seda teistele.</p>
	<p>6. klass</p> <p>Oskab kirjutada isiklikke kirju ja teateid, küsides lihtsat hädavajalikku teavet või edastades seda teistele; suudab edastada kõige olulisemat.</p>
Skaalatable 34. Kirjavahetus	<p>4. klass</p> <p>Oskab kirjutada isiklikke kirju ja teateid.</p>
	<p>5. klass</p> <p>Oskab isiklikus kirjas üsna üksikasjalikult vahendada kogemusi, tundeid ja sündmusi.</p>
	<p>6. klass</p> <p>Oskab kirjutada isiklikke kirju, mis vahendavad teateid ja annavad edasi mõtteid abstraktsetel ja kultuuriteemadel (nt muusika, filmid).</p>

Skaalatable 35. Teated, sõnumid ja plangid	4. klass Oskab kirjutada sõnumit, mis edastab lihtsat hädavajalikku teavet sõpradele.
	5. klass Oskab kirjutada sõnumit, mis edastab lihtsat hädavajalikku teavet sõpradele, teenindajatele, õpetajatele jt, kellega ta igapäevaelus kokku puutub; suudab edastada kõige olulisemat.
	6. klass Oskab kirjutada sõnumit, mille eesmärk on infot saada või probleeme selgitada.
Interaktiivsed strateegiad	
Skaalatable 36. Suhtlusaktiivsus (vooruvahetus)	4. klass Oskab alustada, jätkata ja lõpetada väga lihtsat silmast silma vestlust, kui kõneaine on talle tuttav või huvipakkuv.
	5. klass Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lihtsat silmast silma vestlust, kui kõneaine on talle tuttav või huvipakkuv.
	6. klass Oskab sekkuda arutellu, kui arutlusaine on tuttav, kasutab kõnevooru võtmiseks sobivat fraasi.
Skaalatable 37. Suhtluskoostöö	4. klass Oskab korrata eelkõneleja öeldut, et kinnitada vastastikust mõistmist ja hoida juttu õigel kursil.
	5. klass Oskab teisi mõttevahetusse kaasata.
	6. klass Oskab kasutada põhisoõnavara ja -strateegiaid, et vestlust või diskussiooni ülal hoida. Oskab kokku võtta, kuhu diskussiooniga välja on jõutud, aidates kaasa teemas püsimisele.
Skaalatable 38. Selgituste palumine	4. klass Oskab paluda vahetult kuuldu kordamist lihtsamate sõnadega.
	5. klass Oskab paluda vahetult kuuldu kordamist.
	6. klass Oskab paluda vahetult kuuldu kohta selgitusi või täpsustusi.
Tekstid	
Skaalatable 39. Märkmete tegemine (loengus, seminaril jm)	4. klass Oskab loengumärkmeid teha võtmesõnade kujul, kui tegemist on tuttava teemaga ning tekst esitatakse lihtsas sõnastuses ja selge hääldusega.
	5. klass Oskab teha hilisemaks kasutamiseks loengumärkmeid, milledes on mõningad ebatäpsused ja lüngad, kui teema kuulub tema huvivaldkonda ning tekst esitatakse selgelt ja loogiliselt.
	6. klass Oskab teha hilisemaks kasutamiseks piisavalt täpseid loengumärkmeid, kui teema kuulub tema huvivaldkonda ning tekst esitatakse selgelt ja loogiliselt.
Skaalatable 40.	4. klass

Töö tekstiga	Oskab lühikesi lihtsas keeles tekste oma sõnadega kirja panna, kasutades originaalteksti sõnu ja järgides selle kulgu.
	5. klass Oskab lühikesi lihtsas keeles tekste oma sõnadega kirja panna, kasutades originaalteksti sõnu ja järgides selle kulgu. Suudab teha sellest lühikokkuvõtte teistele.
	6. klass Oskab kokku panna eri allikatest pärineva info ja teha sellest teistele kokkuvõtte. Oskab lühikesi lihtsas keeles tekste oma sõnadega kirja panna, kasutades originaalteksti sõnu ja järgides selle kulgu.
Suhtluspädevus	
Skaalatable 41. Üldine keelepagas	4. klass Oskab keelt piisavalt, et väljenduda igapäeva teemadel (perefond, huvialad, töö, reisimine, päevasündmused). Piiratud sõnavara võib põhjustada kordamist või ka sõnastusraskusi.
	5. klass Oskab keelt piisavalt, et väljenduda igapäeva teemadel (perefond, huvialad, töö, reisimine, päevasündmused), kuigi jutus võib ette tulla takerdusi ja kaudset väljendust.
	6. klass Oskab keelt piisavalt, et kirjeldada ootamatut olukorda, üsna täpselt selgitada mõtte või probleemi tuuma ja avaldada arvamust abstraktsetel või kultuuriteemadel (nt muusika ja filmid).
Skaalatable 42. Sõnavara ulatus	4. klass Sõnavara on piisav igapäevaste kõneteemade jaoks (perefond, huvialad), kuigi vahel võib ette tulla kaudset väljendust.
	5. klass Sõnavara on piisav igapäevaste kõneteemade jaoks (kool, reisimine), kuigi vahel võib ette tulla kaudset väljendust.
	6. klass Sõnavara on piisav igapäevaste kõneteemade jaoks (päevasündmused), kuigi vahel võib ette tulla kaudset väljendust.
Skaalatable 43. Sõnakasutus	4. klass Valdab 7. klassis omandatud põhissõnavara, kuid teeb märkimisväärseid vigu, kui on vaja väljendada keerukamat mõtet või kui kõneaine ja olukord on võõras
	5. klass Valdab 8. klassis omandatud põhissõnavara, kuid teeb märkimisväärseid vigu, kui on vaja väljendada keerukamat mõtet või kui kõneaine ja olukord on võõras
	6. klass Valdab 9. klassis omandatud põhissõnavara, kuid teeb märkimisväärseid vigu, kui on vaja väljendada keerukamat mõtet või kui kõneaine ja olukord on võõras.
Skaalatable 44. Grammatika korrektsus	4. klass Oskab tavaolukorras üsna õigesti kasutada tüüpkeelendeid ja moodustusmalle. Esineb vigu, kuid need ei takista üldjuhul mõistmist
	5. klass

	Oskab tavaolukorras üsna õigesti kasutada tüüpkeelendeid ja moodustusmalle.
	6. klass Kasutab tuttavas olukorras grammatiliselt üsna õiget keelt, ehkki emakeele mõju on märgatav. Tuleb ette vigu, kuid need ei takista mõistmist.
Skaalatabel 45. Häälduspädevus	4. klass Hääldus on üldiselt arusaadav, kuigi tuntav on võõras aktsent ja küllalt sageli esineb hääldusvigu.
	5. klass Hääldus on arusaadav, kuigi aeg-ajalt on märgata võõrast aktsenti ja küllalt sageli esineb hääldusvigu.
	6. klass Hääldus on selge ja arusaadav, kuigi aeg-ajalt on märgata võõrast aktsenti ja hääldusvigu.
Skaalatabel 46. Õigekirjaoskus	4. klass Kirjutamises, kirjavahemärgistuses ja teksti paigutuses esineb selliseid vigu, mis kohati takistab teksti jälgimist.
	5. klass Kirjutamises, kirjavahemärgistuses ja teksti paigutuses esineb vigu, mis küll moonutavad mõtet, kuid sellegi poolest on võimalik tekstist aru saada.
	6. klass Kirjutamine, kirjavahemärgistus ja teksti paigutus on sedavõrd korrektne, et ei sega jälgimist. Oskab üsna arusaadavalt kirjutada.
Skaalatabel 47. Keelekasutuse olukohasus	4. klass Oskab sõnastada mitmesuguseid vajadusi, kasutades sagedasi väljendeid ja neutraalset keelt.
	5. klass Tunneb peamisi viisakusnõudeid, oskab neid täita.
	6. klass Oskab sõnastada mitmesuguseid vajadusi, kasutades sagedasi väljendeid ja neutraalset keelt. Tunneb peamisi viisakusnõudeid, oskab neid täita. On teadlik kultuurierinevustest, oskab suhestada oma ja võõrast kultuuri ning tähele panna olulisemaid erinevusi kommetes, hoiakutes, väärtushinnangutes ja uskumustes.
Skaalatabel 48. Keelekasutuse paindlikkus	4. klass Oskab paindlikult kasutada lihtsaid keelevahendeid, et väljendada vajalikku.
	5. klass Oskab mõningate raskustega kohandada oma väljendust, et tulla toime ebatüüpilises olukorras.
	6. klass Oskab kohandada oma väljendust, et tulla toime ebatüüpilises ja isegi keerulises olukorras.
Skaalatabel 49. Vooruvahetus	4. klass Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lihtsat silmast silma vestlust, kui kõneaine on talle tuttav või huvipakkuv.
	5. klass

	Oskab alustada, jätkata ja lõpetada arutelu, kui kõneaine on talle tuttav või huvipakkuv.
	6. klass Oskab sekkuda arutellu, kui arutlusaine on tuttav, kasutab kõnevooru võtmiseks sobivat fraasi.
Skaalatable 50. Teemaarendus	4. klass Oskab jutustada ja kirjeldada, väljendades mõtteid üldjuhul lihtsate lausete järjendina, kuid esineb ka sidumata lauseid. Esineb takerdusi ja mõttepause.
	5. klass Oskab üsna ladusalt jutustada ja kirjeldada, väljendades mõtteid lihtsate lausete järjendina. Esineb takerdusi ja mõttepause.
	6. klass Oskab üsna ladusalt jutustada ja kirjeldada, väljendades mõtteid lihtsate lausete järjendina.
Skaalatable 51. Teksti selgus ja sidusus	4. klass Ühendab lühemaid ja lihtsamaid sisuüksusi enam-vähem seotud järjendiks, kuid harvem kasutatavate sidesõnade kasutamisel esineb vigu.
	5. klass Ühendab lühemaid ja lihtsamaid sisuüksusi enam-vähem seotud järjendiks, kuid teksti sidususes esineb mõningaid puudusi.
	6. klass Oskab ühendada lühemaid ja lihtsamaid sisuüksusi lihtsaks seotud järjendiks.
Skaalatable 52. Kõne ladusus	4. klass Suudab jätkata kõrvalise abiga, kui sõnastusraskuste tõttu ummikusse sattub ja kõnes seetõttu pause tekib.
	5. klass Oskab arusaadavalt väljenduda, kuigi pikema kõnelõigu korral teeb sageli pause, et otsida sõnu ja grammatilisi vorme või korrigeerida sõnastust.
	6. klass On võimeline võrdlemisi vabalt väljenduma. Suudab jätkata kõrvalise abita, kui sõnastusraskuste tõttu ummikusse satub ja kõnes seetõttu pause tekib.
Skaalatable 53. Väljendustäpsus	4. klass Suudab edastada lihtsat ja pakilist teavet, anda edasi kõige olulisemat.
	5. klass Oskab arusaadavalt väljendada oma jutu peamist mõtet.
	6. klass Oskab üsna täpselt selgitada mõtte või probleemi tuuma.

Õppesisu klassiti II kooliastmel

Teemavaldkonnad 4. klassis:

1) „Mina ja teised“ – iseloom, välimus, enesetunne ja tervis, suhted sõpradega ning lähikondsetega, ühised tegevused, viisakas käitumine;

- 2) „Kodu ja lähiümbrus“ – kodu ja koduümbrus, sugulased; pereliikmete ametid; igapäevased kodused tööd ja tegemised;
- 3) „Kodukoht Eesti“ – Eesti asukoht, sümbolika ning tähtpäevad; linn ja maa, Eesti loodus, ilm; käitumine looduses.
- 4) „Riigid ja nende kultuur“ – naaberriikide olulisemad sümbolid (lipp, rahvuslind ja -lill jmt), põhilised tähtpäevad ja nendega seotud olulisemad tavad.
- 5) „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“ – päevakavajärgsed tegevused kodus, koolis ja vabal ajal (päevaplaan, helistamine, laua katmine, erinevate tegevustega seotud esemed/vahendid jmt).
- 6) „Vaba aeg“ – Huvid (sport, filmid, raamatud, kolleksioneerimine, reisimine jmt).
- 7) „Meedia“ - (ajakirjandus, raadio, televisioon, internet) ja selle eakohased kasutamismõisted ja võimalikud ohud. Minu meedia tarbimise harjumused.

Teemavaldkonnad 5. klassis:

- 1) „Mina ja teised“ – iseloomu kirjeldav sõnavara, enda ja teiste välimuse kirjeldus (kasv ja kehaehitus, riietus, juuste ja silmade värv jne); suhted sõpradega ja ühised tegevused.
- 2) „Kodu ja lähiümbrus“ – kodu/elukoha sõnavara (korter, maja, eri ruumid, oma tuba, sisustus jmt), koduümbrust kirjeldav sõnavara (majad, park, põld, teed, väljakud jmt).
- 3) „Kodukoht Eesti“ – Eesti asukoha määramine (põhiilmakaared, naaberriigid), linna ja maad iseloomustav sõnavara, põhiline sümbolika (lipp, rahvuslill ja -lind jmt).
- 4) „Riigid ja nende kultuur“ – igapäevaelu kombed, mõned tuntumad sündmused ja saavutused ja nendega seotud nimed ajaloo- ja kultuurivaldkonnast, sh keele- ja kultuuriloolised seosed eesti keele ja kultuuriga.
- 5) „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“ – söögikorrad ja toiduained, tervislik toiduvalik; igapäevane hügieen; tee küsimine ja juhatamine (parem/vasak pool, otse jmt), koolitee kirjeldus.
- 6) „Vaba aeg“ – erinevad vaba aja veetmise viisid (mitmesugused tegevused, üksi, sõprade, pereliikmetega jmt).
- 7) „Meedia“ - (ajakirjandus, raadio, televisioon, internet) ja selle eakohased kasutamismõisted ja võimalikud ohud. Minu meedia tarbimise harjumused.

Teemavaldkonnad 6. klassis:

- 1) „Mina ja teised“ – enesetunde ja tervis (nt hea/halb tuju, kehaosad, kuidas olla terve, halva enesetunde põhjused, nõuanded jne); viisakusväljendid ja -normid (kellele mida ja kuidas öelda, kuidas käituda jne).
- 2) „Kodu ja lähiümbrus“ – pereliikmete ja lähisugulaste iseloomustus, ametid, tegevusalad, huvid; pereliikmete kodused tööd ja tegevused.
- 3) „Kodukoht Eesti“ – põhilised tähtpäevad (jõulud, jaanipäev jmt); ilmastikunähtused; käitumine ja tegevused looduses eri aastaegadel.
- 4) „Riigid ja nende kultuur“ – mõned eakohased aktuaalsed ühiskondlikud teemad, mis kajastavad selle kooliastme õpilaste huvide ringi ja käsitletavaid teemasid; Eesti naaberriikide nimed, rahvused, keeled.
- 5) „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“ – transpordivahendid; lihtsamad ostud erinevates poodides; lihtne sõnavara enesetunde kirjeldamiseks; koolipäeva kirjeldamine, kooli ja klassi iseloomustav sõnavara, tunniplaan, koolivaheajad; tuntumad ametid ja nendega seotud tegevused.
- 6) „Vaba aeg“ – erinevate vaba aja veetmise viisidega nendega seotud keskkond/ümbrus, esemed; eelistuste põhjendamise.
- 7) „Meedia“ - (ajakirjandus, raadio, televisioon, internet) ja selle eakohased kasutamismõisted ja võimalikud ohud. Minu meedia tarbimise harjumused.

Õppetegevused ja praktilised tööd õppesisu käsitlemiseks II kooliastmel

Kuuldu mõistmine

Audio ja videoteksti kuulamine ning kuuldu põhjal küsimustele vastamine. Kuuldu põhisisu või teema määramine valikvastustega. Suuliselt antud mängureeglite järgimine. Kuuldu põhjal teksti loomine, pildi joonistamine. Taustamürata esitatud aeglaste teadaannete kuulamine.

Praktilised tööd:

- audio ja videoteksti kuulamise põhjal valik- või lühivastusega faktiküsimustele vastamine (koht, aeg, tegevus, isikud, õige-vale-info puudub jms);
- tekstilõikude ja piltide järjestamine kuuldu põhja;
- dialoogis osalemine;
- rollimängus osalemine;
- sõnamängud ja liikumismängud;
- kuuldu põhjal oma teksti kirjutamine ja selle esitamine;
- kuuldu põhjal pildi joonistamine või täiendamine;
- taustamürata esitatud aeglaste teadaannete kuulamine ja faktiküsimustele vastamine.

Loetu mõistmine

Eakohase adapteeritud ilukirjanduslikku teksti iseseisvalt lugemine ja selle põhjal ülesannete täitmine. Lühikeste tarbetekstide (kuulutus, menüü, silt) lugemine ja teksti põhjal ülesannete täitmine. Loetud info vahendamine emakeeles. Sõnade järjestamine lauseteks ja tekstilõikude järjestamine tekstideks. Piltide ja tekstilõikude omavahel sobitamine. Õpitavas keeles lühiteksti otsimine internetist.

Praktilised tööd:

- loetud teksti põhjal ideekaardi koostamine;
- loetud lühiteksti põhjal küsimustele vastamine;
- teksti, graafiku või pildi täiendamine;
- loetu põhjal märkmete või mõistekaardi tegemine;
- lihtsa teksti põhisisu edasi andmine õpitavas keeles;
- loetud mängureeglite ja juhiste põhjal osalemine mängudes (lauamäng, sõnamäng, liikumismäng jms);
- internetist leitud lühiteksti tutvustamine kaaslastele emakeeles.

Suulised toimingud

Uute sõnade ja väljendite kordamine õige häälduse, rõhu, rütmi ja intonatsiooniga. Enda, oma sõprade ja pere, huvialade, harjumuste, päevakava, nädalavahetuse, koolivaheaja ja tuleviku kavatsuste kirjeldamine. Pildil olevate inimeste ja tegevuste kirjeldamine. Lühikese lihtsa teksti põhisisu edasiandmine, kasutades kava või muud tuge. Dialoogi nõudvates rollimängudes osalemine. Dialoogi koostamine. Enda arvamuse koos põhjendusega avaldamine ja kaaslastelt arvamuse küsimine. Teksti põhjal küsimuste esitamine ja küsimuste põhjal loetu ümber jutustamine.

Praktilised tööd:

- grupitööna video loomine;
- esitlus etteantud teemal ja eelneva põhjal küsimustele vastamine;
- infokaardi, mõttekaardi koostamine ja selle esitlemine;
- pildiseeria koostamine ja selle esitlemine;
- osalemine kaaslasega koostatud dialoogis;
- osalemine rollimängus;
- pildi kirjeldamine suunavate küsimuste abil.

Kirjalikud toimingud

Etteantud teemal kirjutamine: sõnum, postkaart, lühike kiri, kirjeldav jutustus, ringkiri, koomiks. Pildi kirjeldamine: esemed, inimesed, keskkond, tegevused. Küsimustiku koostamine ja tulemuste esitamine graafiliselt või muul viisil.

Praktilised tööd:

- paaris või rühmas küsimustiku koostamine, saadud tulemuste põhjal lihtsa diagrammi või kirjaliku kokkuvõtte koostamine ja tulemuste võrdlemine;
- lühikeste tekstide kirjutamine: e-kirjad, sõnumid, blogipostitus.
- vastuste kirjutamine etteantud sõnumile;
- piltide kirjalik kirjeldamine;
- etteütlus;
- oma põhjendatud arvamuse või eelistuse avaldamine loetud teksti põhjal;
- arvutis teksti loomine.

Hoiakud, väärtused, käitumine, koostöökuultuuri loomine ja mitmekultuurilisus

Teiste riikide (naaberriikide) suhtlusnormide eripäraga tutvumine ja nende võrdlemine teiste tuttavate kultuurinormidega. Emakeeles arutlemine, kuidas mitmekultuurilises keskkonnas suhelda ja käituda.

Praktilised tööd:

- õppevideod teiste maade suhtlusnormide eripäraga tutvumiseks;
- viisakusväljendite sobitusharjutused vastavalt kuulnud situatsiooni kirjeldusele;
- rollimäng, mille osana hinnatakse viisakusväljendite kasutamist.

Keelekasutus

Lihtsate tarindite kasutamine (õpilane kasutab enamasti küll õigesti, kuid teeb vigu; siiski on enamasti selge, mida öelda tahab). Igapäevavajadustega piirneva sõnavara valdamine, mis on küllaldane, et tulla toime igapäevaste ja rutiinsete tuttavate toimingutega.

Praktilised tööd:

- simulatsiooniharjutused lihtsate tarindite kasutamise kohta.

Info- ja andmekirjaoskus

Sõnaraamatu või digisõnastikku ja õpiku koondtabelite kasutamine. Keeleõpet arendavad veebilehed ja rakendused: nende eelised ja puudused. Autoriõiguste ning isikuandmete kaitse reeglite järgmine digisisu loomisel.

Praktilised tööd:

- ülesanded, mis on seotud sõnaraamatu, digisõnastiku ja õpiku koondtabelite kasutamisega;
- keeleõpet arendavate veebilehtede ja rakenduste kasutamine õpetaja soovitusel;
- õpieesmärgist lähtuva digisisu loomine (sh allikatele viitamine, salvestamiseks loa küsimine, autorlusele viitamine).

Kultuuri tarbimine ja loomine

Eestikeelse meediasisu ja lihtsama kirjanduse tarbimine. Loovtööd ja esitlused nii Eesti ajaloo või kultuuri teemal.

Praktilised tööd:

- ülevaate koostamine eestikeelse meediasisu tarbimisest (päeviku pidamine);
- erinevate vanasõnadega tutvumine ja paaristööna emakeele ning eesti keele vanasõnade võrdlemine;
- loovtööde (nt luuletus, plakat, lauamäng) koostamine Eesti ajaloo ja kultuuri teemal üksi, paaris või rühmatööna;

- Powerpoint esitlused Eesti kohta - kindla eesmärgiga otsida infot kultuuri, ajaloo, tähtpäevade, kommete kohta;
- videode vaatamine Eesti iseloomulike kultuuritavadega tutvumiseks.

Õpioskused

Õpetaja juhendamisel abivahenditeta varemõpitu meenutamine tunnis ja koduse tööna (vaba meenutamine üksi, paaris või rühmatööna). Õpetaja juhendamisel osalemine vahelduvõppes (teadvustab unustamise ja pauside olulisust õpitava omandamisel). Õpetaja juhendamisel seoste loomine sõnavara ja grammatika õppimiseks. Paaris- ja rühmatöös osalemine. Õpieesmärkide seadmine ning saavutuste hindamine.

Praktilised tööd:

- õpieesmärkide seadmine, tulemuste hindamine õpetajalt saadud tagasiside põhjal ning selle alusel uute eesmärkide määratlemine;
- mudeli põhjal iseenda ja kaaslaste tööle hinnangu ja tagasiside andmine;
- erinevate õpivahendite kasutamine: veebisõnastikud, viktoriinid, sõnakaardid, keeleõppekeskkonnad, info otsimine jms;
- õppimisel kasutatud õpistrateegiate ja õpivahendite reflekteerimine.

III kooliaste

Omandatava keeleoskustaseme (B2-keeleoskustase) kirjelduskriteeriumid III kooliastmes klassiti lähtuvalt skaalatabelistest, mis on toodud Euroopa keeleõppe raamdokumentis *Õppimine, õpetamine ja hindamine*:

Toimingud	Omandatava keeleoskustaseme kirjelduskriteeriumid klassiti
Suuline tekstiloome (rääkimine)	
Skaalatabel 1. Üldine rääkimisoskus	7. klass Oskab esitada võrdlemisi ladusaid, kuid üldsõnalisi kirjeldusi oma huvivaldkonna teemade piires, väljendades mõtteid lihtsate lausete järjendina.
	8. klass Oskab esitada selgeid, üksikasjalikke kirjeldusi ja ettekandeid mitmesugustel oma huvivaldkonna teemadel. Oskab kommentaaride ja asjakohaste näidete toel mõttekäike laiendada ja põhjendada.
	9. klass Oskab esitada selgeid, järjekindla teemaarendusega kirjeldusi ja ettekandeid. Oskab välja tuua olulisemad seisukohad ja väiteid kinnitavad üksikasjad.
Skaalatabel 2. Pikk monoloog: kogetu kirjeldamine	7. klass Oskab kirjeldada unistusi, soove ja püüdlusi. Oskab kirjeldada tegelikke või kujuteldavaid sündmusi. Oskab vahendada raamatu või filmi sisu ja kirjeldada oma muljeid.
	8. klass Oskab jutustada. Oskab kirjeldada unistusi, soove ja püüdlusi. Oskab kirjeldada tegelikke või kujuteldavaid sündmusi. Oskab vahendada raamatu või filmi sisu ja kirjeldada oma muljeid. Oskab vahendada ootamatute sündmuste (nt õnnetusjuhtumite) üksikasju. Oskab üksikasjalikult vahendada kogetut, kirjeldada oma tundeid ja reageeringuid. Oskab võrdlemisi ladusalt, kuid samas üldsõnaliselt

	<p>jutustada ja kirjeldada, väljendades mõtteid lihtsate lausete järjendina. Oskab sirgjooneliselt väljendada oma huvivaldkonna teemade piires.</p>
	<p>9. klass Oskab selgelt ja üksikasjalikult väljendada mitmesugustel oma huvivaldkonna teemadel.</p>
Skaalatable 3. Pikk monoloog: põhjendamine ja selgitamine (nt väitluses)	<p>7. klass Suudab esitada võrdlemisi hästi jälgitavaid põhjendusi.</p>
	<p>8. klass Oskab esitada selgesõnalisi põhjendusi, laiendades ja toetades arutluskäike kommentaaride ja asjakohaste näidetega. Oskab järjestikku esitada läbimõeldud põhjendusi. Oskab selgitada oma vaatenurka, kaaluda kõnealuste seisukohtade tugevaid ja nõrku külgi.</p>
	<p>9. klass Oskab korrakindlalt põhjendada oma seisukohti, tuues välja olulised aspektid ja väiteid kinnitavad üksikasjad.</p>
Skaalatable 4. Teadete edastamine	<p>7. klass Oskab edastada väga lühikesi ettevalmistatud teateid igapäevases koolikeskkonnas. Kõne on võõrast aktsendist ja intonatsioonist hoolimata siiski mõistetav.</p>
	<p>8. klass Oskab edastada lühikesi ettevalmistatud teateid igapäevases koolikeskkonnas. Kõne on võõrast aktsendist ja intonatsioonist hoolimata siiski mõistetav.</p>
	<p>9. klass Oskab edastada üldisema sisuga teateid küllalt selgelt, ladusalt ja loomulikult, nii et kuulamine ei nõua pingutust.</p>
Skaalatable 5. Suuline esinemine	<p>7. klass Oskab ettevalmistatuna üldsõnaliselt esineda endale tuttavatel teemadel, väljendudes võrdlemisi selgelt ja arusaadavalt. Oskab üsna selgelt välja tuua asja tuuma. Oskab vastata esinemisjärgsetele küsimustele, mõnikord (kui küsija räägib liiga kiiresti) võib paluda küsimust korrata.</p>
	<p>8. klass Oskab ettevalmistatuna selgesõnaliselt esineda. Oskab põhjendada poolt- ja vastuväiteid, kaaluda eri seisukohtade tugevaid ja nõrku külgi. Oskab esinemisjärgsetele küsimustele vastata ladusalt, sundimatult ja pingutuseta, ilma et kuulajatel tekiks mõistmisraskusi.</p>
	<p>9. klass Oskab pidada selge, kavakindla ettekande. Oskab välja tuua olulisemad seisukohad ja väiteid kinnitavad üksikasjad. On võimeline ettevalmistatud tekstist spontaanselt kõrvale kalduma ja peatuma kuulajaskonda huvitavatel küsimustel, väljendudes seejuures üsna ladusalt ja vabalt.</p>
Kirjalik tekstiloome (kirjutamine)	
Skaalatable 6. Üldine kirjutamisoskus	<p>7. klass Oskab kirjutada tuttavatel teemadel lihtsamaid seotud tekste.</p>
	<p>8. klass Oskab kirjutada tuttavatel teemadel lihtsamaid seotud tekste, ühendades lühemaid lauseid lihtsa järjendina.</p>

	<p>9. klass</p> <p>Oskab kirjutada selgeid, üksikasjalikke tekste oma huvivaldkonna teemade piires, sünteesides ja hinnates mitmest allikast pärit infot ja arutluskäike.</p>
Skaalatabel 7. Loovkirjutamine	<p>7. klass</p> <p>Oskab kirjutada lihtsamaid üksikasjalikke kirjeldusi mitmesugustel tuttavatel teemadel. Oskab kirjalikult vahendada kogemusi, kirjeldades tundeid ja reaktsioone lihtsa seotud tekstina. Oskab kirjeldada tegelikku või kujuteldavat sündmust või hiljutist reisi. Oskab lugu kirja panna.</p>
	<p>8. klass</p> <p>Oskab kirjutada selgeid ja üksikasjalikke kirjeldusi mitmesugustel oma huvivaldkonna teemadel. Oskab kirjutada filmi-, raamatu- või näidendiülevaadet.</p>
	<p>9. klass</p> <p>Oskab kirjutada selgeid, üksikasjalikke kirjeldusi tegelikest või kujuteldavatest sündmustest ja kogemustest. Mõttekäik on selgelt jälgitav ja tekst järgib žanrinõudeid.</p>
Skaalatabel 8. Kirjalikud ülevaadet ja arvamused	<p>7. klass</p> <p>Oskab kirjutada lühikesi lihtsamaid kirjatöid endale huvipakkuval teemal. Oskab mingil määral kokku võtta, esitada ja selgitada oma arvamust igapäevaste tavapärase ja ebatavaliste probleemide kohta.</p>
	<p>8. klass</p> <p>Oskab kirjutada argumenteeritud ettekannet, arvamuskirjutist vm teksti, esitades põhjendatud poolt- või vastuväiteid ning selgitades võimalike seisukohtade eeliseid ja puudusi. Suudab sünteesida eri allikatest pärit infot ja arutluskäike.</p>
	<p>9. klass</p> <p>Oskab kirjutada kavakindlat argumenteeritud ettekannet, arvamuskirjutist vm teksti, tuues välja olulisemad seisukohad ja oma väiteid kinnitavad faktid. Oskab hinnata-võrrelda erinevaid arvamusi ja probleemilahendusi.</p>
Skaalatabel 9. Oma jutu läbimõtlemine	<p>7. klass</p> <p>Oskab läbi mõelda, kuidas asja tuuma jm olulist sõnastada, lihtsustades vajaduse korral sõnumit.</p>
	<p>8. klass</p> <p>On võimeline katsetama enda jaoks uusi sõnastusviise ja väljendeid, küsides tagasisidet.</p>
	<p>9. klass</p> <p>Oskab oma jutu läbi mõelda ja leida sobivad keelevahendid, et mõte kuulajatele moonutusteta kohale jõuaks.</p>
Skaalatabel 10. Keeleoskuslünkade kompenseerimine	<p>7. klass</p> <p>Oskab emakeelset sõna võõrapärastada, küsides üle, kas temast saadi aru. Oskab mõistet edasi anda mingi sagedasema ligilähedase tähendusega sõna abil, paludes end parandada.</p>
	<p>8. klass</p> <p>Oskab objekte kirjeldada tunnuste kaudu, kui vajalik sõna ei meenu. Oskab vajalikku tähendust edasi anda mingi asendusväljendiga.(nt „pehme magamise karu“ tähenduses „kaiuskaru“).</p>
	<p>9. klass</p>

	Oskab leida väljendusviisi, mis varjab lünki omandatud sõnavaras ja grammatikas.
Skaalatable 11. Oma kõne jälgimine ja parandamine	7. klass Oskab küsida kinnitust kasutatud keelendi õigsuse kohta. Oskab katkenud vestlust uuesti alustada, kasutades teistsugust taktikat.
	8. klass Oskab parandada valesti kasutatud ajavormi vm keelendit, kui vestluspartner sellele tähelepanu juhib.
	9. klass Oskab parandada keelevääratusi ja vigu, kui ta neid märkab või kui need on põhjustanud möödarääkimist. Teab oma korduvaid vigu ja püüab neid kõnes teadlikult vältida.
Kuulamistoiming (kuulamine)	
Skaalatable 12. Üldine kuulamisoskus	7. klass Mõistab lihtsas sõnastuses faktiteavet igapäevaelu või tööga seotud teemadel. Tabab nii peamist sõnumit kui ka spetsiifilisi üksikasju, kui hääldus on selge ja tuttavlik.
	8. klass Mõistab suhteliselt pika ja keeruka üldkeelse jutu, kuid ka oma erialase väitluse põhisisu nii konkreetse kui ka abstraktse teema puhul. Suudab jälgida pikka juttu ja keeruka sisuga vaidlust juhul, kui teema on tuttav ja vestluse suunda toetavad selged märksõnad.
	9. klass Mõistab suulisi kirjakeele tekste nii vahetus suhtluses kui ringhäälingus ja nii endale tuttavatel kui ka tundmatutel teemadel, mis on tavalised isiklikus, avalikus, haridus- või töösuhtluses. Ainult suur müra, vestluse ebatavaline ülesehitus ja/või idioomide rohkus võib arusaamist kahandada.
Skaalatable 13. Emakeelekõnelejate vestluse mõistmine	7. klass Suudab üldiselt jälgida pikema mõttevahetuse põhipunkte eeldusel, et kõneldakse üldkeeles ja hääldus on selge.
	8. klass Suudab vähese pingutusega mõista, mida tema ümber räägitakse, aga võib pidada raskeks osalemist mitme emakeelekõneleja mõttevahetuses, kus tema juuresolekut keelekasutuse aspektist üldse ei arvestata.
	9. klass Suudab kaasa mõelda emakeelekõnelejate elavale mõttevahetusele.
Skaalatable 14. Elava esituse kuulamine	7. klass Suudab üldjoontes jälgida lühikest lihtsat juttu tuttavatel teemadel, kui kõneldakse üldkeeles ja hääldus on selge.
	8. klass Suudab jälgida loengut vm esinemist oma valdkonnas, kui teema on tuttav, sõnastus lihtne ja jutu ülesehitus selge.
	9. klass Suudab jälgida keeruka arutluskäigu ja keelekasutusega loengute, aruannete ja muus vormis teaduslike või erialaste esinemiste põhisisu.
Skaalatable 15.	7. klass

Teadaannete ja juhiste kuulamine	Suudab järgida üksikasjalikke juhtnööre.
	8. klass Suudab järgida üksikasjalikke juhtnööre. Mõistab lihtsamat tehnilist või suunavat infot, näiteks igapäevaste toodete-teenustega seotud juhendeid ja juhiseid.
	9. klass Mõistab normaalse kiirusega edastatud üldkeelseid teadaandeid ja sõnumeid konkreetsetel ja abstraktsetel teemadel.
Skaalatable 16. Meediakanalite ja salvestiste kuulamine	7. klass Mõistab enamiku salvestatud ja ringhäälingus leviva materjali sisu, kui teema pakub huvi, kõne on selge ja jutt üldkeelne.
	8. klass Mõistab enamikku asjalikest raadiosaadetest ning salvestatud ja ringhäälingus levivast materjalist, mis on üldkeelne ja lubab kõneleja meeleolu, tooni vms tabada.
	9. klass Mõistab salvestisi sellises keeles, mis suuresti on levinud avalikus, töö- ja hariduselus, ning tabab kõneleja seisukohti, hoiakuid ja jutu sisu.
Lugemistegevus (lugemine)	
Skaalatable 17. Üldine lugemisoskus	7. klass Loeb lihtsat faktiteavet, kui teema kuulub tema huvivaldkonda. Kasutab sõnaraamatut.
	8. klass Loeb lihtsat faktiteavet rahuldava arusaamisega, kui teema kuulub tema huvivaldkonda.
	9. klass Loeb suuresti iseseisvalt, kohandades lugemise viisi ja kiirust sõltuvalt tekstist ja lugemise eesmärgist ning kasutades sobivaid abimaterjale. Tal on suur aktiivne lugemissõnavara, kuid raskusi võib olla haruldaste idioomide mõistmisega.
Skaalatable 18. Kirjavahetuse lugemine	7. klass Mõistab sündmusi, tundeid ja soove kirjeldavaid isiklikke kirju määral, mis lubab pidada regulaarset kirjavahetust, kuid vajab selleks välist abi.
	8. klass Mõistab sündmusi, tundeid ja soove kirjeldavaid isiklikke kirju määral, mis lubab pidada regulaarset kirjavahetust.
	9. klass Loeb oma huvivaldkonnaga seostuvaid kirju ja taipab asja tuuma.
Skaalatable 19. Eesmärgipärane lugemine	7. klass Oskab leida ja mõista asjakohast teavet igapäevatekstides (kirjad, brošüürid ja lühemad dokumendid).
	8. klass Suudab erilaadse ülesande täitmiseks hõlmata pikemaid tekste, et leida otsitav teave ja koguda infot teksti eri osadest või mitmest tekstist.
	9. klass Suudab kiiresti hõlmata pikki ja keerukaid tekste, keskendudes asjakohastele detailidele. Tabab kiiresti laia erialast teemaringi

	käsitlevate uudiste, artiklite, ülevaadete sisu ja asjakohasuse ning oskab otsustada, kas tasub süveneda.
Skaalatable 20. Lugemine info hankimiseks ja arutlemiseks	7. klass Tabab selge arutluskäiguga tekstide põhijäreldusi. Mõistab käsitletava teema arutluskäiku, kuid ei pruugi aru saada üksikasjadest.
	8. klass Mõistab kaasaegseid probleemartikleid ja ülevaateid, kus autorid väljendavad lahknevaid hoiakuid ja eriarvamusi.
	9. klass Suudab hankida infot, mõtteid ja arvamusi oma asjatundmuse vägagi spetsiifilistest allikatest. Mõistab erialaartikleid ka väljapool oma asjatundmust, kui on võimalik oma terminitõlgenduste kinnituseks kasutada sõnaraamatut.
Skaalatable 21. Juhiste lugemine	7. klass Mõistab seadmete selgeid lihtsaid kasutusjuhendeid. Vajadusel kasutab sõnaraamatut.
	8. klass Mõistab seadmete selgeid lihtsaid kasutusjuhendeid.
	9. klass Mõistab pikki ja keerukaid oma asjatundmusega seotud juhiseid, k.a tingimuste ja hoiatuste üksikasjad, kui vaid on võimalik raskeid kohti üle lugeda.
Audiovisuaalne tegevus	
Skaalatable 22. Telesaadete ja filmide vaatamine	7. klass Suudab jälgida paljusid filme, kus pilt ja tegevus süžeed kannavad ning jutt on selge ja keel lihtne. Suudab haarata tuttavatel teemal telesaate põhisisu, kui jutt on suhteliselt aeglane ja selge.
	8. klass Mõistab suurt osa telesaatest (nt intervjuust, lühiloengust ja uudisreportaažist), kui teema pakub huvi ning räägitakse suhteliselt aeglaselt ja selgelt.
	9. klass Mõistab teleuudiste jm päevakajaliste saadete enamikku. Mõistab dokumentaalsaadeteid ja -filme ning enamikku muid filme, otseintervjuusid, vestlussaadeteid, telavastusi vm, mis on üldkeelne.
Vastuvõtustrateegiad	
Skaalatable 23. Vihjete tabamine ja järeldamine (suuline ja kirjalik suhtlus)	7. klass Oskab konteksti põhjal tuletada juhuslike tundmatute sõnade tähendust ja järeldada lausete mõtet, kui arutluse teema on tuttav.
	8. klass Suudab kontekstis mõista tundmatuid sõnu, kui teema kuulub tema huvi valdkonda. Oskab konteksti põhjal tuletada juhuslike tundmatute sõnade tähendust ja järeldada lausete mõtet, kui arutluse teema on tuttav.
	9. klass Oskab arusaamise nimel kasutada mitmesugust strateegiat, sealhulgas keskenduda kuulates olulisele; kontrollib mõistmist konteksti toel.
Suuline suhtlus	

Skaalatabel 24. Üldine suuline suhtlus	7. klass Saab üsna hästi hakkama vestlusega, kui see puudutab tema kooliasju või huvialasid. Oskab vahetada, üle küsida ja kinnitada infot; tuleb toime vähem tuttavas olukorras ja oskab selgitada, milles seisneb probleem. Oskab väljendada mõtteid mõnel abstraktsel või kultuuriteemal (nt filmid, raamatud, muusika).
	8. klass Suudab emakeelsete kõnelejatega suhelda küllaltki ladusalt ja spontaanselt, ilma et kumbki pool peaks pingutama. Oskab rõhutada toimunu või kogetu olulisust, selgitada ja põhjendada oma vaateid.
	9. klass Väljendub ladusalt, korrektselt ja mõjusalt mitmesugustel üldistel ning õpinguid, tööd ja vaba aega puudutavatel teemadel. Oskab mõtteid selgelt siduda. Kasutab spontaanses suhtluses grammatiliselt üsna õiget keelt ega pea sõnumit lihtsustama. Oskab valida sobiva registri.
Skaalatabel 25. Emakeelse vestluskaaslase mõistmine	7. klass Suudab igapäevases vestluses jälgida selge hääldusega pöördumist, kuigi on vahel sunnitud paluma teatud sõnu ja fraase korrata ning sõnastada teiste sõnadega.
	8. klass Suudab igapäevases vestluses jälgida selge hääldusega pöördumist, kuigi on vahel sunnitud paluma teatud sõnu ja fraase korrata.
	9. klass Mõistab isegi mürarikas keskkonnas üksikasjalikult, mida talle suulises kirjakeeles öeldakse.
Skaalatabel 26. Vestlus	7. klass Oskab väljendada üllatust, rõõmu, kurbust, huvi ja ükskõiksust; oskab sellistele emotsioonidele reageerida. Suudab osaleda vestluses või mõttevahetuses, kuid aeg-ajalt võib jääda arusaamatuks, mida ta täpselt öelda tahab.
	8. klass Suudab ettevalmistuseta vestelda, kui kõneaine on tuttav. Suudab igapäevasuhtluses jälgida selgelt artikuleeritud kõnet, mõningaid sõnu või fraase võib siiski paluda korrata. Suudab osaleda vestluses või mõttevahetuses, kuid aeg-ajalt võib jääda arusaamatuks, mida ta täpselt öelda tahab. Oskab väljendada üllatust, rõõmu, kurbust, huvi ja ükskõiksust; oskab sellistele emotsioonidele reageerida.
	9. klass Oskab kaasa rääkida pikemas üldteemalises vestluses, seda ka mürarikas ümbruses. Oskab suhelda emakeelsete kõnelejatega, ilma et ta neile tahtmatult nalja teeks, neid ärritaks või neilt tavapärasest erinevat käitumist eeldaks. Oskab edasi anda tundevarjundeid ning rõhutada toimunu või kogetu olulisust.
Skaalatabel 27. Vaba mõttevahetus (sõprade ringis)	7. klass On võimeline mõistma suuremat osa üldisest jutust, kui vestlus partnerid hoiduvad idioome kasutamast ja nende hääldus on selge. Oskab avaldada arvamust mõnel abstraktsel või kultuuriteemal (nt muusika, filmid). Oskab selgitada, milles seisneb probleem. Oskab lühidalt kommenteerida teiste arvamusi. Oskab kõrvutada ja võrrelda

	<p>vastakaid arvamusi: pidada aru selle üle, mida teha, kuhu minna, keda või mida valida jne.</p>
	<p>8. klass</p> <p>Oskab aktiivselt kaasa rääkida vabas mõttevahetuses, kui kõneaine on tuttav. Oskab kommenteerida, selgesõnaliselt oma vaatenurka esitada, vastakaid ettepanekuid hinnata, oletusi teha ja neile reageerida. Suudab mõningase pingutusega mõista suuremat osa kuuldust, kuid võib mõttevahetuses kõrvalseisjaks jääda, kui emakeelsed kõnelejad ei märka oma keelekasutust kohandada. Oskab põhjendada ja kaitsta oma arvamust, esitada asjakohaseid selgitusi ja kommentaare.</p>
	<p>9. klass</p> <p>Suudab osaleda elavas mõttevahetuses emakeelsete kõnelejatega. Oskab adekvaatselt väljendada oma mõtteid ja arvamusi, tuleb hästi toime keerukama arutluskäiguga.</p>
Skaalatable 28. Ametlikud arutelud ja koosolekud	<p>7. klass</p> <p>Suudab mõista suurt osa teisest jutust, kui ei kasutata palju kinnistunud väljendeid ja hääldus on selge. Saab hästi hakkama oma vaatekoha esitamisega, kuid väitlemisega on raskusi. Suudab osaleda tuttavat teemat puudutavas tavalises teises arutelus, kus vahetatakse faktiteavet, jagatakse korraldusi või otsitakse lahendusi praktilistele küsimustele, seda tingimusel, et kasutatakse ühiskeelt ja hääldus on selge.</p>
	<p>8. klass</p> <p>Suudab aktiivselt osaleda tavalises või ka vähem tavalises ametlikus arutelus. Suudab jälgida oma toimevaldkonda puudutavat arutelu. Mõistab üksikasju, millele rääkija tähelepanu pöörab. Oskab esitada, põhjendada ja kaitsta oma arvamust, hinnata erinevaid ettepanekuid, teha oletusi ja neile reageerida.</p>
	<p>9. klass</p> <p>Suudab kaasa lüüa elavas arutelus, orienteerub poolt- ja vastuväidetes. Oskab adekvaatselt väljendada oma mõtteid ja arvamusi, tuleb hästi toime keerukama arutluskäiguga.</p>
Skaalatable 29. Eesmärgipärane koostöö	<p>7. klass</p> <p>On üldjoontes võimeline jälgima, mida räägitakse. Oskab teiste öeldut osaliselt korrata, et kindlustada vastastikust mõistmist. Oskab end mõistetavaks teha, kui asi puudutab lahenduse otsimist või edasise tegutsemisviisi valikut. Oskab lühidalt põhjendada ja selgitada oma arvamust ja suhtumist. Oskab ärgitada teisi oma arvamust väljendama.</p>
	<p>8. klass</p> <p>On võimeline jälgima, mida räägitakse, kuid kiire ja pika jutu korral võib aeg-ajalt paluda kordamist või selgitust. Oskab selgitada, milles on probleem, pidada aru edasise tegutsemise üle ja võrrelda vastandlikke tegutsemisviise. Oskab lühidalt kommenteerida teiste arvamusi.</p>
	<p>9. klass</p> <p>On võimeline õigesti mõistma üksikasjalikke juhtnööre. Oskab kaasa aidata töö edenemisele, kutsudes teisi liituma, küsides nende</p>

	arvamust jne. Oskab anda selge ülevaate probleemist, arutledes võimalike põhjuste ja tagajärgede üle ning kaaludes eri lähenemisviiside eeliseid ja puudusi.
Skaalatabel 30. Toimingud kaupade ja teenuste ostmisel	7. klass Saab hakkama enamiku toimingutega, mis tulevad ette reisil vm sõitudel, reisi või majutuse korraldamisel ja asjaajamisel sihtriigi ametnikega. Tuleb toime ebatavalisemates olukordades, mis võivad ette tulla poes, postkontoris ja pangas (nt ebasobiva ostu tagastamine). Oskab esitada kaebust. Saab hakkama enamikus olukordades, mis tulevad ette reisiks valmistumisel (nt reisibüroos)või reisimisel jm sõitudel (nt oskab küsida kaassõitjalt, millises peatuses maha minna).
	8. klass Oskab nii kliendi kui ka teenuse osutaja rollis selgitada, milles seisneb probleem, ja nõuda endale sobivat lahendust.
	9. klass Valdab keelt piisavalt, et otsida lahendust vaidlusalustes küsimustes nagu ebaõiglane liiklustrahv, rahaline vastutus korteris tekitatud kahju eest, süüdistused õnnetuse põhjustamises. Oskab nõuda kahju(de) korvamist, väljendades veenvalt oma rahulolematust ja pannes selgelt paika, mis piires ta on nõus järeleandmisi tegema.
Skaalatabel 31. Infovahetus	7. klass Oskab oma toimevaldkonna piires võrdlemisi usaldusväärselt vahendada, kontrollida ja kinnitada tüüpilist või ebatüüpilist faktiteavet. Oskab kirjeldada mingi toimingu käiku ja anda üksikasjalikke juhtnööre. Oskab resümeerida juttu, artiklit, vestlust, arutelu, intervjuud ja dokumentaalkirjutist, -filmi või -saadet ning avaldada nende kohta arvamust ja vastata täpsustavatele küsimustele.
	8. klass Suudab tagada üksikasjaliku usaldusväärse teabe. Oskab selgelt ja üksikasjalikult kirjeldada, kuidas mingit toimingut läbi viia. Oskab sünteesida ja edastada eri allikatest pärinevat infot ning arutluskäike.
	9. klass Suudab mõista ja vahendada keerukat ametialast teavet ning anda nõu.
Skaalatabel 32. Küsituleja ja vastaja roll	7. klass Oskab anda konkreetset infot, kui seda intervjuul või konsultatsioonil küsitakse (nt kirjeldada arstile sümptomeid), kuid esitab seda üldsõnaliselt, ilma üksikasjadesse laskumata. Oskab läbi viia ettevalmistatud intervjuud, kontrollida ja üle küsida infot; aeg-ajalt võib paluda öeldut korrata, eriti kui küsitletav räägib liiga kiiresti või pikalt.
	8. klass Ilmutab küsitletavana algatusvõimet, oskab mõtet arendada, vajades vaid veidi küsituleja abi ja ärgitust.
	9. klass Oskab lodusalt ja tulemuslikult intervjuuerida. On võimeline kõrvale kalduma ettevalmistatud küsimustest, et pikemalt peatuda põnevamatel vastustel.
Kirjalik suhtlus	

Skaalatable 33. Üldine kirjalik suhtlus	7. klass Oskab kirjutada isiklikke kirju ja teateid, küsides lihtsat hädavajalikku teavet või edastades seda teistele.
	8. klass Oskab kirjutada isiklikke kirju ja teateid, küsides lihtsat hädavajalikku teavet või edastades seda teistele; suudab edastada kõige olulisemat.
	9. klass Oskab kirja panna sõnumeid ja arvamusi ning seostada neid teistelt kuulduga. Oskab üsna täpselt edasi anda infot ja mõtteid nii abstraktsel kui konkreetsele teemal, üle küsida teavet ja paluda selgitusi ning anda neid ise.
Skaalatable 34. Kirjavahetus	7. klass Oskab isiklikus kirjas üsna üksikasjalikult vahendada kogemusi, tundeid ja sündmusi.
	8. klass Oskab kirjutada isiklikke kirju, mis vahendavad teateid ja annavad edasi mõtteid abstraktsel ja kultuuriteemadel (nt muusika, filmid).
	9. klass Oskab kirjutada kirju, mis vahendavad tundeid või kirjutajale tähtsaid sündmusi ja kogemusi. Oskab kommenteerida partneri arvamusi ja teateid.
Skaalatable 35. Teated, sõnumid ja plangid	7. klass Oskab kirjutada sõnumit, mis edastab lihtsat hädavajalikku teavet sõpradele, teenindajatele, õpetajatele jt, kellega ta igapäevaelus kokku puutub; suudab edastada kõige olulisemat.
	8. klass Oskab kirjutada sõnumit, mille eesmärk on infot saada või probleeme selgitada.
	9. klass Oskab kirjutada sõnumit, mille eesmärk on infot saada või probleeme selgitada.
Interaktiivsed strateegiad	
Skaalatable 36. Suhtlusaktiivsus (vooruvahetus)	7. klass Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lihtsat silmast silma vestlust, kui kõneaine on talle tuttav või huvipakkuv.
	8. klass Oskab sekkuda arutellu, kui arutlusaine on tuttav, kasutab kõnevooru võtmiseks sobivat fraasi.
	9. klass Oskab sekkuda arutellu, kasutab selleks olukohast keelt. Oskab kõnelust olukohaselt alustada, jätkata ja lõpetada. Oskab võtta kõnevooru. Oskab kõnelust alustada ja sobival ajal kõnevooru võtta; oskab soovi korral vestlust lõpetada, kuid ei pruugi seda alati teha kõige kohasemal viisil. Oskab kasutada käibefraase (nt „See on hea küsimus”), et kõnevooru hoides mõtte sõnastamiseks aega võita.
Skaalatable 37. Suhtluskoostöö	7. klass Oskab korrata eelkõneleja öeldut, et kinnitada vastastikust mõistmist ja hoida juttu õigel kursil. Oskab teisi mõttevahetusse kaasata.
	8. klass

	Oskab kasutada põhisoõnavara ja -strateegiaid, et vestlust või diskussiooni ülal hoida. Oskab kokku võtta, kuhu diskussiooniga välja on jõutud, aidates kaasa teemas püsimisele.
	9. klass Oskab anda tagasisidet ning lisada omapoolseid seisukohti ja järeldusi, aidates sel kombel kaasa arutelu edenemisele. Oskab toetada arutluse käiku, näidates, et mõistab kuuldot, haarates teisi kaasa jne.
Skaalataabel 38. Selgituste palumine	7. klass Oskab paluda vahetult kuuldu kordamist.
	8. klass Oskab paluda vahetult kuuldu kohta selgitusi või täpsustusi.
	9. klass Oskab üle küsida, kas ta on rääkijast õigesti aru saanud, ja kahtluse korral selgitust paluda.
Skaalataabel 39. Märkmete tegemine (loengus, seminaril jm)	7. klass Oskab loengumärkmeid teha võtmesõnade kujul, kui tegemist on tuttava teemaga ning tekst esitatakse lihtsas sõnastuses ja selge hääldusega.
	8. klass Oskab teha hilisemaks kasutamiseks piisavalt täpseid loengumärkmeid, kui teema kuulub tema huvivaldkonda ning tekst esitatakse selgelt ja loogiliselt.
	9. klass Mõistab loogilise ülesehitusega loenguid, kui teema on tuttav, oskab konspekterida olulisena tunduvad seisukohad, kuigi kaotab sõnalisele väljendusele keskendumise tõttu osa informatsioonist.
Tekstid	
Skaalataabel 40. Töö tekstiga	7. klass Oskab lühikesi lihtsas keeles tekste oma sõnadega kirja panna, kasutades originaalteksti sõnu ja järgides selle kulgu.
	8. klass Oskab kokku panna eri allikatest pärineva info ja teha sellest teistele kokkuvõtte. Oskab lühikesi lihtsas keeles tekste oma sõnadega kirja panna, kasutades originaalteksti sõnu ja järgides selle kulgu.
	9. klass Oskab resümeerida ja kommenteerida nii tarbe- kui loovtekste, arutledes erinevate seisukohtade ja peamiste teemade üle. Oskab resümeerida uudiseid, intervjuusid ja dokumentaalsaateid, mis sisaldavad arvamusi, põhjendusi ja mõttevahetust. Oskab kokku võtta filmide ja näidendite sisu ja sündmustikku.
Suhtluspädevus	
Skaalataabel 41. Üldine keelepagas	7. klass Oskab keelt piisavalt, et kirjeldada ootamatut olukorda, üsna täpselt selgitada mõtte või probleemi tuuma ja avaldada arvamust abstraktsetel või kultuuriteemadel (nt muusika ja filmid).
	8. klass Oskab keelt piisavalt, et sõnu otsimata selgesõnaliselt kirjeldada vajalikku, väljendada seisukohti ja esitada põhjendusi. Kasutab ka liitlauseid ja lauselühendeid.

	<p>9. klass</p> <p>Oskab väljenduda selgelt, ilma et peaks olulisel määral piirama seda, mida väljendada tahab.</p>
Skaalatable 42. Sõnavara ulatus	<p>7. klass</p> <p>Sõnavara on piisav igapäevaste kõneteemade jaoks (perekond, huvialad, kool, reisimine), kuigi vahel võib ette tulla kaudset väljendust.</p>
	<p>8. klass</p> <p>Sõnavara on piisav igapäevaste kõneteemade jaoks (päevasündmused), kuigi vahel võib ette tulla kaudset väljendust.</p>
	<p>9. klass</p> <p>Valdab üldiste kõneainete ja oma tegevusala piires ulatuslikku sõnavara. Oskab korduste vältimiseks väljendust enamasti varieerida, kuid sõnavaralüngad võivad siiski põhjustada takerdust või kaudset väljendust.</p>
Skaalatable 43. Sõnakasutus	<p>7. klass</p> <p>Valdab 7. klassis omandatud põhisõnavara, kuid teeb märkimisväärseid vigu, kui on vaja väljendada keerukamat mõtet või kui kõneaine ja olukord on võõras</p>
	<p>8. klass</p> <p>Valdab 8. klassis omandatud põhisõnavara, kuid teeb märkimisväärseid vigu, kui on vaja väljendada keerukamat mõtet või kui kõneaine ja olukord on võõras</p>
	<p>9. klass</p> <p>Sõnakasutus on üldjoontes täpne; aeg-ajalt võib küll sõnavalikul eksida, kuid see ei takista suhtlust.</p>
Skaalatable 44. Grammatika korrektsus	<p>7. klass</p> <p>Kasutab tuttavas olukorras grammatiliselt üsna õiget keelt, ehkki emakeele mõju on märgatav. Tuleb ette vigu, kuid need ei takista mõistmist.</p>
	<p>8. klass</p> <p>Valdab grammatikat küllaltki hästi. Ei tee väärnimõistmist põhjustavaid vigu.</p>
	<p>9. klass</p> <p>Valdab grammatikat hästi, aeg-ajalt ette tulevaid vääratusi, juhuslikke vigu ning lauseehituse lapsusi suudab ise parandada.</p>
Skaalatable 45. Häälduspädevus	<p>7. klass</p> <p>Hääldus on arusaadav, kuigi aeg-ajalt on märgata võõrast aktsenti ja küllalt sageli esineb hääldusvigu.</p>
	<p>8. klass</p> <p>Hääldus on selge ja arusaadav, kuigi aeg-ajalt on märgata võõrast aktsenti ja hääldusvigu.</p>
	<p>9. klass</p> <p>On omandanud selge, loomuliku häälduse ja intonatsiooni.</p>
Skaalatable 46. Õigekirjaoskus	<p>7. klass</p> <p>Kirjutamises, kirjavahemärgistuses ja teksti paigutuses esineb vigu, mis küll moonutavad mõtet, kuid sellegi poolest on võimalik tekstist aru saada.</p>
	<p>8. klass</p>

	<p>Kirjutamine, kirjavahemärgistus ja teksti paigutus on sedavõrd korrektne, et ei sega jälgimist. Oskab üsna arusaadavalt kirjutada.</p> <p>9. klass Oskab kirjutada selgelt ja arusaadavalt, järgides teksti paigutamise ja liigendamise tavasid. Kirjutamine ja kirjavahemärgistus on üsna korrektne, ehkki vahel on märgata emakeele mõju.</p>
Skaalatable 47. Keelekasutuse olukohasus	<p>7. klass Oskab sõnastada mitmesuguseid vajadusi, kasutades sagedasi väljendeid ja neutraalset keelt. Tunneb peamisi viisakusnõudeid, oskab neid täita. On teadlik kultuurierinevustest, oskab suhestada oma ja võõrast kultuuri ning tähele panna olulisemaid erinevusi kommetes, hoiakutes, väärtushinnangutes ja uskumustes.</p>
	<p>8. klass Suudab mõningase pingutusega osaleda ja kaasa rääkida arutelus, isegi kui kasutatakse argikeelt ja kõnetempo on kiire. Oskab suhelda emakeelsete kõnelejatega, ilma et ta neile tahtmatult nalja teeks, neid ärritaks või neilt tavapärasest erinevat käitumist eeldaks. Oskab olukohaselt väljenduda ja suudab vältida suuremaid sõnastusvigu.</p>
	<p>9. klass On võimeline väljenduma üsna kindlalt, selgelt ja viisakalt nii ametlikus kui vabas registris, nii kuidas olukord parasjagu nõuab.</p>
Skaalatable 48. Keelekasutuse paindlikkus	<p>7. klass Oskab kohandada oma väljendust, et tulla toime ebatüüpilises ja isegi keerulises olukorras.</p>
	<p>8. klass On võimeline kohanema vestluse suuna, stiili või rõhuasetuse muutustega. Oskab varieerida väljendusviisi.</p>
	<p>9. klass Oskab väljendusvahendite valikul lähtuda olukorrast ja sõnumi vastuvõtjast. Oskab valida olukohase ametlikkuse astme.</p>
Skaalatable 49. Vooruvahetus	<p>7. klass Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lihtsat silmast silma vestlust, kui kõneaine on talle tuttav või huvipakkuv.</p>
	<p>8. klass Oskab sekkuda arutellu, kui arutlusaine on tuttav, kasutab kõnevooru võtmiseks sobivat fraasi.</p>
	<p>9. klass Oskab sekkuda arutellu, kasutab selleks olukohast keelt. Oskab kõnelust olukohaselt alustada, jätkata ja lõpetada. Oskab võtta kõnevooru. Oskab kõnelust alustada ja sobival ajal kõnevooru võtta; oskab soovi korral vestlust lõpetada, kuid ei pruugi seda alati teha kõige kohasemal viisil. Oskab kasutada käibefraase (nt „See on hea küsimus”), et kõnevooru hoides mõtte sõnastamiseks aega võita.</p>
Skaalatable 50. Teemaarendus	<p>7. klass Oskab üsna ladusalt jutustada ja kirjeldada, väljendades mõtteid lihtsate lausete järjendina. Esineb takerdusi ja mõttepause.</p>
	<p>8. klass Oskab üsna ladusalt jutustada ja kirjeldada, väljendades mõtteid lihtsate lausete järjendina.</p>
	<p>9. klass</p>

	Oskab arendada kirjeldamist või jutustamist nõudvat teemat, avades peamisi seisukohti ning toetades neid põhjenduste ja näidetega.
Skaalatable 51. Teksti selgus ja sidusus	7. klass Oskab ühendada lühemaid ja lihtsamaid sisuüksusi lihtsaks seotud järjendiks.
	8. klass Oskab kasutada piiratud hulgal sidumisvõtteid, mis lubab ühendada lausungid selgeks sidusaks tekstiks. Mõttekäik võib seejuures jääda mõneti katkendlikuks, eriti pikemates lõikudes.
	9. klass Oskab mitmesuguste siduvate väljendite abilt tulemuslikult edasi anda mõtteseoseid.
Skaalatable 52. Kõne ladusus	7. klass On võimeline võrdlemisi vabalt väljenduma. Suudab jätkata kõrvalise abita, kui sõnastusraskuste tõttu ummikusse satub ja kõnes seetõttu pause tekib.
	8. klass Oskab kõnetempo hoida enam-vähem ühtlase ka pikemate kõnelõikude korral. Võib kõhelda vormide ja väljendite valikul, kuid pikemaid pause teeb harva. Suudab suhelda küllaltki ladusalt ja spontaanselt, nii et igapäevases suhtluses emakeelekõnelejatega ei pea kumbki pool pingutama.
	9. klass On võimeline ettevalmistuseta suhtlema, väljendub ladusalt ja vabalt ka siis, kui käsil on pikem ja keerukam kõnelõik.
Skaalatable 53. Väljendustäpsus	7. klass Suudab edastada lihtsat ja pakilist teavet, anda edasi kõige olulisemat. Oskab arusaadavalt väljendada oma jutu peamist mõtet.
	8. klass Oskab üsna täpselt selgitada mõtte või probleemi tuuma.
	9. klass Suudab tagada üksikasjaliku usaldusväärse teabe.

Õppesisu klassiti III kooliastmel

Teemavaldkonnad 7. klassis:

- 1) „Mina ja teised“ – võimed, tugevad ja nõrgad küljed; inimestevahelised suhted, viisakusreeglid, koostöö ja teiste arvestamine.
- 2) „Kodu ja lähiümbrus“ – perekondlikud sündmused ja tähtpäevad; kodukoha vaatamisväärsused ja nende tutvustamine.
- 3) „Kodukoht Eesti“ – loodus ja looduskaitse; keskkonnahoidlik ja -säästlik käitumine; elu linnas ning maal.
- 4) „Riigid ja nende kultuur“ – Eesti naaberriigid ja nende lühiiseloostus.
- 5) „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“ – tervislik eluviis ja toitumine, suhtlemine teeninduses, turvalisus; õpioskused ja harjumused, edasiõppimine ning kutsevalik; töökohad.

- 6) „Vaba aeg“ – kultuuriline mitmekesisus; kirjandus ja kunst, sport, erinevad meediavahendid ning reklaam.
- 7) „Meedia“ - meediast saadav kasu ja võimalikud ohud, meediažanrid, allikakriitilisus, suhtlemisnormid ja -eetika internetis.

Teemavaldkonnad 8. klassis:

- 1) „Mina ja teised“ – võimed, tugevused ja nõrkused: mida oskan/suudan teha, milles olen nõrk, mida vaja arendada (sama teiste kohta); sõprussuhted.
- 2) „Kodu ja lähiümbus“ – perekondlikud sündmused ja tähtpäevad; sündmuste ja tähtpäevade tähistamine perekonnas.
- 3) „Kodukoht Eesti“ – loodusrikkused (mets, loomad, vesi, puhas õhk jmt) ja nende hoidmine linnas ja maal (prügiliigid, taaskasutamise võimalused jmt).
- 4) „Riigid ja nende kultuur“ – Eesti naaberriikide ja suuremate Euroopa riikide lühituvustus (pealinnad, rahvad, keeled, eripära jmt).
- 5) „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“ – erinevad tervislikku eluviisi tagavad tegevused (sport, puhkus, reisid jmt), tervislikud toitumisharjumused; sisseostud ja suhtlemine teeninduses (kauplus, turg, hotell, postkontor, rongi- ja bussijaam jmt); erinevate turvalisust tagavate käskude ja keeldude mõistmine (liiklus, loodus, linnakeskkond jmt).
- 6) „Vaba aeg“ – eeskujud; spordialad, kirjanduse-, kunsti- ja muusikaliigid.
- 7) „Meedia“ - meediast saadav kasu ja võimalikud ohud, meediažanrid, allikakriitilisus, suhtlemisnormid ja -eetika internetis.

Teemavaldkonnad 9. klassis:

- 1) „Mina ja teised“ – sõprus-, armastussuhted, sallivus; kultuurispetsiifilised käitumismaneerid ja oskus nendega arvestada. Vaimne tervis ja selle hoidmine.
- 2) „Kodu ja lähiümbus“ – sündmuste ja tähtpäevade tähistamine kodukohas; kodukoha vaatamisväärsuste tutvustamine.
- 3) „Kodukoht Eesti“ – linna- ja maaelu võrdlus; tuntumad vaatamisväärsused Eestis.
- 4) „Riigid ja nende kultuur“ – maailmas tuntumate riikide nimed, rahvad ja keeled, mida nad räägivad.
- 5) „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“ – erinevate ametite ja nendega seonduvate töökohtadega seotud sõnavara, edasiõppevõimalused; igapäevase keskkonnakaitsega seotud tegevused (prügi sorteerimine, säästlikkus energiatarbimisel jt).
- 6) „Vaba aeg“ – kultuuride eripära ja mitmekultuurilisus.
- 7) „Meedia“ - meediast saadav kasu ja võimalikud ohud, meediažanrid, allikakriitilisus, suhtlemisnormid ja -eetika internetis.

Õppetegevused ja praktilised tööd õppesisu käsitlemiseks III kooliastmel

Kuuldu mõistmine

Autentse teksti kuulamine ja tekstiliigi ja põhisisu äratundmine. Lihtsamate illustreeritud esitluste või ettekannete kuulamine ja kuuldust kokkuvõtte tegemine. Detailse info (teadaanded, retseptid, juhised jne) kuulamine ja kuuldud info edastamine.

Praktilised tööd:

- kuulamise põhjal tekstiliigi äratundmine (saade, jutt, podcast, intervjuu, teadaanne, jne) ja põhisisu edasiandmine (vastab küsimustele kirjalikult või suuliselt, rühmitab, lõpetab lause, järjestab, defineerib, visualiseerib, joonistab, toob näiteid, täidab tabelit, teeb graafiku jne);
- kuuldu põhjal mõistekaardi tegemine;

- lihtsamate illustreeritud esitluste või ettekannete kuulamine (võivad sisaldada videosid, slaidiseansse, graafikuid, skeeme, diagramme, pilte, joonistusi jms), märkmete tegemine ja märkmete põhjal kokkuvõtte koostamine;
- detailse info (teadaanded, retseptid, juhised jne) kuulamise põhjal ülesannete täitmine (lünkteksti täitmine, lausete lõpetamine, valikvastuste hulgast õige vastuse leidmine jne);
- detailsete juhiste põhjal ülesande täitmine (retsepti koostamine, ankeedi täitmine, juhiste järgi orienteerumine või tegevuse teostamine, juhiste edasiandmine klassikaaslasele jne).

Loetu mõistmine

Erinevate tekstitüüpide lugemine (mitteformaalne ja kõnekeelne tekst) erinevatel teemadel, mis lubab pidada regulaarset suhtlust. Erinevaid meediatekste (reisipäevik, uudis, artikkel, blogipostitus) lugemine ja vahendamine: loetud teksti analüüsimine, infoallika usaldusväärsuse kriitiline hindamine, kokkuvõtte tegemine ja selle ettekandmine. Eakohase ilukirjanduse lugemine ja toimunud sündmuste analüüsimine, küsimustele vastamine ja seoste loomine. Erinevad lugemisstrateegiad.

Praktilised tööd:

- regulaarset suhtlust võimaldavate tekstitüüpide lugemine: kirjad, kõned, kirjeldused, kommentaarid, lühisõnumid;
- loetud meediateksti (reisipäevik, uudis, artikkel, blogipostitus) põhjal kokkuvõtte koostamine ja selle ettekandmine, põhjendades ja selgitades loetu põhjal seisukohti ja tundeid, kasutades sobivaid keelendeid;
- lugemispäeviku pidamine: eakohase ilukirjanduse, sh koomiksise, jutustuste jms lugemine väljaspool tundi;
- loetu põhjal mõistekaardi või plakati koostamine;
- loetud teksti viimine teise vormi: koomiks, joonistus, näidend jne;
- luuletuse tegemine.

Suulised toimingud

Vestlustes, mis puudutavad igapäevaseid sündmusi, olukordi ja tundeid, osalemine. Esitlus tuttavat või huvipakkuval teemal koos küsimustele vastamisega, täiendavate selgituste andmisega ja kommentaaridega. Igapäevaelu teemadega seotud aruteludes osalemine, kirjeldades enda kogemusi ja erinevaid sündmusi, unistusi ja eesmärke, selgitades lühidalt oma seisukohti. Sündmuste, olukordade ja tunnete kirjeldamine loetud raamatust või filmist saadud kogemuse põhjal. Tagasiside andmine kaaslasele.

Praktilised tööd:

- esitlus tuttavale või huvipakkuval teemal (sh referaadi või uurimistöe esitlus), koos küsimustele vastamisega (paludes vajadusel kordamist, vajadusel kasutades oma märkmeid);
- esitluse salvestamine ja salvestuse analüüsimine (veenvus, kaasahaaravus, teksti esitamise intonatsioon, rütm ja rõhuasetuste selgus jms);
- osalemine dialoogis;
- osalemine väitlustes (oma seisukohtade põhjendamine);
- edasiside andmine konkreetsete juhiste alusel;
- klassikaaslase intervjuerimine;
- rollimängud: info edasi andmine, olukorrale reageerimine, kokkuvõtte tegemine räägitust, politseisse või hädaabinumbrile helistamine, abi palumine eksimise korral, kokkuleppe sõlmimine jms);
- liigendatud ja struktureeritud vormis info edasiandmine klassikaaslastele loetud raamatu või filmi põhjal.

Kirjalikud toimingud

Tuttaval ja isiklikku huvi pakkual teemal lihtsat sidusat teksti kirjutamine. Olukordade, kavatsuste kirjeldamine (nt erinevate sündmuste planeerimiseks), ajalooliste paikade, isikute ja sündmuste kirjeldamine. Kirjalike juhtnööride koostamine. Lühemata arutletavate tekstide koostamine, vajadusel tuginedes abimaterjalidele, milles põhjendab oma arvamust, tundeid, toob näiteid loetust või nähtust, põhjendab, selgitab.

Praktilised tööd:

- e-kirja, foorumipostituse, reisikirjelduse, päeviku jms kirjutamine, kus kirjeldab oma tundeid ja reaktsioone ning põhjendab neid.
- reisiplaanide või ürituste kirjeldamine ja planeerimine;
- Vikipeedia postituse vm lihtsama juhendi või teabeteksti kirjutamine individuaalselt või rühmatööna (nt ajalooliste paikade, isikute ja sündmuste lühikirjelduste koostamine);
- teiste esitlusest oma sõnadega märkmete tegemine;
- enda tutvustamine 2 minuti jooksul;
- lihtsama arutleva teksti kirjutamine (nt filmi- ja raamatuarvustus, essee);
- etteütlus;
- filmile või raamatule lõpu ennustamine, loole lõpu või alguse kirjutamine;
- endale kirja kirjutamine;
- loo ja tegelaste väljamõtlemine, filmistsenaariumi või muinasjutu koostamine;
- luuletuse tegemine;
- kirjaliku juhiste koostamine arvutimängule;
- ajalooliste paikade, isikute ja sündmuste lühikirjelduste koostamine.

Hoiakud, väärtused, käitumine, koostöökuultuuri loomine ja mitmekultuurilisus

Kultuuriteadmiste kasutamisel suhtlemisel nii tunnis kui väljaspool seda. Erinevate keelte ning kultuuride sarnasuste ja erinevuste kõrvutamine ja analüüsimine, seoste tuvastamine ning oma keelekasutuse jälgimine. Enda ja teiste kultuuri väärtustamine ja neisse lugupidavalt suhtumine. Kultuuride vahelise suhtluse vajalikkus ja koostöö tegemine erinevate kultuuriliste taustadega inimestega.

Praktilised tööd:

- eesti keel emakeelena kõneleva isiku intervjuerimine;
- rollimängud mitmekeelse sõnavara ja mitme kultuuri tundmaõppimiseks;
- päeviku pidamine mitmekultuurilise kogemuse kohta sh eneserefleksioon;
- erinevat laadi projektitööd: filmide ja videote tegemine, lavastuste etendamine, veebilehtede koostamine, riigisisestes ja rahvusvahelistes projektides osalemine;
- dokumentaalfilmide vaatamine Eesti kultuurist ja ajaloost ning nende üle arutlemine.

Keelekasutus

Tuttavas olukorras tüüpkeelendite ja moodustusmallide kasutamine (kasutab üsna õigesti, kuigi emakeele mõju on märgatav; tuleb ette vigu, kuigi on selge, mida väljendada tahab). Tuttavate teemade ja igapäevaolukordadega seotud põhisõnavara valdamine (tuleb ette kaudset väljendust ja teeb vigu, kui on vaja väljendada keerukamat mõtet või kui käsitletav teema on võõras).

Praktilised tööd:

- simulatsiooniharjutused tüüpkeelendite ja moodustusmallide kasutamise kohta.

Info- ja andmekirjaoskus

Abimaterjale (õpiku sõnaraamat ja koondtabelid, erinevad digirakendused) kasutamine iseseisvalt ja eesmärgipäraselt ülesande lahendamiseks. Eestikeelsete veebikeskkondade

kasutamine, nende sisu analüüsimine ja võimalike ohtude teadvustamine. Erinevate digivahendite sh tehisintellekti kasutamine eetiliselt ning akadeemiliste tavade, sh korrektne viitamine, info kontrollimine, autorlus, järgimine. Veebikeskkondade võimalike ohtude teadvustamine.

Praktilised tööd:

- ülesanded, mis on seotud sõnaraamatu, digirakenduste ja õpiku koondtabelite kasutamisega;
- info otsimine võõrkeelsetest veebikeskkondadest;
- tehisintellekti kasutamine.

Kultuuri tarbimine ja looming

Eestikeelse meediasisu tarbimine: filmide vaatamine ja muusika kuulamine, sotsiaalmeedias mõne eakohase ja silmaringi avardava sisu jälgimine, teleuudiste vaatamine. Eesti keele kasutamine suhtlemisel nii tunnis kui väljaspool tundi, järgides eesti keele ja kultuuri suhtlusnorme. Saadud kultuurikogemuste vahendamine kirjalikult ja suuliselt.

Praktilised tööd:

- üritustel osalemine: projektid, koostööpäevad, õpilasvahetus, konkursid, olümpiaadid;
- ülevaate koostamine eestikeelsest meediasisut (filmid, muusika, eakohase sotsiaalmeedia sisu jälgimine, teleuudised) tarbimisest (päeviku pidamine);
- osalemine dialoogis, rollimängudes, väitlustes jms;
- esitluste kirjalik koostamine (nt Powerpoint) nende esitamine Eesti kultuuri mingi aspekti kohta: kokkuvõtted, esitlused, soovitusel kirjandusest, muusikast, meediasisust jne);
- portfollio koostamine (ülevaatlik analüüs enda kultuuri tarbimist).

Õpioskused

Iseseisvalt endale sobivate õpistrateegiade valimine ja rakendamine. Struktureeritud ja tähendusliku õppematerjali loomine. Ise või õpetaja abiga endale õpieesmärkide seadmine ja õpitegevuste kavandamine nende saavutamiseks. Iseseisvalt, paaris ja rühmas töötamine.

Praktilised tööd:

- õpieesmärkide seadmine, tulemuste hindamine ning selle alusel uute eesmärkide määratlemine;
- õppimisel kasutatud õpistrateegiade (nt. õpitu meenutamine, eelteadmiste aktiveerimine, seostamine varasemate teadmistega teistes ainetes) ja õpivahendite reflekteerimine;
- struktureeritud ja endale tähendusliku õppematerjali loomine (märksõnade leidmine, spikri koostamine, mõistekaardi tegemine);
- portfollio koostamine (enda õpisõnaraamat);
- enesehindamine või paaris hindamine etteantud kriteeriumite põhjal.

Ainevaldkond „Kehaline kasvatus“

1. Üldalused

1.2. Valdkonnapädevus

Kehalise kasvatus kaudu rakendatakse põhikoolis liikumisõpetuse põhimõtteid, et toetada õpilaste positiivset hoiakut liikumise suhtes ning kujundada neis eakohast liikumispädevust, s.o motivatsiooni, teadmisi, oskusi ja harjumust iga päev aktiivselt liikuda, tegelda liikumisharrastusega ning suhtuda liikumisesse positiivselt.

Liikumispädevust arendava õppe tulemusena põhikooli lõpetaja:

- 1) on omandanud mitmekülgsed liikumisoskusi ja -kogemusi, et harrastada erinevaid liikumistegevusi;
- 2) mõistab tervise ja kehaliste võimete seost ning analüüsib liikumise ja toitumise tasakaalu;
- 3) on igapäevaselt kehaliselt aktiivne ja mõistab tervisliku liikumise põhimõtteid;
- 4) väärtustab liikumist, sporti ja tantsu kultuuri osana ning ennast selle kandjana ja loojana;
- 5) mõistab vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavate ning emotsioonide juhtimist toetavate tegevuste mõju enda heaolule, et tulla toime pingeliste olukordadega;
- 6) tunneb rõõmu liikumisest ja on saanud sellest positiivse kogemuse.

1.2. Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Ainevaldkonna õppeaine on kehaline kasvatus, mille nädalatundide jaotumine klassiti on järgmine:

Õppeaine	I kooliaste			II kooliaste			III kooliaste		
	1. kl	2. kl	3. kl	4. kl	5. kl	6. kl	7.kl	8. kl	9. kl
Kehaline kasvatus	2	3	3	3	3	2	2	2	2

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus

Liikumisõpetuse põhimõtetest lähtuva kehalise kasvatus õppe kaudu aidatakse põhikoolis kaasa terve ja liikuva inimese kujunemisele ning tekitatakse seosed koolis õpitu ja selle kasutamise võimaluste vahel vabal ajal, st väljaspool kooli. Liikumispädevust kujundatakse kõigis kooliastmes taotletavate õpitulemuste kaudu viies liikumisvaldkonnas: liikumisoskused; tervis ja kehalised võimed; kehaline aktiivsus; liikumine ja kultuur; vaimne ja kehaline tasakaal.

Liikumisoskused jagunevad neljaks oskuste alarühmaks ja need kujunevad erinevate liikumisviiside rakendamise kaudu. Liikumisoskused on järgmised:

- 1) edasiliikumisoskused on kõndimis-, jooksmis-, hüppamis-, ronimis- ja ujumisoskus ning nende rakendamine igapäevaelus, liikumisharrastuses, spordialades, rütmis ja muusika saatel, tantsus ning koostööd tehes. I kooliastmes omandavad õpilased ujumisoskuse, mille arendamisega, sh tähelepanuga veeohutusele, on soovitatav jätkata ka järgmistes kooliastmetes;
- 2) oskus liikuda vahendil on seotud igapäevase liikumisega, harrastus- ja sportliku tegevusega, kus edasiliikumiseks kasutatakse vahendit;

3) oskus käsitseda vahendit ehk oskus visata, püüda, põrgatada ja lüüa vahendit käe, jala ning muu vahendiga;

4) oskus kontrollida keha asendites, liikumisel ja nende kombinatsioonides. Liikumisoskusi kujundatakse läbivalt kooliastmete jooksul, et õpilastel tekiksid mitmekülgsed oskused liikuda eri tingimustes ja keskkondades. Selleks seostatakse õpitud oskuste kasutamist tegevustega väljaspool õppetundi (nt aktiivne vahetund).

Tervis ja kehalised võimed. Õpilane omandab teadmised tervisega (aeroobne vastupidavus, jõud ja paindumus) ning oskustega (kiirus, osavus, võimsus, koordineerimine, tasakaal) seotud kehalistest võimetest ja nende arendamisest. Korrapärase kehaliste võimete mõõtmine kujundab õpilaste teadlikkust tervisega seotud kehalistest võimetest ja loob eeldused enda kehaliste võimete arendamiseks. Kehalisi võimeid mõõdetakse ning analüüsitakse viisil, mis toetab õpilase motivatsiooni end arendada ega ole seotud standardiseeritud hindamisega.

Kehaline aktiivsus. Õpilane omandab teadmised ja oskused tervislikust kehalisest aktiivsusest ning eelduse olla kogu elu kehaliselt aktiivne. Selleks kasutatakse mitmekesiseid õppemeetodeid, nagu enda kehalise aktiivsuse hindamine nii tehnoloogiliste kui ka subjektiivsete vahendite kaudu, liikumispäeviku pidamine valitud perioodi vältel, igapäevase liikumisaktiivsuse plaanimine jne. Õpilased, kelle tervislik seisund ei võimalda kõiki õppetegevusi sooritada või suure intensiivsusega liikuda, kaasatakse tegevustesse nende tervisliku seisundi põhjal ning vajaduse korral kohandatakse tegevusi.

Liikumine ja kultuur. Õpilane mõistab liikumise ja kultuuri seost mitmekülgsete, sh väljaspool koolikeskkonda toimuvate tegevuste kaudu. Õpilane saab teadmised liikumis-, spordi- ja tantsutraditsioonidest ning liikumise seosest eri kultuurivaldkondadega. Ta omandab oskused ohutult liikuda ja isiklikku hügieeni järgida ning ausa mängu põhimõtteid järgida. Õpilane saab kogemused väljaspool kooli toimival liikumis-, spordi- ja tantsuüritusel osalejana või vabatahtlikuna, liikumisest looduses ja suhtluskultuurist. Ta väljendab ennast liikumise ja tantsu kaudu ning koostöös kaaslastega, teab enda võimalusi olla kultuurikandja ja -mõjutaja ning selle looja.

Vaimne ja kehaline tasakaal. Õpilane omandab esmased teadmised ja oskused vaimse ja kehalise tasakaalu hoidmisest ning mõistab võimalusi korrastada enda vaimset ja kehalist seisundit.

1.4. Kehalise kasvatus kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamise, läbivate teemade käsitlemise ning valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid

- **Kehalise kasvatus kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamine**

Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ja käitumise – kujundamisel on kandev roll õpetajal, kes loob oma väärtushinnangute ja enesekehtestamisoskusega sobiliku õpikeskkonna ning mõjutab õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist.

Kultuuri- ja väärtuspädevus. Kehalises kasvatuses tähtsustatakse tervist ning jätkusuutlikku eluviisi. Arusaam, et tervist tuleb kaitsta ja tugevdada, aitab õpilastel teha põhjendatud valikuid tervisekäitumises. Austus looduse ning inimeste loodud materiaalsete väärtuste vastu soodustab

keskkonda säästvat liikumist/sportimist. Abivalmis ja sõbralik suhtumine kaaslastesse ning ausa mängu põhimõtete järgimine sportlikes tegevustes toetavad kõlbelise isiksuse kujunemist.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus. Koostöö liikudes/sportides õpetab inimeste erinevusi aktsepteerima, neid suhtlemisel arvestama, ent ka ennast kehtestama. Kehakultuur kujundab viisakat, tähelepanelikku, abivalmis ja sallivat suhtumist kaaslastesse.

Enesemääratluspädevus. Kehalise kasvatus kaudu kujundatakse oskust hinnata enda kehalisi võimeid ning valmisolekut neid arendada, samuti suutlikkust jälgida ja kontrollida oma käitumist, järgida tervislikku eluviisi ning vältida ohuolukordi.

Õpipädevus. Õpilasel kujuneb oskus analüüsida ja hinnata enda liigutusoskusi ja kehalisi võimeid ning kavandada meetmeid, kuidas neid täiustada. Koolis tekkinud huvi liikumise/sportimise vastu loob aluse ja eeldused õppida uusi sobivaid liikumisviise.

Suhtluspädevus. Oluline on tunda ja kasutada spordi ning tantsu oskussõnavara, arendada eneseväljendusoskust ning lugeda/mõista teabe- ja tarbetekste.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus. Sporditehniliste oskuste analüüs, kehalise töövõime näitajate ja sporditulemuste dünaamika selgitamine eeldavad õpilastelt matemaatikale omase keele, seoste, meetodite jm kasutamise oskust ning toetavad matemaatikapädevuse kujunemist. Õpitakse analüüsima tervisespordiga seotud teavet ja tegema tõendus põhiseid otsuseid. Õpitakse kasutama tehnoloogilisi abivahendeid.

Ettevõtlikkuspädevus. Kehaline kasvatus toetab õpilaste oskust näha probleeme ja leida neile lahendusi, seada eesmärgid, genereerida ideid ning leida sobivaid vahendeid ja meetodeid, kuidas neid teostada. Kehalises kasvatuses õpivad õpilased analüüsima oma kehalisi võimeid ja liigutusoskusi, kavandama tegevusi ning tegutsema sihipäraselt, selleks et tugevdada tervist ja parandada töövõimet. Koostöö kaaslastega sportimisel/liikumisel kujundab toimetulekuoskust ja riskijulgust.

Digipädevus. Rakendatakse digivahendeid veebis spordi, tervise ja muu sportimiseks vajaliku teabe otsimiseks ning saadud teavet kasutatakse eluliste probleemide üle arutlemiseks ja hoiakute kujundamiseks. Rakendatakse tervislikke eluviise ning sportimist toetavaid digivahendeid ja rakendusi. Osatakse määrata oma asukohta GPSi, e-kaardirakenduse järgi ning salvestada liikumisteed. Osatakse hoida oma digivahendeid turvaliselt. Digikeskkonnas suheldes kujundatakse koostööoskusi, väärtushoiakuid ja turvalist tegutsemist.

- **Läbivate teemade käsitlemine kehalises kasvatuses**

Tervis ja ohutus. Tervislikuks eluviisiks vajalike teadmiste, arusaamade, oskuste ja kogemuste omandamist toetatakse nii aineõppes kui ka tunnivälises tegevuses, samuti füüsilise ja sotsiaalse õpikeskkonna loomise kaudu.

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine. Kehalises kasvatuses innustatakse õpilasi olema terve ning kandma muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas hoolt oma töövõime suurendamise eest. Kujundatakse arusaama, kuidas mõjutab inimese füüsiline tervis tema edasist tööelu. Õppetegevus võimaldab õpilastel tutvuda tervise ja kehakultuuri valdkonnaga seotud töömaailmaga. Võimekuse ja huvi ilmnemise korral mõne spordiala ja/või liikumisharrastuse

vastu suunatakse õpilasi sellega süvendatult tegelema. Õpilastele tutvustatakse ainevaldkonnaga seotud erialasid, elukutseid, ameteid ja edasiõppimise võimalusi.

Keskkond ja jätkusuutlik areng. Looduses harrastatavate spordialadega tegelemine aitab väärtustada keskkonda ning kujundada õpilastest keskkonnateadliku liikumise järgijad.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Õpilasi innustatakse organiseerima tunniväliseid liikumisharrastuslikke tegevusi (omaalgatuslikud spordi- ja tantsuüritused, võistlused, õpilaste juhendusel tegutsevad liikumis- ja treeningrühmad jm).

Kultuuriline identiteet. Kehalise kasvatuses tundides õpitakse tundma spordialasid/liikumisviise, mis kuuluvad rahvuslikku ja teiste maade liikumiskultuuri ning aitavad õpilastel kujuneda kultuuriteadlikeks, omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust väärtustavateks ühiskonnaliikmeteks. Kultuurilise identiteedi kujundamisel on oluline väärtustada Eesti tantsupidude traditsiooni ja osaleda tantsupidudel.

Teabe keskkond ja meediakasutus. Tehnoloogia ja innovatsioon. Kehalises kasvatuses kasutatakse spordiinfot hankides erinevaid teabeallikaid, sh internetti.

Väärtused ja kõlblus. Kehalises kasvatuses ning tunnivälises sportlikus tegevuses järgitakse spordi ülimalt aadet – ausa mängu põhimõtteid. Sportlikus tegevuses kehtivate reeglite mõistmine ja nende järgimine toetab õpilaste kujunemist kõlblisteks isiksusteks.

- **Kehalise kasvatuses valdkonnaülese löimingu rakenamise viisid**

Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled. Sporti ja tervist käsitlevate eriotstarbeliste ja eriliigiliste tekstide (nt võistlusprotokollid, spordiuudised, terviseteeve jne) lugemise ja kuulamise kaudu arendatakse oskust mõista nii suulist kui ka kirjalikku teksti. Kujundatakse oskust väljendada ennast selgelt ja asjakohaselt, kasutades kohaseid keelevahendeid ja ainealast terminoloogiat. Spordi- ja terviseteevaliste võõrkeelsete tekstide lugemine toetab võõrkeelte omandamist.

Matemaatika. Kõikide kehalise kasvatuses osaoskuste arendamisel rakendatakse matemaatikas omandatud oskusi (arvutamine, loendamine, võrdlemine, mõõtmine) ja mõisteid (geomeetrilised kujundid, mõõtühikud, koordinaadid).

Loodusained. Kehalist kasvatuses toetab keskkonna väärtustamine liikumisel/sportimisel. Kehalise kasvatuses kaudu kinnistuvad teadmised ja oskused, mis on omandatud loodusõpetuses, bioloogias, füüsikas, keemias ja geograafias.

Sotsiaalained. Kehalises kasvatuses omandatud teadmised rahvuslikust ning rahvusvahelisest liikumis- ja spordikultuurist avardavad õpilaste silmaringi. Tervisliku eluviisi omaksvõtmine aitab õpilastel kujuneda aktiivseteks ning vastutustundlikeks kodanikeks.

Tehnoloogia. Teaduse ja tehnika saavutused on rakendatavad erinevatel spordialadel/liikumisviisidel (spordialade tehnika, spordivarustus ja -vahendid) ning tervisliku toitumise põhitõdede järgimisel.

Kunst ja muusika. Õpilaste tähelepanu juhitakse spordi ja kehakultuuri kujutamise- ning avaldumisvõimalustele kujutavas kunstis ja muusikas, spordialade/liikumisviiside, sh tantsu

isikupärasele ja loominguulisele käsitlusele. Samuti kujundatakse valmisolekut leida ülesannetele uusi ja omanäolisi lahendusi ning oskust märgata ilu ümbritsevas elukeskkonnas.

1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õpe on õppijakeskne, toetab ja hoiab õpilase motivatsiooni liikuda ning suunab teda mõistma liikumise seost tervise ja enda vastutust tervise hoidmisel. Õppe kaudu saavad õpilased arutleda, milliste eluks vajaminevate oskuste omandamise nimel tegutsetakse ning kuidas on omandatavad teadmised, oskused ja hoiakud seotud elukestva liikumisharrastusega. Õppe kaudu toetatakse õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaiks õppijaiks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaiks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid ja vastutada oma õppimise eest.

Põhikoolis teevad õpetajad õpet kavandades ja korraldades koostööd, seejuures:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevusest, kooliastme lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust, kooliastmete õppe ja kasvatus rõhuasetustest ning lõimingu teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegseid käsitlusi ja ainevaldkonna arengut, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
- 3) taotletakse, et õpilase õpikoormus on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks;
- 4) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, eripära ja võimeid, rakendatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ning õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele, pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes; võimaldatakse erivajadustega õpilastel osaleda aktiivselt liikumistes nende võimaluste kohaselt ning vajaduse korral kohandatakse selleks tarvilikke tegevusi;
- 5) võimaldatakse õpet nii üksi kui ka koos teistega, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, suunatakse tegema valikuid, arvestades õpilaste vanust, arvu, võimekust ja sugu;
- 6) kaasatakse õpilasi õppe kavandamisse, võetakse aega eesmärkide ning taotletavate õpitulemuste saavutamise viiside ja hindamiskriteeriumide läbiarutamiseks, eneseanalüüsiks ning refleksiooniks;
- 7) rakendatakse uurivat õpet, mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid tegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;
- 8) rakendatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogial põhinevaid õpikeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid.

1.6. Hindamine

Hindamine on õppe osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut, tema kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist ning hoiakute kujunemist. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase isikupärasest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise kaudu saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja liikumispädevuse kujunemise kohta. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppe kui ka iseenda pädevuste arendamiseks. Liikumisoskuste omandatuse hindamise kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning

väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemise kohta antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangutega.

Rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse kas sõnaliste hinnangute või numbriliste hinnatena. Hinnates lähtutakse riikliku õppekava üldosas hindamise kohta sätestatust ja selle alusel koostatud kooli hindamisjuhendist, mis kehtestab mittenumbrilise hindamise kasutamise, mujal (nt huvikoolis või huvitegevuses) õpitu arvestamise ja õpilase eneseanalüüsi koostamise põhimõtted kehaliste võimete arengu seisukohast.

- Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, ainealased väärtusarusaamad ning spetsiifilised õpiraskused, et kavandada edasist õppimist ja õpetamist.
- Kujundava hindamise kaudu saab õpilane suulist ja kirjalikku tagasisidet õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta.
- Kokkuvõtvalt hinnatakse üldjuhul õppeperioodi lõpul, et kontrollida nii aines seatud eesmärkide saavutamist kui ka taotletavate õpitulemuste saavutatust.

Õpilasele on õppe alguses teada, mis õpitulemuse saavutamise poole mis õpiülesannetega liigutakse, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid. Õpilast juhitakse õppe käigus oma õppimist ning seatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Alates esimesest kooliastmest kaasatakse õpilane nii oma tööd hindama kui ka kaasõpilaste saavutusi tagasisidestama. Aruteludes hinnatakse õpilase esitatud arvamuste ja seisukohtade põhjendatust, seostatust ning veenvust. Õpilase seisukohtadele ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Kirjalike ülesannete puhul arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh liikumis- ja sporditerminite õigele kasutusele ning õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel ülesande eesmärgi ja kokkulepitud hindamiskriteeriumide põhjal.

Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub seatud õppe-eesmärkidest ning eeldatavast õpitulemusest.

1.7. Õppekeskkond

Õppimist toetav füüsiline, vaimne ja sotsiaalne õppekeskkond aitab kujundada liikumisvõimalusi ja liikumispädevust. Õpetaja loob kõiki õpilasi toetava õppekeskkonna, sõltumata õpilaste varasematest teadmistest, oskustest ja kehalisest võimekusest. Vaimselt ja sotsiaalselt toetav õppekeskkond võimaldab õpilasel teha vigu, kartmata karistust või alavääristamist. Liikumis- ja sportmängudes väärtustatakse mängust osavõttu, kaaslaste ja reeglite arvestamist ning oskuste kasutamist mängus. Võistkonnamängudes võivad õpilased kanda eri rolle ja täita mängus erinevaid ülesandeid.

Füüsilise keskkonna kujundamisel arvestatakse vajadust tagada õpilaste ohutus ja turvalisus. Füüsilise keskkonna moodustavad õpitulemuste saavutamiseks ja liikumispädevuse kujunemiseks nõuetekohased ruumid ning liikumis- ja spordivahendid sise- ja õuekeskkonnas. Õpilased saavad kasutada rõivistuid ning pesemisruume. Kooli õuealal on loodud eri vanuserühmadele mitmekesised liikumisvõimalused, mis toetavad ainekavas märgitud

õpitulemuste saavutamist, liikumispädevuse kujundamist ning liikumisoskuste kasutamist, sõltumata õpilaste vanusest ja soost.

2. Kehaline kasvatus

2.1. Õppeaine kirjeldus

Õppeaine hõlmab liikumispädevuse kujunemisel viit, võrdse kaaluga valdkonda:

- liikumisoskused,
- tervis ja kehalised võimed,
- kehaline aktiivsus,
- liikumine ja kultuur,
- vaimne ja kehaline tasakaal.

Iga kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud moodustavad õpilase ea kohase terviku, tuues esile õppija arengu dünaamika liikumispädevuse kujunemiseks alates esimesest kooliastmest kuni põhikooli lõpuni. Taotletavad õpitulemused on kirjeldatud klassiti viies valdkonnas. Õpitulemuste saavutamist toetab rõhuasetuste seadmine õppe kavandamisel ja õpilaste kaasamine õpitavale tähenduse andmisse, eneseanalüüsi ning eri spordialade, tantsude, lihtsustatud sportmängude põhioskuste omandamise erinevates kombinatsioonides ja keskkondades.

2.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste
<p>Õpilane:</p> <p>1) on omandanud erinevaid liikumisoskusi ja -kogemusi;</p> <p>2) sooritab kehalisi võimeid arendavaid tegevusi ning teab liikumise ja toitumise seost tervisega;</p> <p>3) on igapäevaselt kehaliselt aktiivne;</p> <p>4) teab, et liikumine on kultuuri osa, ning on kogenud liikumisega seotud tegevuste loomist;</p> <p>5) on omandanud kogemuse vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavatest tegevustest ning emotsioonide märkamisest.</p>	<p>Õpilane:</p> <p>1) on omandanud mitmekülgseid liikumisoskusi ja -kogemusi;</p> <p>2) sooritab kehalisi võimeid arendavaid ja neile tagasisidet andvaid tegevusi ning mõistab liikumise ja toitumise seost tervisega;</p> <p>3) on korrapäraselt kehaliselt aktiivne ja teab tervisliku liikumise põhimõtteid;</p> <p>4) mõistab ja kogeb liikumise ja kultuuri seost ning ennast liikumisega seotud tegevuste loojana;</p> <p>5) teab vaimset ja kehalist tasakaalu ning emotsioonide juhtimist soodustavaid tegevusi.</p>	<p>Õpilane:</p> <p>1) on omandanud mitmekülgseid liikumisoskusi ja -kogemusi, et harrastada erinevaid liikumistegevusi;</p> <p>2) mõistab tervise ja kehaliste võimete seost ning analüüsib liikumise ja toitumise tasakaalu;</p> <p>3) on igapäevaselt kehaliselt aktiivne ja mõistab tervisliku liikumise põhimõtteid;</p> <p>4) väärtustab liikumist, sporti ja tantsu kultuuri osana ning ennast selle kandjana ja loojana;</p> <p>5) mõistab vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavate ning emotsioonide juhtimist toetavate tegevuste mõju enda heaolule, et tulla toime pingeliste olukordadega</p>

2.3. Kooliastmete õpitulemused

I kooliaste

Liikumisoskused

Õpilane:

- 1) kasutab edasiliikumisoskusi eri keskkondades, harjutustes, liikumismängudes ja tantsus, rütmis ja muusika saatel, koostöös paarilise ning rühmaga;
- 2) liigub edasi vahendil harjutustes ja liikumismängudes;
- 3) teab esmast liikumisvahendi hoidmis- ja hooldusvajadust;
- 4) käsitseb vahendit harjutustes, liikumismängudes ja teiste oskuste arendamiseks;
- 5) oskab ujuda, sh sukelduda, veepinnal hõljuda, rinnuli- ja seliliasendis kokku 200 meetrit edasi liikuda;
- 6) hindab adekvaatselt oma võimeid vees ja rakendab eakohaseid veeohutusalasid oskusi;
- 7) hoiab tasakaalu asendites, liikumistel ja nende kombinatsioonides;
- 8) korrigeerib kehahoidu õpetaja juhtimisel;
- 9) arvestab peamisi turvalisuse ja ohutu liikumise põhimõtteid ning saab aru erinevate liikumisviiside puhul vajaliku turvavarustuse kasutamise põhjustest;
- 10) arvestab tegevustes kaaslasi;
- 11) annab tagasisidet enda liikumisoskuste ja -ohutuse kohta etteantud kirjelduse alusel;
- 12) toob näiteid erinevate liikumisoskuste kohta.

Tervis ja kehalised võimed

Õpilane:

- 1) osaleb aktiivselt kehalisi võimeid arendavates mängudes ja harjutustes;
- 2) nimetab kehalisi võimeid;
- 3) mõõdab enda kehalisi võimeid õpetaja juhendamisel;
- 4) teab liikumise ja toitumise olulisust tervisele.

Kehaline aktiivsus

Õpilane:

- 1) teab, kui palju ja milleks peab kehaliselt aktiivne laps iga päev liikuma;
- 2) märkab liikudes südamelöögisageduse ja enesetunde muutust;
- 3) sooritab liikumiseks ettevalmistavaid ja taastumist toetavaid tegevusi õpetaja juhendamisel;
- 4) märkab abi vajamist tunnis ja kutsub abi ohuolukorras.

Liikumine ja kultuur

Õpilane:

- 1) loob midagi liikumisega seotult;
- 2) kirjeldab kogemust, mille ta on saanud väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel osalejana, vaatlejana või vabatahtlikuna;
- 3) teab ja järgib üldiselt ausa mängu põhimõtteid;
- 4) teab Eesti sportlasi ning tantsu ja liikumisega seotud kultuuriüritusi;
- 5) teab ning järgib isiklikku hügieeni ja ohutusnõudeid;
- 6) riietub liikumiseks sobilikult;
- 7) teab, mis võimalusi pakub liikumiseks looduskeskkond;
- 8) oskab liikuda tuttavas keskkonnas, määrates asukohta ja suunda;
- 9) tantsib üksi, paaris ja rühmas;
- 10) avastab liikumisvõimalusi tantsu kaudu.

Vaimne ja kehaline tasakaal

Õpilane:

- 1) sooritab vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavaid tegevusi õpetaja juhendamisel;
- 2) märkab õpetaja juhendamisel emotsioone ja nendega toimetulemist soodustavaid tegevusi.

II kooliaste

Liikumisoskused

Õpilane:

- 1) kasutab edasiliikumisoskusi eri keskkondades, harjutustes, liikumismängudes, spordialadel ning tantsus, rütmis ja muusika saatel, koostöös paarilise ning rühmaga;
- 2) liigub edasi vahendil muutuv keskkonnas;
- 3) rakendab esmaseid liikumisvahendi hooldusvõtteid;
- 4) käsitseb vahendit liikumiskombinatsioonides, mängudes, lihtsustatud sportmängudes ja teiste oskuste arendamiseks;
- 5) koostab kehaasendite ja liikumiste kombinatsioone;
- 6) rakendab oskusi kehahoiu ja -asendite hoidmiseks;
- 7) rakendab turvalisuse ja ohutu liikumise põhimõtteid;
- 8) analüüsib enda tegevust rühmas tegutsejana;
- 9) analüüsib enda liikumisosi, -ohutust ja turvavarustuse kasutamist;
- 10) teab liikumisosi liikumisharrastuses.

Tervis ja kehalised võimed

Õpilane:

- 1) seostab kehalisi võimeid arendavaid tegevusi ja harjutusi;
- 2) seab lühiajalisi eesmärke kehaliste võimete arendamiseks enda mõtlemistulemuste põhjal;
- 3) arendab enda kehalisi võimeid, lähtudes seatud eesmärgist;
- 4) analüüsib õpetaja juhendamisel enda kehalisi võimeid tervise seisukohalt ja eesmärgi saavutamist;
- 5) mõistab liikumise ja toitumise tähtsust tervisele.

Kehaline aktiivsus

Õpilane:

- 1) teeb kindlaks enda igapäevase kehalise aktiivsuse ja analüüsib seda;
- 2) plaanib kehalist aktiivsust igapäevasesse tegevustesse;
- 3) mõõdab enda südamelöögisagedust;
- 4) kasutab tehnoloogilisi ja/või isiklike vahendeid, et hinnata enda kehalist aktiivsust;
- 5) sooritab liikumiseks ettevalmistavaid ja taastumist toetavaid tegevusi;
- 6) teab peamisi liikudes juhtuda võivaid vigastusi ja esmast käitumist nende korral.

Liikumine ja kultuur

Õpilane:

- 1) loob midagi liikumisega seotult ja annab selle kohta tagasisidet;
- 2) arutleb kogemuse üle, mille ta on saanud väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel osalejana, vaatlejana või vabatahtlikuna;
- 3) teab ja rakendab ausa mängu põhimõtteid ning sellega seotud väärtusi;
- 4) teab rahvusvahelisi sportlasi ning tantsu ja liikumisega seotud kultuuriüritusi;
- 5) mõistab isikliku hügieeni ja ohutusnõuete olulisust ning järgib neid;
- 6) riietub liikumiseks sobilikult, arvestades keskkonda ja tegevuse eripära;
- 7) avastab looduses liikumise võimalusi;
- 8) oskab liikuda linnas ja/või looduses, määraes asukohta ning suunda;
- 9) tantsib üksi, paaris ja rühmas;
- 10) mõistab pärimustantsu ja nüüdisaegsete tantsude rolli kultuuris;
- 11) avastab tantsukultuuri eneseväljendusvormina.

Vaimne ja kehaline tasakaal

Õpilane:

- 1) sooritab õpetaja toetusel vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavaid tegevusi;
- 2) kirjeldab vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavate tegevuste mõju endale;
- 3) märkab õpetaja toetusel emotsioone ja nendega toimetulemist soodustavaid tegevusi.

III kooliaste

Liikumisoskused

Õpilane:

- 1) kasutab teadlikult edasiliikumisoskusi eri keskkondades, tervisetreeningul, spordialadel ning tantsus, rütmis ja muusika saatel, koostöös paarilise ning rühmaga;
- 2) liigub edasi vahendil muutavas keskkonnas ja seostab seda igapäevaste liikumisvõimalustega;
- 3) rakendab igapäevaseks liikumiseks või liikumisharrastuseks vajalikke esmaseid liikumisvahendi hooldusvõtteid;
- 4) käsitseb vahendit eri liikumiskombinatsioonides, -mängudes, spordialadel, lihtsustatud sportmängudes ja teiste oskuste arendamiseks;
- 5) koostab kehaasendite ja liikumiste kombinatsioone üksi, paarilise ja rühmaga;
- 6) seostab teadmisi ning oskusi kehahoiu ja -asendite hoidmiseks;
- 7) rakendab turvalisuse ja ohutu liikumise põhimõtteid;
- 8) annab hinnangu enda koostööle tegevustes;
- 9) annab hinnangu enda liikumisoskustele, -ohutusele ja turvavarustuse kasutamisele;
- 10) seostab liikumisoskusi harrastustegevuse ja/või spordialadega.

Tervis ja kehalised võimed

Õpilane:

- 1) teab, kuidas on kehalised võimed seotud tervisega ja haiguste ennetamisega;
- 2) mõistab kehalisi võimeid arendavate tegevuste ja harjutuste toimet;
- 3) seab lühi- ja pikaajalisi eesmärgi, lähtudes enda mõõdetud kehaliste võimete tasemest;
- 4) on saanud kogemuse kehaliste võimete korrapärasest arendamisest;
- 5) analüüsib enda kehalisi võimeid tervise seisukohalt ja eesmärgi saavutamist;
- 6) analüüsib enda liikumise ja toitumise tasakaalu.

Kehaline aktiivsus

Õpilane:

- 1) hindab oma igapäevast kehalist aktiivsust;
- 2) peab liikumispäevikut valitud perioodi vältel, et jälgida enda kehalist aktiivsust;
- 3) teab erineva liikumisintensiivsuse mõju organismile ja leiab endale sobiva koormuse;
- 4) kasutab erinevaid tehnoloogilisi ja/või isiklikke vahendeid, et hinnata enda kehalist aktiivsust;
- 5) rakendab liikumiseks ettevalmistavaid ja koormusjärgseid tegevusi ning mõistab nende olulisust;
- 6) rakendab traumade ja haiguste järel sobilikku liikumist ning koormust;
- 7) teab lihtsamaid esmaabivõtteid liikumistes saadud vigastuste korral.

Liikumine ja kultuur

Õpilane:

- 1) loob midagi liikumisega seotult, analüüsib loomist ja annab selle kohta tagasisidet;
- 2) on osalenud osavõtjana, vaatlejana või vabatahtlikuna väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel ning analüüsib saadud kogemust;
- 3) mõistab ausa mängu tähendust ja rakendab selle põhimõtteid;

- 4) teab sportlaste ja tantsijate rolli kultuurikandjana ning liikumisürituste ja -traditsioonide olulisust kultuuri osana;
- 5) järgib ning analüüsib liikumistega seotud isiklikku hügieeni ja ohutusnõudeid;
- 6) riietub liikumiseks sobilikult, arvestades keskkonda ja tegevuse eripära;
- 7) analüüsib enda liikumiskogemust looduses;
- 8) oskab liikuda linnas ja/või looduses, määraates asukohta ning suunda, kasutades erinevaid võimalusi;
- 9) mõistab tantsukultuuri ja tantsu eneseväljendusvormina;
- 10) organiseerib kaasõpilasi lihtsasse liikumisega seotud tegevusse.

Vaimne ja kehaline tasakaal

Õpilane:

- 1) valib ja sooritab iseseisvalt vaimset ning kehalist tasakaalu soodustavaid tegevusi;
- 2) seostab ja põhjendab vaimset ning kehalist tasakaalu soodustavate tegevuste kasutamise võimalusi eri olukordades;
- 3) mõistab vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavate tegevuste mõju enda heaolule;
- 4) mõistab enda võimalusi tulla toime erinevate emotsioonidega.

2.4. Õpitulemused ja õppesisu klassiti

1. klass

Liikumisoskused

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kasutab edasiliikumisoskusi eri keskkondades, harjutustes, liikumismängudes ja tantsus, rütmis ja muusika saatel, koostöös paarilise ning rühmaga;
- 2) liigub edasi vahendil harjutustes ja liikumismängudes;
- 3) käsitseb vahendit harjutustes, liikumismängudes ja teiste oskuste arendamiseks;
- 4) hoiab tasakaalu asendites, liikumistel ja nende kombinatsioonides;
- 5) korrigeerib kehahoidu õpetaja juhtimisel;
- 6) arvestab peamisi turvalisuse ja ohutu liikumise põhimõtteid ning saab aru erinevate liikumisviiside puhul vajaliku turvavarustuse kasutamise põhjustest;
- 7) arvestab tegevustes kaaslasti;
- 8) annab tagasisidet enda liikumisostkuste ja -ohutuse kohta etteantud kirjelduse alusel;
- 9) toob näiteid erinevate liikumisostkuste kohta.

Õppesisu:

Kõnni- ja jooksuoskused: kõnni-, jooksumängud ja -harjutused; lühimatk. Hüppeoskused: hüppemängud, hüppeid ja hüpakuud sisaldavad tantsud. Ronimisoskused: ronimine erinevatel vahenditel; ohutuse ja enda suutlikkusega arvestamine. Edasiliikumisoskused: liikumise kasutamine tantsus; liikumine muusika saatel; liikumine koostöös teistega; liikumine kaudu eneseväljendamine.

Vahendil liikumine: harjutused ja mängud kelkudel. Viske- ja püüdmisoskused: vahendi hoidmine; viske- ja püüdmisharjutused. Tasakaalu hoidmine erinevates asendites. Kehahoid vastavalt liikumis- ja igapäevasele tegevusele. Turvalisuse ja ohutu liikumise põhimõtted. Enda liikumisostkuste ja -viiside teadvustamine ja hindamine ohutuse aspektist. Liikumisoskuste nimetamine ja oma igapäevaste liikumisviiside kirjeldamine.

Praktilised tööd:

- lühimatk;

- küsimustiku põhjal hinnangu andmine: kuidas arvestan kaaslastega liikumistegevustes;
- tagasiside andmine enda liikumisoskuste ja -ohutuse kohta etteantud kirjelduse alusel.

Tervis ja kehalised võimed

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) osaleb aktiivselt kehalisi võimeid arendavates mängudes ja harjutustes;
- 2) nimetab kehalisi võimeid;
- 3) mõõdab enda kehalisi võimeid õpetaja juhendamisel.

Õppesisu:

Kehaliste võimete (koordinatsioon, osavus, tasakaal, kiirus, painduvus, reaktsioon, jõud, vastupidavus, tasakaal) arendamine mängude ja harjutuste j kaudu. Kehaliste võimete mõõtmine ja tulemuse seostamine tervisega

Praktilised tööd:

- tagasiside andmine enda kehalistele võimetele;
- kehaliste võimete mõõtmine ja tulemuste seostamine tervisega õpetaja juhendamisel.

Kehaline aktiivsus

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab, kui palju ja milleks peab kehaliselt aktiivne laps iga päev liikuma;
- 2) sooritab liikumiseks ettevalmistavaid ja taastumist toetavaid tegevusi õpetaja juhendamisel;
- 3) märkab abi vajamist tunnis ja kutsub abi ohuolukorras.

Õppesisu:

Liikumisaktiivsus. Igapäeva tegevused, millega on võimalik tagada sobiv liikumisaktiivsus (kaasneb soojatunne ja hingeldamine) Ohtlike olukordade äratundmine ning abi kutsumine: kelle poole pöörduda ja kuidas abi kutsuda abi.

Praktilised tööd:

- rollimäng: abi kutsumine.

Liikumine ja kultuur

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loob midagi liikumisega seotult;
- 2) kirjeldab kogemust, mille ta on saanud väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel osalejana, vaatlejana või vabatahtlikuna;
- 3) teab ja järgib üldiselt ausa mängu põhimõtteid;
- 4) teab Eesti sportlasi ning tantsu ja liikumisega seotud kultuuriüritusi;
- 5) teab ning järgib isiklikku hügieeni ja ohutusnõudeid;
- 6) riietub liikumiseks sobilikult;
- 7) teab, mis võimalusi pakub liikumiseks looduskeskkond;
- 8) oskab liikuda tuttavas keskkonnas, määrates asukohta ja suunda;
- 9) tantsib üksi, paaris ja rühmas;
- 10) avastab liikumisvõimalusi tantsu kaudu.

Õppesisu:

Mängud ajast aega: nii siseruumides kui ka õue- ja hoovimängud. Erinevad tantsud ja tantsumängud. Liikumist toetavate lahenduste loomine individuaalselt. Spordi- ja kultuuriüritus

või -sündmus. Liikumis- või spordiüritusel pealtvaatajana osalemine. Ausa mängu põhimõtted spordis: sõprus, ausus, hoolimine, rõõm. Pesemisharjumuse kujundamine ja hügieen. Liikumiseks ja sportimiseks sobivad jalanõud. Erinevatel pinnakatetel ja pinnavormidel liikumine: tänaval, pargis, matkaradadel, suusaradadel. Kooliümbruse ja kooliteekonna ohutuse analüüsimine. Liikluseeskirjade järgimine.

Praktilised tööd:

- loominguiline ülesanne: lihtsa liikumise loomine üksi;
- liikumis- või spordiüritusel pealtvaatajana osalemine ja sellele järgnevas õpetaja juhitud vestluses osalemine;
- kirjelduse koostamine spordiürituselt saadud kogemusest (mida nägi, mida uut koges ja teada sai);
- õpetaja suunamisel info otsimine Eestis toimuvate liikumisürituste kohta;
- jalanõude paelte sidumine liikumiseks sobilikult.

Vaimne ja kehaline tasakaal

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) sooritab vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavaid tegevusi õpetaja juhendamisel;
- 2) märkab õpetaja juhendamisel emotsioone ja nendega toimetulemist soodustavaid tegevusi.

Õppesisu:

Emotsioonid. Enda emotsioonide ja nende muutuste märkamine. Vaimne ja kehaline tasakaal. Lõdvestus, lõõgastus, keskendumine, tähelepanu. Vaimset ja kehalist tasakaalu toetavad meelerahuharjutused: keskendumis-, tähelepanelikkuse-, kehatunnetuse-, hingamis- ja venitusharjutused.

Praktilised tööd:

- õpetaja juhendamisel erinevad meelerahuharjutuste (rõhuasetusega keskendumis- ja kehatunnetuse-, sh lõdvestus- ja lõõgastusharjutustele) läbiviimine;
- õpetaja juhendamisel enda emotsioonide ja tunnete märkamine ja sõnastamine.

2. klass

Liikumisoskused

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kasutab edasiliikumisoskusi eri keskkondades, harjutustes, liikumismängudes ja tantsus, rütmis ja muusika saatel, koostöös paarilise ning rühmaga;
- 2) liigub edasi vahendil harjutustes ja liikumismängudes;
- 3) teab esmast liikumisvahendi hoidmis- ja hooldusvajadust;
- 4) käsitseb vahendit harjutustes, liikumismängudes ja teiste oskuste arendamiseks;
- 6) hoiab tasakaalu asendites, liikumistel ja nende kombinatsioonides;
- 7) korrigeerib kehahoidu õpetaja juhtimisel;
- 8) arvestab peamisi turvalisuse ja ohutu liikumise põhimõtteid ning saab aru erinevate liikumisviiside puhul vajaliku turvavarustuse kasutamise põhjustest;
- 9) arvestab tegevustes kaaslasiga;
- 10) annab tagasisidet enda liikumisoskuste ja -ohutuse kohta etteantud kirjelduse alusel;
- 11) toob näiteid erinevate liikumisoskuste kohta.

Õppesisu:

Kõnni- ja jooksuoskused: kõnni ja jooksumudel põhinevad tantsumängud ja tantsud; lühimatk. Hüppeoskused: Hüppeharjutused ja nende kombinatsioonid (hüpped vertikaal- ja horisontaalsuunas). Ronimisoskused: ronimine üle takistuste ja erinevatel tasapindadel; ohutuse ja enda suutlikkusega arvestamine. Edasilikumisoskuste kasutamine rütmis ja muusikas: liikumine etteantud rütmi järgi. Edasilikumisoskused vahendil: harjutused tõuke- ja jalgrattal ning uiskudel. Jalgratta tehnilise seisukorra jälgimine ja hooldamine: keti õlitamine, rehvide tugevus, sadula kõrgus. Põrgatamisoskus. Põrgatamisharjutused ja erinevad kombinatsioonid (parema ja vasaku käega, koos püüdmisega, asukoha säilitamisega ning liikumisel). Palli löömisoskus käega: löömine üles, ette-üles, üle takistuse, säilitades enda asukohta ja liikumisel. Tasakaalu hoidmine liikumisel. Kehahoid vastavalt liikumis- ja igapäevasele tegevusele. Enda liikumisoskuste ja -viiside teadvustamine ja hindamine ohutuse aspektist. Turvalisuse ja ohutu liikumise põhimõtete arvestamine: soojendus enne liikumistegevust; riietuse valik vastavalt tegevusele, keskkonnale, ilmale; enda nähtavaks tegemine; ohutu teekonna valimine; turvavarustuse kasutamine (kiiver, põlvekaitsmed jms).

Praktilised tööd:

- lühimatk;
- jalgratta esmane hooldamine;
- küsimustiku põhjal hinnangu andmine: kuidas arvestan kaaslastega liikumistegevustes;
- tagasiside andmine enda liikumisoskuste ja -ohutuse kohta etteantud kirjelduse alusel.

Tervis ja kehalised võimed

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) osaleb aktiivselt kehalisi võimeid arendavates mängudes ja harjutustes;
- 2) nimetab kehalisi võimeid;
- 3) mõõdab enda kehalisi võimeid õpetaja juhendamisel;
- 4) teab liikumise ja toitumise olulisust tervisele.

Õppesisu:

Kehaliste võimete (koordinatsioon, osavus, tasakaal, kiirus, paindumus, reaktsioon, jõud, vastupidavus, tasakaal) arendamine mänguliste harjutuste ja liikumismängude kaudu. Tervis. Liikumine, toitumine, uni. Tervisega seotud kehaliste võimete mõõtmine ja tulemuse seostamine tervisega

Praktilised tööd:

- kehaliste võimete mõõtmine ja tulemuste seostamine tervisega õpetaja juhendamisel.

Kehaline aktiivsus

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab, kui palju ja milleks peab kehaliselt aktiivne laps iga päev liikuma;
- 2) märkab liikudes südamelöögisageduse ja enesetunde muutust;
- 3) sooritab liikumiseks ettevalmistavaid ja taastumist toetavaid tegevusi õpetaja juhendamisel;
- 4) märkab abi vajamist tunnis ja kutsub abi ohuolukorras.

Õppesisu:

Liikumisaktiivsus. Teadmine, et lapsed ja noored peaksid olema päevas aktiivsed vähemalt 60 minutit nii, et hakkavad hingeldama ja higistama ning vastavalt sellele enda igapäevase liikumisviisi ja liikumisteekonna valimine. Südamelöögisagedus. Südamelöögisageduse ja enesetunde muutust vastavalt liikumistegevusele. Südamelöögisageduse viimine tasemele, mis

oli enne kehalisi tegevusi, madala intensiivsusega tegevused peale haigusperioodi või vigastust. Ohtlike olukordade äratundmine, kelle poole pöörduda abi kutsumisel, kuidas kutsuda abi numbrilt 112.

Praktilised tööd:

- liikumispäeviku täitmine: hinnang enda liikumisaktiivsusele (olin aktiivne/ei olnud aktiivne, pingutasin liikudes/ei pingutanud);
- südamelöögisageduse mõõtmine;
- rollimäng: abi kutsumine numbrilt 112.

Liikumine ja kultuur

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loob midagi liikumisega seotult;
- 2) kirjeldab kogemust, mille ta on saanud väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel osalejana, vaatlejana või vabatahtlikuna;
- 3) teab ja järgib üldiselt ausa mängu põhimõtteid;
- 4) teab Eesti sportlasi ning tantsu ja liikumisega seotud kultuuriüritusi;
- 5) teab ning järgib isiklikku hügieeni ja ohutusnõudeid;
- 6) riietub liikumiseks sobilikult;
- 7) teab, mis võimalusi pakub liikumiseks looduskeskkond;
- 8) oskab liikuda tuttavas keskkonnas, määrates asukohta ja suunda;
- 9) tantsib üksi, paaris ja rühmas;

Õppesisu:

Mängud ajast aega, sh õue- ja hoovimängud. Liikumise- või spordiüritusel osalemine. Liikumine koos kaaslastega, omavahel ülesannete jagamine, mängureeglite kokku leppimine. Liikumistegevused erinevates keskkondades (maastikumängud, otsimismängud, liikumine tänaval, pargis ja suusaradadel). Ohutu käitumine ja liikumine erinevates keskkondades, erinevates tegevustes. Kohtuniku otsuse austamine. Liikumist toetavate lahenduste loomine rühmas. Erinevad tantsud ja tantsumängud. Erinevate tantsude kultuuritaustaga tutvumine. Tants kui eneseväljendusvahend.

Praktilised tööd:

- lihtsate liikumiste loomine koos kaaslastega;
- kirjeldus koostamine liikumisürituselt saadud kogemusest: mida nägi, mida koges, mida uut sai teada;
- liikumis- või spordiüritusel osalejana osalemine ja saadud kogemuse üle arutlemine õpetaja juhitud arutelus;
- info otsimine Eestis toimuvate suurvõistluste kohta (õpetaja suunamisel);
- maastikumängud, peitumis- ja otsimismängud.

Vaimne ja kehaline tasakaal

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) sooritab vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavaid tegevusi õpetaja juhendamisel;
- 2) märkab õpetaja juhendamisel emotsioone ja nendega toimetulemist soodustavaid tegevusi.

Õppesisu:

Enda emotsioonide ja nende muutuste märkamine. Vaimne ja kehaline tasakaal. Lõdvestus, lõõgastus, keskendumine, tähelepanu. Vaimset ja kehalist tasakaalu toetavad

meelerahuharjutused: keskendumis-, tähelepanelikkuse-, kehatunnetuse-, hingamis- ja venitusharjutused.

Praktilised tööd:

- õpetaja juhendamisel erinevad meelerahuharjutuste (rõhuasetusega tähelepanuharjutustele) läbiviimine;
- õpetaja juhendamisel enda emotsioonide ja tunnete märkamine ja sõnastamine.

3. klass

Liikumisoskused

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kasutab edasiliikumisoskusi eri keskkondades, harjutustes, liikumismängudes ja tantsus, rütmis ja muusika saatel, koostöös paarilise ning rühmaga;
- 2) liigub edasi vahendil harjutustes ja liikumismängudes;
- 3) teab esmast liikumisvahendi hoidmis- ja hooldusvajadust;
- 4) käsitseb vahendit harjutustes, liikumismängudes ja teiste oskuste arendamiseks;
- 5) oskab ujuda, sh sukelduda, veepinnal hõljuda, rinnuli- ja seliliasendis kokku 200 meetrit edasi liikuda;
- 6) hindab adekvaatselt oma võimeid vees ja rakendab eakohaseid veeohutuslaseid oskusi;
- 7) hoiab tasakaalu asendites, liikumistel ja nende kombinatsioonides;
- 8) korrigeerib kehahoidu õpetaja juhtimisel;
- 9) arvestab peamisi turvalisuse ja ohutu liikumise põhimõtteid ning saab aru erinevate liikumisviiside puhul vajaliku turvavarustuse kasutamise põhjustest;
- 10) arvestab tegevustes kaaslasi;
- 11) annab tagasisidet enda liikumisoskuste ja -ohutuse kohta etteantud kirjelduse alusel;
- 12) toob näiteid erinevate liikumisoskuste kohta.

Õppesisu:

Kõnni- ja jooksuoskused: kõndimine ja jooksmine sisetingimustes ja erinevat tüüpi maastikul; lühimat. Hüppeoskused: hüppe- ja jooksupühkumiskombinatsioonid; hüpped erinevates keskkondades ja erinevatel eesmärkidel; hüppisaharjutused. Ronimisoskused: ronimine vahendite alt ja roomamine; ohutusega arvestamine. Edasiliikumisoskused koostöös paarilise ja rühmaga: liikumised paarilise ja rühmaga erinevates suundades, tempos, rütmis. Harjutused suuskadel. Suuskade hoidmine ja hooldamine. Harjutused rula ja vahenditel liikumiseks vees. Harjutused ja liikumismängud palli löömisoskuse arendamiseks jalaga. Seisva ja liikuva palli löömine, palli vedamine ja peatamine. Palli löömisoskus vahendiga (reketiga, hokikepiga). Ujumise algõpetus. Tasakaalu hoidmine asendite ja liikumiste kombinatsioonides. Asendite ja liikumiste kombinatsioonid. Sobiv kehahoid vastavalt liikumis- ja igapäevasele tegevusele. Kehakontroll erinevates liikumistes, sh tantsides. Turvavarustuse kasutamine vahendil liikumisel: kiiver, erinevad kaitsmed, helkur, erksavärvilised riided jms. Enda liikumisoskuste ja -viiside teadvustamine ja hindamine ohutuse aspektist. Liiklusreeglitega arvestamine vahendil (rula, tõukeratas, jalgratas jne) liikudes linna- või maakeskkonnas. Kaaslastega arvestamine liikumistegevustes.

Praktilised tööd:

- lühimat;
- ujumise kompleksharjutus;
- enda harjutuste seeria joonistamine ja sooritamine;
- küsimustiku põhjal hinnangu andmine: kuidas arvestan kaaslastega liikumistegevustes;
- tagasiside andmine enda liikumisoskuste ja -ohutuse kohta etteantud kirjelduse alusel.

Tervis ja kehalised võimed

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) osaleb aktiivselt kehalisi võimeid arendavates mängudes ja harjutustes;
- 2) nimetab kehalisi võimeid;
- 3) mõõdab enda kehalisi võimeid õpetaja juhendamisel;
- 4) teab liikumise ja toitumise olulisust tervisele.

Õppesisu:

Kehaliste võimete (koordinatsioon, osavus, tasakaal, kiirus, painduvus, reaktsioon, jõud, vastupidavus, tasakaal) arendamine mänguliste harjutuste ja liikumismängude kaudu. Tervisega seotud kehaliste võimete mõõtmine ja tulemuse seostamine tervisega. Tervislik toitumine.

Praktilised tööd:

- tagasiside andmine enda kehalistele võimetele;
- kehaliste võimete mõõtmine ja tulemuste seostamine tervisega õpetaja juhendamisel.

Kehaline aktiivsus

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab, kui palju ja milleks peab kehaliselt aktiivne laps iga päev liikuma;
- 2) märkab liikudes südamelöögisageduse ja enesetunde muutust;
- 3) sooritab liikumiseks ettevalmistavaid ja taastumist toetavaid tegevusi õpetaja juhendamisel;
- 4) märkab abi vajamist tunnis ja kutsub abi ohuolukorras.

Õppesisu:

Liikumisaktiivsus. Erineva liikumisintensiivsusega liikumismängud. Ohtlike olukordade äratundmine ja abi kutsumine (sh numbril 112).

Praktilised tööd:

- liikumispäevik: hinnang enda liikumisintensiivsusele;
- liikumistegevuste kaardi täitmine koos vanemaga;
- kirjeldus enda päeva või nädala liikumistegevustest;
- rollimäng: abi kutsumine numbrilt 112.

Liikumine ja kultuur

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loob midagi liikumisega seotult;
- 2) kirjeldab kogemust, mille ta on saanud väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel osalejana, vaatlejana või vabatahtlikuna;
- 3) teab ja järgib üldiselt ausa mängu põhimõtteid;
- 4) teab Eesti sportlasi ning tantsu ja liikumisega seotud kultuuriüritusi;
- 5) teab ning järgib isiklikku hügieeni ja ohutusnõudeid;
- 6) riietub liikumiseks sobilikult;
- 7) teab, mis võimalusi pakub liikumiseks looduskeskkond;
- 8) oskab liikuda tuttavas keskkonnas, määrates asukohta ja suunda;
- 9) tantsib üksi, paaris ja rühmas;
- 10) avastab liikumisvõimalusi tantsu kaudu.

Õppesisu:

Liikumist toetavate harjutused mängud. Spordi- või liikumisüritused meedias. Võit ja kaotus – käitumine erinevates situatsioonides. Sportimiseks ja liikumiseks sobiv riietus. Riiete vahetamisharjumuste kujundamine. Riietumine ja jalanõude valik vastavalt keskkonnale, ilmastikule ja liikumisviisile (spordialale, tantsule). Jalanõude paelte sidumine liikumiseks sobilikult. Liikumine matkaradadel, maastikumängud, peitumis- ja otsimismängud. Liikumine plaani ja kaardi järgi, raja valik. Erinevad tantsud ja tantsumängud. Eri kultuuride sarnasuste ja erinevuste leidmine tantsus.

Praktilised tööd:

- liikumist toetavate harjutuste väljamõtlemine ja ette näitamine kaaslastele;
- kirjeldus liikumis või spordiürituselt saadud kogemusest: mida nägin, kogesin ja uut teada sain;
- spordi- või liikumisürituste jälgimine meedias ja kogetu põhjal osalemineõpetaja juhitud arutelus;
- info otsimine sportlaste ja võistkondade kohta õpetaja suunamisel;
- orienteerumisülesanne: liikumine plaani ja kaardi järgi;
- võrdlustabel: Eri kultuuride sarnasuste ja erinevuste leidmine tantsus.

Vaimne ja kehaline tasakaal

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) sooritab vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavaid tegevusi õpetaja juhendamisel;
- 2) märkab õpetaja juhendamisel emotsioone ja nendega toimetulemist soodustavaid tegevusi.

Õppesisu:

Enda emotsioonide ja nende muutuste märkamine. Vaimne ja kehaline tasakaal. Lõdvestus, lõõgastus, keskendumine, tähelepanu. Vaimset ja kehalist tasakaalu toetavad meelerahuharjutused (keskendumis-, tähelepanelikkuse-, kehatunnetuse-, hingamis- ja venitusharjutused).

Praktilised tööd:

- õpetaja juhendamisel erinevad meelerahuharjutuste (rõhuasetusega hingamis- ja venitusharjutustele) läbiviimine;
- enda emotsioonide ja tunnete märkamine ja sõnastamine õpetaja juhendamisel.

4. klass

Liikumisoskused

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kasutab edasiliikumisoskusi eri keskkondades, harjutustes, liikumismängudes, spordialadel ning tantsus, rütmis ja muusika saatel, koostöös paarilise ning rühmaga;
- 2) liigub edasi vahendil muutavas keskkonnas;
- 3) rakendab esmaseid liikumisvahendi hooldusvõtteid;
- 4) käsitseb vahendit liikumiskombinatsioonides, mängudes, lihtsustatud sportmängudes ja teiste oskuste arendamiseks;
- 5) koostab kehaasendite ja liikumiste kombinatsioone;
- 6) rakendab oskusi kehahoiu ja -asendite hoidmiseks;
- 7) rakendab turvalisuse ja ohutu liikumise põhimõtteid;

- 8) analüüsib enda tegevust rühmas tegutsejana;
- 9) analüüsib enda liikumisoskusi, -ohutust ja turvavarustuse kasutamist;
- 10) teab liikumisoskusi liikumisharrastuses.

Õppesisu:

Kõnni- ja jooksuoskused: erinevad kõnni ja jooksu kombinatsioonid; jooksuvaladest rõhuasetus sprindile; tempo planeerimine sprindi korral. Hüppeoskused: erinevad jooksu ja hüpete kombinatsioonid. Ronimisoskused: erinevate liikumisharrastuste raames ronimine. Edasilikumisoskused: kõnni ja jooksusammudel põhinevad tantsud, tantsumängud; rütmis liikumine muusikaga; individuaalsed ülesanded liikumiste kombineerimiseks. Viske-, püüdmis- ja põrgatamisoskused: neid oskusi arendavad liikumismängud ja liikumiste kombinatsioonid rõhuasetusega viskamisega, seotud sportmängudele. Palli löömisoskused: rõhuasetusega löömisoskusega käega ja sellega seotud spordialad. Vahendite abil kehatunnetuse, koordinatsiooni, tasakaalu, koostöö, rütmitunnetuse arendamine. Vahendil liikumine linna- ja looduskeskkonnas. Kehahoiu ja asendite hoidmisoskus. Kehaasendite kombinatsioonid üksi ja kaaslasega. Turvalisuse ja ohutu liikumise põhimõtete arvestamine: soojendus enne liikumistegevust; sobiva riietuse valik; enda nähtavaks tegemine; ohutu teekonna kavandamine. Ohutu liikuskäitumise eristamine ohtlikust ja oma käitumise analüüsimine. Liikumisoskused liikumisharrastustes: jooksmine, kepikõnd, tants.

Praktilised tööd:

- lühimatk;
- õppekäik;
- enda liikumise loomine vastavalt rütmile või muusikale;
- loovülesanne: kehaasendite kombinatsiooni loomine;
- enda liikumisoskuste ja ohutuse järgimise analüüsimine juhendi alusel.

Tervis ja kehalised võimed

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) seostab kehalisi võimeid arendavaid tegevusi ja harjutusi;
- 2) seab lühiajalisi eesmärke kehaliste võimete arendamiseks enda mõõtmistulemuste põhjal;
- 3) arendab enda kehalisi võimeid, lähtudes seatud eesmärgist;
- 4) analüüsib õpetaja juhendamisel enda kehalisi võimeid tervise seisukohalt ja eesmärgi saavutamist;
- 5) mõistab liikumise ja toitumise tähtsust tervisele.

Õppesisu

Tervisega seotud kehalised võimed: paindumus ja kiirus. Kehalisi võimeid arendavaid tegevused: rõhuasetusega harjutustele, millega saab arendada painduvust ja kiirust. Tervislik toitumine ja liikumine.

Praktilised tööd:

- kehaliste võimete mõõtmine, tulemuste ülesmärkimine ja analüüs;
- lühiajalise eesmärgi seadmine enda mõõtmistulemuste põhjal.

Kehaline aktiivsus

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teeb kindlaks enda igapäevase kehalise aktiivsuse ja analüüsib seda;
- 2) plaanib kehalist aktiivsust igapäevastesse tegevustesse;
- 3) mõõdab enda südamelögisagedust;

- 4) kasutab tehnoloogilisi ja/või isiklikke vahendeid, et hinnata enda kehalist aktiivsust;
- 5) sooritab liikumiseks ettevalmistavaid ja taastumist toetavaid tegevusi;
- 6) teab peamisi liikudes juhtuda võivaid vigastusi ja esmast käitumist nende korral.

Õppesisu:

Liikumistegevuste planeerimine, et tagada igapäevaselt soovituslik liikumisaktiivsus. Liikumiseks ettevalmistavaid ja taastumist toetavad tegevused: rõhuasetusega soojendusharjutustele ja organismi taastumisele peale kehalist aktiivsust. Vigastused: põrutused ja nihetused ning luu- ja liigesevigastused. Hädaabinumber 112.

Praktilised tööd:

- südamelöögisageduse mõõtmine puhkeolekus, erineva intensiivsusega tegevustes ja nende tegevuste järgselt;
- liikumisaktiivsuse kavandamine: kehalist aktiivsuse planeerimine igapäevastes tegevustes;
- liikumispäevik: enda kehalise aktiivsuse kaardistamine;
- kehalise aktiivsuse hindamine tehnoloogiliste vahendite abil: mobiilirakendused, sammulugejad ja aktiivsusmonitorid;
- regulaarsed soojendusharjutused, venitusharjutused;
- simulatsiooniharjutus: 112 numbrile helistamine ja vajaliku info edastamine.

Liikumine ja kultuur

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loob midagi liikumisega seotult ja annab selle kohta tagasisidet;
- 2) arutleb kogemuse üle, mille ta on saanud väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel osalejana, vaatlejana või vabatahtlikuna;
- 3) teab ja rakendab ausa mängu põhimõtteid ning sellega seotud väärtusi;
- 4) teab rahvusvahelisi sportlasi ning tantsu ja liikumisega seotud kultuuriüritusi;
- 5) mõistab isikliku hügieeni ja ohutusnõuete olulisust ning järgib neid;
- 6) riietub liikumiseks sobilikult, arvestades keskkonda ja tegevuse eripära;
- 7) avastab looduses liikumise võimalusi;
- 8) oskab liikuda linnas ja/või looduses, määrates asukohta ning suunda;
- 9) tantsib üksi, paaris ja rühmas;
- 10) mõistab pärimustantsu ja nüüdisaegsete tantsude rolli kultuuris;
- 11) avastab tantsukultuuri eneseväljendusvormina.

Õppesisu

Liikumisvõimalused erinevatel maastikel ja metsatüüpidel. Teadmised maastikel liikumisest ja ohtude ennetamisest. Ohutusreeglid erinevatel liikumistegevustes. Riietumine liikumiseks sobilikult: riietumine vastavalt ilmastikule, liikumisviisile, maastikule ja spordialade. Erinevad tantsud ja tantsumängud. Tantsud üksinda. Tantsude kultuuriline eripära. Väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel osalemine vaatlejana. Ausa mängu põhimõtted spordis.

Praktilised tööd:

- liikumist toetavate lahenduste loomine ja etteantud küsimuste alusel tagasiside andmine;
- arutelu enda kogemusest, mida on saanud väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel vaatlejana;
- info otsimine maailmas ja Eestis toimuvate liikumisürituste, spordivõistluste ja tantsuürituste kohta;
- asukoha ja suuna määramine tundmatus keskkonnas kaardi, kompassi ja GPS-i abil;
- loominguline ülesanne: tantsulise liikumise loomine individuaalselt.

Vaimne ja kehaline tasakaal

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) sooritab õpetaja toetusel vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavaid tegevusi;
- 2) kirjeldab vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavate tegevuste mõju endale;
- 3) märkab õpetaja toetusel emotsioone ja nendega toimetulemist soodustavaid tegevusi.

Õppesisu:

Enda emotsioonide märkamine. Vaimne ja kehaline tasakaal; meelerahu- ja kehatunnetusharjutused. Eneseregulatsioon.

Praktilised tööd:

- õpetaja toetusel enda emotsioonide ja tunnete märkamine ning sõnastamine;
- õpetaja toetamisel erinevate praktiliste meelerahuharjutuste tegemine;
- õpetaja toetamisel erinevate kehatunnetusharjutuste tegemine.

5. klass

Liikumisoskused

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kasutab edasiliikumisoskusi eri keskkondades, harjutustes, liikumismängudes, spordialadel ning tantsus, rütmis ja muusika saatel, koostöös paarilise ning rühmaga;
- 2) liigub edasi vahendil muutavas keskkonnas;
- 3) rakendab esmaseid liikumisvahendi hooldusvõtteid;
- 4) käsitseb vahendit liikumiskombinatsioonides, mängudes, lihtsustatud sportmängudes ja teiste oskuste arendamiseks;
- 5) koostab kehaasendite ja liikumiste kombinatsioone;
- 6) rakendab oskusi kehahoiu ja -asendite hoidmiseks;
- 7) rakendab turvalisuse ja ohutu liikumise põhimõtteid;
- 8) analüüsib enda tegevust rühmas tegutsejana;
- 9) analüüsib enda liikumisosi, -ohutust ja turvavarustuse kasutamist;
- 10) teab liikumisosi liikumisharrastuses.

Õppesisu:

Kõnni- ja jooksuoskused: jooksuvaladest rõhuasetus keskmaajooksule; tempo planeerimine keskmaajooksu korral; liikumine sise- ja väliskeskkonnas. Hüppeoskused: erinevate takistuse ületamine; hüppejärgne maandumine. Ronimisoskused: erinevate liikumisharrastuste raames ronimine. Edasiliikumisoskused: hüppeid ja hüpakuid sisaldavad tantsud; rütmis liikumine muusikata; individuaalsed ülesanded liikumiste kombineerimiseks muusika saatel; liikumisülesanded paaris liikumistega erinevates suundades, tempos ja rütmis. Viske-, püüdmis- ja põrgatamisoskused: neid oskusi arendavad liikumismängud ja liikumiste kombinatsioonid rõhuasetusga püüdmisega seotud sportmängudele. Palli löömisoskused: rõhuasetusega löömisoskusega jalaga; jalgpall. Vahendil liikumine vahelduval maastikul. Vahendite abil kehatunnetuse, koordinatsiooni, tasakaalu, koostöö, rütmitunnetuse arendamine. Keha liikumise kombinatsioonid. Kehahoiu ja asendite hoidmisoskus. Liikumisoskused liikumisharrastustes: liikumine tõukerattaga, rulaga, rattaga jne. Turvalisust ja ohutust suurendavate vahendite kasutamine: turvavarustuse kasutamine: (kiiver, kaitsmed, helkur, erksavärvilised riided jne).

Praktilised tööd:

- lühimatk;
- õppekäik;
- liikumise loomine vastavalt rütmile või muusikale paaris;
- loovülesanne: liikumise kombinatsioonide loomine;
- enda liikumistegevuste ja -oskuste ning ohutuse järgimise (sh turvavarustuse kasutamise) analüüsimine juhendi alusel.

Tervis ja kehalised võimed

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) seostab kehalisi võimeid arendavaid tegevusi ja harjutusi;
- 2) seab lühiajalisi eesmäärke kehaliste võimete arendamiseks enda mõõtmistulemuste põhjal;
- 3) arendab enda kehalisi võimeid, lähtudes seatud eesmärgist;
- 4) analüüsib õpetaja juhendamisel enda kehalisi võimeid tervise seisukohalt ja eesmärgi saavutamist;
- 5) mõistab liikumise ja toitumise tähtsust tervisele.

Õppesisu

Tervisega seotud kehalised võimed: tasakaal ja (aeroobne) vastupidavus. Liikumise ja toitumise tasakaal. Kehalisi võimeid arendavaid tegevused: rõhuasetusega harjutustele, millega saab arendada tasakaalu ja (aeroobset) vastupidavust.

Praktilised tööd:

- kehaliste võimete mõõtmine, tulemuste ülesmärkimine ja analüüs;
- lühiajalise eesmärgi seadmine enda mõõtmistulemuste põhjal.

Kehaline aktiivsus

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teeb kindlaks enda igapäevase kehalise aktiivsuse ja analüüsib seda;
- 2) plaanib kehalist aktiivsust igapäevastesse tegevustesse;
- 3) mõõdab enda südamelögisagedust;
- 4) kasutab tehnoloogilisi ja/või isiklikke vahendeid, et hinnata enda kehalist aktiivsust;
- 5) sooritab liikumiseks ettevalmistavaid ja taastumist toetavaid tegevusi;
- 6) teab peamisi liikudes juhtuda võivaid vigastusi ja esmast käitumist nende korral.

Õppesisu:

Liikumisaktiivsuse planeerimine igapäevases päevakavas. Südamelögisageduse mõõtmine puhkeolekus, erineva intensiivsusega tegevustes ja nende tegevuste järgselt. Liikumiseks ettevalmistavaid ja taastumist toetavad tegevused: rõhuasetusega organismi taastumisele peale haigust või vigastust. Liikumistegevustes võimalik ülekuumenemine ja jahtumine külmaga.

Praktilised tööd:

- liikumisaktiivsuse kavandamine: kehalist aktiivsuse planeerimine igapäevastes tegevustes
- südamelögisageduse mõõtmine;
- liikumispäevik: enda kehalise aktiivsuse kaardistamine;
- kehalise aktiivsuse hindamine tehnoloogiliste vahendite abil: mobiilirakendused, sammulugejad ja aktiivsusmonitorid;
- regulaarsed soojendusharjutused ja venitusharjutused.

Liikumine ja kultuur

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loob midagi liikumisega seotult ja annab selle kohta tagasisidet;
- 2) arutleb kogemuse üle, mille ta on saanud väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel osalejana, vaatejana või vabatahtlikuna;
- 3) teab ja rakendab ausa mängu põhimõtteid ning sellega seotud väärtusi;
- 4) teab rahvusvahelisi sportlasi ning tantsu ja liikumisega seotud kultuuriüritusi;
- 5) mõistab isikliku hügieeni ja ohutusnõuete olulisust ning järgib neid;
- 6) riietub liikumiseks sobilikult, arvestades keskkonda ja tegevuse eripära;
- 7) avastab looduses liikumise võimalusi;
- 8) oskab liikuda linnas ja/või looduses, määrates asukohta ning suunda;
- 9) tantsib üksi, paaris ja rühmas;
- 10) mõistab pärimustantsu ja nüüdisaegsete tantsude rolli kultuuris;
- 11) avastab tantsukultuuri eneseväljendusvormina.

Õppesisu

Ausa mängu mõiste ajalooline kujunemine. Hügieeni järgimine. Riietumine liikumiseks sobilikult: riietumine vastavalt ilmastikule, liikumisviisile, maastikule ja spordialade. Liikumisvõimalused ja käitumisreeglid parkides.

Ohutu reisiteekonna kavandamine. Käitumine eksimise korral. Erinevad tantsud ja tantsumängud. Tantsud paaris. Pärimustantsu roll kultuuris. Väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel osalemine osalejana.

Praktilised tööd:

- liikumist toetavate lahenduste loomine ja etteantud küsimuste alusel tagasiside andmine;
- arutelu enda kogemusest, mida on saanud väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel osalejana;
- info otsimine maailma ja Eesti sportlaste ja võistkondade kohta;
- reisiteekonna kavandamine;
- loominguline ülesanne: tantsulise liikumise loomine paarilisega.

Vaimne ja kehaline tasakaal

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) sooritab õpetaja toetusel vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavaid tegevusi;
- 2) kirjeldab vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavate tegevuste mõju endale;
- 3) märkab õpetaja toetusel emotsioone ja nendega toimetulemist soodustavaid tegevusi.

Õppesisu:

Enda emotsioonide märkamine. Vaimne ja kehaline tasakaal. Meelerahu- ja kehatunnetusharjutused. Eneseregulatsioon.

Praktilised tööd:

- õpetaja toetusel enda emotsioonide ja tunnete märkamine ning sõnastamine;
- õpetaja toetamisel erinevate praktiliste meelerahuharjutuste tegemine;
- õpetaja toetamisel erinevate kehatunnetusharjutuste tegemine.

6. klass

Liikumisoskused

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kasutab edasiliikumisoskusi eri keskkondades, harjutustes, liikumismängudes, spordialadel ning tantsus, rütmis ja muusika saatel, koostöös paarilise ning rühmaga;
- 2) liigub edasi vahendil muutavas keskkonnas;
- 3) rakendab esmaseid liikumisvahendi hooldusvõtteid;
- 4) käsitseb vahendit liikumiskombinatsioonides, mängudes, lihtsustatud sportmängudes ja teiste oskuste arendamiseks;
- 5) koostab kehaasendite ja liikumiste kombinatsioone;
- 6) rakendab oskusi kehahoiu ja -asendite hoidmiseks;
- 7) rakendab turvalisuse ja ohutu liikumise põhimõtteid;
- 8) analüüsib enda tegevust rühmas tegutsejana;
- 9) analüüsib enda liikumisoskusi, -ohutust ja turvavarustuse kasutamist;
- 10) teab liikumisoskusi liikumisharrastuses.

Õppesisu:

Kõnni- ja jooksuoskused: jooksuvaladest rõhuasetus kestavusjooksule; tempo planeerimine kestavusjooksu korral ja ühtlase tempo hoidmine. Hüppeoskused: liikumisharrastuses hüpete kasutamine; hüpitsaharjutuste kombinatsioonid. Ronimisoskused: erinevate liikumisharrastuste raames ronimine. Edasiliikumisoskused: rütm- ja koordinatsiooniharjutused; ülesanded grupis liikumiste kombineerimiseks muusika saatel; liikumisülesanded grupis liikumistega erinevates suundades, tempos ja rütmis. Viske-, püüdmi- ja põrgatamisoskused: neid oskusi arendavad liikumismängud ja liikumiste kombinatsioonid rõhuasetusega põrgatamisega seotud sportmängudele. Palli löömisoskused: rõhuasetusega mängud reketi-, hokikepi, kurikaga jms. Vahendil liikumine erineva liiklustihedusega keskkondades ja liiklusreeglitega ja kaaslastega arvestamine: jalgratas, tõukeratas, rula jms. Jalgrattaga sõiduoskuse arendamine. Vahendite abil kehatunnetuse, koordinatsiooni, tasakaalu, koostöö, rütmitunnetuse arendamine. Asendite ja liikumiste kombinatsioonid nii individuaalselt kui paaristantsus. Kehahoiu ja asendite hoidmisoskus. Veeohutusosalased oskused. Liikumisoskused liikumisharrastustes erinevatel spordialadel

Praktilised tööd:

- lühimatk;
- õppekäik;
- liikumise loomine vastavalt rütmile või muusikale grupis;
- jagratta esmahoolitus: jalgrattal oskab seada sadulat õigele kõrgusele, kontrollib rehvide õhuga täituvust, keti olukorda;
- harjutused jalgrattaga liikumisel;
- loovülesanne: kehaasendite ja liikumise kombinatsioonide loomine;
- enda liikumistegevuste ja -oskuste analüüsimine küsimustiku alusel (sh ohutusega ja kaaslastega arvestamine).

Tervis ja kehalised võimed

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) seostab kehalisi võimeid arendavaid tegevusi ja harjutusi;
- 2) seab lühiajalisi eesmärke kehaliste võimete arendamiseks enda mõõtmistulemuste põhjal;

- 3) arendab enda kehalisi võimeid, lähtudes seatud eesmärgist;
- 4) analüüsib õpetaja juhendamisel enda kehalisi võimeid tervise seisukohalt ja eesmärgi saavutamist;
- 5) mõistab liikumise ja toitumise tähtsust tervisele.

Õppesisu

Tervisega seotud kehalised võimed: jõud. Kehalisi võimeid arendavaid tegevused: rõhuasetusega harjutustele, millega saab arendada jõudu. Energia kulutamine ja toitumine. Praktilised tööd:

- kehaliste võimete mõõtmine, tulemuste ülesmärkimine ja analüüs;
- lühiajalise eesmärgi seadmine enda mõõtmistulemuste põhjal.

Kehaline aktiivsus

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teeb kindlaks enda igapäevase kehalise aktiivsuse ja analüüsib seda;
- 2) plaanib kehalist aktiivsust igapäevastesse tegevustesse;
- 3) mõõdab enda südamelöögisagedust;
- 4) kasutab tehnoloogilisi ja/või isiklike vahendeid, et hinnata enda kehalist aktiivsust;
- 5) sooritab liikumiseks ettevalmistavaid ja taastumist toetavaid tegevusi;
- 6) teab peamisi liikudes juhtuda võivaid vigastusi ja esmast käitumist nende korral.

Õppesisu:

Kehalist aktiivsust planeerimine igapäevastesse tegevustesse. Südamelöögisageduse mõõtmine puhkeolekus, erineva intensiivsusega tegevustes ja nende tegevuste järgselt. Liikumiseks ettevalmistavaid ja taastumist toetavad tegevused: rõhuasetusega organismi taastumisele väsimusest. Õnnetused, mis on seotud vahendil liikumisega (rula, jalgratas, tõukeratas jms).

Praktilised tööd:

- liikumisaktiivsuse kavandamine: kehalist aktiivsuse planeerimine igapäevastes tegevustes;
- südamelöögisageduse mõõtmine;
- liikumispäevik: enda kehalise aktiivsuse kaardistamine;
- kehalise aktiivsuse hindamine tehnoloogiliste vahendite abil: mobiilirakendused, sammulugejad ja aktiivsusmonitorid;
- regulaarsed soojendusharjutused, venitusharjutused.

Liikumine ja kultuur

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loob midagi liikumisega seotult ja annab selle kohta tagasisidet;
- 2) arutleb kogemuse üle, mille ta on saanud väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel osalejana, vaatlejana või vabatahtlikuna;
- 3) teab ja rakendab ausa mängu põhimõtteid ning sellega seotud väärtusi;
- 4) teab rahvusvahelisi sportlasi ning tantsu ja liikumisega seotud kultuuriüritusi;
- 5) mõistab isikliku hügieeni ja ohutusnõuete olulisust ning järgib neid;
- 6) riietub liikumiseks sobilikult, arvestades keskkonda ja tegevuse eripära;
- 7) avastab looduses liikumise võimalusi;
- 8) oskab liikuda linnas ja/või looduses, määrates asukohta ning suunda;
- 9) tantsib üksi, paaris ja rühmas;
- 10) mõistab pärimustantsu ja nüüdisaegsete tantsude rolli kultuuris;
- 11) avastab tantsukultuuri eneseväljendusvormina.

Õppesisu

Võimalused väljaspool kooli toimvatel liikumisüritusel osaleda vabatahtlikuna. Eesti Olümpiaakadeemia. Hügieeni järgimine ja selle vajalikkuse põhjendamine. Riietumine liikumiseks sobilikult: riietumine vastavalt ilmastikule, liikumisviisile, maastikule ja spordialadele. Liikumisvõimalused ja käitumisreeglid terviseradadel. Koolitee ohutuse analüüsimine. Erinevad tantsud ja tantsumängud. Tantsud rühmas. Nüüdisaegsete tantsude roll kultuuris.

Praktilised tööd:

- liikumist toetavate lahenduste loomine ja tagasiside andmine: tantsulise liikumise loomine rühmas;
- arutelu enda kogemusest, mida on saanud väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel osalejana, vaatlejana või vabatahtlikuna;
- skeemi koostamine kaasõpilaste koostööna: klassis harrastatavate liikumistegevuse, spordialade või tantsustiilide tuntud rahvusvahelisel tasemel esindajaid;
- analüüsi koostamine: kooliteel valitsevad ohud (jalakäijana ja jalgratturina) ja nende ohtude vähendamise võimalused.

Vaimne ja kehaline tasakaal

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) sooritab õpetaja toetusel vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavaid tegevusi;
- 2) kirjeldab vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavate tegevuste mõju endale;
- 3) märkab õpetaja toetusel emotsioone ja nendega toimetulemist soodustavaid tegevusi.

Õppesisu:

Enda emotsioonide märkamine. Vaimne ja kehaline tasakaal. Meelerahu- ja kehatunnetusharjutused. Eneseregulatsioon.

Praktilised tööd:

- õpetaja toetusel enda emotsioonide ja tunnete märkamine ning sõnastamine;
- õpetaja toetamisel erinevate praktiliste meelerahuharjutuste tegemine;
- õpetaja toetamisel erinevate kehatunnetusharjutuste tegemine.

7. klass

Liikumisoskused

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kasutab teadlikult edasiliikumisoskusi eri keskkondades, tervisetreeningul, spordialadel ning tantsus, rütmis ja muusika saatel, koostöös paarilise ning rühmaga;
- 2) liigub edasi vahendil muutavas keskkonnas ja seostab seda igapäevaste liikumisvõimalustega;
- 3) rakendab igapäevaseks liikumiseks või liikumisharrastuseks vajalikke esmaseid liikumisvahendi hooldusvõtteid;
- 4) käsitseb vahendit eri liikumiskombinatsioonides, -mängudes, spordialadel, lihtsustatud sportmängudes ja teiste oskuste arendamiseks;
- 5) koostab kehaasendite ja liikumiste kombinatsioone üksi, paarilise ja rühmaga;
- 6) seostab teadmisi ning oskusi kehahoiu ja -asendite hoidmiseks;
- 7) rakendab turvalisuse ja ohutu liikumise põhimõtteid;

- 8) annab hinnangu enda koostööle tegevustes;
- 9) annab hinnangu enda liikumisoskustele, -ohutusele ja turvavarustuse kasutamisele;
- 10) seostab liikumisoskusi harrastustegevuse ja/või spordialadega.

Õppesisu:

Kõnni- ja jooksuoskused: jooksualad ja tervisetreening. Hüppeoskused: rõhuasetusena hüpete kasutamisele treeningutes. Ronimisoskused: ronimisvõtted erinevates keskkondades. Edasiliikumisoskuste kasutamine tantsus. Vahendil liikumine: erinevates keskkondades ja turvavarustust kasutades. Vahendite viske-, püüdmis- ja põrgatamisoskused. Palli löömisoskus käega (võrkpall). Asendid mitmesugustel vahenditel ja enda keharaskusega ja selle ülekandmisega. Kehatunnetuse ja kehahoiu harjutused paigal ja liikudes. Liiklusreeglitega arvestamine vahendil (rula, tõukeratas, jalgratas jne) liikudes linna- või maakeskkonnas. Liikumisoskuste seosed harrastustegevustega.

Praktilised tööd:

- matk looduskeskkonnas;
- liikumispäeviku pidamine enda liikumisharjumuste analüüsimiseks;
- jalgratta praktiline hooldamine: sadula seadmine õigele kõrgusele, rehvide õhuga täituvuse kontrollimine, keti olukorra kontrollimine ja õlitamine, rehvide täispumpamine, ratta pesemine;
- loominguiline ülesanne: kehaasendite ja liikumiste kombinatsioonide koostamine individuaalselt;
- hinnangu andmine enda koostööle kaaslastega koostöises tegevuses etteantud juhendi alusel;
- hinnangu andmine enda liikumisoskustele, -ohutusele ja turvavarustuse kasutamisele etteantud juhendi alusel.

Tervis ja kehalised võimed

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab, kuidas on kehalised võimed seotud tervise ja haiguste ennetamisega;
- 2) mõistab kehalisi võimeid arendavate tegevuste ja harjutuste toimet;
- 3) seab lühi- ja pikaajalisi eesmärke, lähtudes enda mõõdetud kehaliste võimete tasemest;
- 4) on saanud kogemuse kehaliste võimete korrapärasest arendamisest;
- 5) analüüsib enda kehalisi võimeid tervise seisukohalt ja eesmärgi saavutamist;
- 6) analüüsib enda liikumise ja toitumise tasakaalu.

Õppesisu:

Tervise ja seotud kehalised võimed (jõud, painduvus, aeroobne vastupidavus), nende seos haiguste ennetamise ja tervise hoidmisega. Oskustega seotud kehalised võimed: kiirus, osavus, koordinatsioon, tasakaal. Organismi energiavajadus.

Praktilised tööd:

- kehaliste võimete jälgimise päeviku pidamine: kehaliste võimete mõõtmine, mõõtmistulemuste põhjal nii lühi- ja pikaajaliste eesmärkide seadmine, tegevuste kavandamine ning eesmärkide saavutamise analüüs;
- enda liikumise ja toitumise tasakaalu analüüsimine: päevase liikumise energiakulu ning toiduga saadav energia.

Kehaline aktiivsus

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) hindab oma igapäevast kehalist aktiivsust;
- 2) peab liikumispäevikut valitud perioodi vältel, et jälgida enda kehalist aktiivsust;
- 3) teab erineva liikumisintensiivsuse mõju organismile ja leiab endale sobiva koormuse;
- 4) kasutab erinevaid tehnoloogilisi ja/või isiklikke vahendeid, et hinnata enda kehalist aktiivsust;
- 5) rakendab liikumiseks ettevalmistavaid ja koormusjärgseid tegevusi ning mõistab nende olulisust;
- 6) rakendab traumade ja haiguste järel sobilikku liikumist ning koormust;
- 7) teab lihtsamaid esmaabivõtteid liikumistes saadud vigastuste korral.

Õppesisu:

Erineva liikumisintensiivsuse mõju organismile. Individuaalsusest tulenev sobiv liikumiskoormus.

Taastumist toetavad harjutused. Liikumist ettevalmistavad ja koormusjärgsed tegevused.

Praktilised tööd:

- liikumispäevik: enda kehalise aktiivsuse kaardistamine (kasutades tehnoloogilisi vahendeid) ja analüüsimine ning endale sobiva koormuse leidmine;
- enda kehalise aktiivsuse hindamine küsimustike abil;
- rutiinsed praktilised tegevused tundides: soojendusharjutused, venitusharjutused, lõdvestusharjutused;
- simulatsiooniharjutus: numbrile 112 helistamine ja infot edastamine telefoni teel.

Liikumine ja kultuur

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loob midagi liikumisega seotult, analüüsib loomist ja annab selle kohta tagasisidet;
- 2) on osalenud osavõtjana, vaatlejana või vabatahtlikuna väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel ning analüüsib saadud kogemust;
- 3) mõistab ausa mängu tähendust ja rakendab selle põhimõtteid;
- 4) teab sportlaste ja tantsijate rolli kultuurikandjana ning liikumisürituste ja -traditsioonide olulisust kultuuri osana;
- 5) järgib ning analüüsib liikumistega seotud isiklikku hügieeni ja ohutusnõudeid;
- 6) riietub liikumiseks sobilikult, arvestades keskkonda ja tegevuse eripära;
- 7) analüüsib enda liikumiskogemust looduses;
- 8) oskab liikuda linnas ja/või looduses, määrates asukohta ning suunda, kasutades erinevaid võimalusi;
- 9) mõistab tantsukultuuri ja tantsu eneseväljendusvormina;
- 10) organiseerib kaasõpilasi lihtsasse liikumisega seotud tegevusse.

Õppesisu:

Ausa mängu põhimõtted spordis. Ohutusnõuded lähtuvalt liikumistegevusest ja spordialast. Hügieeni järgimine seoses liikumistegevusega. Riietumine vastavalt ilmastikule, liikumisviisile, keskkonnale ja spordialadele. Tempo valimine matkal vastavalt pinnavormile ja matka pikkusele. Asukoha ning suuna määramine kaarti ja kompassi kasutades. Tants kui liikumiskultuur erinevates kultuurides.

Praktilised tööd:

- loovülesanne, mis liikumisega seotud;
- saadud kogemuse analüüsimine väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel vaatlejana osalemisest: mida uut teada sai, mida positiivset ja mida negatiivset koges;
- info otsimine ja seostamine enda harrastatava tegevusega;

- orienteerumismängud: Orienteerumine kaarti ja kompassi kasutades linnas ja/või looduses;
- tantsude vaatamine (videod) erinevates kultuurides ja nende üle arutlemine;
- õpilase poolt planeeritud liikumistegevus kaasõpilastele (õpetaja juhendamisel).

Vaimne ja kehaline tasakaal

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) valib ja sooritab iseseisvalt vaimset ning kehalist tasakaalu soodustavaid tegevusi;
- 2) seostab ja põhjendab vaimset ning kehalist tasakaalu soodustavate tegevuste kasutamise võimalusi eri olukordades;
- 3) mõistab vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavate tegevuste mõju enda heaolule;
- 4) mõistab enda võimalusi tulla toime erinevate emotsioonidega.

Õppesisu:

Vaimset ning kehalist tasakaalu soodustavad tegevused. Vaimne ja kehaline tasakaal. Sobivad lõdvestus- ja taastumisviisid. Enda emotsioonidega toimetulek ja lihtsamad eneseregulatsiooni võtted ja viisid.

Praktilised tööd:

- endale sobiva lõdvestus- ja taastumisviisi valimine ja teostamine;
- liikumispäevik: kirjeldused selle kohta, kuidas õpilane on kasutanud lõdvestus- ja taastumisviise tundides ja igapäevastes tegevustes; analüüs nende mõju endale.

8. klass

Liikumisoskused

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kasutab teadlikult edasiliikumisoskusi eri keskkondades, tervisetreeningul, spordialadel ning tantsus, rütmis ja muusika saatel, koostöös paarilise ning rühmaga;
- 2) liigub edasi vahendil muutavas keskkonnas ja seostab seda igapäevaste liikumisvõimalustega;
- 3) rakendab igapäevaseks liikumiseks või liikumisharrastuseks vajalikke esmaseid liikumisvahendi hooldusvõtteid;
- 4) käsitseb vahendit eri liikumiskombinatsioonides, -mängudes, spordialadel, lihtsustatud sportmängudes ja teiste oskuste arendamiseks;
- 5) koostab kehaasendite ja liikumiste kombinatsioone üksi, paarilise ja rühmaga;
- 6) seostab teadmisi ning oskusi kehahoiu ja -asendite hoidmiseks;
- 7) rakendab turvalisuse ja ohutu liikumise põhimõtteid;
- 8) annab hinnangu enda koostööle tegevustes;
- 9) annab hinnangu enda liikumisoskustele, -ohutusele ja turvavarustuse kasutamisele;
- 10) seostab liikumisoskusi harrastustegevuse ja/või spordialadega.

Õppesisu:

Kõnni- ja jooksuoskused: maastikujooks ja tervisetreening. Hüppeoskused: rõhuasetusena hüpete kasutamisele takistusradadel. Ronimisoskused: ohutusnõuete arvestamine ja enda suutlikkuse hindamine ronimisel; ronimine ronimisseinal. Edasiliikumisoskuste kasutamine rütmis ja muusika saatel.

Palli löömisoskus jalaga (jalgpall). Liikumise ja kehaasendite kombinatsioonid erinevates keskkondades, kõrguste ja laiustega toe- ja tasapindadel. Vahendil liikumine: erinevates keskkondades ja turvavarustust kasutades. Liiklusreeglitega arvestamine vahendil (rula,

tõukeratas, jalgratas jne) liikudes linna- või maakeskkonnas. Liikumisoskuste seosed erinevate spordialadega.

Praktilised tööd:

- matk looduskeskkonnas;
- ronimine ronimisseinal;
- liikumispäeviku pidamine enda liikumisharjumuste analüüsimiseks;
- jalgpalli, korvpalli ja võrkpalli täispumpamine;
- loominguiline ülesanne: kehaasendite ja liikumiste kombinatsioonide koostamine paarilisega;
- hinnangu andmine enda koostööle kaaslastega koostöises tegevuses etteantud juhendi alusel;
- hinnangu andmine enda liikumisoskustele, -ohutusele ja turvavarustuse kasutamisele etteantud juhendi alusel.

Tervis ja kehalised võimed

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab, kuidas on kehalised võimed seotud tervise ja haiguste ennetamisega;
- 2) mõistab kehalisi võimeid arendavate tegevuste ja harjutuste toimet;
- 3) seab lühi- ja pikaajalisi eesmärke, lähtudes enda mõõdetud kehaliste võimete tasemest;
- 4) on saanud kogemuse kehaliste võimete korrapärasest arendamisest;
- 5) analüüsib enda kehalisi võimeid tervise seisukohalt ja eesmärgi saavutamist;
- 6) analüüsib enda liikumise ja toitumise tasakaalu.

Õppesisu:

Kehaliste võimete seos haiguste ennetamise ja tervise hoidmisega. kehaliste võimete mõõtmine, eesmärkide seadmine, tegevuste kavandamine ning eesmärkide saavutamise analüüsimine. Liikumise ja toitumise tasakaal.

Praktilised tööd:

- kehaliste võimete jälgimise päeviku pidamine: kehaliste võimete mõõtmine, mõõtmistulemuste põhjal nii lühi- ja pikaajaliste eesmärkide seadmine, tegevuste kavandamine ning eesmärkide saavutamise analüüs;
- enda liikumise ja toitumise tasakaalu analüüsimine: päevase liikumise energiakulu ning toiduga saadav energia.

Kehaline aktiivsus

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) hindab oma igapäevast kehalist aktiivsust;
- 2) peab liikumispäevikut valitud perioodi vältel, et jälgida enda kehalist aktiivsust;
- 3) teab erineva liikumisintensiivsuse mõju organismile ja leiab endale sobiva koormuse;
- 4) kasutab erinevaid tehnoloogilisi ja/või isiklikke vahendeid, et hinnata enda kehalist aktiivsust;
- 5) rakendab liikumiseks ettevalmistavaid ja koormusjärgseid tegevusi ning mõistab nende olulisust;
- 6) rakendab traumade ja haiguste järel sobilikku liikumist ning koormust;
- 7) teab lihtsamaid esmaabivõtteid liikumistes saadud vigastuste korral.

Õppesisu:

Erineva liikumisintensiivsuse mõju organismile. Sobilik kehaline koormus peale haigust või vigastust. Lihtsamaid esmaabivõtteid liikumistes saadud vigastuste korral.

Praktilised tööd:

- liikumispäevik: enda kehalise aktiivsuse kaardistamine (kasutades tehnoloogilisi vahendeid) ja analüüsimine ning endale sobiva koormuse leidmine;
- enda kehalise aktiivsuse määramine küsimustike abil;
- rutiinsed praktilised tegevused tundides: soojendusharjutused, venitusharjutused, lõdvestusharjutused; esmaabivõtete praktiline harjutamine.

Liikumine ja kultuur

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loob midagi liikumisega seotult, analüüsib loomist ja annab selle kohta tagasisidet;
- 2) on osalenud osavõtjana, vaatlejana või vabatahtlikuna väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel ning analüüsib saadud kogemust;
- 3) mõistab ausa mängu tähendust ja rakendab selle põhimõtteid;
- 4) teab sportlaste ja tantsijate rolli kultuurikandjana ning liikumisürituste ja -traditsioonide olulisust kultuuri osana;
- 5) järgib ning analüüsib liikumistega seotud isiklikku hügieeni ja ohutusnõudeid;
- 6) riietub liikumiseks sobilikult, arvestades keskkonda ja tegevuse eripära;
- 7) analüüsib enda liikumiskogemust looduses;
- 8) oskab liikuda linnas ja/või looduses, määraates asukohta ning suunda, kasutades erinevaid võimalusi;
- 9) mõistab tantsukultuuri ja tantsu eneseväljendusvormina;
- 10) organiseerib kaasõpilasi lihtsasse liikumisega seotud tegevusse.

Õppesisu:

Ausa mängu põhimõtted spordis. Hügieeni järgimine seoses liikumistegevusega. Riietumine vastavalt ilmastikule, liikumisviisile, keskkonnale ja spordialadele. Ettevalmistavad tegevused pikemale matkale minemiseks (riietus, toit, vajalikud vahendid, ravimid ja tervisetooted, tööülesannete jaotamine jne). Asukoha ning suuna määramine tehnoloogilisi vahendeid kasutades. Erinevate tantsude kultuuritaustaga tutvumine, sarnasuste ja erinevuste leidmine.

Praktilised tööd:

- loovülesanne, mis liikumisega seotud; loomisprotsessi analüüsimine;
- saadud kogemuse analüüsimine väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel osalejana osalemisest: milliseid oskusi kasutas, mis õnnestus, mida õppis, mida teeks teisiti;
- info otsimine tuntud sportlase või tantsija kohta;
- orienteerumismängud: Orienteerumine tehnoloogilisi vahendeid kasutades linnas ja/või looduses;
- eri kultuuride tantsude vaatamine (videod) ning sarnasuste ja erinevuste leidmine;
- õpilase poolt planeeritud liikumistegevus kaasõpilastele (õpetaja juhendamisel).

Vaimne ja kehaline tasakaal

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) valib ja sooritab iseseisvalt vaimset ning kehalist tasakaalu soodustavaid tegevusi;
- 2) seostab ja põhjendab vaimset ning kehalist tasakaalu soodustavate tegevuste kasutamise võimalusi eri olukordades;
- 3) mõistab vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavate tegevuste mõju enda heolule;
- 4) mõistab enda võimalusi tulla toime erinevate emotsioonidega.

Õppesisu:

Vaimne ja kehaline tasakaal. Enda emotsioonidega toimetulek ja lihtsamad eneseregulatsioonivõtted. Meelerahu- ja kehatunnetusharjutused. Lihtsamad lõdvestus- ja taastumisviisid.

Praktilised tööd:

- erinevate meelerahu- ja kehatunnetusharjutuste sooritamine koos hingamise teadvustamisega;
- liikumispäevik: kirjeldused selle kohta, kuidas õpilane on kasutanud lödvestus- ja taastumisviise tundides ja igapäevastes tegevustes; analüüs nende mõju endale.

9. klass

Liikumisoskused

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kasutab teadlikult edasiliikumisoskusi eri keskkondades, tervisetreeningul, spordialadel ning tantsus, rütmis ja muusika saatel, koostöös paarilise ning rühmaga;
- 2) liigub edasi vahendil muutavas keskkonnas ja seostab seda igapäevaste liikumisvõimalustega;
- 3) rakendab igapäevaseks liikumiseks või liikumisharrastuseks vajalikke esmaseid liikumisvahendi hooldusvõtteid;
- 4) käsitseb vahendit eri liikumiskombinatsioonides, -mängudes, spordialadel, lihtsustatud sportmängudes ja teiste oskuste arendamiseks;
- 5) koostab kehaasendite ja liikumiste kombinatsioone üksi, paarilise ja rühmaga;
- 6) seostab teadmisi ning oskusi kehahoiu ja -asendite hoidmiseks;
- 7) rakendab turvalisuse ja ohutu liikumise põhimõtteid;
- 8) annab hinnangu enda koostööle tegevustes;
- 9) annab hinnangu enda liikumisoskustele, -ohutusele ja turvavarustuse kasutamisele;
- 10) seostab liikumisoskusi harrastustegevuse ja/või spordialadega.

Õppesisu:

Kõnni- ja jooksuoskused: kepikõnd ja tervisetreening. Matk looduskeskkonnas. Hüppeoskused: rõhuasetusena hüpete kasutamisele hüppealades (nt kaugushüpe, kolmikhüpe, kõrgushüpe). Ronimisoskused: ronimine loodus- või tehiskeskkondades. Edasiliikumisoskused koostöös paarilise ja/või rühmaga. Vahendil liikumine: erinevates keskkondades ja turvavarustust kasutades. Palli löömisoskus vahendiga (reketi-, hokikepi- kurikaga). Vahendi abil teiste oskuste arendamine (discolf). Kehakontroll tantsides. Veeohutusosalased oskused. Liikumisoskused igapäevases liikumises.

Praktilised tööd:

- matk looduskeskkonnas;
- liikumispäeviku pidamine enda liikumisharjumuste analüüsimiseks;
- ronimine kaitseväge treeningrajal;
- loominguiline ülesanne: kehaasendite ja liikumiste kombinatsioonide koostamine rühmas;
- hinnangu andmine enda koostööle kaaslastega koostöises tegevuses etteantud juhendi alusel;
- hinnangu andmine enda liikumisoskustele, -ohutusele ja turvavarustuse kasutamisele etteantud juhendi alusel.

Tervis ja kehalised võimed

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab, kuidas on kehalised võimed seotud tervise ja haiguste ennetamisega;
- 2) mõistab kehalisi võimeid arendavate tegevuste ja harjutuste toimet;
- 3) seab lühi- ja pikaajalisi eesmärke, lähtudes enda mõõdetud kehaliste võimete tasemest;
- 4) on saanud kogemuse kehaliste võimete korrapärasest arendamisest;

- 5) analüüsib enda kehalisi võimeid tervise seisukohalt ja eesmärgi saavutamist;
- 6) analüüsib enda liikumise ja toitumise tasakaalu.

Õppesisu:

Kehalised võimed ja nende arendamine. Kehaliste võimete mõõtmine ning eesmärkide seadmine. Kehamassiindeks kui üks tervisega seotud näitaja. Liikumise ja toitumise tasakaal.

Praktilised tööd:

- praktiline ülesanne: kehamassiindeksi arvutamine kehakaalu ja pikkuse suhte alusel ja tulemuse analüüsimine;
- kehaliste võimete jälgimise päeviku pidamine: kehaliste võimete mõõtmine, mõõtmistulemuste põhjal nii lühi- ja pikaajaliste eesmärkide seadmine, tegevuste kavandamine ning eesmärkide saavutamise analüüs;
- enda liikumise ja toitumise tasakaalu analüüsimine: päevase liikumise energiakulu ning toiduga saadav energia.

Kehaline aktiivsus

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) hindab oma igapäevast kehalist aktiivsust;
- 2) peab liikumispäevikut valitud perioodi vältel, et jälgida enda kehalist aktiivsust;
- 3) teab erineva liikumisintensiivsuse mõju organismile ja leiab endale sobiva koormuse;
- 4) kasutab erinevaid tehnoloogilisi ja/või isiklikke vahendeid, et hinnata enda kehalist aktiivsust;
- 5) rakendab liikumiseks ettevalmistavaid ja koormusjärgseid tegevusi ning mõistab nende olulisust;
- 6) rakendab traumade ja haiguste järel sobilikku liikumist ning koormust;
- 7) teab lihtsamaid esmaabivõtteid liikumistes saadud vigastuste korral.

Õppesisu:

Erineva liikumisintensiivsuse mõju organismile. Sobiv liikumiskoormus sõltuvalt tervislikust olukorrast ja individuaalsusest. Lihtsamaid esmaabivõtteid liikumistes saadud vigastuste korral.

Praktilised tööd

- liikumispäevik: enda kehalise aktiivsuse kaardistamine (kasutades tehnoloogilisi vahendeid) ja analüüsimine ning endale sobiva koormuse leidmine;
- enda kehalise aktiivsuse määramine küsimustike abil;
- rutiinsed praktilised tegevused tundides: soojendusharjutused, venitusharjutused, lõdvestusharjutused;
- esmaabivõtete praktiline harjutamine.

Liikumine ja kultuur

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loob midagi liikumisega seotult, analüüsib loomist ja annab selle kohta tagasisidet;
- 2) on osalenud osavõtjana, vaatlejana või vabatahtlikuna väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel ning analüüsib saadud kogemust;
- 3) mõistab ausa mängu tähendust ja rakendab selle põhimõtteid;
- 4) teab sportlaste ja tantsijate rolli kultuurikandjana ning liikumisürituste ja -traditsioonide olulisust kultuuri osana;
- 5) järgib ning analüüsib liikumistega seotud isiklikku hügieeni ja ohutusnõudeid;
- 6) riietub liikumiseks sobilikult, arvestades keskkonda ja tegevuse eripära;
- 7) analüüsib enda liikumiskogemust looduses;

- 8) oskab liikuda linnas ja/või looduses, määraates asukohta ning suunda, kasutades erinevaid võimalusi;
- 9) mõistab tantsukultuuri ja tantsu eneseväljendusvormina;
- 10) organiseerib kaasõpilasi lihtsasse liikumisega seotud tegevusse.

Õppesisu:

Ausa mängu põhimõtted spordis. Teadmised rahvuslikest traditsioonidest seoses liikumise, tantsu ja spordiga. Hügieeni järgimine seoses liikumistegevusega. Riietumine vastavalt ilmastikule, liikumisviisile, keskkonnale ja spordialadele. Käitumine matkal (prügi, lõke jms). Tegevused eksimise korral looduses. Erinevad tantsud ja tantsumängud. Tantsimine.

Praktilised tööd:

- loovülesanne, mis liikumisega seotud; loomisprotsessi analüüsimine ja tagasisidestamine;
- saadud kogemuse analüüsimine väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel vaatlejana, osalejana või vabatahtlikuna osalemisest: mida uut teada sai, mida positiivset mis negatiivset koges, milliseid oskusi kasutas ja mida teeks teisiti;
- info otsimine liikumisürituste ja -traditsioonide kohta;
- orienteerumisülesanne linnas ja/või looduses;
- etteantud liikumisteekonna kavandamine (kasutades tehnoloogilisi vahendeid) arvestades ohutust, liikumisviisi ja aega;
- omaloominguliste tantsude loomine;
- õpilase poolt planeeritud liikumistegevus kaasõpilastele (õpetaja juhendamisel).

Vaimne ja kehaline tasakaal

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) valib ja sooritab iseseisvalt vaimset ning kehalist tasakaalu soodustavaid tegevusi;
- 2) seostab ja põhjendab vaimset ning kehalist tasakaalu soodustavate tegevuste kasutamise võimalusi eri olukordades;
- 3) mõistab vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavate tegevuste mõju enda heaolule;
- 4) mõistab enda võimalusi tulla toime erinevate emotsioonidega.

Õppesisu:

Vaimne ja kehaline tasakaal. Enda emotsioonidega toimetulek ja lihtsamad eneseregulatsioonivõtted. Lihtsamad lõdvestus- ja taastumisviisid ning –harjutused.

Praktilised tööd

- lõdvestusharjutuste sooritamise iga tunni lõpus, kus on toimunud erinevad liikumistegevused;
- liikumispäevik: kirjeldused selle kohta, kuidas õpilane on kasutanud lõdvestus- ja taastumisviise tundides ja igapäevastes tegevustes; analüüs nende mõju endale.

Ainevaldkond „Kunstiained“

1. Üldalused

1.3. Valdkonnapädevus

Kunstiainete valdkonnapädevuse kujundamise esmane alus on äratada valdkonna vastu huvi ja seda järjekindlalt hoida. Kunstiainete valdkonnapädevus on universaalne ning väljendub selles, et põhikooli lõpuks õpilane eakohaselt:

- 1) teadvustab oma sidet muusika, kunsti ja visuaalkultuuriga ning Eesti ja maailma kultuuripärandiga;
- 2) loob, uurib ja tõlgendab, kasutades muusika, kunsti ja visuaalkultuuri väljendusvahendeid, teadmisi ning meetodeid;
- 3) mõtestab ja reflekteerib eri kultuurinähtusi, enda ja kaasõppijate loometegevust;
- 4) mõistab muusika ja kunsti osatähtsust nüüdisaegses ühiskonnas;
- 5) osaleb kunstide suhtluses tõlgendamist vajava sõnumi edastaja ning vastuvõtjana informeeritult ja kriitiliselt;
- 6) on loova eluhoiakuga ja lahendab probleeme loovalt.

1.2. Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Kunstiainete valdkonda kuuluvad kunst ja muusika, mida õpitakse 1.–9. klassini. Ainekavades kirjeldatud õpitulemuste saavutamiseks on õppeainete arvestuslikud nädalatunnid klassiti järgmised:

Õppeaine	I kooliaste			II kooliaste			III kooliaste		
	1. kl	2. kl	3. kl	4. kl	5. kl	6. kl	7.kl	8. kl	9. kl
Kunst	2	1	1,5	1	1	1	1	1	1
Muusika	2	2	2	2	1	1	1	1	1

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Kunstiainete pädevus lähtub arusaamast, et õpilase areng on elukestev ja mõjutatud kultuurist ning kunstid (muusika, kunst, kirjandus, draama, film, tants) ja kultuur laiemalt (visuaalkultuur, pärand- ja pärimuskultuur jms) on inimese dialoogipartnerid kogu elu jooksul. Kunstid on olulised väärtushinnangute, suhtluskultuuri, empaatia ning kriitilise mõtlemise arendamise vahendid. Kunstide kui professionaalse kõrgkultuuri loomingu kõrval on tähtis ka uuriv ja leiutav loomine ning kultuur mõtestatud inimtegevusena laiemalt.

Kunstiained rõhutavad õppe koondumist viie põhimõtte ümber:

- 1) kunste on vaja tõlgendada. Kunstide kõne ei ole sõnasõnaline, kunstiteosed pakuvad eri tõlgendusvõimalusi ja tähendusi, mis põhinevad alati maailmavaatel, varasemal elu- ja kunstikogemusel ning on juhitud tunnetest, samuti kogemise kontekstist. Tõlgendamise puhul on alati võimalik lähtuda erinevatest vaatepunktidest ja ootustest. Isiklik kogemus kasvatab kogemuse tähenduslikkust õpilase jaoks. Kunsti ja muusika õppimisel on vaja toetada tõlgendamisoskust;
- 2) kunstid toetavad mitmekülget loovust. Kunsti ja muusika õppimine kujundab õppija loovust ja isiksuseomadusi, mis annavad eeldused mis tahes inimtegevuse valdkonnas probleeme uut

viisi lahendada, et jõuda originaalsete, kasulike, eetiliste ja vähemalt looja jaoks soovitud tulemusteni. Kunstidega tegelemine põhikoolis toetab õpilooovust (uudsed tähenduslikud kogemused ja nende mõtestamine, uurimis- ja refleksioonioskused) ning argilooovust (fantaasia, maailma uudne mõtestamine enda jaoks, uudne toimimisviis igapäevaelus);

3) kunstid toetavad esteetilise tundlikkuse kasvu ning inimese heaolu. Kunsti ja muusika õppimine põhikoolis võimaldab õpilasel ära tunda, emotsionaalselt kogeda ja hinnata enda ümber subjektiivset ilu (kuuldavat, kombatavat, nähtavat, abstraktset) ning nautida seda samavõrra nagu teiste oskusi või meisterlikkust. Ilu ja meisterlikkuse väärtustamine toetab rahulolu ja tähenduse leidmist maailmas, suurendab maailmaga seotuse tunnet ning innustab inimest püüdlema oma eesmärkide poole. Kunstiainetel on tähtis osa muutuvates oludes isiklikku ja ühiskondlikku healusse panustava inimese kujundamisel;

4) kunstiaineid õppides arenevad kinesteetilised oskused ja kognitiivsed võimed, mis on lahutamatu seotud loomega – musitseerimise ja visuaalkunsti, ent ka performatiivsete kunstide loomisega. Kunstitegevustes toetatakse sügavama kognitiivse võimekuse kujunemist. Õppimine (sh musitseerimine ja visuaalkunst, kuid ka performatiivsete kunstide loomine) on sügavam, kui see toimub terviklikult nii keha kui ka vaimu ja eri meelte koostöös;

5) kunstiainete õppimine toetab iseenda mõistmist ja mõtestamist ning üldpädevuste omandamist sisukalt ja terviklikult. Kunsti ja muusikaga järjepidev tegelemine toetab õppija eneseusalduse kujunemist ning eneseväärikust. Kunstide kaudu saab tõhusalt arendada kognitiivseid oskusi, nt loovat ja kriitilist mõtlemist, refleksiooni- ja analüüsioskusi, samuti mittekognitiivseid oskusi, nt avatust, otsustusvõimet ja riskijulgust.

Valdkonnasisene lõiming tugineb kunsti ja muusika kokkupuutepunktile. Kunst ja muusika jagavad sarnaseid baasmõisteid, mille sisu on aga erialade väljendusvahenditest lähtuvalt ainuomane; ka kontseptsioonide sisu ei pruugi kattuda. Seetõttu on kunsti ja muusika lõimingukeskmeks ühised aspektid:

- 1) teose, autori ja loomingu määratlus;
- 2) esitus ja tõlgendus (interpreteerimine) ning kriitika;
- 3) ajalooliselt interdistsiplinaarsed kunstid (sõna-, muusika- ja tantsuteater, film);
- 4) nüüdisaegsed mitmemeelelised kunstinähtused (video ja performance, meie aja tsirkus, installatiivne, uusmeedia kunst jms).

1.4. Kunstiainete kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamise, läbivate teemade käsitlemise ning valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid

- **Kunstiainete kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamine**

Kunstivaldkond võimaldab kujundada kõiki üldpädevusi igapäevases õppetöös nii teooria kui ka praktiliste tegevuste kaudu. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushoiakute ja -hinnangute – kujundamisel on kandev roll õpetajal, kes loob oma väärtushinnangute ja enesekehtestamisoskusega sobiliku õpikeskkonna ning mõjutab õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist. Üldpädevuste kujundamisel on oluline kooli ning kodu koostöö.

Kultuuri- ja väärtuspädevus. Kunstivaldkonna õppeainetes rõhutatakse kultuuriteadmisi ja ühisel kultuuripärandil põhinevat kultuuriruumi õppija identiteedi osana. Tegevustes väärtustatakse individuaalset ning kultuurilist mitmekesisust. Käsitletavate teemade, analüüsitava kunstiteoste ja -sündmuste kaudu toetatakse eetiliste ning esteetiliste väärtushoiakute kujunemist. Praktiline loominguline tegevus ja selle üle arutlemine õpetavad

teadvustama kunsti ja muusikat eneseväljenduse vahendina, hindama erinevaid ideid, seisukohti ja probleemilahendusi ning austama autorsust. Kasvatatakse teadlikku ja kriitilist suhtumist kõikidesse infokanalitesse.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus. Uurimuslikud ja praktilised rühmatööd, loovtööd, arutlused ja esitlused, ühismusitseerimine, ühistes kunstiprojektides ning valdkondlikes ja valdkondadeülestes õppeprojektides osalemine kujundavad koostöövalmidust ning aitavad väärtustada üksteise toetamist. Kultuurisündmustel osalemine aitab kujundada kultuurilist ühtsustunnet. Kunstiteoste üle arutledes harjuvad õpilased oma seisukohti kaitsma ning teiste arvamustest lugu pidama. Kunstiained teadvustavad inimese kui keskkonna kujundaja ja kasutaja mõju, juhtides teadlikult ning jätkusuutlikult tegutsema nii looduses kui ka inimeste loodud ruumilistes ja virtuaalsetes keskkondades.

Enesemääratluspädevus. Pidev tagasiside andmine ja eneseanalüüsi oskuse arendamine aitavad tunda õppida oma huve ja võimeid ning kujundada positiivset minapilti. Kultuuriliste ja sotsiaalsete teemade käsitlemine (vaadeldavad kultuurinähtused, kunstiteoste ja muusikapalade ainek ja sõnumid jne) aitab kujundada personaalset, sotsiaalset ja kultuurilist identiteeti.

Õpipädevus. Kunstides kujundatakse õpipädevust eriilmeliste ülesannete, õppemeetodite ja töövormide kaudu, mis võimaldavad õpilastel teadvustada ning kasutada oma õpistiili. Nii individuaalselt kui ka rühmas lahendatavad uurimis- ja probleemülesanded eeldavad info hankimist, selle analüüsimist ja tõlgendamist ning õpitu kasutamist uudsetes olukordades. Kunstides saavad õpilased ise jõukohaseid ülesandeid luua, oma valikute sobivust kontrollida, uusi oskusi katsetada ning järjekindlalt harjutada. Pidev tagasiside ja eneseanalüüs aitavad järjest suurendada õppija rolli oma õpitegevuse juhtijana.

Suhtluspädevus. Kunstiainetes on tähtsal kohal kunstiteostest, -stiilidest, -ajastutest jms rääkimine, kasutades kirjelduses nii korrektset emakeelt kui ka ainespetsiifilist terminoloogiat. Tööde esitlemine ning aruteludes erinevate seisukohtade võrdlemine ja kaitsmine toetavad väljendusoskust ning ainealase oskussõnavara kasutamist. Kunsti- ja muusikateemaliste referatiivsete ning loovtööde koostamine eeldab oskust mõista teabetekste ning suunab kasutama mitmesuguseid info esitamise viise (tekst, joonis, skeem, tabel, graafik jms). Kunstiainetes tutvutakse kunsti ja muusika kui kommunikatsioonivahenditega, õppides tunda neile eriomast mitteverbaalset keelt ning „tõlkides” sõnumeid ühest keelest teise.

Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiapädevus. Kunstiainetes rakendatavate ülesannete lahendamiseks tuleb sõnastada probleeme, arutleda lahenduste üle, põhjendada valikuid ja analüüsida tulemusi. Õpitakse kasutama kunstimõisteid (kompositsioon, struktuur, rütm jne), võrdlema ja liigitama erinevate nähtuste tunnuseid ning kasutama sümboleid. Kunstiterminoloogias kasutatakse matemaatika ja tehnoloogia sõnavara ja mõisteid. Loomeülesandeid täites õpitakse kasutama tehnoloogiavahendeid ning innovaatilisi lahendusi, mõistma teaduse ja tehnoloogia rolli muusika ning kunsti arengus.

Ettevõtlikkuspädevus. Vajalike oskuste kujunemist toetavad kunstiainetes individuaal- ja rühmatöö, uurimuslikud ning probleemipõhised ülesanded ja õpitava sidumine nüüdisaegse igapäevaeluga. Kunstiainetes väärtustatakse uuenduslikke ning loovaid lahendusi. Praktiline loovtegevus annab võimaluse katsetada erinevaid ideede väljendamise ja esitlemise võimalusi, valides leidlikult sobivaid meetodeid ning rõhutades oma tugevaid külgi. Õpitakse tegevust

planeerima ja analüüsima, vastutama tööde lõpetamise ja tulemuse eest. Tutvutakse ka valdkonnaga seotud elukutsete ning institutsioonidega.

Digipädevus. Kasutatakse digivahendeid teabe otsimiseks, kogumiseks, töötlemiseks ja esitamiseks. Kogutud teavet rakendatakse loovtöodes. Õpitakse loominguga tegelemiseks valima ainespetsiifiliselt vajalikke digivahendeid. Õppides ning digitaalset sisu luues ja säilitades kasutatakse erinevaid audiovisuaalseid ning muid multimeedia vahendeid ja rakendusi. Ollakse teadlikud autoriõiguste ja isikuandmete järgimise kohustustest digikeskkonnas. Ollakse teadlikud veebis loominguga jagamise turvalisusest.

- **Läbivate teemade käsitlemine kunstiainetes**

Kunstiaineid on võimalik seostada kõigi läbivate teemadega. Õppekava läbivaid teemasid peetakse silmas valdkonna õppeainete eesmärgiseade puhul, õpitulemuste ning õppesisu kavandamisel lähtutakse kooliastmest ning õppeaine spetsiifikast.

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine. Kujundatakse iseseisva õppimise ja tegutsemise oskust, mis on oluline alus elukestva õppe harjumuste ning hoiakute omandamisel. Erinevate õppevormide kaudu arendatakse õpilaste suhtlus- ja koostööoskusi, mis on olulised tulevases tööelus. Kunst ja muusika võimaldavad õpilastel teadvustada oma võimeid ja huvisid, omandada nii ainealaseid kui ka üldisemaid mõtlemis- ning tegutsemisstrateegiaid. Tutvutakse kunstide mitmekülgsete väljunditega igapäevaelus, kunstidega seotud ametite ja elukutsetega, võimaldatakse vahetult kokku puutuda töömaailmaga, nt külastades loomeettevõtteid. Õpilastele tutvustatakse ainevaldkonnaga seotud erialasid ja edasiõppimise võimalusi.

Keskkond ja jätkusuutlik areng. Teabekeskond ja meediakasutus. Need teemad hõlmavad mitmekülgseid oskusi, nagu info leidmine muusika ja kunsti kohta, helilise ja visuaalse kommunikatsiooni väljendusvahendid, keskkonna visuaalne ning heliline kujundamine. Tutvutakse andmebaasidega, meediakeskkonna võimaluste ja ohtudega ning autorikaitse probleemidega. Teadvustatakse ümbritsevat loodus- või tehiskeskkonda loominguga allikana ja õpitakse keskkonda säästma. Väärtustatakse pärandkultuuri ning rahvuskultuuri jätkusuutlikku arengut. Osatakse näha võimalusi taaskasutuseks, analüüsitakse tehiskeskkonna objekte ökoloogilisest, esteetilisest ja eetilise vaatepunktist.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Kunstiainetes julgustatakse kujundama ja väljendama oma seisukohti ühiskonnas toimuvate protsesside kohta ning ideesid katsetama ja ellu viima.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Kunstiainetes kasutatakse praktiliste loovtegevuste kaudu erinevaid oskusi ja vahendeid ning leiutatakse ja katsetatakse uusi võimalusi, toetades pidevalt muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ning töökeskkonnas toime tuleva inimese kujunemist.

Tervis ja ohutus. Kunstiainetes teadvustatakse kunstidega tegelemise emotsionaalselt tasakaalustavat mõju. Kujutavas kunstis kasutatakse materjale, töövahendeid ja instrumente, mille juures tuleb järgida ohutuse ning otstarbekuse printsiipe.

Väärtused ja kõlblus. Kultuuriline identiteet. Õppesisus ja -tegevustes tutvutakse kohaliku, Eesti ja maailma kultuuripärandiga, teadvustatakse kultuuri rolli igapäevaelus, pärandkultuuri arenemist tänapäevases globaliseeruvast maailmas. Kujundatakse avatud ja lugupidavat suhtumist nii erinevatesse kultuuritraditsioonidesse kui ka nüüdisaja kultuurinähtustesse. Väärtustatakse uute ideede ning isiklike kogemuste ja emotsioonide loomingulist väljendamist.

Õpilasi suunatakse osalema ühiseid väärtusi kujundavatel kunstisündmustel (näitused, muuseumid, kontserdid ja etendused). Tähtis on noorte endi osalemine/esinemine laulupidudel, muusika- ja kunstiüritustel.

- **Kunstiainete valdkonnaülese lõimingu rakenamise viisid**

Nüüdisaegne kultuur on interdistsiplinaarne. Kunstiained on tihedalt seotud kõigi inimtegevuse valdkondade ning oma ajastu mõtteviisiga. Kunsti aineseks on inimeseks olemine, sotsiaalsed suhted ja maailm erinevates avaldumisvormides. Teiste ainevaldkondadega suhestumine on kunstivaldkonna õppeainete loomulik osa ning valdkondadeüleseks lõiminguks on palju võimalusi.

Eri kultuuridega tutvutakse paljudes teiste valdkondade õppeainetes (keel ja kirjandus, võõrkeeled, ajalugu ja ühiskonnaõpetus, geograafia, käsitöö ja tehnoloogia, kehaline kasvatus) ning kujundatakse seeläbi väärtushoiakuid ja teadvustatakse maailma kultuurilist mitmekesisust. Kunstiainetes keskendutakse võrreldes teiste õppeainetega kontsentreeritumalt kultuuridevahelise dialoogi mõtestamisele ja loovuse kasutamisele nüüdisühiskonna innovatsiooni allikana.

Mitmes ainevaldkonnas – keeltes ja kirjanduses, matemaatikas, tehnoloogias, kehalises kasvatuses – kasutatakse kunstiainetega kattuvaid mõisteid (nt kompositsioon, struktuur, mõõdud, nurgad, geomeetriselised kujundid, rütm, plaan, stiil, variatsioon, improvisatsioon, liikumine, dünaamika jms).

Kunstivaldkonna õppeainetes toetatakse teistes õppeainetes omandatud teadmistele, samas süvendatakse ja visualiseeritakse neid teadmisi. Praktiliste tegevuste kaudu kujundatakse arusaama, et teadmised ja pädevused on omavahel seotud ja igapäevaelus rakendatavad. Ainevaldkondade piire ületavad õppeprojektid võimaldavad lõimida kunstiaineid teiste ainevaldkondadega ja kujundada pädevusi.

Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled. Arendatakse suulist ja kirjalikku eneseväljendusoskust, diktsiooni, funktsionaalset lugemisoskust ning infokanalite kasutamise oskust ja vaadeldakse eri ajastute ning kultuuride lugusid muusikas ja kujutavas kunstis, teatri- ja filmikunstis.

Matemaatika. Arendatakse seoste loomise oskust ja loogilist mõtlemist (matemaatiline keel, struktuur, sümbolid ja meetodid), samuti matemaatiliste sümbolite, kujundite ning mõistete tundmist.

Loodusained. Teadvustatakse inimese kuulmis- ja nägemismeele füsioloogilist eripära, õpitakse tundma looduskeskkonda ja selle eluvormide mitmekesisust ning helide, valguse ja värvide omadusi.

Sotsiaalsed. Vaadeldakse suhteid teiste inimeste ja inimrühmadega ning eri kultuuride kommete ja pärimustega, kunsti ning kultuuri rolli ja muutumist ajaloo eri etappidel.

Tehnoloogia. Arendatakse käelist tegevust ning loovat mõtlemist, oskust innovaatilisi ideid kavandada ja praktikas ellu viia (loomisprotsess, tehnoloogiad ja tehnikad).

Kehaline kasvatus. Arendatakse kehatunnetust, tähelepanu, motoorikat, reageerimiskiirust ja koordineerimist.

1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õpe on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ning õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaiks õppijaiks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaiks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid ja vastutada oma õppimise eest.

Õpet kavandades ja korraldades lähtutakse õppekava üldpädevustest, kooli väärtustest, kooliastme lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust, kooliastmete õppe ja kasvatus eesmärkidest ning läbivate teemade ja lõimingu rakendamise põhimõtetest.

Põhikoolis õpet kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

- 1) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalset eripära ja isikupäraseid erivõimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele ning pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
- 2) võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas, kunsti ja muusika uusimaid käsitlusi, rakendatakse didaktika nüüdisaegseid käsitlusi;
- 3) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta jooksul ühtlaselt ning jätab piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevuseks;
- 4) võimaldatakse õpet nii iseseisvalt kui ka koos teistega, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi ning suunatakse tegema valikuid;
- 5) kaasatakse õpilasi õppe kavandamisse, võetakse aega eesmärkide ja taotletavate õpitulemuste saavutamise viiside ja hindamiskriteeriumide läbiarutamiseks ning refleksiooniks;
- 6) kavandatakse piisavalt aega terviklike õppeühikute, mitmeid osaoskusi arendavate ning õppijate jaoks tähenduslike tulemusteni viivate õppeülesannete täitmiseks;
- 7) rakendatakse uurivat õpet, kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid tegevusi;
- 8) rakendatakse nii traditsioonilisi kui ka nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogial põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 9) kasutatakse mitmekesist õpikeskkonda: loodus- ja linnakeskkond, arvuti- ja multimeediaklass, virtuaalkeskond jne, käiakse õppekäikudel, kontsertidel, teatrites, näitustel, muuseumides, stuudiotel, muusikakoolides, looduses, raamatukogudes jm; konkreetsemalt kavandavad aineõpetajad õppeperioodi alguses õppeprotsessi planeerimisel lähtuvalt ainekavast, kuidas nad õpet väljaspool klassiruumi korraldavad;
- 10) võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga, et kogu ainekäsitlus oleks võimalikult elulähedane, õpilasele eakohane ja tähenduslik; seostatakse õppesisu näidetega nii Eesti kui ka maailma kunstist ja rahvakultuurist.

1.6. Hindamine

Hindamine kunstiainetes suunab ja julgustab õpilasi õppima ning tekitab ja hoiab huvi kunsti ja muusika vastu. Hindamise aluseks on põhikooli riikliku õppekava üldosas sätestatu, kunsti ja muusika ainekavas esitatud õpitulemused ning kooli kehtestatud hindamisjuhised. Hindamise nõuded ja korraldus, sh mittedirigeeritud hindamise kasutus ja kooliõppekava väliselt, sh

mitteformaalhariduses omandatud teadmiste ja oskuste arvestamine täpsustatakse kooli õppekavas.

Hindamise käigus saavad õpilased mitmekülgset tagasisidet oma töökultuuri ja töö ning individuaalse arengu kohta, millega toetatakse nende kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaiks õppijaiks. Hindamisega luuakse õpilastele võimalusi õppe vältel oma edusamme esile tuua, julgustades neid enda tugevaid külgi kasutama ja uusi oskusi arendama. Õpilastele võimaldatakse eri viise eneseanalüüsiks ja kaaslastelt tagasiside saamiseks ning selle aktseptimiseks. Õpetaja saab hindamise kaudu teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppe kui ka iseenda pädevuste arendamiseks. Alates esimesest kooliastmest kaasatakse õpilane nii oma tööd hindama kui ka kaasõpilaste tagasisidet andma.

Õpilasele on õppeühiku (õppetegevuste kogum, mis on suunatud samade õpitulemuste saavutamisele) alguses teada, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamiskriteeriumid.

Õpilast suunatakse õppe käigus oma õppimist ja seatud eesmärkide saavutamist analüüsima ning reflekteerima.

Aineteadmiste ja -oskuste kõrval antakse tagasisidet üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemise kohta antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangutega. Õpilase seisukohtadele ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh kunsti- ja muusikaterminite õigele kasutusele ning õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel ülesande eesmärgi ja kokkulepitud hindamiskriteeriumide põhjal.

Hindamisel lähtutakse õppimisele seatud eesmärgist ja hinnatakse seda, mida on õpetatud, rakendades nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnetena. Diagnostiliselt hinnates selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, ainealased väärtarusaamad ning eriomased õpiraskused, et kavandada edasist õppimist ja õpetamist.

Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub seatud õppe-eesmärkidest ning eeldatavast õpitulemusest.

Kunstiainete valdkonnapädevuse omandamisel on õppe jooksul oluline roll kujundaval hindamisel, mis toetab õpilase eneseusku ja innustab teda oma võimeid arendama. Kujundava hindamise kaudu saab õpilane temale arusaadaval viisil esitatud suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta. Kujundava hindamise rakendamist toetab õppeolukorras tehtud tööde õpilasepoolne dokumenteerimine näiteks kavandite, jooniste, õpimapi, blogina vms.

Kunstiainetes väärtustatakse harjutamist. Õpitulemuste saavutamise toetamise kõrval keskendutakse kujundava hindamise vältel järgmistele aspektidele:

- 1) loovuse arengu toetamine (probleemide märkamine, mõtete voolavus ja paindlikkus, originaalsus, probleemilahendamisoskused, refleksioon);
- 2) huvi ja nii õppest kui ka kunsti- ja kultuurielust aktiivse osavõtu toetamine;

- 3) isikliku sideme loomine ainega ja isikupärase väljenduslaadi otsimine;
- 4) sallivuse areng ja silmaringi avarustumine.

Kokkuvõtvalt hinnatakse üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, lähtudes õppest kui tervikust ja taotletavatest õpitulemustest, seejuures arvestatakse, et hinnatel võib olla sõltuvalt töö mahust erinev kaal. Hindamiskriteeriumid loob õpetaja õpilasi kaasates kooli kehtestatud hindamisjuhiste põhjal.

1.7. Õppekeskkond

Õppekeskkonna kujundamisel lähtutakse riikliku õppekava alusväärtustest ning luuakse üksteist austav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu.

Kunstiainete pädevuse kujunemise eeldus on õppimist, loovust ning eneseväljendust toetav sotsiaal-emotsionaalne, vaimne ja füüsiline õppekeskkond, mis peab soodustama õpilase iseseisvust, olema kaasav, piisavalt struktureeritud ning eakohane, mis on loovuse ja originaalsuse arendamisel ning avaldumisel oluline. Nii füüsiline kui ka vaimne keskkond peab vastama õpilaste võimetele. Eriti tähtis on arvestada psühholoogilisi baasvajadusi.

Kunstid on muutuvad, vastuolusid tekitavad ning väärtuste ja kokkulepete piire kompavad. Seetõttu on eriti tähtis tagada turvaline vaimne keskkond, mille kujundamisele aitavad kaasa hinnanguvabad arutelud ja õpetaja pädevus tulla toime väärtuskonfliktidega.

Kunstiainete õppimise füüsilise õppekeskkonna tagab kool, võimaldades õpet ruumis, mis on varustatud kvaliteetsete, õpilastele kokkulepitud korras kättesaadavate töövahendite ja materjalidega vabaks kasutamiseks, et toetada valikute tegemise oskust ja loovat eneseväljendust. Õpe toimub ka autentsetes keskkondades, linnaruumis, kontserdisaalides, näituse- ja etendusasutustes, kooli ümbruses, paikkonna kultuuriasutustes ja mujal.

Kunsti õpetamiseks on koolis tagatud:

- 1) iseseisvaks ja rühmatööks vajalik pind eri formaadis tööde, ka suure formaadiga tööde tegemiseks;
- 2) 500-luksise päevavalgusspektriga valgustus tööpinnal ning käte ja töövahendite puhastamise võimalus;
- 3) reguleeritava kõrgusega molbertid või lauad koos joonistusaluste ning tööde kuivatamise, hoiustamise ja eksponeerimise võimalusega;
- 4) kunstiraamatud, ajakirjad ja teatmeteosed;
- 5) videoprojektori, foto- ja videokaamerate, arvutite, skanneri ja printeri kasutamise võimalus ning internetiühendus.

Muusika õpetamiseks on koolis tagatud:

- 1) muusikategevusteks (sh rühmatööks ja liikumiseks) sobiv teisaldatava mööbliga piisavalt ventileeritav ruum;
- 2) mitmesugused vahendid: klaver, noodijoonestikuga tahvel, noodipuldid, rändnoot, astmetabel, klaviatuuritabel;
- 3) musitseerimiseks vajalikud pillid: Orffi instrumentarium (rütmi- ja plaatpillid), plokkflöödid või väikekanded, akustilised kitarrid, ukuleled vm;

4) tehnovahendid kontakt- ja digiõppe korraldamiseks: fono- ja videoteek, kohased voogedastusplatvormid; salvestatud muusika esitamise vahendid (muusikakeskus hifi, arvuti + kõlarid); muusika õppimiseks ja loomiseks sobivad rakendused (äpid), nt noodistusprogramm, salvestusprogramm jt; videoprojektor.

2. Kunst

2.1. Õppeaine kirjeldus

Kunsti õppeaine roll on innustada õppijat avastama ja kasutama oma võimeid (sh seni avaldumata võimeid) kunsti ja visuaalkultuuri loojana ning sellega suhestujana, seega ka kultuurikandjana. Kunsti õppeaine tugineb ülesehituselt visuaalkultuurile ning arendab visuaalset kirjaoskust, mis on tänapäeva maailmas edukaks toimetulekuks tähtis igapähele. Kunst toetab õppija loovust ja isiksuseomadusi, mis annavad eeldused mis tahes inimtegevuse valdkonnas probleeme uut viisi lahendada, jõuda originaalsete, kasulike, eetiliste ja vähemalt looja jaoks soovitud tulemusteni.

Õppeaine lähtealused on:

1) maailma kunsti ja visuaalkultuuri laiahaardeline käsitlemine. Visuaalselt tajutav inimese loodud ja mõtestatud keskkond (visuaalkultuur) hõlmab kujutisi, tekste, esemeid, ehitisi, ruumisuhteid jms ning nende erinevaid ja muutuvaid tähendusvälju. Visuaalkultuur sisaldab nii tahtlikke ja kavandatud artefakte (nt kunstiteosed, graafiline disain, reklaam, fotograafia, mood jne) kui ka juhuslikke ja plaanimata visuaalseid märke ning kooslusi (nt tänaval või meedias kõrvuti sattunud reklaamid, kasutatud tüpograafia, muruplatsi niitmine ja sissetallatud teerada, aja jooksul kujunenud kodusisustus jne). Visuaalkultuuris on teadlik toimimine seotud suhtlusega, erinevate sõnumite ja tähenduste loomise, säilitamise, muutmise ja edastamisega; nii esteetiliselt mitmekesise keskkonna kui ka emotsionaalse ja intellektuaalse keskkonna loomisega ning majanduse toimimise ja majanduslike väärtuste loomisega. Kunstipädevuse omandamist toetab maailma kunsti ja visuaalkultuuri käsitlemine nii nüüdisaegses kui ka ajaloolises kontekstis;

2) kunsti vormide ja tähenduste pidev muutumine, eksperimentaalsus ja areng, mis võivad ühiskonda ka proovile panna. Kunstis kui visuaalkultuuri kitsamas osas luuakse uut inimkogemust, väljendust ja tähendusi teadlikumalt ning sihipärasemalt, suhestudes valdkonna eripäraga, otsinguliselt ja eksperimenteerivalt. Kunsti pidev uuenemine peegeldab muutusi nii teadustes kui ka ühiskonnas, väärtustes ja hoiakutes. Kunst tohib võtta endale fantaasia, moraali ja ühiskondlike kokkulepete piire kompava ning nihutava rolli, et mõtestada ja arutleda, ka katsetada erinevaid ettekujutusi ja võimalikkusi;

3) õpetaja on aktiivne kunstiga suhestuja, kes toetab õpilasi kultuuri muutuvas mitmekesisuses. Täpsema õpisisu valib õpetaja, kes juhib õpet ja õpikeskkonna loomist. Õpetaja enda hoiakud, avatus ja sallivus, mitmetähenduslikkuse ja muutlikkuse taluvus, aktiivses dialoogis ja mõtestatuses olemine vana ja uue kunstiga on äärmiselt olulised. Kunstiaine ise on samuti seotud pidevate muutustega – uue kunstiloomega, uute avastustega kunstiajaloo, seniste väärtuste ümberhindamisega ühiskonnas, uute väärtuste leidmise ja loomisega. Kunsti õppeainet on võimalik üles ehitada eri kunstikäsitlustele tuginedes. Valdtkonnast saab ehedama pildi, kui õppijad ja õpetaja võivad mõtiskleda mitme kunstikontseptsiooni üle ning teadvustada kunsti loomise ja hindamise eri aluseid (nt funktsionaalne, realistlik, idealistlik, estetistlik, kontseptuaalne, pragmaatiline, institutsionaalne jne);

4) kunsti õppeaines on võrdselt oluline nii kunstikogemus kui ka õppimiskogemus. Sageli on teosest kui lõpptulemusest tähtsam loominguline ja otsinguline tee, tagasiside ja refleksioon, üldpädevuste kujundamine, motivatsiooni leidmisele ja hoidmisele suunatud tegevused. Koolikunstis on vaja väärtustada õppija isikliku tasandi loomet, avastusi, pingutust ja sõnumit, sest õppijale endale tähtis tegevus loob talle just nimelt tähendusliku kunstikogemuse ka siis, kui lõpptulemus ei ole originaalne või sisukas laiemas kunsti ja visuaalkultuuri kontekstis. Juhul kui lõpptulemus visuaalkultuuri-, disaini- või kunstiteosena on õppes oluline, peab õpetaja

kvalitatiivse muutuse teket valmivas teoses teadvustama ja toetama eesmärkide ning hindamiskriteeriumide sõnastamisega.

Kunsti osaoskused võimaldavad kunsti õpetamist mitmekülgset käsitleda ja jälgivad disaini tsüklilist loogikat, mis on maailmas järjest laiemalt käibel nii kunstiteoste, toodete, protsesside kui ka uuringute kavandamisel. Kunsti osaoskused on:

- 1) väljaselgitamine, teadmine, mõistmine (kuulamine, vaatamine, lugemine, info otsimine, kirjeldamine, sõnastamine, valimine, uurimine);
- 2) plaanimine ja ideede arendamine (ideede genereerimine, visandamine, katsetamine, organiseerimine, protsessi plaanimine, koostamine, leiutamine);
- 3) loomine (eesmärgipärane väljendus- ja töövahendite rakendamine, viimistlemine, toimetamine, täiendamine, esitlemine);
- 4) refleksioon, analüüs ja kriitika (uurimine, tõlgendamine, retsenseerimine, tagasisidestamine, arutlemine, väärtushinnangute arendamine ja andmine).

Õpitulemuste sõnastamise puhul on arvestatud, et õpetaja saaks koostöös õpilastega ise otsustada, mis õppeülesannete ja teemade käsitlemisega õpitulemusi saavutada, pidades silmas õpilaste vajadusi ja muutusi kunstimaailmas. Põhikooli õpitulemustes on rõhk teadmisel ja mõistmisel ning sihipärasel kunstilisel tegevusel: idee arendamine ja parima võimaliku lahendi leidmine oma idee. Disainiga seotud õpitulemused võrdsustatakse ainekavas plaanimise ja idee arendamisega nii, nagu see on kujunenud nüüdisaja praktikas.

2.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab visuaalseid pilte, jooniseid ja sümboleid oma kogemuse piires; 2) teab kujutiste kasutamise ja jagamise head tava; 3) kavandab lihtsamaid ülesandeid disainis ja loomes kestlikult; 4) teeb kahe- ja kolmemõõtmelisi töid spontaanselt ning kavandades, kasutades eri tehnika- ja töövõtteid; 5) kirjeldab lühidalt enda tööd ja tulemust. 	<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) tõlgendab visuaalseid kujutisi oma kogemuse ja õpitu piires; 2) teab autorsuse üldisi põhimõtteid; 3) kasutab õpetaja juhendamisel osalist disainimist probleemi lahendamiseks kestlikult; 4) loob omanäolisust taotledes kahe-, kolme- ja neljamõõtmelisi kunstitöid nii spontaanselt kui ka uurides ja kavandades, kasutades ning põhjendades eri tehnikavõtteid ja kompositsiooni; 5) analüüsib oma teost ja tööd; 6) arutleb loodu üle, seostades loomingut oma kogemuse piires teiste eluvaldkondadega. 	<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) analüüsib õpetaja abiga enne kasutamist visuaalseid kujutisi, jooniseid, skeeme ja sümboleid; 2) käitub füüsilistes ja digitaalsetes kultuurikeskkondades enamasti turvaliselt, arvestab visuaalseid kujutisi luues ja kasutades autorsust; 3) rakendab õpetaja abiga uurimismeetodeid teoreetiliste, kunstitööde või disainiobjektide loomisel; 4) katsetab, julgeb eksida ja töö käigus langetada otsuseid õpetaja abiga; 5) loob omanäolisust taotledes kahe-, kolme- ja neljamõõtmelisi kunstitöid ja väljapanekuid, uurides ning teadlikult kavandades, valides ja rakendades

		protsessi käigus sihipäraselt materjale, tehnika- ja töövõtteid ning kompositsiooni põhimõtteid; 6) analüüsib õpetaja toel loodut ja arutleb loodu (nii kunsti kui ka visuaalsete objektide) üle, seostades kunste ja kunsti teiste valdkondadega ning ühiskonna muutustega üldisemalt.
--	--	---

2.3. Kooliastmete õpitulemused

I kooliaste

Väljaselgitamine, teadmine, mõistmine

Õpilane:

- 1) uurib ja selgitab visuaalseid pilte, jooniseid ning sümboleid (nt õpetaja valikul: sildid, liiklusmärgid, kaardid, õpikute illustratsioonid, multifilmide ja arvutimängude pildiline kül, mänguasjade väljanägemine ja roll, reklaam linnaruumis ja meedias, riietus, kaupluste vaateaknad, veebikeskkonnad) oma kogemuse piires;
- 2) nimetab visuaalteose tähtsamaid tunnuseid, lähtudes ülesandest (tehnika, vorm, värv, kompositsioon, meeleolu, sisuelemendid);
- 3) leiab muuseumis, galeriis õpetaja abiga näituse mõistmiseks vajaliku info;
- 4) teab säästlikkuse ja kestlikkuse tähtsust;
- 5) uurib õpetaja abiga esemete vormi ja otstarbe seoseid;
- 6) teab, kes on autor;
- 7) ei tee digitaalkujutiste salvestamise ja edastamisega kellelegi kahju.

Plaanimine ja ideede arendamine; loomine

Õpilane:

- 1) teeb kahe- ja kolmemõõtmelisi kunstitöid spontaanselt, kasutades lihtsamaid tehnikaid ja töövõtteid;
- 2) lahendab disainiprotsessi lihtsamaid ülesandeid, esitades nii verbaalselt kui ka visuaalselt oma ideede lahendusi.

Refleksioon, analüüs ja kriitika

Õpilane:

- 1) kirjeldab visuaalteose vaatlemisel tekkinud isiklike seoseid (See oleks justkui.... See meenutab mulle....);
- 2) kirjeldab ette antud küsimustele toetudes enda tööd ja mõtestab valminud tööd: mida ma tegin, kuidas ma tegin, miks tahtsin neid vahendeid kasutada, kuidas tulemusega rahul olen, mida õppisin?

II kooliaste

Väljaselgitamine, teadmine, mõistmine

Õpilane:

- 1) rakendab ja kirjeldab eakohaselt visuaalkultuuri ilminguid õpetaja ning enda valikul (teabegraafikat: silte, kaarte, infograafikat; õpikute illustratsioone, (multi)filmide ja

arvutimängude pildilist külge, reklaami linnaruumis ja meedias, riietust, kaupluste vaateaknaid, internetikeskkondi, ehitatud keskkondi, esemelist tänapäeva ja pärimuskultuuri);

2) kasutab olulisemaid õpitud kunstimõisteid ja teab kunstnikke;

3) käitub näitusel turvaliselt ja asjalikult ning leiab enamasti ise muuseumi, galerii või virtuaalnäituse mõistmiseks vajaliku info;

4) mõistab säästlikkuse ja kestlikkuse tähtsust;

5) märkab, kirjeldab ning mõtestab nüüdisaegsete ja ajalooliste tarbeesemete ning hoonete erinevusi;

6) märkab ning kirjeldab iseseisvalt seost tarbeeseme või ruumi/hoone suuruse, vormi, materjali ja otstarbe vahel;

7) rakendab autorsuse üldisi põhimõtteid ning kujutiste salvestamise ja jagamise head tava.

Plaanimine ja ideede arendamine

Õpilane:

1) lahendab õpetaja esitatud probleemi, läbides kõiki disainiprotsessi etappe ning toetudes õpetaja juhendamisele ja etteantud materjalidele;

2) kavandab enda idee või teose; teab, et kavand on üldistatud, ülevaatlik ja visandlik.

Loomine

Õpilane:

1) loob omanäolisust taotledes kahe-, kolme- ja neljamõõtmelisi kunstitöid spontaanselt ning uurides ja kavandades;

2) teeb õpetaja abiga põhjendatud valikuid õpitud kunstitehnikate ja töövõtete, materjalide ning kompositsioonipõhimõtete hulgast.

Refleksioon, analüüs ja kriitika

Õpilane:

1) analüüsib loodut ja arutleb loodu (nii kunsti kui ka visuaalsete objektide) üle isiklikult positsioonilt, seostades kunste ja kunsti teiste valdkondadega ning ühiskonna muutustega üldisemalt;

2) selgitab ja analüüsib õpetaja antud küsimustele toetudes oma tööd, tuues esile töökäigu ning põhjendades oma tehtud sisulisi, uurimuslikke või loomingulisi otsuseid;

3) annab kaasõppijatele toetavat tagasisidet õpetaja pakutud vormis; põhjendab oma arvamust.

III kooliaste

Väljaselgitamine, teadmine, mõistmine

Õpilane:

1) analüüsib enne kasutamist visuaalseid kujutisi, keskkondi, jooniseid, skeeme ja sümboloid suhtluses;

2) uurib iseseisvalt kunstnike, kunstiteoste ja kunstivoolude tausta;

3) leiab infot erinevate allikate kohta, suhtudes neisse allikakriitiliselt;

4) kasutab peamisi kunstimõisteid ja teab kunstnikke;

5) käitub kultuurikeskkondades reeglite järgi (vajaduse korral oskab reeglid välja selgitada) ning saab iseseisvalt vajaliku teabe leidmise ja sündmuse kogemisega hakkama;

6) teab, mida kujutab endast disain ning kuidas töötab disainer;

7) mõistab vormide ja värvide subjektiivsemaid ning universaalsemaid tähendusi;

8) teab, mis on kopeerimine ja plagiaat, ning oskab teiste autorite teoseid ja nende osi kasutada oma uurimistöös või loomes nii, et tegevus ei riiva autori õigusi.

Plaanimine ja ideede arendamine

Õpilane:

1) oskab arendada oma ideed, lähtudes eesmärgist;

- 2) märkab ja kirjeldab igapäevaelu probleeme, mida lahendades läbib kõik disainiprotsessi etapid;
- 3) rakendab uurimismeetodeid õpetaja abiga.

Loomine

Õpilane:

- 1) loob omanäolisust taotledes kahe-, kolme- ja neljamõõtmelisi kunstitöid spontaanselt ja põhjalikult uurides ning teadlikult kavandades;
- 2) valib loomeprotsessis sihipäraselt materjale ja tehnikavõtteid ning rakendab töövõtteid ja kompositsiooni põhimõtteid;
- 3) oskab rühmaliikmena luua ühistöödest tervikliku väljapaneku ja esitleda teost publikule.

Refleksioon, analüüs ja kriitika

Õpilane:

- 1) analüüsib teost (ülesehitus ja vorm, tähistavus, peamised sümbolid, kontekst), leiab erinevaid tõlgendusvõimalusi ja vaatepunkte, põhjendab neid tööle tuginedes ning kasutab kunstist rääkides oskussõnavara;
- 2) leiab seoseid ühiskonnaelu valdkondadega nii ajaloost kui ka tänapäevast, tuginedes teistele õppeainetele, erialakirjandusele, aimekirjandusele, popkultuurile ja meediale;
- 3) mõtestab esemelise ja ruumilise keskkonna või disaininäidete esteetilisi, funktsionaalseid ning ökoloogilisi aspekte;
- 4) selgitab oma tööd ning valitud töökäigu ja sõnumi võimalikke teisi võimalusi; põhjendab sisulisi, uurimuslikke või loomingulisi otsuseid ja eksponeerimise valikuid;
- 5) kuulab kaasõppijate seisukohti, põhjendab enda arvamust, annab toetavat tagasisidet ning aktseptib eriarvamusi.

2.4. Õpitulemused ja õppesisu klassiti

I kooliaste

1.klass

VÄLJASELGITAMINE, TEADMINE, MÕISTMINE

Õpitulemused I kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 1. klassis
Õpilane uurib ja selgitab visuaalseid pilte, jooniseid ning sümboleid (nt õpetaja valikul: sildid, liiklusmärgid, kaardid, õpikute illustratsioonid, multifilmide ja arvutimängude pildiline kül, mänguasjade väljanägemine ja roll, reklaam linnaruumis ja meedias, riietus, kaupluste vaateaknad, veebikeskkonnad) oma kogemuse piires.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • seostab ja selgitab omavahel teksti ja teksti juures olevate illustratsioonide sisu; • selgitab enda igapäevases keskkonnas olevate märkide ja sümbolite tähendust.
Õpilane nimetab visuaalteose tähtsamaid tunnuseid, lähtudes ülesandest (tehnik, vorm, värv, kompositsioon, meeleolu, sisuelemendid).	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • nimetab kunstiteoses olevaid värve ja objekte; • kirjeldab, mida näeb ja tajub kunstiteost vaadates.

Õpilane leiab muuseumis, galeriis õpetaja abiga näituse mõistmiseks vajaliku info.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab muuseumis teostelt autorite nimed ja teose loomise aja.
Õpilane teab säästlikkuse ja kestlikkuse tähtsust.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab materjale ja töövahendeid säästlikult ja ohutult; hoiab oma töökoha korras.
Õpilane uurib õpetaja abiga esemete vormi ja otstarbe seoseid.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab kunstiteoses suurussuhteid ja objektide üksteise suhtes paiknemist.
Õpilane teab, kes on autor.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • oskab leida ja näitab teoselt või muus infoallikas autori nime; • kirjutab enda töödele nime.
Õpilane ei tee digitaalkujutiste salvestamise ja edastamisega kellelegi kahju.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • filmimisel või pildistamisel küsib eelnevalt jäädvustatavalt nõusoleku.

PLAANIMINE JA IDEEDE ARENDAMINE NING LOOMINE

Õpitulemused I kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 1. klassis
Õpilane teeb kahe- ja kolmemõõtmelisi kunstitöid spontaanselt, kasutades lihtsamaid tehnikaid ja töövõtteid.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teeb teoseid, kus õpetaja abiga rakendab lihtsamaid tehnikaid (plastiliinimaal, pastell, guašš, monotüüpia, savi ja plastiliini voolimine) ja töövahendeid;
Õpilane lahendab disainiprotsessi lihtsamaid ülesandeid, esitades nii verbaalselt kui ka visuaalselt oma ideede lahendusi.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • väljendab enda mõtteid, tundeid kogemusi loodud kunstitööst ja selle loomise protsessist.

REFLEKTSIOON, ANALÜÜS JA KRIITIKA

Õpitulemused I kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 1. klassis
Õpilane kirjeldab visuaalteose vaatlemisel tekkinud isiklike seoseid (See oleks justkui.... See meenutab mulle...).	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab visuaalteose vaatlemisel nähtavat (tuttavad esemed, olendid, kujundid, värvid) ja tekkinud isiklike seoseid (mida meenutab, mis pildil toimub);
Õpilane kirjeldab ette antud küsimustele toetudes enda tööd ja mõtestab valminud tööd: mida ma tegin, kuidas ma tegin, miks tahtsin neid vahendeid kasutada, kuidas tulemusega rahul olen, mida õppisin?	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab etteantud küsimustele toetudes oma valminud tööd; • kirjeldab etteantud küsimustele toetudes oma töö valmimise protsessi (mida tegin, mis vahendeid kasutasin, mis meeldis, millised olid raskused).

Rõhuasetused õppesisu käsitlemisel 1. klassis

Visuaalne kirjaoskus

Igapäevane visuaalkultuur: logod, embleemid, sümbolid, sildid, liiklusmärgid, õpikute ja raamatute illustratsioonid. Kahemõõtmelise kujutamise baaselemendid: punkt, joon, kujund,

pind (tekstuur), värv. Kompositsiooni kirjeldamine: suurem, väiksem, ühesuurune, ees, taga, kõrval, all, lähemal, kaugemal, üleval, paremal, vasakul, keskel, ääres, koos, eraldi. Esemete ja olendite iseloomulike tunnuste leidmine. Kunstiteosed: tasapinnaline kunstiteos koolist või lähiümbrusest; raamatuillustraatorid eakohase lugemisvara hulgast. Kunstiliigid ja kunstžanrid.

Kunstitehnikad ja loomine

Erinevate tehnikate, materjalide, võtete ja vahendite läbiproovimine. Kunstitehnikate ja töövõtete loominguiline rakendamine. Kunstitehnikad ja stiilid: sõrmemaal – näpuvärvid, guašš; skulptuur, voolimine – plastiliin, savi jt pehmed voolimismaterjalid; graafika – riipimine, plastiliinimaal. Näitusetöö nimesilt (autori nimi, klass, teose nimi). Vabanemine stampkujunditest (päikese-neljandik, aknarist jms). Tuttavate asjade kujutamine – lilled, mänguasjad jms. Inimese vanuse, ameti jms joonistamine mälu järgi. Mõisted kolmnurk, ruut, ring jne. Mänguasjade ja omameisterdatud mudelitega lavastuslikud mängud.

Disain ja keskkond

Disain igapäevaelus: trükis, tarbevorm, ruum ja ehitis keskkonnas. Looduslikud materjalid: puit, klaas, savi, puuvill, vill jms. Materjali, eseme või värvi funktsionaalsus. Märk – geomeetriliste kujundite erinevad tähendused.

Kunstikultuur ja ühiskond

Kunstikultuur: kunstiteosed kohalikes muuseumides. Muuseumide ja näituste külastamine, kunstiteoste vaatlemine ja nende üle arutlemine. Lähiümbruse loodus ja ehituskunst. Vana ja uue võrdlemine. Meedia kodus ja koolis. Asjade tähendus pildil (nt loodusmaterjalidest installatsiooni jäädvustamine fotona). Materjalide, töövahendite ja töökoha otstarbekas ning teisi arvestav kasutamine.

Praktilised tööd:

- oma nime kujundus portfooliol vms,
- õppekäigud kohalikesse kunstigaleriidesse;
- eakohaste videode vaatamine ja saadud teabest olulisema eristamine;
- visuaalide (pildid, sildid, reklaamid jne) selgitamine;
- kunstiteostega seotud otsimismängud;
- teose tunnuste nimetamine;
- arutelud esemete vormi ja otstarbe üle;
- oma tööle oma nime kirjutamine;
- loovat lähenemist võimaldavad ülesanded;
- mõttekaardi koostamine enne töö teostamist;
- 2-mõõtmelise töö kavandamine ja loomine;
- lihtsamate kolmemõõtmeliste tööde loomine;
- eneseanalüüsi ja refleksiooni läbiviimine õpetaja antud küsimuste abil.

2.klass

VÄLJASELGITAMINE, TEADMINE, MÕISTMINE

Õpitulemused I kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 2. klassis
Õpilane uurib ja selgitab visuaalseid pilte, jooniseid ning sümboleid (nt õpetaja valikul: sildid, liiklusmärgid, kaardid, õpikute illustratsioonid, multifilmide ja arvutimängude pildiline külg, mänguasjade	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • võrdleb omavahel erinevaid märke: liiklusmärgid, embleemid, sümboolid, logod; • loob seose märgi vormi, värvi, kujutise ning märgi tähenduse vahel.

väljanägemine ja roll, reklaam linnaruumis ja meedias, riietus, kaupluste vaateaknad, veebikeskkonnad) oma kogemuse piires.	
Õpilane nimetab visuaalteose tähtsamaid tunnuseid, lähtudes ülesandest (tehnik, vorm, värv, kompositsioon, meeleolu, sisuelemendid).	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab erinevaid jooni ja pindasid vastavalt omandatud sõnavarale; • nimetab õpitud tehnikaid ja kunstiliike; • nimetab kunstiteoses olevaid tuttavaid kujundeid (ring, ruut, kolmnurk, ring jms) ja objekte; • leiab teoses olevaid soojasid ning külmasid toone; • leiab teoses heledamat ja tumedamat tonaalsust.
Õpilane leiab muuseumis, galeriis õpetaja abiga näituse mõistmiseks vajaliku info.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab muuseumis või galeriis toimival näitusel teose autori ja teose pealkirja.
Õpilane teab säästlikkuse ja kestlikkuse tähtsust.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid looduslike ja tehnilike materjalide kohta; • hoiab oma töökoha korras; • toob näiteid enda asjakohase ja säästliku kunstitarvete kasutamise kohta.
Õpilane uurib õpetaja abiga esemete vormi ja otstarbe seoseid.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • eristab tasapinnalisi ja ruumilisi kunstiteoseid; • kirjeldab kunstiteoses suurussuhteid ja objektide üksteise suhtes paiknemist ning kolmemõõtmelise kunstiteose puhul vormi (ümmargune, kandiline, lapik, pikk, lame jne).
Õpilane teab, kes on autor.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjutab ja kujundab enda näitusetöödele nimesildi koos pealkirja muu etteantud infoga.
Õpilane ei tee digitaalkujutiste salvestamise ja edastamisega kellelegi kahju.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab virtuaalnäitusel teose autori ja teose pealkirja.

PLAANIMINE JA IDEEDE ARENDAMINE NING LOOMINE

Õpitulemused I kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 2. klassis
Õpilane teeb kahe- ja kolmemõõtmelisi kunstitöid spontaanselt, kasutades lihtsamaid tehnikaid ja töövõtteid.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teeb kahe- ja kolmemõõtmelisi teoseid, kus õpetaja abiga rakendab lihtsamaid kunstitehnikaid (ruumiline pabertöö, voolimine, akvarell, pointillism) ja töövahendeid; • järgib õpitud töö ja ohutusvõtteid.
Õpilane lahendab disainiprotsessi lihtsamaid ülesandeid, esitades nii	

verbaalselt kui ka visuaalselt oma ideede lahendusi.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • märkab ühel ja samal otstarbel kasutatavaid esemeid, mis on erineva disainiga ning põhjendab enda valiku eelistusi.
--	---

REFLEKTSIOON, ANALÜÜS JA KRIITIKA

Õpitulemused I kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 2. klassis
Õpilane kirjeldab visuaalteose vaatlemisel tekkinud isiklikke seoseid (See oleks justkui.... See meenutab mulle....).	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab visuaalteose vaatlemisel tekkinud isiklikke seoseid (mõtted ja tunded).
Õpilane kirjeldab ette antud küsimustele toetudes enda tööd ja mõtestab valminud tööd: mida ma tegin, kuidas ma tegin, miks tahtsin neid vahendeid kasutada, kuidas tulemusega rahul olen, mida õppisin?	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab etteantud küsimustele toetudes oma töö valmimise protsessi (mida tegin, mis vahendeid kasutasin, kuidas tegin, mida tegemise käigus õppisin).

Rõhuasetused õppesisu käsitlemisel 2. klassis

Visuaalne kirjaoskus

Igapäevane visuaalkultuur: kaardid, tabelid, infograafika, multifilmid, arvutimängud, mänguasjad. Teksti, tabelite ja illustratsioonide küljenduse põhimõtted. Kolmemõõtmelise kujutamise baaselemendid: vorm, pind, värv ja ruum. Joone, kujundi, vormi ja tekstuuri kirjeldamine: sirge, laineline, kõver, laineline, kumer, ümar, kandiline, sile, kare, krobeline jne. Värvitemperatuur: külmad ja soojad värvid. Kunstiliigid ja kunstžanrid. Kompositsioonipõhimõtted: mõõtmed, tasakaal, kontrast, proportsioon, rütm, dünaamika. Kunstiteosed: skulptuur või monument avalikus ruumis.

Kunstitehnikad ja loomine

Erinevate tehnikate, materjalide, võtete ja vahendite läbiproovimine. Kunstitehnikate ja töövõtete loominguiline rakendamine. Kunstitehnikad ja stiilid: monotüüpia, puhumistehnika, pastell, värvipliatsitehnika, kollaaž, skulptuur - seisvad figuurid materjali lisamisega. Näitusetöö nimesilt (autori nimi, klass, teose nimi). Puude, mägede, pilvede jms kujutamine mitmel erineval moel. Esemete tähtsamad tunnused. Esmased proportsioonireeglid. Geomeetristest kujunditest pildi loomine. Piltjutustused: joonistus, maal, illustratsioon, koomiks, fotoseeria, animatsioon.

Disain ja keskkond

Disaini baaselemendid. Disaini igapäevaelus: vormi, otstarbe, materjali ja tehnoloogia seosed ning nende arvestamine kujundamisel. Esemefunktsionaalsus.

Tehismaterjalid: erinevad plastid.

Disainiprotsessi kavandamine. Ideede selgitamine ja vormistamine jooniste ja makettidena tulenevalt situatsiooni kirjeldavast lähteülesandest.

Kunstikultuur ja ühiskond

Kunstikultuur: kunstiteosed avalikus ruumis. Muuseumide ja kunstigaleriide külastamine. Kunstiteoste vaatlemine ja nende üle arutlemine. Lähiumbruse loodus ja ehituskunst. Ajaloolised kunstitehnikad ja materjalid. Materjalide, töövahendite ja töökoha otstarbekas ning teisi arvestav kasutamine.

Töövahendite ja materjalide kasutamise ohutus, mõju kasutaja tervisele ja keskkonnale.

Praktilised tööd:

- näituste külastamised ja nähtu üle arutlemine;
- eakohaste videode vaatamine ja saadud teabe alusel küsimustele vastamine;
- visuaalide (arvutimängud) selgitamine;
- VTS (*visual thinking strategies*) tehnika kasutamine kunstiteoste analüüsimisel;
- oma tööle oma nime ja töö pealkirja kirjutamine;
- loovat lähenemist võimaldavad ülesanded;
- mõttekaardi koostamine enne töö teostamist;
- 2-mõõtmelise töö kavandamine ja loomine rühmatööna;
- kolmemõõtmeliste objektide loomine papist ja taaskasutusmaterjalidest;
- eneseanalüüsi ja refleksiooni läbiviimine õpetaja antud küsimuste abil;
- arutelud kestlikkuse ja säästlikkuse üle;
- dekoratiivkirja kujundamine kingipakil;
- e-kaardi kujundamine;
- piltjutustuse kujundamine;

3.klass

VÄLJASELGITAMINE, TEADMINE, MÕISTMINE

Õpitulemused I kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 3. klassis
Õpilane uurib ja selgitab visuaalseid pilte, jooniseid ning sümboleid (nt õpetaja valikul: sildid, liiklusemärgid, kaardid, õpikute illustratsioonid, multifilmide ja arvutimängude pildiline külg, mänguasjade väljanägemine ja roll, reklaam linnaruumis ja meedias, riietus, kaupluste vaateaknad, veebikeskkonnad) oma kogemuse piires.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab joonistelt ja sümbolitelt, nt toote etiketilt, toote pakendilt ja kaasasolevatelt dokumentidelt, kunstiraamatute reprodelt kõige olulisema ja vajalikuma teabe; • selgitab tuttavate tegelaste (koomiksi, multifilmide, arvutimängude, linnaruumi/kaupluste vaateakende/veebikeskkondade reklaamide, mänguasjade tegelaste jms) visuaalset omapära; • selgitab linnaruumi, kaupluste vaateakende, veebikeskkondade reklaamide, mänguasjade väljanägemise, riietuse visuaalset külge oma kogemuse piires.
Õpilane nimetab visuaalteose tähtsamaid tunnuseid, lähtudes ülesandest (tehnika, vorm, värv, kompositsioon, meeleolu, sisuelemendid).	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • nimetab visuaalteose tähtsamaid tunnuseid, lähtudes ülesandest; • nimetab põhivärve ja nende värvide segamisel saab teisi värve; • nimetab lihtsamaid liikumise ja ruumi kujutamise viise kahemõõtmelises teoses; • kirjeldab skulptuuri omandatud sõnavara piires (suurus, mõõtmed ja ruum selle ümber, värvust ja materjali, vaadeldavust jms); • kirjeldab materjalide kasutamise erinevaid võimalusi kunstis (nt savi, värv, plastik jms).

Õpilane leiab muuseumis, galeriis õpetaja abiga näituse mõistmiseks vajaliku info.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab muuseumis, galeriis õpetaja abiga näituse mõistmiseks vajaliku info.
Õpilane teab säästlikkuse ja kestlikkuse tähtsust.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teab säästlikkuse ja kestlikkuse tähtsust; • mõistab kunstivahendite säästmise vajalikkust ja nende raiskamise tagajärgi.
Õpilane uurib õpetaja abiga esemete vormi ja otstarbe seoseid.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • uurib ja kirjeldab õpetaja abiga tarbeesemete vormi, faktuuri ja otstarbe seoseid.
Õpilane teab, kes on autor.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teab, kes on autor; • kirjutab ja kujundab enda näitusetöödele nimesildi koos pealkirja muu etteantud infoga.
Õpilane ei tee digitaalkujutiste salvestamise ja edastamisega kellelegi kahju.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • ei tee digitaalkujutiste salvestamise ja edastamisega kellelegi kahju.

PLAANIMINE JA IDEEDE ARENDAMINE NING LOOMINE

Õpitulemused I kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 3. klassis
Õpilane teeb kahe- ja kolmemõõtmelisi kunstitöid spontaanselt, kasutades lihtsamaid tehnikaid ja töövõtteid.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teeb kahe- ja kolmemõõtmelisi kunstitöid (sh digikeskkonnas) spontaanselt, kasutades lihtsamaid tehnikaid ja töövõtteid (nt erinevate materjalide trükk, värvi pritsimine, kollaaž jms ning erinevate tehnikate ja vahendite omavahel kombineerimine); • järgib õpitud töö- ja ohutusvõtteid.
Õpilane lahendab disainiprotsessi lihtsamaid ülesandeid, esitades nii verbaalselt kui ka visuaalselt oma ideede lahendusi.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • lahendab disainiprotsessi lihtsamaid ülesandeid, esitades nii verbaalselt kui ka visuaalselt oma ideede lahendusi; • arvestab lihtsama tarbeeseme loomisel kasutaja vajadustega ning selgitab seda teistele.

REFLEKTSIOON, ANALÜÜS JA KRIITIKA

Õpitulemused I kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 3. klassis
Õpilane kirjeldab visuaalteose vaatlemisel tekkinud isiklike seoseid (See oleks justkui... See meenutab mulle...).	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab enda ja teiste loodud visuaalteose vaatlemisel tekkinud isiklike seoseid (mõtted, tunded, meeolelu koos põhjendustega).
Õpilane kirjeldab ette antud küsimustele toetudes enda tööd ja mõtestab valminud tööd: mida ma tegin, kuidas ma tegin, miks tahtsin neid vahendeid kasutada, kuidas tulemusega rahul olen, mida õppisin?	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab ette antud küsimustele toetudes enda tööd ja mõtestab valminud tööd: mida ma tegin, kuidas ma tegin, miks tahtsin neid vahendeid kasutada, kuidas tulemusega rahul olen, mida õppisin?

Rõhuasetused õppesisu käsitlemisel 3. klassis

Visuaalne kirjaoskus

Igapäevane visuaalkultuur: sildid, liiklusmärgid, embleemid, logod, kaardid, tabelid, infograafika õpikute illustatsioonid, multifilmide ja arvutimängude pildiline külg, mänguasjade väljanägemine ja roll, reklaam linnaruumis ja meedias, riietus, kaupluste vaateaknad, veebikeskkonnad. Koomiks ja piltjutustus. Koomiksi tegelane ja karakter ja selle disain. Teksti, tabelite, skeemide, illustatsioonide esitamise põhimõtted (pealkiri, autor, skeemi--, tabeli-, pildiallkirja esitamise ja teksti paigutamise üldised põhimõtted). Geomeetrilised kujundid ja abstraherimine. Ruumiillusiooni loomise põhimõtted. Liikumise mulje loomine. Eri stiilidest kunstiteoste näited kogu inimkonna ajaloo vältel

Kunstitehnikad ja loomine

Erinevate tehnikate, materjalide, võtete ja vahendite läbiproovimine. Kunstitehnikate ja töövõtete loominguiline rakendamine. Kunstitehnikad ja stiilid: taimetrükk, kuulimaal, akvarell, pointillism, ruumiline paberitöö, diatüüpia, paberbatika. Digitaalsed joonistus-, foto- ja animatsoionitehnikad. Primaar- ja sekundaarvärvid. Näitusetöö nimesilt (autori nimi, klass, teose nimi). Maastik kevadel, suvel, sügisel ja talvel. Esimesed katsetused kujutamisel natuurist. Dünaamiline kriipsujuku liikumise kavandamine. Plasttaarast, karpidest loomade vms meisterdamine. Tegelikuse ja virtuaalsete keskkondade võrdlus

Disain ja keskkond

Disaini baaselemendid: funktsionaalne värv, vorm ja materjal tarbeesemete puhul ja graafilises disainis. Esemel, materjali või värvi otstarve ja funktsionaalsus. Tarbeesemete kasutajamugavus. Tehismaterjalid: erinevad plastid. Disainiprotsessi etapid: ettevalmistaval etapil info kogumine, probleemi märkamine, uurimine, väljaselgitamine. Järgnevalt võimaluste sõnastamine, ettepanekute põhjal valiku tegemine, töö kavandamine ja teostamine.

Kunstikultuur ja ühiskond

Kunstikultuur: kunstiteosed avalikus ruumis. Muuseumide ja kunstigaleriide külastamine. Kunstiteoste vaatlemine ja nende üle arutlemine. Kunstiteoste, visuaalse kommunikatsiooni ja meedia roll ning mõju igapäevaelus. Meedia kodus ja koolis. Töövahendite ja kunstimaterjalide õige säilitamine. Töövahendite ja materjalide kasutamise ohutus, mõju kasutaja tervisele ja keskkonnale. Autorlus ja autoriõigused. Digitaalsete kujutiste sh fotode tegemise ja jagamise hea tava (sh sotsiaalmeedias). Mõned kunstiga seotud eetilised aspektid.

Praktilised tööd:

- näituste külastamised ja nähtu üle arutlemine;
- eakohaste videode vaatamine ja saadud teabe alusel küsimustele vastamine;
- pildilise jutustuse loomine;
- lihtsa koomiksi loomine;
- VTS (*visual thinking strategies*) tehnika kasutamine kaaslaste kunstitööde analüüsimisel;
- oma tööle enda nime, töö pealkirja ja muu etteantud info lisamine;
- loovat lähenemist võimaldavad ülesanded, kus kombineeritakse erinevaid tehnikaid ja materjale;
- ülesanne disainiprotsessi etappide läbimiseks;
- 3-mõõtmelise töö kavandamine ja loomine rühmatööna;
- eneseanalüüsi ja refleksiooni läbiviimine õpetaja antud küsimuste abil;
- arutelud eseme vormi ja otstarbe seoste üle;
- visandite esitlemine.

II kooliaste

4. klass

VÄLJASELGITAMINE, TEADMINE, MÕISTMINE

Õpitulemused II kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 4. klassis
Õpilane rakendab ja kirjeldab eakohaselt visuaalkultuuri ilminguid õpetaja ning enda valikul (teabegraafikat: silte, kaarte, infograafikat; õpikute illustratsioone, (multi)filmide ja arvutimängude pildilist külge, reklaami linnaruumis ja meedias, riietust, kaupluste vaateaknaid, internetikeskkondi, ehitatud keskkondi, esemelist tänapäeva ja pärimuskultuuri).	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • rakendab ja kirjeldab eakohaselt visuaalkultuuri ilminguid õpetaja ning enda valikul: loeb lihtsamaid kaarte ja põhiplaane seostades kujutatut reaalse ruumiga. • rakendab õpetaja abiga kahemõõtmelise kujutamise lihtsamaid baaselemente ja kompositsiooni põhimõtteid enda idee edasiandmisel; • rakendab õpetaja abiga kolmemõõtmelise kujutamise lihtsamaid baaselemente ja kompositsiooni põhimõtteid enda idee edasiandmisel.
Õpilane kasutab olulisemaid õpitud kunstimõisteid ja teab kunstnikke.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teab kahemõõtmelise kujutamise lihtsamaid baaselemente (punkt, joon, pind, hele-tumedus, värv) ja kompositsiooni põhimõtteid (tasakaal, kattumine, teravus, suurus); • teab kolmemõõtmelise kujutamise lihtsamaid baaselemente ja kompositsiooni põhimõtteid (suurus, mõõtmed, värv ja materjal); • seostab õpitud kunstnikke nende teostega.
Õpilane käitub näitusel turvaliselt ja asjalikult ning leiab enamasti ise muuseumi, galerii või virtuaalnäituse mõistmiseks vajaliku info.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab muuseumis, galeriis näituse mõistmiseks vajaliku info.
Õpilane mõistab säästlikkuse ja kestlikkuse tähtsust.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teab säästlikkuse ja kestlikkuse tähtsust; • mõistab kunstivahendite säästmise vajalikkust ja nende raiskamise tagajärgi.
Õpilane märkab, kirjeldab ning mõtestab nüüdisaegsete ja ajalooliste tarbeesemete ning hoonete erinevusi.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • võrdleb nüüdisaegsete ja ajalooliste tarbeesemete ning hoonete erinevusi.
Õpilane märkab ning kirjeldab iseseisvalt seost tarbeeseme või ruumi/hoone suuruse, vormi, materjali ja otstarbe vahel.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • märkab ja kirjeldab õpetaja abiga tarbeeseme suurust, vormi ja materjali selle otstarbe ja kasutamismugavuse aspektist.
Õpilane rakendab autorsuse üldisi põhimõtteid ning kujutiste salvestamise ja jagamise head tava.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • ei tee digitaalkujutiste salvestamise ja edastamisega kellelegi kahju;

	<ul style="list-style-type: none"> • rakendab autorsuse üldisi põhimõtteid (viitab autorile suuliselt või kirjalikult) ning kujutiste salvestamise ja jagamise head tava (viitab kasutatud allikatele oma kirjalikes töödes).
--	--

PLAANIMINE JA IDEEDE ARENDAMINE

Õpitulemused II kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 4. klassis
Õpilane lahendab õpetaja esitatud probleemi, läbides kõiki disainiprotsessi etappe ning toetudes õpetaja juhendamisele ja etteantud materjalidele.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • tuvastab küsimusi kasutades lihtsamaid probleemi tagamaid läbides kõiki disainiprotsessi etappe.
Õpilane kavandab enda idee või teose; teab, et kavand on üldistatud, ülevaatlik ja visandlik.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab enne tööle hakkamist, mis on töö idee, mida kavatseb teha, mis vahendeid ja materjale kasutab.

LOOMINE

Õpitulemused II kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 4. klassis
Õpilane loob omanäolisust taotledes kahe-, kolme- ja neljamõõtmelisi kunstitöid spontaanselt ning uurides ja kavandades.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • rakendab kahe- ja kolmemõõtmeliste teoste loomisel õpetaja abiga lihtsamaid kunstitehnikaid ja vahendeid (sh digivahendeid kasutades), luues omanäolisi kunstitöid; • järgib kunstitööde loomisel õpitud töö- ja ohutusvõtteid; • loob õpetaja etteantud teemal ja juhendamisel vabavaralises programmis lihtsamaid neljamõõtmelisi töid (animatsioon, video).
Õpilane teeb õpetaja abiga põhjendatud valikuid õpitud kunstitehnikate ja töövõtete, materjalide ning kompositsioonipõhimõtete hulgast.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • arvestab kunstitööde loomisel eelnevalt omandatud kompositsiooni lihtsamaid põhimõtteid; • Rakendab õpetaja abiga eelnevalt õpitud kunstitehnikaid ja töövõtteid ning materjale põhjendatult.

REFLEKTSIOON, ANALÜÜS JA KRIITIKA

Õpitulemused II kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 4. klassis
Õpilane analüüsib loodud ja arutleb loodu (nii kunsti kui ka visuaalsete objektide) üle isiklikult positsioonilt, seostades kunste ja kunsti teiste valdkondadega ning ühiskonna muutustega üldisemalt.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab enda ja teiste visuaalteoste olulisemaid tunnuseid (kasutatud tehnikad, teose vorm, värv ja kompositsioon, teose meeleolu); • võrdleb kunstiteoste, arvutimängude, animatsiooni või filmi meeleolu ja atmosfääri (ruumilisus, värv, valgus, heli, montaaž).

Õpilane selgitab ja analüüsib õpetaja antud küsimustele toetudes oma tööd, tuues esile töökäigu ning põhjendades oma tehtud sisulisi, uurimuslikke või loominguulisi otsuseid.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • selgitab ette antud küsimustele toetudes enda tööprotsessi ja mõtestab valminud tööd: mida ma tegin, kuidas ma tegin, miks tahtsin neid vahendeid kasutada, kuidas tulemusega rahul olen, mida õppisin?
Õpilane annab kaasõppijatele toetavat tagasisidet õpetaja pakutud vormis; põhjendab oma arvamust.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • annab kaasõppijatele toetavat tagasisidet õpetaja pakutud vormis.

Rõhuasetused õppesisu käsitlemisel 4. klassis

Visuaalne kirjaoskus

Sõnumite ja emotsioonide edastamise võtted ning vahendid. Igapäevane visuaalkultuur: sildid, liiklusemärgid, logod, sümbolid, embleemid, kaardid, tabelid, infograafika. Põhiplaan, maakaart. Kahemõõtmelise kujutamise baaselemendid (punkt, joon, kujund, pind, tekstuur, värv). Kolmemõõtmeline kujutamise baaselemendid (vorm, pind, värv, ruum, mass, materjal). Kujutamise kompositsioonipõhimõtted: kontrast, liikumine, rütm, proportsioon, tasakaal, ühtsus, mõõtmed, dominant, rõhutus. Kunstiliigid (valikuliselt): joonistus, maal, kollaaž, skulptuur, foto, animatsioon, disain, arhitektuur, sisearhitektuur, tootedisain, tarbekunst, installatsioon, trükigraafika, graafiline disain, tüpograafia, kirjatüüp, kalligraafia, stsenograafia. Portree, natüürmort.

Kunstitehnikad ja loomine

Kunstitehnikad, -stiilid ja -tehnikad (valikuliselt vastavalt püstitatud ülesandele): maal, joonistus, akvarell, mosaiik, kollaaž, grataaž, frotaaž, monotüüpia, kõrgrükk, trükigraafika, graafiline disain, tüpograafia, kirjatüüp, kalligraafia, stsenograafia, origami, modelleerimine, makett, lavakujundus, ruumikujundus. Heledusastmed värvipliiatsiga (kera, silindri, tahuka kujutamine). Näitusetöö nimesilt (autori nimi, klass, teose nimi, töö tehnika, aasta, juhendaja).

Disain ja keskkond

Disaini baaselemendid tarbeesemete puhul (värv, vorm, materjal, ruumala, mass) ning otstarve, funktsionaalsus, kasutusmugavus. Tootedisain. Tarbeesemete levinumad looduslikud (puit, klaas, lina, vill, puuvill, savi) ja tehismaterjalid (erinevad plastikud). Disainiprotsessi osad. Loodust säästva tarbimise põhimõtted, elukeskkonna parandamine kunsti, disaini ja arhitektuuri kaudu. Säästlikkus, digitaalne jalajälg, digiprügi, töövahendite säästlik kasutamine ja hooldamine.

Kunstikultuur ja ühiskond

Kunsti ajalugu: kirjasüsteemid eri ajastutest ja kultuuridest; esiaja kunst (pisiplastika, kaljujoonised, koopamaalid, megaliitiline arhitektuur); kirjasüsteemid eri ajastutest ja kultuuridest (seotuna käsitletavate teemadega). Teabe otsimine muuseumide ja galeriide kodulehtedelt ning nende külastamine. Autor, autoriõigused, viitamine, kujutise salvestamine ja jagamine, viitamine. Virtuaalsetes kunsti- ja mediakeskkondades tegutsemise eetika ja ohutus.

Praktilised tööd:

- näituste külastamised ja nähtu üle arutlemine;
- eakohaste videode vaatamine ja saadud teabe alusel küsimustele vastamine;
- lihtsamate kaartide ja põhiplaanide lugemine ning seostamine reaalse ruumiga;
- nüüdisaegsete ja ajalooliste tarbeesemete võrdlemine;
- tarbeeseme suuruse, vormi ja materjali kirjeldamine selle otstarbe ja kasutamismugavuse aspektist;
- kahe- ja kolmemõõtmeliste teoste kavandamine ja loomine (õpetaja valikul);

- enda ja teiste visuaalteoste olulisemate tunnuste kirjeldamine;
- VTS (*visual thinking strategies*) tehnika kasutamine kaaslaste kunstitööde analüüsimisel;
- kunstiteoste, arvutimängude, animatsiooni või filmi meeleolu atmosfääri võrdlemine;
- valminud töö mõtestamine ja tööprotsessi kirjeldamine;
- oma tööle enda nime, töö pealkirja ja muu etteantud info lisamine;
- tagasiside andmine kaasõpilastele õpetaja pakutud vormis.

5.klass

VÄLJASELGITAMINE, TEADMINE, MÕISTMINE

Õpitulemused II kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 5. klassis
<p>Õpilane rakendab ja kirjeldab eakohaselt visuaalkultuuri ilminguid õpetaja ning enda valikul (teabegraafikat: silte, kaarte, infograafikat; õpikute illustratsioone, (multi)filmide ja arvutimängude pildilist külge, reklaami linnaruumis ja meedias, riietust, kaupluste vaateaknaid, internetikeskkondi, ehitatud keskkondi, esemelist tänapäeva ja pärimuskultuuri).</p>	<p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • rakendab ja kirjeldab eakohaselt visuaalkultuuri ilminguid õpetaja ning enda valikul (teabegraafikat: silte, kaarte, infograafikat; õpikute illustratsioone, (multi)filmide ja arvutimängude pildilist külge, reklaami linnaruumis ja meedias). • rakendab õpetaja abiga kahemõõtmelise kujutamise lihtsamaid baaselemente ja kompositsiooni põhimõtteid enda idee edasiandmisel; • rakendab õpetaja abiga kolmemõõtmelise kujutamise lihtsamaid baaselemente ja kompositsiooni põhimõtteid enda idee edasiandmisel. • tunneb ära eri kirjasüsteeme ja seostab neid eri kultuuridega.
<p>Õpilane kasutab olulisemaid õpitud kunstimõisteid ja teab kunstnikke.</p>	<p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab kahemõõtmelise kujutamise tähtsamaid baaselemente (tegelased, karakterid, objektid ja taust, keskkond) ja kompositsiooni põhimõtteid (dominant, koloriit); • teab kolmemõõtmelise kujutamise lihtsamaid baaselemente ja kompositsiooni põhimõtteid (suurussuhted, ruum teose ümber, vaadeldavus erinevatest külgedest); • teab järgmisi mõisteid: arhitektuur, sisearhitektuur, tootedisain, tarbekunst, abstraktne kunst; • kasutab ühe kunstnikuga seoses olulisemaid kunstimõisteid (nt maalikunstnik, graafik, arhitekt, skulptor, animaator, looming, maalikunst, graafika, animatsioon, skulptuur jms); • teab järgmisi mõisteid: kaadriplaan (üldplaan, keskpiaan, suur plaan, esiplaan, tagaplaan, detail, taust), karakter, koloriit.

Õpilane käitub näitusel turvaliselt ja asjalikult ning leiab enamasti ise muuseumi, galerii või virtuaalnäituse mõistmiseks vajaliku info.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> käitub näitusel turvaliselt ja asjalikult ning leiab enamasti ise muuseumi, galerii või virtuaalnäituse mõistmiseks vajaliku info.
Õpilane mõistab säästlikkuse ja kestlikkuse tähtsust.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> teab ja mõistab säästlikkuse ja kestlikkuse tähtsust; mõistab kunstivahendite säästmise vajalikkust ja nende raiskamise tagajärgi.
Õpilane märkab, kirjeldab ning mõtestab nüüdisaegsete ja ajalooliste tarbeesemete ning hoonete erinevusi.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> võrdleb nüüdisaegse ja ajaloolise tarbeeseme erinevusi ja sarnasusi ning analüüsib kuidas tarbeeseme funktsionaalsus on arenenud.
Õpilane märkab ning kirjeldab iseseisvalt seost tarbeeseme või ruumi/hoone suuruse, vormi, materjali ja otstarbe vahel.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> märkab ja kirjeldab õpetaja abiga tarbeeseme, ruumi või hoone suurust, vormi ja materjali selle otstarbe ja kasutamismugavuse aspektist.
Õpilane rakendab autorsuse üldisi põhimõtteid ning kujutiste salvestamise ja jagamise head tava.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> ei tee digitaalkujutiste salvestamise ja edastamisega kellelegi kahju; rakendab autorsuse üldisi põhimõtteid (viitab autorile suuliselt või kirjalikult) ning kujutiste salvestamise ja jagamise head tava (viitab kasutatud allikatele oma kirjalikes töödes).

PLAANIMINE JA IDEEDE ARENDAMINE

Õpitulemused II kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 5. klassis
Õpilane lahendab õpetaja esitatud probleemi, läbides kõiki disainiprotsessi etappe ning toetudes õpetaja juhendamisele ja etteantud materjalidele.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> uurib ja analüüsib kunstitööd kavandades teemaga seotud allikaid ning kasutab allikatest leitud ja oma ideede edasiarendamisel.
Õpilane kavandab enda idee või teose; teab, et kavand on üldistatud, ülevaatlik ja visandlik.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> teeb visandi enne töö loomist; katsetab värve enne tööle kandmist lisapaberil; kasutab abijooni portree või figuuri loomisel.

LOOMINE

Õpitulemused II kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 5. klassis
Õpilane loob omanäolisust taotledes kahe-, kolme- ja neljamõõtmelisi kunstitöid spontaanselt ning uurides ja kavandades.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> rakendab kahe- ja kolmemõõtmeliste teoste loomisel õpetaja abiga lihtsamaid kunstitehnikaid, vahendeid (sh digivahendeid kasutades - telefoni kaamera, digijoonistuse rakendused jms), baaselemente ja kompositsiooni põhimõtteid, luues omanäolisi kunstitöid;

	<ul style="list-style-type: none"> • järgib kunstitööde loomisel õpitud töö- ja ohutusvõtteid; • loob kunstitöid spontaanselt, ilma kavandamata; • loob kunstiteose eelnevalt teemat uurides, ja ideed kavandades; • kavandab loob õpetaja etteantud teemal ja juhendamisel vabavaraalises programmis lihtsamaid neljamõõtmelisi töid (animatsioon, video).
Õpilane teeb õpetaja abiga põhjendatud valikuid õpitud kunstitehnikate ja töövõtete, materjalide ning kompositsioonipõhimõtete hulgast.	<p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • arvestab kunstitööde loomisel eelnevalt omandatud kompositsiooni lihtsamaid põhimõtteid; • Rakendab õpetaja abiga eelnevalt õpitud kunstitehnikaid ja töövõtteid ning materjale põhjendatult.

REFLEKTSIOON, ANALÜÜS JA KRIITIKA

Õpitulemused II kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 5. klassis
Õpilane analüüsib loodut ja arutleb loodu (nii kunsti kui ka visuaalsete objektide) üle isiklikult positsioonilt, seostades kunste ja kunsti teiste valdkondadega ning ühiskonna muutustega üldisemalt.	<p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab enda ja teiste visuaalsete olulisemaid tunnuseid (kasutatud tehnikad, teose vorm, värv ja kompositsioon, teose meeleolu); • võrdleb kunstiteoste, arvutimängude, animatsiooni või filmi meeleolu ja atmosfääri (ruumilisus, värv, valgus, heli, montaaž).
Õpilane selgitab ja analüüsib õpetaja antud küsimustele toetudes oma tööd, tuues esile töökäigu ning põhjendades oma tehtud sisulisi, uurimuslikke või loomingulisi otsuseid.	<p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab ette antud küsimustele toetudes enda tööprotsessi ja mõtestab valminud tööd: mida ma tegin, kuidas ma tegin, miks tahtsin neid vahendeid kasutada, kuidas tulemusega rahul olen, mida õppisin?
Õpilane annab kaasõppijatele toetavat tagasisidet õpetaja pakutud vormis; põhjendab oma arvamust.	<p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • annab klassikaaslaste teostele tagasisidet, põhjendab enda arvamust.

Rõhuasetused õppesisu käsitlemisel 5. klassis

Visuaalne kirjaoskus

Sõnumite ja emotsioonide edastamise võtted ning vahendid. Igapäevane visuaalkultuur: sildid, liiklusemärgid, logod, sümbolid, embleemid, kaardid, tabelid, infograafika, raamatute illustratsioonid, animafilmid, arvutimängud, mänguasjade kujundus. Sisekujunduse kavand. Kahemõõtmelise ja kolmemõõtmelise kujutamise baaselemendid. Kujutamise kompositsioonipõhimõtted ning kompositsiooni kirjeldamine (suurem, väiksem, ühesuurused, ees, taga, lähemal, kaugemal, üleval, all, kõrval, paremal, vasakul, keskel, ääres, lähedal, koos, eraldi, tasakaalus). Joone, kujundi, vormi ja tekstuuri kirjeldamine (horisontaalne, vertikaalne, diagonaalne, sirge, kõver, laineline, kaarduv, sujuv, terav, kandiline, ümar, sile, kare, krobeline jms). Liikumise mulje loomise põhimõtted. Värviteooria alused: koloriit; primaar- ja sekundaarvärvid; värvitemperatuur - soojad ja külmad toonid. Kunstiliigid

(valikuliselt): joonistus, maal, kollaaž, skulptuur, foto, animatsioon, disain, arhitektuur, sisearhitektuur, tootedisain, tarbekunst, installatsioon, trükigraafika, graafiline disain, tüpograafia, kirjatüüp, kalligraafia, stsenograafia. Linnavaate, maastikuvaate kujutamine. Realistlikkus ja abstraktsus kunstis.

Kunstitehnikad ja loomine

Kunstitehnikad, -stiilid ja -tehnikad (valikuliselt vastavalt püstitatud ülesandele): maal, joonistus, akvarell, mosaiik, kollaaž, grataaž, frottaaž, monotüüpia, kõrgrükk, trükigraafika, graafiline disain, tüpograafia, kirjatüüp, kalligraafia, stsenograafia, origami, modelleerimine, makett, lavakujundus, ruumikujundus. Inimese näo kujutamise lihtsad proportsioonireeglid. Digitaalsed joonistus-, foto-, video- ja animatsioonitehnikad. Narratiivi loomine (karakter, tegevuspaik, tegelased, sissejuhatus, teema arendus, kulminatsioon, puänt). Näitusetöö nimesilt (autori nimi, klass, teose nimi, töö tehnika, aasta, juhendaja).

Disain ja keskkond

Disaini baaselemendid graafilises disainis (värv, vorm, materjal, mass) ning otstarve, funktsionaalsus, kasutusmugavus. Graafiline disain. Graafilises disainis kasutatavad materjalid. Disainiprotsessi kavandamine. Loodust säästva tarbimise põhimõtted, elukeskkonna parandamine kunsti, disaini ja arhitektuuri kaudu. Säästlikkus, digitaalne jalajälg, digiprügi, töövahendite säästlik kasutamine ja hooldamine.

Kunstikultuur ja ühiskond

Kunstiajalugu: kirjasüsteemid eri ajastutest ja kultuuridest; varased tsivlisatsioonid - Mesopotaamia, Egiptus; antiikaja kunst Kreekas ja Roomas; kirjasüsteemid eri ajastutest ja kultuuridest (seotuna käsitletavate teemadega). Teabe otsimine muuseumide ja galeriide kodulehtedelt ning nende külastamine. Autor, autoriõigused, viitamine, kujutise salvestamine ja jagamine, viitamine. Virtuaalsetes kunsti- ja meediakeskkondades tegutsemise eetika ja ohutus.

Praktilised tööd:

- näituste külastamine, vajaliku info leidmine ja nähtu üle arutlemine;
- eakohaste videode vaatamine ja saadud teabe alusel küsimustele vastamine ja nähtu üle arutlemine;
- erinevate kirjasüsteemide uurimine ja seostamine eri kultuuridega;
- kahe- ja kolmemõõtmeliste teoste kavandamine ja loomine (õpetaja valikul);
- nüüdisaegsete ja ajalooliste tarbeesemete võrdlemine (sarnasused ja erinevused, funktsionaalsuse areng);
- tarbeeseme, ruumi või hoone kirjeldamine (suurus, vorm, materjal) selle otstarbe ja kasutamismugavuse aspektist;
- visandi tegemine enne töö teostamist;
- portree ja figuuri loomine;
- spontaansete kunstitööde loomine;
- töö kirjalike allikatega, enne kunstiteose loomist;
- lihtsa neljamõõtmelise töö loomine õpetaja abiga (video, animatsioon);
- enda ja teiste visuaalsete olulisemate tunnuste kirjeldamine;
- kunstiteoste, arvutimängude, animatsiooni või filmi meeleolu atmosfääri võrdlemine;
- valminud töö mõtestamine ja tööprotsessi kirjeldamine;
- tagasiside andmine kaasõpilastele, põhjendades enda arvamust;
- VTS (*visual thinking strategies*) tehnika kasutamine kaaslaste kunstitööde analüüsimisel;
- oma tööle enda nime, töö pealkirja ja muu etteantud info lisamine.

6. klass

VÄLJASELGITAMINE, TEADMINE, MÕISTMINE

Õpitulemused II kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 6. klassis
Õpilane rakendab ja kirjeldab eakohaselt visuaalkultuuri ilminguid õpetaja ning enda valikul (teabegraafikat: silte, kaarte, infograafikat; õpikute illustratsioone, (multi)filmide ja arvutimängude pildilist külge, reklaami linnaruumis ja meedias, riietust, kaupluste vaateaknaid, internetikeskkondi, ehitatud keskkondi, esemelist tänapäeva ja pärimuskultuuri).	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab visuaalkultuuri ilminguid: reklaami linnaruumis ja meedias, riietust, kaupluste vaateaknaid, internetikeskkondi, ehitatud keskkondi, esemelist tänapäeva ja pärimuskultuuri; • rakendab kahemõõtmelise kujutamise lihtsamaid baaselemente ja kompositsiooni põhimõtteid enda idee edasiandmisel; • rakendab kolmemõõtmelise kujutamise lihtsamaid baaselemente ja kompositsiooni põhimõtteid enda idee edasiandmisel. • rakendab kunstitöö loomisel õpetaja abiga video ja animatsiooni loomise tehnikaid ja põhimõtteid; • rakendab eakohaselt teabegraafikat;
Õpilane kasutab olulisemaid õpitud kunstimõisteid ja teab kunstnikke.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teab järgmisi mõisteid: trükigraafika, graafiline disain, tüpograafia, kirjatüüp, kalligraafia, stsenaarium, tekstuur, rütm, tsentraalperspektiiv, värvusperspektiiv, mass, dominant, proportsioonid, kaadriplaanid, tempo, puänt, stiliseerimine. • teab kahemõõtmelise kujutamise tähtsamaid baaselemente ja kompositsiooni põhimõtteid; • teab kolmemõõtmelise kujutamise põhilisi baaselemente ja kompositsiooni põhimõtteid; • seostab õpitud kunstnikke nende loodud kunstiteostega.
Õpilane käitub näitusel turvaliselt ja asjalikult ning leiab enamasti ise muuseumi, galerii või virtuaalnäituse mõistmiseks vajaliku info.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • käitub näitusel turvaliselt ja asjalikult ning leiab enamasti ise muuseumi, galerii või virtuaalnäituse mõistmiseks vajaliku info.
Õpilane mõistab säästlikkuse ja kestlikkuse tähtsust.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teab ja mõistab säästlikkuse ja kestlikkuse tähtsust; • mõistab kunstivahendite säästmise vajalikkust ja nende raiskamise tagajärgi. • teadvustab õpetaja abiga oma digitaalset jalajälge.
Õpilane märkab, kirjeldab ning mõtestab nüüdisaegsete ja ajalooliste tarbeesemete ning hoonete erinevusi.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • mõtestab lihtsamal tasemel ajaloolise ja kaasaegse ruumikeskkonna (tuttav film, koolikeskkond, linnaruum, kauplus, kaubanduskeskus, kino jms) erinevusi selle otstarbe ja kasutatavuse aspektist.
Õpilane märkab ning kirjeldab iseseisvalt seost tarbeeseme või ruumi/hoone suuruse, vormi, materjali ja otstarbe vahel.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • märkab ja kirjeldab seoseid ruumikeskkonna suuruse, vormi ja materjalikasutuse selle ruumikeskkonna otstarbe ja kasutatavuse vahel.

Õpilane rakendab autorsuse üldisi põhimõtteid ning kujutiste salvestamise ja jagamise head tava.	<p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • ei tee digitaalkujutiste salvestamise ja edastamisega kellelegi kahju; • rakendab autorsuse üldisi põhimõtteid (viitab autorile suuliselt või kirjalikult) ning kujutiste salvestamise ja jagamise head tava (viitab kasutatud allikatele oma kirjalikes töödes). • selgitab oma loodud digitaalkujutiste avalikustamisega seotud võimalikke tagajärgi ja ohtusid.
--	---

PLAANIMINE JA IDEEDE ARENDAMINE

Õpitulemused II kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 6. klassis
Õpilane lahendab õpetaja esitatud probleemi, läbides kõiki disainiprotsessi etappe ning toetudes õpetaja juhendamisele ja etteantud materjalidele.	<p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • tuvastab erinevaid uurimisviise kasutades probleemi tagamaid (miks, millal ja kuidas see probleem esineb ja kuidas see probleemi puudutavaid osapooli mõjutab); • sõnastab probleemi võimalikud põhjused; • lahendab õpetaja esitatud probleemi läbides kõiki disainiprotsessi etappe; • probleemi lahendamisel toetub õpetaja juhendamisele ja etteantud materjalidele.
Õpilane kavandab enda idee või teose; teab, et kavand on üldistatud, ülevaatlik ja visandlik.	<p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, mis on kavand ning tunneb kavandamise põhimõtteid ja eesmärke • rakendab omandatud teadmisi lihtsama kavandi loomisel; • rakendab abijooni figuuri, portree ja tsentraalperspektiivi kujutamisel.

LOOMINE

Õpitulemused II kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 6. klassis
Õpilane loob omanäolisust taotledes kahe-, kolme- ja neljamõõtmelisi kunstitöid spontaanselt ning uurides ja kavandades.	<p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • rakendab kahe- ja kolmemõõtmeliste teoste loomisel kunstitehnikaid, vahendeid baaselemente ja kompositsiooni põhimõtteid, luues omanäolisi kunstitöid; • kombineerib kahe- ja kolmemõõtmelisi elemente digiloomingus; • pakub ise teemasid ja loob kunstitöid spontaanselt; • kavandab ja loob kunstiteose eelnevalt teemat uurides ja teemapõhiseid materjale analüüsis; • järgib kunstitööde loomisel õpitud töö- ja ohutusvõtteid; • kavandab loob enamasti iseseisvalt vabavaralises programmis lihtsamaid neljamõõtmelisi töid (animatsioon, video).

Õpilane teeb õpetaja abiga põhjendatud valikuid õpitud kunstitehnikate ja töövõtete, materjalide ning kompositsioonipõhimõtete hulgast.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teeb õpetaja abiga põhjendatud valikuid õpitud kunstitehnikate ja töövõtete, materjalide ning kompositsioonipõhimõtete hulgast.
---	---

REFLEKTSIOON, ANALÜÜS JA KRIITIKA

Õpitulemused II kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 6. klassis
Õpilane analüüsib loodut ja arutleb loodu (nii kunsti kui ka visuaalsete objektide) üle isiklikult positsioonilt, seostades kunste ja kunsti teiste valdkondadega ning ühiskonna muutustega üldisemalt.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab ja mõtestab enda ning teiste visuaalteoste olulisemaid tunnuseid (kasutatud tehnikad, teose vorm, värv ja kompositsioon, teose meeleolu, sümbolid, sisu elemendid); • leiab kunstikultuuri seoseid muude valdkondadega nii ajaloo kui tänapäevast, tuginedes kirjandusele, populaarkultuurile ja isiklikule kogemusele; • analüüsib etteantud küsimustele toetudes enda loodud kunstiteost ja tööprotsessi, seostades oma tööd teiste valdkondadega.
Õpilane selgitab ja analüüsib õpetaja antud küsimustele toetudes oma tööd, tuues esile töökäigu ning põhjendades oma tehtud sisulisi, uurimuslikke või loomingulisi otsuseid.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • selgitab ja analüüsib õpetaja antud küsimustele toetudes oma tööd, tuues esile töökäigu ning põhjendades oma tehtud sisulisi, uurimuslikke või loomingulisi otsuseid.
Õpilane annab kaasõppijatele toetavat tagasisidet õpetaja pakutud vormis; põhjendab oma arvamust.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • annab kaasõppijatele toetavat tagasisidet õpetaja pakutud vormis; põhjendab oma arvamust.

Rõhuasetused õppesisu käsitlemisel 6. klassis

Visuaalne kirjaoskus

Sõnumite ja emotsioonide edastamise võtted ning vahendid muistsetest aegadest tänapäevani. Igapäevane visuaalkultuur: sildid, liiklusemärgid, logod, sümbolid, embleemid, kaardid, tabelid, infograafika, raamatute illustatsioonid, animafilmid, arvutimängud, mänguasjade kujundus, reklaam avalikus ruumis, reklaam meedias, veebikeskkonnad, riietus ja mood, kaupluste vaateaknad. Karakter, keskkond. Kahemõõtmelise ja kolmemõõtmelise kujutamise baaselemendid. Kujutamise kompositsiooni põhimõtted. Perspektiiv (tsentraalperspektiiv, värvusperspektiiv). Ruumiillusiooni loomine (kattumine, teravus, suurus). Neljamõõtmelise teose baaselemendid (kaadriplaanid: üldplaan, keskplaan, suur plaan, detail; taust, esiplaan, tagaplaan; montaaž, heli, valgus, lugu). Kunstiliigid (valikuliselt): joonistus, maal, kollaaž, skulptuur, foto, animatsioon, disain, arhitektuur, sisearhitektuur, tootedisain, tarbekunst, installatsioon, trükigraafika, graafiline disain, tüpograafia, kirjatüüp, kalligraafia, stsenograafia. Interjöörivaate kujutamine.

Kunstitehnikad ja loomine

Kunstitehnikad, -stiilid ja -tehnikad (valikuliselt vastavalt püstitatud ülesandele): maal, joonistus, akvarell, mosaiik, kollaaž, grataaž, frotaaž, monotüüpia, kõrgrükk, trükigraafika, graafiline disain, tüpograafia, kirjatüüp, kalligraafia, stsenograafia, origami, modelleerimine,

makett, lavakujundus, ruumikujundus. Sõnumite ja emotsioonide edastamine kunstis. Oma tööde võrdlemine kunstiajaloo näidetega. Hoonete erinevused ajastute ja funktsiooni järgi. Pöördkehad ja mahulised esemed. Inimese liikumisasendid. Keha mahulisus. Pea profiilis. Esemete jaotumine geomeetrilisteks kehadeks. Digitaalsed joonistus-, foto-, video- ja animatsioonitehnikad. Narratiivi loomine (karakter, tegevuspaik, tegelased, sissejuhatus, teema arendus, kulminatsioon, puänt). Piltide, teksti, heli ja liikumise koosmõju. Näitusetöö nimesilt (autori nimi, klass, teose nimi, töö tehnika, aasta, mõõdud, juhendaja).

Disain ja keskkond

Disaini baaselemendid visuaalkultuuris laiemalt (värv, vorm, materjal, ruumala, mass) ning otstarve, funktsionaalsus, kasutusmugavus. Digitoote disain. Disainiprotsessi kavandamine ja visualiseerimine. Loodust säästva tarbimise põhimõtted, elukeskkonna parandamine kunsti, disaini ja arhitektuuri kaudu. Säästlikkus, digitaalne jalajälg, digiprügi, töövahendite säästlik kasutamine ja hooldamine.

Kunstikultuur ja ühiskond

Kunstiajalugu: kirjasüsteemid eri ajastutest ja kultuuridest; keskaja kunst Eestis - kirikud, kloostrid, linnused, Tallinna vanalinn; mõisaarhitektuur, taluarhitektuur, pärimuskultuur; kirjasüsteemid eri ajastutest ja kultuuridest (seotuna käsitletavate teemadega). Kunstiga seotud elukutsed: kunstnik, arhitekt, skulptor, animaator, sisearhitekt, disainer, illustraator. Teabe otsimine muuseumide ja galeriide kodulehtedelt ning nende külastamine. Autor, autoriõigused, viitamine, kujutise salvestamine ja jagamine, viitamine. Virtuaalsetes kunsti- ja meediakeskkondades tegutsemise eetika ja ohutus.

Praktilised tööd:

- näituste külastamine (sh ka virtuaalnäituste), vajaliku info leidmine ja nähtu üle arutlemine;
- eakohaste videode vaatamine ja saadud teabe alusel küsimustele vastamine ja nähtu üle arutlemine;
- visuaalkultuuri ilmingute kirjeldamine;
- kahe- ja kolmemõõtmeliste teoste kavandamine ja loomine (õpetaja valikul);
- neljamõõtmelise töö loomine õpetaja abiga (video, animatsioon);
- teabegraafika loomise ülesanded (liiklusmärk jms);
- nüüdisaegse ja ajalooliste ruumikeskkonna võrdlemine ja mõtestamine (sarnasused ja erinevused, muutused ajas);
- ruumikeskkonna suuruse, vormi ja materjalikasutamise kirjeldamine selle otstarbe ja kasutamismugavuse aspektist;
- probleemide lahendamine, läbides kõik disainiprotsessi etapid;
- loovtööd portree, figuuri ja tsentraalperspektiivi kujutamiseks;
- spontaansete kunstitööde loomine;
- kahe- ja kolmemõõtmeliste elementide kombineerimine;
- visandi tegemine enne töö teostamist;
- töö kirjalike allikatega, enne kunstiteose loomist;
- enda ja teiste visuaalteoste olulisemate tunnuste kirjeldamine;
- kunstiteoste, arvutimängude, animatsiooni või filmi meeleolu atmosfääri võrdlemine;
- enda valminud töö analüüsimine ja tööprotsessi kirjeldamine etteantud küsimuste alusel, seostades seda teiste valdkondadega;
- tagasiside andmine kaasõpilastele, põhjendades enda arvamust;
- VTS (*visual thinking strategies*) tehnika kasutamine kaaslaste kunstitööde analüüsimisel;
- oma tööle enda nime, töö pealkirja ja muu etteantud info lisamine.

III kooliaste

7. klass

VÄLJASELGITAMINE, TEADMINE, MÕISTMINE

Õpitulemused III kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 7. klassis
Õpilane analüüsib enne kasutamist visuaalseid kujutisi, keskkondi, jooniseid, skeeme ja sümboliteid suhtluses.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • rakendab ja kirjeldab eakohaselt visuaalkultuuri ilminguid õpetaja ning enda valikul; • kirjeldab analüüsib digitaalses keskkonnas kasutatavaid visuaalseid elemente.
Õpilane uurib iseseisvalt kunstnike, kunstiteoste ja kunstivoolude tausta.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab internetist infot kunstnike, kunstiteoste ja kunstivoolude kohta.
Õpilane leiab infot erinevate allikate kohta, suhtudes neisse allikakriitiliselt.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab infot erinevate allikate kohta, suhtudes neisse allikakriitiliselt.
Õpilane kasutab peamisi kunstimõisteid ja teab kunstnikke.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab õpitud kunstimõisteid ja teab õpitud kunstnikke.
Õpilane käitub kultuurikeskkondades reeglite järgi (vajaduse korral oskab reeglid välja selgitada) ning saab iseseisvalt vajaliku teabe leidmise ja sündmuse kogemisega hakkama.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • selgitab eelnevalt välja külastatava kultuurikeskkonnas kehtivad käitumisreeglid; • käitub külastatavates kultuurikeskkondades reeglite järgi.
Õpilane teab, mida kujutab endast disain ning kuidas töötab disainer.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab erinevate disainivaldkondade esindajate põhitegevusi.
Õpilane mõistab vormide ja värvide subjektiivsemaid ning universaalsemaid tähendusi.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • tuvastab ja selgitab visuaalkultuuris levinumaid värvikasutusega seotud tähendusi.
Õpilane teab, mis on kopeerimine ja plagiaat, ning oskab teiste autorite teoseid ja nende osi kasutada oma uurimistöös või loomes nii, et tegevus ei riiva autori õigusi.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • rakendab autorsuse üldisi põhimõtteid (viitab autorile suuliselt või kirjalikult) ning kujutiste salvestamise ja jagamise head tava (viitab kasutatud allikatele oma kirjalikes töödes); • ei tee digitaalkujutiste salvestamisel, kopeerimisel ja edastamisel kellelegi kahju; • teab, mis on plagiaat.

PLAANIMINE JA IDEEDE ARENDAMINE

Õpitulemused III kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 7. klassis
Õpilane oskab arendada oma ideed, lähtudes eesmärgist.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab oma teose jaoks ideid tänapäevast või ajaloost ning teeb kirjalikke ja visuaalseid märmeid;

	<ul style="list-style-type: none"> • oma tööd kavandades pakub välja erinevaid lahendusvariante; • teeb idee kavandamisel visandi.
Õpilane märkab ja kirjeldab igapäevaelu probleeme, mida lahendades läbib kõik disainiprotsessi etapid.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • märkab ja kirjeldab teda ümbritsevaid probleemolukordi.
Õpilane rakendab uurimismeetodeid õpetaja abiga.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab õpetaja juhendamisel probleemide lahendamisel erinevaid uurimisviise ning tuvastab probleemi tagamaid; • uurib õpetaja abiga näiteid, kuidas on mingit probleemi varem lahendatud.

LOOMINE

Õpitulemused III kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 7. klassis
Õpilane loob omanäolisust taotledes kahe-, kolme- ja neljamõõtmelisi kunstitöid spontaanselt ja põhjalikult uurides ning teadlikult kavandades.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • loob kahe-, kolme- ja neljamõõtmelisi (sh digikeskkonnas) kunstitöid spontaanselt, lähtudes enda individuaalsusest ja huvidest; • loob kahe-, kolme- ja neljamõõtmelisi (sh digikeskkonnas) kunstitöid eelnevalt ideed uurides ja kavandades.
Õpilane valib loomeprotsessis sihipäraselt materjale ja tehnikavõtteid ning rakendab töövõtteid ja kompositsiooni põhimõtteid.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • valib loomisel eelnevalt õpitud kunstitehnikaid, töövõtteid, materjale ning kompositsiooni põhimõtteid põhjendatult, enamasti teadlikult, vajadusel õpetaja abiga.
Õpilane oskab rühmaliikmena luua ühistöödest tervikliku väljapaneku ja esitleda teost publikule.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • tunneb loomingu esitlemise põhimõtteid; • leiab rühmaliikmena ühistöö või individuaalselt loodud tööle eksponeerimiseks koha, kus see on hästi vaadeldav.

REFLEKTSIOON, ANALÜÜS JA KRIITIKA

Õpitulemused III kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 7. klassis
Õpilane analüüsib teost (ülesehitus ja vorm, tähistavus, peamised sümbolid, kontekst), leiab erinevaid tõlgendusvõimalusi ja vaatepunkte, põhjendab neid tööle tuginedes ning kasutab kunstist rääkides oskussõnavara.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • analüüsib tarbeeset (vorm, värv, funktsioon, kasutajasõbralikkus jms), leiab erinevaid tõlgendusvõimalusi ja vaatepunkte, kasutades õpitud oskussõnavara.

Õpilane leiab seoseid ühiskonnaelu valdkondadega nii ajaloost kui ka tänapäevast, tuginedes teistele õppeainetele, erialakirjandusele, aimekirjandusele, popkultuurile ja meediale.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> leiab seoseid ühiskonnaelu valdkondadega nii ajaloost kui ka tänapäevast, seoses mingi tarbeeseme kasutamisega. võrdleb nüüdisaegsete ja ajalooliste tarbeesemete ning hoonete erinevusi.
Õpilane mõtestab esemelise ja ruumilise keskkonna või disaininäidete esteetilisi, funktsionaalseid ning ökoloogilisi aspekte.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> mõtestab esemelise ja ruumilise keskkonna või disaininäidete (õpetaja valikul) esteetilisi, funktsionaalseid ning ökoloogilisi aspekte.
Õpilane selgitab oma tööd ning valitud töökäigu ja sõnumi võimalikke teisi võimalusi; põhjendab sisulisi, uurimuslikke või loomingulisi otsuseid ja eksponeerimise valikuid.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> selgitab enda tööprotsessi ja mõtestab valminud tööd: mida ma tegin, kuidas ma tegin, miks tahtsin neid vahendeid kasutada, kuidas tulemusega rahul olen, mida õppisin?
Õpilane kuulab kaasõppijate seisukohti, põhjendab enda arvamust, annab toetavat tagasisidet ning aktseptib eriarvamusi.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> annab kaasõpilastele toetavat tagasisidet ning põhjendab oma arvamust; kuulab kaasõpilaste seisukohti ning aktsepteerib enamasti eriarvamusi.

Rõhuasetused õppesisu käsitlemisel 7. klassis

Visuaalne kirjaoskus

Teatud kujutamisevõtete ja tehnikate teadlik valik (isiklik stiil). Kunstiteosed, -stiilid ja lood inspiratsiooniallikana. Kadreerimine, pildiplaanid, detailid. Kunstiteose vorm ja kompositsioon, materjalid, tehnika, ümbrus (kontekst), sõnum jne. Tänav, taluõu jne (maja välisdetailid). Ruumi kolm mõõdet. Inimene perspektiivis, pea rakursis, näo detailid. Geomeetiline kujund sümbolina. Igapäevane visuaalkultuur: digitaalsed keskkonnad, nt meediaportaalid. Kahemõõtmelise ja kolmemõõtmelise kujutamise baaselemendid. Kujutamise kompositsioonipõhimõtted. Kompositsiooni kirjeldamine. Joone, kujundi, vormi ja tekstuuri kirjeldamine. Perspektiiv (tsentraalperspektiiv, värvusperspektiiv). Värviteooria (koloriit; värvinimetused primaar- ja sekundaarvärvide piires; värvitemperatuur). Ruumiillusiooni loomise põhimõtted. Liikumise mulje loomine. Neljamõõtmelise teose baaselemendid. Kunstiliigid. Kunstižanrid. Figuraalne ja abstraktne kujutamine.

Kunstitehnikad ja loomine

Ideest ja eesmärgist lähtuvalt materjalide, tehnikate ja väljendusvahendite valimine. Maal – maalimine erinevatele materjalidele. Skulptuur - paberskulptuur ilma liimita. Graafika - trükigraafika ja värvi- ning viltpliiatsite ühendamine.

Kunstitehnikad, -stiilid ja –tehnikad (valikuliselt vastavalt püstitatud ülesandele): maal, joonistus, kollaaž, grataaž, frotaaž, mosaiik, monotüüpia, foto, origami, modelleerimine, makett, lavakujundus, kollaaž, kõrgtrükk, akvarell, trükigraafika, graafiline disain, tüpograafia, kirjatüüp, kalligraafia, stsenograafia.

Digitaalsed joonistus-, foto-, video- ja animatsioonitehnikad. Narratiivi loomine (karakter, tegevuspaik, tegelased, sissejuhatus, teema arendus, kulminatsioon, puänt). Piltide, teksti, heli ja liikumise koosmõju.

Näitusetöö nimesilt (autori nimi, klass, teose nimi, töö tehnika, aasta, mõõdud, juhendaja).

Disain ja keskkond

Disaini baaselemendid tarbeesemete puhul, graafilises disainis ja visuaalkultuuris laiemalt (värv, vorm, materjal, ruumala, mass) ning otstarve, funktsionaalsus, kasutusmugavus. Disaini liigid: tootedisain, digitoote disain, graafiline disain. Ergonoomika, moodul-süsteemid, sihtgrupp jt mõisted. Sihtrühmapõhine lähteülesanne. Looduslikud ja tehiskeskkonnad. Arhitektuuri ja disaini funktsionaalsus, ökoloogilisus, esteetilisus ja eetilisus.

Kunstikultuur ja ühiskond

Kunstiajalugu: keskaja arhitektuur Euroopas ja Eestis (gooti ja romaani kirikuarhitektuur, linnusearhitektuur); ehitusplastika, vitraažid, illumineeritud käsikirjad; relikviaarid.

Kunstiga seotud elukutsed: kunstnik, arhitekt, skulptor, animaator, sisearhitekt, disainer, illustraator, konservator, kuraator, kujundaja, toimetaja.

Teabe otsimine muuseumide ja galeriide kodulehtedelt ning nende külastamine. Muuseumide haridusprogrammides osalemine. Autor, autoriõigused, viitamine, kujutise salvestamine ja jagamine, viitamine.

Keskkonnamõju, säästlikkus, digitaalne jalajälg, digiprügi, töövahendite säästlik kasutamine ja hooldamine.

Praktilised tööd:

- õpilase valitud digitaalses keskkonnas kasutatavate visuaalsete elementide analüüsimine;
- internetist infot otsimine (tulenevalt ülesande püstitusest) ja selle usaldusvääruse hindamine;
- erinevate kultuurikeskkondade ja sündmuste külastamine (ka virtuaalkeskkonnas), vajaliku info leidmine ja nähtust või kogetust kokkuvõtte tegemine;
- eakohaste videode vaatamine ja saadud teabe alusel küsimustele vastamine ja nähtu üle arutlemine;
- idee kavandamisel visandi tegemine;
- ülesanne ühe konkreetse probleemi lahendamiseks (läbides kõiki disainiprotsessi etappe);
- kahemõõtmeliste kunstitööde loomine nii spontaanselt kui eelnevalt ideed uurides ja kavandades (nii õpilase kui õpetaja valikul);
- kolmemõõtmeliste kunstitööde loomine nii spontaanselt kui eelnevalt ideed uurides ja kavandades (nii õpilase kui õpetaja valikul);
- neljamõõtmeliste kunstitööde (sh digikeskkonnas) loomine nii spontaanselt kui eelnevalt ideed uurides ja kavandades (nii õpilase kui õpetaja valikul);
- tervikliku väljapaneku kavandamine koos klassikaaslastega;
- ühe-kahe tarbeeseme vormi, värvikasutuse, funktsiooni, kasutajasõbralikkuse jms analüüsimine;
- ülesanded nüüdisaegsete ja ajalooliste tarbeesemete ning hoonete erinevuste võrdlemise ja mõtestamise kohta (sarnasused ja erinevused, muutused ajas);
- enda tööprotsessi kirjeldamine ja töö analüüsimine etteantud mudeli alusel;
- tagasiside andmine kaasõpilastele, põhjendades enda arvamust;
- VTS (*visual thinking strategies*) tehnika kasutamine kaaslaste kunstitööde analüüsimisel.

8.klass

VÄLJASELGITAMINE, TEADMINE, MÕISTMINE

Õpitulemused III kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 8. klassis
Õpilane analüüsib enne kasutamist visuaalseid kujutisi, keskkondi, jooniseid, skeeme ja sümboleid suhtluses.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab ja analüüsib eakohaselt visuaalkultuuri ilminguid õpetaja ning enda valikul.

Õpilane uurib iseseisvalt kunstnike, kunstiteoste ja kunstivoolude tausta.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab kunstnike, kunstiteoste ja kunstivoolude tausta uurimisel sõnastikke ja entsüklopeediaid (sh digikeskkonnas).
Õpilane leiab infot erinevate allikate kohta, suhtudes neisse allikakriitiliselt.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab infot erinevatest infoallikatest, tuues esile detailid ja olulisemad punktid.
Õpilane kasutab peamisi kunstimõisteid ja teab kunstnikke.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab õpitud kunstimõisteid ja teab õpitud kunstnikke.
Õpilane käitub kultuurikeskkondades reeglite järgi (vajaduse korral oskab reeglid välja selgitada) ning saab iseseisvalt vajaliku teabe leidmise ja sündmuse kogemisega hakkama.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • selgitab eelnevalt välja külastatava kultuurikeskkonnas kehtivad käitumisreeglid; • leiab iseseisvalt vastava teabe; • käitub külastatavates kultuurikeskkondades reeglite järgi.
Õpilane teab, mida kujutab endast disain ning kuidas töötab disainer.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab erinevaid disainivaldkondi ja disaineri üldisi tööpõhimõtteid.
Õpilane mõistab vormide ja värvide subjektiivsemaid ning universaalsemaid tähendusi.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • tuvastab ja selgitab visuaalkultuuris levinumaid vormide ja värvikasutusega seotud tähendusi.
Õpilane teab, mis on kopeerimine ja plagiaat, ning oskab teiste autorite teoseid ja nende osi kasutada oma uurimistöös või loomes nii, et tegevus ei riiva autori õigusi.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • rakendab autorsuse üldisi põhimõtteid (viitab autorile suuliselt või kirjalikult) ning kujutiste salvestamise ja jagamise head tava (viitab kasutatud allikatele oma kirjalikes töödes); • ei tee digitaalkujutiste salvestamisel, kopeerimisel ja edastamisel kellelegi kahju; • teab, mis on plagiaat.

PLAANIMINE JA IDEEDE ARENDAMINE

Õpitulemused III kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 8. klassis
Õpilane oskab arendada oma ideed, lähtudes eesmärgist.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab loodava kunstiteose jaoks ideid, kasutades eneserefleksiooni; • kasutab õpetaja abiga ideede genereerimise ja arendamise erinevaid meetodeid.
Õpilane märkab ja kirjeldab igapäevaelu probleeme, mida lahendades läbib kõik disainiprotsessi etapid.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • märkab ja kirjeldab igapäevaelu probleemi, mis on tema jaoks oluline; • seab lähtuvalt tuvastatud probleemist lähteülesande ja koostab tegevusplaani.

Õpilane rakendab uurimismeetodeid õpetaja abiga.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kavandab ja rakendab õpetaja abiga üht uurimismeetodit (nt vaatlus, intervjuu, küsitlus, päeviku pidamine jms).
--	---

LOOMINE

Õpitulemused III kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 8. klassis
Õpilane loob omanäolisust taotledes kahe-, kolme- ja neljamõõtmelisi kunstitöid spontaanselt ja põhjalikult uurides ning teadlikult kavandades.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> loob kahe-, kolme- ja neljamõõtmelisi (sh digikeskkonnas) kunstitöid spontaanselt, lähtudes enda individuaalsusest ja huvidest; loob kahe-, kolme- ja neljamõõtmelisi (sh digikeskkonnas) kunstitöid eelnevalt ideed teadlikult uurides ja kavandades; idee kavandamise ja loomise protsessis katsetab erinevaid tehnilisi võimalusi; rakendab animatsiooni, video, etenduse, performance loomisel sissejuhatust, narratiivi ja puänti.
Õpilane valib loomeprotsessis sihipäraselt materjale ja tehnikavõtteid ning rakendab töövõtteid ja kompositsiooni põhimõtteid.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> valib loomisel eelnevalt õpitud kunstitehnikaid, töövõtteid, materjale ning kompositsiooni põhimõtteid enamasti teadlikult; põhjendab tehnika või meediumi valikut, seostades seda soovitud sõnumi või ideega.
Õpilane oskab rühmaliikmena luua ühistöödest tervikliku väljapaneku ja esitleda teost publikule.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> toetab enda kunstitöö pealkirjaga oma sõnumit või ideed; loob õpetaja abiga rühmaliikmena ühistöödest väljapaneku.

REFLEKTSIOON, ANALÜÜS JA KRIITIKA

Õpitulemused III kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 8. klassis
Õpilane analüüsib teost (ülesehitus ja vorm, tähistavus, peamised sümbolid, kontekst), leiab erinevaid tõlgendusvõimalusi ja vaatepunkte, põhjendab neid tööle tuginedes ning kasutab kunstist rääkides oskussõnavara.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> analüüsib teost (ülesehitus ja vorm, tähistavus, peamised sümbolid, kontekst).
Õpilane leiab seoseid ühiskonnaelu valdkondadega nii ajaloost kui ka tänapäevast, tuginedes teistele õppeainetele, erialakirjandusele, aimekirjandusele, popkultuurile ja meediale.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> leiab õpetaja abiga seoseid ühiskonnaelu valdkondadega nii ajaloost kui ka tänapäevast, seoses mingi kunstivaldkonnaga. võrdleb õpetaja abiga nüüdisaegset ja ajaloolist konteksti mingi kunstivaldkonna raames.

Õpilane mõtestab esemelise ja ruumilise keskkonna või disaininäidete esteetilisi, funktsionaalseid ning ökoloogilisi aspekte.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> analüüsib ruumilist keskkonda (vorm, värv, funktsioon, kasutajasõbralikkus jms), leiab erinevaid tõlgendusvõimalusi ja vaatepunkte, kasutades õpitud oskussõnavara.
Õpilane selgitab oma tööd ning valitud töökäigu ja sõnumi võimalikke teisi võimalusi; põhjendab sisulisi, uurimuslikke või loomingulisi otsuseid ja eksponeerimise valikuid.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> põhjendab oma töö sisulisi, uurimuslikke või loomingulisi otsuseid ja eksponeerimise valikuid.
Õpilane kuulab kaasõppijate seisukohti, põhjendab enda arvamust, annab toetavat tagasisidet ning aktseptib eriarvamusi.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kuulab kaasõppijate seisukohti, põhjendab enda arvamust, annab toetavat tagasisidet ning aktseptib enamasti eriarvamusi.

Rõhuasetused õppesisu käsitlemisel 8. klassis

Visuaalne kirjaoskus

Kunstiteosed ja stiilid, lood ja sündmused uue teose loomise lähtepunktina. Realistlik maastikumaal, veekogu. Iseseisev natüürmordi koostamine, vaatluspunkti valik. Inimese meeoleolu väljendus poosiga, kiirskitseerimine. Kompositsiooni rajamine geomeetrilistele kujundile. Igapäevane visuaalkultuur: digitaalsed arhiivid, sotsiaalmeediaplattformid. Kahemõõtmelise ja kolmemõõtmelise kujutamise baaselemendid. Kujutamise kompositsioonipõhimõtted. Kompositsiooni kirjeldamine. Joone, kujundi, vormi ja tekstuuri kirjeldamine. Perspektiiv (tsentraalperspektiiv, värvusperspektiiv). Värviteooria (koloriit; värvinimetused primaar- ja sekundaarvärvide piires; värvitemperatuur). Ruumiillusiooni loomise põhimõtted. Liikumise mulje loomine. Neljamõõtmelise teose baaselemendid. Kunstiliigid. Kunstižanrid. Figuraalne ja abstraktne kujutamine.

Kunstitehnikad ja loomine

Ideest ja eesmärgist lähtuvalt materjalide, tehnikate ja väljendusvahendite valimine. Maal - klaasimaal, fresko jms. Skulptuur - skulptuur „liigse” eemaldamisega (penoplast vms). Graafika - erinevate graafikaliikide katsetused. Kunstitehnikad, -stiilid ja -tehnikad (valikuliselt vastavalt püstitatud ülesandele): maal, joonistus, kollaaž, grataaž, frotaaž, mosaiik, monotüüpia, foto, origami, modelleerimine, makett, lavakujundus, kollaaž, kõrgtrükk, akvarell, trükigraafika, graafiline disain, tüpograafia, kirjatüüp, kalligaafia, stsenograafia. Digitaalsed joonistus-, foto-, video- ja animatsioonitehnikad. Narratiivi loomine (karakter, tegevuspaik, tegelased, sissejuhatus, teema arendus, kulminatsioon, puänt). Piltide, teksti, heli ja liikumise koosmõju. Näitusetöö nimesilt (autori nimi, klass, teose nimi, töö tehnika, aasta, mõõdud, juhendaja).

Disain ja keskkond

Disaini baaselemendid tarbeesemete puhul, graafilises disainis ja visuaalkultuuris laiemalt (värv, vorm, materjal, ruumala, mass) ning otstarve, funktsionaalsus, kasutusmugavus. Praktiline disainiprotsess probleemi püstitusest lahendi leidmiseni. Disainiprotsessi osad: osapooled, tarbija; uurimine; lähteülesanne; kavandamine; lahenduspaikkumine. Pildikeel. Erinevate meediumite väljendusvahendite rakendamine ainesiseselt ja lõimimisel teiste ainetega.

Kunstikultuur ja ühiskond

Kunstiajalugu: islami kunst (mošearhitektuur, käsikirjad, ornamendid); viikingite ja rändhõimude arhitektuur ja kunst (ornament, metallist esemed); renessansskunst Itaalias; kõrgrenessansi olulisemad kunstnikud; barokk-kunst Euroopa õukondades. Kunstiga seotud elukutsed: kunstnik, arhitekt, skulptor, animaator, sisearhitekt, disainer, illustraator, konservaator, kuraator, kujundaja, toimetaja. Kunstnikuvestlused ja kohtumised elukutsete esindajatega. Teabe otsimine muuseumide ja galeriide kodulehtedelt ning nende külastamine. Autor, autoriõigused, viitamine, kujutise salvestamine ja jagamine, viitamine. Keskkonnamõju, säästlikkus, digitaalne jalajälg, digiprügi, töövahendite säästlik kasutamine ja hooldamine.

Praktilised tööd:

- õpetaja ning enda valikul erinevate visuaalkultuuri ilmingute kirjeldamine ja analüüsimine;
- ülesanded kunstnike, kunstiteoste ja kunstivoolude tausta uurimiseks, kus tuleb kasutada sõnastikke ja entsüklopeediaid (sh digikeskkonnas);
- internetist infot otsimine (tulenevalt ülesande püstitusest), olulisema esile toomine ja leitud info usaldusväärsuse hindamine;
- erinevate kultuurikeskkondade ja sündmuste külastamine (ka virtuaalkeskkonnas), vajaliku info leidmine ja nähtust või kogetust kokkuvõtte tegemine;
- kohtumised erinevate disainivaldkondade esindajatega;
- eneserefleksiooni kasutamine kavandatava kunstiteose jaoks idee leidmiseks;
- idee kavandamisel visandi tegemine;
- eakohaste videode vaatamine ja saadud teabe alusel küsimustele vastamine ja nähtu üle arutlemine;
- ülesanne õpilase jaoks olulise probleemi lahendamiseks (lähteülesande püstitamine ja tegevusplaani koostamine);
- ülesanne ühe uurimismeetodi (nt vaatlus, intervjuu, küsitlus, päeviku pidamine jms) kasutamiseks;
- kahemõõtmeliste kunstitööde loomine nii spontaanselt kui eelnevalt ideed uurides ja kavandades (nii õpilase kui õpetaja valikul);
- kolmemõõtmeliste kunstitööde loomine nii spontaanselt kui eelnevalt ideed uurides ja kavandades (nii õpilase kui õpetaja valikul);
- neljamõõtmeliste kunstitööde (sh digikeskkonnas) loomine nii spontaanselt kui eelnevalt ideed uurides ja kavandades (nii õpilase kui õpetaja valikul);
- ülesanded, kus saab katsetada erinevaid tehnilisi võimalusi;
- ülesanded nii individuaalselt kui rühmatööna (õpetaja valikul või klassikaaslaste loodud) kunstiteoste analüüsimiseks (ülesehitus ja vorm, tähistavus, peamised sümbolid, kontekst);
- tervikliku väljapaneku kavandamine koos klassikaaslastega;
- ülesanded nüüdisaegsete ja ajalooliste kunstiilmingute erinevuste võrdlemise ja mõtestamise kohta (sarnasused ja erinevused, muutused ajas);
- enda tööprotsessi kirjeldamine ja töö analüüsimine;
- tagasiside andmine kaasõpilastele, põhjendades enda arvamust;
- VTS (*visual thinking strategies*) tehnika kasutamine kaaslaste kunstitööde analüüsimisel.

9. klass

VÄLJASELGITAMINE, TEADMINE, MÕISTMINE

Õpitulemused III kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 9. klassis
Õpilane analüüsib enne kasutamist visuaalseid kujutisi,	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • analüüsib enne kasutamist visuaalseid kujutisi, keskkondi, jooniseid, skeeme ja sümboleid suhtluses:

keskkondi, jooniseid, skeeme ja sümboleid suhtluses.	seostab eri ideoloogilisi sümboleid vastava ajastuga ja teab nende tähendust; <ul style="list-style-type: none"> • arutleb erinevate ideoloogiliste sümboolite rolli üle nii tänapäeval kui minevikus.
Õpilane uurib iseseisvalt kunstnike, kunstiteoste ja kunstivoolude tausta.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • uurib iseseisvalt kunstnike, kunstiteoste ja kunstivoolude tausta: leitud tähelepanekute põhjal seostab kunstnikku ja kunstiteost loomiskeskonnaga.
Õpilane leiab infot erinevate allikate kohta, suhtudes neisse allikakriitiliselt.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab infot erinevate allikate kohta, suhtudes neisse allikakriitiliselt.
Õpilane kasutab peamisi kunstimõisteid ja teab kunstnikke.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kasutab õpitud kunstimõisteid ja teab õpitud kunstnikke.
Õpilane käitub kultuurikeskkondades reeglite järgi (vajaduse korral oskab reeglid välja selgitada) ning saab iseseisvalt vajaliku teabe leidmise ja sündmuse kogemisega hakkama.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • külastab iseseisvalt kunstinäitust või-sündmust; • käitub kultuurikeskkondades reeglite järgi; • selgitab vajadusel eelenvalt välja külastatava kultuurikeskkonnas kehtivad käitumisreeglid; • leiab iseseisvalt vastava teabe.
Õpilane teab, mida kujutab endast disain ning kuidas töötab disainer.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teab, mida kujutab endast disain ning kuidas töötab disainer.
Õpilane mõistab vormide ja värvide subjektiivsemaid ning universaalsemaid tähendusi.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • mõistab vormide ja värvide subjektiivsemaid ning universaalsemaid tähendusi.
Õpilane teab, mis on kopeerimine ja plagiaat, ning oskab teiste autorite teoseid ja nende osi kasutada oma uurimistöös või loomes nii, et tegevus ei riiva autori õigusi.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • oskab teiste autorite teoseid ja nende osi kasutada oma uurimistöös või loomes nii, et tegevus ei riiva autori õigusi; • teab, mis on kopeerimine ja plagiaat.

PLAANIMINE JA IDEEDE ARENDAMINE

Õpitulemused III kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 9. klassis
Õpilane oskab arendada oma ideed, lähtudes eesmärgist.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • leiab loodava kunstiteose jaoks ideid (lähtudes eesmärgist), kasutades selleks teiste autorite töid; • kasutab õpetaja abiga ja õpetaja valikul mõnda keerukamat ideede genereerimise ja arendamise meetodit; • teab ideede selekteerimise olulisemaid meetodeid.
Õpilane märkab ja kirjeldab igapäevaelu probleeme, mida lahendades läbib kõik disainiprotsessi etapid.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • märkab ja kirjeldab igapäevaelu probleeme; • probleemi lahendades läbib kõik disainiprotsessi etapid.

Õpilane rakendab uurimismeetodeid õpetaja abiga.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> rakendab olulisemaid uurimismeetodeid õpetaja abiga.
--	--

LOOMINE

Õpitulemused III kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 9. klassis
Õpilane loob omanäolisust taotledes kahe-, kolme- ja neljamõõtmelisi kunstitöid spontaanselt ja põhjalikult uurides ning teadlikult kavandades.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> loob omanäolisust taotledes kahe-, kolme- ja neljamõõtmelisi (sh digikeskkonnas) kunstitöid spontaanselt, lähtudes enda individuaalsusest ja huvidest; loob omanäolisust taotledes kahe-, kolme- ja neljamõõtmelisi (sh digikeskkonnas) kunstitöid eelnevalt ideed põhjalikult uurides ja teadlikult kavandades.
Õpilane valib loomeprotsessis sihipäraselt materjale ja tehnikavõtteid ning rakendab töövõtteid ja kompositsiooni põhimõtteid.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> valib loomisel eelnevalt õpitud kunstitehnikaid, töövõtteid, materjale ning kompositsiooni põhimõtteid teadlikult.
Õpilane oskab rühmaliikmena luua ühistöödest tervikliku väljapaneku ja esitleda teost publikule.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> oskab rühmaliikmena luua ühistöödest tervikliku väljapaneku ja esitleda teost publikule; pakub välja ekspositsiooni koha ja põhjendab teistele rühmaliikmetele oma valikut, mille tulemusena tehakse meeskonnatööna lõplik valik; teeb rühmaliikmena meeskonnas vajalikud ettevalmistustööd, et luua ühistöödest terviklik väljapanek.

REFLEKTSIOON, ANALÜÜS JA KRIITIKA

Õpitulemused III kooliastmel	Rõhuasetused õpitulemuste käsitlemisel 9. klassis
Õpilane analüüsib teost (ülesehitus ja vorm, tähistavus, peamised sümbolid, kontekst), leiab erinevaid tõlgendusvõimalusi ja vaatepunkte, põhjendab neid tööle tuginedes ning kasutab kunstist rääkides oskussõnavara.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> analüüsib teost (ülesehitus ja vorm, tähistavus, peamised sümbolid, kontekst); leiab erinevaid tõlgendusvõimalusi ja vaatepunkte, põhjendab neid tööle tuginedes; kasutab kunstist rääkides oskussõnavara.
Õpilane leiab seoseid ühiskonnaelu valdkondadega nii ajaloost kui ka tänapäevast, tuginedes teistele õppeainetele, erialakirjandusele, aimekirjandusele, popkultuurile ja meediale.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> leiab seoseid ühiskonnaelu valdkondadega nii ajaloost kui ka tänapäevast; tugineb seoste leidmisel teistele õppeainetele, erialakirjandusele, aimekirjandusele, popkultuurile ja meediale.

Õpilane mõtestab esemelise ja ruumilise keskkonna või disaininäidete esteetilisi, funktsionaalseid ning ökoloogilisi aspekte.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> mõtestab esemelise ja ruumilise keskkonna või disaininäidete esteetilisi, funktsionaalseid ning ökoloogilisi aspekte.
Õpilane selgitab oma tööd ning valitud töökäigu ja sõnumi võimalikke teisi võimalusi; põhjendab sisulisi, uurimuslikke või loomingulisi otsuseid ja eksponeerimise valikuid.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> selgitab oma tööd ning valitud töökäigu ja sõnumi võimalikke teisi võimalusi; põhjendab sisulisi, uurimuslikke või loomingulisi otsuseid ja eksponeerimise valikuid.
Õpilane kuulab kaasõppijate seisukohti, põhjendab enda arvamust, annab toetavat tagasisidet ning aktseptib eriarvamusi.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> kuulab kaasõppijate seisukohti; põhjendab enda arvamust; annab toetavat tagasisidet ning aktseptib eriarvamusi.

Rõhuasetused õppesisu käsitlemisel 9. klassis

Visuaalne kirjaoskus

Väljendusvahendite valik vastavalt ideele, otstarbele ja sihtgrupile. Loodus detailides, maja siseruum. Deformatsioon (nt kubism, ekspressionism) mõju suurendamiseks. Mitu inimese figuuri suhtlemas, käed. Arhitektoonika. Moodulsüsteemid.

Igapäevane visuaalkultuur: ideoloogilised sümbolid erinevates kultuurides; nüüdisaegsed märgid ja sümbolid. Kahemõõtmelise ja kolmemõõtmelise kujutamise baaselemendid. Kujutamise kompositsioonipõhimõtted.

Kompositsiooni kirjeldamine. Joone, kujundi, vormi ja tekstuuri kirjeldamine. Perspektiiv (tsentraalperspektiiv, värvusperspektiiv). Värviteooria (koloriit; värvinimetused primaar- ja sekundaarvärvide piires; värvitemperatuur). Ruumiillusiooni loomise põhimõtted. Liikumise mulje loomine. Neljamõõtmelise teose baaselemendid. Kunstiliigid. Kunstižanrid. Figuraalne ja abstraktne kujutamine.

Kunstitehnikad ja loomine

Ideest ja eesmärgist lähtuvalt materjalide, tehnikate ja väljendusvahendite valimine. Maal - lahustid, lakid jms, õlimaal, graffiti. Skulptuur - materjali valik lähtuvalt temast ja soovist. Graafika - graafika + kollaaž jt segatehnikad.

Kunstitehnikad, -stiilid ja -tehnikad (valikuliselt vastavalt püstitatud ülesandele): maal, joonistus, kollaaž, grataaž, frotaaž, mosaiik, monotüüpia, foto, origami, modelleerimine, makett, lavakujundus, kollaaž, kõrgtrükk, akvarell, trükigraafika, graafiline disain, tüpograafia, kirjatüüp, kalligaafia, stsenograafia.

Digitaalsed joonistus-, foto-, video- ja animatsioonitehnikad. Narratiivi loomine (karakter, tegevuspaik, tegelased, sissejuhatus, teema arendus, kulminatsioon, puänt). Piltide, teksti, heli ja liikumise koosmõju.

Näitusetöö nimesilt (autori nimi, klass, teose nimi, töö tehnika, aasta, mõõdud, juhendaja).

Disain ja keskkond

Disaini baaselemendid tarbeesemete puhul, graafilises disainis ja visuaalkultuuris laiemalt (värv, vorm, materjal, ruumala, mass) ning otstarve, funktsionaalsus, kasutusmugavus. Tarbeesemete levinumad materjalid. Tarbeesemete kavandamine.

Arhitektuur ja disain Eestis ning rahvusvahelised suundumused.

Teksti ja pildi koosmõju graafilises disainis. Kirjatüübid ja graafilise kujunduse baasvõtted.

Kunstikultuur ja ühiskond

Kunstiajalugu: klassitsism: (valitsushooned Euroopas ja Ameerikas); realism maalikunstis; modernism 19. sajandi lõpu maalis (impressionism, postimpressionism, sümbolism, juugend); maailmanäitused ja tehnoloogia areng; nüüdiskunsti olulised suunad ja aktuaalsed teemad.

Kunstiga seotud elukutsed: kunstnik, arhitekt, skulptor, animaator, sisearhitekt, disainer, illustraator, konservator, kuraator, kujundaja, toimetaja.

Teabe otsimine muuseumide ja galeriide kodulehtedelt ning nende külastamine. Autor, autoriõigused, viitamine, kujutise salvestamine ja jagamine, viitamine.

Keskkonnamõju, säästlikkus, digitaalne jalajälg, digiprügi, töövahendite säästlik kasutamine ja hooldamine.

Praktilised tööd:

- ülesanded ideoloogiliste sümbolite (nii ajaloos kui tänapäeval) analüüsimiseks;
- ülesanded kunstnike, kunstiteoste ja kunstivoolude tausta uurimiseks, kus tuleb kasutada (veebi)entsüklopeediaid, erinevaid andmebaase, Google'i pilditsingut jms ning leitud info usalusväarsuse hindamine;
- erinevate kultuurikeskkondade ja sündmuste külastamine (ka virtuaalkeskkonnas), vajaliku info leidmine ja nähtust või kogetust kokkuvõtte tegemine;
- kohtumised erinevate disainivaldkondade esindajatega;
- õpetaja abiga ja õpetaja valikul mõne keerukama ideede genereerimise ja arendamise meetodi kasutamine;
- eakohaste videode vaatamine ja saadud teabe alusel küsimustele vastamine ja nähtu üle arutlemine;
- ülesanne rühmatööna õpilaste jaoks olulise probleemi lahendamiseks (läbides kõik disainiprotsessi etapid);
- ülesanne ühe uurimismeetodi (nt vaatlus, intervjuu, küsitlus, päeviku pidamine jms) kasutamiseks;
- idee kavandamisel visandi tegemine;
- kahemõõtmeliste kunstitööde loomine nii spontaanselt kui eelnevalt ideed uurides ja kavandades (nii õpilase kui õpetaja valikul);
- kolmemõõtmeliste kunstitööde loomine nii spontaanselt kui eelnevalt ideed uurides ja kavandades (nii õpilase kui õpetaja valikul);
- neljamõõtmeliste kunstitööde (sh digikeskkonnas) loomine nii spontaanselt kui eelnevalt ideed uurides ja kavandades (nii õpilase kui õpetaja valikul);
- tervikliku väljapaneku kavandamine ja teostamine koos klassikaaslastega;
- ülesanded nii individuaalselt kui rühmatööna (õpetaja valikul või klassikaaslaste loodud) kunstiteoste analüüsimiseks (ülesehitus ja vorm, tähistavus, peamised sümbolid, kontekst);
- ülesanded nüüdisaegsete ja ajalooliste kunstiilmingute erinevuste võrdlemise ja mõtestamise kohta (sarnasused ja erinevused, muutused ajas);
- enda töö selgitamine (idee, sõnum, eksponeerimise valikud jms) ja töökäigu kirjeldamine klassikaaslastele;
- tööprotsessi kirjeldamine ja töö analüüsimine;
- tagasiside andmine kaasõpilastele, põhjendades enda arvamust;

- VTS (*visual thinking strategies*) tehnika kasutamine kaaslaste kunstitööde analüüsimisel.

3. Muusika

3.1. Õppeaine kirjeldus

Muusikal kui universaalsel suhtlusvahendil on läbi aegade olnud tähtis osa laste ja noorte vaimsel, moraalsel ning esteetilisel kasvatamisel. Muusikaõpetuse taotlus on luua muusikateadmiste, -oskuste ja -kogemuste süsteem. Üldhariduskooli muusikaõpetuse eesmärk on tekitada huvi muusika ja musitseerimise vastu ning kujundada harmoonilist ja loovat isiksust. Muusikaõpetuses lähtutakse eesti koolimuusikas väljakujunenud traditsioonidest ja põhimõtetest (Riho Päts, Heino Kaljuste), mis toetuvad Zoltán Kodály meetodile ja Carl Orffi pedagoogika adapteeritud käsitlusele ning tänapäeva pedagoogika teadmusele ja kogemusele.

Muusikaga tegelemine rikastab tundeelu, kujundab esteetilisi hoiakuid ja kultuurilisi tõekspidamisi. Muusikaõpetuse kaudu luuakse võimalused muusikaoskuste arenguks, avatakse ja avardatakse muusikaga tegelemise viise ning toetatakse elukestva muusikaharrastuse teket. Eesti ja maailma muusikakultuuri tutvustamise kaudu kujundatakse õpilaste sotsiaalkultuurilisi väärtushinnanguid ja muusikamaitset.

Muusikaõpetuses tähtsustatakse:

- 1) ühislaulmist kui rahvusliku kultuuritraditsiooni olulist väljendust ja edasikandjat;
- 2) loomingulist eneseväljendust;
- 3) õpilase loova ja kriitilise mõtlemise arengu toetamist;
- 4) õpilase isikliku suhet muusikaga ning muusikalise suhtlemise rolli vaimse, füüsilise ja emotsionaalse tasakaalustamise võimalusena;
- 5) muusika osa tasakaalustatud isiksuse eetilise-esteetilise väärtushinnangute kujunemisel;
- 6) õppija huvi ja isikupära.

Muusika õppeaine sisuks on musitseerimine (laulmine, pillimäng, muusikaline liikumine, omalooming), muusika kuulamine ja muusikalugu, muusikaline kirjaoskus ning õppekäigud. Muusikaõpetuse kaudu kujundatakse ja arendatakse õpilastes järgmisi osaoskusi:

- 1) laulmine,
- 2) pillimäng,
- 3) muusikaline liikumine,
- 4) omalooming,
- 5) muusika kuulamine.

Muusikaõpetuse lahutamatu osa on muusikaline eneseväljendus, millega arendatakse õpilase isikupära, omandatakse oskused ja teadmised üksi ning koos musitseerimiseks ja loominguliseks eneseväljenduseks.

Musitseerimine on keskne tegevus muusikateadmiste ja -oskuste omandamiseks ning loova ja harmoonilise isiksuse kujunemiseks. Rühmas või üksi õppides arendatakse suhtlemis- ja koostööoskust, üksteise kuulamise oskust, ühtekuuluvustunnet, hoolivust, paindlikkust ja tundetarkust ning juhitakse õpilaste enesehinnangut ja õpimotivatsiooni.

- Ühislaulmise ning koorilauluga arendatakse sotsiaalseid oskusi ning kujundatakse rahvuslikku eneseteadvust ja isamaa-armastust.
- Omalooming on seotud lihtsate kaasmängude, saadete, rütmilis-meloodiliste improvisatsioonide, muusikalise liikumise ja tekstide loomisega, mille käigus luuakse võimalused muusikalise eneseväljenduse ja esinemisjulguse kujunemiseks ning

3.3. Kooliastmete õpitulemused

I kooliaste

Musitseerimine: laulmine, pillimäng, muusikaline liikumine, muusikaline omalooming

Laulmine

Õpilane:

- 1) laulab loomuliku kehahoiu ja hingamise, vaba tooni ja selge diktsiooniga üksi, ansambelis või kooris;
- 2) väljendab lauldes muusika sisu ning meeleolu;
- 3) laulab eakohaseid laste-, mängu- ja mudellaule, regillaule, kaanoneid, eesti ja teiste rahvaste laule;
- 4) laulab peast kooliastme ühislaule: „Eesti hümn“ (F. Pacius), „Mu koduke“ (A. Kiis), „Tiliseb, tiliseb aisakell“ (L. Wirkhaus); lastelaulud „Lapsed, tuppa“, „Teele, tee, kurekesed“, „Kevadel“ („Juba linnukesed...“), „Uhti, uhti, uhkesti“, „Emakesele“ (M. Härma), „Rongisõit“ (G. Ernesaks);
- 5) on laulupidude traditsiooni edasikandja koorilaulja ja/või kuulajana, arutleb suuliselt kogetu üle;
- 6) mõistab muusikalise kirjaoskuse tähtsust ja rakendab seda lauldes.

Pillimäng

Õpilane:

- 1) rakendab keha-, rütmi- ja plaatpille lihtsamates ostinato'des ja/või kaasmängudes;
- 2) musitseerib väikekandlil või plokkflöödil esmaseid mänguvõtteid kasutades;
- 3) mõistab muusikalise kirjaoskuse tähtsust ja rakendab seda pillimängus.

Muusikaline liikumine

Õpilane:

- 1) väljendab muusika sisu ja karakterit liikumise kaudu üksi või rühmas;
- 2) kasutab liikumisel muusika väljendusvahendeid;
- 3) tantsib eesti laulu- ja ringmänge;
- 4) mõistab muusikalise kirjaoskuse tähtsust ja rakendab seda liikumisel.

Muusikaline omalooming

Õpilane:

- 1) rakendab omaloomingus muusika väljendusvahendeid (meloodia, rütm, tempo, tämber, dünaamika);
- 2) loob lihtsaid rütmilis-meloodilisi kaasmänge keha-, rütmi- ja plaatpillidel;
- 3) improviseerib astmemudelitele tuginedes;
- 4) loob lihtsamaid tekste (liisusalme, regivärsse, laulusõnu jne);
- 5) kasutab loovliikumist muusika meeleolu väljendamisel;
- 6) väljendab muusika meeleolu kunstitöodes;
- 7) mõistab muusikalise kirjaoskuse tähtsust ja rakendab seda omaloomingus.

Muusika kuulamine

Õpilane:

- 1) kirjeldab kogetud muusikaelamusi ning avaldab nende kohta arvamust suuliselt või muul looval viisil;
- 2) kirjeldab, iseloomustab ning võrdleb kuulatava laulu või muusikapala meeleolu ja karakterit, kasutades õpitud oskussõnavara ning muusika väljendusvahendeid (meloodia, rütm, tempo, tämber, dünaamika);
- 3) eristab ja iseloomustab kuuldeliselt vokaal- ja instrumentaalmuusikat, sh muusikažanre (marss, valss, polka);

4) otsib infot erinevatest etteantud allikatest, eristab kõla ja välimuse järgi eesti rahvapille ning kirjeldab neid.

II kooliaste

Musitseerimine: laulmine, pillimäng, muusikaline liikumine, muusikaline omalooming

Laulmine

Õpilane:

- 1) laulab hääle isikupära arvestades võimalikult puhta intonatsiooniga, loomuliku kehahoiu, hingamise ja selge diktsiooniga ning väljendusrikkalt;
- 2) laulab eesti vanemat ja uuemat rahvalaulu, ühe- ja kahehääelseid laule, kaanoneid ning teiste rahvaste laule;
- 3) väärtustab ühislaulmist, laulab peast kooliastme ühislaule: „Eesti hümn“ (F. Pacius), „Eesti lipp“ (E. Võrk), „Kui Kungla rahvas“ (K. A. Hermann), „Mu isamaa armas“ (saksa rahvalaul), „Meil aiaäärne tänavas“ (eesti rahvalaul), „Püha öö“ (F. Gruber), „Majakene mere ääres“ (Ü. Vinter);
- 4) osaleb laulupeotraditsiooni edasikandmisel koorilaulja või kuulajana ning analüüsib kogetut suuliselt ja kirjalikult;
- 5) rakendab lauldes muusikalist kirjaoskust, kasutab laulu õppides relatiivseid astmeid.

Pillimäng

Õpilane:

- 1) süvendab I kooliastmes omandatud pillimänguoskusi ning mängib keha-, rütmi- ja plaatpille (valdavalt kaasmängudes);
- 2) musitseerib muusikateadmisi ja -oskusi kasutades plokkflöödil ja/või väikekandel või muul meloodiapillil; rakendab pillimängus digivõimalusi;
- 3) seostab absoluutseid helikõrgusi noodipildis klaviatuuri ja/või õpitava muusikainstrumendiga;
- 4) rakendab muusikalist kirjaoskust musitseerides üksi ja erinevates pillikoosseisudes.

Muusikaline liikumine

Õpilane:

- 1) tunnetab, analüüsib ja väljendab liikumise kaudu muusika väljendusvahendeid (meloodia, dünaamika, tempo, muusikavorm) üksi ja/või rühmas;
- 2) väljendab liikumise kaudu Eesti ja teiste maade rahvamuusikale iseloomulikke karaktereid ning lihtsamaid tantse;
- 3) rakendab liikumises muusikateadmisi.

Muusikaline omalooming

Õpilane:

- 1) julgeb loomeideedega katsetada ning eksida; on lahendusi otsides püsiv ja järjekindel;
- 2) loob rütmilis-meloodilisi improvisatsioone, kaasmänge või ostinato'sid keha-, rütmi- ja plaatpillidel ning digivahenditel; esitleb neid üksi või rühmas;
- 3) improviseerib astmemudelitele tuginedes;
- 4) loob muusikale lihtsaid tekste (regivärsse, laulusõnu jne);
- 5) loob muusikateadmisi ja -oskusi rakendades üksi ja/või rühmas lihtsa instrumentaalpala, esitab seda.

Muusika kuulamine

Õpilane:

- 1) kirjeldab ja analüüsib kuulatud muusikat muusika oskussõnavara ja kirjaoskust kasutades;
- 2) tunneb ja eristab eesti rahvamuusikat: rahvalaulu liike, rahvapille ja -tantse, teab oma kodukoha ja Eesti rahvamuusika sündmusi;

- 3) otsib infot ning uurib kuulatud heliteoste autorite ja kodukoha loomeinimeste loometegevust ning tutvustab seda kaaslastele;
- 4) kuulab ning võrdleb hääle- ja kooriliike; tunneb kodukoha koore ja dirigente ning tuntumaid Eesti koore;
- 5) eristab kuuldeliselt sümfooniaorkestri pillirühmi;
- 6) analüüsib kuulatud ja/või virtuaalseid kontserte ning muusikalavastusi suuliselt ja kirjalikult, annab kuuldule ja nähtule hinnangu ning jagab kogemusi kaaslastega;
- 7) rakendab muusikat kuulates muusikalist kirjaoskust.

III kooliaste

Musitseerimine: laulmine, pillimäng, muusikaline liikumine, muusikaline omalooming

Laulmine

Õpilane:

- 1) laulab ühe- ja/või mitmehäälseid laule klassitunnis, ansambelis ja/või koolikooris; osaleb laulurepertuaari valimisel ning põhjendab oma valikut;
- 2) laulab eesti vanemat ja uuemat rahvalaulu, kaanoneid ning teiste rahvaste laule;
- 3) väärtustab ja hindab ühislaulmise traditsiooni, laulab peast kooliastme ühislaulu: „Eesti hümn“ (F. Pacius), „Mu isamaa on minu arm“ (G. Ernesaks), „Jää vabaks, Eesti meri“ (V. Oksvort), „Eestlane olen ja eestlaseks jään“ (A. Mattiisen), „Laul Põhjamaast“ (Ü. Vinter), „Saaremaa valss“ (R. Valgre), „Mul meeles veel“ (R. Valgre), „Oma laulu ei leia ma üles“ (V. Ojakäär);
- 4) on laulupidude traditsiooni edasikandja koorilaulja ja/või kuulajana, analüüsib kogetut suuliselt ja kirjalikult;
- 5) kasutab muusikalist kirjaoskust ja muusikateadmisi nii ükski kui ka rühmas lauldes, tunneb oma hääleparaati ja teab, et häält on vaja hoida.

Pillimäng

Õpilane:

- 1) mängib keha-, rütmi- ja plaatpille, plokkflööti ja/või väikekannelt, rakendab digivõimalusi pillimängus;
- 2) musitseerib akustilisel kitarril või ukulelel esmaseid mänguvõtteid kasutades;
- 3) uurib pillide tämbrilisi omadusi, valib ansambelisse sobivad pillid ja põhjendab oma valikut;
- 4) süvendab I ja II kooliastmes omandatud pillimänguoskust, rakendab muusikalist kirjaoskust, musitseerides üksi ja eri pillikoosseisudes.

Muusikaline omalooming

Õpilane:

- 1) loob ning esitab iseseisvalt ja/või rühmas kaasmänge, rütmilis-meloodilisi improvisatsioone, (digi)kompositsioone jm;
- 2) katsetab loomeideedega omaloomingus, sh digitaalseid keskkondi kasutades;
- 3) loob erinevaid muusikast lähtuvaid tekste (nt regivärss, laulusõnad jm);
- 4) analüüsib enda ja kaaslaste loomingut, võrdleb loodut ning annab sellele hinnangu;
- 5) rakendab omaloomingus muusikalist kirjaoskust.

Muusikaline liikumine

Õpilane:

- 1) võrdleb eri maade rahvamuusika karakterit ja väljendab seda liikumise kaudu;
- 2) tunneb muusikat kuulates ära erinevad muusikavormid ning väljendab neid loovliikumise või improvisatsiooni kaudu;
- 3) leiab erinevaid muusikalise liikumise viise, valib muusika karakteriga sobiva väljenduse ning põhjendab oma valikuid (nt rokk, džäss, hip-hop, rahvaste muusika jm);

4) rakendab liikumises muusikateadmisi.

Muusika kuulamine

Õpilane:

- 1) uurib kodukoha ja eesti rahvamuusikat ning selle tänapäevaseid tõlgendusi, leiab sobivaid näiteid ja põhjendab oma arvamust;
- 2) võrdleb ning eristab eesti ja teiste rahvaste muusikat: leiab iseloomulikke tunnuseid, lähtudes muusika väljendusvahenditest;
- 3) võrdleb ja eristab eri muusikastiile, lavamuusika žanre, muusika esituskoosseise, hääleliike, leiab oma eelistuse(d) ning argumenteerib valikut;
- 4) analüüsib kuulatud ja/või virtuaalseid kontserte, muusikalavastusi ning õppekäike suuliselt ja kirjalikult, annab kuuldule/nähtule hinnangu ning jagab oma kogemusi kaaslastega;
- 5) uurib kodukoha ja Eesti muusikaelu, oskab nimetada heliloojaid, interpreete, dirigente, ansambleid, orkestreid ning muusika suursündmusi;
- 6) rakendab muusikat kuulates erinevaid digikeskkondi;
- 7) rakendab muusikat kuulates muusikalist kirjaoskust;
- 8) teeb valiku muusikaga tegelemise võimalustest, teab muusikaga seonduvaid elukutseid ning õppimisvõimalusi;
- 9) seostab muusikat enda vaimse, füüsilise ja emotsionaalse heaoluga;
- 10) järgib autorikaitse seadust ning käitub ohutult, otsides ja kasutades muusikateavet virtuaalkeskkondades.

3.4. Õpitulemused ja õppesisu klassiti

Õpitulemused ja rõhuasetused õppesisu käsitlemisel I kooliastmes klassiti

LAULMINE

Õpitulemused I kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel õppesisu käsitlemisel (sh praktilised tööd) klassiti
Õpilane laulab loomuliku kehahoiu ja hingamise, vaba tooni ja selge diktsiooniga üksi, ansambelis või kooris.	1. klass Õpilaste vokaalsete võimete arendamine rühmas laulmisel. Õige keha hoiaku, hingamise ja diktsiooni kujundamine. Hingamisharjutused.
	2. klass Õpilaste vokaalsete võimete arendamine rühmas laulmisel. Õige keha hoiaku, hingamise ja diktsiooni teadlik jälgimine.
	3. klass Õpilaste vokaalsete võimete arendamine rühmas ja individuaalsel laulmisel. Õige keha hoiaku, hingamise ja diktsiooni teadlik jälgimine.
Õpilane väljendab lauldes muusika sisu ning meeleolu.	1. klass Tutvumine muusikale iseloomuliku väljendusviisidega. Dünaamika põhimõisted: vaikselt, valjult. Häälemängud
	2. klass Dünaamika mõisted forte, piano. Helikõrgused. Laulmine.
	3. klass Erinevat liiki muusika kuulamine ja iseloomustamine. Tempo tajumine.
	1. klass

Õpilane laulab eakohaseid laste-, mängu- ja mudellaule, regilaule, kaanoneid, eesti ja teiste rahvaste laule;	1. klassile eakohaseid laste-, mängu- ja mudellaulud, kaanonid.
	2. klass 2. klassile eakohaseid laste-, mängu- ja mudellaulud, kaanonid ning eesti ja teiste rahvaste laulud.
	3. klass 3. klassile eakohaseid laste-, mängu- ja mudellaulud, kaanonid ning eesti ja teiste rahvaste laulud.
Õpilane laulab peast kooliastme ühislauale: „Eesti hümn“ (F. Pacius), „Mu koduke“ (A. Kiis), „Tiliseb, tiliseb aisakell“ (L. Wirkhaus); lastelaulud „Lapsed, tupp“, „Teele, tee, kurekesed“, „Kevadel“ („Juba linnukesed...“), „Uhti, uhti, uhkesti“, „Emakesele“ (M. Härma), „Rongisõit“ (G. Ernesaks).	1. klass „Eesti hümn“ (F. Pacius), „Mu koduke“ (A. Kiis), lastelaulud „Lapsed tupp“, „Uhti, uhti, uhkesti“.
	2. klass „Eesti hümn“ (F. Pacius), lastelaulud „Teele tee kurekesed“, „Tiliseb tiliseb aisakell“ (L. Wirkhaus), „Emakesele“ (M. Härma).
	3. klass „Eesti hümn“ (F. Pacius), „Kevadpidu“ (Elagu kõik...), „Kevadel“ („Juba linnukesed...“), „Rongisõit“ (G. Ernesaks).
Õpilane mõistab muusikalise kirjaoskuse tähtsust ja rakendab seda lauldes.	1. klass 2- ja 3-osalise taktimõõdu kasutamine musitseerimisel. Astmemudelite laulmine erinevates kõrguspositsioonides: astmetel SO, MI, RA, (JO) põhinevad mudelid.
	2. klass 2- ja 3-osalise taktimõõdu kasutamine musitseerimisel. Astmemudelite laulmine erinevates kõrguspositsioonides: astmetel SO, MI, RA, LE, JO, RA ₁ , SO ₁ põhinevad mudelid. JO-võtme tähenduse mõistmine ning noodist lauldes kasutamine.
	3. klass 2- ja 3-osalise taktimõõdu kasutamine musitseerimisel. Astmemudelite laulmine erinevates kõrguspositsioonides: astmetel SO, MI, RA, LE, JO, RA ₁ , SO ₁ , JO ¹ , NA, DI põhinevad mudelid. JO- ja RA- astmerida (duur ja moll) seoses lauludega.
Õpilane on laulupidude traditsiooni edasikandja koorilaulja ja/või kuulajana, arutleb suuliselt kogetu üle.	1., 2., 3. klass Videode vaatamine laulupidudelt ja nähtu üle arutlemine. Enda kogemuste edasiandmine laulupidudelt lauljana või kuulajana.

PILLIMÄNG

Õpitulemused I kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel õppesisu käsitlemisel (sh praktilised tööd) klassiti
Õpilane rakendab keha-, rütmi- ja plaatpille lihtsamates ostinato'des ja/või kaasmängudes.	1. klass Orffi pedagoogika – kaasmängud, ostinatod, meloodilis-rütmilised improvisatsioonid. Rütmmängud – rütmirondo, rütmikett, rütmilis-meloodilised küsimus-vastus motiivid.

	2. klass Orffi pedagoogika. Seoses pillimänguga viulivõtme, tähtnimede ja nende asukoha tundmaõppimine noodijoonestikul. Tähtnimede kasutamine plaatpillide omandamisel.
	3. klass Orffi pedagoogika.
Õpilane musitseerib väikekandlel või plokkflöödil esmaseid mänguvõtteid kasutades.	1. klass -
	2. klass Tähtnimede kasutamine plokkflöödi omandamisel.
	3. klass Plokkflöödi kasutamine musitseerimisel.
Õpilane mõistab muusikalise kirjaoskuse tähtsust ja rakendab seda pillimängus.	1. klass Pillimängus muusika sisu ja meeleolu erinevad väljendamise võimalused. Käte ning jalgadega rütmi kaasa löömine.
	2. klass Pillimängus muusika sisu ja meeleolu väljendamine, kasutades dünaamikat: forte-piano. Uued rütmipillid.
	3. klass Pillimängus muusika sisu ja meeleolu väljendamine, kasutades iseseisvalt dünaamikat. Rütmissaate väljamõtlemine.

MUUSIKALINE LIIKUMINE

Õpitulemused I kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel õppesisu käsitlemisel (sh praktilised tööd) klassiti
Õpilane väljendab muusika sisu ja karakterit liikumise kaudu üksi või rühmas.	1. klass Muusika väljendusvahendite tunnetamine muusika kaudu. Erinevate liikumisimprovisatsioonide loomine.
	2. klass Muusika väljendusvahendite tunnetamine muusika kaudu. Liikumise kaudu rütmide, rütmifiguuride ja pausidega tutvumine. Erinevate liikumisimprovisatsioonide loomine.
	3. klass Muusika väljendusvahendite tunnetamine muusika kaudu. Dünaamika ja helikõrguste muutuste väljendamine liikumise kaudu. Marsisammul liikumine.
Õpilane kasutab liikumisel muusika väljendusvahendeid.	1. klass Muusikapala ülesehitust väljendava liikumiskompositsiooni loomine koos õpetajaga.
	2. klass Muusika sisu ja karakteri väljendamine liikumise kaudu üksi ja rühmas.
	3. klass Valsi ja polka tantsimine, kasutades põhisamme.
Õpilane tantsib eesti laulu- ja ringmänge.	1. klass Eesti laulu- ja ringmängud. Liikumine ühistegevustes paaris, ühiselt ringjoonel (sõõris), vooris ja viirus.
	2. klass

	Eesti rahvatantsud (labajalg, reinlender), kasutades tantsude põhisamme. Liikumine ühistegevustes paaris, ühiselt ringjoonel (sõõris), vooris ja viirus.
	3. klass Eesti laulu- ja ringmängud. Laulumängu sisu ja pärimusliku traditsiooniga tutvumine.
Õpilane mõistab muusikalise kirjaoskuse tähtsust ja rakendab seda liikumisel	1. klass Mõisted: ringjoon (sõõr), voor, viirg, päripäeva, vastupäeva, parem, vasak.
	2. klass Mõisted: labajalavalss (labajalg), rei(n)lender.
	3. klass Marss, valss, polka.

MUUSIKALINE OMALOOMING

Õpitulemused I kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel õppesisu käsitlemisel (sh praktilised tööd) klassiti
Õpilane rakendab omaloomingus muusika väljendusvahendeid (meloodia, rütm, tempo, tämber, dünaamika).	1. klass Lihtsate rütmiliste kaasmängude loomine keha-, rütmi- ja plaatpillidel.
	2. klass Lihtsate rütmiliste kaasmängude loomine keha-, rütmi- ja plaatpillidel. Rütmilis-meloodilised improvisatsioonid.
	3. klass Lihtsate rütmiliste kaasmängude loomine keha-, rütmi- ja plaatpillidel. Lihtsate rütmipillide valmistamine.
Õpilane loob lihtsaid rütmilis-meloodilisi kaasmänge keha-, rütmi- ja plaatpillidel.	1. klass Lihtsate rütmiliste kaasmängude loomine keha-, rütmi- ja plaatpillidel.
	2. klass Lihtsate rütmiliste kaasmängude loomine keha-, rütmi- ja plaatpillidel. Rütmilis-meloodilised improvisatsioonid.
	3. klass Lihtsate rütmiliste kaasmängude loomine keha-, rütmi- ja plaatpillidel. Lihtsate rütmipillide valmistamine.
Õpilane improviseerib astmemudelitele tuginedes.	1., 2. ja 3. klass Käemärkidega erinevate astmenimede näitamine ja kasutamine kaasmängudes õpitu piires.
Õpilane loob lihtsamaid tekste (liisusalme, regivärssse, laulusõnu jne).	1. klass Lihtsamate liisusalvide loomine.
	2. klass Lihtsamate regivärsside loomine.
	3. klass Lihtsamate laulutekstide loomine.
Õpilane kasutab loovliikumist muusika meeleolu väljendamisel.	1. klass Muusika meeleolu edasi andmine loovliikumise kaudu vabas vormis.
	2. klass Tantsuliikumiste väljamõtlemine eri rütmidele.

	<p>arvamuse väljendamine, kasutades seni õpitud muusikalist oskussõnavara.</p> <p>3. klass Kuulatud muusika meeleolu ja karakteri kirjeldamine, tuues esile erinevad kontrastid muusikas. Muusika meeleolu ja karakteri väljendamine vabalt valitud kunstiliste vahenditega. Õppekäikudel kogetud muusikaelamuste kirjeldamine ning nende kohta arvamuse avaldamine suuliselt ja kirjalikult ning vabalt valitud looval (kunstilisel) viisil. Suuliselt ja kirjalikult arvamuse väljendamine, kasutades seni õpitud muusikalist oskussõnavara.</p>
Õpilane kirjeldab, iseloomustab ning võrdleb kuulatava laulu või muusikapala meeleolu ja karakterit, kasutades õpitud oskussõnavara ning muusika väljendusvahendeid (meloodia, rütm, tempo, tämber, dünaamika).	<p>1. klass Meloodia, rütm, tempo. Tutvumine erinevate karakterpaladega. Muusikapala või laulu meeleolu ja karakteri kirjeldamine. Muusikapala karakteri väljendamine visuaalse kunstiteose kaudu.</p>
	<p>2. klass Uued oskussõnad muusika kirjeldamiseks. Tutvumine erinevate karakterpaladega</p>
	<p>3. klass Meloodia, rütm, tempo, dünaamika ja muusikapala ülesehitus. Tutvumine erinevate karakterpaladega</p>
Õpilane eristab ja iseloomustab kuuldeliselt vokaal- ja instrumentaalmuusikat, sh muusikažanre (marss, valss, polka).	<p>1. klass Instrumentaal- ja vokaalmuusika eristamine. Erinevaid žanride tutvustamine.</p>
	<p>2. klass Kuulmise järgi erinevad pillide äratundmine. Kahe- ning kolmelöögilised muusikapalad ja tantsud.</p>
	<p>3. klass Peamiste hääleliikide eristamine. Kuuldeliselt marsi, valsi ja polka eristamine.</p>
Õpilane otsib infot erinevatest etteantud allikatest, eristab kõla ja välimuse järgi eesti rahvapille ning kirjeldab neid.	<p>1., 2., 3. klass Info otsimine erinevatest õpetaja poolt etteantud allikatest. Eesti rahvapillid (nende kõla, välimus).</p>

Õpitulemused ja rõhuasetused õppesisu käsitlemisel II kooliastmes klassiti

LAULMINE

Õpitulemused II kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel õppesisu käsitlemisel (sh praktilised tööd) klassiti
<p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> laulab hääle isikupära arvestades võimalikult puhta intonatsiooniga, loomuliku kehahoiu, hingamise ja selge 	<p>4., 5. ja 6. klass Laulmine klassis oma hääle omapära arvestades ühe- või kahehäälselt (kaanonid ning eesti ja teiste rahvaste laule a cappella ja saatega). Laulmine koolikooris ja/või erinevates vokaal-instrumentaalkoosseisudes tunnis ning tunnivälises tegevuses.</p>

<p>diktsiooniga ning väljendusrikkalt;</p> <ul style="list-style-type: none"> • laulab eesti vanemat ja uuemat rahvalaulu, ühe- ja kahehääelseid laule, kaanoneid ning teiste rahvaste laule. 	
<p>Õpilane väärtustab ühislaulmist, laulab peast kooliastme ühislause: „Eesti hümn“ (F. Pacius), „Eesti lipp“ (E. Võrk), „Kui Kungla rahvas“ (K. A. Hermann), „Mu isamaa armas“ (saksa rahvalaul), „Meil aiaäärne tänavas“ (eesti rahvalaul), „Püha öö“ (F. Gruber), „Majakene mere ääres“ (Ü. Vinter).</p>	<p>4. klass „Eesti hümn“ (F. Pacius), „Kui Kungla rahvas“ (K. A. Hermann).</p> <p>5. klass „Eesti hümn“ (F. Pacius), „Eesti lipp“ (E. Võrk), „Mu isamaa armas“ (Saksa rahva laul), „Meil aiaäärne tänavas“ (Eesti rahva laul).</p> <p>6. klass „Eesti hümn“ (F. Pacius), „Püha öö“ (F. Gruber), „Majakene mere ääres“ (Ü. Vinter).</p>
<p>Õpilane osaleb laulupeotraditsiooni edasikandmisel koorilaulja või kuulajana ning analüüsib kogetut suuliselt ja kirjalikult.</p>	<p>4. klass Laulupeo traditsiooni ja tähenduse mõistmine. Videode vaatamine laulupidudest ning järgnev arutelu.</p> <p>5. klass Laulupeo traditsiooni ja tähenduse mõistmine. Kirjaliku kokkuvõtte koostamine laulupidude ajaloost.</p> <p>6. klass Laulupeo traditsiooni ja tähenduse mõistmine. Kirjalik ülevaade laulupeo kogemusest osalejana või vaatajana ning suuline kokkuvõtte klassikaaslastele.</p>
<p>Õpilane rakendab laudes muusikalist kirjaoskust, kasutab laulu õppides relatiivseid astmeid.</p>	<p>4. klass Meloodiate laulmine relatiivseid helikõrgusi kasutades käemärkide, rütmistatud astmenoodi järgi ja noodijoonestikul erinevates kõrguspositsioonides (SO, MI, RA, JO, RA₁, SO₁, JO¹, LE, NA, DI).</p> <p>5. ja 6. klass Meloodiate laulmine relatiivseid helikõrgusi kasutades käemärkide, rütmistatud astmenoodi järgi ja noodijoonestikul erinevates kõrguspositsioonides (SO, MI, RA, JO, RA₁, SO₁, JO¹, LE, NA, DI). Duur- ja moll helilaad ning duur- ja moll kolmkõla seoses lauludega.</p>

PILLIMÄNG

Õpitulemused II kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel õppesisu käsitlemisel (sh praktilised tööd) klassiti
<p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • süvendab I kooliastmes omandatud pillimänguoskusi ning mängib keha-, rütmi- ja 	<p>4. klass Orffi pedagoogika – kaasmängud, ostinatod, meloodilis-rütmilised improvisatsioonid. Rütmimängud – rütmirondo, rütmikett, rütmilis-meloodilised küsimus-vastus motiivid. Absoluutse süsteemi kasutamine pillimängus. Süvendatult pilli õppinud õpilaste rakendamine musitseerimisel.</p>

<ul style="list-style-type: none"> väljendab liikumise kaudu Eesti ja teiste maade rahvamuusikale iseloomulikke karaktereid ning lihtsamaid tantse; rakendab liikumises muusikateadmisi. 	6. klass Orffi pedagoogika. Eri maade (valikuliselt: Suurbritannia, Iiri, Poola, Austria, Ungari, Saksa) rahvamuusikale (sh rahvatantsudele) iseloomulike karakterite väljendamine ning muusika väljendusvahendite analüüsimine.
--	---

MUUSIKALINE OMALOOMING

Õpitulemused II kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel õppesisu käsitlemisel (sh praktilised tööd) klassiti
<p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> julgeb loomeideedega katsetada ning eksida; on lahendusi otsides püsiv ja järjekindel; loob rütmilis-meloodilisi improvisatsioone, kaasmänge või ostinato'sid keha-, rütmi- ja plaatpillidel ning digivahenditel; esitleb neid üksi või rühmas; improviseerib astmemudelitele tuginedes; loob muusikale lihtsaid tekste (regivärsse, laulusõnu jne); loob muusikateadmisi ja -oskusi rakendades üksi ja/või rühmas lihtsa instrumentaalpala, esitab seda. 	4. klass Orffi pedagoogika –omaloomingulised kaasmängud, tekstid, muusikaline liikumine; rütmilis-meloodilised improvisatsioonid. Omaloomingus üksinda ning koos musitseerides omandatud muusikaliste oskuste ja teadmiste kasutamine. Lihtsamate pillide valmistamine.
	5. klass Ideede esitamine ja oma loovuse võimetekohane rakendamine nii sõnaliselt kui ka erinevates muusikalistes eneseväljendustes.
	6. klass Infotehnoloogia võimaluste kasutamine ideede esitamisel ja oma loovuse võimetekohasel rakendamisel nii sõnaliselt kui ka erinevates muusikalistes eneseväljendustes.

MUUSIKA KUULAMINE

Õpitulemused II kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel õppesisu käsitlemisel (sh praktilised tööd) klassiti
<p>Õpilane kirjeldab ja analüüsib kuulatud muusikat muusika oskussõnavara ja kirjaoskust kasutades.</p>	4. klass Erinevates muusikapalades muusika väljendusvahendite kuulamine ja eristamine: meloodia, rütm, tempo. Kuulatava muusikapala iseloomustamine ja põhjendamine kasutades õpitut oskussõnavara.
	5. klass Erinevates muusikapalades muusika väljendusvahendite kuulamine ja eristamine: dünaamika, tämber. Kuulatava muusikapala iseloomustamine ja põhjendamine kasutades õpitut oskussõnavara.

	6. klass Erinevates muusikapalades muusika väljendusvahendite kuulamine ja eristamine: vorm. Kuulatava muusikapala iseloomustamine ja põhjendamine kasutades õpitud oskussõnavara.
Õpilane tunneb ja eristab eesti rahvamuusikat: rahvalaulu liike, rahvapille ja -tantse, teab oma kodukoha ja Eesti rahvamuusika sündmusi.	4. klass Eesti rahvalaulud.
	5. klass Eesti rahvapillid ja –tantsud.
	6. klass Eesti rahvamuusika suursündmused.
Õpilane otsib infot ning uurib kuulatud heliteoste autorite ja kodukoha loomeinimeste loometegevust ning tutvustab seda kaaslastele.	4. klass On tutvunud Vene , Läti , Leedu, Soome muusikatraditsioonidega ning tutvustab seda kaaslastele.
	5. klass On tutvunud Rootsi, Norra, Suurbritannia, Iiri muusikatraditsioonidega ning tutvustab seda kaaslastele.
	6. klass On tutvunud Poola, Austria, Ungari, Saksa muusikatraditsioonidega ning tutvustab seda kaaslastele.
Õpilane kuulab ning võrdleb hääle- ja kooriliike; tunneb kodukoha koore ja dirigente ning tuntumaid Eesti koore;	4. klass Sopran metsosopran, alt, tenor, baritone, bass.
	5. klass Kooriliigid (laste-, poiste-, mees-, nais-, segakoor).
	6. klass Tuntumad Eesti koorid ja dirigendid.
Õpilane eristab kuuldeliselt sümfooniaorkestri pillirühmi.	4. klass Klahv- ja keelpillid.
	5. klass Puhk- ja löölpillid.
	6. klass Sümfooniaorkester.
Õpilane analüüsib kuulatud ja/või virtuaalseid kontserte ning muusikalavastusi suuliselt ja kirjalikult, annab kuuldule ja nähtule hinnangu ning jagab kogemusi kaaslastega.	4., 5. ja 6. klass Kuulatud muusika analüüsimine (õpetaja juhendamisel), hinnangu andmine ja oma kogetu jagamine klassikaaslastega. Suuliselt, kirjalikult ja muul looval viisil (visuaalne kunst, dramatiseering, loovliikumine jms) oma arvamuse väljendamine, kasutades seni õpitud muusikalist oskussõnavara.
Õpilane rakendab muusikat kuulates muusikalist kirjaoskust.	4. klass Muusika analüüsimisel õpitud muusikaalaste mõistete ja sõnavara kasutamine (õpetaja abiga): eeltakt, viiulivõti, klaviatuur, duur-helilaad, moll-helilaad, vokaalmuusika, soololaul, koorilaul, instrumentaalmuusika, interpreet, improvisatsioon.
	5. klass Muusika analüüsimisel õpitud muusikaalaste mõistete ja sõnavara kasutamine (õpetaja abiga): absoluutsed helikõrgused (tähtnimed), helistik, toonika ehk põhili, helistikumärgid, juhuslikud märgid, tempo (andante,

	moderato, allegro, largo, ritenuto), tämber, hääleliigid (sopran, metsosopran, alt, tenor, bariton, bass), pilliliigid (keelpillid, puhkpillid, löökpillid, klahvpillid, eesti rahvapillid).
	6. klass Muusika analüüsimisel õpitud muusikaalaste mõistete ja sõnavara kasutamine (õpetaja abiga): diees, bemoll, bekarr, paralleelhelistikud, dünaamika (piano, forte, mezzopiano, mezzoforte, pianissimo, fortissimo, crescendo, diminuendo).

Õpitulemused ja rõhuasetused õppesisu käsitlemisel III kooliastmes klassiti

LAULMINE

Õpitulemused III kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel õppesisu käsitlemisel (sh praktilised tööd) klassiti
<p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • laulab ühe- ja/või mitmehäälsed laule klassitunnis, ansamblis ja/või koolikooris; osaleb laulurepertuaari valimisel ning põhjendab oma valikut; • laulab eesti vanemat ja uuemat rahvalaulu, kaanoneid ning teiste rahvaste laule. 	<p>7., 8. ja 9. klass</p> <p>Õpilaste muusikaliste võimete arvestamine ja arendamine individuaalsel ja rühmas laulmisel (ansamblid, koorid). Laulude õppimine: noodi järgi astmenimedega, kuulmise ja noodi järgi astmenimedega, kuulmise järgi. Vestlused laulu sisu, helilooja, teksti autori, kasutatud väljendusvahendite ja repertuaari valiku teemal.</p>
<p>Õpilane väärtustab ja hindab ühislaulmise traditsiooni, laulab peast kooliastme ühislauale: „Eesti hümn“ (F. Pacius), „Mu isamaa on minu arm“ (G. Ernesaks), „Jää vabaks, Eesti meri“ (V. Oksvort), „Eestlane olen ja eestlaseks jään“ (A. Mattiisen), „Laul Põhjamaast“ (Ü. Vinter), „Saaremaa valss“ (R. Valgre), „Mul meeles veel“ (R. Valgre), „Oma laulu ei leia ma üles“ (V. Ojakäär).</p>	<p>7. klass „Eesti hümn“ (F. Pacius), „Mu isamaa on minu arm“ (G. Ernesaks), „Jää vabaks, Eesti meri“ (V. Oksvort)</p> <p>8. klass „Eesti hümn“ (F. Pacius), „Eestlane olen ja eestlaseks jään“ (A. Mattiisen), „Laul Põhjamaast“ (Ü. Vinter).</p> <p>9. klass „Eesti hümn“ (F. Pacius), „Saaremaa valss“ (R. Valgre), „Mul meeles veel“ (R. Valgre), „Oma laulu ei leia ma üles“ (V. Ojakäär).</p>
<p>Õpilane on laulupidude traditsiooni edasikandja koorilaulja ja/või kuulajana, analüüsib kogetut suuliselt ja kirjalikult.</p>	<p>7., 8. ja 9. klass</p> <p>Osalemine koolikooris. Laulupeod traditsioonidest referatiivsete või muud laadi praktiliste tööde koostamine ja klassikaaslastele esitamine.</p>

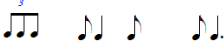

Õpilane kasutab muusikalist kirjaoskust ja muusikateadmisi nii üksi kui ka rühmas lauldes, tunneb oma hääleparaati ja teab, et häält on vaja hoida.	7., 8. ja 9. klass Mõistab relatiivsete helikõrguste (astmete) vajalikkust noodist lauldes ning kasutab neid meloodiat õppides. Meloodiate laulmine relatiivseid helikõrgusi kasutades käemärkide, rütmistatud astmenoodi järgi ja noodijoonestikul erinevates kõrguspositsioonides (SO, MI, RA, JO, RA ₁ , SO ₁ , JO ¹ , LE, NA, DI). Absoluutsete helikõrguste seostamine relatiivsete helikõrgustega (g-G ²). Duur- ja moll helilaad ning duur- ja moll kolmkõla seoses lauludega.
---	---

PILLIMÄNG

Õpitulemused III kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel õppesisu käsitlemisel (sh praktilised tööd) klassiti
<p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> mängib keha-, rütmi- ja plaatpille, plokkflööti ja/või väikekannelt, rakendab digivõimalusi pillimängus; musitseerib akustilisel kitarril või ukulelel esmaseid mänguvõtteid kasutades; uurib pillide tämbrilisi omadusi, valib ansambelisse sobivad pillid ja põhjendab oma valikut; süvendab I ja II kooliastmes omandatud pillimänguoskust, rakendab muusikalist kirjaoskust, musitseerides üksi ja eri pillikoosseisudes. 	<p>7., 8. ja 9. klass</p> <p>Orffi pedagoogika – kaasmängud, ostinatod, meloodilis-rütmilised improvisatsioonid. Rütmi- ja rütmimängud – rütmirondo, rütmikett, rütmilis-meloodilised küsimus-vastus motiivid. Absoluutse süsteemi kasutamine pillimängus. Helistike C-duur, a-moll; G-duur, e-moll ning F-duur ja d-moll seostamine pillimänguga; D-h repertuaarist lähtuvalt. Süvendatult pilli õppinud õpilaste rakendamine musitseerimisel.</p>

MUUSIKALINE OMALOOMING

Õpitulemused III kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel õppesisu käsitlemisel (sh praktilised tööd) klassiti
<p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> loob ning esitab iseseisvalt ja/või rühmas kaasmänge, rütmilis-meloodilisi improvisatsioone, (digi)kompositsioone jm; katsetab loomeideedega omaloomingus, sh digitaalseid keskkondi kasutades; loob erinevaid muusikast lähtuvaid tekste (nt regivärss, laulusõnad jm); analüüsib enda ja kaaslaste loomingut, võrdleb loodut ning annab sellele hinnangu. 	<p>7., 8. ja 9. klass</p> <p>Orffi pedagoogika – omaloomingulised kaasmängud, tekstid, muusikaline liikumine; rütmilis-meloodilised improvisatsioonid. Rondo- ja variatsioonivorm. Lihtsamate pillide valmistamine. Loominguliste ideede rakendamine arvutil olemasolevaid muusikaprogramme (noodistusprogramme) kasutades. Enda ja kaaslaste loomingule tagasiside andmine õpetaja antud juhiste alusel kui ka vabas vormis.</p>

Õpilane rakendab omaloomingus muusikalist kirjaoskust.	7. klass Noodivältused, rütmifiguurid ja pausid: 2/4, 3/4, 4/4 taktimõõt.
	8. klass Noodivältused, rütmifiguurid ja pausid: Helistikud C-a, G-e, F-d (repertuaarist tulenevalt D-h).
	9. klass Laulurepertuaarist tulenevalt kaheksandiktaktimõõt ja D-h helistik. Bassivõti ja selle rakendamine musitseerimisel.

MUUSIKALINE LIIKUMINE

Õpitulemused III kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel õppesisu käsitlemisel (sh praktilised tööd) klassiti
Õpilane <ul style="list-style-type: none"> võrdleb eri maade rahvamuusika karakterit ja väljendab seda liikumise kaudu; leiab erinevaid muusikalise liikumise viise, valib muusika karakteriga sobiva väljenduse ning põhjendab oma valikuid (nt rokk, džäss, hip-hop, rahvaste muusika jm). 	7. klass Keskendumine Prantsuse, Itaalia, Hispaania (valikuliselt) rahvamuusikale, seal esinevatele karakteritele ja liikumisviisidele.
	8. klass Keskendumine Põhja- ja Ladina-Ameerika (valikuliselt) rahvamuusikale, seal esinevatele karakteritele ja liikumisviisidele.
	9. klass Keskendumine Aafrika ja Idamaad (valikuliselt) rahvamuusikale, seal esinevatele karakteritele ja liikumisviisidele.
Õpilane <ul style="list-style-type: none"> tunneb muusikat kuulates ära erinevad muusikavormid ning väljendab neid loovliikumise või improvisatsiooni kaudu; rakendab liikumises muusikateadmisi. 	7., 8. ja 9. klass Orffi pedagoogika. Üksi ja rühmas musitseerides omandatud muusika teadmiste rakendamine ning erinevates muusikalistes tegevustes oma loomingulisi ideede väljendamine liikumises.

MUUSIKA KUULAMINE

Õpitulemused III kooliastme lõpuks	Rõhuasetused õpitulemuste saavutamisel õppesisu käsitlemisel (sh praktilised tööd) klassiti
Õpilane <ul style="list-style-type: none"> uurib kodukoha ja eesti rahvamuusikat ning selle tänapäevaseid tõlgendusi, leiab sobivaid näiteid ja põhjendab oma arvamust; 	7. klass Eesti, Prantsuse, Itaalia, Hispaania rahvamuusika võrdlemine ja iseloomulike tunnuste leidmine.
	8. klass Eesti (kaasaegne), Põhja- ja Ladina-Ameerika rahvamuusika võrdlemine ja iseloomulike tunnuste leidmine.

<ul style="list-style-type: none"> võrdleb ning eristab eesti ja teiste rahvaste muusikat: leiab iseloomulikke tunnuseid, lähtudes muusika väljendusvahenditest. 	<p>9. klass</p> <p>Eesti pärimusmuusika kaasaegsed tõlgendused. Eesti, Aafrika ja Idamaade rahvamuusika võrdlemine ja iseloomulike tunnuste leidmine.</p>
<p>Õpilane võrdleb ja eristab eri muusikastiile, lavamuusika žanre, muusika esituskoosseise, hääleliike, leiab oma eelistuse(d) ning argumenteerib valikut;</p>	<p>7. klass</p> <p>Eristab kõla ja kuju järgi:</p> <p>keelpillid: poogenpillid viiul, vioola e altviul, tšello, kontrabass, näppepillid harf, kitarr;</p> <p>puhkpillid: puupuhkpillid flööt, klarnet, saksofon, oboe, fagott; vaskpuhkpillid: trompet, metsasarv, tromboon, tuuba; löökpillid: kindla helikõrgusega timpan, ksülofon; ebamäärase helikõrgusega (rütmipillid) suur trumm, väike trumm, taldrikud jt;</p> <p>klahvpillid: klaver, klavessiin, orel, akordion;</p> <p>elektrofonid: süntesaator, elektriklaver.</p> <p>Teab nimetada tuntud heliloojaid, interpreete.</p> <p>8. klass</p> <p>Eristab kõla järgi pillikoosseise:</p> <p>orkestrid: (sümfoonia, puhkpilli-, keelpilli-, rahvapilliorkester);</p> <p>ansamblid: (keelpillikvartett, pop- ja džässansambel).</p> <p>Teab nimetada tuntud dirigente, ansambleid ja orkestreid.</p> <p>9. klass</p> <p>Eristab pop-, rokk-, džäss-, filmi- ja lavamuusikat (ooperi, opereti, muusikali ja balleti).</p> <p>Teab nimetada tuntud muusika suursündmusi.</p>
<p>Õpilane analüüsib kuulatud ja/või virtuaalseid kontserte, muusikalavastusi ning õppekäike suuliselt ja kirjalikult, annab kuuldule/nähtule hinnangu ning jagab oma kogemusi kaaslastega;</p>	<p>7., 8. ja 9. klass</p> <p>Erinevate muusikavormide kuulamine ning neis esinevate väljendusvahendite ning ülesehituse (2- ja 3-osaline lihtvorm, variatsiooni- ja rondovorm) analüüsimine. Kirjalike tööde (essee, analüüs, uurimus, retsensioon, referaat, plakat) ja power-point esitluste koostamine ja ettekandmine.</p>
<p>Õpilane uurib kodukoha ja Eesti muusikaelu, oskab nimetada heliloojaid, interpreete, dirigente, ansambleid, orkestreid ning muusika suursündmusi.</p>	<p>7., 8. ja 9. klass</p> <p>Õpilaste koostatud ülevaated (regulaarselt) kodu koha ja Eesti muusikaelust. Sellega seotud heliloojate, interpretide, dirigentide, ansamblite, orkestritega tutvumine (võimalusel nende muusikanäidete kuulamine).</p>
<p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> rakendab muusikat kuulates erinevaid digikeskkondi; rakendab muusikat kuulates muusikalist kirjaoskust. 	<p>7. klass</p> <p>Pop- ja rokkmuusika üle arutlemine ja analüüsimine, kasutades oskussõnavara.</p> <p>8. klass</p> <p>Filmi- ja lavamuusika üle arutlemine ja analüüsimine, kasutades oskussõnavara.</p> <p>9. klass</p> <p>Džässmuusika üle arutlemine ja analüüsimine, kasutades oskussõnavara.</p>

<p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> • teeb valiku muusikaga tegelemise võimalustest, teab muusikaga seonduvaid elukutseid ning õppimisvõimalusi; • seostab muusikat enda vaimse, füüsilise ja emotsionaalse heaoluga. 	<p>7., 8. ja 9. klass</p> <p>Muusikaga tegelemise võimaluste, muusikaga seonduvate elukutsete ning õppimisvõimalustega tutvumine. Õppekäigud ja tutvumine muusikaga seonduvate elukutsete esindajatega.</p>
<p>Õpilane järgib autorikaitse seadust ning käitub ohutult, otsides ja kasutades muusikateavet virtuaalkeskondades</p>	<p>7., 8. ja 9. klass</p> <p>Eestis kehtiva autorikaitse seaduse põhipunktidega tutvumine. Intellektuaalse omandi kasutamine internetis.</p>

Ainevaldkond „Loodusained“

1. Üldalused

1.4. Valdkonnapädevus

Loodusainete õpetamise eesmärk põhikoolis on kujundada õpilaste loodusteaduslikku pädevust, millega taotletakse, et õpilane:

- 1) huvitub keskkonnast ja selle uurimisest ning loodusteaduste õppimisest;
- 2) rakendab loodusainetes omandatud teadmisi ja oskusi keskkonna objektide, nähtuste ja nendevaheliste põhjuse-tagajärje seoste selgitamiseks ning analüüsimiseks, kasutades loodusteadustele omast keelt ning loodusteaduslikke mudeleid;
- 3) märkab, sõnastab ja lahendab igapäevaeluga seotud probleeme, teeb põhjendatud otsuseid ning kasutab loovat ja kriitilist mõtlemist;
- 4) sõnastab loodusteadustega seotud uurimisküsimusi, kavandab ja korraldab uuringut, järgides ohutusnõudeid, ning teeb tõenduspõhiseid järeldusi;
- 5) leiab infot loodusteaduste ja tehnoloogia kohta erinevatest allikatest ning hindab selle usaldusväärsust; kasutab õppimiseks, andmekogumiseks ning koostööks meedia- ja tehnoloogiavahendeid;
- 6) mõistab teaduse olemust, olulisust ja piiranguid, loodusteaduste ja tehnoloogia seoseid ning riske;
- 7) väärtustab elurikkust ja jätkusuutlikku arengut, käitub turvaliselt ning järgib tervislikke eluviise;
- 8) teab loodusteaduste ja tehnoloogiaga seotud karjäärivõimalusi ning on motiveeritud elukestvaks õppeks.

1.2. Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Ainevaldkonda kuulub viis õppeainet, millest loodusõpetust õpitakse 1.–7. klassis, bioloogiat ja geograafiat alates 7. klassist ning füüsikat ja keemiat alates 8. klassist. Ainekavades kirjeldatud õpitulemuste saavutamiseks on õppeainete arvestuslikud nädalatunnid klassiti järgmised:

Õppeaine	I kooliaste			II kooliaste			III kooliaste		
	1. kl	2. kl	3. kl	4. kl	5. kl	6. kl	7.kl	8. kl	9. kl
Loodusõpetus	1	1	1	2	2	3	2		
Bioloogia							1	2	2
Füüsika								2	2
Geograafia							1	2	2
Keemia								2	2

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Loodusteaduslik pädevus, mille all mõistetakse loodusteaduslikke teadmisi, uurimis- ja probleemi lahendamise oskusi ning jätkusuutlikku arengut väärtustavaid hoiakuid, on tänapäeval kõigile vajalik. See aitab märgata igapäevaelu probleeme ning teha arukaid ja põhjendatud otsuseid, kasutades loodusteaduslikke teadmisi ja oskusi. Lisaks isiklikus elus hakkamasaamisele võimaldab loodusteaduslik pädevus eneseteostust tööl, sest tööjõuturul

kasvab järjest vajadus loodusteaduste ja tehnoloogia valdkonnas töötavate loovate, kriitiliselt mõtleivate ning oma teadmisi ja oskusi pidevalt täiendavate inimeste järele.

Loodusteadusliku pädevuse tuumaks on loodusteaduslik maailmapilt, teaduslik mõtlemisviis ning seda väärtustav suhtumine, mida iseloomustab uudishimu ümbritsevate nähtuste vastu, avatud, kuid kriitiline mõtlemine ning järjekindel pürgimine tõenduspõhiste ja erapooletute teadmiste poole.

Kontseptuaalne ainealane arusaamine kujuneb ainult siis, kui uued teadmised seotakse olemasolevate teadmiste ja kogemustega ning teistes loodusainetes õpituga. Otseselt tajutava maailma kirjeldamise kõrval õpitakse objekte ja nähtusi järk-järgult kirjeldama mikro- ja megatasandil ning kasutama loodusteaduslikke sümbboleid. Oluline on arusaamise kujunemine nähtuste põhjuse-tagajärje seostest ning õpitu üldistamine ja ülekandmine uude konteksti. Üldistamisele aitavad kaasa mitmesugused loodusteaduslikud mudelid, mille all mõistetakse füüsilisi objekte, jooniseid, kaarte, mõistekaarte, matemaatilisi kujutusviise, analoogiaid ning arvutisimulatsioone. Mudelid aitavad loodusteaduslikke objekte ja nähtusi mõista, uurida ja selgitada ning teha objektide ja süsteemide käitumise kohta järeldusi ning ennustusi. Õpilased koostavad ise mudeleid, kusjuures õpetaja peaks aitama õpilastel mõista mudelite piiranguid.

Loodusvaldkonna ainete õppimine aitab õpilastel tajuda teaduse ning teaduslike teadmiste olemust. See tähendab eelkõige, et teaduslikud teadmised on tõenduspõhised ning täpsemate ja kaalukamate uurimistulemuste ilmnemise korral ümberlükatavad – need asjaolud eristavad teaduslikke teadmisi isiklikest, religioossetest, poliitilistest vm tõekspidamistest. Õpilased peaksid mõistma, et teaduslikud seisukohad muutuvad ajas ning arenevad maailma järjest täpsema ja objektiivsema kirjeldamise poole. Tähtis on aru saada teaduse piirangutest, mis tähendab, et tehtud järeldused kehtivad üksnes korraldatud uurimuse kohta. Tulemuste kontekstist väljarebimine ehk liigne üldistamine või lihtsustamine võib viia mittekehtivate järeldusteni.

Kõigis loodusvaldkonna aineis arendatakse õpilaste uurimisoskusi, mis hõlmavad objektide ning nähtuste vaatlemist, probleemide määratlemist, taustinfo kogumist ja analüüsimist, uurimisküsimuste ja hüpoteeside sõnastamist, katsete kavandamist ning korraldamist, usaldusväärsete andmete kogumist, nende analüüsi, tõlgendamist ja kehtivate järelduste tegemist. Uurimisoskuste omandamise üldisem eesmärk on kasutada neid igapäevaelus, aidates õpilastel teha isiklikus elus arukaid ning kaalutletud otsuseid.

Loodusaineid õppides arenevad õpilaste suhtlusoskused. Infoühiskonnas on järjest tähtsamad loodusteadusliku info otsimise, sellest arusaamise ning tõlgendamise oskused. Sotsiaalmeedia ning alternatiivsete infoallikate järjest suureneva kasutamise tingimustes tuleb õpilasi aidata eristada usaldusväärset ning tõenduspõhist infot kellegi isiklikust arvamusest. Õpilaste eneseväljendusoskused arenevad uurimistulemuste, projektitööde vm suulise esitlemise ja kirjaliku teksti loomise kaudu. Samuti areneb nende oskus arutleda probleemide üle ning põhjendada oma pakutud lahendusi, lähtudes loodusteaduslikest, sotsiaalsetest, majanduslikest, eetilistest jm vaatenurkadest.

Loodusainete tundides on olulisel kohal väärtuste mõtestamine, st nende üle arutlemine, nende põhjendamine või õigustamine, lähtudes nii õpilase isiklikust kui ka teiste vaatenurgast ning õppides arvestama eri seisukohti. Tähtis on kujundada mõistmine, et ühiskond saab jätkusuutlikult areneda ainult siis, kui kõik me panustame elurikkuse säilimisesse ja elamisväärseesse elukeskkonda.

Et õpilased sooviksid jätkata õpinguid loodusteaduste ja tehnoloogia erialadel, peaks neil olema ülevaade nende erialade mitmekesisusest ja eripärast. Juba põhikoolis tuleb aidata õpilastel seada isiklikke ainealaseid eesmärke, et võimaldada edasiõppimist järgmises kooliastmes ning teha esmaseid elukutsevalikuid.

Loodusainete omavahelise lõimingu kujuneb õpilastel arusaam loodus- ning tehiskeskkonnast kui terviksüsteemist ja iga loodusaine osast selles tervikus. Loodusaineid lõimitakse kolmel tasandil: loodusteadusliku pädevuse kujundamise, kattuva õppesisu ehk temaatilise lõimumise ning kooli õppekava ja loodusainete õpetajate koostöö kaudu.

1.4. Loodusainete kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamise, läbivate teemade käsitlemise ning valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid

- **Loodusainete kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamine**

Loodusainetes saavad õpilased tervikülevaate looduskeskkonnas valitsevatest seostest ja vastastikmõjudest ning inimtegevuse mõjust keskkonnale. Loodusainete õpetamise kaudu kujundatakse õpilastes kõiki riikliku õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevusi. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ja käitumise – kujundamisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud ja enesekehtestamisoskus loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist.

Kultuuri- ja väärtuspädevus. Kujundatakse positiivne hoiak kõige elava ja ümbritseva suhtes, arendatakse huvi loodusteaduste kui uusi teadmisi ja lahendusi pakkuva kultuurinähtuse vastu, teadvustatakse loodusliku mitmekesisuse tähtsust ning selle kaitse vajadust, väärtustatakse jätkusuutlikku ja vastutustundlikku eluviisi ning kujundatakse tervislikke eluviise.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus. Õpitakse hindama inimtegevuse mõju looduskeskkonnale, teadvustatakse kohalikke ja globaalseid keskkonnaprobleeme ning leitakse neile lahendusi. Olulisel kohal on dilemmaprobleemide lahendamine, kus otsuseid langetades tuleb loodusteaduslike seisukohtade kõrval arvestada inimühiskonnaga seotud aspekte – seadusandlikke, majanduslikke ning eetilisi-moraalseid seisukohti. Sotsiaalset pädevust kujundavad ka loodusainetes rakendatavad aktiivõppemeetodid: rühmatöö uurimuslikus õppes ja dilemmaprobleeme lahendades, vaatlus- ja katsetulemuste analüüs ning kokkuvõtete suuline esitus.

Enesemääratluspädevus. Bioloogiainetes, kus käsitletakse inimese anatoomia, füsioloogia ja tervislike eluviiside teemasid, selgitatakse individuaalset energia- ja toitumisvajadust, tervisliku treeningu individualiseeritust, haigestumisega seotud riske ning tervislike eluviiside erinevaid aspekte.

Õpipädevus. Erinevate õpitegevuste kaudu arendatakse probleemide lahendamise ja uurimusliku õppe rakendamise oskust: õpilased omandavad oskused leida loodusteaduslikku infot, sõnastada probleeme ja uurimisküsimusi, plaanida ja teha katseid või vaatlusi ning koostada kokkuvõtteid. Õpipädevuse arengut toetavad IKT-põhised õpikeskkonnad, mis kiire ja individualiseeritud tagasiside kaudu võimaldavad rakendada erinevaid õpistrateegiaid.

Suhtluspädevus. Õppes on tähtsal kohal loodusteadusliku info otsimine erinevatest allikatest, sh internetist, leitud teabe analüüs ja tõepärasuse hindamine. Olulisel kohal on vaatlus- ja katsetulemuste korrektne vormistamine ning kokkuvõtete kirjalik ja suuline esitus. Ühtlasi arendavad kõik loodusained vastavatele teadusharudele iseloomulike mõistete ja sümbolite korrektset kasutamist nii abstraktses teaduslikus kui ka konkreetsetes igapäevases kontekstis.

Matemaatika- ja loodusteaduste- ning tehnoloogiaalane pädevus. Õpitakse mõistma loodusteaduslikke küsimusi, teaduse ja tehnoloogia tähtsust ning mõju ühiskonnale, kasutama uut tehnoloogiat ja tehnoloogilisi abivahendeid õppeülesandeid lahendades ning tegema igapäevaelus tõendus põhiseid otsuseid. Kõigis loodusainetes koostatakse ja analüüsitakse arvjooniseid, võrreldakse ning seostatakse eri objekte ja protsesse. Uurimusliku õppe vältel esitatakse katse- või vaatlusandmeid tabelitena ja arvjoonistena ning seostatakse arvulisi näitajaid lahendatava probleemiga.

Ettevõtlikkuspädevus. Loodusainete rakendusteaduslikke teemasid käsitledes ilmnevad abstraktsete teadusfaktide ja -teooriate igapäevaelulised väljundid. Koos sellega saadakse ülevaade loodusteadustega seotud elukutsetest ning vastava valdkonnaga tegelevatest teadusasutustest ja ettevõtetest. Ettevõtlikkuspädevuse arengut toetab uurimuslik käsitlus, kus süsteemselt plaanitakse katseid ja vaatlusi ning analüüsitakse tulemusi. Tähtsal kohal on keskkonnaga seotud dilemmade lahendamine ja pädevate otsuste tegemine, mis peale teaduslike seisukohtade arvestavad sotsiaalseid aspekte.

Digipädevus. Kasutatakse digivahendeid usaldusväärse ja asjakohase teabe otsimiseks ning andmete kogumiseks. Õpitakse rakendama digitaalseid teabeallikaid ja saadud teabe põhjal lahendama loodusteaduslikke probleeme ning arutlema keskkonnas toimivate protsesside üle. Analüüsitakse ja visualiseeritakse digitaalset kogutud vaatlusandmeid. Digikeskkonnas suheldes järgitakse igapäevaelu väärtuspõhimõtteid ning jälgitakse ohutut teabe kasutamist.

- **Läbivate teemade käsitlemine loodusainetes**

Loodusainete õppimine seondub kõigi riikliku õppekava üldosas kirjeldatud läbivate teemadega. Õppekava läbivaid teemasid peetakse silmas valdkonna õppeainete eesmärgiseadet, õpitulemusi ning õppesisu kavandades lähtuvalt kooliastmest ning õppeaine spetsiifikast.

Keskkond ja jätkusuutlik areng. Loodusainetel on kandev roll läbiva teema elluviimisel.

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine. Kujundatakse iseseisva õppimise oskus, mis on oluline alus elukestva õppe harjumuste ja hoiakute omandamisel. Erinevate õppevormide kaudu arendatakse õpilaste suhtlus- ja koostööoskusi, mida on vaja tulevases tööelus. Loodusaineid õppides kasvab õpilaste teadlikkus karjääri võimalustest ning saadakse teavet edasiõppimisvõimaluste kohta loodusteadustega ja loodusvaldkonna ning keskkonnakaitsega seotud erialadel. Õppetegevus võimaldab vahetult kokku puutuda töömaailmaga, nt tutvuda ettevõttega.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Kodanikuõiguste ja -kohustuste tunnetamine seostub keskkonnaküsimustega.

Kultuuriline identiteet. Loodusteadused moodustavad osa kultuurist, kuhu on oma panuse andnud ka Eestiga seotud loodusteadlased. Maailma kultuuriline mitmekesisus lõimub rahvastikuteemadega geograafias.

Teabekeskond ja meediakasutus. Loodusaineid õppides kogutakse teavet infoallikatest, hinnatakse ning kasutatakse teavet kriitiliselt.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Loodusainetes rakendatakse läbivat teemat IKT vahendite kasutamise kaudu aineõpetuses.

Tervis ja ohutus. Loodusainete õppimine aitab õpilastel mõista tervete eluviiside ja tervisliku toitumise tähtsust ning keskkonna ja tervise seoseid. Teoreetilise aluse õigele tervisekäitumisele annavad eelkõige bioloogia ja keemia. Loodusainete õppimine praktiliste tööde kaudu arendab õpilaste oskust rakendada ohutusnõudeid.

Väärtused ja kõlblus. Loodusteaduslike teadmiste ja oskuste alusel kujunevad elu ning elukeskkonna säilitamiseks vajalikud väärtushinnangud.

- **Loodusainete valdkonnaülese lõimingu rakenamise viisid**

Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled. Loodusaineid õppides ja loodusteaduslike tekstidega töötades arendatakse õpilaste teksti mõistmise ja analüüsimise oskust. Erinevaid tekste, nt referaate, esitlusi jm luues kujundatakse oskust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada nii suuliselt kui ka kirjalikult. Õpilasi õpetatakse kasutama kohaseid keelevahendeid, ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt ning järgima õigekeelsusnõudeid. Õpilastes arendatakse oskust hankida teavet eri allikatest ja seda kriitiliselt hinnata. Juhitakse tähelepanu tööde korrektsele vormistamisele ja viitamisele ning intellektuaalse omandi kaitsele. Selgitatakse võõrkeelse algupäraga loodusteaduslike mõisteid ning võõrkeeleoskust arendatakse ka lisamaterjali otsimisel ja mõistmisel.

Matemaatika. Matemaatikapädevuste kujunemist toetavad loodusained uurimusliku ja probleemõppe kaudu, arendades loovat ning kriitilist mõtlemist. Uurimuslikus õppes on tähtis koht andmete analüüsil ja tõlgendamisel ning tulemuste esitamisel tabelite, graafikute ja diagrammidena. Loodusnähtuste seoseid uurides rakendatakse matemaatilisi mudeleid.

Sotsiaalsed. Loodusainete õppimine aitab mõista inimese ja ühiskonna toimimist, kujundab oskust näha ühiskonna arengu seoseid keskkonnaga, teha teadlikke valikuid, toimida kõlbeline ja vastutustundliku ühiskonnaliikmena ning isiksusena.

Kunstiained. Kunstipädevuse kujunemist toetavad uurimistulemuste vormistamine, esitluste tegemine, näitustel käimine, looduse ilu väärtustamine õppekäikudel jms.

Tehnoloogia. Õppides mõistma looduse kui süsteemi funktsioneerimise lihtsamaid seaduspärasusi ning inimese ja tehnika mõju looduskeskkonnale, areneb õpilaste tehnoloogiline pädevus. Füüsikateadmised loovad teoreetilise aluse, et mõista seoseid looduse, tehnika ja tehnoloogia vahel. Tehnoloogilist pädevust arendatakse, kasutades õppes tehnoloogilisi, sh IKT vahendeid.

Kehaline kasvatus. Loodusainete õppimine toetab kehalise aktiivsuse ja tervisliku eluviisi väärtustamist.

1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õpet kavandades ja korraldades lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, kooliastmete õppe ja kasvatus rõhuasetustest, loodusteaduslikust pädevusest ning loodusainete õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust. Lisaks toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega.

Loodusainete õpetamisel ja õppimisel on oluline, et õpilased saavad ise tegutseda ning kogeda avastamisrõõmu, mis tekib ümbritsevas maailmas toimuva mõistmisest ning oma võimete proovilepanekust. Kogemine ja selle mõtestamine aitavad kujundada sügavaid alusteadmisi, ent ka oskusi ning hoiakuid, mis kõik koos toetavad õpilase elus hakkamasaamist ning laiemas perspektiivis demokraatliku ja jätkusuutliku ühiskonna toimimist. Sellist õpikäsitlust toetavad mitmekesised õppemeetodid: uurimuslikud, sh praktilised tööd, arutelud, loodusteaduslike mudelite uurimine ja koostamine, väitlused, projektõpe, rollimängud, esitlused, vastastikune õpetamine jne.

Ainealast sisu õpitakse, oskusi arendatakse ning hoiakuid kujundatakse probleemipõhiselt ning elulähedaselt, mis aitab õpitut ja selle vajalikkust mõtestada. Otsuse tegemise, veaotsingu, disaini- või dilemmaprobleemid jms peaksid olema õpilasele isiklikult ja/või ühiskondlikult olulised.

Õppe aluseks on uurimuslik käsitlusviis, kus arvestatakse õpilaste huve ja esitatud küsimusi ning toetatakse nende enesealgatust. Kasutatakse õppeülesandeid, mis arvestavad õpilaste võimeid, on eakohased ning toetavad õpilase arengut. Reageeritakse õpiraskustele ja vajaduse korral antakse õpiabi. Erilist tähelepanu väärivad õpilase eripära, sh ainealane andekus. Õpilase õpikoormus, sh kodutööde maht, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks.

Rühma- ja paaritööde kaudu kujundatakse õpilaste koostöö- ja plaanimisoskusi, erinevate seisukohtade ja teiste arvestamist ning kriitika talumist. Tööde esitlemisel ja omavahelises suhtlemises arenevad õpilaste eneseväljendusoskused.

Loodusainete õppimise käigus kujuneb õpilase teadlikkus loodusteaduste ning tehnoloogiaga seotud erialadest ja ametitest, mida tutvustatakse nii igapäevases õppes kui ka kutsutakse külalislektoreid ning käiakse asutustes. Ülevaade töö sisust, töötingimustest, nõutavatest oskustest ning hariduslikest eeldustest annavad õpilasele võimaluse kaalutleda enda huvide ja võimete sobivust mõne erialaga. Mitmekesised õppemeetodid, probleemipõhine ja uurimuslik käsitlus, koostööne õppimine ning nüüdisaegsete õppekeskkondade kasutamine aitavad suurendada õpilaste õpimotivatsiooni ning kujundada ennastjuhtivat õppijat.

1.6. Hindamine

Hindamine on õppe osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutatuses ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise kaudu saab õppiija tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppe kui ka iseenda pädevuste arendamiseks.

Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused kooliastmete kaupa. Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuse saavutamist. Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangutega.

Õpilast hinnatakse nii õppimise kestel kujundavalt kui ka teemade ja kooliastme lõpus kokkuvõtvalt. Hindamine peaks olema kooskõlas üld- ja valdkonnapädevuste ning taotletavate õpitulemustega. Seega peaks see olema mitmekesine, et toetada õpilase teadmiste ning eri oskuste ja hoiakute arengut.

Diagnostilise hindamise käigus selgitab õpetaja välja õppeaasta või teema alguses õpilase tugevad ja nõrgad küljed, sh loodusteaduslikud väärarusaamad ning spetsiifilised õpiraskused, et kavandada edasist õpetamist.

Õppimise ajal annab õpetaja tagasisidet õpilase sooritusele, et õpilane saaks kohe teada, kuidas tal õppimine edeneb. Kirjaliku tagasiside annab õpetaja jooksvalt suuremahulise töö, näiteks õpimapi, essee, uurimistöö jne edasiarendamiseks. E-keskkondades lahendatud ülesannete kohta saavad õpilased automaatse tagasiside, mis võimaldab neil oma teadmisi ja oskusi hinnata, eesmärgi seada ning tulemusi parandada.

Hindamist kasutatakse õppimise osana, kui õpilased enda või kaaslaste tehtud tööd kokkulepitud kriteeriumide põhjal hindavad. Nii õpivad õpilased oma vigu märkama ja neid analüüsima.

Õpilased arutlevad iseseisvalt, rühmas või koos õpetajaga õppimise üle – mis läks töös hästi ja mida saaks järgmisel korral paremini teha.

Hindamiskriteeriume ehk hindamismudeleid on eriti vaja avatud ja/või loovat mõtlemist nõudvate õppeülesannete edukaks sooritamiseks (uurimistööd, ettekanded, esseed, vaatmikud, õpilaste koostatud loodusteaduslikud mudelid jms). Hindamismudelid muudavad õpilasele arusaadavamaks õpetaja ootused, võimaldavad tal enda õppimist juhtida ning anda edasiviivat tagasisidet kaaslastele. Lisaks aitavad need õpetajal panna kokkuvõtvat hinnet, kui töö on valmis, ning õpilasel paremini aru saada, kuidas hinne kujunes.

Nii kujundava kui ka kokkuvõtva hindamise korral keskendutakse eelkõige õpitud arusaamisele, arutlemisele ning teadmiste kasutamisele, mitte ainult õpitu meenutamisele. Hindamisviise/-vorme valides arvestatakse seda, et õpilase vanuse kasvades suureneb keerukamate ja suuremat pingutust nõudvate teadmiste ja oskuste kaal.

Testide ja kontrolltööde kõrval hinnatakse esitlust, vaatmikku, uurimistöö aruannet, esseed, koostatud loodusteaduslikku mudelit, sh mõistekaarti, kolleksiooni, videot, õpimappi, projektitöö käigus väljatöötatud disaini või lahendust vm.

Uurimisoskusi hinnatakse ka osaoskustena, milleks on uurimisküsimuse esitamine või katse kavandamine etteantud situatsiooni või katsevahendite põhjal, järelduste tegemine etteantud andmete alusel, korraldatud katse kvaliteedi kriitiline hindamine, ettepanekute tegemine katsetulemuste usaldusväärsuse suurendamiseks ning kehtivate järelduste saamiseks.

Hoiakute ning väärtushinnangute kujundamisel on tähtsal kohal õpilase enesehindamine. Õpilase hoiakud ja väärtushinnangud ei ole otseselt kokkuvõtva hindamise objektiks. Neid hinnatakse õpilase oskuse kaudu väärtusi mõtestada, st nende üle arutleda, neid põhjendada ning õigustada, lähtudes isiklikust või teiste vaatenurgast.

Probleemülesannete korral on hindamiskriteeriumideks pakutud lahenduse otstarbekohasus ning põhjenduste arv ja sotsiaalsete, eetiliste, majanduslike jm aspektide esiletoomine, originaalsus, loogilisus ning korrektse loodusteadusliku sõnavara kasutamise määr.

Loodusteadusessee puhul on hindamise kriteeriumid probleemiseade selgus, näidete ja põhjenduste arv ning loogilisus, korrektsete loodusteaduslike mõistete kasutamise määr, järelduste kehtivus, tekstiosade üldine sidusus ning autori mõtete originaalsus.

1.7. Õppekeskkond

Kool tagab innustava, koostööle suunatud ning turvalise õppekeskkonna, kus kõik õpilased võivad kogeda eduelamust ning saada tehtud töö ja pingutuse eest tunnustust. Viimane ei välista nõudlikkust ning selgete eesmärkide seadmist eeldusel, et need lähtuvad õpilase tegelikest võimetest. Sõbralik ning üksteise aitamist tagav kiusamis- ja vägivaldavaba keskkond loob tingimused, et õpilased saavad pühenduda õppimisele ning tekkinud raskuste ületamisele. Kujundatakse demokraatlikule ühiskonnale omaseid väärtusi. Aktsepteeritakse eri seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid, lähtudes tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest. Õpilased kaasatakse õppe kavandamisse ning õppele hinnangu andmisse.

Õpitakse võimalikult mitmekesistes keskkondades, sh kooliümbruses, looduses, muuseumides, looduskoolides, teadushuvihariduskeskustes, ettevõtetes jm. Võimalusel kasutatakse kõrgkoolide pakutavaid võimalusi, näiteks laboreid, kursusi jms. Konkreetsemalt kavandavad aineõpetajad õppeperioodi alguses õppeprotsessi planeerimisel lähtuvalt ainekavast, kuidas nad õpet väljaspool klassiruumi korraldavad. Õppes rakendatakse nüüdisaegseid õppematerjale ja digivahendeid ning e-õppekeskkondi, mis toetavad ühtlasi õpilaste digipädevuse arengut.

Koolil on praktiliste tööde tegemiseks vajalikud katsevahendid ja -materjalid ning tingimused nende säilitamiseks, samuti klassiruumid spetsiaalsete laudadega ning õpilastel on võimalus kasutada sooja vett, valamuid ja elektripistikuid. Õpetajale on vajalikud demonratsioonivahendid ning tehnilised võimalused nende kasutamiseks.

Praktiliste tööde tegemiseks jagatakse suured klassid vajaduse korral väiksemateks rühmadeks. Tagatakse laboritööde korraldamise ohutus ja tulemuslikkus.

2. Loodusõpetus

2.1. Õppeaine kirjeldus

Aine eesmärk on kujundada õpilastes hooliv hoiak looduse jm elukeskkonna ning kõige elava suhtes, arusaamine loodusest ja tehiskeskkonnast (edaspidi keskkond) ning jätkusuutliku arengu põhimõtetest. Ühtlasi luuakse alus õpilase loodusteadusliku maailmavaate ning mõtlemisviisi kujunemisele. Viimaseid iseloomustab uudishimu ümbritsevate nähtuste vastu, avatud, kuid kriitiline mõtlemine ning pürgimine tõenduspõhiste teadmiste poole.

Loodusõpetuse õppimise kaudu kujuneb õpilastel arusaam keskkonnast kui tervikust. Peamised tunnetusobjektid õppides on keskkonnas leiduvad objektid ja nähtused ning nendevahelised seosed. Õpitakse mõistma loodusnähtuste toimimise seaduspärasusi ning inimese ja keskkonna vastastikmõju. Loodusõpetust õppides kujuneb arusaam, et igal nähtusel on põhjus ja igasugune muutus keskkonnas kutsub esile teisi muutusi, mis võivad olla soovitud või soovimatud.

Loodusõpetuse eesmärk on luua püsiv alus loodusteadusliku kirjaoskuse kujunemisele, millele hiljem saavad toetuda teised loodusained (bioloogia, geograafia, füüsika, keemia) ning mille komponendid on:

- 1) oskus märgata, vaadelda ning selgitada keskkonnas esinevaid objekte ja nähtusi ning nendevahelisi seoseid; oskus rakendada loodusteaduslikke teadmisi ja oskusi igapäevaelu probleeme lahendades;
- 2) uurimisioskused: oskus sõnastada uurimisküsimusi või -hüpoteese, mida on võimalik katse teel kontrollida; kavandada katseid andmete kogumiseks; teha praktilisi töid, kasutades katsevahendeid, -seadmeid ja mõõteriistu ohutult; analüüsida andmeid ning nende usaldusväärsust; tuletada kehtivaid järeldusi, sõnastada üldistusi ning esitada tulemusi;
- 3) oskus leida erinevatest allikatest infot loodusteaduste kohta, tõlgendada seda ning hinnata info usaldusväärsust, kasutada loodusteaduslike mõisteid, ühikuid ja sümboleid nii suulisel kui ka kirjalikus eneseväljenduses, sh infot esitledes, probleemide üle arutledes ja enda väiteid põhjendades;
- 4) loodusteaduslike küsimustega tegelemist toetavad hoiakud ja väärtushinnangud: enesetõhusus loodusaineid õppides; huvi loodusteaduste õppimise ja loodusteadusliku ning tehnoloogiaalase karjääri vastu; valmisolek tegelda loodusteaduslike küsimustega ja vastutamine jätkusuutliku arengu eest.

Õppe korraldamine põhineb keskkonna kogemisel ning eakohastel tegevustel. Tähtsal kohal on praktilised tegevused, mille vältel uuritakse objekte ja nähtusi vahetult, ent ka loodusteaduslike mudelite toel. Õppimine peaks toetama õpilaste enda probleemide ja küsimuste esitamist ning neile vastuste ja lahenduste leidmist. Need peaksid olema avatud ja võimalikult palju seotud igapäevaeluga, st võimaldama erinevaid lahendusi. Viimane asjaolu soodustab ühtlasi õpilaste loova ning kriitilise mõtlemise arenemist. Niiviisi korraldatud aktiivne, õpilaskeskne ja probleemipõhine õppekeskkond loob soodsa pinnase õpilase sisemise motivatsiooni ning eneseregulatsiooni avaldumisele.

I kooliastmes õpitakse tundma põhiliselt lähiümbrust ning igapäevaelu nähtusi, keskendutakse keskkonna vahetule kogemisele ja praktilisele tegevusele. Kooliastme lõpuks jõutakse objektide ja nähtuste kirjeldamiselt lihtsamate seoste loomise ning järelduste tegemiseni. Kujundatakse õpilase huvi looduse vastu, oskust looduses käituda ning tema keskkonnahoiakuid. Luuakse esmane alus õpilase loodusteadusliku mõtlemisviisi kujunemisele: praktiliste tegevuste käigus suunatakse õpilast esitama lihtsaid küsimusi ja

tegema oletusi ümbritsevate ainete ja materjalide ning objektide ja nähtuste kohta, neid vaatlema, võrdlema, rühmitama, mõõtma, katseid tegema, kollektioone koostama ning kaarti kasutama. Õpilast julgustatakse oma tähelepanekutest ja avastustest rääkima.

II kooliastmes arendatakse edasi õpilase loodusteaduslikku mõtlemisviisi ning uurimisoskusi. Kujundatakse oskust sõnastada katsega kontrollitavaid väiksema mahuga loodusteaduslikke küsimusi ning hüpoteese, katset kavandada, ellu viia ning järeldusi teha. Küsimustele vastuste otsimiseks innustatakse õpilasi kasutama ka teiseid allikaid: populaarteadusajakirju, uudisteportaale ning raamatuid, eesti- või muukeelset Wikipediat jms. Kujundatakse esmane arusaam, kuidas leida usaldusväärset infot. Oluline on kavandada õpilaste huvidest ja kogemustest lähtuvaid uurimuslikke õppeülesandeid. Õppekeskkond peab võimaldama õpilasel olla loov ning julgustama teda arutlema seatud probleemide üle, et areneksid õpilase eneseväljendusoskused, sh loodusteaduslike mõistete kasutamise oskus. Süvendatakse õpilaste keskkonnahoiakuid.

III kooliastmes õpitakse objekte ja nähtusi kvantitatiivselt kirjeldama ning süvendatakse info analüütilise töötlemise oskusi. Uurimisoskusi arendades pööratakse eraldi tähelepanu uuringute plaanimisele ja korraldamisele ning tulemuste analüüsile, tõlgendamisele ja esitamisele, sh kasutades digivahendeid ja e-keskkondi. Kujundatakse arusaam, et pole olemas üht universaalset teaduslikku meetodit, mille toel saadakse uusi teadmisi. Uurimistöid tehakse nii reaalse aine, objektide ning vahenditega kui ka kasutades arvutisimulatsioone ja teiseid infoallikaid. Õpitakse hindama eri tüüpi infoallikate usaldusväärsust ning eristama teaduslikku infot mitteteaduslikust.

Praktilise tegevuse kõrval lahendatakse mitmesuguseid teoreetilisi ülesandeid, et arendada õpilaste abstraktset mõtlemist. Koduste töödega kinnistatakse klassis õpitud ning juhitakse õpilasi rakendama klassis omandatud teadmisi igapäevaelu tegevustes. Kõrgemat järku mõtlemise ja hoiakute kujundamiseks rakendatakse erinevaid probleemipõhiseid õppemeetodeid, sh arutelusid, rollimänge, juhtumiuuringuid, tehisasjade või lahenduste disainimist jms.

Nii II kui ka III kooliastmes on tähtis hoida õpilaste õpimotivatsiooni, kujundada huvi loodusteaduste õppimise ja loodusteadustega seotud elukutsete vastu, arusaama loodusteaduste ja tehnoloogia olulisusest igapäevaelus ning teadusuuringute vajalikkusest ühiskonnas.

2.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste
<p>Õpilane:</p> <p>1) tunneb huvi looduse ja selle uurimise vastu ning mõistab loodusteaduslike teadmiste vajalikkust;</p> <p>2) sõnastab oma meeltega saadud kogemusi, kirjeldab nähtusi ning objektide omadusi, kasutab õpitud loodusteaduslikke mõisteid kõnes ja tekstiloomes;</p>	<p>Õpilane:</p> <p>1) tunneb huvi looduse, selle uurimise ja loodusainete õppimise vastu;</p> <p>2) vaatleb ja kirjeldab loodus- ja tehisobjekte ning selgitab loodusnähtusi, kasutades õpitud loodusteaduslikke mõisteid, sümboleid ning ühikuid; saab aru lihtsamast</p>	<p>Õpilane:</p> <p>1) tunneb huvi keskkonna, selle uurimise ning loodusainete õppimise vastu;</p> <p>2) vaatleb ja kirjeldab loodus- ja tehisobjekte ning selgitab ja põhjendab loodusnähtusi; saab aru loodusteadustekstist, kasutab õpitud loodusteaduslikke mõisteid, sümboleid ning</p>

<p>3) teeb õpetaja juhendamisel lihtsamaid vaatlusi, praktilisi töid, järgides ohutusnõudeid; vormistab vaatlusinfot, teeb järeldusi ning esitleb tulemusi;</p> <p>4) märkab ja sõnastab vahetus ümbruses esinevaid probleeme ning pakub lahendusi, langetab põhjendatud otsuseid, kasutades loovat ja kriitilist mõtlemist;</p> <p>5) leiab õpetaja suunamisel infot loodusteaduste kohta, kasutab andmekogumiseks, õppimiseks ning koostöök meedia- ja tehnoloogiavahendeid;</p> <p>6) mõistab, et teaduslikud teadmised saadakse vaatluste ning eksperimentide kaudu, teab loodusteadustega seotud elukutseid;</p> <p>7) käitub turvaliselt ning järgib tervislikke eluviise, väärtustab looduses viibimist ja oma kodukoha elurikkust, märkab looduse ilu ja erilisust ning suhtub sellesse austusega, hoolib elusolenditest ja nende vajadustest.</p>	<p>loodusteadustekstist; kasutab või koostab mudelit, et näidata protsesside ja süsteemide mõistmist;</p> <p>3) kavandab õpetaja juhendamisel lihtsamaid praktilisi töid, sõnastab uurimisküsimusi ja kontrollib hüpoteese, järgides ohutusnõudeid ning valides sobilikke mõõtevahendeid; analüüsib andmeid, teeb järeldusi ja esitab uurimistulemusi;</p> <p>4) märkab ja sõnastab igapäevaeluga seotud probleeme ning pakub neile lahendusi, langetab põhjendatud otsuseid, kasutades loovat ja kriitilist mõtlemist;</p> <p>5) leiab infot loodusteaduste ja tehnoloogia kohta; hindab kasutatud allikate usaldusväärsust õpetaja abiga; kasutab õppimiseks, koostöök, andmekogumiseks ning -analüüsiks meedia- ja tehnoloogiavahendeid;</p> <p>6) mõistab, et teaduslikud teadmised on tõenduspõhised ning saadakse süsteemse uurimistöö tulemusena; teadvustab teaduse ja tehnoloogia olulisust ning nende arenguga seotud riske;</p> <p>7) mõistab loodusteaduslike teadmiste vajalikkust igapäevaelus ja seotust tulevaste karjäärivalikutega, tunneb oma ümbruskonna loodusteaduste ning tehnoloogia valdkonnaga seotud elukutseid;</p> <p>8) mõistab inimtegevuse ja keskkonna seoseid kodukohas ja Eestis ning väljendab hoolivust ja</p>	<p>ühikuid, selgitades nähtusi ja protsesse; kasutab või koostab mudelit, et näidata protsesside ja süsteemide mõistmist;</p> <p>3) sõnastab ja tõstatab iseseisvalt uurimisprobleeme, -küsimusi ning hüpoteese, kavandab ja korraldab uuringu, järgib ohutusnõudeid ning teeb uuringu põhjal kehtivaid järeldusi; esitab uurimistulemusi;</p> <p>4) märkab ja sõnastab igapäevaeluga seotud probleeme isiklikul, kohalikul ja globaalsel tasandil ning pakub lahendusi, langetab põhjendatud otsuseid, kasutades loovat ja kriitilist mõtlemist, võttes arvesse erinevaid aspekte (loodusteaduslikke, sotsiaalseid, majanduslikke, eetilisi);</p> <p>5) leiab infot loodusteaduste ja tehnoloogia kohta, hindab kriitiliselt kasutatud allikate usaldusväärsust, rakendab andmekogumiseks, -analüüsiks, õppimiseks ning koostöök meedia- ja tehnoloogiavahendeid;</p> <p>6) mõistab, et teaduslikud teadmised on tõenduspõhised, kuid ajas muutuvad; mõistab teaduse ning loodusteaduslike mudelite olulisust ning piiranguid; mõistab, kuidas teadus, tehnoloogia ning ühiskond üksteist mõjutavad; eristab teaduslikku ja mitteteaduslikku infot ning selgitab nende erinevusi;</p> <p>7) on motiveeritud elukestvaks õppeks, tunneb loodusteaduste ning</p>
--	---	---

	<p>lugupidamist kõigi elusolendite vastu; väärtustab elurikkust ja jätkusuutlikku arengut; tegeleb keskkonnaprobleemidega kodanikualgatuse korras; käitub turvaliselt ning järgib tervislikke eluviise.</p>	<p>tehnoloogiaga seotud karjäärivõimalusi; 8) mõistab inimtegevuse ja keskkonna seoseid ning väljendab hoolivust ja lugupidamist kõigi elusolendite vastu; väärtustab elurikkust ja jätkusuutlikku arengut; tegeleb keskkonnaprobleemidega kodanikualgatuse korras; tunneb oma õigusi ja kohustusi ning piiranguid keskkonnaküsimustega tegelemisel; käitub turvaliselt ning järgib tervislikke eluviise.</p>
--	---	---

2.3. Kooliastmete õpitulemused

I kooliaste

3. klassi lõpetaja:

- 1) eristab elus- ja eluta looduse objekte ja nähtusi ning looduslikke ja tehnilikke aineid (materjale); kirjeldab ja rühmitab neid eri tunnuste alusel, tuginedes tehtud vaatlustele ja katsetele;
- 2) kaalub kehi, mõõdab temperatuuri ja pikkust, valides sobivad mõõtmisvahendid;
- 3) teeb oletusi tuttavate materjalide omaduste ning kehade käitumise kohta, teeb oletuste kontrollimiseks õpetaja juhendamisel katseid ning katsete põhjal lihtsaid järeldusi; seostab saadud teadmisi igapäevaelus ettetulevate olukordadega;
- 4) teeb ilmavaatlusi, vormistab andmeid ning teeb nende põhjal järeldusi; iseloomustab ilma ning valib ilmale vastava riietuse;
- 5) märkab ja jälgib looduses toimuvaid aastaajalisi muutusi ning toob näiteid nende tähtsuse kohta inimese elus;
- 6) koostab uurimusliku ülevaate mõnest taime-, seene- või loomaliigist ja esitleb seda;
- 7) saab aru, et teadlased esitavad küsimusi ning teevad neile vastamiseks vaatlusi ja katseid, teab, et katsete kordamine suurendab tulemuste usaldusväärsust, leiab katses mõjuteguri;
- 8) toob näiteid elusorganismide tähtsuse kohta looduses;
- 9) kirjeldab taimede, loomade (sh inimese) ja seente välisehitust, toitumist, kasvamist ja liikumisvõimet ning seostab neid elukeskkonnaga;
- 10) eristab ühte liiki kuuluvaid organisme;
- 11) eristab selgroogseid (kala, kahepaikne, roomaja, lind ja imetaja) ning selgrootuid (putukad ja ämblikud) organisme;
- 12) teab kodukoha tuntumaid loomi, taimi ja seeni; kirjeldab õpitud loomade eluviise ja elupaiku; oskab vältida loomade ning mürgiste taimede ja seentega seotud ohtusid;
- 13) toob näiteid organismide seoste kohta looduses ning koostab lihtsamaid toiduahelaid;
- 14) mõistab, et inimene on osa loodusest ja sõltub sellest; toob näiteid, kuidas inimene loodust oma tegevusega mõjutab;
- 15) võrdleb inimeste elu maal ja linnas;

- 16) saab aru kaardist; leiab kooliümbruse kaardilt tuttavaid objekte;
- 17) leiab Eesti kaardil oma kodukoha, suuremad kõrgustikud, saared, poolsaared, lahed, jõed, järved ja linnad;
- 18) määrab suundi kompassiga;
- 19) märkab kodukoha elurikkust ja maastiku mitmekesisust ning selgitab nende olulisust;
- 20) liigub looduses turvaliselt, kahjustamata loodust, teisi ja iseennast;
- 21) arvestab elusolendite (sh kaasinimeste) vajadusi;
- 22) tarbib vastutustundlikult, väldib enda ja teiste tervise kahjustamist;
- 23) käitub liikluses ohutult;
- 24) teeb ettepanekuid lähiümbruse keskkonnahoiuks ning osaleb sellisuunalistes tegevustes.

II kooliaste

6. klassi lõpetaja:

- 1) koostab loodusteaduslikke mudeleid, selgitab mudelite toel objekte ja nähtusi: mandrite ja ookeanide paiknemist, päikesesüsteemi ehitust ning planeetide liikumist, öö ja päeva ning aastaegade vaheldumist, veeringet;
- 2) leiab infot objektide ja nähtuste kohta, hindab info usaldusväärsust õpetaja abiga, koostab ja esitab valitud teemal ülevaateid (maailmaruum, looduskatastroofid, kodukoha järv/jõgi, looduskaitsealune liik/objekt, erinevad piirkonnad maailmas jms);
- 3) sõnastab koos kaaslastega loodusteadusliku uurimisküsimuse või hüpoteesi, kavandab ja teeb uurimuse kodukoha veekogu, asula, metsa, niidu vms põhjal, kogub ja vormistab andmeid ning esitleb uurimistulemusi;
- 4) kasutab uurimiseks ja andmete kogumiseks tehnilisi abivahendeid (nt mikroskoop, digitaalsed andurid, luup, mõõdulint); kasutab katseid tehes turvalisi töövõtteid;
- 5) pakub võimalusi, kuidas suurendada katsetulemuste usaldusväärsust, leiab katses mõjuteguri;
- 6) arutleb looduse ja maailmaruumi uurimise vajalikkuse üle; toob näiteid, kuidas teadlased koguvad tõendusmaterjali;
- 7) kasutab liikide tundmaõppimiseks määrajaid;
- 8) kavandab ja teeb koos kaaslastega vee puhastamise katseid;
- 9) mõõdab aine massi ja vedeliku ruumala ning valmistab lahust;
- 10) mõõdab õhutemperatuuri, hindab pilvisust ja tuule kiirust ning määrab pilvetüüpe ja tuule suunda;
- 11) võrdleb ilmakaardi põhjal ilma Eesti eri osades ning iseloomustab jooniste põhjal õhutemperatuuri, sademete hulka ja tuule suunda;
- 12) leiab kaardilt mandrid ja ookeanid, Euroopa suuremad riigid, Eesti maakonnakeskused, suuremad linnad, jõed, järved, sood, looduskaitsealad, lahed, väinad, poolsaared ja saared ning kirjeldab nende asendit;
- 13) võrdleb taimede, loomade, seente ja bakterite eluavaldusi; selgitab nende tähtsust looduses; toob näiteid nende mõju kohta inimese organismile;
- 14) teab inimese elundkondade tähtsamaid elundeid, nende ülesandeid ja talitlust;
- 15) selgitab keskkonnatingimuste mõju elusorganismidele (sh inimesele); iseloomustab taimede ja loomade kohastumusi;
- 16) kirjeldab ja võrdleb koosluste (veekogu, soo, metsa, niidu, põllu/aia, asula) elutingimusi, teab nende tüüpilisemaid liike;
- 17) koostab koosluste kohta toiduahelaid ja toiduvõrke; selgitab toitumissuhteid ökosüsteemides (tootjad, tarbijad ja lagundajad);
- 18) iseloomustab katsete põhjal vee, õhu ja mulla koostist ning omadusi; seostab need looduses toimivate protsessidega;

- 19) selgitab, kuidas kujuneb põhjavesi, ning põhjendab selle kaitsmise vajadust; kirjeldab joogivee saamise võimalusi;
- 20) hindab koduasula elutingimusi ja keskkonnaseisundit (vesi, õhk, valgus, müra, jäätmed, inimkaaslejad loomad); teeb ettepanekuid kodukoha keskkonnaseisundi parandamiseks; osaleb sellesuunalistes tegevustes;
- 21) selgitab vee-, kanalisatsiooni- või energiasüsteemide toimimist koduasulas;
- 22) kavandab koduasula rohe- või puhkeala, koostab ammendunud karjääri kasutuskõlblikuks keskkonnaks muutmise kavandi, plaanib tulevikuasula vms;
- 23) võrdleb igapäevaelus kasutatavate materjalide omadusi ning seostab need kasutusalaadega;
- 24) kirjeldab katsete põhjal jõu, liikumise ja energia seoseid; teab energia liike ning -allikaid; hindab taastuvenergia tootmise ja kasutamise võimalusi oma kodukohas;
- 25) võrdleb katsete põhjal heli levimist erinevates materjalides; seostab heli kõrguse võnkumise sagedusega;
- 26) analüüsib oma pere vee- või energiatarbimist ning olmejäätmete teket ja hindab nende mõju keskkonnale; teeb ettepanekuid vee, energia ning materjalide säästmiseks;
- 27) põhjendab olmejäätmete sortimise ja töötlemise vajadust ning sordib olmeprügi;
- 28) selgitab soode kujunemist ja arengut ning põhjendab soode rohkest Eestis;
- 29) kirjeldab ja võrdleb erinevaid mullaproove ning nimetab mulla koostisosi; selgitab mulla kujunemist ja selle tähtsust looduses;
- 30) toob näiteid põllukultuuride saagikust mõjutavate tegurite, muldade kahjustumise põhjuste ning tagajärgede kohta;
- 31) kirjeldab mullaelustikku ning mullaorganismide seoseid;
- 32) seostab hapniku ja süsihappegaasi põlemise, kõdunemise ning hingamise fotosünteesiga; toob näiteid ainete ringkäigu kohta looduses;
- 33) selgitab Läänemere vähese soolsuse põhjuseid ning Läänemere mõju Eesti ilmastikule;
- 34) arutleb taastuvate ja taastumatute loodusvarade kasutamise ning Eesti keskkonnaprobleemide üle ja pakub nende lahendamise võimalusi;
- 35) hindab inimtegevuse mõju kooslustele, arutleb nende tähtsuse ning kaitsmise vajaduse üle;
- 36) seostab looduse uurimise, koosluste kaitse ja majandamise nendes valdkondades tegelevate elukutsetega.

III kooliaste

7. klassi lõpetaja:

- 1) sõnastab uurimisprobleemi ja -küsimusi ning hüpoteese, mida saab katse või vaatluse kaudu uurida (kontrollida), plaanib ja korraldab koos kaaslastega katseid, kogub andmeid, vormistab tulemused tabelite ja joonistena; teeb andmete põhjal kehtivaid järeldusi, esitab tulemused (sh digitaalselt);
- 2) eristab katses sõltumatu ja sõltuva muutuja; mõistab kõrvalmuutujate kontrollimise vajadust;
- 3) mõistab korduskatsete ja kontrollkatsete vajadust; analüüsib kogutud andmete usaldusväärsust ning järelduste kehtivust;
- 4) järgib katseid tehes ohutusnõudeid ning põhjendab nende vajalikkust;
- 5) leiab infot uuritavate ainete, kehade, nähtuste ja protsesside kohta ning hindab allikate usaldusväärsust õpetaja abiga; esitab uurimise tulemusi;
- 6) eristab teaduslike teadmisi mitteteaduslikest teadmistest;
- 7) arutleb loodusteaduste ja tehnoloogia arengu ning tähtsuse üle igapäevaelus ja ühiskonnas; toob näiteid nende vastastikuste seoste kohta;
- 8) mõõdab või määrab kujundi pindala, keha ruumala, liikumise kiirust, tihedust;
- 9) eristab aineid ja materjale nende omaduste (värvuse, tiheduse, sulamis- ja keemistemperatuuri, soojusjuhtivuse) uurimise põhjal ning seostab omadusi nende kasutusalaadega;

- 10) teab, et ained koosnevad aatomitest ja molekulidest; koostab lihtsamate molekulmudelite põhjal ainete valemeid;
- 11) valmistab kindla protsendilise sisaldusega lahust, toob näiteid lahustite, lahustuvate ainete ja lahuste kohta ning selgitab lahuste tähtsust looduses ja igapäevaelus;
- 12) lahutab segu, kasutades kohaseid meetodeid;
- 13) arutleb mudelite tähtsuse ja piiratuse üle ning valib konkreetse nähtuse selgitamiseks sobiva mudeli;
- 14) põhjendab aineosakeste vastastikmõjuga tahkiste kuju säilivust ja kõvadust, vedelike voolavust ning gaaside lenduvust;
- 15) eristab füüsikalisi, keemilisi ja bioloogilisi nähtusi ning toob näiteid nende vaheliste seoste kohta;
- 16) seostab soojusülekanne ja energia muundumise nähtusi looduslike protsesside ning igapäevaeluga; toob näiteid energia jäävuse seaduse kehtivuse kohta;
- 17) seostab vee olekute muutused sademete tekkega (vihm, lumi, kaste, udu, härmatis);
- 18) selgitab hingamise, põlemise ja fotosünteesi näitel, et keemilistes reaktsioonides energia eraldub või neeldub;
- 19) kirjeldab elus- ja eluta looduse seoseid süsinikuringe näitel;
- 20) seostab kohastumusi füüsikaliste ja keemiliste keskkonnatingimustega;
- 21) analüüsib enda tegevuse võimalikku keskkonnamõju ja ökoloogilist jalajälge; põhjendab energiasäästu vajadust;
- 22) põhjendab materjalide taaskasutamise olulisust ning pakub materjalide taaskasutamise võimalusi;
- 23) kaalutleb enda huvide ja võimete sobivust õpingute jätkamiseks loodusteaduste või tehnoloogia erialadel.

2.4. Õpitulemused ja õppesisu klassiti

1.klass

Teema: Inimese meeled ja avastamine

Õpitulemused:

- 1) eristab elus- ja eluta looduse objekte ja nähtusi ning looduslikke ja tehisklikke aineid (materjale), kirjeldab ja rühmitab neid eri tunnuste alusel, tuginedes tehtud vaatlustele ja katsetele;
- 2) teeb oletusi tuttavate materjalide omaduste ning kehade käitumise kohta, teeb oletuste kontrollimiseks õpetaja juhendamisel katseid ning katsete põhjal lihtsaid järeldusi; seostab saadud teadmisi igapäevaelus ettetulevate olukordadega.

Õppesisu:

Inimese meeled ja avastamine. Elus ja eluta. Asjad ja materjalid ning nende omadused. Tahked ained ja vedelikud. Põhimõisted: omadus, meeled, elus, eluta, elusolend, looduslik, tehisklik, tahke, vedel.

Praktilised tööd:

- 1) meelte kasutamine mängulises ja uurimuslikus tegevuses;
- 2) elus- ja eluta looduse objektide rühmitamine;
- 3) tahkete ja vedelate ainete omaduste võrdlemine;
- 4) õppekäik kooliümbruse elus- ja eluta loodusega tutvumiseks;

Teema: Aastaajad

Õpitulemused:

- 1) märkab ja jälgib looduses toimuvaid aastaajalisi muutusi ning toob näiteid nende tähtsuse kohta inimese elus;
- 2) liigub looduses turvaliselt, kahjustamata loodust, teisi ja iseennast.

Õppesisu:

Aastaaegade vaheldumine looduses seoses soojuse ja valguse muutustega. Taimed, loomad ja seened eri aastaaegadel. Kodukoha elurikkus ja maastikuline mitmekesisus. Põhimõisted: suvi, sügis, talv, kevad, soojus, valgus, taim, loom, seen, kodukoht, veekogu, maastik

Praktilised tööd:

- 1) õppekäigud aastaajaliste erinevuste vaatlemiseks, maastikuvaatlused.
- 2) puu ja sellega seotud elustiku aastaringne jälgimine;
- 3) tutvumine aastaajaliste muutustega veebimaterjalide põhjal.

2. klass

Teema: Organismid ja elupaigad

Õpitulemused:

- 1) kirjeldab taimede, loomade ja seente välisehitust, toitumist, kasvamist ja liikumisvõimet ning seostab neid elukeskkonnaga;
- 2) koostab uurimusliku ülevaate mõnest taime-, seene- või loomaliigist ja esitleb seda;
- 3) saab aru, et teadlased esitavad küsimusi ning teevad neile vastamiseks vaatlusi ja katseid, teab, et katsete kordamine suurendab tulemuste usaldusväärsust, leiab katses mõjuteguri;
- 4) toob näiteid elusorganismide tähtsuse kohta looduses;
- 5) mõistab, et inimene on osa loodusest ja sõltub sellest; toob näiteid, kuidas inimene loodust oma tegevusega mõjutab;
- 6) liigub looduses turvaliselt, kahjustamata loodust, teisi ja iseennast.

Õppesisu:

Maismaataimed ja -loomad, välisehitus ja mitmekesisus. Taimede ja loomade eluavaldused: toitumine ja kasvamine. Koduloomad. Veetaimede ja -loomade erinevus maismaaorganismidest. Põhimõisted: puu, põõsas, rohttaim, teravili, seen, juur, vars, leht, õis, vili, keha, pea, jalad, saba, kael, tiivad, nokk, suled, karvad, soomused, uimed, ujulestad, lõpused, toitumine, kasvamine, paljunemine, hingamine, metsloom, koduloom, lemmikloom.

Praktilised tööd:

- 1) loodusvaatlused: taimede välisehitus, loomade välisehitus;
- 2) ühe taime või looma uurimine, ülevaate koostamine;
- 3) uurimus: taime kasvu sõltuvus soojusest ja valgusest;
- 4) õppekäik: organismid erinevates elukeskkondades.

Teema: Inimene

Õpitulemused:

- 1) kirjeldab inimese välisehitust, toitumist ja kasvamist;
- 2) kaalub kehi ja mõõdab pikkust, valides sobivad mõõtmisvahendid;
- 3) saab aru, et teadlased esitavad küsimusi ning teevad neile vastamiseks vaatlusi ja katseid, teab, et katsete kordamine suurendab tulemuste usaldusväärsust;
- 4) arvestab elusolendite (sh kaasinimeste) vajadusi;
- 5) tarbib vastutustundlikult, väldib enda ja teiste tervise kahjustamist;
- 6) mõistab, et inimene on osa loodusest ja sõltub sellest; toob näiteid, kuidas inimene loodust oma tegevusega mõjutab;
- 7) võrdleb inimeste elu maal ja linnas.

Õppesisu:

Inimese välisehitus. Inimese toiduvajadused ja tervislik toitumine. Hügieen kui tervist hoidev tegevus. Inimese elukeskkond. Vastutustundlik eluviis. Põhimõisted: keha, kehaosad, toit, toiduaine, tervislik toitumine, tervis, haigus, jäätmed, asula, linn, alev, küla

Praktilised tööd:

- 1) enesevaatlus, mõõtmine;
- 2) tervisliku päevamenüü koostamine;
- 3) õppekäik asula kui inimese elukeskkonna uurimiseks.

Teema: Ilm

Õpitulemused:

- 1) teeb ilmavaatlusi, vormistab andmeid ning teeb nende põhjal järeldusi; iseloomustab ilma ning valib ilmale vastava riietuse;
- 2) mõõdab temperatuuri;
- 3) märkab ja jälgib looduses toimuvaid aastaajalisi muutusi ning toob näiteid nende tähtsuse kohta inimese elus.

Õppesisu:

Ilmavaatlused. Ilmastikunähtused. Põhimõisted: pilvisus, tuul, õhutemperatuur, sademed: vihm, lumi.

Praktilised tööd:

- 1) ilma vaatlemine;
- 2) õhutemperatuuri mõõtmine;
- 3) ilmaennustuse ja tegeliku ilma võrdlemine.

3. klass

Teema: Organismide rühmad ja kooselu

Õpitulemused:

- 1) eristab ühte liiki kuuluvaid organisme;
- 2) eristab selgroogseid (kala, kahepaikne, roomaja, lind ja imetaja) ning selgrootuid (putukad ja ämblikud) organisme;
- 3) teab kodukoha tuntumaid loomi, taimi ja seeni; kirjeldab õpitud loomade eluviise ja elupaiku; oskab vältida loomade ning mürgiste taimede ja seentega seotud ohtusid;
- 4) toob näiteid organismide seoste kohta looduses ning koostab lihtsamaid toiduahelaid;
- 5) saab aru, et teadlased esitavad küsimusi ning teevad neile vastamiseks vaatlusi ja katseid, teab, et katsete kordamine suurendab tulemuste usaldusväärsust, leiab katses mõjuteguri;
- 6) märkab kodukoha elurikkust ja maastiku mitmekesisust ning selgitab nende olulisust;
- 7) arvestab elusolendite (sh kaasinimeste) vajadusi;
- 8) teeb ettepanekuid lähiümbruse keskkonnaohiuks ning osaleb sellesuunalistes tegevustes.

Õppesisu:

Taimede mitmekesisus. Loomade mitmekesisus. Seente mitmekesisus. Samblikud. Liik, kooslus, toiduahel. Jätkusuutlik eluviis, loodushoid. Põhimõisted: õistaim, vili, seeme, okaspuu, käbi, sõnajalg, sammal, samblik, selgroogsed, kalad, kahepaiksed, roomajad, linnud, imetajad, selgrootud, ussid, putukad, ämblikud, seeneniidistik, kübarseened, eosed, hallitus, pärm, liik, kooselu, taimtoiduline, loomtoiduline, segatoiduline, toiduahel, loodushoid.

Praktilised tööd:

- 1) lihtsa kollektsiooni koostamine mõnest organismirühmast;
- 2) looma välisehituse ja eluviisi uurimine;
- 3) seente vaatlemine või hallitusseente kasvamise uurimine;
- 4) õppekäik organismide kooselu uurimiseks erinevates elupaikades.

Teema: Liikumine ja jõud. Elekter.

Õpitulemused:

- 1) liigub looduses turvaliselt, kahjustamata loodust, teisi ja iseennast;
- 2) käitub liikluses ohutult;
- 3) teeb oletusi tuttavate materjalide omaduste ning kehade käitumise kohta, teeb oletuste kontrollimiseks õpetaja juhendamisel katseid ning katsete põhjal lihtsaid järeldusi; seostab saadud teadmisi igapäevaelus ettetulevate olukordadega;
- 4) kirjeldab katsete põhjal jõu, liikumise ja energia seoseid; teab energia liike ning allikaid.

Õppesisu:

Liikumine looduses. Jõud liikumise põhjusena. Liiklusohutus. Vooluring. Elektrijuhid ja mitteelektrijuhid.

Elektri kasutamine ja säästmine. Ohutusnõuded. Põhimõisted: liikumine, kiirus, jõud, vooluallikas, lüliti, elektrijuht ja mittejuht, elektripirn, juhe.

Praktilised tööd:

- 1) liikuvate kehade kauguse ja kiiruse hindamine;
- 2) liikuva keha pidurdustekonna uurimine erinevates tingimustes;
- 3) erinevate kehade liikumise ja pidurdustekonna uurimine;
- 4) lihtsa vooluringi koostamine;
- 5) materjalide elektrijuhtivuse kindlaks tegemine.

Teema: Kaart

Õpitulemused:

- 1) saab aru kaardist; leiab kooliümbruse kaardilt tuttavaid objekte;
- 2) leiab Eesti kaardil oma kodukoha, suuremad kõrgustikud, saared, poolsaared, lahed, jõed, järved ja linnad;
- 3) määrab suundi kompassiga;
- 4) märkab kodukoha elurikkust ja maastiku mitmekesisust ning selgitab nende olulisust;
- 5) liigub looduses turvaliselt, kahjustamata loodust, teisi ja iseennast.

Õppesisu:

Eesti kaart. Ilmakaared ning nende määramine kaardil ja looduses. Tuntumad kõrgustikud, saared, poolsaared, lahed, järved, jõed, linnad ja kodukoht Eesti kaardil. Kompassi tööpõhimõtte. Põhimõisted: kompass, magnet, plaan, pealtvaade, leppemärk, kaart, kaardi legend, leppemärk, leppevärv, põhi- ja vaheilmakaared, kõrgustik, madalik, saar, poolsaar, laht, järv, jõgi, asulad.

Praktilised tööd:

- 1) lihtsa kompassi valmistamine;
- 2) ilmakaarte määramine kaardil, õues kompassiga ja päikese järgi;
- 3) kooliümbruse plaani koostamine;
- 4) plaani järgi liikumine kooli ümbruses (orienteerumisülesanne);
- 5) õppekäigud: oma maakonnaga tutvumiseks.

4. klass

Teema: Maailmaruum

Õpitulemused:

- 1) koostab loodusteaduslikke mudeleid, selgitab mudelite toel objekte ja nähtusi: päikesesüsteemi ehitust ning planeetide liikumist, öö ja päeva ning aastaegade vaheldumist;
- 2) leiab infot objektide ja nähtuste kohta, hindab info usaldusvärsust õpetaja abiga, koostab ja esitab valitud ülevaateid teemal maailmaruum;

- 3) arutleb looduse ja maailmaruumi uurimise vajalikkuse üle; toob näiteid, kuidas teadlased koguvad tõendusmaterjali;
- 4) teab energia liike ning –allikaid.

Õppesisu:

Päike ja tähed. Päikesesüsteem. Tähtkujud. Galaktikad. Astronoomia. Päike kui Maa energiaallikas. Põhimõisted: maailaruum, Päike, Maa, Kuu, tiirlemine, pöörlemine, ööpäev, aasta, täht, planeet, satelliit, Päikesesüsteem, tähtkuju, Suur Vanker, Põhjanael, galaktika, astronoomia, energia.

Praktilised tööd:

- 1) mudeli valmistamine, et illustreerida Päikese ning planeetide suurust ja nendevahelist kaugust;
- 2) öö ja päeva vaheldumise mudeldamine;
- 3) Maa tiirlemise mudeldamine;
- 4) tähistaeva vaatlused, Põhjanaela leidmine tähistaevas.

Teema: Planeet Maa

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) leiab kaardilt mandrid ja ookeanid, Euroopa suuremad riigid, eesti maakonnakeskused, suuremad linnad, jõed, järved, sood, looduskaitsealad, lahed, väinad, poolsaared ja saared ning kirjeldab nende asendit;
- 2) leiab infot objektide ja nähtuste kohta, hindab info usaldusväärsust õpetaja abiga, koostab ja esitab valitud temal ülevaateid (looduskatastroofid).

Õppesisu:

Gloobus kui Maa mudel. Maa kujutamine kaartidel. Erinevad kaardid. Mandrid ja ookeanid. Suuremad riigid Euroopa kaardil. Geograafilise asendi iseloomustamine. Eesti asend Euroopas. Looduskatastroofid: vulkaanipursked, maavärinad, tormid, üleujutused. Põhimõisted: gloobus, mudel, looduskaart, riikide kaart, riigipiir, naaberriik, kontuurkaart, atlas, ekvaator, põhja- ja lõunapoolkera, põhja- ja lõunapoolus, manner, ookean, meri, geograafiline asend, vulkaan, laava, maavärin, torm, üleujutus.

Praktilised tööd:

- 1) gloobuse kui Maa mudeli valmistamine;
- 2) õpitud objektide kandmine kontuurkaardile;
- 3) erinevate allikate kasutamine, et leida infot ülevaate koostamiseks looduskatastroofide kohta.

Teema: Elu mitmekesisus Maal

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) võrdleb taimede, loomade, seente ja bakterite eluvaldusi;
- 2) selgitab taimede, loomade, seente ja bakterite tähtsust looduses;
- 3) toob näiteid nende mõju kohta inimese organismile;
- 4) selgitab keskkonnatingimuste mõju elusorganismidele; iseloomustab taimede ja loomade kohastumisi;
- 5) kasutab uurimiseks ja andmete kogumiseks mikroskoopi.

Õppesisu:

Organismide mitmekesisus: ühe- ja hulkraksed organismid. Organismide eluavaldused: toitumine, hingamine, paljunemine, kasvamine, arenemine, reageerimine keskkonnatingimustele. Elu erinevates keskkonnatingimustes. Elu areng Maal. Põhimõisted: rakk, ainurakne ja hulkrakne organism, bakter, toitumine, hingamine, paljunemine, kasvamine,

arenemine, keskkonnatingimused, kõrb, vihmamets, mäestik, jäävöönd, kivistised, dinosaurused.

Praktilised tööd:

- 1) erinevate rakkude vaatamine ja uurimine mikroskoobiga;
- 2) referaadi koostamine taimede ja loomade kohastumisest keskkonnatingimustega.

Teema: Inimene

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) teab inimese elundkondade tähtsamaid elundeid, nende ülesandeid ja talitust;
- 2) toob näiteid taimede, loomade, seente ja bakterite mõju kohta inimese organismile;
- 3) selgitab keskkonnatingimuste mõju inimesele.
- 3) põhjendab tervislike eluviiside olulisust;
- 4) põhjendab looduse ja oma elukeskkonna tundmise ja hoidmise vajalikkust;
- 6) toimib keskkonnateadliku tarbijana ning väärtustab tervislikku toitu.

Õppesisu:

Inimese ehitus: elundid ja elundkonnad. Elundkondade ülesanded. Organismi terviklikkus. Tervislikud eluviisid.

Väliskeskkonna mõju inimese organismile. Taimede, loomade, seente ja mikroorganismide tähtsus inimese elus. Inimese põlvnemine. Põhimõisted: elund, elundkond, nahk, lihased, luustik, süda, veresoon, arter, veen, kopsud, maks, magu, soolestik, meeleeelundid, närvid, peaaaju, seljaaju, munandid, munasarjad, emakas, viljastumine, näärmed, neerud, imetaja.

Praktilised tööd:

- 1) inimkeha ehitust tutvustavate videomaterjalidega tutvumine;
- 2) lihtsa katse või mudeli järgi inimese elundi või elundkonna talitluse uurimine;
- 3) ülevaate koostamine inimese seosest ühe taim-, looma-, seeneliigi või bakterirühmaga;
- 4) menüü analüüsimine või koostamine lähtudes tervisliku toitumise põhimõtetest.

5. klass

Teema: Vesi. Veekogu kui elukeskkond

Õpitulemused:

- 1) leiab infot objektide ja nähtuste kohta, hindab info usaldusväärsust õpetaja abiga, koostab ja esitab valitud teemal ülevaateid (kodukoha järvi/jõgi, looduskaitsealune liik/objekt, pindpinevus jms);
- 2) sõnastab koos kaaslastega loodusteadusliku uurimisküsimuse või hüpoteesi, kavandab ja teeb uurimuse kodukoha veekogu kohta, kogub ja vormistab andmeid ning esitleb uurimistulemusi;
- 3) kasutab uurimiseks ja andmete kogumiseks tehnilisi abivahendeid (nt mikroskoop, digitaalsed andurid, luup); kasutab katseid tehes turvalisi töövõtteid;
- 4) pakub võimalusi, kuidas suurendada katsetulemuste usaldusväärsust, leiab katses mõjuteguri;
- 5) arutleb looduse uurimise vajalikkuse üle; toob näiteid, kuidas teadlased koguvad tõendusmaterjali;
- 6) iseloomustab katsete põhjal vee omadusi; seostab need looduses toimivate protsessidega
- 7) mõõdab aine massi ja vedeliku ruumala ning valmistab lahust;
- 8) kirjeldab ja võrdleb veekogude elutingimusi, teab nende tüüpilisemaid liike;
- 9) kasutab liikide tundmaõppimiseks määrajaid;
- 10) selgitab keskkonnatingimuste mõju elusorganismidele (sh inimesele); iseloomustab taimede ja loomade kohastumusi;

- 11) koostab veekogude kohta toiduahelaid ja toiduvõrke; selgitab toitumissuhteid ökosüsteemides (tootjad, tarbijad ja lagundajad);
- 12) leiab kaardilt Eesti suuremad jõed, järved ning kirjeldab nende asendit.

Õppesisu:

Loodusteaduslik uurimus. Veekogu ja vesi kui uurimisobjekt. Vee omadused (vee olekud ja nende muutumine, tihedus, märgamine, soojuspaisumine, vesi kui lahusti). Jõgi ja järv elukeskkonnana. Eesti jõed ja järved, nende paiknemine. Jõgi ja selle osad. Vee voolamine jões. Taimede ja loomade kohastumine eluks vees. Toitainete sisaldus järvede vees. Veetaseme kõikumine jões ja vee ringlemine järves. Toiduahelate ja toiduvõrgustike moodustumine tootjatest, tarbijatest ning lagundajatest. Kalapüük ja -kasvatus. Põhimõisted: aine, aine olek, tihedus, aurumine, veeldumine, tahkumine, sulamine, soojuspaisumine, märgamine, jõesäng, suue, lähe, peajõgi, lisajõgi, jõestik, voolukiirus, kärestik, juga, suurvesi, madalvesi, tootjad, tarbijad, lagundajad, toiduahel, toiduvõrgustik, hõljum, vetikas, kaldataim, veetaimed, röövkala.

Praktilised tööd:

- 1) vee omaduste uurimine (vee olekud, vee paisumine jäätumisel, soojuspaisumine, märgamine, kapillaarsus, erinevate ainete lahustuvuse uurimine vees);
- 2) loodusteaduslik uurimus kodukoha veekogu näitel: uurimisküsimuse või hüpoteesi sõnastamine, andmete kogumine ja vormistamine ning tulemuste esitamine;
- 3) kahe Eesti jõe või järve võrdlemine kaardi ning teiste infoallikate põhjal;
- 4) tutvumine eluslooduse häältega, kasutades audiovisuaalseid materjale.

Teema: Vee kasutamine

Õpitulemused:

- 1) koostab loodusteadusliku mudeli veeringe selgitamiseks;
- 2) selgitab, kuidas kujuneb põhjavesi, ning põhjendab selle kaitsmise vajadust; kirjeldab joogivee saamise võimalusi;
- 3) kavandab ja teeb koos kaaslastega vee puhastamise katseid; kasutab katseid tehes turvalisi töövõtteid;
- 4) pakub võimalusi, kuidas suurendada katsetulemuste usaldusväärsust, leiab katses mõjuteguri;
- 5) leiab infot objektide ja nähtuste kohta, hindab info usaldusväärsust õpetaja abiga, koostab ja esitab valitud teemal ülevaateid (looduskaitsealune liik/objekt jm);
- 6) selgitab keskkonnatingimuste mõju elusorganismidele (sh inimesele);
- 7) analüüsib oma pere veetarbimist ja teeb ettepanekuid vee säästmiseks;

Õppesisu:

Veeringe. Põhjavesi ja allikad. Vee kasutamine. Joogivesi. Vee reostumine ja kaitse. Vee puhastamine.

Põhimõisted: põhjavesi, allikas, joogivesi, setitamine, sõelumine, filtrimine, puhas aine, segu.

Praktilised tööd:

- 1) loodusteadusliku mudeli valmistamine veeringe selgitamiseks;
- 2) erinevate omadustega looduslike vete võrdlemine;
- 3) vee liikumise uurimine erinevates pinnastes;
- 3) vee puhastamine erinevatel viisidel (setitamine, sõelumine, filtrimine);
- 5) veekasutuse uurimine kodus või koolis.

Teema: Õhk

Õpitulemused:

- 1) iseloomustab katsete põhjal õhu koostist ning omadusi; seostab need looduses toimuvate protsessidega;

- 2) kasutab uurimiseks ja andmete kogumiseks tehnilisi abivahendeid, sh digitaalsed andurid, kasutab katseid tehes turvalisi töövõtteid;
- 3) leiab infot objektide ja nähtuste, sh ilma kohta, kasutades ilmavaatlusteks sobivaid tehnilisi vahendeid;
- 4) mõõdab õhutemperatuuri, hindab pilvisust ja tuule kiirust ning määrab pilvetüüpe ja tuule suunda;
- 5) võrdleb ilmaandmete kaardi põhjal ilma Eesti eri osades ning iseloomustab jooniste põhjal õhutemperatuuri, sademete hulka ja tuule suunda;
- 6) pakub võimalusi, kuidas suurendada katsetulemuste usaldusväärsust, leiab katses mõjuteguri;
- 7) arutleb looduse ja maailmaruumi (sh ilma) uurimise vajalikkuse üle; toob näiteid, kuidas teadlased koguvad tõendusmaterjali;
- 8) seostab hapniku ja süsihappegaasi põlemise, kõdunemise, hingamise ning fotosünteesiga;
- 9) selgitab keskkonnatingimuste mõju elusorganismidele (sh inimesele); iseloomustab taimede ja loomade kohastumusi.

Õppesisu:

Õhk. Õhu tähtsus. Õhu koostis ja omadused. Õhutemperatuur ja selle mõõtmine. Õhutemperatuuri ööpäevane muutumine. Õhu liikumine soojenedes. Õhu liikumine ja tuul. Kuiv ja niiske õhk. Pilved ja sademed. Sademete mõõtmine. Ilm ja ilmaennustus. Õhk elukeskkonnana. Hapniku tähtsus looduslikes protsessides: hingamine, põlemine ja kõdunemine. Organismide kohastumine õhkkeskkonnaga. Õhu saastumise vältimine. Põhimõisted: õhkkond, õhk, hapnik, süsihappegaas, lämmastik, tuul, tuule kiirus, tuule suund, kondenseerumine, pilved, sademed, ilm, hingamine, põlemine, kõdunemine, tolmlamine.

Praktilised tööd:

- 1) õhu omaduste uurimine: küünla põlemine suletud anumal; õhu kokkusurutavus; õhu ruumala muutumine soojenemisel ja jahutamisel; veeauru kondenseerumine;
- 2) katse põhjal õhu koostise kindlaksmääramine (hapniku osakaalu määramine);
- 3) temperatuuri mõõtmine, pilvisuse ja tuule suuna määramine ning tuule kiiruse hindamine;
- 4) erinevate Eesti piirkondade ilma võrdlemine ilmaandmete kaartide järgi.

Teema: Asula elukeskkonnana

Õpitulemused:

- 1) leiab infot koduasula elukeskkonna kohta, hindab info usaldusväärsust õpetaja abiga, koostab ja esitab ülevaate;
- 2) leiab kaardilt Eesti maakonnakeskused ja suuremad linnad ning kirjeldab nende asendit;
- 3) kirjeldab ja võrdleb asula elutingimusi, teab nende tüüpilisemaid liike;
- 4) selgitab keskkonnatingimuste mõju elusorganismidele (sh inimesele);
- 5) hindab koduasula elutingimusi ja keskkonnaseisundit (vesi, õhk, valgus, müra, jäätmed, inimkaaslejad loomad); teeb ettepanekuid kodukooha keskkonnaseisundi parandamiseks; osaleb sellesuunalistes tegevustes;
- 6) selgitab vee-, kanalisatsiooni- või energiasüsteemide toimimist koduasulas;
- 7) kavandab koduasula rohe- või puhkeala, plaanib tulevikuasula vms;
- 8) võrdleb katsete põhjal heli levimist erinevates materjalides; seostab heli kõrguse võnkumise sagedusega;
- 9) analüüsib oma pere vee- või energiatarbimist ja hindab nende mõju keskkonnale; teeb ettepanekuid vee, energia ning materjalide säästmiseks;
- 10) hindab inimtegevuse mõju kooslusele (asulale), arutleb selle tähtsuse ning kaitsmise vajaduse üle;
- 11) seostab looduse (asula) uurimise, kaitse ja majandamise nendes valdkondades tegelevate elukutsetega.

Õppesisu:

Elukeskkond maa-asulas ja linnas. Eesti linnad. Elutingimused asulas. Koduasula elukeskkond. Taimed ja loomad asulas. Keskkonningimused asulates: valgusreostus, heli levimine ja müra, tuulekoridorid, jäätmed, rohe- ja liikumisalad asulates. Põhimõisted: elukeskkond, valgusreostus, müra, parasiit, inimkaasleja loom, haljasalad.

Praktilised tööd:

- 1) õppekäik asula elustikuga tutvumiseks;
- 2) ülevaate koostamine ja esitamine valitud digikeskkonnas kodukoha ühest keskkonnaprobleemist;
- 3) materjalide heliisolatsioonivõime uurimine;
- 4) koduasula keskkonnaseisundi uurimine (sh samblike esinemise põhjal).

Teema: Soo

Õpitulemused:

- 1) leiab infot objektide ja nähtuste kohta, hindab info usaldusväärsust õpetaja abiga, koostab ja esitab valitud teemal ülevaateid (looduskaitsealune liik, looduskaitseala, turba kasutamine jms);
- 2) leiab kaardilt Eesti suuremad sood;
- 3) selgitab soode kujunemist ja arengut ning põhjendab soode rohkust Eestis;
- 4) kirjeldab soo elutingimusi, teab nende tüüpilisemaid liike;
- 5) kasutab liikide tundmaõppimiseks määrajaid;
- 6) koostab soo kohta toiduahelaid ja toiduvõrke; selgitab toitumissuhteid soos (tootjad, tarbijad ja lagundajad);
- 7) hindab inimtegevuse mõju soo kooslustele, arutleb soo tähtsuse ning kaitsmise vajaduse üle;
- 8) seostab looduse uurimise, koosluste kaitse ja majandamise nendes valdkondades tegelevate elukutsetega.

Õppesisu:

Soo elukeskkonnana. Soode teke ja paiknemine. Soode areng: madal soo, siirdesoo ja raba. Elutingimused soos.

Soode elustik. Soode tähtsus. Turba tekkimine. Turba kasutamine. Põhimõisted: madal soo, siirdesoo, raba, älves, laugas, turbasammal, turvas

Praktilised tööd:

- 1) sookoosluse uurimine õppekäigu, mudelite või veebimaterjalide põhjal;
- 2) turbasambla omaduste uurimine;
- 3) kollektsiooni või fotoseeria koostamine õppekursioonil.

6. klass

Teema: Muld. Aed ja põld.

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) sõnastab koos kaaslastega uurimisküsimusi või hüpoteese, kavandab ja teeb uurimuse kodukoha mulla põhjal, kogub ja vormistab andmeid ning esitleb uurimistulemusi;
- 2) kirjeldab ja võrdleb erinevaid mullaproove ning nimetab mulla koostisosi;
- 3) iseloomustab katsete põhjal mulla koostist ja omadusi; seostab need looduses toimivate protsessidega;
- 4) selgitab mulla kujunemist ja selle tähtsust looduses;
- 5) kirjeldab mulla elustikku ning mullaorganismide seoseid;
- 6) seostab hapniku ja süsihappegaasi kõdunemise, hingamise ja fotosünteesiga; toob näiteid ainete ringkäigu kohta looduses;

- 7) toob näiteid põllukultuuride saagikust mõjutavate tegurite, muldade kahjustumise põhjuste ning tagajärgede kohta;
- 8) kirjeldab ja võrdleb põllu/aia elutingimusi, teab nende tüüpilisemaid liike;
- 9) hindab inimtegevuse mõju aia/põllu kooslustele, arutleb nende tähtsuse ning muldade kaitsmise vajaduse üle;
- 10) seostab looduse uurimise ja koosluste majandamise nendes valdkondades tegelevate elukutsetega.

Õppesisu:

Muld elukeskkonnana

Mulla koostis. Muldade teke ja areng. Mullaorganismid. Aineringe. Mulla osa kooslustes. Mullakaev. Vee liikumine mullas. Aed ja põld elukeskkonnana. Mulla viljakus. Aed kui kooslus. Fotosüntees. Aiataimed. Viljapuu- ja juurviljaaed ja iluaed. Põld kui kooslus. Keemilise tõrje mõju loodusele. Mahepõllundus. Inimtegevuse mõju mullale. Mulla reostumine ja hävimine. Mulla kaitse. Põhimõisted: muld, kivimite murenemine, mulla tahke osa, mullasõmerad, mullaõhk, mullavesi, huumus, huumushorisont, liivmuld, savimuld, fotosüntees, kõdunemine, väetis, viljavaheldus, liblikõielised, mügarbakterid, sümbioos, kultuurtaim, umbrohi, kahjurid, taimehaigused, keemiline tõrje, biotõrje, ökomärgis, köögivili, puuvili, liik, sort, maitsetaim, ravimtaim, iluaed.

Praktilised tööd:

- 1) mullaproovide võtmine, kirjeldamine;
- 2) mulla ja turba võrdlemine;
- 2) komposti valmistamine ja selle tekkimise uurimine;
- 3) erinevate pinnasetüüpide (turvas, muld, liiv) vee sidumisvõime uurimine;
- 4) mullakaevu kirjeldamine ühe õpitava koosluse (aia, põllu, metsa või niidu) näitel;
- 5) ühe aia- või põllutaimega seotud elustiku uurimine;
- 6) uurimus põllusaaduste (sh loomakasvatussaaduse) osast igapäevases menüüs ning nende töötlemisest toiduaineks.

Teema: Mets

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) kirjeldab metsakoosluse elutingimusi, teab selle tüüpilisemaid liike;
- 2) koostab metsakoosluste kohta toiduahelaid ja toiduvõrke; selgitab toitumissuhteid metsas (tootjad, tarbijad ja lagundajad);
- 3) seostab looduse uurimise, metsa kaitse ja majandamise nendes valdkondades tegelevate elukutsetega.

Õppesisu:

Elutingimused metsas. Mets kui elukooslus. Metsarinded. Nõmme-, palu-, laane- ja salumets. Eesti metsade iseloomulikud liigid, nendevahelised seosed. Eesti metsad, nende tähtsus ja kasutamine. Puidu töötlemine. Metsade kaitse. Põhimõisted: ökosüsteem; põlismets, loodumets, majandusmets, jahiulukid, sõralised, tippkiskja, metsarinded, metsatüübid: nõmmemets, palumets, salumets, laanemets.

Praktilised tööd:

- 1) tutvumine metsa kui koosluse ja selle elustikuga;
- 2) Eesti metsade valdavate puuliikide võrdlemine, kasutades näidisobjekte või veebipõhiseid õppematerjale;
- 3) uurimus: mets igapäevaelus/metsaga seotud tarbeesemed;
- 4) metsloomade tegutsemisjälgede uurimine.

Teema: Läänemeri

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) selgitab Läänemere vähese soolsuse põhjuseid ning Läänemere mõju Eesti ilmastikule;
- 2) kirjeldab ja võrdleb veekogu elutingimusi, teab tüüpilisemaid liike;
- 3) hindab inimtegevuse mõju Läänemerele, arutleb mere tähtsuse ning kaitsmise vajaduse üle;
- 4) seostab looduse uurimise, veekogude kaitse ja majandamise nendes valdkondades tegelevate elukutsetega;
- 5) leiab kaardilt Läänemere äärsed riigid, looduskaitsealad, lahed, väinad, poolsaared, saared, kirjeldab nende asendit.

Õppesisu:

Merevee omadused. Läänemere asend ja ümbritsevad riigid, suuremad lahed, väinad, saared, poolsaared. Läänemere mõju ilmastikule. Läänemere rannik. Elutingimused Läänemeres. Tootjad, tarbijad ja lagundajad. Toitumissuhted ökosüsteemis. Meres, rannikul, ja saartel elavad liigid ning nendevahelised seosed. Meri ja inimtegevus, rannaasustus. Läänemere reostumine ja kaitse. Põhimõisted: vee soolsus, lahus, lahusti, lahustunud aine, riimvesi, rannajoon, laug- ja järskrannik, rohevetikad, pruunvetikad, punavetikad, põhjaloomastik, siirdekala, rannikulinnud, mikroplast.

Praktilised tööd:

- 1) erineva soolsusega lahuste valmistamine, et võrrelda Läänemere ja maailmamere soolsust; soolase vee (sh merevee) aurustamine;
- 2) Läänemere kaardi joonistamine mälu järgi (kujutluskaart);
- 3) nafta- ja plastireostuse mõju uurimine elustikule; naftareostuse likvideerimise katse;
- 4) Läänemere probleemide analüüsimine etteantud situatsioonides.

Teema: Eesti loodusvarad

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) võrdleb igapäevaelus kasutatavate materjalide omadusi ning seostab need kasutusala-dega;
- 2) teeb ettepanekuid vee, energia ja materjalide säästmiseks;
- 3) põhjendab olmejäätmete sortimise ja töötlemise vajadust ning sordib olmeprügi;
- 4) teeb ettepanekuid kodukoha keskkonnaseisundi parandamiseks; osaleb sellesuunalistes tegevustes;
- 5) arutleb taastuvate ja taastumatute loodusvarade kasutamise ning Eesti keskkonnaprobleemide üle ja pakub välja nende lahendamise võimalusi.

Õppesisu:

Eesti loodusvarad, nende kasutamine ja kaitse. Loodusvarad energiaallikatena. Eesti maavarad, nende kaevandamine ja kasutamine. Kaevanduste ja karjäärade kasutamisega seotud keskkonnaprobleemid. Kestlik areng. Põhimõisted: loodusvarad, taastuvad ja taastumatud loodusvarad, maavarad, setted, kivimid, lubjakivi, graniit, põlevkivi, karjäär, maa-alune kaevandus, soojus-, tuule-, päikese-, vee- ja elektrienergia, kestlik areng.

Praktilised tööd:

- 1) Eesti kivimite ja setete kirjeldamine ning võrdlemine, nende seostamine kasutusala-dega;
- 2) perekonna või kooli energiasäästliku ja/või keskkonnasäästliku tarbimise uurimise läbiviimine ning vajaliku tegevuskava koostamine.

Teema: Loodus- ja keskkonnakaitse Eestis.

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) leiab eri allikatest loodusteaduslikku teavet, hindab info usaldusväärsust õpetaja abiga;

- 2) kirjeldab niidu elutingimusi ja teab tüüpilisemaid liike;
- 3) leiab kaardilt looduskaitsealad, kirjeldab nende asendit;
- 4) võrdleb koosluste (veekogu, soo, mets, niit, põld/aed, asula) elutingimusi, hindab inimtegevuse mõju kooslustele, arutleb nende tähtsuse ning kaitsmise vajaduse üle;
- 5) hindab taastuvenergia tootmise ja kasutamise võimalusi oma kodukohas.

Õppesisu:

Looduskaitse. Elurikkus. Puisniit. Pärandkooslus. Keskkonnakaitse. Kaitsealused üksikobjektid. Kaitsealad: looduskaitsealad, rahvuspargid, maastikukaitsealad. Põhimõisted: looduskaitse, elurikkus, puisniit, pärandkooslus, keskkonnakaitse, kaitsealused üksikobjektid, kaitsealad: looduskaitsealad, rahvuspargid, maastikukaitsealad.

Praktilised tööd:

- 1) individuaalse tegevuskava koostamine keskkonnahoidlikuks käitumiseks;
- 2) õppekäik kaitsealale või metsa-, soo-, niidukoosluse tundmaõppimiseks;
- 3) ülevaate koostamine ühe kaitsealuse liigi, objekti või kaitseala kohta;
- 4) tutvumine niidu kui koosluse elustikuga; herbaariumi koostamine niidutaimedest.

7. klass

Teema: Inimene uurib loodust

Õpitulemused:

- 1) sõnastab uurimisprobleeme ja -küsimusi ning hüpoteese, mida saab katse või vaatluse kaudu uurida (kontrollida), plaanib ja korraldab koos kaaslastega katseid, kogub andmeid, vormistab tulemused tabelite ja joonistena; teeb andmete põhjal kehtivaid järeldusi, esitab tulemused (sh digitaalselt);
- 2) eristab katses sõltumatu ja sõltuva muutuja; mõistab kõrvalmuutujate kontrollimise vajadust;
- 3) mõistab korduskatsete ja kontrollkatsete vajadust; analüüsib kogutud andmete usaldusväärsust ning järelduste kehtivust;
- 4) eristab teaduslikke teadmisi mitteteaduslikest teadmistest;
- 5) arutleb loodusteaduste ja tehnoloogia arengu ning tähtsuse üle igapäevaelus ja ühiskonnas; toob näiteid nende vastastikuste seoste kohta;
- 6) mõõdab või määrab kujundi pindala, keha ruumala.

Õppesisu:

Loodusteadused ja tehnoloogia. Teaduslik meetod. Uurimuse etapid. Vaatlus ja katse. Mõõtmine loodusteadustes, mõõteriistad, mõõteühikud, mõõtmistulemuste usaldusväärsus. Andmete graafiline esitamine. Põhimõisted: mõõtmine, füüsikaline suurus, mõõtühik, mõõteriist, pikkus, pindala, ruumala, mass, loendamine, hüpotees.

Praktilised tööd:

- 1) mõõteriistadega (sh digitaalsetega) tutvumine;
- 2) keha pikkuse, pindala ja ruumala mõõtmine, tulemuste usaldusväärsuse hindamine;
- 3) bioloogiliste, geograafiliste või kodulooliste objektide vaatlemine, uurimine, kirjeldamine ja mõõtmine;
- 4) plaani koostamine hoones või maastikul: objektide kandmine plaanile leppemärkidega, vahemaade mõõtmine (silmamõõduline, sammupaariga, mõõdulindiga), suundade määramine.

Teema: Ainete ja kehade mitmekesisus

Õpitulemused:

- 1) teab, et ained koosnevad aatomitest ja molekulidest; koostab lihtsamate molekulmudelitel põhjal ainete valemeid;
- 2) arutleb mudelite tähtsuse ja piiratuse üle;

- 3) eristab aineid ja materjale nende omaduste (värvuse, tiheduse, sulamis- ja keemistemperatuuri, soojusjuhtivuse) uurimise põhjal ning seostab omadusi nende kasutusalaadega;
- 4) järgib katseid tehes ohutusnõudeid ning põhjendab nende vajalikkust;
- 5) valmistab kindla protsendilise sisaldusega lahuse, toob näiteid lahustite, lahustuvate ainete ja lahuste kohta ning selgitab lahuste tähtsust looduses ning igapäevaelus;
- 6) lahutab segu, kasutades kohaseid meetodeid;
- 7) põhjendab aineosakeste vastastikmõjuga tahkiste kuju säilivust ja kõvadust, vedelike voolavust ning gaaside lenduvust;
- 8) leiab infot uuritavate ainete, kehade, nähtuste ja protsesside kohta ning hindab allikate usaldusväärsust õpetaja abiga; esitab uurimise tulemusi;
- 9) määrab keha/aine tiheduse.

Õppesisu:

Ainete ja kehade koostis: aatom, molekul. Keemiline element, perioodilisuse tabel. Liht- ja liitained, nende valemid. Keemiliste elementide levik. Aine olekud. Aine tihedus. Puhtad ained ja segud, materjalid ja lahused. Põhimõisted: aatom, aatomituum, elektronkate, molekul, puhas aine, segu, lahus, mass, tihedus, liit- ja lihtaine, loodusteaduslik mudel.

Praktilised tööd:

- 1) erineva soolasisaldusega lahuste omaduste uurimine (tihedus, jäätumine), tulemuste analüüs (graafikute tõlgendamine) ning leitud seoste rakendamine (soolase vee külmumistemperatuur, kehade ujuvus);
- 2) etteantud segu (nt merevee) lahutamine koostisosadeks, kasutades settimist, nõrutamist, filtrimist, aurustamist, destilleerimist;
- 3) aine/materjali/keha tiheduse määramine;
- 4) tindi tuvastamine mustast viltpliiatsist/markerist kasutades paberkromatograafiat.

Teema: Loodusnähtused

Õpitulemused:

- 1) eristab füüsikalisi, keemilisi ja bioloogilisi nähtusi ning toob näiteid nende vaheliste seoste kohta;
- 2) seostab soojusülekanne ja energia muundumise nähtusi looduslike protsesside ning igapäevaeluga; toob näiteid energia jäävuse seaduse kehtivuse kohta;
- 3) seostab vee olekute muutuseid sademete tekkega (vihm, lumi, kaste, udu, härmatis);
- 4) selgitab hingamise, põlemise ja fotosünteesi näitel, et keemilistes reaktsioonides energia eraldub või neeldub;
- 6) valib konkreetse nähtuse selgitamiseks sobiva mudeli;
- 7) mõõdab või määrab liikumise kiirust.

Õppesisu:

Füüsikalised, keemilised ja bioloogilised nähtused. Liikumine ja kiirus. Energia. Energia liigid. Energia ülekandumine ja muundumine. Soojusjuhtivus, head ja halvad soojusjuhid. Keemiline reaktsioon. Organismide kasv ja areng. Põhimõisted: energia, mehaaniline liikumine, trajektor, teepikkus, aeg, kiirus, soojusülekanne, soojusjuhtivus, konvektsioon, soojuskiirgus, keemiline reaktsioon, põlemine, hingamine, fotosüntees.

Praktilised tööd:

- 1) liikuva keha kiiruse mõõtmine;
- 2) energia ülekanne - erinevate materjalide soojenemise ja jahtumise uurimine ning graafiline kujutamine;
- 3) keemilise reaktsiooni tunnuste uurimine igapäevaseid aineid kasutades;
- 4) erinevate ainete põlemise uurimine;
- 5) keemilise energia muundamine elektrienergiaks;

- 6) hingamine ja fotosüntees - CO₂ ja O₂ mõõtmine digitaalsete andurite ja andmekogujatega;
- 7) udu või härmalise tekke uurimine.

Teema: Elus ja eluta looduse seosed

Õpitulemused:

- 1) kirjeldab elus- ja eluta looduse seoseid süsinikuringe näitel;
- 2) seostab kohastumusi füüsikaliste ja keemiliste keskkonnatingimustega;
- 3) analüüsib enda tegevuse võimalikku keskkonnamõju ja ökoloogilist jalajälge; põhjendab energiasäästu vajadust;
- 4) põhjendab materjalide taaskasutamise olulisust ning pakub materjalide taaskasutamise võimalusi;
- 5) kaalutleb enda huvide ja võimete sobivust õpingute jätkamiseks loodusteaduste või tehnoloogia erialadel.

Õppesisu:

Süsinikuringe ökosüsteemides. Kohastumine füüsikalise-keemiliste tingimustega/elukeskkonnaga. Inimtegevus, tehnoloogia ja looduslik tasakaal. Energia tarbimine ja materjalide taaskasutamine. Säästev eluviis. Ökoloogiline jalajalg. Põhimõisted: süsinikuringe, kohanemine ja kohastumine, kasvuhooneefekt, toote olelusring.

Praktilised tööd:

- 1) süsinikuringe uurimine puu ja puidu näitel, sh puu vanuse määramine aastarõngaste järgi;
- 2) kodu või kooliümbruse ökosüsteemide ja pinnamoe uurimine satelliitpiltide abil;
- 3) füüsikalise-keemiliste keskkonnatingimuste mõju uurimine lihtsamate loodusteaduslike mudelite abil, sh kasvuhooneefekti simuleerimine;
- 4) taimede ja loomade kohastumuslike muutuste uurimine;
- 5) ühe toote (näiteks paberi, plastpudeli) olelusringi uurimine;
- 6) toote valmistamine taaskasutatavatest materjalidest;
- 7) pere ökoloogilise jalajälje arvutamine ja analüüs.

3. Bioloogia

3.1. Õppeaine kirjeldus

Bioloogial on oluline koht õpilaste loodusteadusliku maailmapildi kujunemises. Bioloogiat õppides tuginetakse loodusõpetuses omandatud teadmistele, oskustele ja hoiakutele ning lõimitakse õpet teiste loodusteadustega, nagu keemia, füüsika ja geograafia, ning matemaatikaga. Tähtsal kohal on igapäevaelu probleemide lahendamise ja põhjendatud otsuste tegemise oskused.

Bioloogia õppimise kaudu omandab õpilane loodusteadusliku ja tehnoloogiaalase pädevuse ning mitu teist elutähtsat pädevust. Ta õpib väärtustama säästvat ja vastutustundlikku eluviisi ning omandab püsiva positiivse hoiaku kõige elava suhtes, et ka tulevikus olla kodanikuühiskonna aktiivne liige ning osata loodus- ja keskkonnakaitse küsimustes kaasa rääkida.

Õppimise käigus areneb igapäevaeluga seonduvate bioloogiaprobleemide lahendamise ja kompetentsete otsuste langetamise oskus, mis suurendab ühtlasi õpilase toimetulekut loodusja sotsiaalkeskkonnas. Bioloogias omandatud teadmised, oskused ja hoiakud lõimituna teistes õppeainetes omandatuga on aluseks sisemiselt motiveeritud elukestvatele õppimisele.

Bioloogiaõppe eesmärgid on saada ülevaade eluslooduse, organismide mitmekesisuse, nende ehituse ja talitluse, pärilikkuse, evolutsiooni ja ökoloogia ning elukeskkonna kaitse printsiipidest, omandada bioloogia haruteadustes kasutatavad põhimõisted ning tutvuda inimese eripära ja tervislike eluviisidega. Seejuures õpib õpilane kasutama bioloogiale omaseid teaduslikke meetodeid, millega seostub vajaliku info hankimine ja selle tõepärasuse hindamine. Õppimine lähtub õpilase kui isiksuse individuaalsetest iseärasustest ja tema võimete mitmekülgsusest arendamisest. Õppes kujundatakse positiivset hoiakut bioloogia kui loodusteaduse ja kultuurinähtuse suhtes, mis muu hulgas väljendub teadlikult vastutustundlikus ja säästvas suhtumises oma elukeskkonnasse ning eetiliste, moraalsete ja esteetiliste aspektide arvestamises igapäevaelu probleeme lahendades.

Õpe on õpilaskeskne, arvestades erinevate koostöövormide arendamisel õpilase ealisi ja individuaalseid iseärasusi. Üks aktiivõppe põhimõtteid järgiva õppe rõhuasetus on omandada teaduslik meetod ning rakendada seda looduslikust ja sotsiaalsest keskkonnast tulenevaid probleeme lahendades.

Õpilane saab ülevaate nüüdisaja bioloogia põhilistest saavutustest, seaduspärasustest, teooriatest ning tulevikusuundumustest, see aitab teda ühtlasi tulevast elukutset valida. Õppes omandab õpilane erinevate, sh elektrooniliste teabeallikate kasutamise ja nendes leiduva teabe tõepärasuse hindamise oskuse. Kõige sellega kujunevad õpilasel teadmised ja oskused, mis võimaldavad erinevaid loodusnähtusi kirjeldada, selgitada ja prognoosida.

Õpilase sisemise õpimotivatsiooni suurendamiseks rakendatakse mitmekesiseid aktiivõppe meetodeid, vorme ja võtteid: probleem- ja projektõpet, rollimänge, diskussioone, dispuute, ajurünnakuid, mõistekaartide koostamist, õuesõpet, õppekäike, ekskursioone jne. Arvestataval kohal on referaatide ja suuliste ning stendiettekannete koostamine. Kõigis õppeetappides kasutatakse tänapäevaseid infotehnoloogiavahendeid.

Bioloogiateadmiste omandamisel on oluline koht praktilistel, sh uurimistöodel, mida tehes saavutab õpilane probleemide esitamise, hüpoteeside sõnastamise ja katsete või vaatluste plaanamise ning nende korraldamise oskused. Viimane seostub töövahendite korrektse kasutamisega ning otstarbeka uurimis- ja vaatlusmetoodika valikuga. Tähtsal kohal on saadud tulemuste analüüsi ning nende kirjaliku ja suulise kokkuvõtliku esituse oskus.

3.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Põhikooli lõpetaja:

- 1) selgitab eluslooduse tähtsamaid protsesse, organismide omavahelisi suhteid ja seoseid eluta keskkonnaga ning kasutab korrektset bioloogiasõnavara;
- 2) suhtub vastutustundlikult elukeskkonnasse, väärtustab elurikkust, jätkusuutlikku ja vastutustundlikku eluviisi ning säästva arengu põhimõtteid;
- 3) kasutab bioloogiateadmisi ja loodusteaduslikku meetodit igapäevaelu probleeme lahendades ning põhjendatud otsuseid langetades;
- 4) oskab sõnastada uurimisküsimusi, plaanida, korraldada ohutusnõudeid silmas pidades vaatlusi ja katseid, teha korrektsed järeldusi ning esitada saadud tulemusi suuliselt ja kirjalikult;
- 5) kasutab bioloogiainfo erinevaid allikaid, hindab kriitiliselt neis sisalduvat teavet, eristab seda mitteteaduslikest seisukohtadest ning kasutab teadusinfot probleeme lahendades;
- 6) väärtustab looduskeskkonda kui kultuuri osa, tunneb huvi bioloogia ja teiste loodusteaduste vastu, saab aru loovuse ja innovatsiooni osast teaduse ning tehnoloogia arengus, nende omavahelistest seostest, piirangutest ja riskidest ning tähtsusest igapäevaelus;
- 7) on omandanud ülevaate bioloogiaga seotud elukutsetest, kasutab bioloogiateadmisi ja -oskusi elukutsevalikul ning on sisemiselt motiveeritud elukestvaks õppeks.

3.3 Õpitulemused, õppesisu ja praktilised tööd klassiti

7. klass

Teema: Bioloogia uurimisvaldkond

Õpitulemused:

- 1) analüüsib bioloogiateadmiste ja -oskuste vajalikkust igapäevaelus ning erinevates elukutsetes;
- 2) võrdleb loomi, taimi, seeni, algloomi ja baktereid;
- 3) toob näiteid erinevate organismirühmade eluavaldustest (elu tunnustest).

Õppesisu

Bioloogia sisu ja seos teiste loodusteadustega ning roll tänapäeva tehnoloogia arendamisel. Organismide jaotamine loomadeks, taimedeks, seenteks, algloomadeks ja bakteriteks, nende välistunnuste võrdlus. Eri organismirühmade esindajate eluavaldused. Põhimõisted: bioloogia, organism, vaatlus, eksperiment.

Praktilised tööd:

- 1) märgpreparaadi valmistamine ning erinevate objektide võrdlemine mikroskoobiga;
- 2) eri organismirühmade välistunnuste võrdlemine looduslike objektide või veebist saadud materjalide alusel;

Teema: Selgroogsete loomade tunnused

Õpitulemused:

- 1) seostab imetajate, lindude, roomajate, kahepaiksete ja kalade kohastumusi nende elukeskkonnaga;
- 2) analüüsib imetajate, lindude, roomajate, kahepaiksete ja kalade erinevate meelte kohastumuste olulisust sõltuvalt nende elupaigast ja -viisist;
- 3) selgitab ja toob näiteid selgroogsete loomade tähtsusest looduses ja inimtegevuses ning põhjendab nende kaitsega seotud piiranguid, toob näiteid kaitsealustest liikidest ja selgitab nende ohustatuse põhjuseid.

Õppesisu

Loomade jaotamine selgrootuteks ja selgroogseteks. Selgroogsete loomade kohastumused eluks oma elukeskkonnas. Selgroogsete loomade peamised meelegaorganid infovahetuseks elukeskkonnaga. Juhtivate meelte sõltuvus selgroogsete loomade eluviisist. Imetajate, lindude, roomajate, kahepaiksete ja kalade osa looduses ning inimtegevuses. Loomade püügi, jahi ning kaitsega seotud reeglid. Põhimõisted: selgroogne loom, selgrootu loom, meelegaorgan, elukeskkond, elupaik

Praktilised tööd:

- 1) selgroogsete loomade tegevusjälgede uurimine ja analüüsimine ning selgroogsete mitmekesisuse kaardistamine kooli lähikümbruses.

Teema: Selgroogsete loomade aine- ja energiavahetus

Õpitulemused:

- 1) selgitab aine- ja energiavahetuse omavahelisi seoseid;
- 2) seostab selgroogsete loomade erinevaid toiduobjekte toidu hankimise viiside ja seedeelundkonna eripäraga;
- 3) seostab eri selgroogsete loomarühmade hingamis- ja vereringeelundkonna eripära püsi- ja kõigusoojasusega;
- 4) toob näiteid ebasoodsate elutingimuste üleelamise viiside kohta püsi- ja kõigusoojastel loomadel.

Õppesisu

Aine- ja energiavahetuse põhiprotsessid. Toiduobjektidest tingitud erinevused taim- ja loomtoidulistel ning segatoidulistel selgroogsetel loomadel. Toidu hankimise viisid ja nendega seonduvad kohastumused. Selgroogsete loomade seedeelundkonna eripära sõltuvalt toidust: hammaste ehitus, soolestiku pikkus ja toidu seedimise aeg. Selgroogsete loomade erinevate rühmade hingamis- ja vereringeelundite ehituse ja talitluse mitmekesisus: lõpused vees ja kopsud õhkkonnas elavatel organismidel, kopsude eripära lindudel, naha kaudu hingamine.

Püsi- ja kõigusoojaste loomade kehatemperatuuri muutused. Selgroogsete loomade eri rühmade südame ja vereringe võrdlus ning ebasoodsate aastaegade üleelamise viisid. Põhimõisted: ainevahetus, hingamine, seedimine, organ, süda, suur vereringe, väike vereringe, lõpus, kops, õhukott, magu, soolestik, kloak, püsi- ja kõigusoojane, loomtoidulisus, taimtoidulisus, segatoidulisus, lepiskala, röövkala, röövloom, saakloom.

Praktilised tööd:

- 1) valikuliselt uurimistöö toidu või hapniku mõjust organismide elutegevusele;

Teema: Selgroogsete loomade paljunemine ja areng

Õpitulemused:

- 1) analüüsib kehasisese ja -välise viljastumise eeliseid ning lootelise arengu erinevusi selgroogsete loomade rühmadel;
- 2) võrdleb otsest ja moondeulist arengut ning toob selle kohta näiteid;

3) seostab selgroogsete loomade järglaste eest hoolitsemise vajadust eri rühmade paljunemise ja arengu eripäraga.

Õppesisu:

Selgroogsete loomade paljunemist mõjutavad tegurid. Erinevate selgroogsete loomade kehasisene ja kehaväline viljastumine ja lootelise arengu eripära. Moondega ja otsene areng. Sünd ja sellele järgnev areng.

Järglaste eest hoolitsemine (toitmine, kaitsmine, õpetamine) erinevatel selgroogsetel loomadel ning selle seos paljunemise ja arengu eripäraga. Põhimõisted: lahksugulisus, suguline paljunemine, munarakk, seemnerakk, viljastumine, kehasisene viljastumine, kehaväline viljastumine, haudumine, otsene areng, moondega areng.

Praktilised tööd:

- 1) kanamuna ehituse uurimine

Teema: Selgroogsete loomade evolutsioon

Õpitulemused:

- 1) selgitab selgroogsete loomade täiustumist evolutsiooni käigus;
- 2) toob näiteid tõenditest selgroogsete loomade põlvnemise kohta.

Õppesisu:

Selgroogsete loomade täiustumine evolutsiooni käigus. Tõendid põlvnemisest. Põhimõisted: evolutsioon, evolutsiooni tõendid, kivistis.

Praktilised tööd:

- 1) fossiilide vaatlus

8. klass

Teema: Taimede tunnused ja eluprotsessid

Õpitulemused:

- 1) eristab looma- ja taimerakku ning nende peamisi osi joonistel ning analüüsib nende osade ülesandeid;
- 2) analüüsib õistaimede organite ehituse ja talitluse kooskõla, seostab seda ainete liikumisega taimes, taime kasvukohaga ning paljunemise ja levimise viisiga;
- 3) koostab ja analüüsib skeeme fotosünteesi lähteainetest, lõppsaadustest ja protsessi mõjutavatest tingimustest;
- 4) selgitab fotosünteesi ja hingamise tähtsust taimede ning teiste organismide elutegevuses;
- 5) võrdleb eri taimerühmadele iseloomulikku välisehitust ning toob näiteid Eesti tavaliste (enamlevinud) taimede kohta;
- 6) analüüsib sugulise ja mittesugulise paljunemise eeliseid erinevate taimede näitel, võrdleb erinevaid paljunemis-, tolmlemis- ja levimisviise ning toob nende kohta näiteid;
- 7) analüüsib taimede osa looduse kui terviksüsteemi jätkusuutlikkuse tagamisel ja inimtegevuses ning toob selle kohta näiteid.

Õppesisu:

Taime- ja loomaraku peamiste osade (tuum, membraan, rakukest, mitokondrid, rakuplasma ehk tsütoplasma, tsütoplasmavõrgustik, ribosoomid, plastiidid, vakuoolid) ehitus ning talitus. Taimeraku võrdlus loomarakuga. Õis-, paljasseemne-, sõnajalg- ja sammaltaimede ning vetikate välisehituse põhjooned. Fotosünteesi üldine kulg, selle tähtsus ja seos hingamisega. Tõusev ja laskuv vool taimedes. Suguline ja mittesuguline paljunemine. Putuk- ja tuultolmlejade taimede võrdlus. Taimede kohastumused levimiseks, sh vesi-, loom- ja tuulleviks. Seemnete idanemiseks ja taimede arenguks vajalikud tingimused. Näited Eesti enamlevinud taimedest. Taimede osa looduses ja inimtegevuses. Taimede uurimise ja kasvatamisega seotud elukutsed. Põhimõisted: rakk, rakukest, rakumembraan, rakutuum, mitokonder, klorofüll, kloroplast,

kromoplast, leukoplast, vakuool, kude, õhulõhe, tõusev vool, laskuv vool, fotosüntees, anorgaaniline aine, orgaaniline aine, õis, tolmuks, emakas, tolmlamine, seeme, vili, käbi, mitesuguline paljunemine, eoseline paljunemine, eos, vegetatiivne paljunemine.

Praktilised tööd:

- 1) taimede mitmekesisuse kaardistamine kooli lähiümbruses;
- 2) fotosünteesi mõjutavate tegurite uurimine praktilise töö või arvutimudeliga.

Teema: Seente tunnused ja eluprotsessid

Õpitulemused:

- 1) võrdleb seeni taimede ja loomadega;
- 2) kirjeldab erinevate seenerühmade ja samblike ehituse ja talitluse mitmekesisust ning toob selle kohta näiteid, sh selgitab parasiitluse ja sümbioosi tähtsust;
- 3) selgitab seente ja samblike paljunemise viise ning arenguks vajalikke tingimusi;
- 4) analüüsib seente ning samblike osa looduses ja inimtegevuses ning toob selle kohta näiteid, väärtustades neid eluslooduse tähtsate osadena;
- 5) teab tähtsamaid söödavaid ja mürgiseid seeneliike ja tunneb neid looduses ära.

Õppesisu:

Seente välisehituse ja peamiste talitluste võrdlus taimede ja loomadega. Seente välisehitus ja mitmekesisus tavalisemate kott- ja kandseente näitel. Seente paljunemine eoste ja pungumise teel. Eoste levimise viisid ja idanemiseks vajalikud tingimused. Toitumine surnud ja elusatest organismidest, parasitism ja sümbioos. Käärimiseks vajalikud tingimused. Inimeste ja taimede nakatumine seenhaigustesse ning selle vältimine.

Samblikud kui seente ja vetikate kooseluvorm. Samblike mitmekesisus, nende erinevad kasvuvormid ja kasvukohad. Samblike toitumise eripära, uute kasvukohtade esmaasustamine. Seente ja samblike osa looduses ning inimtegevuses. Põhimõisted: ainurakne, hulkrakne, käärimine, pungumine, sümbioos, mükoriisa, mütseel.

Praktilised tööd:

- 1) seente välistunnuste võrdlemine, kasutades näidisobjekte või veebipõhiseid õppematerjale;
- 2) seente ehituse uurimine mikroskoobiga;
- 3) uurimistöõ hallitus- või pärmseente arengut mõjutavate tegurite leidmiseks;
- 4) praktiline töö või arvutimudeli kasutamine õhu saastatuse hindamiseks samblike leviku järgi.

Teema: Selgrootute loomade tunnused ja eluprotsessid

Õpitulemused:

- 1) võrdleb selgrootute ja selgroogsete loomade ehitust ning selgrootute olulisemate rühmade tunnuseid, toob vastavate loomarühmade kohta näiteid;
- 2) seostab erinevate selgrootute loomade välisehituse ja kohastumuse liikuda, hingata, toituda ning orienteeruda nende elukeskkonnas;
- 3) analüüsib lahk- ja liitsugulisuse eeliseid erinevatel selgrootute rühmadel ning selgitab ja toob näiteid otsese ning täis- ja vaegmoondelise arengu kohta;
- 4) selgitab parasiitse eluviisiga organismide arengu vältel peremeesorganismi, toiduobjekti ja elupaiga vahetamise tähtsust ning toob selle kohta näiteid;
- 5) analüüsib erinevate selgrootute loomade osa looduses ja inimtegevuses, väärtustades selgrootuid eluslooduse olulise osana, ning toob selle kohta näiteid.

Õppesisu

Selgrootute loomade üldiseloomustus ja võrdlus selgroogsetega. Käsnade, ainuõssete, usside, limuste, lüliljalgsete peamised tunnused, levik ning tähtsus looduses ja inimese elus. Lüliljalgsete (koorikloomade, ämblikulaadsete ja putukate) välisehituse võrdlus. Tavalisemate putukarühmade (liblikad, mardikad, kiilid, sääsed) välistunnuste erinevused. Limuste (tigude ja karpide) välistunnuste erinevused. Vabalt elavate ning parasiitse eluviisiga selgrootute loomade

kohastumused hingamiseks ja toitumiseks. Selgrootute hingamine lõpuste, kopsude ja trahheedega. Selgrootute loomade erinevad toidu hankimise viisid ja organid. Usside, limuste ning lüljalgsete liit- ja lahsugulisus. Peremeesorganismi ning vaheperemehe vaheldumine usside arengus. Paljunemise ja arengu eripära otsese arengu, täis- ning vaegmoondelise arenguga loomadel. Põhimõisted: trahhee, lihtsilm, lihtsilm, suised, kombits, tundel, liitsugulisus, lahsugulisus, täismoondega areng, vaegmoondega areng, vastne, nukk, parasitism, peremees, vaheperemees.

Praktilised tööd:

- 1) selgrootute loomarühmade iseloomulike välistunnuste võrdlemine, kasutades näidisobjekte või veebipõhiseid õppematerjale ning sisuloomeks sobivaid digikeskkondi;
- 2) lüljalgsete loomade välistunnuste võrdlemine luubi või binokulaariga;
- 3) praktiline töö või arvutimudeli kasutamine vee reostuse hindamiseks vee-selgrootute leviku alusel.

Teema: Eluslooduse evolutsioon

Õpitulemused:

- 1) selgitab bioloogilise evolutsiooni olemust ning toob näiteid evolutsiooni tõendite kohta looma- ja taimeriigis;
- 2) põhjendab olelusvõitluse tekkepõhjusi ja seostab olelusvõitluse loodusliku valikuga;
- 3) selgitab liikide teket ja suuremate organismirühmade evolutsiooni põhisuundi;
- 4) toob näiteid inimese evolutsiooni olulisemate etappide kohta.

Õppesisu:

Bioloogilise evolutsiooni olemus ja tõendid. Loodusliku valiku kujunemine olelusvõitluse tagajärjel. Liikide teke ja suuremate organismirühmade, taime- ja loomariigi evolutsioon. Inimese evolutsiooni eripära. Põhimõisted: bioevolutsioon, olelusvõitlus, looduslik valik, liigiteke, mandunud elundid, fossiilid.

Praktilised tööd:

- 1) evolutsioonitegurite uurimine arvutimudeliga.

Teema: Ökoloogia ja keskkonnakaitse

Õpitulemused:

- 1) selgitab ökosüsteemide ja biosfääri struktuuri ning toob selle kohta näiteid;
- 2) analüüsib elus- ja eluta looduse tegurite mõju eri organismirühmadele ning toob selle kohta näiteid;
- 3) analüüsib diagrammidel ja tabelites esitatud infot keskkonnategurite mõju kohta organismide arvukusele;
- 4) analüüsib organismidevahelisi seoseid ökosüsteemis, mõistab eluslooduses toimuvaid protsesse ja hindab inimtegevuse positiivset ja negatiivset mõju populatsioonidele ning ökosüsteemide püsimisele;
- 5) mõistab rohepöörde vajalikkust ning märkab keskkonnaprobleeme, leiab eakohasel moel võimalusi nende leevendamiseks;
- 6) selgitab ja väärtustab bioloogilist mitmekesisust ehk elurikkust ja lahendab bioloogilise mitmekesisuse kaitsega seotud dilemmaprobleeme.

Õppesisu:

Organismide jaotamine liikidesse. Populatsioonide, ökosüsteemi ja biosfääri struktuur. Looduslik tasakaal.

Eluta ja eluslooduse tegurid (ökoloogilised tegurid) ning nende mõju eri organismirühmadele. Biomassi juurdekasvu püramiidi moodustumine ning toiduahela lülide arvukuse leidmine. Inimtegevuse positiivne ja negatiivne mõju populatsioonidele ja ökosüsteemidele. Bioloogilise mitmekesisuse ehk elurikkuse tähtsus ja kaitse. Kliimamuutuste mõju elurikkusele. Liigi- ja

elupaigakaitse. Näiteid keskkonnaprobleemide põhjustest, olemusest ja leevendamise võimalustest. Põhimõisted: liik, populatsioon, levila, ökosüsteem, kooslus, eluta looduse tegurid, eluslooduse tegurid, aineringe, konkurents, looduslik tasakaal, keskkonnakaitse, looduskaitse, bioloogiline mitmekesisus, biosfäär, rohepööre.

Praktilised tööd:

- 1) praktiline uuring populatsioonide arvukuse sõltuvuse kohta ökoloogilistest teguritest;
- 2) arvutimudeliga seoste leidmine toiduahela lülide arvukuse ja biomassi juurdekasvu vahel;
- 3) loodusliku tasakaalu muutumise seaduspärasuste uurimine arvutimudeliga.

9. klass

Teema: Mikroorganismide ehitus ja eluprotsessid

Õpitulemused:

- 1) selgitab bakterite, algloomade ja viiruste põhitunnuste eripära võrreldes taimede ja loomadega;
- 2) toob näiteid bakterite ja algloomade leviku kohta eri elupaikades, sh aeroobses ning anaeroobses keskkonnas; hindab kiire paljunemise ja püsieoste moodustumise olulisust bakterite levikus;
- 3) analüüsib ning selgitab bakterite ja algloomade tähtsust looduses ning inimtegevuses;
- 4) selgitab, kuidas kaitsta toitu bakteriaalse riknemise eest;
- 5) seostab inimese sagedasemaid bakteritest, viirustest ja algloomadest põhjustatud haigusi nende levikuviisidega ning teab, kuidas neid vältida.

Õppesisu:

Bakterite ja algloomade võrdlus loomade ning taimedega. Vabalt elavate ja parasiitse eluviisiga mikroorganismide levik ning tähtsus. Bakterite aeroobne ja anaeroobne eluviis. Käärimiseks vajalikud tingimused. Bakterite paljunemine ja levik. Toidu bakteriaalse riknemise eest kaitsmise viisid. Bakterhaigustesse nakatumine ja haiguste vältimine. Bakterite osa looduses ja inimtegevuses. Viiruste ehituse ja talitluse eripära. Viirustega nakatumine, peiteaeg, haigestumine ja tervenemine. Mikroorganismidega seotud elukutsed. Põhimõisted: bakter, algloom, viirus, silmtäpp, pooldumine, aeroobne eluviis, anaeroobne eluviis.

Praktilised tööd:

- 1) bakterite elutegevust mõjutavate tegurite uurimine arvutimudeliga;
- 2) bakterite leviku hindamine bakterikultuuri kasvatades.

Teema: Inimese koed ja elundkonnad

Õpitulemused:

- 1) võrdleb ja põhjendab eri kudede ehituse ja talitluse seotust ning ülesandeid; toob näiteid eri elundite, kudede ja elundkondade kohta;
- 2) analüüsib naha ehituse ja talitluse kooskõla kompimis-, kaitse-, termoregulatsiooni- ja eritusfunktsiooni täitmisel; väärtustab naha tervishoiuga seotud tervislikku eluviisi.

Õppesisu:

Ülevaade inimese elundkondadest, elunditest ja kudedest (epiteel-, side-, närvi-, lihaskude). Kudede eripärad, nende ehituse seos talitlusega. Naha ehitus ja ülesanded. Naha roll infovahetuses väliskeskkonnaga. Naha tervishoid. Põhimõisted: tugi- ja liikumiselundkond, seedeelundkond, närvisüsteem, vereringe, hingamiselundkond, erituselundkond, suguelundkond, nahk, epiteelkude, lihaskude, sidekude, närvikude.

Praktilised tööd:

- 1) loomsete kudede ehituse võrdlemine mikroskoobiga.

Teema: Luud ja lihased

Õpitulemused:

- 1) eristab joonisel või mudelil inimese peamisi luid ning lihaseid;
- 2) selgitab luude ja lihaste ehituse ning talitluse kooskõla, võrdleb sile-, vööt- ja südamelihaste ehitust ning talitlust;
- 3) analüüsib erinevate luudevaheliste ühenduste seoseid nende ülesannetega ning toob nende kohta näiteid;
- 4) analüüsib õige toitumise ja treeningu mõju tugi- ja liikumiselundkonnale ning toob selle kohta näiteid; peab tähtsaks enda lihaste tervislikku treenimist.

Õppesisu:

Luude ja lihaste osa inimese ning teiste selgroogsete loomade tugi- ja liikumiselundkonnas. Luude ehituse iseärasused. Luudevaheliste ühenduste tüübid ja tähtsus. Inimese luustiku võrdlus teiste selgroogsete loomadega. Lihaste ehituse ja talitluse kooskõla. Luu- ja lihaskoe mikroskoopiline ehitus ning selle seos talitlusega. Treeningu ja toitumise mõju tugi- ja liikumiselundkonnale. Põhimõisted: toes, lameluu, toruluu, lihas, liiges, luuüdi, käsnollus.

Praktilised tööd:

- 1) uurimistöö lihasväsimuse tekke ja treenituse seosest.

Teema: Vereringe

Õpitulemused:

- 1) analüüsib inimese vereringeelundkonna jooniseid ja skeeme;
- 2) seostab südame, erinevate veresoonte ehituse ja vere koostisosade eripära nende talitlusega;
- 3) seostab inimese sagedasemaid südame- ja veresoonkonna haigusi nende tekkepõhjustega ning väärtustab vereringeelundkonda ja immuunsüsteemi tugevdavat eluviisi;
- 4) selgitab vere osa organismi lühi- ja pikaajalise immuunsuse kujunemisel, immuunsüsteemi häirete tekkimist ning vaksineerimise tähtsust nakkushaiguste vältimiseks.

Õppesisu:

Südame ning suure ja väikese vereringe osa inimese aine- ja energiavahetuses. Erinevate veresoonte ehituslik ja talitluslik seos. Vere koostis ja koostisosade ülesanded. Vere osa organismi immuunsüsteemis. Immuunsuse kujunemine: lühi- ja pikaajaline immuunsus. Immuunsüsteemi ja vaksineerimise osa bakter- ja viirushaiguste vältimisel. Immuunsüsteemi häired, allergia, HIV ja AIDS. Treeningu mõju vereringeelundkonnale. Südamelihase ala- ja ülekoormuse tagajärjed. Veresoonte lupjumise ning kõrge ja madala vererõhu põhjused ja tagajärjed. Põhimõisted: süda, veresoon, arter, veen, kapillaar, arteriaalne veri, venoosne veri, vererõhk, elektrokardiogramm, hemoglobiin, punane vererakk, valge vererakk, vereliistak, vereplasma, hüübimine, lümf, lümfisõlm, antikeha, immuunsus, immuunsüsteem, HIV, AIDS.

Praktilised tööd:

- 1) uurimistöö füüsilise koormuse mõjust pulsile või vererõhule.

Teema: Seedimine ja eritamine

Õpitulemused:

- 1) koostab ning analüüsib seedeelundkonna ehituse jooniseid ja skeeme ning selgitab nende alusel toidu seedimist ja toitainete imendumist;
- 2) selgitab valkude, rasvade, süsivesikute, vitamiinide, mineraalainete ja vee ülesandeid inimorganismis ning nende üle- või alatarbimisega kaasnevat probleeme;
- 3) hindab neerude, kopsude ja naha osa jääkainete eritamisel.

Õppesisu:

Inimese seedeelundkonna ehitus ja talitus. Organismi energiavajadust mõjutavad tegurid. Toitainete vajadus ning tervislik toitumine, üle- ja alakaalulisuse põhjused ning tagajärjed. Neerude üldine tööpõhimõte vere püsiva koostise tagamisel. Kopsude ja naha eritamises.

Põhimõisted: valgud, rasvad, süsivesikud, kiudained, ensüüm, vitamiin, sülg, maks, sapp, kõhunääre, peensool, soolehata, jämesool, neer, uriin.

Praktilised tööd:

- 1) inimese energiavajadust mõjutavate tegurite uurimine praktilise tööga või arvutimudeliga;
- 2) isikliku toitumisharjumuse analüüs;
- 3) tärglise tõestamine joodilahusega.

Teema: Hingamine

Õpitulemused:

- 1) analüüsib hingamiselundkonna ehituse ja talitluse koostõõla;
- 2) koostab ning analüüsib jooniseid ja skeeme hingamiselundkonna ehitusest ja talitlusest ning sisse- ja väljahingatava õhu koostisest;
- 3) selgitab hingamise olemust, sh hapniku ülesannet rakkudes, sisse- ja väljahingamist ning hingamise regulatsiooni;
- 4) analüüsib treeningu mõju hingamiselundkonnale;
- 5) selgitab hingamiselundite levinumate haiguste tekkepõhjusi ja haiguste vältimise võimalusi.

Õppesisu:

Hingamiselundkonna ehituse ja talitluse seos. Sisse- ja väljahingatava õhu koostise võrdlus. Hapniku ülesanne rakkudes (rakuhingamine). Organismi hapnikuvajadust määravad tegurid ja hingamise regulatsioon. Treeningu mõju hingamiselundkonnale. Hingamiselundkonna levinumad haigused ning nende ärahoidmine. Põhimõisted: hingetoru, kopsutoru, kopsusomp, hingamiskeskus, gaasivahetus, rakuhingamine.

Praktilised tööd:

- 1) praktilise töö või arvutimudeliga kopsumahu, hingamissügavuse ja -sageduse ning omastatava hapniku hulga seoste uurimine.

Teema: Paljunemine ja areng

Õpitulemused:

- 1) võrdleb naise ja mehe suguelundkonna ehitust ning talitlust;
- 2) võrdleb inimese muna- ja seemnerakkude ehitust ning arengut, selgitab munaraku viljastumist ja seda mõjutavaid tegureid ning toob näiteid muutuste kohta loote arengus;
- 3) seostab inimorganismi anatoomilisi vanuselisi muutusi talitluslike muutustega.

Õppesisu:

Mehe ja naise suguelundkonna ehituse ning talitluse võrdlus. Muna- ja seemnerakkude küpsemine. Munaraku viljastumine, loote areng, raseduse kulg ja sünnitus. Inimorganismi talitluse muutused sünnist surmani. Põhimõisted: emakas, munasari, seemnesari, munand, ovulatsioon, sperma, munajuha, loode, platsenta, nabanõõr, sünnitamine, kliiniline surm, bioloogiline surm

Praktilised tööd:

- 1) rasestumisvastaste vahendite võrdlemine.

Teema: Talitluste regulatsioon

Õpitulemused:

- 1) selgitab kesk- ja piirdenärvisüsteemi ehitust ning põhiülesandeid;
- 2) seostab närviraku ehitust selle talitlusega; koostab ja analüüsib refleksikaare skeeme ning selgitab nende alusel selle talitlust;
- 3) seostab erinevaid sisenõrenäärmeid nende toodetavate hormoonide toimega;
- 4) selgitab närvisüsteemi ja hormoonide osa elundkondade talitluste regulatsioonis;
- 5) suhtub kriitiliselt närvisüsteemi kahjustavate ainete tarbimisse.

Õppesisu:

Kesk- ja piirdenärvisüsteemi ehitus ning ülesanded. Närviraku ehitus ja rakuosade ülesanded. Refleksikaare ehitus ja talitus. Närvisüsteemi tervishoid. Närvisüsteemi kahjustavad ained. Peamised sisenõrenäärmed ja nende toodetavate hormoonide ülesanded. Elundkondade koostöö inimese terviklikkuse tagamisel. Närvisüsteemi ja hormoonide osa elundkondade talitluste regulatsioonis. Põhimõisted: peaaju, seljaaju, närv, närvirakk, retseptor, närviimpulss, dendriit, neuriit, refleks, sisenõrenäärmed, hormoon.

Praktilised tööd:

- 1) uurimistöo reaktsioonikiirust mõjutavate tegurite määramiseks ja õpilaste reaktsioonikiiruse võrdlemiseks;
- 2) refleksikaare töö uurimine arvutimudeliga;

Teema: Infovahetus väliskeskkonnaga

Õpitulemused:

- 1) analüüsib silma osade ja suuraju nägemiskeskuse koostööd nägemisaistingu tekkimisel ning tõlgendamisel;
- 2) selgitab kaug- ja lühinägelikkuse tekkepõhjusti ning nägemishäirete vältimise ja korrigeerimise viise;
- 3) seostab kõrva ehitust kuulmis- ja tasakaalumeelega ning väärtustab meeleelundeid säästvat eluviisi;
- 4) võrdleb ning seostab haistmis- ja maitsmismeelega seotud organite ehitust ning talitlust.

Õppesisu:

Silma ehituse ja talitluse seos. Nägemishäirete vältimine ja korrigeerimine. Kõrvade ehituse seos kuulmis- ja tasakaalumeelega. Kuulmishäirete vältimine ja korrigeerimine. Haistmis- ja maitsmismeelega seotud organite ehituse ja talitluse seosed. Põhimõisted: pupill, silmalääts, võrkkest, vikerkest, kepikesed, kolvikesed, kollatähn, pimetähn, lühinägevus, kaugelenägevus, värvipimedus, kõrvalest, väliskõrv, keskkõrv, sisekõrv, trummikile, kuulumeluud, kuulmetõri, tigu, poolringkanalid, tasakaaluelund, retseptor, haisterakk.

Praktilised tööd:

- 1) uurimistöo meeleelundite tundlikkuse määramiseks;
- 2) nägemisaistingu tekke ja kuulmise uurimine arvutimudeliga.

Teema: Pärilikkus

Õpitulemused:

- 1) analüüsib pärilikkuse ja muutlikkuse osa inimese tunnuste näitel;
- 2) selgitab DNA, geenide ning kromosoomide seost ja osa pärilikkuses ning geenide pärandumist ja avaldumist;
- 3) lahendab dominantsete ja retsessiivsete geenialleelide avaldumisega seotud lihtsamaid geneetikaülesandeid;
- 4) hindab päriliku ja mittepäriliku muutlikkuse osa inimese tunnuste näitel ning analüüsib diagrammidel ja tabelites esitatud infot mittepäriliku muutlikkuse ulatuse kohta;
- 5) toob näiteid geenitehnoloogia tegevusvaldkondade kohta ja hindab organismide geneetilise muutmise võimalusi, tuginedes teaduslikele ja teistele kaalukatele seisukohtadele;
- 6) toob näiteid pärilike ja päriliku eelsoodumusega haiguste vältimise võimaluste kohta ning analüüsib neid;
- 7) oskab selgitada inimeste pärilikku ja mittepärilikku mitmekesisust ning suhtub sellesse mõistvalt.

Õppesisu:

Pärilikkus ja muutlikkus organismide tunnuste kujunemisel. DNA, geenide ja kromosoomide osa pärilikkuses. Geenide pärandumine ja nende määratud tunnuste avaldumine. Lihtsamate

geneetikaülesannete lahendamine. Päriliku muutlikkuse tähtsus. Mittepäriliku muutlikkuse põhjused ja tähtsus. Organismide pärilikkuse muutmise võimalused ning sellega kaasnevad teaduslikud ja eetilised küsimused. Pärilike ja päriliku eelsoodumusega haiguste võrdlus ning haigestumise vältimine. Geenitehnoloogia tegevusvaldkond ja sellega seotud elukutsed. Põhimõisted: pärilik muutlikkus, mittepärilik muutlikkus, mutatsioon, kromosoom, DNA, geen, dominantsus, retsessiivsus, geenitehnoloogia.

Praktilised tööd:

- 1) pärilikkuse seaduspärasuste avaldumise ja muutlikkuse tekkemehhanismide uurimine arvutimudeliga;
- 2) uurimistöo mittepäriliku muutlikkuse ulatusest vabalt valitud organismide tunnuste põhjal.

4. Füüsika

4.1. Õppeaine kirjeldus

Füüsika kuulub loodusainete valdkonda ning sellel on tähtis koht õpilaste loodusteadusliku ja tehnoloogiaalase kirjaoskuse kujunemises. Füüsika seletab loodusnähtusi ja loob vastavaid mudeleid ning on tihedalt seotud matemaatikaga. Füüsika paneb aluse tehnika ja tehnoloogia mõistmisele ning aitab väärtustada tehnilisi elukutseid. Põhikooli füüsikakursus käsitleb väikest osa füüsikalistest nähtustest ja loob aluse, millel tekib hiljem tervikpilt füüsikast kui loodusteadusest. Füüsikat õppides saab õpilane esialgse ettekujutuse füüsika keelest ja õpib seda kasutama.

Füüsikaõppes seostatakse õpitavat igapäevaeluga, matemaatiliste oskustega, tehnika ja tehnoloogiaga ning teiste loodusainetega. Füüsikaõpetuses lähtutakse loodusainete (füüsika, keemia, bioloogia, geograafia) lõimimisel kahest suunast. Vertikaalselt lõimuvad need õppeained ühiste teemade kaudu, nagu areng (evolutsioon), vastastikmõju, liikumine (muutumine ja muundumine), süsteem ja struktuur; energia, tehnoloogia ning keskkond (ühiskond). Vertikaalset lõimimist toetab valdkonna spetsiifikat arvestades õppeainete horisontaalne lõimumine. Õpilaste väärtushinnangud kujunevad, kui nad seostavad probleemide lahendusi teaduse üldise kultuuriloolise kontekstiga. Seejuures käsitletakse füüsikute osa teadusloos ning füüsika ja selle rakenduste tähendust inimkonna arengus.

Lahendades arvutus-, graafilisi ning probleemülesandeid ja hinnates saadud tulemuste reaalsust, luuakse alus kriitilisele mõtlemisele. Nähtustega tutvumisel eelistatakse katset, probleemide lahendamisel aga loodusteaduslikku meetodit. Õpitav materjal esitatakse võimalikult probleemipõhiselt ning õpilase igapäevaeluga seostatult. Õppes lähtutakse õpilaste individuaalsetest iseärasustest ja võimete mitmekülgsest arendamisest, suurt tähelepanu pööratakse õpilaste õpimotivatsiooni kujundamisele. Selle saavutamiseks rakendatakse erinevaid aktiivõppevorme: probleem- ja uurimuslikku õpet, projektõpet, arutelu, ajurünnakuid, rollimänge, õuesõpet, õppekäike jne.

Õpet plaanides võib õpetaja muuta käsitletavate teemade järjekorda, pidades meeles, et muudetud teemade järjestus jälgiks õpilaste arengu iseärasusi ning õpetamine toimuks abstraktsuse kasvamise printsiibi kohaselt. Kõigis õppeetappides kasutatakse tehnoloogilisi vahendeid ja IKT võimalusi. Uurimusliku õppega omandavad õpilased probleemide seadmise, hüpoteeside sõnastamise, töö plaanimise, vaatluste tegemise, mõõtmise, tulemuste töötlemise, tõlgendamise ja esitamise oskused. Tähtsal kohal on uurimistulemuste suuline ja kirjalik esitamine, kaasates verbaalseid ning visuaalseid esitusvorme. Olulisel kohal on erinevate teabeallikate, sh interneti kasutamise ja neis leiduva teabe kriitilise hindamise ning kasutatud allikatele viitamise oskus.

4.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Füüsika õpetamisega põhikoolis taotletakse, et õpilane lisaks valdkonnapädevuses kirjeldatud üldistatud õpitulemustele:

- 1) mõistab olulisi füüsika mudeleid;
- 2) rakendab valemeid füüsikaliste nähtuste ja kehade omaduste kvantitatiivseks kirjeldamiseks;
- 3) koostab graafikuid, jooniseid ja skeeme füüsikaliste nähtuste kirjeldamiseks ning analüüsib graafiliselt esitatud infot;

- 4) seletab ja põhjendab füüsika mudelite põhjal füüsikalisi nähtusi ja kehade omadusi;
- 5) kasutab füüsikaalase teabe leidmiseks erinevaid allikaid ning hindab allikate usaldusväärsust;
- 6) kavandab ja korraldab ohutult katseid füüsikaliste nähtuste ja kehade omaduste uurimiseks, analüüsib katsetulemusi ning teeb põhjendatud järeldusi.

4.3. Õpitulemused ja õppesisu klassiti

8. klass

Teema: Valgus ja valguse sirgjooneline levimine. Valguse peegeldumine ja neeldumine.

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) tunneb erinevaid valgusallikaid; liigitab valgusallikaid nende suuruse ja valguse spektraalse koostise järgi;
- 2) tunneb valguse sirgjoonelise levimise ja peegeldumise seadust ning konstrueerib nende põhjal optilisi nähtusi selgitavaid jooniseid ja korraldab vastavad katsed;
- 3) seostab peegeldunud valguse spektrit esemete värvusega.

Õppesisu:

Valgusallikas. Valgus kui liitvalgus. Päike, tähed. Valgus kui energia. Valguse spektraalne koostis. Valguse sirgjooneline levimine. Vari ja varjutused. Kuu faasid. Valguse peegeldumine ja neeldumine. Peegeldumisseadus. Tasapeegel, kumer- ja nõguspeeglid. Mattpind. Mustad, valged ja värvilised esemed. Valgusfilter. Põhimõisted: valge valgus, liht- ja liitvalgus, valguse spekter, valguskiir, punktvalgusallikas, valgusvihk, optiline keskkond, täis- ja poolvari, tasapeegel, mattpind, kumer- ja nõguspeegel, fookus

Praktilised tööd:

- 1) täis- ja poolvarju uurimine;
- 2) värvuste ja värvilise valguse uurimine valgusfiltritega;
- 3) peegeldumisseaduse uurimine.

Teema: Valguse murdumine

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) rakendab valguse murdumise seaduspärasust läätse tööpõhimõtte selgitamiseks ja probleemülesandeid lahendades;
- 2) seletab fookuse, fookuskauguse ja optilise tugevuse mõistet;
- 3) tunneb erinevate läätsede omadusi ja seostab kujutiste tekkimist läätsede omadustega; konstrueerib kiirte käiku kumer- ja nõgusläätses, eristab tõelist ja näivat kujutist;
- 4) selgitab jooniste järgi erinevate optiliste seadmete tööpõhimõtet;
- 5) selgitab silma kui optilise süsteemi tööpõhimõtet ning lühi- ja kaugnägemise põhjuseid;
- 6) rakendab probleemülesandeid lahendades seost:

$$D = \frac{1}{f}$$

Õppesisu:

Valguse murdumine üleminekul ühest optilsest keskkonnast teise. Täielik peegeldumine. Liitvalguse lahutamine spektriks. Kumer- ja nõguslääts. Tõeline ja näiline kujutis. Silm. Lühi- ja kaugnägelikkus, prillid. Luup. Põhimõisted: valguse murdumine, optiline keskkond, optiline tihedus, langemis- ja murdumisenurk, lääts, fookuskaugus, optiline tugevus, kujutis

Praktilised tööd:

- 1) läätsega tekitatud kujutiste uurimine;
- 2) läätse optilise tugevuse määramine;
- 3) kumerlääts (luubi) suurenduse uurimine.

Teema: Liikumine ja jõud**Õpitulemused:**

Õpilane:

- 1) uurib ja kirjeldab keha liikumist ning oskab seda graafiliselt analüüsida;
- 2) uurib ja kirjeldab kehade vastastikmõju ning selgitab kehade kiiruse muutumist sõltuvalt kehade massist ja vastastikmõju kestusest;
- 3) teab, et vastastikmõju tugevust iseloomustab jõud;
- 4) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:

$$v = \frac{s}{t}; \rho = \frac{m}{V}.$$

Õppesisu:

Keha mass ja inertsus. Aine tihedus. Kehade vastastikmõju. Jõud, kui liikumise põhjustaja. Ühtlane ja mitteühtlane liikumine. Hetk- ja keskmine kiirus. Liikumise graafiline kirjeldamine. Põhimõisted: trajektoor, teepikkus, kiirus, keskmine kiirus, mass, tihedus, jõud

Praktilised tööd:

- 1) keha kiiruse ja tiheduse määramine kaudsel meetodil;
- 2) keha inertsuse uurimine.

Teema: Jõud looduses**Õpitulemused:**

Õpilane:

- 1) võrdleb eri kehadele mõjuvat raskusjõudu ja seostab seda keha massiga;
- 2) uurib hõõrdejõudu ja seletab selle mõju kehade liikumisele, analüüsib graafiliselt hõõrdejõu sõltuvust rõhumisjõust;
- 3) uurib elastsusjõudu ja seletab selle tekkimise põhjuseid;
- 4) oskab kasutada dünamomeetrit erinevate jõudude mõõtmiseks;
- 5) rakendab probleemülesandeid lahendades seost:

$$F = mg.$$

Õppesisu:

Gravitatsioon. Päikesesüsteem. Raskusjõud. Hõõrdumine, hõõrdejõud. Kehade elastsus ja plastsus. Deformeerimine, elastsusjõud. Dünamomeetri tööpõhimõte. Kehale mõjuvate jõudude tasakaal.

Põhimõisted: gravitatsioon, raskusjõud, hõõrdejõud, elastsusjõud

Praktilised tööd:

- 1) hõõrdejõudu vähendavate ja suurendavate tegurite uurimine;
- 2) raskus-, hõõrde- ja elastsusjõu mõõtmine dünamomeetriga;
- 3) elastsusjõudu mõjutavate tegurite uurimine.

Teema: Rõhumisjõud ja rõhk. Rõhk ja üleslükkejõud vedelikes ja gaasides**Õpitulemused:**

Õpilane:

- 1) kavandab ja teeb katse rõhu määramiseks, seostab rõhku kokkupuute pindala ning rõhumisjõuga;

- 2) kirjeldab rõhu edasikandumist gaasides ja vedelikes (Pascali seadus); teeb katse vedelikes kehadele mõjuva üleslükkejõu uurimiseks ja selgitab katse tulemusi;
- 3) tunneb kehade ujumise ja uppumise tingimusi ning selgitab nende seoseid loodusnähtustega;
- 4) seletab õhurõhu, vedelikusamba rõhku ja üleslükkejõu mõistet ning rakendab neid loodusnähtusi selgitades;
- 5) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:

$$p = \frac{F}{S}; p = \rho gh; F_{\text{ü}} = \rho gV.$$

Õppesisu:

Rõhumisjõud ja rõhk. Keha kaal. Pascali seadus. Manomeeter. Rõhk erinevatel sügavustel. Õhurõhk, kõrg- ja madalrõhkkond. Maa atmosfäär. Üleslükkejõud. Kehade ujumise, uppumise ja heljumise tingimused.

Põhimõisted: rõhumisjõud, rõhk, õhurõhk, normaalrõhk, üleslükkejõud

Praktilised tööd:

- 1) õhurõhu mõõtmine või ilmavaatlusjaama õhurõhu andmete analüüs;
- 2) üleslükkejõu uurimine.

Teema: Mehaaniline töö, energia ja võimsus

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) seletab mehaanilise töö, mehaanilise energia (potentsiaalse ja kineetilise energia), võimsuse ja kasuteguri mõistet;
- 2) selgitab lihtmehhanismide otstarvet ja üldist tööpõhimõtet, rakendades mehaanika kuldreeglit;
- 3) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:

$$A = Fs; N = \frac{A}{t}.$$

Õppesisu:

Töö. Võimsus. Energia, kineetiline ja potentsiaalne energia. Mehaanilise energia jäävuse seadus. Lihtmehhanism, kasutegur. Lihtmehhanismid looduses ja nende rakendamine tehnikas. Põhimõisted: mehaaniline töö, võimsus, potentsiaalne energia, kineetiline energia, kasutegur, lihtmehhanism.

Praktilised tööd:

- 1) mehaanilise töö ja võimsuse määramine kehade tõstmisel.

Teema: Võnkumine ja laine

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) kirjeldab mudeli toel võnkumist, kasutades amplituudi, perioodi ja sageduse mõistet;
- 2) seostab võnkumist heli tekkimise ja helilainete levimisega;
- 3) kavandab ja korraldab katsed müra tugevuse mõõtmiseks ning muusikariistade heli kõrguse ja sageduse vahelise seose uurimiseks;
- 4) rakendab probleemülesandeid lahendades seost:

$$f = \frac{1}{T}.$$

Õppesisu:

Võnkumine. Võnkumise amplituud, sagedus ja periood. Lained. Heli tekkimine ja levimine. Rist- ja pikilaine. Heli kõrgus ja valjus. Ultra- ja infraheli. Müra ja mürakaitse. Kõrv ja kuulmine. Põhimõisted: võnkumine, amplituud, sagedus, periood, heli, müra

Praktilised tööd:

- 1) pendli võnkumise uurimine;
- 2) müra mõõtmine ja uurimine.

9. klass

Teema: Elektriline vastastikmõju

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) seletab kehade elektriseerimist ja elektrilist vastastikmõju;
- 2) tunneb elektrilaengu, elementaarlaengu, keha elektrilaengu, elektrivälja, elektrivoolu, vabade laengukandjate, elektrijuhi ja isolaatori mõistet ning rakendab neid loodusnähtusi selgitades.

Õppesisu:

Kehade elektriseerimine hõõrdumisel ja laengu ülekandel. Elektrilaeng. Elementaarlaeng. Elektriväli. Juht. Isolaator. Laetud kehadega seotud nähtused looduses ja tehnikas. Põhimõisted: elektriseeritud keha, kehade elektriseerimine, elektrilaeng, elementaarlaeng, elektriväli, elektrivool, vabad laengukandjad, elektrijuht, isolaator

Praktilised tööd:

- 1) erinevate materjalide elektrijuhtivuse uurimine.

Teema: Elektrivool ja vooluring

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) uurib ja kirjeldab elektrivoolu elektrolüütide vesilahustes ning metallides;
- 2) nimetab vooluringi osi ja selgitab nende otstarvet; koostab lihtsamaid elektriskeeme;
- 3) selgitab elektritarvitite ja elektriliste mõõteseadmete (oommeetri, ampermeetri, voltmeeteri, elektrienergia arvesti) otstarvet ja kasutamise reegleid;
- 4) kavandab ja teeb katseid voolutugevuse, pinge, elektritakistuse ja eritakistuse mõõtmiseks;
- 5) uurib jada- ja rööpühenduse korral seoseid vooluringi osade pingete, voolutugevuste ning takistuste väärtuste vahel ja analüüsib saadud tulemusi;
- 6) rakendab probleemülesannete lahendamisel järgmisi seoseid:

$$I = \frac{U}{R}; I = I_1 = I_2; U = U_1 + U_2; R = R_1 + R_2; I = I_1 + I_2; U = U_1 = U_2; \frac{1}{R} = \frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2};$$

$$R = \frac{\rho l}{S}.$$

Õppesisu:

Elektrivool metallides ja ioone sisaldavates lahustes ehk elektrolüütide lahustes. Voolutugevus ja selle mõõtmine. Vooluallikas. Vooluringi osad ja elektriskeemid. Pinge ja selle mõõtmine, Ohmi seadus. Elektritakistus. Takistuse sõltuvus juhi materjalist ja mõõtmetest. Eritakistus. Takisti. Juhtide jada- ja rööpühendus. Põhimõisted: vooluallikas, avatud ja suletud vooluring, elektriskeem, voolutugevus, pinge, elektritakistus, juhtide jada- ja rööpühendus

Praktilised tööd:

- 1) elektrolüüdi vesilahuse elektrijuhtivuse uurimine;
- 2) elektrivoolu toimete uurimine;
- 3) voolutugevuse ja pinge mõõtmine;
- 4) takistuse mõõtmine;
- 5) voolutugevuse, pinge ja takistuse uurimine juhtide jada- ja rööpühenduse korral;
- 6) reostaadi takistuse uurimine.

Teema: Elektrivoolu töö ja võimsus

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) kavandab ja teeb katseid elektrivoolu töö ja võimsuse arvutamiseks ning analüüsib saadud tulemusi;
- 2) määrab elektritarvitite koguvõimsuse, hindab selle vastavust paigaldatud kaitsmele ning arvutab tarbitud energia väärtuse ja maksumuse;
- 3) seletab lühise, kaitse ja kaitsemaanduse mõistet;
- 4) rakendab probleemülesannete lahendamisel järgmisi seoseid:

$$A = IUt; N = IU; Q = I^2 Rt.$$

Õppesisu:

Elektrivoolu töö. Elektrivoolu võimsus. Elektrisoojendusriistad. Nimipinge ja nimivõimsus. Elektriohutus. Lühis. Kaitse. Kaitsemaandus. Põhimõisted: elektrienergia tarviti, elektrivoolu töö, elektrivoolu võimsus, lühis, kaitse, kaitsemaandus.

Praktilised tööd:

- 1) koduste elektriseadmete võimsuse ja energiatarbimise uurimine;
- 2) elektritarvitite (mootor, LED, takisti) läbiva voolu töö ja võimsuse määramine.

Teema: Magnetnähtused

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) kirjeldab magnetite ja magnetvälja omadusi ning seostab neid Maa magnetvälja ja teiste magnetnähtustega;
- 2) seostab elektrivoolu ja magnetnähtusi, kasutades näiteid ja rakendusi tehnikas.

Õppesisu:

Püsimagnet. Magnetnõel. Magnetväli. Magnetvälja jõujooned. Magnetpoolused. Maa magnetväli. Elektromagnet. Elektrimootor ja elektrigeneraator kui energiamuundurid. Magnetnähtused looduses ja tehnikas. Põhimõisted: püsimagnet, magneti poolused, magnetväli, kompass, elektromagnet, elektrimootor, elektrivoolugeneraator.

Praktilised tööd:

- 1) magnetilise vastastikmõju ja magnetvälja jõujoonte uurimine püsimagnetite ja rauapuruga;
- 2) lihtsa kompassi valmistamine;
- 3) elektromagneti uurimine ja/või valmistamine.

Teema: Aine ehitus. Soojusliikumine

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) seostab keha temperatuuri ja kehade soojuspaisumist aineosakeste soojusliikumise ja soojusliikumise reegleid ning erinevaid temperatuuriskaalasid.

Õppesisu:

Aine ehituse mudel ja aine agregaatolekud. Gaas. Vedelik. Tahkis. Aineosakeste liikumise ja temperatuuri seos. Soojusliikumine ja soojusliikumise seotud nähtused: soojuspaisumine ja difusioon. Termomeetrid ja temperatuuriskaalad. Põhimõisted: soojusliikumine, soojuspaisumine

Praktilised tööd:

- 1) vedeliktermomeetri või temperatuurianduri kasutamine temperatuuri (t) ja temperatuuri muutuse (Δt) määramiseks.
- 2) soojuspaisumise uurimine.

Teema: Soojusülekanne

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) eristab loodusnähtuste selgitamisel soojusülekanne liike: soojusjuhtivust, konvektsiooni ja soojuskiirgust;
- 2) selgitab siseenergia muutumist kehade soojenemisel ja jahtumisel;
- 3) seletab soojushulga ja aine erisoojuse mõistet ning kavandab katse keha erisoojuse määramiseks;
- 4) analüüsib kehade soojuslike omaduste ja soojusülekanne põhiomaduste järgi igapäeva- ja loodusnähtuseid;
- 5) rakendab probleemülesandeid lahendades seost:
 $Q = cm(t_2 - t_1)$.

Õppesisu:

Keha soojenemine ja jahtumine mikrotasandil. Siseenergia. Soojushulk. Aine erisoojus. Soojusülekanne. Soojuslik tasakaal. Soojusjuhtivus. Konvektsioon. Soojuskiirgus. Energia jäävuse seadus soojusprotsessides. Maa soojuslikku tasakaalu mõjutavad nähtused ja kliima. Aastaegade vaheldumine. Soojusülekanne looduses ja tehnikas. Põhimõisted: siseenergia, soojushulk, soojuslik tasakaal, soojusjuhtivus, konvektsioon, soojuskiirgus

Praktilised tööd:

- 1) keha erisoojuse määramine kalorimeetriga.

Teema: Aine oleku muutused

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) selgitab keha siseenergia muutumist sulamisel, tahkumisel, aurumisel ja kondenseerumisel;
- 2) selgitab sulamissoojuse, keemissoojuse ja kütteväärtuse tähendust;
- 3) lahendab ja analüüsib rakendusliku sisuga osaülesanneteks taandatavaid soojusfüüsika kompleksülesandeid;
- 4) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:
 $Q = \lambda m; Q = Lm$.

Õppesisu:

Sulamine ja tahkumine, sulamissoojus. Aurumine ja kondenseerumine. Keemine. Aurustumissoojus ja keemissoojus. Kütuse kütteväärtus. Soojustehnilised rakendused. Aine oleku muutused looduses.

Põhimõisted: sulamissoojus, sulamistemperatuur, keemissoojus, keemistemperatuur, kütuse kütteväärtus

Praktilised tööd:

- 1) jää sulamissoojuse määramine kalorimeetriga.

Teema: Tuumaenergia

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) seostab isotoopide koostist, radioaktiivset lagunemist ja tuumareaktsiooni aatomituuma ehitusega;
- 2) selgitab kergete tuumade ühinemise ja raskete tuumade lõhustamise praktilist väärtust;
- 3) iseloomustab ning võrdleb α -, β - ja γ -kiirgust;
- 4) nimetab loodusliku ioniseeriva kiirguse allikaid ja selgitab sellega seotud ohtusid.

Õppesisu:

Aatomi mudelid. Aatomituuma koostis ja isotoobid. Radioaktiivsus. α -, β - ja γ -kiirgus. Kergete tuumade ühinemine. Raskete tuumade lõhustumine ja ahelreaktsioon. Tuumaenergia.

Tuumareaktor. Ioniseeriv kiirgus ja kiirguskaitse. Dosimeeter. Põhimõisted: massi- ja laenguarv, isotoop, tuumajõud, seoseenergia, tuumareaktsioon, ahelreaktsioon, tuumareaktor, kiirgusdoos, radioaktiivne lagunemine, α -, β - ja γ -kiirgus

Praktilised tööd:

1) loodusliku kiirguse mõõtmine (dosimeetriga).

5. Geograafia

5.1. Õppeaine kirjeldus

Geograafial on oluline panus õpilaste loodusteadusliku kirjaoskuse ning kõigi üldpädevuste arendamisse. Õppides tuginetakse varem loodusõpetuses omandatud teadmistele, oskustele ja hoiakutele. Geograafia loob head eeldused nii valdkonnaüleseks õppimiseks kui ka loodus- ja sotsiaalinete lõimimiseks, aidates õpilastel näha seoseid matemaatikas, füüsikas, bioloogias ja keemias ning ajaloo ja ühiskonnaõpetuses õpitava vahel.

Geograafiat õppides saavad õpilased ülevaate looduses ja ühiskonnas toimuvatest nähtustest ning protsessidest, nende ruumilisest levikust ja vastastikutest seostest. Õpilastel kujuneb arusaam Maast kui tervikust ning keskkonna ja inimtegevuse vastastikutest seostest nii isiklikul, kohalikul kui ka globaalsel tasandil. Maailema eri piirkondadega tutvumine võimaldab õpilastel mõista iga koha unikaalsust ja samas kohtade üleilmset seotust, mis tähendab, et ühed ja samad protsessid võivad eri kohtades toimida erinevalt, sõltudes koha looduslikest, majanduslikest või sotsiaalsetest oludest. Geograafiat õppides arenevad õpilaste ruumilise mõtlemise ja ruumianalüüsi oskused.

Geograafiatundides saavad õpilased arutleda aktuaalsete ja oluliste ühiskondlike teemade üle, mis aitavad neil oma aineteadmisi mõtestada. See loob eeldused aktiivsete ja teadlike ühiskonnaliikmete kujunemiseks, kes märkavad igapäevaelu probleeme ning oskavad neile põhjendatud lahendusi pakkuda. Õpingute käigus areneb oskus hinnata oma otsustuste või tegevuse otseseid ja kaudseid tagajärgi.

Infoühiskonnas on järjest tähtsamad infotehnoloogia kasutamise ja kriitilise mõtlemise oskused. Geograafiatundides õpivad õpilased rakendama erinevaid teabeallikaid, sh kaardirakendusi ja andmeportaale, ning kriitiliselt hindama teabe usaldusväärsust.

Õppes lähtutakse uurimuslikust õppest, mille käigus arenevad õpilaste probleemilahendamis ja uurimisioskused. Õpitakse probleeme nägema, hüpoteese ja uurimisküsimusi sõnastama, uuringut plaanima ja korraldama, samuti andmeid koguma vaatlusi, mõõdistamisi, küsitlusi või intervjuusid tehes, ent ka teisestest allikatest: kaartidelt, satelliidifotodelt, andmeportaalidest jm. Andmeid töödeldes arenevad õpilaste analüüsi, üldistuste ja järelduste tegemise oskused ning uurimistulemusi tõlgendades, esitades ja esitledes kirjalik ning suuline väljendusoskus, sh korrektse loodusteadusteksti koostamise ja ainealase sõnavara kasutamine.

Geograafiat õppides hakatakse mõistma geograafiateaduse olemust ning olulisust igapäevaelus ja ühiskonna arengus. Õpitakse nägema ruumilisi seoseid ja mõistma nüüdisaegse tehnoloogia võimalusi nii loodus- kui ka ühiskonnaprotsessi jälgides, modelleerides ning tulevikustsenaariume luues.

Geograafia panustab õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemisesse. Maailema looduse, rahvastiku ja kultuurigeograafia seostatud käsitlemine on alus mõistvale ning sallivale suhtumisele teiste maade ja rahvaste kultuurisse ning traditsioonidesse. Eesti geograafia õppimine loob aluse kodumaa looduse, ajaloo ja kultuuripärandi väärtustamisele. Nii loodus kui ka ühiskonnageograafiat õppides areneb õpilaste keskkonnateadlikkus, rõhutatakse elurikkuse, kultuurilise mitmekesisuse ja kestliku majanduse olulisust ning väärtustatakse säästvat ja vastutustundlikku eluviisi.

Õpilaste sisemise õpimotivatsiooni kujunemiseks ja hoidmiseks esitatakse õppematerjal võimalikult probleemipõhiselt ning õpilase igapäevaelu ja kodukohaga seostatult. Geograafias on tähtsal kohal välitööd, mis võimaldavad uurida kohalikke olusid ja probleeme ning kaasata õpilasi kogukonna projektidesse ning kus õpitakse teoreetilisi teadmisi seostama praktiliste oskustega. Õppes lähtutakse õpilaste isikupärastest iseärasustest ja võimete mitmekülgsest arendamisest. Rakendatakse mitmekesiseid õppemeetodeid: projektõpet, arutelusid, ajurünnakuid, rollimänge, õuesõpet, õppekäike, muuseumides käimist jne. Kõigis õppeetappides kasutatakse nüüdisaegseid meedia- ja infotehnoloogiavahendeid.

Geograafia aitab väärtustada paljusid elukutseid, mis vajavad teadmisi nii loodusest kui ka ühiskonnast, oskust ruumiandmetega töötada ja näha vastastikuseid seoseid.

5.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Põhikooli lõpetaja:

- 1) tunneb huvi geograafia ning teiste loodus- ja sotsiaalainete vastu, on motiveeritud neid õppima;
- 2) kasutab geograafias omandatud teadmisi ja oskusi looduses ning ühiskonnas toimuvate nähtuste, nende ruumilise paiknemise ja vastastikuste seoste selgitamiseks ning analüüsiks;
- 3) märkab ja lahendab igapäevaeluga seotud geograafiaprobleeme, langetab põhjendatud otsuseid, kasutades loovat ja kriitilist mõtlemist;
- 4) kavandab ja korraldab uuringuid, sõnastab uurimisküsimusi, töötleb ja vormistab andmeid, teeb järeldusi ning esitleb tulemusi;
- 5) leiab teabeallikatest geograafiainfo, hindab selle usaldusväärsust, kasutab õppides ning koostöös meedia- ja tehnoloogiavahendeid;
- 6) mõistab geograafiateaduse olemust ja olulisust igapäevaelus ning ühiskonna arengus;
- 7) väärtustab looduslikku ja kultuurilist mitmekesisust ning jätkusuutlikku elukeskkonda, käitub turvaliselt ja järgib säästva arengu põhimõtteid;
- 8) on omandanud ülevaate geograafiaga seotud elukutsetest ja karjäärivõimalustest ning on motiveeritud elukestvaks õppeks.

5.3. Õpitulemused ja õppesisu klassiti

7. klass

Teema: Kaartide kasutamine

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) kasutab nii paber- kui ka digikaarte ja teisi ruumiinfot edastavaid mudeleid, et leida infot, iseloomustada objekte ja nähtusi, analüüsida, teha järeldusi ja ruumilisi otsuseid ning neid põhjendada;
- 2) oskab lugeda kaarti: saab aru legendist ja kaardil kujutatud protsessidest, mõõdab vahemaid, määrab suundi, geograafilisi koordinaate, kellaaja erinevusi jms;
- 3) orienteerub kaardil: leiab riigid, pealinnad, tektooniliselt aktiivsed piirkonnad, suuremad pinnavormid, veekogud, kliimavöötmel, loodusvööndid jms;
- 4) orienteerub ja liigub kaardi abil maastikul;
- 5) koostab kaardi või mõne muu ruumiinfot edastava mudeli.

Õppesisu:

Ettekujutus Maast kauges minevikus, tähtsamad geograafilised avastused ja maailmapildi avardumine.

Kaartide mitmekesisus ja nende kasutamine. Mõõtkava liigid, suure- ja väikesemõõtkavaline kaart, vahemaade mõõtmine looduses ja kaardil. Suundade sh asimuudi määramine looduses ja kaardil. Geograafilised koordinaadid, nende määramine. Asukoha kirjeldamine. Ajavööndid. Põhimõisted: kaart, üldgeograafiline ja teemakaart, arvutikaart, satelliidifoto, aerofoto, asimuut, leppemärgid, mõõtkava, suure- ja väikesemõõtkavaline kaart, kaardi üldistamine, poolus, paralleel, ekvaator, meridiaan, algmeridiaan, geograafiline laius, geograafiline pikkus, geograafilised koordinaadid, kaardivõrk, ajavööndid, maailmaeg, vööndiaeg, kohalik päikeseaeg, kuupäevaraja.

Praktilised tööd:

1) info leidmiseks interaktiivse kaardi kasutamine (vahemaade mõõtmine, aadressi järgi otsing, koordinaatide määramine, objektide leidmine ja tähistamine).

Teema: Geoloogia

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) iseloomustab jooniste või kaardi põhjal Maa siseehitust ja maakoore ehitust, laamade liikumist ning laamade servaaladel esinevaid geoloogilisi protsesse;
- 2) teab maavärinate ja vulkanismi tekke põhjusi, tagajärgi ja kaasnevaid nähtusi ning mõju keskkonnale, oskab võimaliku ohu korral käituda;
- 3) iseloomustab ja võrdleb setteid ning eri tekkeviisiga kivimeid, teab nende kasutamise võimalusi;
- 4) teab murenemise tähtsust looduses, seostab murenemise kivimite omaduste ja kiimaga;
- 5) seostab kivimite ja setete, sh maavarade paiknemise ja tekke Eesti geoloogilise ehitusega;
- 6) seostab muldade kujunemise nende tekke tingimustega Eesti näidetel.

Õppesisu:

Millega tegeleb geoloogia? Maa siseehitus. Laamad, laamade lahknemine ja pörkumine. Maavärinad, nende teke, levik ja tagajärjed. Vulkaanid, nende ehitus ja levik ning vulkaanilise tegevuse tagajärjed.

Inimeste elu ja majandustegevus seismilistes ning vulkaanilistes piirkondades. Kivimid ja nende teke. Põhimõisted: maakoore, vahevöö, tuum, mandriine ja ookeaniline maakoore, laam, ookeani keskmäestik, süvik, kurdmäestik, magma, laava, vulkaan, magmakolle, vulkaani lõõr, kraater, kuumaveallikas, geiser, maavärin, magnituud, murrang, kese e epitsenter, kolle e fookus, tsunami, murenemine, sete, mineraal, settekivim, tardkivim, moondekivim, fossiil.

Praktilised tööd:

- 1) teabeallikate põhjal lühiülevaate koostamine mõnest geoloogilisest nähtusest (vulkaan, maavärin jms).
- 2) Kivimite (liivakivi, lubjakivi, põlevkivi, kivilis, graniidi) ja setete (liiva, kruusa, savi) omaduste uurimine ja nende võrdlemine ning info leidmine kivimite ja setete kasutamise kohta koduümbruses.

Teema: Pinnamood

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) võrdleb kaartide ja muude infoallikate põhjal pinnavorme ning pinnamoodi kodukohas, Eestis ja maailmas;
- 2) selgitab pinnavormide ja pinnamoe kujunemist ning muutumist eri tegurite, sh inimtegevuse toimel;

3) analüüsib pinnamoe ja inimtegevuse vastastikuseid seoseid ning arvestab maastikul liikudes pinnamoodi ja sellest tulenevaid ohte.

Õppesisu:

Pinnavormid ja pinnamood, nende uurimise olulisus. Pinnamoe kujutamine kaartidel. Mäestikud ja mägismaad. Inimese elu ja majandustegevus mägise pinnamoega aladel. Tasandikud. Inimese elu ja majandustegevus tasase pinnamoega aladel. Pinnamoe ja pinnavormide muutumine aja jooksul. Põhimõisted: pinnavorm, kungas, org, nõgu, pinnamood ehk reljeef, samakõrgusjoon ehk horisontaal, absoluutne kõrgus, suhteline kõrgus, profiiljoon, mägi, mäeahelik, mäestik, mägismaa, tasandik, kiltmaa, kõrgustik, madalik, alamik.

Praktilised tööd:

1) kaartide ja muude teabeallikate põhjal ühe piirkonna (riigi või mandri) pinnavormide ja pinnamoe iseloomustuse koostamine.

8. klass

Teema: Kliima

Õpitulemused:

- 1) kirjeldab ilmakaardi põhjal ilma ning selgitab õhu liikumist ja sademete teket sõltuvalt õhu omadustest;
- 2) selgitab kliima erinevusi sõltuvalt päikesekiirguse jaotumisest Maal, üldisest õhuringlusest, ookeanide, sh hoovuste ja pinnamoe mõjust;
- 3) iseloomustab kliimadiagrammi ja seostab selle vastava kliimavöötmega;
- 4) võrdleb temaatiliste kaartide ja kliimadiagrammide põhjal eri kohtade kliimat, seostab selle kliimat kujundavate tegurite mõjuga ning inimtegevuse võimalustega;
- 5) mõistab inimtegevuse, sh maakasutuse mõju kliimale nii kohalikul kui ka üleilmsel tasandil;
- 6) teab kliimamuutuste võimalikke tagajärgi ning kliimamuutustega kohanemise võimalusi.

Õppesisu:

Ilm ja kliima. Ilma ja kliima näitajate kujutamine kaartidel ja diagrammidel. Kliimat kujundavad tegurid. Päikesekiirguse jaotumine Maal ja aastaegade kujunemine. Üldine õhuringlus. Ookeanide ja merede sh hoovuste mõju kliimale. Pinnamoe mõju kliimale. Kliimavöötmed. Ilma ja kliima mõju inimtegevusele ning inimtegevuse mõju ilmale ja kliimale, kliima muutumine. Põhimõisted: Ilm, kliima, kliimakaart, kliimadiagramm, üldine õhuringlus, õhumass, passaadid, läänetuuled, mussoonid, mandriline ja mereline kliima, soe ja külm hoovus, briisid, lumepiir, tuulepealne ja tuulealune nõlv, seniit, pööriljoon, polaarjoon, polaaröö ja -päev, kliimavööde, põhi- ja vahekliimavööde; kasvuhooneefekt, kliima muutumine.

Praktilised tööd:

- 1) internetist ilmaandmete leidmine ning nende põhjal mõne piirkonna ilma kirjeldamine;
- 2) kliima võrdlemine kliimakaartide ja -diagrammide järgi kahes etteantud kohas ning erinevuste selgitamine.

Teema: Veestik

Õpitulemused:

- 1) mõistab veekogude ja inimtegevuse vastastikuseid seoseid, veekogude uurimise tähtsust ning vee kaitse vajadust;
- 2) analüüsib veeringet Maa eri piirkondades, seostab selle kliima, vee kättesaadavuse ja inimtegevuse võimalustega;
- 3) võrdleb teabeallikate põhjal meresid, sh Läänemerd, jõgesid või järvi ning põhjendab nende erinevusi ja sarnasusi;
- 4) seostab vee kulutava, transportiva ja kuhjava tegevuse jõe eri lõikudel pinnamoe ning voolukiirusega;

5) seostab jõgede veetaseme muutused, sh üleujutused ja nende ulatuse piirkonna kliima ning pinnamoega;

6) iseloomustab teabeallikate põhjal põhjavee kujunemist ja kasutamisega seotud probleeme kodukohas või Eestis.

Õppesisu:

Veeressursside jaotumine Maal. Veeringe. Maailmameri ja selle roll kliima kujunemises. Temperatuur, soolsus ja jääolud maailmamere eri osades. Mägi- ja tasandikujõed, nende mõju pinnamoe kujunemisele. Jõgede veerežiim, mõju inintegevusele. Üleujutuste seos kliima ja pinnamoega. Järved ja veehoidlad. Vee kasutamine ja selle kättesaadavus maailma eri piirkondades ja kaitse. Põhimõisted: veeringe, maailmameri, ookean, laht, väin, sisemeri, ääremeri, vee soolsus, soe ja külm hoovus, lang, voolukiirus, pörke- ja laugveer, erosioon, jõeorg, salk-, lamm- ja kanjonorg, delta, lehtersuue, kõrgvesi, madalvesi, üleujutus.

Praktilised tööd:

1) teabeallikatest andmete leidmine erinevate veekogude (merede, jõgede, järvede) kohta, nende iseloomustamine ja võrdlemine.

Teema: Loodusvööndid

Õpitulemused:

1) iseloomustab ja võrdleb teabeallikate põhjal loodusvööndite (jäävöönd, tundrad, parasvöötme okas- ja lehtmetsad, parasvöötme rohtlad, kuivad lähistroopilised metsad, kõrbed, savannid, vihmametsad) looduskomponente ja nendevahelisi seoseid;

2) analüüsib looduse ja inimtegevuse vastastikust mõju loodusvööndites ning kaasnevaid keskkonnaprobleeme;

Õppesisu:

Looduskomponentide (kliima, muldade, taimkatte, loomastiku, veestiku, pinnamoe) vastastikused seosed eri loodusvööndites. Loodusvööndid ja nende paiknemise seaduspärasused. Jäävöönd. Tundra. Parasvöötme okas- ja lehtmets. Parasvöötme rohtla. Vahemereline põõsastik ja mets. Kõrb. Savann. Ekvatoriaalne vihmamets.

Kõrgusvööndilisus erinevates mäestikes. Inimtegevus ja keskkonnaprobleemid erinevates loodusvööndites.

Põhimõisted: loodusvöönd, kõrgusvööndilisus, Arktika, Antarktika, liustik, igikelts, taiga, leetmuld, stepp, preeria, mustmuld, oas, kõrbestumine, erosioon, punamuld, bioloogiline mitmekesisus, põlisrahvas, metsapiir

Praktilised tööd:

1) teabeallikate põhjal etteantud piirkonna iseloomustuse koostamine, kus on analüüsitud looduskomponentide vastastikuseid seoseid ning inimtegevust ja keskkonnaprobleeme.

2) ühe loodusvööndi kohta mõistekaardi koostamine.

9. klass

Teema: Rahvastik

Õpitulemused:

1) analüüsib andmeportaalidest leitud andmete põhjal kodukoha, Eesti või mõne Euroopa riigi rahvastikku ja rahvastikuprotsesse;

2) analüüsib rahvastikupüramiidi järgi mõne piirkonna rahvastiku soolis-vanuselist koosseisu ning selle mõju ühiskonnale;

3) teab Eesti ja Euroopaga seotud rände suundi ning nende põhjusi, analüüsib rände mõju ühiskonnale;

4) arutleb Eesti rahvastikupoliitika meetmete teemal.

Õppesisu:

Kodukoha, Eesti ja Euroopa rahvaarv ja selle muutumine. Sünnimuse, suremuse ja loomuliku iibe erinevused Euroopa riikides sh Eestis. Rahvastiku soolis-vanuseline koosseis, selle muutumine ning rahvastiku vananemisega kaasnevad probleemid. Ränded Euroopas ja Eestis, nende peamised suunad, põhjused ja tagajärjed. Eesti rahvuslik koosseis ja selle muutumine. Rahvastikupoliitika meetmed Eestis. Põhimõisted: rahvaloendus, rahvastikuregister, sünnimus, suremus, loomulik iive, rahvastikupüramiid, rahvastiku vananemine, ränne, sisseränne, väljaränne, riigisisene ränne, pendelränne, pagulased, rahvuslik koosseis

Praktilised tööd:

- 1) teabeallikate põhjal oma maakonna või koduasula rahvastiku analüüsimine (rahvaarvu muutumine, sünnimus, suremus, loomulik iive, rändesaldo, soolis-vanuseline ja rahvuslik koosseis);
- 2) rahvastikupüramiidi põhjal rahvastiku soolis-vanuselise koosseisu analüüsimine mõnes Euroopa riigis.

Teema: Asustus

Õpitulemused:

- 1) iseloomustab ja võrdleb linnastumise trende ning etappe Eestis ja Euroopas ning linnade kasvu ja kahanemise tagajärgi;
- 2) analüüsib kaardi põhjal rahvastiku paiknemist ja tihedust kodukohas, Eestis ning Euroopas, seostades selle looduslike ja ühiskondlike tegurite mõjuga;
- 3) analüüsib teabeallikate põhjal mõne Eesti asula arengut, elukeskkonda ning seda mõjutavaid looduslikke ja sotsiaal-majanduslikke tegureid, pakub lahendusi asula elukeskkonna parandamiseks.

Õppesisu:

Rahvastiku paiknemine Euroopas ja Eestis ning seda mõjutavad tegurid. Linnad ja maa-asulad. Linnastumine ning selle etapid Eestis. Eesti asulad. Linnastumisega kaasnevad majandus-, sotsiaal- ja keskkonnaprobleemid. Põhimõisted: rahvastiku keskmine tihedus, linnastumine, linnastu, eeslinnastumine, valglinnastumine, vastulinnastumine, taaslinnastumine, eeslinn.

Praktilised tööd:

- 1) lühiuurmuse koostamine koduasulast.

Teema: Majandus

Õpitulemused:

- 1) mõistab jätkusuutliku majanduse olemust ja tähtsust, toob näiteid jätkusuutliku majandamise, sh ringmajanduse kohta;
- 2) analüüsib loodusvarade, tööjõu, kapitali ja turgude ning tarneahelate mõju Eesti ja Euroopa majandusele;
- 3) analüüsib muutusi Eesti majanduse struktuuris ja seostab selle majanduse arengu üldiste trendidega;
- 4) iseloomustab üleilmastumise ja rahvusvaheliste firmade mõju Eesti majandusele;
- 5) arutleb majandustegevusega seotud probleemide üle, lähtudes majanduslikest, sotsiaalsetest ja keskkonna aspektidest.

Õppesisu:

Majandusressursid. Loodusressursside, tööjõu, kapitali ja turgude ning tarneahelate mõju Eesti majandusele.

Jätkusuutlik majandamine, sh ringmajandus. Majanduse struktuur: majandustegevused esmasektoris, tööstuses, teeninduses. Üleilmastumine ja rahvusvahelised ettevõtted, nende mõju Eesti majandusele. Põhimõisted: majandusgeograafiline asend, majandusressursid, taastuvad ja taastumatud loodusvarad, kapital, tööjõud, hõive, üleilmastumine, rahvusvahelised

ettevõtted, tarneaahelad, majanduse struktuur, majandussektorid: hankiv majandus, tööstus, teenindus, ringmajandus.

Praktilised tööd:

1) kahe Euroopa riigi energiaallikate kasutamise analüüsimine elektrienergia tootmisel.

Teema: Põllumajandus ja toidutootmine

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) mõistab kestliku põllumajanduse ja toidutootmise seoseid ning olulisust;
- 2) iseloomustab mõnd toiduaine tootmisahelat, teab kodumaise toidukauba eeliseid ja väärtustab Eesti tooteid;
- 3) iseloomustab teabeallikate põhjal mõne kultuurtaime kasvutingimusi, viljelemist ja kasutamist;
- 4) võrdleb tootmist erinevates taime- ja loomakasvatustaludes ning väike- ja suurtootmise mõju keskkonnale, sh maastike muutumisele;
- 5) iseloomustab põllumajanduse arengueeldusi Eestis ning põhjendab põllumajanduse ja toidutootmise struktuuri.

Õppesisu:

Põllumajanduse arengut mõjutavad looduslikud tegurid. Põllumajanduse spetsialiseerumine. Kestlik ehk jätkusuutlik põllumajandus. Eesti põllumajanduse harud ja toidutootmine. Põllumajanduse ja toidutootmisega seotud keskkonnaprobleemid. Põhimõisted: põllumajanduse spetsialiseerumine, taimekasvatus ja loomakasvatus, maakasutus, taimekasvuperiood, kestlik põllumajandus

Praktilised tööd:

1) toidukaupade päritolu uurimine, ning kodu- ja välismaise kauba osatähtsuse hindamine tootegrupiti.

Teema: Metsamajandus ja metsatööstus

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) teab metsa ja kestliku metsamajanduse olulisust ning väärtustab metsa kui ökosüsteemi;
- 2) selgitab metsamajanduse ja -tööstuse, sh puidu väärindamise rolli Eesti majanduses.

Õppesisu:

Metsa erinevad funktsioonid. Eesti metsamajandus ja -tööstus. Metsade hävimine ja selle põhjused. Metsade kestlik majandamine ja metsade kaitse olulisus. Põhimõisted: metsasus, puiduvaru, metsamajandus, metsatööstus, kestlik metsamajandus

Praktilised tööd:

1) koostab puidu väärindamise tootmisahela.

Teema: Energiamaajandus

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) analüüsib energiatarvet perekonna tasandil ja ühiskonna toimimises, väärtustab säästlikku energia tarbimist ning pakub selleks lahendusi;
- 2) analüüsib eri energiakandjate kasutamise eeliseid ja puudusi, sh nende mõju keskkonnale;
- 3) on omandanud ülevaate kodukoha, Eesti ja Euroopa energiamaajandusest ning sellega seotud probleemidest.

Õppesisu:

Energiamaajandus ja selle olulisus. Taastuvad ja taastumatud energiaallikad, nende kasutamise eelised ja puudused ning kaasnevad keskkonnaprobleemid. Muutused Eesti energiamaajanduses,

seosed Euroopa energiamajandusega. Põhimõisted: energiamajandus, taastuvad ja taastumatud energiaallikad, fossiilkütused, soojus-, tuuma-, hüdro-, tuule- ja päikeseenergia, säästlik energia tarbimine

Praktilised tööd:

- 1) energiatarbimise analüüs kodus ja lahenduste pakkumine säästlikuks energia tarbimiseks.
- 2) energiaallikate kasutamise eeliste ja puuduste analüüs Eesti näitel.

Teema: Teenindus

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) analüüsib töökohtade paiknemist ja teenuste kättesaadavust asustussüsteemi eri tasandite asulates, sh koduasulas;
- 2) iseloomustab Eesti transpordisüsteemi, analüüsib transpordiliikide eeliseid ja puudusi ning transpordi mõju keskkonnale;
- 3) analüüsib teabeallikate põhjal mõne asula ühistranspordi kättesaadavust ning selle mõju inimeste igapäevaelule;
- 4) iseloomustab ja analüüsib teabeallikate põhjal kodukoha, Eesti või mõne Euroopa riigi turismi arengueeldusi, turismimajandust ning selle mõju majandus- ja sotsiaalelule ning keskkonnale.

Õppesisu:

Teenuste liigid ja nende kättesaadavus piirkonniti. Transpordi liigid, nende eelised ja puudused reisijate ning erinevate kaupade veol. Erinevate transpordiliikidega kaasnevad keskkonnamõjud. Turismi arengueeldused Eestis ja peamised turismipiirkonnad. Turismiga kaasnevad keskkonna-, majandus- ja sotsiaalprobleemid. Põhimõisted: teenused, turism, transpordi liigid, transpordigeograafiline asend.

Praktilised tööd:

- 1) reisi marsuudi ja graafiku koostamine, kasutades teabeallikaid;
- 2) teabeallikate põhjal ülevaate koostamine oma linna või maakonna turismi arengu eeldustest ja peamistest vaatamisväärsustest.

6. Keemia

6.1. Õppeaine kirjeldus

Keemial on kaalukas koht õpilaste loodusteadusliku maailmapildi kujunemises. Keemiat õppides toetutakse loodusõpetuses omandatud teadmiste, oskuste ja hoiakutele. Tähtis on õpitava seostamine teiste loodusteaduste (peamiselt füüsika ja bioloogia) ning matemaatikaga. Keemia õppimisega omandavad õpilased lihtsa, kuid tervikliku arusaama looduses ja tehiskeskkonnas kulgevatest ning inimtegevuses kasutatavatest keemilistest protsessidest, nende põhialustest ja vastastikustest seostest ning mõjust elukeskkonnale. Õppides kujunevad oskused lahendada igapäevaelu probleeme ning langetada asjatundlikke otsuseid; need oskused võimaldavad toime tulla looduslikus ja sotsiaalses keskkonnas. Tõhusaks õppimiseks on oluline õpilaste seotus neid ümbritsevaga. Keemia õppimisega omandatud teadmised, oskused ja hoiakud koos ning lõimitult teistes õppeainetes omandatuga on aluseks sisemiselt motiveeritud elukestvale õppimisele.

Keemiat õppides kujuneb õpilastel üldine ettekujutus aineosakestest, ainete mitmekesisusest, ainete koostisest, omadustest ja muundumisest ning ainete ja nende muundumiste rakendamise võimalustest. See tagab ülevaate tänapäevastest tehnoloogia- ja energeetikaprobleemidest ning keemia tulevikusuundumustest, mis toetab omakorda õpilase tulevast elukutsevalikut. Ainete ja nende muundumiste tundmaõppimine aitab mõista teaduse ja tehnoloogia arengu rolli elukeskkonna kujundamisel ning suunab samal ajal mõtestama ressurside vastutustundliku kasutamise tähtsust. Keemia õppimine aitab mõista puhta looduskeskkonna ja tervise seoseid, kujundab õpilaste austust looduse vastu ning vastutustunnet hoida ja kaitsta elukeskkonda. Õpingute käigus areneb oskus hinnata oma otsustuste või tegevuse otseseid või kaudseid tagajärgi.

Õpilased rakendavad keemiaõpingutes loodusteaduslikule meetodile tuginevat uurimuslikku käsitlust ning lahendavad looduslikust, tehnoloogilisest ja sotsiaalsest keskkonnast tulenevaid probleeme. Keemia õppimisega arenevad oskused loogiliselt mõelda, analüüsida ja üldistada, mõista põhjuslikke seoseid ning käsitleda probleeme loominguiliselt. Õpilased omandavad oskuse mõista ning koostada keemiateksti, mõtestada ja korrektselt kasutada keemiasõnavara ning märksüsteemi, esitada keemiainfot (sh uurimistulemusi) suuliselt ja kirjalikult, kasutades erinevaid esitusvorme (verbaalselt, diagrammide ja graafikutena, mudelitena, valemite kujul) ning kasutada erinevaid, sh elektroonseid teabeallikaid. Kõik see võimaldab õpilastele mõtestatud õppimiseks tarviliku autonoomsuse.

Õpilaste sisemise õpimotivatsiooni kujunemiseks ja hoidmiseks rakendatakse mitmekesiseid aktiivõppemeetodeid. Praktilisi töid tehes omandavad õpilased vajalikud praktilise töö oskused: õpivad ohutult kasutama laboris ja argielus vajalikke katsevahendeid ning kemikaale, hindama olmekemikaalide, igapäevaelus ning tehnoloogias kasutatavate materjalide ohtlikkust inimeste tervisele ja looduskeskkonna seisundile. Õpilased lahendavad keemia arvutusülesandeid, et paremini mõista keemilisi nähtusi ja vastavaid kvantitatiivseid seoseid ning arendada loogilist mõtlemist ja matemaatikaoskusi. Arvutusülesannete lahendamine suunab tegema põhjendatud järeldusi ja otsustusi.

6.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Põhikooli lõpetaja:

- 1) märkab ja mõtestab keemiaga seotud nähtusi igapäevaelus, keskkonnas ja praktilises inimtegevuses ning tunneb nende vastu huvi;
- 2) rakendab igapäevaelus kemikaale ja materjale kasutades vajalikke ohutusnõudeid;
- 3) kasutab korrektselt keemiterminoloogiat ja -sümboleid; saab aru keemiatekstidest ja koostab neid;
- 4) mõistab keemiliste reaktsioonide võrrandites sisalduvat teavet ning koostab reaktsioonivõrrandeid;
- 5) kasutab vajaliku teabe leidmiseks keemiliste elementide perioodilisustabelit, lahustuvustabelit ja metallide pingerida ning leiab tabelitest ja diagrammidelt füüsikaliste suuruste väärtusi;
- 6) plaanib ja teeb ohutult keemiakatseid, et õppida tundma ainete omadusi ja looduse seaduspärasusi;
- 7) teeb arvutusi ainevalemite ja reaktsioonivõrrandite ning lahuste koostise alusel; hindab arvutustulemuste vastavust reaalsusele.

6.3. Õpitulemused ja õppesisu klassiti

8. klass

Teema: Millega tegeleb keemia?

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) teab keemiliste reaktsioonide esilekutsumise võimalusi, tunneb ära keemilise reaktsiooni toimumise iseloomulike tunnuste järgi;
- 2) järgib laboris katseid tehes ja argielus kemikaale kasutades ohutusnõudeid;
- 3) tunneb tähtsamaid laborivahendeid ja kasutab neid praktilisi töid tehes õigesti;
- 4) eristab lahuseid ja pihuseid ning valmistab neid, toob näiteid lahuste ja pihuste kohta looduses ning igapäevaelus;
- 5) lahendab lahuse protsendilisel koostisel põhinevaid arvutusülesandeid.

Õppesisu:

Keemia meie ümber. Keemilised reaktsioonid ja nende tunnused. Kemikaalide ohutu kasutamine laboritöodes ja argielus. Tähtsamad laborivahendid. Lahused ja pihused looduses ning igapäevaelus, pihuste alaliigid.

Lahuste protsendilise koostise arvutused (massi järgi). Põhimõisted: lahus, pihus, emulsioon, suspensioon, aerosool, vaht, lahuse massiprotsent.

Praktilised tööd:

- 1) pihuste valmistamine ning nende omaduste uurimine;
- 2) keemilise reaktsiooni tunnuste võimaluste uurimine.

Teema: Aatomiehitus, perioodilisustabel. Ainete ehitus

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) selgitab aatomi ehitust, kasutab keemiliste elementide tähiste leidmiseks, aatomi ehituse kirjeldamiseks ja elektronskeemi koostamiseks keemiliste elementide perioodilisustabelit;

- 2) teab keemiliste elementide liigitamist metallilisteks ja mittemetallilisteks elementideks ning vääriskaasideks, otsib internetist näiteid metallide ja mittemetallide kasutamise kohta igapäevaelus ning võrdleb nende omadusi;
- 3) eristab liht- ja liitaineid ning selgitab aine valemi põhjal aine koostist;
- 4) eristab ioone neutraalsetest aatomitest ning selgitab ionide tekkimist jaiooni laengut;
- 5) selgitab kovalentse, ioonilise ja metallilise sideme erinevust.

Õppesisu:

Aatomi ehitus. Keemilised elemendid, nende tähised. Perioodilisustabeli seos aatomite ehitusega. Metallilised ja mittemetallilised elemendid ning vääriskaasid keemiliste elementide perioodilisustabelis. Metallid ja mittemetallid igapäevaelus. Liht- ja liitainete koostise väljendamine valemite abil. Molekulide ja ionide teke aatomitest. Aatomite ja ionide erinevus. Ettekujutus keemilise sideme alaliikidest: kovalentne, iooniline ja metalliline side. Põhimõisted: keemiline element, lihtaine, liitaine (keemiline ühend),ioon, katioon, anioon, kovalentne side, iooniline side, metalliline side.

Praktilised tööd:

- 1) molekulimudelite koostamine,
- 2) ainete füüsikaliste omaduste uurimine ja kirjeldamine.

Teema: Hapnik ja vesinik. Oksiidid

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) selgitab hapniku rolli põlemisreaktsioonides ning eluslooduses, analüüsib osoonikihi tähtsust ja lagunemist saastamise tagajärjel;
- 2) võrdleb hapniku ja vesiniku põhilisi omadusi;
- 3) kogub gaasi, valides sobiva võtte lähtuvalt gaasi lahustuvusest vees ja gaasi tihedusest võrreldes õhu tihedusega;
- 4) määrab aine valemi põhjal elementide oksüdatsiooniastmeid, koostab oksiidide nimetuste alusel valemite ja valemite alusel nimetusi;
- 5) mõistab reaktsioonivõrrandite tasakaalustamise põhimõtet;
- 6) korraldab lihtainete ühinemisreaktsioone hapnikuga ning koostab vastavaid reaktsioonivõrrandeid, toob näiteid igapäevaelus tuntumate oksiidide ja nende tähtsuse kohta.

Õppesisu:

Hapnik ja vesinik, nende peamised omadused. Gaaside kogumise võtteid. Osoonikihi hõrenemine keskkonnaprobleemina. Oksüdatsiooniaste. Oksiidide nimetused ja valemite koostamine. Oksiidid igapäevaelus. Lihtsamate põlemisreaktsioonide võrrandite koostamine ja tasakaalustamine. Põhimõisted: oksiid, oksüdatsiooniaste.

Praktilised tööd:

- 1) hapniku saamine, kogumine ja tõestamine;
- 2) vesiniku saamine, kogumine ja puhtuse kontrollimine;
- 3) põlemise tingimuste uurimine - künla põletamine kupli all;
- 4) õhu koostise uurimine põlemisreaktsiooni abil.

Teema: Happed ja alused kui vastandlike omadustega ained

Õpilane:

- 1) eristab valemi põhjal oksiide, happeid, hüdroksiide ja soolasid;
- 2) koostab hapete, hüdroksiidide ning soolade nimetuste alusel nende valemite ja vastupidi;
- 3) seostab lahuste happelisi ja aluselisi omadusi nendes esinevate osakestega, hindab lahuse keskkonda indikaatoriga ja lahuse pH väärtuse järgi;
- 4) mõistab hapete ja aluste vastandlikkust, korraldab hapete ja aluste vahelisi reaktsioone ning koostab vastavaid reaktsioonivõrrandeid;

5) toob näiteid tuntumate hapete, aluste ja soolade kasutamise kohta igapäevaelus.

Õppesisu:

Happed, nende koostis. Tähtsamad happed. Ohutusnõuded tugevate hapete kasutamise korral. Hüdroksiidide (kui tuntumate aluste) koostis ja nimetused. Ohutusnõuded tugevaid aluseid (leelisi) kasutades. Hapete reageerimine alustega, neutralisatsioonireaktsioon. Lahuste pH-skaala, selle kasutamine ainete lahuste happelisust/aluselisust iseloomustades. Soolad, nende koostis ja nimetused. Happed, alused ja soolad igapäevaelus. Põhimõisted: hape, alus, indikaator, neutralisatsioonireaktsioon, pH, sool.

Praktilised tööd:

- 1) hapete ja aluste kindlakstegemine indikaatoriga,
- 2) neutralisatsioonireaktsiooni uurimine.

Teema: Tuntumaid metalle

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) eristab aktiivseid, keskmise aktiivsusega ja väheaktiivseid metalle nende asukoha järgi metallide pingereas ning uurib metallide aktiivsust;
- 2) uurib metalli ja happe vaheliste reaktsioonide kiirust mõjutavate tegurite toimet;
- 3) seostab redoksreaktsioone keemiliste elementide oksüdatsiooniastmete muutumisega reaktsioonis, teab metallide käitumist keemilistes reaktsioonides redutseerijana ja hapniku käitumist oksüdeerijana;
- 4) koostab reaktsioonivõrrandeid metallide ja hapete vaheliste reaktsioonide kohta;
- 5) hindab raua, alumiiniumi ja vase ning nende sulamite rakendamise võimalusi igapäevaelus, seostades kasutusalasid vastavate materjalide iseloomulike omadustega

Õppesisu:

Metallide reageerimine hapnikuga. Keemiliste elementide oksüdatsiooniastmete muutumine keemilistes reaktsioonides. Metallid kui redutseerijad ja hapnik kui oksüdeerija. Metallide reageerimine hapete lahustega. Erinevate metallide aktiivsuse võrdlus (aktiivsed, keskmise aktiivsusega ja väheaktiivsed metallid), metallide pingerea tutvustus. Ettekujutus keemilise reaktsiooni kiirusest (metalli ja happelahuse vahelise reaktsiooni näitel). Tähtsamad metallid ja nende sulamid igapäevaelus (Fe, Al, Cu jt). Põhimõisted: redutseerija, redutseerumine, oksüdeerija, oksüdeerumine, redoksreaktsioon, keemilise reaktsiooni kiirus, sulam.

Praktilised tööd:

- 1) metallide aktiivsuse võrdlemine reageerimisel happe lahusega;
- 2) keemilise reaktsiooni kiirust mõjutavate tegurite uurimine.

9. klass

Teema: Anorgaaniliste ainete põhiklassid

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) mõistab ja loob keemiateksti anorgaaniliste ainete omadustest ning ainetevahelistest seostest;
- 2) uurib tugevate ja nõrkade hapete lahuste omadusi ning selgitab erinevusi;
- 3) uurib happeliste ja aluseliste oksiidide keemilisi omadusi: happeline oksiid + vesi, (tugevalt) aluseline oksiid + vesi, aluseline oksiid + hape, happeline oksiid + alus; koostab vastavate reaktsioonide võrrandeid;
- 4) selgitab temperatuuri mõju gaaside ning (enamiku) soolade lahustuvusele vees, kasutab ainete lahustuvuse graafikut ja lahustuvustabelit, et leida vajalikku infot ning teha arvutusi ja järeldusi;

- 5) selgitab tähtsamate anorgaaniliste ühendite leidumist looduses ja kasutamist argielus (väetised, vee karedus, ehitusmaterjalid);
- 6) teab keemilise saaste allikaid ja analüüsib saastumise tekkepõhjust, saastumisest tingitud keskkonnaprobleeme (happesademed, raskmetallide ühendid, üleväetamine) ning võimalikke keskkonna säästmise meetmeid.

Õppesisu:

Happelised ja aluselised oksiidid, nende reageerimine veega. Tugevad ja nõrgad happed. Hapete reageerimine aluseliste oksiididega. Aluste reageerimine happeliste oksiididega. Seosed anorgaaniliste ainete põhiklasside vahel. Soolade saamise võimalusi. Ainete lahustuvus vees (kvantitatiivselt), selle sõltuvus temperatuurist (gaaside ja soolade näitel). Lahuste protsendilise koostise arvutused (tiheduse arvestamisega). Anorgaanilised ühendid looduses ja igapäevaelus. Põhilised keemilise saaste allikad, keskkonnaprobleemid: happevihmad (happesademed), keskkonna saastumine raskmetallide ühenditega, veekogude saastumine. Põhimõisted: happeline oksiid, aluseline oksiid, tugev hape, nõrk hape, leelis, vee karedus, lahustuvus.

Praktilised tööd:

- 1) erinevate oksiidide ja vee vahelise reaktsiooni uurimine;
- 2) erinevate oksiidide hapete ja alustega reageerimise uurimine;
- 3) tugeva ja nõrga happe lahuste omaduste uurimine reageerimisel metallidega;
- 4) soolade lahustuvuse uurimine erinevatel temperatuuridel.

Teema: Aine hulk. Moolarvutused

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) teeb arvutusi aine hulga, massi ja gaasi ruumala vaheliste seoste alusel, kasutab korrektselt vastavaid ühikuid ning põhjendab loogiliselt arvutuskäike;
- 2) analüüsib keemilise reaktsiooni võrrandis sisalduvat kvalitatiivset ja kvantitatiivset infot, mõistab ainete massi jäävust keemilistes reaktsioonides;
- 3) lahendab reaktsioonivõrranditel põhinevaid arvutusülesandeid, lähtudes reaktsioonivõrrandite kordajatest (ainete moolsuhtest) ning reaktsioonis osalevate ainete hulkadest (moolides), tehes vajaduse korral ümberarvutusi ainehulga, massi ja (gaasi) ruumala vaheliste seoste alusel; põhjendab lahenduskäiku;
- 4) hindab loogiliselt arvutustulemuste õigsust ning teeb arvutustulemuste põhjal järeldusi ja otsustusi.

Õppesisu:

Aine hulk, mool. Molaarmass ja gaasi molaarruumala (normaaltingimustel). Aine massi jäävus keemilistes reaktsioonides. Keemilise reaktsiooni võrrandis sisalduva kvalitatiivse ja kvantitatiivse info analüüs. Arvutused reaktsioonivõrrandite põhjal. Põhimõisted: aine hulk, mool, molaarmass, gaasi molaarruumala, normaaltingimused.

Praktilised tööd:

- 1) arvutusülesannete lahendamine reaktsioonivõrrandi põhjal.

Teema: Süsinik ja süsinikuühendid

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) võrdleb ning põhjendab süsiniku lihtainete omadusi, võrdleb süsinikoksiidide omadusi;
- 2) teab süsinikuühendite paljususe põhjust;
- 3) koostab süsinikuühendite struktuurivalemeid ja molekulimudeleid etteantud aatomite (C, H, O) arvu järgi, eristab lineaarset, hargnenud ja tsüklilist süsinikahelat;
- 4) liigitab materjale hüdrofiilseks ja hüdrofoobseks;

- 5) kirjeldab süsivesinike esinemisvorme looduses ja selgitab nende kasutusalasid;
- 6) eristab struktuurivalemi põhjal süsivesinikke, alkohole ja karboksüülhappeid;
- 7) koostab süsivesinike ja etanooli täieliku põlemise reaktsioonivõrrandeid;
- 8) uurib etaanhappe keemilisi omadusi;
- 9) teab etanooli füsioloogilist toimet ja analüüsib sellega seotud probleeme igapäevaelus.

Õppesisu:

Süsinik lihtainena. Süsinikuoksiidid. Süsivesinikud. Süsinikuühendite paljusus. Süsiniku võime moodustada lineaarseid ja hargnevaid ahelaid, tsükleid ning kordseid sidemeid. Molekulimudelid ja struktuurivalemid. Süsivesinike esinemisvormid looduses ja kasutusalad. Süsivesinike täielik põlemine. Hüdrofiilsed ja hüdrofoobsed ained. Alkoholid ja karboksüülhapped, nende tähtsamad esindajad ja kasutamine igapäevaelus. Põhimõisted: süsivesinik, struktuurivalem, alkohol, karboksüülhape, hüdrofiilne aine, hüdrofoobne aine

Praktilised tööd:

- 1) CO₂ saamine ja kasutamine tule kustutamisel;
- 2) Lihtsamate süsinikuühendite molekulimudelite ja struktuurivalemite koostamine ja uurimine;
- 3) süsinikuühendite omaduste uurimine (lahustuvus, märguvus veega);
- 4) süsinikuühendite (etanool, parafiin) põlemisreaktsioonide uurimine;
- 5) etaanhappe happeliste omaduste uurimine.

Teema: Süsinikuühendite roll looduses, süsinikuühendid materjalidena

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) selgitab ja uurib keemiliste reaktsioonide soojusefekti;
- 2) analüüsib süsinikuühendite kasutusvõimalusi kütusena ning eristab taastuvaid ja taastumatuid energiaallikaid;
- 3) tunneb struktuurivalemi järgi polümeeri;
- 4) mõistab sahhariidide, rasvade ja valkude rolli organismides, uurib nende omadusi ja sisaldust toiduainetes;
- 5) iseloomustab tuntumaid süsinikuühenditel põhinevaid polümeerseid materjale (kiudained, plastid), analüüsib nende põhiomadusi, kasutamise võimalusi ja kasutamisega seonduvaid keskkonnaprobleeme;
- 6) mõistab elukeskkonda säästva suhtumise vajalikkust ning analüüsib keskkonna säästmise võimalusi.

Õppesisu:

Energia eraldumine ja neeldumine keemilistes reaktsioonides, ekso- ja endotermilised reaktsioonid. Süsinikuühendid kütusena. Keskkonnaprobleemid: kasvuhoonegaasid. Ettekujutus polümeeridest, plastid.

Eluks olulised süsinikuühendid (sahhariidid, rasvad, valgud), nende roll organismis. Kiudained. Tarbekeemia saadused. Põhimõisted: eksotermiline reaktsioon, endotermiline reaktsioon, polümeer.

Praktilised tööd:

- 1) rasva lahustuvuse uurimine erinevates lahustites;
- 2) ekso- ja endotermilise reaktsiooni uurimine;
- 3) toiduainete tärglisesisalduse uurimine;
- 4) valkude püsivuse uurimine.

Ainevaldkond „Matemaatika“

1. Üldalused

1.5. Valdkonnapädevus

Matemaatikaõpetuse eesmärk põhikoolis on kujundada õpilastes eakohane matemaatikapädevus, mis tähendab matemaatika mõistete, seoste ja protseduuride tundmist, nende sisemise loogika mõistmist ning rakendamise oskust nii eluliste kui ka ainealaste probleemide lahendamisel, hõlmates ka matemaatika sotsiaalse, kultuurilise ja isikliku rolli mõistmist. Matemaatikaõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õppija:

- 1) suudab kasutada matemaatikale omast keelt, sümboleid, meetodeid ja vahendeid erinevates olukordades nii matemaatikas kui ka teistes õppeainetes ja eluvaldkondades;
- 2) oskab näha ja sõnastada matemaatiliselt lahenduvaid probleeme;
- 3) oskab leida sobivaid probleemide lahendamise strateegiaid, neid analüüsida, rakendada ja kontrollida tulemuse tõesust;
- 4) oskab loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning selleks erinevaid esitusviise kasutada ja neist aru saada;
- 5) suudab mõista matemaatika sotsiaalset, kultuurilist ja personaalset tähendust.

1.2. Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Ainevaldkonna õppeaine on matemaatika, mille nädalatundide jaotumine klassiti on järgmine:

Õppeaine	I kooliaste			II kooliaste			III kooliaste		
	1. kl	2. kl	3. kl	4. kl	5. kl	6. kl	7.kl	8. kl	9. kl
Matemaatika	3	3	4	4	4	5	5	4	4

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus

Matemaatikaõpetuse peamine eesmärk on matemaatikapädevuse kujundamine. Õppeprotsessi käigus omandatakse matemaatikale omane keel, sümboolid ja meetodid, mis loovad võimaluse:

- 1) kirjeldada seoseid matemaatiliselt;
- 2) koostada ja lahendada probleemülesandeid;
- 3) uurida ja rakendada erinevaid lahendusstrateegiaid;
- 4) analüüsida olemasolevat informatsiooni ja jõuda loogilise arutluse kaudu järeldusteni;
- 5) kasutada otstarbekalt info- ja kommunikatsioonitehnoloogia vahendeid;
- 6) hinnata oma arengut matemaatikateadmiste ja -oskuste omandamisel.

Põhikooli matemaatikaõpetuses rakendatakse nimetatud tegevusi järgmistes teemavaldkondades:

- 1) arvutamine;
- 2) mõõtmine;
- 3) geomeetria;
- 4) probleemide lahendamine;
- 5) andmed ja nende analüüsimine;
- 6) algebra.

Matemaatikaõpetus eristub oma hierarhilise iseloomu tõttu, kus hilisem õpitu toetub varasemale ja uute teadmiste omandamise edukus on tugevalt seotud eelnevate teadmistega. Seetõttu on matemaatika õppeprotsessis oluline roll täpsusel, järjepidevusel ja aktiivsel mõttetööl kogu õppeaja vältel.

1.4. Matemaatika kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamise, läbivate teemade käsitlemise ning valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid

- **Matemaatika kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamine**

Matemaatika õppimise kaudu kujundatakse ja arendatakse matemaatilise pädevuse kõrval kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi.

Kultuuri- ja väärtuspädevus. Matemaatika on erinevaid kultuure ühendav teadus, milles õpilased saavad tutvuda eri maade ja ajastute matemaatiliste avastustega. Õpilasi suunatakse tunnetama loogiliste mõttekäikude elegantsi ning õpitavate geomeetriliste kujundite ilu ja seost arhitektuuri ning loodusega. Matemaatika õppimine arendab õpilastes selliseid iseloomuomadusi nagu sihikindlus, püsivus, visadus, täpsus ja tähelepanelikkus, samuti õpetab distsipliini järgima. Lahendades matemaatikaülesandeid, tekib huvi ümbritseva vastu ning arusaamine looduseadustest. Õpilased õpivad märkama matemaatika seotust igapäevaeluga, aga ka aru saama, et matemaatika alusteadmised aitavad paremini teisi teadusi mõista.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus. Vastutustunnet ühiskonna ja kaaskodanike ees kasvatatakse selleteemaliste ülesannete lahendamise kaudu. Paaris- ja grupitöödega arendatakse õpilastes koostöö- ja vastastikuse abistamise oskusi, kasvatatakse sallivust erinevate matemaatiliste võimetega õpilaste suhtes.

Enesemääratluspädevus. Matemaatikas on tähtsal kohal õpilaste iseseisev töö. Iseseisva ülesannete lahendamise kaudu võimaldatakse õpilastel hinnata ja arendada oma matemaatilisi võimeid.

Õpipädevus. Matemaatikat õppides on väga oluline tunnetada õpimaterjali sügavuti ning saada kõigest aru. Probleemülesandeid lahendades arendatakse analüüsimise, ratsionaalsete võtete otsimise ja tulemuste kriitilise hindamise oskust. Oluline on ka üldistamise ja analoogia kasutamise oskus, samuti oskus kanda õpitud teadmised üle elus ette tulevasse olukordadesse. Osa matemaatikateadmistest peaks õpilane saama uurimusliku õppetöö kaudu ja interneti võimalusi kasutades.

Suhtluspädevus. Matemaatikas arendatakse suutlikkust väljendada oma mõtet selgelt, lühidalt ja täpselt. Eelkõige toimub see hüpoteese sõnastades ning ülesande lahendust vormistades. Tekstülesannete lahendamise kaudu areneb oskus teksti mõista: eristada olulist ebaolulisest ja otsida välja etteantud suuruse leidmiseks vajalik info. Matemaatika oluline roll on kujundada valmisolek eri viisidel (tekst, graafik, tabel, diagramm, valem) esitatud infot mõista, seostada ja edastada.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus. Matemaatikas arendatakse oskusi, mis on aluseks tõenduspõhiste otsuste tegemisel. Õpitakse tundma andmete töötlemise, mõõtmise, võrdlemise, liigitamise, süstematiseerimise meetodeid ja tehnikaid.

Ettevõtlikkuspädevus. Ettevõtlikkuspädevust arendatakse eluliste andmetega ülesannete lahendamise kaudu. Erinevate lahenduste leidmine arendab paindlikku mõtlemist ning ideede genereerimise oskust.

Digipädevus. Matemaatikas arendatakse digipädevust erilaadsete ülesannete lahendamisel erinevaid tarkvaralisi võimalusi kasutades. Erinevaid leitud matemaatilisi tulemusi vormistatakse graafiliselt või tabelitena. Probleemilahendamise ülesannete lahendamisel kasutatakse sobivaid digivahendeid ja võtteid. Suheldakse ja tehakse koostööd erinevates digikeskkondades.

- **Läbivate teemade käsitlemine matemaatikas**

Õppekava üldosas esitatud läbivad teemad realiseeritakse põhikooli matemaatikaõpetuses eelkõige õppetegevuse sihipärase korraldamise ja viidete tegemise kaudu käsitletava aine juures.

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine. Matemaatika õppimisel tajutakse õppimise vajadust ning areneb iseseisva õppimise oskus. Matemaatikatundides kujundatakse võimet abstraktselt ja loogiliselt mõelda. Oma võimete realistlik hindamine on üks olulisemaid edasise karjääri planeerimise tingimusi. Õpilasi suunatakse arendama oma õpi-, suhtlemis-, koostöö-, otsustamis- ja infoga ümberkäimise oskusi. Õppetegevus võimaldab vahetult kokku puutuda töömaailmaga, nt ettevõtte külastused, õpilastele tutvustatakse ainevaldkonnaga seotud ameteid ja erialasid.

Keskkond ja jätkusuutlik areng. Matemaatikaülesannetes saab kasutada reaalseid andmeid keskkonnaressursside kasutamise kohta. Neid analüüsid arendatakse säästvat suhtumist keskkonda ning õpetatakse seda väärtustama. Võimalikud on õueõppetunnid. Õpilased õpivad võtma isiklikku vastutust jätkusuutliku tuleviku eest ning omandama sellekohaseid väärtushinnanguid ja käitumisnorme. Kujundatakse objektiivsele informatsioonile rajatud kriitilist mõtlemist ning probleemide lahendamise oskust. Faktidele toetudes hinnatakse keskkonda ja inimarengu perspektiive. Selle teema käsitlemisel on tähtsal kohal protsentarvutus, statistikaelemendid ning muutumist ja seoseid kirjeldav matemaatika.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Matemaatika ja teisi õppeaineid lõimivate ühistegevuste (uurimistööd, rühmatööd, projektid) kaudu arendatakse õpilastes koostöövalmidust ning sallivust teiste inimeste tegevuse ja arvamuste suhtes. Protsentarvutuse ja statistikaelementide käsitlemine võimaldab õpilastel aru saada ühiskonna ning selle arengu kirjeldamiseks kasutatavate arvnäitajate tähendusest.

Kultuuriline identiteet. Matemaatika on nii maailma- kui ka rahvuskultuuri osa. Tänapäevane elukeskkond ei saa eksisteerida matemaatikata. Sellele saab tähelepanu juhtida matemaatika ajaloo tutvustamise, ühiskonna ja matemaatikateaduse arengu seostamise kaudu jne. Protsentarvutuse ja statistika abil kirjeldatakse mitmekultuurilises ühiskonnas toimuvaid protsesse (erinevad rahvused, usundid, erinev sotsiaalne positsioon ühiskonnas jne).

Teabekeskond ja meediakasutus. Teabekeskonnaga seondub oskus esitada ja mõista eri vormis infot (joonis, pilt, valem, mudel). Meediamanipulatsioonide adekvaatset tajumist toetavad matemaatikakursuse ülesanded, milles kasutatakse statistilisi protseduure ja protsentarvutusi. Õpilast suunatakse teavet kriitiliselt analüüsima.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Matemaatikakursuse lõimimise kaudu tehnoloogia ja loodusainetega tutvustatakse tehnoloogilisi protsesse ning modelleerimist. Tegevusi kavandades ja ellu viies ning lõpptulemusi hinnates teeb õpilane mõõtmisi ja arvutusi, kasutab õppimise ja oma töö tõhustamiseks IKT vahendeid. Matemaatikaõppes saab rakendada mitmesugust õpitarkvara.

Loodusteadused ja tehnoloogia. Ülesannete lahendamisel õpitakse kasutama tehnoloogilisi abivahendeid, mõistma matemaatika olulisust teaduse ja tehnoloogia arengus.

Tervis ja ohutus. Matemaatikaõpetuses saab lahendada ohutus- ja tervishoiuandmeid sisaldavaid ülesandeid (nt liikluskeskkonna, liiklejate ja sõidukite liikumisega seotud tekstülesanded, muud riskitegureid sisaldavate andmetega ülesanded ja graafikud).

Väärtused ja kõlblus. Matemaatika on jõukohane, kui õpilane arendab endas süstemaatilisust, järjekindlust, püsivust, täpsust, korrektsust ja kohusetunnet. Õpetaja eeskujul kujundavad õpilased tolerantset suhtumist erinevate võimetega kaaslastesse. Matemaatika õppimine ja õpetamine peab pakkuma õpilastele võimalikult palju positiivseid emotsioone.

- **Matemaatika valdkonnaülese lõimingu rakenamise viisid**

Matemaatikaõpetus lõimitakse teiste ainevaldkondade õppega kahel viisil. Õpilastel kujuneb teistes ainevaldkondades rakendatavate matemaatiliste meetodite kasutamise kaudu arusaam matemaatikast kui oma universaalse keele ja meetoditega baasteadusest, mis toetab teisi ainevaldkondi. Teiste ainevaldkondade ja igapäevaeluga seotud ülesannete kasutamine annab õpilastele ettekujutuse matemaatika rakendamise võimalustest.

Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled. Kujundatakse oskust väljendada ennast selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult, luuakse tekste, sealhulgas tabeleid, graafikuid jm ning õpitakse neid tõlgendada ja esitada. Õpilasi suunatakse kasutama kohaseid keelevahendeid ja matemaatika oskussõnavara ning järgima õigekeelsusnõudeid. Tekstülesandeid lahendades arendatakse funktsionaalset lugemisoskust, sealhulgas visuaalselt esitatud infot arusaamist. Juhitakse tähelepanu arvsõnade õigekirjale, teksti, graafiku, tabeli jm teabe korrektele vormistusele. Selgitatakse võõrkeelse algupäraga matemaatilisi mõisteid ning võõrkeeleoskust arendatakse lisamaterjali otsimisel ja kasutamisel.

Loodusained. Tihedat koostööd saab matemaatikaõpetaja teha loodusvaldkonna ainete õpetajatega. Niisuguse koostöö viljakus oleneb ühelt poolt matemaatikaõpetaja teadmistest teistes valdkondades õpetatava ainese kohta ning teiselt poolt loodusainete õpetajate arusaamadest ja oskustest oma õppeaines matemaatikat ning selle keelt mõistlikul ja korrektsel viisil kasutada. Uurimuslik õpe loodusainetes eeldab, et õpilased oskavad vaatluste ja eksperimentide käigus kogutud andmeid analüüsida ning vaatluste ja eksperimentide tulemusi graafiliselt, diagrammide ja tabelitena esitleda.

Sotsiaalsained. Ülesannete lahendamise kaudu arendatakse oskust infot mõista ja valida: eristada olulist ebaolulisest, leida (tekstist, jooniselt jm) probleemi lahendamiseks vajalikud andmed. Ülesande lahendust vormistades, hüpoteese ja teoreeme sõnastades arendatakse oma mõtete selge, lühida ja täpse väljendamise oskust. Koos matemaatikamõistetega saab anda õpilastele teavet sellistel olulistel ühiskonda puudutavatel teemadel nagu rahvastiku struktuur ja erinevate sotsiaalsete gruppide osakaal selles, üksikisiku ja riigi eelarve, palk ja maksud, intressid, viivised, kiirlaenu võtmise ohud, promilli ja protsendipunkti kasutamine igapäevaelus

jne. Sotsiaalvaldkonnast pärinevaid andmeid kasutatakse statistikat puudutavate matemaatikateemade puhul. Õpitakse kasutama erinevaid teabekeskondi (hindama õpitu põhjal näiteks meedias avaldatud diagrammide tõele vastavust), tutvutakse kehtiva maksusüsteemiga. Loogiline arutus ja faktidele toetuv mõtlemine aitavad inimestel elus õigeid otsuseid teha. Praktilised tööd, rühmatööd ja projektides osalemine kujundavad koostöövalmidust, üksteise toetamist ja üksteisest lugupidamist.

Kunstiained. Kunst ja geomeetria (joonestamine, mõõtmine) on tihedalt seotud. Kunstipädevuse kujunemist saab toetada geomeetria rakendusi demonstreeriva materjaliga sellistest kunstivaldkondadest nagu arhitektuur, ruumikujundus, ornamentika, disain jne. Geomeetriamõisted võivad olla aluseks kunstiõpetuses vaadeldavate objektide analüüsil. Kujundite oluliste tunnuste liigitamine ja sümbolite kasutamine on kunsti lahutamatu osa, nagu ka pildidel olevate esemete-nähtuste tunnuste võrdlemine ja liigitamine. Lõimingu tulemusel oskavad õpilased märgata arvutiprogrammidega joonistatud graafikute ilu, näha erinevate geomeetriliste kujundite ilu oma kodus ja looduses, vajaduse korral leida tuttavate kujundite pindala ja ruumala.

Muusikas väljendatakse intervalle, taktimõõtu ja noodivältust harilike murdudena.

Tehnoloogia. Käsitöö ja kodunduse ning töö- ja tehnoloogiaõpetuse tundides tehakse tööde kavandamisel ja valmistamisel praktilisi mõõtmisi ja arvutusi, loetakse ja tehakse jooniseid jne.

Kehaline kasvatus. Arvandmete tõlgendamise oskus väljendub sporditulemuste võrdlemises ja edetabelites esitatava info mõistmises. Tekstülesannete kaudu selgitatakse tervislike eluviiside, liikumise ja sportimise tähtsust inimese tervisele, samuti meditsiinisaavutuste olulisust. Objektiiivsete arvandmete alusel saab hinnata oma tervisekäitumist, näiteks suhkru kogust toiduainetes, liikluskäitumist (kiirus, pidurdusteed, nähtavus) jm. Füüsiline tegevus ja liikumine aitavad kaasa ühikute ja mõõtmissüsteemidega seotud põhimõistete omandamisele. Ühe matemaatikas käsitletava tegelikkuse mudeli ehk kaardi järgi orienteerumise oskust õpitakse kehalise kasvatus tundides. Järjepidevus, täpsus ning kõige lihtsama ja parema lahenduskäigu leidmine on nii matemaatika kui ka spordi lahutamatu osa.

1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õppetegevus on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaks õppijaiks ning loovaks ja kriitiliselt mõtlevaks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid ja võtta vastutust oma õppimise eest. Põhikoolis õppetegevust kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevusest, kooliastme lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust, kooliastmete õppe ja kasvatus rõhuasetustest ning lõimingu teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arenguga, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
- 3) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks;
- 4) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele, pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;

- 5) võimaldatakse õpet nii individuaalselt kui ka koos teistega, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, suunatakse tegema valikuid;
- 6) kaasatakse õpilasi õppetegevuste kavandamisse, võetakse aega eesmärkide ja taotletavate õpitulemuste saavutamise viiside ja hindamiskriteeriumide läbiarutamiseks ning refleksiooniks;
- 7) rakendatakse uurivat õpet ja kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid õppetegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;
- 8) pööratakse tähelepanu õpitavast arusaamisele ning õpilaste loogilise ja loova mõtlemise arendamisele;
- 9) rakendatakse ja kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid;
- 10) võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga, et kogu ainekäsitus oleks võimalikult elulähedane, õpilasele eakohane ja tähenduslik;
- 11) planeeritakse õppetöösse käelisi tegevusi, mis toetavad õpitava paremat mõistmist;
- 12) tagatakse õppetöö tulemuslikkus õpitu kinnistamise ja kordamise abil. Lisaks on oluline eristada üksik- ja üldoskusi ning mõlemaid õpilastes arendada.

1.6. Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga enastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusena/abil saab õppija tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel, tunda õppida oma nõrku ja tugevaid külgi, et teha hiljem tarku otsuseid, kuhu oma jõupingutused suunata ja milliseid õpistrateegiaid valida. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui ka iseenda pädevuste arendamiseks.

Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused kooliastmete kaupa. Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuse saavutamist. Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil.

Selleks rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste ja kirjalike hinnangute kui ka numbriliste hinnatena.

- Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist.
- Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta.
- Kokkuvõttev hindamine toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide saavutamist kui ka riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Teema kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnatel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

Alates esimesest kooliastmest kaasatakse õpilane hindamisprotsessi nii oma töö hindamisel kui ka kaasõpilaste tagasisidestamisel. Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh erialaste terminite õigele kasutusele ja õigekirjale, mis üldjuhul ei mõjuta tööle antavat hinnangut.

Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme, et veenduda õpitulemuste saavutamises. Selleks et paremini aru saada õpilastel tekkinud raskustest, õpilünkadest või lahendusideedest, saab hindamismeetodina kasutada näiteks tagasiside testi nii paberil kui ka virtuaalses keskkonnas, kontrolltööd, intervjuud, diagnostilist testi, päevikupidamist, õpilaste kirjutist, valjusti mõtlemist (läbirääkimine), ülesannete lahenduste esitlust jmt.

Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub püstitatud õppe-eesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest. Õpet kavandades ning sellest tulenevalt ka hinnates võetakse aluseks tunnetuslikud protsessid:

- 1) faktide, protseduuride ja mõistete teadmist (meenutamine, äratundmine, info leidmine, arvutamine, mõõtmine, klassifitseerimine/järjestamine jmt);
- 2) teadmiste rakendamise oskust (meetodite valimine, matemaatilise info eri viisidel esitamine, modelleerimine, rutiinsete ülesannete lahendamine jmt);
- 3) arutlemisoskust (põhjemine, analüüs, süntees, üldistamine, tulemuste hindamine jmt).

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest, hindamise nõuded ja korraldus, sh mittenumbrilise hindamise kasutamine ja mujal õpitu arvestamine täpsustatakse kooli õppekavas.

1.7. Õppekeskkond

Õpilast toetava õppekeskkonna kujundamise aluseks on õppekava üldosas sätestatud sotsiaalse, vaimse ja füüsilise õppekeskkonna kujundamise põhimõtted. Matemaatika õpetamisel luuakse õpilastele õppimist väärtustav keskkond, et tekiks positiivne suhtumine õppimisse. Õpilastele tagatakse jõukohased ülesanded ja eduvõimalus. Õppekeskkond luuakse selline, kus iga õpilane saaks maksimaalselt areneda, arvestades tema individuaalsust ja potentsiaali, oskusi ja huve. Vaimselt ja emotsionaalselt toetavale õppekeskkonnale on omane:

- 1) vastastikune lugupidamine, üksteise aktsepteerimine ja abivalmidus;
- 2) ühised selged eesmärgid, kus nii õpetaja kui ka õpilased teavad, miks ning millisel eesmärgil midagi tehakse, ja on huvitatud nende eesmärkide saavutamisest;
- 3) toetav õhkkond, kus nii õpetajal kui ka õpilastel on lubatud katsetada, eksida ja oma vigu tunnustada; tunnustatakse ideede ja arvamuste paljususe eest;
- 4) jagatud vastutus, st õpetaja vastutab keskkonna ja õpitingimuste loomise eest ja õpilased õppimise eest.

Õpilastes arendatakse uskumust, et oma võimekuse arendamiseks tuleb pingutada ning ebaõnnestumise korral peab rohkem harjutama või kasutama teistsuguseid strateegiaid. Oluline

on suunata õpilasi mõtlema teadmiste suhtelisuse üle, et õpilased teadvustaksid õppimist kui teadmiste konstrueerimist, mitte kui faktide päheõppimist.

Matemaatikaõppeks on tagatud järgmised vahendid:

- a) tahvlile joonestamise vahendid;
- b) taskuarvutite komplekt;
- c) ruumiliste kujundite komplekt;
- d) esitlustehnika;
- e) internetiühendusega arvutid, kus on võimalik kasutada tabelarvutus- ja geomeetriaprogramme ning erinevaid tagasiside ja testi keskkondi.

2. Matemaatika

2.1. Õppeaine kirjeldus

Õppeaine kirjeldus lähtub ainevaldkonna kirjeldusest.

2.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste
<p>I kooliastme lõpetaja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) märkab ja mõistab matemaatikaga seonduvat ümbritsevas elus ning kirjeldab seda arvude või geomeetriliste kujundite abil; 2) loeb ja mõistab eakohast matemaatilist teksti; 3) loeb, mõistab ja selgitab matemaatilisel esitatud probleeme; 4) püstitab ülesande lahendamiseks vajalikud küsimused; 5) sõnastab matemaatilisel lahenduvaid lihtsamaid eakohaseid probleeme; 6) lahendab iseseisvalt tekstülesandeid ja hindab saadud tulemuse reaalsust; 7) saab aru õpitud mõistetest ja reeglitest ning oskab neid rakendada; 8) selgitab ja põhjendab arvutamiskäike; 9) mõistab matemaatika olulisust ja tunneb vajadust ning huvi matemaatikateadmisi omandada; 10) kasutab õppeprotsessis otstarbekalt õpetaja juhendamisel info- ja kommunikatsioonitehnoloogia vahendeid.	<p>II kooliastme lõpetaja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) esitab matemaatilist infot erinevatel viisidel (sh üleminek ühelt esitusviisilt teisele); 2) kasutab õppeprotsessis otstarbekalt info- ja kommunikatsioonitehnoloogia vahendeid, sh sisestab matemaatilisi sümboleid ja tehteid; 3) loeb, mõistab ja selgitab eakohast matemaatilist teksti; 4) loeb, mõistab ja selgitab matemaatilisel esitatud probleeme; 5) sõnastab matemaatilisel lahenduvaid probleeme; 6) tunneb probleemülesande lahendamise üldist skeemi ja erinevaid lahendusstrateegiaid; 7) teab, et ülesannetel võib olla erinevaid lahendusteid; 8) põhjendab oma mõttekäike ja kontrollib nende õigsust; 9) liigitab objekte ja nähtusi ning analüüsib ja kirjeldab neid mitme tunnuse järgi; 10) on teadlik õppija, kes kasutab enda jaoks sobivaid õppemeetodeid ja hindab oma arengut matemaatiliste teadmiste ja oskuste omandamisel.	<p>III kooliastme lõpetaja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) loeb, esitab ja analüüsib informatsiooni tekstist, graafikult, tabelist, diagrammilt, jooniselt ja valemist; 2) kasutab iseseisvalt matemaatikat õppides otstarbekaid info- ja kommunikatsioonitehnoloogia vahendeid, sh sisestab matemaatilisi sümboleid ja tehteid; 3) loeb, mõistab, selgitab ja üldistab eakohast matemaatilist teksti; 4) esitab erinevate eluvaldkondade probleeme matemaatilisel; 5) koostab ja lahendab mitmetehtelisi probleemülesandeid; 6) mõistab ja kasutab erinevaid probleemide lahendamise strateegiaid ning oskab analüüsida nende erinevusi; 7) koostab erinevate eluvaldkondade probleemide lahendamiseks sobivaid matemaatilisi mudeleid, lahendab neid ja üldistab saadud tulemusi; 8) mõistab matemaatiliste mõistete ja seoste vahelist süsteemsust; 9) analüüsib olemasolevaid fakte ja jõuab loogilise arutluse kaudu järeldusteni, püstitab hüpoteese ja kontrollib neid;

		10) on teadlik õppija, kes hindab oma arengut matemaatikaliste teadmiste ja oskuste omandamisel, tahab oma matemaatilist mõtlemist arendada ning mõistab oma matemaatikateadmiste väärtust edasist tegevust kavandades.
--	--	---

2.3. Kooliastmete õpitulemused

I kooliaste

Arvutamine

I kooliastme lõpetaja:

- 1) leiab arvu loendamise tulemusena ja kirjutab selle numbrite abil;
- 2) loeb ja kirjutab naturaalarve 0–10 000;
- 3) loeb ja kirjutab järgarve;
- 4) teab nelja aritmeetilise tehete liikmete ja tulemuste nimetusi;
- 5) järjestab ja võrdleb naturaalarve 0–10 000;
- 6) esitab arvu üheliste, kümneliste, sajaliste ja tuhandeliste summana;
- 7) liidab ja lahutab peast arve 100 piires, kirjalikult 10 000 piires;
- 8) valdab korrutustabelit (korrutab ja jagab peast ühekohalise arvuga 100 piires);
- 9) määrab õige tehete järjekorra avaldises (sulud, korrutamine/jagamine, liitmine/lahutamine);
- 10) leiab $1/2$, $1/3$, $1/4$ ja $1/5$ arvust;
- 11) leiab võrdustes tähe arvvaartuse proovimise teel;
- 12) selgitab korrutamist liitmise kaudu ja jagamist kui korrutamise pöördtehet;
- 13) selgitab murdude $1/2$, $1/3$, $1/4$ ja $1/5$ tähendust osana kujundist ja osana hulgast.

Mõõtmine

I kooliastme lõpetaja:

- 1) kirjeldab mõõtühikute suurust endale tuttavate suuruste kaudu;
- 2) hindab enda ümbruses suurusi ja oskab neid arvestada;
- 3) tunneb kella ja kalendrit ning seostab neid teadmisi oma elu tegevuste ja sündmustega;
- 4) mõistab, mida esitatud mõõtari reaalselt tähendab;
- 5) teisendab pikkus-, massi- ja ajaühikutega (valdavalt ainult naaberühikuid);
- 6) mõõdab lõigu pikkuse ja joonestab etteantud pikkusega lõigu;
- 7) mõõdab hulknurga külgede pikkused ja arvutab ümbermõõdu;
- 8) arvutab murdjoone pikkuse;
- 9) kasutab mõõtes sobivaid mõõtühikuid;
- 10) liidab ja lahutab nimega arve;
- 11) selgitab hulknurga ümbermõõdu mõiste tähendust.

Geomeetrilised kujundid

I kooliastme lõpetaja:

- 1) leiab ümbritsevast õppetundides käsitletud tasandilisi ja ruumilisi kujundeid;
- 2) kasutab asjakohast keelt ümbruses esinevate ruumiliste vormide kirjeldamiseks;

- 3) eristab lihtsamaid geomeetrilisi kujundeid (punkt, sirg-, kõver- ja murdjoon, lõik, ring, hulknurk, kolmnurk, nelinurk, ruut, ristkülik, kera, kuup, risttahukas, püramiid, silinder, koonus) ja nende põhilisi elemente;
- 4) rühmitab geomeetrilisi kujundeid nende ühiste tunnuste alusel;
- 5) joonestab ristküliku ja ruudu;
- 6) joonestab võrdkülgse kolmnurga, ringjoone.

Probleemide lahendamine

I kooliastme lõpetaja:

- 1) modelleerib õpetaja abiga tekstülesande sisu, selgitades selle abil tekstis antud seoseid (joonis, skeem, läbimängimine jt);
- 2) sõnastab kahetehtelise tekstülesande lahendamiseks vajalikud küsimused;
- 3) koostab erinevat liiki ühetehtelisi tekstülesandeid (näiteks ühendamine liitmisel ja korrutamisel, osa eraldamine lahutamisel, mahutamine jagamise teel, suuruste muutumine ja võrdlemine);
- 4) analüüsib ja lahendab iseseisvalt eri tüüpi ühe- ja kahetehtelisi tekstülesandeid;
- 5) hindab õpetaja abiga ülesande lahendamisel saadud tulemuse reaalsust;
- 6) rakendab omandatud teadmisi ja oskusi uute tundmatute probleemülesannete lahendamisel;
- 7) valib endale õpetaja suunamisel võimetekohase probleemi ja lahendab selle;
- 8) hindab oma arengut matemaatiliste teadmiste ja oskuste omandamisel.

II kooliaste

Arvutamine

II kooliastme lõpetaja:

- 1) loeb ja kirjutab naturaalarve (kuni miljardini), täisarve ning positiivseid ratsionaalarve (kuni kolm komakohta; harilikud murrud kuni nimetajaga 1000);
- 2) kirjutab naturaalarve järkarvude summana;
- 3) ümardab arvu etteantud järguni;
- 4) järjestab ja võrdleb naturaalarve (kuni miljonini), täisarve ning positiivseid ratsionaalarve (kuni kolme komakohaga kümnendmurde; harilikke murde, mille ühine nimetaja on kuni 100);
- 5) teab hariliku ja kümnendmurru mõisteid ning kujutab murdarve arvkiirel;
- 6) kujutab joonisel harilikku murdu osana tervikust;
- 7) teisendab hariliku murru kümnendmurruks, lõpliku kümnendmurru harilikuks murruks ning leiab hariliku murru kümnendlähendi;
- 8) arvutab peast (liitmine ja lahutamine 1000 piires, korrutamine ja jagamine 100 piires) ja kirjalikult (liitmine ja lahutamine 10 000 piires, korrutamine ja jagamine 1000 piires) täisarvude ning positiivsete ratsionaalarvudega (sealhulgas harilike murdudega, mille vähim ühine nimetaja on kuni 100);
- 9) tunneb tehete omadusi ning tehete liikmete ja tulemuste seoseid;
- 10) rakendab tehete järjekorda;
- 11) eristab paaris- ja paarituid arve;
- 12) eristab alg- ja kordarve nende omaduste põhjal;
- 13) kasutab mõisteid kordne ja tegur (nt tehes teheteid harilike murdudega, lahendades jaguvuse ülesandeid);
- 14) sõnastab ja kasutab jaguvustunnuseid (2-, 3-, 5- ja 10-ga);
- 15) leiab arvu ruudu, kuubi, vastandarvu, pöördarvu ja absoluutväärtuse.

Andmed

II kooliastme lõpetaja:

- 1) selgitab protsendi mõistet;

- 2) leiab osa tervikust;
- 3) teab joon-, tulp- ja sektordiagrammi ning loeb neilt andmeid;
- 4) illustreerib joonestusvahendite ja IKT-vahendite abil arvandmestikku joon-, tulp- ja sektordiagrammiga;
- 5) joonistab ja loeb temperatuuri ning liikumise graafikut;
- 6) kasutab andmete kogumiseks erinevaid meetodeid (mõõtmise, küsimustik);
- 7) kogub lihtsa andmestiku, koostab sagedustabeli ning arvutab aritmeetilise keskmise;
- 8) analüüsib, milliseid andmeid esitada tabelina, milliseid joon-, tulp- või sektordiagrammina, põhjendab valikut.

Algebra

II kooliastme lõpetaja:

- 1) selgitab mõisteid avaldis, arvavaldis, tähtavaldis, võrdus, võrrand, valem;
- 2) avaldab ühetehtelisest valemist tundmatu;
- 3) leiab antud arvude seast võrrandi lahendi, lahendab lihtsamaid võrrandeid;
- 4) selgitab arvutamisseaduste ülekandmist algebrasse;
- 5) lihtsustab ühe muutujaga avaldise ning arvutab tähtavaldisse väärtuse.

Geomeetrilised kujundid ja mõõtmine

II kooliastme lõpetaja:

- 1) mõistab ja selgitab mõõtühikutevahelisi seoseid;
- 2) teab ning teisendab pikkus-, pindala-, ruumala- ja ajaühikuid;
- 3) joonestab ning tähistab punkti, sirge, kiire, lõigu, murdjoone; ristuvad, lõikuvad ja paralleelsed sirged; ruudu, ristküliku, kolmnurga, ringi nii joonestusvahendite abil kui ka kasutades interaktiivset geomeetriaprogrammi;
- 4) joonestab, liigitab ja mõõdab nurki (täisnurk, teravnurk, nürinurk, sirgnurk, kõrvunurgad, tippnurgad);
- 5) joonestab joonestusvahendite ja IKT-vahendite abil lõigu keskristsirge, nurgapoolitaja ning sirge suhtes sümmeetrilisi kujundeid;
- 6) teab plaanimõõdu tähendust ja kasutab seda ülesandeid lahendades;
- 7) mõistab ja selgitab pindala ja ruumala mõistete tähendust;
- 8) arvutab, mõistab ja selgitab kuubi ning risttahuka pindala ja ruumala;
- 9) selgitab π (Pii) tähendust ja seost ringjoone pikkusega;
- 10) arvutab ringjoone pikkuse ja ringi pindala;
- 11) joonestab kolmnurga kõrgused ning arvutab kolmnurga pindala;
- 12) rakendab ülesandeid lahendades kolmnurga sisenurkade summat;
- 13) põhjendab, kas kolmnurgad on võrdsed või ei ole kolmnurkade võrdsuse tunnuste abil;
- 14) liigitab kolmnurki külgede ja nurkade järgi;
- 15) toob näiteid õpitud geomeetriliste kujundite ning sümmeetria kohta arhitektuurist ja kujutavast kunstist, kasutades IKT võimalusi (näiteks internetiotsing, pildistamine, mobiilirakendused);
- 16) joonestab koordinaatteljestiku, märgib sinna punkti etteantud koordinaatide järgi, loeb teljestikus asuva punkti koordinaate.

Probleemide lahendamine

II kooliastme lõpetaja:

- 1) nimetab probleemide lahendamise skeemi (nt Pólya vmt) etappe ja kasutab probleemide lahendamise skeemi ülesande lahendamiseks;
- 2) valib endale sobiva lahendusstrateegia (visandamine, visualiseerimine, andmete korrastamine);
- 3) valib endale sobiva lahendustee ja hindab kriitiliselt saadud tulemust;
- 4) kontrollib ja hindab oma lahenduskäikude tulemust;
- 5) rakendab omandatud teadmisi ja oskusi uute tundmatute probleemülesannete lahendamisel;

- 6) lahendab mitmetehtelisi tekstülesandeid;
- 7) koostab mitmetehtelisi tekstülesandeid;
- 8) kasutab matemaatika õppimisel erinevaid õpistrateegiaid (sh kordamine, märkmete tegemine, analoogiate loomine, üldistamine);
- 9) hindab oma arengut matemaatiliste teadmiste ja oskuste omandamisel.

III kooliaste

Arvutamine

III kooliastme lõpetaja:

- 1) liidab, lahutab, korrutab, jagab ja astendab naturaalarvulise astendajaga ratsionaalarve peast, kirjalikult ja taskuarvutiga ning rakendab tehete järjekorda;
- 2) ümardab ratsionaalarve etteantud järguni;
- 3) selgitab naturaalarvulise astendajaga astendamise tähendust;
- 4) põhjendab ja kasutab astendamisreegleid;
- 5) selgitab arvu ruutjuure tähendust;
- 6) leiab peast või taskuarvutil ruutjuure;
- 7) arvutab arvu 10 negatiivse täisarvulise astendajaga astme väärtuse;
- 8) kirjutab suuri ja väikseid arve standardkujul;
- 9) selgitab protsendi, promilli ja protsendipunkti mõiste tähendust;
- 10) teisendab protsendi kümnendmurruks ja harilikuks murruks ning vastupidi;
- 11) lahendab protsentarvutuse tüüpülesandeid (osa leidmine, terviku leidmine, osamäära leidmine, suuruse muutumine);
- 12) kasutab protsentarvutusel erinevaid lahendusmeetodeid (ühikumeetod, võrre, skeem, algoritm). **Andmed**

III kooliastme lõpetaja:

- 1) moodustab reaalistest andmetest sageduste ja suhteliste sageduste tabeli;
- 2) iseloomustab andmestikku aritmeetilise keskmise, mediaani, moodi, miinimumi, maksimumi ja ulatuse järgi;
- 3) väljendab protsentides esitatud informatsiooni visuaalselt (graafikud, diagrammid) ja vastupidi;
- 4) kasutab tabelarvutusprogrammi andmete esitamiseks, töötlemiseks ja tulemuste tõlgendamiseks;
- 5) illustreerib IKT-vahendite abil andmeid tulp-, sektor-, joon- ja punktdiagrammiga;
- 6) loeb, mõistab ja selgitab andmeid tabelist, tulp-, sektor-, joon- ja punktdiagrammilt;
- 7) teab andmete liike ja andmete kogumise erinevaid meetodeid (mõõtmise, küsimustik);
- 8) selgitab oma arvutamise- ja andmealaste teadmiste elulisi rakendusvõimalusi.

Algebra

III kooliastme lõpetaja:

- 1) korrastab üks- ja hulkliikmeid, liidab, lahutab ning korrutab üks- ja hulkliikmeid ning jagab üksliikmeid ja hulkliiget üksliikmega;
- 2) tegurdab hulkliikmeid (toob teguri sulgude ette, kasutab ja põhjendab ruutude vahe, summa ruudu ja vahe ruudu abivalemeid, tegurdab ruutkolmliiget);
- 3) lihtsustab kuni kolmetehtelisi täisavaldisi;
- 4) üldistab harilike murdude arvutusreeglid algebralistele murdudele;
- 5) taandab ja laiendab algebralist murdu ning liidab, lahutab, korrutab ja jagab kaht algebralist murdu;
- 6) lihtsustab kahetehtelisi ratsionaalavaldisi;
- 7) nimetab võrrandi põhiomadusi;
- 8) selgitab eluliste näidete põhjal võrdelise, lineaarse ja pöördvõrdelise sõltuvuse tähendust;

- 9) mõistab ja tunneb ära võrdelise ja pöördvõrdelise seose (nt liikumisel teepikkus, aeg, kiirus);
- 10) lahendab lineaar- ja võrdekujulisi võrrandeid ning lineaarvõrrandisüsteeme kasutades võrrandi põhiomadusi (sh graafiliselt ning arvutiprogrammide abil);
- 11) lahendab täielikke ja mittetäielikke ruutvõrrandeid;
- 12) koostab ja lahendab tekstülesandeid, mis lahenduvad võrrandi või võrrandisüsteemi abil (sh võrdelise jaotamise ülesandeid);
- 13) selgitab ruutfunktsiooni nullkohtade ja haripunkti tähendust ja omavahelist seost, leiab need valemist ning jooniselt;
- 14) joonestab etteantud funktsiooni graafiku (sirge, hüperbooli, parabooli) (nii käsitsi kui ka arvutiprogrammiga) ning loeb graafikult funktsiooni ja argumendi väärtusi;
- 15) selgitab arvutiga tehtud dünaamilisi jooniseid kasutades funktsiooni graafiku asendi ja kuju sõltuvust funktsiooni avaldises olevatest kordajatest (ruutfunktsiooni korral ainult ruutliikme kordajast ja vabaliikmest).

Geomeetria

III kooliastme lõpetaja:

- 1) joonestab ja konstrueerib (käsitsi ja arvutiga) tasandilisi kujundeid (korrapärase hulknurk, kolmnurk, rööpkülik, trapets, ring) etteantud elementide järgi korrapärase hulknurga ja kolmnurga sise- ja ümberringjoone;
- 2) visandab ruumilisi kujundeid (püstprisma, püramiid, silinder, koonus, kera);
- 3) selgitab ja rakendab Pythagorase teoreemi;
- 4) leiab täisnurkse kolmnurga joonelemendid (sh kasutades trigonomeetrilisi seoseid);
- 5) lahendab geomeetrilise sisuga probleemülesandeid (sh kasutades korrapärase hulknurga omadusi, Thalese teoreemi);
- 6) kasutab probleemülesannete lahendamiseks hulknurkade sarnasust (nt maa-alade plaanistamine);
- 7) arvutab tasandiliste kujundite (korrapärase hulknurk, kolmnurk, rööpkülik, romb, trapets, ring) joonelemendid, übermõõdu, pindala;
- 8) arvutab ruumiliste kujundite (püstprisma, püramiid, silinder, koonus, kera) joonelemendid, pindala ja ruumala;
- 9) teab kolmnurga ja trapetsi kesklõigu mõistet ning nende omadusi;
- 10) teab kesk- ja piirdenurga mõisteid ning nende vahelist seost;
- 11) teab ringjoone puutuja mõistet ja omadust;
- 12) teab põik- ja lähisnurkade mõisteid ja nende nurkade seoseid paralleelsete sirgete korral;
- 13) kirjeldab kujundite omadusi ning klassifitseerib kujundeid ühiste omaduste põhjal;
- 14) põhjendab ja kasutab sirgete paralleelsuse tunnuseid;
- 15) kasutab IKT-vahendeid geomeetriliste seaduspärasuste avastamiseks või kontrollimiseks;
- 16) selgitab oma algebra- ja geomeetriaeadmiste elulisi rakendusvõimalusi.

Probleemide lahendamine

III kooliastme lõpetaja:

- 1) otsib, loeb ja mõistab iseseisvalt õppematerjalides olevaid tekste;
- 2) leiab elulise (nt finantsvaldkonna) probleemi väljendamiseks sobiva matemaatilise mudeli, koostab võrrandi või võrrandisüsteemi;
- 3) koostab eakohaseid ning elulisi probleemülesandeid;
- 4) rakendab uurimuslikku meetodit matemaatika abil probleemide lahendamiseks;
- 5) kasutab protsentarvutust otsuse tegemiseks ja põhjendamiseks (nt laen, hoius, intress, maksud, investeerimine);
- 6) kasutab (igapäevaelu) ülesannete lahendamisel otstarbekat osamäära esitusviisi (protsent, harilik murd, kümnendmurd);
- 7) selgitab protsentarvutuse elulisi kasutusvõimalusi ning absoluut- ja/või suhtarvude sobivust informatsiooni;

- 8) selgitab tõenäosuse tähendust, arvutab elulistel juhtudel sündmuse tõenäosuse (sh mündivise, täringu veeretamine, kaardimäng, loosimine);
- 9) eristab hüpoteesi, eeldust, väidet ja tõestust, selgitab mõne teoreemi tõestuskäiku, vajaduse korral tuletab lihtsamaid valemeid;
- 10) sõnastab oma tõlgendusi ja põhjendusi;
- 11) reflekteerib oma tegevusi matemaatika õppijana.

2.4. Õpitulemused ja õppesisu klassiti

1. klass

Arvutamine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) leiab arvu loendamise tulemusena, loeb ja kirjutab, järjestab ja võrdleb arve 0 – 100;
- 2) loeb ja kirjutab järgarve;
- 3) eristab paaris- ja paarituid arve 1 – 20;
- 4) liidab ja lahutab peast 20 piires, täiskümneid 100 piires;
- 5) liidab peast ühekohalist arvu ühe- ja kahekohalise arvuga 100 piires;
- 6) lahutab peast kahekohalisest arvust ühekohalist arvu 100 piires;
- 7) nimetab ühelite ja kümnelite asukohta kahekohalises arvus;
- 8) asendab proovimise teel lihtsamasse võrdusesse sealt puuduva arvu oma arvutusoskuse piires.

Õppesisu

Arvud 0 – 100, nende tundmine, lugemine, kirjutamine, järjestamine ja võrdlemine.

Märgid +, -, =, >, <.

Paaris- ja paaritud arvud.

Liitmine ja lahutamine 20 piires.

Peast ühekohalise arvu liitmine kahekohalise arvuga 100 piires.

Peast kahekohalisest arvust ühekohalise arvu lahutamine 100 piires.

Liitmise ja lahutamise vaheline seos.

Täiskümnete liitmine ja lahutamine saja piires.

Lihtsaimad tähte sisaldavad võrdused. Täht arvu tähisena.

Praktilised tööd

- Arvude võrdlemine ja järjestamine.
- Liitmine ja lahutamine.
- Arvutiprogrammide kasutamine nõutavate arvutusoskuste harjutamiseks.

Mõõtmine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kirjeldab pikkusühikuid meeter ja sentimeeter tuttavate suuruste kaudu, kasutab nende tähiseid m ja cm;
- 2) mõõdab joonlaua või mõõdulindiga vahemaad/eseme mõõtmeid meetrites või sentimeetrites;
- 3) kirjeldab massiühikuid gramm ja kilogramm tuttavate suuruste kaudu, kasutab nende tähiseid kg ja g;
- 4) nimetab ajaühikuid minut, tund ööpäev, nädal, kuu ja aasta;
- 5) leiab tegevuse kestust tundides;
- 6) ütleb kellaagegu (ilma sõnu "veerand" ja "kolmveerand" kasutamata, näit. 18.15);

7) selgitab õpitud samaliigiliste (pikkus-, aja- ja massiühikud) ühikute vahelisi seoseid.

Õppesisu

Pikkusühikud sentimeeter, meeter.

Joonlaua ja mõõdulindiga mõõtmine.

Massiühikud gramm, kilogramm.

Ajaühikuid minut, tund ööpäev, nädal, kuu ja aasta.

Kella tundmine.

Praktilised tööd

- Joonlaua või mõõdulindiga vahemaa/eseme mõõtmine.
- Esemete kaalumine.
- Kella/ajaühiku kasutamine.
- Arvutiprogrammide kasutamine ühikute teisendamise harjutamiseks.

Geomeetrilised kujundid

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) leiab ümbritsevast õpitud tasandilisi ja ruumilisi kujundeid;
- 2) eristab sirgjoont kõverjoonest;
- 3) teab mõisteid punkt ja sirglõik;
- 4) eristab ruutu, ristkülikut ja kolmnurka teistest kujunditest;
- 5) näitab nende tippe, külgi ja nurki;
- 6) eristab ringi teistest kujunditest;
- 7) eristab kuupi, risttahukat ja püramiidi teistest ruumilistest kujunditest, näitab maketil nende tippe, servi ja tahke;
- 8) eristab kera, silindrit ja koonust teistest ruumilistest kujunditest;
- 9) rühmitab esemeid ja kujundeid ühiste tunnuste alusel.

Õppesisu

Geomeetrilised kujundid meie ümber.

Punkt, sirglõik ja sirge.

Ruut, ristkülik ja kolmnurk; nende elemendid: tipp, külg ja nurk.

Kuup, risttahukas ja püramiid; nende tipud, servad ja tahud.

Ring, kera.

Silinder ja koonus.

Praktilised tööd

- Esemete ja kujundite rühmitamine, asukoha ja suuruse kirjeldamine ning võrdlemine.
- Ruumi mõõtmine mõõdulindiga.

Probleemide lahendamine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) modelleerib õpetaja abiga probleemülesande sisu (tekstülesanded, nuputamis-ülesanded) ja selgitab selle abil tekstis antud seoseid;
- 2) sõnastab kahetehtelise tekstülesande lahendamiseks vajalikud küsimused;
- 3) lahendab kahetehtelisi liitmise ja lahutamise tekstülesandeid;
- 4) hindab õpetaja abiga ülesande lahendamisel saadud tulemuse reaalsust;
- 5) tagasisidestab enda ja kaaslaste tööd.

Õppesisu

Arvutusülesanded meie igapäevaelust.

Ühe- ja kahetehtelised tekstülesanded 20 piires: liitmine ja lahutamine.

Praktilised tööd

- Tekstülesannete sõnastamine.
- Nuputamisülesannete koostamine.
- Tagasiside andmine enda ja kaaslase tööle.

2. klass

Arvutamine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) leiab arvu loendamise tulemusena, loeb, kirjutab, järjestab ja võrdleb arve 0 – 1000;
- 2) liidab ja lahutab peast 100 piires, sh kahekohaliste arvude liitmine ja lahutamine, liidab ja lahutab peast täissadadega 1000 piires;
- 3) arvutab enam kui kahe tehtega liitmis- ja lahutamisülesandeid;
- 4) nimetab liitmistehte komponente (liidetav, summa) ja lahutamistehte komponente (vähendatav, vähendaja, vahe);
- 5) võrdleb mitme liitmis- või lahutamistehtega arvavaldiste väärtusi, nimetab kahe- ja kolmekohalises arvus järke (ühelised, kümnelised, sajalisel); määrab nende arvu;
- 6) esitab kahekohalist arvu täiskümnete ja üheliste summana;
- 7) esitab kolmekohalist arvu täissadade, täiskümnete ja üheliste summana;
- 8) asendab proovimise teel lihtsaimatesse võrdustesse seal puuduvat arvu oma arvutusoskuse piires;
- 9) selgitab korrutamist liitmise kaudu;
- 10) selgitab jagamise tähendust;
- 11) korrutab arve 1 – 10 kuni arvuga 9;
- 12) kontrollib jagamise õigsust korrutamise kaudu.

Õppesisu

Arvud 0 – 1000 nende tundmine, lugemine, kirjutamine, järjestamine ja võrdlemine.

Liitmis- ja lahutamistehte komponentide nimetused.

Peast ühekohalise arvu liitmine kahekohalise arvuga 100 piires.

Peast kahekohalisest arvust ühekohalise arvu lahutamine 100 piires.

Peast kahekohaliste arvude liitmine ja lahutamine 100 piires.

Täiskümnete ja -sadade liitmine ja lahutamine 1000 piires.

Mitme tehtega liitmis- ja lahutamisülesanded.

Tähe arvaväärtuse leidmine võrdustes analoogia ja proovimise teel.

Arvude 1 – 10 korrutamine ja jagamine. Korrutamise seos liitmisega. Korrutamise ja jagamise vaheline seos.

Praktilised tööd

- Arvutiprogrammide kasutamine nõutavate oskuste harjutamiseks.

Mõõtmine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kirjeldab pikkusühikut kilomeeter tuttavate suuruste kaudu, kasutab kilomeetri tähist km;
- 2) kirjeldab massiühikuid kilogramm ja gramm tuttavate suuruste kaudu;
- 3) kasutab ajaühikute lühendeid h, min, s;
- 4) kirjeldab ajaühikuid pool, veerand ja kolmveerand tundi oma elus toimuvate sündmuste abil;
- 5) nimetab täistundide arvu ööpäevas ja arvutab täistundidega;
- 6) loeb kellaega (kasutades ka sõnu veerand, pool, kolmveerand);
- 7) tunneb kalendrit ning seostab neid teadmisi oma elu tegevuste ja sündmustega;

- 8) hindab lihtsamatel juhtudel pikkust silma järgi (täismeetrites või täissentimeetrites);
- 9) mõõdab sentimeetrites, tähistab ja loeb lõigu pikkust ning joonestab etteantud pikkusega lõigu;
- 10) mõõdab ruudu, ristküliku ja kolmnurga külgede pikkusi;
- 11) võrdleb sirglõikude pikkusi.

Õppesisu

Mõõtühikud: kilomeeter, detsimeeter, sentimeeter, kilogramm, gramm, tund, minut, sekund ja nende tähised.

Kell ja kellaeg.

Kalender.

Sirglõik, täisnurk, nelinurk, ruut, ristkülik, kolmnurk; nende tähistamine ning joonelementide pikkuste mõõtmine.

Praktilised tööd

- Antud pikkusega lõigu joonestamine.
- Puu kõrguse ja kauguse arvutamine.
- Kalendri koostamine kasutades arvutiprogramme.
- Päeva ja nädalakava koostamine kasutades arvutiprogramme.

Geomeetrilised kujundid

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) eristab visuaalselt täisnurka teistest nurkadest;
- 2) eristab nelinurkadest ristkülikuid ja ruute; tähistab nende tippe, nimetab külgi ja nurki;
- 3) tähistab kolmnurga tipud, nimetab selle küljed ja nurgad;
- 4) eristab visuaalselt ringi ja ringjoont teineteisest;
- 5) kasutab sirklit ringjoone joonestamiseks;
- 6) näitab sirkliga joonestatud ringjoone keskpunkti asukohta;
- 7) mõõdab ringjoone keskpunkti kauguse ringjoonel olevast punktist;
- 8) valmistab pinnalaotuse järgi kuubi ja risttahuka;
- 9) kirjeldab kuubi tahke; loendab kuubi tippe, servi, tahke;
- 10) kirjeldab risttahuka tahke, loendab risttahuka tippe, servi ja tahke;
- 11) leiab piltidelt ja ümbritsevast kuubi, risttahuka, püramiidi, silindri, koonuse, kera;
- 12) kasutab asjakohast keelt ümbruses erinevate ruumiliste vormide kirjeldamiseks.

Õppesisu

Sirglõik, täisnurk, nelinurk, ruut, ristkülik, kolmnurk; nende tähistamine ning joonelementide pikkuste mõõtmine.

Ring ja ringjoon, nende eristamine.

Kuup, risttahukas, püramiid, silinder, koonus, kera.

Geomeetrilised kujundid meie ümber.

Praktilised tööd

- Ringjoone joonestamine sirkliga.
- Pinnalaotuse järgi kuubi ja risttahuka valmistamine.

Probleemide lahendamine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) modelleerib probleemülesande sisu (tekstülesanded, nuputamis-ülesanded) ja selgitab selle abil tekstis antud seoseid;
- 2) sõnastab kahetehtelise tekstülesande lahendamiseks vajalikud küsimused;
- 3) lahendab kahetehtelisi tekstülesandeid;

- 4) koostab ühetehtelise tekstülesande;
- 5) tagasisidestab enda ja kaaslaste tööd.

Õppesisu

Ühe- ja kahetehtelised tekstülesanded õpitud arvutusoskuse piires.

Tekstülesannete koostamine.

Erinevad nuputamisülesanded.

Tagasiside andmine enda ja kaaslaste tööle.

Eesmärkide püstitamine.

Praktilised tööd

- Probleemülesande sisu modelleerimine.
- Tekstülesannete sõnastamine.
- Tekstülesannete lahendamine.

3. klass

Arvutamine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) leiab arvu loendamise tulemusena ja kirjutab selle numbrite abil;
- 2) loeb, kirjutab, järjestab ja võrdleb arve kuni 10 000-ni;
- 3) liidab ja lahutab peast täiskümnete ja sadadega 1000 piires;
- 4) liidab ja lahutab kirjalikult 10 000 piires;
- 5) nimetab korrutamise- ja jagamistehte komponente (tegur, korrutis, jagatav, jagaja, jagatis);
- 6) esitab arvu üheliste, kümneliste, sajaliste ja tuhandeliste summana;
- 7) leiab tähe arvvaartuse võrdustes analoogia teel;
- 8) selgitab jagamist kui korrutamise pöördtehet;
- 9) valdab korrutustabelit (korrutab ja jagab peast ühekohalise arvuga 100 piires);
- 10) korrutab peast ühekohalist arvu kahekohalise arvuga ja jagab peast kahekohalist arvu ühekohalise arvuga 100 piires;
- 11) määrab tehete järjekorra avaldises (sulud, korrutamine/jagamine, liitmine/lahutamine);
- 12) leiab $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$ arvust;
- 13) selgitab murdude $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$ tähendust osana kujundist ja osana hulgast;
- 14) selgitab näidete põhjal, kuidas leitakse osa järgi arvu.

Õppesisu

Arvud 0 – 10 000, nende esitus üheliste, kümneliste, sajaliste ja tuhandeliste summana.

Arvude võrdlemine ja järjestamine 10 000 piires.

Peast kahekohaliste arvude liitmine ja lahutamine 100 piires.

Peast täiskümnete ja sadadega 1000 piires liitmine ja lahutamine.

Kirjalik liitmine ja lahutamine 10 000 piires.

Tähe arvvaartuse leidmine võrduses analoogia abil.

Korrutustabel.

Korrutamise- ja jagamistehte komponentide nimetused.

Arvavaldis, tehete järjekord ja sulud.

Murrud $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$. Nende murdude põhjal arvust osa leidmine.

Praktilised tööd

- Peast- ja kirjalikult arvutamine.
- Tähe arvvaartuse leidmine võrduses.
- Arvutiprogrammide kasutamine nõutavate arvutusoskuste harjutamiseks.

Mõõtmine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) nimetab pikkusmõõte millimeetrist kilomeetrini ja kirjeldab neid tuntud suuruste abil;
- 2) hindab enda ümbruses suurusi ja oskab neid arvestada;
- 3) nimetab massiühikuid gramm, kilogramm, tonn ja kirjeldab neid tuntud suuruste abil;
- 4) nimetab ajaühikuid sajand, aasta, kuu, nädal, ööpäev, tund, minut, sekund ja kirjeldab neid oma elus asetleidvate sündmuste abil;
- 5) teisendab pikkus-, massi- ja ajaühikuid (valdavalt vaid naaberühikud);
- 6) eristab murdjoont teistest joontest; mõõdab ja arvutab murdjoone pikkuse;
- 7) mõõdab hulknurga külgede pikkused ja arvutab übermõõdu;
- 8) selgitab hulknurga übermõõdu tähendust;
- 9) liidab ja lahutab nimega arve.

Õppesisu

Mõõtühikud: millimeeter, sentimeeter, detsimeeter, meeter, kilomeeter; gramm, kilogramm, tonn; sekund, minut, tund, ööpäev, nädal, kuu, aasta, sajand.

Pikkusühikute seosed, massiühikute seosed, ajaühikute seosed.

Mõõtühikute teisendamine (lihtsamad igapäevaelus ettetulevad juhud).

Murdjoone pikkus.

Hulknurkade külgede pikkuste mõõtmine ja übermõõdu arvutamine.

Nimega arvudega arvutamine.

Praktilised tööd

- Tekstülesannete analüüsimine ja lahendamine.
- Tulemuste reaalsuse hindamine.
- Tekstülesannete koostamine.
- Arvutiprogrammide kasutamine ühikute teisendamise harjutamiseks.

Geomeetrilised kujundid

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) joonestab ruudu ja ristküliku;
- 2) joonestab võrdkülgset kolmnurka sirkli ja joonlaua abil;
- 2) joonestab erineva raadiusega ringjooni;
- 3) märgib ringjoone raadiuse ja keskpunkti;
- 4) leiab ümbritsevast õpitud tasandilisi ja ruumilisi kujundeid;
- 5) eristab kuupi ja risttahukat teistest kehadest ning nimetab ja näitab nende tippe, servi, tahke;
- 6) näitab maketi abil silindri põhju ja külgpinda;
- 7) nimetab põhjaks olevat ringi;
- 8) näitab maketi abil koonuse külgpinda, tippu ja põhja;
- 9) nimetab põhjaks olevat ringi;
- 10) näitab ja nimetab maketi abil püramiidi külgtahke, põhja, tippe;
- 11) eristab kolm- ja nelinurkset püramiidi põhja järgi.

Õppesisu

Murdjoon, hulknurk, ruut, ristkülik ja kolmnurk, nende elemendid.

Võrdkülgne kolmnurk, selle joonestamine sirkli ja joonlaua abil.

Ring ja ringjoon, raadius ja keskpunkt.

Kuup, risttahukas, kera, silinder, koonus, kolm- ja nelinurkne püramiid. Nende põhilised elemendid.

Geomeetrilised kujundid igapäevaelus.

Praktilised tööd

- Geomeetriliste kujundite joonestamine.
- Etteantud raadiusega ringjoone joonestamine.
- Võrdkulgse kolmnurka joonestamine sirkli ja joonlaua abil.
- Geomeetriliste kujundite märkamine ja leidmine arhitektuuris ja igapäevases ümbritsevas elus.

Probleemide lahendamine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) modelleerib probleemülesande sisu, selgitab selle abil tekstis antud seoseid;
- 2) valib endale võimetekohase probleemi ja lahendab selle;
- 3) lahendab mitmetehtelisi tekstülesandeid;
- 4) koostab kahetehtelisi tekstülesandeid;
- 5) rakendab omandatud teadmisi ja oskusi uute tundmatute probleemülesannete lahendamisel;
- 7) hindab oma arengut matemaatiliste teadmiste ja oskuste omandamisel;
- 8) kasutab oma teadmisi ja oskusi nuputamisülesannete lahendamisel.

Õppesisu

Mitmetehtelised tekstülesanded õpitud arvutusoskuse piires.

Tekstülesannete koostamine.

Erinevad nuputamisülesanded.

Tagasiside andmine enda ja kaaslaste tööle.

Eesmärkide püstitamine.

Praktilised tööd

- Probleemülesande sisu modelleerimine.
- Võimetekohase probleemi lahendamine.
- Tekstülesannete lahendamine.
- Enda arengu hindamine matemaatiliste teadmiste ja oskuste omandamisel.
- Nuputamisülesannete lahendamine.

4. klass

Arvutamine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) nimetab arvus järke, tunneb järguühikuid ja järkarve;
- 2) kirjutab ja loeb arve 1 000 000 piires;
- 3) kirjutab arvu järkarvude summana;
- 4) võrdleb ja järjestab naturaalarve 1 000 000 piires, nimetab arvule eelneva või järgneva arvu;
- 5) kujutab arve arvkiirel;
- 6) sõnastab ja esitab üldkujul liitmise omadusi (liidetavate vahetuvuse ja rühmitamise omadus) ja kasutab neid arvutamise hõlbustamiseks;
- 7) sõnastab ja esitab üldkujul arvust summa ja vahe lahutamise ning arvule vahe liitmise omadusi ja kasutab neid arvutamisel;
- 8) liidab ja lahutab peast miljoni piires;
- 9) liidab ja lahutab kirjalikult arve miljoni piires, selgitab oma tegevust;
- 10) esitab kahe arvu korrutise võrdsete liidetavate summana või selle summa korrutisena;
- 11) kirjutab korrutamistehtele vastava jagamistehte ja vastupidi;
- 12) sõnastab ja esitab üldkujul korrutamise omadusi: tegurite vahetuvus, tegurite rühmitamine, summa korrutamine arvuga;

- 13) kasutab korrutamise omadusi arvutamise lihtsustamiseks;
- 14) korrutab peast 100 piires;
- 15) korrutab naturaalarvu 10, 100 ja 1000-ga;
- 16) korrutab kirjalikult kuni kahekohalisi naturaalarve ja kuni kolmekohalisi arve järkarvudega;
- 17) tunneb tehete järjekorda sulgudeta ja ühe paari sulgudega arvavaldises;
- 18) arvutab kahe- ja kolmetehteliste arvavaldiste väärtuse;
- 19) jagab peast ühe- ja kahekohalise arvuga;
- 20) kontrollib jagamistehte tulemust korrutamise abil;
- 21) jagab jäägiga ja selgitab selle jagamise tähendust;
- 22) jagab nullidega lõppevaid arve peast 10, 100 ja 1000-ga;
- 23) jagab kirjalikult arvu ühekohalise ja kahekohalise arvuga;
- 24) korrutab nulliga;
- 25) selgitab, millega võrdub null jagatud arvuga ja nulliga jagamise tähendust;
- 26) selgitab murru lugeja ja nimetaja tähendust;
- 27) kujutab joonisel murdu osana tervikust;
- 28) nimetab joonisel märgitud terviku osale vastava murru;
- 29) arvutab osa (ühe kahendiku, kolmandiku jne) tervikust;
- 30) leiab ühetehtelisest võrdusest tähe arvaväärtuse proovimise või analoogia teel.

Õppesisu

Arvude lugemine ja kirjutamine.

Arvude ehitus (järgud, järguühikud, järkarvud). Rooma numbrid.

Liitmise ja lahutamise omadused. Kirjalik liitmine ja lahutamine.

Naturaalarvude korrutamine.

Korrutamise omadused.

Kirjalik korrutamine. Tehete järjekord.

Naturaalarvude jagamine. Jäägiga jagamine.

Kirjalik jagamine. Arv null tehetes.

Täht võrduses. Murrud.

Praktilised tööd

- Rooma numbrite lugemine ja kirjutamine.
- Arvutiprogrammide kasutamine nõutavate oskuste harjutamiseks.

Andmed

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) Loeb andmeid lihtsamatest tabelitest ja diagrammidest: joon-, tulp- ja sektordiagramm.

Õppesisu

Lihtsamad tabelid ja diagrammid.

Arvandmete esitamine tabelina või graafiliselt, valiku põhjendamise.

Praktilised tööd

- Arvandmestiku illustreerimine joonestusvahendite ja IKT-vahendite abil joon-, tulp- ja sektordiagrammiga.
- Temperatuuri ja liikumise graafiku joonestamine ja lugemine.
- Lihtsa andmestiku kogumine mõõtmise ja/või küsimustiku abil, sagedustabeli koostamine.

Geomeetrilised kujundid ja mõõtmine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) nimetab pikkusühikuid mm, cm, dm, m, km, selgitab nende ühikute vahelisi seoseid;
- 2) mõõdab igapäevaelus ettetulevaid pikkusi, kasutades sobivaid mõõtühikuid;

- 3) toob näiteid erinevate pikkuste kohta, hindab pikkusi silma järgi;
- 4) teisendab pikkusühikuid ühenimelisteks selgitab arvu ruudu tähendust, arvutab naturaalarvu ruudu;
- 5) teab peast arvude 0 – 10 ruutusid;
- 6) kasutab arvu ruutu ruudu pindala arvutamisel;
- 7) selgitab pindalaühikute mm², cm², dm², m², ha, km² tähendust;
- 8) kasutab pindala arvutamisel sobivaid ühikuid;
- 9) nimetab massiühikuid g, kg, t, selgitab massiühikute vahelisi seoseid; kasutab massi arvutamisel sobivaid ühikuid;
- 10) toob näiteid erinevate masside kohta, hindab massi ligikaudu;
- 11) kirjeldab mahuühikut liiter, hindab keha mahtu ligikaudu;
- 12) nimetab Eestis käibelolevaid rahaühikuid, selgitab rahaühikute vahelisi seoseid, kasutab arvutustes rahaühikuid;
- 13) nimetab aja mõõtmise ühikuid tund, minut, sekund, ööpäev, nädal, kuu, aasta, sajand;
- 14) teab nimetatud ajaühikute vahelisi seoseid;
- 15) teisendab pikkus-, massi- ja ajaühikutega naaberühikute vahel;
- 16) loeb termomeetri skaalalt temperatuuri kraadides, märgib etteantud temperatuuri skaalale;
- 17) kasutab külmakraadide märkimisel negatiivseid arve;
- 18) liidab ja lahutab nimega arve;
- 19) korrutab nimega arvu ühekohalise arvuga;
- 20) jagab nimega arve ühekohalise arvuga, kui kõik ühikud jaguvad antud arvuga;
- 21) leiab ümbritsevast ruumist kolmnurki, nelinurki, ristkülikuid ja ruute ning eristab neid;
- 22) nimetab ja näitab kolmnurga külgi, tippe ja nurki;
- 23) joonestab kolmnurka kolme külje järgi;
- 24) arvutab kolmnurga übermõõtu nii külgede mõõtmise teel kui ka etteantud küljepikkuste korral;
- 25) nimetab ja näitab ristküliku ja ruudu külgi, vastaskülgi, lähiskülgi, tippe ja nurki;
- 26) arvutab ristküliku ja ruudu übermõõdu;
- 27) selgitab kolmnurga ja nelinurga übermõõdu tähendust ja näitab übermõõtu joonisel;
- 28) kasutab übermõõdu ja pindala arvutamisel sobivaid mõõtühikuid;
- 29) arvutab tuntud nelinurkadest koosneva liitkujundi übermõõtu;
- 30) selgitab ristküliku ja ruudu pindala tähendust joonise abil;
- 31) teab peast ruudu ja ristküliku übermõõdu ning pindala valemeid;
- 32) arvutab ristküliku ja ruudu pindala.

Õppesisu

Pikkusühikud

Naturaalarvu ruut. Pindalaühikud. Massiühikud.

Mahuühikud Rahaühikud Ajaühikud.

Temperatuuri mõõtmine. Arvutamine nimega arvudega. Kolmnurk. Kolmnurga übermõõt.

Nelinurk, ristkülik ja ruut .

Ristküliku ja ruudu übermõõd ja pindala.

Praktilised tööd

- Lihtsama plaani (nt oma tuba) joonestamine.
- Päikesesüsteemi ehitamine.

Probleemide lahendamine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) modelleerib probleemülesande sisu, selgitab selle abil tekstis antud seoseid;
- 2) valib endale sobiva lahendustee;

- 3) lahendab mitmetehtelisi tekstülesandeid;
- 4) koostab mitmetehtelisi tekstülesandeid;
- 5) rakendab omandatud teadmisi ja oskusi uute tundmatute probleemülesannete lahendamisel;
- 6) kasutab matemaatika õppimisel erinevaid õpistrateegiaid sh kordamine, märkmete tegemine, analoogiate loomine, üldistamine;
- 7) hindab oma arengut matemaatiliste teadmiste ja oskuste omandamisel;
- 8) kasutab oma teadmisi ja oskusi nuputamisülesannete lahendamisel.

Õppesisu

Tekstülesannete analüüsimine ja lahendamine. Erinevate lahenduste leidmine.

Tulemuste kriitiline hindamine.

Tekstülesannete koostamine.

Erinevad nuputamisülesanded.

Praktilised tööd

- Probleemülesande modelleerimine.
- Probleemülesande lahendamine.
- Erinevate õpistrateegiate kasutamine matemaatika õppimisel.

5. klass

Arvutamine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loeb ja kirjutab arve triljoni piires;
- 2) määrab arvu järke ja klasse;
- 3) kirjutab arve järkarvude summana ja järguühiku kordsete summana;
- 4) liidab ja lahutab kirjalikult naturaalarve miljardi piires;
- 5) võrdleb arve (kuni triljonini);
- 6) teab ümardamisreegleid ja ümardab arvu etteantud täpsuseni;
- 7) selgitab ja kasutab liitmise ja korrutamise seadusi;
- 8) avab sulgusid arvavaldiste korral;
- 9) toob ühise teguri sulgudest välja;
- 10) korrutab kirjalikult kuni kolmekohalisi naturaalarve;
- 11) jagab kirjalikult kuni 5-kohalisi arve kuni 2-kohalise arvuga;
- 12) selgitab naturaalarvu kuubi tähendust ja leiab arvu kuubi ning ruudud (1-20);
- 13) tunneb tehete järjekorda (liitmine/lahutamine, korrutamine/jagamine, sulud) ja arvutab kuni neljatehteliste arvavaldiste väärtusi;
- 14) eristab paaris- ja paarituid arve;
- 15) otsustab (tehet sooritamata), kas arv jagub 2-ga, 3-ga, 4-ga, 5-ga, 9-ga või 10-ga;
- 16) kombineerides jaguvustunnuseid, otsustab kas arv jagub nt. 6-ga, 15-ga, jne
- 17) leiab arvu tegureid ja kordseid;
- 18) teab, et arv 1 ei ole alg- ega kordarv;
- 19) esitab naturaalarvu algtegurite korrutisena;
- 20) selgitab alg- ja kordarvu mõistet;
- 21) leiab arvude suurima ühisteguri (SÜT) ja vähima ühiskordse (VÜK);
- 22) saab aru hariliku murru lugeja ja nimetaja tähendusest;
- 23) saab aru kümnendmurru mõistest;
- 24) tunneb kümnendmurru kümnendkohti; 25) loeb kümnendmurde;
- 26) kirjutab kümnendmurde numbrite abil verbaalse esituse järgi;
- 27) võrdleb ja järjestab kümnendmurde;
- 28) kujutab kümnendmurde arvkiirel;

- 29) ümardab kümnendmurde etteantud täpsuseni;
- 30) liidab ja lahutab peast ja kirjalikult kümnendmurde;
- 31) korrutab ja jagab peast kümnendmurde järguühikutega (10, 100, 1000, 10 000 ja 0,1; 0,01; 0,001);
- 32) korrutab ja jagab peast ja kirjalikult kümnendmurde;
- 33) tunneb tehete järjekorda ja sooritab mitme tehete ülesandeid kümnendmurdudega.

Õppesisu

Naturaalarvud. Naturaalarvude järgud ja klassid. Järguühik. Järkarv. Naturaalarvu kujutamine arvkiirel. Naturaalarvude võrdlemine. Naturaalarvude ümardamine. Rooma numbrid.

Tehet naturaalarvudega. Liitmis-, lahutamise- ja korrutamistehte põhiomadused ja nende rakendamine. Kirjalik korrutamine ja jagamine. Tehete järjekord. Tekstülesannete lahendamine. Arvavaldise lihtsustamine ja väärtuse arvutamine.

Algarvud ja kordarvud. Algarvud ja kordarvud. Jaguvuse tunnused. Arvu tegurid ja kordsed. Vähim ühiskordne ja suurim ühistegur.

Kümnendmurrud. Kümnendmurd ja harilik murd. Kümnendmurdude järguühikud. Kümnendmurdude võrdlemine ja kujutamine arvkiirel. Kümnendmuru ümardamine.

Tehet kümnendmurdudega. Kümnendmurdude kirjalik liitmine ja lahutamine. Kümnendmurdude korrutamine ja jagamine Tehete järjekord. Arvu ruudud ja kuubid.

Praktilised tööd

- Ümardamine, võrdlemine, järjestamine.
- Arvutiprogrammide kasutamine nõutavate oskuste harjutamiseks.

Andmed

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kasutab andmete kogumiseks küsimustikku;
- 2) tunneb mõistet sagedus ning oskab seda leida;
- 3) korrastab lihtsamaid arvandmeid ja kannab neid sagedustabelisse;
- 4) arvutab aritmeetilise keskmise;
- 5) teab joon- ja tulpdiagrammi ning loeb neilt andmeid;
- 6) illustreerib joonestusvahendite abil arvandmestikku joon- ja tulpdiagrammiga;
- 7) loeb andmeid erinevatelt skaaladelt ja toob näiteid skaalade kasutamise kohta.

Õppesisu

Arvandmed ja diagrammid. Arvandmete kogumine ja korrastamine. Sagedustabel. Skaala. Tulpdiagramm ja sirglõikdiagramm Aritmeetiline keskmine.

Praktilised tööd

- Arvandmete kogumine ning nende andmete esitamine tabelina ja diagrammidena infotehnoloogilisi vahendeid kasutades.

Geomeetrilised kujundid ja mõõtmine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) joonestab sirge, kiire ja lõigu ning selgitab nende erinevusi;
- 2) märgib ja tähistab punkte sirgel, kiirel, lõigul;
- 3) joonestab ja tähistab murdjoone ning arvutab selle pikkuse;
- 4) joonestab nurga, tähistab nurga tipu ja kirjutab nurga nimetuse sümbolites (näiteks $\angle ABC$);
- 5) võrdleb etteantud nurki silma järgi ja liigitab neid;
- 6) joonestab teravnurga, nürinurga, täisnurga ja sirgnurga;

- 7) kasutab malli nurga mõõtmiseks ja etteantud suurusega nurga joonestamiseks;
- 8) teab täisnurga ja sirgnurga suurust;
- 9) leiab jooniselt kõrvunurkade ja tippnurkade paare;
- 10) joonestab kõrvunurki ja tippnurki;
- 11) teab ja kasutab kõrvunurkade ja tippnurkade omadusi;
- 12) joonestab lõikuvaid, ristuvaid ja paralleelseid sirgeid;
- 13) tunneb ja kasutab sümboleid $\parallel$ ja $\perp$;
- 14) teisendab pindalaühikuid;
- 15) mõistab ristküliku ja ruudu pindala tähendust;
- 16) arvutab tuntud nelinurkadest koosneva liitkujundi pindala;
- 17) mõistab ja selgitab risttahuka ja kuubi pindala ruumala tähendust;
- 18) arvutab kuubi ja risttahuka pindala ja ruumala;
- 19) teab ja teisendab ruumalaühikuid;
- 20) kasutab ülesannete lahendamisel mõõtühikute vahelisi seoseid;
- 21) teab plaanimõõdu tähendust ja oskab seda kasutada ülesannete lahendamisel.

Õppesisu

Punkt. Sirglõik. Murdjoon Kiir. Sirge

Nurk. Nurkade liigid Kõrvunurgad ja tippnurgad Paralleelsed ja ristuvad sirged

Kuubi ja risttahuka pindala ja ruumala Pindala- ja ruumalaühikud

Mõõtkava

Praktilised tööd

- Lihtsama plaani (nt oma tuba) joonestamine
- Kauguste leidmine atlase abil

Probleemide lahendamine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) nimetab probleemide lahendamise skeemi (nt Pólya vmt) etappe ja kasutab probleemide lahendamise skeemi ülesande lahendamiseks;
- 2) teab erinevaid lahendusstrateegiaid (visandamine, visualiseerimine, andmete korrastamine);
- 3) valib endale sobiva lahendustee ja hindab kriitiliselt saadud tulemust;
- 4) rakendab omandatud teadmisi ja oskusi uute tundmatute probleemülesannete lahendamisel;
- 5) lahendab mitmetehtelisi tekstülesandeid;
- 6) koostab mitmetehtelisi tekstülesandeid;
- 7) kasutab matemaatika õppimisel erinevaid õpistrateegiaid (sh kordamine, märkmete tegemine, analoogiate loomine, üldistamine);
- 8) hindab oma arengut matemaatiliste teadmiste ja oskuste omandamisel;
- 9) kasutab oma teadmisi ja oskusi nuputamisülesannete lahendamisel.

Õppesisu

Nuputamisülesanded.

Tekstülesanded.

Praktilised tööd

- Nuputamisülesande koostamine.
- Tekstülesande koostamine.

6. klass

Arvutamine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab murru lugeja ja nimetaja tähendust;
- 2) teab, et murrujoonel on jagamismärgi tähendus;
- 3) kujutab harilikke murde arvkiirel;
- 4) kujutab lihtsamaid harilikke murde vastava osana lõigust ja tasapinnalisest kujundist;
- 5) eristab liht- ja liigmurde;
- 6) teab, et iga täisarvu saab esitada hariliku murruna;
- 7) taandab murde nii järkjärgult kui suurima ühisteguriga, jäädes arvutamisel saja piiresse;
- 8) teab, milline on taandumatu murd;
- 9) laiendab murdu etteantud nimetajani;
- 10) teisendab murde ühenimelisteks ja võrdleb neid;
- 11) teab, et murdude ühiseks nimetajaks on antud murdude vähim ühiskordne;
- 12) esitab liigmurru segaarvuna ja vastupidi;
- 13) liidab ja lahutab ühenimelisi ja erinimelisi murde;
- 14) korrutab harilikke murde omavahel ja murdarve täisarvudega;
- 15) tunneb pöördarvu mõistet ja leiab selle;
- 16) jagab harilikke murde omavahel ja murdarve täisarvudega ning vastupidi;
- 17) tunneb segaarvude liitmise, lahutamise, korrutamise ja jagamise eeskirju ja rakendab neid arvutamisel;
- 18) teisendab lõpliku kümnendmurru harilikuks murruks ja hariliku murru lõplikuks või lõpmatuks perioodiliseks kümnendmurruks;
- 19) leiab hariliku murru kümnendlähendi ja võrdleb harilikke murde kümnendlähendite abil;
- 20) arvutab täpselt avaldiste väärtusi, mis sisaldavad nii kümnend- kui harilikke murde, ümar- ja nurksulge;
- 21) selgitab negatiivsete arvude tähendust, toob nende kasutamise kohta elulisi näiteid;
- 22) leiab kahe punkti vahelise kauguse arvteljel;
- 23) teab, et naturaalarvud koos oma vastandarvudega ja arv null moodustavad täisarvude hulga;
- 24) võrdleb täisarve ja järjestab neid;
- 25) teab arvu absoluutväärtuse geomeetrilist tähendust;
- 26) leiab täisarvu absoluutväärtuse;
- 27) liidab ja lahutab positiivsete ja negatiivsete täisarvudega, tunneb arvutamise reegleid;
- 28) vabaneb sulgudest (nn topeltmärkidest), teab, et vastandarvude summa on null ja rakendab seda teadmist arvutustes;
- 29) rakendab korrutamise ja jagamise reegleid positiivsete ja negatiivsete täisarvudega arvutamisel;
- 30) arvutab kirjalikult täisarvudega;
- 31) loeb ja kirjutab täisarve.

Õppesisu

Harilikud murrud. Harilik murd. Hariliku murru kujutamine arvkiirel. Hariliku murru põhiomadus. Hariliku murru taandamine ja laiendamine. Harilike murdude võrdlemine. Liigmurru ja segaarvu teisendamine.

Tehted harilike murdudega. Kümnendmurru teisendamine harilikuks murruks ja vastupidi. Harilike murdude liitmine ja lahutamine Harilike murdude korrutamine ja jagamine.

Täisarvud. Negatiivsed arvud. Arvtelg. Täisarvude kujutamine arvteljel Kahe punkti vaheline kaugus arvteljel Vastandarvud. Arvu absoluutväärtus Täisarvude võrdlemine.

Tehted täisarvudega. Täisarvude liitmine ja lahutamine. Täisarvude korrutamine ja jagamine.

Praktilised tööd

- Arvutiprogrammide kasutamine nõutavate oskuste harjutamiseks.

Andmed

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) leiab osa tervikust;
- 2) teab, et üks protsent on üks sajandik tervikust;
- 3) leiab protsendi arvust valides sobivaima meetodi (1% kaudu, korrutamine kümnendmurruga või hariliku murruga);
- 4) leiab teatud protsente peast (10, 20, 25, 50, 75, 100);
- 5) lahendab mitmetehtelisi tekstülesandeid protsentides tervikust osa leidmiseks;
- 6) kasutab andmete kogumiseks erinevaid meetodeid (mõõtmine, küsimustik);
- 7) teab sektordiagrammi ja loeb sealt andmeid;
- 8) illustreerib joonestusvahendite ja IKT vahendite abil arvandmestikku sektordiagrammil;
- 9) analüüsib, milliseid andmeid esitada tabelina, milliseid joon- tulp- või sektordiagrammina, põhjendab valikut;
- 10) loeb ja joonestab lihtsamaid graafikuid (näiteks temperatuuri- ja liikumisgraafikuid).

Õppesisu

Protsent. Protsent. Osa leidmine tervikust Tekstülesanded.

Andmete esitamine ja lugemine. Koordinaatteljestik, temperatuuri ja liikumise graafik. Kiirus. Joon-, tulp- ja sektordiagrammi lugemine ja koostamine. Arvandmete kogumine ja korrastamine. Skaala. Sagedustabel.

Praktilised tööd

- Andmete kogumine.
- Joon-, tulp- ja sektordiagrammi koostamine IKT vahendite abil.

Algebra

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) tunneb ära arvavaldise ja tähtavaldise;
- 2) lihtsustab ühe muutujaga täisarvuliste kordajatega avaldise;
- 3) arvutab lihtsa tähtavaldise väärtuse;
- 4) kirjutab sümbolites tekstina kirjeldatud lihtsamaid tähtavaldisi;
- 5) eristab valemite avaldisest;
- 6) kasutab valemite ja selles sisalduvaid tähiseid arvutamise lihtsustamiseks;
- 7) tunneb ära võrrandi, selgitab, mis on võrrandi lahend;
- 8) lahendab proovimise või analoogia abil võrrandi, mis sisaldab kuni kahte tehet ja naturaalarve;
- 9) mõistab, mis on võrrandi lahendi kontrollimine ja oskab seda teha.

Õppesisu

Arv- ja tähtavaldis.

Tähtavaldise väärtuse arvutamine.

Valem.

Avaldise lihtsustamine.

Võrrand ja selle lahend.

Võrrandi lahendamine ja kontrollimine.

Valemi kasutamine.

Praktilised tööd

- Võrrandi lahendamine ja kontrollimine.

Geomeetrilised kujundid ja mõõtmine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab mõistete ringjoon, ring, ringjoone keskpunkt, raadius, diameeter, kaar ja sektor tähendust;
- 2) joonestab etteantud raadiuse või diameetriga ringjoont;
- 3) selgitab arvu pii tähendust;
- 4) arvutab ringjoone pikkuse ja ringi pindala;
- 5) joonestab etteantud suurusega sektoreid;
- 6) eristab joonisel sümmeetrilised kujundid;
- 7) peegeldab sirgest geomeetrilisi kujundeid;
- 8) kasutades IKT võimalusi (teabeotsing, ise ümbrust pildistades) toob näiteid õpitud geomeetristest kujunditest ning sümmeetriast arhitektuuris ja kujutavas kunstis;
- 9) joonestab sirkli ja joonlaua abil lõigu keskristsirge;
- 10) joonestab sirkli ja joonlaua abil nurgapoolitaja;
- 11) joonestab ja tähistab kolmnurga, arvutab kolmnurga ümbermõõdu;
- 12) leiab jooniselt ja nimetab kolmnurga lähisnurki, vastasnurki, lähiskülgi, vastaskülgi;
- 13) teab kolmnurga sisenurkade summat ja rakendab seda puuduva nurga leidmiseks;
- 14) mõistab kolmnurkade võrdsuse tunnuseid KKK, KNK, NKN ning kasutab neid ülesannete lahendamisel;
- 15) liigitab kolmnurki nurkade ja külgede järgi;
- 16) joonestab teravnurkse, täisnurkse ja nürinurkse kolmnurga;
- 17) joonestab erikülge, võrdkülge ja võrdhaarse kolmnurga;
- 18) arvutab kolmnurkadest, nelinurkadest ja sektoritest (poolring, veerandring) koosneva liitkujundi ümbermõõdu ja pindala;
- 19) joonestab kolmnurga kolme külje järgi, kahe külje ja nendevahelise nurga järgi ning ühe külje ja selle lähisnurkade järgi;
- 20) teab ja nimetab täisnurkse kolmnurga külgi;
- 21) teab ja nimetab võrdhaarses kolmnurgas külgi ja nurki;
- 22) teab võrdhaarse kolmnurga omadusi ja kasutab neid ülesannete lahendamisel;
- 23) tunneb mõisteid alus ja kõrgus, joonestab kolmnurga igale küljele kõrguse;
- 24) arvutab kolmnurga pindala;
- 25) joonestab koordinaatteljestiku, märgib sinna punkti etteantud koordinaatide järgi;
- 26) määrab teljestikus asuva punkti koordinaate;
- 27) joonestab õpitud geomeetrilisi kujundeid arvuti abil kasutades programmi Geogebra.

Õppesisu

Ringjoon ja ring. Ringi sektor. Ringjoone pikkus. Ringi pindala.

Konstrueerimine. Peegeldus sirgest, telgsümmeetria. Peegeldus punktist, tsentraalsümmeetria.

Lõigu poolitamine. Antud sirge ristsirge. Nurga poolitamine.

Kolmnurk ja selle elemendid. Kolmnurga nurkade summa. Kolmnurga joonestamine kolme külje järgi, kahe külje ja nendevahelise nurga järgi, ühe külje ja selle lähisnurkade järgi.

Kolmnurkade võrdsuse tunnused Kolmnurkade liigitamine. Võrdhaarse kolmnurga omadusi.

Kolmnurga alus ja kõrgus. Kolmnurga pindala.

Koordinaatteljestik ja graafikud. Koordinaattasand. Punkti asukoha määramine tasandil.

Temperatuuri graafik. Ühtlase liikumise graafik.

Praktilised tööd

- Plaanimõõdu ülesannete lahendamine.

- Arvuti abil geomeetriliste kujundite joonestamine.
- Katseliselt arvu π ligikaudse väärtuse leidmine.
- Kujundite konstrueerimine.
- Kujundite joonestamine koordinaatteljestikule.
- Geomeetriliste kujundite ja sümmeetria kohta arhitektuuris ja kunstis posterit koostamine.

Probleemide lahendamine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) valib endale sobiva lahendusstrateegia (visandamine, visualiseerimine, andmete korrastamine), kontrollib ja hindab oma lahenduskäikude tulemust;
- 2) rakendab omandatud teadmisi ja oskusi uute tundmatute probleemülesannete lahendamisel;
- 3) lahendab mitmetehtelisi tekstülesandeid;
- 4) kasutab matemaatika õppimisel erinevaid õpistrateegiaid (sh kordamine, märkmete tegemine, analoogiate loomine, üldistamine);
- 5) hindab oma arengut matemaatiliste teadmiste ja oskuste omandamisel;
- 6) kasutab oma teadmisi ja oskusi nuputamisülesannete lahendamisel.

Õppesisu

Probleemide lahendamise strateegia.

Õpistrateegiad.

Enda arengu hindamise mudel.

Praktilised tööd

- Probleemülesannete lahendamine.
- Nuputamisülesannete lahendamine.

7. klass

Arvutamine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) liidab, lahutab, korrutab, jagab ja astendab naturaalarvulise astendajaga ratsionaalarve peast, kirjalikult ja taskuarvutiga ning rakendab tehete järjekorda;
- 2) ümardab ratsionaalarve etteantud järguni;
- 3) selgitab naturaalarvulise astendajaga astendamise tähendust;
- 4) põhjendab ja kasutab astendamise reegleid;
- 5) arvutab arvu 10 negatiivse täisarvulise astendajaga astme väärtuse;
- 6) kirjutab suuri ja väikseid arve standardkujul;
- 7) selgitab protsendi, promilli ja protsendipunkti mõiste tähendust;
- 8) teisendab protsendi kümnendmurruks ja harilikuks murruks ning vastupidi;
- 9) lahendab protsentarvutuse tüüpülesandeid (osa leidmine, terviku leidmine, osamäära leidmine, suuruse muutumine);
- 10) kasutab protsentarvutusel erinevaid lahendusmeetodeid (ühikumeetod, võrre, skeem, algoritm).

Õppesisu

Ratsionaalarvud. Tehted ratsionaalarvudega. Arvutamine taskuarvutiga. Tehete järjekord.

Astmed ja ligikaudsed arvud. Naturaalarvulise astendajaga aste. Kümne astmed. Arvude kirjutamine kümne astmete abil. Tehted kümne astmetega. Arvutamine ligikaudsete arvudega. Tüvenumbrid. Arvutustulemuste ümardamine.

Protsendi mõiste. Promilli mõiste. Protsendipunkt. Arvu leidmine tema osamäära ja protsendimäära järgi. Jagatise väljendamine protsentides. Suuruse muutumise väljendamine protsentides.

Praktilised tööd

- Arvutiprogrammide kasutamine nõutavate oskuste harjutamiseks.
- Igapäevaeluga seotud protsendi arvutamise ülesanded.

Andmed

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) moodustab reaalistest andmetest sageduste ja suhteliste sageduste tabeli;
- 2) iseloomustab andmestikku aritmeetilise keskmise, mediaani, moodi, miinimumi, maksimumi ja ulatuse järgi;
- 3) väljendab protsentides esitatud informatsiooni visuaalselt (graafikud, diagrammid) ja vastupidi;
- 4) kasutab tabelarvutusprogrammi andmete esitamiseks, töötlemiseks ja tulemuste tõlgendamiseks;
- 5) illustreerib IKT vahendite abil andmeid tulp-, sektor-, joon- ja punktdiagrammiga;
- 6) loeb, mõistab ja selgitab andmeid tabelist, tulp-, sektor-, joon- ja punktdiagrammilt.
- 7) teab andmete liike ja andmete kogumise erinevaid meetodeid (mõõtmise, küsimustik);
- 8) selgitab oma arvutamise- ja andmealaste teadmiste elulisi rakendusvõimalusi.

Õppesisu

Statistika ja tõenäosus.

Andmete kogumine ja korrastamine.

Statistilise kogumi karakteristikud: aritmeetiline keskmine, mood, mediaan, variatsioonirida, statistiline rida.

Sagedustabel ja tulpdiaagramm. Jaotustabel ja sektordiagramm.

Tõenäosuse mõiste.

Praktilised tööd

- Andmeanalüüs IKT vahendite abil.

Algebra

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) nimetab võrrandi põhiomadusi;
- 2) selgitab eluliste näidete põhjal võrdelise ja pöördvõrdelise sõltuvuse tähendust;
- 3) mõistab ja tunneb ära võrdelise ja pöördvõrdelise seose (nt liikumisel teepikkus, aeg, kiirus), oskab joonestada graafikut;
- 4) mõistab ja tunneb ära lineaarfunktsiooni, oskab joonestada graafikut ja teab lõikepunkte telgedega;
- 5) lahendab lineaar- ja võrdekujulisi võrrandeid kasutades võrrandi põhiomadusi (sh graafiliselt ning arvutiprogrammide abil);
- 6) koostab ja lahendab tekstülesandeid, mis lahenduvad võrrandi abil (sh võrdelise jaotamise ülesandeid);
- 7) joonestab etteantud funktsiooni graafiku (nii käsitsi kui ka arvutiprogrammiga) ning loeb graafikult funktsiooni ja argumendi väärtusi;
- 8) selgitab arvutiga tehtud dünaamilisi jooniseid kasutades funktsiooni graafiku asendi ja kuju sõltuvust funktsiooni avaldises olevatest kordajatest;
- 9) teab mõistet üksliige ja oskab sooritada tehteid üksliikmetega.

Õppesisu

Võrrand. Avaldis. Sulgude avamine. Sarnaste liikmete koondamine. Võrrandi mõiste. Võrrandite samaväärsus. Võrrandi põhiomadused. Ühe tundmatuga lineaarvõrrandi lahendamine. Võrrandi lahend ja selle kontrollimine. Võrre.

Võrde põhiomadus. Võrdekujulise võrrandi lahendamine.

Tekstülesanded. Lihtsamate, sh igapäevaeluga seonduvate tekstülesannete koostamine ja lahendamine võrrandi abil. Liikumisülesanded. Tekstülesanded planimeetrialet.

Võrdeline sõltuvus, võrdelise sõltuvuse graafik, võrdeline jaotamine. Võrdelise seose graafiku joonestamine. Pöördvõrdeline sõltuvus, pöördvõrdelise sõltuvuse graafik ja selle joonestamine. Lineaarfunktsioon ja selle graafik. Lineaarfunktsiooni graafiku joonestamine. Lineaarfunktsiooni rakendamise näiteid.

Üksliikmed. Üksliikme mõiste ja tehted astmetega. Sarnased üksliikmed. Naturaalarvulise astendajaga astmed. Võrdsete alustega astmete korrutamine ja jagamine. Astendaja null, negatiivse täisarvulise astendajaga astmete näiteid. Korrutise astendamine. Jagatise astendamine. Astme astendamine. Üksliikmete liitmine ja lahutamine. Üksliikmete korrutamine. Üksliikmete astendamine. Üksliikmete jagamine. Ülesandeid tehetele naturaalarvulise astendajaga astmetega. Arvu 10 negatiivse täisarvulise astendajaga aste. Arvu standardkuju, selle rakendamise näiteid.

Praktilised tööd

- Lineaarfunktsiooni graafiku joonestamine.
- Graafiliselt ning arvutiprogrammide abil lineaar- ja võrdekujulise võrrandi lahendamine.
- Funktsiooni graafiku joonestamine käsitsi ja arvutiprogrammiga.
- Tekstülesande koostamine, mis lahendub võrrandi abil.
- Arvu standardkuju rakendamine.
- Arvutiprogrammide kasutamine nõutavate oskuste harjutamiseks.

Geomeetria

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) joonestab ja konstrueerib (käsitsi ja arvutiga) tasandilisi kujundeid (kolmnurk, rööpkülik, riskülik, ruut, romb) etteantud elementide järgi;
- 2) visandab ruumilisi kujundeid (püstprisma);
- 3) lahendab geomeetrilise sisuga probleemülesandeid (sh kasutades korrapärase hulknurga omadusi);
- 4) arvutab tasandiliste kujundite (kolmnurk, rööpkülik, ring) joonelemendid, übermõõdu, pindala;
- 5) arvutab ruumiliste kujundite (püstprisma) joonelemendid, pindala ja ruumala;
- 6) kasutab IKT vahendeid geomeetriliste seaduspärasuste avastamiseks või kontrollimiseks;
- 7) selgitab oma algebra- ja geomeetriaeadmiste elulisi rakendusvõimalusi.

Õppesisu

Tasandilised kujundid. Hulknurga mõiste. Hulknurk, selle übermõõt. Hulknurga sisenurkade summa. Rööpkülik, selle omadused. Rööpküliku pindala. Romb, selle omadused. Rombi pindala. Püstprisma. Püstprisma mõiste. Püstprisma pindala. Püstprisma ruumala.

Praktilised tööd

- Tasandiliste kujundite joonestamine ja konstrueerimine käsitsi ja arvutiga.
- Geomeetrilise sisuga probleemülesannete lahendamine.

Probleemide lahendamine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) otsib, loeb ja mõistab iseseisvalt õppematerjalides olevaid tekste;
- 2) leiab elulise (nt finantsvaldkonna) probleemi väljendamiseks sobiva matemaatilise mudeli, koostab võrrandi;
- 3) koostab eakohaseid ning elulisi probleemülesandeid;

- 4) rakendab uurimuslikku meetodit matemaatika abil probleemide lahendamiseks;
- 5) kasutab protsentarvutust otsuse tegemiseks ja põhjendamiseks (nt laen, hoius, intress, maksud, investeerimine);
- 6) kasutab (igapäevaelu) ülesannete lahendamisel otstarbekat osamäära esitusviisi (protsent, harilik murd, kümnendmurd);
- 7) selgitab protsentarvutuse elulisi kasutusvõimalusi ning absoluut- ja/või suhtarvude sobivust informatsiooni;
- 8) selgitab tõenäosuse tähendust, arvutab elulistel juhtudel sündmuse tõenäosuse (sh mündivise, täringu veeretamine, kaardimäng, loosimine);
- 11) sõnastab oma tõlgendusi ja põhjendusi (probleemi lahendust);
- 12) reflekteerib oma tegevusi matemaatika õppijana.

Õppesisu

Rakendusülesannete lahendamine. Protsent Intress. Promill. Protsendipunkt. Laen. Joonelementide mõõtmine. Hulknurkade übermõõdu ja pindala arvutamine. Statistilise andmestiku kogumine, töötlemine ja esitamine.

Praktilised tööd

- Elulise (nt finantsvaldkonna) probleemi väljendamiseks sobiva matemaatilise mudeli leidmine, selle mudeli kasutamine probleemülesande lahendamisel ning võrrandi koostamine.
- Uurimusliku meetodi rakendamine matemaatika abil probleemi lahendamiseks.
- Otsuse tegemine protsentarvutuse põhjal ja enda otsuse põhjendamine.
- Elulistel juhtudel tõenäosuse arvutamine.

8. klass

Arvutamine ja algebra

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) põhjendab ja kasutab astendamisreegleid tehetes üksliikmetega;
- 2) arvutab arvu 10 negatiivse täisarvulise astendajaga astme väärtuse;
- 3) korrastab üks- ja hulkliikmeid, liidab, lahutab ning korrutab üks- ja hulkliikmeid ning jagab üksliikmeid ja hulkliiget üksliikmega;
- 4) tegurdab hulkliikmeid (toob teguri sulgude ette, kasutab ja põhjendab ruutude vahe, summa ruudu ja vahe ruudu abivalemeid, tegurdab ruutkolmliiget);
- 5) lihtsustab kuni kolmetehtelisi täisavaldisi;
- 6) lahendab lineaarvõrrandisüsteeme kasutades võrrandi põhiomadusi (sh graafiliselt ning arvutiprogrammide abil);
- 7) koostab ja lahendab tekstülesandeid, mis lahenduvad võrrandi või võrrandisüsteemi abil (sh võrdelise jaotamise ülesandeid).

Õppesisu

Üksliikmed. Üksliikme mõiste ja tehted astmetega. Sarnased üksliikmed. Naturaalarvulise astendajaga astmed. Võrdsete alustega astmete korrutamine ja jagamine. Astendaja null, negatiivse täisarvulise astendajaga astmete näiteid. Korrutise astendamine. Jagatise astendamine. Astme astendamine. Üksliikmete liitmine ja lahutamine. Üksliikmete korrutamine. Üksliikmete astendamine. Üksliikmete jagamine. Ülesandeid tehetele naturaalarvulise astendajaga astmetega. Arvu 10 negatiivse täisarvulise astendajaga aste. Arvu standardkuju, selle rakendamise näiteid.

Hulkliige. Hulkliikmete liitmine ja lahutamine. Hulkliikme korrutamine ja jagamine üksliikmega. Hulkliikme tegurdamine ühise teguri sulgudest väljatoomisega. Kaksliikmete korrutamine.

Abivalemid. Kahe üksliikme summa ja vahe korrutis. Kaksliikme ruut. Hulkliikmete korrutamine. Hulkliikme tegurdamine valemite kasutamisega. Algebraise avaldise lihtsustamine.

Lineaarvõrrandite süsteemid. Lineaarvõrrandi lahendamine. Kahe tundmatuga lineaarvõrrandi graafiline esitus. Kahe tundmatuga lineaarvõrrandisüsteemi lahendamine graafiliselt. Liitmisvõte. Asendusvõte. Lineaarvõrrandisüsteemi graafiline lahendamine.

Tekstülesanded. Lihtsamate, sh igapäevaeluga seonduvate tekstülesannete lahendamine kahe tundmatuga lineaarvõrrandisüsteemi abil. Ülesanded arvu üldkujule. Ülesanded jaguvustele. Liikumisülesanded.

Praktilised tööd

- Tekstülesannete lahendamine võrrandite ja võrrandisüsteemide abil.
- Arvutiprogrammide kasutamine võrrandite ja lineaarvõrrandisüsteemide lahendamisel.

Geomeetria

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) joonestab ja konstrueerib (käsitsi ja arvutiga) tasandilisi kujundeid (kolmnurk, rööpkülik, trapets) etteantud elementide järgi;
- 2) lahendab geomeetrilise sisuga probleemülesandeid (Thalese teoreem);
- 3) kasutab probleemülesannete lahendamiseks hulknurkade sarnasust (maa-alade plaanistamine);
- 4) arvutab tasandiliste kujundite (kolmnurk, rööpkülik, trapets, ring) joonelemendid, übermõõdu, pindala;
- 5) teab kolmnurga ja trapetsi kesklõigu mõistet ning nende omadusi;
- 6) teab kesk- ja piirdenurga mõisteid ning nende vahelist seost;
- 7) teab ringjoone puutuja mõistet ja omadust;
- 8) teab põik- ja lähisnurkade mõisteid ja nende nurkade seoseid paralleelsete sirgete korral;
- 9) kirjeldab kujundite omadusi ning klassifitseerib kujundeid (rööpkülikud) ühiste omaduste põhjal;
- 10) põhjendab ja kasutab sirgete paralleelsuse tunnuseid;
- 11) kasutab IKT vahendeid geomeetriliste seaduspärasuste avastamiseks või kontrollimiseks;
- 12) selgitab oma algebra- ja geomeetriaadmiste elulisi rakendusvõimalusi.

Õppesisu

Definitsioon ja teoreem. Definitsioon. Aksiom. Teoreemi eeldus ja väide. Näiteid teoreemide tõestamisest. Kahe sirge lõikamisel kolmanda sirgega tekkivad nurgad. Kahe sirge paralleelsuse tunnused.

Kolmnurk, rööpkülik ja trapets. Kolmnurga välisnurk, selle omadus. Kolmnurga sisenurkade summa. Kolmnurga kesklõik, selle omadus. Rööpküliku omadused. Teoreem rööpkülikust. Trapets. Trapetsi kesklõik, selle omadus. Kolmnurga mediaan. Mediaanide lõikepunkt ehk raskuskese, selle omadus.

Ringjoon ja ring. Kesknurk. Ringjoone kaar. Kõõl. Lõikaja. Piirdenurk, selle omadus. Ringjoone puutuja. Ringjoone puutuja ja puutepunkti joonestatud raadiuse ristseis. Kolmnurga ümber- ja siseringjoon. Kõõl- ja puutujahulknurk, apoteem.

Hulknurgad. Võrdelised lõigud. Sarnased hulknurgad. Kolmnurkade sarnasuse tunnused. Sarnaste hulknurkade übermõõtude suhe. Sarnaste hulknurkade pindalade suhe. Maa-alade plaanistamise näiteid.

Praktilised tööd

- Maa-alade ja ruumide plaanistamine käsitsi ja arvutiprogramme kasutades.
- Geomeetriliste seaduspärasuste avastamine ja kontrollimine IKT vahendeid kasutades.

- Algebra- ja geomeetriaeadmiste elulised rakendusvõimalused: probleemülesannete lahendamine.

Probleemide lahendamine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) otsib, loeb ja mõistab iseseisvalt õppematerjalides olevaid tekste;
- 2) leiab elulise (nt finantsvaldkonna) probleemi väljendamiseks sobiva matemaatilise mudeli, koostab võrrandi või võrrandisüsteemi;
- 3) koostab eakohaseid ning elulisi probleemülesandeid;
- 4) rakendab uurimuslikku meetodit matemaatika abil probleemide lahendamiseks;
- 5) eristab hüpoteesi, eeldust, väidet ja tõestust, selgitab mõne teoreemi tõestuskäiku, vajadusel tuletab lihtsamaid valemeid;
- 6) sõnastab oma tõlgendusi ja põhjendusi (probleemi lahendust);
- 7) reflekteerib oma tegevusi matemaatika õppijana.

Õppesisu

Probleem- ja tekstülesannete lahendamine võrrandi või võrrandisüsteemi abil.

Praktilised tööd

- Teoreemi sõnastamine ning tõestamiseks õige meetodi valmine.
- Teoreemi tõestuse esitamine suuliselt.

9. klass

Arvutamine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) põhjendab ja kasutab astendamisreegleid;
- 2) selgitab arvu ruutjuure tähendust;
- 3) leiab peast või taskuarvutil ruutjuure.

Õppesisu

Arvu ruutjuur. Ruutjuur korrutisest ja jagatisest. Juuravaldiste lihtsustamine.

Praktilised tööd

- Ülesannete lahendamine astendamise ja juurimise kohta.

Algebra

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) üldistab harilike murdude arvutusreeglid algebralistele murdudele;
- 2) taandab ja laiendab algebralist murdu ning liidab, lahutab, korrutab ja jagab kaht algebralist murdu;
- 3) lihtsustab kahetehtelisi ratsionaalavaldisi;
- 4) lahendab täielikke ja mittetäielikke ruutvõrrandeid;
- 5) koostab ja lahendab tekstülesandeid, mis lahenduvad võrrandi või võrrandisüsteemi abil (sh võrdelise jaotamise ülesandeid);
- 6) selgitab ruutfunktsiooni nullkohtade ja haripunkti tähendust ja omavahelist seost, leiab need valemist ning jooniselt;
- 7) joonestab etteantud funktsiooni graafiku (nii käsitsi kui ka arvutiprogrammiga) ning loeb graafikult funktsiooni ja argumendi väärtusi;

8) selgitab arvutiga tehtud dünaamilisi jooniseid kasutades funktsiooni graafiku asendi ja kuju sõltuvust funktsiooni avaldises olevatest kordajatest (ruutfunktsiooni korral ainult ruutliikme kordajast ja vabaliikmest).

Õppesisu

Ruutvõrrand. Ruutvõrrandi lahendivalem. Ruutvõrrandi diskriminant. Taandatud ruutvõrrand. Viete'i teoreem. Lihtsamate, sh igapäevaeluga seonduvate tekstülesannete lahendamine ruutvõrrandi abil.

Ruutfunktsioon ja selle graafik. Graafiku joonestamine ja lugemine jooniselt. Ruutfunktsiooni ruutliige, lineaarliige vaba- liige ning nende kordajad. Parabooli nullkohad ja haripunkt: tähendus, arvutamine ja jooniselt lugemine.

Ratsionaalavaldised. Algebraline murd. Ruutkolmliikme tagurdamine. Algebralise murru taandamine. Tehted algebraliste murdudega. Ratsionaalavaldise lihtsustamine.

Praktilised tööd

- Paraboolide joonestamine arvutiprogrammi abil.
- Infotehnoloogiliste vahendite kasutamine nõutavate oskuste harjutamiseks.

Geomeetria

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) joonestab ja konstrueerib (käsitsi ja arvutiga) tasandilisi kujundeid (kolmnurk, rööpkülik, trapets, ring) etteantud elementide järgi;
- 2) visandab ruumilisi kujundeid (püstprisma, püramiid, silinder, koonus, kera);
- 3) kasutab Pythagorase teoreemi eluliste ülesannete lahendamiseks;
- 4) leiab täisnurkse kolmnurga joonelemendid (sh kasutades trigonomeetrilisi seoseid);
- 5) lahendab geomeetrilise sisuga probleemülesandeid (sh kasutades korrapärase hulknurga omadusi, Thalese teoreemi);
- 6) arvutab tasandiliste kujundite (kolmnurk, rööpkülik, trapets, ring) joonelemendid, ümbermõõdu, pindala;
- 7) arvutab ruumiliste kujundite (püstprisma, püramiid, silinder, koonus, kera) joonelemendid, pindala ja ruumala;
- 8) kasutab IKT vahendeid geomeetriliste seaduspärasuste avastamiseks või kontrollimiseks;
- 9) selgitab oma algebra- ja geomeetriateadmiste elulisi rakendusvõimalusi.

Õppesisu

Täisnurkne kolmnurk. Pythagorase teoreem. Teoreem täisnurkse kolmnurga kõrgusest. Korrapärase hulknurk, selle pindala. Nurga mõõtühikud. Täisnurkse kolmnurga teravnurga siinus, koosinus ja tangens (täpsed väärtused).

Ruumilised kujundid. Püramiid. Korrapärase nelinurkse püramiidi pindala ja ruumala. Silinder, selle pindala ja ruumala. Koonus, selle pindala ja ruumala. Kera, selle pindala ja ruumala.

Praktilised tööd

- Infotehnoloogiliste vahendite kasutamine nõutavate oskuste harjutamiseks.
- Käsitsi ja arvutiga kujundite konstrueerimine.
- Pythagorase teoreemi tõestamine.
- Geomeetriliste seaduspärasuste avastamine ja kontrollimine IKT vahendeid kasutades.

Probleemide lahendamine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) otsib, loeb ja mõistab iseseisvalt õppematerjalides olevaid tekste;
- 2) leiab elulise (nt finantsvaldkonna) probleemi väljendamiseks sobiva matemaatilise mudeli, koostab võrrandi või võrrandisüsteemi;

- 3) koostab eakohaseid ning elulisi probleemülesandeid;
- 4) rakendab uurimuslikku meetodit matemaatika abil probleemide lahendamiseks;
- 5) sõnastab oma tõlgendusi ja põhjendusi;
- 6) reflekteerib oma tegevusi matemaatika õppijana.

Õppesisu

Tasandilise ja ruumilise geomeetriaga seonduvate ülesannete lahendamine.

Praktilised tööd

- Infotehnoloogiliste vahendite kasutamine nõutavate oskuste harjutamiseks.
- Eluliste probleemülesannete lahendamine.

Ainevaldkond „Sotsiaalained“

1. Üldalused

1.6. Valdkonnapädevus

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse õpilase toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ning vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.

Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpetaja:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab eakohase vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlike väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti ja kujundab enda seisukoha;
- 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija.

1.2. Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Ainevaldkonda kuulub kolm õppeainet, mille taotletavate õpitulemuste saavutamiseks on arvestuslikud nädalatunnid klassiti järgmised:

Õppeaine	I kooliaste			II kooliaste			III kooliaste		
	1. kl	2. kl	3. kl	4. kl	5. kl	6. kl	7. kl	8. kl	9. kl
Inimeseõpetus		1	1		1	1	1	1	
Ajalugu					1	2	2	2	2
Ühiskonnaõpetus						1			2

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete vahendusel kujundatakse õpilastes oskusi näha ühiskonna arengus põhjusetagajärje seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalnormidest. Õppe vältel kujundatakse õpilastes tahet toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikme ning isiksusena.

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse toimetulekut iseendaga, lähikonnas ning ühiskonnas. Kodanikuks olemist määratletakse kui võimet tegutseda vastutustundliku kodanikuna ja osaleda ühiskonnaelus. Sotsiaalse pädevuse ruumilisele haardele lisandub ajaline/ajalooline mõõde.

Õppe korraldamisel lähtutakse Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste väärtustamisest ning riikliku õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest.

Ajalugu õppides omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks olulisi teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajaloõpetus kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut.

Inimeseõpetus lõimib õppesisu kõigis kooliastmes, toetades õpilase toimetulekut eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas. Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuse kaudu kujundatakse esmased teadmised ja hoiakud sotsiaalsest võrdsusest, võrdväärsusest ning naiste ja meeste võrdõiguslikkusest.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused aktiivse kodaniku kujunemiseks ja ühiskonna sidususe tugevdamiseks.

Kõik sotsiaalvaldkonna ained on toeks, et õpilasel areneks suutlikkus analüüsida oma käitumist ja selle tagajärgi, sobival viisil oma tundeid väljendada, aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid suheldes; ennast kehtestada, seista vastu ebaõiglusele viisil, mis ei kahjusta enda ega teiste huve ega vajadusi.

Sotsiaalvaldkonna õppeainete kaudu õpitakse tundma ning järgima ühiskondlikke väärtusi, norme ja reegleid, omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ja toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ning ühiskonnas. Omandatakse teadmisi majandusest, tööturust, maksundusest, õpitakse tegema otsuseid rahatargalt ja vastutustundlikult. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse alus maailmavaateline mitmekesisusega arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega. Sotsiaalainetes käsitletavate õppeteemade kaudu kujundatakse õpilastes esmane valmisolek märgata ebavõrdsust ühiskonnas ja aidata kaasa võrdõiguslikkuse, sh soolise võrdõiguslikkuse edendamisele.

Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja töötamine rühmas. Õpilane omandab tõhusad oskused ja valmisoleku ühiskonnaellu sekkuda ja olla edukas elukestvas õppes ja tööturul.

Valdkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat.

Õppesisu valib aineõpetaja arvestusega, et kooliastmeti kirjeldatud teadmised, oskused ja hoiakud, üld- ja valdkonnapädevused ning õpitulemused oleksid saavutatavad.

Sotsiaalvaldkonna õppeainete õppimise kaudu toetatakse kõigi riikliku õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste arengut õpilastel. Kultuuri- ja väärtuspädevuse ning sotsiaalse ja kodanikupädevuse kujundamist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja ühiskonna jätkusuutliku arengu põhimõtteid ning nendest oma tegutsemises juhendada toetavad ajalugu ja ühiskonnaõpetus. Kõik sotsiaalained süvendavad lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistesse. Inimeseõpetus toetab väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja

tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval teiste arvestamist. Oskus seista vastu kesksete normide rikkumisele ning sotsiaalse õigluse ja eri soost inimeste võrdse kohtlemise põhimõtete järgimine on üks õppekava üldeesmärke, mille kujundamisel on suurem rõhk ühiskonnaõpetusel ja inimeseõpetusel.

1.4. Sotsiaalainete kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamise, läbivate teemade käsitlemise ning valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid

- **Sotsiaalainete kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamine**

Sotsiaalainete valdkonna õppeainete õppimise kaudu kujundatakse õpilastes kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise – kujundamisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud, suhtlemis- ja sotsiaalsed oskused loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist.

Kultuuri- ja väärtuspädevuse ning sotsiaalse ja kodanikupädevuse kujundamist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja ühiskonna jätkusuutliku arengu põhimõtteid ning nendest oma tegutsemises juhendada toetavad ajalugu ja ühiskonnaõpetus. Kõik sotsiaallained süvendavad lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistesse. Inimeseõpetus toetab väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval teiste arvestamist. Oskus seista vastu kesksete normide rikkumisele ning sotsiaalse õigluse ja eri soost inimeste võrdse kohtlemise põhimõtete järgimine on üks õppekava üldeesmärke, mille kujundamisel on suurem rõhk ühiskonnaõpetusel ja inimeseõpetusel.

Enesemääratluspädevuse aluseks on suutlikkus mõista ja hinnata iseennast; hinnata oma nõrku ja tugevaid külgi ning arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse; järgida tervislikke eluviise; lahendada tõhusalt ja turvaliselt iseendaga, oma vaimse, füüsilise, emotsionaalse ning sotsiaalse tervisega seonduvaid ja inimsuhetes tekkivaid probleeme. Pädevuse kujundamist toetab peamiselt inimeseõpetus, ent rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujundajana teisedki valdkonna õppeained.

Õpipädevus. Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise plaanimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.

Suhtluspädevus. Kõik valdkonna õppeained kujundavad suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust. Väljendusrikast keelt taotlevad kõik valdkonna õppeained.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus. Kõik valdkonna õppeained toetavad oskust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades. Õpitakse eristama sotsiaalteadusi loodusteadustest (sh mõistma nendes kasutatavate uurimismeetodite eripära).

Õpitakse otsima teavet, kasutades tehnoloogilisi abivahendeid, ja tegema saadud teabe alusel tõendus põhiseid otsuseid.

Ettevõtlikkuspädevus. Ennekõike ühiskonnaõpetus, kuid ka teised valdkonna õppeained õpetavad nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, seadma eesmärged, genereerima ideid ning neid ellu viima. Aineõpetuse kaudu kujundatakse algatusvõimet ja vastutustunnet, et teha eesmärkide saavutamiseks koostööd; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse ideede teostamiseks valima sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.

Digipädevus. Kasutatakse digivahendeid teabe otsimiseks, kogumiseks ja esitamiseks. Kasutatakse saadud teavet ühiskonna probleemide üle arutlemiseks ja arvamuse avaldamiseks. Ollakse teadlikud kodanikuaktiivsuse väljendamise võimalustest erinevates suhtluskeskkondades ning osatakse kasutada e-teenuseid. Ollakse teadlikud digivahendite rakendamisega kaasneva võimalikest terviseriskidest ja veebi turvalisusest.

- **1.4.2. Läbivate teemade käsitlemine sotsiaalainetes**

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine. Kujundatakse iseseisva õppimise oskus, mis on tähtis alus elukestva õppe harjumuste ja hoiakute omandamisele. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse hoiakuid, mida on õpilasele vaja tulevases tööelus. Õpilastele tutvustatakse sotsiaalvaldkonnaga enim seotud ametid, erialasid ja edasiõppimisvõimalusi. Kujundatakse arusaama ühiskonnas toimuvate muutuste põhjustest ja tagajärgedest ning sellest, mil moel mõjutavad need õpilase valikuid ja tulevikku määravaid otsuseid. Erinevate õppetegevuste kaudu saavad õpilased ülevaate tööturu üldisest olukorrast ja tulevikuprognosidest, tööõigusest, erinevatest töödest eri tegevusvaldkondade ameti- ja kutsealadel ning kasutada seda infot nii tulevast õpitavat eriala valides kui ka pikemaajalist karjääri plaanides. Erinevaid ametid ja elukutseid tutvustades pööratakse tähelepanu töö iseloomule, töökeskkonnale, töötingimustele ning vajalikele teadmistele, oskustele ja isiksuseomadustele. Õpe annab õpilasele teadmised sellest, et erinevate tööde tegemisel on erinevad nõuded ja töötingimused. Õpilast juhatakse analüüsima, millised on tema eeldused huvipakkuva töö tegemiseks, sh sobiv tervises seisund, füüsiline vorm, füsioloogilised eeldused. Õpilane hakkab analüüsima oma võimeid, oskusi ja väärtusi ning seostama neid tulevase haridustee ja tööelu valikutega, koostades esmase karjääriplaani.

Keskkond ja jätkusuutlik areng. Toetatakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes püüab leida lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele, pidades silmas nende jätkusuutlikkust.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Toetatakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähendust, on ühiskonda lõimitud, toetub oma tegevuses riigi kultuuritraditsioonidele ja arengusuundadele ning on kaasatud kohaliku kogukonda käsitlevate otsuste tegemisse.

Kultuuriline identiteet. Toetatakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaadi kujundajana ja kultuuride muutumist ajaloo vältel ning kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktika eripärast nii ühiskonna ja terviku tasandil (rahvuskultuur) kui ka ühiskonna sees

(regionaalne, professionaalne, klassi-, noorte- jms kultuur; subkultuur ja vastukultuur) ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ning koostööaldis.

Teabekeskond ja meediakasutus. Toetatakse õpilase kujunemist infoteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat infokeskkonda ning suudab seda kriitiliselt analüüsida ja selles toimida olenevalt oma eesmärkidest ning ühiskonnas omaks võetud kommunikatsioonieetikast.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Toetatakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja tänapäevaseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

Tervis ja ohutus. Toetatakse õpilase kasvamist vaimselt, emotsionaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline käituma turvaliselt ning kujundama tervet keskkonda.

Väärtused ja kõlblus. Toetatakse õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes mõistab üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

- **1.4.3. Sotsiaalainete valdkonnaülese lõimingu rakenamise viisid**

Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled. Kujundatakse oskust väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult; lugeda ja mõista erinevaid tekste. Õpilasi juhatakse kasutama kohaseid keelevahendeid, ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt ning järgima õigekeelsusnõudeid. Tähtsustatakse teksti kriitilise analüüsi oskust, meediakirjaoskust, teabe hankimist, selle kriitilist hindamist, tööde vormistamist ning intellektuaalse omandi kaitset. Sotsiaalainete õppimise kaudu täiendatakse õpilaste teadmisi erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest. Õpilasi suunatakse märkama oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevusi ning neist lugu pidama. Juhatakse tähelepanu erinevate suhtluskeskkondade reeglitele ning ühiskondlikule mitmekesisusele. Selgitatakse võõrkeelse algupäraga mõisteid, võõrkeeleoskust arendatakse ka lisamaterjali otsimisel ja mõistmisel.

Matemaatika. Kujundatakse järgmisi oskusi: ajaarvamine; ressursside plaanimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme seada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust, mõista selle sotsiaalset, kultuurilist ja personaalset tähendust.

Loodusained. Õpitakse mõistma looduskeskkonna ja geograafilise asendi mõju inimühiskonna arengule, inimese arengut ja rahvastikuprotsesse; majanduse ressursse; ühiskonna jätkusuutlikku säästlikku tarbimist, üleilmastumist, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamist ja mõistmist ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamist.

Tehnoloogia. Käsitlevate teemade kaudu kujundatakse oskust hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevaid võimalusi ja ohte; rakendada nüüdisaegseid tehnoloogiaid tõhusalt ning eetilisel oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonda kujundades; kasutada tehnovahendeid eesmärgipäraselt ja säästlikult, järgides ohutuse ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.

Kunstiained. Käsitletakse Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuriteemasid, iluhinnangute muutumist ajas; esteetilist arengut ja eneseteostuse võimalusi, rahvakultuuri ning loomingulist eneseväljendusoskust.

Kehaline kasvatus. Kujundatakse oskust mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil; arendatakse sallivat suhtumist kaaslastesse ning koostööpõhimõtteid tervislikku eluviisi järgides.

1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õppetegevus on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaiks õppijaiks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaiks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid ja võtta vastutust oma õppimise eest. Põhikoolis õppetegevust kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevusest, kooliastme lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust, kooliastmete õppe ja kasvatuses rõhuasetustest ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arenguga, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
- 3) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) oleks mõõdukas, jaotuks õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätkaks piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks;
- 4) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele, pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutest;
- 5) võimaldatakse nii individuaalset, paaris- kui ka rühmas õpet, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, suunatakse tegema valikuid;
- 6) kaasatakse õpilasi õppetegevuste kavandamisse, võetakse aega eesmärkide ja taotletavate õpitulemuste saavutamise viiside ja hindamiskriteeriumide läbiarutamiseks ning refleksiooniks;
- 7) rakendatakse uurivat õpet ja kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid õppetegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;
- 8) rakendatakse ja kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppekeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid;
- 9) võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga, et kogu ainekäsitus oleks võimalikult elulähedane, õpilasele eakohane ja tähenduslik.

Õppetegevuse kaudu laiendatakse ainevaldkonna teadmisi ja kujundatakse oskusi. Ajalooõpetus on valdavalt uurimispõhine, kasutatakse esmaseid ja teisesid allikaid. Kõikides sotsiaalainetes tuleb lisaks põhiteemadele käsitleda ka ühiskonnas asetleidvaid muutusi ning kasutada õppe ilmestamiseks näiteid ümbritsevast elust.

1.6. Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusena/abil saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui ka iseenda pädevuste arendamiseks.

Hindamise aluseks on õpitulemused kooliastmete kaupa. Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuse saavutamist. Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil.

Selleks rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnatena. Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, hoiakud, ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist. Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevuste ja arenguvõimaluste kohta. Kokkuvõttev hindamine toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide saavutamist kui ka riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Õppeteema kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnatel võib sõltuvalt tööst olla erinev kaal. Alates esimesest kooliastmest kaasatakse õpilane hindamisprotsessi nii oma töö hindamisel kui ka kaasõpilaste tagasisidestamisel. Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Arutluste, juhtumianalüüside ja loominguliste tööde puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade argumenteeritust, seostatust ja veenvust, õpilase seisukohtadele minevikusündmuste, ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Praktiliste ja loominguliste ülesannete sooritamisel hinnatakse nii protsessi kulgu kui ka tulemust. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh erialaste terminite, isiku-, riikide ja kohanimede, rahvusvaheliselt aktsepteeritud lühendite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele.

Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub püstitatud õppe-eesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanust, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

Ajaloos hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusväarsuse üle otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste

faktide teadmist, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud argumentide toel.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamise oskust. Õpilase hoiakuid ja väärtushinnanguid mõõdetakse ja tagasisidestatakse vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel.

Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu. Väitluses hinnatakse oskust kuulata aktiivselt teise poole väiteid ning oskust esitatud väidetele tõendus põhiste argumentidega vastata. Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest.

1.7. Õppekeskkond

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid, lähtudes allikatest, tõendus põhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest.

Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

- 1) mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud;
- 2) internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalsete esitluste ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Kool võimaldab:

- 1) korraldada õpet väljaspool klassiruumi, nt mäluasutuses või ametiasutuses; konkreetsemalt kavandavad aineõpetajad õppeperioodi alguses õppeprotsessi planeerimisel lähtuvalt ainekavast, kuidas nad õpet väljaspool klassiruumi korraldavad (nt milliseid mäluasutusi või ametiasutusi külastavad);
- 2) kasutada ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid;
- 3) õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega; täpsemalt kavandavad aineõpetajad õppeperioodi alguses õppeprotsessi planeerimisel lähtuvalt ainekavast, milliseid õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega nad läbi viivad.

2. Inimeseõpetus

2.1. Õppeaine kirjeldus

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides ennast tundma, vastutustundlikult oma suhteid kujundama, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane.

Inimeseõpetuses käsitletakse inimest ja tema sotsiaalset keskkonda tervikuna. Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas ning on suunatud õpilaste positiivse mõtlemise arendamisele oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele, võimaluste tagamisele vabaks arvamusevalduseks, initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii üksi kui ka koos teistega.

Õppetegevused muutuvad põhikooli kolme kooliastme jooksul lihtsamatest keerukamateks, ent peavad olema õpilasele mõistetavad ja tähenduslikud ning toetama arusaama õpitava vajalikkusest. Inimeseõpetus on kontsentiline õppeaine, mille võtmeteemasid käsitletakse igal kooliastmel, arvestades arengulist käsitlust. Inimeseõpetuses võib teemasid käsitleda nii üksteisele järgnevatena kui ka integreerituna, et saavutada oskuste, teadmiste ja väärtuste põhjal õpitulemused. Õpitavat käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seonduvalt, kusjuures õppes on olulisel kohal aktiivõppemeetodid.

Inimeseõpetuse **I kooliastme** teemad ja õpitulemused lähtuvad õpilase minast (huvid, omadused jms) ja tema eluga kõige lähemalt seotud igapäevaelu teemadest nagu suhted pere ja sõpradega, tervis, käitumisnormid jms. Eesmärgiks on, et laps oskab märgata, mõista ja selgitada enda ja tema eluga otseselt seotud küsimusi. I kooliastme inimeseõpetuses käsitletakse ka ühiskonnaõpetuse teemasid nagu Eesti Vabariik, kodukoht, reeglid, õigused ja kohustused lapse seisukohalt jms.

II kooliaste laiendab mina-käsitlust ning keskendub eakaaslaste mõju teemadele, mis selles vanuseastmes oluliseks muutuvad. Arendatakse varasemast põhjalikumalt sotsiaalseid oskusi, sh kehtestavat käitumist uimastite vm riskikäitumisega seotud olukordades. Eneseteadvuse ja iseseisvuse tõusuga muutuvad olulisteks ka tervise ning tervislike valikute teemad, näiteks toitumine, kehaline aktiivsus jms.

III kooliastme inimeseõpetuse teemade puhul tuleb varasemast enam esile mina-käsitluse ja suhete psühholoogiline aspekt. Kuna III kooliastmega lõpeb kohustuslik kooliharidus, siis valmistavad inimeseõpetuse teemad õpilast ette ennast ja maailma mõistma ning enda ja teistega toime tulema. Kui II kooliastmes puudutatakse soolist arengut vaid põgusalt, siis III kooliaste pakub tõhusat seksuaalkasvatust. Tervise, suhete ja riskikäitumise teemad jätkuvad süvendatumalt, aidates noorel mõista ühiskonnas toimuvaid protsesse ja nende mõju talle endale, tema valikutele ning seeläbi tema tervisele ja toimetulekule.

2.2. I kooliaste

2.2.1. I kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane

1. Näitab Eesti Vabariigi ja oma kodukoha asukohta kaardil, tunneb Eesti ja kodukoha sümboolikat, olulisi inimesi ja paiku.
2. Väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse.
3. Mõistab õppimise tähtsust igapäevaelus hakkama saamisel ja tuleviku kavandamisel.
4. Teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused.
5. Mõistab üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust.
6. Tunneb liiklusreegleid.
7. Teab erinevaid teabeallikaid, oskab leida infot ja teab, mille põhjal hinnata infoallikate usaldusväärsust.
8. Märkab inimeste erinevaid omadusi ja arvamusi.
9. Mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust.
10. Teab, mis on vägivald. Mõistab, et vägivald ei ole lubatud ja oskab vajaduse korral abi leida.
11. Teab eesti rahvakombeid ja mõistab enda rolli kommete ja tavade hoidja ja kandjana.
12. Suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keelelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse.
13. Oskab oma tervist hoida.
14. Teab tervist ohustavaid tegureid, tunneb ära ja oskab hoiduda või keelduda tervist ohustavatest olukordadest.
15. Oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist.
16. Oskab kasutada lihtsamaid esmaabivõtteid ja kutsuda vajaduse korral abi.
17. Teab raha teenimise, hoidmise ja kasutamise võimalusi, käitub teadliku ja säästliku tarbijana.
18. Mõistab keskkonna hoidmise tähtsust ja enda võimalusi selles.

2.2.2. I kooliastme õpitulemused

I kooliastmes käsitletakse järgmisi teemasid: mina, mina ja teised, mina ja tervis, mina ja minu pere, mina ja Eesti, mina: aeg ja asjad ning mina: teave ja asjad.

Õpilane:

- 1) leiab kaardilt Eesti ja kodukoha;
- 2) tunneb ära, kirjeldab ja kujutab kodukoha ja Eesti Vabariigi sümboolikat;
- 3) nimetab Eesti Vabariigi pealinna ja sünnipäeva;
- 4) teab, kes on Eesti Vabariigi president;
- 5) teab ja tutvustab oma kodukoha olulisi inimesi ja paiku;
- 6) kirjeldab enda huvisid ja tegevusi;
- 7) põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda;
- 8) toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus hakkama saada;
- 9) sõnastab enda õppimise eesmärgid ja seostab neid enda huvidega;
- 10) seostab igapäevavalikuid tuleviku eesmärkidega;
- 11) nimetab inimeste õigusi ja nendega kaasnevaid kohustusi;
- 12) kirjeldab enda ja pereliikmete ülesandeid kodus, toob näiteid üksteise abistamisest ja pereliikmetega arvestamisest;
- 13) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas;
- 14) toob näiteid käitumisnormidest ja seadustest, mida tal tuleb järgida;
- 15) põhjendab käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust;
- 16) demonstreerib õpitu olukorras üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste täitmist;

- 17) tunneb liikluses turvalisust tagavaid märke ja tähiseid;
- 18) kirjeldab ja demonstreerib turvalisust tagavate liiklusreeglite järgimist;
- 19) märkab liiklusohhtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning pakub lahendusi turvalisuse tagamiseks;
- 20) loetleb erinevaid teabeallikaid;
- 21) leiab infot erinevatest allikatest;
- 22) võrdleb erinevaid teabeallikaid usaldusväarsuse ja teabe sisu väärtuse poolest;
- 23) kirjeldab meediaga, sealhulgas sotsiaalmeediaga seotud võimalusi ja ohte;
- 24) selgitab ja demonstreerib kokkulepitud reeglite järgimist digivahendite abil teabe otsimisel;
- 25) teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi;
- 26) selgitab sõpruse, koostöö, üksteise eest hoolitsemise ja üksteise abistamise vajalikkust;
- 27) teab, et vägivaldal on eri vormid;
- 28) selgitab, mida vägivaldne käitumine võib endaga kaasa tuua;
- 29) teab abi saamise võimalusi inimväarikust alandava käitumise puhul, sh kiusamine ja vägivald;
- 30) demonstreerib õpituatsioonis abi saamise ja abistamise võimalusi vägivalda korral;
- 31) võrdleb rahvakombeid minevikus ja tänapäeval, nt mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlapäev, jaanipäev jt;
- 32) selgitab, kuidas õpilane saab ise olla kommete ja tavade hoidja;
- 33) toob näiteid oma klassis või kodukohas elavate inimeste tavadest ja kommetest;
- 34) nimetab mõningaid haiguste tunnuseid;
- 35) toob näited tervist hoidvast käitumisest (hügieen, karastamine, mitmekesine toit, uni ja puhkus ning kehaline aktiivsus) ja selgitab tervist hoidva käitumise vajalikkust;
- 36) toob näiteid terviseriskidest ja teab kuidas püsida terve;
- 37) planeerib oma päeva ja nädalat terviseteadlikult;
- 38) selgitab ja demonstreerib õpituatsioonis esmaabi võimalusi, nt haav, kukkumine, ninaverejooks, põletus, putukapiste;
- 39) teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi;
- 40) teab, mis on raha teenimine, säästmine, kasutamine ja laenamine;
- 41) hoiab keskkonda, selgitab keskkonna hoidmise võimalusi, nt jäätmete vähendamine ja sorteerimine, vee ja energia tarbimine.

2.2.3. Õpitulemused ja õppesisu klassiti I kooliastmel

2.klass

Teema: Mina

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kirjeldab enda huvisid ja tegevusi;
- 2) põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda;
- 3) teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi.

Õppesisu

Mina. Minu erinevused teistest inimestest ja sarnasused nendega. Iga inimese väärtus. Sallivus. Viisakas käitumine.

Praktilised tööd:

- mõttekaardi koostamine;

- loovtöö: visuaalne pilt iseendast.

Teema: Mina ja tervis

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) toob näited tervist hoidvast käitumisest (hügieen, karastamine, mitmekesine toit, uni ja puhkus ning kehaline aktiivsus) ja selgitab tervist hoidva käitumise vajalikkust;
- 2) nimetab mõningaid haiguste tunnuseid;
- 3) teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi.

Õppesisu

Tervis. Terve ja haige inimene. Tervise eest hoolitsemine. Ravimid. Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, liikumine ja sport. Abi saamise võimalused. Esmaabi.

Praktilised tööd:

- plakati koostamine teemal: tervislik eluviis;
- enda ajakasutuse analüüsi teostamine õpetaja juhendamisel.

Teema: Mina ja minu pere

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kirjeldab enda ja pereliikmete ülesandeid kodus, toob näiteid üksteise abistamisest ja pereliikmetega arvestamisest;
- 2) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas.

Õppesisu

Kodu. Koduarmastus. Perekond. Erinevad pered. Vanavanemad ja teised sugulased. Pereliikmete tegevus ja rollid. Vanemate ja teiste inimeste töö. Kodused tööd. Abivalmidus, kohuse- ja vastutustunne. Kodu traditsioonid. Koduümbrus. Naabrid ja naabruskond. Võõras ümbrus ja võõraga kaasaminek. Ohud kodus ja koduümbruses.

Praktilised tööd:

- mõttekaardi koostamine: minu õigused kohustused kodus, koolis ja lähiümbruses.

Teema: Mina ja Eesti

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) leiab kaardilt Eesti ja kodukoha;
- 2) nimetab Eesti Vabariigi pealinna ja sünnipäeva;
- 3) teab, kes on Eesti Vabariigi president;
- 4) tunneb ära, kirjeldab ja kujutab kodukoha ja Eesti Vabariigi sümbolikat
- 5) teab ja tutvustab oma kodukoha olulisi inimesi ja paiku;
- 6) võrdleb rahvakombeid minevikus ja tänapäeval, nt mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlapäev, jaanipäev jt;
- 7) toob näiteid oma klassis või kodukohas elavate inimeste tavadest ja kommetest;
- 8) selgitab, kuidas õpilane saab ise olla kommete ja tavade hoidja.

Õppesisu

Eesti - minu kodumaa. Eesti teiste riikide seas. Naaberriigid. Kodukoht: küla, vald, linn, maakond. Eesti pealinn. Eesti Vabariigi sünnipäev. Eesti president. Eesti Vabariigi riiklikud, rahvuslikud ja kodukoha sümbolid. Rahvakalendri tähtpäevad.

Praktilised tööd:

- õppekäik kodukoha olulistesse kohtadesse.

Teema: Mina: aeg ja asjad

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) planeerib oma päeva ja nädalat terviseteadlikult;
- 2) toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus hakkama saada;
- 3) sõnastab enda õppimise eesmärged ja seostab neid enda huvidega;
- 4) seostab igapäevavalikuid tuleviku eesmärkidega.

Õppesisu

Aeg. Aja plaanimine. Oma tegevuse kavandamine. Täpsus, lubadused, vastutus ja ausus. Minu oma, tema oma, meie oma. Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste seas.

Praktilised tööd:

- päeva- ja nädalakava koostamine;
- õpimapi sisseseadmine ja koostamine.

3. klass

Teema: Mina

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda;
- 2) teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi;
- 3) nimetab inimeste õigusi ja nendega kaasnevat kohustusi;
- 4) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas.

Õppesisu

Mina. Igaühe individuaalsus ja väärtuslikkus. Mina ja endasse suhtumine. Lapse õigused ja kohustused.

Praktilised tööd:

- mõistekaardi koostamine;
- loovtöö: teemaga seotud plakat.

Teema: Mina ja tervis

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) toob näiteid terviseriskidest ja teab kuidas püsida terve;
- 2) selgitab ja demonstreerib õpituatsioonis esmaabi võimalusi, nt haav, kukkumine, ninaverejooks, põletus, putukapiste;
- 3) teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi.

Õppesisu

Vaimne ja füüsiline tervis. Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, liikumine ja sport. Ohud tervisele ja toimetulek ohuolukorras.

Praktilised tööd:

- probleemülesande lahendus paaris- ja rühmatöös;
- praktiliste tegevuste kaudu esmaabivõimaluste demonstreerimine.

Teema: Mina ja teised

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) toob näiteid käitumisnormidest ja seadustest, mida tal tuleb järgida;
- 2) põhjendab käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust;
- 3) demonstreerib õpituatsioonis üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste täitmist;
- 4) tunneb liikluses turvalisust tagavaid märke ja tähiseid;
- 5) kirjeldab ja demonstreerib turvalisust tagavate liiklusreeglite järgimist;
- 6) märkab liiklusohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning pakub lahendusi turvalisuse tagamiseks;
- 7) teab, et vägivallal on eri vormid;
- 8) selgitab, mida vägivaldne käitumine võib endaga kaasa tuua;
- 9) teab abi saamise võimalusi inimväärikust alandava käitumise puhul, sh kiusamine ja vägivald;
- 10) demonstreerib õpituatsioonis abi saamise ja abistamise võimalusi vägivalla korral;
- 11) selgitab sõpruse, koostöö, üksteise eest hoolitsemise ja üksteise abistamise vajalikkust.

Õppesisu

Minu ja teiste vajadused. Sõbrad ja sõpruse hoidmine. Sallivus. Üksteise eest hoolitsemine ja teiste abistamine. Ausus ja õiglus. Leppimine. Vabandust palumine ja vabandamine. Oma muredest rääkimine ja tunnete väljendamine. Oskus panna end teise inimese olukorda. Keeldumine kahjulikust tegevusest. Hea ja halb käitumine. Südametunnistus. Käitumisreeglid. Käitumise mõju ja tagajärjed. Liiklusreeglid. Mäng ja töö. Õppimine. Kohustetunne ja vastutus. Meeskonnatöö. Tööjaotus.

Praktilised tööd:

- juhtumianalüüsid;
- rollimängud teemaga seotud oskuste demonstreerimiseks;
- liiklusesituatsioonide praktiline lahendamine.

Teema: Mina: teave ja asjad

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loetleb erinevaid teabeallikaid;
- 2) leiab infot erinevatest allikatest;
- 3) võrdleb erinevaid teabeallikaid usaldusväärsuse ja teabe sisu väärtuse poolest;
- 4) kirjeldab meediaga, sealhulgas sotsiaalmeediaga seotud võimalusi ja ohte;
- 5) selgitab ja demonstreerib kokkulepitud reeglite järgimist digivahendite abil teabe otsimisel;
- 6) teab, mis on raha teenimine, säästmine, kasutamine ja laenamine;
- 7) hoiab keskkonda, selgitab keskkonna hoidmise võimalusi, nt jäätmete vähendamine ja sorteerimine, vee ja energia tarbimine.

Õppesisu

Teave ja teabeallikad ning nende kasutamine. Reklaami mõju. Turvaline käitumine meediakeskkonnas. Raha. Raha teenimine, kulutamine ja laenamine. Oma kulutuste plaanimine.

Praktilised tööd:

- töö erinevate teabeallikatega nende usaldusväärsuse hindamise eesmärgil;
- praktiline ülesanne digivahendite abil info leidmiseks.

2.3. II kooliaste

2.3.1. II kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane

1. Teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist.
2. Väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv.
3. Mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajalikkust.
4. On loov ja ettevõtlik.
5. On iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. Teab, et „ei“ ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest.
6. Kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet, üksteise abistamist, sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikatena.
7. Teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid.
8. Mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi.
9. Teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemise väärtust.
10. Mõistab meediat tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest.
11. Mõistab autoriõiguste järgimise vajalikkust.
12. Teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida.
13. Väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele.
14. Teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimese tervisele. Mõistab enda valikute tagajärgi.
15. Mõistab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske, väärtustab tervislikku elu uimastiteta ja teeb tervislikke valikuid.

2.3.2. II kooliastme õpitulemused

II kooliastmes käsitletakse tervise ja suhtlemise teemasid, sealhulgas murdeiga ja kehalised muutused, turvalisus ja riskikäitumine, haigused ja esmaabi, konfliktid ja probleemilahendus, positiivne mõtlemine.

Õpilane:

- 1) teab, et meedia saab mõjutada inimeste tervisekäitumist, toob näiteid;
- 2) toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust;
- 3) toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust;
- 4) selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb;
- 5) toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta;
- 6) selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi;
- 7) nimetab murdeea toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi;
- 8) toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi;
- 9) toob näiteid erinevast arengutempost murdeea;
- 10) selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust;
- 11) mõistab oma võimalusi algatada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest;

- 12) seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga;
- 13) näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi;
- 14) kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist;
- 15) toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia;
- 16) teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib õpituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel;
- 17) toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest;
- 18) demonstreerib õpituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist;
- 19) kirjeldab, millest suhtlemine koosneb;
- 20) eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid;
- 21) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada;
- 22) toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme;
- 23) selgitab konflikti häid ja halbu külgi;
- 24) kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise;
- 25) eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele;
- 26) valib õpituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi;
- 27) lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused;
- 28) toob näiteid meediaga seotud ohtudest;
- 29) selgitab meedia mõju inimese käitumisele ja suhetele;
- 30) mõistab vastutust oma sõnade ja tegude eest, sh sotsiaalmeedias;
- 31) teab, mis on autoriõigused ja et need on seadusega kaitstud, selgitab, miks peab autoriõigusi järgima ja mida võib endaga kaasa tuua autoriõiguste eiramine;
- 32) otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest tervise teemalist infot, järgides autoriõigust;
- 33) märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi;
- 34) teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud, ja tunneb need ära;
- 35) toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus;
- 36) selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid;
- 37) seostab peamisi tervisenäitajaid inimese tervisliku seisundiga (nt unekvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, kehamassiindeks);
- 38) toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist;
- 39) toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist;
- 40) toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumisest;
- 41) selgitab, miks on normid, sh liikluseadus kohustuslik kõigile ning järgib neid;
- 42) demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi;
- 43) kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele;
- 44) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi.

2.3.3. Õpitulemused ja õppesisu klassiti II kooliastmel

5. klass

Teema: Tervis

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid;
- 2) seostab peamisi tervisenäitajaid inimese tervisliku seisundiga (nt unekvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, kehamassiindeks);
- 3) teab, et meedia saab mõjutada inimeste tervisekäitumist, toob näiteid;
- 4) selgitab meedia mõju inimese käitumisele ja suhetele;
- 5) mõistab vastutust oma sõnade ja tegude eest, sh sotsiaalmeedias.

Õppesisu

Tervise olemus: füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis. Tervisenäitajad. Tervist mõjutavad tegurid. Hea ja halb stress. Keha reaktsioonid stressile. Pingete maandamise võimalused. Meedia osa tervisega seotud otsustes. Tervise teemalised veebilehed.

Praktilised tööd: oma pikkuse, kaalu, pulsi määramine.

Teema: Tervislik eluviis

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist;
- 2) toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust; 3) selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust.
- 3) selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust

Õppesisu

Tervisliku eluviisi komponendid. Tervislik toitumine. Tervisliku toitumise põhimõtted. Toitumist mõjutavad tegurid. Kehalise aktiivsuse vormid ja põhimõtted. Päevakava ning töö ja puhkuse vaheldumine. Uni.

Praktilised tööd: unepäeviku täitmine.

Teema: Murdeiga ja kehalised muutused

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) nimetab murdeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi;
- 2) toob näiteid erinevast arengutempost murdeas.

Õppesisu

Murdeiga inimese elukaases. Kehalised ja emotsionaalsed muutused murdeas. Kehaliste muutuste erinev tempo murdeas. Suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine. Suguline küpsus ja soojätkamine.

Praktilised tööd: juhtumite lahendamine rühmatööna.

Teema: Turvalisus ja riskikäitumine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumises; selgitab, miks on normid, sh liiklusseadus kohustuslik kõigile ning järgib neid;

- 2) toob näiteid meediaga seotud ohtudest;
- 3) teab, mis on autoriõigused ja et need on seadusega kaitstud, miks peab autoriõigusi järgima ja mida võib endaga kaasa tuua autoriõiguste eiramine;
- 4) otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest terviseeteemalist infot, järgides autoriõigust;
- 5) kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele;
- 6) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi.

Õppesisu

Turvaline ning ohutu käitumine koolis, kodus ja õues. Eakaaslaste ning meedia mõju tervise ja ohukäitumise valikud tehes; iseenda vastutus. Vahendatud suhtlemine. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused uimastitega seotud situatsioonides. Valikud ja vastutus seoses uimastitega. Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seonduvad riskid tervisele. Oskus öelda „ei“.

Praktilised tööd: juhtumite arutelud; rollimängud.

Teema: Haigused ja esmaabi

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist;
- 2) demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi;

Õppesisu

Levinumad laste ja noorte haigused. Nakkus- ja mittenakkushaigused. Haigustest hoidumine. HIV, selle levikuteed ja sellest hoidumise võimalused. AIDS. Esmaabi põhimõtted. Esmaabi erinevates olukordades. Käitumine õnnetusjuhtumi korral.

Praktilised tööd: praktilised ülesanded esmaabivõtete demonstreerimiseks.

6. klass

Teema: Mina ja suhtlemine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb;
- 2) selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi;
- 3) mõistab oma võimalusi algatada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest;
- 4) seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga.

Õppesisu

Enesesse uskumine. Enesehinnang. Eneseanalüüs. Enesekontroll. Oma väärtuste selgitamine. Praktilised tööd: praktilised harjutused teema põhjalikumaks mõistmiseks.

Teema: Suhtlemine teistega

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kirjeldab, millest suhtlemine koosneb;
- 2) eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid;
- 3) eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele;
- 4) teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud, ja tunneb need ära,

- 5) toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus;
- 6) toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust;
- 7) teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib õpituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel;
- 8) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi;
- 9) toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme.

Õppesisu

Suhtlemise komponendid. Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine. Aktiivne kuulamine. Tunnete

väljendamine. Eneseavamine. Eelarvamused. Kehtestav, agressiivne ja alistuv käitumine. Ei ütlemine ennast ja teisi kahjustava käitumise puhul.

Praktilised tööd: juhtumite lahendamine.

Teema: Suhted teistega

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi;
- 2) toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest;
- 3) demonstreerib õpituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist;
- 4) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatilisel ja suhteid tugevdavalt väljendada.

Õppesisu

Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine. Sallivus enda ja teiste vastu. Hoolivus. Sõprussuhted. Usaldus suhetes. Empaatia. Vastutus suhetes. Kaaslaste mõju ja surve.

Erinevuste ja mitmekesisuse väärtustamine. Isikute iseärasused. Soolised erinevused. Erivajadustega inimesed. Positiivsed jooned ja omadused endas ning teistes, nende märkamine.

Praktilised tööd: teemaga seotud rollimängud.

Teema: Konfliktid ja probleemilahendus

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab konflikti häid ja halbu külgi;
- 2) kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise;
- 3) valib õpituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi;
- 4) näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi;
- 5) lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused;
- 6) kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist;
- 7) toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia.

Õppesisu

Otsustamine ja probleemide lahendamine. Erinevate käitumisviiside leidmine probleeme lahendades. Tagajärgede arvestamine probleemilahenduses. Vastutus otsustamisel. Konfliktide olemus ja põhjused. Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise teed.

Praktilised tööd: juhtumianalüüsid; teemakohased rolli- ja meeskonnamängud.

Teema: Positiivne mõtlemine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta;
- 2) märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi.

Õppesisu

Positiivne mõtlemine. Positiivsed jooned ja omadused endas ning teistes, nende märkamine.

Praktilised tööd: loovtöö mina-pildi visuaalseks kujutamiseks.

2.4. III kooliaste

2.4.1. III kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane

1. Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist.
2. Mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas.
3. Teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse.
4. Väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel.
5. On loov ja ettevõtlik.
6. Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena.
7. Teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv.
8. Teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja heaolu seadustega.
9. Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi.
10. Väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist. Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise.
11. Mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi.
12. Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid.
13. Mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus.
14. Väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes. Oskab leida infot seksuaaltervist puudutavate küsimuste kohta.

2.4.2. III kooliastme õpitulemused

III kooliastmes käsitletakse inimese arengu, turvalisuse, tervise- ja riskikäitumisega seotud teemasid, sh inimese areng ja murdeiga, inimene ja rühm, suhted ja seksuaalsus ning inimene, valikud ja õnn.

Õpilane:

- 1) kirjeldab pärilike ja keskkonnategurite, nt elukeskkonna, ümbritsevate inimeste ja hariduse mõju inimese arengule ja otsustele;
- 2) selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast;
- 3) seostab inimese kasvamist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega;
- 4) selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang;
- 5) toob näiteid teguritest, mis kujundavad minapilti ja enesehinnangut;

- 6) analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus;
- 7) analüüsib inimese võimalusi ja vastutust oma elutee kujundamisel;
- 8) mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, toob näiteid rühma kuulumise ja rühmas suhtlemise olulisusest;
- 9) toob näiteid erinevate rühmade normidest ja reeglitest, mis toetavad ühiselu toimimist;
- 10) analüüsib enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades;
- 11) kirjeldab rühma mõju käitumisele, sh sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes, demonstreerib õpitu olulisust rühma survega;
- 12) toob näiteid seadustest, mis kaitsevad laste õigusi, tervist ja heaolu, ning analüüsib õiguste ja kohustuste seoseid;
- 13) analüüsib laste heaolu mõjutavaid tegureid oma kogukonnas, teeb ettepanekuid, kuidas kogukonnas paremini seista laste heaolu eest;
- 14) teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot;
- 15) analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärsust;
- 16) kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus;
- 17) selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata;
- 18) analüüsib suhtevägivalla avaldumisvormi ja põhjust, teab, kuidas käituda lähisuhtevägivalla korral ning toob näiteid abi saamise võimalustest;
- 19) selgitab seksuaalsuse olemust, inimese seksuaalset arengut ning selle individuaalsust;
- 20) toob näiteid turvalisest seksuaalkäitumisest ja seksuaalõigustest;
- 21) mõistab erineva seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteediga inimeste õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele;
- 22) demonstreerib õpitu olulisust inimväärikust alandavale käitumisele reageerimise viise ja abi saamise võimalusi;
- 23) toob näiteid füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikustest seostest;
- 24) analüüsib tervisekäitumise mõju füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele;
- 25) toob näiteid olulisematest tervisenäitajatest;
- 26) analüüsib enda terviseseisundit tervisenäitajate põhjal ning kavandab vajaduse korral muudatusi eluviisis;
- 27) analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida;
- 28) analüüsib ja toob näiteid eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõjust tervisele ning eristab tervislikke ja ebatervislikke otsuseid igapäevaelus;
- 29) toob näiteid keskkonnateadlikest tegevustest ning rakendab mõnda nendest enda kodukohas või koolis;
- 30) analüüsib kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele;
- 31) analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil;
- 32) demonstreerib õpitu olulisust esmaabi osutamist ja oskab vajaduse korral otsida abi;
- 33) toob esile seksuaalkäitumisega seotud müütide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese tervisekäitumisele;
- 34) analüüsib turvalise seksuaalkäitumise ja abi saamise võimalusi.

2.4.3. Õpitulemused ja õppesisu klassiti III kooliastmel

7. klass

Teema: Inimese areng ja murdeea koht selles

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kirjeldab pärilike ja keskkonnategurite, nt elukeskkonna, ümbritsevate inimeste ja hariduse mõju inimese arengule ja otsustele;
- 2) seostab inimese kasvamist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega;
- 3) selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast.

Õppesisu

Areng ja kasvamine. Arengut ja kasvamist mõjutavad tegurid. Inimese elukaar. Murde- ja noorukiea koht elukaares. Inimene oma elutee kujundajana. Enesekasvatuse alused ja võimalused. Vastutus seoses valikutega. Suguküpsus. Naiselikkus ja mehelikkus. Soorollid ja soostereotüübid. Lähedus suhetes. Sõprus. Armumine. Käimine. Lähedus ja seksuaalhuvi. Vastutus seksuaalsuhtes ja turvaline seksuaalkäitumine

Praktilised tööd: praktiline ülesanne inimese elukaare visuaalseks kujutamiseks.

Teema: Inimene, valikud ja õnn

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang;
- 2) toob näiteid teguritest, mis kujundavad minapilti ja enesehinnangut;
- 3) analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus;
- 4) analüüsib inimese võimalusi ja vastutust oma elutee kujundamisel.

Õppesisu

Minapilt ja enesehinnang. Eneseanalüüs: oma iseloomujoonte, huvide, võimete ja väärtuste määramine. Konfliktide vältimine ja lahendamine. Õnn. Toimetulek iseenda ja oma eluga õnne eeldusena.

Praktilised tööd: loovtöö mina-pildi visuaalseks kujutamiseks.

Teema: Inimene ja rühm

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, toob näiteid rühma kuulumise ja rühmas suhtlemise olulisusest;
- 2) toob näiteid erinevate rühmade normidest ja reeglitest, mis toetavad ühiselu toimimist;
- 3) analüüsib enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades;
- 4) kirjeldab rühma mõju käitumisele, sh sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhtes, demonstreerib õpitu olukorras toimetulekut rühma survega.

Õppesisu

Erinevad rühmad ja rollid. Rollide suhtelisus ja kokkuleppelisus. Reeglid ja normid rühmas. Inimsuhteid toetavad reeglid ja normid. Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. Hoolivus rühmas. Rühma surve ja toimetulek sellega. Sõltumatus, selle olemus. Autoriteet.

Praktilised tööd: dramatiseering rühma toimega tõhusaks toimetulekuks.

Teema: Turvalisus ja riskikäitumine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida;
- 2) analüüsib laste heaolu mõjutavaid tegureid oma kogukonnas, teeb ettepanekuid, kuidas kogukonnas paremini seista laste heaolu eest;
- 3) analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil;
- 4) toob näiteid seadustest, mis kaitsevad laste õigusi, tervist ja heaolu, ning analüüsib õiguste ja kohustuste seoseid.

Õppesisu

Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused, et vältida riskikäitumist: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine, suhtlusoskus. Hakkamasaamine kiusamise ja vägivallaga. Erinevad legaalsed ja illegaalsed uimastid. Uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajaline mõju.

Praktilised tööd: õpiprojekt: noorte uimastitarvitamisega seotud negatiivsete tagajärgede ennetusvõimalused.

8. klass

Teema: Tervis

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) toob näiteid füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikustest seostest;
- 2) analüüsib tervisekäitumise mõju füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele;
- 3) analüüsib kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele;
- 4) teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot;
- 5) analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärsust;
- 6) analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida;
- 7) toob näiteid olulisematest tervisenäitajatest;
- 8) analüüsib enda terviseseisundit tervisenäitajate põhjal ning kavandab vajaduse korral muudatusi eluviisis;
- 9) analüüsib ja toob näiteid eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõjust tervisele ning eristab tervislikke ja ebatervislikke otsuseid igapäevaelus;
- 10) toob näiteid keskkonnateadlikest tegevustest ning rakendab mõnda nendest enda kodukohas või koolis.

Õppesisu

Tervis kui heaoluseisund. Terviseaspektid: füüsiline, vaimne, emotsionaalne ja sotsiaalne tervis. Terviseaspektide omavahelised seosed. Eesti rahvastiku tervisenäitajad. Tervislik eluviis ning sellega seonduvate valikute tegemine ja vastutus. Tegurid, mis mõjutavad tervisele seotud valikuid. Tervisealased infoallikad ja teenused. Tervise infoallikate usaldusväärsus. Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana. Kehaline vormis olek ja sobiva kehalise aktiivsuse valik. Toitumise mõju tervisele. Toitumist mõjutavad tegurid. Vaimne heaolu. Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad. Stress. Stressorid. Stressi kujunemine. Stressiga toimetulek. Kriis, selle olemus. Käitumine kriisiolukorras. Abistamine, abi otsimine ja leidmine.

Praktilised tööd: kehalise aktiivsuse, toitumise ja unepäeviku pidamine.

Teema: Suhted ja seksuaalsus

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata;
- 2) kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus;
- 3) analüüsib suhtevägivalla avaldumisvorme ja põhjusi, teab, kuidas käituda lähisuhtevägivalla korral ning toob näiteid abi saamise võimalustest;
- 4) selgitab seksuaalsuse olemust, inimese seksuaalset arengut ning selle individuaalsust;
- 5) mõistab erineva seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteediga inimeste õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele;
- 6) toob näiteid turvalisest seksuaalkäitumisest ja seksuaalõigustest;
- 7) analüüsib turvalise seksuaalkäitumise ja abi saamise võimalusi;
- 8) toob esile seksuaalkäitumisega seotud müütide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese tervisekäitumisele.

Õppesisu

Sotsiaalne tervis ja suhted. Suhete loomine, säilitamine ja katkemine. Suhete väärtustamine. Armastus. Seksuaalsuse olemus: lähisuhted, seksuaalidentiteet, seksuaalne nauding, soojätkamine, seksuaalne areng. Seksuaalne orientatsioon. Soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele. Seksuaalvahekord. Turvaline seksuaalkäitumine. Rasestumisvastased meetodid. Seksuaalõigused. Seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine. HIV ja AIDS. Abi ja nõu saamise võimalused.

Praktilised tööd: praktiline ülesanne: kondoomi kasutamine.

Teema: Turvalisus ja riskikäitumine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) demonstreerib õpituatsioonid inimväärikust alandavale käitumisele reageerimise viise ja abi saamise võimalusi;
- 2) analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil;
- 3) demonstreerib õpituatsioonid esmaabi osutamist ja oskab vajaduse korral otsida abi.

Õppesisu

Levinumad riskikäitumise liigid. Riskikäitumise mõju inimese tervisele ja toimetulekule. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul. Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile. Uimastitega seonduvad vääruskumused. Uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid. Sõltuvuse kujunemine. Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades.

Praktilised tööd: esmaabi osutamisega seotud praktilised ülesanded.

3. Ajalugu

3.1. Õppeaine kirjeldus

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet.

Ajaloo õppimist alustatakse sissejuhatusest ainesse. Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilasi suunatakse uurima, teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetusega alustades lähtutakse huvi äratamisest, õpitava õpilasele tähenduslikuks tegemisest.

Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatava algõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Ainekavas eraldi esitatud Eesti ajaloo teemasid käsitletakse põhjalikult ja süsteemselt ning tõmmatakse paralleele maailma ajalooga. Käsitluse põhimõte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloost, kus on oluline luua käsitletava teema ja paikadega isiklik seos.

Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Põhikoolis tähtsustatakse õpilasele jõukohast, inimesekeskset ajalookäsitlust, eluolu ja kultuuri teiste ajalooõpetuse dimensioonide ees. Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajalooperioodidest tervikpildi kujunemist. Tähtis on luua seosed mineviku ning nüüdisaja ajaloosündmuste ja nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsimusi, Eesti iseseisvuse ning selle kaitsmise ning teisalt võõrvallutuste mõju erinevatel perioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning kõiki inimsusevastaseid kuritegusid.

Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline lõiming ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest.

Ajalooõpetuse kaudu laiendatakse teadmisi, omandatakse ajaloolist sõnavara ja kujundatakse erinevaid oskusi:

- 1) oskus orienteeruda ajas ning analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus;
- 3) ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastamise oskus;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemine oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades; koostöö- ja konfliktilahendusoskus;

6) allikaanalüüs ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise ja hindamise oskus, suulise ja kirjaliku eneseväljenduse ning IT-vahendite kasutamise oskus.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning seda tehakse erinevate õppeteemade ja õppemeetodite kaudu. Oskuste saavutatuse taset kirjeldatakse ajaloo õpetamise eesmärkidena kooliastmeti.

Ajalootundides tutvustatakse õpilastele erinevaid ajalookäsitusi ja avatakse nende kujunemisetagamaid. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ja ajalooürija seisukohast, tuleb kujundada kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrrelda ajaloosündmuste ja nähtuste käsitlemist erinevates allikates.

Sissejuhatava ajalooõpetuse kaudu tehakse tutvust minevikuga õpilasele tähenduslikus ja arusaadavas vormis, äratatakse õpilaste huvi mineviku vastu, õpitakse märkama ja ära tundma minevikujälgi – ajalooallikaid – ja mõistma, et ajalugu ongi meie kõigi ühine lugu. Alustatakse ajas orienteerumise oskuse kujundamisega, nn suure pildi loomisega, mida pidevalt uute teadmistega täiendatakse. See aitab õpilastel paigutada oma ajaloo teadmised korrastatult konteksti, ajaloolisesse aega, näha oleviku seoseid mineviku ja tulevikuga, näha ja hinnata minevikku ajalooliselt oma ajastu kontekstis. Seejärel õpitakse mõistma, et jutustus minevikust on kellegi tõlgendus, mitte mineviku täpne kirjeldus. Õpitakse küsima, kas erinevad vaatenurgad ja arusaamad on olemasoleva tõendusmaterjali ja senise uurimisseisu alusel võrdselt asjakohased. Ajalooõpetus peab olema avatud muutuste raamistik, erinevaid narratiive toetav, mis vastab erinevatele küsimustele ja kohaneb uute eeldustega. Õpilased õpivad mõistma, et erinevast positsioonist vaadates võib minevikku tõlgendada erinevalt, õpivad eristama propagandistlikke tõlgendusi ja mõistavad, et kõik allikad ei ole võrdselt usaldusväärsed ning kõik tõlgendused ei ole asjakohased. Püsivalt tuleb pöörata tähelepanu õpioskuste arendamisele. Ainekava annab õpetajale vabaduse otsustada teemade käsitlemise sügavuse üle.

3.2. II kooliaste

3.2.1. II kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane

1. Teab, ajaloo periodiseerimise põhimõtteid ning et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline.
2. Teab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed.
3. Kasutab ajaloomõisteid kontekstis.
4. Teab näiteid kodukoha minevikust.
5. Teab, et Eesti ei ole alati olnud iseseisev ning teab olulisi sündmusi ja isikuid Eesti omariikluse kujunemisloos.
6. Mõistab, kuidas kujunes inimasustus.
7. Mõistab, et teadus ja tehnika on pidevas arengus ja mõjutavad inimesi ning ühiskonnaelu.
8. Oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ning saab aru, et erinevast rollist vaadates on maailm erinev.
9. Teab, et eri aegadel on ühiskonnas olnud erinevad väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis.
10. Teab, mis tunnused on iseloomulikud demokraatlikele ja mittedemokraatlikele ühiskonnavormidele ajaloos.

11. Teab, millist liiki allikatest saab mineviku kohta teavet ja milliste tunnuste järgi saab allikate usaldusväärsust hinnata.
12. Teab näiteid kodukoha kultuuripärandist, olulisi inimesi ja nende rolli kodukoha kultuuriloos.
13. Märkab ja väärtustab minevikupärandit Eestis ja mujal.
14. Teab, kuidas meditsiin ja inimeste teadmised tervisest on aja jooksul muutunud.
15. Teab näiteid, kuidas inimkond on minevikus keskkonda mõjutanud.

3.2.2. II kooliastme õpitulemused

II kooliastmes alustatakse ajalooõpinguid algõpetusest, mille raames õpitakse tundma ajaarvamist ja allikaid, tehakse tutvust ajalooasunduste, isikute ja eluoluga minevikus. Käsitletakse valitud näiteid muinas- ja vanaajast, vanadest idamaadest, Vana-Kreeka ja VanaRooma ajaloost.

Õpilane:

- 1) kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt: e.Kr., p.Kr, sajand, aastatuhat jt;
- 2) teab, et ajalooallikad jagunevad suulisteks, esemelisteks, kirjalikeks ja audiovisuaalseteks ning toob nende kohta näiteid;
- 3) iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust;
- 4) kasutab perekonnaloost uurimisel eritüübilisi allikaid;
- 5) teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele, põhjendab oma valikut;
- 6) paigutab ajateljele isikliku elu sündmusi, ajalooasundusi ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid;
- 7) toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloo ning isiklikus elus;
- 8) kirjeldab ajalooasunduse näitel põhjuse ja tagajärje seost;
- 9) kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis;
- 10) teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust;
- 11) nimetab Eesti iseseisvumisega seotud sündmusi ja isikuid;
- 12) teab mõnda inimeste ajaloolist asulat, kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise põhjust;
- 13) kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat;
- 14) toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu;
- 15) nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust;
- 16) teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi;
- 17) teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas;
- 18) nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;
- 19) toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised;
- 20) toob näiteid ravivõtete ja tervishoiu kohta eri aegadel;
- 21) toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus.

3.2.3. Õpitulemused ja õppesisu klassiti II kooliastmel

5. klass

Teema: Ajaarvamine ja ajalooallikad

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt: eKr, pKr, sajand, aastatuhat jt;

- 2) paigutab ajateljele isikliku elu sündmusi, ajaloosündmusi ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid;
- 3) teab, et ajalooallikad jagunevad suulisteks, esemelisteks, kirjalikeks ja audiovisuaalseteks ning toob nende kohta näiteid;
- 4) iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust;
- 5) kasutab perekonnaloo uurimisel eritüübilisi allikaid.

Õppesisu

Ajaarvamisega seotud mõisted: eKr, pKr, sajand, aastatuhat, ajatelg, Rooma number, araabia number. Ajaloo perioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu. Ajalugu ja ajalooallikad. Allikate tõlgendamine: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, muuseum ja arhiiv. Ajatelg.

Praktilised tööd:

- töö erinevate allikatega;
- ajajoone koostamine.

Teema: Ajaloosündmused, ajaloolised isikud ja eluolu

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust;
- 2) toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus;
- 3) kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost;
- 4) teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas;
- 5) kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat;
- 6) toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu;
- 7) nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;
- 8) toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus;
- 9) toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu;
- 10) kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis;
- 11) nimetab Eesti iseseisvumisega seotud sündmusi ja isikuid;
- 12) toob näiteid ajaloomälestisest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised.

Õppesisu

Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud kodukohas, Eestis, Euroopas ning maailmas. Elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal, eluolu, tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas. Elu muinasajal. Eluolu keskajal. Eesti 16.-18. sajandi sõdade perioodi. Eluolu uusajal. Rahvuslik ärkamisaeg. Eesti iseseisvumine. Iseseisev Eesti kahe maailmasõja vahel. Eesti ja Teine maailmasõda. Nõukogude aeg. Iseseisvuse taastamine. **Mõisted:** Vaarao, püramiid, tempel, jumalad, preester. Linnriik, demokraatia, ori, komöödia, tragöödia. Vabariik, ääremaa, Piibel, Evangeelium, jünger, kristlased. Koodeks, mosaiik, tseremoonia, Islam, moslemid. Koraan. Rüütel, rüütliturniir, raudsärk, loss. Suurvürst, varjaag. Ristisõjad. Kroonika. Liivimaa. Kroonimine. Meister, gild. Koloonia. Luteriusk. Keiser, bojaar. Revolutsioon, terror. Diktaator. President, osariik. Pseudonüüm. Esimene Maailmasõda. Kommunistlik ühiskond. Vabadussõda. Okupatsioon. Teine Maailmasõda. Sõjalised kuriteod, natsism, fašism. Kolhoos, isikukultus. Nõukogude Eesti, «metsvennad», deportatsioon. Balti kett, Laulav Revolutsioon, taasiseseisvumine.

Praktilised tööd:

- õppekäik kodukohaga seotud muinasaja asustusega tutvumiseks;
- õppekäik kodukohaga seotud kultuurimälestise juurde;
- keskaja temaatikaga seotud õppekäik;
- õppekäik: Vabaõhumuuseumi külastamine;

- töö ajalookaartidega;
- töö kontuurkaardiga;
- ajajoone koostamine;
- töö erinevate ajalooallikatega.

6 klass

Teema: Muinasaeg

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele, põhjendab oma valikut;
- 2) kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt;
- 3) toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu;
- 4) kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis;
- 5) teab mõnda inimeste ajaloolist asulat, kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise põhjust;
- 6) teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust;
- 7) toob näiteid ravivõtete ja tervishoiu kohta eri aegadel.

Õppesisu

Muinas- ja vanaaja periodiseerimine. Muinasaja arengujärkude üldisloomustus: kiviaja inimese tegevusalad, põlluharimise algus, loomade kodustamine, käsitöö areng, metallide kasutusele võtmine. Eesti muinasaja üldisloomustus, Pulli, Kunda. Muinasaegsed mälestised – kalmed ja asulakohad – ning arheoloogilised leiud. Kodukoha inimasustus muinasajal.

Praktilised tööd:

- töö kaardiga;
- ajajoone koostamine;
- pildi analüüs;
- võrdleva tabeli koostamine;
- ideekaardi koostamine;
- õppekäik kooli või kodukoha ümbruses.

Teema: Vanad Idamaad

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus;
- 2) nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust;
- 3) toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu;
- 4) nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos; kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis;
- 5) toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos;
- 6) teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas;
- 7) toob näiteid ravivõtete ja tervishoiu kohta eri aegadel.

Õppesisu

Vanaaja sisu ja üldisloomustus: ajalised piirid, looduslikud olud. Vana-Egiptuse riigikorraldus, eluolu, religioon, kultuurisaavutused. Vaaraod Thutmosis III, Ramses II, Tutankhamon. Mesopotaamia, sumerite linnriigid, leiutised (ratas, potikeder), Hammurabi seadused, eluolu,

religioon, kultuurisaavutused. Iisraeli ja Juuda riik, ainujumala usk, Vana Testament, kümme käsku. Vana-India ja Vana-Hiina.

Praktilised tööd:

- töö kaardiga;
- ajajoone koostamine;
- pildi analüüs;
- võrdleva tabeli koostamine;
- ideekaardi koostamine.

Teema: Vana-Kreeka

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis;
- 2) toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos;
- 3) teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi;
- 4) kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat;
- 5) toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised;
- 6) nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;
- 7) teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist;
- 8) iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust;
- 9) toob näiteid ravivõtete ja tervishoiu kohta eri aegadel.

Õppesisu

Vanim kõrgkultuur Euroopas. Kreeka loodus ja rahvastik, Kreet ja Mükeene kultuur. Kreeka linnriigid. Ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ning Spartas. Linnriikide nõrgenemine ja alistamine Makedooniale. Aleksander Suure sõjaretk ning maailmariigi tekkimine. Vana-Kreeka kultuur ja religioon, eluolu ja mütoloogia. Olümpiamängud. Homerose kangelaseepika, ajalookirjutus, teater, kunst, arhitektuur, skulptuur, vaasimaal. Vana-Kreeka kultuuri tähtsus.

Praktilised tööd:

- töö kaardiga;
- ajajoone koostamine;
- pildi analüüs;
- võrdleva tabeli koostamine;
- ideekaardi koostamine.

Teema: Vana-Rooma

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;
- 2) kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis;
- 3) paigutab ajatelejele ajaloosündmusi, kasutades õigesti ajaühikuid, lahendab ajateleje abil ülesandeid;
- 4) kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost;
- 5) teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonna;
- 6) toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu;
- 7) toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised;
- 8) toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus;
- 9) toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos;
- 10) teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele;

11) toob näiteid ravivõtete ja tervishoiu kohta eri aegadel.

Õppesisu

Rooma riigi tekkimine, looduslikud olud, kuningad. Rooma Vabariigi algus ja ühiskondlik korraldus. Rooma võimu laienemine Vahemere maades. Hannibal, Caesar, vabariigi lõpp. Rooma keisririigi ühiskondlik korraldus. Augustus, Rooma impeerium ja selle lõhenemine. Vana-Rooma kultuur, kunst ja arhitektuur, rahvas ja eluolu, avalikud mängud. Ristiusu teke, Uus Testament.

Praktilised tööd:

- töö kaardiga;
- ajajoone koostamine;
- pildi analüüs;
- võrdleva tabeli koostamine.

3.3. III kooliaste

3.3.1. III kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane

1. Eristab ajalooperioode ning iseloomustab neid põhitunnuste kaudu.
2. Mõistab ajaloosündmuste tähenduslikkust, toob esile sündmuste ja protsesside põhjusi ja tagajärgi ning jätkuvuse ja muutuste näiteid.
3. Seostab kodukoha ajalugu Eesti ja Euroopa ajalooga, teab Eesti ajaloo pöördepunkte.
4. Mõistab Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa ajaloo taustal.
5. Mõistab tänapäeva Euroopa ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu ja arengut ning riikide mõju maailmas.
6. Analüüsib inimeste igapäevaelu ja ühiskonnaelu muutumist ning linnade tähtsuse kasvu.
7. Mõistab teaduse ja tehnika arengu mõju inimeste eluviisile ja ühiskonnaelu valdkondadele.
8. Mõistab kolonialismi ja rahvastikurände põhjusi ja tagajärgi minevikus ja tänapäeval globaalse ajaloo perspektiivis.
9. Analüüsib inimese sotsiaalseid ja ühiskondlikke rolle minevikus ja tänapäeval, individuaalse eneseteostuse piiranguid ja võimalusi lähtuvalt ühiskonna arengust.
10. Mõistab, kuidas on kujunenud ja toimunud demokraatlik ühiskond minevikus, võrreldes tänapäevaga.
11. Mõistab, kuidas inimese käsitus on ajas muutunud.
12. Kogub ajalooalast informatsiooni, töötab eritüübiliste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt, teeb informatsiooni põhjal järeldusi.
13. Eristab poliitilisi õpetusi, teab nende kujunemislugu.
14. Analüüsib kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ja mõistab üksikisiku rolli kultuuripärandi kandjana.
15. Analüüsib inimese tervisekäitumise muutumist ajaloos.
16. Mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju ajaloos

3.3.2. III kooliastme õpitulemused

III kooliastmes käsitletakse valitud näiteid keskajast, uusajast ja olulisemaid suundumusi lähiajalooos.

Õpilane:

- 1) iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode;

- 2) nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid;
- 3) toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;
- 4) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;
- 5) selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;
- 6) analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis;
- 7) analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel;
- 8) selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu;
- 9) selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloo;
- 10) toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi;
- 11) võrdleb etteantud kriteeriumide põhjal elukorraldust maal ja linnas;
- 12) toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi;
- 13) toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest, annab kolonialismile hinnangu erinevast perspektiivist;
- 14) analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel;
- 15) teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid demokraatia arengust antiikajast tänapäevani;
- 16) iseloomustab nüüdisaja demokraatlikku ühiskonda mõne riigi näitel;
- 17) loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest;
- 18) kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid hariduse, tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest;
- 19) toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast eri ajastutel;
- 20) analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist;
- 21) teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;
- 22) iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas, analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale tänapäeval;
- 23) tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval;
- 24) kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda;
- 25) analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;
- 26) toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist;
- 27) märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda;
- 28) selgitab, kuidas igal inimesel on võimalik olla traditsioonide hoidmise kaudu kultuuripärandi kandja;
- 29) märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;
- 30) teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel;
- 31) selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud;
- 32) selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega.

3.3.3. Õpitulemused ja õppesisu klassiti III kooliastmel

7. klass

Keskaeg ja varauusaeg

Teema: Maailm keskajal 476–1492

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode;
- 2) toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;
- 3) toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärge;
- 4) analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel;
- 5) kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest;
- 6) teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;
- 7) toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist;
- 8) märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;
- 9) analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel;
- 10) analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;
- 11) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;
- 12) selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;
- 13) analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist;
- 14) loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest.

Õppesisu

Keskaegse maailmapildi mõju maailma ajaloole, keskaja ühiskonna üldiseloomustus ja periodiseering. Läänikord, eluolu. Kiriku ja kultuuri osa keskajal, ristiusu õpetuse alused, ristisõjad, keskaja ülikoolid ja teadus, romaani ja gooti stiil. Frangi riik, Frangi riigi teke, riik Karl Suure ajal, Frangi riigi jagunemine, kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa. Araablased. Araabia ühiskond, Muhamed. Islam, araabia kultuur ja selle mõju Euroopale. Bütsants, Bütsantsi tugevuse põhjused, Justinianus I, Vana-Vene riik. Linnad ja kaubandus, linnade teke ja eluolu, hansakaubandus Põhja-Euroopas, tsunftikord, linnade valitsemine. Põhja-Euroopa ja Eesti. Skandinaavia eluviis ja ühiskond, viikingite retked. Eesti keskajal, eluolu muinasaja lõpus. Muinasmaakonnad, muistne vabadusvõitlus ja ristiusustamine, ühiskonna struktuur. Valitsemine, Liivi Ordu. Linnad. Keskaja ühiskond Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa näitel. Saksa-Rooma keisririik, parlamendi kujunemine Inglismaal, Prantsusmaa ühendamise. Eluolu keskajal. Asustus, tegevusalad ja eluolu kodukohas muinasaja lõpul.

Praktilised tööd:

- töö kaardiga;
- ajajoone koostamine;
- pildi analüüs;
- ideekaardi koostamine;
- võrdlustabeli koostamine;
- posterit koostamine.

Teema: Maailm varauusajal 1492–1600

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu;
- 2) toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest, annab kolonialismile hinnangu erinevast perspektiivist;
- 3) toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi;
- 4) analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel;
- 5) loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest;
- 6) selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud.

Õppesisu

Ühiskond varauusajal, tehnoloogia, uue maailmapildi kujunemine. Tehnoloogia areng, majandussuhted, humanism, kujutav kunst, Leonardo da Vinci. Suured maadeavastused. Ameerika avastamine, maadeavastuste tähendus Euroopale ja Euroopa mõju avastatud maades. Reformatsioon Saksamaal. Martin Luther. Eesti 16. sajandil, reformatsioon, haldusjaotus ja linnad. Liivi sõja põhjused ja tagajärjed. Renessanss ja humanism.

Praktilised tööd:

- töö kaardiga;
- ajajoone koostamine;
- pildi analüüs;
- ideekaardi koostamine;
- õppekäik kodukohas või selle läheduses, mis on seotud keskaja temaatikaga.

8. klass

Uusaeg

Teema: Maailm 1600–1815

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode;
- 2) toob allikate abil esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;
- 3) analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist;
- 4) analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel;
- 5) kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda;
- 6) loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest;
- 7) selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu;
- 8) teab demokraatia arengust antiikajast tänapäevani;
- 9) toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi;
- 10) tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval;
- 11) selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;

- 12) märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda;
- 13) nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid;
- 14) analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;
- 15) toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast eri ajastutel.

Õppesisu

Uusaja ühiskonna põhijooned Euroopas, absolutismi kujunemine, Louis XIV, valgustusfilosoofia, Inglise kodusõda ja restauratsioon, Inglismaa ja Prantsusmaa, 18. sajandi valgustatud absolutism Preisimaa näitel, Friedrich II. Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus, valitsemine, keskvõim ja aadli omavalitsus, Balti erikord, Põhjasõda, Peeter I, Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil, muutused majanduses ja poliitikas, vaimuelu (religioon, haridus, kirjasõna). USA iseseisvumine, Iseseisvussõda, USA riiklik korraldus. Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu. Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg, Napoleoni reformid, Viini kongress ja poliitilised muutused Euroopa kaardil Vestfaali rahu ning Viini kongressi tulemusena, Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähtsus Euroopa ajaloo. Kultuur: barokk, klassitsism. Asustus ja eluolu paikkonnas 17.–18. sajandil.

Praktilised tööd:

- töö erinevate allikatega (kaart, pilt, karikatuur, tekst);
- ajajoone koostamine;
- võrdleva tabeli koostamine;
- ideekaardi koostamine;
- 17.-18. sajandist pärit kultuuriobjekti tutvustamine.

Teema: Maailm 1815–1918

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloo mõne riigi näitel;
- 2) analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;
- 3) selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud;
- 4) iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas, analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatialle, rahvuslusele tänapäeval;
- 5) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;
- 6) toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest, annab kolonialismile hinnangu erinevast perspektiivist;
- 7) selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega;
- 8) analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis;
- 9) toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist;
- 10) märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda;
- 11) märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;
- 12) toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;

- 13) toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide ja revolutsiooni teel, analüüsib nende protsesside erinevusi;
- 14) selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;
- 15) teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel;
- 16) toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast eri ajastutel.

Õppesisu

Industriaalühiskonna kujunemine, tööstuslik pööre, vabrikutootmine, linnastumine, industriaalühiskonna sotsiaalne pale, 19. sajandi poliitilised õpetused. Rahvuslus ja rahvusriigid, rahvusluse kasv Euroopas, rahvusriigi loomine Saksamaa näitel, Saksa keisririik. Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul, Vene impeeriumi äärealade poliitika, talurahvaseadused, rahvuslik ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused, venestusaeg, 1905. aasta revolutsiooni tagajärjed. Esimene maailmasõda, uue jõudude vahekorra kujunemine Euroopas, sõja põhjused, kulg ja tagajärjed, maailmasõja mõju Eestile. Eesti iseseisvumine: autonoomiast Vabadussõjani. Kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul: eluolu, ajakirjandus, seltsiliikumine, sh kodukohas.

Praktilised tööd:

- töö erinevate allikatega (kaart, pilt, karikatuur, tekst sh dokument);
- ajajoone koostamine;
- võrdleva tabeli koostamine;
- ideekaardi koostamine;
- näituse külastamine.

9. klass

Lähiajalugu

Teema: Maailm kahe maailmasõja vahel 1918–1939

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloo;
- 2) teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;
- 3) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;
- 4) toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;
- 5) toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi;
- 6) analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis;
- 7) iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas, analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale tänapäeval;
- 8) tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval;
- 9) teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja 10) toob näiteid demokraatia arengust antiikajast tänapäevani;
- 11) selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega;
- 12) teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel;
- 13) toob näiteid erinevate ajastute kultuurist;

- 14) analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;
- 15) märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;
- 16) märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda;
- 17) võrdleb etteantud kriteeriumide põhjal elukorraldust maal ja linnas;
- 18) iseloomustab nüüdisaja demokraatlikku ühiskonda mõne riigi näitel;
- 19) toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast eri ajastutel;
- 20) selgitab, kuidas igal inimesel on võimalik olla traditsioonide hoidmise kaudu kultuuripärandi kandja.

Õppesisu

Rahvusvaheline olukord, Pariisi rahukonverents, poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda, Versailles' süsteem. Rahvasteliidu tegevus ja mõju, sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas. Maailmamajandus, ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed. Demokraatia ja diktatuuri põhijooned. Demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel, autoritarism Itaalia näitel, totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel. Eesti Vabariik, Vabadussõda, Asutav Kogu, maareform ja põhiseadus, demokraatliku parlamentarismi aastad, vaikiv ajastu, majandus, kultuur ja eluolu, välispoliitika. Kultuur ja eluolu kahe maailmasõja vahel, uued kultuurinähtused, teadus, tehnika areng, aatomiuuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja film, kirjandus ja kunst, uued propagandavahendid. Kultuur ja eluolu paikkonnas 20. sajandi algul.

Praktilised tööd:

- töö erinevate allikatega (kaart, pilt, karikatuur, plakat, tekst sh dokument);
- ajajoone koostamine;
- võrdleva tabeli koostamine.

Teema: Teine maailmasõda 1939–1945

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;
- 2) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;
- 3) analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel;
- 4) toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi;
- 5) analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel;
- 6) analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist.

Õppesisu

Rahvusvaheline olukord. Lääneriikide järeleandmised Saksamaale. München. MRP. Sõjategevuse üldiseloomustus, sõja algus ja lõpp, sõdivad pooled. Sõjategevus, rinded: Idarinne, Läänerinne, Vaikse Ookeani ja Põhja-Aafrika piirkond. Holokaust, ÜRO asutamine. Eesti Teise maailmasõja ajal, baaside ajastu, iseseisvuse kaotamine, juuniküüditamine, sõjategevus Eesti territooriumil, Nõukogude ja Saksa okupatsioon. Teise maailmasõja mõjud paikkonnas.

Praktilised tööd:

- töö erinevate allikatega (kaart, foto, film, pilt, karikatuur, plakat, tekst sh dokument);
- ajajoone koostamine;
- võrdleva tabeli koostamine;
- ideekaardi koostamine;
- näituste külastamine;

- õppekäik kodukohas asuvasse Teise maailmasõjaga seotud paika.

Teema: Maailm pärast Teist maailmasõda 1945–2000

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;
- 2) selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajalooos;
- 3) analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel;
- 4) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ja põhjendab seda;
- 5) analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist;
- 6) iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode;
- 7) kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid hariduse, tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest;
- 8) toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast eri ajastutel;
- 9) märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda;
- 10) analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile;
- 11) mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;
- 12) toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist;
- 13) teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;
- 14) selgitab, kuidas igal inimesel on võimalik olla traditsioonide hoidmise kaudu kultuuripärandi kandja;
- 15) selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;
- 16) iseloomustab nüüdisaja demokraatlikku ühiskonda mõne riigi näitel;
- 17) selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega;
- 18) märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;
- 19) mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga.

Õppesisu

Külm sõda, külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid, kriisid ja sõjad. Läänemaailm USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel. USA ühiskond, sisepoliitika, ühiskondlikud liikumised, välispoliitika. Saksamaa Liitvabariigi majanduse areng, Ida- ja Lääne-Saksamaa suhted. Kommunistlikud riigid, kommunistliku süsteemi teke. NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon. Eesti Nõukogude okupatsiooni all, piiride muutumine, repressioonid, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, poliitiline juhtimine, kultuur ja eluolu. Kommunistliku süsteemi lagunemine, perestroika ja glasnost, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Saksamaa ühinemine. Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine. Laulev revolutsioon, Balti kett, põhiseadusliku korra taastamine. Maailm alates 1990. aastaist, üldülevaade, Euroopa Liidu laienemine, NATO laienemine, uued vastasseisud. Kultuur ja eluolu 20. sajandi teisel poolel. Teaduse ja tehnika areng, aatomiuringud, infotehnoloogia, massikultuur, naine ja ühiskondlik elu, muutused mentaliteedis. Poliitilised liikumised, kultuur ja eluolu ning ajalooline mälu ja mäluasutused kodukohas.

Praktilised tööd:

- töö erinevate allikatega (kaart, pilt, foto, film, video, plakat, karikatuur, tekst sh dokument);
- ajajoone koostamine ;

- võrdleva tabeli koostamine;
- ideekaardi koostamine;
- näituste külastamine;
- mälestuste kogumine.

4. Ühiskonnaõpetus

4.1. Õppeaine kirjeldus

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel arendada ettevõtlikkust ning kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ja hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes (ajaloos, geograafias, inimeseõpetuses jt) õpituga, olles aluseks elukestvatele õppele. Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majanduse, poliitika ja õigusega), ent ka suhteid erinevate sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega, lähtudes oma huvidest ja võimalustest. Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, sh ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, vabadus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonda, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikide maailma riikide elatustase ei ole võrdne ja maailmas on palju vaesust ning paljude inimeste materiaalne heaolu on võimalikuks saanud looduse ja tuleviku arvelt jne.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Tähtsal kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste kujunemine, mis aitab õpilasel ühiskonnas toime tulla. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi.

I kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekava. II. ja III. kooliastmes õpitakse ühiskonnaõpetust eraldi aina. II. kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade kooseksisteerimisele. Käsitelu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht.

III kooliastmes käsitletakse riiklike institutsioonide funktsioone ja toimimispõhimõtteid. Riigivalitsemisega tutvudes käsitletakse põhiseaduslikke institutsioone. Oluline on pöörata tähelepanu kodanikuõigustele ning poliitika avaldumisele igapäevaelus. Majandusteemade käsitlemine III. kooliastmes keskendub isiklikule majandamisele, ettevõtlusele, riigi majanduse reguleerimisele ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele. Ainet käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seostatult.

Õppeprotsessis on oluline koht uurimuslikel õpivõtetel, mille toel omandavad õpilased probleemide seadmise, hüpoteeside sõnastamise, töö kavandamise ja korraldamise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused, esitades materjale nii suuliselt kui ka kirjalikult ning kasutades näitlikustamiseks mitmesuguseid visuaalseid vorme ja võimaluse korral rakendatakse seda praktikas, nt demokraatia koolis, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus kodukohas jm.

Aktiivseks kodanikuks olemine tähendab kodanike kaasatust laiemalt, mitte ainult hääletamist valimistel. See avardab ka ühiskonnaõpetuse praktilise õppe võimalusi noorte jaoks, kes pole veel hääleõiguslikud (nt õpilaste võimekuse piires koolielu korraldamises, tarbijahariduses, kodanikualgatuses).

Õppes kasutatakse tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi.

4.2. II kooliaste

4.2.1. II kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane

1. Teab kodukohas kodanikuühendusi ja -algatusi.
2. tegutsevad Teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi.
3. Teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma.
4. Mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat.
5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti.
6. Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust.
7. Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata.
8. Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi.
9. Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja.
10. Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti.
11. Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada.
12. Käitub teadliku tarbijana.

4.2.2. II kooliastme õpitulemused

II kooliastmes käsitletakse sotsiaalseid suhteid, vabatahtliku tegevuse võimalusi ja tähtsust, demokraatia põhimõtteid, toimimist ja õpilase võimalusi selles osaleda ning töö ja tarbimise teemasid.

Õpilane:

- 1) teab Läänemere-äärseid riike ja näitab neid kaardilt;
- 2) esitab positiivseid ja negatiivseid näiteid riikidevahelisest koostööst või selle puudumisest;
- 3) toob näiteid koostööst oma kogukonnas: kodanikuühendused ja -algatused, noorte organiseeritud koostöövormid;
- 4) loetleb kodukohas lahendamist vajavaid probleeme ja pakub neile lahendusi;
- 5) leiab eakohaseid võimalusi eneseteostuseks kogukonna liikmena;
- 6) nimetab inimõigusi ja selgitab nende olulisust;
- 7) nimetab lapse õigusi ja kohustusi, märkab laste õiguste rikkumist ja otsib vajaduse korral abi;
- 8) toob näiteid, kuidas inimeste õigused on seadusega kaitstud;
- 9) kaitseb seisukohta, et keegi ei ole seadustest kõrgemal;
- 10) kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis, selgitades õpilasesinduse rolli koolielu kujundamisel;
- 11) osaleb oma klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades;
- 12) leiab ja võrdleb erinevatest allikatest pärit infot;

- 13) selgitab fakti ja arvamuse erinevust, toob näiteid;
- 14) kasutab viitamist nõuetekohaselt;
- 15) tunneb ära ja toob näiteid kultuurikonfliktide ja kultuurilise diskrimineerimise kohta;
- 16) mõistab, et inimesed võivad näha maailma erinevalt;
- 17) toob näiteid erinevatest kultuurinähtustest, millega ta on kokku puutunud;
- 18) toob näiteid, milliste tunnuste põhjal saab inimene end kultuuriliselt määratleda;
- 19) toob näiteid isikut tõendavate dokumentide õigest ja valest kasutamisest;
- 20) loetleb tervise- ja turvalisuseohtusid, oskab ohu korral abi otsida;
- 21) nimetab ohtusid internetis ja selgitab, kuidas end nende eest kaitsta, käitub ohutult;
- 22) teab internetipanga ja pangakaardi kasutamise seotud ohtusid ja käitub turvaliselt;
- 23) oskab oma aega ja tegevusi planeerida;
- 24) toob näiteid erinevatest seaduslikest rahateenimise võimalustest;
- 25) koostab eelarve etteantud piirides;
- 26) kirjeldab säästmise võimalusi igapäevaelus, toob näiteid;
- 27) selgitab näidete põhjal vajaduste, soovide ja võimaluste erinevusi.

4.2.3. Õpitulemused ja õppesisu klassiti II kooliastmel

6. klass

Teema: Inimesed meie ümber, kogukonnad; Euroopa riigid ja rahvad; kultuurilised erinevused ja sallivus

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab Läänemere-äärseid riike ja näitab neid kaardilt;
- 2) esitab positiivseid ja negatiivseid näiteid riikidevahelisest koostööst või selle puudumisest;
- 3) tunneb ära ja toob näiteid kultuurikonfliktide ja kultuurilise diskrimineerimise kohta;
- 4) mõistab, et inimesed võivad näha maailma erinevalt;
- 5) toob näiteid erinevatest kultuurinähtustest, millega ta on kokku puutunud;
- 6) toob näiteid, milliste tunnuste põhjal saab inimene end kultuuriliselt määratleda.

Õppesisu

Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm). Sooline võrdõiguslikkus. Kultuur, religioon, võrdõiguslikkus ja sallivus. Pere ja suguvõsa. Naabruskond maal ja linnas. Sõpruskond. Koolipere. Euroopa riigid, Eesti naaberriigid.

Praktilised tööd:

- töö erinevate kaardiga;
- võrdleva tabeli koostamine;
- ideekaardi koostamine.

Teema: Vabatahtlik tegevus: kodanikuühendused ja -algatus, koostöö

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) toob näiteid koostööst oma kogukonnas: kodanikuühendused ja -algatused, noorte organiseeritud koostöövormid;
- 2) loetleb kodukohas lahendamist vajavaid probleeme ja pakub neile lahendusi;
- 3) leiab eakohaseid võimalusi eneseteostuseks kogukonna liikmena.

Õppesisu

Kodukohas tegutsevate seltside, klubide ja ühenduste tegevus. Noorteorganisatsioonid. Eakohased kodanikualgatuse võimalused. Koostöö ja ühistegevus, kommunikatsioonivõimalused.

Praktilised tööd:

- ideekaardi koostamine.

Teema: Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine. Koolidemokraatia, lapse õigused ja võimalused osaleda poliitikas**Õpitulemused**

Õpilane:

- 1) nimetab inimõigusi ja selgitab nende olulisust;
- 2) nimetab lapse õigusi ja kohustusi, märkab laste õiguste rikkumist ja otsib vajaduse korral abi;
- 3) toob näiteid, kuidas inimeste õigused on seadusega kaitstud;
- 4) kaitseb seisukohta, et keegi ei ole seadustest kõrgemal;
- 5) kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis, selgitades õpilasesinduse rolli koolielu kujundamisel;
- 6) osaleb oma klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades.

Õppesisu:

Rahva osalemine ühiskonna valitsemises: arvamuste mitmekesisus ja sõnavabadus, osalus aruteludes

ja otsustamises, õigus valida ja saada valitud. Võimude lahusus. Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus. Kohalik omavalitsus. Seaduse ülimuslikkus, seadus kui regulatsioon. Peamised inimõigused (õigus elada, õigus vabadusele ja inimväärikusele jne). Õpilasmavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses. Kooli sisekord (kodukord). Lapse õigused (õigus haridusele, õigus vanemlikule hoolitsusele jne). Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.

Praktilised tööd:

- õppekäigud kohaliku omavalitsuse asutustesse.

Teema: Allikad ja autoriõigus**Õpitulemused**

Õpilane:

- 1) leiab ja võrdleb erinevatest allikatest pärit infot;
- 2) selgitab fakti ja arvamuse erinevust, toob näiteid;
- 3) kasutab viitamist nõuetekohaselt.

Õppesisu

Allikas, arvamus, fakt. Allikate usaldusväärsus. Autoriõigused ja viitamine.

Praktilised tööd:

- töö erinevate allikatega (kaart, pilt, karikatuur, plakat, tekst sh dokument);
- referaadi koostamine.

Teema: Töö, planeerimine ja tarbimine**Õpitulemused**

Õpilane:

- 1) toob näiteid isikut tõendavate dokumentide õigest ja valest kasutamisest;
- 2) loetleb tervise- ja turvalisuseohtusid, oskab ohu korral abi otsida;
- 3) nimetab ohtusid internetis ja selgitab, kuidas end nende eest kaitsta, käitub ohutult;
- 4) teab internetipanga ja pangakaardi kasutamisega seotud ohtusid ja käitub turvaliselt;
- 5) oskab oma aega ja tegevusi planeerida;
- 6) toob näiteid erinevatest seaduslikest rahateenimise võimalustest;
- 7) koostab eelarve etteantud piirides;
- 8) kirjeldab säästmise võimalusi igapäevaelus, toob näiteid;

9) selgitab näidete põhjal vajaduste, soovide ja võimaluste erinevusi.

Õppesisu

Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine. Elukutsed – teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas. Teadlik, säästev tarbimine. Töökultuur ja tööeetika.

Praktilised tööd:

- eelarve koostamine;
- ajaplaani koostamine.

4.3. III kooliaste

4.3.1. III kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane

1. Teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.
2. Teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond.
3. Tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta; toob näiteid, milliseid tagajärgi üksikisikule toob endaga demokraatia hävimine.
4. Märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele.
5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid.
6. Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.
7. Teab majanduse toimimise põhijooni, teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta.
8. Analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest.
9. Seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega. 10. Analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost.
11. Teab, et Eesti Vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot.
12. Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.
13. Teab Eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad Euroopa Liidu liikmesusest.
14. Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.
15. Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.
16. Analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.

4.3.2. III kooliastme õpitulemused

III kooliastmes käsitletakse ühiskonda, ühiskonnaelu valdkondi ja sotsiaalseid suhteid ning riigi ja valitsemisega seotud teemasid.

Õpilane:

- 1) analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid;
- 2) selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid;
- 3) teab erinevaid demokraatlikus ühiskonnas osalemise võimalusi, toob näiteid;
- 4) selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet;

- 5) loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur;
- 6) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;
- 7) selgitab avaliku konkursi tähtsust;
- 8) teeb vahet riigi-, era- ja kodanikusektoril, toob näiteid nende tegevusest ja koostööst ühiskonnas ja üksikisikute võimalusest osaleda riigi-, era- ja kodanikusektoris;
- 9) kirjeldab erinevate majandussüsteemide iseloomulikke tunnuseid ja toimimist;
- 10) teab maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel, eristab otseseid ja kaudseid makse;
- 11) analüüsib vabalt valitud näidete põhjal inimeste tarbimiskäitumist;
- 12) selgitab liigtarbimise põhjusi ja mõju üksikisikule, ühiskonnale ja keskkonnale;
- 13) analüüsib valitud erialal tegutsemise võimalusi, lähtudes eriala spetsiifikast ja tuues esile palgatöötajana ja ettevõtjana tegutsemise erisused;
- 14) teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toob näiteid selle võimalustest;
- 15) märkab ohtu demokraatialle enda ümbruskonnas ja ühiskonnas ning on valmis sellele oma võimaluste piires vastu seisma;
- 16) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;
- 17) selgitab soorollide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese valikutele;
- 18) teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid;
- 19) nimetab põhiseaduse abil Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid;
- 20) teab võimalusi, kuidas kodanikud ja mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist;
- 21) analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel;
- 22) teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma;
- 23) toob näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest, seostades neid enda eluga;
- 24) oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks;
- 25) tunneb ära valeuudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud;
- 26) oskab kasutada allikaid õppetöös, viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt;
- 27) võrdleb tõekspidamisi, tavasid ja praktikaid erinevate kultuuride ja subkultuuride näitel;
- 28) mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust kultuuriliste erimeelsuste puhul;
- 29) märkab ja analüüsib diskrimineerimisjuhtumit ja pakub välja lahendusi;
- 30) toob näiteid kultuurilaenude ja -mõjutuste kohta eesti kultuuris;
- 31) mõistab identiteedi määratlust, selgitab näidete varal, mis on sotsiaalne, kultuuri- ja rahvuslik identiteet ning mitmikidentiteet;
- 32) toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale;
- 33) analüüsib oma kogemuste põhjal iseenda kultuuritarbimist;
- 34) selgitab, miks on oluline tunda kultuuripärandit;
- 35) toob näiteid Eesti kultuuri levikust maailmas;
- 36) analüüsib riske, teeb ettepanekuid nende maandamiseks, demonstreerib õpitu olukorras ohuolukorra asjakohast lahendamist, selgitades oma käitumist.

4.3.3. Õpitulemused ja õppesisu klassiti III kooliastmel

9.klass

Ühiskond ja sotsiaalsed suhted

Teema: Meedia ja teave

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks;
- 2) tunneb ära valeuudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud;
- 3) oskab kasutada allikaid õppetöös, viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt;
- 4) analüüsib riske, teeb ettepanekuid nende maandamiseks, demonstreerib õpituatsioonis ohuolukorra asjakohast lahendamist, selgitades oma käitumist.

Õppesisu

Raamatukogu, internet. Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne. Kommunikatsioonieetika, avaliku ja eraelu piir. Turunduskommunikatsiooni funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam jne. Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, üles- ja allalaadimine. Plagieerimine.

Praktilised tööd:

- töö erinevate allikatega.

Teema: Ühiskonna sotsiaalne struktuur

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust kultuuriliste erimeelsuste puhul;
- 2) märkab ja analüüsib diskrimineerimisjuhtumit ja pakub välja lahendusi;
- 3) toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale;
- 4) mõistab identiteedi määratlust, selgitab näidete varal, mis on sotsiaalne, kultuuri- ja rahvuslik identiteet ning mitmikidentiteet;
- 5) võrdleb tõekspidamisi, tavasid ja praktikaid erinevate kultuuride ja subkultuuride näitel;
- 6) analüüsib riske, teeb ettepanekuid nende maandamiseks, demonstreerib õpituatsioonis ohuolukorra asjakohast lahendamist, selgitades oma käitumist.

Õppesisu

Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed

jm. Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalne sidusus. Sotsiaalne tõrjutus. Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus. Väärtused ja identiteetid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid.

Praktilised tööd:

- võrdlustabeli koostamine.

Teema: Ühiskonna institutsiooniline struktuur – avalik sektor, tulundus- või ärisektor, kolmas sektor

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teeb vahet riigi-, era- ja kodanikusektoril, toob näiteid nende tegevusest ja koostööst ühiskonnas ja üksikisikute võimalusest osaleda riigi-, era- ja kodanikusektoris.

Õppesisu

Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused). Erasektor kui kasumile suunatud sektor. Kolmas sektor kui mittetulundussektor. Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused.

Praktilised tööd:

- õppekäik.

Teema: Ühiskonnaliikmete õigused

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;
- 2) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;
- 3) selgitab soorollide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese valikutele;
- 4) märkab ja analüüsib diskrimineerimisjuhtumit ja pakub välja lahendusi.

Õppesisu

Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel. Inimõiguste rikkumise ärahoidmine. Vägivald, kuritarvitamine, inimkaubandus jm. Põhiõigused; sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused. Lapse õigused, kohustused ja vastutus. Lastekaitse rahvusvahelised probleemid. Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne ekspluateerimine jm. UNICEFi tegevus.

Praktilised tööd:

- juhtumianalüüs.

Teema: Riik ja valitsemine: demokraatia

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab erinevaid demokraatlikus ühiskonnas osalemise võimalusi, toob näiteid;
- 2) selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet;
- 3) loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur;
- 4) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;
- 5) selgitab avaliku konkursi tähtsust;
- 6) märkab ohtu demokraatiale enda ümbruskonnas ja ühiskonnas ning on valmis sellele oma võimaluste piires vastu seisma;
- 7) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;
- 8) teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid.
- 9) analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid;
- 10) selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid;

Õppesisu

Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused. Demokraatliku valitsemise põhijooned: võimuorganite valitavus ja aruandlus, võimude lahusus ja tasakaal. Õigusriik. Kodanikuvabadused ja -õigused.

Praktilised tööd:

- võrdlustabeli koostamine.

Teema: Eesti ja maailm

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) nimetab põhiseaduse abil Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid;
- 2) teab võimalusi, kuidas kodanikud ja mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist;
- 3) analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel;
- 4) teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma;
- 5) selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid;
- 6) toob näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest, seostades neid enda eluga;
- 7) toob näiteid kultuurilaenude ja -mõjutuste kohta eesti kultuuris;
- 8) analüüsib oma kogemuste põhjal iseenda kultuuritarbimist;
- 9) selgitab, miks on oluline tunda kultuuripärandit;
- 10) toob näiteid Eesti kultuuri levikust maailmas.

Õppesisu

Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohus. Kohalik omavalitsus. Õigussüsteem. Eesti kohtusüsteem. Õigusaktide kasutamine. Alaealiste õiguslik vastutus. Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja -kohustused. Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis. Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad. Valimised. Valimiste üldine protseduur. Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine. Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides. Eesti kultuur ja maailm.

Praktilised tööd:

- juhtumianalüüs.

Teema: Kodanikuühiskond

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab võimalusi, kuidas kodanikud ja mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist;
- 2) analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel;
- 3) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides.

Õppesisu

Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Vabaühendused ja MTÜd. Kirik ja usuühendused. Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Kodanikuajakirjandus. Vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse. Noorte osalusvõimalused. Õpilasomavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. Noorteprojektid. Käitumine riisjoludes.

Praktilised tööd:

- ideekaardi koostamine.

Teema: Majandus

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kirjeldab erinevate majandussüsteemide iseloomulikke tunnuseid ja toimimist;
- 2) teab maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel, eristab otseseid ja kaudseid makse;

- 3) analüüsib vabalt valitud näidete põhjal inimeste tarbimiskäitumist;
- 4) selgitab liigtarbimise põhjusi ja mõju üksikisikule, ühiskonnale ja keskkonnale;
- 5) analüüsib valitud erialal tegutsemise võimalusi, lähtudes eriala spetsiifikast ja tuues esile palgatöötajana ja ettevõtjana tegutsemise erisused;
- 6) teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toob näiteid selle võimalustest;
- 7) analüüsib riske, teeb ettepanekuid nende maandamiseks, demonstreerib õpitu olukorras ohuolukorra asjakohast lahendamist, selgitades oma käitumist.

Õppesisu

Turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. Tootlikkus ja kasum. Ettevõtluse vormid: aktsiaselts (AS), osaühing (OÜ), füüsilisest isikust ettevõtja (FIE). Ettevõtluse roll ühiskonnas. Ressursside jagunemine maailmas. Riigi roll majanduses: plaanimine ja regulatsioon. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Aus maksumaksmine. otsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus. Tööturg. Tööturu mõiste. Tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes. Tööõigus. Hõivepoliitika, tööturu meetmed tööandjaile ja töötajaile. Erinevast soost, erineva haridustaseme ning töö- ja erialase ettevalmistusega inimesed tööturul. Isiklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide seadmine ja ressursside hindamine. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eelarve. Elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus. Säätmine ning investeerimine. Laenamine. Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglase tarbimine. Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul. Tootemärgistused. Isiklik ettevõtlus.

Praktilised tööd:

- eelarve koostamine;
- enda tarbimiskäitumise uurimine.

Ainevaldkond „Tehnoloogia“

1. Üldalused

1.1. Valdkonnapädevus

Tehnoloogia valdkonda kuuluvate ainete õpetamise eesmärk põhikoolis on eakohase valdkonnapädevuse kujundamine, mis tähendab, et põhikooli lõpetaja:

- 1) on omandanud eakohaseid baasteadmisi erinevate õppes kasutatavate materjalide omadustest ja kasutamise võimalustest;
- 2) valib oma ideede teostamiseks sobivaid materjale, töövahendeid ja töötlemisviise ning on teadlik oma valikute mõjust majandus-, sotsiaal- ja looduskeskkonnale;
- 3) kasutab materjale ja töövahendeid säästlikult ning järgib tegevuses kestliku arengu ja rohepöörde põhimõtteid;
- 4) kasutab traditsioonilisi ning nüüdisaegseid materjale, tööriistu ja digivahendeid turvaliselt ning otstarbekalt;
- 5) kasutab teistes õppeainetes omandatud teadmisi praktikas;
- 6) kavandab, planeerib, teostab ja mõtestab tööprotsessi põhimõttel ideest teostuseni, arvestades seejuures funktsionaalsust, esteetilisust ja kulutõhusust;
- 7) väärtustab Eesti ja teiste rahvaste esemelise ja toidukultuuriga seotud traditsioone;
- 8) väärtustab loovat isetegemist ning sellega seonduvat vaimset heaolu ja tervislikku eluviisi;
- 9) on omandanud valmisoleku kasutada õpitud praktilisi oskusi igapäevaelus;
- 10) kirjeldab suuliselt ja kirjalikult tehtud valikuid ning tööprotsessi, sh kasutades digivahendeid;
- 11) analüüsib nii enda kui ka teiste tööprotsessi ja -lõpptulemust;
- 12) on omandanud hoiaku olla ettevõtlik ning otsib loovaid ja uuenduslikke lahendusi ettetulevatele probleemidele iseseisvalt või rühmas;
- 13) arvestab autoriõigust erinevate teabevahendite, õppematerjalide ja infoallikate kasutamisel.

1.2. Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Valdkonda kuulub neli õppeainet, mille taotletavate õpitulemuste saavutamiseks on arvestuslikud nädalatunnid klassiti järgmised:

Õppeaine	I kooliaste			II kooliaste			III kooliaste		
	1. kl	2. kl	3. kl	4. kl	5. kl	6. kl	7. kl	8. kl	9. kl
Tööõpetus	1	2	1,5						
Tehnoloogiaõpetus/käsitöö ja kodundus				1	2	2	2	2	1

Alates 4. klassist jaotatakse klass kaheks õpperühmaks sooneutraalselt, lähtudes õpilaste huvidest ja eelistustest. I poolaastal on esimesel rühmal tehnoloogiaõpetuse tunnid ning teisel rühmal käsitöö ja kodunduse tunnid. Jaanuari lõpus rühmad vahetuvad nii, et teisel poolaastal on esimesel rühmal käsitöö ja kodunduse tunnid ning teisel rühmal tehnoloogiaõpetuse tunnid ja vastupidi. Sellise õppekorraldusega on õpilastele tagatud võimalus omandada taotletavad teadmised, oskused ja pädevused nii tehnoloogiaõpetuses kui ka käsitöös ja kodunduses.

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Tehnoloogia valdkonda kuuluvad õppeained on esteetilis-praktilised ning tehnilistehnoloogilised ja nende õppimise eesmärk on arendada loovust, huvi, vastutustunnet, iseseisvust ning probleemide lahendamise oskust, hõlmates nii käelist kui ka intellektuaalset tegevust. Õppe käigus erinevaid materjale, töövahendeid, töötlemistehnoloogiaid ning digivahendeid kasutades suureneb õpilaste usk enda võimetusse ning nad omandavad valdkonnaüleseid oskusi, et tulla toime igapäevaelus.

Õpe on tervik ja lähtub põhimõttest ideest teostuseni, milles on oluline töörõõmu ja probleemide kogemine oma ideede esitamisel, disainimisel ja materjalide töötlemisel konkreetseks tulemuseks vastavalt püstitatud eesmärgile. Tervikliku õppe aluseks on ainevaldkonna baastadmiste ja -oskuste omandamine.

Õppes järjekindlalt ja aktiivselt osaledes õpib õpilane hindama materjali ja töö kvaliteeti ning analüüsima tehtud valikuid. Õpilane õpib oma arengutaseme põhjal eri teemade läbimise, tehnikate ja tehnoloogiate kasutamise ning projektide elluviimise kaudu. Õpilane uurib, katsetab ja leiutab õpetaja juhendamisel ja iseseisvalt.

Valdkonnasisese lõimingu aluseks on kõigi nelja õppeaine taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud ning õpitulemused, mille saavutamist toetavad ühisprojektid, loovtööd, valdkonda siduvad multimateriaalsed tööd ja teised lõimingulised teemakäsitlused.

Valdkonnasisene lõiming toimub tööõpetuse, käsitöö ja kodunduse ning tehnoloogiaõpetuse õpetajate koostöös. Õpilasi suunatakse kasutama ühes tehnoloogiavaldkonna õppeaines omandatud teadmisi ja oskusi teises valdkonna õppeaines. Õpitakse tööd kavandama ja planeerima ning leidma erinevaid tehnilisi ja loomingulisi lahendusi kirjalike- ja praktiliste tööde loomiseks, arendatakse õppijate valmisolekut kasutada praktilisi oskusi igapäevaelus ning ollakse abiks karjäärivalikul.

Valdkonnasisese lõimingu puhul pööratakse **II kooliastmes** peamiselt tähelepanu ainealaste mõistete tundmaõppimisele ning peamiste tövõtete ja tehnoloogiate omandamisele. Õppeprotsessis arvestatakse õppija võimeid ja huvi.

III kooliastmes keskendutakse õppimise käigus rohkem erinevate materjalide ja tehnoloogiate sidumisele loomingulise tööprotsessi käigus. Õpetuses järgitakse ideest teostuseni tsükli. Oluline on töö ajalise ja tehnoloogilise protsessi läbimine kavandamisest kuni töö esitlemiseni. Valdkonnasisese lõimingu aluseks on kõigi kolme õppeaine taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud ning õpitulemused, mille saavutamist toetavad ühisprojektid, loovtööd, valdkonda siduvad multimateriaalsed tööd ja teised lõimingulised teemakäsitlused.

Valdkonnasisese lõimingu arendamiseks **III kooliastmes** sobivad väga hästi temaatikad, mis käsitlevad multimateriaalseid töid. Selleks on aga vajalik tehnoloogiavaldkonna õpetajate tihe ja sujuv koostöö ühise töö planeerimisel ja tööprotsessi juhtimisel. Kui tuua näiteks käsitöö ja tehnoloogiaõpetuse vaheline multimateriaalne töö (päevitustool), peaks töömaht olema enam vähem võrdselt mõlema õppeaine vahel jaotunud. Selliselt saaks õppegrupi jagada kahte ossa, kus esimene grupp valmistab tööeseme kõvadest materjalidest detaile tehnoloogiaõpetuse töökodades ja teine grupp on hõivatud pehmete materjalide töötlemisega käsitöö klassis. Kuna ajaline maht töö mõlemal osal on enam vähem võrdne, saab grupe töösade valmimisel

vahetada. Töö lõpetamise etapis toimub erinevatest materjalidest detailide ühendamise tervikuks. Millele järgneb kahe grupi ühine tööde refleksioon ning esitlemine.

1.4. Tehnoloogia valdkonna õppeainete kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamise, läbivate teemade käsitlemise ning valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid

- **Tehnoloogia valdkonna õppeainete kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamine**

Tehnoloogiavaldkonna ained pakuvad üldpädevuste kujundamiseks võimalust ühiselt arutleda, kuidas lahendada igapäevaelus esile kerkivaid olukordi, ühistöid ning erinevaid ülesandeid ja projekte. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushoiakute ja -hinnangute – kujundamisel on kandev roll professionaalsel õpetajal, kes loob oma väärtushinnangute ja enesekehtestamisoskusega sobiva õpikeskkonna ning mõjutab õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist.

Kultuuri- ja väärtuspädevus. Loovust arendavad tegevused ning projektid õpetavad arvestama arvamuste ja ideede paljusust. Ühised arutelud ning ülesanded ja nende tulemuse analüüsimine aitavad õpilastel kujundada ja põhjendada oma arvamusi, tunda töördõmu ning vastutust alustatu lõpetada. Käsitletavate teemade ja praktiliste tegevuste kaudu õpetatakse väärtustama loomingut ning kujundama ilumeelt, hindama oma ja teiste maade ning rahvaste kultuuripärandit, samuti väärtustama tehnoloogiasaavutusi.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus. Erinevad ühistöö vormid tehnoloogiaainetes suunavad õpilasi koostööd tegema, arendades tolerantsust ja valmidust aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel. Õpilasi juhitakse analüüsima oma käitumist ning selle mõju kaaslastele ja ülesannete lahendamisele.

Enesemääratluspädevus. Praktiline tegevus ning selle analüüs arendavad õpilastes suutlikkust mõista ja hinnata ennast, oma nõrku ja tugevaid külgi ning aitavad neil teha otsuseid enda arengu ja tulevase tööelu kohta. Kodundusõppes omandatud teadmised tervislikust toitumisest ja toitumishäiretest õpetavad väärtustama tervislikku eluviisi ning loovad eeldused seda järgida.

Õpipädevus. Õpitakse nägema ja analüüsima tehnoloogia seost erinevate teadmistega ning kogetakse teistes õppeainetes õpitu vajalikkust praktikas. Töö iseseisev korraldus alates teabe kogumisest, materjalide ja töötlemisviisi valikust ning lõpetades töö tegemise ja tulemuse analüüsiga arendab suutlikkust märgata ning lahendada probleeme, hinnata ja arendada oma võimeid ning juhtida õppimist.

Suhtluspädevus. Ühiste ülesannete ja projektide kaudu õpitakse ennast selgelt ja asjakohaselt väljendama ning teistega arvestama, vajaduse korral teisi aitama ning koos töötamise eeliseid kogema. Uurimist vajavate ülesannete lahendamine ning esitluste koostamine arendab oskust lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning kirjutada eri liiki tekste.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogialane pädevus. Tehnoloogiaainetes rakendatavad konkreetset probleemilahendused nõuavad arvutamise- ja mõõtmisoskust, oskust kasutada loogikat ja matemaatilisi sümboleid. Pakutakse mõtlemist arendavaid tegevusi, milles on vaja püstitada probleeme, leida sobivaid lahendusteid, põhjendada oma valikuid ja analüüsida tulemusi. Õpitakse kasutama ja looma ning kriitiliselt hindama erinevaid

tehnoloogiaid ja tehnoloogilisi abivahendeid. Õpitakse mõistma teaduse osa tehnika arengus ja vastupidi.

Ettevõtlikkuspädevus. Tehnoloogiavaldkonna ainetes on olulisel kohal avatus loomingulistele ideedele ja originaalsetele vaatenurkadele. Esemeid valmistades läbitakse toote arendamise tsükkel idee leidmisest valmis tooteni. Aineprojektid võimaldavad õpilastel katsetada oma ideede elluviimist mitmesuguste ettevõtlusmudelite kaudu, näiteks pidada meeskonnana ajutiselt koolis kohvikut, disainida mõni suuremahuline toimiv ese ning organiseerida tööprotsess klassis.

Digipädevus. Kasutatakse digivahendeid teabe otsimiseks, tööde kavandamisel ja alternatiivsete lahenduste otsimisel idee loomisest kuni toote esitluseni üksinda või ühiselt. Ollakse teadlikud autoriõiguste järgimise kohustusest. Õpitakse kasutama valdkonna tarkvaralahendusi ning nendega seotud seadmeid. Ollakse teadlikud veebis loomingu jagamise põhimõtetest.

- **Läbivate teemade käsitlemine tehnoloogia valdkonna õppeainetes**

Tehnoloogiavaldkond seondub kõigi läbivate teemadega. Õppekava läbivaid teemasid peetakse silmas valdkonna õppeainete eesmärgiseade, õpitulemuste ning õppesisu kavandamisel, lähtudes kooliastmest ning õppeaine spetsiifikast.

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine. Kujundatakse iseseisva tegutsemise oskust, mis on oluline alus elukestva õppe harjumuste ja hoiakute omandamisel. Erinevate õppevormide kaudu arendatakse õpilaste suhtlus- ja koostööoskusi, mis on tähtsad tulevases tööelus. Tutvumine tehnoloogia arengu ja inimese rolli muutumisega tööprotsessis aitab tunnetada elukestva õppe vajadust. Oma ideede rakendamiseks tehnoloogiliste võimaluste valimine, töö kavandamine ning üksi ja koos töötamine aitavad arendada ning analüüsida oma huvisid, töövõimet ja koostööoskusi. Õppetegevus võimaldab vahetult kokku puutuda töömaailmaga (nt ettevõtete külastamine): õpilastele tutvustatakse ainevaldkonnaga seotud elukutseid, ameteid, erialasid ja edasiõppimise võimalusi. Õppetegevus annab õpilastele teadmised sellest, et eri töödel võivad olla erinevad nõuded ja ka töötingimused, ning nii suunatakse õpilasi analüüsima, kas nende tervislik seisund ja füsioloogiline eripära sobivad selleks, et teha neid huvitavat tööd. Õpilaste tähelepanu juhitakse sellele, miks on oluline tööohutusest kinni pidada ja kuidas võib tervise kahjustamine piirata teatud valdkondades töötamist.

Keskkond ja jätkusuutlik areng. Toodet või toitu valmistades on tähtis säästlikult kasutada nii looduslikke kui ka tehismaterjale. Tähelepanu pööratakse keskkonnasäästlike tarbimisharjumuste kujundamisele ja kujunemisele. Jäätmete sortimine ning energia ja ressursside kokkuhoid tundides aitavad kinnistada ökoloogiateadmisi.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Algatusvõime, ettevõtlikkus ja koostöö on tihedalt seotud tehnoloogiaainete sisuga. Ideede realiseerimise ja töö korraldamise oskus on üks valdkonna õppeainete õpetamise põhilisi eesmärke. Ettevõtlikkust toetavad oskuslikult ellu viidavad projektid, mis annavad õpilastele võimaluse oma võimeid proovile panna.

Kultuuriline identiteet. Tutvumine esemelise kultuuri, kommete ja toitumistavadega võimaldab näha kultuuride erinevust maailma eri paigus ning teadvustada oma kohta mitmekultuurilises maailmas. Õpitakse kasutama rahvuslikke elemente esemete kavandamisel.

Teabekeskond ja meediakasutus. Oma tööd kavandades ja ainealaste projektide jaoks infot kogudes õpitakse kasutama erinevaid teabekanaleid ning hindama kogutud info usaldusväärsust. Interneti kasutamine võimaldab olla kursis tehnoloogiliste uuendustega ning tutvuda kogu maailma disainerite, inseneride ja käsitöötajate loominguga.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Tundides kasutatakse erinevaid materjale ja töötlusviise. Ülesandeid lahendades ja tulemusi esitledes õpitakse kasutama arvutiprogramme, leitakse võimalusi rakendada õppeprotsessis digikeskkonda. Tutvutakse arvuti abil juhitavate seadmete ja masinatega, kuna nendega töötamine loob võimaluse õppida tundma tänapäevaseid tehnoloogilisi võimalusi.

Tervis ja ohutus. Tutvutakse tööohutusega eri tööde puhul ning õpitakse arvestama ohutusnõudeid. Tutvumine erinevate looduslike ja sünteetiliste materjalidega ning nende omadustega aitab teha esemelises keskkonnas tervisest lähtuvaid valikuid. Tervisliku toitumise põhitõdede omandamine ning tervislike toitumise valmistamine õpetavad terviseteadlikult käituma.

Väärtused ja kõlblus. Tehnoloogiaained kujundavad väärtustavat suhtumist uudsetesse, eetilisi ja ökoloogilisi tõekspidamisi arvestavatesse lahendustesse. Rühmas töötamine annab väärtuslikke kogemusi, kuidas arvestada kaaslastega, arendada organiseerimisoskust ning lahendada konflikte. Kodunduse etiketiteemade kaudu kujundatakse praktilisi käitumisoskusi, õpitakse mõistma käitumisvalikute põhjusi ja võimalikke tagajärgi.

- **Tehnoloogia valdkonna õppeainete valdkonnaülese lõimingu rakenamise viisid**

Tehnoloogia ainevaldkond toetub teistes õppeainetes omandatud teadmistele, pakkudes võimalusi jõuda praktilistes tegevustes arusaamisele, et teadmised on omavahel seotud ning igapäevaelus rakendatavad. Abstraktsele analüüsile lisanduvad nägemise, kompimise ja katsetamise võimalused ning silmaga nähtav tulemus. Aineprojektid võimaldavad lõimida tehnoloogiavaldkonna õppeaineid teiste ainevaldkondadega, luua seoseid ainevaldkonna sees ja teiste õppeainetega.

Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled. Õpilastes kujundatakse oskust väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult. Teavet kogudes ja esitlusi koostades areneb õpilaste tehnoloogiline sõnavara. Õpilasi suunatakse kasutama kohaseid keelevahendeid ning järgima õigekeelsusnõudeid. Oma tööd esitledes ja valikuid põhjendades saavad õpilased esinemiskogemusi ning arendavad väljendusoskust. Õpilaste tähelepanu juhitakse kirjalike tööde (nt juhendid, referaadid) korrektsele vormistamisele. Tööülesannete ning projektide jaoks võõrkeelsetest tekstidest teabe otsimine toetab võõrkeelte omandamist.

Matemaatika. Tehnoloogiaainetes kasutavad õpilased loogilist mõtlemist ning matemaatilisi teadmisi. Õpilaste arvutustel ja mõõtmistel on praktiline tagajärg, vigu ja nende tagajärgi märgatakse kohe, mõistetakse, et analüüs ning paremate lahenduste leidmine on vältimatu.

Loodusained. Selleks et töötada erinevate looduslike ja tehismaterjalidega, on tarvis tutvuda nende materjalide omadustega. Tehnoloogiaõpetuses, käsitöös ja kodunduses puutuvad õpilased otseselt kokku mitme keemilise ja füüsikalise protsessiga.

Sotsiaalained. Tehnika ja tehnoloogia arengu tundmine, arengu põhjuste teadvustamine ja edasiste arengusuundade mõistmine aitab tunnetada inimühiskonna arengut. Ühiselt töötades

õpitakse teistega arvestama, käitumisreegleid järgima ning oma arvamusi kaitsma. Õpitakse märkama ja hindama eri rahvaste kultuuritraditsioone.

Kunstiained. Erinevate esemete kavandamine ja disainimine ning valmistamine pakub õpilastele võimalusi end loominguliselt väljendada. Õpitakse hindama uudseid ja isikupäraseid lahendusi ning märkama toodete disaini funktsionaalsust ja seoseid kunstiloomingu ning kultuuritraditsioonidega.

Kehaline kasvatus. Praktilised ülesanded aitavad kinnistada terviseteadlikku käitumist, õpetavad arvestama ergonoomikapõhimõtteid ning väärtustama tervislikku toitumist ja sportlikku eluviisi.

1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Tehnoloogia valdkonnas korraldatakse õpe viisil, mis toetab õpimotivatsiooni hoidmist ning õpilase kujunemist aktiivseks ja enastjuhtivaks õppijaks ning loovaks ja kriitiliselt mõtlevaks ühiskonnaliikmeks, kes suudab teha valikuid ja vastutada oma õppimise eest. Õpet kavandades ja korraldades lähtutakse õppekava üldpädevustest, kooli väärtustest, kooliastme lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust, kooliastmete õppe ja kasvatus eesmärkidest ning läbivate teemade ja lõimumise rakendamise põhimõtetest.

Õppetegevust kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

- 1) innustatakse õpilasi oma arvamust avaldama, analüüsima ning kriitiliselt mõtestama oma töökultuuri ja töö protsessi, alustatud lõpule viima, probleeme märkama ja püstitama ning neile lahendusi leidma;
- 2) kaasatakse õpilasi õppe kavandamisse, võetakse aega eesmärkide ja taotletavate õpitulemuste saavutamise viiside ja hindamiskriteeriumide läbiarutamisele ning refleksioonile;
- 3) võimaldatakse õppida individuaalselt ning üheskoos nii iseseisva, paaris- kui ka rühmatöö kaudu, siduda õpet koolivälise eluga, et kogu ainekäsitus oleks võimalikult elulähedane, õpilasele eakohane ja tähenduslik;
- 4) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, eripära ja võimeid, võimaldatakse erivajadustega õpilastel osaleda aktiivselt õppes nende võimaluste kohaselt, kohandades vajaduse korral selleks tegevusi;
- 5) kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid õppeülesandeid, kus vastavalt õpilaste suutlikkusele ning edasijõudmisele vahelduvad teoreetiline ja praktiline osa ning õppemeetodid, mille sisu ja raskusaste toetavad individuaalset lähenemist ning säilitavad ja suurendavad huvi ning õpimotivatsiooni;
- 6) arvestatakse didaktika nüüdisaegseid käsitlusi ja ainevaldkonna arengut, võetakse arvesse kohalikku eripära ning paikkonnas või kogukonnas pakutavaid võimalusi õppimist mitmekesistada, samuti muutusi ühiskonnas;
- 7) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks, reageeritakse õpi- ja eluraskustele, pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
- 8) rakendatakse uurivat õpet ning kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid tegevusi;
- 9) rakendatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogial põhinevaid õpikeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid.

1.6. Hindamine

Hindamine tehnoloogia valdkonna õppeainetes suunab ja julgustab õpilasi õppima ning tekitab ja hoiab huvi valdkonna vastu. Hindamise kaudu saavad õpilased mitmekülgset tagasisidet oma töökultuuri, -protsessi ja -tulemuse ning individuaalse arengu kohta, millega toetatakse nende kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamisega luuakse õpilastele võimalusi õppe käigus oma edusamme esile tuua, julgustades neid enda tugevaid külgi kasutama ja uusi oskusi arendama. Neile võimaldatakse eri viise eneseanalüüsiks ja kaaslastelt tagasiside saamiseks ning selle mõistmiseks. Hindamise käigus saab õpetaja teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppe kui ka iseenda pädevuste arendamiseks.

Aineteadmiste ja -oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangutega. Arutluste ja loometööde puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade argumenteeritust, seostatust ning veenvust. Õpilase seisukohtadele ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh erialaterminite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse ülesande eesmärgi ja kokkulepitud hindamiskriteeriumide põhjal.

Õpitulemusi hinnates kasutatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnetena. Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada edasist õppimist ja õpetamist.

Kujundava hindamise kaudu saab õpilane suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta. Kujundavat hindamist toetavad õppe ajal valminud erinevate töötappide kirjeldused, milleks võivad olla kavandid, joonised, õpimapp, blogi jne.

Kokkuvõtvalt hinnatakse üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppes seatud eesmärkide saavutamist kui ka riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Kokkuvõtvalt hindamisel lähtutakse tööprotsessist kui tervikust ja taotletavatest õpitulemustest, seejuures arvestatakse, et hinnetel võib olla sõltuvalt töö mahust erinev kaal. Alates esimesest kooliastmest kaasatakse õpilane nii oma tööd hindama kui ka kaasõpilaste tööd tagasisidestama. Õpilasele on õppe alguses teada, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppe käigus oma õppimist ning seatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest. Hindamise nõuded ja korraldus, sh mittenumbrilise hindamise kasutamine ja kooliõppekava väliselt ning mitteformaalhariduses omandatud teadmiste ja oskuste arvestamine täpsustatakse kooli õppekavas.

1.7. Õppekeskkond

Ennastjuhtiva õppija kujunemiseks on oluline toetav ja inspireeriv tööõhkkond, ideede ja arvamuste paljususe tunnustamine, vastastikune austus ja abivalmidus ning iseseisvuse ja enesearengu väärtustamine, õppides iseseisvalt ja rühmas.

Taotletavate õpitulemuste saavutamist toetab nüüdisaegne õppekeskkond:

- 1) aja- ja nõuetekohaselt sisustatud õpperuumid kooli õppekavas sätestatud materjalide töötlemiseks, sh õppeköök kodunduses ja õppetöökojad käsitöös ning tehnoloogiaõpetuses;
- 2) seadmed, masinad, töövahendid ning ergonoomiline sisustus, mis võimaldavad erinevate materjalide töötlemise kaudu mitmekülgset õppida käsi- ja masintööd ning omandada traditsioonilisel ja nüüdisaegsel tehnoloogial põhinevaid teadmisi, oskusi, väärtusi ning vastutustundlikku tööhoiakut;
- 3) abiruumid pesemiseks ja riietumiseks nii õpilastele kui ka õpetajale, samuti ruumid õpetajatööks, praktiliste tööde ja nende tegemiseks vajaminevate materjalide turvaliseks hoidmiseks ning ladustamiseks.

2. Tööõpetus, käsitöö, kodundus ja tehnoloogiaõpetuse ainekavad

2.1. Õppeainete kirjeldused

Tehnoloogia valdkonna missioon on õpetada õpilast kriitiliselt uurima tarbimist ja tootmist õigluse, jätkusuutlikkuse ning eetilisuse vaatenurgast. Õpilased saavad ümbritseva materiaalse maailma kohta teadmisi, mis aitavad panna aluse jätkusuutlikule eluviisile ja arengule, hõlmates õpilase elukeskkonda, kohalikku esemelist kultuuripärandit, eri inimrühmade kultuuripärandit ja kooli kultuurilist mitmekesisust. Tehnoloogia valdkonna õppeained loovad õpilastele eeldused oma huvide ja tulevase tööelu kujundamiseks, mõjutades selle kaudu õpilase eneseteostusvõimalusi ja heaolu.

Õppeained võimaldavad eelarvamusteta valida erinevaid visuaalseid, materiaalseid ja tehnilisi lahendusi ning valmistamistehnoloogiaid ja nendega eksperimenteerida. Õpilane mõistab, hindab ja arendab erinevaid lahendusi ning kasutab õpitud teadmisi ja oskusi igapäevaelus. Õpe süvendab õpilastes ruumitaju, materjalitunnetust ja kätega loomise oskust, tugevdab eeldusi töötada mitmekülgset ja pakub rahulolu ja enesehinnangut tugevdavaid kogemusi.

Tehnoloogia valdkond kasvatab eetilist, teadlikku ja osavõtlikku ning ettevõtlikku kodanikku, kes väärtustab traditsioonilisi käsitööoskusi ja toidukultuuri ning mõistab nende seoseid tehnoloogia arenguga.

Tööõpetus.

Tööõpetust iseloomustab loov käeline aktiivsus, mis on oluline õpilaste füsioloogilises ja vaimses arengus. Õpilased saavad end käelise tegevuse kaudu väljendada ning kujundada teadmisi, oskusi ja kogemusi, mida on vaja töö kavandamiseks, planeerimiseks ja loomiseks. Tööülesandeid täites arenevad õpilastel mootorika, tähelepanu, silmamõõt, ruumitaju, kujutlusvõime ning iseseisvus otsuste tegemisel. Õpilastel kujuneb arusaam inimese kujundatud ja loodud esemelisest keskkonnast, selle materjalide mitmekesisusest ja vajadusest suhtuda ümbritsevasse säästlikult.

Ühistegevuses õpitakse koos teistega töötama, üksteist abistama, teiste arvamusi arvestama ja oma otsuseid põhjendama. See julgustab õpilasi väärtustama ning hindama enda ja teiste tööd, mõistma kodukoha kultuurilist mitmekesisust ning võrdse kohtlemise tähtsust. Kuna tööõpetuse tundide põhisisu on loominguline praktiline tegevus, täidab see aine ka emotsionaalselt tasakaalustavat ülesannet.

Tööõpetuses käsitletakse käsitöö, kodunduse ning tehnoloogiaõpetuse algtödesid, mis loob eeldused aineõpingute jätkamiseks II ja III kooliastmes.

Käsitöö.

Käsitöö on õppeaine, kus õpilased saavad loovate ideede kaudu väljendada oma oskusi praktikas, kasutades selleks mitmesuguseid pehmeid materjale ja erinevaid käsitöö tehnikaid nii käsitsi kui ka elektriliste ja digitaalsete masinatega töötades. Loov- ja kriitilise mõtlemise kasutamine loomingulisi ülesandeid lahendades loob eeldused õpilaste loovaks eneseväljenduseks. Õpilasel kujunevad oskused oma ideid teostades järgida tootearendustsükli alates teabe kogumisest, idee leidmisest, eseme ning töö ajalise ja tehnilise kavandamisest kuni toote valmimise ning esitlemiseni. Ühiste arutluste käigus õpitakse analüüsima eseme disainiprotsessi, märkama erinevaid tehnilise ja loomingulise protsessi lahendusi ning kogema

töörõõmu. Tänapäevaste materjalide ja tehnikate praktikas rakendamise kõrval väärtustatakse käsitöö rahvuslike kultuuritraditsioonide hoidmist ja kasutamist tänapäevases võtmes.

II kooliastmes kujunevad õpilastel teadmised käsitöö põhilistest tövõtetest, mõistetest ja tehnikatest. Õpilased mõistavad juhendi järgi töötamise põhitõdesid ning otsivad aktiivselt uudseid lahendusi esemete disainimisel. Õpilased valmistavad praktilisi töid, mis võimaldavad erinevaid õpitud tehnikavõtteid loovalt ja mitmekülgset praktikas rakendada ning erinevates õppeainetes õpitut käsitööga seostada.

III kooliastmes keskenduvad õpilased enam oma ideede loomingu- ja väljendamisega ning töö teadlikule korraldamisele tootearendus- ja arengutsükli arvestades. Õppe käigus otsivad ja esitavad õpilased uusi ideid, hindavad neid kriitiliselt, kavandavad ja valmistavad funktsionaalseid esemeid enda võimetest ja huvidest lähtuvalt. Õpilastes kujuneb oskus arutleda tarbekunsti, käsitöö ja moe seoste ning käsitöö ja tekstiilitööstuse tähtsuse üle ajaloo ning tänapäeval.

Kodundus.

Kodundus on õppeaine, kus tähelepanu keskmes on inimese üldine heaolu ja igapäevaelus hakkamasaamine ning selleks kujundatavad teadmised, oskused ja hoiakud. Koostöö ja kriitilise mõtlemise kaudu avastab õpilane enda potentsiaali erinevates ainealastes tegevustes, mõistab elukeskkonna jätkusuutlikkust ja enda rolli selle tagamisel. Õppes väärtustatakse nii eesti toidukultuuri ja -traditsioone kui ka kujundatakse avatud meelt teiste rahvaste toidukultuuri ja tavade suhtes.

II kooliastmes keskendutakse ainealaste mõistete tundmaõppimisele ning peamiste tövõtete ja tehnoloogiate omandamisele, mis on praktiliste ülesannete lahendamise eelduseks. Õpitakse mõistma erinevate otsuste mõju iseendale ja keskkonnale. Õpiviiside valikul lähtutakse õpilaste eakohasusest ja huvidest.

III kooliastmes täiendatakse aineteadmisi ja praktilisi oskusi probleemilahenduse kaudu. Õpitakse analüüsima enda käitumist ja mõtestama tehtud otsuste mõju ning ollakse valmis astuma samme enda heaolu ja jätkusuutliku majandamise suunas. Õpiviisid võimaldavad arendada süsteemset mõtlemist ja planeerimisoskust.

Töö- ja tehnoloogiaõpetus.

Töö- ja tehnoloogiaõpetus on õppeaine, kus õpilased saavad ennast väljendada eelkõige erinevaid kõvasid materjale töödeldes nii käsitsi kui ka masinatega, sh digitaalsetega.

II kooliastmes omandavad õpilased tehnoloogiaõpetuse baasoskused materjalide töötlemisel ja töövahendite käsitlemiseks, samuti tehnilisi mõisteid ja termineid. Õpilased tutvuvad erinevate materjalide omaduste ning kasutusvõimalustega. Õpetaja juhendamisel õpitakse valima asjakohaste töövahendite, masinate ja seadmete vahel ning nendega töötama. Seejuures arvestatakse õpilaste erinevaid võimeid ja huve ning toetatakse nende omaalgatust ja õpimotivatsiooni.

III kooliastmes süvendavad õpilased oma oskusi, pakkudes uusi ideid probleemituatsioonide lahendamiseks. Tehnilisi ideid planeerima, teostama ja esitlema õpitakse nii traditsioonilist kui ka nüüdisaegset tehnoloogiat kasutades. Õpilasel kujuneb oskus ja huvi vaadelda ning uurida mehhaanilist ja elektroonilist töö- või elukeskkonda ning rakendada teadmisi oma loominguks. Oskuste süvenemine loob eeldused selleks, et õpilased oleksid suutelised mõistma erinevate tehniliste süsteemide toimimispõhimõtteid ja toime tulema praktiliste probleemidega, mis

võivad tekkida süsteemide rakendamisel. Õpiviisid toetavad õpilaste heaolu ja eluks vajalikke oskuste kujunemist ning karjäärivalikuid ja tööelu puudutavaid valikuid.

2.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

I kooliaste. Tööõpetus	II kooliaste. Käsitöö ja kodundus, tehnoloogiaõpetus	III kooliaste. Käsitöö ja kodundus, tehnoloogiaõpetus
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) eristab esemelist keskkonda (materjale ja töövahendeid) ning töötab ohutult; 2) mõistab materjalide säästliku kasutamise vajalikkust; 3) leiab õpetaja abiga ülesandeid loovaid lahendusi; 4) töötab õpetaja juhendamisel üksi ja koos teistega rühmas; 5) märkab õpetaja abiga seoseid teistes ainetes õpituga; 6) tunneb oma pere ja kodukoha kultuuritraditsioone; 7) saab aru tervisliku toitumise olulisusest; 8) märkab sarnasusi ja erinevusi enda ning teiste töös, kirjeldab oma tegevust; 9) saab aru puhtuse ja korra hoidmise vajalikkusest; 10) tunneb rõõmu käelise tegevusest ja õppes osalemisest. 	<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) tunneb, valib ja kasutab mitmesuguseid õpitud materjale ning töövahendeid; 2) kasutab materjale ja töövahendeid säästlikult ning järgib oma tegevuses jätkusuutlikkuse põhimõtteid; 3) tunneb ohutusnõudeid ja järgib ohutu töötamise reegleid; 4) mõistab töö terviklikkust ideest teostuseni, kavandades ning tehes oma tööd omandatud teadmiste ja oskuste baasil; 5) järgib suulisi ja kirjalikke juhiseid ning mõistab koostöö olulisust; 6) tunneb ära ning rakendab teistes ainetes õpitud teadmisi ja oskusi praktikas; 7) tunneb ja väärtustab kodukoha ning Eesti kultuuri- ja toidutraditsioone; 8) selgitab tervisliku toitumise põhitõdesid ja rakendab neid; 9) vastutab enda töö ja selle tegemise eest; 10) kirjeldab ja hindab oma tööd, tööprotsessi ja lõpptulemust; 11) teab ja järgib hügieeni, korra ja puhtuse nõudeid. 12) tunneb rahulolu praktilisest eneseteostusest. 	<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) valib oma ideede teostamiseks sobivaid materjale, töövahendeid, seadmeid, masinaid ja töötlemisviise turvaliselt ning otstarbekalt, teadvustades nende mõju majandus-, sotsiaal- ja looduskeskkonnale; 2) kasutab erinevaid teabeallikaid loova mõttetöö ja praktilise tegevuse ühendamiseks; 3) kavandab, planeerib, teostab ja mõtestab töö protsessi põhimõttel ideest teostuseni, arvestades eesmärgistatud tulemust ning esteetilisust; 4) valib ja kasutab teistes õppeainetes õpitud teadmisi ning seostab neid igapäevaeluga; 5) on ettevõtlik ning lahendab loovalt esile kerkinud probleeme nii iseseisvalt kui ka rühmas; 6) väärtustab Eesti ja teiste rahvaste kombeid ning esemelise ja toidukultuuriga seotud traditsioone; 7) teeb vahet toitumise eripäral (kultuuriline, tervisest lähtuv jm) ning oskab neid teadmisi rakendada toitu valides ja valmistades; 8) esitleb ning põhjendab tehtud valikuid ja

		tööprotsessi nii suuliselt kui ka kirjalikult; 9) analüüsib ning hindab nii enda kui ka teiste tööd ja selle lõpptulemust; 10) teadvustab praktiliste eluoskuste valdamise vajalikkust; 11) väärtustab loovat isetegemist ning sellega seonduvat vaimset heaolu ja tervislikku eluviisi; 12) hindab enda huve ja sobivust erinevateks ametiteks või hobidega tegelemiseks.
--	--	--

2.3. Tööõpetus

Õpitulemused I kooliastme lõpuks

Õpilane:

- 1) eristab looduslikke ja tehismaterjale ning võrdleb materjalide üldisi omadusi;
- 2) kasutab õigesti ja ohutult tööks sobilikke töövahendeid;
- 3) kujundab, modelleerib ja meisterdab lihtsamaid esemeid;
- 4) kasutab materjale säästlikult;
- 5) toob õppega seonduva kohta näiteid teistest ainetest või igapäevaelust;
- 6) saab aru suulistest või kirjalikest juhistest;
- 7) töötab iseseisvalt õpetaja juhendamisel;
- 8) arvestab ühiselt töötades kaaslasiga;
- 9) märkab esemetel rahvuslikke elemente ja kasutab neid oma töös;
- 10) toob näiteid tervisliku toiduvaliku kohta;
- 11) hoiab oma töökoha ja töövahendid korras;
- 12) toob näiteid isikliku hügieeni vajalikkuse kohta;
- 13) viib alustatud töö lõpule ja räägib oma tööst ning tulemusest;
- 14) märkab ning nimetab positiivset oma ja teiste töödes.

TÖÖÕPETUSE õpitulemused ja rõhuasetused õppesisu käsitlemisel I kooliastmel klassiti

Õpitulemused I kooliastmel klassiti	Rõhuasetused õppesisu (sh praktiliste tööde) käsitlemisel klassiti
1. Materjalid 1. klass Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • nimetab looduslikku päritolu materjale ja teab nende põhiomadusi ja kasutusalasid; • järgides õpetaja juhiseid kasutab materjale säästlikult; 	1. klass Looduslikud ning tehismaterjalid (paber, kartong, papp, tekstiil, nahk, plast, plastiliin/voolimismass, vahtmaterjal, puit, traat, plekk jne). Katsetused erinevate materjalidega.
	2. klass Materjalide saamislugu, omadused, otstarve ja kasutamine. Ümbritsevast

<ul style="list-style-type: none"> • kasutab õigesti ja ohutult tööks sobilikke etteantud töövahendeid ja mõistab ohutuse vajalikkust töötamisel. <p>2. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab ümbritsevas keskkonnas esinevaid tehismaterjale ja teab nende põhiomadusi ja kasutusalasid; • kasutab materjale säästlikult ja arutleb selle vajalikkuse üle; • valib õpetaja suunamisel õigeid töövahendeid, teab nende otstarvet ja mõistab ohutuse vajalikkust töötamisel. <p>3. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • eristab looduslikke ja tehismaterjale ning võrdleb materjalide üldisi omadusi; • töötab õpetaja juhendamisel üksi ja koos teistega rühmas; • kasutab õigesti ja ohutult tööks sobilikke töövahendeid. 	<p>keskkonnast erinevaid materjale leidmine ning nende seostamine materjali kasutuse ja eseme otstarbega. Katsetused erinevate materjalidega, nende omaduste võrdlemine ja sobivate töövahendite kasutamine.</p> <p>3. klass Ideede leidmine materjalide korduskasutuseks. Katsetused erinevate materjalidega, nende omaduste võrdlemine. Praktilised tööd, kus kasutatakse koos erinevaid materjale: paber + tekstiil, tekstiil + puit, puit + traat jne. Sobivate töövahendite kasutamine.</p>
<p>2. Töötamisviisid ja töövahendid</p> <p>1. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • õpetaja abiga kujundab, modelleerib ja meisterdab lihtsamaid esemeid. <p>2. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • õpetaja abiga koostab kavandi ning kujundab, modelleerib ja meisterdab lihtsamaid esemeid. <p>3. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kujundab, modelleerib ja meisterdab lihtsamaid esemeid. 	<p>1. klass Materjalide lihtsamad töötlemise viisid (mõõtmine, märkimine, rebimine, voltimine, lõikamine, liimimine, värvimine). Sagedasemad töövahendid (käärid), nende õige, otstarbekas ja ohutu kasutamine, töövahendite hooldamine. Töötlemisvõtte valik sõltuvalt ideest ja materjalist. Praktiliste töödena jõukohaste esemete valmistamine..</p> <p>2. klass Materjalide lihtsamad töötlemise viisid (heegeldamine, õmblemine, punumine, kaunistamine, värvimine). Sagedasemad töövahendid (nõel, heegelnõel, naaskel, lõiketangid, näpitsad), nende õige, otstarbekas ja ohutu kasutamine, töövahendite hooldamine. Töötlemisvõtte valik sõltuvalt ideest ja materjalist. Praktiliste töödena jõukohaste esemete valmistamine.</p> <p>3. klass Materjalide lihtsamad töötlemise viisid (vestmine, saagimine, detailide ühendamine, naelutamine, värvimine, viimistlemine). Sagedasemad töövahendid (nuga, vasar, saag,</p>

	<p>kruvikeeraja, näpitsad), nende õige, otstarbekas ja ohutu kasutamine, töövahendite hooldamine.</p> <p>Töötlemisvõtte valik sõltuvalt ideest ja materjalist. Praktiliste töödena jõukohaste esemete valmistamine.</p>
<p>3. Tööprotsess (kavandamine, töötamine ja refleksioon)</p> <p>1. klass</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jälgib õpetaja selgitusi ja töötab selle järgi; • töötab õpetaja juhendamisel jäljendades esitatud töövõtteid; • saab aru koostöö ja abistamise vajalikkusest; • märkab õpetaja abiga rahvuslikke elemente; • õpetaja abiga kujundab, modelleerib ja meisterdab lihtsamaid esemeid; • hoiab oma töökoha ja töövahendid õpetaja juhendamisel korras; • õpetaja abiga viib oma töö lõpule; • märkab ning nimetab positiivset oma töös. <p>2. klass</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab suulist või kirjalikku juhust; • töötab enamasti iseseisvalt õpetaja juhendamisel; • arvestab ja aitab ühiselt töötades kaaslasi; • kasutab õpetaja abiga rahvuslikke elemente oma töös; • õpetaja abiga koostab kavandi ning kujundab, modelleerib ja meisterdab lihtsamaid esemeid; • mõistab töökoha ja -vahendite korrashoiu olulisust ning hoiab oma töökoha ja töövahendid õpetaja juhendamisel korras; • võrdleb kavandatut valmis tööga; • märkab ning nimetab positiivset oma ja teiste töödes. <p>3. klass</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • saab aru suulistest või kirjalikest juhustest; • töötab iseseisvalt õpetaja juhendamisel; • arvestab ühiselt töötades kaaslasi; • märkab esemetel rahvuslikke elemente ja kasutab neid oma töös; • kujundab, modelleerib ja meisterdab lihtsamaid esemeid; • hoiab oma töökoha ja töövahendid korras; • viib alustatud töö lõpule ja räägib oma tööst ning tulemusest; 	<p>1. klass</p> <p>Ümbritsevate esemete vaatlemine, nende disain minevikus ja tänapäeval. Ideede visandamine paberil. Lihtsate esemete ja keskkonna kavandamine. Töötamine suulise juhendamise järgi. Töökoha korras hoidmine, selle mõju töö tulemusele ja ohutusele. Oma töös positiivsete külgede esiletoomine.</p> <p>2. klass</p> <p>Ideede otsimine ja valimine, abimaterjali ning info kasutamine. Lihtsate esemete ja keskkonna kavandamine. Tutvumine kirjaliku tööjuhendiga, sellest arusaamine. Oma idee teostamine, toetudes õpitud oskustele ja iseseisvatele katsetustele. Oma ja teiste töös positiivsete külgede esiletoomine.</p> <p>3. klass</p> <p>Rahvuslikud mustrid ja motiivid. Idee esitlemine. Lihtsate esemete ja keskkonna kavandamine. Rühmatöös ülesannete täitmine, ühiselt ideede genereerimine, üksteise arvamuste arvestamine ja kaaslaste abistamine. Töö tulemuse uudsuse, kasutamise ja esteetilisuse hindamine. Oma ja teiste töös positiivsete külgede esiletoomine.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • märkab ning nimetab positiivset oma ja teiste töödes. 	
<p>4. Igapäevaelu oskused</p> <p>1. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tutvub tervisliku toiduvalikuga; • nimetab isikliku hügieeniga seotud tegevusi; • järgides õpetaja juhiseid kasutab materjale säästlikult; • hoiab oma töökoha ja töövahendid õpetaja juhendamisel korras; • märkab õpetaja abiga õppega seonduvat igapäevaelust; • saab aru koostöö ja abistamise vajalikkusest. <p>2. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • arutleb tervisliku toiduvaliku üle; • selgitab isikliku hügieeni ja tervise vahelisi seoseid; • kasutab materjale säästlikult ja arutleb selle vajalikkuse üle; • mõistab töökoha ja -vahendite korrashoiu olulisust ning hoiab oma töökoha ja töövahendid õpetaja juhendamisel korras; • toob õpetaja abiga õppega seonduva kohta näiteid teistest õppeainetest või igapäevaelust; • arvestab ja aitab ühiselt töötades kaaslasi. <p>3. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid tervisliku toiduvaliku kohta; • toob näiteid isikliku hügieeni vajalikkuse kohta; • kasutab materjale säästlikult; • hoiab oma töökoha ja töövahendid korras; • toob õppega seonduva kohta näiteid teistest ainetest või igapäevaelust; • arvestab ühiselt töötades kaaslasi. 	<p>1. klass Arutelu hubase kodu kui perele olulise väärtuse üle. Ruumide korrastamine ja kaunistamine. Riiete ning jalatsite korrashoid. Isiklik hügieen.</p> <p>2. klass Tervislik toiduvalik. Lihtsamate toitude valmistamine. Laua katmine, kaunistamine ja koristamine. Viisakas käitumine.</p> <p>3. klass Tervislik toiduvalik. Lihtsamate toitude valmistamine. Laua katmine, kaunistamine ja koristamine Säästlik tarbimine. Jäätmete sortimine.</p>

2.4. Käsitöö ja kodundus, tehnoloogiaõpetus – II kooliaste

Õpitulemused II kooliastme lõpuks

Õpilane:

- 1) tunneb erinevaid tööks sobilikke materjale, sh toiduaineid ja nende omadusi;
- 2) valib ja kasutab eesmärgipäraselt töövahendeid, töölusviise ning materjale;
- 3) leiab vajalikku infot teabeallikatest ja pakenditelt ning väärtustab intellektuaalset omandit, lähtudes autoriõigusest;
- 4) kasutab ohutult õigeid töövõtteid ning tehnikaid materjalide, sh toiduainete töötlemisel;
- 5) planeerib õpetaja juhendamisel oma ja/või rühma terviklikku tööprotsessi;

- 6) kavandab omandatud töövõtete baasil jõukohaseid esemeid üksi ja/või rühmas, oskab kasutada videojuhendit;
- 7) töötab sihikindlalt ja viib kavandatu lõpule;
- 8) kasutab materjale ja toiduaineid säästlikult ning leiab võimalusi materjalide taaskasutuseks;
- 9) rakendab teistes ainetes õpitut ja loob seoseid erinevate eluvaldkondadega;
- 10) teab ja kasutab kavandades rahvuslikke kujunduselemente ning tunneb Eesti rahvuslikku käsitööd ja rahvustoite;
- 11) rakendab tervisliku toitumise põhitõdesid toidu valmistamisel;
- 12) mõistab rühmas töötamise või töö jaotamise olulisust ühise eesmärgi saavutamisel;
- 13) esitleb oma ja/või rühma töö lõpptulemust, analüüsib ja põhjendab tööprotsessi valikuid kas suuliselt või kirjalikult, kasutades sealhulgas digivahendeid;
- 14) järgib töötades hügieeni-, korra- ja puhtusenõudeid, korrastab oma töökoha ning töövahendid;
- 15) teab materjalide ja toiduainete säilitamise nõudeid.

KÄSITÖÖ õpitulemused ja rõhuasetused õppesisu käsitlemisel II kooliastmel klassiti

Õpitulemused II kooliastmel klassiti KÄSITÖÖ	Rõhuasetused õppesisu (sh praktiliste tööde) käsitlemisel klassiti
<p>1. Materjalid, töövahendid ja töötamisviisid</p> <p>4. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab töös kasutatavaid etteantud materjale ja nende omadusi; • teab ja kasutab sihipäraselt tööks etteantud töövahendeid, töötlusviise ja materjale. <p>5. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tunneb erinevaid töös kasutatavaid materjale nende omadusi; • tunneb, valib ja kasutab eesmärgipäraselt töövahendeid, töötlusviise ning materjale. <p>6. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tunneb erinevaid tööks sobilikke materjale ja nende omadusi; • valib ja kasutab eesmärgipäraselt töövahendeid, töötlusviise ning materjale. 	<p>4. klass Tekstiilkiudained. Looduslikud kiud, nende saamine ja omadused. <u>Tikkimine.</u> Töövahendid ja sobivad materjalid. Tarbe- ja kaunistuspisted. Üherealised ja kaherealised pisted. Mustri kandmine riidele. Töö viimistlemine.</p> <p>5. klass Kanga kudumise põhimõte. Kanga liigid: telgedel kootud, silmuskoelised, mittekoetud kangad. <u>Õmblemine.</u> Töövahendid. Täpsuse vajalikkus õmblustöös. Õmblemine käsitsi ja õmblusmasinaga. Õmblusmasina niiditamine. Lihtõmblus. Äärestamine. Palistused. Lõike paigutamine riidele, õmblusvarud. Õmblustöö viimistlemine. <u>Kudumine.</u> Töövahendid ja sobivad materjalid. Silmuste loomine. Parem- ja pahempidine silmus. Ääresilmused. Kudumi lõpetamine. Lihtsa koekirja lugemine. Kudumi viimistlemine ja hooldamine.</p> <p>6. klass Õmblusniidid, käsitööniidid ja -lõngad. Erinevatest tekstiilmaterjalidest esemete hooldamine. <u>Heegeldamine.</u> Töövahendid ja sobivad materjalid. Põhisilmuste heegeldamine. Edasi-tagasi heegeldamine. Heegelkirjade ülesmärkimise viisid. Skeemi järgi</p>

	<p>heegeldamine. Ringheegeldamine. Motiivide heegeldamine ja ühendamine. Heegeldustöö viimistlemine.</p>
<p>2. Tööprotsess (kavandamine, töötamine ja refleksioon)</p> <p>4. klass</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • leiab vajalikku infot õpetaja abiga etteantud teabeallikatest ja pakenditelt; • kasutab õpetaja abiga ohutult õigeid töövõtteid ning tehnikaid materjalide töötlemisel; • järgib õpetaja juhendamisel oma ja rühma tööprotsessi; • kirjeldab omandatud töövõtete baasil jõukohaste esemete loomist üksi ja/või rühmas; • töötab ja viib kavandatu lõpule; • tunneb ära ja kasutab õpetaja suunamisel kodukohaga seotud rahvuslikke kujunduselemente; • saab aru erinevatest ülesannetest rühmas; • kirjeldab oma ja/või rühma tegevusi ja esitleb töö lõpptulemust suuliselt. <p>5. klass</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • leiab vajalikku infot etteantud teabeallikatest ja pakenditelt ning saab aru, mis on autorikaitse; • mõistab ja kasutab iseseisvalt ohutult õigeid töövõtteid ning tehnikaid materjalide sh toiduainete töötlemisel; • saab aru etteantud tööprotsessi kirjelduse järgimise olulisusest oma ja/või rühma töös; • visualiseerib ja kirjeldab omandatud töövõtete baasil jõukohaste esemete loomist üksi ja/või rühmas; • teab ja kasutab õpetaja juhendamisel tööd kavandades rahvuslikke kujunduselemente sobivas kontekstis; • saab aru rühmas töötamise olulisusest ühise eesmärgi saavutamisel; • esitleb oma ja/või rühma töö lõpptulemust, analüüsib ja põhjendab tööprotsessi valikuid kas suuliselt või kirjalikult; • töötab sihikindlalt ja vajadusel kasutab õpetaja abi kavandatu lõpuleviimiseks. 	<p>4. klass</p> <p>Idee ja kavandi tähtsus eset valmistades. Kujunduse põhimõtted ja nende rakendamine. Ideede leidmine ja edasiarendamine kavandiks. Töötamine suulise juhendamise järgi. Ühise töö analüüsimine ja hindamine. Rahvakultuur ja selle tähtsus. Esemeline rahvakunst.. Muuseumide roll rahvakunsti säilitajana. Rahvuslike detailide kasutamine tänapäevast tarbeeset kavandades</p> <p>5. klass</p> <p>Kavandamise graafilised võimalused. Tekstiilide ja käsitöömaterjalide valiku ning sobivuse põhimõtted lähtuvalt kasutusala. Töötamine tööjuhendi järgi. Tööjaotus rühmas, hooliv, arvestav ja üksteist abistav käitumine. Tavad ja kombed. Rahvuslikud mustrid ehk kirjad ajaloolistel esemetel. Rahvuslike detailide kasutamine tänapäevast tarbeeset kavandades.</p> <p>6. klass</p> <p>Värvusõpetuse põhitõdede arvestamine esemeid disainides. Lihtsama tööjuhendi koostamine. Ühistöö kavandamine. Rahvuslikud mustrid ehk kirjad tänapäevast esemetel. Rahvuslike detailide kasutamine tänapäevast tarbeeset kavandades.</p>

<p>6. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • leiab vajalikku infot teabeallikatest ja pakenditelt ning väärtustab intellektuaalset omandit, lähtudes autoriõigusest; • kasutab ohutult õigeid töövõtteid ning tehnikaid materjalide, sh toiduainete töötlemisel; • planeerib õpetaja juhendamisel oma ja/või rühma terviklikku tööprotsessi; • kavandab omandatud töövõtete baasil jõukohaseid esemeid üksi ja/või rühmas, oskab kasutada videojuhendit; • töötab sihikindlalt ja viib kavandatu lõpule; • teab ja kasutab kavandades rahvuslikke kujunduselemente ning tunneb Eesti rahvuslikku käsitööd ja rahvustoite; • mõistab rühmas töötamise või töö jaotamise olulisust ühise eesmärgi saavutamisel; • esitleb oma ja/või rühma töö lõpptulemust, analüüsib ja põhjendab tööprotsessi valikuid kas suuliselt või kirjalikult, kasutades sealhulgas digivahendeid. 	
<p>3. Igapäevaelu oskused 4. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasutab etteantud materjale säästlikult; • tunneb ära õpetaja abiga teistes õppeainetes õpitud ja loob seoseid õpitavaga, sh erinevate eluvaldkondadega; • kirjeldab tervisliku toitumise põhitõdesid toidu valmistamisel; • mõistab materjalide õige hoiustamise vajalikkust. <p>5. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, kuidas kasutada materjale ja toiduaineid säästlikult ning leiab võimalusi materjalide taaskasutuseks; • rakendab õpetaja juhendamisel teistes õppeainetes õpitud; • nimetab materjalide hoiustamis- ja säilitamise nõudeid. 	<p>4. klass Tarbimise suunad ja mõju inimesele. Säästliku tarbimise põhimõtted. Materjalide säästlik kasutamine. Normid, tavad ja kombed ühiskonnas. Kaaskodanike ja kaaslastega arvestamine. Ideekaardi koostamine mingi materjali seoste kohta erinevate eluvaldkondadega.</p> <p>5. klass Jätkusuutlikkus. Materjalide ja toiduainete säästlik kasutamine. Ringmajandamine materjalidega (<i>nt rõivatööstus, materjalide taaskasutamine</i>). Isikupära kujundamine läbi loomise/tehnoloogia. Mõistekaardi koostamine materjalide taaskasutuse teemal.</p> <p>6. klass Tekstiilide hoiustamine. Parandustööd ja rõivaste hooldamine. Eesti kombed ja esemeline kultuur. Rahvakultuuri tähtsus. Lühireferaadi koostamine.</p>

<p>6. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasutab materjale ja toiduaineid säästlikult ning leiab võimalusi materjalide taaskasutuseks; • rakendab teistes ainetes õpitut ja loob seoseid erinevate eluvaldkondadega; • teab materjalide ja toiduainete säilitamise nõudeid. 	
--	--

KODUNDUSE õpitulemused ja rõhuasetused õppesisu käsitlemisel II kooliastmel klassiti

Õpitulemused II kooliastmel klassiti KODUNDUS	Rõhuasetused õppesisu (sh praktiliste tööde) käsitlemisel klassiti
<p>1. Toiduharidus 4. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab töös kasutatavaid toiduaineid ja nende omadusi; • teab ja kasutab sihipäraselt tööks etteantud töövahendeid, töötlusviise ja materjale. • leiab vajalikku infot õpetaja abiga etteantud teabeallikatest ja pakenditelt; • kasutab õpetaja abiga ohutult õigeid töövõtteid ning tehnikaid materjalide töötlemisel; • järgib õpetaja juhendamisel oma ja rühma tööprotsessi; • töötab ja viib kavandatu lõpule; • kasutab etteantud toiduaineid säästlikult; • kirjeldab tervisliku toitumise põhitõdesid toidu valmistamisel; • saab aru erinevatest ülesannetest rühmas; • kirjeldab oma ja/või rühma tegevusi ja esitleb töö lõpptulemust suuliselt • järgib töötades hügieeni-, korra- ja puhtuse nõudeid, korrastab oma töökoha ning töövahendid • mõistab toiduainete õige hoiustamise vajalikkust. <p>5. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tunneb erinevaid töös kasutatavaid toiduaineid ja nende omadusi; • tunneb, valib ja kasutab eesmärgipäraselt töövahendeid, töötlusviise ning materjale; • leiab vajalikku infot etteantud teabeallikatest ja pakenditelt ning saab aru, mis on autorikaitse; • mõistab ja kasutab iseseisvalt ohutult õigeid töövõtteid ning tehnikaid materjalide sh toiduainete töötlemisel; • saab aru etteantud tööprotsessi kirjelduse järgimise olulisusest oma ja/või rühma töös; 	<p>4. klass Mis on toit. Toiduained ja toitained. Tervisliku toitumise põhitõed. Toiduvalikud - toidupüramiid, taldrikureegel. Isikliku hügieeni nõuded köögis töötades. Toidu ohutus. Tööde järjekord toitu valmistades. Retsepti lugemine: lühendid ja mõõtühikud retseptis. Töövahendid köögis. Ohutus köögis, isiklik hügieen. Toiduainete eeltöötlemine ja külmtöötlemine. Võileivad. Kuumtöötlemata magustoidud. Tarbijainfo (pakendiinfo). Toiduainete säilitamine. Toidu valmistamiseks vajaliku info otsimine veebist. Retsepti põhjal toidu valmistamine. Rühmatööna tegevuste kavandamine ja teostamine ja tulemuste esitlemine teistele (toidu kirjeldamine ja maitsmine).</p> <p>5. klass Toiduainerühmade üldisloomustus: teravili ja teraviljasaadused, piim ja</p>

<ul style="list-style-type: none"> • töötab sihikindlalt ja vajadusel kasutab õpetaja abi kavandatu lõpuleviimiseks; • teab, kuidas kasutada toiduaineid säästlikult ning leiab võimalusi materjalide taaskasutuseks; • rakendab tervisliku toitumise põhitõdesid toidu valmistamisel; • saab aru rühmas töötamise olulisusest ühise eesmärgi saavutamisel; • esitleb oma ja/või rühma töö lõpptulemust, analüüsib ja põhjendab tööprotsessi valikuid kas suuliselt või kirjalikult; • järgib töötades hügieeni-, korra- ja puhtuse nõudeid, korrastab oma töökoha ning töövahendid (heaperemehelik töövahendite kasutus); • nimetab toiduainete hoiustamis- ja säilitamise nõudeid. <p>6. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tunneb erinevaid tööks sobilikke materjale, sh toiduaineid ja nende omadusi; • valib ja kasutab eesmärgipäraselt töövahendeid, töötlusviise ning materjale; • leiab vajalikku infot teabeallikatest ja pakenditelt ning väärtustab intellektuaalset omandit, lähtudes autoriõigusest; • kasutab ohutult õigeid töövõtteid ning tehnikaid materjalide, sh toiduainete töötlemisel; • planeerib õpetaja juhendamisel oma ja/või rühma terviklikku tööprotsessi; • töötab sihikindlalt ja viib kavandatu lõpule; • kasutab materjale ja toiduaineid säästlikult ning leiab võimalusi materjalide taaskasutuseks; • rakendab tervisliku toitumise põhitõdesid toidu valmistamisel; • mõistab rühmas töötamise või töö jaotamise olulisust ühise eesmärgi saavutamisel; • esitleb oma ja/või rühma töö lõpptulemust, analüüsib ja põhjendab tööprotsessi valikuid kas suuliselt või kirjalikult, kasutades sealhulgas digivahendeid • järgib töötades hügieeni-, korra- ja puhtuse nõuded, korrastab oma töökoha ning töövahendid; • teab toiduainete säilitamise nõudeid. 	<p>piimasaadused, aedvili, liha ja lihasaadused, kala ja kalasaadused, munad, toidurasvad. Toiduenergia. Toiduainete mõõtmine ja kaalumine. Toiduainete valimine. Toiduainete kuumtöötlemine. Külmad ja kuumad joogid. Kartulite, munade ja makarontoodete keetmine. Ühise töö analüüsimine ja hindamine. Tarbijainfo (pakendiinfo). Toiduainete säilitamine. Nõude pesemine käsitsi ja masinaga, köögi korrashoid. Toidu valmistamiseks vajaliku info otsimine veebist. Retsepti põhjal toidu valmistamine. Rühmatööna tegevuste kavandamine ja teostamine. Lihtsama retsepti koostamine ja selle esitlemine teistele.</p>
<p>2. Tarbijaharidus ja keskkond</p>	<p>6. klass Toor- ja segasalatid. Külmad kastmed. Pudrud ja teised teraviljatoidud. Tarbijainfo (pakendiinfo). Toidu ohutus sh toidu saastumine toiduvalmistamise käigus. Toiduainete säilitamine. Tööjaotus rühmas, hooliv ja arvestav käitumine. Toidu valmistamiseks vajaliku info otsimine veebist. Retsepti põhjal toidu valmistamine. Rühmatööna tegevuste kavandamine ja teostamine. Saadud tulemuste esitlemine teistele (toidu kirjeldamine ja maitsmine). Retsepti koostamine rühmatööna.</p>
<p>2. Tarbijaharidus ja keskkond</p>	<p>4. klass</p>

<p>4. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab ja kasutab sihipäraselt tööks etteantud töövahendeid, töötlusviise ja materjale; • leiab vajalikku infot õpetaja abiga etteantud teabeallikatest ja pakenditelt; • kasutab õpetaja abiga ohutult õigeid töövõtteid ning tehnikaid materjalide töötlemisel; • Järgib õpetaja juhendamisel oma ja rühma tööprotsessi; • töötab ja viib kavandatu lõpule; • kasutab etteantud materjale säästlikult; • tunneb ära õpetaja abiga teistes õppeainetes õpitud ja loob seoseid õpitavaga, sh erinevate eluvaldkondadega; • saab aru erinevatest ülesannetest rühmas; • järgib töötades hügieeni-, korra- ja puhtuse nõudeid, korrastab oma töökoha ning töövahendid; • mõistab materjalide õige hoiustamise vajalikkust. 	<p>Puhastus-, hooldus- ja korrastustööde käigus kasutatavad vahendid ning tööviisid. Puhastus- ja korrastustööd, kasutatavad vahendid ja töötamisviisid. Tingmärgid rõivastel. Kodutööde planeerimine ja jaotamine. Praktilised tööd puhastus-, hooldus- ja korrastustööde käigus kasutatavate vahendite ning tööviiside rakendamiseks (nii rühmas kui individuaalselt). Info otsimine töövahendite kasutusjuhenditest.</p>
<p>5. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tunneb, valib ja kasutab eesmärgipäraselt töövahendeid, töötlusviise ning materjale; • leiab vajalikku infot etteantud teabeallikatest ja pakenditelt ning saab aru, mis on autorikaitse; • saab aru etteantud tööprotsessi kirjelduse järgimise olulisusest oma ja/või rühma töös; • töötab sihikindlalt ja vajadusel kasutab õpetaja abi kavandatu lõpuleviimiseks; • teab, kuidas kasutada materjale säästlikult ning leiab võimalusi materjalide taaskasutuseks; • rakendab õpetaja juhendamisel teistes õppeainetes õpitud; • saab aru rühmas töötamise olulisusest ühise eesmärgi saavutamisel; • järgib töötades hügieeni-, korra- ja puhtuse nõudeid, korrastab oma töökoha ning töövahendid (heaperemehelik töövahendite kasutus); • nimetab materjalide hoiustamis- ja säilitamise nõudeid. 	<p>5. klass Toiduga seotud tarbija teemad. Tarbija rolli mõistmine ning teadlikud valikud toidutarbijana. Toidupakendil olev info ja märgistus. Toiduainete säilitamine. Jäätmed. Prügi sorteerimine. Jäätmete vähendamine ja taaskasutus. Ringmajandamine materjalidega (nt rõivatööstus, materjalide taaskasutamine). Energia ja vee säästlik tarbimine. Rühmatööna oma tegevuse tulemusena tekkivate jäätmete hulga analüüsimine.</p>
<p>6. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • valib ja kasutab eesmärgipäraselt töövahendeid, töötlusviise ning materjale; • leiab vajalikku infot teabeallikatest ja pakenditelt ning väärtustab intellektuaalset omandit, lähtudes autoriõigusest; • planeerib õpetaja juhendamisel oma ja/või rühma terviklikku tööprotsessi; • töötab sihikindlalt ja viib kavandatu lõpule; • kasutab materjale ja toiduaineid säästlikult ning leiab võimalusi materjalide taaskasutuseks; 	<p>6. klass Kaupade ja teenuste valimine. Rõivaste, toidu ostmine/tarbimine majandusliku (säästlik valik), sotsiaalse ja keskkonnasäästlikkuse seisukohast. Rõivaste pesemine käsitsi ja masinaga. Hooldusmärgid. Triikimine. Jalatsite</p>

<ul style="list-style-type: none"> • rakendab teistes ainetes õpitud ja loob seoseid erinevate eluvaldkondadega; • mõistab rühmas töötamise või töö jaotamise olulisust ühise eesmärgi saavutamisel; • järgib töötades hügieeni-, korra- ja puhtuse nõuded, korrastab oma töökoha ning töövahendid; • teab materjalide säilitamise nõudeid 	<p>hooldamine. Praktilised tööd rõivaste ja jalatsite hooldamise käigus kasutatavate vahendite ning tööviiside rakendamiseks (nii rühmas kui individuaalselt). Info otsimine töövahendite kasutusjuhenditest.</p>
<p>3. Käitumiskultuur</p> <p>4. klass</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • leiab vajalikku infot õpetaja abiga etteantud teabeallikatest ja pakenditelt; • Järgib õpetaja juhendamisel oma ja rühma tööprotsessi; • töötab ja viib kavandatu lõpule; • tunneb ära õpetaja abiga teistes õppeainetes õpitud ja loob seoseid õpitavaga, sh erinevate eluvaldkondadega; • tunneb ära ja kasutab õpetaja suunamisel kodukohaga seotud rahvuslikke kujunduselemente; • saab aru erinevatest ülesannetest rühmas; • kirjeldab oma ja/või rühma tegevusi ja esitleb töö lõpptulemust suuliselt. <p>5. klass</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • leiab vajalikku infot etteantud teabeallikatest ja pakenditelt ning saab aru, mis on autorikaitse; • saab aru etteantud tööprotsessi kirjelduse järgimise olulisusest oma ja/või rühma töös; • töötab sihikindlalt ja vajadusel kasutab õpetaja abi kavandatu lõpuleviimiseks; • rakendab õpetaja juhendamisel teistes õppeainetes õpitud; • teab ja kasutab õpetaja juhendamisel tööd kavandades rahvuslikke kujunduselemente sobivas kontekstis; • saab aru rühmas töötamise olulisusest ühise eesmärgi saavutamisel; • esitleb oma ja/või rühma töö lõpptulemust, analüüsib ja põhjendab tööprotsessi valikuid kas suuliselt või kirjalikult. 	<p>4. klass</p> <p>Harjumused üksikisikust lähtuvalt. Lauakombed ning lauakatmise tavad ja erinevad loomingulised võimalused. Referaat teemal: Eesti toidukultuur, kombed ja traditsioonid.</p>
<p>6. klass</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • leiab vajalikku infot teabeallikatest ja pakenditelt ning väärtustab intellektuaalset omandit, lähtudes autoriõigusest; • planeerib õpetaja juhendamisel oma ja/või rühma terviklikku tööprotsessi; • töötab sihikindlalt ja viib kavandatu lõpule; • rakendab teistes ainetes õpitud ja loob seoseid erinevate eluvaldkondadega; 	<p>5. klass</p> <p>Käitumine ja kombed. Laua katmine ja toidu serveerimine. Lauapesu, -nõud ja -kaunistused. Säästlik tarbimine. Kodukoha/Eesti erinevate toidutraditsioonide uurimine (referaat).</p> <p>6. klass</p> <p>Sobivate nõude valimine toidu serveerimiseks. Praktiline töö rühmas: kodukoha või Eesti ühe iseloomuliku toidu valmistamise traditsioonide uurimine (kirjalik kokkuvõtte), selle valmistamine ja esitlemine teistele.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • teab ja kasutab kavandades rahvuslikke kujunduselemente ning tunneb Eesti rahvuslikku käsitööd ja rahvustoite; • mõistab rühmas töötamise või töö jaotamise olulisust ühise eesmärgi saavutamisel; • esitleb oma ja/või rühma töö lõpptulemust, analüüsib ja põhjendab tööprotsessi valikuid kas suuliselt või kirjalikult, kasutades sealhulgas digivahendeid. 	
---	--

TEHNOLOOGIAÕPETUSE õpitulemused ja rõhuasetused õppesisu käsitlemisel II kooliastmel klassiti

Õpitulemused II kooliastmel klassiti TEHNOLOOGIAÕPETUS	Rõhuasetused õppesisu (sh praktiliste tööde) käsitlemisel klassiti
<p>1. Materjalid, töövahendid ja töötamisviisid</p> <p>4. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab töös kasutatavaid etteantud materjale ja nende omadusi; • teab ja kasutab sihipäraselt tööks etteantud töövahendeid, töötlusviise ja materjale. <p>5. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tunneb erinevaid töös kasutatavaid materjale nende omadusi; • tunneb, valib ja kasutab eesmärgipäraselt töövahendeid, töötlusviise ning materjale. <p>6. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tunneb erinevaid tööks sobilikke materjale ja nende omadusi; • valib ja kasutab eesmärgipäraselt töövahendeid, töötlusviise ning materjale. 	<p>4. klass Vestmisnoa kasutamine puidu vestmisel. Puidule ja vineerile märkimisel pliitsi ja joonlaua kasutamine. Puidu mõõtmine (joonlaua ja nurgiku kasutamine). Puidu ja vineeri käsitsi saagimine käsisaega, jõhvsaega (järkamisrenni ja jõhvsaega saagimisealuse kasutamine). Vineeri saagimine vineerisaepingil. Puidu ja vineeri liited: naelliide (naelad, haamid), nõorliide (nõõrid, klambrid), liimliide (puiduliim, kuum liim). Puidu puurimine (puidupuur, lauapuupink, klambrid/kruustangid). Puidu lihvimine (lihvpaberid, kombineeritud lihvimispink). Puidu ja vineeri viimistlemine linaõli, pliitsite ja puidupõletiga (linaõli, pintslid, pliitsid, puidupõleti). Oma töökoha ja kogu tööruumi korrastamine.</p> <p>5. klass Vineeri ja õhukese täispuitmaterjalide käsi- (erinevad saed, raspel, viil) ja masintöötlemine (jõhvsaepink, puurpink). Automatiseeritud masina kasutamine eseme valmistamisel (CNC masinaga, laserlõikuriga või 3d printimine). Erinevad puiduliited ja nende kasutamine (lihtsam tappliide, liim, nõõr, kruvi, akutrell). Puitmaterjali õõnestamine (peitel, puurpink, CNC-freespink). Pinnaviimistlustehnoloogia-lihvimispaber ja lihvimispingi valimine (sh kareduse valimine). Erinevad lihvimispingid (lintlihvi-, ketaslihvi-, võnkuv spindellihvipink). Puitmaterjali katteviimistlus - õli, värv, värvipliits, pürograaf).</p> <p>6. klass Täispuit - erinevad puiduliigid (pehmed, kõvad puuliigid), vineer. Traat - traadi</p>

	<p>töötlemise vahendid ja töövõtted (painutamine, aasastamine, mähkimine). Klaas ja selle töötlemine. Puidu käsi - ja masintöötlemine: (puidutreibink, lintsaag, puurpink). Elektrivool (vahelduv ja alalis) alalisvooluring (lihtsamad elektroonika komponendid). Elektrilised- ja aku käsitööriistad (elektritrell, akutrell, elektrilised käsilihvijad, tikksaag, minfrees, graveerija) ning tööpingid. Liited: tüübel, kruvi, polt, jootliide (pehmejoodis), liim, nael. Katteviimistlus - peitsimine, lakkimine, värvimine.</p>
<p>2. Tööprotsess (kavandamine, töötamine ja refleksioon) 4. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • leiab vajalikku infot õpetaja abiga etteantud teabeallikatest ja pakenditelt; • kasutab õpetaja abiga ohutult õigeid töövõtteid ning tehnikaid materjalide töötlemisel; • järgib õpetaja juhendamisel oma ja rühma tööprotsessi; • kirjeldab omandatud töövõtete baasil jõukohaste esemete loomist üksi ja/või rühmas; • töötab ja viib kavandatu lõpule; • tunneb ära ja kasutab õpetaja suunamisel kodukohaga seotud rahvuslikke kujunduselemente; • saab aru erinevatest ülesannetest rühmas; • kirjeldab oma ja/või rühma tegevusi ja esitleb töö lõpptulemust suuliselt. <p>5. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • leiab vajalikku infot etteantud teabeallikatest ja pakenditelt ning saab aru, mis on autorikaitse; • mõistab ja kasutab iseseisvalt ohutult õigeid töövõtteid ning tehnikaid materjalide sh toiduainete töötlemisel; • saab aru etteantud tööprotsessi kirjelduse järgimise olulisusest oma ja/või rühma töös; • visualiseerib ja kirjeldab omandatud töövõtete baasil jõukohaste esemete loomist üksi ja/või rühmas; 	<p>4. klass Tehtavate esemete kavandamine individuaalselt. Nõuetele vastavate omaloominguliste joonistuste loomine. Info otsimine ja lühiuurimuse koostamine tarbeesemest. Puidutöö, külg- ja pealtvaate kavandamine (maksimaalselt ära antud materjali ära kasutamine). Vineeritöö kavandamine suurusnõudeid arvestades. Praktilised tööd: puidu vestmine, puidule ja vineerile märkimine, puidu mõõtmine, puidu ja vineeri käsitsi saagimine, vineeri saagimine vineerisaepingil, puidu ja vineeri liitmine (naelliide, nõorliide, liimliide), puidu puurimine, puidu lihvimine, puidu ja vineeri viimistlemine. Oma töökoha ja kogu tööruumi korrastamine. Enda tööprotsessi ja lõpptulemuse hindamine kokkulepitud nõuetest lähtuvalt. Enda- ja rühmatöö väärtuse ning panuse hindamine rühmatöös. Oma töö tulemuse jäädvustamine (pildistamine, arhiveerimine).</p> <p>5. klass Tehtavate esemete kavandamine individuaalselt ja rühmas (nõuetele vastavad omaloomingulised prototüübid, teostamise etapid, tööjaotus ja ajakava). Joonestamine: lihtsa eseme kujutamine tasapinnal. Kolmvaade. Joonte liigid, mõõtmestamine. Lihtsa objekti modelleerimine arvutis. (ettevalmistus 3D printimiseks, laserlõikuseks või CNC masinaga töötlemiseks). Praktilised tööd: vineeri ja täispuitmaterjalide käsi - ja masintöötlemine, lihtsa (tasapinnalise) eseme valmistamine/väljalõikamine CNC masinaga, laserlõikuriga või 3d printimine, erinevate puiduliidet kasutamine ja valmistamine,</p>

<ul style="list-style-type: none"> • teab ja kasutab õpetaja juhendamisel tööd kavandades rahvuslikke kujunduselemente sobivas kontekstis; • saab aru rühmas töötamise olulisusest ühise eesmärgi saavutamisel; • esitleb oma ja/või rühma töö lõpptulemust, analüüsib ja põhjendab tööprotsessi valikuid kas suuliselt või kirjalikult; • töötab sihikindlalt ja vajadusel kasutab õpetaja abi kavandatu lõpuleviimiseks. <p>6. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • leiab vajalikku infot teabeallikatest ja pakenditelt ning väärtustab intellektuaalset omandit, lähtudes autoriõigusest; • kasutab ohutult õigeid töövõtteid ning tehnikaid materjalide, sh toiduainete töötlemisel; • planeerib õpetaja juhendamisel oma ja/või rühma terviklikku tööprotsessi; • kavandab omandatud töövõtete baasil jõukohaseid esemeid üksi ja/või rühmas, oskab kasutada videojuhendit; • töötab sihikindlalt ja viib kavandatu lõpule; • teab ja kasutab kavandades rahvuslikke kujunduselemente ning tunneb Eesti rahvuslikku käsitööd ja rahvustoite; • mõistab rühmas töötamise või töö jaotamise olulisust ühise eesmärgi saavutamisel; • esitleb oma ja/või rühma töö lõpptulemust, analüüsib ja põhjendab tööprotsessi valikuid kas suuliselt või kirjalikult, kasutades sealhulgas digivahendeid. 	<p>puitmaterjali kujustamine peitliga ja peentöötlusvahenditega (raspel, viil), pinnaviimistlus käsitsi ja lihvimispinkidel, katteviimistlus - eseme kaunistamine, kaitsmine. Tööruumi korrastamine ja töökorralduse reeglite järgimine. Enda töö väärtustamine ja hindamine. Rühmatöö väärtustamine ja oma panuse hindamine rühmatöös. Oma töö tulemuse jäädvustamine (pildistamine ja arhiveerimine).</p>
<p>3. Igapäevaelu oskused 4. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasutab etteantud materjale säästlikult; • tunneb ära õpetaja abiga teistes õppeainetes õpitut ja loob seoseid eluvaldkondadega; • kirjeldab tervisliku toitumise põhitõdesid toidu valmistamisel; 	<p>6. klass Tehtavate esemete kavandamine individuaalselt ja rühmas (nõuetele vastava omaloomingulise prototüübi loomine ning tööjuhendi koostamine) erinevate teabeallikate või interneti infoallikate abil. Lihtsate esemete joonise lugemine ja joonestamine (kolmvaade, joonte liigid, mõõtmed, mõõtkava). Lihtsa elektriskeemi koostamine. Enda kavandatud esemete valmistamisel õpitud käsitöövahendite, tööpinkide, elektriliste- ja akuga käsitööriistade ning erinevate liidete kasutamine. Enda ja rühmatöö tulemuslikkuse hindamine. Enda töö tulemuse jäädvustamine (pildistamine ja arhiveerimine). Eelnevate ja uute teadmiste seostamine refleksioonis.</p> <p>4. klass Tarbimise suunad ja mõju inimesele. Säästliku tarbimise põhimõtted. Materjalide säästlik kasutamine. Normid, tavad ja kombad ühiskonnas. Kaaskodanike ja kaaslastega arvestamine. Ideekaardi koostamine mingi materjali seoste kohta erinevate eluvaldkondadega.</p> <p>5. klass Jätkusuutlikkus. Materjalide säästlik kasutamine. Ringmajandamine</p>

<ul style="list-style-type: none"> • mõistab materjalide õige hoiustamise vajalikkust. <p>5. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, kuidas kasutada materjale ja toiduaineid säästlikult ning leiab võimalusi materjalide taaskasutuseks; • rakendab õpetaja juhendamisel teistes õppeainetes õpitud; • nimetab materjalide hoiustamis- ja säilitamise nõudeid. 	<p>materjalidega (<i>nt rõivatööstus, materjalide taaskasutamine</i>). Isikupära kujundamine läbi loomise/tehnoloogia. Mõistekaardi koostamine materjalide taaskasutuse teemal.</p>
<p>6. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasutab materjale ja toiduaineid säästlikult ning leiab võimalusi materjalide taaskasutuseks; • rakendab teistes ainetes õpitud ja loob seoseid erinevate eluvaldkondadega; • teab materjalide ja toiduainete säilitamise nõudeid. 	<p>6. klass Materjalide hoiustamine. Parandustööd ja tarbeesemete hooldamine. Eesti kombed ja esemeline kultuur. Rahvakultuuri tähtsus. Lühireferaadi koostamine.</p>

2.5. Käsitöö ja kodundus, tehnoloogiaõpetus – III kooliaste

Õpitulemused III kooliastme lõpuks

Õpilane:

- 1) kasutab tööd kavandades ainealast kirjandust ja teabeallikaid kooskõlas autoriõigusega;
- 2) hindab infoallikates, sh pakenditel sisalduvat teavet kriitiliselt ja analüüsib selle põhjal oma tarbimisharjumusi ning teadlikke tarbimisvalikuid;
- 3) valib ja kombineerib materjale, sh toiduaineid eri töötlusviiside jaoks;
- 4) kasutab sobilikke materjale, töövahendeid, -pinke, masinaid ning viimistlus- ja/või kaunistusvõtteid eesmärgipäraselt;
- 5) oskab koostada eelarvet toote valmistamiseks;
- 6) järgib tervisekaitse- ja tööohutusnõudeid;
- 7) planeerib iseseisvalt või rühmas tervikliku tööprotsessi ning funktsionaalse ja esteetilise tulemuse;
- 8) teab jäätmete käitlemise ning keskkonnanohiu põhilisi nõudeid ja ressursside säästliku kasutamise mõju tervisele ning sotsiaal-, majandus- ja looduskeskkonnale;
- 9) leiab ülesannete täitmiseks loovaid lahendusi üksi ja/või rühmas, kasutab teadlikult teistes ainetes õpitud;
- 10) tunneb peamisi Eesti kultuuri-, käsitöö- ja toitumistavasid;
- 11) võrdleb eri rahvaste kultuuritavasid ja rahvustoite;
- 12) teab toitumistavasid mõjutavaid tegureid ja toitumise eripärasid ning rakendab neid toitu valmistades;
- 13) esitleb, analüüsib ja põhjendab tööprotsessis tehtud valikuid ning lõpptulemust kas suuliselt või kirjalikult, kasutades sealhulgas digivahendeid;
- 14) annab enda ja teiste tehtule konstruktiivset tagasisidet;
- 15) leiab õpitus seoseid igapäevaelu ja erinevate ametite ning hobidega.

KÄSITÖÖ õpitulemused ja rõhuasetused õppesisu käsitlemisel III kooliastmel klassiti

Õpitulemused III kooliastmel klassiti KÄSITÖÖ	Rõhuasetused õppesisu (sh praktiliste tööde) käsitlemisel klassiti
<p>1. Materjalid, töövahendid ja töötamisviisid</p> <p>7. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • valib etteantud materjale eri töötlusviiside jaoks; • valib ja kasutab materjalile sobivaid tehnikaid, seadmeid, töövahendeid. <p>8. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • valib ja võrdleb materjale eri töötlusviiside jaoks; • võrdleb ja kasutab sobilikke materjale, töövahendeid, -pinke, masinaid ning viimistlus-ja/või kaunistusvõtteid eesmärgipäraselt. <p>9. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • valib ja kombineerib materjale eri töötlusviiside jaoks; • kasutab sobilikke materjale, töövahendeid, -pinke, masinaid ning viimistlus-ja/või kaunistusvõtteid eesmärgipäraselt. 	<p>7. klass Tehislike ja sünteetiliste tekstiilmaterjalide liigid, saamine ja omadused. Töövahendite (käärid, nõelad, märkimis- ja mõõtmisvahendid, vardad, heegelnõelad vms) käsitlemine. Rahvakunstiga seonduvate tehnikate (tikkimine, kudumine, heegeldamine) traditsiooniline ja stiliseeritud rakendamine praktikas.</p> <p><u>Tikkimine.</u> Tutvumine erinevate tikanditega. Tikand loomingulise väljendusvahendina. Sümbolid ja märgid. Võimaluse korral tikandi kavandamine ja loomine arvutiga.</p> <p><u>Heegeldamine.</u> Tutvumine heegeltehnika loominguliste võimalustega.</p> <p><u>Kudumine.</u> Silmuste kahandamine ja kasvatamine. Ringselt kudumine</p> <p><u>Õmblemine.</u> Tekstiilkiudained. Keemilised kiud. Kanga kuumniiske töötlemine. Rõivaeseme õmblemine. Mõõtude võtmine, rõiva suurusnumbri määramine, lõikelehe kasutamine ja lõigete paigutamine riidele. Valitud rõivaeseme õmblemiseks sobivate tehnoloogiliste võtete kasutamine.</p> <p>8. klass Tänapäeva käsitöömaterjalid. Erinevad käsitööniidid ja -lõngad, nende sobivus töövahendi, materjali ja esemega. Materjalide valiku ning sobivuse põhimõtted lähtuvalt kasutusala, töövahenditest ning esemest Materjalide masintöötlemine: õmblus-, tikkimis-, viltimis-, äärestusmasina vms kasutusvõimalused ja käsitlemine, reguleerimine, lisaseadmete kasutamine, hooldamine. Töövahendite ja masinate ohutu käsitlemine. Õmblustehnoloogia kaasaegsed ja tulevikku vaatavad võimalused.</p> <p><u>Kudumine.</u> Silmuste kahandamine ja kasvatamine. Ringselt kudumine. Kirjamine. Erinevate koekirjade kudumine skeemi järgi. Silmuste arvestamine, eseme kudumine ja viimistlemine. Ideekavand ja selle vormistamine. Ornamentika alused. Tekstiileseme kavandamine ja kaunistamisviisid erinevates tekstiilitehnoloogiates.</p> <p><u>Heegeldamine.</u> Tutvumine heegeltehnika loominguliste võimalustega. Töövahendite ja tehnoloogia valik sõltuvalt materjalist ja valmistatavast esemest. Töö planeerimine üksi ja</p>

	<p>rühmas töötades. Vajaliku teabe hankimine tänapäeva teabelevist, selle analüüs ja kasutamine. Oma töö ja selle tulemuse analüüsimine ning hindamine.</p> <p>Töö esitlemine ja eksponeerimine. Näituse kujundamine ning virtuaalkeskonna kasutamine oma töö eksponeerimiseks Meeskonna juhtimine.</p> <p><u>Tikkimine.</u></p> <p>eesti rahvakunstis. Rahvarõivad. Eesti etnograafiline ornament tänapäevase rõivastuse ja esemelise keskkonna kujundamisel. Võimaluse korral tikandi kavandamine ja loomine arvutiga.</p> <p><u>Õmblemine.</u></p> <p>Rõivaeseme õmblemine. Mõõtude võtmine, rõiva suurusnumbri määramine, lõikelehe kasutamine ja lõigete paigutamine riidele. Valitud rõivaeseme õmblemiseks sobivate tehnoloogiliste võtete kasutamine. Esemee õmblemise tehnoloogilise järjekorra määramine.</p>
<p>2. Tööprotsess (kavandamine, töötamine ja refleksioon)</p> <p>7. klass</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasutab tööd kavandades ainealast kirjandust ja teabeallikaid ning selgitab autoriõiguste järgimise vajadust; • mõistab eelarve koostamise olulisust toote valmistamisel; 	<p>9. klass</p> <p>Erinevad kaasaja ja tuleviku materjalid, nende saamine ning sobivus lähtuvalt kasutusala. Erinevate materjalide kombineerimine tervikuks. Digitaalsed vahendid- erinevad veebipõhised platvormid ja rakendused, foto ja -video töötlemise programmid. Erinevate kaasaegsete ja uuenduslike materjalide töötlemine praktikas. Töövahendite ja tehnoloogiate valimine olenevalt materjalist ja valmistatavast esemest (<i>nt rõivaese, tarbeese vms</i>). Omandatud teadmiste ja oskuste rakendamine aineteüleses loomingulises või tehnilises multimateriaalses projektis.</p> <p><u>Õmblemine.</u> Kanga kuumniiske töötlemine. Rõivaeseme õmblemine. Mõõtude võtmine, rõiva suurusnumbri määramine, lõikelehe kasutamine ja lõigete paigutamine riidele. Valitud rõivaeseme õmblemiseks sobivate tehnoloogiliste võtete kasutamine. Esemee õmblemise tehnoloogilise järjekorra määramine. Õmblustöö viimistlemine.</p> <p>7. klass</p> <p>Tekstiilid rõivastuses ja sisekujunduses. Rõivastus kui ajastu vaimu peegeldaja - sotsiaalsed märksüsteemid. Moelooming. Komplektide ja kollektsioonide koostamise põhimõtted. Ideekavand ja selle vormistamine. Kompositsiooni seaduspärasuste arvestamine käsitöös kavandades. Käsitöötehnikate ja tekstiilitööstuse areng ning seda mõjutanud tegurid ajaloos. Nüüdisaegsed tehnoloogilised võimalused ning uudsed võtted rõivaste ja tarbeesemete valmistamisel. Käsitöö väärtustamine tarbekunsti osana või isikupärase eneseväljendusena. Õmblemise ja käsitööga seotud elukutsed ning võimalused ettevõtluseks. Töö</p>

<ul style="list-style-type: none"> • teab ja järgib tööhutusnõudeid; • planeerib enda või rühmas töötades tervikliku tööprotsessi ning funktsionaalse ja esteetilise tulemuse; • leiab ülesannete täitmiseks loovaid lahendusi üksi ja/või rühmas, kasutab teistes õppeainetes õpitut; • esitleb, analüüsib ja põhjendab tööprotsessis tehtud valikuid ning lõpptulemust kas suuliselt või kirjalikult, kasutades sealhulgas digivahendeid; • annab enda ja teiste tehtule tagasisidet põhjendades oma arvamust. 	<p>eesmärgistamine. Idee ja kavandi olulisus eseme valmistamisel, kompositsiooni ja disainiprotsessi seaduspärasused. Töö planeerimine üksi töötades: eelarve kujunemine, töö etappide järjestamine ja aja planeerimine. Info otsimine ainealasest kirjandusest ja teabeallikatest. Suulise juhendamise järgi töötamine. Märgid, sümbolid ja ornamendid eesti rahvakunstis. Rõivas kui ajastu vaimu peegeldaja - sotsiaalsed märksüsteemid. Rahvarõivad. Töö- ja loomeprotsessi etappide eristamine, järjestamine ja kirjeldamine. Oma töö tulemuste analüüsimine: seatud õppe-eesmärkide saavutamise hindamine. Ideede ja töö tulemuse esitlemine suulisel kujul.</p>
<p>8. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasutab tööd kavandades ainealast kirjandust ja teabeallikaid kooskõlas autoriõigusega; • planeerib ja koostab eelarvet toote valmistamiseks; • järgib tervisekaitse- ja tööhutusnõudeid; • planeerib iseseisvalt või rühmas tervikliku tööprotsessi ning funktsionaalse ja esteetilise tulemuse; • leiab ülesannete täitmiseks loovaid lahendusi üksi ja/või rühmas, kasutab teistes õppeainetes õpitut; • esitleb, analüüsib ja põhjendab tööprotsessis tehtud valikuid ning lõpptulemust kas suuliselt või kirjalikult, kasutades sealhulgas digivahendeid; • annab enda ja teiste tehtule tagasisidet põhjendades oma arvamust. 	<p>8. klass Moe, isikupära ja proportsiooni põhimõtete arvestamine kavandades. Sobivate lisandite valik stiili kujundades. Ideekavand ja selle vormistamine. Tekstiileseme kavandamine ja kaunistamisviisid erinevates tekstiilitehnoloogiates. Töövahendite ja tehnoloogia valik sõltuvalt materjalist ja valmistatavast esemest. Töö planeerimine üksi ja rühmas töötades. Vajaliku teabe hankimine tänapäeva teabelevist, selle analüüs ja kasutamine. Elektriliste töövahenditega töötamine ja nende hooldamine kasutusjuhendi järgi. Iseseisvalt tööjuhendi järgi töötamine. Ideede hankimine tänapäeva teabelevist (internet, erialane kirjandus). Allikakriitilisus, analüüs, kasutamine kooskõlas autoriõigusega. Proportsioonipõhimõtted rõivaste kujundamisel. Joonise või kavandi vormistamise põhimõtted. Töö planeerimine rühmas töötades: eelarve kujunemine, töö etappide järjestamine ja aja planeerimine. Suulise ja kirjaliku juhendamise järgi töötamine, sh jooniste kasutamine, skeemide mõistmine. Eseme kaunistamine ja viimistlemine. Sobivate lisandite valiku tähtsus stiili kujundamisel. Teiste rahvaste etnograafia inspiratsiooni allikana. Materjali, töövahendite, tehnoloogia sobivuse ja valiku põhjendamine. Ornamentika alused. Ideekavand ja selle vormistamine. Tekstiileseme kavandamine ja kaunistamisviisid erinevates tekstiilitehnoloogiates. Oma töö ja selle tulemuse analüüsimine ning hindamine. Töö esitlemine ja eksponeerimine. Näituse kujundamine ning virtuaalkeskonna kasutamine oma töö eksponeerimiseks. Kirjaliku tööjuhendi koostamine (koos jooniste ja skeemidega).</p>
<p>9. klass</p>	<p>9. klass 9. klassis toimub tehnoloogiavaldkonna projektitöö (tehnoloogiaõpetuse või käsitöö keskne või nende kombinatsioonis). Projektitöö võib teostada</p>

<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasutab tööd kavandades ainealast kirjandust ja teabeallikaid kooskõlas autoriõigusega; • oskab koostada eelarvet toote valmistamiseks; • järgib tervisekaitse- ja tööohutusnõudeid; • planeerib iseseisvalt või rühmas tervikliku tööprotsessi ning funktsionaalse ja esteetilise tulemuse; • leiab ülesannete täitmiseks loovaid lahendusi üksi ja/või rühmas, kasutab teadlikult teistes ainetes õpitut; • esitleb, analüüsib ja põhjendab tööprotsessis tehtud valikuid ning lõpptulemust kas suuliselt või kirjalikult, kasutades sealhulgas digivahendeid; • annab enda ja teiste tehtule konstruktiivset tagasisidet. 	<p>individuaalselt või ühistööna. Projektitöö raames toimub:</p> <ul style="list-style-type: none"> • projektitöö planeerimine ja kavandamine omandatud teadmiste ja oskuste põhjal (sh ajakava ja tööjaotus, kui tegemist on ühistööna); • materjalide, töövahendite ja tehnikate valimine vastavalt püstitatud eesmärgile; • projektitöö teostamine; • loomingulise tulemuse esitlemine (nt näitusel, või muul viisil); • tööprotsessi reflekteerimine ja analüüsimine
<p>3. Igapäevaelu oskused 7. klass Õpilane:</p>	<p>7. klass Tarbimise suunad ühiskonnas ja selle mõju inimesele. Vastutustundlik säästlik tarbimine. Parandustööd.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • mõistab infoallikates sh pakenditel olevat teavet ning kirjeldab erinevaid tarbimisvalikuid; • järgib jäätmete käitlemise ning keskkonnanohu põhilisi nõudeid ja teab ressursside säästliku kasutamise mõju tervisele ning looduskeskkonnale; • leiab õpitus seoseid igapäevaelu ja enda hobidega. 	<p>8. klass Tekstiilide hooldamine ja hoiustamine. Jätkusuutlikkus. Ringmajandamine materjalidega (<i>nt rõivatööstus, materjalide taaskasutamine</i>). Isikupära kujundamine läbi loomise/tehnoloogia. Etikett rõivastuses.</p>
<p>8. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analüüsib infoallikates, sh pakenditel sisalduvat teavet ja kirjeldab oma tarbimisharjumusi ning tarbimisvalikuid; 	<p>9. klass Normid, tavad ja kombed ühiskonnas. Koostööine õppimine. Eesti ja teiste rahvaste kultuuritavad. Rahvakultuuri tähtsus. Kultuuridevahelised seosed, erinevused, sarnasused. Käsitöö kui hobi ja elukutse.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • järgib jäätmete käitlemise ning keskkonnanahoiu põhilisi nõudeid ja teab ressursside säästliku kasutamise mõju tervisele ning sotsiaal-, majandus- ja looduskeskkonnale; • leiab õpitus seoseid igapäevaelu ja erinevate ametite ning hobidega. <p>9. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • hindab infoallikates, sh pakenditel sisalduvat teavet kriitiliselt ja analüüsib selle põhjal oma tarbimisharjumusi ning teadlikke tarbimisvalikuid; • teab jäätmete käitlemise ning keskkonnanahoiu põhilisi nõudeid ja ressursside säästliku kasutamise mõju tervisele ning sotsiaal-, majandus- ja looduskeskkonnale; • leiab õpitus seoseid igapäevaelu ja erinevate ametite ning hobidega. 	
---	--

KODUNDUSE õpitulemused ja rõhuasetused õppesisu käsitlemisel III kooliastmel klassiti

Õpitulemused III kooliastmel klassiti KODUNDUS	Rõhuasetused õppesisu (sh praktiliste tööde) käsitlemisel klassiti
<p>1. Toiduharidus 7. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasutab tööd kavandades ainealast kirjandust ja teabeallikaid ning selgitab autoriõiguste järgimise vajadust; • mõistab infoallikates sh pakenditel olevat teavet ning kirjeldab erinevaid tarbimisvalikuid; • valib ja kasutab materjalile sobivaid tehnikaid, seadmeid, töövahendeid; • teab ja järgib tööohutusnõudeid; • planeerib enda või rühmas töötades tervikliku tööprotsessi ning funktsionaalse ja esteetilise tulemuse; 	<p>7. klass Makro- ja mikrotoitained, nende vajalikkus ning allikad. Lisaained toiduainetes. Heaolu ja tervis toidust. Tervisliku toidu valikute olulisus, tasakaalustatud toitumine, päevane energiavajadus nooruki eas. Toiduainete toitainelise koostise hinnang. Mitmekülgse ja tasakaalustatud päevamenüü koostamine lähtuvalt toitumissoovitustest. Internetipõhised tervisliku toitumise keskkonnad. Nüüdisaegsed köögiseadmed,</p>

<ul style="list-style-type: none"> • leiab ülesannete täitmiseks loovaid lahendusi üksi ja/või rühmas, kasutab teistes õppeainetes õpitut; • kirjeldab toitumistavasid mõjutavaid tegureid ja toitumise eripärasid ning rakendab neid toitu valmistades; • esitleb, analüüsib ja põhjendab tööprotsessis tehtud valikuid ning lõpptulemust kas suuliselt või kirjalikult, kasutades sealhulgas digivahendeid; • annab enda ja teiste tehtule tagasisidet põhjendades oma arvamust; • leiab õpitus seoseid igapäevaelu ja enda hobidega. 	<p>nende kasutamine ja hooldus. Kuumtöötlemise viisid. Maitseained ja roogade maitsestamine. Supid. Liha jaotustükid ja lihatoitud. Toidu ohutu valmistamine Toiduhügieen toidu käitlemisel, valmistamisel ja säilitamisel. Retsepti põhjal toidu valmistamine. Rühmatööna tegevuste kavandamine ja teostamine. Saadud tulemuste esitlemine teistele (toidu kirjeldamine ja maitsemine). Retsepti koostamine rühmatööna.</p>
<p>8. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasutab tööd kavandades ainealast kirjandust ja teabeallikaid kooskõlas autoriõigusega; • analüüsib infoallikates, sh pakenditel sisalduvat teavet ja kirjeldab oma tarbimisharjumusi ning tarbimisvalikuid; • võrdleb ja kasutab sobilikke materjale, töövahendeid, -pinke, masinaid ning viimistlus- ja/või kaunistusvõtteid eesmärgipäraselt; • järgib tervisekaitse- ja tööohutusnõudeid; • planeerib iseseisvalt või rühmas tervikliku tööprotsessi ning funktsionaalse ja esteetilise tulemuse; • leiab ülesannete täitmiseks loovaid lahendusi üksi ja/või rühmas, kasutab teistes õppeainetes õpitut; • teab toitumistavasid mõjutavaid tegureid ja toitumise eripärasid ning rakendab neid toitu valmistades; • esitleb, analüüsib ja põhjendab tööprotsessis tehtud valikuid ning lõpptulemust kas suuliselt või kirjalikult, kasutades sealhulgas digivahendeid; • annab enda ja teiste tehtule tagasisidet põhjendades oma arvamust; • leiab õpitus seoseid igapäevaelu ja erinevate ametite ning hobidega. 	<p>8. klass Toidugruppide roll ja tähtsus toitumises Tasakaalustatud menüü koostamine. Erinevad toitainete vajadused menüü koostamisel - süsivesikud, valgud, rasvad, vitamiinid, mineraalained ja vesi. Toitumisteave meedias -analüüs ja hinnangud. Toiduallergia ja toidutalumatus. Taimetoitluse ja dieetide mõju organismile. Toitumishäired. Eestlaste toit läbi aegade. Eri rahvaste toitumistraditsioonid ja toiduvalikut mõjutavad tegurid (asukoht, usk jm). Kalaroad. Soojad kastmed. Kergitusained ja tainatooted. Vormiroad ja vokitoidud. Toidu säilitamise tingimused ja nende jälgimise olulisus. Retsepti põhjal toidu valmistamine. Rühmatööna tegevuste kavandamine ja teostamine. Saadud tulemuste esitlemine teistele (toidu kirjeldamine ja maitsemine). Retsepti koostamine rühmatööna. Toiduga seonduvad ametid.</p>
<p>9. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasutab tööd kavandades ainealast kirjandust ja teabeallikaid kooskõlas autoriõigusega; • valib ja kombineerib materjale, sh toiduaineid eri töötlusviiside jaoks; • kasutab sobilikke materjale, töövahendeid, -pinke, masinaid ning viimistlus- ja/või kaunistusvõtteid eesmärgipäraselt; • järgib tervisekaitse- ja tööohutusnõudeid; 	<p>9. klass Toitumise tähtsus kogukonna- ja heaolutunde kujundamisel. Toiduainete muutused kuumtöötlemisel, toitainete kadu. Mikroorganismid toidus. Toiduainete riknemise põhjused.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • planeerib iseseisvalt või rühmas tervikliku tööprotsessi ning funktsionaalse ja esteetilise tulemuse; • leiab ülesannete täitmiseks loovaid lahendusi üksi ja/või rühmas, kasutab teadlikult teistes ainetes õpitut; • teab toitumistavasid mõjutavaid tegureid ja toitumise eripärasid ning rakendab neid toitu valmistades; • esitleb, analüüsib ja põhjendab tööprotsessis tehtud valikuid ning lõpptulemust kas suuliselt või kirjalikult, kasutades sealhulgas digivahendeid; • annab enda ja teiste tehtule konstruktiivset tagasisidet; • leiab õpitus seoseid igapäevaelu ja erinevate ametite ning hobidega. 	<p>Hügieeninõuded toiduainete säilitamise korral. Toidu kaudu levivad haigused. Toiduainete säilitamine ja konservimine. Kuumtöödeldud järelroad. Rahvustoidud. Suurema projekti korraldamine alates menüü koostamisest, kalkulatsioonist ja praktilise töö organiseerimisest kuni tulemuse analüüsimiseni.</p>
<p>2. Tarbijaharidus ja keskkond</p> <p>7. klass</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasutab tööd kavandades ainealast kirjandust ja teabeallikaid ning selgitab autoriõiguste järgimise vajadust; • mõistab infoallikates sh pakenditel olevat teavet ning kirjeldab erinevaid tarbimisvalikuid; • valib ja kasutab materjalile sobivaid tehnikaid, seadmeid, töövahendeid; • mõistab eelarve koostamise olulisust toote valmistamisel; • järgib jäätmete käitlemise ning keskkonnahoiu põhilisi nõudeid ja teab ressursside säästliku kasutamise mõju tervisele ning looduskeskkonnale; • leiab ülesannete täitmiseks loovaid lahendusi üksi ja/või rühmas, kasutab teistes õppeainetes õpitut; • esitleb, analüüsib ja põhjendab tööprotsessis tehtud valikuid ning lõpptulemust kas suuliselt või kirjalikult, kasutades sealhulgas digivahendeid; • annab enda ja teiste tehtule tagasisidet põhjendades oma arvamust; • leiab õpitus seoseid igapäevaelu ja enda hobidega. <p>8. klass</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasutab tööd kavandades ainealast kirjandust ja teabeallikaid kooskõlas autoriõigusega; • analüüsib infoallikates, sh pakenditel sisalduvat teavet ja kirjeldab oma tarbimisharjumusi ning tarbimisvalikuid; 	<p>7. klass</p> <p>Erinevad stiilid sisekujunduses. Toataimede hooldamine. Tarbija õigused ja kohustused. Märgistused toodetel. Toiduga seotud tarbijateemad. Toidu päritolu ja läbipaistvus. Toiduainete tootmise ja transportimise mõju keskkonnale ja inimese tervisele. Toidu ökoloogiline tsükkel. Toidu raiskamise mõju keskkonnale. Toiduressursside väärindamine, ringmajandus. Jäätmed.</p> <p>8. klass</p> <p>Tarbija rolli mõistmine ning teadlikud valikud tarbijana. Ostuotsustuste mõjutamine, reklaami mõju. Kaupade ja teenuste valimine ja hooldus. Teadlik ja säästlik majandamine. Rõivaste, toidu ostmise/tarbimise majandusliku (säästlik valik), sotsiaalse ja keskkonnasäästlikkuse seisukohast. Tarbijakaitseorganisatsioonid. Rõivaste hooldus vastavalt tingmärkidele Erinevates puhastustöodes kasutatavate kemikaalide ja puhastuslahuste pH. Prügi sorteerimine. Jäätmete vähendamise ja taaskasutus.</p>

<ul style="list-style-type: none"> võrdleb ja kasutab sobilikke materjale, töövahendeid, -pinke, masinaid ning viimistlus- ja/või kaunistusvõtteid eesmärgipäraselt; planeerib ja koostab eelarvet toote valmistamiseks; järgib jäätmete käitlemise ning keskkonnanahoiu põhilisi nõudeid ja teab ressursside säästliku kasutamise mõju tervisele ning sotsiaal-, majandus- ja looduskeskkonnale; leiab ülesannete täitmiseks loovaid lahendusi üksi ja/või rühmas, kasutab teistes õppeainetes õpitut; esitleb, analüüsib ja põhjendab tööprotsessis tehtud valikuid ning lõpptulemust kas suuliselt või kirjalikult, kasutades sealhulgas digivahendeid; annab enda ja teiste tehtule tagasisidet põhjendades oma arvamust; leiab õpitus seoseid igapäevaelu ja erinevate ametite ning hobidega. <p>9. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> kasutab tööd kavandades ainealast kirjandust ja teabeallikaid kooskõlas autoriõigusega; hindab infoallikates, sh pakenditel sisalduvat teavet kriitiliselt ja analüüsib selle põhjal oma tarbimisharjumusi ning teadlikke tarbimisvalikuid; oskab koostada eelarvet toote valmistamiseks järgib tervisekaitse- ja tööohutusnõudeid; teab jäätmete käitlemise ning keskkonnanahoiu põhilisi nõudeid ja ressursside säästliku kasutamise mõju tervisele ning sotsiaal-, majandus- ja looduskeskkonnale; leiab ülesannete täitmiseks loovaid lahendusi üksi ja/või rühmas, kasutab teadlikult teistes ainetes õpitut; esitleb, analüüsib ja põhjendab tööprotsessis tehtud valikuid ning lõpptulemust kas suuliselt või kirjalikult, kasutades sealhulgas digivahendeid; annab enda ja teiste tehtule konstruktiivset tagasisidet; leiab õpitus seoseid igapäevaelu ja erinevate ametite ning hobidega. 	<p>9. klass Olmekeemia. Puhastusvahendid, nende omadused ja ohutus. Puhastus- ja korrastustööde käigus kasutatavad meetodid, vahendid ning tööviisid. Kodumasinad. Uute tehnoloogiate kasutamine ja keskkonnasõbralik lähenemine puhastus ja korrastustöodes. Kodutööde mõtestamine ja jaotus soolise võrdõiguslikkuse aspektist. Üldine finantsiline teadlikkussissetulekud, kulutused, säästmine Maksete tasumise viisid (sh laenu, deebet- ja krediitkaardid jne). Leibkonna eelarve, tulude ja kulude tasakaal. Laenu. Kokkuhoiuvõimalused ja kulude analüüs. Kulude planeerimine erijuhtudeks (peod, tähtpäevad jm). Rühmatööna mingi projekti läbiviimise eelarve koostamine.</p>
<p>3. Käitumiskultuur 7. klass Õpilane:</p>	<p>7. klass Etikett. Koosviibimiste korraldamine. Kutsed ja kingitused. Ideede ja võimaluste</p>

<ul style="list-style-type: none"> • kasutab tööd kavandades ainealast kirjandust ja teabeallikaid ning selgitab autoriõiguste järgimise vajadust; • planeerib enda või rühmas töötades tervikliku tööprotsessi ning funktsionaalse ja esteetilise tulemuse; • leiab ülesannete täitmiseks loovaid lahendusi üksi ja/või rühmas, kasutab teistes õppeainetes õpitud; • tunneb ja rakendab kogukondlikke Eesti kultuuri-, käsitöö- ja toitumistavasid; • nimetab eri rahvaste peamisi kultuuritavasid ja rahvustoite; • kirjeldab toitumistavasid mõjutavaid tegureid ja toitumise eripärasid ning rakendab neid toitu valmistades; • esitleb, analüüsib ja põhjendab tööprotsessis tehtud valikuid ning lõpptulemust kas suuliselt või kirjalikult, kasutades sealhulgas digivahendeid; • annab enda ja teiste tehtule tagasisidet põhjendades oma arvamust; • leiab õpitus seoseid igapäevaelu ja enda hobidega. 	<p>leidmine erinevate peolaudade kujundamiseks. Toidu olulisus erinevates kultuurides. Toiduga seotud kombed ja tavad. Lühireferaadi koostamine.</p>
<p>8. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasutab tööd kavandades ainealast kirjandust ja teabeallikaid kooskõlas autoriõigusega; • planeerib iseseisvalt või rühmas tervikliku tööprotsessi ning funktsionaalse ja esteetilise tulemuse; • leiab ülesannete täitmiseks loovaid lahendusi üksi ja/või rühmas, kasutab teistes õppeainetes õpitud; • tunneb ja rakendab peamisi Eesti kultuuri-, käsitöö- ja toitumistavasid; • kirjeldab eri rahvaste kultuuritavasid ja rahvustoite ning rakendab neid praktikas; • teab toitumistavasid mõjutavaid tegureid ja toitumise eripärasid ning rakendab neid toitu valmistades; • esitleb, analüüsib ja põhjendab tööprotsessis tehtud valikuid ning lõpptulemust kas suuliselt või kirjalikult, kasutades sealhulgas digivahendeid; • annab enda ja teiste tehtule tagasisidet põhjendades oma arvamust; • leiab õpitus seoseid igapäevaelu ja erinevate ametite ning hobidega. 	<p>8. klass Laua katmine ja toidu serveerimine erinevatel sündmustel. Eesti ja maailma toidukultuur ja kombed. Peolaua menüü koostamine. Eesti toidukultuuri uurimine ja kohaliku tooraine kasutamine mitmekesiste toitade valmistamisel. Lühireferaadi koostamine.</p>
<p>9. klass Õpilane:</p>	<p>9. klass Rõivastus ja käitumine vastuvõttudel, koduses peolauas, kohvikus ning restoranis. Erinevate rahvusköökidest uurimine ja vastavate toitade valmistamine praktikas. Lühireferaadi koostamine.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • kasutab tööd kavandades ainealast kirjandust ja teabeallikaid kooskõlas autoriõigusega; • planeerib iseseisvalt või rühmas tervikliku tööprotsessi ning funktsionaalse ja esteetilise tulemuse; • leiab ülesannete täitmiseks loovaid lahendusi üksi ja/või rühmas, kasutab teadlikult teistes ainetes õpitud; • tunneb peamisi Eesti kultuuri-, käsitöö- ja toitumistavasid; • võrdleb eri rahvaste kultuuritavasid ja rahvustoite; • teab toitumistavasid mõjutavaid tegureid ja toitumise eripärasid ning rakendab neid toitu valmistades; • esitleb, analüüsib ja põhjendab tööprotsessis tehtud valikuid ning lõpptulemust kas suuliselt või kirjalikult, kasutades sealhulgas digivahendeid; • annab enda ja teiste tehtule konstruktiivset tagasisidet; • leiab õpitus seoseid igapäevaelu ja erinevate ametite ning hobidega. 	
---	--

TEHNOLOOGIAÕPETUSE õpitulemused ja rõhuasetused õppesisu käsitlemisel III kooliastmel klassiti

Õpitulemused III kooliastmel klassiti TEHNOLOOGIAÕPETUS	Rõhuasetused õppesisu (sh praktiliste tööde) käsitlemisel klassiti
<p>1. Materjalid, töövahendid ja töötamisviisid</p> <p>7. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • valib etteantud materjale eri töötlusviiside jaoks; • valib ja kasutab materjalile sobivaid tehnikaid, seadmeid, töövahendeid. <p>8. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • valib ja võrdleb materjale eri töötlusviiside jaoks; • võrdleb ja kasutab sobilikke materjale, töövahendeid, -pinke, masinaid ning viimistlus- ja/või kaunistusvõtteid eesmärgipäraselt. <p>9. klass Õpilane:</p>	<p>7. klass Nurgasaag ja selle kasutamine. Freesimine (käsifrees, tapifrees, CNC-frees, minifrees). Liited. Tapplide (sõrm-, kalasabatapp, ms). Jootliide. Tüübli, poldi, kruvi, kiili, liimi kasutamine liite tegemisel. Kõvajoodis. Plekk ja selle töötlemisvahendid ning võtted. Automaatika (nutikodu, robotika). Elekter ja selle juhtimine (vooluring, andurid), valgustus/elekter majapidamises. Oma töökoha ja kogu tööruumi korrastamine.</p> <p>8. klass Metallmaterjalid ja nende töötlemisvahendid (metallisaag, plekikäärid, metalli puurid, nurklühvijad, poleerimistööriistad, viilid). Metallide töötlemisviisid (praktilised tööd): saagimine, pleki lõikamine, puurimine, lihvimine, poleerimine, töötlemine viiliga. Metallide liited: keevis-, joot(pehme, kõva)-, neet-, polt-, liimliide. Metallitrei- ja freespink. Puidutöötlemispingid: hõövel-, paksus-, ketassae-, freespink. Elektrilised</p>

<ul style="list-style-type: none"> • valib ja kombineerib materjale eri töötlusviiside jaoks; • kasutab sobilikke materjale, töövahendeid, -pinke, masinaid ning viimistlus- ja/või kaunistusvõtteid eesmärgipäraselt. 	<p>käsitööriistad: lamellifrees, käsihöövel, käsiketassaag. Pinnalaotus. Pinna ja katteviimistlus.</p> <p>9. klass Leppelisused ja tähised tehnilistel joonistel. Ristlõiked ja lõiked. Koostejoonis. Ehitusjoonised. 9. klassis toimub projektitöö, mille raames õpilased valivad vastavalt pustatud eesmärgile materjale, töövahendeid ja töötamisviise.</p>
<p>2. Tööprotsess (kavandamine, töötamine ja refleksioon)</p> <p>7. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasutab tööd kavandades ainealast kirjandust ja teabeallikaid ning selgitab autoriõiguste järgimise vajadust; • mõistab eelarve koostamise olulisust toote valmistamisel; • teab ja järgib tööohutusnõudeid; • planeerib enda või rühmas töötades tervikliku tööprotsessi ning funktsionaalse ja esteetilise tulemuse; • leiab ülesannete täitmiseks loovaid lahendusi üksi ja/või rühmas, kasutab teistes õppeainetes õpitud; • esitleb, analüüsib ja põhjendab tööprotsessis tehtud valikuid ning lõpptulemust kas suuliselt või kirjalikult, kasutades sealhulgas digivahendeid; • annab enda ja teiste tehtule tagasisidet põhjendades oma arvamust. <p>8. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasutab tööd kavandades ainealast kirjandust ja teabeallikaid kooskõlas autoriõigusega; • planeerib ja koostab eelarvet toote valmistamiseks; • järgib tervisekaitse- ja tööohutusnõudeid; • planeerib iseseisvalt või rühmas tervikliku tööprotsessi ning funktsionaalse ja esteetilise tulemuse; • leiab ülesannete täitmiseks loovaid lahendusi üksi ja/või rühmas, kasutab teistes õppeainetes õpitud; 	<p>7. klass Tehtavate esemete detailne kavandamine individuaalselt ja rühmas õpetaja ja erinevate teabeallikate või interneti infoallikate abil. Praktilised tööd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • lihtsa tehnilise joonise lugemine ja joonestamine (kolmvaade, joonte liigid, mõõtmed, mõõtkava, lõige, aksonomeetria); • valmistatava eseme detailide modelleerimine, nendest digitaalsete jooniste koostamine ja loomine; • lihtsa elektriskeemi tegemine; • ühistöövahendite kasutamine oma töö planeerimiseks, valmistamiseks ja eksponeerimiseks; • töö planeerimine ja tegevusplaani sh ajaplaani loomine; • töövahendi kohta õpijuhendi koostamine. Oma töökoha ja kogu tööruumi korrastamine. Enda tööprotsessi ja lõpptulemuse hindamine kokkulepitud nõuetest lähtuvalt. Enda- ja rühmatöö väärtuse ning panuse hindamine rühmatöös. Oma töö tulemuse jäädvustamine (pildistamine, arhiveerimine). <p>8. klass Tehtavate esemete detailne kavandamine individuaalselt ja rühmas õpetaja ja erinevate teabeallikate või interneti infoallikate abil. Praktilised tööd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uue joonise lugemine, detaili modelleerimine ja sellest joonise loomine (kolmvaade, joonte liigid, mõõtmed, mõõtkava) ja automatiseeritud töötlemiseks (CNC-, laserlõikus masin ja 3D printer; vajalikud failid); • töö planeerimine ja tegevusplaani sh ajaplaani loomine;

<ul style="list-style-type: none"> • esitleb, analüüsib ja põhjendab tööprotsessis tehtud valikuid ning lõpptulemust kas suuliselt või kirjalikult, kasutades sealhulgas digivahendeid; • annab enda ja teiste tehtule tagasisidet põhjendades oma arvamuse. <p>9. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasutab tööd kavandades ainealast kirjandust ja teabeallikaid kooskõlas autoriõigusega; • oskab koostada eelarvet toote valmistamiseks; • järgib tervisekaitse- ja tööohutusnõudeid; • planeerib iseseisvalt või rühmas tervikliku tööprotsessi ning funktsionaalse ja esteetilise tulemuse; • leiab ülesannete täitmiseks loovaid lahendusi üksi ja/või rühmas, kasutab teadlikult teistes ainetes õpitut; • esitleb, analüüsib ja põhjendab tööprotsessis tehtud valikuid ning lõpptulemust kas suuliselt või kirjalikult, kasutades sealhulgas digivahendeid; • annab enda ja teiste tehtule konstruktiivset tagasisidet. 	<ul style="list-style-type: none"> • töövahendi kohta õpijuhendi koostamine. Tööruumi korrastamine ja töökorralduse reeglite järgimine. Enda töö väärtustamine ja hindamine. Rühmatöö väärtustamine ja oma panuse hindamine rühmatöös. Oma töö tulemuse jäädvustamine (pildistamine ja arhiveerimine).
<p>3. Igapäevaelu oskused 7. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mõistab infoallikates sh pakenditel olevat teavet ning kirjeldab erinevaid tarbimisvalikuid; • järgib jäätmete käitlemise ning keskkonnahoiu põhilisi nõudeid ja teab ressursside säästliku kasutamise mõju tervisele ning looduskeskkonnale; • leiab õpitus seoseid igapäevaelu ja enda hobidega. <p>8. klass Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analüüsib infoallikates, sh pakenditel sisalduvat teavet ja kirjeldab oma tarbimisharjumusi ning tarbimisvalikuid; • järgib jäätmete käitlemise ning keskkonnahoiu põhilisi nõudeid ja teab ressursside säästliku kasutamise mõju tervisele ning sotsiaal-, majandus- ja looduskeskkonnale; 	<p>9. klass 9. klassis toimub tehnoloogiavaldkonna projektitöö (tehnoloogiaõpetuse või käsitöö keskne või nende kombinatsioonis). Projektitöö võib teostada individuaalselt või ühistööna. Projektitöö raames toimub:</p> <ul style="list-style-type: none"> • projektitöö planeerimine ja kavandamine omandatud teadmiste ja oskuste põhjal (sh ajakava ja tööjaotus, kui tegemist on ühistööna); • materjalide, töövahendite ja tehnikate valimine vastavalt püstitatud eesmärgile; • projektitöö teostamine; • loomingulise tulemuse esitlemine (nt näitusel, või muul viisil); • tööprotsessi reflekteerimine ja analüüsimine. <p>7. klass Tarbimise suunad ühiskonnas ja selle mõju inimesele. Vastutustundlik säästlik tarbimine. Parandustööd. Säästliku tarbimise põhimõtted. Materjalide säästlik kasutamine. Pakenditel oleva teabe uurimine. Praktiline töö: mingi eseme parandamine.</p> <p>8. klass Erinevate materjalide hooldamine ja hoiustamine. Jätkusuutlikkus. Ringmajandamine materjalidega (<i>nt materjalide taaskasutamine</i>). Isikupära kujundamine läbi loomise/tehnoloogia. Ülesanded, et uurida pakenditel olevat teavet. Mõistekaardi koostamine materjalide taaskasutuse teemal.</p> <p>9. klass</p> <ul style="list-style-type: none"> • Normid, tavad ja kombed ühiskonnas. Koostöine õppimine. Eesti ja teiste rahvaste kultuuritavad. Rahvakultuuri tähtsus. Kultuuridevahelised seosed,

<ul style="list-style-type: none"> • leiab õpitus seoseid igapäevaelu ja erinevate ametite ning hobidega. <p>9. klass</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • hindab infoallikates, sh pakenditel sisalduvat teavet kriitiliselt ja analüüsib selle põhjal oma tarbimisharjumusi ning teadlikke tarbimisvalikuid; • teab jäätmete käitlemise ning keskkonnahoiu põhilisi nõudeid ja ressursside säästliku kasutamise mõju tervisele ning sotsiaal-, majandus- ja looduskeskkonnale; • leiab õpitus seoseid igapäevaelu ja erinevate ametite ning hobidega. 	<p>erinevused, sarnasused.</p> <p>Tehnoloogiavaldkond kui hobi ja elukutse. Ideekaardi koostamine tehnoloogiavaldkonna oskuste seostest erinevate eluvaldkondadega. Ülesanded, et uurida pakenditel olevat teavet.</p>
--	--

Ainevaldkond „Võõrkeeled“

1. Üldalused

1.7. Valdkonnapädevus

Võõrkeeledõppe tulemusena kujuneb õpilastel eakohane võõrkeelepädevus vähemalt kahes võõrkeeles, mis tähendab, et õpilane:

- 1) mõistab ja vahendab võõrkeeles esitatut;
- 2) suhtleb eesmärgipäraselt ja olukohaselt nii kõnes kui ka kirjas;
- 3) loob ja esitab nii suuliselt kui ka kirjalikult eri liiki tekste;
- 4) tunneb õpitavat keelt kõnelevate piirkondade/kogukondade kultuuri;
- 5) mõistab oma kultuuri ja teiste kultuuride sarnasusi ja erinevusi ning väärtustab keelelist ja kultuurilist mitmekesisust;
- 6) väärtustab võõrkeelte oskust ja on motiveeritud keeli õppima;
- 7) kasutab võõrkeelseid veebikeskkondi, teadvustades nende võimalikke ohte;
- 8) omandab edasiseks keelte õppimiseks vajalikud oskused ja kohandab need enda vajadustele vastavaks.

1.2. Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Ainevaldkonna kohustuslikud õppeained on eesti õppekeelega klassides A-võõrkeel ja B-võõrkeel, vene õppekeelega klassides A-võõrkeel. A-võõrkeelena õpitakse inglise keelt, B-võõrkeelena saksa keelt või vene keelt.

Ainevaldkonna õppeainete nädalatundide maht on klasside kaupa järgmine:

Õppeaine	I kooliaste			II kooliaste			III kooliaste		
	1. kl	2. kl	3. kl	4. kl	5. kl	6. kl	7.kl	8. kl	9. kl
A-võõrkeel			3	3	3	3	3	3	3
B-võõrkeel						3	3	3	3

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Võõrkeelte ainevaldkonna eesmärk on tagada, et õpilastel kujuneks eri keeltes välja suutlikkus mõista, väljendada ja tõlgendada kontseptsioone, mõtteid, tundeid, fakte ja arvamusi nii suuliselt kui ka kirjalikult (kuulamine, rääkimine, lugemine ja kirjutamine) mitmesugustes ühiskondlikes ja kultuurisituatsioonides, lähtudes nende vajadustest ja soovidest.

Võõrkeelte ainevaldkonda kuuluvad õppeained avardavad igaüks eraldi ja kõik koos õpilaste suhtlusvõimalusi, aitavad neil mõista ja väärtustada mitmekeelelist ja -kultuurilist maailma ning kujundavad nende suutlikkust võõrkeeleskust elukestvalt arendada. Valdkonnisene lõiming toimub erinevate keelte õpetajate koostöös. Õpilasi suunatakse kasutama ühes keeles omandatud oskusi, et õppida teisi keeli ning luua seoseid ja tuua paralleele erinevate keelte vahel.

Võõrkeelte õpe lähtub Euroopa keeleõppe raamdokumendi ja selle sõsarväljaande põhimõtetest ning nendes kirjeldatud keeleoskustasemetest. Võõrkeelte õpitulemusi on raamdokumendile

toetudes kirjeldatud ühtsetel alustel. Raamdokumendi põhimõtete rakendamine õppes võimaldab motiveerida õpilasi võõrkeeli õppima, suunata erineva edasijõudmisega õpilasi 2 endale jõukohaseid õpieesmärke seadma ning saada läbipaistvat tagasisidet saavutatu kohta.

Raamdokument näeb keeleõppe eesmärgina õppijate toimetulekut erinevates suhtlusolukordades, suutlikkust end väljendada ja täita eri ülesandeid, st eesmärgiks on suhtluspädevuse kujunemine. Suhtluspädevus hõlmab raamdokumendi järgi kolme komponenti: keelelist, sotsiolingvistilist ja pragmaatilist pädevust. Keele grammatika ja sõnavara omandatakse keelt kontekstis eesmärgipäraselt kasutades ning järk-järgult jõutakse keelereeglite teadliku rakendamiseni. Sotsiolingvistilise pädevuse kaudu areneb õppija keelekasutuse olukohasus (viisakusreeglid, keeleregister jm) ning pragmaatilise pädevuse kaudu tema võime mõista, luua ja vahendada nii suulisi kui ka kirjalikke tekste.

Raamdokument rõhutab nii mitmekeelsuse kui ka mitmekultuurilisuse olulisust. Seetõttu arendatakse õpilastes oskust võrrelda oma ja teisi kultuure, leida nende sarnasusi ja erinevusi, mõista ning väärtustada kultuuride ja keelte eripära, olla salliv ning vältida eelarvamuslikku suhtumist võõrapärasesse. Suhtluspädevuse ja kultuuriteadlikkuse saavutamiseks suunatakse õpilasi tarbima vastava keele kultuuri ja aidatakse neil leida kontakte õpitava keele kõnelejatega, korraldades nt õppereise ja õpilasvahetusi või virtuaalkohtumisi. Teiste kultuuride tundmine aitab teadlikumalt tajuda oma keele ja kultuuri eripära.

Võõrkeeleõppe nõuab avatud ning paindlikku metoodilist käsitust, et kohendada õpet õpilaste vajaduste järgi. Õpilaskeskse võõrkeeleõppe tähtsamad põhimõtted on:

- 1) õpilase aktiivne osalemine õppetegevuses, tema teadlik ja loov võõrkeele kasutamine ning oma õpistrateegiate kujundamine;
- 2) õppematerjali sisu vastavus õpilase eale ja huvidele;
- 3) erinevate suhtluspädevust arendavate õppemeetodite rakendamine;
- 4) õpetaja kui õpilase koostööpartner ja nõustaja teadmiste ja oskuste omandamisel;
- 5) õppematerjalide avatus, nende kohandamine ja täiendamine õpilase eesmärkide, vajaduste ja huvide põhjal;
- 6) vigade käsitlemine õppimise loomuliku osana, nende parandamine vastavalt õppe eesmärgile.

1.4. Võõrkeelte kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamise, läbivate teemade käsitlemise ning valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid

- **Võõrkeelte kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamine**

Võõrkeeleõpetuse eesmärkides ja tulemustes sisalduvad keelepädevus, kultuuridevaheline pädevus (väärtushinnangud, käitumine) ning õpioskused. Võõrkeeli õpetades kujundatakse kõiki üldpädevusi (väärtuspädevust, sotsiaalset pädevust, enesemääratluspädevust, õpipädevust, suhtluspädevust, matemaatikapädevust, ettevõtlikkuspädevust) seatud eesmärkide, käsitletavate teemade ning erinevate õpimeetodite ja tegevuste kaudu.

Kultuuri- ja väärtuspädevuse arengut toetatakse õpitavaid keeli kõnelevate maade kultuuride tundmaõppimise kaudu. Õpitakse mõistma ja aktseptima erinevaid väärtussüsteeme, mis lähtuvad kultuurilisest eripärast.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus. Igapäevastes suhtlussituatsioonides toimetulekuks on sobivate keelendite valiku kõrval vaja teada õpitavat võõrkeelt kõnelevate maade kultuuritausta ja sellest tulenevaid käitumisreegleid ning ühiskonnas kehtivaid tavasid. Seetõttu on sotsiaalne ja kodanikupädevus tihedalt seotud väärtuspädevusega. Sotsiaalse ja kodanikupädevuse kujundamisele aitavad kaasa erinevad õpitoövormid (nt rühmatöö, projektõpe) ning aktiivne osavõtt õpitava keelega seotud kultuuriprogrammidest.

Enesemääratluspädevus areneb võõrkeeles kasutatavate teemade kaudu. Iseendaga ja inimsuhetega seonduvat saab võõrkeeleõppes käsitleda arutluste, rollimängude ning muude õpitegevuste kaudu, mis aitavad õpilastel jõuda iseenda sügavama mõistmiseni. Oma tugevate ja nõrkade külgede hindamine on tihedalt seotud õpipädevuse arenguga.

Õpipädevust kujundatakse pidevalt erinevaid õpistrateegiaid rakendades (nt teabe otsimine võõrkeelsetest allikatest, sõnaraamatu kasutamine). Olulisel kohal on eneserefleksioon ning õpitud teadmiste ja oskuste analüüsimine (nt Euroopa keelemapi põhimõtetest lähtuvalt).

Suhtluspädevus on võõrkeeles kesksel. Võõrkeeleõpetuse eesmärgid lähtuvad otseselt suhtluspädevuse komponentidest ning nende sisust. Hea eneseväljendusoskus, teksti mõistmine ja tekstiloomine on eduka suhtlemise eeldused võõrkeeltes. Koos suhtluspädevusega arendatakse õppijas oskust võrrelda oma ning võõra kultuuri sarnasusi ja erinevusi, mõista ning väärtustada teiste kultuuride ja keelte eripära, olla salliv ning vältida eelarvamuslikku suhtumist võõrapärasusse. Teiste kultuuride tundmine aitab teadlikumalt tajuda oma keele ja kultuuri spetsiifikat.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalase pädevusega seonduvad võõrkeeled suhtluspädevuse kaudu. Esmalt õpitakse võõrkeeles nt arvutama ning seejärel vastavalt keeleoskuse arengule mõistma erinevate elu- ja tegevusvaldkondade tekste, sh teabegraafikat või muul viisil visuaalselt esitatud teavet. Õpitakse kasutama tehnoloogilisi abivahendeid eri liiki tekste luues, korrigeerides ja esitades.

Ettevõtlikkuspädevus kaasneb eelkõige enesekindluse ja julgusega, mida annab inimesele võõrkeeleoskus. Toimetulek võõrkeelses keskkonnas avardab õppija võimalusi viia ellu oma ideid ja eesmärgid ning loob eeldused koostööks teiste sama võõrkeelt valdavate ea- ja mõttekaaslastega.

Digipädevus kaasneb digivahendite kasutamisel teabe otsimiseks ning saadud teabe rakendamiseks. Tekstide loomine digikeskkonnas, veebisõnaraamatute (näiteks eki.ee) ja tõlkeprogrammide kasutamine ning loodu digitaalsel kujul säilitamine aitavad digipädevusel kujuneda.

- **1.4.2. Läbivate teemade käsitlemine võõrkeeltes**

Võõrkeelte õppe eesmärgid ja teemad toetavad erinevais kooliastmes õpilase algatusvõimet, mõtteaktiivsust ning läbivate teemade omandamist, kasutades selleks sobivaid võõrkeelseid (autentseid) alustekste ning erinevaid pädevusi arendavaid töömeetodeid. Eelkõige on läbivad teemad seotud alljärgnevate teemavaldkondadega.

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine. „Õppimine ja töö”. Kujundatakse iseseisva õppimise oskust, mis on oluline alus elukestva õppe harjumuste ja hoiakute omandamisel. Erinevate

õppevormide kaudu arendatakse õpilaste suhtlus- ja koostööoskusi, mida on muu hulgas vaja tulevases tööelus. Võõrkeelt õppides omandatakse eneseanalüüsiks ja enda tutvustamiseks vajalikku sõnavara, et ennast võõrkeeles esitleda ja oma mõtteid arusaadavalt edasi anda. Õpe võimaldab vahetult kokku puutuda töömaailmaga, nt käivad õpilased ettevõtteis, tutvuvad ainevaldkonnaga seotud ametite, erialade ja edasiõppimisvõimalustega. Nii kujuneb oskus koostada õpinguile ja tööle kandideerimiseks vajalikke dokumente;

Keskkond ja jätkusuutlik areng. „Kodukoht Eesti”. Taotletakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ning keskkonnateadlikuks inimeseks, kes hoiab ja kaitseb keskkonda ning, väärtustades jätkusuutlikkust, on valmis leidma vastuseid keskkonna- ja inimarengu küsimustele;

Kodanikualgatus ja ettevõtlikus. „Mina ja teised“, „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“, „Kodukoht Eesti“, „Vaba aeg“. Taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähtsust, tunneb end ühiskonnaliikmena ja toetub oma tegevuses riigi kultuuritraditsioonidele ning arengusuundadele;

Kultuuriline identiteet. „Kodukoht Eesti”, „Riigid ja nende kultuur”. Taotletakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumisladi kujundajana ning kultuuride muutumist ajaloo vältel, kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktika eripärast ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust ning on salliv ja koostööaldis;

Teabekeskond ja meediakasutus. „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“, „Riigid ja nende kultuur“, „Vaba aeg. Meedia“. Taotletakse õpilase kujunemist teabeteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab teabekeskonda, suudab seda kriitiliselt analüüsida ning toimida selles oma eesmärkide ja ühiskonnas omaksvõetud kommunikatsioonieetika järgi;

Tehnoloogia ja innovatsioon. „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“, „Vaba aeg“. Taotletakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja nüüdisaegset tehnoloogiat eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas;

Tervis ja ohutus. „Mina ja teised“, „Kodu ja lähiümbrus“, „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“. Taotletakse õpilase kujunemist vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes järgib tervislikku eluviisi, käitub turvaliselt ning aitab kaasa tervist edendava turvalise keskkonna kujundamisele;

Väärtused ja kõlblus. „Mina ja teised“, „Kodu ja lähiümbrus“, „Kodukoht Eesti“, „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“, „Riigid ja nende kultuur“, „Vaba aeg“. Taotletakse õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes tunneb ühiskonnas üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

- **1.4.3. Võõrkeelte ainevaldkonna valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid**

Võõrkeelte ainekavad arvestavad teadmisi, mida õpilane saab õpitava keele maa ja kultuuri kohta teiste ainevaldkondade kaudu. Võõrkeeleõppes kasutatavad materjalid täiendavad teadmisi, mida õpilane omandab teistes õppeainetes, andes õpilasele keelevahendid erinevate

valdkondadega seonduvate teemade käsitlemiseks. Võõrkeelte omandamisel kasutatakse koostöös teiste ainevaldkondadega keeleoskuse integreeritud õppematerjale, s.o lõimitud aine- ja keeleõpet (LAK-õpe, keelekümblus). Võõrkeeleoskus võimaldab muu hulgas õppijale ligipääsu lisateabeallikaile (teatmeteostele, võõrkeelsele kirjandusele, internetile jt), toetades sel moel materjali otsimist mõne teise õppeaine jaoks.

Keel ja kirjandus. Võõrkeeltele on kõige otsesem seos keele ja kirjandusega, kuna võõrkeeleõppes rakendatakse emakeeles omandatud teadmisi: arendatakse kirjalikku ja suulist eneseväljendusoskust, luuakse tekste ning õpitakse neist aru saama. Kõik need teadmised ja oskused kantakse järgmist keelt õppides üle uude kultuurikonteksti.

Matemaatika. Matemaatikapädevuse arengut toetab numbrite tundmise ja arvutamise kõrval erinevates alustekstides leiduvate sümbolite, graafikute, tabelite ja diagrammide mõistmise ning tõlgendamise oskuse arendamine.

Loodus- ja sotsiaalsed. Lõiming kujundatakse erinevate teemavaldkondade ja nendes kasutatavate alustekstide ning õppe kaudu. Võõrkeelte õppes juhitakse õpilasi muu hulgas väärtustama looduslikku mitmekesisust ning vastutustundlikku ja säästvat eluviisi; ära tundma kultuurilist eripära ja järgima üldtunnustatud käitumisreegleid; kujundama oma arvamust ning olema aktiivne ja vastutustundlik kodanik.

Kunstiained. Kunstipädevusega puututakse kokku kultuuriteadlikkuse kujundamise kaudu, õppides tundma erinevate maade kultuurisaavutusi nii teemade (nt „Riigid ja nende kultuur“, „Vaba aeg“) kui ka vahetute kunstielamuste kaudu (kino, teater, kontserdid, muusika, näitused, muuseumid jm). Õpilasi suunatakse märkama ja väärtustama erinevaid kultuuritraditsioone ning maailmakultuuri mitmekesisust.

Tehnoloogia. Erinevate teemavaldkondade ja nendes kasutatavate alustekstide ning õppe kaudu teadvustatakse tehnoloogia arengusuundumisi, seejuures arutletakse nt tehnoloogia kasutamisega kaasnevate võimaluste ja ohtude üle või tutvutakse eri valdkondade teadussaavutustega.

Kehaline kasvatus. Kehakultuuripädevus seostub võõrkeeltes tervisliku eluviisi ja kehalise aktiivsuse väärtustamisega. Võõrkeeleõppes (nii nagu kehalises kasvatuseski) tuleb sallivalt suhtuda kaaslastesse, järgida ausa mängu reegleid ning teha koostööd.

1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õpet kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevusest, kooliastme lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust, kooliastmete õppe- ja kasvatustöö rõhuasetustest ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsituste ja ainevaldkonnas toimunud arenguga, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
- 3) toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 4) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks;

- 5) võimaldatakse õpet nii individuaalselt kui ka koos teistega, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, suunatakse tegema valikuid, et toetada õpilaste kujunemist aktiivseiks ning iseseisvaiks õppijaiks;
- 6) arvestatakse õpilaste individuaalseid eripärasid ja pakutakse neile diferentseeritud sisu ja raskusastmega ning sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mis toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 7) hoitakse tähelepanu all motivatsiooni ja huvi säilimist ning kasvatamist, reageeritakse õpiraskustele ning pakutakse õpiabi;
- 8) kasutatakse autentset keelematerjali ning nüüdisaegset õppekirjandust, sh digimaterjale ja -vahendeid;
- 9) võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga, et kogu ainekäsitus oleks võimalikult elulähedane, õpilasele eakohane ja tähenduslik.

1.6. Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga enastjuhtivaks õppijaks, tekitatakse huvi võõrkeelte õppimise vastu ning luuakse alus elukestvale võõrkeeleõppele. Hindamise abil saab õppija tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui ka iseenda pädevuste arendamiseks.

Rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnatena. Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, ainealased väärrusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist. Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet nii õpetajalt kui ka kaasõpilastelt oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta. Kokkuvõttev hindamine toimub õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida õppetöös püstitatud eesmärkide saavutamist ja riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnatel võib sõltuvalt töö mahust ja raskusastmest olla erinev kaal.

Alates esimesest kooliastmest kaasatakse õpilane hindamisprotsessi nii oma töö hindamisel kui ka kaasõpilaste tagasisidestamisel. Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

1.7. Õppekeskkonna kujundamise põhimõtted

Kool korraldab õppe:

- 1) viisil, kus luuakse üksteist austav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel 4 ning kus märgatakse ja tunnustatakse kõiki õpilase pingutusi ja õpiedu;
- 2) soovitatavalt rühmades, mille suurus on kuni õpilast;

- 3) soovitatavalt ruumis, kus on võimalik liikumist eeldavateks tegevusteks (nt rühmatööd, õppemängud) inventari ümber paigutada;
- 4) ruumis, kus saab kasutada digitehnoloogiat, -keskkondi ja -materjale;
- 5) kasutades ka koolivälise füüsilise ja digiõppekeskkondade võimalusi, nt muuseumid, näitused, teater, kino, kontserdid, õpilasvahetus, õppereisid, kohtumised õpitavat keelt emakeelena kõnelejatega, et rakendada õppimist toetavaid ja mitmekesistavaid õppevorme (nt projekt-, õues- ja reisiõpe).

2. A-võõrkeel

2.1. Õppeaine kirjeldus

A-võõrkeel on enamikule õpilastest esimene kokkupuude teise keele ja kultuuriga, mistõttu üks A-võõrkeele õppe tähtsamaid ülesandeid on äratada õpilastes huvi teiste keelte ja kultuuride vastu ning tekitada võõrkeeleõppeks motivatsiooni. Oluline on ka võõrkeelte õppimiseks vajalike õpioskuste kujundamine ning arendamine, sealhulgas oskus seada endale õpieesmärke ja analüüsida oma õpitulemusi, kasutades nt Euroopa keelemappi või õpimappi. A-võõrkeele õppimisel saadud õpioskused aitavad omandada järgmisi võõrkeeli.

A-võõrkeele õppimine kõigi kooliastmete jooksul peaks üldjuhul tagama, et õpilane omandab keeleoskuse sellisel tasemel, mis võimaldab tal edaspidi oma keeleoskust iseseisvalt edasi arendada, aga ka õpitud keelt oma muude teadmiste ja oskuste arendamiseks kasutada, sh selles keeles õppida. Seetõttu on soovitatav kasutada A-võõrkeele õppes lõimitud aine- ja keeleõppe elemente.

Ka võimaldab A-võõrkeele suhteliselt suur tundide arv süveneda õpitava keele kultuuriruumi ning kasutada autentseid materjale õpihuvi hoidmiseks ning kasvatamiseks. Võõrkeele kui suhtlusvahendi omandamine nõuab õppija järjepidevat ja aktiivset osalust, mistõttu on oluline suunata õpilasi kasutama võõrkeelt oma huvidega tegelemiseks ning nende teistele tutvustamiseks, luues nii motivatsiooni iseseisvalt oma sõnavara laiendada.

A-võõrkeele õppes nagu põhikooli võõrkeeleõppes üldiselt keskendutakse kuueteemavaldkonnale:

- mina ja teised;
- kodu ja lähiümbrus;
- kodukoht Eesti;
- riigid ja nende kultuur;
- igapäevaelu, õppimine ja töö ning
- vaba aeg ja meedia.

Nende käsitlemisel lähtutakse vastava kooliastme õpilaste keeleoskustasemest, kogemustest, huvidest ning vajadustest. Keeletunnis suheldakse peamiselt õpitavas võõrkeeles. Vajaduse korral kohandab õpetaja oma keele tasemekohaseks ja/või jagab toetavaid selgitusi.

2.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste
3. klassi lõpetaja saavutab A1-keeleoskustaseme, mis tähendab, et ta: 1) saab kuulates aru lühikestest lausetest ja lihtsatest igapäevastest väljenditest; reageerib adekvaatselt väga lihtsatele küsimustele ja juhistele; 2) räägib õpitud lauseid kasutades ning õpitud	6. klassi lõpetaja saavutab A2-keeleoskustaseme, mis tähendab, et ta: 1) saab kuulates aru lausetest ja sageli kasutatavatest väljenditest ning tuleb toime igapäevases suhtluses, kui vestluskaaslane räägib aeglaselt; 2) osaleb suulises suhtluses igapäevastel teemadel ja	Põhikoolilõpetaja saavutab B1- keeleoskustaseme, mis tähendab, et ta: 1) saab kuulates aru erinevat tüüpi autentsete tekstide põhisisust ja tuleb igapäevases suhtluses enamasti toime; 2) osaleb ettevalmistuseta suulises suhtluses, kui kõneaine on tuttav;

<p>sõnadest ja väljenditest lühikesi lihtlauseid moodustades;</p> <p>3) mõistab lugedes väga lihtsaid tekste fraashaaval, leides üles õpitud sõnad ja väljendid ning tuginedes neile;</p> <p>4) kirjutab õpitud sõnu ja lauseid ning täidab õpitud sõnavara kasutades lihtsat lünkteksti;</p> <p>5) kasutab esmaseid keeleõppestrateegiaid (kordamist, seostamist);</p> <p>6) teab õpitava keele maa(de) põhiandmeid ja olulisemaid tähtpäevi;</p> <p>7) tunneb ja järgib esmaseid viisakusnorme.</p>	<p>olmeolukordades, kasutades põhiliselt lihtlauseid;</p> <p>3) mõistab lugedes lühikese ja lihtsa teksti põhiideed ja -sõnumit ning olulist teavet selles;</p> <p>4) kirjutab lühikesi ja lihtsaid, peamiselt lihtlausestest koosnevaid tekste;</p> <p>5) kasutab õpetaja juhendamisel erinevaid keeleõppestrateegiaid ja keeleõppe abivahendeid (tõlkesõnaraamatut, internetti);</p> <p>6) teab õpitava keele maa(de) kultuuri(de) põhijooni;</p> <p>7) teadvustab õpitava keele maa(de) ja oma maa suhtlustavade sarnasusi ja erinevusi ning arvestab neid suhtluses.</p>	<p>väljendab mõtteid võrdlemisi ladusalt, kuid üldsõnaliselt;</p> <p>3) mõistab lugedes igapäevaelu käsitlevaid faktipõhiseid ja lihtsaid kirjanduslikke tekste;</p> <p>4) kirjutab konkreetset infot, arvamusi ja tundeid sisaldavaid lihtsaid seotud tekste;</p> <p>5) kasutab endale sobivaid keeleõppestrateegiaid ja keeleõppe abivahendeid (tõlkesõnaraamatut, internetti);</p> <p>6) kasutab õpitavat keelt, et tarbida kultuuri (kirjandust, muusikat, filmikunsti, meediat) ja leida vajalikku teavet;</p> <p>7) käitub erinevates olukordades vastava kultuuri suhtlustavasid järgides.</p>
---	--	---

2.3. Kooliastmete õpitulemused

I kooliaste (3. klass)

Õpilane:

- 1) mõistab üksikuid sõnu ja väljendeid, kui räägitakse õpitud teemal aeglaselt ja selgelt;
- 2) mõistab konkreetset teavet (nt kohta ja aega) õpitud teemal salvestatud sõnumites, kui sõnumid esitatakse aeglaselt ja selgelt;
- 3) mõistab ja järgib selgelt ja aeglaselt antud juhiseid;
- 4) reageerib adekvaatselt väga lihtsatele küsimustele;
- 5) küsib ja vastab küsimustele enda ja oma igapäevategevuste kohta, kasutades õpitud väljendeid ja lühilauseid;
- 6) moodustab lihtsaid lauseid enda ja oma lähiümbruse kohta, kasutades õpitud sõnu ja väljendeid;
- 7) väljendab oma eelistusi, meeldimist ja mitte-meeldimist, kasutades õpitud sõnu ja väljendeid;
- 8) hääldab õigesti õpitud sõnu ning kasutab tuttavate sõnade ja fraaside hääldamisel õiget rõhku;
- 9) mõistab kaardi või e-kirjaga saadetud lühikesi konkreetseid sõnumeid;
- 10) mõistab konkreetset teavet tuttavate sõnadega kirjutatud ja piltidega illustreeritud lihtsas teabematerjalis;
- 11) mõistab tuttavate sõnadega kirjutatud ja piltidega illustreeritud jutukest;
- 12) täidab ankeeti isikuandmetega;
- 13) kirjutab lühikesi väga lihtsaid tekstisõnumeid, milles edastab infot või esitab küsimusi.

II kooliaste

Õpilane:

- 1) mõistab üldjoontes lühikest lihtsat igapäevasuhtlust, kui kõneldakse aeglaselt ja selgelt;
- 2) mõistab väga lihtsat selge ülesehitusega ettekannet või esitlust tuttavatel teemal, kui seda illustreeritakse slaidide, konkreetsete näidete või diagrammidega ja kõneldakse aeglaselt, selgelt ning vajaduse korral korrates;
- 3) mõistab lühikeste lihtsate ja selgete sõnumite või teadaannete põhisisu;
- 4) osaleb lihtsas igapäevasuhtluses, kui see seisneb otseses infovahetuses tuttavatel teemal;
- 5) kirjeldab lihtsate lausetega ennast, oma perekonda, teisi inimesi, kohti ja asju;
- 6) räägib lihtsate lausetega oma huvidest ja eelistustest ning varem toimunud ja tulevastest tegevustest;
- 7) esitab lihtsat eelnevalt ettevalmistatud ja päheõpitud teksti;
- 8) kasutab prosoodilisi vahendeid (rõhku, intonatsiooni, rütmi) võrdlemisi hästi tuttavate igapäevaste sõnade ja fraaside hääldamisel;
- 9) mõistab igapäevaseid silte ja teateid avalikes kohtades;
- 10) leiab lühikestest tarbetekstidest teatud harjumuspärasest teavet;
- 11) mõistab lihtsaid tekste, isiklike e-kirju või postitusi, kui teema on tuttav;
- 12) mõistab olulist teavet lühiuudises;
- 13) kirjutab lühikesi lihtsaid teateid, e-kirju ja tekstisõnumeid;
- 14) kirjutab lihtsaid tekste tuttavatel teemal, väljendades oma muljeid ja arvamusi;
- 15) kirjeldab toimunud ja kavandatud tegevusi;
- 16) ühendab lauseid enamkasutatavate sidesõnadega.

III kooliaste

Põhikooli lõpetaja:

- 1) mõistab olulist teavet autentse igapäeva elu tekstis;
- 2) mõistab selge ülesehituse ja sõnastusega ning visuaalsete vahenditega illustreeritud esitlust või ettekannet;
- 3) mõistab selge ülesehituse ja sõnastusega monoloogi, kui kõneldakse üsna aeglaselt;
- 4) järgib üksikasjalikke juhtnööre, kui teema on tuttav;
- 5) mõistab teadaandeid lennu- või muus jaamas, lennukis, bussis ja rongis, kui hääldus on selge, kõneldakse tavalise kiirusega ja taustamüra on minimaalne;
- 6) avaldab arvamust, edastab ja küsib teavet igapäeva elu sündmuste või isiklike asjade kohta;
- 7) kirjeldab kogemusi, sündmusi, unistusi ja eesmärke ning põhjendab ja selgitab lühidalt oma seisukohti ja plaane;
- 8) toob esile tähtsamad sündmused selge ülesehitusega ja igapäevakeeles kirjutatud jutustuses ning selgitab nende tähtsust ja nendevahelisi seoseid;
- 9) esineb ettevalmistatuna üldsõnaliselt endale tuttavatel teemal, väljendudes võrdlemisi selgelt ja arusaadavalt;
- 10) vastab esinemisjärgsetele küsimustele, kuid võib paluda küsimust korrata;
- 11) edastab oma sõnumi arusaadavalt, kuigi rääkimise ajal on märgata teiste keelte rõhu, intonatsiooni ja/või rütmi mõju;
- 12) mõistab sündmusi, tundeid ja soove kirjeldavaid isiklike kirju ja postitusi määral, mis lubab pidada regulaarset kirjavahetust;
- 13) mõistab sageli esinevate sõnadega kirjutatud meediatekstides kohtade, sündmuste, selgelt väljendatud tunnete ja seisukohtade kirjeldusi;
- 14) mõistab sündmustikku lihtsamates selge süžeeaga ilukirjandustekstides, mis koosnevad peamiselt sageli esinevatest sõnadest;

- 15) kirjutab igapäevaseid tarbetekste;
 16) kirjeldab tegelikku või kujuteldavat sündmust või kavandatud tegevust;
 17) vahendab lihtsa seotud teksti abil kogemusi, kirjeldab tundeid ja reaktsioone ning põhjendab neid;
 18) kirjutab arutlust ja üksikasjalikke kirjeldusi mitmesugustel tuttavatel teemadel.

2.4. Õpitulemused ja õppesisu klassiti

I kooliaste

Omandatava keeleoskustaseme (A1-keeleoskustase) kirjelduskriteeriumid 3. klassi lõpuks lähtuvalt skaalatablelitest, mis on toodud Euroopa keeleõppe raamdokumendis *Õppimine, õpetamine ja hindamine*:

Toimingud	Omandatava keeleoskustaseme kirjelduskriteeriumid
Suuline tekstiloome (rääkimine)	
Skaalatablel 1. Üldine rääkimisoskus	Oskab moodustada lihtsaid, enamasti sidumata fraase inimeste ja paikade kohta.
Skaalatablel 2. Pikk monoloog: kogetu kirjeldamine	Oskab tutvustada iseennast, oma tegevusala ja elukohta.
Skaalatablel 5. Suuline esinemine	Oskab ette lugeda väga lühikest õpitud sõnumit, näiteks tutvustada rääkijat või öelda toosti.
Kirjalik tekstiloome (kirjutamine)	
Skaalatablel 6. Üldine kirjutamisoskus	Oskab kirjutada lihtsaid, enamasti sidumata fraase ja lauseid.
Skaalatablel 7. Loovkirjutamine	Oskab lihtsate fraaside ja lausetega kirjutada iseendast ja kujuteldavatest inimestest, näiteks kus nad elavad ja mida teevad.
Kuulamistoiming (kuulamine)	
Skaalatablel 12. Üldine kuulamisoskus	Suudab jälgida väga aeglast ja hoolika hääldusega juttu, vajades sisu tabamiseks rohkelt pause.
Skaalatablel 15. Teadaannete ja juhiste kuulamine	Mõistab selgelt ja aeglaselt antud juhiseid ning suudab järgida lühikesi lihtsaid juhtnõore.
Lugemistegevus (lugemine)	
Skaalatablel 17. Üldine lugemisoskus	Mõistab väga lühikesi, lihtsaid tekste fraashaaval, leides tuttavaid nimesid, sõnu ja tuntumaid fraase ning lugedes vajadust mööda mitu korda.
Skaalatablel 18. Kirjavahetuse lugemine	Mõistab lühikesi ja lihtsaid postkaardisõnumeid.
Skaalatablel 19. Eesmärgipärane lugemine	Tunneb kõige tavalisema igapäevaolukorra lihtsates teadetes ära tutavad nimed, sõnad ja sagedasimad fraasid.
Skaalatablel 20. Lugemine hankimiseks ja arutlemiseks	Tabab asjassepuutuvat teavet lihtsamas kirjalikus tekstis (kirjad, brošüürid, lühikesed lehelood jms), kus kirjeldatakse sündmusi. Saab aru lihtsama sisuga teadete ja lühikirjelduste mõttest, eriti kui pilt teksti toetab.
Skaalatablel 21. Juhiste lugemine	Suudab järgida lühikesi lihtsaid kirjalikke juhtnõore (nt kuidas minna punktist A punkti B).
Suuline suhtlus	

Skaalatabel 24. Üldine suuline suhtlus	Suudab suhelda lihtsas keeles, kui vestluspartner on nõus teda parandama, öeldut aeglasemalt kordama või ümber sõnastama. Oskab esitada lihtsaid küsimusi ja sellistele küsimustele vastata. Oskab moodustada lihtsaid lauseid, mis puudutavad tuttavat teemat või tema vajadusi, ja sellistele lausetele vastata.
Skaalatabel 25. Emakeelse vestluskaaslase mõistmine	Mõistab igapäevaseid väljendeid, mis aitavad konkreetseid lihtsaid elulisi asju ajada, kui pöörduda tema poole otse, aeglaselt ja korrates ning näidata üles vastutulelikkust. Mõistab endale suunatud aeglast, hoolika sõnastusega küsimusi ja suudab järgida lühikesi lihtsaid juhiseid.
Skaalatabel 26. Vestlus	Oskab end tutvustada ja kasutada väga lihtsaid tervitus- ja hüvastijätuväljendeid. Oskab küsida, kuidas läheb, ja kuuldule reageerida. Mõistab konkreetsete igapäevavajadustega seotud väljendeid, kui neid esitatakse selgelt, aeglaselt ning öeldut korratakse
Skaalatabel 29. Eesmärgipärane koostöö	On võimeline mõistma küsimusi ja juhtnööre, kui need edastatakse talle selgelt ja aeglaselt. Oskab järgida lühikesi lihtsaid näpunäiteid. Oskab paluda endale midagi ulatada ja oskab teistele asju ulatada.
Skaalatabel 30. Toimingud kaupade ja teenuste ostmisel	Oskab paluda, et talle midagi ulatataks või antaks; oskab teiste küsimise peale asju ulatada või anda. Saab hakkama suurusnumbreid, koguseid, hindu ja kellaage puudutava infoga.
Skaalatabel 31. Infovahetus	Mõistab küsimusi ja juhtnööre, kui need on esitatud aeglaselt ja selgesõnaliselt. Saab aru lihtsast lühidast teejuhatusest. Oskab esitada lihtsaid küsimusi ja vastata samalaadsetele küsimustele. Oskab moodustada lihtsaid lauseid, mis puudutavad tema vajadusi või tuttavat kõneainet, ja vastata samalaadsetele lausetele. Oskab küsida teiste inimeste kohta ja vastata enda või teiste kohta käivatele küsimustele (kus ta elab, keda tunneb, mis tal olemas on). Oskab väljendada aega, kasutades fraase „järgmisel nädalal”, „eelmisel reedel”, „novembris”, „kell kolm” jms.
Skaalatabel 32. Küsituleja ja vastaja roll	Oskab küsituleva rollis vastata lihtsatele ja otsestele küsimustele oma isiku kohta, kui need esitatakse neutraalses keeles, väga aeglaselt ja selgelt.
Kirjalik suhtlus	
Skaalatabel 33. Üldine kirjalik suhtlus	Oskab kirjalikult küsida ja edastada isikuandmeid.
Skaalatabel 34. Kirjavahetus	Oskab kirjutada lühikest ja lihtsat postkaarditeksti.
Skaalatabel 35. Teated, sõnumid ja plangid	Oskab kirjutada oma nime, aadressi, rahvust, vanust ja sünniaega ning arve ja kuupäevi (nt hotelli registreerimisplangil).
Tekstid	
Skaalatabel 40. Töö tekstiga	Oskab ümber kirjutada üksiksõnu ja lühemaid trükitekste.
Suhtluspädevus	
Skaalatabel 41. Üldine keelepagas	Teab lihtsaid põhiväljendeid iseenda ja oma konkreetsete vajaduste kohta.
Skaalatabel 42. Sõnavara ulatus	Teab väga lihtsaid sõnu ja fraase mõne konkreetse olukorra kohta.

Skaalatabel 44. Grammatika korrektsus	Kasutab vaid üksikuid ära õpitud tarindeid ja lausemalle, kuid ka nendes tuleb ette vigu.
Skaalatabel 45. Häälduspädevus	Väheste äraõpitud sõnade ja fraaside hääldusest võivad mõningase pingutusega aru saada need emakeelsed kõnelejad, kes sama keelerühma kõnelejatega sageli kokku puutuvad.
Skaalatabel 46. Õigekirjaoskus	Oskab ümber kirjutada tuttavaid sõnu ja lühikesi käibefraase, nagu lihtsamad sildid ja juhised, tarbeesemete ja poodide nimetused jms. Oskab kirja panna oma aadressi, kodakondsust ja muid isikuandmeid.
Skaalatabel 47. Keelekasutuse olukohasus	Oskab kasutada kõige lihtsamaid igapäevaseid viisakusväljendeid (tervitades, hüvasti jättes, ennast tutvustades; oskab öelda „palun”, „tänan”, „vabandust” jms).
Skaalatabel 51. Teksti selgus ja sidusus	Oskab siduda sõnu ja fraase põhisisidendite abil nagu „ja” või „siis”.
Skaalatabel 52. Kõne ladusus	Tuleb toime väga lühikeste sidumata valmisfraasidega. Teeb sageli pause, et otsida väljendeid, hääldada võõramaid sõnu või korrigeerida sõnastust.

Õppesisu 3. klassis

Teemavaldkonnad 3. klassis:

- 1) „Mina ja teised“ – enese ja kaaslaste tutvustus;
- 2) „Kodu ja lähiümbrus“ – pereliikmed, kodu asukoht;
- 3) „Kodukoht Eesti“ – riik, pealinn, rahvused; aastaajad, ilma kirjeldavad omadussõnad, kodukoha kirjeldus;
- 4) „Riigid ja nende kultuur“ - õpitava keele riigi või riikide nimetused vastavas keeles, tuntumad tähtpäevad ning nendega seotud tavad;
- 5) „Igapäevaelu. Õppimine ja töö.“ – lihtsad tegevused kodus ja koolis ning nende tegevustega seotud vahendid;
- 6) „Vaba aeg ja meedia“ – lemmiktegevused ja eelistused; tuntuimad meedialiigid ja meedia tarbimise eelistused.

Õppetegevused ja praktilised tööd õppesisu käsitlemiseks

Kuuldu mõistmine

Erinevate häälikute kuulamine, kordamine ja eristamine. Autentse ja õppeotstarbel salvestatud kõne kuulamine (õpetaja ja/või emakeelerääkijate kõnelduna), kordamine, jäljendamine, kaasa plaksutamine, käega näitamine (intonatsiooni, keelerütmi, meloodiat ja rõhuasetusi). Teatud sõnale või fraasile reageerimine vastava tegevusega (nt käetõstmine, püstitõusmine, esemele või pildile osutamine jms). Pildi või teksti täiendamine, kuuldu põhjal vajaliku leidmine. Tähelepanelikku kuulamist nõudvate mängude mängimine. Laulude ja luuletuste kuulamine ning nende põhjal ülesannete täitmine (ridade järjestamine, riimuvate sõnade leidmine jms).

Praktilised tööd:

- tähe- või värvikaartide näitamine erinevate häälikute eristamisel;
- +/- või õige variandi märkimine erinevate häälikute eristamisel;
- teksti põhisisu mõistmisel sobivalt reageerimine;
- küsimus-vastus ülesanded;
- kuuldu põhjal lihtsa ankeedi täitmine.

Loetu mõistmine

Tähestikuga tutvumine ja selle harjutamine. Häälega lugemine. Õpetaja abiga tööjuhendi lugemine ja mõistmine (mida tuleb teha või millist infot tekstist otsida). Lühikeste, piltidega varustatud lugude lugemine. Tekstilõikude õigesse järjekorda panemine. Lausete reastamine vastavalt sisule. Tuttavate sõnade ja väljendite ning loetellu mittesobivate sõnade äratundmine sobimatu. Teksti alusel õigete ja valede väidete eristamine. Küsimustele vastamine.

Praktilised tööd:

- õige häälduse ja õige rõhuga tähtede ja õpitud sõnade lugemine;
- praktilised ülesanded lausete ning tekstilõikude ühendamiseks ja järjestamiseks;
- vajaliku info otsimine tekstist.

Suulised toimingud

Häälkute, silpide, sõnade ja fraaside kordamine. Etteantud ja õpitud väljendite ja lausete kordamine. Kaasõpilastele küsimuste esitamine (kes-, mis-, kuidas-, kus-, ja kust-küsimused). Küsimused kuupäeva, nädalapäeva ja kellaaja kohta ning kuupäeva, nädalapäeva ja kellaaja nimetamine. Küsimine, kas teised said temast aru ning mida nad millestki arvavad. Kindla mudeli järgi rääkimine. koostab ja harjutab Lihtsate lausete koostamine ja harjutamine ootuspärase info edastamiseks. Lihtsate juhiste andmine. Õpitud pöördumiste, vabanduste, viisakusväljendite kasutamine dialoogides. Laulude ja luuletuste esitamine. Sõnamängud.

Praktilised tööd:

- pallimäng küsimuste esitamise ja neile vastamise kohta;
- intervjuerimismäng;
- küsimustele vastamine enda ja oma igapäevaste tegevuste kohta;
- enda, sõprade, pereliikmete ja klassikaaslaste tutvustamine;
- pereliikmete kohta fotoseina koostamine;
- küsimuste esitamine fotodel olevate isikute kohta ja neile vastamine;
- info edastamine pildi, tunniplaani, ankeedi jms põhjal;
- tee juhatamine;
- plakati koostamine ja selle esitlemine;
- osalemine dialoogis klassikaaslasega;
- laulude ja luuletuste esitamine;
- rühmatööna puuduolevate salmide jaoks laulusõnade koostamine;
- lihtsate sõnamängude koostamine ja nende mängimine koos klassikaaslastega.

Kirjalikud toimingud

Ärakiirja tegemine ja mudeli järgi kirjutamine. Kuuldu järgi sõnade, väljendite ja lausete kirjutamine. Isikuandmete kirjutamine. Sõnadega numbrite, arvude, kuupäevade kirjutamine. Etteantud näitajate alusel loo kirjutamine (nt iseendast, oma perekonnast, koduloomast vms). Etteantud info alusel lühikese teksti kirjutamine. Lünktekstide täitmine. Piltide võrdlemine, esemete otsimine ja selle põhjal lausete kirjutamine.

Praktilised tööd:

- rühmatööna plakati koostamine: Minu hobid
- perepuu koostamine: pereliikmed, nende nimed, vanused, hobid jms;
- etteantud info alusel lühikese teate kirjutamine sõbrale;
- väga lühikeste tekstide kirjutamine (nt enese, pere, sõbra tutvustus, sõnum, kutse jms);
- miniloo kirjutamine sotsiaalmeediasse mingi sündmuse kohta etteantud mudeli järgi;
- e-mailile vastuse kirjutamine (etteantud tekstis lünkade täitmine);
- piltide võrdlemisel puuduolevate esemete otsimine ja nimetamine;

- lühikese loovtöö koostamine rühmas: menüü koostamine;
- numbrite kuulamine ja kirjutamine mängides Bingot;
- ankeedi täitmine (nimi, vanus, pereliige, elukutse, hobid).

Hoiakud, väärtused, käitumine, koostöökultuuri loomine ja mitmekultuurilisus

Tervitus- ja hüvastijätuväljendite korrektne kasutamine. Õpetaja juhendamisel eesti keele, emakeele ja õpitava võõrkeele viisakusnormide sarnasuste ning erinevuste üle arutlemine. Õpitava keele viisakus- ja kultuurispetsiifiliste väljendite (palumine, tänamine, tähtpäevade puhul õnnitlemine jms) kasutamine suhtlemisel. Teiste eneseväljendusvahendite kasutamine keeleteadmiste puudumise kompenseerimisel (žestid, joonistamine jms).

Praktilised tööd:

- viisakusväljendite rutiinne kasutamine tundides;
- kultuuriomaste väljendite korrektne kasutamine (nt soovid jõuludeks, sünnipäevaõnnitlused jms).

Keelekasutus

Üksikute äraõpitatud tarindite ja lausemallide kasutamine. Lihtsate sõnade ja viibete, fraaside ja lausete kasutamine mõne konkreetse olukorra kohta.

Praktilised tööd:

- simulatsiooniharjutus sõnade ja viibete, fraaside ja lausete kasutamiseks mõnes konkreetses olukorras.

Info- ja andmekirjaoskus

Õpiku sõnastikku või sõnade loendi kasutamine. Internetiotsingu kasutamine vajaliku materjali leidmiseks. Digikeskkondade kasutamine õppimisel. Enda digitaalse identiteedi haldamine ja kaitsmine.

Praktilised tööd:

- ülesanded, mis on seotud sõnastike kasutamisega;
- info otsimine internetist.

Kultuuri tarbimine ja loomine

Võõrkeelse meediasisu tarbimine. Riigid ja pealinnad, kus räägitakse õpitavat keelt. Õpitava keele maade iseloomulikud kultuuritavad, rahvuspühad jms.

Praktilised tööd:

- ülevaate koostamine võõrkeelse meediasisu tarbimisest (päeviku pidamine);
- sihtkultuuri alastel üritustel osalemine: võõrkeelepäevad, tähtpäevade tähistamine;
- videode vaatamine õpetatava keele maadele iseloomulike kultuuritavadega tutvumiseks;
- kaardil õpitavat keelt kõnelevate riikide ja pealinnade näitamine;
- lühikese esitluse või plakati tegemine õpitava keele maa mõnest kultuuritavast;
- kuulamise järgi erinevatele riikidele või regionidele iseloomulike keelendite äratundmine;
- võimalusel kaasõpilastele oma reisikogemuse tutvustamine õpitava keele riigis.

Õpioskused

Erinevate õpistrateegiate kasutamine õpetaja juhendamisel: kordamine, seostamine, meenutamine, jne. Õpetaja juhendamisel oma eksimustest õppimine. Kaaslastele tagasiside andmine. Digivahendite kasutamine õppimiseks ja teadmiste kinnistamiseks. Õpetaja juhendamisel osalemine paaris- ja rühmatöös.

Praktilised tööd:

- õpieesmärkide seadmine;

- vigade paranduste tegemine;
- erinevate õpivahendite kasutamine: veebisõnastikud, viktoriinid, sõnakaardid, keeleõppekeskkonnad, info otsimine jms;
- õppimisel kasutatud õpistrateegiate ja õpivahendite reflekteerimine;
- õpetaja juhendamisel mudeli järgi iseenda ja kaaslaste tööle tagasiside andmine.

II kooliaste

Omandatava keeleoskustaseme (A2-keeleoskustase) kirjelduskriteeriumid II kooliastmes klassiti lähtuvalt skaalatabelistest, mis on toodud Euroopa keeleõppe raamdokumendis *Õppimine, õpetamine ja hindamine*:

Toimingud	Omandatava keeleoskustaseme kirjelduskriteeriumid klassiti
Suuline tekstiloome (rääkimine)	
Skaalatable 1. Üldine rääkimisoskus	4. klass Oskab lihtsal viisil kirjeldada ja tutvustada inimesi; tekst moodustub lihtsate sidesõnadega seotud lihtfraasidest ja -lausetest.
	5. klass Oskab lihtsal viisil kirjeldada ja tutvustada inimesi, ning igapäevatoiminguid; tekst moodustub lihtsate sidesõnadega seotud lihtfraasidest ja -lausetest.
	6. klass Oskab lihtsal viisil kirjeldada ja tutvustada inimesi, ning igapäevatoiminguid, sõnastada, mis meeldib, mis mitte jne; tekst moodustub lihtsate sidesõnadega seotud lihtfraasidest ja -lausetest.
Skaalatable 2. Pikk monoloog: kogetu kirjeldamine	4. klass Oskab kirjeldada oma perekonda, elutingimusi, õppimist, kooli. Oskab lihtsate sõnadega kirjeldada inimesi, kohti ja oma asju.
	5. klass Oskab jutustada või kirjeldada, reastades lihtsaid mõtteid. Oskab kirjeldada igapäevaeluga seonduvat, nt inimesi, kohti või õpinguid. Oskab lühidalt ja lihtsalt kirjeldada sündmusi ja toiminguid. Oskab kirjeldada kavatsusi, kokkuleppeid, tavapäraseid toiminguid, möödunud ja kogetut.
	6. klass Oskab jutustada või kirjeldada, reastades lihtsaid mõtteid. Oskab kirjeldada igapäevaeluga seonduvat, nt inimesi, kohti või õpinguid. Oskab lühidalt ja lihtsalt kirjeldada sündmusi ja toiminguid. Oskab kirjeldada kavatsusi, kokkuleppeid, tavapäraseid toiminguid, möödunud ja kogetut. Oskab lihtsas keeles kirjeldada ja võrrelda kõnealuseid objekte või oma asju. Oskab selgitada, mis talle millegi juures meeldib või ei meeldi.
Skaalatable 4. Teadete edastamine	4. klass Oskab edastada väga lühikesi ettevalmistatud teateid neljandas klassis õpitud teemadel. Kõne on suures osas mõistetav.
	5. klass Oskab edastada väga lühikesi ettevalmistatud teateid viiendas klassis õpitud teemadel. Kõne on mõistetav.

	6. klass Oskab edastada väga lühikesi ettevalmistatud teateid kuuendas klassis õpitud teemadel. Kõne on mõistetav keskendunud kuulajale.
Skaalatable 5. Suuline esinemine	4. klass Oskab ette lugeda väga lühikest õpitud sõnumit, näiteks tutvustada rääkijat. Oskab esitada väga lihtsa päheõpitud teksti endale tuttavale teemal.
	5. klass Oskab esitada väga lihtsa päheõpitud teksti endale tuttavale teemal. Oskab vastata lihtsatele esinemisjärgsetele küsimustele, kui vajadusel küsimust korratakse või vastust sõnastada aidatakse.
	6. klass Oskab esitada lühikese päheõpitud teksti endale tuttavale igapäeva teemal. Oskab lühidalt põhjendada ja selgitada arvamusi, kavatsusi ja toiminguid. Tuleb toime väheste otseste esinemisjärgsete küsimustega.
Kirjalik tekstiloome (kirjutamine)	
Skaalatable 6. Üldine kirjutamisoskus	4. klass Oskab kirjutada lihtsaid fraase ja lauseid.
	5. klass Oskab kirjutada lihtsamaid fraase ja lauseid, ühendades neid vajadusel õpetaja abil lihtsate side sõnadega nagu „ja”, „aga” ning „sest”.
	6. klass Oskab kirjutada lihtsamaid fraase ja lauseid, ühendades neid lihtsate side sõnadega nagu „ja”, „aga” ning „sest”.
Skaalatable 7. Loovkirjutamine	4. klass Oskab lihtsaid fraase ja lausetega kirjutada oma perekonnast, elutingimustest, haridusest ning koolis õppimisest.
	5. klass Oskab lihtsaid fraase ja lausetega kirjutada oma perekonnast, elutingimustest, haridusest ning koolis õppimisest. Oskab kirjutada lühikesi ja lihtsaid väljamõeldud elulugusid ning lihtsamaid lugusid inimestest.
	6. klass Oskab seotud lausetega kirjutada oma eluluga seonduvatel teemadel (nt inimesed, kohad, kool ja õpingud). Oskab kirjutada väga lühikesi ja lihtsaid minevikusündmuste, oma varasema tegevuse ja isiklike kogemuste kirjeldusi.
Skaalatable 9. Oma jutu läbimõtlemine	4. klass -
	5. klass On võimeline meenutama ja kordama olukohaseid fraase oma keelevarast, kasutades abimaterjale.
	6. klass On võimeline meenutama ja kordama olukohaseid fraase oma keelevarast.

Skaalatabel 10. Keeleoskuslünkade kompenseerimine	4. klass -
	5. klass Oskab mõtet edasi anda esemele osutades (nt tähenduses „Palun anna mulle see ese”).
	6. klass Oskab öeldu mõtet selgitada žestide abil, kui on kasutanud vale sõna.
Kuulamistoiming (kuulamine)	
Skaalatabel 12. Üldine kuulamisoskus	4. klass Mõistab selgelt ja aeglaselt hääldatud fraase jm väljendeid, vajadusel neid korduvalt kuulates, mis seostuvad esmatähtsate eluvaldkondadega (nt algeline isiku- ja pereteave, sisseostud, kodukoht, kool).
	5. klass Mõistab selgelt ja aeglaselt hääldatud fraase jm väljendeid, mis seostuvad esmatähtsate eluvaldkondadega (nt algeline isiku- ja pereteave, sisseostud, kodukoht, kool).
	6. klass Mõistab selget ja aeglast seotud kõnet.
Skaalatabel 13. Emakeelekõnelejate vestluse mõistmine	4. klass -
	5. klass -
	6. klass Suudab üldiselt tabada mõttevahetuse teemat, kui räägitakse aeglaselt ja selgelt.
Skaalatabel 15. Teadannete ja juhiste kuulamine	4. klass Mõistab lühikeste, lihtsate ja selgete juhiste põhisisu.
	5. klass Mõistab, vajadusel korduvkuulamisel, lühikeste, lihtsate ja selgete sõnumite või teadaannete põhisisu. Mõistab lihtsaid juhiseid, vajadusel korduvkuulamisel, näiteks kuidas jalgsi või ühissõidukiga pääseda punktist A punkti B.
	6. klass Mõistab lühikeste, lihtsate ja selgete sõnumite või teadaannete põhisisu. Mõistab lihtsaid juhiseid, näiteks kuidas jalgsi või ühissõidukiga pääseda punktist A punkti B.
Skaalatabel 16. Meediakanalite ja salvestiste kuulamine	4. klass -
	5. klass -
	6. klass Mõistab lühikeste, aeglaselt ja selgelt esitatud salvestiste põhisisu, mis puudutab ennustatava sisuga igapäevaseid asju.
Lugemistegevus (lugemine)	
Skaalatabel 17. Üldine lugemisoskus	4. klass Mõistab lühikesi, lihtsaid tekste, mis sisaldavad sagedasti kasutatavaid ja rahvusvahelise levikuga sõnu. Vajadusel kasutab sõnaraamatut.
	5. klass Mõistab lühikesi, lihtsaid tekste, mis sisaldavad sagedasti kasutatavaid ja rahvusvahelise levikuga sõnu.
	6. klass Mõistab lühikesi, lihtsaid tekste tuttavatel teemadel, kui teksti keelekasutus sarnaneb tema igapäevaelus sageli ettetulevaga.
Skaalatabel 18.	4. klass

Kirjavahetuse lugemine	Mõistab lühikesi ja lihtsaid meilisõnumeid.
	5. klass Mõistab lühikesi ja lihtsaid isiklikke kirju.
	6. klass Mõistab tavapäraseid tüüpkirju endale tuttavale teemal.
Skaalatablett 19. Eesmärgipärane lugemine	4. klass Mõistab igapäevaseid silte ja teateid avalikes kohtades: tänaval, restoranis, raudtee jaamas, töökohal (juhendid, juhtnöörid, ohu hoiatused).
	5. klass Oskab nimestikest leida ja muust eristada vajalikku teavet (telefoni- ja inforaamatust soovitud teenus ja selle osutaja). Mõistab igapäevaseid silte ja teateid avalikes kohtades: tänaval, restoranis, raudtee jaamas, töökohal (juhendid, juhtnöörid, ohu hoiatused).
	6. klass Oskab leida kindlat harjumuspärast teavet igapäevatekstidest (reklaamid, brošüürid, menüüd, ajakavad jms). Oskab nimestikest leida ja muust eristada vajalikku teavet (telefoni- ja inforaamatust soovitud teenus ja selle osutaja). Mõistab igapäevaseid silte ja teateid avalikes kohtades: tänaval, restoranis, raudtee jaamas, töökohal (juhendid, juhtnöörid, ohu hoiatused).
Skaalatablett 20. Lugemine info hankimiseks ja arutlemiseks	4. klass -
	5. klass -
	6. klass Tabab asjassepuutuvat teavet lihtsamas kirjalikus tekstis (kirjad, brošüürid, lühikesed lehelood jms), kus kirjeldatakse sündmusi.
Skaalatablett 21. Juhiste lugemine	4. klass Mõistab lihtsaid juhiseid igapäevaste seadmete kasutamiseks (näiteks mobiiltelefoni kasutamise juhised). Kasutab vajadusel sõnaraamatut.
	5. klass Mõistab lihtsaid juhiseid igapäevaste seadmete kasutamiseks (näiteks mobiiltelefoni kasutamise juhised).
	6. klass Mõistab lihtsas keeles nõudeid (nt ohutusnõudeid).
Audiovisuaalne tegevus	
Skaalatablett 22. Telesaadete ja filmide vaatamine	4. klass Suudab tabada animafilmi põhisündmusi.
	5. klass Suudab jälgida faktipõhiste teleuudiste teemavahetusi ja tabada uudise põhisisu.
	6. klass Suudab tabada sündmusi, õnnetusi jms kirjeldavate teleuudiste põhisisu, kui pilt kommentaare toetab.
Vastuvõtustrateegiad	
Skaalatablett 23. Vihjete tabamine ja järeldamine (suuline ja kirjalik suhtlus)	4. klass -
	5. klass –
	6. klass

	Oskab lühikeste konkreetset laadi igapäevaste tekstide ja suuliste teadete üldise tähenduse kontekstis tuletada tundmatute sõnade arvatavat tähendust.
Suuline suhtlus	
Skaalatabel 24. Üldine suuline suhtlus	4. klass Tuleb toime lihtsa igapäevasuhtlusega, kui see seisneb lihtsas ja otseses infovahetuses tuttavatel teemal (nt kool ja vaba aeg). Suudab vahetada lihtsaid lauseid, kuid mõistmisraskuste tõttu ei suuda ise vestlust ülal hoida.
	5. klass Tuleb vähese vaevaga toime lihtsas igapäevasuhtluses. Oskab esitada küsimusi ja küsimustele vastata. Oskab vahetada mõtteid, küsida ja anda infot igapäevastes tüüpolukordades.
	6. klass Suudab küllaltki vabalt suhelda lihtsamates olukordades ja tuleb toime lühivestluses, kui vestluspartner teda vajaduse korral aitab. Tuleb vähese vaevaga toime lihtsas igapäevasuhtluses. Oskab esitada küsimusi ja küsimustele vastata. Oskab vahetada mõtteid, küsida ja anda infot igapäevastes tüüpolukordades.
Skaalatabel 25. Emakeelse vestluskaaslase mõistmine	4. klass Mõistab lihtsas igapäevases vestluses pöördumisi, mis on selgelt ja aeglaselt suunatud otse temale. Kaaslasel on võimalik end arusaadavaks teha, kui ta vaevub pingutama.
	5. klass Mõistab häälduselt selge, keelelt lihtsa ja temalt tuttava otsese pöördumise sisu üldiselt; on aeg-ajalt sunnitud paluma midagi korrata või ümber sõnastada.
	6. klass Saab jutust piisavalt aru, et raskusteta toime tulla lihtsamate tavapärase tegevustega. Mõistab häälduselt selge, keelelt lihtsa ja temalt tuttava otsese pöördumise sisu üldiselt; on aeg-ajalt sunnitud paluma midagi korrata või ümber sõnastada.
Skaalatabel 26. Vestlus	4. klass Oskab tervitada ja pöörduda, kasutades lihtsaid igapäevaseid viisakusväljendeid. Oskab esitada kutset, teha ettepanekut ja vabandada; oskab kutsele, ettepanekule ja vabandusele vastata. Oskab öelda, mis talle meeldib ja mis mitte.
	5. klass On võimeline vahetama lühikesi lauseid, kuid mõistmisraskuste tõttu ei suuda enamasti vestlust ülal hoida; siiski võib kuuldut mõista, kui vestluspartner soostub selle nimel vaeva nägema.
	6. klass Oskab tervitada, hüvasti jätta, ennast või teisi tutvustada, tänada. Suudab üldjoontes jälgida selget ja normaalset kõnet, kui kõneaine on tuttav ja on võimalik paluda mõnd kohta korrata või ümber sõnastada. Suudab osaleda lühivestluses, kui kontekst on tuttav ja kõneaine talle huvi pakub. Oskab lihtsate sõnadega väljendada enesetunnet ja tänu.
Skaalatabel 27.	4. klass -

Vaba mõttevahetus (sõprade ringis)	5. klass Oskab arutada igapäevaelu praktilisi küsimusi, kui tema poole pöörduakse otse ja räägitakse selgelt ning aeglaselt. Oskab arutada, mida ette võtta ja kuhu minna. Oskab määrata kokkusaamist.
	6. klass Saab üldjoontes aru, millest jutt käib, kui räägitakse aeglaselt ja hääldus on selge. Oskab arutada, mida õhtul või nädalavahetusel ette võtta. Oskab teha ettepanekuid ja vastata teiste omadele. Oskab väljendada nõustumist ja nõustumatust.
Skaalatable 29. Eesmärgipärane koostöö	4. klass -
	5. klass Oskab märku anda, et saab jutust aru. On võimeline vajalikku mõistma, kui rääkija soostub selle nimel vaeva nägema. Suudab osaleda lihtsas tava-suhtluses. Oskab kasutada lihtsaid fraase, et lasta endale midagi näidata või ulatada, küsida infot ja pidada aru järgmiste sammude üle.
	6. klass Mõistab keelt küllaldaselt, et vähese vaevaga toime tulla lihtsas tava-suhtluses. Oskab lihtsate sõnadega paluda kordamist, kui pole kuulnud mõistnud. Oskab arutleda, mida järgmisena ette võtta, teha ettepanekuid ja vastata teiste omadele, küsida ja anda juhatus.
Skaalatable 30. Toimingud kaupade ja teenuste ostmisel	4. klass Oskab tellida toitu. Oskab teha lihtsamaid oste, sõnastada oma soove ja küsida hinda. Oskab küsida vajalikke asju ja teha lihtsamaid toiminguid poes, postkontoris või pangas.
	5. klass Oskab anda ja vastu võtta infot koguste, suurusnumbrite ja hindade kohta. Oskab küsida tarbekaupu ja põhiteenuseid. Oskab küsida lihtsat infot reisi või ühissõidukite kohta (bussid, rongid, takso); oskab küsida ja juhatada teed ning osta pileteid.
	6. klass Tuleb toime suhtlusega tavapära- stes olukordades, nagu reisides, majutuskoha otsimise, söömas ja sisseostudel. Oskab reisibüroost tulemuslikult küsida kõike vajalikku, kui tegu on lihtsa üldinfoga.
Skaalatable 31. Infovahetus	4. klass Oskab küsida ja edastada isikuandmeid. Oskab küsida ja juhatada teed, toetudes kaardile või plaanile. Oskab esitada küsimusi töö ja vaba aja kohta ning vastata samalaadsetele küsimustele.
	5. klass Tuleb toime lihtsa igapäevasuhtlusega, kui see seisneb lihtsas ja otseses infovahetuses. Oskab vahetada piiratud infot tuttavate tavatoimingute kohta.
	6. klass Oskab anda ja järgida lihtsaid juhtnööre, näiteks osutada suunda või juhatada teed. Oskab esitada küsimusi vaba aja tegevuste ja möödanikus tehtu kohta ning vastata samalaadsetele küsimustele. Oskab esitada küsimusi tavapära- ste toimingute kohta ning vastata samalaadsetele küsimustele. Tuleb toime igapäevavajadustega: oskab leida ja edastada lihtsat faktiteavet. Oskab keelt piisavalt, et tulla suurema pingutuseta toime igapäevasuhtluses.
Skaalatable 32.	4. klass

Küsitaja ja vastaja roll	Oskab küsitatava rollis vastata lihtsatele küsimustele ja väidetele
	5. klass Suudab end vastaja rollis mõistetavaks teha, kuid vajab seejuures mõningast abi ning võib paluda küsimust selgitada.
	6. klass Suudab end vastaja rollis mõistetavaks teha, oskab tuttava kõneaine korral edastada mõtteid või teavet, kuid vajab seejuures mõningast abi ning võib paluda küsimust selgitada.
Kirjalik suhtlus	
Skaalatablett 33. Üldine kirjalik suhtlus	4. klass Oskab kirjutada malle kasutades lühikesi lihtsaid sõnumeid.
	5. klass Oskab kirjutada lühikesi lihtsaid sõnumeid, mis puudutavad talle vajalikke asju. Vajadusel kasutab sõnaraamatut.
	6. klass Oskab kirjutada lühikesi lihtsaid sõnumeid, mis puudutavad talle vajalikke asju.
Skaalatablett 34. Kirjavahetus	4. klass Oskab kirjutada väga lihtsaid isiklike kirju, kasutades malle, et väljendada tänu või esitada vabandust.
	5. klass Oskab kirjutada väga lihtsaid isiklike kirju, et väljendada tänu või esitada vabandust. Vajadusel kasutab sõnaraamatut.
	6. klass Oskab kirjutada väga lihtsaid isiklike kirju, et väljendada tänu või esitada vabandust.
Skaalatablett 35. Teated, sõnumid ja plangid	4. klass -
	5. klass -
	6. klass Oskab kuulamise järgi kirja panna lühikesi ja lihtsaid teateid, kui tal on võimalus paluda neid korrata või teisiti sõnastada. Oskab kirjutada lühikesi lihtsaid teateid, mis puudutavad talle vajalikke asju.
Interaktiivsed strateegiad	
Skaalatablett 36. Suhtlusaktiivsus (vooruvahetus)	4. klass -
	5. klass Oskab paluda tähelepanu.
	6. klass Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lühivestlust, kasutades lihtsaid võtteid. Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lihtsat silmast silma vestlust.
Skaalatablett 37. Suhtluskoostöö	4. klass -
	5. klass -
	6. klass Oskab märku anda, et saab jutust aru.
Tekstid	
Skaalatablett 38. Selgituste palumine	4. klass Oskab märku anda, et ei suutnud teise juttu jälgida.
	5. klass

	Oskab paluda võtmesõnade või -fraaside kordamist lihtsamate sõnadega.
	6. klass Oskab lihtsate sõnadega paluda kordamist, kui pole teise juttu mõistnud. Oskab paluda võtmesõnade või -fraaside kordamist lihtsamate sõnadega.
Skaalatable 40. Töö tekstiga	4. klass Oskab ümber kirjutada üksiksõnu ja lühemaid trükitekste.
	5. klass Oskab oma keele pädevuse ja -kogemuse piires leida ja kasutada lühemate tekstide võtmesõnu ja -fraase või lühikesi lauseid.
	6. klass Oskab oma keele pädevuse ja -kogemuse piires leida ja kasutada lühemate tekstide võtmesõnu ja -fraase või lühikesi lauseid.
Suhtluspädevus	
Skaalatable 41. Üldine keelepagas	4. klass Oskab kasutada lause põhimalle ning rääkida meeldejäetud fraaside ja käibe väljenditega, kohtadest, asjadest jne.
	5. klass Tuleb lühikesi igapäevaseid väljendeid kasutades toime lihtsates konkreetsetes olukordades (isikute ja igapäevatoimingutega seonduv, soovide ja vajaduste väljenda mine, info küsimine). Keelevara on väike ja koosneb päheõpitud fraasidest, mis lubavad sõnastada lihtsaid eluvajadusi. Ettenägematus olukorras võib tekkida pause ja suhtlusraskusi.
	6. klass Valdab keele põhivara sellisel tasemel, mis lubab toime tulla iga päevastes tavaolukordades; siiski on sageli sunnitud sõnumit lihtsustama ja sõnu otsima.
Skaalatable 42. Sõnavara ulatus	4. klass Sõnavara on piisav, et rahuldada lihtsaid eluvajadusi.
	5. klass Sõnavara on piisav, et rahuldada põhilisi suhtlusvajadusi.
	6. klass Sõnavara on küllaldane, et tulla toime igapäevaste tuttavate toimingutega.
Skaalatable 43. Sõnakasutus	4. klass -
	5. klass -
	6. klass Valdab igapäevavajadustega piirnevat nappi sõnavara.
Skaalatable 44. Grammatika korrektsus	4. klass -
	5. klass -
	6. klass Kasutab küll õigesti mõningaid lihtsaid tarindeid, kuid teeb sageli vigu ka grammatika põhivaras (nt ajab segi ajavormid või eksib aluse ja öeldise ühildamisel); siiski on enamasti selge, mida öelda tahab.
Skaalatable 45. Häälduspädevus	4. klass -
	5. klass -
	6. klass

		Hääldus on üldjuhul piisavalt selge, et öeldust aru saada, kuigi võõras aktsent on märgatav ja vestluspartnerid peavad aeg-ajalt paluma arusaamatuid kohti korrata.
Skaalatable 46. Õigekirjaoskus	4. klass -	
	5. klass -	
	6. klass	Oskab kirjutada lühikesi lauseid igapäevastel teemadel (nt juhatada, kuidas kuhugi minna). Oskab häälduspäraselt (kuigi mitte õigesti) kirjutada lühikesi sõnu, mis kuuluvad tema suulisesse sõnavarasse.
Skaalatable 47. Keelekasutuse olukohasus	4. klass -	
	5. klass	Suudab vahetada lühikesi lauseid, oskab tervitamisel ja pöördumisel kasutada igapäevaseid viisakusväljendeid. Oskab esitada kutset, teha ettepanekut ja vabandada; oskab kutsele, ettepanekule ja vabandusele vastata.
	6. klass	Oskab lihtsate keelevahendite abil rahuldada keskseid kõnetarbeid (info andmine ja küsimine, selgituste nõudmine, arvamuse ja suhtumise väljendamine). Suudab tulemuslikult suhelda igapäevaolukordades, oskab kasutada kõige lihtsamaid üldväljendeid ja järgida peamisi suhtlusreegleid.
Skaalatable 48. Keelekasutuse paindlikkus	4. klass -	
	5. klass	Oskab sõnu ümber tõstes varieerida äraõpitud fraase, kui olukord seda nõuab.
	6. klass	Oskab kasutada meeldejäetud lihtsaid fraase. Suudab sõnakasutust vähesel määral varieerida, kui olukord seda nõuab.
Skaalatable 49. Vooruvahetus	4. klass	Oskab paluda tähelepanu.
	5. klass	Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lihtsat silmast silma vestlust.
	6. klass	Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lihtsat silmast silma vestlust. Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lühivestlust, kasutades lihtsaid võtteid.
Skaalatable 50. Teemaarendus	4. klass -	
	5. klass -	
	6. klass	Oskab jutustada ja kirjeldada sidumata lausetega.
Skaalatable 51. Teksti selgus ja sidusus	4. klass	Oskab õpetaja abil siduda lihtsate sidesõnade abil nagu „ja”, „aga”, „sest”.
	5. klass	Oskab siduda lihtsate sidesõnade abil nagu „ja”, „aga”, „sest”.
	6. klass	Oskab kasutada kõige sagedasemaid sidesõnu, et ühendada lauseid jutustuseks või tunnuste loendeid kirjelduseks.
Skaalatable 52.	4. klass	

Kõne ladusus	Oskab väljenduda väga lühikeste sidumata valmisfraasidega, kui kõneaine on tuttav. Kõne on takerduv, väga sageli on märgata ebasobivaid alustusi. Vajab välist abi.
	5. klass Oskab väljenduda lühifraasidega, kui kõneaine on tuttav. Kõne on takerduv, väga sageli on märgata ebasobivaid alustusi.
	6. klass Oskab end lühivestluses mõistetavaks teha, kuigi sageli on märgata pause, ebasobivaid alustusi ja ümbersõnastamist.
Skaalatabel 53. Väljendustäpsus	4. klass - 5. klass - 6. klass Suudab tuttavas igapäevaolukorras vahendada lihtsat nappi teavet. Ootamatus olukorras peab enamasti sõnumit lihtsustama.

Õppesisu klassiti

Teemavaldkonnad 4. klassis:

- 1) „Mina ja teised“ – iseloom, välimus, enesetunne ja tervis, suhted sõpradega ning lähikondsetega, ühised tegevused, viisakas käitumine;
- 2) „Kodu ja lähiümbrus“ – kodu ja koduümbrus, sugulased; pereliikmete ametid; igapäevased kodused tööd ja tegemised;
- 3) „Kodukoht Eesti“ – Eesti asukoht, sümboolika ning tähtpäevad; linn ja maa, Eesti loodus, ilm; käitumine looduses.
- 4) „Riigid ja nende kultuur“ – õpitava keele riigi/riikide olulisemad sümbolid (lipp, rahvuslind ja -lill jmt), põhilised tähtpäevad ja nendega seotud olulisemad tavad.
- 5) „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“ – päevakavajärgsed tegevused kodus, koolis ja vabal ajal (päevaplaan, helistamine, laua katmine, erinevate tegevustega seotud esemed/vahendid jmt).
- 6) „Vaba aeg ja meedia“ – Huvid (sport, filmid, raamatud, kollektioneerimine, reisimine jmt); (ajakirjandus, raadio, televisioon, internet) ja selle eakohased kasutamisevõimalused ja võimalikud ohud. Minu meedia tarbimise harjumused.

Teemavaldkonnad 5. klassis:

- 1) „Mina ja teised“ – iseloomu kirjeldav sõnavara, enda ja teiste välimuse kirjeldus (kasv ja kehaehitus, riietus, juuste ja silmade värv jne); suhted sõpradega ja ühised tegevused.
- 2) „Kodu ja lähiümbrus“ – kodu/elukoha sõnavara (korter, maja, eri ruumid, oma tuba, sisustus jmt), koduümbrust kirjeldav sõnavara (majad, park, põld, teed, väljakud jmt).
- 3) „Kodukoht Eesti“ – Eesti asukoha määramine (põhiilmakaared, naaberriigid), linna ja maad iseloomustav sõnavara, põhiline sümboolika (lipp, rahvuslill ja -lind jmt).
- 4) „Riigid ja nende kultuur“ – igapäevaelu kombed, mõned tuntumad sündmused ja saavutused ja nendega seotud nimed ajaloo- ja kultuurivaldkonnast, sh keele- ja kultuuriloolised seosed eesti keele ja kultuuriga.
- 5) „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“ – söögikorrad ja toiduained, tervislik toiduvalik; igapäevane hügieen; tee küsimine ja juhatamine (parem/vasak pool, otse jmt), koolitee kirjeldus.
- 6) „Vaba aeg ja meedia“ – erinevad vaba aja veetmise viisid (mitmesugused tegevused, üksi, sõprade, pereliikmetega jmt); (ajakirjandus, raadio, televisioon, internet) ja selle eakohased kasutamisevõimalused ja võimalikud ohud. Minu meedia tarbimise harjumused.

Teemavaldkonnad 6. klassis:

- 1) „Mina ja teised“ – enesetunne ja tervis (nt hea/halb tuju, kehaosad, kuidas olla terve, halva enesetunde põhjused, nõuanded jne); viisakusväljendid ja -normid (kellele mida ja kuidas öelda, kuidas käituda jne).
- 2) „Kodu ja lähiümbrus“ – pereliikmete ja lähisugulaste iseloomustus, ametid, tegevusalad, huvid; pereliikmete kodused tööd ja tegevused.
- 3) „Kodukoht Eesti“ – põhilised tähtpäevad (jõulud, jaanipäev jmt); ilmastikunähtused; käitumine ja tegevused looduses eri aastaaegadel.
- 4) „Riigid ja nende kultuur“ – mõned eakohased aktuaalsed ühiskondlikud teemad, mis kajastavad selle kooliastme õpilaste huvide ringi ja käsitletavaid teemasid; Eesti ja õpitava keele riigi/riikide naaberriikide nimed, rahvused, keeled.
- 5) „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“ – transpordivahendid; lihtsamad ostud erinevates poodides; lihtne sõnavara enesetunde kirjeldamiseks; koolipäeva kirjeldamine, kooli ja klassi iseloomustav sõnavara, tunniplaan, koolivaheajad; tuntumad ametid ja nendega seotud tegevused.
- 6) „Vaba aeg ja meedia“ – erinevate vaba aja veetmise viisidega nendega seotud keskkond/ümbrus, esemed; eelistuste põhjendamine; (ajakirjandus, raadio, televisioon, internet) ja selle eakohased kasutamisevõimalused ja võimalikud ohud. Minu meedia tarbimise harjumused.

Õppetegevused ja praktilised tööd õppesisu käsitlemiseks

Kuuldu mõistmine

Audio ja videoteksti kuulamine ning kuuldu põhjal küsimustele vastamine. Kuuldu põhisisu või teema määramine valikvastustega. Suuliselt antud mängureeglite järgimine. Kuuldu põhjal teksti loomine, pildi joonistamine. Taustamürata esitatud aeglase teadaannete kuulamine.

Praktilised tööd:

- audio ja videoteksti kuulamise põhjal valik- või lühivastusega faktiküsimustele vastamine (koht, aeg, tegevus, isikud, õige-vale-info puudub jms);
- tekstilõikude ja piltide järjestamine kuuldu põhja;
- dialoogis osalemine;
- rollimängus osalemine;
- sõnamängud ja liikumismängud;
- kuuldu põhjal oma teksti kirjutamine ja selle esitamine;
- kuuldu põhjal pildi joonistamine või täiendamine;
- taustamürata esitatud aeglase teadaannete kuulamine ja faktiküsimustele vastamine.

Loetu mõistmine

Eakohase adapteeritud ilukirjanduslikku teksti iseseisvalt lugemine ja selle põhjal ülesannete täitmine. Lühikeste tarbetekstide (kuulutus, menüü, silt) lugemine ja teksti põhjal ülesannete täitmine. Loetud info vahendamine emakeeles. Sõnade järjestamine lauseteks ja tekstilõikude järjestamine tekstideks. Piltide ja tekstilõikude omavahel sobitamine. Õpitavas keeles lühiteksti otsimine internetist.

Praktilised tööd:

- loetud teksti põhjal ideekaardi koostamine;
- loetud lühiteksti põhjal küsimustele vastamine;
- teksti, graafiku või pildi täiendamine;
- loetu põhjal märkmete või mõistekaardi tegemine;
- lihtsa teksti põhisisu edasi andmine õpitavas keeles;

- loetud mängureeglite ja juhiste põhjal osalemine mängudes (lauamäng, sõnamäng, liikumismäng jms);
- internetist leitud lühiteksti tutvustamine kaaslastele emakeeles.

Suulised toimingud

Uute sõnade ja väljendite kordamine õige häälduse, rõhu, rütmi ja intonatsiooniga. Enda, oma sõprade ja pere, huvialade, harjumuste, päevakava, nädalavahetuse, koolivaheaja ja tuleviku kavatsuste kirjeldamine. Pildil olevate inimeste ja tegevuste kirjeldamine. Lühikese lihtsa teksti põhisisu edasiandmine, kasutades kava või muud tuge. Dialoogi nõudvates rollimängudes osalemine. Dialoogi koostamine. Enda arvamuse koos põhjendusega avaldamine ja kaaslastelt arvamuse küsimine. Teksti põhjal küsimuste esitamine ja küsimuste põhjal loetu ümber jutustamine.

Praktilised tööd:

- grupitööna video loomine;
- esitlus etteantud teemal ja eelneva põhjal küsimustele vastamine;
- infokaardi, mõttekaardi koostamine ja selle esitlemine;
- pildiseeria koostamine ja selle esitlemine;
- osalemine kaaslasega koostatud dialoogis;
- osalemine rollimängus;
- pildi kirjeldamine suunavate küsimuste abil.

Kirjalikud toimingud

Etteantud teemal kirjutamine: sõnum, postkaart, lühike kiri, kirjeldav jutustus, ringkiri, koomiks. Pildi kirjeldamine: esemed, inimesed, keskkond, tegevused. Küsimustiku koostamine ja tulemuste esitamine graafiliselt või muul viisil. Arvutis eesti keeles mitteesinevate tähtede ja diakriitiliste märkidega tutvumine.

Praktilised tööd:

- paaris või rühmas küsimustiku koostamine, saadud tulemuste põhjal lihtsa diagrammi või kirjaliku kokkuvõtte koostamine ja tulemuste võrdlemine;
- lühikeste tekstide kirjutamine: e-kirjad, sõnumid, blogipostitus.
- vastuste kirjutamine etteantud sõnumile;
- piltide kirjalik kirjeldamine;
- etteütlus;
- oma põhjendatud arvamuse või eelistuse avaldamine loetud teksti põhjal;
- arvutis teksti loomine.

Hoiakud, väärtused, käitumine, koostöökuultuuri loomine ja mitmekultuurilisus

Õpitava keele maade suhtlusnormide eripäraga tutvumine ja nende võrdlemine teiste tuttavate kultuurinormidega. Emakeeles arutlemine, kuidas mitmekultuurilises keskkonnas suhelda ja käituda.

Praktilised tööd:

- õppevideod õpitava keele maade suhtlusnormide eripäraga tutvumiseks;
- viisakusväljendite sobitusharjutused vastavalt kuulnud situatsiooni kirjeldusele;
- rollimäng, mille osana hinnatakse viisakusväljendite kasutamist.

Keelekasutus

Lihtsate tarindite kasutamine (õpilane kasutab enamasti küll õigesti, kuid teeb pidevalt vigu ka grammatika põhivaras; siiski on enamasti selge, mida öelda tahab). Igapäevavajadustega

piirneva napi sõnavara valdamine, mis on küllaldane, et tulla toime igapäevaste ja rutiinsete tuttavate toimingutega.

Praktilised tööd:

- simulatsiooniharjutused lihtsate tarindite kasutamise kohta.

Info- ja andmekirjaoskus

Sõnaraamatu või digisõnastikku ja õpiku koondtabelite kasutamine. Keeleõpet arendavad veebilehed ja rakendused: nende eelised ja puudused. Autoriõiguste ning isikuandmete kaitse reeglite järgimine digisisu loomisel.

Praktilised tööd:

- ülesanded, mis on seotud sõnaraamatu, digisõnastiku ja õpiku koondtabelite kasutamisega;
- keeleõpet arendavate veebilehtede ja rakenduste kasutamine õpetaja soovitusel;
- õpieesmärgist lähtuva digisisu loomine (sh allikatele viitamine, salvestamiseks loa küsimine, autorlusele viitamine).

Kultuuri tarbimine ja loomine

Võõrkeelse meediasisu ja lihtsama kirjanduse tarbimine. Sihtkultuuri alased üritused. Loovaltõõd õpitava keele maa teemal. Esitlused nii Eesti kui õpitava keele maade ajaloo või kultuuri temal.

Praktilised tööd:

- ülevaate koostamine võõrkeelse meediasisu tarbimisest (päeviku pidamine);
- erinevate vanasõnadega tutvumine ja paaristööna õpitava keele ja eesti keele vanasõnade võrdlemine;
- sihtkultuuri alastel üritustel osalemine: projektid, koostööpäevad, mängud, konkursid;
- loovtööde (nt luuletus, plakat, lauamäng) koostamine õpitava keele maa teemal üksi, paaris või rühmatööna;
- Powerpoint esitlused õpitava keele maa või Eesti kohta - kindla eesmärgiga otsida infot riigi kultuuri, ajaloo, tähtpäevade, kommete kohta;
- videode vaatamine õpetatava keele maadele iseloomulike kultuuritavadega tutvumiseks.

Õpioskused

Õpetaja juhendamisel abivahenditeta varemõpitu meenutamine tunnis ja koduse tööna (vaba meenutamine üksi, paaris või rühmatööna). Õpetaja juhendamisel osalemine vahelduvõppes (teadvustab unustamise ja pauside olulisust õpitava omandamisel). Õpetaja juhendamisel seoste loomine sõnavara ja grammatika õppimiseks. Paaris- ja rühmatõõs osalemine. Õpieesmärgide seadmine ning saavutuste hindamine.

Praktilised tööd:

- õpieesmärgide seadmine, tulemuste hindamine õpetajalt saadud tagasiside põhjal ning selle alusel uute eesmärgide määratlemine;
- mudeli põhjal iseenda ja kaaslaste tööle hinnangu ja tagasiside andmine;
- erinevate õpivahendite kasutamine: veebisõnastikud, viktoriinid, sõnakaardid, keeleõppekeskkonnad, info otsimine jms;
- õppimisel kasutatud õpistrateegiate ja õpivahendite reflekteerimine.

III kooliaste

Omandatava keeleoskustaseme (B1-keeleoskustase) kirjelduskriteeriumid III kooliastmes klassiti lähtuvalt skaalatabelist, mis on toodud Euroopa keeleõppe raamdokumendis *Õppimine, õpetamine ja hindamine*:

Toimingud	Omandatava keeleoskustaseme kirjelduskriteeriumid klassiti
Suuline tekstiloome (rääkimine)	
Skaalatable 1. Üldine rääkimisoskus	7. klass Oskab esitada üldsõnalisi, mõttepauside ja mõningate keelevigadega kirjeldusi oma huvivaldkonna teemade piires, väljendades mõtteid lihtsate lausetega
	8. klass Oskab esitada võrdlemisi ladusaid, kuid üldsõnalisi ja mõningate keelevigadega kirjeldusi oma huvivaldkonna teemade piires, väljendades mõtteid lihtsate lausete järjendina.
	9. klass Oskab esitada võrdlemisi ladusaid, kuid üldsõnalisi kirjeldusi oma huvivaldkonna teemade piires, väljendades mõtteid lihtsate lausete järjendina.
Skaalatable 2. Pikk monoloog: kogetu kirjeldamine	7. klass Oskab jutustada.
	8. klass Oskab kirjeldada unistusi, soove ja püüdlusi. Oskab kirjeldada tegelikke või kujuteldavaid sündmusi. Oskab vahendada raamatu või filmi sisu ja kirjeldada oma muljeid.
	9. klass Oskab jutustada. Oskab kirjeldada unistusi, soove ja püüdlusi. Oskab kirjeldada tegelikke või kujuteldavaid sündmusi. Oskab vahendada raamatu või filmi sisu ja kirjeldada oma muljeid. Oskab vahendada ootamatute sündmuste (nt õnnetusjuhtumite) üksikasju. Oskab üksikasjalikult vahendada kogetut, kirjeldada oma tundeid ja reageeringuid. Oskab võrdlemisi ladusalt, kuid samas üldsõnaliselt jutustada ja kirjeldada, väljendades mõtteid lihtsate lausete järjendina. Oskab sirgjooneliselt väljenduda oma huvivaldkonna teemade piires.
Skaalatable 3. Pikk monoloog: põhjendamine ja selgitamine (nt väitluses)	7. klass -
	8. klass Oskab lühidalt põhjendada ning selgitada arvamusi, kavatsusi ja toiminguid.
	9. klass Suudab esitada võrdlemisi hästi jälgitavaid põhjendusi.
Skaalatable 4. Teade edastamine	7. klass Oskab edastada väga lühikesi ettevalmistatud teateid igapäevases olukorras. Kõne on võõrast aktsendist ja intonatsioonist hoolimata siiski mõistetav.
	8. klass Oskab edastada väga lühikesi ettevalmistatud teateid igapäevases koolikeskkonnas. Kõne on võõrast aktsendist ja intonatsioonist hoolimata siiski mõistetav.
	9. klass Oskab edastada lühikesi ettevalmistatud teateid igapäevases koolikeskkonnas. Kõne on võõrast aktsendist ja intonatsioonist hoolimata siiski mõistetav.
Skaalatable 5.	7. klass

Suuline esinemine	Oskab ettevalmistanuna üldsõnaliselt esineda endale tuttavatel teemal, väljendudes võrdlemisi selgelt ja arusaadavalt.
	8. klass Oskab ettevalmistanuna üldsõnaliselt esineda endale tuttavatel teemal, väljendudes võrdlemisi selgelt ja arusaadavalt. Oskab üsna selgelt välja tuua asja tuuma.
	9. klass Oskab ettevalmistanuna üldsõnaliselt esineda endale tuttavatel teemal, väljendudes võrdlemisi selgelt ja arusaadavalt. Oskab üsna selgelt välja tuua asja tuuma. Oskab vastata esinemisjärgsetele küsimustele, mõnikord (kui küsija räägib liiga kiiresti) võib paluda küsimust korrata.
Kirjalik tekstiloome (kirjutamine)	
Skaalatable 6. Üldine kirjutamisoskus	7. klass Oskab kirjutada tuttavatel teemal lihtsamaid seotud tekste. Kasutab sõnaraamatut.
	8. klass Oskab kirjutada tuttavatel teemal lihtsamaid seotud tekste.
	9. klass Oskab kirjutada tuttavatel teemal lihtsamaid seotud tekste, ühendades lühemaid lauseid lihtsa järjendina.
Skaalatable 7. Loovkirjutamine	7. klass Oskab kirjeldada tegelikku või kujuteldavat sündmust või hiljutist reisi. Oskab lugu kirja panna.
	8. klass Oskab kirjalikult vahendada kogemusi, kirjeldades tundeid ja reaktsioone lihtsa seotud tekstina.
	9. klass Oskab kirjutada lihtsamaid üksikasjalikke kirjeldusi mitmesugustel tuttavatel teemadel. Oskab kirjalikult vahendada kogemusi, kirjeldades tundeid ja reaktsioone lihtsa seotud tekstina. Oskab kirjeldada tegelikku või kujuteldavat sündmust või hiljutist reisi. Oskab lugu kirja panna.
Skaalatable 8. Kirjalikud ülevaated ja arvamused	7. klass -
	8. klass Oskab kirjutada väga lühikesi standardvormis ettekandeid, kus esitab tava pärast faktiteavet või põhjendab toiminguid.
	9. klass Oskab kirjutada lühikesi lihtsamaid kirjatöid endale huvipakkuval teemal. Oskab mingil määral kokku võtta, esitada ja selgitada oma arvamust igapäevaste tavapärase ja ebatavaliste probleemide kohta.
Skaalatable 9. Oma jutu läbimõtlemine	7. klass Oskab läbi mõelda, kuidas asja tuuma jm olulist sõnastada, lihtsustades vajaduse korral sõnumit ja kasutab vajadusel lausemalle.
	8. klass Oskab läbi mõelda, kuidas asja tuuma jm olulist sõnastada, lihtsustades vajaduse korral sõnumit.
	9. klass On võimeline katsetama enda jaoks uusi sõnastusviise ja väljendeid, küsides tagasisidet.
Skaalatable 10.	7. klass

Keeleoskuslünkade kompenseerimine	Oskab emakeelset sõna võõrapärastada, küsides üle, kas temast saadi aru.
	8. klass Oskab mõistet edasi anda mingi sagedasema ligilähedase tähendusega sõna abil, paludes end parandada.
	9. klass Oskab objekte kirjeldada tunnuste kaudu, kui vajalik sõna ei meenu. Oskab vajalikku tähendust edasi anda mingi asendusväljendiga.(nt „pehme magamise karu“ tähenduses „kaiuskaru“).
Skaalatablett 11. Oma kõne jälgimine ja parandamine	7. klass -
	8. klass Oskab küsida kinnitust kasutatud keelendi õigsuse kohta. Oskab katkenud vestlust uuesti alustada, kasutades teistsugust taktikat.
	9. klass Oskab parandada valesti kasutatud ajavormi vm keelendit, kui vestluspartner sellele tähelepanu juhib.
Kuulamistoiming (kuulamine)	
Skaalatablett 12. Üldine kuulamisoskus	7. klass Mõistab olulisemat selgest kirjakeelsest jutust ja lühikesest lugudest tuttavatel teemadel, millega puutub igapäevaselt kokku koolis, vabal ajal jne. Vajadusel küsib üle.
	8. klass Mõistab olulisemat selgest kirjakeelsest jutust ja lühikesest lugudest tuttavatel teemadel, millega puutub igapäevaselt kokku koolis, vabal ajal jne.
	9. klass Mõistab lihtsas sõnastuses faktiteavet igapäeva elu või tööga seotud teemadel. Tabab nii peamist sõnumit kui ka spetsiifilisi üksikasju, kui hääldus on selge ja tuttavlik.
Skaalatablett 13. Emakeelekõneleajate vestluse mõistmine	7. klass Suudab üldiselt jälgida lühema mõttevahetuse põhipunkte eeldusel, et kõneldakse üldkeeles, hääldus on selge ning tempo ei ole väga kiire.
	8. klass Suudab üldiselt jälgida lühema mõttevahetuse põhipunkte eeldusel, et kõneldakse üldkeeles ja hääldus on selge.
	9. klass Suudab üldiselt jälgida pikema mõttevahetuse põhipunkte eeldusel, et kõneldakse üldkeeles ja hääldus on selge.
Skaalatablett 14. Elava esituse kuulamine	7. klass -
	8. klass Suudab üldjoontes jälgida lühikest lihtsat juttu tuttavatel teemadel, kui kõneldakse üldkeeles ja hääldus on selge.
	9. klass Suudab jälgida loengut vm esinemist oma valdkonnas, kui teema on tuttav, sõnastus lihtne ja jutu ülesehitus selge.
Skaalatablett 15. Teadannete ja juhiste kuulamine	7. klass Suudab järgida üksikasjalikke juhtnõure, kui on võimalik vajadusel üle küsida.
	8. klass

		Suudab järgida üksikasjalikke juhtnööre.
		9. klass Suudab järgida üksikasjalikke juhtnööre. Mõistab lihtsamat tehnilist või suunavat infot, näiteks igapäevaste toodete-teenustega seotud juhendeid ja juhiseid.
Skaalatablett 16. Meediakanalite ja salvestiste kuulamine		7. klass Mõistab raadiouudiste ja lihtsamate salvestiste põhisisu, kui teema on tuttav, jutt suhteliselt aeglane ja selge ning võimalik on korduvkuulamine.
		8. klass Mõistab raadiouudiste ja lihtsamate salvestiste põhisisu, kui teema on tuttav, jutt suhteliselt aeglane ja selge.
		9. klass Mõistab enamiku salvestatud ja ringhäälingus leviva materjali sisu, kui teema pakub huvi, kõne on selge ja jutt üldkeelne.
Lugemistegevus (lugemine)		
Skaalatablett 17. Üldine lugemisoskus		7. klass Loeb lihtsat faktiteavet rahuldava arusaamisega, kui teema on tuttav ja keelekasutus lihtne.
		8. klass Loeb lihtsat faktiteavet, kui teema kuulub tema huvivaldkonda. Kasutab sõnaraamatut.
		9. klass Loeb lihtsat faktiteavet rahuldava arusaamisega, kui teema kuulub tema huvivaldkonda.
Skaalatablett 18. Kirjavahetuse lugemine		7. klass Mõistab sündmusi, tundeid ja soove kirjeldavaid isiklikke kirju, kui seal on kasutatud lihtsat sõnavara.
		8. klass Mõistab sündmusi, tundeid ja soove kirjeldavaid isiklikke kirju määral, mis lubab pidada regulaarset kirjavahetust, kuid vajab selleks välist abi.
		9. klass Mõistab sündmusi, tundeid ja soove kirjeldavaid isiklikke kirju määral, mis lubab pidada regulaarset kirjavahetust.
Skaalatablett 19. Eesmärgipärane lugemine		7. klass Oskab leida ja mõista asjakohast teavet igapäevatekstides (kirjad, brošüürid ja lühemad dokumendid).
		8. klass Suudab erilaadse ülesande täitmiseks hõlmata pikemaid tekste, et leida otsitav teave.
		9. klass Suudab erilaadse ülesande täitmiseks hõlmata pikemaid tekste, et leida otsitav teave ja koguda infot teksti eri osadest või mitmest tekstist.
Skaalatablett 20. Lugemine hankimiseks ja arutlemiseks	info ja	7. klass Leiab lihtsas leheloos olulisema, kui teema on tuttav.
		8. klass Tabab selge arutluskäiguga tekstide põhijäreldusi.
		9. klass

	Tabab selge arutluskäiguga tekstide põhijäreldusi. Mõistab käsitletava teema arutluskäiku, kuid ei pruugi aru saada üksikasjadest.
Skaalatablett 21. Juhiste lugemine	7. klass Mõistab seadmete selgeid lihtsaid kasutusjuhendeid. Vajadusel kasutab sõnaraamatut ja küsib abi.
	8. klass Mõistab seadmete selgeid lihtsaid kasutusjuhendeid. Vajadusel kasutab sõnaraamatut.
	9. klass Mõistab seadmete selgeid lihtsaid kasutusjuhendeid.
Audiovisuaalne tegevus	
Skaalatablett 22. Telesaadete ja filmide vaatamine	7. klass Suudab haarata tuttavalt teemal telesaate põhisisu, kui jutt on suhteliselt aeglane ja selge.
	8. klass Suudab jälgida paljusid filme, kus pilt ja tegevus süžeed kannavad ning jutt on selge ja keel lihtne.
	9. klass Mõistab suurt osa telesaatest (nt intervjuust, lühiloengust ja uudisreportaažist), kui teema pakub huvi ning räägitakse suhteliselt aeglaselt ja selgelt.
Vastuvõtustrateegiad	
Skaalatablett 23. Vihjete tabamine ja järeldamine (suuline ja kirjalik suhtlus)	7. klass Oskab konteksti põhjal, mõningasel välisel suunamisel, tuletada juhuslike tundmatute sõnade tähendust ja järeldada lausete mõtet, kui arutluse teema on tuttav.
	8. klass Oskab konteksti põhjal tuletada juhuslike tundmatute sõnade tähendust ja järeldada lausete mõtet, kui arutluse teema on tuttav.
	9. klass Suudab kontekstis mõista tundmatuid sõnu, kui teema kuulub tema huvi valdkonda. Oskab konteksti põhjal tuletada juhuslike tundmatute sõnade tähendust ja järeldada lausete mõtet, kui arutluse teema on tuttav.
Suuline suhtlus	
Skaalatablett 24. Üldine suuline suhtlus	7. klass Tuleb lihtsat keelt kasutades toime enamikus reisiolukordades.
	8. klass On võimeline ettevalmistuseta astuma vestlusse, kui kõneaine on tuttav. Oskab avaldada arvamust, anda ja küsida infot igapäevaelu või isiklike asjade kohta (nt perekond, harrastused, kool, reisimine, päevasündmused).
	9. klass Saab üsna hästi hakkama vestlusega, kui see puudutab tema kooliasju või huvialasid. Oskab vahetada, üle küsida ja kinnitada infot; tuleb toime vähem tuttavas olukorras ja oskab selgitada, milles seisneb probleem. Oskab väljendada mõtteid mõnel abstraktsel või kultuuriteemal (nt filmid, raamatud, muusika).
Skaalatablett 25.	7. klass

Emakeelse vestluskaaslase mõistmine	Suudab igapäevases vestluses jälgida selge hääldusega ja lihtsa sõnavaraga pöördumist, kuigi on vahel sunnitud paluma teatud sõnu ja fraase korrata.
	8. klass Suudab igapäevases vestluses jälgida selge hääldusega pöördumist, kuigi on vahel sunnitud paluma teatud sõnu ja fraase korrata ning sõnastada teiste sõnadega.
	9. klass Suudab igapäevases vestluses jälgida selge hääldusega pöördumist, kuigi on vahel sunnitud paluma teatud sõnu ja fraase korrata.
Skaalatablett 26. Vestlus	7. klass Oskab väljendada üllatust, rõõmu, kurbust, huvi ja ükskõiksust; oskab sellistele emotsioonidele reageerida.
	8. klass Suudab osaleda vestluses või mõttevahetuses, kuid aeg-ajalt võib jääda arusaamatuks, mida ta täpselt öelda tahab
	9. klass Suudab ettevalmistuseta vestelda, kui kõneaine on tuttav. Suudab igapäevasuhtluses jälgida selgelt artikuleeritud kõnet, mõningaid sõnu või fraase võib siiski paluda korrata. Suudab osaleda vestluses või mõttevahetuses, kuid aeg-ajalt võib jääda arusaamatuks, mida ta täpselt öelda tahab. Oskab väljendada üllatust, rõõmu, kurbust, huvi ja ükskõiksust; oskab sellistele emotsioonidele reageerida.
Skaalatablett 27. Vaba mõttevahetus (sõprade ringis)	7. klass Oskab end mõistetavaks teha, kui avaldab arvamust praktilistes asjades (nt kuhu minna, mida teha, kuidas korraldada väljasõitu vms). Oskab viisakalt väljendada veendumusi, arvamusi, nõustumist ja nõustumatust.
	8. klass Saab üldjoontes aru sõprade ringis toimuva vaba mõttevahetuse põhisisust, kui kasutatakse ühiskeelt ja hääldus on selge. Oskab esitada oma vaatenurka või arvamust ja küsida teiste omi, kui kõneaine talle huvi pakub.
	9. klass On võimeline mõistma suuremat osa üldisest jutust, kui vestlus partnerid hoiduvad idioome kasutamast ja nende hääldus on selge. Oskab avaldada arvamust mõnel abstraktsel või kultuuriteemal (nt muusika, filmid). Oskab selgitada, milles seisneb probleem. Oskab lühidalt kommenteerida teiste arvamusi. Oskab kõrvutada ja võrrelda vastakaid arvamusi: pidada aru selle üle, mida teha, kuhu minna, keda või mida valida jne. klass
Skaalatablett 28. Ametlikud arutelud ja koosolekud	7. klass Suudab osaleda tuttavat teemat puudutavas tavalises töises arutelus, kus vahetatakse faktiteavet, jagatakse korraldusi või otsitakse lahendusi praktilistele küsimustele, seda tingimusel, et kasutatakse ühiskeelt ja hääldus on selge.
	8. klass Saab hästi hakkama oma vaatekoha esitamisega, kuid väitlemisega on raskusi.

	<p>9. klass</p> <p>Suudab mõista suurt osa teisest jutust, kui ei kasutata palju kinnistunud väljendeid ja hääldus on selge. Saab hästi hakkama oma vaatekohta esitamisega, kuid väitlemisega on raskusi. Suudab osaleda tuttavat teemat puudutavas tavalises teises arutelus, kus vahetatakse faktiteavet, jagatakse korraldusi või otsitakse lahendusi praktilistele küsimustele, seda tingimusel, et kasutatakse ühiskeelt ja hääldus on selge.</p>
Skaalatabel 29. Eesmärgipärane koostöö	<p>7. klass</p> <p>On üldjoontes võimeline jälgima, mida räägitakse.</p>
	<p>8. klass</p> <p>Oskab teiste öeldut osaliselt korrata, et kindlustada vastastikust mõistmist. Oskab end mõistetavaks teha, kui asi puudutab lahenduse otsimist või edasise tegevemisviisi valikut. Oskab lühidalt põhjendada ja selgitada oma arvamust ja suhtumist. Oskab ärgitada teisi oma arvamust väljendama.</p>
	<p>9. klass</p> <p>On võimeline jälgima, mida räägitakse, kuid kiire ja pika jutu korral võib aeg-ajalt paluda kordamist või selgitust. Oskab selgitada, milles on probleem, pidada aru edasise tegevemise üle ja võrrelda vastandlikke tegevemisviise. Oskab lühidalt kommenteerida teiste arvamusi.</p>
Skaalatabel 30. Toimingud kaupade ja teenuste ostmisel	<p>7. klass</p> <p>Saab hakkama enamikus olukordades, mis tulevad ette reisiks valmistumisel (nt reisibüroos)või reisimisel jm sõitudel (nt oskab küsida kaassõitjalt, millises peatuses maha minna).</p>
	<p>8. klass</p> <p>Saab hakkama enamiku toimingutega, mis tulevad ette reisil vm sõitudel, reisi või majutuse korraldamisel ja asjaajamisel sihtriigi ametnikega.</p>
	<p>9. klass</p> <p>Saab hakkama enamiku toimingutega, mis tulevad ette reisil vm sõitudel, reisi või majutuse korraldamisel ja asjaajamisel sihtriigi ametnikega. Tuleb toime ebatavalisemates olukordades, mis võivad ette tulla poes, postkontoris ja pangas (nt ebasobiva ostu tagastamine). Oskab esitada kaebust. Saab hakkama enamikus olukordades, mis tulevad ette reisiks valmistumisel (nt reisibüroos)või reisimisel jm sõitudel (nt oskab küsida kaassõitjalt, millises peatuses maha minna).</p>
Skaalatabel 31. Infovahetus	<p>7. klass</p> <p>Oskab välja otsida ja edastada lihtsat faktiteavet.</p>
	<p>8. klass</p> <p>Oskab küsida ja järgida üksikasjalikke juhtnööre. Oskab hankida üksikasjalikku lisateavet.</p>
	<p>9. klass</p> <p>Oskab oma toimevaldkonna piires võrdlemisi usaldusväärselt vahendada, kontrollida ja kinnitada tüüpilist või ebatüüpilist faktiteavet. Oskab kirjeldada mingi toimingu käiku ja anda üksikasjalikke juhtnööre. Oskab resümeerida juttu, artiklit, vestlust, arutelu, intervjuud ja dokumentaalkirjutist, -filmi või -saadet ning avaldada nende kohta arvamust ja vastata täpsustavatele küsimustele.</p>
Skaalatabel 32.	<p>7. klass</p>

Küsitaja ja vastaja roll	Oskab ettevalmistatud küsimuste toel teha lihtsat intervjuud. Suudab esitada mõne ettevalmistamata küsimuse.
	8. klass Võib intervjuul/konsultatsioonil aeg-ajalt ilmutada algatusvõimet (nt vahetada teemat), kuid üldiselt toetub siiski tugevalt küsitajale.
	9. klass Oskab anda konkreetset infot, kui seda intervjuul või konsultatsioonil küsitakse (nt kirjeldada arstile sümptomeid), kuid esitab seda üldsõnaliselt, ilma üksikasjadesse laskumata. Oskab läbi viia ettevalmistatud intervjuud, kontrollida ja üle küsida infot; aeg-ajalt võib paluda öeldut korrata, eriti kui küsitav räägib liiga kiiresti või pikalt.
Kirjalik suhtlus	
Skaalatablett 33. Üldine kirjalik suhtlus	7. klass Oskab kirjutada isiklikke kirju ja teateid.
	8. klass Oskab kirjutada isiklikke kirju ja teateid, küsides lihtsat hädavajalikku teavet või edastades seda teistele.
	9. klass Oskab kirjutada isiklikke kirju ja teateid, küsides lihtsat hädavajalikku teavet või edastades seda teistele; suudab edastada kõige olulisemat.
Skaalatablett 34. Kirjavahetus	7. klass Oskab kirjutada isiklikke kirju ja teateid.
	8. klass Oskab isiklikus kirjas üsna üksikasjalikult vahendada kogemusi, tundeid ja sündmusi.
	9. klass Oskab kirjutada isiklikke kirju, mis vahendavad teateid ja annavad edasi mõtteid abstraktsetel ja kultuuriteemadel (nt muusika, filmid).
Skaalatablett 35. Teated, sõnumid ja plangid	7. klass Oskab kirjutada sõnumit, mis edastab lihtsat hädavajalikku teavet sõpradele.
	8. klass Oskab kirjutada sõnumit, mis edastab lihtsat hädavajalikku teavet sõpradele, teenindajatele, õpetajatele jt, kellega ta igapäevaelus kokku puutub; suudab edastada kõige olulisemat.
	9. klass Oskab kirjutada sõnumit, mille eesmärk on infot saada või probleeme selgitada.
Interaktiivsed strateegiad	
Skaalatablett 36. Suhtlusaktiivsus (vooruvahetus)	7. klass Oskab alustada, jätkata ja lõpetada väga lihtsat silmast silma vestlust, kui kõneaine on talle tuttav või huvipakkuv.
	8. klass Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lihtsat silmast silma vestlust, kui kõneaine on talle tuttav või huvipakkuv.
	9. klass Oskab sekkuda arutellu, kui arutlusaine on tuttav, kasutab kõnevooru võtmiseks sobivat fraasi.
	7. klass

Skaalatableel 37. Suhtluskoostöö	Oskab korrata eelkõneleja öeldut, et kinnitada vastastikust mõistmist ja hoida juttu õigel kursil.
	8. klass Oskab teisi mõttevahetusse kaasata.
	9. klass Oskab kasutada põhisoavara ja -strateegiaid, et vestlust või diskussiooni ülal hoida. Oskab kokku võtta, kuhu diskussiooniga välja on jõutud, aidates kaasa teemas püsimisele.
Skaalatableel 38. Selgituste palumine	7. klass Oskab paluda vahetult kuuldu kordamist lihtsamate sõnadega.
	8. klass Oskab paluda vahetult kuuldu kordamist.
	9. klass Oskab paluda vahetult kuuldu kohta selgitusi või täpsustusi.
Tekstid	
Skaalatableel 39. Märkmete tegemine (loengus, seminaril jm)	7. klass Oskab loengumärkmeid teha võtmesõnade kujul, kui tegemist on tuttava teemaga ning tekst esitatakse lihtsas sõnastuses ja selge hääldusega.
	8. klass Oskab teha hilisemaks kasutamiseks loengumärkmeid, milledes on mõningad ebatäpsused ja lüngad, kui teema kuulub tema huvivaldkonda ning tekst esitatakse selgelt ja loogiliselt.
	9. klass Oskab teha hilisemaks kasutamiseks piisavalt täpseid loengumärkmeid, kui teema kuulub tema huvivaldkonda ning tekst esitatakse selgelt ja loogiliselt.
Skaalatableel 40. Töö tekstiga	7. klass Oskab lühikesi lihtsas keeles tekste oma sõnadega kirja panna, kasutades originaalteksti sõnu ja järgides selle kulgu.
	8. klass Oskab lühikesi lihtsas keeles tekste oma sõnadega kirja panna, kasutades originaalteksti sõnu ja järgides selle kulgu. Suudab teha sellest lühikokkuvõtte teistele.
	9. klass Oskab kokku panna eri allikatest pärineva info ja teha sellest teistele kokkuvõtte. Oskab lühikesi lihtsas keeles tekste oma sõnadega kirja panna, kasutades originaalteksti sõnu ja järgides selle kulgu.
Suhtluspädevus	
Skaalatableel 41. Üldine keelepagas	7. klass Oskab keelt piisavalt, et väljenduda igapäeva teemadel (perekond, huvialad, töö, reisimine, päevasündmused). Piiratud sõnavara võib põhjustada kordamist või ka sõnastusraskusi.
	8. klass Oskab keelt piisavalt, et väljenduda igapäeva teemadel (perekond, huvialad, töö, reisimine, päevasündmused), kuigi jutus võib ette tulla takerdusi ja kaudset väljendust.
	9. klass

		Oskab keelt piisavalt, et kirjeldada ootamatut olukorda, üsna täpselt selgitada mõtte või probleemi tuuma ja avaldada arvamust abstraktsetel või kultuuriteemadel (nt muusika ja filmid).
Skaalatablel 42. Sõnavara ulatus	7. klass	Sõnavara on piisav igapäevaste kõneteemade jaoks (perekond, huvialad), kuigi vahel võib ette tulla kaudset väljendust.
	8. klass	Sõnavara on piisav igapäevaste kõneteemade jaoks (kool, reisimine), kuigi vahel võib ette tulla kaudset väljendust.
	9. klass	Sõnavara on piisav igapäevaste kõneteemade jaoks (päevasündmused), kuigi vahel võib ette tulla kaudset väljendust.
Skaalatablel 43. Sõnakasutus	7. klass	Valdab 7. klassis omandatud põhisõnavara, kuid teeb märkimisväärseid vigu, kui on vaja väljendada keerukamat mõtet või kui kõneaine ja olukord on võõras
	8. klass	Valdab 8. klassis omandatud põhisõnavara, kuid teeb märkimisväärseid vigu, kui on vaja väljendada keerukamat mõtet või kui kõneaine ja olukord on võõras
	9. klass	Valdab 9. klassis omandatud põhisõnavara, kuid teeb märkimisväärseid vigu, kui on vaja väljendada keerukamat mõtet või kui kõneaine ja olukord on võõras.
Skaalatablel 44. Grammatika korrektsus	7. klass	Oskab tavaolukorras üsna õigesti kasutada tüüpkeelendeid ja moodustusmalle. Esineb vigu, kuid need ei takista üldjuhul mõistmist
	8. klass	Oskab tavaolukorras üsna õigesti kasutada tüüpkeelendeid ja moodustusmalle.
	9. klass	Kasutab tuttavas olukorras grammatiliselt üsna õiget keelt, ehkki emakeele mõju on märgatav. Tuleb ette vigu, kuid need ei takista mõistmist.
Skaalatablel 45. Häälduspädevus	7. klass	Hääldus on üldiselt arusaadav, kuigi tuntav on võõras aktsent ja küllalt sageli esineb hääldusvigu.
	8. klass	Hääldus on arusaadav, kuigi aeg-ajalt on märgata võõrast aktsenti ja küllalt sageli esineb hääldusvigu.
	9. klass	Hääldus on selge ja arusaadav, kuigi aeg-ajalt on märgata võõrast aktsenti ja hääldusvigu.
Skaalatablel 46. Õigekirjaoskus	7. klass	Kirjutamises, kirjavahemärgistuses ja teksti paigutuses esineb selliseid vigu, mis kohati takistab teksti jälgimist.
	8. klass	

		Kirjutamises, kirjavahemärgistuses ja teksti paigutuses esineb vigu, mis küll moonutavad mõtet, kuid sellegi poolest on võimalik tekstist aru saada.
		9. klass Kirjutamine, kirjavahemärgistus ja teksti paigutus on sedavõrd korrektne, et ei sega jälgimist. Oskab üsna arusaadavalt kirjutada.
Skaalatable 47. Keelekasutuse olukohasus	7. klass	Oskab sõnastada mitmesuguseid vajadusi, kasutades sagedasi väljendeid ja neutraalset keelt.
	8. klass	Tunneb peamisi viisakusnõudeid, oskab neid täita.
	9. klass	Oskab sõnastada mitmesuguseid vajadusi, kasutades sagedasi väljendeid ja neutraalset keelt. Tunneb peamisi viisakusnõudeid, oskab neid täita. On teadlik kultuurierinevustest, oskab suhestada oma ja võõrast kultuuri ning tähele panna olulisemaid erinevusi kommetes, hoiakutes, väärtushinnangutes ja uskumustes.
Skaalatable 48. Keelekasutuse paindlikkus	7. klass	Oskab paindlikult kasutada lihtsaid keelevahendeid, et väljendada vajalikku.
	8. klass	Oskab mõningate raskustega kohandada oma väljendust, et tulla toime ebatüüpilises olukorras.
	9. klass	Oskab kohandada oma väljendust, et tulla toime ebatüüpilises ja isegi keerulises olukorras.
Skaalatable 49. Vooruvahetus	7. klass	Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lihtsat silmast silma vestlust, kui kõneaine on talle tuttav või huvipakkuv.
	8. klass	Oskab alustada, jätkata ja lõpetada arutelu, kui kõneaine on talle tuttav või huvipakkuv.
	9. klass	Oskab sekkuda arutellu, kui arutlusaine on tuttav, kasutab kõnevooru võtmiseks sobivat fraasi.
Skaalatable 50. Teemaarendus	7. klass	Oskab jutustada ja kirjeldada, väljendades mõtteid üldjuhul lihtsate lausete järjendina, kuid esineb ka sidumata lauseid. Esineb takerdusi ja mõttepause.
	8. klass	Oskab üsna ladiusalt jutustada ja kirjeldada, väljendades mõtteid lihtsate lausete järjendina. Esineb takerdusi ja mõttepause.
	9. klass	Oskab üsna ladiusalt jutustada ja kirjeldada, väljendades mõtteid lihtsate lausete järjendina.
Skaalatable 51. Teksti selgus ja sidusus	7. klass	Ühendab lühemaid ja lihtsamaid sisuüksusi enam-vähem seotud järjendiks, kuid harvem kasutatavate sidesõnade kasutamisel esineb vigu.
	8. klass	

	Ühendab lühemaid ja lihtsamaid sisuüksusi enam-vähem seotud järjendiks, kuid teksti sidususes esineb mõningaid puudusi.
	9. klass Oskab ühendada lühemaid ja lihtsamaid sisuüksusi lihtsaks seotud järjendiks.
Skaalatablel 52. Kõne ladusus	7. klass Suudab jätkata kõrvalise abiga, kui sõnastusraskuste tõttu ummikusse sattub ja kõnes seetõttu pause tekib.
	8. klass Oskab arusaadavalt väljenduda, kuigi pikema kõnelõigu korral teeb sageli pause, et otsida sõnu ja grammatilisi vorme või korrigeerida sõnastust.
	9. klass On võimeline võrdlemisi vabalt väljenduma. Suudab jätkata kõrvalise abita, kui sõnastusraskuste tõttu ummikusse satub ja kõnes seetõttu pause tekib.
Skaalatablel 53. Väljendustäpsus	7. klass Suudab edastada lihtsat ja pakilist teavet, anda edasi kõige olulisemat.
	8. klass Oskab arusaadavalt väljendada oma jutu peamist mõtet.
	9. klass Oskab üsna täpselt selgitada mõtte või probleemi tuuma.

Õppesisu klassiti

Teemavaldkonnad 7. klassis:

- 1) „Mina ja teised“ – võimed, tugevad ja nõrgad küljed; inimestevahelised suhted, viisakusreeglid, koostöö ja teiste arvestamine.
- 2) „Kodu ja lähiümbrus“ – perekondlikud sündmused ja tähtpäevad; kodukoha vaatamisväärsused ja nende tutvustamine.
- 3) „Kodukoht Eesti“ – loodus ja looduskaitse; keskkonnahoidlik ja -säästlik käitumine; elu linnas ning maal.
- 4) „Riigid ja nende kultuur“ – õpitava keele kultuuriruumi kuuluvad riigid ja nende lühiiseloostus.
- 5) „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“ – tervislik eluviis ja toitumine, suhtlemine teeninduses, turvalisus; õpiõppimised ja harjumused, edasiõppimine ning kutsevalik; töökohad.
- 6) „Vaba aeg ja meedia“ – kultuuriline mitmekesisus; kirjandus ja kunst, sport, erinevad meediavahendid ning reklaam; meediast saadav kasu ja võimalikud ohud, meediažanrid, allikakriitilisus, suhtlemisnormid ja -eetika internetis.

Teemavaldkonnad 8. klassis:

- 1) „Mina ja teised“ – võimed, tugevused ja nõrkused: mida oskan/suudan teha, milles olen nõrk, mida vaja arendada (sama teiste kohta); sõprussuhted.
- 2) „Kodu ja lähiümbrus“ – perekondlikud sündmused ja tähtpäevad; sündmuste ja tähtpäevade tähistamine perekonnas.
- 3) „Kodukoht Eesti“ – loodusrikkused (mets, loomad, vesi, puhas õhk jmt) ja nende hoidmine linnas ja maal (prügiliigid, taaskasutamise võimalused jmt).
- 4) „Riigid ja nende kultuur“ – õpitava keelega seotud kultuuriruumi kuuluvate riikide lühitutvustus (pealinnad, rahvad, keeled, eripära jmt).

5) „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“ – erinevad tervislikku eluviisi tagavad tegevused (sport, puhkus, reisid jmt), tervislikud toitumisharjumused; sisseostud ja suhtlemine teeninduses (kauplus, turg, hotell, postkontor, rongi- ja bussijaam jmt); erinevate turvalisust tagavate käskude ja keeldude mõistmine (liiklus, loodus, linnakeskkond jmt).

6) „Vaba aeg ja meedia“ – eeskujud; spordialad, kirjanduse-, kunsti- ja muusikaliigid; meediast saadav kasu ja võimalikud ohud, meediažanrid, allikakriitilisus, suhtlemisnormid ja -eetika internetis.

Teemavaldkonnad 9. klassis:

1) „Mina ja teised“ – sõprus-, armastussuhted, sallivus; kultuurispetsiifilised käitumismaneerid ja oskus nendega arvestada. Vaimne tervis ja selle hoidmine.

2) „Kodu ja lähiümbus“ – sündmuste ja tähtpäevade tähistamine kodukohas; kodukoha vaatamisväärsuste tutvustamine.

3) „Kodukoht Eesti“ – linna- ja maaelu võrdlus; tuntumad vaatamisväärsused Eestis.

4) „Riigid ja nende kultuur“ – maailmas tuntumate riikide nimed, rahvad ja keeled, mida nad räägivad.

5) „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“ – erinevate ametite ja nendega seonduvate töökohtadega seotud sõnavara, edasiõppevõimalused; igapäevase keskkonnakaitsega seotud tegevused (prügi sorteerimine, säästlikkus energiatarbimisel jt).

6) „Vaba aeg ja meedia“ – kultuuride eripära ja mitmekultuurilisus; meediast saadav kasu ja võimalikud ohud, meediažanrid, allikakriitilisus, suhtlemisnormid ja -eetika internetis.

Õppetegevused ja praktilised tööd õppesisu käsitlemiseks

Kuuldu mõistmine

Autentse teksti kuulamine ja tekstiliigi ja põhisisu äratundmine. Lihtsamate illustreeritud esitluste või ettekannete kuulamine ja kuuldust kokkuvõtte tegemine. Detailse info (teadaanded, retseptid, juhised jne) kuulamine ja kuuldu info edastamine.

Praktilised tööd:

- kuulamise põhjal tekstiliigi äratundmine (saade, jutt, podcast, intervjuu, teadaanne, jne) ja põhisisu edasiandmine (vastab küsimustele kirjalikult või suuliselt, rühmitab, lõpetab lause, järjestab, defineerib, visualiseerib, joonistab, toob näiteid, täidab tabelit, teeb graafiku jne);
- kuuldu põhjal mõistekaardi tegemine;
- Lihtsamate illustreeritud esitluste või ettekannete kuulamine (võivad sisaldada videosid, slaidiseansse, graafikuid, skeeme, diagramme, pilte, joonistusi jms), märkmete tegemine ja märkmete põhjal kokkuvõtte koostamine;
- detailse info (teadaanded, retseptid, juhised jne) kuulamise põhjal ülesannete täitmine (lünkteksti täitmine, lausete lõpetamine, valikvastuste hulgast õige vastuse leidmine jne);
- detailsete juhiste põhjal ülesande täitmine (retsepti koostamine, ankeedi täitmine, juhiste järgi orienteerumine või tegevuse teostamine, juhiste edasiandmine klassikaaslasele jne).

Loetu mõistmine

Erinevate tekstitüüpide lugemine (mitteformaalne ja kõnekeelne tekst) erinevatel teemadel, mis lubab pidada regulaarset suhtlust. Erinevaid meediatekste (reisipäevik, uudis, artikkel, blogipostitus) lugemine ja vahendamine: loetud teksti analüüsimine, infoallika usaldusväärsuse kriitiline hindamine, kokkuvõtte tegemine ja selle ettekandmine. Eakohase ilukirjanduse lugemine ja toimunud sündmuste analüüsimine, küsimustele vastamine ja seoste loomine. Erinevad lugemisstrateegiad.

Praktilised tööd:

- regulaarset suhtlust võimaldavate tekstitüüpide lugemine: kirjad, kõned, kirjeldused, kommentaarid, lühisõnumid;
- loetud meediatekstide (reisipäevik, uudis, artikkel, blogipostitus) põhjal kokkuvõtte koostamine ja selle ettekandmine, põhjendades ja selgitades loetu põhjal seisukohti ja tundeid, kasutades sobivaid keelendeid;
- lugemispäeviku pidamine: eakohase ilukirjanduse, sh koomiksite, jutustuste jms lugemine väljaspool tundi;
- loetu põhjal mõistekaardi või plakati koostamine;
- loetud teksti viimine teise vormi: koomiks, joonistus, näidend jne;
- luuletuse tegemine.

Suulised toimingud

Vestlustes, mis puudutavad igapäevaseid sündmusi, olukordi ja tundeid, osalemine. Esitlus tuttavat või huvipakkuval teemal koos küsimustele vastamisega, täiendavate selgituste andmisega ja kommentaaridega. Igapäevaelu teemadega seotud aruteludes osalemine, kirjeldades enda kogemusi ja erinevaid sündmusi, unistusi ja eesmärke, selgitades lühidalt oma seisukohti. Sündmuste, olukordade ja tunnete kirjeldamine loetud raamatust või filmist saadud kogemuse põhjal. Tagasiside andmine kaaslastele.

Praktilised tööd:

- esitlus tuttaval või huvipakkuval teemal (sh referaadi või uurimistöõ esitlus), koos küsimustele vastamisega (paludes vajadusel kordamist, vajadusel kasutades oma märkmeid);
- esitluse salvestamine ja salvestuse analüüsimine (veenvus, kaasahaaravus, teksti esitamise intonatsioon, rütm ja rõhuasetuste selgus jms);
- osalemine dialoogis;
- osalemine väitlustes (oma seisukohtade põhjendamine);
- edasiside andmine konkreetsete juhiste alusel;
- klassikaaslase intervjuerimine;
- rollimängud: info edasi andmine, olukorrale reageerimine, kokkuvõtte tegemine räägitust, politseisse või hädaabinumbrile helistamine, abi palumine eksimise korral, kokkuleppe sõlmimine jms);
- liigendatud ja struktureeritud vormis info edasiandmine klassikaaslastele loetud raamatu või filmi põhjal.

Kirjalikud toimingud

Tuttaval ja isiklikku huvi pakuval teemal lihtsat sidusat teksti kirjutamine. Olukordade, kavatsuste kirjeldamine (nt erinevate sündmuste planeerimiseks), ajalooliste paikade, isikute ja sündmuste kirjeldamine. Kirjalike juhtnõõride koostamine. Lühemata arutletavate tekstide koostamine, vajadusel tuginedes abimaterjalidele, milles põhjendab oma arvamust, tundeid, toob näiteid loetust või nähtust, põhjendab, selgitab.

Praktilised tööd:

- e-kirja, foorumipostituse, reisikirjelduse, päeviku jms kirjutamine, kus kirjeldab oma tundeid ja reaktsioone ning põhjendab neid.
- reisiplaanide või ürituste kirjeldamine ja planeerimine;
- Vikipeedia postituse vm lihtsama juhendi või teabeteksti kirjutamine individuaalselt või rühmatööna (nt ajalooliste paikade, isikute ja sündmuste lühikirjelduste koostamine);
- teiste esitlusest oma sõnadega märkmete tegemine;
- enda tutvustamine 2 minuti jooksul;
- lihtsama arutleva teksti kirjutamine (nt filmi- ja raamatuarvustus, essee);

- etteütlus;
- filmile või raamatule lõpu ennustamine, loole lõpu või alguse kirjutamine;
- endale kirja kirjutamine;
- loo ja tegelaste väljamõtlemine, filmistsenaariumi või muinasjutu koostamine;
- luuletuse tegemine;
- kirjaliku juhiste koostamine arvutimängule;
- ajalooliste paikade, isikute ja sündmuste lühikirjelduste koostamine.

Hoiakud, väärtused, käitumine, koostöökuultuuri loomine ja mitmekultuurilisus

Kultuuriteadmiste kasutamisel suhtlemisel nii tunnis kui väljaspool seda (kirjasõbrad, reisid õpitavat keelt rääkivatesse maadesse, kohtumised õpitavat keelt emakeelena kõnelejatega jne). Erinevate keelte ning kultuuride sarnasuste ja erinevuste kõrvutamine ja analüüsimine, seoste tuvastamine ning oma keelekasutuse jälgimine. Enda ja teiste kultuuri väärtustamine ja neisse lugupidavalt suhtumine. Kultuuride vahelise suhtluse vajalikkus ja koostöö tegemine erinevate kultuuriliste taustadega inimestega.

Praktilised tööd:

- õpitava keele kultuuriruumist pärit isiku intervjueerimine;
- rollimängud mitmekeelse sõnavara ja mitme kultuuri tundmaõppimiseks;
- päeviku pidamine mitmekultuurilise kogemuse kohta sh eneserefleksioon;
- erinevat laadi projektitööd: filmide ja videote tegemine, lavastuste etendamine, veebilehtede koostamine, riigisisestes ja rahvusvahelistes projektides osalemine;
- dokumentaalfilmide vaatamine õpitava keele maade kultuurist, võrdlemine Eesti kultuuriruumiga ning kultuuriliste eripärade märkamine.

Keelekasutus

Tuttavas olukorras tüüpkeelendite ja moodustusmallide kasutamine (kasutab üsna õigesti, kuigi emakeele mõju on märgatav; tuleb ette vigu, kuigi on selge, mida väljendada tahab). Tuttavate teemade ja igapäevaolukordadega seotud põhisõnavara valdamine (tuleb ette kaudset väljendust ja teeb vigu, kui on vaja väljendada keerukamat mõtet või kui käsitletav teema on võõras).

Praktilised tööd:

- simulatsiooniharjutused tüüpkeelendite ja moodustusmallide kasutamise kohta.

Info- ja andmekirjaoskus

Abimaterjale (õpiku sõnaraamat ja koondtabelid, erinevad digirakendused) kasutamine iseseisvalt ja eesmärgipäraselt ülesande lahendamiseks. Võõrkeelsete veebikeskkondade kasutamine, nende sisu analüüsimine ja võimalike ohtude teadvustamine. Erinevate digivahendite sh tehisintellekti kasutamine eetiliselt ning akadeemiliste tavade, sh korrektne viitamine, info kontrollimine, autorlus, järgimine. Veebikeskkondade võimalike ohtude teadvustamine.

Praktilised tööd:

- ülesanded, mis on seotud sõnaraamatu, digirakenduste ja õpiku koondtabelite kasutamisega;
- info otsimine võõrkeelsetest veebikeskkondadest;
- tehisintellekti kasutamine.

Kultuuri tarbimine ja looming

Võõrkeelsete meediasisu tarbimine: filmide vaatamine ja muusika kuulamine, sotsiaalmeedias mõne eakohase ja silmaringi avardava sisu jälgimine, teleuudiste vaatamine. Sihtkeele

kasutamine suhtlemisel nii tunnis kui väljaspool tundi, järgides vastava keele ja kultuuri suhtlusnorme. Sihtkultuuri alastel üritustel osalemine. Tarbitavat kultuuri kogemuste vahendamine kirjalikult ja suuliselt.

Praktilised tööd:

- sihtkultuuri alastel üritustel osalemine: projektid, koostööpäevad, õpilasvahetus, konkursid, olümpiaadid;
- ülevaate koostamine võõrkeelsest meediasisust (filmid, muusika, eakohase sotsiaalmeedia sisu jälgimine, teleuudised) tarbimisest (päeviku pidamine);
- osalemine dialoogis, rollimängudes, väitlustes jms;
- Esitluste kirjalik koostamine (nt Powerpoint) nende esitamine tarbitava kultuuri mingi aspekti kohta: kokkuvõtted, esitlused, soovitused kirjandusest, muusikast, meediasisust jne);
- portfollio koostamine (ülevaatlik analüüs enda kultuuri tarbimist erinevates keeltes).

Õpioskused

Iseseisvalt endale sobivate õpistrateegiate valimine ja rakendamine. Struktureeritud ja tähendusliku õppematerjali loomine. Ise või õpetaja abiga endale õpieesmärkide seadmine ja õpitegevuste kavandamine nende saavutamiseks. Iseseisvalt, paaris ja rühmas töötamine.

Praktilised tööd:

- õpieesmärkide seadmine, tulemuste hindamine ning selle alusel uute eesmärkide määratlemine;
- õppimisel kasutatud õpistrateegiate (nt. õpitu meenutamine, eelteadmiste aktiveerimine, seostamine varasemate teadmistega teistes ainetes) ja õpivahendite reflekteerimine;
- struktureeritud ja endale tähendusliku õppematerjali loomine (märksõnade leidmine, spikri koostamine, mõistekaardi tegemine);
- portfollio koostamine (enda õpisõnaraamat);
- enesehindamine või paaris hindamine etteantud kriteeriumite põhjal.

3. B-võõrkeel

3.1. Õppeaine kirjeldus

B-võõrkeele õppimise eesmärgiks on saavutada põhikooli lõpuks keelekasutaja algtase, mis loob aluse hilisemaks keeleoskuse edasiarendamiseks. Mitme võõrkeele oskus võimaldab tänapäeva avatud maailmas tajuda maailma tema kultuurilises mitmekesisuses ning avardab õppimise ja töö võimalusi. B-võõrkeele õppes saab toetuda A-võõrkeelt õppides saadud õpikogemustele ja omandatud õpioskustele ning neid edasi arendada. Oluline on erinevate keelte üksteist toetav ja väärtustav õpetamine, eriti seoste nägemine A-võõrkeelega.

B-võõrkeeleõppes keskendutakse kuuetele teemavaldkonnale:

- mina ja teised;
- kodu ja lähiümbus;
- kodukoht Eesti;
- riigid ja nende kultuur;
- igapäevaelu, õppimine ja töö ning
- vaba aeg ja meedia.

Nende käsitlemisel lähtutakse vastava kooliastme õpilaste keeleoskustasemest, kogemustest, huvidest ning vajadustest.

Võõrkeele kui suhtlusvahendi omandamine nõuab õppija järjepidevat ja aktiivset osalust. Oluline on A-võõrkeeles saadud õpioskuste kasutamine ja arendamine, endale õpiesmärkide seadmine ning nende saavutamise hindamine, kasutades nt Euroopa keelemappi või õpimappi. Keeletunnis suheldakse peamiselt õpitavas võõrkeeles. Õpetaja kohandab oma keele tasemekohaseks ja/või jagab toetavaid selgitusi.

3.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

II kooliaste	III kooliaste
<p>6. klassi lõpetaja saavutab A1-keeleoskustaseme, mis tähendab, et ta:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) saab kuulates aru lühikestest lausetest ja lihtsatest igapäevastest väljenditest; reageerib adekvaatselt väga lihtsatele küsimustele ja juhisteile; 2) räägib õpitud lauseid kasutades ning õpitud sõnadest ja väljenditest lühikesi lihtlauseid moodustades; 3) mõistab lugedes väga lihtsaid tekste fraashaaval, leides üles õpitud sõnad ja väljendid ning tuginedes neile; 4) kirjutab õpitud sõnu ja lauseid ning täidab õpitud sõnavara kasutades lihtsat lünkteksti; 5) kasutab varasemas võõrkeeleõppes omandatud keeleõppestrateegiaid ja tuttavaid keeleõppe abivahendeid (tõlkesõnaraamatut, internetti); 6) teab õpitava keele maa(de) põhilandmeid ja olulisemaid tähtpäevi;	<p>Põhikooli lõpetaja saavutab A2-keeleoskustaseme, mis tähendab, et ta:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) saab kuulates aru lausetest ja sageli kasutatavatest väljenditest ning tuleb toime igapäevases suhtluses, kui vestluskaaslane räägib aeglaselt; 2) osaleb suulises suhtluses igapäevastel teemadel ja olmeolukordades, kasutades põhiliselt lihtlauseid; 3) mõistab lugedes lühikese ja lihtsa teksti põhiideed ja -sõnumit ning olulist teavet selles; 4) kirjutab lühikesi ja lihtsaid, peamiselt lihtlausest koosnevaid tekste; 5) kasutab iseseisvalt erinevaid keeleõppestrateegiaid ja keeleõppe abivahendeid (tõlkesõnaraamatut, internetti); 6) teab õpitava keele maa(de) kultuuri(de) iseloomulikke jooni;

7) tunneb ja järgib esmaseid viisakusnorme.	7) teadvustab õpitava keele maa(de) ja oma maa suhtlusnormide sarnasusi ja erinevusi ning arvestab neid suhtluses.
---	--

3.3. Kooliastmete õpitulemused

II kooliaste (6. klass)

Õpilane:

- 1) mõistab üksikuid sõnu ja väljendeid, kui räägitakse õpitud teemal aeglaselt ja selgelt;
- 2) mõistab konkreetset teavet (nt kohta ja aega) õpitud teemal salvestatud sõnumites, kui sõnumid esitatakse aeglaselt ja selgelt;
- 3) mõistab ja järgib selgelt ja aeglaselt antud juhiseid;
- 4) reageerib adekvaatselt väga lihtsatele küsimustele;
- 5) küsib ja vastab küsimustele enda ja oma igapäevategevuste kohta, kasutades õpitud väljendeid ja lühilauseid;
- 6) moodustab lihtsaid lauseid enda ja oma lähiümbruse kohta, kasutades õpitud sõnu ja väljendeid;
- 7) väljendab oma eelistusi, meeldimist ja mittemeeldimist, kasutades õpitud sõnu ja väljendeid;
- 8) hääldab õigesti õpitud sõnu ning kasutab tuttavate sõnade ja fraaside hääldamisel õiget rõhku;
- 9) mõistab kaardi või e-kirjaga saadetud lühikesi konkreetseid sõnumeid;
- 10) mõistab konkreetset teavet tuttavate sõnadega kirjutatud ja piltidega illustreeritud lihtsas teabematerjalis;
- 11) mõistab tuttavate sõnadega kirjutatud ja piltidega illustreeritud jutukest;
- 12) täidab ankeeti isikuandmetega;
- 13) kirjutab lühikesi, väga lihtsaid tekstisõnumeid, milles edastab infot või esitab küsimusi.

III kooliaste

Õpilane:

- 1) mõistab üldjoontes lühikest lihtsat igapäevasuhtlust, kui kõneldakse aeglaselt ja selgelt;
- 2) mõistab väga lihtsat selge ülesehitusega ettekannet või esitlust tuttavalt teemal, kui seda illustreeritakse slaidide, konkreetsete näidete või diagrammidega ja kõneldakse aeglaselt, selgelt ning vajaduse korral korrates;
- 3) mõistab lühikeste lihtsate ja selgete sõnumite või teadaannete põhisisu;
- 4) osaleb lihtsas igapäevasuhtluses, kui see seisneb otseses infovahetuses tuttavalt teemal;
- 5) kirjeldab lihtsate lausetega ennast, oma perekonda, teisi inimesi, kohti ja asju;
- 6) räägib lihtsate lausetega oma huvidest ja eelistustest ning varem toimunud ja tulevastest tegevustest;
- 7) esitab lihtsat varem koostatud ja päheõpitud teksti;
- 8) kasutab prosoodilisi vahendeid (rõhku, intonatsiooni, rütmi) võrdlemisi hästi tuttavate igapäevaste sõnade ja fraaside hääldamisel;
- 9) mõistab igapäevaseid silte ja teateid avalikes kohtades;
- 10) leiab lühikestest tarbetekstidest teatud harjumuspärast teavet;
- 11) mõistab lihtsaid tekste, isiklike e-kirju või postitusi, kui teema on tuttav;
- 12) mõistab olulist teavet lühiuudises;
- 13) kirjutab lühikesi lihtsaid teateid, e-kirju ja tekstisõnumeid;
- 14) kirjutab lihtsaid tekste tuttavalt teemal, väljendades oma muljeid ja arvamusi;

- 15) kirjeldab toimunud ja kavandatud tegevusi;
 16) ühendab lauseid enamkasutatavate sidesõnadega.

3.4. Õpitulemused ja õppesisu klassiti

II kooliaste (6. klass)

Omandatava keeleoskustaseme (A1-keeleoskustase) kirjelduskriteeriumid 6. klassi lõpuks lähtuvalt skaalatabelistest, mis on toodud Euroopa keeleõppe raamdokumendis *Õppimine, õpetamine ja hindamine*:

Toimingud	Omandatava keeleoskustaseme kirjelduskriteeriumid
Suuline tekstiloome (rääkimine)	
Skaalatabel 1. Üldine rääkimisoskus	Oskab moodustada lihtsaid, enamasti sidumata fraase inimeste ja paikade kohta.
Skaalatabel 2. Pikk monoloog: kogetu kirjeldamine	Oskab tutvustada iseennast, oma tegevusala ja elukohta.
Skaalatabel 5. Suuline esinemine	Oskab ette lugeda väga lühikest õpitud sõnumit, näiteks tutvustada rääkijat või öelda toosti.
Kirjalik tekstiloome (kirjutamine)	
Skaalatabel 6. Üldine kirjutamisoskus	Oskab kirjutada lihtsaid, enamasti sidumata fraase ja lauseid.
Skaalatabel 7. Loovkirjutamine	Oskab lihtsate fraaside ja lausetega kirjutada iseendast ja kujuteldavatest inimestest, näiteks kus nad elavad ja mida teevad.
Kuulamistoiming (kuulamine)	
Skaalatabel 12. Üldine kuulamisoskus	Suudab jälgida väga aeglast ja hoolika hääldusega juttu, vajades sisu tabamiseks rohkelt pause.
Skaalatabel 15. Teadannete ja juhiste kuulamine	Mõistab selgelt ja aeglaselt antud juhiseid ning suudab järgida lühikesi lihtsaid juhtnõure.
Lugemistegevus (lugemine)	
Skaalatabel 17. Üldine lugemisoskus	Mõistab väga lühikesi, lihtsaid tekste fraashaaval, leides tuttavaid nimesid, sõnu ja tuntumaid fraase ning lugedes vajadust mööda mitu korda.
Skaalatabel 18. Kirjavahetuse lugemine	Mõistab lühikesi ja lihtsaid postkaardisõnumeid.
Skaalatabel 19. Eesmärgipärane lugemine	Tunneb kõige tavalisema igapäevaolukorra lihtsates teadetes ära tuttavad nimed, sõnad ja sagedasimad fraasid.
Skaalatabel 20. Lugemine info hankimiseks ja arutlemiseks	Tabab asjassepuutuvat teavet lihtsamas kirjalikus tekstis (kirjad, brošüürid, lühikesed lehelood jms), kus kirjeldatakse sündmusi. Saab aru lihtsama sisuga teadete ja lühikirjelduste mõttest, eriti kui pilt teksti toetab.
Skaalatabel 21. Juhiste lugemine	Suudab järgida lühikesi lihtsaid kirjalikke juhtnõure (nt kuidas minna punktist A punkti B).
Suuline suhtlus	

Skaalatabel 24. Üldine suuline suhtlus	Suudab suhelda lihtsas keeles, kui vestluspartner on nõus teda parandama, öeldut aeglasemalt kordama või ümber sõnastama. Oskab esitada lihtsaid küsimusi ja sellistele küsimustele vastata. Oskab moodustada lihtsaid lauseid, mis puudutavad tuttavat teemat või tema vajadusi, ja sellistele lausetele vastata.
Skaalatabel 25. Emakeelse vestluskaaslase mõistmine	Mõistab igapäevaseid väljendeid, mis aitavad konkreetseid lihtsaid elulisi asju ajada, kui pöörduda tema poole otse, aeglaselt ja korrates ning näidata üles vastutulelikkust. Mõistab endale suunatud aeglast, hoolika sõnastusega küsimusi ja suudab järgida lühikesi lihtsaid juhiseid.
Skaalatabel 26. Vestlus	Oskab end tutvustada ja kasutada väga lihtsaid tervitus- ja hüvastijätuväljendeid. Oskab küsida, kuidas läheb, ja kuuldule reageerida. Mõistab konkreetsete igapäevavajadustega seotud väljendeid, kui neid esitatakse selgelt, aeglaselt ning öeldut korratakse
Skaalatabel 29. Eesmärgipärane koostöö	On võimeline mõistma küsimusi ja juhtnööre, kui need edastatakse talle selgelt ja aeglaselt. Oskab järgida lühikesi lihtsaid näpunäiteid. Oskab paluda endale midagi ulatada ja oskab teistele asju ulatada.
Skaalatabel 30. Toimingud kaupade ja teenuste ostmisel	Oskab paluda, et talle midagi ulatataks või antaks; oskab teiste küsimise peale asju ulatada või anda. Saab hakkama suurusnumbreid, koguseid, hindu ja kellaage puudutava infoga.
Skaalatabel 31. Infovahetus	Mõistab küsimusi ja juhtnööre, kui need on esitatud aeglaselt ja selgesõnaliselt. Saab aru lihtsast lühidast teejuhatusest. Oskab esitada lihtsaid küsimusi ja vastata samalaadsetele küsimustele. Oskab moodustada lihtsaid lauseid, mis puudutavad tema vajadusi või tuttavat kõneainet, ja vastata samalaadsetele lausetele. Oskab küsida teiste inimeste kohta ja vastata enda või teiste kohta käivatele küsimustele (kus ta elab, keda tunneb, mis tal olemas on). Oskab väljendada aega, kasutades fraase „järgmisel nädalal”, „eelmisel reedel”, „novembris”, „kell kolm” jms.
Skaalatabel 32. Küsituleja ja vastaja roll	Oskab küsituleja rollis vastata lihtsatele ja otsestele küsimustele oma isiku kohta, kui need esitatakse neutraalses keeles, väga aeglaselt ja selgelt.
Kirjalik suhtlus	
Skaalatabel 33. Üldine kirjalik suhtlus	Oskab kirjalikult küsida ja edastada isikuandmeid.
Skaalatabel 34. Kirjavahetus	Oskab kirjutada lühikest ja lihtsat postkaarditeksti.
Skaalatabel 35. Teated, sõnumid ja plangid	Oskab kirjutada oma nime, aadressi, rahvust, vanust ja sünniaega ning arve ja kuupäevi (nt hotelli registreerimisplangil).
Tekstid	
Skaalatabel 40. Töö tekstiga	Oskab ümber kirjutada üksiksõnu ja lühemaid trükitekste.
Suhtluspädevus	
Skaalatabel 41. Üldine keelepagas	Teab lihtsaid põhiväljendeid iseenda ja oma konkreetsete vajaduste kohta.
Skaalatabel 42. Sõnavara ulatus	Teab väga lihtsaid sõnu ja fraase mõne konkreetse olukorra kohta.

Skaalatabel 44. Grammatika korrektsus	Kasutab vaid üksikuid ära õpitud tarindeid ja lausemalle, kuid ka nendes tuleb ette vigu.
Skaalatabel 45. Häälduspädevus	Väheste äraõpitud sõnade ja fraaside hääldusest võivad mõningase pingutusega aru saada need emakeelsed kõnelejad, kes sama keelerühma kõnelejatega sageli kokku puutuvad.
Skaalatabel 46. Õigekirjaoskus	Oskab ümber kirjutada tuttavaid sõnu ja lühikesi käibefraase, nagu lihtsamad sildid ja juhised, tarbeesemete ja poodide nimetused jms. Oskab kirja panna oma aadressi, kodakondsust ja muid isikuandmeid.
Skaalatabel 47. Keelekasutuse olukohasus	Oskab kasutada kõige lihtsamaid igapäevaseid viisakusväljendeid (tervitades, hüvasti jättes, ennast tutvustades; oskab öelda „palun”, „tänan”, „vabandust” jms).
Skaalatabel 51. Teksti selgus ja sidusus	Oskab siduda sõnu ja fraase põhisisidendite abil nagu „ja” või „siis”.
Skaalatabel 52. Kõne ladusus	Tuleb toime väga lühikeste sidumata valmisfraasidega. Teeb sageli pause, et otsida väljendeid, hääldada võõramaid sõnu või korrigeerida sõnastust.

Õppesisu 6. klassis

Teemavaldkonnad 6. klassis:

- 1) „Mina ja teised“ – enese ja kaaslaste tutvustus;
- 2) „Kodu ja lähiümbrus“ – pereliikmed, kodu asukoht;
- 3) „Kodukoht Eesti“ – riik, pealinn, rahvused; aastaajad, ilma kirjeldavad omadussõnad, kodukoha kirjeldus;
- 4) „Riigid ja nende kultuur“ - õpitava keele riigi või riikide nimetused vastavas keeles, tuntumad tähtpäevad ning nendega seotud tavad;
- 5) „Igapäevaelu. Õppimine ja töö.“ – lihtsad tegevused kodus ja koolis ning nende tegevustega seotud vahendid;
- 6) „Vaba aeg. Meedia.“ – lemmiktegevused ja eelistused; tuntuimad meedialiigid ja meedia tarbimise eelistused.

Õppetegevused ja praktilised tööd õppesisu käsitlemiseks

Kuuldu mõistmine

Erinevate häälikute kuulamine, kordamine ja eristamine. Autentse ja õppeotstarbel salvestatud kõne kuulamine (õpetaja ja/või emakeelerääkijate kõnelduna), kordamine, jäljendamine, kaasa plaksutamine, käega näitamine (intonatsiooni, keelerütmi, meloodiat ja rõhuasetusi). Teatud sõnale või fraasile reageerimine vastava tegevusega (nt käetõstmine, püstitõusmine, esemele või pildile osutamine jms). Pildi või teksti täiendamine, kuuldu põhjal vajaliku leidmine. Tähelepanelikku kuulamist nõudvate mängude mängimine. Laulude ja luuletuste kuulamine ning nende põhjal ülesannete täitmine (ridade järjestamine, riimuvate sõnade leidmine jms).

Praktilised tööd:

- tähe- või värvikaartide näitamine erinevate häälikute eristamisel;
- +/- või õige variandi märkimine erinevate häälikute eristamisel;
- teksti põhisisu mõistmisel sobivalt reageerimine;
- küsimus-vastus ülesanded;
- kuuldu põhjal lihtsa ankeedi täitmine.

Loetu mõistmine

Tähestikuga tutvumine ja selle harjutamine. Häälega lugemine. Õpetaja abiga tööjuhendi lugemine ja mõistmine (mida tuleb teha või millist infot tekstist otsida). Lühikeste, piltidega varustatud lugude lugemine. Tekstilõikude õigesse järjekorda panemine. Lausete reastamine vastavalt sisule. Tuttavate sõnade ja väljendite ning loetellu mittesobivate sõnade äratundmine sobimatu. Teksti alusel õigete ja valede väidete eristamine. Küsimustele vastamine.

Praktilised tööd:

- õige häälduse ja õige rõhuga tähtede ja õpitud sõnade lugemine;
- praktilised ülesanded lausete ning tekstilõikude ühendamiseks ja järjestamiseks;
- vajaliku info otsimine tekstist.

Suulised toimingud

Häälkute, silpide, sõnade ja fraaside kordamine. Etteantud ja õpitud väljendite ja lausete kordamine. Kaasõpilastele küsimuste esitamine (kes-, mis-, kuidas-, kus-, ja kust-küsimused). Küsimused kuupäeva, nädalapäeva ja kellaaja kohta ning kuupäeva, nädalapäeva ja kellaaja nimetamine. Küsimine, kas teised said temast aru ning mida nad millestki arvavad. Kindla mudeli järgi rääkimine. koostab ja harjutab Lihtsate lausete koostamine ja harjutamine ootuspärase info edastamiseks. Lihtsate juhiste andmine. Õpitud pöördumiste, vabanduste, viisakusväljendite kasutamine dialoogides. Laulude ja luuletuste esitamine. Sõnamängud.

Praktilised tööd:

- pallimäng küsimuste esitamise ja neile vastamise kohta;
- intervjuerimismäng;
- küsimustele vastamine enda ja oma igapäevaste tegevuste kohta;
- enda, sõprade, pereliikmete ja klassikaaslaste tutvustamine;
- pereliikmete kohta fotoseina koostamine;
- küsimuste esitamine fotodel olevate isikute kohta ja neile vastamine;
- info edastamine pildi, tunniplaani, ankeedi jms põhjal;
- tee juhatamine;
- plakati koostamine ja selle esitlemine;
- osalemine dialoogis klassikaaslasega;
- laulude ja luuletuste esitamine;
- rühmatööna puuduolevate salmide jaoks laulusõnade koostamine;
- lihtsate sõnamängude koostamine ja nende mängimine koos klassikaaslastega.

Kirjalikud toimingud

Ärakiirja tegemine ja mudeli järgi kirjutamine. Kuuldu järgi sõnade, väljendite ja lausete kirjutamine. Isikuandmete kirjutamine. Sõnadega numbrite, arvude, kuupäevade kirjutamine. Etteantud näitajate alusel loo kirjutamine (nt iseendast, oma perekonnast, koduloomast vms). Etteantud info alusel lühikese teksti kirjutamine. Lünktekstide täitmine. Piltide võrdlemine, esemete otsimine ja selle põhjal lausete kirjutamine.

Praktilised tööd:

- rühmatööna plakati koostamine: Minu hobid
- perepuu koostamine: pereliikmed, nende nimed, vanused, hobid jms;
- etteantud info alusel lühikese teate kirjutamine sõbrale;
- väga lühikeste tekstide kirjutamine (nt enese, pere, sõbra tutvustus, sõnum, kutse jms);
- miniloo kirjutamine sotsiaalmeediasse mingi sündmuse kohta etteantud mudeli järgi;
- e-mailile vastuse kirjutamine (etteantud tekstis lünkade täitmine);
- piltide võrdlemisel puuduolevate esemete otsimine ja nimetamine;

- lühikese loovtöö koostamine rühmas: menüü koostamine;
- numbrite kuulamine ja kirjutamine mängides Bingot;
- ankeedi täitmine (nimi, vanus, pereliige, elukutse, hobid).

Hoiakud, väärtused, käitumine, koostöökuultuuri loomine ja mitmekultuurilisus

Tervitus- ja hüvastijätuväljendite korrektne kasutamine. Õpetaja juhendamisel eesti keele, emakeele ja õpitava võõrkeele viisakusnormide sarnasuste ning erinevuste üle arutlemine. Õpitava keele viisakus- ja kultuurispetsiifiliste väljendite (palumine, tänamine, tähtpäevade puhul õnnitlemine jms) kasutamine suhtlemisel. Teiste eneseväljendusvahendite kasutamine keeleteadmiste puudumise kompenseerimisel (žestid, joonistamine jms).

Praktilised tööd:

- viisakusväljendite rutiinne kasutamine tundides;
- kultuuriomaste väljendite korrektne kasutamine (nt soovid jõuludeks, sünnipäevaõnnitlused jms).

Keelekasutus

Üksikute äraõpitatud tarindite ja lausemallide kasutamine. Lihtsate sõnade ja viibete, fraaside ja lausete kasutamine mõne konkreetse olukorra kohta.

Praktilised tööd:

- simulatsiooniharjutus sõnade ja viibete, fraaside ja lausete kasutamiseks mõnes konkreetses olukorras.

Info- ja andmekirjaoskus

Õpiku sõnastikku või sõnade loendi kasutamine. Internetiotsingu kasutamine vajaliku materjali leidmiseks. Digikeskkondade kasutamine õppimisel. Enda digitaalse identiteedi haldamine ja kaitsmine.

Praktilised tööd:

- ülesanded, mis on seotud sõnastike kasutamisega;
- info otsimine internetist.

Kultuuri tarbimine ja loomine

Võõrkeelse meediasisu tarbimine. Riigid ja pealinnad, kus räägitakse õpitavat keelt. Õpitava keele maade iseloomulikud kultuuritavad, rahvuspühad jms.

Praktilised tööd:

- ülevaate koostamine võõrkeelse meediasisu tarbimisest (päeviku pidamine);
- sihtkultuuri alastel üritustel osalemine: võõrkeelepäevad, tähtpäevade tähistamine;
- videode vaatamine õpetatava keele maadele iseloomulike kultuuritavadega tutvumiseks;
- kaardil õpitavat keelt kõnelevate riikide ja pealinnade näitamine;
- lühikese esitluse või plakati tegemine õpitava keele maa mõnest kultuuritavast;
- kuulamise järgi erinevatele riikidele või regionidele iseloomulike keelendite äratundmine;
- võimalusel kaasõpilastele oma reisikogemuse tutvustamine õpitava keele riigis.

Õpioskused

Erinevate õpistrateegiate kasutamine õpetaja juhendamisel: kordamine, seostamine, meenutamine, jne. Õpetaja juhendamisel oma eksimustest õppimine. Kaaslastele tagasiside andmine. Digivahendite kasutamine õppimiseks ja teadmiste kinnistamiseks. Õpetaja juhendamisel osalemine paaris- ja rühmatöös.

Praktilised tööd:

- õpieesmärkide seadmine;

- vigade paranduste tegemine;
- erinevate õpivahendite kasutamine: veebisõnastikud, viktoriinid, sõnakaardid, keeleõppekeskkonnad, info otsimine jms;
- õppimisel kasutatud õpistrateegiate ja õpivahendite reflekteerimine;
- õpetaja juhendamisel mudeli järgi iseenda ja kaaslaste tööle tagasiside andmine.

III kooliaste

Omandatava keeleoskustaseme (A2-keeleoskustase) kirjelduskriteeriumid III kooliastmes klassiti lähtuvalt skaalatabelistest, mis on toodud Euroopa keeleõppe raamdokumendis *Õppimine, õpetamine ja hindamine*:

Toimingud	Omandatava keeleoskustaseme kirjelduskriteeriumid klassiti
Suuline tekstiloome (rääkimine)	
Skaalatable 1. Üldine rääkimisoskus	7. klass Oskab lihtsal viisil kirjeldada ja tutvustada inimesi; tekst moodustub lihtsate sidesõnadega seotud lihtfraasidest ja -lausetest.
	8. klass Oskab lihtsal viisil kirjeldada ja tutvustada inimesi, ning igapäevatoiminguid; tekst moodustub lihtsate sidesõnadega seotud lihtfraasidest ja -lausetest.
	9. klass Oskab lihtsal viisil kirjeldada ja tutvustada inimesi, ning igapäevatoiminguid, sõnastada, mis meeldib, mis mitte jne; tekst moodustub lihtsate sidesõnadega seotud lihtfraasidest ja -lausetest.
Skaalatable 2. Pikk monoloog: kogetu kirjeldamine	7. klass Oskab kirjeldada oma perekonda, elutingimusi, õppimist, kooli. Oskab lihtsate sõnadega kirjeldada inimesi, kohti ja oma asju.
	8. klass Oskab jutustada või kirjeldada, reastades lihtsaid mõtteid. Oskab kirjeldada igapäevaeluga seonduvat, nt inimesi, kohti või õpinguid. Oskab lühidalt ja lihtsalt kirjeldada sündmusi ja toiminguid. Oskab kirjeldada kavatsusi, kokkuleppeid, tavapäraseid toiminguid, möödunut ja kogetut.
	9. klass Oskab jutustada või kirjeldada, reastades lihtsaid mõtteid. Oskab kirjeldada igapäevaeluga seonduvat, nt inimesi, kohti või õpinguid. Oskab lühidalt ja lihtsalt kirjeldada sündmusi ja toiminguid. Oskab kirjeldada kavatsusi, kokkuleppeid, tavapäraseid toiminguid, möödunut ja kogetut. Oskab lihtsas keeles kirjeldada ja võrrelda kõnealuseid objekte või oma asju. Oskab selgitada, mis talle millegi juures meeldib või ei meeldi.
Skaalatable 4. Teadete edastamine	7. klass Oskab edastada väga lühikesi ettevalmistatud teateid neljandas klassis õpitud teemadel. Kõne on suures osas mõistetav.
	8. klass Oskab edastada väga lühikesi ettevalmistatud teateid viiendas klassis õpitud teemadel. Kõne on mõistetav.

	9. klass Oskab edastada väga lühikesi ettevalmistatud teateid kuuendas klassis õpitud teemadel. Kõne on mõistetav keskendunud kuulajale.
Skaalatablel 5. Suuline esinemine	7. klass Oskab ette lugeda väga lühikest õpitud sõnumit, näiteks tutvustada rääkijat. Oskab esitada väga lihtsa päheõpitud teksti endale tuttavale teemal.
	8. klass Oskab esitada väga lihtsa päheõpitud teksti endale tuttavale teemal. Oskab vastata lihtsatele esinemisjärgsetele küsimustele, kui vajadusel küsimust korratakse või vastust sõnastada aidatakse.
	9. klass Oskab esitada lühikese päheõpitud teksti endale tuttavale igapäeva teemal. Oskab lühidalt põhjendada ja selgitada arvamusi, kavatsusi ja toiminguid. Tuleb toime väheste otseste esinemisjärgsete küsimustega.
Kirjalik tekstiloome (kirjutamine)	
Skaalatablel 6. Üldine kirjutamisoskus	7. klass Oskab kirjutada lihtsaid fraase ja lauseid.
	8. klass Oskab kirjutada lihtsamaid fraase ja lauseid, ühendades neid vajadusel õpetaja abil lihtsate side sõnadega nagu „ja”, „aga” ning „sest”.
	9. klass Oskab kirjutada lihtsamaid fraase ja lauseid, ühendades neid lihtsate side sõnadega nagu „ja”, „aga” ning „sest”.
Skaalatablel 7. Loovkirjutamine	7. klass Oskab lihtsaid fraase ja lausetega kirjutada oma perekonnast, elutingimustest, haridusest ning koolis õppimisest.
	8. klass Oskab lihtsaid fraase ja lausetega kirjutada oma perekonnast, elutingimustest, haridusest ning koolis õppimisest. Oskab kirjutada lühikesi ja lihtsaid väljamõeldud elulugusid ning lihtsamaid lugusid inimestest.
	9. klass Oskab seotud lausetega kirjutada oma eluluga seonduvatel teemadel (nt inimesed, kohad, kool ja õpingud). Oskab kirjutada väga lühikesi ja lihtsaid minevikusündmuste, oma varasema tegevuse ja isiklike kogemuste kirjeldusi.
Skaalatablel 9. Oma jutu läbimõtlemine	7. klass -
	8. klass On võimeline meenutama ja kordama olukohaseid fraase oma keelevarast, kasutades abimaterjale.
	9. klass On võimeline meenutama ja kordama olukohaseid fraase oma keelevarast.
Skaalatablel 10. Keeleoskuslünkade kompenseerimine	7. klass –
	8. klass Oskab mõtet edasi anda esemele osutades (nt tähenduses „Palun anna mulle see ese”).
	9. klass

	Oskab öeldu mõtet selgitada žestide abil, kui on kasutanud vale sõna.
Kuulamistoiming (kuulamine)	
Skaalatabel 12. Üldine kuulamisoskus	7. klass Mõistab selgelt ja aeglaselt hääldatud fraase jm väljendeid, vajadusel neid korduvalt kuulates, mis seostuvad esmatähtsate eluvaldkondadega (nt algeline isiku- ja pereteave, sisseostud, kodukoht, kool).
	8. klass Mõistab selgelt ja aeglaselt hääldatud fraase jm väljendeid, mis seostuvad esmatähtsate eluvaldkondadega (nt algeline isiku- ja pereteave, sisseostud, kodukoht, kool).
	9. klass Mõistab selget ja aeglast seotud kõnet.
Skaalatabel 13. Emakeelekõnelejate vestluse mõistmine	7. klass -
	8. klass -
	9. klass Suudab üldiselt tabada mõttevahetuse teemat, kui räägitakse aeglaselt ja selgelt.
Skaalatabel 15. Teadaannete ja juhiste kuulamine	7. klass Mõistab lühikeste, lihtsate ja selgete juhiste põhisisu.
	8. klass Mõistab, vajadusel korduvkuulamisel, lühikeste, lihtsate ja selgete sõnumite või teadaannete põhisisu. Mõistab lihtsaid juhiseid, vajadusel korduvkuulamisel, näiteks kuidas jalgsi või ühissõidukiga pääseda punktist A punkti B.
	9. klass Mõistab lühikeste, lihtsate ja selgete sõnumite või teadaannete põhisisu. Mõistab lihtsaid juhiseid, näiteks kuidas jalgsi või ühissõidukiga pääseda punktist A punkti B.
Skaalatabel 16. Meediakanalite ja salvestiste kuulamine	7. klass -
	8. klass -
	9. klass Mõistab lühikeste, aeglaselt ja selgelt esitatud salvestiste põhisisu, mis puudutab ennustatava sisuga igapäevaseid asju.
Lugemistegevus (lugemine)	
Skaalatabel 17. Üldine lugemisoskus	7. klass Mõistab lühikesi, lihtsaid tekste, mis sisaldavad sagedasti kasutatavaid ja rahvusvahelise levikuga sõnu. Vajadusel kasutab sõnaraamatut.
	8. klass Mõistab lühikesi, lihtsaid tekste, mis sisaldavad sagedasti kasutatavaid ja rahvusvahelise levikuga sõnu.
	9. klass Mõistab lühikesi, lihtsaid tekste tuttavatel teemadel, kui teksti keelekasutus sarnaneb tema igapäevaelus sageli ettetulevaga.
Skaalatabel 18. Kirjavahetuse lugemine	7. klass Mõistab lühikesi ja lihtsaid meilisõnumeid.
	8. klass Mõistab lühikesi ja lihtsaid isiklike kirju.
	9. klass Mõistab tavapäraseid tüüpkirju endale tuttavatel teemadel.

Skaalatabel 19. Eesmärgipärane lugemine	7. klass Mõistab igapäevaseid silte ja teateid avalikes kohtades: tänaval, restoranis, raudtee jaamas, töökohal (juhendid, juhtnöörid, ohu hoiatused).
	8. klass Oskab nimestikest leida ja muust eristada vajalikku teavet (telefoni- ja inforaamatust soovitud teenus ja selle osutaja). Mõistab igapäevaseid silte ja teateid avalikes kohtades: tänaval, restoranis, raudtee jaamas, töökohal (juhendid, juhtnöörid, ohu hoiatused).
	9. klass Oskab leida kindlat harjumuspärast teavet igapäevatekstidest (reklaamid, brošüürid, menüüd, ajakavad jms). Oskab nimestikest leida ja muust eristada vajalikku teavet (telefoni- ja inforaamatust soovitud teenus ja selle osutaja). Mõistab igapäevaseid silte ja teateid avalikes kohtades: tänaval, restoranis, raudtee jaamas, töökohal (juhendid, juhtnöörid, ohu hoiatused).
Skaalatabel 20. Lugemine info hankimiseks ja arutlemiseks	7. klass -
	8. klass -
	9. klass Tabab asjassepuutuvat teavet lihtsamas kirjalikus tekstis (kirjad, brošüürid, lühikesed lehelood jms), kus kirjeldatakse sündmusi.
Skaalatabel 21. Juhiste lugemine	7. klass Mõistab lihtsaid juhiseid igapäevaste seadmete kasutamiseks (näiteks mobiiltelefoni kasutamise juhised). Kasutab vajadusel sõnaraamatut.
	8. klass Mõistab lihtsaid juhiseid igapäevaste seadmete kasutamiseks (näiteks mobiiltelefoni kasutamise juhised).
	9. klass Mõistab lihtsas keeles nõudeid (nt ohutusnõudeid).
Audiovisuaalne tegevus	
Skaalatabel 22. Telesaadete ja filmide vaatamine	7. klass Suudab tabada animafilmi põhisündmusi.
	8. klass Suudab jälgida faktipõhiste teleuudiste teemavahetusi ja tabada uudise põhisisu.
	9. klass Suudab tabada sündmusi, õnnetusi jms kirjeldavate teleuudiste põhisisu, kui pilt kommentaare toetab.
Vastuvõtustrateegiad	
Skaalatabel 23. Vihjete tabamine ja järeldamine (suuline ja kirjalik suhtlus)	7. klass -
	8. klass -
	9. klass Oskab lühikeste konkreetset laadi igapäevaste tekstide ja suuliste teadete üldise tähenduse kontekstis tuletada tundmatute sõnade arvatavat tähendust.
Suuline suhtlus	
Skaalatabel 24. Üldine suuline suhtlus	7. klass Tuleb toime lihtsa igapäevasuhtlusega, kui see seisneb lihtsas ja otseses infovahetuses tuttavatel teemal (nt kool ja vaba aeg). Suudab vahetada

	<p>lihtsaid lauseid, kuid mõistmiskaskuste tõttu ei suuda ise vestlust ülal hoida.</p>
	<p>8. klass Tuleb vähese vaevaga toime lihtsas igapäevasuhtluses. Oskab esitada küsimusi ja küsimustele vastata. Oskab vahetada mõtteid, küsida ja anda infot igapäevastes tüüpolukordades.</p>
	<p>9. klass Suudab küllaltki vabalt suhelda lihtsamates olukordades ja tuleb toime lühivestluses, kui vestluspartner teda vajaduse korral aitab. Tuleb vähese vaevaga toime lihtsas igapäevasuhtluses. Oskab esitada küsimusi ja küsimustele vastata. Oskab vahetada mõtteid, küsida ja anda infot igapäevastes tüüpolukordades.</p>
Skaalatable 25. Emakeelse vestluskaaslase mõistmine	<p>7. klass Mõistab lihtsas igapäevases vestluses pöördumisi, mis on selgelt ja aeglaselt suunatud otse temale. Kaaslasel on võimalik end arusaadavaks teha, kui ta vaevub pingutama.</p>
	<p>8. klass Mõistab häälduselt selge, keelelt lihtsa ja temalt tuttava otsese pöördumise sisu üldiselt; on aeg-ajalt sunnitud paluma midagi korrata või ümber sõnastada.</p>
	<p>9. klass Saab jutust piisavalt aru, et raskusteta toime tulla lihtsamate tavapärase tegevustega. Mõistab häälduselt selge, keelelt lihtsa ja temalt tuttava otsese pöördumise sisu üldiselt; on aeg-ajalt sunnitud paluma midagi korrata või ümber sõnastada.</p>
Skaalatable 26. Vestlus	<p>7. klass Oskab tervitada ja pöörduda, kasutades lihtsaid igapäevaseid viisakusväljendeid. Oskab esitada kutset, teha ettepanekut ja vabandada; oskab kutsele, ettepanekule ja vabandusele vastata. Oskab öelda, mis talle meeldib ja mis mitte.</p>
	<p>8. klass On võimeline vahetama lühikesi lauseid, kuid mõistmiskaskuste tõttu ei suuda enamasti vestlust ülal hoida; siiski võib kuulnud mõista, kui vestluspartner soostub selle nimel vaeva nägema.</p>
	<p>9. klass Oskab tervitada, hüvasti jätta, ennast või teisi tutvustada, tänada. Suudab üldjoontes jälgida selget ja normaalset kõnet, kui kõneaine on tuttav ja on võimalik paluda mõnd kohta korrata või ümber sõnastada. Suudab osaleda lühivestluses, kui kontekst on tuttav ja kõneaine talle huvi pakub. Oskab lihtsate sõnadega väljendada enesetunnet ja tänu.</p>
Skaalatable 27. Vaba mõttevahetus (sõprade ringis)	<p>7. klass -</p>
	<p>8. klass Oskab arutada igapäevaelu praktilisi küsimusi, kui tema poole pöörduakse otse ja räägitakse selgelt ning aeglaselt. Oskab arutada, mida ette võtta ja kuhu minna. Oskab määrata kokkusaamist.</p>
	<p>9. klass Saab üldjoontes aru, millest jutt käib, kui räägitakse aeglaselt ja hääldus on selge. Oskab arutada, mida õhtul või nädalavahetusel ette võtta. Oskab teha ettepanekuid ja vastata teiste omadele. Oskab väljendada nõustumist ja nõustumatust.</p>

Skaalatabel 29. Eesmärgipärane koostöö	7. klass -
	8. klass Oskab märku anda, et saab jutust aru. On võimeline vajalikku mõistma, kui rääkija soostub selle nimel vaeva nägema. Suudab osaleda lihtsas tava-suhtluses. Oskab kasutada lihtsaid fraase, et lasta endale midagi näidata või ulatada, küsida infot ja pidada aru järgmiste sammude üle.
	9. klass Mõistab keelt küllaldaselt, et vähese vaevaga toime tulla lihtsas tava-suhtluses. Oskab lihtsate sõnadega paluda kordamist, kui pole kuulnud mõistnud. Oskab arutleda, mida järgmisena ette võtta, teha ettepanekuid ja vastata teiste omadele, küsida ja anda juhatus.
Skaalatabel 30. Toimingud kaupade ja teenuste ostmisel	7. klass Oskab tellida toitu. Oskab teha lihtsamaid oste, sõnastada oma soove ja küsida hinda. Oskab küsida vajalikke asju ja teha lihtsamaid toiminguid poes, postkontoris või pangas.
	8. klass Oskab anda ja vastu võtta infot koguste, suurusnumbrite ja hindade kohta. Oskab küsida tarbekaupu ja põhiteenuseid. Oskab küsida lihtsat infot reisi või ühissõidukite kohta (bussid, rongid, takso); oskab küsida ja juhatada teed ning osta pileteid.
	9. klass Tuleb toime suhtlusega tavapära- stes olukordades, nagu reisides, majutuskoha otsimise, söömas ja sisseostudel. Oskab reisibüroost tulemuslikult küsida kõike vajalikku, kui tegu on lihtsa üldinfoga.
Skaalatabel 31. Infovahetus	7. klass Oskab küsida ja edastada isikuandmeid. Oskab küsida ja juhatada teed, toetudes kaardile või plaanile. Oskab esitada küsimusi töö ja vaba aja kohta ning vastata samalaadsetele küsimustele.
	8. klass Tuleb toime lihtsa igapäevasuhtlusega, kui see seisneb lihtsas ja otseses infovahetuses. Oskab vahetada piiratud infot tuttavate tavatoimingute kohta.
	9. klass Oskab anda ja järgida lihtsaid juhtnööre, näiteks osutada suunda või juhatada teed. Oskab esitada küsimusi vaba aja tegevuste ja möödanikus tehtu kohta ning vastata samalaadsetele küsimustele. Oskab esitada küsimusi tavapära- ste toimingute kohta ning vastata samalaadsetele küsimustele. Tuleb toime igapäevavajadustega: oskab leida ja edastada lihtsat faktiteavet. Oskab keelt piisavalt, et tulla suurema pingutuseta toime igapäevasuhtluses.
Skaalatabel 32. Küsitaja ja vastaja roll	7. klass Oskab küsitatava rollis vastata lihtsatele küsimustele ja väidetele
	8. klass Suudab end vastaja rollis mõistetavaks teha, kuid vajab seejuures mõningast abi ning võib paluda küsimust selgitada.
	9. klass Suudab end vastaja rollis mõistetavaks teha, oskab tuttava kõneaine korral edastada mõtteid või teavet, kuid vajab seejuures mõningast abi ning võib paluda küsimust selgitada.
Kirjalik suhtlus	

Skaalatable 33. Üldine kirjalik suhtlus	7. klass Oskab kirjutada malle kasutades lühikesi lihtsaid sõnumeid.
	8. klass Oskab kirjutada lühikesi lihtsaid sõnumeid, mis puudutavad talle vajalikke asju. Vajadusel kasutab sõnaraamatut.
	9. klass Oskab kirjutada lühikesi lihtsaid sõnumeid, mis puudutavad talle vajalikke asju.
Skaalatable 34. Kirjavahetus	7. klass Oskab kirjutada väga lihtsaid isiklikke kirju, kasutades malle, et väljendada tänu või esitada vabandust.
	8. klass Oskab kirjutada väga lihtsaid isiklikke kirju, et väljendada tänu või esitada vabandust. Vajadusel kasutab sõnaraamatut.
	9. klass Oskab kirjutada väga lihtsaid isiklikke kirju, et väljendada tänu või esitada vabandust.
Skaalatable 35. Teated, sõnumid ja plangid	7. klass -
	8. klass -
	9. klass Oskab kuulamise järgi kirja panna lühikesi ja lihtsaid teateid, kui tal on võimalus paluda neid korrata või teisiti sõnastada. Oskab kirjutada lühikesi lihtsaid teateid, mis puudutavad talle vajalikke asju.
Interaktiivsed strateegiad	
Skaalatable 36. Suhtlusaktiivsus (vooruvahetus)	7. klass -
	8. klass Oskab paluda tähelepanu.
	9. klass Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lühivestlust, kasutades lihtsaid võtteid. Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lihtsat silmast silma vestlust.
Skaalatable 37. Suhtluskoostöö	7. klass -
	8. klass -
	9. klass Oskab märku anda, et saab jutust aru.
Tekstid	
Skaalatable 38. Selgituste palumine	7. klass Oskab märku anda, et ei suutnud teise juttu jälgida.
	8. klass Oskab paluda võtmesõnade või -fraaside kordamist lihtsamate sõnadega.
	9. klass Oskab lihtsate sõnadega paluda kordamist, kui pole teise juttu mõistnud. Oskab paluda võtmesõnade või -fraaside kordamist lihtsamate sõnadega.
Skaalatable 40. Töö tekstiga	7. klass Oskab ümber kirjutada üksiksõnu ja lühemaid trükitekste.
	8. klass Oskab oma keele pädevuse ja -kogemuse piires leida ja kasutada lühemate tekstide võtmesõnu ja -fraase või lühikesi lauseid.

	9. klass Oskab oma keele pädevuse ja -kogemuse piires leida ja kasutada lühemate tekstide võtmesõnu ja -fraase või lühikesi lauseid.
Suhtluspädevus	
Skaalatable 41. Üldine keelepagas	7. klass Oskab kasutada lause põhimalle ning rääkida meeldejäetud fraaside ja käibe väljenditega, kohtadest, asjadest jne.
	8. klass Tuleb lühikesi igapäevaseid väljendeid kasutades toime lihtsates konkreetsetes olukordades (isikute ja igapäevatoimingutega seonduv, soovide ja vajaduste väljenda mine, info küsimine). Keelevara on väike ja koosneb päheõpitud fraasidest, mis lubavad sõnastada lihtsaid eluvajadusi. Ettenägematus olukorras võib tekkida pause ja suhtlusraskusi.
	9. klass Valdab keele põhivara sellisel tasemel, mis lubab toime tulla iga päevastes tavaolukordades; siiski on sageli sunnitud sõnumit lihtsustama ja sõnu otsima.
Skaalatable 42. Sõnavara ulatus	7. klass Sõnavara on piisav, et rahuldada lihtsaid eluvajadusi.
	8. klass Sõnavara on piisav, et rahuldada põhilisi suhtlusvajadusi.
	9. klass Sõnavara on küllaldane, et tulla toime igapäevaste tuttavate toimingutega.
Skaalatable 43. Sõnakasutus	7. klass -
	8. klass -
	9. klass Valdab igapäevavajadustega piirnevat nappi sõnavara.
Skaalatable 44. Grammatika korrektsus	7. klass -
	8. klass -
	9. klass Kasutab küll õigesti mõningaid lihtsaid tarindeid, kuid teeb sageli vigu ka grammatika põhivaras (nt ajab segi ajavormid või eksib aluse ja öeldise ühildamisel); siiski on enamasti selge, mida öelda tahab.
Skaalatable 45. Häälduspädevus	7. klass -
	8. klass -
	9. klass Hääldus on üldjuhul piisavalt selge, et öeldust aru saada, kuigi võõras aktsent on märgatav ja vestluspartnerid peavad aeg-ajalt paluma arusaamatuid kohti korrata.
Skaalatable 46. Õigekirjaoskus	7. klass -
	8. klass -
	9. klass Oskab kirjutada lühikesi lauseid igapäevastel teemadel (nt juhatada, kuidas kuhugi minna). Oskab häälduspäraselt (kuigi mitte õigesti) kirjutada lühikesi sõnu, mis kuuluvad tema suulisesse sõnavarasse.
Skaalatable 47.	7. klass -
	8. klass

Keelekasutuse olukohasus		Suudab vahetada lühikesi lauseid, oskab tervitamisel ja pöördumisel kasutada igapäevaseid viisakusväljendeid. Oskab esitada kutset, teha ettepanekut ja vabandada; oskab kutsele, ettepanekule ja vabandusele vastata.
		9. klass Oskab lihtsate keelevahendite abil rahuldada keskseid kõnetarbeid (info andmine ja küsimine, selgituste nõudmine, arvamuse ja suhtumise väljendamine). Suudab tulemuslikult suhelda igapäevaolukordades, oskab kasutada kõige lihtsamaid üldväljendeid ja järgida peamisi suhtlusreegleid.
Skaalatableel 48. Keelekasutuse paindlikkus	7. klass -	
	8. klass	Oskab sõnu ümber tõstes varieerida äraõpitud fraase, kui olukord seda nõuab.
	9. klass	Oskab kasutada meeldejäetud lihtsaid fraase. Suudab sõnakasutust vähesel määral varieerida, kui olukord seda nõuab.
Skaalatableel 49. Vooruvahetus	7. klass	Oskab paluda tähelepanu.
	8. klass	Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lihtsat silmast silma vestlust.
	9. klass	Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lihtsat silmast silma vestlust. Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lühivestlust, kasutades lihtsaid võtteid.
Skaalatableel 50. Teemaarendus	7. klass -	
	8. klass -	
	9. klass	Oskab jutustada ja kirjeldada sidumata lausetega.
Skaalatableel 51. Teksti selgus ja sidusus	7. klass	Oskab õpetaja abil siduda lihtsate sidesõnade abil nagu „ja”, „aga”, „sest”.
	8. klass	Oskab siduda lihtsate sidesõnade abil nagu „ja”, „aga”, „sest”.
	9. klass	Oskab kasutada kõige sagedasemaid sidesõnu, et ühendada lauseid jutustuseks või tunnuste loendeid kirjelduseks.
Skaalatableel 52. Kõne ladusus	7. klass	Oskab väljenduda väga lühikeste sidumata valmisfraasidega, kui kõneaine on tuttav. Kõne on takerduv, väga sageli on märgata ebasobivaid alustusi. Vajab välist abi.
	8. klass	Oskab väljenduda lühifraasidega, kui kõneaine on tuttav. Kõne on takerduv, väga sageli on märgata ebasobivaid alustusi.
	9. klass	Oskab end lühivestluses mõistetavaks teha, kuigi sageli on märgata pause, ebasobivaid alustusi ja ümbersõnastamist.
Skaalatableel 53. Väljendustäpsus	7. klass -	
	8. klass -	
	9. klass	

	Suudab tuttavas igapäevaolukorras vahendada lihtsat nappi teavet. Ootamatus olukorras peab enamasti sõnumit lihtsustama.
--	--

Õppesisu klassiti

Teemavaldkonnad 7. klassis:

- 1) „Mina ja teised“ – iseloom, välimus, enesetunne ja tervis, suhted sõpradega ning lähikondsetega, ühised tegevused, viisakas käitumine;
- 2) „Kodu ja lähiümbrus“ – kodu ja koduümbrus, sugulased; pereliikmete ametid; igapäevased kodused tööd ja tegemised;
- 3) „Kodukoht Eesti“ – Eesti asukoht, sümboolika ning tähtpäevad; linn ja maa, Eesti loodus, ilm; käitumine looduses.
- 4) „Riigid ja nende kultuur“ – õpitava keele riigi/riikide olulisemad sümbolid (lipp, rahvuslind ja -lill jmt), põhilised tähtpäevad ja nendega seotud olulisemad tavad.
- 5) „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“ – päevakavajärgsed tegevused kodus, koolis ja vabal ajal (päevaplaan, helistamine, laua katmine, erinevate tegevustega seotud esemed/vahendid jmt).
- 6) „Vaba aeg. Meedia.“ – Huvid (sport, filmid, raamatud, kollektioneerimine, reisimine jmt); (ajakirjandus, raadio, televisioon, internet) ja selle eakohased kasutamismõisted ja võimalikud ohud. Minu meedia tarbimise harjumused.

Teemavaldkonnad 8. klassis:

- 1) „Mina ja teised“ – iseloomu kirjeldav sõnavara, enda ja teiste välimuse kirjeldus (kasv ja kehaehitus, riietus, juuste ja silmade värv jne); suhted sõpradega ja ühised tegevused.
- 2) „Kodu ja lähiümbrus“ – kodu/elukoha sõnavara (korter, maja, eri ruumid, oma tuba, sisustus jmt), koduümbrust kirjeldav sõnavara (majad, park, põld, teed, väljakud jmt).
- 3) „Kodukoht Eesti“ – Eesti asukoha määramine (põhilmakaared, naaberriigid), linna ja maad iseloomustav sõnavara, põhiline sümboolika (lipp, rahvuslill ja -lind jmt).
- 4) „Riigid ja nende kultuur“ – igapäevaelu kombed, mõned tuntumad sündmused ja saavutused ja nendega seotud nimed ajaloo- ja kultuurivaldkonnast, sh keele- ja kultuuriloolised seosed eesti keele ja kultuuriga.
- 5) „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“ – söögikorrad ja toiduained, tervislik toiduvalik; igapäevane hügieen; tee küsimine ja juhatamine (parem/vasak pool, otse jmt), koolitee kirjeldus.
- 6) „Vaba aeg. Meedia.“ – erinevad vaba aja veetmise viisid (mitmesugused tegevused, üksi, sõprade, pereliikmetega jmt); (ajakirjandus, raadio, televisioon, internet) ja selle eakohased kasutamismõisted ja võimalikud ohud. Minu meedia tarbimise harjumused.

Teemavaldkonnad 9. klassis:

- 1) „Mina ja teised“ – enesetunne ja tervis (nt hea/halb tuju, kehaosad, kuidas olla terve, halva enesetunde põhjused, nõuanded jne); viisakusväljendid ja -normid (kellele mida ja kuidas öelda, kuidas käituda jne).
- 2) „Kodu ja lähiümbrus“ – pereliikmete ja lähisugulaste iseloomustus, ametid, tegevusalad, huvid; pereliikmete kodused tööd ja tegevused.
- 3) „Kodukoht Eesti“ – põhilised tähtpäevad (joulud, jaanipäev jmt); ilmastikunähtused; käitumine ja tegevused looduses eri aastaegadel.
- 4) „Riigid ja nende kultuur“ – mõned eakohased aktuaalsed ühiskondlikud teemad, mis kajastavad selle kooliastme õpilaste huvide ringi ja käsitletavaid teemasid; Eesti ja õpitava keele riigi/riikide naaberriikide nimed, rahvused, keeled.
- 5) „Igapäevaelu. Õppimine ja töö“ – transpordivahendid; lihtsamad ostud erinevates poodides; lihtne sõnavara enesetunde kirjeldamiseks; koolipäeva kirjeldamine, kooli ja klassi

iseloomustav sõnavara, tunniplaan, koolivaheajad; tuntumad ametid ja nendega seotud tegevused.

6) „Vaba aeg. Meedia.“ – erinevate vaba aja veetmise viisidega nendega seotud keskkond/ümbrus, esemed; eelistuste põhjendamine; (ajakirjandus, raadio, televisioon, internet) ja selle eakohased kasutamisevõimalused ja võimalikud ohud. Minu meedia tarbimise harjumused.

Õppetegevused ja praktilised tööd õppesisu käsitlemiseks

Kuuldu mõistmine

Audio ja videoteksti kuulamine ning kuuldu põhjal küsimustele vastamine. Kuuldu põhisisu või teema määramine valikvastustega. Suuliselt antud mängureeglite järgimine. Kuuldu põhjal teksti loomine, pildi joonistamine. Taustamürata esitatud aeglase teadaannete kuulamine.

Praktilised tööd:

- audio ja videoteksti kuulamise põhjal valik- või lühivastusega faktiküsimustele vastamine (koht, aeg, tegevus, isikud, õige-vale-info puudub jms);
- tekstilõikude ja piltide järjestamine kuuldu põhja;
- dialoogis osalemine;
- rollimängus osalemine;
- sõnamängud ja liikumismängud;
- kuuldu põhjal oma teksti kirjutamine ja selle esitamine;
- kuuldu põhjal pildi joonistamine või täiendamine;
- taustamürata esitatud aeglase teadaannete kuulamine ja faktiküsimustele vastamine.

Loetu mõistmine

Eakohase adapteeritud ilukirjanduslikku teksti iseseisvalt lugemine ja selle põhjal ülesannete täitmine. Lühikeste tarbetekstide (kuulutused, menüü, silt) lugemine ja teksti põhjal ülesannete täitmine. Loetud info vahendamine emakeeles. Sõnade järjestamine lauseteks ja tekstilõikude järjestamine tekstideks. Piltide ja tekstilõikude omavahel sobitamine. Õpitavas keeles lühiteksti otsimine internetist.

Praktilised tööd:

- loetud teksti põhjal ideekaardi koostamine;
- loetud lühiteksti põhjal küsimustele vastamine;
- teksti, graafiku või pildi täiendamine;
- loetu põhjal märkmete või mõistekaardi tegemine;
- lihtsa teksti põhisisu edasi andmine õpitavas keeles;
- loetud mängureeglite ja juhiste põhjal osalemine mängudes (lauamäng, sõnamäng, liikumismäng jms);
- internetist leitud lühiteksti tutvustamine kaaslastele emakeeles.

Suulised toimingud

Uute sõnade ja väljendite kordamine õige häälduse, rõhu, rütmi ja intonatsiooniga. Enda, oma sõprade ja pere, huvialade, harjumuste, päevakava, nädalavahetuse, koolivaheaja ja tuleviku kavatsuste kirjeldamine. Pildil olevate inimeste ja tegevuste kirjeldamine. Lühikese lihtsa teksti põhisisu edasiandmine, kasutades kava või muud tuge. Dialoogi nõudvates rollimängudes osalemine. Dialoogi koostamine. Enda arvamus koos põhjendusega avaldamine ja kaaslastelt

arvamuse küsimine. Teksti põhjal küsimuste esitamine ja küsimuste põhjal loetu ümber jutustamine.

Praktilised tööd:

- grupitööna video loomine;
- esitlus etteantud teemal ja eelneva põhjal küsimustele vastamine;
- infokaardi, mõttekaardi koostamine ja selle esitlemine;
- pildiseeria koostamine ja selle esitlemine;
- osalemine kaaslasega koostatud dialoogis;
- osalemine rollimängus;
- pildi kirjeldamine suunavate küsimuste abil.

Kirjalikud toimingud

Etteantud teemal kirjutamine: sõnum, postkaart, lühike kiri, kirjeldav jutustus, ringkiri, koomiks. Pildi kirjeldamine: esemed, inimesed, keskkond, tegevused. Küsimustiku koostamine ja tulemuste esitamine graafiliselt või muul viisil. Arvutis eesti keeles mitteesinevate tähtede ja diakriitiliste märkidega tutvumine.

Praktilised tööd:

- paaris või rühmas küsimustiku koostamine, saadud tulemuste põhjal lihtsa diagrammi või kirjaliku kokkuvõtte koostamine ja tulemuste võrdlemine;
- lühikeste tekstide kirjutamine: e-kirjad, sõnumid, blogipostitus.
- vastuste kirjutamine etteantud sõnumile;
- piltide kirjalik kirjeldamine;
- etteütlus;
- oma põhjendatud arvamuse või eelistuse avaldamine loetud teksti põhjal;
- arvutis teksti loomine.

Hoiakud, väärtused, käitumine, koostöökuultuuri loomine ja mitmekultuurilisus

Õpitava keele maade suhtlusnormide eripäraga tutvumine ja nende võrdlemine teiste tuttavate kultuurinormidega. Emakeeles arutlemine, kuidas mitmekultuurilises keskkonnas suhelda ja käituda.

Praktilised tööd:

- õppevideod õpitava keele maade suhtlusnormide eripäraga tutvumiseks;
- viisakusväljendite sobitusharjutused vastavalt kuulnud situatsiooni kirjeldusele;
- rollimäng, mille osana hinnatakse viisakusväljendite kasutamist.

Keelekasutus

Lihtsate tarindite kasutamine (õpilane kasutab enamasti küll õigesti, kuid teeb pidevalt vigu ka grammatika põhivaras; siiski on enamasti selge, mida öelda tahab). Igapäevavajadustega piirneva napi sõnavara valdamine, mis on küllaldane, et tulla toime igapäevaste ja rutiinsete tuttavate toimingutega.

Praktilised tööd:

- simulatsiooniharjutused lihtsate tarindite kasutamise kohta.

Info- ja andmekirjaoskus

Sõnaraamatu või digisõnastikku ja õpiku koondtabelite kasutamine. Keeleõpet arendavad veebilehed ja rakendused: nende eelised ja puudused. Autoriõiguste ning isikuandmete kaitse reeglite järgmine digisisu loomisel.

Praktilised tööd:

- ülesanded, mis on seotud sõnaraamatu, digisõnastiku ja õpiku koondtabelite kasutamisega;

- keeleõpet arendavate veebilehtede ja rakenduste kasutamine õpetaja soovitusel;
- õpieesmärgist lähtuva digisisu loomine (sh allikatele viitamine, salvestamiseks loa küsimine, autorlusele viitamine).

Kultuuri tarbimine ja loomine

Võõrkeelse meediasisu ja lihtsama kirjanduse tarbimine. Sihtkultuuri alased üritused. Loovtööd õpitava keele maa teemal. Esitlused nii Eesti kui õpitava keele maade ajaloo või kultuuri teemal.

Praktilised tööd:

- ülevaate koostamine võõrkeelse meediasisu tarbimisest (päeviku pidamine);
- erinevate vanasõnadega tutvumine ja paaristööna õpitava keele ja eesti keele vanasõnade võrdlemine;
- sihtkultuuri alastel üritustel osalemine: projektid, koostööpäevad, mängud, konkursid;
- loovtööde (nt luuletus, plakat, lauamäng) koostamine õpitava keele maa teemal üksi, paaris või rühmatööna;
- Powerpoint esitlused õpitava keele maa või Eesti kohta - kindla eesmärgiga otsida infot riigi kultuuri, ajaloo, tähtpäevade, kommete kohta;
- videode vaatamine õpetatava keele maadele iseloomulike kultuuritavadega tutvumiseks.

Õpioskused

Õpetaja juhendamisel abivahenditeta varemõpitu meenutamine tunnis ja koduse tööna (vaba meenutamine üksi, paaris või rühmatööna). Õpetaja juhendamisel osalemine vahelduvõppes (teadvustab unustamise ja pauside olulisust õpitava omandamisel). Õpetaja juhendamisel seoste loomine sõnavara ja grammatika õppimiseks. Paaris- ja rühmatöös osalemine. Õpieesmärkide seadmine ning saavutuste hindamine.

Praktilised tööd:

- õpieesmärkide seadmine, tulemuste hindamine õpetajalt saadud tagasiside põhjal ning selle alusel uute eesmärkide määratlemine;
- mudeli põhjal iseenda ja kaaslaste tööle hinnangu ja tagasiside andmine;
- erinevate õpivahendite kasutamine: veebisõnastikud, viktoriinid, sõnakaardid, keeleõppekeskkonnad, info otsimine jms;
- õppimisel kasutatud õpistrateegiate ja õpivahendite reflekteerimine.

1. Valikaine „Informaatika“

Õppeaine kirjeldus

Põhikoolis on informaatika õppimisel eesmärgiks õpi- ja töökeskkonna kujundamiseks vajalike info- ja kommunikatsioonivahendite rakendamise oskuste omandamine, mis võimaldaks põhikooli lõpetajal teha samme IKT-valdkonna karjääri suunal või toetaksid innovaatiliste lahenduste leidmist ning rakendamist teistes valdkondades. Informaatika õpetamise põhimõtted põhikoolis on:

- 1) elulähedus;
- 2) aktiivõpe ja loovus;
- 3) uuenduslikkus;
- 4) koostöö;
- 5) teadmusloome;
- 6) vaba tarkvara ja avatud sisu, sõltumatus tarkvaratootjast;
- 7) turvalisus;
- 8) lõimitus ja sidusus.

Informaatika on arvutiteadusel põhinev õppeaine, mis kuulub valikainena põhikooli õppekavas tehnoloogia ainevaldkonda. Põhirõhk on tehnoloogia praktilisel kasutusel. Informaatika ainekäsitus on tavapäraselt kontsentriiline: varem õpitu juurde tullakse järgmises kooliastmes laiendatud ja täiendatud kujul tagasi.

Põhikooli informaatikaõppe sisu koosneb üldistatult kahest komponendist, mille omavahelist tasakaalustamist ainekavaga taotletakse:

- 1) raalmõtlemine – eluliste ülesannete lahendamise viis, mille puhul kasutatakse algoritmide tundmist ja rakendamist, muustrite tuvastamist, probleemi osadeks jaotamist ja üldistamist;
- 2) disainmõtlemine – kasutajakeskne, loov ja koostöine eluliste ülesannete lahendamise viis, sh probleemi määratlemine, vajaduste võrdlemine, mõtlemine, ehitamine ja katsetamine.

1.2. Ainevaldkonna tundide arvestuslik maht

Valikainet „Informaatika“ õpitakse 4. ja 7. klassis:

Õppeaine	I kooliaste			II kooliaste			III kooliaste		
	1. kl	2. kl	3. kl	4. kl	5. kl	6. kl	7.kl	8. kl	9. kl
Informaatika				1			1		

1.3. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli informaatikaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) mõistab tehnoloogia tööpõhimõtteid ning valdab peamisi võtteid igapäevases õppetöös infot otsides, töödeldes ja analüüsides ning taasesitades;
- 2) loob, salvestab, taasesitab ja jagab tehnoloogiliste vahendite abil eesmärgist lähtuvalt digitaalset sisu privaatsusnõudeid järgides;
- 3) teadvustab ning väldib digitaalses keskkonnas tegutsedes tekkida võivaid riske tervisele, turvalisusele ja isikuandmete kaitsele;
- 4) omab vajalikke oskusi ja teadmisi õpiteeks ja karjäärivalikuks.

1.4. Võimalusi lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja läbivate teemade käsitlemiseks

Informaatika on kergesti lõimitav kõigi teiste õppeainetega, kuna info- ja kommunikatsioonitehnoloogia on tänapäevase õpikeskkonna loomulik osa. See lõiming toimub mõlemal suunal: ühelt poolt kasutatakse informaatika õppeülesandeid koostades teiste õppeainete teemasid, et luua mõtestatud õppimine, ning teiselt poolt lõimitakse tehnoloogiat ja innovatsiooni läbiva teemana teistesse õppeainetesse. II ja III kooliastmel on õpetamise keskmes pigem informaatika kui arvutiteaduse akadeemilisel distsipliinil põhinev erialane õppesisu ja vastutus digipädevuse edasise kujundamise eest laieneb kõigi teiste õppeainete õpetajatele.

1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õpetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) jälgitakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas;
- 3) võimaldatakse õppida üksi ning üheskoos teistega, et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: veebipõhine personaalne õpikeskkond, arvutiklass, kooliõu, muuseumid, näitused, ettevõtted jne;
- 7) tagatakse, et õppe vältel õpitakse headest tavadest lähtuvat veebikäitumist, sealhulgas virtuaalsetes võrgustikes ning ametlikke infosüsteeme (e-kool, e-õppekeskkond, kooli ja omavalitsuse koduleht) kasutades.

1.6. Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest. Informaatika õpitulemuste saavutatuse kohta antakse õpilasele tagasisidet õppeprotsessi käigus, lähtudes õpilase õpiülesannetest. Kokkuvõtvalt hinnatakse kursuse lõpus. Õpiülesanded võivad olla tehtud kas üksi või rühmatööna.

Üldjuhul hinnatakse informaatikaõppes:

- 1) õppe plaanipärasust, loominguilisust ja ratsionaalsust;
- 2) õppekavas ettenähtud õpitulemuste saavutamist ning seonduvate pädevuste olemasolu veenvat tõendamist;
- 3) loodud materjalide tehnilist teostust, esteetilisust ja originaalsust;
- 4) oma praktilise tegevuse mõtestamist;
- 5) õpilase isiklikku arengut kursuse jooksul.

Järgnevalt on toodud näide hindamise maatriksist teemal “Digiseade töövahendina”:

Oskus kriteerium /	Suurepärase – „5“	Hea – „4“	Rahuldav - „3“	Arenguvajadus – „2“
Tekstide sisestamine ja vormindamine	Õpilane sisestab ja vormindab tekste veatult, järgides	Õpilane sisestab ja vormindab	Õpilane sisestab ja vormindab	Õpilane vajab abi tekstide sisestamisel ja vormindamisel.

	kõiki etteantud juhiseid.	tekste korrektselt, väikeste vigadega.	tekste, kuid teeb mitmeid vigu.	
Digiseadme ohutu kasutamine	Õpilane kasutab digiseadet alati ohutult ja säästlikult.	Õpilane kasutab digiseadet enamasti ohutult.	Õpilane teeb mõningaid vigu digiseadme ohutus kasutamises.	Õpilane ei kasuta digiseadet ohutult.
Viitamine ja allikakriitilisused	Õpilane viitab allikatele korrektselt ja hindab allikaid kriitiliselt.	Õpilane viitab allikatele enamasti korrektselt.	Õpilane teeb viitamisel vigu, kuid püüab järgida juhiseid.	Õpilane vajab viitamisel ja allikakriitilisuses olulist arengut.
Failihaldus	Õpilane hallatab faile veatult, demonstreerides head arusaama failisüsteemidest.	Õpilane hallatab faile korrektselt, kuid teeb mõningaid vigu.	Õpilane suudab faile hallata, kuid vajab juhendamist.	Õpilane vajab põhilistes failihalduse toimingutes abi.
Infootsing ja analüüs	Õpilane otsib ja analüüsib infot iseseisvalt ja kriitiliselt.	Õpilane otsib infot ja teeb mõningaid analüütilisi järeldusi.	Õpilane otsib infot, kuid vajab analüüsimisel abi.	Õpilane vajab infootsingul ja analüüsil olulist tuge.
Andmetöötlus	Õpilane kasutab andmetöötluse funktsioone veatult ja loovalt.	Õpilane kasutab andmetöötluse funktsioone korrektselt.	Õpilane kasutab lihtsamaid andmetöötluse funktsioone.	Õpilane vajab andmetöötluse põhitõdede mõistmisel abi.
Esitluse koostamine	Õpilane koostab esitlusi, mis on loovad, kaasahaaravad ja tehniliselt veatud.	Õpilane koostab korralikke esitlusi, kuid need võivad olla tehniliselt ebatäiuslikud.	Õpilane koostab lihtsaid esitlusi, kuid vajab kujundusoskuste arengut.	Õpilane vajab esitluste koostamisel olulist juhendamist.

1.7. Õppekeskkond

Valikkursuse läbiviimiseks on tagatud järgmiste vahendite kasutamine:

- 1) internetiühendusega arvutite jm digiseadmetega, projektori, kõlarite, kõrvaklappidega klassiruum, kus on soovitatavalt võimalik laudu, toole ümber paigutada;
- 2) vajaduse korral isikliku sülearvuti või nutiseadme kasutamise võimalus;
- 3) rühmatöötetehnikaid toetavad töövahendid ja -materjalid;
- 4) multimeedia salvestus- ja tötlusvahendid ning printeri kasutamise võimalus.

1.8. Õpitulemused ja õppesisu klassiti

4. klass

Õpitulemused

Õpilane:

1. sisestab, vormindab ja kopeerib eri tüüpi tekste (sh nt plakatit, kuulutust);
2. kasutab digiseadet ohutult ja säästlikult;
3. vormindab referaati vastavalt etteantud juhendile, viitab korrektselt kasutatud allikatele;
4. salvestab, kopeerib, kustutab ja pakib kokku faile, töötab mitme aknaga;
5. otsib infot, kasutab ja hindab seda allikakriitiliselt, väldib plagiaati;
6. koostab etteantud andmestiku põhjal andmetabeli, sagedustabelid ja sobivat tüüpi diagrammid (tulp-, sektor- või joondiagrammi), sorteerib ja filtreerib andmeid, kasutab

lihtsamaid tabelarvutuse funktsioone (summa, aritmeetiline keskmine, max, min), haldab ja kaitseb oma andmeid;
7. koostab ja disainib teksti, diagramme, pilte, audiot, videot ja tabelleid sisaldava esitluse etteantud teemal.

Õppesisu

Tekstitöötlus. Teksti sisestamine, vormindamine ja kopeerimine. Visiitkaardi, plakati, kuulutuse või voldiku koostamine ning kujundamine. Töövõtted: ohutu ja säästlik arvutikasutus.

Referaadi vormindamine. Päis ja jalus, laadide kasutamine pealkirjades. Sisukorra automaatne genereerimine. Lehekülgede nummerdamine.

Failide haldamine: salvestamine, kopeerimine, kustutamine, pakkimine. Operatsioonisüsteemi graafiline kasutajaliides. Töö mitme aknaga.

Infootsing internetis ja töö meediafailidega. Infootsingu erinevad võtted ja vahendid.

Turvalisus, autorikaitse ja isikuandmete kaitse. E-kirja saatmine koos manusega. Fotode, videote ja helisalvestiste ülekandmine kaamerast, diktofonist ning telefonist arvutisse. Ühistöövahendid.

Esitluse koostamine. Slaidi ülesehitus ja kujundus. Teksti, pildi, tabeli, diagrammi ja video sisestamine slaidile automaatne slaidivahetus ja animeerimine. Veebipõhise esitluse koostamine (Google Drive)

Arvutiga joonistamine. Joonistusprogrammi Paint kasutamine. Veebipõhised joonistusprogrammid.

7. klass

Õpitulemused

Õpilane:

1. kirjeldab infoühiskonna ja riiklike e-teenuste toimimist Eestis;
2. kasutab etteantud või enda valitud veebipõhist koostöökeskkonda sihipäraselt ja turvaliselt: liitub, valib turvalise salasõna, loob kasutaja profiili ning lisab materjale;
3. loob veebipõhise personaalse õpikeskkonna (nt e-portfoolio) ja reflekteerib selles oma õpikogemust;
4. loob, kohandab ja avaldab digitaalseid õppematerjale (sh 3D, liit- või virtuaalreaalsuse tehnoloogiate abil) intellektuaalomandi kaitse headest tavadest ja taaskasutatava sisu litsentsi tingimustest lähtudes;
5. kasutab eesmärgipäraselt kooli, kohaliku omavalitsuse ja riigi pakutavaid infosüsteeme ning ühismeedia platvorme;
6. kirjeldab tehisintellekti ja asjade interneti rakendusviise majanduses, avalikus sektoris, hariduses ja sellega kaasnevaid võimalikke ohtusid;
7. selgitab ava- ja suurandmete olulisust ja rakendusviise;
8. kujundab ja kaitseb enda digitaalset identiteeti, väldib kübermaailmas valitsevaid ohtusid, kuid nende ilmnemisel reageerib adekvaatselt;
9. oskab nimetada erinevaid IKT-ameteid, oskab kirjeldada, mida antud ametis tehakse ja teab, missuguseid eeldusi on vaja, et antud ametites töötada.

Õppesisu

Tekstitöötlus. Teksti sisestamine, vormindamine ja kopeerimine. Töövõtted: ohutu ja säästlik arvutikasutus.

Referaadi vormindamine. Päis ja jalus, laadide kasutamine pealkirjades. Sisukorra automaatne genereerimine. Lehekülgede nummerdamine.

Failide haldamine: salvestamine, kopeerimine, kustutamine, pakkimine. Operatsioonisüsteemi graafiline kasutajaliides. Töö mitme aknaga.

Infootsing internetis ja töö meediafailidega. Infootsingu erinevad võtted ja vahendid.

Turvalisus, autorikaitse ja isikuandmete kaitse. E-kirja saatmine koos manusega. Fotode, videote ja helisalvestiste ülekandmine kaamerast, diktofonist ning telefonist arvutisse. Ühistöövahendid.

Esitluse koostamine. Slaidi ülesehitus ja kujundus. Teksti, pildi, tabeli, diagrammi ja video sisestamine slaidile automaatne slaidivahetus ja animeerimine. Veebipõhise esitluse koostamine (Google Drive)

Arvutiga joonistamine. Joonistusprogrammi Gimp kasutamine. Veebipõhised joonistusprogrammid.

2. Valikaine „Funktsionaalne lugemine“

2.1. valdkonna pädevus

Valdkonna pädevuseks on suutlikkus mõista ja tõlgendada eri liikide tekste, tajuda eesmärgipäraselt nii kõnes kui kirjas esitatud teksti, järgides eelnevalt püstitatud eesmärkidest ja ülesannetest; leida tekstist vajalikku infot, enne lugemist tuvastada teksti pragmaatikat lähtudes selle žanrist ja vormist, arendada kriitilist mõtlemist..

2.2. Õppeaine kirjeldus

Õppeaines arendatakse õpilaste funktsionaalset kirjaoskust ja kriitilise mõtlemise oskusi. Funktsionaalse lugemise oskus eeldab, et inimene saab vajalikku infot eri liikide tekstidest. See soodustab õpilase emakeele arengut ja aitab teda omandada teadmisi ja oskusi teistel ainetel.

Funktsionaalset lugemisoskust iseloomustab neli peamist oskust, mida õpilane peab valdama:

- üldine orienteerumine teksti sisus ja selle tervikliku tähenduse mõistmine;
- teabe leidmine;
- teksti tõlgendamine;
- refleksioon teksti sisu või teksti vormi üle ja selle hindamine.

2.3. Ainevaldkonna tundide arvestuslik maht

Valikainet „Funktsionaalne lugemine“ õpitakse 7. ja 9. klassis:

Õppeaine	I kooliaste			II kooliaste			III kooliaste		
	1. kl	2. kl	3. kl	4. kl	5. kl	6. kl	7.kl	8. kl	9. kl
Funktsionaalne lugemine							1		1

2.4. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Õppeainega taotletakse järgmiste õppe- ja kasvatuseesmärkide saavutamist:

- kasvatada ja säilitada õpilaste lugemishuvi.
- arendada ettevõtlikkust ja loovust, võimaldada eneseteostamist ja toetada õpilaste
- karjäärivalikut tulevikus.
- arendada sotsiaalseid ja koostööoskusi ning siduda tegevusi igapäevaeluga.
- avardada õpilaste silmaringi ja arendada mitmekülgset maailmapilti tänu ühistegevustele.
- mõista lugemise ja kriitilise mõjutamise mõju meie igapäevaelule.

2.5. Võimalusi lõiminguks ja läbivate teemade käsitlemiseks

Lõiming teiste õppeainetega

Kursus on seotud kõikide õppeainetega. Funktsionaalne lugemine on funktsionaalse kirjaoskuse kujunemise aluseks erinevates valdkondades: matemaatiline kirjaoskus, loodusteaduslik kirjaoskus, finantskirjaoskus, üldised õpipädevused, kriitiline mõtlemine. Sellest lähtuvalt, antud õppeaine on tihedalt seotud matemaatikaga, eriti tekstülesannete lahendamisel. Loodusõpetus ja inimeseõpetus mis eeldavad õpilasel teksti lugemise ja infootsingu oskuste olemasolu sõltuvad sellest õppeainest ka.

Läbivate teemade käsitlemine

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine – taotletakse õpilase kujunemist isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutavas õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema sobivaid haridus- ja tööalaseid valikuid.

Keskkond ja jätkusuutlik areng – taotletakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes hoiab ja kaitseb keskkonda ning väärtustades jätkusuutlikkust, on valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarenguküsimustele.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonna liikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähtsust, tunneb end ühiskonnaliikmena ning toetub oma tegevuses riigi kultuurilistele traditsioonidele ja arengusuundadele.

Teabekeskond ja meediakasutus – taotletakse õpilase kujunemist teadlikuks ja analüüsivaks inimeseks, kes tajub ja teadvustab adekvaatselt ümbritsevat teabekeskonda, suudab meediamaaailma sisu ja allikaid kriitiliselt analüüsida ja kasutada, austab intellektuaalset omandit, oskab luua kvaliteetset meediasisu, arvestades oma eesmärke ja ühiskonnas omaks võetud suhtlemise norme, ning toimib turvaliselt ja vastutab oma käitumise eest end ümbritsevas teabekeskonnas.

Tehnoloogia ja innovatsioon – taotletakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja nüüdisaegseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutavas tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

Tervis ja ohutus – taotletakse õpilase kujunemist vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline järgima tervislikku eluviisi, käituma turvaliselt ning osalema tervist edendava keskkonna kujundamises.

2.7. Õppekeskkond

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivaldavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu.

Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

- 1) eakohase mööbliga ruum koos võimalusega mööbli ümberpaigutamiseks;
- 2) internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalsete esitluste ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Kool võimaldab:

- 1) korraldada õpet väljaspool klassiruumi;
- 2) kasutada ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid;

2.8. Hindamine

Õpilase teadmisi ja oskusi võrreldakse õpilase õppe aluseks olevas õppekavas toodud oodatavate tulemustega. Tagasiside antakse nii individuaalselt kui ka grupiarutelude ja -tegevuste käigus. Hindamine toimub suuliselt ja kirjalikult. Hindamine ei ole numbriline, vaid A/MA.

Kursuse õppimisel hinnatakse:

- enesehinnang ja vastastikune lugupidamine;
- hindamine testülesannete abil;

- praktiliste tööde ja ülesannete täitmine;
- infootsingu ülesanded;
- retsensiooni kirjutamine;
- projekti koostamine;
- ümberjutustamine ja referaat.

2.8. Õpitulemused ja õppesisu klassiti

7. klass

Õpitulemused

Õpilane:

- leiab tekstist üles konkreetset teavet ja fakte;
- tuvastab teksti teema ja põhiidee;
- jaotab tekstid semantilisteks osadeks, koostab tekstiplaani;
- selgitab välja peamised tekstis sisalduvad sündmused ja paneb need õiges järjekorras kokku;
- võrdleb tekstis kirjeldatud objekte omavahel, tuues esile 2-3 olulist tunnust;
- mõistab kaudsel kujul esitatud teavet;
- navigeerib teksti sisus;
- toob esile teksti üldise eesmärgi või eesmärgi;
- leiab tekstist või mõtleb välja pealkirja, mis aitab mõista teksti tervikuna, selle peamise mõtet;
- võrdleb põhiteksti ja tekstiväliseid komponente;
- töötab erineva stiili ja vormi tekstidega,
- seletab kaardi või joonise eesmärgi, seletab graafiku osi või tabelid;
- leiab tekstist enda jaoks vajaliku teabe;
- mõistab erineval viisil esitatavat teavet: sõnaliselt, tabeli, graafiku, diagrammi kujul;
- mõista teksti, tuginedes mitte ainult selles sisalduvale teabele, vaid ka teksti žanrile, struktuurile ja väljendusvahenditele.

Õppesisu:

Ainekava on jaotatud teemadeks, mis vastavad kursuse pädevustele ja õpioskustele. Töid õpitakse õpetaja valikul.

1. Tekst
2. Kirjanduslik tekst
3. Ma kirjutan kirja
4. Teksti funktsioonid. Kõne stiilid.
5. Teksti funktsioonid. Tekstide liigid.
  - a. Seletuskiri
  - b. Diagramm
  - c. Referaat
  - d. Kaard
  - e. Taabel
6. Teksti kontuur. Teksti märksõnad.
7. Artikli kokkuvõte
8. Kuulamine ja kokkuvõte
  - a. Eri liikide tekstide kuulamine (loeng, raadiosaate, juhised jne)
9. Teatri tund, esituse ülevaade, retsensioon

10. Loovtöö ja projekt. Projekti esitamine

11. Veebitekst

9. klass

Õpitulemused:

Õpilane

- mõistab ja kasutab laialdaselt sõnavara erinevates ühiskondlikes ja kultuurilistes kontekstides.
- suudab väljendada ja kaitsta oma seisukohti argumenteeritult, võttes arvesse erinevaid perspektiive.
- tunneb Eesti ühiskonna ja kultuuri põhiaspekte ning suudab neid analüüsida ja võrrelda teiste kultuuridega.

Õppesisu:

Sõnavara ja grammatika: Kultuurilised ja ajaloolised sündmused, keerukad sõnastikud ja fraasid.

Suuline suhtlus: Intervjuude läbiviimine, projektide esitlemine.

Kirjalik suhtlus: Uurimistööde koostamine Eesti ühiskonna ja kultuuri teemadel.

Kultuuriline teadlikkus: Süvendatud uurimine Eesti kultuuri mõjutavatest teguritest ja suundumustest.

Gümnaasiumi ainevaldkonna kavad

1. Ainevaldkond „Keel ja kirjandus“

1.1. Üldalused

1.1.1. Valdkonnapädevus

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õpetamise eesmärk gümnaasiumis on kujundada õpilastes keele- ja kirjanduspädevus, mis tähendab suutlikkust mõista keelt ja kirjandust kui rahvusliku, riikliku ja iseenda identiteedi alust ning väärtustada keelt ja kirjandust rahvusliku ning maailmakultuuri osana. Keele- ja kirjanduspädevus hõlmab teadmisi ja oskusi, kujundamaks keele- ja kultuuriteadlikku inimest, kes käitub nii suulises kui ka kirjalikus väljenduses verbaalsele ja sotsiaalsele kontekstile vastavalt. Keele- ja kirjanduspädevus tähendab oskust eri liiki tekste mõista, luua, analüüsida ja kriitiliselt hinnata.

Keele- ja kirjandusõpetusega taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks omandab õpilane järgmised valdkonnapädevused:

- 1) väärtustab keelt ja kirjandust kui (rahvus)kultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendajat ning mõtlemis- ja tunnetusvahendit, teadvustab keelt identiteedi osana, väärtustab keelelist ja kultuurilist mitmekesisust;
- 2) toimib keeleteadlikult, väljendub selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normidele vastavalt nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses, märkab ja arvestab keeles toimuvaid muutusi;
- 3) mõistab, analüüsib ja hindab kriitiliselt eri liiki tekste ning eri allikates ja keskkondades pakutavat teavet, austab intellektuaalomandit;
- 4) arendab oma loovvõimeid, kirjutab ja esitab eri tüüpi ning eri žanris tekste, kasutab tekstiloomes sobivaid ja asjakohaseid alustekste;
- 5) mõistab keele ja kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist ja kultuuriväärtust ning tähtsust iseenda arengus;
- 6) väärtustab lugemist, suunab oma lugemust, oskab ise valida kirjandusteoseid jm lugemisvara, arendab lugedes oma tunde-, kogemus- ja mõttemaailma, täiendab enda keele- ja kultuuriteadmisi.

1.1.2. Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Ainevaldkonna õppeained on vene keel, kirjandus ning eesti keel teise keelena. Kohustuslikud kursused õppeainete kaupa on järgmised:

- 1) vene keel – 6 kursust (vene õppekeele klassis):
  - „Keel, ühiskond ja kultuur“,
  - „Meedia ja mõjutamine“,
  - „Tekst ja stiil“,
  - „Suuliste tekstide vastuvõtt ja loomine“,
  - „Kirjalike tekstide vastuvõtt ja loomine“,
  - „Praktiline vene keel“;
- 2) kirjandus – 5 kursust:
  - „Pärimus ja kirjandus“,
  - „Identiteet ja eesti kirjandus“,
  - „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses I“,
  - „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses II“,

- „Kirjandus ja ühiskond“;

3) eesti keel teise keelena – 9 kursust. Lisaks on kooli poolt määratud 6 kohustuslikku valikkursust, seega kokku 15 kursust.

Valikkursused:

Valikkursus “Draamaõpetus”;

Valikkursus “Eesti ametikeel”.

1.1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Gümnaasiumi keele- ja kirjandusõpetust ühendab eesmärk tundma õppida, osata ja vallata loomulikku keelt, mis on mõtete ja tunnete vahendaja, kultuurilise, riikliku ja iseenda identiteedi kandja ning rahvuskultuuri vundament. Keeleoskus kõnes ja kirjas on inimese mõtlemis- ja tundevõime kujunemise, intellektuaalse arengu ja sotsialiseerumise alus. Keele- ja kirjanduspädevus aitab õpilasel eetilisi norme, olusid ja partnerit arvestades suhelda, motiveeritult ja ennastjuhtivalt õppida ning tegutseda. Eesti keele valdamine Eestis on hariduslik vajadus, mis on eduka ja jätkusuutliku õppimise eeldus kõikides õppeainetes. Vene keele valdamise eesmärk vene õppekeelega koolis on hoida sidet emakeelse kultuuripärandiga. Ainevaldkonnasisese lõimingu põhialus gümnaasiumis on tekstikeskne keele- ja kirjandusõpetus, kus tekstikäsitlus hõlmab erinevaid tekste ja tekstitoiminguid. Tekstide kaudu õppides täieneb õpilase tekstikogemus, kujuneb žanri- ja kontekstitunnetus. Tekstitoimingud hõlmavad tekstide funktsionaalset lugemist, nende üle arutlemist ja kriitilist hindamist, keeleliste ja stiililiste väljendusvahendite eritlemist ja analüüsi, nende praktilist rakendamist tekstiloomes ning trükitud ja digitaalsete keeleressursside kasutamist. Keele- ja kirjandusõpetusse lõimitakse audiovisuaalseid väljendusviise (pilt, film, video jm).

Keeleõppes (6 kursust) lõimitakse mitmekülgsed keeleteadmised praktilise keeleoskusega. Keeleteadmisi täiendavad kursused kajastavad ühiskonna ja kultuuri toimimist, inimestevahelist suhtlemist nii kõnes kui ka kirjas, meediavaldkonna funktsioneerimist ja mõju. Keeleõppes valib õpetaja ühiskondlikult olulised autentsed tekstitüübid ja -liigid, mis peegeldavad suhtlustavasid ja -olukordi. Oskust tekste funktsionaalselt lugeda, neid mõista ja luua arendatakse lõimitud aine- ja tekstiõpetuse kaudu, mis seotakse praktilise eesti keele kursustel ortoloogia, grammatika ja leksika õpetamisega. Praktilised keelekursused on keskendatud õpilase suhtlus- ja väljendusoskuse arendamisele, eri liiki tekstide loomisele nii suulises kui ka kirjalikus vormis, vajaliku teabe hankimisele ja kasutamisele. Õigekirja- ja õigekeelsustemasid korratakse kõigi kursuste vältel.

Kirjandusõppes (5 kursust) soodustatakse teksti- ja lugejakeskse lähenemise kaudu õpilase kirjandushuvi, arendatakse tema lugejavõimeid, mõtte- ja tundemaailma, kujundatakse eetilisi tõekspidamisi ja esteetilisi hoiakuid, pööratakse tähelepanu teksti kui terviku mõistmisele, selle analüüsimisele ja tõlgendamisele, vaadeldakse sõnakunsti poeetikat ja kujundikeele olemust, edendatakse väljendusoskust nii kõnes kui ka kirjas. Teksti- ja lugejakeskset kirjanduskäsitlust täiendab kirjanduslooline lähenemisviis, mis asetab teosed loomisaja ühiskondlik-kultuurilisse konteksti ning avab nende esteetilisi erijooni. Ilukirjandustekstide lugemise ja uurimise eesmärk gümnaasiumis on avardada õpilase elu- ja kultuurikogemust, rikastada tema keeletunnetust, pakkuda inspiratsiooni ning toetada isiksuslikku arengut.

Gümnaasiumi keele- ja kirjanduskursused eesti ja vene õppekeelega koolidele taotleavad ühiseid õpitulemusi ja on seotud samase õppesisuga. Kursuste läbimise järjekord määratakse kindlaks kooli õppekavas. Keelekursuste õppesisu võib ka teisiti liigendada ja kursusi paralleelselt õpetada.

Eesti keele kui teise keele õpe lähtub Euroopa keeleõppe raamdokumendi ja selle lisade põhimõtetest ning nendes kirjeldatud keeleoskustasemetest. Eesmärk on õpilaste toimetulek eestikeelses ühiskonnas, sh suutlikkus jätkata õpinguid ja siseneda tööturule. Eesti keeles teise keelena on oluline saavutada gümnaasiumi lõpuks keeleoskustase, mis võimaldab aktiivselt osaleda ühiskonnaelus, eesti keeles õpinguid jätkata ja tööturul edukalt toime tulla, st eakohane C1-keeleoskustase.

1.1.4. Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamise, valdkonnaülese lõimingu rakendamise ning läbivate teemade käsitlemise viisid

- **Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamine**

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õppimise kaudu kujundatakse õpilastes kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi. Üldpädevusi kujundatakse erinevate tekstide lugemise, reflekteerimise ja koostamise kaudu ning selleks on nii mitmesuguseid koostöövorme (nt ühised arutelud, esitlused, rühmatööd, projektid) kui ka individuaalse töö võimalusi (nt uurimistöö koostamine). Üldpädevuste saavutus kajastub tekstiloomes, esitlustes ning arutlustes. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise kujundamisel on kandev roll õpetajal, kes loob soodsa õpikeskkonna ja aluse õpetaja ning õpilaste tulemuslikuks koostööks.

Kultuuri- ja väärtuspädevus. Nii keele- kui ka kirjandusõpetuses rõhutatakse vaimseid väärtusi: emakeele eripära, arenguloo ja kasutusvaldkondade tundmist, suhtumist kirjandusse kui kunstiloomingusse ning kirjanikusse kui loojasse. Keelt ja kirjandust õpetades kujundatakse õpilase kõlbelisi väärtusi, sotsiaalseid hoiakuid ning tõekspidamisi, suhtumist oma ja teiste rahvaste kirjandussening kultuuripärandisse laiemalt.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus. Keele- ja kirjandustundides kasutatavas paaris- ning rühmatöös kujundatakse koostööoskust, julgustatakse oma arvamust avaldama, kaaslaste ideid tunnustama ja teisi arvestama ning ühiseid seisukohti otsima. Eri laadi ülesannete kaudu kujundatakse oskust eetilisel ja olusid arvestades suhelda nii suuliselt kui ka kirjalikult, nii vahenditult kui ka internetikeskkonnas.

Enesemääratluspädevus. Tekstide üle arutledes toetatakse õpilase minapildi kujunemist, õpiolukordades luuakse võimalused suhestuda käsitletavate teemadega, loovülesannete kaudu tuuakse esile õpilase isikupära ja andelaad ning avardatakse maailmapilti.

Õpipädevus. Keele- ja kirjandustundides arendatakse kuulamis- ja lugemisoskust, eri liiki tekstide mõistmist, fakti ja arvamuse eristamist, eri allikatest teabe hankimist ja selle kriitilist kasutamist, eri liiki tekstide koostamist ning oma arvamuse kujundamist ja sõnastamist.

Suhtluspädevus. Keele- ja kirjandustundides kujundatakse suulise ja kirjaliku suhtluse oskusi, suhtluspartneri arvestamist ning sobiva käitumisviisi valikut, oma seisukohtade esitamise ja põhjendamise oskust. Õppimise ja õppetekstide kaudu kujundatakse arutlemise, väitlemise ning nüüdisaegse kirjaliku suhtlemise aluseid.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus. Teabetekstide põhjal arendatakse oskust lugeda teabegraafikat või muul viisil visuaalselt esitatud infot, leida arvandmeid, õpitakse leitud infot analüüsima, sõnalise teabega seostama ning tõlgendama. Vanemates tekstides kasutatud mõõtühikute teisendamise kaudu edendatakse arvutusoskust. Õpitakse eristama teaduslikku teavet ilukirjandus- ja aimeteadest. Õpitakse kasutama tehnoloogilisi abivahendeid tekste luues, korrigeerides ning esitades.

Ettevõtlikkuspädevus. Ettevõtlikkuse ning vastutustunde kujunemist toetatakse nii meedia- ja kirjandustekstidest kui ka õpilaste igapäevaelust lähtuvate eakohaste probleemide arutamise, seisukohavõtu ja lahenduste otsimisega nii keele- ja kirjandustundides kui ka loovtöös. Ettevõtlikkuspädevuse kujunemist soodustab õpilaste osalemine projektides, mis eeldavad õpilaste omaalgatust ja aktiivsust ning keele- ja kirjandusteadmiste rakendamist ning täiendamist eri allikaist.

Digipädevus. Keelt ja kirjandust õppides kasutatakse digivahendeid ja erinevaid teabeotsingumeetodeid internetis eri liiki tekstide ning audiovisuaalse meedia otsimiseks ja saadud teabe rakendamiseks probleeme lahendades, nende üle arutledes või uut sisu luues, kasutades digikeskkonda sihipäraselt koos teiste teabeallikatega. Koostatakse ja luuakse digitaalseid tekste ning vormistatakse neid digivahenditega, mõistetakse intellektuaalse omandi kaitse vajadust ja järgitakse autoriõigusi, sh teksti digitaalsel kujul säilitamist. Isikuandmeid sisaldavaid tekste koostades ning digikeskkonnas suheldes pööratakse tähelepanu interneti turvalisusele ja igapäevaelu väärtuspõhimõtete arvestamisele.

- **Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid**

Võõrkeeled. Maailmakirjanduse autorite ja teostega tutvumine võib äratada huvi võõrkeelte õppimise vastu; õpitavas võõrkeeles kirjutatud teoste lugemine ja arutamine võib teadlikul suunamisel äratada huvi õpitava keele maa, selle kultuuri ja kirjanduse originaalkeeles lugemise vastu.

Matemaatika. Õppetekstide ja tekstülesannete mõistmist soodustab eesti/vene kirjanduse tundides arendatav lugemisoskus. Arvsõnade õigekirja õppimine toetab korrektse matemaatilise kirjaoskuse arendamist.

Loodusained. Loodustekstid eesti/vene keele õppekirjanduses ja ilukirjanduses aitavad kaasa looduse tundmaõppimisele ning väärtustamisele. Loodusluule lugemine ja esitamine, sellega seotud esteetilis- emotsionaalsed elamused, samuti kirjandusteose looduskirjelduse kui kunstilise kujundi analüüs, selle tähenduse mõistmine teose kontekstis ergastab tähelepanu looduse ilule ning väärtustab loodust kui esteetiliste elamuste allikat. Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainetes kinnistatakse kohanimedega ning loodusnähtude ja -objektide nimetuste õigekirja.

Sotsiaalsed. Ilukirjandusteoste lugemine ja analüüs toetavad maailmapildi kujunemist, ajaloosündmuste ja arengu mõistmist ning ühiskonnaelus ja inimsuhetes orienteerumist. Kirjandusõpetus suunab õpilasi seostama erinevate ajastute teoste probleeme tänapäevaelu ja inimestega. Keeletundides kinnistatakse riikide, ühenduste, organisatsioonide, ajalooliste isikute ning ajaloosündmuste nimetuste õigekirja norme. Erinevate tekstidega töötades ning arutluste ja väitluste kaudu arendatakse arutlusoskust ning info hankimise, tõlgendamise ja kasutamise oskust.

Kunstiained. Kirjandusteoste illustratsioonide analüüs toetab kujutava kunsti spetsiifika ja väljendusvahendite mõistmist. Kirjandusteoste käsitlemise illustreerimine vastava ajastu muusikaga soodustab arusaamist muusika emotsionaalsest mõjust ning eri muusikavoolude eripärast ja seostest ajastu kunstisuundumustega. Keeleõppes õpitakse nägema reklaami visuaalseid ja auditiiivseid komponente.

Kehaline kasvatus. Loovtegevuste kaudu kujundatakse tervist väärtustavat eluhoiakut, väitlustes propageeritakse tervislikke eluviise ning dramatiseeringutes ja rollimängudes kogetakse erinevaid olukordi. Sportlaste elulugude kaudu puututakse kokku üldinimlike kõlbeliste väärtuste, sotsiaalsete hoiakute ja tõekspidamistega.

- **Läbivate teemade käsitlemine keele ja kirjanduse valdkonna õppeainetes**

Ainevaldkonna õppeainete eesmärgiseadet, õpitulemusi ning õppesisu kavandades peetakse õppekava läbivaid teemasid silmas olenevalt õppeaine spetsiifikast ja seostest ühe või teise läbiva teemaga.

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine. Erinevate õppetegevuste kaudu suunatakse õpilasi väärtustama elukestvat õpet kui elustiili ning mõtestama karjääri planeerimist kui jätkuvat otsuste tegemise protsessi. Õppetegevus võimaldab vahetult kokku puutuda töömaailmaga, nt ettevõtte külastusi, õpilastele tutvustatakse ainevaldkonnaga seotud ameteid, erialasid ja edasiõppimisvõimalusi. Õppetegevus võimaldab õpilasel süvendada teadmisi hariduse ja töömaailma vahelistest seostest. Arendatakse iseseisva õppimise oskust ja vastutusvõimet ning oskust iseseisvalt leida ja analüüsida oma arengu vajadustest tulenevat infot edasiõppimise võimaluste kohta ja koostada karjääriplaan. Erinevad õppetegevused, sh õpilaste iseseisvad tööd, võimaldavad õpilasel seostada huvisid ja võimeid ainealaste teadmiste ja oskustega ning mõista, et hovid ja harrastused hoiavad elu ja karjääri tasakaalus. Rollimängude ja erinevate tekstide käsitlemise, arutelude ning loovtööde kaudu arendatakse õpilaste suhtlus- ja koostööoskusi, suutlikkust oma arvamust kujundada ja väljendada ning probleeme lahendada. Õpe võimaldab õpilasel kujundada eneseanalüüsiks vajalikku sõnavara, et analüüsida oma huve ja võimeid, nii ainealaseid kui ka üldoskusi ja teadmisi, sh oskust koostada õpingutele ja tulevikus tööle kandideerimiseks vajalikke dokumente.

Keskkond ja jätkusuutlik areng ning tervis ja ohutus. Ainevaldkonna õppeainete kaudu taotletakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, keskkonnateadlikuks, vastutustundlikuks ning tervist ja turvalisust väärtustavaks inimeseks.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Eri liiki tekstide käsitlemise kaudu hakkavad õpilased märkama ühiskonnas probleeme ja otsima neile lahendusi.

Väärtused ja kõlblus ning kultuuriline identiteet. Ilukirjandust ning kultuuriteemalisi tekste lugedes ja analüüsides, nende üle arutledes ning nende põhjal kirjutades kujundatakse õpilaste kõlbelisi omadusi, väärtusnorme ja hoiakuid. Oma keele ja kirjanduse väärtustamise kaudu õpitakse lugu pidama endast ning rahvast, teiste rahvaste tekstide toel kujundatakse arusaam kultuuride erinevustest, ent ka tõdemus inimkonna kultuurilisest ühisosast.

Teabekeskond ja meediakasutus. Oskusi kasutada teabekeskonna vahendeid kujundatakse praktilises tegevuses, mis hõlmab eri allikatest (sh internetist) teabe hankimist, selle kriitilist hindamist ning kasutamist nii õppeteemakohaste teadmiste suurendamiseks kui ka tekstiloomes.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Õpiülesannete lahendamiseks kasutatakse infoühiskonna võimalusi, õpilasi suunatakse otsima alternatiivseid lahendusi.

1.1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Valdkondlikku õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üld- ja valdkonnapädevustest, gümnaasiumi sihiseadest, gümnaasiumi lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arenguga, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
- 3) toetatakse lõimingut valdkonna sees, õppeainete vahel ja õppekava läbivate teemadega, arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid;
- 4) rakendatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid õppetegevusi, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi;
- 5) arvestatakse õpilaste individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud sisu ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpiraskustele ning pakutakse õpiabi;
- 6) taotletakse mõõdukat ja ühtlaselt jaotuvat õpikoormust, mis soodustab motivatsiooni ning jätab aega puhkuseks ja huvitegevuseks;
- 7) tegeldakse probleemikeskselt ja kogemuspõhiselt eluliste nähtuste ja inimsuhetega, seostatakse õpitavat igapäevaelu, jätkuõpingute ja tulevase tööeluga;
- 8) loetakse ja käsitletakse eri tüüpi ja liiki tekste ea- ja jõukohasuse, valikulisuse ja huvidele vastavuse põhimõttel ning ühise identiteedi kujundamise eesmärgil;
- 9) kujundatakse õpilase keeleteadlikkust, metakeele valdamist, suhtlus- ja väljendusoskust, keeleressursside ja -allikate teadliku kasutamise oskust;
- 10) kasutatakse digitehnoloogiat, -keskkondi ja -materjale, arendatakse info-, meedia- ja digikirjaoskust;
- 11) arendatakse eri liigis ning žanis ilukirjandustekstide, sh tervikteoste avatud ja loovat analüüsi-, tõlgendamise- ja mõistmisoskust, ilukirjandusliku poeetika tundmist;
- 12) tegeldakse tekstilooma ja -esitlusega ning omaloomingulise kirjutamisega, kasutatakse selleks ka digivahendeid ja veebikeskkondi.

Õppesisu käsitlemisel ja õppetegevuse kavandamisel teeb aineõpetaja koostöös õpilastega valiku arvestusega, et üld- ja valdkonnapädevused ning kursuste õpitulemused oleksid saavutatavad. Keele- ja kirjandusõpetuses tuleb vältida ühekülgsi õppemeetodeid, vajalikud on nii teadmist, mõistmist, rakendamist, analüüsi, hindamist kui ka loomist toetavad õppetegevused ja -ülesanded.

1.1.6. Hindamine

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada seda teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks ja enastjuhtiva õppija kujundamiseks. Hinnatakse õpitulemuste saavutatust, mis on kooskõlas õppesisu ja -tegevustega ning vastavusesainealaste teadmiste, oskuste ja hoiakutega. Hoiakute hindamisel (nt mõistab, kujundab, tähtsustab, väärtustab) antakse õpilasele suunavaid ja toetavaid sõnalisi hinnanguid.

Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Hinnatakse nii õppeprotsessi vältel, õppeteema lõppedes kui ka kursuse lõpus. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ja millised on hindamise kriteeriumid. Kokkuvõtva hindamise kõrval rakendatakse õppeprotsessi käigus kujundavat hindamist, kus õpilasele antakse suulist ja kirjalikku sõnalist tagasisidet tema ainealaste tulemuste, tugevate külgede ja puuduste kohta ning innustatakse ja suunatakse teda edasisel õppimisel. Õpilane kaasatakse hindamisprotsessi, et ta saaks analüüsida oma õpitegevust ja tagasisidestada kaasõpilaste sooritusi.

Eesti ja vene keele õppimisel gümnaasiumiastmes hinnatakse õpilase

- 1) suulist ja kirjalikku suhtlust, s.o väljendusoskust,
- 2) eri liiki tekstide, sealhulgas teadus-, meedia- ja tarbetekstide vastuvõttu, s.o analüüsi, mõistmist ja kriitilist hindamist,
- 3) eri tüüpi ja liiki tekstide loomist, sh arutlevat tekstikirjutust,
- 4) keeleteadmisi, sealhulgas oskust teha sobivaid ja põhjendatud keelevelikuid enda loodud tekstides.

Kirjanduse õppimisel hinnatakse

- 1) tervikteoste ja tekstikatkendite lugemist ning esitamist,
- 2) kirjandustekstide analüüsi, tõlgendamist ja mõistmist,
- 3) ilukirjandusliku keelekasutuse eripära mõistmist ja valdamist,
- 4) kirjandusteadmisi, sh kirjandusmõistete kasutamist ja kirjandusloolise konteksti tundmist.

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õpitulemuste kontrolli ja hindamise vormid peavad olema mitmekesised. Need peavad hõlmama suulisi ja kirjalikke tegevusi, ühe- ja mitmeotstarbelisi sooritusi, nagu individuaalsed, paaris- ja rühmatööd, rakenduslikud testid ja harjutused, ainealased kontrollitööd, analüüsi- ja tõlgendusülesanded, lugemispäeviku pidamine ja õpimapi koostamine. Hindamiseks sobivad veel mitmesugused oskusi edendavad sooritusülesanded, nagu avalik esinemine, luule-, proosa- ja draamateksti esitamine, eri žanris tekstide kirjutamine (kõne, arvamus, päevik, arvustus jm), arutleva kirjandi (essee) kirjutamine, uurimusliku teksti kirjutamine, projekti koostamine ja elluviimine, multimodaalse ettekande loomine ja esitlemine. Lugemiskontrollile, mis piirdub sisu meenutavate faktiküsimustega, tuleb eelistada arutlusele suunavaid analüüsi- ja tõlgendusküsimusi, mõttevahetust teksti väärtuste ja sõnumi üle.

Kirjanduse hindamisel (nt loovtöodes ja tekstitõlgendustes) pole alati võimalik täpselt määratleda teadmiste ja oskuste standardit, mistõttu hindamise skaala on siin võrdlemisi paindlik. Hinnates õpilaste omaloomingulisi töid, võib tunnustada idee ja teostuse originaalsust, iseseisvust, üldistavust või muud vaatenurka. Kirjaliku arutluse (essee) puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade veenvust, argumentide ja näidete seostatust, teksti ülesehitust, konteksti sobivat lausestust ja sõnastust, õigekirja ja vormistust. Kõikides kirjalikes töodes parandab aineõpetaja keelevead, kuid arvestab hindamisel soorituse väärtusi vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele.

Eesti keele kui teise keele õppeaines hinnatakse saavutatud õpitulemusi, mis põhinevad Euroopa keeleõppe raamdokumendi vastavatel kirjeldustel. Eesti keele kui teise keele õppes käsitletakse keelevigu õppimise loomuliku osana ning neid parandatakse ja arvestatakse hindamisel vastavalt õppetegevuse eesmärgile.

1.1.7. Õppekeskkond

Kool koostöös aineõpetajatega korraldab keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õpet:

- 1) viisil, kus luuakse üksteist austav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivaldavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu;
- 2) ruumis, kus saab kasutada digitehnoloogiat, -keskkondi ja -materjale, et arendada info-, meedia- ja digikirjaoskust;
- 3) ruumis, kus on võimalik liikumist eeldavateks tegevusteks inventari ümber paigutada (nt rühmatööd, õppemängud, draamaõppe ülesanded);
- 4) eesti keel teise keelena õppetunnis rühmades, mille soovitatav suurus on kuni 15 õpilast;
- 5) väljaspool kooliruume, et rakendada õppimist toetavaid ja mitmekesisavaid õppevorme (nt projekt-, õues- ja reisiõpe) ja -tegevusi (nt õppekäik teatrisse, muuseumisse, raamatukokku, kohtumised kirjanike ja tõlkijatega, osavõtt olümpiaadidest ja konkurssidest, valdkondlikud teemapäevad ja -nädalad); konkreetsemalt kavandavad aineõpetajad õppeperioodi alguses õppeprotsessi planeerimisel. kuidas nad väljaspool kooliruume õppimist toetavaid ja mitmekesisavaid õppevorme ja -tegevusi rakendavad.

Pädevuste peamiste komponentide – teadmiste, oskuste ja hoiakute kujundamisel on kandev roll õpetajal, kes loob sobiva õppekeskkonna ja toetab väärtuskasvatust, ning koolil, kus normide, väärtuste, rituaalide, sümbolite ja lugude kaudu edendatakse omanäolist koolikultuuri.

1.2. Vene keel

1.2.1. Õppeaine kirjeldus

Vene keele kui emakeele valdamine kõnes ja kirjas on isiksuse mõtlemisvõime kujunemise, vaimse arengu ning sotsialiseerumise alus ja eeldus. Vene keele õppimise kaudu kujundatakse õpilase identiteeti, samuti tema väärtushinnanguid ja -hoiakuid. Õpilane mõistab ja väärtustab kultuurilist ja keelelist mitmekesisust, keele kaudu ka eesti ja vene kultuuri eripärasid ning kokkupuutepunkte.

Gümnaasiumiõpingute jooksul kujuneb oskus kasutada korrektset keelt oma eesmärkide saavutamiseks erinevates suhtlusolukordades, arvestades kujunenud suhtlusnorme ja keelekasutustavasid. Teoreetilised teadmised vene keelest ja keele praktiline valdamine aitavad saada tänapäeva ühiskonna tegusaks liikmeks.

Eri keele- ja teabeallikate kasutamisoskus võimaldab õpilasel toime tulla erinevates eluvaldkondades ja -situatsioonides. Töö tekstidega on aluseks oskusele neid mõista, analüüsida, kriitiliselt hinnata ning luua eri tüüpi ja liiki tekste. Teoreetilised teadmised on keele praktilise valdamise aluspõhi, seepärast sisaldab gümnaasiumi ainekava kolme tüüpi õppematerjali: teadmised keelest ning praktiline keele- ja suhtlusoskus.

Vene keele emakeelena kursustega püütakse anda õpilastele baasteadmistega võrdses mahus praktilisi oskusi. Gümnaasiumilõpetaja peab valdama tänapäeva keeleteadust, uut tehnoloogiat ja uusi tööviise. Praktilised kursused eeldavad õpitud teoreetiliste teadmiste rakendamist. Gümnaasiumis läbitakse vene keeles kuus kohustuslikku kursust: „Keel, ühiskond ja kultuur“, „Meedia ja mõjutamine“, „Tekst ja stiil“, „Suulise teksti vastuvõtt ja loomine“, „Kirjalike tekstide vastuvõtt ja loomine“ ja „Praktiline vene keel“.

Kursuse „**Keel, ühiskond ja kultuur**“ õppesisus rõhutatakse keele rolli tänapäeva ühiskonnas, teadvustatakse keele ja kultuuri seoseid, aga ka vene keele eripära võrreldes teiste keeltega. Kursus annab võimaluse mõista keele arengut ajas ning selle staatust ja seisundit tänapäeval. Tähelepanu pööratakse keele varieerumisele ja erinevatele keelekihtidele sotsiaalsetes praktikates. Kursus arendab õpilase kriitilist ja loomingulist mõtlemist, keeletunnetust ja -teadlikkust.

Kursusel „**Meedia ja mõjutamine**“ keskendutakse infoühiskonnast arusaamisele, arendatakse eri liiki tekstide mõistmise, fakti ja arvamuse eristamise oskust. Tähtis on osata hankida eri allikatest teavet, analüüsida verbaalset teksti nii visuaalses kui ka audiovisuaalses keskkonnas ja tunda ära meedia mõjutamisvõtted. Samas arendatakse ka oskust kujundada ja väljendada oma arvamusi ja hoiakuid.

Kursuse „**Tekst ja stiil**“ kaudu saavad õpilased teoreetilisi teadmisi teksti struktuurist ning mitmesugustes suhtlusoludes kasutatavate eri tüüpi tekstide loomisest, mõistmisest ja hindamisest. Kursuses vaadeldakse süvendatult teksti keele ja stiili küsimusi. Käsitletakse erinevate tekstiliikide keele- ja stiilierinevusi, vaadeldakse sõnavara stiilikihistusi ja tähendusnüansse ning kirjutamise komponente ja nõudeid eri tekstiliikide keelele. Õpitulemustes taotletakse, et õpilane kasutab alustekste, tõlgendab neid, analüüsib keeleliselt ja stilistiliselt, refereerib, tsiteerib ja viitab. Õppesisus tegeldakse mitmesuguste keelekasutusvaldkondadega, analüüsitakse eri liiki tekstide sisu, eesmärke, kasutuskonteksti, ülesehitust, sõnavara ning stiili. Õpilane koostab ise eri liiki tekste (sh tarbe-, meedia-

jateadustekste), kasutab sobivaid väljendusvahendeid ning teeb mõttekaid keele- ja stiilivalikuid. Järgmised kolm vene keele praktilist kursust täiendavad suulise ja kirjaliku teksti mõistmise ja loomise oskusi. Kursus „**Suulise teksti vastuvõtt ja loomine**“ aitab edukalt sotsialiseeruda erinevates situatsioonides, laiendab õpilase silmaringi, arendab keeleoskust erinevates suhtlusolukordades ja -tingimustes. Kursuse jooksul õpitakse tundma suulise kommunikatsiooni eripära, erinevaid suhtlusviise, tegeldakse suuliste tekstide vastuvõtu, kriitilise hindamise ja mõistmisega. Keskendutakse suuliste tekstide (kõne) loomisele lähtuvalt suhtluseesmärgist, edendamaks õpilase sotsiaalset pädevust ja suhtlemisoskust.

Kursuse „**Kirjalike tekstide vastuvõtt ja loomine**“ raames antakse õpilasele võimalus analüüsida ja mõista eri liiki tekste, leida vajalikku infot ning kasutada seda argumenteerimisel ja oma arvamuse sõnastamisel. Suur roll on intellektuaalse omandi tähtsustamisel ja autoriõiguste järgimisel. Õpitulemustega eeldatakse, et õpilane koostab eri liiki tekste, väljendab end eri vormides ja stiilides täpselt, asjakohaselt ja väljendusrikkalt, rakendades õigekeelsusalasid teadmisi ja oskusi ning tänapäeva vene keele leksikaalseid norme. Kursuse õppesisu õpetab mõistma ja koostama eri tüüpi ja eri liiki kirjalikke tekste, arendab oskust analüüsida tekstide sisu ja ülesehitust, hinnata neid kriitiliselt, sh ära tunda valeinfot, koostada etapiviisilise kirjutamisprotsessi käigus ise eri liiki tekste, kasutades neile iseloomulikke väljendusvahendeid ja järgides üldisi õigekeelsusnorme. Õppesisu fookuses on meedia- ja tarbetekstid, mida õpilane elulistes situatsioonides kõige sagedamini kohtub.

Kursuse „**Praktiline vene keel**“ kaudu edendatakse üldist kirjakuultuuri, korratakse, parandatakse ja kinnistatakse õigekeelsus- ja kirjakeeleoskust, sealhulgas ortograafiat ja interpunktsiooni. Kursuse õppesisus pööratakse tähelepanu õigekeelsuse praktikatele, ortograafia ja interpunktsiooni kordamisele ning sõnavara rikastamisele. Harjutatakse vajaliku ortograafia- ja interpunktsiooniteabe saamiseks kasutama sõnastikke, raamatukogu katalooge ning interneti. Praktiline vene keele oskus tähendab kirjakeele valdamist, seepärast edendatakse tekstide vastuvõtu ja loomise oskusi. Oluline on leida suhtlusolukorrale sobiv ja vestluspartnerit arvestav toon ja stiil, osata suhtlust või teemat alustada, arendada ja tõrjuda. Tähtis on eristada meediakanalites faktiinfot ja arvamust, olla valmis esitama täpsustavaid küsimusi ja vastuväiteid. Kuulamisoskuse arendamise eesmärk on mõista suhtlussituatsiooni ja vestluspartnerit.

1.2.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) mõistab vene keele kui emakeele rolli individuaalse identiteedi kujundamisel, lähtudes funktsionaalsetest, eetilistest ja esteetilisest kaalutlustest;
- 2) väljendab ennast nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normide järgi, kasutab keeleallikaid;
- 3) analüüsib ja hindab kriitiliselt erinevaid tekste ning tunneb tekstide mõjutusvahendeid, kasutab sihipäraselt ja eetiliselt teabeallikaid;
- 4) teab tekstide ülesehituse põhimõtteid ja iseärasusi, loob ning analüüsib eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste;
- 5) mõistab keele tähendust ühiskonnas, tajub keele ajaloolist kujunemist, väärtustab keeleoskust;
- 6) arendab lugedes oma keeleoskust.

1.2.3. Kursuste õpitulemused ja õppesisu

I kursus „Keel, ühiskond ja kultuur“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) väärtustab vene keelt, tunneb selle eripära, teab vene kirjakeele kujunemislugu;
- 2) analüüsib keele rolli, funktsioone ja tähendust ühiskonnas ning suhtluses;
- 3) märkab ja analüüsib vene keele muutuste olemust ja arendamise peamisi suundi;
- 4) jälgib suulise ja kirjaliku keele norme ning etiketti;
- 5) teadvustab allkeelte ja keele varieerumise olemust;
- 6) kasutab eesmärgistatult eri keeleallikaid ja teabekeskondi.

Õppesisu

Keel ja ühiskond, keel ja isiksus. Emakeel ja identiteet. Riigikeel. Võõrkeel. Keele ja mõtlemise seos. Keelekasutuse valdkonnad ning sotsiaalsete rühmade erikeeled. Keelekasutuse ealised ja soolised erinevused. Verbaalsed ja mitteverbaalsed suhtlusvahendid. Keele funktsioonid. Keel kui vaimsete väärtuste väljendaja ning kultuuri kandja. Keel kui märgisüsteem. Maailma keeled. Keelkonnad ja keelerühmad. Rahvuskeel. Elav ja surnud keel. Loomulikud ja tehiskeeled. Euroopa Liidu ja ÜRO töökeeled. Keelte teke ja kujunemine. Kirja tekkimine. Tähestik. Slaavi kiri. Kirill ja Mefodi kui slaavi tähestiku loojad. Keel ja kõne. Suuline ja kirjalik kõne. Sõnaraamatute, entsüklopeediate, meedia- ja tarbetekstide keel. Keelte ja kultuuride vastastikused mõjud. Vene keel Eestis. Muutused tänapäeva vene keeles.

II kursus „Meedia ja mõjutamine“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) tunneb tänapäevast teabekeskonda ja selle arengut kujundavaid protsesse, selgitab kommunikatsiooni olemust ja toimumise tingimusi;
- 2) leiab meediatekstist argumendid ja põhilised mõjutamisvõtted, selgitab teksti autori eesmäärke ning motiive;
- 3) eristab fakti arvamusest ja usaldusväärset infot küsitavast, kontrollib infoühiku sisu tõesust, sealhulgas tõlgitud info tähendusvälja muutumist;
- 4) analüüsib kriitiliselt reklaami ning arutleb reklaami ja mainekujunduse teemadel;
- 5) tunneb meediakanaleid, analüüsib nende erijooni, iseloomustab erinevaid meediažanre;
- 6) analüüsib vahetu ja vahendatud kommunikatsiooni erinevusi ja osalejate taotlusi;
- 7) hindab kriitiliselt meediamanipulatsioone, tunneb ära propaganda, libauudised ja müüdilooe;
- 8) väljendab oma seisukohta loetu, kuuldu ja nähtu kohta ning valib selleks sobivad keelevahendid;
- 9) analüüsib kriitiliselt oma meediakäitumist, sh sotsiaalmeedias, ja kohandab seda vastavalt olukorrale;
- 10) leiab viiteid ja vihjeid teistele tekstidele, tõlgendab teksti, eristab privaatset ja avalikku informatsiooni.

Õppesisu

Kommunikatsioon, kommunikatsioonimudel, kommunikatsiooni toimumise tingimused. Infoühiskond, selle iseloomulikud jooned. Meediaetika. Meedia kui diskursuse kujundaja. Eri tüüpi meediatekstide vastuvõtu eripära. Verbaalse teksti taju heli ja pildi kontekstis.

Meediatekstide usaldusväärsus. Verbaalne ja visuaalne mõjutamine. Tunde- ja faktipõhised argumendid. Keeleline manipulatsioon. Autoripositsioon, infoallikad ja nende usaldusväärsus. Kriitiline ja teadlik lugemine. Fakti ja arvamuse eristamine. Sotsiaalsete tunnuste ja müütide konstrueerimine meediatekstis. Reklaam (kommertsreklaam, poliitreklaam, sotsiaalreklaam). Reklaami sihtrühmad ja kanalid. Reklaam mainekujundusvahendina. Erandlik keelekasutus, tähelepanu äratamise võtted. Reklaami varjatud sõnum. Reklaam ja seadused. Olulisemad meediažanrid: uudis, reportaaž, intervjuu, arvamus, arvustus. Kvaliteet- ja meelelahutusajakirjanduse erinevused. Lühiülevaade meedia ajaloost. Meediakanalid: raadio, televisioon, uudiste portaalid, sotsiaalvõrgustikud. Muutused uue meedia ajastul, sotsiaalmeedia. Meediatekstide kriitiline ja teadlik lugemine.

III kursus „Tekst ja stiil“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) analüüsib ja võrdleb erinevaid keelekasutuse valdkondi ning eesmärgi;
- 2) arvestab suhtlemisel partneriga, argumenteerib oma seisukohti, esitab näiteid;
- 3) väljendab oma mõtteid ja tundeid, arvestab suhtlussituatsiooni ja -eesmärgi, järgib stiili- ja etiketinorme;
- 4) arvestab ja analüüsib tekstide stiiliomadusi, eristab stiililt erinevaid tekste nende keeletunnuste alusel;
- 5) tunneb tekstis ära keelilise mõjutamise viise ja vahendeid, hindab teabetekstidest leitud teavet kriitiliselt, kasutab seda sihipäraselt;
- 6) analüüsib teksti eesmärgi, sisu, kasutuskonteksti, ülesehitust, grammatikat, sõnavara ja stiili;
- 7) korrigeerib ja redigeerib oma teksti, kasutab otstarbekalt keeleallikaid ja teabekeskondi, teeb teadlikke keelevalikuid;
- 8) loob alustekstide põhjal uusi tekste, refereerib ja tsiteerib ning kasutab viitamissüsteeme, väldib plagiaati;
- 9) rakendab omandatud sõnavara kõnes ja kirjalikus tekstiloomes.

Õppesisu

Stiil ja stilistika. Keele erinevad kasutusvaldkonnad: argi-, ilukirjandus-, teadus- ja tarbekeel. Stiilivärving ja -viga. Keele eri kasutusvaldkondade tüüpilised stiilivead. Teksti kommunikatiivne funktsioon. Suhtlussituatsioon. Keeleline mõjutamine. Suhtlemine internetis. Individuaalne stiil. Funktsionaalstiilid. Tekstide kasutusvaldkonnad. Tarbetekstid, nende keelelised erijooned. Teadustekstid, nende keelelised erijooned. Publitsistikatekstid, nende keelelised erijooned. Kõnekeel ja selle keelelised erijooned. Ilukirjandustekstid ja nende väljendusvahendid. Tekstide võrdlev ja kriitiline analüüs: eesmärgid, kasutuskontekst, grammatilised erijooned, sõnavara, stiil. Keelevalikud veebisuhtluses. Teksti vormilised ja keelelised tunnused. Teksti sidusus. Leksikaalsed ja grammatilised sidususvahendid. Teksti sisu terviklikkus. Uurimistöö. Uurimiseesmärgi sõnastamine, uurimismaterjali kirjeldamine ja usaldusväärsus. Uurimuse struktuur. Allikate refereerimine ja tsiteerimine. Lause- ja lõiguviited, viitekirje. Võrdlemine, analüüsimine, üldistamine ja järeldamine uurimistöös. Mitteverbaalsed teabedastusvahendid kirjalikus tekstis: illustratsioonid, graafikud, skeemid, fotod, emotikonid jt. Oma sõnavara rikastamise võimalused. Keele kujundlikkus ja loov keelekasutus.

IV kursus „Suuliste tekstide vastuvõtt ja loomine“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teadvustab vene keele rolli suhtlemisel erinevate partneritega;
- 2) koostab eri allikatest pärineva info põhjal suulise kokkuvõtte või teeb ettekande;
- 3) edastab oma tundeid, mõtteid ja hinnanguid nii isiklikus, avalikus kui ka ametlikus suhtluses;
- 4) kuulab avalikku esinemist, hindab seda kriitiliselt, esitab ettekandjale küsimusi;
- 5) loob suulisi tekste vastavalt suhtluseesmärgile ja -olukorrale;
- 6) argumenteerib veenvalt ja selgelt ning kaitseb oma seisukohti aruteludes;
- 7) võtab vastu ja loob ise eri stiilis suulisi tekste.

Õppesisu

Suulise kõne üldjooned: erinevus kirjalikust kõnest, suulise kõne omapära, spontaanne ja semispontaanne kõne, suulise kõne situatsioonid ja tüübid, suulise kõne struktuur ja keelelised vahendid. Kõne põhiomadused: sisukus, loogilisus, kohasus, täpsus, puhtus, õigsus, rikkus, ilmekus. Kõne sisukus, informatiivsus. Sõnakasutuse täpsus. Sünonüümid, paronüümid, mitmetähenduslikud sõnad, homonüümid.

Suuline kõnekeel kirjakeele liigina. Dialoog ja selle põhiomadused: spontaansus, eesmärgid (infovahetus, info saamine, palve, hoiatus jne), repliikide pikkus, struktuuri vastavus eesmärkidele, lühendatud laused, kõnekeelele loomulik foneetika ja intonatsioon. Sünonüümid roll kõnekeeles (täendus, stilistika). Kõnekeele etikett.

Suuline ametlik kõne: põhiomadused, aktuaalsed tüübid ja nende eripära vastavalt teksti eesmärgile. Ametlikus kõnes dialoog ja monoloog. Intonatsiooni ja žestide roll. Ametlikus keeles kasutatavad normid ja konstruktsioonid (sh stambid ja sabloonid). Ametlik vestlus, koosolek.

Suuline teaduskõne: erisused, keelelised vahendid, terminoloogia mõiste, informatiivne žanr. Loengu ülesehitus, konspekterimine. Ettekanne: teema, allikad, ülesehitus, esitus. Kriitikakultuur. Ettekande hindamiskriteeriumid. Laensõnade roll teadustekstis ja üldises kõnekultuuris.

Suuline avalik kõne: erisused ja žanrid. Diskussioon, selle eesmärgid ja tüübid. Argumenteerimine. Intervjuu, selle struktuur, küsimuste esitamine. Kõnekultuur: parasiitväljendid ja žargonismid. Oraatorikõne, selle liigid, eesmärgid ja sisu. Kommunikatsiooni ebaõnnestumised.

V kursus „Kirjalike tekstide vastuvõtt ja loomine“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loetleb kirjaliku keelekasutuse erijooni ning väljendab end kirjas korrektselt;
- 2) argumenteerib veenvalt ja selgelt ning kaitseb oma seisukohti kirjalikult;
- 3) hindab kriitiliselt eri allikatest pärinevat infot ja seisukohti, koostab nende põhjal kirjaliku kokkuvõtte;
- 4) toimetab tagasiside põhjal enda koostatud kirjalikke tekste, annab tagasisidet teiste tekstidele;
- 5) iseloomustab erinevaid meedia- ja tarbetekste, kirjutab arvamust ja arvustust;
- 6) analüüsib kriitiliselt reklaami ning arutleb reklaami ja mainekujunduse teemadel;
- 7) omandab peamiste ametlike dokumentide kasutamise ja vormistamise nõuded;
- 8) valdab vene kirjakeelt, järgib õpitud keelereegleid, kasutab elektroonilisi keeleallikaid;
- 9) võtab vastu ja koostab ise eri liiki kirjalikke tekste.

Õppesisu

Kirjalik keel, selle iseloomustus ja erinevus suuliselt kõnest. Tekstitüübid: jutustav, kirjeldav ja arutlev tekst. Tekstiliigid: kirjand ja essee. Arutlev kirjand, selle ülesehitus. Argumentide liigid. Essee kui vaba tekstitüüp. Konspekt ja referaat. Meediatekstitid. Publitsistika. Eri liiki meediatekstide vastuvõtu eripära. Uudis, intervjuu, reportaaž, kolumn, arvustus. Reklaami eesmärgid ja liigid. Kirjalikud meediatekstitid ja nende usaldusväärsus. Verbaalne ja visuaalne mõjutamine. Elektroonilised ja trükiväljaanded. Tarbetekstitid. Avalduse, juhendi, volituse, allkirjastatud töendi ja CV kirjutamine. Ametlik kiri. Ametlikud tekstid elektroonilisel kujul. Tekstide loomine internetis. Internetisuhtluse etikett. Teksti eesmärgi ja vaatenurga mõistmine. Eri liiki kirjalike tekstide väljendusvahendid ja mõjutamisvõtted.

VI kursus „Praktiline vene keel“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) väärtustab kirjaoskust inimese kultuursuse ja haridustaseme näitajana;
- 2) parandab ja kinnistab oma õigekeelsus- ja kirjakeeleoskust;
- 3) loob ja vormistab kirjalikke tekste vastavalt õigekirja- ja grammatikareeglitele;
- 4) kasutab tekstiloomes vajalikke (veebi)sõnastikke;
- 5) loeb erinevaid tekste, arendab oma kirjaoskust ja rikastab sõnavara.

Õppesisu

Ortograafia. Vene ortograafia peamised printsiibid. Täishäälikute õigekiri sõna lihttüves. Täishäälikute õigekiri ж, ч, ш, щ, ц järel eri sõnaliikidesse kuuluvate sõnade lihttüves, sufiksisis ja sõnalõpus. Kaashäälikute õigekiri sõna lihttüves. Nimisõnade, omadussõnade, kesksõnade käändelõppude ja tegusõna pöördelõppude õigekiri. Eesliidete õigekiri. ъ ja ь kasutamine vene sõnades ja laensõnades. Ъ õigekirjutus ж, ч, ш, щ järel eri sõnaliikidesse kuuluvates sõnades. Kokkukirjutamine ja sidekriips eri sõnaliikide puhul ning sõnades komponentidega пол- ja полу-. Sufiksise õigekiri eri sõnaliikides. н ja нн eri sõnaliikides. не kokku- ja lahkukirjutamine eri sõnaliikidega. не ja ни eristamine. Määrsõnade õigekiri. Arvsõnade õigekiri. Tuletatud ees- ja sidesõnade kirjutamise komplitseeritud juhud. Suurtähtede õigekirjutuse rasked juhud.

Interpunktsioon. Vene interpunktsiooni printsiibid. Lauselühendiga lihtlause. Kirjavahemärgid üksikute, korduvate ja paarissidesõnadega koondlauses. Lause kõrvalliikmete kirjavahemärkidega eraldamine (обособление). Kirjavahemärgid täpsustava, selgitava ja täiendava tähendusega lauseliikmete puhul. Kirjavahemärgid kiilsõnade ja kiillausetega ning ütte ja hüüdsõnadega lausetes. Võrdlustarindid. Tarindid sidesõnaga как. Kirjavahemärgid rind-, põim- ja sidesõnata lauses. Jutumärgid ja teise isiku kõne: tsiteerimisviisid, kirjavahemärgid teise isiku sõnu ning dialoogi edastades. Epigraafi vormistamine. Süstemaatiline sõnavaraarendus (nt harvem esinevad sõnad, sõnamoodustus). Sõnavara täiendamine, kinnistamine ja praktiline kasutamine.

1.3. Kirjandus

1.3.1. Õppeaine kirjeldus

Kirjandus on gümnaasiumis üks keskseid kultuuri- ja kunstiaineid, milles õpilane kujundab oma esteetilisi hoiakuid ja eetilisi tõekspidamisi, rikastab suhtluskultuuri ja väljendusoskust, teadvustab kultuuri eripära ja mitmekesisust ning mõtestab ühiskonna- ja kultuurinähtusi sügavamalt. Kirjandus kui õppeaine suunab õpilast mõistma ja väärtustama nii varasema kui ka praeguse aja kultuuri ning panustama ka ise kultuuri tarbimisse ja loomisse.

Gümnaasiumi kirjandusõpetuses toetub õpilane põhikooli kirjandustundides omandatule. Lugemis- ja tekstitoimingud on jätkuvalt kirjandusõpetuse loomulik ja vajalik alus, sest kirjandust saab õppida vaid lugedes. Teoseid käsitledes keskendutakse lugeja kaasaloovale rollile, tõstetakse esile tema seisukohti ja hinnanguid, rõhutatakse tekstiga suhtlemise tunnetuslikku ja kogemuslikku külge. Lugeja vastuvõtuvõimet arendades, eri žanris tervikteoseid ja tekstikatkendeid analüüsides ning tõlgendades õpib õpilane tajuma elulisi olukordi ja taustu, lahkama aktuaalseid teemasid ja probleeme ning märkama vaatepunktide erinevust arvamuste ja hoiakute kujunemisel. Lugeja vaatepunkti rõhutavat teosekäsitlust täiendab kirjandusteadusliku sihiseadega tekstikeskne lähenemisviis, kus metakeele kaudu keskendutakse teose sisemiste seaduspärasuste avastamisele. Kuna sõnakunstiteos põhineb kujundikeelel, siis omandab õpilane lugedes oskuse hinnata ja mõista ilukirjanduse poeetikat selle mõttelis-tundelises ühtsuses ja mitmetähenduslikkuses.

Diakroonilise, s.o kirjandusloolise käsitluse kõrval on eelistatum sünkrooniline, s.o voolule, žanrile ja teemale keskenduv käsitlus, või ka lähenemisviis, kus tekstikeskselt analüüsilt liigutakse tekstivälise taustade, ülevaadete ja seosteni. Tekstivälise konteksti uurides mõistab õpilane mitmesuguste keele-, ajaloo- ja kultuuriteadmiste olulisust teose kui terviku mõistmisel. Kultuuriloolise tausta kujundamisel märkab õpilane seoseid teiste õppeainetega, nagu ajaloo, inimese- ja ühiskonnaõpetuse, geograafia, muusika, kunsti ja filosoofiaga ning väärtustab kirjandust kultuuriruumi olulise osana.

Õppeaine põhisisu on kirjandusteoste lugemine ja käsitlemine, mis arendab esteetilist tunnetust, ent soodustab ka rahvuskultuurilise teadvuse ja eneseteadvuse arengut. Erilist tähelepanu pööratakse ilukirjandusteose kui terviku mõistmisele ning teksti analüüsile ja tõlgendamisele eri vaatepunktidest. Kirjandus võimaldab õpilasel teadvustada oma mina ja ainulaadsust muutuvmas maailmas ning soodustab elueesmärkide teadlikku valikut. Kirjanduse käsitlemine gümnaasiumis on suunatud eelkõige sellele, et arendada lugejateadvust ning isiksuslikku – vastutavat ja emotsionaalset suhet kirjandusega.

Kohustuslikud kirjanduskursused nende soovituslikus järjekorras – „Pärimus ja kirjandus“, „Identiteet ja eesti kirjandus“, „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses“ I, „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses“ II, „Kirjandus ja ühiskond“ – võtavad arvesse õpilase abstraktse mõtlemise võimet, selle arengut ja lugemuse suurenemist. Kursused pakuvad ainesiseseid ja -väliseid lõiminguvõimalusi, nende järgnevus eeldab ja kasutab varem õpitut. Kursuse sees võib õppesisu järjekorda vajaduse korral muuta, lõhkumata seejuures selle sisulist tervikut ja vertikaalset ainelooikat. Kirjandusteoste võrdlev käsitlus, sh eesti ja maailmakirjanduse kõrvutamine on soovituslik lähenemisviis, mis võimaldab esile tuua teostevahelisi haakumisi ja põrkumisi näiteks voolu, stiili, žanri, teema, sündmustiku, karakterikujutuse või mis tahes muul tasandil.

Kursuse „Pärimus ja kirjandus“ kaudu mõistab õpilane kirjanduse mütoloogilisi ja pärimuslikke juuri, kultuuri järjepidevust iidsetest aegadest tänaseni ning iseenda seotust selle lõputult jätkuva ahelaga. Pärimus on kogu kultuuri alus ja ühel ajal nii maailmapildi looja kui ka säilitaja. Õpilane teadvustab pärimusel põhinevat ilukirjandust lugedes, kui suurel määral tugineb kogu kultuur arhetüüpidele ja müütilistele motiividele. Kursuse käigus teadvustab õpilane tänapäeva kirjanduse seoseid näiteks antiikmütide ja eestlaste mütoloogilise maailmapildiga. Euroopa kultuuri mõistmiseks on möödapääsmatu tunda ka piiblilugusid, mis väärivad praeguses maailmas rohkem teadvustamist.

Kursus „Identiteet ja eesti kirjandus“ keskendub identiteediloomele, eeskätt sotsiaalse, rahvusliku ja kultuurilise identiteedi kujutamisele eesti kirjanduse näitel. Kursus aitab õpilasel mõista kirjanduse rolli identiteetide peegeldaja ja kujundajana, ühtlasi näidata, kuidas identiteetid ajas ja ruumis dünaamilise ja dialoogilise protsessi käigus muutuvad, samastumist ja eristumist võimaldavad. Kursuse fookuses on rahvusliku identiteediga – eeskätt eestlusega – seotud teemad ja probleemid nii ajaloo kui ka tänapäeva vaatenurgast. Laiemalt käsitletakse mitmesuguseid rahvuskultuurilisi identiteete, mille tuumväärtused avanevad kirjanduslike narratiivide (lugude) ja kujundite (sümbolite) kaudu. Teoste valik suunab õpilast lugema Eestiautorite loomingut ja väärtustama seda kui rahvuskultuurilist identiteeti vahendavat lugemisvara.

Kursuste „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses“ I–II käigus saab õpilane ettekujutuse maailmakultuuri kui terviku arengust, mis avaldub paljude Euroopa rahvuskirjanduste mitmekesisuses. Esimene kursus hõlmab ajavahemikku antiigist romantismini ja teine realismist postmodernismini.

Kursused toetavad õpilase kultuuriteadvuse ja süsteemsemate kirjandusteadmiste kujunemist. Erinevalt teistest gümnaasiumi kirjanduskursustest on kirjandusloo kursused üles ehitatud kronoloogilisel põhimõttel, mis ei tähenda seda, et võrdse põhjalikkusega peaks käsitlema kõiki ajastuid. Nagu teistegi kirjanduskursuste puhul jääb õpetajale vabadus valida, millistele teostele, žanritele, vooludele ja ajastutele rohkem keskenduda. Kursused arendavad oskust mõista kirjandusteost mingi ajastu, voolu või žanri kontekstis. Oluliseks oskuseks on märgata tunnuseid, poetilisi väljendusvahendeid ja leida infot, mille alusel tekste analüüsida ja tõlgendada.

Kursustel õpitu aitab näha põhjuslikke seoseid ajaloolise kultuurisituatsiooni ja sellel ajal sündinud loomingu vahel. Õpilasel on kergem mõista kirjandusvoolude tekkepõhjust, erinevusi ja arengut, kui need on esitatud kronoloogilises järgnevuses ja võimaldavad omavahelist võrdlemist. Teoste käsitlemine kirjandusloolises järgnevuses võimaldab õpilasel paremini tajuda kirjandust protsessina, mitte üksikute kirjandusteoste jadana. Ajaloolisi kirjandusžanre tänapäevaste näidetega kõrvutades saab leida põnevaid seoseid.

Kursus „Kirjandus ja ühiskond“ võimaldab õpilasel kirjanduse kaudu paremini mõista ümbritsevat maailma, inimese ja ühiskonna suhteid, aga ka kirjanduse laiemat ühiskondlikku tähendust ja olulisust maailmas toimuvate muutuste märkamisel, teadvustamisel, mõtestamisel ja kujundamisel. Kursus, mis hõlmab olulisi kirjandus- ja mõttevoole ning ühiskonna ja kultuuriga seotud praktikaid, põhineb peamiselt 20. ja 21. sajandi kirjandusel, sest ühiskondlikud muutused on olnud neil ajajärkudel kõige suuremad ning nende tähtsus murranguline. Kursus võimaldab kirjanduse kaudu analüüsida nii mineviku kui ka tänapäeva ühiskonna probleeme. Kursus ei eelda kronoloogilist lähenemist, vaid võimaldab rakendada kontsentrilist teemaõpet ning eesti ja maailmakirjanduse võrdlevat käsitlemist.

Igal kursusel loeb õpilane läbi kolm kuni neli tervikteost, võimekamad õpilased rohkem. Lugemisvara valikul arvestatakse eesti ja maailmakirjanduse, klassikalise ja tänapäeva kirjanduse ning eri žanre esindavate luule-, proosa- ja draamateoste tasakaalustatud proportsioone ning nais- ja meesautorite esindatust. Kohustuslike tervikteoste valiku teebõpetaja, arvestades nii kooli eripära kui ka õpilaste huvisid ja võimeid. Valitud lugemistekstid võimaldavad käsitleda kursuste õppesisu ja saavutada õpitulemused ning toetavad üld- ja valdkonnapädevuste kujundamist. Ülejäänud autorite loomingut tutvustatakse kas ülevaatlikult või lühemaid tekstinäiteid käsitledes. Eesti keelest erineva emakeelega õpilastel on soovitatav lugeda kirjandusteoseid nende kodukeelt esindava maa kirjandusest.

Gümnaasiumi kirjandusõpetuses innustatakse õpilast lugema suuremat vaimset pingutust nõudvaid tekste, mis aitavad arendada tema lugejaoskusi, rikastada mõttemaailma, avardada tunnetusvälja ja kujundada kirjanduslikku maitsemeelt. Lugemisvõimeid arendades ja väärtkirjandust (sh tüvitekste ja klassikateoseid) tundma õppides eristab õpilane kirjandusvoole ja -žanre, omandab nende analüüsiks vajaliku mõistevaramu ning suudab käsitletud teosed paigutada ajastunähtuste ja mõttevoolude konteksti. Kirjandusmõistete tundmine on omakorda vajalik selleks, et tekste analüüsida ja kirjandusruumis orienteeruda.

Selleks et hoida kultuuri järjepidevust ning kujundada põlvkondlikku ja rahvuslikku ühisteadvust, on gümnaasiumis oluline lugeda ja ühiselt käsitleda eesti kirjanduse klassikuid ja tüvitekste, teiste hulgas A. H. Tammsaare „Tõde ja õigust“ (I osa), A. Gailiti ja J. Krossi loomingut, katkendeid F. R. Kreutzwaldi „Kalevipojast“, samuti B. Alveri, P.-E. Rummo, J. Kaplinski, J. Viidingu ja D. Kareva luulet.

Erinevate kirjanduskursuste lugemisvara interpreteerides mõistab õpilane kirjanduse rolli inimese, rahvuse ja ühiskonna arengu peegeldajana ning väärtustab lugemist elukestva eneseharimisviisina. Lugemiskogemust jagades harjub õpilane väärtustama seda kui vaimset naudingut ja rahuldust pakkuvat suhtlustava. Õpilane leiab endale huvipakkuvat lugemisvara, kasutades erinevaid otsinguvõimalusi (e-kataloogid, lugemisblogid, foorumid, taskuhäälingud), tunneb kirjandusteose vastuvõtu spetsiifika sõltuvust raamatu tehnoloogilisest vormist (trüki-, audio- ja e-raamat) ja valib endale sobiva.

Kirjandustundides tegeldakse ka aime- ja teadustekstidega (nt esseed, arvustused, uurimused), mis on seotud eelkõige kirjanduse ning kirjanike ja teiste kultuurilooliselt tähenduslike isikutega. Kirjanduskriitiliste ja -looliste tekstide kaudu avatakse kirjanikke mõjutanud asjaolusid ning tekitatakse huvi inimese isiksusliku arengu ja kultuuriloo vastu, ühtlasi õpitakse kriitika toel tundma teose kirjanduslikku ja ajaloolist konteksti ning mõistma sügavamalt teose poeetilist aegruumi.

Kirjandusõpetuse oluline osa on mitmekülgne tekstilooime, sh eri tüüpi (nt arutlus, kirjeldus) ning žanri tekstide kirjutamine (nt kiri, kõne, essee, dialoog). Lugemiskogemuse jagamine, oma mõtete ja tunnete verbaalne väljendamine loob eelduse isiklikumaks suhteks kirjandusega ja kogu õppeprotsessiga ning pakub õpilasele võimaluse olla isikupärane ja loov. Loominguline eneseväljendus kirjanduse õppimisel hõlmab suhtlemist ka veebikeskkondades, info hankimist ja kriitilist hindamist, digitaalse sisu loomist (nt esitlus, veebiartikkel, lühifilm), selle muutmist ja taasesitamist.

Kirjandusõpetuse kaudu suunatakse õpilast mõistma kunstiilide vahelisi seoseid, avastama viise, kuidas kirjanduslikke süžeesid, karaktereid, teemasid ja motiive kasutatakse ning teatris, filmis, muusikas ja kujutatavas kunstis edasi arendatakse. Kirjandus lõimub eeskätt

keeleõpetusega, aga ka kõikide teiste õppeainetega ning toetab õppesisu ja õpitulemuste kaudu õppekava üld- ja valdkonnapädevuste kujundamist ning läbivate teemade käsitlemist. Kirjandusõpetuse õpitulemuste saavutamist toetavad kirjandusteostel põhinevad mängufilmid ja kirjanike elulugudest ajendatud dokumentaalfilmid, samuti kirjandusteemalised audio- ja videomaterjalid veebikeskkondades, sh raadio- ja telesaated.

Kirjandustundide õpetegevused on mitmekesised, nende kaudu arendatakse erinevaid oskusi, kus õpilane arutleb, analüüsib, seostab ja võrdleb, rakendab teadmisi ja oskusi praktikas, mõtleb ja tegutseb loovalt. Kirjandusõpetust toetavad erinevad õppevormid (nt uurimuslik, projekt- ja reisiõpe) ja -tegevused (nt õppekäik teatrisse, muuseumisse ja raamatukokku, kohtumised kirjanike ja tõlkijatega, osavõtt olümpiaadidest ja konkurssidest, teemapäevade korraldamine). Õpitulemustes pööratakse tähelepanu kirjanduse multifunktsionaalsusele ning kirjandusliku suhtluse mitmesuunalisusele.

1.3.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) mõistab kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist, rahvus- ja maailmakultuurilist tähtsust ning selle rolli individuaalse ja kollektiivse identiteedi kujundamisel;
- 2) arendab ja rakendab oma loovvõimeid, koostab eri laadis ja žanris tekste, väljendab ennast nii suuliselt kui ka kirjalikult, lähtudes eesmärgist, situatsioonist ja kontekstist;
- 3) tunneb mitmekülgsemalt ja sügavamalt kirjandusteose poeetikat, tekstianalüüsi ja -tõlgenduse eri võimalusi, avab kirjanduse põhiliikide suhteid ja vorme;
- 4) mõistab kirjanduskeele kujundlikkust selle mitmetähenduslikkuses, kujundab kirjanduse kaudu oma esteetilisi ja eetilisi hoiakuid, seostab kirjandust teiste kunstiliikide ja eluvaldkondadega;
- 5) loeb eri laadis ja žanris eesti ja maailmakirjandusteoseid, analüüsib ja tõlgendab neid eri vaatenurkadest, näeb kirjandustekstide kaudu maailma ja iseenda mõistmise võimalusi.

1.3.3. Kursuste õpitulemused ja õppesisu

I kursus „Pärimus ja kirjandus“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loeb läbi vähemalt kolm tervikteost, ilukirjandusteoste katkendeid ja kursuse sisuga seotud teabetekste;
- 2) analüüsib ja tõlgendab loetud tekste nii suuliselt kui ka kirjalikult ühisarutelus ja individuaalselt, jagab oma lugemiskogemusi;
- 3) mõtestab pärandkultuuri olemust, funktsioone, väljendusvõimalusi ja tähendust tänapäeva kultuuris ja ühiskonnas ning iseenda kogemuse põhjal;
- 4) nimetab müütide ja arhetüüpsete tegelastega seotud narratiive ning arhetüüpseid müüdimotiive, leiab neid käsitletavatest ilukirjandusteostest;
- 5) analüüsib kirjandusteose teemat, süžeed, tegelasi ja ideestikku nii müüdimotiividest kui ka eetilistest ning esteetilisest väärtustest lähtuvalt;
- 6) kirjeldab eesti rahvuseepose sünnilugu ja sisu, kultuuri- ja rahvusloolist tähtsust, nimetab eepose arhetüüpseid tegelasi, teemasid ja motiive ning analüüsib nende kasutamist teiste autorite loomingus;
- 7) analüüsib ja hindab luule-, proosa- ja draamateoste poeetikat, väljendusvahendite mitmekesisust ja tähendust;

8) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Õppesisu

Pärimus ja folkloor. Pärandi funktsioonid ühiskonnas. Pärimuse kogemine, kogumine ja säilitamine. Rahvaluule olemus, põhiliigid ja žanrid. Folkloor internetis ja avalikus ruumis. Müüdid tänapäeva kultuuris ja ühiskonnas. Intertekstuaalsus. Argimütoloogia. Muinasjutt kirjanduses (nt Paul-Eerik Rummo „Tuhkatriinumäng“, Jaan Kaplinski „Kaks päikest“, Maurice Maeterlinck „Sinilind“, Joanne Harris „Ruunimärgid“, Neil Gaiman „Coraline“, Dino Buzzati „Koer, kes oli näinud jumalat“, Paulo Coelho „Alkeemik“, Antoine de Saint-Exupéry „Väike prints“).

Müüdi olemus ja liigid. Müütiline aeg ja ruum. Eri rahvaste loomis- ja hävingumüüte. Antiikmüüdid ja Homerose eeposed Euroopa kirjanduse lätena. Sophoklese „Kuningas Oidipus“. Antiikmüütide tõlgendused (nt Oscar Wilde „Dorian Gray portree“, Bernard Shaw „Pygmalion“, Margaret Atwood „Penelopeia“, Jeanette Winterson „Taak“, Alexander McCall Smith „Unenägude Angus“, Viktor Pelevin „Õuduse kiiver“, Maurice Druon „Zeusi mälestused“, Gert Helbemäe „Ohvrilaev“, Jaan Kaplinski „Achilles“, Mati Unt „Vend Antigone, ema Oidipus“). Arhetüüpsed müüdimotiivid. Arhetüüpsed tegelasi müütidest (nt Odysseus, Achilleus, Narkissos, Pygmalion, Sisypfos, Oidipus). Antiikmüüdid teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film, teater jm).

Piibel kui Euroopa kultuuri tüvitekst. Piiblilood ja nende tõlgendused (nt „Aadama mäng“, Dante Alighieri „Jumalik komöödia“, Mihhail Bulgakov „Meister ja Margarita“, Hermann Hesse „Eurooplane“, Anton Hansen Tammsaare „Juudit“, Ain Kalmus „Juudas“, Friedebert Tuglas „Poet ja idioot“). Piiblimotiivid luules (nt Johann Wolfgang Goethe, Marie Under, Betti Alver, Ernst Enno, Karl Ristikivi, Uku Masing, Doris Kareva). Vana ja uue testamendi tegelasi. Piiblilood teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film, teater, arhitektuur jm).

Arhetüüp kirjanduses. Arhetüüpsed teemad, süžeed ja rändmotiivid. Kirjandusteoste arhetüüpsed tegelasi (nt Miguel de Cervantes „Don Quijote“, Molière „Don Juan“, William Shakespeare „Hamlet“, Johann Wolfgang Goethe „Faust“, Bram Stoker „Dracula“, August Gailit „Toomas Nipernaadi“). Arhetüüpsed lood teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film, teater, arhitektuur jm).

Eepos. Keskaegsed kangelaseeposed. Kangelase arhetüüp. Islandi eepika. Iiri saagad. Põhjamaade müüte. Villy Sørensen „Ragnarok. Jumalate lugu“. Rahvuseeposed (nt Elias Lönnrot „Kalevala“). „Kalevipoeg“ kui tüvitekst. Rahvuseepose sünnilugu, tegelased ja motiivistik. „Kalevipoja“ tegelaskujud ja motiivid kirjanduses (nt Kalju Lepik, Kalev Kesküla, Olavi Ruitlane, Contra, Kivisildnik, Friedebert Tuglas, Enn Vetemaa, Kerttu Rakke, Kristian Kirsfeldt), teistes kultuurivaldkondades (nt koomiks, kujutav kunst, muusika, teater) ja avalikus ruumis (nt reklaam, meemid, poliitika, tänavakunst).

Eestlaste mütoloogiline maailmapilt (nt Friedrich Robert Faehmann, Matthias Johann Eisen, Lennart Meri, Hasso Krull, Valdur Mikita). Mütoloogilised narratiivid ja tegelased eesti folklooris ja kirjanduses (nt August Kitzberg „Libahunt“, Aino Kallas „Hundimõrsja“, Anton Hansen Tammsaare „Põrgupõhja uus Vanapagan“, Andrus Kivirähk „Rehepapp“, Friedebert Tuglas „Maailma lõpus“, Hasso Krull „Kui kivid olid veel pehmed“). Müütilisi tegelasi (nt vanapagan, libahunt, kratt, hiidnaine). Paroodia: rahvusmütoloogia kõverpeeglis (nt Andrus Kivirähk „Mees, kes teadis ussisõnu“, Indrek Hargla „French ja Koulu“). Eesti mütoloogiline maailmapilt teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film, teater jm).

Mütoloogiline mõõde eri žanrites. Maagiline realism (nt Gabriel García Márquez „Kadunud aja meri“, Jorge Luis Borges novellet, Ben Okri „Jumalaid hämmastades“, Haruki Murakami „Elevant haihtub“, Leslye Walton „Ava Lavenderi iseäralikud ja kaunid kannatused“, Patrick Süskind „Parfüüm“; Mehis Heinsaare, Andrus Kivirähki, Edvin Aedma novellet).

Moondumismüüdid (nt Franz Kafka „Metamorfoos”). Õuduskirjandus (nt Edgar Allan Poe, Howard P. Lovecraft, Stephen King, Herta Laipaik, Indrek Hargla). Lüüriline luule (nt Hanneleele Kaldmaa, Joosep Vesselov).

Mõisted: allusioon, arhetüüp, eepos, folkloor, intertekstuaalsus, maagiline realism, mütoloogia, müüt, paroodia, pärimus, saaga, tüvitekst, õuduskirjandus.

II kursus „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses I“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loeb läbi vähemalt kolm tervikteost, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes, jagab oma lugemiskogemusi;
- 2) selgitab kirjandusperioodide ajalist järgnevust antiikkirjandusest romantismini ning nende seost ajaloo- ja kultuurikontekstiga;
- 3) leiab kirjandusteosest ajastule või voolule iseloomuliku mõtteviisi ja väärtushinnangute kajastusi;
- 4) eristab tekstinäidete põhjal eri žanre ja kujutamiskiivi, võrdleb vähemalt kahe teose sisu, väljenduslaadi ja ülesehitust;
- 5) kommenteerib loetud tekstikatkendeid ja tervikteoseid nii suuliselt kui ka kirjalikult, arutleb erinevate seisukohtade, peamiste teemade ja probleemide üle;
- 6) analüüsib ja hindab luule-, proosa- ja draamateoste poeetikat, väljendusvahendite mitmekesisust ja tähendust;
- 7) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Õppesisu

Kirjandusloo peajooni ja põhinähtusi. Kirjandusperioodide ja -voolude kujunemine ning muutumine antiigist kuni romantismini. Žanri olemus, žanrite kujunemine ja muutumine. Kirjandusžanrite vormi- ja sisutunnused. Eepika, lüürika ja draamatika arenguid kirjandusloos. Näiteid erinevatest ajastutest ja vooludest, eesti ja maailmakirjandusest. Kirjanduse seosed ühiskondlike, kultuuriliste ja ajalooliste muutustega.

Draamatika. Tragöödia ja komöödia teke ja areng. Antiiktragöödia, keskaegne liturgiline draama, renessansiaegne draama, *commedia dell'arte*, romantiline draama, psühholoogiline draama (nt Sophokles, William Shakespeare, Molière, Johann Wolfgang Goethe, Friedrich Schiller, Nikolai Gogol, Lydia Koidula).

Lüürika ja lüroepika. Luulevormide ja -žanrite teke ja areng. Ood, hümn, epigramm, valm, ballaad, poem, sonett (nt Aisopos, Sappho, Dante Alighieri, Francesco Petrarca, William Shakespeare, Johann Wolfgang von Goethe, William Blake, Aleksandr Puškin, George Gordon Byron, Sándor Petőfi, Heinrich Heine, Kristjan Jaak Peterson, Lydia Koidula). Luulet eri rahvastelt.

Eepika. Eepos antiigis, keskajal ja romantismis. Novelli teke ja areng (nt Giovanni Boccaccio, Edgar Allan Poe, Guy de Maupassant). Romaani teke ja areng (nt Rabelais, Cervantes). Valgustuskirjandus. Filosoofiline ja satiiriline proosa (nt Voltaire, Daniel Defoe). Valgustuskirjandus Eestis. Romantismi kujunemine ja tunnused. Romantiline romaan (nt Johann Wolfgang von Goethe, Walter Scott, Alexandre Dumas, Emily Jane Brontë, Victor Hugo, Prosper Mérimée). Värssromaan (nt Aleksandr Puškin). Kirjanduslikud väikevormid: miniatuur, aforism (nt Baltasar Gracián).

Mõisted: aforism, ballaad, draama, draamatika, eepika, eepos, epigramm, hümn, jutustus, kirjandusvool, klassitsism, komöödia, luule, lüürika, lüroepika, miniatuur, novell, poem,

proosa, realism, romaan, romantism, rüütliromaan, satiir, sonett, žanr, tragöödia, valm, värssromaan.

III kursus „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses II“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loeb läbi vähemalt kolm tervikteost, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes, jagab oma lugemiskogemusi;
- 2) selgitab kirjandusperioodide ajalist järgnevust realismist kuni 21. sajandi kirjanduseni ning nende seost ajaloo- ja kultuurikontekstiga;
- 3) leiab kirjandusteosest ajastule või voolule iseloomuliku mõtteviisi ja väärtushinnangute kajastusi;
- 4) eristab tekstinaidete põhjal eri žanre ja kujutamiskiive, võrdleb vähemalt kahe teose sisu, väljenduslaadi ja ülesehitust;
- 5) kommenteerib loetud tekstikatkendeid ja tervikteoseid nii suuliselt kui ka kirjalikult, arutleb erinevate seisukohtade, peamiste teemade ja probleemide üle;
- 6) analüüsib ja hindab luule-, proosa- ja draamateoste poeetikat, väljendusvahendite mitmekesisust ja tähendust;
- 7) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Õppesisu

Kirjandusloo peajooni ja põhinähtusi. Kirjandusperioodide ja -voolude kujunemine ning muutumine realismist kuni postmodernismini, 19. sajandi II poolest kuni 21. sajandi alguseni. Kirjandusteose seosed ajastu kultuuri ja ajaloo, kirjandusžanrite vormi- ja sisutunnused. Eesti kirjandus maailmakirjanduse kontekstis.

Realismi kujunemine ja tunnused maailmakirjanduses (nt Charles Dickens, Honoré de Balzac, Gustave Flaubert, Ivan Turgenev, Fjodor Dostojevski, Lev Tolstoi, Anton Tšehhov, Knut Hamsun). Realismi edasiarendused. Naturalism (nt Émile Zola, Guy de Maupassant). Estetism (nt Oscar Wilde). Realismi kujunemine ja eripära eesti kirjanduses (nt Eduard Vilde, August Kitzberg, Juhan Liiv). Realistlik romaan (nt Anton Hansen Tammsaare, August Mälk, Gert Helbemäe, Mats Traat).

Modernistlikud suundumused luules. Sümbolism (nt Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Arthur Rimbaud, Walt Whitman, Emily Elizabeth Dickinson). Uusromantiline sümbolism (nt William Butler Yeats, Aleksandr Blok, Eino Leino). Avangardistlik luule (nt futurism, ekspressionism, dadaism, sürrealism, imajism; nt Vladimir Majakovski, Anna Ahmatova, Joseph Brodsky, Thomas Stearns Eliot, Federico García Lorca, William Carlos Williams, Wallace Stevens, Ezra Pound). Maailmaluule pärast II maailmasõda (nt Pablo Neruda, Wystan Hugh Auden, Philip Larkin, Sylvia Plath, Zbigniew Herbert, Wisława Szymborska). Biitnikud (nt Charles Bukowski).

Eesti luule alates 20. sajandist. Kirjanduslikud liikumised ja rühmitused: Noor-Eesti, Siuru, Tarapita, Arbujad (nt Gustav Suits, Marie Under, Henrik Visnapuu, Betti Alver, Heiti Talvik). Avangardistlik luule (nt sümbolism, ekspressionism, futurism, sürrealism; nt Ernst Enno, Erni Hiir, Johannes Vares-Barbarus, Ilmar Laaban, Andres Ehin). Pagulasluule (nt Bernard Kangro, Kalju Lepik, Ivar Grünthal, Karl Ristikivi). Luuleuundus, kassetipõlvkond ja selle järellaine (nt Jaan Kross, Ain Kaalep, Artur Alliksaar, Paul-Eerik Rummo, Jaan Kaplinski, Hando Runnel, Viivi Luik, Jüri Üdi). Seisakuaja luule (nt Juhan Viiding, Toomas Liiv, Priidu Beier, Doris Kareva, Andres Ehin). Luule siirdeajastul ja sajandivahetusel (nt Indrek Hirv, Hasso Krull,

Kivisildnik, Kalev Kesküla, Elo Viiding, Triin Soomets). Nüüdisluule (nt fs, Jürgen Rooste, Kristiina Ehin, Maarja Kangro, Mart Kangur, Kalju Kruusa, Kristjan Haljak, Sveta Grigorjeva, Carolina Pihelgas, Eda Ahi, Tõnis Vilu).

Modernistliku draama kujunemine ja tunnused. Psühholoogiline draama (nt Henrik Ibsen, Anton Tšehhov, August Strindberg). Sümbolistlik draama (nt Maurice Maeterlinck). Eepiline teater (Berthold Brecht). Absurdidraama (nt Samuel Beckett, Eugène Ionesco). Sotsiaalpsühholoogiline draama (nt Tennessee Williams, Edward Albee, Eugene O'Neill). Draama postmodernismi ajajärgul (nt Harold Pinter, Tom Stoppard). 20. sajandi eesti draama (nt August Kitzberg, Eduard Vilde, Oskar Luts, Anton Hansen Tammsaare, Juhan Smuul, Enn Vetemaa, Jaan Kruusvall, Madis Kõiv, Andrus Kivirähk, Jaan Tätte). Postmodernistlik draama (nt Mati Unt, Urmas Vadi, Siim Nurklik). Dramaturgia nüüdisteatris (nt Merle Karusoo, Tiit Ojasoo ja Ene-Liis Semper, Peeter Jalakas).

Modernistlikud suundumused proosas. Süvapsühholoogiline romaan (nt James Joyce, Virginia Woolf, William Faulkner). Kadunud põlvkond ja sõjaromaan (nt Ernest Hemingway, Erich Maria Remarque, F. Scott Fitzgerald, Aleksandr Solženitsõn). Eksistentsialism (nt Franz Kafka, Albert Camus, Jean-Paul Sartre). Idamaiste usundite mõjud kirjanduses (nt Hermann Hesse, Jerome David Salinger). Biitkirjandus (nt William S. Burroughs „Alasti lõunasöök”, Jack Kerouac „Teel”). Postmodernistlik romaan (nt John Fowles, Kurt Vonnegut, Umberto Eco, Milan Kundera, Vladimir Nabokov, Sergei Dovlatov). Lühiproosa (nt Philip Roth, Jorge Luis Borges, Alice Munro). Eesti proosakirjandus. Kujunemisromaan (nt August Gailit). Ajalooline romaan (nt Jaan Kross, Karl Ristikivi, Mats Traat, Ene Mihkelson, Meelis Friedenthal). Postmodernism eesti proosas (nt Mati Unt, Vaino Vahing, Nikolai Baturin). Novelližanri areng (nt Jaan Oks, Friedebert Tuglas, Peet Vallak, Arvo Valton, Ervin Õunapuu, Mehis Heinsaar, Martin Algus, Mait Vaik). Nüüdisproosa arenguid. Omaeluloolisus (nt Maarja Kangro, Jaan Kaplinski, Tõnu Õnnepalu, Mudlum).

Mõisted:

(I) aforism, ballaad, draama, dramaatika, eepika, eepos, epigramm, hümn, jutustus, kirjandusvool, klassitsism, komöödia, luule, lüürika, lüroepika, miniatuur, novell, poem, proosa, realism, romaan, romantism, rüütliromaan, satiir, sonett, žanr, tragöödia, valm, värssromaan

(II) absurdidraama, ajalooline romaan, avangard, dadaism, eksistentsialism, ekspressionism, estetism, futurism, imažism, impressionism, kassetipõlvkond, kujunemisromaan, modernism, omaelulooline romaan, postmodernism, (süva)psühholoogiline romaan, sümbolism, sürrealism, uusromantism.

IV kursus „Identiteet ja eesti kirjandus“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loeb läbi vähemalt kolm proosa- või draamateost ja ühe luulekogu, vahendab oma lugemis- ja kultuurikogemust nii rühmaaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes;
- 2) analüüsib ja tõlgendab erinevate identiteedivormide kujutamist eri ajajärgude kirjandusteostes, kirjutab loetud teoste tuginedes arutluse;
- 3) kirjeldab ja võrdleb kirjandusteoste tuginedes eestlase kultuurimälu ja väärtusmaailma muutumist eri ajajärgudel;
- 4) arutleb loetud teosele või tekstikatkendile tuginedes ühiskondlike ja kultuuriliste teemade, probleemide ja sündmuste üle ning toob nende kohta tekstist näiteid;
- 5) analüüsib ja tõlgendab loetud proosa- ja draamateoste sisu ja vormivõtete ühtsust: nimetab teema, sõnastab probleemi ja peamõtte, iseloomustab tegevusaega ja -kohta, jutustaja vaatepunkti, tegelassuhteid ja -kõnet, sündmustikku ja kompositsiooni;

6) analüüsib ja mõtestab luuletuste sisu ja vormivõtete ühtsust: nimetab teema ja põhimotiivid, iseloomustab lüürilist aegruumi ja vaatepunkti, seostab kujundiloomet, meetrikat ja stroofikat sisuga, kirjeldab luuletuste meeleolu ning avab nende tähendusi;

7) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Õppesisu

Kirjandus eestlaste rahvusliku identiteedi kujundaja ja peegeldajana. Rahvuslikud narratiivid, sümbol- ja väärtussüsteemid kirjanduses. Läti Henriku kroonika. Eesti kirjanduse ja eestluse teke (nt Kristjan Jaak Peterson, Friedrich Robert Faehlmann). Rahvuslik ärkamisaeg (nt, Lydia Koidula, Friedrich Reinhold Kreutzwald „Kalevipoeg“, Eduard Bornhöhe „Tasuja“). Ärkamisaja sündmuste ja isikute kujutamine kirjanduses (nt Maimu Berg „Seisab üksi mäe peal“, Jaan Kross „Taevakivi“, „Pöördtoolitund“, Madis Kõiv ja Vaino Vahing „Faehlmann“, Loone Ots „Koidula veri“). Vabadussõda ja omariikluse sünd (nt Albert Kivikas „Nimed marmortahvil“, August Gailit „Isade maa“, Peet Vallak „Epp Pillarpardi Punjaba potitehas“).

Eestlase ja eestluse kujutamine kirjanduses. Põlvkondlikud püüdlused ja ideaalid, väärtused ja traditsioonid (nt Noor-Eesti ja Siuru; Eduard Vilde „Mäeküla piimamees“, August Gailit „Toomas Nipernaadi“, Anton Hansen Tammsaare „Tõde ja õigus“ I osa, „Ma armastasin sakslast“, Mats Traat „Tants aurukatla ümber“, Jaan Kross „Wikmani poisid“, „Paigallend“, Emil Tode „Piiririik“, Andrus Kivirähk, „Mees, kes teadis ussisõnu“, Indrek Hargla „French ja Koulu“, Ervin Õunapuu „Eesti gootika“, Mehis Heinsaar „Esimese eestlase jutustus“, Urmas Vadi „Neverland“, Mihkel Mutk „Eesti ümberlõikaja“; Juhan Smuul „Polkovniku lesk“, Jaan Tättle „Ristumine peateega“). Eestlase kuvand luules (nt Juhan Liiv, Karl Ristikivi, Mats Traat, Kalju Lepik, Hando Runnel, Paul-Eerik Rummo, Kivisildnik, fs, Jürgen Rooste, Chalice, Kristiina Ehin).

Mälu- ja traumakirjandus. Teine maailmasõda ja selle järelmõjud, nõukogude okupatsioon (nt Viivi Luik „Seitsmes rahukevad“, Arved Viirlaid „Ristideta hauad“, Jaan Kross „Väike Vipper“ ja „Eesti iseloom“, Heino Kiik „Maria Siberimaal“, Ene Mihkelson „Katkuhaud“, Leelo Tungal „Seltsimees laps“, Lilli Luuk „Kolhoosi miss“, Carolina Pihelgas „Vaadates ööd“, Jaan Kruusvall „Pilvede värvid“). Eestlane paguluses (nt Karl Ristikivi „Hingede öö“, August Gailit „Üle rahutu vee“, Helga Nõu „Tiiger, tiiger“, Valev Uibopuu „Keegi ei kuule meid“). Memuaarid, omaeluloolisus ajaloo taustal (nt Raimond Kaugver „Nelikümmend küünalt“, Jaan Kaplinski „Seesama jõgi“, Andrei Hvastov „Sillamäe passioon“, Viivi Luik „Kuldne kroon“). Trauma- ja haiguskogemus luules (nt Ene Mihkelson, fs, Tõnis Vilu, Carolina Pihelgas).

Kollektiivsete identiteetide kajastusi kirjanduses. Kirjaniku identiteet ja positsioon Eesti ühiskonnas. Sotsialistliku realismi kaanon (nt Juhan Smuuli poeemid). Kuldsed kuuekümnendad ja luuleuuendus (nt Artur Alliksaar, Paul-Eerik Rummo, Jaan Kaplinski, Viivi Luik, Hando Runnel, Jüri Üdi). Murdekeelne kirjandus (nt Mats Traat, Nikolai Baturin, Madis Kõiv, Kauksi Ülle, Aapo Ilves, Merca). Baltisaksa kirjandus (nt Siegfried von Vegesack „Jaschka ja Janne“). Eestivene kirjandus (nt Igor Kotjuh, Andrei Ivanov, P.I. Filimonov, Sveta Grigorjeva). Subkultuurilised identiteedid (nt punk- ja räppluule). Põlvkondlik identiteet ja kirjandusrühmitused (nt etnofuturism ja Hirohall, NAK, Erakkond, ZA/UM, Värske Rõhu põlvkond). Sooline identiteet (nt Elo Viiding, Triin Soomets, Maarja Kangro, Sveta Grigorjeva, Kristiina Ehin, Jim Ashilevi).

Loodus ja keskkond identiteedi kujundajana. Paigaidentiteet minevikus ja tänapäeval, eestlase muutunud elukeskkond (nt Anton Hansen Tammsaare „Tõde ja õigus“, August Mälk „Õitsev meri“, Juhan Smuul „Muhu monoloogid“, Mati Unt „Sügisball“, Tõnu Õnnepalu „Paradiis“, Valdur Mikita „Kukeseene kuulamise kunst“). Looduslüürika (nt Juhan Liiv, Ernst Enno, Villem Grünthal-Ridala, Debora Vaarandi, Carolina Pihelgas, Andrus Kasemaa). Kliimakriisi väljendusi (nt Jaan Kaplinski, Hasso Krull, Maarja Pärtna). Kodupaigakirjandus

(nt oma piirkonna kirjaniku looming). Eestlane võõrsil, reisikiri (nt Viivi Luik „Varjuteater“, Tõnu Õnnepalu „Pariis“, Minu-sarja raamatud).

Mõisted: identiteet, kirjanduskaanon, murdeluule, mälu kirjandus, pagulaskirjandus, punkluule, rahvuskirjandus, reisikiri, räppluule, subkultuur, sümbol, traumakirjandus.

V kursus „Kirjandus ja ühiskond“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loeb läbi vähemalt kolm proosa- või draamateost ja ühe eesti autori luulekogu, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes;
- 2) arutleb kirjanduse ja ühiskonna omavaheliste suhete üle, nimetab kirjandusteose loomet ja vastuvõttu mõjutavaid tegureid ja toob nende kohta näiteid;
- 3) iseloomustab põhjalikumalt vähemalt kahe autori loomingut, määrab nende teoste koha ajastus, voolus või rahvuskirjanduses;
- 4) toob loetud teosele või tekstikatkendile tuginedes näiteid ajastu ja inimese kujutamisest, arutleb teoses käsitletud ühiskondlike probleemide ja väärtuste üle;
- 5) analüüsib kirjandusteost mõne 20. või 21. sajandi mõtte- või kirjandusvoolu kontekstis, leiab tekstist iseloomulikke tunnuseid ja näiteid;
- 6) eristab tekstinäidete põhjal eri žanre ja kujutamiskiivi, võrdleb vähemalt kahe teose sisu, väljenduslaadi ja ülesehitust;
- 7) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Õppesisu

Kirjanduse positsioon ja funktsioon ühiskonnas. Kirjanduslikud institutsioonid. Kirjandusväljaanded (nt Keel ja Kirjandus, Looming, Vikerkaar, Värske Rõhk, Sirp). Kirjandusteadus ja -kriitika. Kirjanduse avaldumine avalikus ruumis ja meedias. Kirjaniku staatus ja selle muutumine. Esseistika kirjanduse rollist ühiskonnas (nt „Kius olla julge“ I ja II). Kirjandussaadet teles ja raadios. Kirjandusfestivalid ja -üritused (Prima Vista, HeadRead, Kirjandustänavafestival, luuleprõmm). Kirjandusauhinnad (Maarja Kangro „Minu auhinnad“).

Kirjandus mõttevoolude mõjuväljas. Psühhoanalüüsi mõju kirjandusele (nt teadvuse vool, sürrealism, nt James Joyce „Ulysses“, Kafka „Protsess“, Virginia Woolf „Tuletorni juurde“, Vaino Vahing „Kaunimad jutud“). Eksistentsialism (nt Jean-Paul Sartre „Kinnine kohus“, Albert Camus „Võõras“ ja „Katk“, Mati Unt „Sügisball“). Absurdidraama ja -teater (nt Samuel Beckett „Godot'd oodates“, Eugène Ionesco „Ninasarvik“). Feminism ja naisvaatepunkt kirjanduses (nt Virginia Woolf „Proua Dalloway“, Doris Lessing „Hea naabri päevik“, Elfriede Jelinek „Klaveriõpetaja“, Liza Marklund „Gömda“, Leida Kibuvits „Rahusõit“, Maarja Kangro ja Lilli Luugi novellid, Eia Uus „Tüdrukune“). Postkolonialistlik mõtteviis kirjanduses (nt Chinua Achebe „Kõik vajub koost“, Hanif Kureishi „Äärelinna Buddha“, Arundhati Roy „Väikeste Asjade Jumal“, Doris Lessing „Imerohi pole müüdav ja teisi jutte“, Anton Hansen Tammsaare „Ma armastasin sakslast“, Emil Tode „Piiririik“, Ene Mihkelson „Katkuhaud“). Ökokriitiline vaade kirjanduses (nt Richard Powers „Ilmapuu“, Hasso Krull „Tänapäeva askees“, Valdur Mikita „Eesti looduse kannatuste aastad“). Postmodernism kirjanduses (nt Mati Unt „Õös on asju“, Kiwa „Kummiliimiallikad“).

Poliitilise tegelikkuse mõju kirjandusele. Kirjandus ja ideoloogia. Kirjandus totalitaarsetes ja demokraatlikes ühiskondades. Autori positsioon ühiskonnas. Nõukogudeaegne kirjandus, sotsialistlik realism (nt Hans Leberecht, Juhan Smuul). Dissidentlus, keelatud ja tõrjutud autorid (nt Anna Ahmatova, Aleksandr Solženitsõn, Leida Kibuvits, Betti Alver, Uku Masing,

Artur Alliksaar, Johnny B. Isotamm). Tsensuuri haare, keelatud raamatud ja käsikirjad (nt Paul-Eerik Rummo „Saatja aadress“). Kirjandusteoste varjatud sõnumid, alltekst. Mälestuslik pagulasproosa ja -luule (nt Arved Viirlaid „Ristideta hauad“, August Mälk „Kodumaata“, Bernard Kangro „Jäälätted“, Karl Ristikivi ja Kalju Lepiku luule). Keelatud teemad, nt rahvuslus (nt Hando Runneli luule), okupatsioon ja küüditamine (nt Jaan Kruusvall „Pilvede värvid“), metsavendlus (nt Ene Mihkelson „Katkuhauad“), religioon (nt Ain Kalmus „Juudas“, Uku Masingu luule). Ajalookirjanduse uued suundumused (nt Sofi Oksanen „Puhastus“, Meelis Friedenthal „Mesilased“, Kai Aareleid „Linnade põletamine“, Ilmar Taska „Pobeda 1946“).

Kirjandus ühiskondlike protsesside peegeldajana. Võimu ja vaimu probleemistik kirjanduses. Inimese valikud ja positsioon poliitiliste muutuste keerises (nt Joseph Brodsky, Anna Ahmatova ja Bertolt Brecht luule; Mihhail Bulgakov „Meister ja Margarita“, Günter Grass „Plekktrum“, Imre Kertész „Saatusetus“, Milan Kundera „Olemise talumatu kergus“, Boriss Pasternak „Doktor Živago“, Viktor Pelevin „Omon Ra“, Vladimir Sorokin „Sinine pekk“, Bernhard Schlink „Ettelugeja“, Arvo Valtoni novellikogud „Kaheksa jaapanlannat“ ja „Mustamäe armastus“, Jaan Kross „Keisri hull“, Viivi Luik „Seitsmes rahukevad“). Satiirilise ja allegoorilise kirjanduse (nt Mihhail Bulgakov „Saatuslikud munad“, Daniil Harms „Ootamatu jooming“, Sergei Dovlatov „Leivatöö“, Timur Vermes „Ta on tagasi“, Enn Vetemaa „Kalevipoja mälestused“, Mihkel Mutt „Hiired tuules“, Andrus Kivirähk „Ivan Orava mälestused“, Tõnis Tootsen „Ahvide pasteed“, Mati Unt „Imperaator Nero eraelu“). (Auto)biograafia ja omaelulooline kirjandus (nt Mari Tarand „Ajapildi sees“, Peeter Sauter „Indigo“, Mihkel Raud „Musta pori näkku“, Jaan Kross „Kallid kaasteelised“, Kristiina Ehin „Paleontoloogi päevaraamat“, Tõnu Õnnepalu romaanid, Mudlum „Mitte ainult minu tädi Ellen“, Andrus Kasemaa luule).

Kirjandus võrgustunud ja üleilmastunud kultuuris. Tänapäeva ühiskonna probleemid kirjanduses (nt võõrandumine ja individualism, tarbimiskultuur, kliimakriis, vaimne tervis, kooli- ja perevägivald, seksuaalne identiteet, nt Lionel Shriver „Me peame rääkima Kevinist“, Chuck Palahniuk „Kakluskubi“, David Mitchell „Pilveatlas“, José Saramago „Pimedus“, Michel Houellebecq „Serotoniin“, Sass Henno, „Mina olin siin“, Kaur Kender „Iseseisvuspäev“, Hasso Krull „Tänapäeva askees“, Tõnis Vilu luule). Transgressiivne kirjandus (nt Charles Bukowski luule, Bret Easton Ellis „Ameerika psühhopaat“, Maarja Kangro „Klaaslaps“). Kirjandus tehnoloogiliste arengute keerises (nt ühismeedia luule, tviteratuur, hüpertekstid, interdistsiplinaarsus, videoluule). Inimese ja tehnoloogia suhted (nt Dan Brown „Inferno“, Kazuo Ishiguro „Klara ja päike“ ja „Ära lase mul minna“). Kirjandus eri meediumides (nt arvutimängud, linnaruum, reklaam, muusika). Ühiskonnakriitiline luule (nt Elo Viiding, Kivisildnik, Triin Soomets, fs, Jürgen Rooste, Kristiina Ehin, Maarja Kangro, Sveta Grigorjeva). Postdramaatiline ja tehnoloogiline teater.

Kirjandus ja tulevikühiskonnad. Utopia ja düstopia (nt Aldous Huxley „Hea uus ilm“, Ray Bradbury „451° Fahrenheit“, George Orwell „1984“, Dave Eggers „Ring“, Suzanne Collins „Näljamängud“, Karl Ristikivi „Imede saar“, Andris Feldmanis „Viimased tuhat aastat“). Postapokalüptiline kirjandus, katastroofiromaan (nt Margaret Atwood „Teenijanna lugu“ ja „Orüks ja Ruik“, Cormac McCarthy „Tee“, Emmi Itäranta „Vesi mäletab“, Meelis Friedenthal „Kuldne aeg“, Mari Järve „Esimene aasta“, Armin Kõomägi „Lui Vutoon“, Katrina Kalda „Maa, kus puudel pole varju“, Tõnis Vilu „Ilma“). Alternatiivajalugu (nt Andrus Kivirähk „Mees, kes teadis ussisõnu“, Indrek Hargla „French ja Koulu“, Paavo Matsin „Gogoli disko“). Teadusulme (nt Stanisław Lem „Solaris“, Isaac Asimov „Asum“, Arkadi ja Boriss Strugatski „Hukkunud Alpinisti hotell“).

Mõisted: absurdidraama, ajalooline romaan, allegooria, alltekst, düstopia, eksistentsialism, feminism, hüpertekst, ideoloogia, interdistsiplinaarsus, ironia, katastroofiromaan, kirjanduskriitika, kirjandusteadus, modernism, omaelulooline kirjandus, postapokalüptiline kirjandus, postkolonialism, postmodernism, päevikikirjandus, psühhoanalüüs, satiir,

sotsialistlik realism, teadusulme, teadvuse vool, transgressiivne kirjandus, tsensuur, tviteratuur, utopia, ökokriitika, ühismeediaalule.

1.4. Eesti keel teise keelena

1.4.1. Õppeaine kirjeldus

Muu kodukeelega õpilased õpivad eesti keelt teise keelena eesmärgiga lõimuda Eesti ühiskonda, osaleda aktiivselt ühiskondlikus tegevuses, jätkata õpinguid eesti keeles ning tulla edukalt toime tööturul. Õppekava seab eesmärgiks jõuda gümnaasiumi lõpuks eakohase C1-keeleoskustasemeni. Nii kõrge keeleoskustaseme saavutamiseks on oluline kasutada keele- ja kultuurikeskkonna kõiki võimalusi. Lisaks tõhusale õppele eesti keele tundides on eesti keelt vaja kasutada ka teiste õppeainete õppimisel ning aktiivsel suhtlemisel väljaspool kooli, huvihariduses jm.

Eesti keele teise keelena tundides kasutatakse tänapäevaseid ja kaasahaaravaid õppematerjale ning autentseid lugemis- ja kuulamistekste, mis hoiavad õpilasi kursis ühiskonnas toimuvaga ja toetavad eesti keele kasutamise soovi. Keeletundides kasutatakse inspireerivaid aktiivõppemeetodeid, mis toetavad eri õpistiiliga õpilasi, võimaldavad õpilastel keelt eesmärgipäraselt kasutada ning aitavad kujundada keelest süsteemse arusaamise. Õppeprotsessis arendatakse oskust teha koostööd ja töötada iseseisvalt ning kasutada tõhusaid keeleõppevõtteid. Kasutatakse keelekeskkonna võimalusi: suunatakse jälgima eestikeelset meediat, suhtlema eesti keeles väljaspool koolitunde, osalema eestikeelsetel üritustel, kutsutakse tundidesse eesti keelt kõnelevaid külalisi jmt. Eesti keelt õppides väärtustatakse ka teisi keeli ja kultuure, eriti õpilaste päritolukultuuri.

Eesti keele kui teise keele õppes keskendutakse viiele laiale temavaldkonnale:

- Eesti ja maailm;
- kultuur ja looming;
- keskkond;
- haridus ja töö;
- inimene ja ühiskond.

Iga valdkonnaga tegeldakse igal õppeaastal korduvalt vastavalt õpilaste keeleoskustasemele, kogemustele, huvidele ning vajadustele. Valdkonnad on igapäevaelus omavahel põimunud ning samamoodi käsitletakse neid ka keeleõpetuses. Eesti keele tunnis suheldakse eesti keeles.

Eesti keele kui teise keele õpetaja teeb koostööd eesti keeles õpetavate muude ainete õpetajatega, et toetada teiste ainete omandamist keeleliselt ning aidata õpilastel näha ainetevahelisi seoseid. Eesti keele kui teise keele õpetamisel lähtutakse ainevaldkonna üldpõhimõtetest.

1.4.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Gümnaasiumilõpetaja väärtustab eesti keelt kui kultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendit ning saavutab eakohase C1-keeleoskustaseme, mis tähendab, et ta:

- 1) tunneb ja kasutab eestikeelset meediat, jälgib Eestis toimuvat;
- 2) mõistab üksikasjalikult pikemaid ja keerukamaid eri valdkonna tekste;
- 3) kasutab keelt loomulikult, paindlikult ja tulemuslikult enamikus suhtlusolukordades;
- 4) arutleb olulistel ühiskondlikel teemadel; väljendab, põhjendab ja kaitseb oma arvamusi ja seisukohti täpselt ja ladusalt;
- 5) kirjutab sobiva ülesehituse ja väljenduslaadiga eri žanris ja stiilis tekste.

1.4.3. Õpitulemused ja kursuste õppesisu

Taotletavad õpitulemused

Õpilane:

- 1) mõistab eri pikkuse ja keerukusega ning eri žanridesse ja liikidesse kuuluvaid suulisi ja kirjalikke tekste;
- 2) jälgib ja mõistab eri teemadel ettekandeid, mõttevahetust ja väitlust, suudab vajaliku teabe konspekteerida;
- 3) mõistab huumorit, irooniat, allteksti ja idiomaatilist kõnepruuki sisaldavat teksti;
- 4) saab aru keerukamatest tegevusjuhistest, toodete ja teenuste tutvustustest ning muudest juhenditest ja juhistest;
- 5) leiab, sünteesib, teeb kokkuvõtte ja edastab eri allikatest pärit teavet ning seisukohti;
- 6) väljendub selgelt ja täpselt, ladusalt ja loomulikult, paindlikult ja mõjusalt enamikus suhtlusolukordades;
- 7) peab selge ja loogilise ettekande keerukal teemal, arendab mõtet, laiendab ja põhjendab oma seisukohti, seob allteemasid ja teeb sobiva kokkuvõtte;
- 8) osaleb arutelus, väitleb abstraktse teema üle, põhjendab oma seisukohti ja teeb kaaslastega koostööd;
- 9) kirjeldab selgelt ja üksikasjalikult, kuidas mingit toimingut läbi viia, ning edastab ladusalt juhiseid;
- 10) kirjutab argumenteeritud arvamustekste keerukamatel teemadel, kasutab mitmest allikast pärit teavet, arendab mõtet, esitab põhjendatud poolt- ja vastuväiteid, seob allteemasid ja teeb sobiva kokkuvõtte;
- 11) kirjutab loovtekste isikupärasel stiilil;
- 12) valdab rikkalikku sõnavara ja mõistab kujundlikku keelt, väljendub selgelt, ladusalt ja varieeruvalt;
- 13) valdab grammatika tarindeid;
- 14) hääldab sõnu ja lauseid selgelt ja loomulikult;
- 15) arvestab keeleliste vahendite valikul suhtluse eesmärki, partnerit ja olukorda;
- 16) ühendab lausungid selgelt ja loogiliselt sidusaks tekstiks, liigendab teksti lõikudeks;
- 17) järgib õige kirjareegleid.

10. klassis on 5 kursust, kus keskendutakse õpitulemuste saavutamisel viiele teemavaldkonnale.

I kursus “Eesti ja maailm”

Õppesisu

Eesti riik ja rahvas:

- 1) omariiklus ja kodanikuks olemine, riigikaitse;
- 2) geograafiline asend ja kliima;
- 3) rahvastik: põhirahvus, muukeelne elanikkond, uusimmigrandid;
- 4) mitmekultuuriline ühiskond.

II kursus “Kultuur ja looming”

Õppesisu

- 1) looming: kirjandus;
- 2) rahva ajalooline kultuurimälu;
- 3) loova mõtte arendamine kogemuse kaudu.

Kultuuritraditsioonid ja tavad:

- 4) rahvapärised, muistendid, muinasjutud.

III kursus “Keskkond”

Õppesisu

Geograafiline keskkond:

- 1) keskkonna ja inimese suhted, keskkonnateadlikkus: looduslik tasakaal, puutumatu loodus; tööstus- ja kultuurmaastikud, kaitsealad; saasteallikad;
- 2) loodusliku tasakaalu kadumisest tingitud ohud keskkonnale ja inimestele; kliima ning kliimamuutused;
- 3) keskkonna jätkusuutlik areng.

IV kursus “Haridus ja töö”

Õppesisu

Pere ja kasvatus:

- 1) perekond; peresuhted, laste ja vanemate omavaheline mõistmine ning üksteisest hoolimine;
- 2) kasvatus: viisakusreeglid, käitumisnormid, väärtushinnangute kujundamine, salliv eluhoiak jne.

V kursus “Inimene ja ühiskond”

Õppesisu

Inimene kui looduse osa:

- 1) eluring: sünd, elu ja surm;
- 2) tasakaal inimese ja looduse vahel (nt loodushoidlik eluviis, aukartus looduse ees);
- 3) elulaad ehk olemise viis (nt loodushoidlik, inimsõbralik, tervislik).

11. klassis on 5 kursust, kus keskendutakse õpitulemuste saavutamisel viiele teemavaldkonnale.

VI kursus “Eesti ja maailm”

Õppesisu

Eesti keel ja eesti meel:

- 1) rahvuslik identiteet;
- 2) kultuuritraditsioonid;
- 3) kodukoha lugu.

VII kursus “Kultuur ja looming”

Õppesisu

- 1) looming: kujutav kunst, helilooming;
- 2) rahva ajalooline kultuurimälu;
- 3) loova mõtte arendamine kogemuse kaudu.

Kultuuritraditsioonid ja tavad:

- 4) vanasõnad, kõnekäänud kui rahvatarkuse varamu.

VIII kursus “Keskkond”

Õppesisu

Elukeskkond:

- 1) elutingimused erineva kliima ja rahvastusega aladel;
- 2) sotsiaalsete hüvede olemasolu ning nende kättesaadavus (nt arstiabi, pensionid, riiklikud toetused ja fondid, abirahad, soodustused puudega inimestele);
- 3) säästlik eluviis;

4) sotsiaalne miljöö: põhirahvusest koosnev või mitmekeelne ja -kultuuriline ühiskond; lähinaabrid.

IX kursus “Haridus ja töö”

Õppesisu

Haridus:

- 1) riiklikud ja eraõppeasutused, koolitused;
- 2) kohustuslik kooliharidus, iseõppimine;
- 3) koolikeskkond ja -traditsioonid; noorteorganisatsioonid;
- 4) edasiõppimisvõimalusi Eestis ja välismaal;
- 5) elukestev õpe.

X kursus “Inimene ja ühiskond”

Õppesisu

Inimene kui indiviid:

- 1) inimese loomus ja käitumine, vastuoludesse sattumine;
- 2) iga inimese kordumatu eripära;
- 3) väärtushinnangud, vaated elule ja ühiskonnale;
- 4) inimsuhted: isiklikud, emotsionaalsed, sotsiaalsed;
- 5) erinevad inimesed ja rahvad (nt keele- ja kultuurierinevused, käitumistavad, kõlblusnormid).

12. klassis on 5 kursust, kus keskendutakse õpitulemuste saavutamisel viiele teemavaldkonnale.

XI kursus “Eesti ja maailm”

Õppesisu

Eesti ja teised riigid:

- 1) Eesti kui Euroopa Liidu liikmesriik: ELi liikmesriigid, ELi töökorraldus;
- 2) Eesti koht maailmas: rahvusvaheline koostöö.

XII kursus “Kultuur ja looming”

Õppesisu

- 1) looming: arhitektuur, tarbekunst, käsitöö jne;
- 2) rahva ajalooline kultuurimälu;
- 3) loova mõtte arendamine kogemuse kaudu.

Kultuuritraditsioonid ja tavad:

- 4) erinevate rahvaste kultuuritraditsioonid, tavad ja uskumused.

XIII kursus “Keskkond”

Õppesisu

Tehnoloogia:

- 1) teadus- ja tehnikasaavutused ning nende rakendamine igapäevaelus;
- 2) teabekeskkond: infootsing ja -vahetus;
- 3) keeletehnoloogilisi rakendusi igapäevaelus: elektroonsed sõnastikud, keeleõppematerjalid, arvutipõhine keeleõpe, tõlkeabiprogrammid jne;
- 4) biotehnoloogia igapäevaelus: olmekeemia, kosmeetika- ja toiduainetööstus jne.

XIV kursus “Haridus ja töö”

Õppesisu

Tööelu:

- 1) teadlik eneseteostus; elukutsevaliku võimalusi ja karjääri planeerimine;
- 2) töötamine: elulookirjelduse koostamine, tööleping, töövestlus;
- 3) töö kui toimetulekuallikas; raha teenimine (nt sissetulekud ja väljaminekud, hinnad); tööpuudus;
- 4) vastutustundlik suhtumine oma töösse; hoolivus enese ja teiste vastu;
- 5) töötaja ja tööandja õigused ning vastutus, ametiühingud, katseaeg, osalise või täisajaga töö, puhkus;
- 6) suhted töökollektiivis; meeldiv ja sundimatu keskkond, motiveeritud töötaja;
- 7) vajalikud eeldused oma tööga toimetulekuks;
- 8) puudega inimeste töö.

XV kursus “Inimene ja ühiskond”

Õppesisu

Inimeste suhtlus:

- 1) suhtlusvahendid: loomulik keel ja kehakeel (nt sõnavalik, žestid, miimika);
- 2) meedia kui suhtluskanal ja -vahend.

Ühiskond kui eluavalduste kogum:

- 1) majanduselu: tõusud ja mõõnad, heaoluühiskond;
- 2) sotsiaalsfäär, elatustase, heategevus;
- 3) ebaterved eluviisid, kuritegevus.

1.4.4. Keeleõppe õpitulemused keeletaseme enesehindamiseks lähtuvalt “Euroopa keeleõppe raamdokumendist”

SUULINE TEKSTILOOME (RÄÄKIMINE)

Skaalatable 1. ÜLDINE RÄÄKIMISOSKUS

C2	Oskab rääkida selgelt, ladusalt, liigendatult ja loogiliselt, nii et kuulajal on lihtne olulist tähele panna ja meelde jätta.
C1	Oskab keerukal teemal esitada selgeid, üksikasjalikke kirjeldusi ja ettekandeid. Oskab siduda allteemasid, arendada seisukohti ja lõpetada sobiva kokkuvõttega.
B2	Oskab esitada selgeid, järjekindla teemaarendusega kirjeldusi ja ettekandeid. Oskab välja tuua olulisemad seisukohad ja väiteid kinnitavad üksikasjad. Oskab esitada selgeid, üksikasjalikke kirjeldusi ja ettekandeid mitmesugustel oma huvivaldkonna teemadel. Oskab kommentaaride ja asjakohaste näidete toel mõttekäike laiendada ja põhjendada.
B1	Oskab esitada võrdlemisi ladusaid, kuid üldsõnalisi kirjeldusi oma huvivaldkonna teemade piires, väljendades mõtteid lihtsate lausete järjendina.
A2	Oskab lihtsal viisil kirjeldada ja tutvustada inimesi, elu- ja töötingimusi ning igapäevatoiminguid, sõnastada, mis meeldib, mis mitte jne; tekst moodustub lihtsate sidesõnadega seotud lihtfraasidest ja -lausetest.
A1	Oskab moodustada lihtsaid, enamasti sidumata fraase inimeste ja paikade kohta.

Skaalatable 2. PIKK MONOLOOG: kogetu kirjeldamine

C2	Oskab selgelt, ladusalt, üksikasjalikult ja meelde jäävalt kirjeldada.
C1	Oskab keerukal teemal selgelt ja üksikasjalikult väljenduda.

	Oskab üksikasjalikult kirjeldada ja jutustada. Oskab siduda allteemasid, arendada mõtet ning lõpetada sobiva kokkuvõttega.
B2	Oskab selgelt ja üksikasjalikult väljenduda mitmesugustel oma huvivaldkonna teemadel.
B1	Oskab üldsõnaliselt väljenduda oma huvivaldkonna teemade piires. Oskab võrdlemisi ladusalt, kuid samas üldsõnaliselt jutustada ja kirjeldada, väljendades mõtteid lihtsate lausete järjendina. Oskab üksikasjalikult vahendada kogetut, kirjeldada oma tundeid ja reageeringuid. Oskab vahendada ootamatute sündmuste (nt õnnetusjuhtumite) üksikasju. Oskab vahendada raamatu või filmi sisu ja kirjeldada oma muljeid. Oskab kirjeldada unistusi, soove ja püüdlusi. Oskab kirjeldada tegelikke või kujuteldavaid sündmusi. Oskab jutustada.
A2	Oskab jutustada või kirjeldada, reastades lihtsaid mõtteid. Oskab kirjeldada igapäevaeluga seonduvat, nt inimesi, kohti, tööd või õpinguid. Oskab lühidalt ja lihtsalt kirjeldada sündmusi ja toiminguid. Oskab kirjeldada kavatsusi, kokkuleppeid, tavapäraseid toiminguid, möödunut ja kogetut. Oskab lihtsas keeles kirjeldada ja võrrelda kõnealuseid objekte või oma asju. Oskab selgitada, mis talle millegi juures meeldib või ei meeldi. Oskab kirjeldada oma perekonda, elutingimusi, haridust, praegust või eelmist tööd. Oskab lihtsate sõnadega kirjeldada inimesi, kohti ja oma asju.
A1	Oskab tutvustada iseennast, oma tegevusala ja elukohta.

Skaalatabel 3. PIKK MONOLOOG: põhjendamine ja selgitamine (nt väitluses)

C2	Kirjeldus puudub.
C1	Kirjeldus puudub.
B2	Oskab korrakindlalt põhjendada oma seisukohti, tuues välja olulised aspektid ja väiteid kinnitavad üksikasjad. Oskab esitada selgesõnalisi põhjendusi, laiendades ja toetades arutluskäike kommentaaride ja asjakohaste näidetega. Oskab järjestikku esitada läbimõeldud põhjendusi. Oskab selgitada oma vaatenurka, kaaluda kõnealuste seisukohtade tugevaid ja nõrku külgi.
B1	Suudab esitada võrdlemisi hästi jälgitavaid põhjendusi. Oskab lühidalt põhjendada ning selgitada arvamusi, kavatsusi ja toiminguid.
A2	Kirjeldus puudub.
A1	Kirjeldus puudub.

Skaalatabel 4. TEADETE EDASTAMINE

C2	Kirjeldus puudub.
C1	Oskab edastada teateid ladusalt ja peaaegu raskusteta, eristades peenemaid tähendusvarjundeid rõhu ja intonatsiooni abil.
B2	Oskab edastada üldisema sisuga teateid küllalt selgelt, ladusalt ja loomulikult, nii et kuulamine ei nõua pingutust.
B1	Oskab edastada lühikesi ettevalmistatud teateid igapäevases tööolukorras. Kõne on võõrast aktsendist ja intonatsioonist hoolimata siiski mõistetav.
A2	Oskab edastada väga lühikesi ettevalmistatud teateid õpitud teemadel. Kõne on mõistetav keskendunud kuulajale.

A1	Kirjeldus puudub.
-----------	-------------------

Skaalatabel 5. SUULINE ESINEMINE

C2	Oskab võõra auditooriumi ees kindlalt ja selgelt käsitleda keerukat kõneainet. Oskab oma juttu vajadust mööda paindlikult liigendada ja kohendada. Oskab vastata keerulistele ja teravatelegi küsimustele.
C1	Oskab pidada selge ja loogilise ettekande keerukal teemal. Oskab laiendada ja põhjendada oma seisukohti ning esitada asjakohaseid näiteid. Talub hästi oma jutu katkestamist. Reageerib katkestustele spontaanselt, ilma erilise pingutuseta.
B2	Oskab pidada selge, kavakindla ettekande. Oskab välja tuua olulisemad seisukohad ja väiteid kinnitavad üksikasjad. On võimeline ettevalmistatud tekstist spontaanselt kõrvale kalduma ja peatuma kuulajaskonda huvitavatel küsimustel, väljendudes seejuures üsna ladusalt ja vabalt. Oskab ettevalmistatuna selgesõnaliselt esineda. Oskab põhjendada poolt- ja vastuväiteid, kaaluda eri seisukohtade tugevaid ja nõrku külgi. Oskab esinemisjärgsetele küsimustele vastata ladusalt, sundimatult ja pingutuseta, ilma et kuulajatel tekiks mõistmisraskusi.
B1	Oskab ettevalmistatuna üldsõnaliselt esineda endale tuttavale teemal, väljendudes võrdlemisi selgelt ja arusaadavalt. Oskab üsna selgelt välja tuua asja tuuma. Oskab vastata esinemisjärgsetele küsimustele, mõnikord (kui küsija räägib liiga kiiresti) võib paluda küsimust korrata.
A2	Oskab esitada lühikese päheõpitud teksti endale tuttavale igapäevateemal. Oskab lühidalt põhjendada ja selgitada arvamusi, kavatsusi ja toiminguid. Tuleb toime väheste lihtsate esinemisjärgsete küsimustega. Oskab esitada väga lihtsa päheõpitud teksti endale tuttavale teemal. Oskab vastata lihtsatele esinemisjärgsetele küsimustele, kui vajadusel küsimust korratakse või vastust sõnastada aidatakse.
A1	Oskab ette lugeda väga lühikest õpitud sõnumit, näiteks tutvustada rääkijat või öelda toosti.

KIRJALIK TEKSTILOOME (KIRJUTAMINE)

Skaalatabel 6. ÜLDINE KIRJUTAMISOSKUS

C2	Oskab selgelt ja ladusalt kirjutada keerukaid tekste asjakohases ja mõjusas stiilis; teksti loogiline ülesehitus aitab lugejal märgata olulist.
C1	Oskab keerukal teemal kirjutada selgeid, hea ülesehitusega tekste, rõhutada seejuures olulist, toetada oma seisukohti selgituste, põhjenduste ja asjakohaste näidetega ning lõpetada sobiva kokkuvõttega.
B2	Oskab kirjutada selgeid, üksikasjalikke tekste oma huvivaldkonna teemade piires, sünteesides ja hinnates mitmest allikast pärit infot ja arutluskäike.
B1	Oskab kirjutada tuttavale teemal lihtsamaid seotud tekste, ühendades lühemaid lauseid lihtsa järjendina.
A2	Oskab kirjutada lihtsamaid fraase ja lauseid, ühendades neid lihtsate sidesõnadega nagu „ja”, „aga” ning „sest”.
A1	Oskab kirjutada lihtsaid, enamasti sidumata fraase ja lauseid.

Skaalatabel 7. LOOVKIRJUTAMINE

C2	Oskab kirjutada selgeid, ladusaid ja paeluvaid lugusid ning kogemuste kirjeldusi žanrikohases stiilis.
-----------	--

C1	Oskab kirjutada selgeid, üksikasjalikke, hea ülesehitusega ja väljaarendatud kirjeldusi või loovtekste isikupärasel ja loomulikus stiilis, mis arvestab lugejat.
B2	Oskab kirjutada selgeid, üksikasjalikke kirjeldusi tegelikest või kujuteldavatest sündmustest ja kogemustest. Mõttekäik on selgelt jälgitav ja tekst järgib žanrinõudeid. Oskab kirjutada selgeid ja üksikasjalikke kirjeldusi mitmesugustel oma huvivaldkonna teemadel. Oskab kirjutada filmi-, raamatu- või näidendiülevaadet.
B1	Oskab kirjutada lihtsamaid üksikasjalikke kirjeldusi mitmesugustel tuttavatel teemadel. Oskab kirjalikult vahendada kogemusi, kirjeldades tundeid ja reaktsioone lihtsa seotud tekstina. Oskab kirjeldada tegelikku või kujuteldavat sündmust või hiljutist reisi. Oskab lugu kirja panna.
A2	Oskab seotud lausetega kirjutada oma eluoluga seonduvatel teemadel (nt inimesed, kohad, töö ja õpingud). Oskab kirjutada väga lühikesi ja lihtsaid minevikusündmuste, oma varasema tegevuse ja isiklike kogemuste kirjeldusi. Oskab lihtsate fraaside ja lausetega kirjutada oma perekonnast, elutingimustest, haridusest ning praegusest või eelmisest tööst. Oskab kirjutada lühikesi ja lihtsaid väljamõeldud elulugusid ning lihtsamaid lugusid inimestest.
A1	Oskab lihtsate fraaside ja lausetega kirjutada iseendast ja kujuteldavatest inimestest, näiteks kus nad elavad ja mida teevad.

Skaalatabel 8. kirjalikud ülevaated ja ARVAMUSAVALDUSED

C2	Oskab kirjutada selgeid, lüüsi, keeruka sisuga aruandeid jm ülevaatedekste, artikleid või arvamusaualdusi, mis esitavad teatud seisukohti, hindavad-kaaluvad ettepanekuid või arvustavad kirjandusteost. Oskab teksti sobival, mõjusalt ja loogiliselt liigendada, nii et lugejal on lihtne märgata olulist.
C1	Oskab kirjutada selgeid hea ülesehitusega tekste keerukatel teemadel, tõstes tähtsaima esile. Oskab laiendada ja põhjendada oma seisukohti ning esitada asjakohaseid näiteid.
B2	Oskab kirjutada kavakindlat argumenteeritud ettekannet, arvamuskirjutist vm teksti, tuues välja olulisemad seisukohad ja oma väiteid kinnitavad faktid. Oskab hinnata-võrrelda erinevaid arvamusi ja probleemilahendusi. Oskab kirjutada argumenteeritud ettekannet, arvamuskirjutist vm teksti, esitades põhjendatud poolt- või vastuväiteid ning selgitades võimalike seisukohtade eeliseid ja puudusi. Suudab sünteesida eri allikatest pärit infot ja arutluskäike.
B1	Oskab kirjutada lühikesi lihtsamaid kirjatöid endale huvipakkuval teemal. Oskab mingil määral kokku võtta, esitada ja selgitada oma arvamust igapäevaste tuttavate ja võõraste probleemide kohta. Oskab kirjutada väga lühikesi standardvormis ettekandeid, kus esitab tavapärasest faktiteavet või põhjendab toiminguid.
A2	Kirjeldus puudub.
A1	Kirjeldus puudub.

Skaalatabel 9. OMA JUTU LÄBIMÕTLEMINE

C2	Sama mis B2
C1	Sama mis B2
B2	Oskab oma jutu läbi mõelda ja leida sobivad keelevahendid, et mõte kuulajatele moonutusteta kohale jõuaks.
B1	On võimeline katsetama enda jaoks uusi sõnastusviise ja väljendeid, küsides tagasisidet. Oskab läbi mõelda, kuidas asja tuuma jm olulist sõnastada, lihtsustades vajaduse korral sõnumit.
A2	On võimeline meenutama ja kordama olukohaseid fraase oma keelevarast.
A1	Kirjeldus puudub.

Skaalatabel 10. KEELEOSKUSLÜNKADE KOMPENSEERIMINE

C2	Oskab mitmeenuva sõna asemel kasutada mõnd sünonüümi nii sujuvalt, et asendust õieti ei märkagi.
C1	Sama mis B2
B2	Oskab leida väljendusviisi, mis varjab lünki omandatud sõnavaras ja grammatikas.
B1	Oskab objekte kirjeldada tunnuste kaudu, kui vajalik sõna ei meenu. Oskab vajalikku tähendust edasi anda mingi asendusväljendiga (nt „pehme magamise karu” tähenduses „kaisukaru”). Oskab mõistet edasi anda mingi sagedasema ligilähedase tähendusega sõna abil, paludes end parandada. Oskab emakeelset sõna võõrapärastada, küsides üle, kas temast saadi aru.
A2	Oskab öeldu mõtet selgitada žestide abil, kui on kasutanud vale sõna. Oskab mõtet edasi anda esemele osutades (nt tähenduses „Palun mulle see”).
A1	Kirjeldus puudub.

Skaalatabel 11. OMA KÕNE JÄLGIMINE JA PARANDAMINE

C2	Oskab sujuvalt kõnes tagasi minna ja raskeid kohti teisiti sõnastada, ilma et vestluspartner seda õieti märkakski.
C1	Oskab uuesti alustada ja raskeid kohti ümber sõnastada, ilma et kõnevool katkeks.
B2	Oskab parandada keelevääratusi ja vigu, kui ta neid märkab või kui need on põhjustanud möödarääkimist. Teab oma korduvaid vigu ja püüab neid kõnes teadlikult vältida.
B1	Oskab parandada valesti kasutatud ajavormi vm keelendit, kui vestluspartner sellele tähelepanu juhib. Oskab küsida kinnitust kasutatud keelendi õigsuse kohta. Oskab katkenud vestlust uuesti alustada, kasutades teistsugust taktikat.
A2	Kirjeldus puudub.
A1	Kirjeldus puudub.

KUULAMISTOIMING (KUULAMINE)**Skaalatabel 12. ÜLDINE KUULAMISOSKUS**

C2	Mõistab raskusteta igasugust emakeelepärast kiirusega suulist keelt nii vahetus suhtluses kui ka ringhäälingus.
C1	Mõistab keelt piisavalt, et saada aru pikemast jutust abstraktsel ja keerukal teemal, mis ei pruugi olla tuttav; võib siiski küsida mõnd üksikasja, eriti kui hääldus on võõrapärane.

	Suudab laias ulatuses mõista idiomaatilisi ja argiväljendeid, tabades ära registrivahetuse. On võimeline jälgima pikka juttu isegi siis, kui selle ülesehitus ei ole selge ja kõiki mõtteseoseid ei panda sõnadesse.
B2	Mõistab suulisi kirjakeele tekste nii vahetus suhtluses kui ringhäälingus ja nii endale tuttavatel kui ka tundmatutel teemadel, mis on tavalised isiklikus, avalikus, haridus- või töösuhtluses. Ainult suur müra, vestluse ebatavaline ülesehitus ja/või idioomide rohkus võib arusaamist kahandada. Mõistab suhteliselt pika ja keeruka üldkeelse jutu, kuid ka oma erialase väitluse põhisisu nii konkreetse kui ka abstraktse teema puhul. Suudab jälgida pikka juttu ja keeruka sisuga vaidlust juhul, kui teema on tuttav ja vestluse suunda toetavad selged märksõnad.
B1	Mõistab lihtsas sõnastuses faktiteavet igapäevaelu või tööga seotud teemadel. Tabab nii peamist sõnumit kui ka spetsiifilisi üksikasju, kui hääldus on selge ja tuttavlik. Mõistab olulisemat selgest kirjakeelsest jutust ja lühikesest lugudest tuttavatel teemadel, millega puutub igapäevaselt kokku töö, koolis, vabal ajal jne.
A2	Mõistab selget ja aeglast seotud kõnet. Mõistab selgelt ja aeglaselt hääldatud fraase jm väljendeid, mis seostuvad esmatähtsate eluvaldkondadega (nt algeline isiku- ja pereteave, sisseostud, kodukoht, töö).
A1	Suudab jälgida väga aeglast ja hoolika hääldusega juttu, vajades sisu tabamiseks rohkelt pause.

Skaalatabel 13. EMAKEELEKÕNELEJATE VESTLUSE MÕISTMINE

C2	Sama mis C1
C1	Suudab millise tahes, k.a keeruka abstraktse teema juures raskusteta jälgida ülejäänute keerukat koostööd rühma mõttevahetustes ja väitlustes.
B2	Suudab kaasa mõelda emakeelekõnelejate elavale mõttevahetusele. Suudab vähese pingutusega mõista, mida tema ümber räägitakse, aga võib pidada raskeks osalemist mitme emakeelekõneleja mõttevahetuses, kus tema juuresolekut keeekasutuse aspektist üldse ei arvestata.
B1	Suudab üldiselt jälgida pikema mõttevahetuse põhipunkte eeldusel, et kõneldakse üldkeeles ja hääldus on selge.
A2	Suudab üldiselt tabada mõttevahetuse teema, kui räägitakse aeglaselt ja selgelt.
A1	Kirjeldus puudub.

Skaalatabel 14. ELAVA ESITUSE KUULAMINE

C2	Suudab jälgida loenguid jm esinemisi, milles tuleb ette palju argikeelt ja murret või võõraid termineid.
C1	Suudab suhteliselt hõlpsasti jälgida enamikku loengutest, mõttevahetustest ja väitlustest.
B2	Suudab jälgida keeruka arutluskäigu ja keeekasutusega loengute, aruannete ja muus vormis teaduslike või erialaste esinemiste põhisisu.
B1	Suudab jälgida loengut vm esinemist oma valdkonnas, kui teema on tuttav, sõnastus lihtne ja jutu ülesehitus selge. Suudab üldjoontes jälgida lühikest lihtsat juttu tuttavatel teemadel, kui kõneldakse üldkeeles ja hääldus on selge.
A2	Kirjeldus puudub.
A1	Kirjeldus puudub.

Skaalatabel 15. TEADAANNETE JA JUHISTE KUULAMINE

C2	Sama mis C1
C1	Suudab info kätte saada isegi kehva kvaliteedi ja moonutatud heliga avalikest teadaannetest, nagu rongijaamas, staadionil jm. Mõistab keerukamat tehnilist või suunavat infot, näiteks tegevusjuhiseid, tuttavate toodete ja teenuste tutvustusi jms.
B2	Mõistab normaalse kiirusega edastatud üldkeelseid teadaandeid ja sõnumeid konkreetsetel ja abstraktsetel teemadel.
B1	Mõistab lihtsamat tehnilist või suunavat infot, näiteks igapäevaste toodete-teenustega seotud juhendeid ja juhiseid. Suudab järgida üksikasjalikke juhtnöore.
A2	Mõistab lühikeste, lihtsate ja selgete sõnumite või teadaannete põhisisu. Mõistab lihtsaid juhiseid, näiteks kuidas jalgsi või ühissõidukiga pääseda punktist A punkti B.
A1	Mõistab selgelt ja aeglaselt antud juhiseid ning suudab järgida lühikesi lihtsaid juhtnöore.

Skaalatabel 16. MEEDIAKANALITE JA SALVESTISTE KUULAMINE

C2	Sama mis C1
C1	Mõistab vägagi erinevat laadi salvestatud materjali ja saateid, sealhulgas keelekasutuse poolest ebatavalisi, tabades ka peenemaid nüansse, nagu varjatud hoiakud ja kõnelejate omavahelised suhted.
B2	Mõistab salvestisi sellises keeles, mis suuresti on levinud avalikus, töö- ja hariduselusel, ning tabab kõneleja seisukohti, hoiakuid ja jutu sisu. Mõistab enamikku asjalikest raadiosaadetest ning salvestatud ja ringhäälingus levivast materjalist, mis on üldkeelne ja lubab kõneleja meeleolu, tooni vms tabada.
B1	Mõistab enamiku salvestatud ja ringhäälingus leviva materjali sisu, kui teema pakub huvi, kõne on selge ja jutt üldkeelne. Mõistab raadiouudiste ja lihtsamate salvestiste põhisisu, kui teema on tuttav, jutt suhteliselt aeglane ja selge.
A2	Mõistab lühikeste, aeglaselt ja selgelt esitatud salvestiste põhisisu, mis puudutab ennustatava sisuga igapäevaseid asju.
A1	Kirjeldus puudub.

LUGEMISTEGEVUS (LUGEMINE)**Skaalatabel 17. ÜLDINE LUGEMISOSKUS**

C2	Mõistab ja oskab kriitiliselt tõlgendada pea igat laadi kirjalikke tekste, k.a abstraktsed, keeruka ülesehitusega või tugevasti argikeelsed ilukirjandus- ja muud tekstid. Mõistab suuremat osa pikki ja keerukaid tekste, osates näha väga peeni stiilivarjundeid ning eritleda selgesõnalisi ja varjatud tähendusi.
C1	Mõistab üksikasjalikult pikki ja keerukaid tekste olenemata sellest, kas need kuuluvad tema asjatundmuse valdkonda või mitte, kui vaid on võimalik raskeid kohti üle lugeda.
B2	Loeb suuresti iseseisvalt, kohandades lugemise viisi ja kiirust sõltuvalt tekstist ja lugemise eesmärgist ning kasutades sobivaid abimaterjale. Tal on suur aktiivne lugemissõnavara, kuid raskusi võib olla haruldaste idioomide mõistmisega.

B1	Loeb lihtsat faktiteavet rahuldava arusaamisega, kui teema kuulub tema huvivaldkonda.
A2	Mõistab lühikesi lihtsaid tekste tuttavatel teemadel, kui teksti keelekasutus sarnaneb tema igapäevaelus või -töös sageli ettetulevaga. Mõistab lühikesi, lihtsaid tekste, mis sisaldavad sagedasti kasutatavaid ja rahvusvahelise levikuga sõnu.
A1	Mõistab väga lühikesi, lihtsaid tekste fraashaaval, leides tuttavaid nimesid, sõnu ja tuntumaid fraase ning lugedes vajadust mööda mitu korda.

Skaalatabel 18. KIRJAVAHETUSE LUGEMINE

C2	Sama mis C1
C1	Mõistab kirju, kui on võimalik aeg-ajalt sõnaraamatut kasutada.
B2	Loeb oma huvivaldkonnaga seostuvaid kirju ja taipab asja tuuma.
B1	Mõistab sündmusi, tundeid ja soove kirjeldavaid isiklike kirju määral, mis lubab pidada regulaarset kirjavahetust.
A2	Mõistab tavapäraseid kirju ja fakse (päringuid, tellimusi, kinnituskirju jms) endale tuttavatel teemal. Mõistab lühikesi ja lihtsaid isiklike kirju.
A1	Mõistab lühikesi ja lihtsaid postkaardisõnumeid.

Skaalatabel 19. EESMÄRGIPÄRANE LUGEMINE

C2	Sama mis B2
C1	Sama mis B2
B2	Suudab kiiresti hõlmata pikki ja keerukaid tekste, keskendudes asjakohastele detailidele. Tabab kiiresti laia erialast teemaringi käsitlevate uudiste, artiklite, ülevaadete sisu ja asjakohasuse ning oskab otsustada, kas tasub süveneda.
B1	Suudab erilaadse ülesande täitmiseks hõlmata pikemaid tekste, et leida otsitav teave, ja koguda infot teksti eri osadest või mitmest tekstist. Oskab leida ja mõista asjakohast teavet igapäevatekstides (kirjad, brošüürid ja lühemad dokumendid).
A2	Oskab leida kindlat harjumuspärast teavet igapäevatekstidest (reklaamid, brošüürid, menüüd, ajakavad jms). Oskab nimestikest leida ja muust eristada vajalikku teavet (nt leida telefoniraamatu kollastelt lehekülgedelt soovitud teenuse või selle osutaja). Mõistab igapäevaseid silte ja teateid avalikes kohtades: tänaval, restoranis, raudteejaamas, töökohal (juhendid, juhtnöörid, ohuhoiatused).
A1	Tunneb kõige tavalisema igapäevaolukorra lihtsates teadetes ära tuttavad nimed, sõnad ja sagedasimad fraasid.

Skaalatabel 20. LUGEMINE INFO HANKIMISEKS JA ARUTLEMISEKS

C2	Sama mis C1
C1	Mõistab üksikasjalikult suuremat osa pikki keerukaid tekste, mis tulevad ette avalikus, töö- ja hariduselus; tabab pisimaidki detaile, k.a hoiakud ning arvamuste sõnastamata nüansid.
B2	Suudab hankida infot, mõtteid ja arvamusi oma asjatundmuse vägagi spetsiifilistest allikatest. Mõistab erialaartikleid ka väljapool oma asjatundmust, kui on võimalik oma terminitõlgenduste kinnituseks kasutada sõnaraamatut.

	Mõistab kaasaegseid probleemartikleid ja ülevaateid, kus autorid väljendavad lahknevaid hoiakuid ja eriarvamusi.
B1	Tabab selge arutluskäiguga tekstide põhijäreldusi. Mõistab käsitletava teema arutluskäiku, kuid ei pruugi aru saada üksikasjadest. Leiab lihtsas leheloo olulisema, kui teema on tuttav.
A2	Tabab asjassepuutuvat teavet lihtsamas kirjalikus tekstis (kirjad, brošüürid, lühikesed lehelood jms), kus kirjeldatakse sündmusi.
A1	Saab aru lihtsama sisuga teadete ja lühikirjelduste mõttest, eriti kui pilt teksti toetab.

Skaalatabel 21. JUHISTE LUGEMINE

C2	Sama mis C1
C1	Mõistab üksikasjalikult pikki keerukaid kasutusjuhendeid ja tegevusjuhiseid uue masinaga töötamiseks, kas need on tema asjatundmusega seotud või mitte, kui vaid on võimalik raskeid osi üle lugeda.
B2	Mõistab pikki ja keerukaid oma asjatundmusega seotud juhiseid, k.a tingimuste ja hoiatuste üksikasjad, kui vaid on võimalik raskeid kohti üle lugeda.
B1	Mõistab seadmete selgeid lihtsaid kasutusjuhendeid.
A2	Mõistab lihtsas keeles nõudeid (nt ohutusnõudeid). Mõistab lihtsaid juhiseid igapäevaste seadmete kasutamiseks (nt taksofonikasutuse juhend).
A1	Suudab järgida lühikesi lihtsaid kirjalikke juhtnõore (nt kuidas minna punktist A punkti B).

AUDIOVISUAALNE TEGEVUS

Skaalatabel 22. TELESAADETE JA FILMIDE VAATAMINE

C2	Sama mis C1
C1	Suudab jälgida filme, kus kasutatakse arvestataval määral slängi ja idiomaatilist kõnepruuki.
B2	Mõistab teleuudiste jm päevakajaliste saadete enamikku. Mõistab dokumentaalsaateid ja -filme ning enamikku muid filme, otseintervjuusid, vestlussaateid, telelavastusi vm, mis on üldkeelne.
B1	Mõistab suurt osa telesaatest (nt intervjuust, lühiloengust ja uudisreportaažist), kui teema pakub huvi ning räägitakse suhteliselt aeglaselt ja selgelt. Suudab jälgida paljusid filme, kus pilt ja tegevus süžeed kannavad ja ning jutt on selge ja keel lihtne. Suudab haarata tuttavalt teemal telesaate põhisisu, kui jutt on suhteliselt aeglane ja selge.
A2	Suudab tabada sündmusi, õnnetusi jms kirjeldavate teleuudiste põhisisu, kui pilt kommentaare toetab. Suudab jälgida faktipõhiste teleuudiste teemavahetusi ja tabada uudise põhisisu.
A1	Kirjeldus puudub.

VASTUVÕTUSTRAATEGIAD

Skaalatabel 23. VIHJETE TABAMINE JA JÄRELDAMINE (suuline ja kirjalik suhtlus)

C2	Sama mis C1
-----------	-------------

C1	On osav tegema kontekstis, grammatikas ja sõnavalikus peituvate vihjete toel järeldusi hoiakute, meeleolu ja kavatsuste kohta ning ennustama, mida on järgmisena oodata.
B2	Oskab arusaamise nimel kasutada mitmesugust strateegiat, sealhulgas keskenduda kuulates olulisele; kontrollib mõistmist konteksti toel.
B1	Suudab kontekstis mõista tundmatuid sõnu, kui teema kuulub tema huvivaldkonda. Oskab konteksti põhjal tuletada juhuslike tundmatute sõnade tähendust ja järeldada lausete mõtet, kui arutluse teema on tuttav.
A2	Oskab lühikeste konkreetset laadi igapäevaste tekstide ja suuliste teadete üldise tähenduse kontekstis tuletada tundmatute sõnade arvatavat tähendust.
A1	Kirjeldus puudub.

SUULINE SUHTLUS

Skaalatabel 24. ÜLDINE SUULINE SUHTLUS

C2	Valdab idioome ja argikeelt, teab keelendite konnotatiivseid tähendusi. Oskab üsna täpselt edasi anda peenemaid tähendusvarjundeid, kasutades ulatuslikku keelendipagasit. Oskab vajaduse korral sujuvalt uuesti alustada ja raskeid kohti ümber sõnastada, ilma et vestluspartner seda õieti märkakski.
C1	Väljendub ladusalt ja loomulikult, peaaegu pingutuseta. Sõnavara on rikkalik ja lubab lünki ületada kaudsel viisil. Võib ilmned mõningast sõnade otsimist või mõne sõna vältimist; keerulisema teema korral võib muidu loomulik, sujuv kõnevool takerduda.
B2	Väljendub ladusalt, korrektselt ja mõjusalt mitmesugustel üldistel ning õpinguid, tööd ja vaba aega puudutavatel teemadel. Oskab mõtteid selgelt siduda. Kasutab spontaanses suhtluses grammatiliselt üsna õiget keelt ega pea sõnumit lihtsustama. Oskab valida sobiva registri. Suudab emakeelsete kõnelejatega suhelda küllaltki ladusalt ja spontaanselt, ilma et kumbki pool peaks pingutama. Oskab rõhutada toimunu või kogetu olulisust, selgitada ja põhjendada oma vaateid.
B1	Saab üsna hästi hakkama vestlusega, kui see puudutab tema tööasju või huvialasid. Oskab vahetada, üle küsida ja kinnitada infot; tuleb toime vähem tuttavas olukorras ja oskab selgitada, milles seisneb probleem. Oskab väljendada mõtteid mõnel abstraktsel või kultuuriteemal (nt filmid, raamatud, muusika). Tuleb lihtsat keelt kasutades toime enamikus reisiolukordades. On võimeline ettevalmistuseta astuma vestlusse, kui kõneaine on tuttav. Oskab avaldada arvamust, anda ja küsida infot igapäevaelu või isiklike asjade kohta (nt perekond, harrastused, töö, reisimine, päevasündmused).
A2	Suudab küllaltki vabalt suhelda lihtsamates olukordades ja tuleb toime lühivestluses, kui vestluspartner teda vajaduse korral aitab. Tuleb vähese vaevaga toime lihtsas igapäevasuhtluses. Oskab esitada küsimusi ja küsimustele vastata. Oskab vahetada mõtteid, küsida ja anda infot igapäevastes tüüpolukordades. Tuleb toime lihtsa igapäevasuhtlusega, kui see seisneb lihtsas ja otseses infovahetuses tuttavatel teemal (nt töö ja vaba aeg). Suudab vahetada lihtsaid lauseid, kuid mõistmisraskuste tõttu ei suuda ise vestlust ülal hoida.

A1	Suudab suhelda lihtsas keeles, kui vestluspartner on nõus teda parandama, öeldut aeglasemalt kordama või ümber sõnastama. Oskab esitada lihtsaid küsimusi ja sellistele küsimustele vastata. Oskab moodustada lihtsaid lauseid, mis puudutavad tuttavat teemat või tema vajadusi, ja sellistele lausetele vastata.
-----------	--

Skaalatable 25. EMAKEELSE VESTLUSKAASLASE MÕISTMINE

C2	Mõistab millist tahes emakeelset vestluspartnerit isegi oma asjatundmusest väljapoole jääval abstraktsel ja keerukal teemal vestledes, kui talle antakse aega rääkija ebataavalise aktsendi ja murdega harjuda.
C1	Mõistab üksikasjalikult abstraktset ja keerukat juttu oma asjatundmusest väljapoole jääval spetsiifilisel teemal. Võib vahel mõne üksikasja üle küsida, eriti kui hääldus on võõrapärane.
B2	Mõistab isegi mürarikas keskkonnas üksikasjalikult, mida talle suulises kirjakeeles öeldakse.
B1	Suudab igapäevases vestluses jälgida selge hääldusega pöördumist, kuigi on vahel sunnitud paluma teatud sõnu ja fraase korrata.
A2	Saab jutust piisavalt aru, et raskusteta toime tulla lihtsamate tavapäraste tegevustega. Mõistab häälduselt selge, keelelt lihtsa ja teemalt tuttava otsese pöördumise sisu üldiselt; on aeg-ajalt sunnitud paluma midagi korrata või ümber sõnastada. Mõistab lihtsas igapäevases vestluses pöördumisi, mis on selgelt ja aeglaselt suunatud otse temale. Kaaslasel on võimalik end arusaadavaks teha, kui ta vaevub pingutama.
A1	Mõistab igapäevaseid väljendeid, mis aitavad konkreetseid lihtsaid elulisi asju ajada, kui pöörduda tema poole otse, aeglaselt ja korrates ning näidata üles vastutulelikkust. Mõistab endale suunatud aeglaselt, hoolika sõnastusega küsimusi ja suudab järgida lühikesi lihtsaid juhiseid.

Skaalatable 26. VESTLUS

C2	Oskab vabalt ja adekvaatselt vestelda kõikvõimalikes avaliku ja isikliku elu olukordades, ilma et keeleoskus teda kuidagi piiraks.
C1	Kasutab keelt paindlikult ja mõjusalt enamikul suhtluseesmärkidel, valdab emotsionaalset ja vihjelist keelepruuki, oskab teha nalja.
B2	Oskab kaasa rääkida pikemas üldteemalises vestluses, seda ka mürarikas ümbruses. Oskab suhelda emakeelsete kõnelejatega, ilma et ta neile tahtmatult nalja teeks, neid ärritaks või neilt tavapärasest erinevat käitumist eeldaks. Oskab edasi anda tundevarjundeid ning rõhutada toimunu või kogetu olulisust.
B1	Suudab ettevalmistuseta vestelda, kui kõneaine on tuttav. Suudab igapäevasuhtluses jälgida selgelt artikuleeritud kõnet, mõningaid sõnu või fraase võib siiski paluda korrata. Suudab osaleda vestluses või mõttevahetuses, kuid aeg-ajalt võib jääda arusaamatuks, mida ta täpselt öelda tahab. Oskab väljendada üllatust, rõõmu, kurbust, huvi ja ükskõiksust; oskab sellistele emotsioonidele reageerida.
A2	Oskab tervitada, hüvasti jätta, ennast või teisi tutvustada, tänada. Suudab üldjoontes jälgida selget ja normaalset kõnet, kui kõneaine on tuttav ja kui on võimalik paluda mõnd kohta korrata või ümber sõnastada. Suudab osaleda lühivestluses, kui kontekst on tuttav ja kõneaine talle huvi pakub. Oskab lihtsate sõnadega väljendada enesetunnet ja tänu. On võimeline vahetama lühikesi lauseid, kuid mõistmiskeskuste tõttu ei suuda enamasti vestlust ülal hoida; siiski võib kuulnud mõista, kui vestluspartner soostub selle nimel vaeva nägema.

	Oskab tervitada ja pöörduda, kasutades lihtsaid igapäevaseid viisakusväljendeid. Oskab esitada kutset, teha ettepanekut ja vabandada; oskab kutsele, ettepanekule ja vabandusele vastata. Oskab öelda, mis talle meeldib ja mis mitte.
A1	Oskab end tutvustada ja kasutada väga lihtsaid tervitus- ja hüvastijätuväljendeid. Oskab küsida, kuidas läheb, ja kuuldule reageerida. Mõistab konkreetsete igapäevavajadustega seotud väljendeid, kui neid esitatakse selgelt ja aeglaselt ning ollakse valmis öeldut kordama.

Skaalatabel 27. VABA MÕTTEVAHETUS (sõprade ringis)

C2	Sama mis C1
C1	Suudab raskusteta jälgida keerukat suhtlust kolmandate isikute vahel ja selles ise kaasa lüüa, isegi kui tegu on abstraktse või võõra kõneainega.
B2	Suudab osaleda elavas mõttevahetuses emakeelsete kõnelejatega. Oskab adekvaatselt väljendada oma mõtteid ja arvamusi, tuleb hästi toime keerukama arutluskäiguga. Oskab aktiivselt kaasa rääkida vabas mõttevahetuses, kui kõneaine on tuttav. Oskab kommenteerida, selgesõnaliselt oma vaatenurka esitada, vastakaid ettepanekuid hinnata, oletusi teha ja neile reageerida. Suudab mõningase pingutusega mõista suuremat osa kuuldust, kuid võib mõttevahetuses kõrvalseisjaks jääda, kui emakeelsed kõnelejad ei märka oma keelekasutust kohandada. Oskab põhjendada ja kaitsta oma arvamust, esitada asjakohaseid selgitusi ja kommentaare.
B1	On võimeline mõistma suuremat osa üldisest jutust, kui vestluspartnerid hoiduvad idioome kasutamast ja nende hääldus on selge. Oskab avaldada arvamust mõnel abstraktsel või kultuuriteemal (nt muusika, filmid). Oskab selgitada, milles seisneb probleem. Oskab lühidalt kommenteerida teiste arvamusi. Oskab kõrvutada ja võrrelda vastakaid arvamusi: pidada aru selle üle, mida teha, kuhu minna, keda või mida valida jne. Saab üldjoontes aru sõprade ringis toimuva vaba mõttevahetuse põhisisust, kui kasutatakse ühiskeelt ja hääldus on selge. Oskab esitada oma vaatenurka või arvamust ja küsida teiste omi, kui kõneaine talle huvi pakub. Oskab end mõistetavaks teha, kui avaldab arvamust praktilistes asjades (nt kuhu minna, mida teha, kuidas korraldada väljasõitu vms). Oskab viisakalt väljendada veendumusi, arvamusi, nõustumist ja nõustumatust.
A2	Saab üldjoontes aru, millest jutt käib, kui räägitakse aeglaselt ja hääldus on selge. Oskab arutada, mida õhtul või nädalavahetusel ette võtta. Oskab teha ettepanekuid ja vastata teiste omadele. Oskab väljendada nõustumist ja nõustumatust. Oskab arutada igapäevaelu praktilisi küsimusi, kui tema poole pöörduakse otse ja räägitakse selgelt ning aeglaselt. Oskab arutada, mida ette võtta ja kuhu minna. Oskab määrata kokkusaamist.
A1	Kirjeldus puudub.

Skaalatabel 28. AMETLIKUD ARUTELUD JA KOOSOLEKUD

C2	Oskab kaitsta oma seisukohti keerukaid küsimusi käsitlevas ametlikus arutelus. Oskab veenvalt ja selgelt arutleda ega jää selles alla emakeelsetele kõnelejatele.
-----------	--

C1	Võib raskusteta kaasa lüüa väitluses, isegi kui tegu on abstraktse ja keeruka võõra teemaga. Oskab esindaja rollis veenvalt kaitsta ametlikke seisukohti. Oskab ladiusalt, sundimatult ja olukohaselt vastata küsimustele, märkustele ja keerukatele vastuväidetele.
B2	Suudab kaasa lüüa elavas arutelus, orienteerub poolt- ja vastuväidetes. Oskab adekvaatselt väljendada oma mõtteid ja arvamusi, tuleb hästi toime keerukama arutluskäiguga. Suudab aktiivselt osaleda tavalises või ka vähem tavalises ametlikus arutelus. Suudab jälgida oma toimevaldkonda puudutavat arutelu. Mõistab üksikasju, millele rääkija tähelepanu pöörab. Oskab esitada, põhjendada ja kaitsta oma arvamust, hinnata erinevaid ettepanekuid, teha oletusi ja neile reageerida.
B1	Suudab mõista suurt osa teisest jutust, kui ei kasutata palju kinnistunud väljendeid ja hääldus on selge. Saab hästi hakkama oma vaatekoha esitamisega, kuid väitlemisega on raskusi. Suudab osaleda tuttavat teemat puudutavas tavalises teises arutelus, kus vahetatakse faktiinfot, jagatakse korraldusi või otsitakse lahendusi praktilistele küsimustele, seda tingimusel, et kasutatakse ühiskeelt ja hääldus on selge.
A2	Suudab teise arutelu käigus üldjoontes jälgida teemavahetusi, kui räägitakse aeglaselt ja selgelt. Oskab vahetada asjakohast infot ja avaldada arvamust praktilistes küsimustes, kui seda temalt palutakse, kuid vajab seejuures mõningast abi ning võib paluda põhiasjade ülekordamist. Oskab koosolekul öelda, mida ta asjast arvab, kui tema poole sellise küsimusega pöörduakse ja kui asja tuuma ollakse valmis üle kordama.
A1	Kirjeldus puudub.

Skaalatabel 29. EESMÄRGIPÄRANE KOOSTÖÖ

C2	Sama mis B2
C1	Sama mis B2
B2	On võimeline õigesti mõistma üksikasjalikke juhtnööre. Oskab kaasa aidata töö edenemisele, kutsudes teisi liituma, küsides nende arvamust jne. Oskab anda selge ülevaate probleemist, arutledes võimalike põhjuste ja tagajärgede üle ning kaaludes eri lähenemisviiside eeliseid ja puudusi.
B1	On võimeline jälgima, mida räägitakse, kuid kiire ja pika jutu korral võib aeg-ajalt paluda kordamist või selgitust. Oskab selgitada, milles on probleem, pidada aru edasise tegutsemise üle ja võrrelda vastandlike tegutsemisviise. Oskab lühidalt kommenteerida teiste arvamusi. On üldjoontes võimeline jälgima, mida räägitakse. Oskab teiste öeldut osaliselt korrata, et kindlustada vastastikust mõistmist. Oskab end mõistetavaks teha, kui asi puudutab lahenduse otsimist või edasise tegutsemisviisi valikut. Oskab lühidalt põhjendada ja selgitada oma arvamust ja suhtumist. Oskab ärgitada teisi oma arvamust väljendama.

A2	<p>Mõistab keelt küllaldaselt, et vähese vaevaga toime tulla lihtsas tava-suhtluses. Oskab lihtsate sõnadega paluda kordamist, kui pole kuulnud mõistnud.</p> <p>Oskab arutleda, mida järgmisena ette võtta, teha ettepanekuid ja vastata teiste omadele, küsida ja anda juhatusi.</p> <p>Oskab märku anda, et saab jutust aru. On võimeline vajalikku mõistma, kui rääkija soostub selle nimel vaeva nägema.</p> <p>Suudab osaleda lihtsas tava-suhtluses. Oskab kasutada lihtsaid fraase, et lasta endale midagi näidata või ulatada, küsida infot ja pidada aru järgmiste sammude üle.</p>
A1	<p>On võimeline mõistma küsimusi ja juhtnööre, kui need edastatakse talle selgelt ja aeglaselt. Oskab järgida lühikesi lihtsaid näpunäiteid.</p> <p>Oskab paluda endale midagi ulatada ja oskab teistele asju ulatada.</p>

Skaalatable 30. TOIMINGUD KAUPADE JA TEENUSTE OSTMISEL

C2	Sama mis B2
C1	Sama mis B2
B2	<p>Valdab keelt piisavalt, et otsida lahendust vaidlusalustes küsimustes nagu ebaõiglane liiklustrahv, rahaline vastutus korteris tekitatud kahju eest, süüdistused õnnetuse põhjustamises.</p> <p>Oskab nõuda kahju(de) korvamist, väljendades veenvalt oma rahulolematust ja pannes selgelt paika, mis piires ta on nõus järeleandmisi tegema.</p> <p>Oskab nii kliendi kui ka teenuse osutaja rollis selgitada, milles seisneb probleem, ja nõuda endale sobivat lahendust.</p>
B1	<p>Saab hakkama enamiku toimingutega, mis tulevad ette reisil vm sõitudel, reisi või majutuse korraldamisel ja asjaajamisel sihtriigi ametnikega.</p> <p>Tuleb toime ebatavalisemates olukordades, mis võivad ette tulla poes, postkontoris ja pangas (nt ebasobiva ostu tagastamine). Oskab esitada kaebust.</p> <p>Saab hakkama enamikus olukordades, mis tulevad ette reisiks valmistumisel (nt reisibüroos) või reisimisel jm sõitudel (nt oskab küsida kaassõitjalt, millises peatuses maha minna).</p>
A2	<p>Tuleb toime suhtlusega tavapära-stes olukordades, nagu sõitudel, majutuskoha otsimisel, söömas ja sisseostudel.</p> <p>Oskab reisibüroost tulemuslikult küsida kõike vajalikku, kui tegu on lihtsa üldinfo-ga.</p> <p>Oskab küsida tarbekaupu ja põhiteenuseid.</p> <p>Oskab küsida lihtsat infot reisi või ühissõidukite kohta (bussid, rongid, takso); oskab küsida ja juhatada teed ning osta pileteid.</p> <p>Oskab küsida vajalikke asju ja teha lihtsamaid toiminguid poes, postkontoris või pangas.</p> <p>Oskab anda ja vastu võtta infot koguste, suurusnumbrite ja hindade kohta.</p> <p>Oskab teha lihtsamaid oste, sõnastada oma soove ja küsida hinda.</p> <p>Oskab tellida toitu.</p>
A1	<p>Oskab paluda, et talle midagi ulatataks või antaks; oskab teiste küsimise peale asju ulatada või anda.</p> <p>Saab hakkama suurusnumbreid, koguseid, hindu ja kellaaegu puudutava info-ga.</p>

Skaalatable 31. INFOVAHETUS

C2	Sama mis B2
C1	Sama mis B2
B2	Suudab mõista ja vahendada keerukat ametialast teavet ning anda nõu.

	<p>Suudab tagada üksikasjaliku usaldusväärse teabe.</p> <p>Oskab selgelt ja üksikasjalikult kirjeldada, kuidas mingit toimingut läbi viia.</p> <p>Oskab sünteesida ja edastada eri allikatest pärinevat infot ning arutluskäike.</p>
B1	<p>Oskab oma toimevaldkonna piires võrdlemisi usaldusväärset vahendada, kontrollida ja kinnitada tüüpilist või ebatüüpilist faktiinfot.</p> <p>Oskab kirjeldada mingi toimingu käiku ja anda üksikasjalikke juhtnööre.</p> <p>Oskab resümeerida juttu, artiklit, vestlust, arutelu, intervjuud ja dokumentaalkirjutist, -filmi või -saadet ning avaldada nende kohta arvamust ja vastata täpsustavatele küsimustele.</p> <p>Oskab välja otsida ja edastada lihtsat faktiinfot.</p> <p>Oskab küsida ja järgida üksikasjalikke juhtnööre.</p> <p>Oskab hankida üksikasjalikku lisateavet.</p>
A2	<p>Oskab keelt piisavalt, et tulla suurema pingutuseta toime igapäevasuhtluses.</p> <p>Tuleb toime igapäevavajadustega: oskab leida ja edastada lihtsat faktiinfot.</p> <p>Oskab esitada küsimusi tavapärase toimingute kohta ning vastata samalaadsetele küsimustele.</p> <p>Oskab esitada küsimusi vaba aja tegevuste ja möödanikus tehtu kohta ning vastata samalaadsetele küsimustele.</p> <p>Oskab anda ja järgida lihtsaid juhtnööre, näiteks osutada suunda või juhatada teed.</p> <p>Tuleb toime lihtsa igapäevasuhtlusega, kui see seisneb lihtsas ja otseses infovahetuses.</p> <p>Oskab vahetada piiratud infot tuttavate tavatoimingute kohta.</p> <p>Oskab esitada küsimusi töö ja vaba aja kohta ning vastata samalaadsetele küsimustele.</p> <p>Oskab küsida ja juhatada teed, toetudes kaardile või plaanile.</p> <p>Oskab küsida ja edastada isikuandmeid.</p>
A1	<p>Mõistab küsimusi ja juhtnööre, kui need on esitatud aeglaselt ja selgesõnaliselt. Saab aru lihtsast lühidast teejuhatuses.</p> <p>Oskab esitada lihtsaid küsimusi ja vastata samalaadsetele küsimustele. Oskab moodustada lihtsaid lauseid, mis puudutavad tema vajadusi või tuttavat kõneainet, ja vastata samalaadsetele lausetele.</p> <p>Oskab küsida teiste inimeste kohta ja vastata enda või teiste kohta käivatele küsimustele (kus ta elab, keda tunneb, mis tal olemas on).</p> <p>Oskab väljendada aega, kasutades fraase „järgmisel nädalal”, „eelmisel reedel”, „novembris”, „kell kolm” jms.</p>

Skaalatable 32. KÜSITLEJA JA VASTAJA ROLL

C2	<p>Tuleb väga hästi toime dialoogiga, ei jää selles alla emakeelsetele kõnelejatele. Oskab dialoogi üles ehitada ning suhtleb ühtviisi kindlalt ja ladusalt nii küsitleja kui küsitletava rollis.</p>
C1	<p>On võimeline intervjuul edukalt täitma nii küsitleja kui küsitletava rolli.</p> <p>Oskab kõrvalise abita dialoogi ladusalt arendada, talub hästi oma jutusse sekkumist.</p>
B2	<p>Oskab ladusalt ja tulemuslikult intervjuuerida. On võimeline kõrvale kalduma ettevalmistatud küsimustest, et pikemalt peatuda põnevamatel vastustel.</p> <p>Ilmutab küsitletavana algatusvõimet, oskab mõtet arendada, vajades vaid veidi küsitleja abi ja ärgitust.</p>
B1	<p>Oskab anda konkreetset infot, kui seda intervjuul või konsultatsioonil küsitakse (nt kirjeldada arstile sümptomeid), kuid esitab seda üldsõnaliselt, ilma üksikasjadesse laskumata.</p> <p>Oskab läbi viia ettevalmistatud intervjuud, kontrollida ja üle küsida infot; aeg-ajalt võib paluda öeldut korrata, eriti kui küsitletav räägib liiga kiiresti või pikalt.</p>

	Võib intervjuul/konsultatsioonil aeg-ajalt ilmutada algatusvõimet (nt vahetada teemat), kuid üldiselt toetub siiski tugevalt küsitlejale. Oskab ettevalmistatud küsimuste toel teha lihtsat intervjuud. Suudab esitada mõne ettevalmistamata küsimuse.
A2	Suudab end küsitletava rollis mõistetavaks teha, oskab tuttava kõneaine korral edastada mõtteid või teavet, kuid vajab seejuures mõningast abi ning võib paluda küsimust selgitada. Oskab küsitletava rollis vastata lihtsatele küsimustele ja väidetele.
A1	Oskab küsitletava rollis vastata lihtsatele ja otsestele küsimustele oma isiku kohta, kui need esitatakse neutraalses keeles, väga aeglaselt ja selgelt.

KIRJALIK SUHTLUS

Skaalatabel 33. ÜLDINE KIRJALIK SUHTLUS

C2	Sama mis C1
C1	Oskab selgelt ja täpselt väljendada, suhtleb lugejaga paindlikult ja tulemuslikult.
B2	Oskab kirja panna sõnumeid ja arvamusi ning seostada neid teistelt kuulduga. Oskab üsna täpselt edasi anda infot ja mõtteid nii abstraktsel kui konkreetsele teemal, üle küsida teavet ja paluda selgitusi ning anda neid ise.
B1	Oskab kirjutada isiklike kirju ja teateid, küsides lihtsat hädavajalikku teavet või edastades seda teistele; suudab edastada kõige olulisemat.
A2	Oskab kirjutada lühikesi lihtsaid sõnumeid, mis puudutavad talle vajalikke asju.
A1	Oskab kirjalikult küsida ja edastada isikuandmeid.

Skaalatabel 34. KIRJAVAHETUS

C2	Sama mis C1
C1	Oskab end isiklikus kirjavahetuses selgelt ja täpselt väljendada, kasutades keelt paindlikult ja mõjusalt; valdab emotsionaalset ja vihjelist keelepruuki, oskab teha nalja.
B2	Oskab kirjutada kirju, mis vahendavad tundeid või kirjutajale tähtsaid sündmusi ja kogemusi. Oskab kommenteerida partneri arvamusi ja teateid.
B1	Oskab kirjutada isiklike kirju, mis vahendavad teateid ja annavad edasi mõtteid abstraktsetel ja kultuuriteemadel (nt muusika, filmid). Oskab isiklikus kirjas üsna üksikasjalikult vahendada kogemusi, tundeid ja sündmusi.
A2	Oskab kirjutada väga lihtsaid isiklike kirju, et väljendada tänu või esitada vabandust.
A1	Oskab kirjutada lühikest ja lihtsat postkaarditeksti.

Skaalatabel 35. TEATED, SÕNUMID JA PLANGID

C2	Sama mis B1
C1	Sama mis B1
B2	Sama mis B1
B1	Oskab kirjutada sõnumit, mille eesmärk on infot saada või probleeme selgitada. Oskab kirjutada sõnumit, mis edastab lihtsat hädavajalikku teavet sõpradele, teenindajatele, õpetajatele jt, kellega ta igapäevaelus kokku puutub; suudab edastada kõige olulisemat.
A2	Oskab kuulamise järgi kirja panna lühikesi ja lihtsaid teateid, kui tal on võimalus paluda neid korrata või teisiti sõnastada. Oskab kirjutada lühikesi lihtsaid teateid, mis puudutavad talle vajalikke asju.

A1	Oskab kirjutada oma nime, aadressi, rahvust, vanust ja sünniaega ning arve ja kuupäevi (nt hotelli registreerimisplangil).
-----------	--

INTERAKTIIVSED STRATEEGIAD

Skaalatabel 36. SUHTLUSAKTIIVSUS (vooruvahetus)

C2	Sama mis C1
C1	Suudab eesmärgistatult ja vabalt valida sobivaid fraase, millega sõna saada või kõnevooru hoides mõtlemisaega võita.
B2	Oskab sekkuda arutellu, kasutab selleks olukohast keelt. Oskab kõnelust olukohaselt alustada, jätkata ja lõpetada. Oskab võtta kõnevooru. Oskab kõnelust alustada ja sobival ajal kõnevooru võtta; oskab soovi korral vestlust lõpetada, kuid ei pruugi seda alati teha kõige kohasemal viisil. Oskab kasutada käibefraase (nt „See on hea küsimus”), et kõnevooru hoides mõtte sõnastamiseks aega võita.
B1	Oskab sekkuda arutellu, kui arutlusaine on tuttav, kasutab kõnevooru võtmiseks sobivat fraasi. Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lihtsat silmast silma vestlust, kui kõneaine on talle tuttav või huvipakkuv.
A2	Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lühivestlust, kasutades lihtsaid võtteid. Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lihtsat silmast silma vestlust. Oskab paluda tähelepanu.
A1	Kirjeldus puudub.

Skaalatabel 37. SUHTLUSKOOSTÖÖ

C2	Sama mis C1
C1	Suudab oskuslikult siduda oma juttu teiste omaga.
B2	Oskab anda tagasisidet ning lisada omapoolseid seisukohti ja järeldusi, aidates sel kombel kaasa arutelu edenemisele. Oskab toetada arutluse käiku, näidates, et mõistab kuuldut, haarates teisi kaasa jne.
B1	Oskab kasutada põhisõnavara ja -strateegiaid, et vestlust või diskussiooni ülal hoida. Oskab kokku võtta, kuhu diskussiooniga välja on jõutud, aidates kaasa teemas püsimisele. Oskab korrata eelkõneleja öeldut, et kinnitada vastastikust mõistmist ja hoida juttu õigel kursil. Oskab teisi mõttevahetusse kaasata.
A2	Oskab märku anda, et saab jutust aru.
A1	Kirjeldus puudub.

Skaalatabel 38. SELGITUSTE PALUMINE

C2	Sama mis B2
C1	Sama mis B2
B2	Oskab üle küsida, kas ta on rääkijast õigesti aru saanud, ja kahtluse korral selgitust paluda.
B1	Oskab paluda vahetult kuuldu kohta selgitusi või täpsustusi.
A2	Oskab lihtsate sõnadega paluda kordamist, kui pole teise juttu mõistnud. Oskab paluda võtmesõnade või -fraaside kordamist lihtsamate sõnadega. Oskab märku anda, et ei suutnud teise juttu jälgida.
A1	Kirjeldus puudub.

TEKSTID

Skaalatabel 39. MÄRKMETE TEGEMINE (loengus, seminaril jm)

C2	Tajub öeldus peituvaid vihjeid, oskab teha märkmeid nii ridade vahele jääva kui sõnadesse pandu kohta.
C1	Oskab oma huvivaldkonna loenguid üksikasjalikult konspekteerida, talletades infot sedavõrd täpselt ja originaalilähedaselt, et see on teistele arusaadav.
B2	Mõistab loogilise ülesehitusega loenguid, kui teema on tuttav, oskab konspekteerida olulisena tunduvad seisukohad, kuigi kaotab sõnalisele väljendusele keskendumise tõttu osa informatsioonist.
B1	Oskab teha hilisemaks kasutamiseks piisavalt täpseid loengumärkmeid, kui teema kuulub tema huvivaldkonda ning tekst esitatakse selgelt ja loogiliselt.
	Oskab loengumärkmeid teha võtmesõnade kujul, kui tegemist on tuttava teemaga ning tekst esitatakse lihtsas sõnastuses ja selge hääldusega.
A2	Kirjeldus puudub
A1	Kirjeldus puudub

Skaalatabel 40. TÖÖ TEKSTIGA

C2	Oskab resümeerida eri allikate teavet ja sidusa tekstina sõnastada neis esitatud põhjendusi ja arutlusi.
C1	Oskab teha kokkuvõtteid pikkadest keerukatest tekstidest.
B2	Oskab resümeerida ja kommenteerida nii tarbe- kui loovtekste, arutledes erinevate seisukohtade ja peamiste teemade üle. Oskab resümeerida uudiseid, intervjuusid ja dokumentaalsaateid, mis sisaldavad arvamusi, põhjendusi ja mõttevahetust. Oskab kokku võtta filmide ja näidendite sisu ja sündmustikku.
B1	Oskab kokku panna eri allikatest pärineva info ja teha sellest teistele kokkuvõtte. Oskab lühikesi lihtsas keeles tekste oma sõnadega kirja panna, kasutades originaalteksti sõnu ja järgides selle kulgu.
A2	Oskab oma keelepädevuse ja -kogemuse piires leida ja kasutada lühemate tekstide võtmesõnu ja -fraase või lühikesi lauseid.
	Oskab ümber kirjutada lühemaid selge käekirjaga kirjutatud või trükitekste.
A1	Oskab ümber kirjutada üksiksõnu ja lühemaid trükitekste.

SUHTLUSPÄDEVUS

Skaalatabel 41. ÜLDINE KEELEPAGAS

C2	Valdab mitmekesisest keelevara; oskab mõtteid paindlikult sõnastada, ühemõtteliselt väljenduda, vajalikku rõhutada või eristada. On võimeline sõnastama kõike, mida väljendada tahab.
C1	Oskab mitmekesisest keelevarast valida sobivaid vahendeid, et mõtteid selgelt sõnastada; ei pea piirama seda, mida väljendada tahab.
B2	Oskab väljenduda selgelt, ilma et peaks olulisel määral piirama seda, mida väljendada tahab.
	Oskab keelt piisavalt, et sõnu otsimata selgesõnaliselt kirjeldada vajalikku, väljendada seisukohti ja esitada põhjendusi. Kasutab ka liitlauseid ja lauselühendeid.

B1	Oskab keelt piisavalt, et kirjeldada ootamatut olukorda, üsna täpselt selgitada mõtte või probleemi tuuma ja avaldada arvamust abstraktsetel või kultuuriteemadel (nt muusika ja filmid).
	Oskab keelt piisavalt, et väljendada igapäevateemadel (perekond, huvialad, töö, reisimine, päevasündmused), kuigi jutus võib ette tulla takerdusi ja kaudset väljendust. Piiratud sõnavara võib põhjustada kordamist või ka sõnastusraskusi.
A2	Valdab keele põhivara sellisel tasemel, mis lubab toime tulla igapäevastes tavaolukordades; siiski on sageli sunnitud sõnumit lihtsustama ja sõnu otsima.
	Tuleb lühikesi igapäevaseid väljendeid kasutades toime lihtsates konkreetsetes olukordades (isikute ja igapäevatoimingutega seonduv, soovide ja vajaduste väljendamine, info küsimine). Oskab kasutada lause põhimalle ning rääkida meeldejäetud fraaside ja käibe väljenditega iseendast ja teistest, tööst, kohtadest, asjadest jne. Keelevara on väike ja koosneb päheõpitud fraasidest, mis lubavad sõnastada lihtsaid eluvajadusi. Ettenägematus olukorras võib tekkida pause ja suhtlusraskusi.
A1	Teab lihtsaid põhiväljendeid iseenda ja oma konkreetsete vajaduste kohta.

Skaalatabel 42. SÕNAVARA ULATUS

C2	Valdab rikkalikku sõnavara, sealhulgas idioome ja argikeeleväljendeid, tajub konnotatiivseid tähendusi.
C1	Valdab rikkalikku sõnavara ja oskab sõnavaralünkadest üle saada kaudse väljenduse abil; sõnade otsimist või mõne väljendi vältimist tuleb ette harva. Kasutab ka idioome ja argikeeleväljendeid.
B2	Valdab üldiste kõneainete ja oma tegevusala piires ulatuslikku sõnavara. Oskab korduste vältimiseks väljendust enamasti varieerida, kuid sõnavaralüngad võivad siiski põhjustada takerdust või kaudset väljendust.
B1	Sõnavara on piisav igapäevaste kõneteemade jaoks (perekond, huvialad, töö, reisimine, päevasündmused), kuigi vahel võib ette tulla kaudset väljendust.
A2	Sõnavara on /küllaldane, et tulla toime igapäevaste tuttavate toimingutega.
	Sõnavara on piisav, et rahuldada põhilisi suhtlusvajadusi. Sõnavara on piisav, et rahuldada lihtsaid eluvajadusi.
A1	Teab väga lihtsaid sõnu ja fraase mõne konkreetse olukorra kohta.

Skaalatabel 43. SÕNAKASUTUS

C2	Sõnakasutus on järjekindlalt õige ja sobilik.
C1	Tuleb ette väiksemaid keelevääratusi, kuid märkimisväärseid sõnakasutusvigu pole.
B2	Sõnakasutus on üldjoontes täpne; aeg-ajalt võib küll sõnavalikul eksida, kuid see ei takista suhtlust.
B1	Valdab põhisõnavara, kuid teeb märkimisväärseid vigu, kui on vaja väljendada keerukamat mõtet või kui kõneaine ja olukord on võõras.
A2	Valdab igapäevavajadustega piirnevat nappi sõnavara.
A1	Kirjeldus puudub.

Skaalatabel 44. GRAMMATIKA KORREKTSUS

C2	Kasutab grammatiliselt õiget keelt järjekindlalt isegi siis, kui tähelepanu on mujal (nt ütluse planeerimisel või teiste asjaosaliste reageeringute jälgimisel).
C1	Kasutab grammatiliselt õiget keelt, vigu tuleb ette harva ja neid on raske märgata.
B2	Valdab grammatikat hästi, aeg-ajalt ette tulevaid vääratusi, juhuslikke vigu ning lauseehituse lapsusi suudab ise parandada.

	Valdab grammatikat küllaltki hästi. Ei tee väärnimõistmist põhjustavaid vigu.
B1	Kasutab tuttavas olukorras grammatiliselt üsna õiget keelt, ehkki emakeele mõju on märgatav. Tuleb ette vigu, kuid need ei takista mõistmist. Oskab tavaolukorras üsna õigesti kasutada tüüpkeelendeid ja moodustusmalle.
A2	Kasutab küll õigesti mõningaid lihtsaid tarindeid, kuid teeb sageli vigu ka grammatika põhivaras (nt ajab segi ajavormid või eksib aluse ja öeldise ühildamisel); siiski on enamasti selge, mida öelda tahab.
A1	Kasutab vaid üksikuid ära õpitud tarindeid ja lausemalle, kuid ka nendes tuleb ette vigu.

Skaalatabel 45. HÄÄLDUSPÄDEVUS

C2	Sama mis C1
C1	Oskab varieerida intonatsiooni ja kasutab õigesti lauserõhku, et väljendada peenemaid tähendusvarjundeid.
B2	On omandanud selge, loomuliku häälduse ja intonatsiooni.
B1	Hääldus on selge ja arusaadav, kuigi aeg-ajalt on märgata võõrast aktsenti ja hääldusvigu.
A2	Hääldus on üldjuhul piisavalt selge, et öeldust aru saada, kuigi võõras aktsent on märgatav ja vestluspartnerid peavad aeg-ajalt paluma arusaamatuid kohti korrata.
A1	Väheste äraõpitud sõnade ja fraaside hääldusest võivad mõningase pingutusega aru saada need emakeelsed kõnelejad, kes sama keelerühma kõnelejatega sageli kokku puutuvad.

Skaalatabel 46. ÕIGEKIRJAOSKUS

C2	Ei tee õigekirjavigu.
C1	Teksti paigutus, liigendus ja kirjavahemärgistus on järjekindel ning toetab lugemist. Teksti õigekiri on korrektne, kuigi vahel esineb näpuvigu.
B2	Oskab kirjutada selgelt ja arusaadavalt, järgides teksti paigutamise ja liigendamise tavasid. Kirjutamine ja kirjavahemärgistus on üsna korrektne, ehkki vahel on märgata emakeele mõju.
B1	Oskab üsna arusaadavalt kirjutada. Kirjutamine, kirjavahemärgistus ja teksti paigutus on sedavõrd korrektne, et ei sega jälgimist.
A2	Oskab kirjutada lühikesi lauseid igapäevastel teemadel (nt juhatada, kuidas kuhugi minna). Oskab häälduspäraselt (kuigi mitte õigesti) kirjutada lühikesi sõnu, mis kuuluvad tema suulisesse sõnavarasse.
A1	Oskab ümber kirjutada tuttavaid sõnu ja lühikesi käibefraase, nagu lihtsamad sildid ja juhised, tarbeesemete ja poodide nimetused jms. Oskab kirja panna oma aadressi, kodakondsust ja muid isikuandmeid.

Skaalatabel 47. KEELEKASUTUSE OLUKOHASUS

C2	Oskab hästi kasutada idioome ja argikeelt, tajub konnotatiivseid tähendusi. Tajub emakeelekõnelejate väljendusviisis avalduvaid sotsiolingvistilisi ja ühiskondlik-kultuurilisi norme, oskab oma keelekasutuses neid arvestada. Oskab tulemuslikult vahendada sihtkeelt ja tema enda emakeelt kõnelevaid isikuid. Oskab vahendajana arvestada ühiskondlik-kultuurilisi ja sotsiolingvistilisi erinevusi.
-----------	---

C1	Tunneb paljusid idioome ja argikeeleväljendeid, tajub registrivahetusi; siiski võib vajada mõne sõna kohta kinnitust, eriti kui selle hääldus on talle tundmatu. Suudab jälgida filme, kus kasutatakse slängi vm erikeelt. Kasutab keelt paindlikult ja tulemuslikult enamikul suhtluseesmärkidel, valdab emotsionaalset ja vihjelist keelepruuki, oskab teha nalja.
B2	On võimeline väljenduma üsna kindlalt, selgelt ja viisakalt nii ametlikus kui vabas registris, nii kuidas olukord parasjagu nõuab. Suudab mõningase pingutusega osaleda ja kaasa rääkida arutelus, isegi kui kasutatakse argikeelt ja kõnetempo on kiire. Oskab suhelda emakeelsete kõnelejatega, ilma et ta neile tahtmatult nalja teeks, neid ärritaks või neilt tavapärasest erinevat käitumist eeldaks. Oskab olukohaselt väljenduda ja suudab vältida suuremaid sõnastusvigu.
B1	Oskab sõnastada mitmesuguseid vajadusi, kasutades sagedasi väljendeid ja neutraalset keelt. Tunneb peamisi viisakusnõudeid, oskab neid täita. On teadlik kultuurierinevustest, oskab suhestada oma ja võõrast kultuuri ning tähele panna olulisemaid erinevusi kommetes, hoiakutes, väärtushinnangutes ja uskumustes.
A2	Oskab lihtsate keelevahendite abil rahuldada keskseid kõnetarbeid (info andmine ja küsimine, selgituste nõudmine, arvamuse ja suhtumise väljendamine). Suudab tulemuslikult suhelda igapäevaolukordades, oskab kasutada kõige lihtsamaid üldväljendeid ja järgida peamisi suhtlusreegleid. Suudab vahetada lühikesi lauseid, oskab tervitamisel ja pöördumisel kasutada igapäevaseid viisakusväljendeid. Oskab esitada kutset, teha ettepanekut ja vabandada; oskab kutsele, ettepanekule ja vabandusele vastata.
A1	Oskab kasutada kõige lihtsamaid igapäevaseid viisakusväljendeid (tervitades, hüvasti jättes, ennast tutvustades; oskab öelda „palun”, „tänan”, „vabandust” jms).

Skaalatabel 48. KEELEKASUTUSE PAINDLIKKUS

C2	Oskab mõtteid paindlikult ümber sõnastada, varieerides keelekasutust olukorra või vestluspartneri järgi. Oskab väljenduda ühemõtteliselt.
C1	Sama mis B2+
B2	Oskab väljendusvahendite valikul lähtuda olukorrast ja sõnumi vastuvõtjast. Oskab valida olukohase ametlikkuse astme. On võimeline kohanema vestluse suuna, stiili või rõhuasetuse muutustega. Oskab varieerida väljendusviisi.
B1	Oskab kohandada oma väljendust, et tulla toime ebatüüpilises ja isegi keerulises olukorras. Oskab paindlikult kasutada lihtsaid keelevahendeid, et väljendada vajalikku.
A2	Oskab kasutada meeldejäetud lihtsaid fraase. Suudab sõnakasutust vähesel määral varieerida, kui olukord seda nõuab. Oskab sõnu ümber tõstes varieerida äraõpitud fraase, kui olukord seda nõuab.
A1	Kirjeldus puudub.

Skaalatabel 49. VOORUVAHETUS

C2	Sama mis C1
C1	Suudab eesmärgistatult ja vabalt valida sobivaid fraase, millega sõna saada või kõnevooru hoides mõtlemisaega võita.
B2	Oskab sekkuda arutellu, kasutab selleks olukohast keelt. Oskab kõnelust olukohaselt alustada, jätkata ja lõpetada. Oskab võtta kõnevooru.

	Oskab kõnelust alustada ja sobival ajal kõnevooru võtta; oskab soovi korral vestlust lõpetada, kuid ei pruugi seda alati teha kõige kohasemal viisil. Oskab kasutada käibefraase (nt „See on hea küsimus”), et kõnevooru hoides mõtte sõnastamiseks aega võita.
B1	Oskab sekkuda arutellu, kui arutlusaine on tuttav, kasutab kõnevooru võtmiseks sobivat fraasi. Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lihtsat silmast silma vestlust, kui kõneaine on talle tuttav või huvipakkuv.
A2	Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lühivestlust, kasutades lihtsaid võtteid. Oskab alustada, jätkata ja lõpetada lihtsat silmast silma vestlust. Oskab paluda tähelepanu.
A1	Kirjeldus puudub.

Skaalatabel 50. TEEMAARENDSUS

C2	Sama mis C1
C1	Oskab sõnastada keerukaid kirjeldusi ja jutustusi: siduda allteemasid, arendada mõtet ja lõpetada sobiva kokkuvõttega.
B2	Oskab arendada kirjeldamist või jutustamist nõudvat teemat, avades peamisi seisukohti ning toetades neid põhjenduste ja näidetega.
B1	Oskab üsna ladusalt jutustada ja kirjeldada, väljendades mõtteid lihtsate lausete järjendina.
A2	Oskab jutustada ja kirjeldada sidumata lausetega.
A1	Kirjeldus puudub

Skaalatabel 51. TEKSTI SELGUS JA SIDUSUS

C2	Oskab luua loogilisi, mõttelt ja ehituselt sidusaid tekste, kasutades mitmeid ülesehitusviise ja sidumisvõtteid.
C1	Oskab selgelt, sujuvalt ja loogiliselt väljenduda, valdab kompositsioonimalle ja sidumisvõtteid.
B2	Oskab mitmesuguste siduvate väljendite abilt tulemuslikult edasi anda mõtteseoseid. Oskab kasutada piiratud hulgal sidumisvõtteid, mis lubab ühendada lausungid selgeks sidusaks tekstiks. Mõttekäik võib seejuures jääda mõneti katkendlikuks, eriti pikemates lõikudes.
B1	Oskab ühendada lühemaid ja lihtsamaid sisuüksusi lihtsaks seotud järjendiks.
A2	Oskab kasutada kõige sagedasemaid sidesõnu, et ühendada lauseid jutustuseks või tunnuste loendeid kirjelduseks. Oskab siduda lihtsate sidesõnade abil nagu „ja”, „aga”, „sest”.
A1	Oskab siduda sõnu ja fraase põhisidendite abil nagu „ja” või „siis”.

Skaalatabel 52. KÕNE LADUSUS

C2	Oskab väljenduda loomulikult, pingutuseta ja takerdumata. Pause teeb vaid täpsema sõnastuse või sobiva näite ja selgituse otsimisel.
C1	Oskab väljenduda ladusalt ja spontaanselt, peaaegu pingutuseta. Keerulisema teema korral võib loomulik, sujuv kõnevool siiski takerduda.
B2	On võimeline ettevalmistuseta suhtlema, väljendub ladusalt ja vabalt ka siis, kui käsil on pikem ja keerukam kõnelõik.

	Oskab kõnetempo hoida enam-vähem ühtlase ka pikemate kõnelõikude korral. Võib kõhelda vormide ja väljendite valikul, kuid pikemaid pause teeb harva. Suudab suhelda küllaltki ladusalt ja spontaanselt, nii et igapäevases suhtluses emakeelekõnelejatega ei pea kumbki pool pingutama.
B1	On võimeline võrdlemisi vabalt väljenduma. Suudab jätkata kõrvalise abita, kui sõnastusraskuste tõttu ummikusse sattub ja kõnes seetõttu pause tekib. Oskab arusaadavalt väljenduda, kuigi pikema kõnelõigu korral teeb sageli pause, et otsida sõnu ja grammatilisi vorme või korrigeerida sõnastust.
A2	Oskab end lühivestluses mõistetavaks teha, kuigi sageli on märgata pause, ebasobivaid alustusi ja ümbersõnastamist. Oskab väljenduda lühifraasidega, kui kõneaine on tuttav. Kõne on takerduv, väga sageli on märgata ebasobivaid alustusi.
A1	Tuleb toime väga lühikeste sidumata valmisfraasidega. Teeb sageli pause, et otsida väljendeid, hääladata võõramaid sõnu või korrigeerida sõnastust.

Skaalatable 53. VÄLJENDUSTÄPSUS

C2	Oskab peenemate tähendusvarjundite edasiandmiseks üsna korrektselt kasutada mitmesuguseid täpsustavaid keelendeid (määramäärsõnu, kõrvallauseid jm). Oskab ühemõtteliselt väljenduda, vajalikku rõhutada või eristada.
C1	Oskab arvamustes ja väidetes üsna täpselt edasi anda kindluse, kahtluse, võimalikkuse jms astet.
B2	Suudab tagada üksikasjaliku usaldusväärse teabe.
B1	Oskab üsna täpselt selgitada mõtte või probleemi tuuma. Suudab edastada lihtsat ja pakilist teavet, anda edasi kõige olulisemat. Oskab arusaadavalt väljendada oma jutu peamist mõtet.
A2	Suudab tuttavas igapäevaolukorras vahendada lihtsat nappi teavet. Ootamatus olukorras peab enamasti sõnumit lihtsustama.
A1	Kirjeldus puudub.

1.6. Valikkursus “Draamaõpetus”

1.6.1. Valdkonnapädevus

Draamaõpetuse kursuse ajal õpilastel kujunevad järgmised pädevused:

- Kultuuri- ja väärtuspädevus. Draamaõpetuse kaudu arendab õpilane moraalsed ja vaimsed võimed, arendab oskust väärtustada kultuuri ning väärtustada teiste kunstilist eneseväljendust;
- Sotsiaalne ja kodanikupädevus. Arendab võime mõista väärtusi ja probleeme tänapäeva noorte maailmas, meeskonnatööoskust ning oskust analüüsida erinevaid olukordi;
- Enesemääratluspädevus. Draamaõpetus toetab harmoonilise isiksuse kujunemist, aitab arendada reflekteerimise oskust;
- Õpipädevus. Õpilane arendab kujutlusvõimet, suurendab analüüsioskust. Oskab kasutada õpitut, sealhulgas õpioskusi ja -strateegiaid, erinevates kontekstides ning probleeme lahendades.
- Ettevõtlikkuspädevus. Õpilane oskab ideid luua ja neid ellu viia, kasutades omandatud teadmisi ja oskusi erinevates elu- ja tegevusvaldkondades. Näeb probleeme ja neis peituvaid võimalusi.

1.6.2 Kursuse kirjeldus

Draamaõpe on tegevuslik, mänguline ja teatrikunsti töövõtteid kasutav õppimise meetod, mille kaudu on võimalik väljendada ja arendada oma väärtushinnanguid. Teatrimängude käigus arendatakse õpilaste intellektuaalseid, füüsilisi ja emotsionaalseid võimeid. Draamaõpetuse oluline eelis on õpilaste kollektiivse arendamise potentsiaal: paarides ja gruppides töötamisel tuleb üksteist kuulata ja väärtustada kaaslaste ettepanekuid. Draamaõppe süstemaatilisus ja loovus aitavad vaieldamatult kaasa nii emotsionaalse kui ka sotsiaalse intelligentsuse arengule, seega tervikliku ja õnneliku inimese loomisele.

1.6.3. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Draamategevusega arendatakse nii kognitiivseid kui ka motoorseid võimeid: tunnetus, loovus, suhtlemisoskused. Eesmärgi saavutamiseks tuleb kasutada kõigi grupiliikmete tugevaid külgi ning teha koostööd.

Draamaõpetuse eesmärgiks on:

- arendada esteetiliste väärtuste tunnetamist;
- suunata olukordi märkama, analüüsima, arendada reageerimisoskust erinevates situatsioonides;
- õpetada tundma oma keha ja vaimu, luua võimalusi nende arendamiseks, toetada enesekindlust;
- arendada esinemisoskusi: füüsilist lödvestumist, hääle ja füüsilise keha kasutamist;
- arendada näitlejameisterlikkust, esinemisjulgust ja esinemiskultuuri;
- arendada väljendusoskust, kujutlusvõimet ja loovust;
- arendada tähelepanu, keskendumisvõimet, koostöövõimet ja empaatiat;
- pakkuda meelelahutust ja lõõgastumisvõimalust.

1.6.4. Lõiming

Eesti keel ja kirjandus - emakeele väärtustamine: emakeele rikkus, ilmekus ja ilu; oskus oma mõtteid ja tundeid väljendada; sõnade väärtuse ja jõu kogemus.

Kehaline kasvatus - koordineerimine ja kehalise aktiivsuse kujundamine.
Kunstiõpetus - tunnete väljendamine läbi joonistamise, dekoratsioonide joonistamine.
Inimeseõpetus – erinevate rollide võtmine, olukordade läbimäng, probleemõpe, meeskonnatöö.

1.6.5. Hindamine

Valikkursuse hindamisel kasutatakse üksnes kujundavat hindamist. Kursuse jooksul õpilased reflekteerivad oma tulemusi õpipäevikus, mida edastavad kursuse lõpus. Kujundavat hindamist kasutatakse jooksvalt. Valikkursuse hindamine toimub mitmeeristavalt (arvestatud / mittearvestatud).

1.6.6. Õppekeskkond

Kool korraldab õppe, mis kaitseb ning edendab õpilaste vaimset ja füüsilist tervist. Valikkursuse rakendamisel välditakse tunni toimumist ainult ühes klassiruumis, õppeks kasutatakse koolihoone erinevaid võimalusi (erinevaid ruume, aula) ja minnakse ka hoonest välja (õuesõpe).

Muud vahendid:

- kõlar muusikaga,
- rekvisiit.

1.6.7. Õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Draamaõpetuse tunnid läbinud õpilane:

- on enesekindel ja julge suhtleja;
- on avatud, rõõmus, julge, emotsionaalne;
- oskab analüüsida erinevaid olukordi ning enda käitumist;
- oskab rakendada oma loovust;
- omab kogemusi kaaslastega suhtlemisel ja oskab teistega koos töötada; omab grupitunnetust; kujundab klassikollektiivi;
- oskab väärtustada teiste kunstilist eneseväljendust;
- oskab kirjutada omaloomingulisi tekste;
- oskab reflekteerida enda ja teiste inimeste tegevusi.

Õppesisu

Teemavaldkonnad:

- Inimene ja ühiskond
  - inimsuhted, väärtused, meeskonnatöö;
  - õpilase kujunemine aktiivseks ja vastutustundeliseks kodanikuks.
- Loominguline eneseväljendus
  - loovharjutused, improvisatsioon;
  - kreatiivsuse arendamine;
  - liikumismängud;
  - loovkirjutamine.
- Kultuur ja looming
  - kultuuridega kokkupuutumine ja väärtustamine;
  - teatrikultuuri väärtustamine;
  - teatri kultuuri toetamine ja arendamine Eestis.
- Eesti ja maailm

- Eesti kultuur ja traditsioonid;
- Eesti teater.
- Tervis ja ohutus
- vaimse, emotsionaalse, sotsiaalse ja füüsilise tervise toetamine.

1.7. Valikkursus “Eesti ametikeel”

1.7.1. Eesmärgid

Gümnaasiumi eesti keele teise keelena õpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) omandab keeleoskuse tasemel, mis võimaldab Eesti ühiskonnas ja eestikeelses keskkonnas iseseisvalt toimida;
- 2) on võimeline jätkama õpinguid eesti keeles ning kasutama eesti keelt töökeskkonnas ja ametkondlikus suhtluses;
- 3) mõistab ja väärtustab oma ning eesti kultuuri sarnasusi ja erinevusi ning arvestab suhtluses eesti kultuurinorme ja tavasid;
- 4) analüüsib oma teadmisi ja oskusi ning tugevusi ja nõrkusi; omandab elukestvaks õppeks motivatsiooni ja vajalikud oskused.

Kokkuvõte: Eesti keeles teise keelena on oluline saavutada gümnaasiumi lõpuks keeleoskustase, mis võimaldab aktiivselt osaleda ühiskonnaelus, eesti keeles õpinguid jätkata ja tööturul edukalt toime tulla, st eakohane C1-keeleoskustase.

1.7.2. Pätevused

Gümnaasiumi eesti keele teise keelena õpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) omandab keeleoskuse tasemel, mis võimaldab Eesti ühiskonnas ja eestikeelses keskkonnas iseseisvalt toimida;
- 2) on võimeline jätkama õpinguid eesti keeles ning kasutama eesti keelt töökeskkonnas ja ametkondlikus suhtluses;
- 3) mõistab ja väärtustab oma ning eesti kultuuri sarnasusi ja erinevusi ning arvestab suhtluses eesti kultuurinorme ja tavasid;
- 4) analüüsib oma teadmisi ja oskusi ning tugevusi ja nõrkusi; omandab elukestvaks õppeks motivatsiooni ja vajalikud oskused;
- 5) loeb tundmatuid tekste ja mõistab sisu;
- 6) keeleoskuse tase 12.kl. lõpus C1.

1.7.3. Läbivad teemad

1. Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus (3 t.)
2. Keskkond ja jätkusuutlik areng (2 t.)
3. Tervis ja ohutus (2 t.)
4. Haridus ja töö (4 t.)
5. Inimene ja ühiskond (6t.)
6. Tehnoloogia ja innovatsioon (6 t.)
7. Kultuuriline identiteet (6 t.)
8. Väärtused ja kõlblus (6 t.)

1.7.4. Lõiming

Eesti keel on riigikeel ja keskne õppeaine. Hea keeleoskus loob eeldused paljude õppeainete edukaks omandamiseks ning toimetulekuks isiklikus ja avalikus elus. Samas arendavad paljud õppeained keelekasutuse põhipätevusi: sõnavara mõistmist ja kasutusoskust, teksti mõistmist ja tekstiloomet, pädevust suuliselt ja kirjalikult suhelda. Seega kujuneb õpilaste funktsionaalne ja kriitiline kirjaoskus välja mitte üksnes eesti keele, vaid eestikeelsete õppeainete õppetegevuse

tulemusel. Samas toimub keeleoskuse järjekindel ja teadlik arendamine siiski valdavalt keele- ja ametikeele tundides, kuid pidev koostöö teiste ainete õpetajatega on kindlasti tulemuslik.

1.7.5. Hindamine

Kursuse käigus hinnatakse õpilase:

- 1) kirjalikku suhtlust;
- 2) tekstide vastuvõttu;
- 3) tekstiloomet;
- 4) tekstide õigekeelsust.

Hindamise vormidena kasutatakse kujundavat ja kokkuvõtvat hindamist.

Õpilase õpitulemusi õppeaines hinnatakse A (arvestatud)või MA (mittearvestatud).

1.7.6. Õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

- 1) käsitleb koos partneri või rühmaga sihipäraselt päevakohaseid teemasid ning lahendab probleemülesandeid, kasutades sobivalt kas suulist või kirjalikku keelevormi;
- 2) oskab algatada, arendada, tõrjuda ja katkestada nii suhtlust kui ka teemasid; väljendab oma seisukohti ning sõnastab vajaduse korral oma eriarvamuse;
- 3) esitab kuuldu ja loetu kohta küsimusi, teeb kuuldu ja loetu põhjal järeldusi ning annab hinnanguid;
- 4) võtab loetut ja kuuldut eesmärgipäraselt kokku ning vahendab nii suulises kui ka kirjalikus vormis.
- 5) orienteerub tekstimaailmas: tunneb peamisi tekstiliike (tarbe-, teabe- ja meediažanre), nende põhijooni ning kasutamise võimalusi;
- 6) loeb ja kuulab sihipäraselt, kriitiliselt ning arusaamisega nii oma huvivaldkondade kui ka õpi- ja elutarbelisi tekste;
- 7) teab, et teksti väljenduslaad sõltub teksti kasutusvaldkonnast, liigist ja autorist;
- 8) suudab teha järeldusi kasutatud keelevahendite kohta ning märkab kujundlikkust;
- 9) reageerib tekstidele sihipäraselt nii suuliselt kui ka kirjalikult ning sobivas vormis: võrdleb tekste omavahel, osutab, mis tekstis on jäänud arusaamatuks, esitab küsimusi, vahendab ja võtab kokku, kommenteerib, esitab vastuväiteid, loob tõlgendusi ja esitab arvamusi ning seostab teksti oma kogemuse ja mõtetega;
- 10) kasutab omandatud keele- ja tekstimõisteid teksti tõlgendades, tekste seostades ning tekstile reageerides;
- 11) leiab tekstiloomeks vajalikku teavet, valib kriitiliselt oma teabeallikaid ning osutab nendele sobivas vormis;
- 12) tunneb kirjutamise protsesse ning kohandab neid oma eesmärkidele;
- 13) oskab koostada erinevaid poolametlikke kirju;
- 14) oskab eesmärgipäraselt kirjutada ja esitada eri liiki tekste: avaldusi, seletuskirju, järelepärimisi, aruandeid, kaebusi, taotlusi, tänukirju ja teisi poolametlikke kirju. Vormistab tekste korrektselt;
- 15) seostab oma kirjutise sündmuse või toimumu eesmärgiga ning teiste tekstidega; vahendab loetud tekste sobiva pikkuse ning täpsusega;
- 16) põhjendab ning avaldab viisakalt oma arvamust ning seisukohta sündmuse, nähtuse, olukorra või teksti kohta kirjalikus vormis;
- 17) tuleb eesti kirjakeelega toime isiklikus ja avalikus elus ning edasi õppides;
- 18) järgib eesti õigekirja aluseid ja põhireegleid; oskab õigekirjajuhiseid leida veebiallikatest ning sõna- ja käsiraamatutest.

Õppesisu

- 1) Suhtlusolukordades osalemine. Suhtlusolukorra ja -partneri arvestamine.
- 2) Kirjaliku suhtlemise tavad eesti keeles: pöördumine, tervitamine, oma seisukohtade avaldamine. Loetust kokkuvõtte tegemine ning asjakohaste küsimuste esitamine.
- 3) Keeleviisakus ja -väärikus. Loetu kirjalik vahendamine.
- 4) Peamised tekstiliigid (tarbe-, teabe- ja meediažanrid), nende eesmärgid ning keelekasutus. Eri liiki tekstide lugemine ja võrdlemine. Kõnest olulisema teabe ja probleemide leidmine ning kokkuvõtte tegemine.
- 5) Alustekstide põhjal kirjutamine: refereerimine, arutlemine.
- 6) Arvamuse kirjutamine: isikliku seisukoha kujundamine käsitletava probleemi kohta, selle põhjendamine.
- 7) Kirja kirjutamine ja vormistamine, keelevahendite valik. Kirjaliku keelekasutuse eripära. Teksti keeleline toimetamine: sõnastus- ja lausestusvigade parandamine. Keeleteadmiste rakendamine töös tekstidega. Keelekujundite kasutamine tekstiloomel: konteksti sobivad ja sobimatud kujundid.

2. Ainevaldkond „Kehaline kasvatus“

2.1. Üldalused

2.1.1. Valdkonnapädevus

Kehalise kasvatus kaudu rakendatakse gümnaasiumis liikumisõpetuse põhimõtteid, et kujundada õpilastes liikumispädevust, mis hõlmab liikumisharrastuseks vajalikku motivatsiooni, teadmisi, oskusi, kogemusi ja hoiakuid ning tähendab ennastjuhtiva inimese kujunemist, kes suhtub liikumisesse positiivselt, oskab iseseisvalt liikumisharrastusega tegelda ja mõistab vastutust enda tervise hoidmise eest.

Liikumispädevust arendava õppe tulemusena gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) kasutab mitmekülgseid liikumisoskusi ja -kogemusi eri liikumisviisides ning teab, mis on temale meelepärane liikumisharrastus;
- 2) mõistab vastutust hoida enda tervist ja vormisolekut kehaliste võimete arendamise, liikumise ning toitumise kaudu;
- 3) on igapäevaselt kehaliselt aktiivne ja järgib tervisliku liikumise põhimõtteid;
- 4) väärtustab liikumist, sporti ja tantsu kultuuri osana ning ennast selle mõjutajana ja uue loojana;
- 5) hoiab vaimset ja kehalist tasakaalu, tuleb toime stressiolukorras ning kasutab emotsioonidega toimetulemise viise;
- 6) tunneb rõõmu liikumisest ja on saanud sellest positiivse kogemuse.

2.1.2. Ainevaldkonna õppeaine arvestuslik maht

Õppeainet õpetatakse viie kohustusliku kursusena. Lisaks sellele pakub kool kaks valikkursust:
Valikkursus “Tantsuõpetus”
Valikkursus “Liikumine välistingimustes”

2.1.3. Ainevaldkonna kirjeldus

Liikumisõpetusega aidatakse kaasa terve ja liikuva inimese kujunemisele ning tekitatakse seosed koolis õpitu ja selle kasutamise võimaluste vahel vabal ajal, st väljaspool kooli. Liikumispädevuse kujunemist toetavad ainekavas viie liikumisõpetuse valdkonna õpitulemused, mis on õppe kujundamise aluseks: liikumisoskused; tervis ja kehalised võimed; kehaline aktiivsus; liikumine ja kultuur; vaimne ja kehaline tasakaal.

Liikumisoskused. Liikumisoskusi arendatakse süvendatult spordialade ja liikumisharrastuse kaudu. Mitmekülgsete liikumisostuste omandamist on õpilane alustanud põhikoolis. Valdkonna „Liikumisoskused“ siht on aidata kaasa niisuguse inimese kujunemisele, kes on iseseisvalt motiveeritud liikuma eri keskkondades ja tingimustel ning kellel on selleks vastavad oskused, teadmised ja valmisolek. Seejuures peab kõiki liikumisostusi arendama teadlikult ja eesmärgistatult. Arutluste ja soorituste mõtestamisega seotakse õppes õpilase omandatud teadmised varem olemasolevate ostustega ning leitakse õpilasele sobivaid liikumisviise.

- 1) edasiliikumisoskused erinevates keskkondades: kõndimis-, jooksmis-, hüppamis-, ronimisoskus, oskus liikuda rütmis ja muusika saatel ning koos teistega, I kooliastmes omandatud ujumisostusega, sh pöörata tähelepanu veeohutusele, on soovitatav jätkata ka gümnaasiumis;
- 2) vahendil liikumise oskus tähendab ostust liikuda vahendil edasi (nt suusatamine, uisutamine, rulluisutamine, aerutamine, sõudmine jne);
- 3) vahendi käsitlemise oskus tähendab ostust visata, püüda, põrgatada ning lüüa vahendit käe ja jalaga või muu vahendiga;

4) kehakontrollioskus asendites ja liikumisel tähendab oskust säilitada tasakaalu erinevates keha asendites, liikudes ja nende kombinatsioonides.

Taotletavad õpitulemused on aluseks kooli liikumisõpetuse ainekava koostamisel, kuid nende saavutamise viisid on paindlikud ja võimaldavad arvestada õpilaste huve, kooli kultuuri, traditsioone ning õpikeskkonda.

2.1.4. Kehalise kasvatus kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamise, valdkonnaülese lõimingu rakendamise ning läbivate teemade käsitlemise viisid

- **Kehalise kasvatus kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamine**

Ainevaldkond võimaldab kujundada kõiki üldpädevusi igapäevases õppes nii teooria kui ka praktiliste tegevuste kaudu. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise kujundamisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud ja enesekehtestamisoskus loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist.

Kultuuri- ja väärtuspädevus. Kehalise kasvatus õpe tähtsustab tervise ja jätkusuutliku eluviisi väärtustamist. Tervis on üks inimese hinnalisemaid eluväärtusi, mille hoidmise nimel tuleb õpilasel teha põhjendatud valikuid tervisekäitumises. Austus looduse ja teiste loodud materiaalsete väärtuste vastu õpetab säästvat suhtumist keskkonnasse. Sportlikus tegevuses järgib õpilane ise võistlusmäärusi ning nõuab oma kaaslastelt nende täitmist. Ausa mängu põhimõtete tähtsustamine ja järgimine toetavad humaanse, kõlbelise isiksuse kujunemist. Kehalises kasvatuses omandatud teadmised rahvuslikust ning rahvusvahelisest liikumis- ja spordikultuurist avardavad õpilase silmaringi.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus. Tegelemine kehakultuuriga kujundab õpilases oskust mõista oma tegevuse võimalikke tagajärgi ning jälgida ja kontrollida oma käitumist: vältida ohuolukordi, olla kaaslaste suhtes viisakas, tähelepanelik, abivalmis jne. Võistlussituatsioonides õpitakse oma võidurõõmu või kaotusekibedust sobival viisil väljendama. Koostöös kaaslastega õpitakse aktseptimainimete erinevusi, neid suheldes arvestama, ent ka ennast kehtestama. Ühistegevuses tuuakse esile õpilase võimekus ja arendatakse oskusi. Arenevad õpilase kohanemisvõime, koostööoskus, empaatia, tahteomadused, eneseväljendusoskus ning distsipliin.

Enesemääratluspädevus. Sportlik tegevus kujundab õpilasel oskust hinnata oma kehalisi võimeid ning valmisolekut neid arendada, samuti suutlikkust jälgida ja kontrollida oma käitumist, järgida terveid eluviise ning vältida ohuolukordi.

Õpipädevus. Sihipärane liikumine soodustab õpilase oskust analüüsida ning hinnata oma liigutusoskuste ja kehaliste võimete taset. Kehalise kasvatus kaudu õpitakse seadma eesmärgi ning valima tundides õpitud alade/harjutuste seast sobivaimad liigutusoskuste ja kehalise töövõime täiustamiseks. Koolis tekkinud spordihuvi toetab valmisolekut õppida uusi liikumisviise ning suunab õpilasi sellekohast infot hankima.

Suhtluspädevus. Kehalises kasvatuses on tähtsal kohal spordi- ja liikumisalase oskussõnavara kasutamine, sõnaline eneseväljendusoskus ning teabe- ja tarbetekstide lugemine ning mõistmine.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus. Kehalise kasvatuses tundide ja sportimise kaudu puutub õpilane pidevalt kokku matemaatikale omase keele, seoste, meetodite jms kasutamisega ning loodusteaduste mõistetega. Sporditehniliste oskuste analüüs, kehalise töövõime näitajate ja sporditulemuste dünaamika selgitamine toetavad tehnoloogiapädevuse kujunemist.

Ettevõtlikkuspädevus. Kehalises kasvatuses õpib õpilane analüüsima oma tervislikku seisukorda ja töövõimet, kavandama ning realiseerima tegevusi tervise tugevdamiseks ja töövõime parandamiseks. Koostöö sporti tehes õpetab õpilast arukaid riske võttes toime tulema.

Digipädevus. Kehalises kasvatuses rakendatakse digivahendeid internetis spordi-, tervise- ja muu sportimiseks vajaliku info otsimiseks ning saadud teabe kasutamiseks eluliste probleemide üle arutledes ja hoiakuid kujundades. Rakendatakse tervislikke eluviise ning sportimist toetavaid digivahendeid ja rakendusi, sh mõõtmisvahendeid. Saadud teabe põhjal osatakse hinnata oma kehalise vormisoleku taset. Kujundatakse oskust määrata digivahenditega oma GPSi asukohta kaardi järgi ning salvestada liikumisteed. Õpitakse hoidma oma digivahendeid turvaliselt. Digikeskkonnas suheldes kujundatakse koostööoskusi, väärtushoiakuid ja turvalist tegutsemist.

- **Kehalise kasvatuses valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid**

Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled. Kujundatakse sporti ja kehakultuuri käsitlevate eriotstarbeliste ning eriliigiliste tekstide ja terminoloogia mõistmist, suulise ja kirjaliku teksti loomist ning eneseväljendusoskust. Õpilaste võõrkeelepädevuse kujunemisele aitab kaasa erinevatest võõrkeelsetest teabeallikatest vajaliku info leidmine. Eri spordialades ning liikumisviisides kasutatakse võõrsõnu ja mõisteid, mille tähendust on vaja selgitada.

Matemaatika. Matemaatikapädevust kasutatakse sportides, spordisaavutusi jälgides, tehnikat ja tulemusi analüüsides, samuti sportides tehnoloogilisi abivahendeid kasutades. Matemaatikapädevust toetab sporditehniliste oskuste analüüs; kehalise töövõime näitajate ja sporditulemuste dünaamika selgitamine eeldab õpilaselt matemaatikale omase keele, seoste, meetodite jms kasutamise oskust ning toetab matemaatikapädevuse kujunemist.

Loodusained. Kehalises kasvatuses väärtustatakse keskkonda. Kehalise kasvatuses kaudu kinnistuvad inimeseõpetuses, bioloogias, geograafias ja füüsikas omandatud teadmised ning oskused.

Sotsiaalained. Sotsiaalvaldkondlik pädevus on tihedalt seotud inimeseõpetuse, ajaloo, ühiskonnaõpetuse ja riigikaitseõpetusega. Kehaline kasvatus kujundab õpilases tervislikku eluviisi vajalike teadmiste, oskuste ja hoiakute kaudu. Koolis omandatud teadmised ja oskused võimaldavad õpilasel kavandada ning korraldada enda liikumisharrastust.

Kunstained. Õpilane seostab muusikat ja liikumist, väljendab end loominguliselt, liikudes muusika saatel. Kunstipädevuse kujunemist toetavad spordialade ning liikumisviiside isikupärane ja loominguline käsitus, valmisolek leida erinevatele ülesannetele uusi ja omanäolisi lahendusi, uurimistulemuste vormistamine ning esitlemine, liikumis- ja spordiüritustel käimine jms, samuti oskus märgata ilu liikumises ja enda ümber.

- **Läbivate teemade käsitlemine kehalises kasvatuses**

Õppekava läbivaid teemasid peetakse silmas õppeaine eesmärgiseade, õpitulemuste ning õppesisu kavandamisel.

Tervis ja ohutus. Toetatakse tervislikuks eluviisiks vajalike teadmiste, arusaamade, oskuste ja kogemuste omandamist ning õpilase väärtushinnangute kujunemist. Kehaline tegevus toimub tervislikus ja turvalises õpikeskkonnas. Läbiv teema võimaldab õpilasel mõista kehalise aktiivsuse (liikumise ja sportimise) tähtsust tervisele ning kujundada oma liikumisharrastust.

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine. Erinevate õppetegevuste kaudu suunatakse õpilased mõistma ja väärtustama elukestvat õpet kui elustiili ning mõtestama karjääri plaanimist kui jätkuvat otsuste tegemise protsessi. Õppetegevus võimaldab vahetult kokku puutuda valdkonnaga seotud töömaailmaga, õpilastele tutvustatakse ainevaldkonnaga seotud ameteid, erialasid ja edasiõppimisvõimalusi. Õppetegevus võimaldab õpilasel süvendada teadmisi hariduse ja töömaailma vahelistest seostest. Arendatakse iseseisvust ja vastutusvõimet ning oskust analüüsida oma võimekust ja huvi spordi ja/või liikumisharrastuse vastu ning leida infot edasiõppimise võimaluste kohta ja koostada karjääriplaan. Erinevad õppetegevused võimaldavad õpilasel seostada huvisid ja võimeid ainealaste teadmiste ja oskustega ning mõista, et hovid ja harrastused hoiavad elu ja karjääri tasakaalus. Kehalises kasvatuses innustatakse õpilast olema terve, omandama järjepidevalt uusi liikumisteadmisi ja -oskusi, tugevdama oma tervist ja parandama töövõimet ning olema valmis täitma kodanikukohust riiki kaitstes.

Keskkond ja jätkusuutlik areng. Looduses harrastatavate spordialade õppekorraldus väärtustab keskkonda ning soodustab õpilase kujunemist keskkonnateadlikuks liikumise harrastajaks.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Toetatakse õpilaste soovi tunnivalise liikumisharrastuse kaudu organiseerida ning korraldada spordi- ja liikumisüritusi ning osaleda neis; suunatakse õpilaste juhendamisel tegutsevate liikumis- ja treeningrühmade tegevust.

Kultuuriline identiteet. Taotletakse, et õpilane hoiaks end kursis toimuvate spordivõistluste ja tantsuüritustega, kehakultuuri arengulooga Eestis ja maailmas ning mõistaks Eesti sportlaste eduka esinemise tähtsust tippspordis rahvusliku identiteedi kandjana. Õpilane õpib hindama Eesti tantsu, tunnetab oma kuuluvust eesti kultuuri keskkonda, austab oma rahva kultuuri ning väärtustab noorte ja üldtantsupidude traditsiooni Eesti kultuuripildis ning UNESCO maailmapärandi nimekirjas.

Teabekeskond ja meediakasutus. Õpilast suunatakse leidma, koguma ja analüüsima oma tervise hoidmiseks ning tugevdamiseks, iseseisva spordi- ja liikumisharrastuse kujundamiseks ning teadlikuks treenimiseks vajalikku infot. Õpilases tekitatakse huvi jälgida erinevaid infokanaleid, mille kaudu saab olla kursis spordi- ja tantsusündmustega.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Tehnoloogiliste rakenduste kasutamine seostub kehaliste võimete näitajaid käsitlevate materjalide kogumise, analüüsimise, võrdlemise ja järelduste tegemisega, et selle kaudu leida õpilase arenguks sobivaid nüüdisaegseid lahendusi ning vahendeid.

Väärtused ja kõlblus. Kehalises kasvatuses ning tunnivälises tegevuses järgitakse ausa mängu põhimõtteid. Sporditegevuses kehtivate reeglite mõistmine ja järgimine igapäevaelus toetab kõlblise isiksuse kujunemist.

2.1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õpet kavandades ja korraldades lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevuste ja liikumispädevuse arendamise vajadusest, taotletavate teadmiste, oskuste ja hoiakute ning õpitulemuste saavutamisest, kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning võimalustest loomida liikumisõpetust teiste õppeainete ja läbivate teemadega.

Õppe korraldamine on õppijakeskne, toetab erinevate võimete ja tervises seisundiga õpilaste õpimotivatsiooni hoidmist ja aktiivset õppes osalemist ning individuaalset tervise hoidmist liikumise abil.

Õpe toetab õpilaste kujunemist iseseisvaks õppijaks ning loovaks ja kriitiliselt mõtlevaks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid ning vastutada oma õppimise eest, tulevad toime muutunud olukorras ning on valmis kavandama oma edasist haridusteed.

Gümnaasiumis õpet kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

- 1) arvestatakse õpilaste liikumise ja sportimise eelteadmisi ning huve, eripära ja võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat füüsilist pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ning õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele ning pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
- 2) võimaldatakse õpet nii üksi kui ka koos teistega, arvestades õpilaste arvu õpperühmas, vanust, võimekust ja sugu; võimaldatakse erivajadustega õpilastel osaleda aktiivselt liikumistes nende võimaluste kohaselt ning vajaduse korral kohandatakse selleks tarvilikke tegevusi;
- 3) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ning liikumis- ja spordivaldkonna arengut, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
- 4) kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, mõtestatakse ning analüüsitakse õppimist, suunatakse tegema teadvustatud ja teadlikke valikuid ning vastutama oma õppimise ja kehalise arengu eest;
- 5) kaasatakse õpilasi tegevuste kavandamisse ja juhtimisse, sh valikute tegemise oskuse kujunemist toetavate kursuste sisu loomisse, pakutakse võimalusi analüüsida ja mõtestada õpet nii enda õppimise ja õpistrateegiatega kui ka õpetaja juhitud õppe korraldamise aspektist;
- 6) kavandatakse aega õpitava tähenduslikkuse, eesmärkide, õpitulemuste ning hindamiskriteeriumide mõtestamisele ning eneserefleksioonile, õpitakse andma ja võtma vastu tagasisidet;
- 7) rakendatakse uurivat, probleeme lahendavat ja teaduspõhist õpet, kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja analüüsi soodustavaid tegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi mitmekülgelt, tutvustatakse valdkonna teadussaavutusi ja aktuaalseid probleeme ning arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;
- 8) rakendatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogial põhinevaid õpikeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid õppimiseks ning enda kehaliste võimete analüüsimiseks, arendatakse info kriitilise otsimise ja hindamise pädevust, arvestades autoriõigust ja uurijaetikat.

2.1.6. Hindamine

Hindamine on õppe osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut, taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist ning hoiakute kujunemist. Hindamise kaudu saadakse

ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase isikupärasest arengust ning toetatakse õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise toel saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja liikumispädevusekujunemisel. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppe kui ka iseenda pädevuste arendamiseks. Liikumisoskuste omandatuse hindamise kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemise kohta antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangutega. Hindamisel lähtutakse riikliku õppekava üldosas hindamise kohta sätestatust ja selle alusel koostatud kooli hindamisjuhendist, mis kehtestab mitterumbrilise hindamise kasutamise, mujal (nt huvikoolis või huvitegevuses) õpitu arvestamise ja õpilase eneseanalüüsi koostamise põhimõtted kehaliste võimete arengu seisukohast.

Rakendatakse nii diagnoosivat, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse kas sõnaliste hinnangute või numbriliste hinnatena.

- **Diagnostilise hindamise** käigus selgitatakse välja õpilaste liikumisalaste eelteadmiste ja oskuste tase ning ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada edasist õppimist ja õpetamist.
- **Kujundava hindamise** kaudu saab õpilane suulist ja kirjalikku tagasisidet õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta. Liikumisõpetuses väärtustatakse eesmärgi saavutamiseks tehtud tööd ja pingutust.
- **Kokkuvõtvalt hinnatakse** üldjuhul õppeperioodi lõpul, et kontrollida nii õppeaines seatud eesmärkide kui ka taotletavate õpitulemuste saavutatust. Õpilasele on õppe alguses teada, mis õpitulemuse saavutamise poole mis õpiülesannetega liigutakse, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppe käigus oma õppimist ning seatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Õpilane kaasatakse nii oma tööd hindama kui ka kaasõpilaste saavutusi tagasisidestama. Aruteludes hinnatakse õpilase esitatud arvamuste ja seisukohtade argumenteeritust, seostatust ning veenvust. Õpilase seisukohtadele ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet.

Kirjalike ülesannete puhul arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, eelkõige liikumis- ja sporditerminite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel ülesande eesmärgi ja kokkulepitud hindamiskriteeriumide põhjal. Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub seatud õppeeesmärkidest ning eeldatavast õpitulemusest.

2.1.7. Õppekeskkond

Õppimist toetav füüsiline, vaimne ja sotsiaalne õppekeskkond tagab liikumisvõimalusi ja liikumispädevuse väljakujunemist. Õpetaja loob kõiki õpilasi toetava õppekeskkonna, sõltumata nende varasematest teadmistest, oskustest ja kehalisest võimekusest.

Vaimselt ja sotsiaalselt toetav õppekeskkond võimaldab õpilasel teha vigu, kartmata karistust või alavääristamist. Liikumis- ja sportmängudes väärtustatakse mängust osavõttu, kaaslaste ja reeglite arvestamist ning oskuste kasutamist mängus. Võistkonnamängudes võivad õpilased kanda eri rolle ja selle kaudu erinevaid ülesandeid mängus.

Füüsilise keskkonna kujundamisel arvestatakse vajadust tagada õpilaste ohutus ja turvalisus. Füüsilise keskkonna moodustavad õpitulemuste saavutamiseks ja liikumispädevuse kujunemiseks nõuetekohased ruumid ning liikumis- ja spordivahendid sise- ja õuekeskkonnas. Liikumispädevuse saavutamiseks peab kool tagama nõuetele vastava võimla, sh võimaluse korral ujula või tegevusteks kohandatud aula, klassiruumid või muud ruumid. Õpilased peavad saama kasutada rõivistuid ning pesemisruume. Kooli õuealal on loodud mitmekesised liikumisvõimalused, mis toetavad ainekavas märgitud õpitulemuste saavutamist, liikumispädevuse kujundamist ja liikumisoskuste kasutamist, sõltumata õpilaste vanusest ja soost.

2.2. Kehalise kasvatuse, kui liikumispädevust kujundava õppeaine ainekava

2.2.1. Õppeaine kirjeldus

Õppeaine hõlmab viie valdkonna taotletavaid õpitulemusi, mis toetavad liikumispädevuse omandamist gümnaasiumi lõpuks nii, et gümnaasiumi lõpetaja on saanud positiivse kogemuse liikumisest ja liikumisharjumuse. Ainekava jätab õpetajale autonoomsuse õppesisu valikul tingimusel, et kõigi viie liikumisvaldkonna taotletavad õpitulemused oleksid kooliastme lõpuks saavutatud. Õppeaine võimaldab arvestada õpilaste varem või väljaspool kooli omandatud oskuste, teadmiste ja kogemustega, õppeaja efektiivsemat kasutamist, individuaalsemat lähenemist ja keskendumist arendamist vajavatele oskustele. Õpitulemuste saavutamist toetab õpilaste kaasamine õpitavale tähenduse andmisse nii kehaliselt kui ka vaimselt, sotsiaalselt ja emotsionaalselt.

2.2.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) kasutab mitmekülgseid liikumisoskusi ja -kogemusi eri liikumisviisides ning teab, mis on temale meelepärane liikumisharrastus;
- 2) mõistab vastutust hoida enda tervist ja vormisolekut kehaliste võimete arendamise, liikumise ning toitumise kaudu;
- 3) on igapäevaselt kehaliselt aktiivne ja järgib tervisliku liikumise põhimõtteid;
- 4) väärtustab liikumist, sporti ja tantsu kultuuri osana ning ennast selle mõjutajana ja uue loojana;
- 5) hoiab vaimset ja kehalist tasakaalu, tuleb toime stressiolukorras ning kasutab emotsioonide juhtimise viise.

2.2.3. Kooliastme õpitulemused ja kohustuslike kursuste õppesisu

Viis kohustuslikku kursust toimuvad järjest 3 aasta lõikes iga nädalaste kontakttundidena. Sellega on tagatud õpilastele regulaarne võimaluse kehaliseks aktiivsuseks ja kõikide õpitulemusteni jõudmiseks. Konkreetsed õppetegevused kavandab õpetaja vastavalt kooli õppekavas esitatud õpitulemustele ja õppesisule üldjuhul õppeperioodi alguses, arvestades keskkonna (näiteks ilmastiku) ja õpilaste eripäradega.

Liikumisoskused

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kasutab teadlikult edasiliikumisoskusi eri keskkondades, liikumisharrastuses, eri spordialadel ja tantsuliikides;
- 2) liigub vahendil iseseisvalt kehaliste võimete arendamiseks või igapäevases liikumises;
- 3) rakendab igapäevaseks liikumiseks või liikumisharrastuseks vajalikke liikumisvahendi hooldusvõtteid;
- 4) käsitseb vahendit erinevates liikumistes;
- 5) mängib sportmängu reeglite järgi;
- 6) rakendab esmaseid veeohutuslaseid oskusi;
- 7) analüüsib kehaasendite ja liikumiste kombinatsioonide loomist;
- 8) valib harjutusi kehahoiu kontrollimiseks ja korrigeerimiseks;
- 9) mõistab olulisemaid kehakontrolli mõjutavaid tegureid ja oskab neid analüüsida;
- 10) väärtustab turvalisuse ja ohutu liikumise põhimõtteid;

- 11) annab hinnangu enda tegevusele paaris- ja rühmatöös;
- 12) analüüsib ja annab hinnangu enda liikumisoskustele, -ohutusele ja turvavarustuse kasutamisele;
- 13) mõistab erinevate liikumisoskuste toimet heaolule ja töövõimele.

Õppesisu

Kõndimine ja jooksmine kui üks osa igapäevasest liikumisviisist, harrastus- ja treeningvorm: kepikõnd, sportlik kõnd, matkamine, vastupidavusjooks, sörkjooks, tempo valik jooksmisel, ujumine, erinevad tantsud, ronimine, erinevad jooksualad ja hüppealad.

Hüpete kasutamine treeninguna, liikumisharrastuses (nt takistusradadel) ja hüppealades (nt kaugushüpe).

Ronimine liikumisharrastuse ja treeningvormina erinevates keskkondades: ronimissein, loodus- või tehiskeskond, kaitseväe treeningrada jne. Ohutusnõuete arvestamine ja enda suutlikkuse hindamine. Ronimisvõtted.

Kõnni ja jooksusammudel põhinevad tantsud, tantsumängud, sh linna- ja looduskeskkonnas. Hüppeid ja hüpakuud sisaldavad tantsud.

Vahend, millega liigutakse valib õpetaja, õpilaste või paikkonna spordiklubide või huviringidega koostöös. Valitud vahendi hooldamine. Gümnaasiumis tegeletakse kõikide vahendi käsitemisioskustega: viskamine, püüdmine, põrgatamine, vahendi löömine jala, käe ja vahendiga erinevate liikumistegevuste kaudu. Sportmängude mängimine (õpetaja valikul). Oma ujumisoskuse hindamine; lihtsamad veeohutuse võtted. Tervislikku kehahoidu toetav harjutusvara. Töötervishoid – harjutuste ja kehahoiu seostamine erinevate elukutsetega. Juurdeviivad harjutused kehakontrollile. Kehakontrolli mõjutavad tegurid (näiteks: lihaskond, keskendumine, tasakaal, raskuskese (tunnetus). Analüüs enda video soorituse põhjal.

Soojendus enne liikumistegevust, riietuse valik vastavalt tegevusele, keskkonnale, ilmale. Erinevate liikumisviiside puhul ohutuse tagamine nii linna- kui maakeskkonnas (enda nähtavaks tegemine). Teekonna kavandamine, ilmastikutingimusi ja liikumisviisi arvestavalt. Seos läbiva teema "Tervis ja ohutus" liiklusalaste õpitulemustega: põhjendab ja kasutab vajalikku turvavarustust liikumisviisi silmas pidades (kiiver, enda nähtavaks tegemine - need seonduvad ka tervisespordiga). Turvavarustuse kasutamine: kiiver, kaitsmed, helkur, erksavärvilised riided jne.

Liiklusohutus ohutu liikluskäitumise eristamine ohtlikust, oma käitumise analüüsimine. Liiklusreeglitega arvestamine vahendil (rula, tõukeratas, jalgratas jne) liikudes linna- või maakeskkonnas. Kaaslasega arvestamine vahendil liikumisel. Vahendite otstarbekas kasutamine; arvestamine keskkonna ja kaaslastega. Ohutuse arvestamine. Kehahoiu arvestamine asendites.

Hinnangu andmine enda tegevustele: hinnangu andmine toimub etteantud juhendi või küsimuste alusel.

Tervis ja kehalised võimed

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) leiab endale sobivaid treeninguvõimalusi ja -meetodeid, lähtudes isiklikust eesmärgist;
- 2) teab erinevaid treenimisvõimalusi ja -meetodeid;
- 3) arendab korrapäraselt enda kehalist võimekust kokkulepitud perioodil, lähtudes testide tulemustest ja koostatud treeningplaanist;
- 4) mõistab erinevate kehalise võimekuse testide eesmärki;
- 5) annab hinnangu enda kehalistele võimetele ja eesmärgi saavutamisele;
- 6) analüüsib tasakaalustatud liikumise ja toitumise mõju tervisele, seab selle kohta endale lühiajalise eesmärgi.

Õppesisu

Õpilane püstitab eesmärgi seoses kehaliste võimete arendamisega ja toob välja, milliseid tegevusi (nt. jalgrattaga sõitmine) ja meetodeid (kestvussõit 45 minutit) ta kasutab eesmärgi poole liikumisel.

Õpilane teab, milliste meetoditega arendada tervisega seotud kehalisi võimeid: jõudu, vastupidavust, painduvust. Teab, milliste meetoditega arendada oskustega seotud kehalisi võimeid: koordineerimine, kiirus, tasakaal. Mõistab tervisliku ja treeniva koormuse erinevust.

Treenimisvõimalus – milliste tegevuste kaudu saab teatud kehalist võimet arendada. Lihtsamad treeningmeetodid – (kestvus-, vaheldus- jne). Treeningut planeerides on oluline täpselt läbi mõelda, mida soovitakse treeninguga saavutada ja kuidas selleni jõuda.

Treeningu planeerimise juures on oluline:

- 1) püstitada eesmärk,
- 2) koostada süstemaatiline treeningplaan,
- 3) täita treeningplaani,
- 4) hinnata treeningplaani täitmist ja teha vajadusel korrektsioone.

Lähtudes testide tulemustest kasutab õpilane tegevusi/harjutusi, et säilitada/parandada enda kehalist võimekust.

Õpilane sooritab tervisega seotud kehaliste võimete teste, et saada tagasisidet terviseseisukohalt enda aeroobsele vastupidavusele, painduvusele ja jõule. Testide sooritamise erinevatel testidel on erinevad eesmärgid: kaitseväge testid; erinevad kehaliste võimete testid, mis annavad tagasisidet terviseskaalade alusel. Õpilane analüüsib tervisega seotud ja kaitseväge testide tulemustest lähtudes enda kehalisi võimeid, nende muutust seoses treeninguga ja annab sellele hinnangu. Õpilane analüüsib teatud perioodil enda liikumise ja toitumise tasakaalu ja seab selle põhjal eesmärgi, mida ta teatud perioodil püüab täita.

Kehaline aktiivsus

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) plaanib ja analüüsib enda liikumisaktiivsust ning peab teatud perioodil liikumispäevikut;
- 2) mõistab erineva liikumisintensiivsuse mõju organismile ja leiab endale sobiva koormuse;
- 3) annab hinnangu enda kehalisele aktiivsusele, toetudes isiklikele ja/või tehnoloogilistele vahenditele;
- 4) rakendab liikumiseks ettevalmistavaid ja koormusjärgseid tegevusi;
- 5) rakendab traumade ning haiguste järel sobilikku liikumist ja koormust;
- 6) ennetab liikumisega seotud riske ja annab esmast abi.

Õppesisu

Planeerides liikumisaktiivsust oskab õpilane näha võimalusi liikumiseks, samas arvestada ka võimalikke takistusi. Õpilane oskab lähtuvalt päevakavast (nädalakavast) planeerida sinna igapäevast liikumist. Igapäevane liikumine võib olla aktiivne transport (liikumine ühest kohast teise) näiteks kõndides või jalgrattaga sõites, treening või aktiivne töö. Õpilane fikseerib igapäevaselt kehalise aktiivsuse vabalt valitud vormis. Isikliku tervistava koormuse arvestamine. Sobiliku intensiivsuse leidmine. Teab treenituse, ületreeningu ja väsimuse seost koormuse ja intensiivsusega. Subjektiivse hinnangu andmine kehalisele aktiivsusele toimub toetudes näiteks etteantud küsimustele ja igapäevase liikumistegevuse jälgimisele/fikseerimisele; objektiivse hinnangu andmine tehnoloogilistele vahenditele (nt sammulugejad, rakendused jne). Soojenduse ja venituse tegemine vastavalt liikumistegevusele. Taastumist soodustavate harjutuste sooritamise. Oskus saada aru, millal helistada 112 ja millist infot edastada telefoni teel.

Liikumine ja kultuur

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loob midagi liikumisega seotult, analüüsib loomist ja annab sellele hinnangu;
- 2) annab hinnangu oma osalemisele ja/või vabatahtliku tegevuse kogemusele liikumisüritusel ning seostab saadud kogemust isikliku üldpädevuste arenguga;
- 3) seostab ausa mängu põhimõtteid üldinimlike väärtustega ja erinevate eluvaldkondadega;
- 4) mõistab sportlaste ja tantsijate rolli kultuuri mõjutajana;
- 5) järgib liikumistega seotud ohutusnõudeid, isiklikku hügieeni ja annab neile hinnangu;
- 6) riietub vastavalt tegevusele ja keskkonna tingimustele;
- 7) annab hinnangu enda liikumiskogemusele looduskeskkonnas;
- 8) annab hinnangu enda oskustele tulla iseseisvalt toime asukoha ja suuna määramisega;
- 9) mõtestab liikumiskultuuri tantsu kaudu;
- 10) juhendab kaasõpilasi liikumises.

Õppesisu

Erinevate liikumist toetavate lahenduste loomine, loomisprotsessi analüüsimine, hinnangu andmine protsessile ja lõpptulemusele. Hinnangu andmine oma osalemisele ja/või vabatahtliku tegevuse kogemusele liikumisüritusel. Õpilane toob hinnangus välja, milliseid üldpädevusi (laiemaid eluks vajalikke oskuseid) ta kasutas või arendas liikumisüritusel. Loob seoseid nende oskustega laiemalt ühiskonnas vajaminevate oskustega – nt suhtlemine erinevate inimestega, probleemide kiire lahendamine jne.

Seoste loomine erinevate kultuuri valdkondade vahel: liikumisüritused, näitekunst, fotograafia, skulptuur jne.

Erinevad paikkondlikud kui ka üle-eestilised liikumisüritused – pikkade traditsioonidega üritused ja uuemad liikumiskultuuri mõjutavad üritused – Tartu maraton, olümpiamängud, Simple Session, x-mängud.

Õpilane toob näiteid, kuidas ausa mängu põhimõtteid (austus, sõprus, võistkonna vaim, aus võistlus, hoolimine) saab üle kanda igapäevastesse elutegevustesse. Sportlaste ja tantsijate elulood. Info otsimine ja seostamine enda harrastatava tegevusega või tuntud sportlase või tantsija tähendusega ühiskonnale.

Õpilane seostab ohutusnõudeid erinevate liikumistegevustega; järgib liikumise juurde kuuluvaid hügieeninõudeid – pesemine jne. Ohutus – kõrvaklappide kasutamise ohtlikkus liikumistegevuse ajal. Riietumine vastavalt tegevusele, keskkonnale, ilmastikule; jalanõude valik. Liikumine hämaras, pimedas.

Õpilane toob analüüsi kaudu välja, millise kogemuse on ta saanud looduskeskkonnas liikudes, milliseid liikumisvõimalusi looduskeskkond pakub ja millega peab seal liikudes arvestama. Seostamine erinevate eluvaldkondadega – õues liikumine ilmastikust olenemata.

Raja läbimine kaarti ja kompassi kasutades. Tehnoloogiliste vahendite kasutamine. Orienteerumine kui liikumisharrastus. Õpilane analüüsib, milliseid oskuseid ta kasutas ja kuidas tal raja läbimine õnnestus. Tuleb toime liikluskeskkonnas orienteerumisega, sh tehnoloogilisi abivahendeid kasutades.

Tantsualase silmaringi avardamine- lisaks tantsimisele tantsuetenduste/filmide/performance'ite vaatamine, arutelu. Erinevad võimalused liikumiseks läbi tantsu. Tantsu kui liikumiskultuuri mõtestamine eneseväljendusvahendina erinevates kultuurides. Õpetajaga kooskõlastatud liikumistegevuste juhendamine.

Vaimne ja kehaline tasakaal

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) valib teadlikult vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavaid tegevusi;
- 2) sooritab iseseisvalt vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavaid tegevusi;
- 3) kasutab vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavaid tegevusi igapäevaelus toimetulekuks;
- 4) kasutab emotsioonidega toimetulemise viise.

Õppesisu

Õpilane koostab endale sobiva individuaalse meelerahu- ja kehatunnetusharjutuste kava. Enda emotsionaalse seisundi reguleerimine meelerahu- ja kehatunnetusharjutuste abil. Nende harjutuste kasutamise vajaduse seostamine erinevate eluvaldkondadega ja olukordadega. Õpilane on võimeline valitud harjutusi iseseisvalt sooritama, oskab valikut põhjendada. Õpilane märkab ja oskab kirjeldada muutusi, mida meelerahu- ja kehatunnetusharjutused temas esile kutsuvad ja tuua välja igapäevase harjutuste kasutamise võimalusi. Õpilane kasutab endale sobivaid emotsioonidega toimetulemisega viise.

2.3. Valikkursus “Tantsuõpetus”

2.3.1. Õppeaine kirjeldus

Tantsuõpetus on üks kehalist kasvatust toetav aine, milles õpilane õpib lisaks sportlikele liikumisviisidele ka tantsulist liikumist. Kursusel keskendub õpilane oma kehalise vormisoleku / kehalise töövõime arendamisele ja motoorsete oskuste täiustamisele. Tantsuõpetuse keskseks ülesandeks on toetada õpilase ealist arengut praktilise õppe kaudu, mis haarab nii keha kui vaimu. Omandatud teadmised ja oskused toetavad õpilase tervise ja töövõime arengut, loovad aluse elukestvatele liikumisharrastusele.

2.3.2. Valdkonnapädevus

Tantsuõpetuse kursuse ajal õpilastel kujunevad järgmised pädevused:

- Kultuuri- ja väärtuspädevus. Tantsuõpetuse tundide kaudu väärtustab õpilane tantsu inimese, kultuuri. Õpilane huvitub tantsust kui kunstiliigist;
- Sotsiaalne ja kodanikupädevus. Tantsutundides luuakse tingimused isiksuse sotsiaalseks ja emotsionaalseks arenguks;
- Enesemääratluspädevus. Tantsuõpetus toetab harmoonilise isiksuse kujunemist tantsulise eneseväljenduse kaudu, avab ning avardab võimalusi tantsuga tegeleda ja loovast tegevusest rõõmu tunda;
- Õpipädevus. Tantsuõpetuse keskseks ülesandeks on toetada õpilase ealist arengut praktilise õppe kaudu, mis haarab nii keha kui vaimu.

2.3.3. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Valikkursusega „Tantsuõpetus“ taotletakse eelkõige, et õpilane:

- mõistab kehalise vormisoleku olulisust inimese tervisele ja töövõimele ning liikumisoskuste osa selle saavutamises;
- täiustab oma olemasolevaid liikumisoskusi, omandab uusi teadmisi ja oskusi tervist ning töövõimet parandava liikumise ohutuks harrastamiseks;
- analüüsib oma kehalise võimekuse taset ja kasutab tantsu teadlikult oma tervise tugevdamiseks ja töövõime tõstmiseks;
- arendab koostööoskusi kaaslastega;
- laiendab silmaringi Eesti ja maailma tantsu kultuuris;
- tõstab enesekindlust;
- toetab vaimset ja füüsilist tervist;
- arendab reflekteerimis oskusi.

2.3.4. Õppekeskkond

Kool korraldab õppe, mis kaitseb ning edendab õpilaste vaimset ja füüsilist tervist.

Valikkursuse rakendamisel välditakse tunni toimumist ainult ühes klassiruumis, õppeks kasutatakse koolihoone erinevaid võimalusi (erinevaid ruume, spordisaali, aula, tantsusaali) ja minnakse ka hoonest välja (õuesõpe).

Tunnis osalejatel on sobiv riietus ja jalatsid.

Muud vahendid: kõlar muusikaga, joogamatid; rekvisiit.

2.3.5. Hindamine

Valikkursuse hindamisel kasutatakse üksnes kujundavat hindamist. Kursuse jooksul õpilased reflekteerivad oma tulemusi õpipäevikus, mida edastavad kursuse lõpus. Kujundavat hindamist kasutatakse jooksvalt. Valikkursuse hindamine toimub mitteeristavalt (arvestatud / mittearvestatud).

2.3.6. Lõiming

Eesti keel: koha-ja ajamäärsõnad, tähelepanu kõne ja tegevuse jälgimisel, peenmootorika arendamine.

Muusika: oskus kuulata, liikuda vastavalt helile ja rütmile; oskus heli tekitada.

Kunst: loov eneseväljendus.

Matemaatika: paaris ja paaritu, liikumine kujundites, korduvtegevused.

Kehaline kasvatus: liikumismängud ja reeglistik; kehahoid ja -asendid; koordinatsioon.

Võõrkeel: mõisted, tantsutermid.

2.3.7. Kursuse õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Valikkursuse lõpus õpilane:

- tunneb huvi tantsude ja erinevate tantsustiilide vastu;
- teab erinevate tantsude ajaloolist tausta ning päritolu;
- analüüsib oma kehalise töövõime ja mootorsete oskuste taset ning kavandab treeningu nende edendamiseks;
- teeb koostööd kaaslastega; abistab, julgustab ja juhendab neid tunnis/treeningul;
- osaleb aktiivselt tundides; leiab enda kehalise töövõime parandamiseks sobiva liikumisviisi/spordiala ja harrastab seda ka väljaspool;
- oskab koostada erinevaid programme iseseisvalt (jooga, tantsu kombinatsioonid jne);
- teab erinevad tantsustiilid ning oskab ise neid kasutada

Õppesisu

Üldfüüsiline treening. Lihastetreening; venitused; kordinatsiooniharjutused, mootorika arendamine.

Inimene ja ühiskond. Tervislik eluviis; inimsuhted, väärtused, meeskonnatöö; õpilase kujunemine aktiivseks ja vastutustundeliseks kodanikuks.

Loominguline eneseväljendus. Tantsulised harjutused, improvisatsioon; loovtants; loovmõtlemise arendamine; liikumismängud

Kultuur ja looming. Kultuuridega kokkupuutumine ja väärtustamine; tantsukultuuri väärtustamine; kultuuri toetamine ja arendamine.

Eesti ja maailm. Eesti kultuur ja traditsioonid; Eesti rahvatantsud ja tantsukultuur.

Tervis ja ohutus. Vaimse, emotsionaalse, sotsiaalse ja füüsilise tervise toetamine.

2.4. Valikkursus “Liikumine välistingimustes”

2.4.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Valikkursusega taotletakse, et õpilane:

- 1) mõistab väljas liikumise tähtsust ja selle soodsat mõju tervisele;
- 2) omandab uusi teadmisi ja oskusi väljas liikumise ohutuks harrastamiseks;
- 3) rakendab väljas liikumist oma tervise tugevdamiseks, töövõime parandamiseks ning organismi karastamiseks;
- 4) kinnistab koostööoskusi kaaslastega ja arusaamu keskkonda säästvast liikumisest/sportimisest.

2.4.2. Valikkursuse lühikirjeldus

Valikkursus toetab õpilast elukestvaks liikumisharrastuseks vajalike teadmiste ja oskuste omandamisel, tervise tugevdamisel ja organismi karastamisel. Väljas, sh looduses liikumine soodustab õpilase kehaliste võimete arengut, rekreatsiooni ja keskkonnateadlikku käitumist.

2.4.3. Valikkursuse õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Valikkursuse lõpus õpilane:

- 1) analüüsib väljas liikumise organismi karastavat, tervist tugevdavat, töövõimet parandavat ja taastavat mõju; seab eesmärgid, pakub vahendeid ja võimalusi väljas liikumiseks, et tugevdada enda tervist ning suurendada kehalist aktiivsust;
- 2) parandab kehalise kasvatuse kohustuslikel kursustel omandatud (väljas liikumiseks kasutatavaid) motoorseid oskusi, õpib sooritama ühte uut väljas liikumise viisi;
- 3) kinnistab väljas liikumise ohutus- ja hügieeninõuetega seotud teadmisi; teab, kuidas käituda väljas juhtuda võivate õnnetusjuhtumite (traumade, külmumise jms) puhul;
- 4) teeb spordialade õppimise ja kehalise treeningu ajal koostööd kaaslastega, abistades, julgustades ning juhendades neid;
- 5) osaleb aktiivselt tundides; leiab endale sobiva väljas liikumise viisi ja harrastab seda ka väljaspool kehalise kasvatuse tunde;
- 6) väärtustab kehakultuuri rahvusliku ja rahvusvahelise kultuuri osana;
- 7) hindab keskkonda ning suhtub sellesse säästvalt; tunneb looduses liikumist reguleerivaid seadusi.

Õppesisu

Teadmised väljas liikumise harrastamiseks. Väljas liikumise mõju organismile; soovitud liikumisviisi valikuks (k.a varustuse, riietuse valik) ning harrastamiseks. Keskkonda säästev liikumine: looduses liikumist reglementeerivad õigusaktid. Isikliku tervistava liikumisharrastuse kavandamine, lihtsamate treeningplaanide koostamine (eesmärkideseadmine, vahendite ja meetodite valik, tagasiside plaanimine).

Väljas liikumiseks kasutatavad liikumisviisid/spordialad, nende tehnika ja harjutamise meetoodika. Kooli valikul harrastatakse vähemalt kaht ala: liikumisviisid – kõnd, kepikõnd, jooks; orienteerumine (sh suusa- ja rattaorienteerumine); rulluisutamine; suusatamine; uisutamine; treening terviserajal; mõni uus liikumisviis jms.

Väljas liikumine ja tervis. Ohutus- ja hügieeninõuded. Enesekontrollikatsed (UKK 2 km käimise test, Cooperi test, kasutades erinevaid liikumisviise jms); enesekontrollivahendid (sammuloenduri, pulsitestri jms) kasutamine. Esmaabi.

Osalemine spordiüritustel.

3. Ainevaldkond “Kunstiained”

3.1. Üldalused

3.1.1. Valdkonnapädevus

Kunstiainete valdkonnapädevuse kujundamise esmane alus on äratada valdkonna vastu huvi ja hoida seda järjekindlalt. Kunstiainete valdkonnapädevus on universaalne ja väljendub selles, et gümnaasiumi lõpuks õpilane eakohaselt:

- 1) teadvustab oma sidet muusika, kunsti ja visuaalkultuuriga ning Eesti ja maailma kultuuripärandiga;
- 2) loob, uurib ja tõlgendab, kasutades muusika, kunsti ja visuaalkultuuri väljendusvahendeid, teadmisi ning meetodeid;
- 3) mõtestab ning reflekteerib eri kultuurinähtusi, enda ja kaasõppijate loometegevust;
- 4) mõistab muusika ja kunsti osatähtsust nüüdisaegses ühiskonnas;
- 5) osaleb kunstide suhtluses tõlgendamist vajava sõnumi edastaja ning vastuvõtjana informeeritult ja kriitiliselt;
- 6) on loova eluhoiakuga ja lahendab probleeme loovalt.

3.1.2. Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Kunstiainete valdkonda kuuluvad kohustuslike õppeainetena muusika ja kunst, mille kohustuslikud kursused on järgmised:

- 1) kunst – 2 kursust:
  - „Kunst ja kunstiajalugu“
  - „Kunst ja visuaalkultuur 20. ja 21. sajandil“;
- 2) muusika – 3 kursust:
  - „Uusaegse helikeele kujunemine“,
  - „Klassitsism ja romantism: rahvuslikkuse kujunemine muusikas“,
  - „Eesti muusikalugu“.

Igas kursuses on hõlmatud muusikaline eneseväljendus: laulmine, pillimäng, omalooming.

Kooli poolt pakutavad valikkursused on järgmised:

- “Veebidisain”,
- “3D modelleerimine”.

3.1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Kunstiainete valdkonnapädevus lähtub arusaamast, et õpilase areng on elukestev ja mõjutatud kultuurist ning kunstid (muusika, kunst, kirjandus, draama, film, tants) ja kultuur laiemalt (visuaalkultuur, pärand- ja pärimuskultuur jms) on inimese dialoogipartnerid kogu elu jooksul. Kunstid on olulised väärtushinnangute, suhtluskultuuri, empaatia ning kriitilise mõtlemise arendamise vahendid. Kunstide kui professionaalse kõrgkultuuri loomingu kõrval on tähtsad ka uuriv ja leiutav looming ning kultuur mõtestatud inimtegevusena laiemalt.

Kunstiained rõhutavad õppes koondumist viie põhimõtte ümber:

- 1) kunstid vajavad tõlgendamist. Kunstide kõne ei ole sõnasõnaline, kunstiteosed pakuvad erinevaid tõlgendusvõimalusi ja tähendusi, mis põhinevad alati maailmavaatel, varasemal eluja kunstikogemusel ning on juhitud tunnetest, samuti kogemise kontekstist. Tõlgendamise puhul on alati võimalik lähtuda eri vaatepunktidest ja ootustest. Isiklik kogemus kasvatab kogemuse

tähenduslikkust õpilase jaoks. Kunsti ja muusikat õppides on vaja toetada tõlgendamisoskuse teket;

2) kunstid toetavad mitmekülgset loovust. Kunsti ja muusika õppimine kujundab õppija loovust ja isiksuseomadusi, mis annavad eeldused mis tahes inimtegevuse valdkonnas probleeme uut viisi lahendada, jõuda originaalsete, kasulike, eetiliste ja vähemalt looja jaoks soovitud tulemusteni. Kunstidega tegelemine gümnaasiumis toetab õpilooovust (uudsed tähenduslikud kogemused ja nende mõtestamine, uurimis- ja refleksioonioskused) ning argilooovust (fantaasia, maailma uudne mõtestamine enda jaoks, uudne toimimisviis igapäevaelus);

3) kunstid toetavad esteetilise tundlikkuse kasvu ning inimese heaolu. Kunsti ja muusika õppimine gümnaasiumis võimaldab õpilasel ära tunda, emotsionaalselt kogeda ja hinnata enda ümber subjektiivset ilu (kuuldavat, kombatavat, nähtavat, abstraktset) ning nautida seda samavõrra nagu teiste oskusi või meisterlikkust. Ilu ja meisterlikkuse väärtustamine toetab rahulolu ja tähenduse leidmist maailmas, suurendab maailmaga seotuse tunnet ning innustab inimest püüdlema oma eesmärkide poole. Kunstiainetel on tähtis osa muutuvates oludes isiklikku ja ühiskondlikku heaolusse panustava inimese kujundamisel;

4) kunstiaineid õppides arenevad kinesteetilised oskused ja kognitiivsed võimed, mis on lahutamatu seotud loomega – musitseerimise ja visuaalkunsti, ent ka performatiivsete kunstide loomisega. Kunstitegevustes toetatakse sügavama kognitiivse võimekuse kujunemist. Õppimine (sh musitseerimine ja visuaalkunst, kuid ka performatiivsete kunstide loomine) on sügavam, kui see toimub terviklikult nii keha kui ka vaimu ja eri meelte koostöös;

5) kunstide õppimine toetab iseenda mõistmist ja mõtestamist ning üldpädevuste omandamist sisukalt ja terviklikult. Kunsti ja muusikaga järjepidev tegelemine toetab õppija eneseusalduse kujunemist ja eneseväärikust. Kunstide kaudu saab tõhusalt arendada kognitiivseid oskusi, nagu loov ja kriitiline mõtlemine, refleksiooni- ja analüüsioskused, samuti mitte kognitiivseid oskusi, nagu avatus, otsustusvõime ja riskijulgeus. Valdkonnasisene lõiming tugineb kunsti ja muusika kokku puutepunktidel.

Kunst ja muusika jagavad sarnaseid baasmõisteid, mille sisu on aga erialade väljendusvahenditest lähtudes ainuomane; ka kontseptsioonide sisu ei pruugi kattuda. Seetõttu on kunsti ja muusika lõimingukeskmeks ühised aspektid:

1) teose, autori ja loomingu määratlus;

2) esitus ja tõlgendus (interpreteerimine) ning kriitika;

3) ajalooliselt interdistsiplinaarsed kunstid (sõna-, muusika- ja tantsuteater, film);

4) nüüdisaegsed mitmemeelelised kunstinähtused (video ja performance, nüüdisteater, installatiivne ja uusmeedia kunst jms).

3.1.4. Kunstiainete kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamise, läbivate teemade käsitlemise ning valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid

• Kunstiainete kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamine

Ainevaldkond võimaldab kujundada kõiki üldpädevusi igapäevases õppes nii teooria kui ka praktiliste tegevuste kaudu. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise – kujundamisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud ja enesekehtestamisoskus loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist. Üldpädevuste kujunemisel on tähtis koht kooli ja kodu koostööl.

Kultuuri- ja väärtuspädevus. Kunstivaldkonna õppeained rõhutavad kultuuriteadmisi ja ühisel kultuuripärandil põhinevat kultuuriruumi õppija identiteedi osana. Tegevustes

väärtustatakse isikupäraseid loovaid lahendusi ning kultuurilist ja sotsiaalset mitmekesisust. Käsitletavate teemade, analüüsitavate kunstiteoste ja -sündmuste kaudu toetatakse eetiliste ning esteetiliste väärtushoiakute kujunemist. Praktiline loominguine tegevus ja selle üle arutlemine õpetavad teadvustama kunsti ning muusikat eneseväljenduse vahendina, hindama erinevaid ideid, seisukohti ja probleemilahendusi ning austama autorsust. Kasvatatakse teadlikku ja kriitilist suhtumist erinevatesse infokanalitesse.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus. Kunstiainete uurimuslikud ja praktilised rühmatööd, loovtööd, arutlused ja esitlused, ühismuuseumitsemise ning valdkondlikes ja valdkondadeüleste õppeprojektides osalemine kujundavad koostöövalmidust ning väärtustavad üksteise toetamist. Kultuurisündmustel osalemine aitab kujundada kultuurilist ühtsustunnet. Kunstiteoste üle arutledes harjutakse oma seisukohti kaitsma ning teiste arvamustest lugu pidama. Kunstiained teadvustavad inimese kui keskkonna kujundaja ja kasutaja mõju, juhtides teadlikult ning jätkusuutlikult tegutsema nii looduses kui ka inimeste loodud ruumilistes ja virtuaalsetes keskkondades.

Enesemääratluspädevus. Loovülesannete täitmisel saadav pidev tagasiside ja eneseanalüüs aitavad õppida tundma oma huve ja võimeid ning kujundada positiivset enesehinnangut. Kultuuri- ja sotsiaalteemade käsitlemine (vaadeldavad kultuurinähtused, kunstiteoste ja muusikapalade ainek ja sõnumid jne) aitab kujundada personaalset, sotsiaalset ja kultuurilist identiteeti. Sihiks on integreerida noori nüüdisühiskonda ning toetada nende identiteedi väljendamist loomingus.

Õpipädevus. Kunstiaineis kujundatakse õpipädevust eriilmeliste ülesannete, õppemeetodite ja töövormide rakendamise kaudu, mis võimaldab õpilastel teadvustada ning kasutada oma õpistiili. Nii individuaalselt kui ka rühmas lahendatavad uurimis- ja probleemülesanded eeldavad info hankimist, selle analüüsimist ja tõlgendamist ning õpitu kasutamist uudsetes situatsioonides. Kunstiaineis saavad õpilased ise jõukohaseid ülesandeid luua, oma valikute sobivust kontrollida, uusi oskusi katsetada ning järjekindlalt harjutada. Pidev tagasiside ja eneseanalüüs aitavad järjest suurendada õpilase rolli oma õpitegevuse juhtijana.

Suhtluspädevus. Kunstiaineis on tähtsal kohal kunstiteostest, -stiilidest, -ajastutest jms kõnelemine, kasutades kirjelduses nii korrektset emakeelt kui ka ainespetsiifilist terminoloogiat. Oma tööde esitlemine ning aruteludes erinevate seisukohtade võrdlemine ja kaitsmine toetavad väljendusoskuse kujunemist ning ainealase oskussõnavara kasutamist. Kunsti- ja muusikateemaliste referatiivsete ja loovtööde koostamine eeldab teabetekstide mõistmist ning mitmesuguste info esitamise viiside kasutamist (tekst, joonis, skeem, tabel, graafik vm). Kunstiaineis tutvutakse kunsti ja muusika kui kommunikatsioonivahenditega, õppides tundma neile eriomast mitteverbaalset keelt ning „tõlkides” sõnumeid ühest keelest teise.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus. Kunstiainetes rakendatavate ülesannete lahendamiseks tuleb sõnastada probleeme, arutleda lahenduste üle, põhjendada valikuid ja analüüsida tulemusi. Õpitakse analüüsima kunstikategooriaid (kompositsioon, struktuur, rütm jne), võrdlema ja liigitama erinevate nähtuste tunnuseid ning kasutama sümboleid. Kunstiainetes õpitakse kasutama tehnoloogia vahendeid loovülesannete lahendamisel. Loometegevuses õpitakse kasutama uudseid lahendusi, mõistma teaduse ning tehnoloogia rolli muusika ja kunsti arengus.

Ettevõtlikkuspädevuse kujunemist toetavad kunstiaineis üksi- ja rühmatöö, uurimis- ja probleemülesanded ning õpitava sidumine nüüdisaegse igapäevaelu nähtustega. Kunstiainete valdkonnas on iseloomulik uuenduslike ja loovate lahenduste väärtustamine. Praktiline loovtegevus võimaldab katsetada ideede väljendamise ja esitlemise erinevaid võimalusi, valides leidlikult sobivaid meetodeid ning rõhutades oma tugevaid külgi. Õpitakse tegevust plaanima, vastutama tööde lõpuni tegemise ja tulemuse eest. Tutvutakse ka valdkonnaga seotud elukutsete ning institutsioonidega.

Digipädevus. Kunstiaineid õppides kasutatakse digivahendeid info otsimiseks, kogumiseks, töötlemiseks ja esitamiseks. Kogutud infot rakendatakse loovtöodes eesmärgipäraselt. Loominguga tegelemiseks osatakse valida ainespetsiifiliselt vajalikke digivahendeid. Õppides ning digitaalset sisu luues ja säilitades kasutatakse erinevaid audiovisuaalseid ning muid multimeediumi vahendeid ja rakendusi. Oma loomingut jagades ning teiste loomingut kasutades järgitakse digikeskkonnas intellektuaalse omandiga kaasnevaid õigusi ning kohustusi. Ollakse teadlik digivahendite rakendamise kaasneda võivatest terviseriskidest. Internetis loomingut jagades tegutsetakse vastutustundlikult.

- **Läbivate teemade käsitlemine kunstiainetes**

Kunstiainete õppes rakendatakse kõiki läbivaid teemasid õppeainete eesmärgiseade, õpitulemuste ning õppesisu kavandamisel lähtuvalt õppeaine spetsiifikast.

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine. Kunst ja muusika võimaldavad õpilasel teadvustada oma võimeid ning huve, omandada nii ainespetsiifilisi kui ka üldisemaid mõtlemis- ja tegutsemisstrateegiaid, sh õpioskusi. Tutvutakse kunstide mitmekülgsede väljunditega igapäevaelus ning kunstidega seotud elukutsetega. Kunstide õppimine arendab ka kõigil teistel elualadel vajalikku loovat mõtlemist.

Keskkond ja jätkusuutlik areng on seotud loodusliku ja kultuurilise mitmekesisuse väärtustamisega. Teadvustatakse inimese kui keskkonna kujundaja ja kasutaja mõju, juhtides teadlikult tegutsema nii looduses kui ka inimeste loodud ruumilistes keskkondades. Tähelepanu pööratakse inimtegevuse mõjule keskkonna, sh sotsiaalse keskkonna arengus ning keskkonnaprobleemide lahendamisel. Tähtsal kohal on sotsiaalne aktiivsus – seisukohtade ja hoiakute väljendamine kunstialaste tegevuste kaudu.

Teabekeskond ja meediakasutus. Läbiva teema käsitlemisel kujundatakse õpilastes mitmekülgsed oskusi, nagu info leidmine muusika ja kunsti kohta, helilise ning visuaalse kommunikatsiooni väljendusvahendite kasutamine, keskkonna visuaalne ja heliline kujundamine. Tutvutakse andmebaasidega, õpitakse teadlikult tegutsema ja arvestama meediakeskkonna võimaluste ja ohtudega ning autorikaitsega.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Kunstiainetes julgustatakse kujundama ja väljendama oma seisukohti ühiskonnas toimuvate protsesside kohta ning katsetama oma ideede arendamist ja elluviimist, mis omakorda toetab õpilaste positiivse enesehinnangu kujunemist.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Kunstiainetes kasutatakse praktiliste loovtegevuste kaudu erinevaid oskusi ja vahendeid ning leiutatakse ja katsetatakse uusi võimalusi, toetades pidevalt muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas toimetuleva inimese kujunemist.

Tervis ja ohutus. Kunstiaineis teadvustatakse loovtegevuste emotsionaalselt tasakaalustavat mõju. Kunstis kasutatakse materjale, töövahendeid ja instrumente, mille juures tuleb järgida ohutuse ning otstarbekuse printsiipe.

Väärtused ja kõlblus. Õppes tutvutakse Eesti ja maailma kultuuripärandiga, teadvustatakse kultuuri rolli igapäevaelus ning kujundatakse avatud ja lugupidavat suhtumist nii erinevatesse kultuuritraditsioonidesse kui ka nüüdisaja kultuurinähtustesse. Väärtustatakse uute ideede ning isiklike kogemuste ja emotsioonide loomingulist väljendamist.

Kultuuriline identiteet. Õpilased võtavad osa ühiseid väärtusi kujundavatest kunstisündmustest nii esineja kui publikuna (näitused, muuseumid, kontserdid ja etendused). Tähtis on noorte endi osalemine/esinemine laulupidudel, muusika- ja kunstiüritustel, samuti osavõtt ülekoollistest, maakondlikest ja riiklikest võistlustest. Kunstiainete kaudu kujundatakse teadlikke näituse-, teatri- ja kontserdikülastajaid, mis omakorda aitab tõsta inimeste elukvaliteeti.

- **Kunstiainete valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid**

Valdkondadeüleseks lõiminguks on kunstivaldkonna õppeainetes palju võimalusi, sest teiste eluvaldkondadega suhestumine ja interdistsiplinaarsus on nüüdisaegsele kultuurile iseloomulik. Kunstide aineseks on inimeseks olemine ja sotsiaalsed suhted, olles paljudes erinevates avaldumisvormides tihedalt seotud oma ajastu mõtteviisidega.

Erinevate kultuuridega tutvutakse keele ja kirjanduse, võõrkeelte, sotsiaalainete, loodusainete ja kehalise kasvatuses tundides, kujundatakse väärtushoiakuid ning teadvustatakse maailma kultuurilist mitmekesisust. Kunstiained keskenduvad teiste õppeainetega võrreldes kontsentreeritumalt kultuuridevahelise dialoogi mõtestamisele ja loovuse kasutamisele nüüdisühiskonna innovatsiooniallikana.

Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled. Arendatakse verbaalset eneseväljendusoskust, diktsiooni, funktsionaalset lugemisoskust ning infokanalite kasutamise oskust; vaadeldakse eri ajastute ja kultuuride lugusid muusikas ning kujutavas kunstis, teatri- ja filmikunstis. Kasutatakse kunstiainetega kattuvaid mõisteid (nt kompositsioon, struktuur, rütm, plaan, stiil, variatsioon, improvisatsioon, dünaamika jm).

Matemaatika. Arendatakse seoste loomise oskust ja loogilist mõtlemist (matemaatiline keel, struktuur, sümbolid ja meetodid).

Loodusained. Teadvustatakse inimese kuulmis- ja nägemismeele füsioloogilist eripära, õpitakse tundma looduskeskkonda ja selle eluvormide mitmekesisust ning helide, valguse ja värvide omadusi.

Sotsiaalained. Vaadeldakse inimese suhteid teiste inimeste ja inimrühmadega ning erinevate kultuuride kommete ja pärimustega, kunsti ja kultuuri rolli ja muutumist erinevatel inimajaloo etappidel. Õpitakse tundma eri ajastute eetilisi ja esteetilisi tõekspidamisi ning nende seotust sotsiaalsete, majanduslike, ideoloogiliste, tehnoloogiliste jm mõjutajatega. Ühine on maailma kultuurilise mitmekesisuse teadvustamine ja väärtustamine, isiklike seisukohtade väljendus- ja põhjendusoskuste kujundamine.

Kehaline kasvatus. Arendatakse kehatunnetust, tähelepanu, mootorikat, reageerimiskiirust ja koordinatsiooni. Kasutatakse kunstiainetega ühiseid mõisteid (liikumine, dünaamika, rütm).

3.1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õpe on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaiks õppijaiks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaiks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid ning vastutada oma õppimise eest. Õpet kavandades ja korraldades lähtutakse õppekava üldpädevustest, kooli väärtustest, gümnaasiumi lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning läbivate teemade ja lõimingu rakendamise põhimõtetest.

Gümnaasiumis õpet kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

- 1) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huve, individuaalset eripära ja isikupäraseid erivõimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele, pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
- 2) võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas, kunsti ja muusika uusimaid käsitlusi ning valdkonnas toimunud arengut ja seostatakse neid, rakendades didaktika nüüdisaegseid käsitlusi;
- 3) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta jooksul ühtlaselt ning jätab piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevuseks; suunatakse õppijat oma õppimist mõtestama ja kavandama ning õpikoormust jagama;
- 4) võimaldatakse õpet nii iseseisvalt kui ka koos teistega, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, mõtestatakse ja analüüsitakse õppimist, suunatakse tegema teadvustatud ja teadlikke valikuid ning võtma vastutust oma õppimise eest;
- 5) kaasatakse õpilasi õppe kavandamisse, plaanitakse õppes aega eesmärkide ja taotletavate õpitulemuste saavutamise viiside ja hindamiskriteeriumide läbiarutamiseks ning refleksiooniks;
- 6) võetakse piisavalt aega terviklike õppeühikute, mitmeid osaoskusi arendavate, õppijate jaoks tähenduslike tulemusteni viivate õppeülesannete tegemiseks;
- 7) rakendatakse uurivat ja probleemilahendustele suunatud õpet, kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja analüüsi soodustavaid tegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi mitmekülgset, tutvustatakse valdkonna aktuaalsete probleemide näiteid;
- 8) rakendatakse nii traditsioonilisi kui ka nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogial põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid, arendatakse info kriitilise otsimise ja hindamise pädevust, arvestades autoriõigust ja uurijaetikat;
- 9) kasutatakse mitmekesist õpikeskkonda: loodus- ja linnakeskkonda, arvuti- ja multimeediaklassi, virtuaalkeskkonda jne, käiakse õppekäikudel, kontsertidel, teatrites, näitustel, muuseumides, stuudiotel, muusikakoolides, looduses, raamatukogudes jm;
- 10) võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga, et kogu ainekäsitus oleks elulähedane, õpilasele eakohane ja tähenduslik; seostatakse õppesisu nii Eesti kui ka maailma kunsti ja rahvakultuuri näidetega.

3.1.6. Hindamine

Hindamine kunstiainetes suunab ja julgustab õpilasi õppima ning tekitab ja hoiab huvi kunsti ja muusika vastu. Hindamise aluseks on gümnaasiumi riikliku õppekava üldosas sätestatu,

kunsti ja muusika ainekavades esitatud õpitulemused ning kooli kehtestatud hindamisjuhised. Hindamise nõuded ja korraldus, sh mittenumbrihinnangute kasutamine ja kooliõppekava väliselt, sh mitteformaalhariduses omandatud teadmiste ja oskuste arvestamine, on täpsustatud kooli õppekava üldosas.

Hindamise käigus saavad õpilased mitmekülgset tagasisidet oma töökultuuri ja töö ning individuaalse arengu kohta, millega toetatakse nende kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga enastjuhtivaiks õppijaiks. Hindamisega luuakse õpilastele võimalusi tuua õppe ajal esile oma edusamme, julgustades neid enda tugevaid külgi kasutama ja uusi oskusi arendama. Neile võimaldatakse erinevaid viise eneseanalüüsiks ja kaaslastelt tagasiside saamiseks ning selle aktseptsiooniks.

Õpetaja saab hindamise varal teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui iseenda pädevuste arendamiseks. Õpilased kaasatakse nii oma tööd hindama kui ka kaasõpilastele tagasisidet andma. Õpilasele on õppeühiku (õppetegevuste kogum, mis on suunatud samade õpitulemuste saavutamisele) alguses teada, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamiskriteeriumid.

Õpilast suunatakse õppe vältel oma õppimist ja seatud eesmärkide saavutamist analüüsima ning reflekteerima. Aineteadmiste ja -oskuste kõrval antakse tagasisidet üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemise kohta antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangutega. Õpilase seisukohtadele ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh kunsti- ja muusikaterminite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel ülesande eesmärgi ja kokkulepitud hindamiskriteeriumide põhjal.

Hindamisel lähtutakse õppimisele seatud eesmärgist ja hinnatakse seda, mida on õpetatud, rakendades nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnatena.

- **Diagnostilise hindamise** käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, ainealased väärtusarusaamad ning spetsiifilised õpiraskused, et kavandada edasist õppimist ja õpetamist. Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub seatud õppeeesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest.
- Kunstiainete valdkonnapädevuse omandamisel on oluline roll õppe jooksul toimival **kujundaval hindamisel**, mis toetab õpilase eneseusku ja innustab teda oma võimeid arendama. Kujundava hindamise kaudu saab õpilane temale arusaadaval viisil esitatud suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta. Kujundava hindamise rakendamist toetab õppeolukorras tehtud töö õpilasepoolne dokumenteerimine nt kavandite, jooniste, õpimapi, blogina vms. Kunstiainetes väärtustatakse harjutamist. Lisaks õpitulemuste saavutamise toetamisele keskendutakse kujundava hindamise käigus järgmistele aspektidele:

- 1) loovuse arengu toetamine (probleemide märkamine, mõtete voolavus ja paindlikkus, originaalsus, probleemilahendamisoskused, refleksioon);
- 2) huvi ning nii õppest kui ka kunsti- ja kultuurielust aktiivse osavõtu toetamine;
- 3) isikliku sideme loomine ainega ja isikupärase väljenduslaadi otsimine;
- 4) sallivuse areng ja silmaringi avardumine.

Hindamisel võib arvestada tunnist osavõtu aktiivsust ja tunnivälist muusikategevust (nt osalemine koolikooris, orkestris, ansambelis, esinemine kooliüritustel, kooli esindamine konkurssidel/võistlustel, sh muusikaolümpiaadil).

- **Kokkuvõtvalt hinnatakse** üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul. Kokkuvõtvalt hinnates lähtutakse õppest kui tervikust ja taotletavatest õpitulemustest, seejuures arvestatakse, et hinnatel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal. Hindamiskriteeriumid loob õpetaja õpilasi kaasates kooli kehtestatud hindamisjuhiste järgi.

3.1.7. Õppekeskkond

Õppekeskkonda kujundades lähtutakse riikliku õppekava alusväärtustest ning luuakse üksteist austav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Kunstiainete valdkonnapädevuse kujunemise eeldus on õppimist, loovust ja eneseväljendust toetav sotsiaal-emotsionaalne, vaimne ja füüsiline õppekeskkond, mis peab soodustama õpilase autonoomiat, olema kaasav, piisavalt struktureeritud ning vastama õpilaste võimetele, mis on loovuse ja originaalsuse arendamisel ning avaldumisel oluline. Eriti tähtis on psühholoogilist baasvajadust arvestav keskkond. Kunstid on muutuvad, vastuolusid tekitavad ning väärtuste ja kokkulepete piire kompavad, mistõttu on eriti tähtis tagada turvaline vaimne keskkond, mille kujundamisele aitavad kaasa hinnanguvabad arutelud ja õpetaja pädevus tulla toime väärtuskonfliktidega.

Füüsilise õppekeskkonnana võimaldab kool õpet ruumis, mis on varustatud kvaliteetsete, õpilastele kokkulepitud korras kättesaadavate töövahendite ja materjalidega vabaks kasutamiseks, et toetada valikute tegemise oskust ja loovat eneseväljendust. Õpe toimub ka autentsetes keskkondades, linnaruumis, kontserdisaalides, näituse- ja etendusasutustes, kooli ümbruses, paikkonna kultuuriasutustes ning mujal. Konkreetsemalt kavandavad aineõpetajad õppeperioodi alguses õppeprotsessi planeerimisel lähtuvalt ainekavast, kuidas nad õpet väljaspool klassiruumi korraldavad.

Kunsti õpetamiseks on tagatud:

- 1) iseseisvaks ja rühmatööks vajalik pind eri formaadis (ka suure formaadiga) tööde tegemiseks;
- 2) 500-luksise päevavalgusspektriga valgustus tööpinnal ning käte ja töövahendite puhastamise võimalus;
- 3) reguleeritava kõrgusega molbertid või laudad koos joonistusalustega ning tööde kuivatamise, hoiustamise ja eksponeerimise võimalused;
- 4) kunstiraamatud, ajakirjad ja teatmeteosed;
- 5) videoprojektori, foto- ja videokaamerate, arvutite, skanneri ja printeri kasutamise võimalus ning internetiühendus.

Muusika õpetamiseks on tagatud:

- 1) muusikategevusteks, sh rühmatööks, ja liikumiseks sobiv teisaldatava mööbliga piisavalt ventileeritav ruum;
- 2) mitmesugused vahendid: klaver, noodijoonestikuga tahvel, noodipuldid, rändnoot, astmetabel, klaviatuuritabel;
- 3) musitseerimiseks vajalikud pillid: Orffi instrumentarium (rütmi- ja plaatpillid), plokkflöödid või väikekanded, akustilised kitarrid, ukuleled vm;

4) tehnovahendid kontakt- ja digiõppe korraldamiseks: fono- ja videoteek, kohased voogedastusplatvormid; salvestatud muusika esitamise vahendid (muusikakeskus hifi, arvuti + kõlarid); muusika õppimiseks ja loomiseks sobivad rakendused (äpid), nt noodistusprogramm, salvestusprogramm jt; videoprojektor.

3.2. Kunst

3.2.1. Õppeaine kirjeldus

Kunsti õppeaine roll on aidata õppijal rakendada oma võimeid kunsti ja visuaalkultuuri loojana ning sellega suhestujana, seega ka kultuurikandjana. Kunst õppeainena tugineb ülesehituselt visuaalkultuurile ning arendab visuaalset kirjaoskust, mida on tänapäeva maailmas edukaks toimetulekuks vaja igapäevale. Kunst toetab õppija loovust ja isiksuseomadusi, mis annavad eeldused mistahes inimtegevuse valdkonnas probleeme uut viisi lahendada, jõuda originaalsete, kasulike, eetiliste ja vähemalt looja jaoks soovitud tulemusteni.

Õppeaine lähtealused on:

1) maailma kunsti ja visuaalkultuuri laiahaardeline käsitlemine. Visuaalselt tajutav inimese loodud ja mõtestatud keskkond (visuaalkultuur) hõlmab kujutisi, tekste, esemeid, ehitisi, ruumisuhteid jms ning nende erinevaid ja muutuvaid tähendusvälju. Visuaalkultuur hõlmab nii tahtlikke ja kavandatud artefakte (nt kunstiteosed, graafiline disain, reklaam, fotograafia, mood jne) kui ka juhuslikke ning plaanimata visuaalseid märke ja kooslusi (nt tänaval või meedias kõrvuti sattunud reklaamid, kasutatud tüpograafia, muruplatsi niitmine ja sissetallatud teerada, aja jooksul kujunenud kodusisustus jne). Visuaalkultuuris on teadlik toimimine seotud suhtlusega, erinevate sõnumite ja tähenduste loomise, säilitamise, muutmise ning edastamisega; nii esteetiliselt mitmekesise keskkonna kui ka emotsionaalse ja intellektuaalse keskkonna loomisega; majanduse toimimise ning majanduslike väärtuste loomisega. Kunstipädevuse omandamist toetab maailma kunsti ja visuaalkultuuri käsitlemine nii nüüdisaegses kui ka ajaloolises kontekstis;

2) kunsti vormide ja tähenduste pidev muutumine, eksperimentaalsus ja areng, mis võivad ühiskonda proovile panna. Kunstis kui visuaalkultuuri kitsamas osas luuakse uut inimkogemust, väljendust ja tähendusi teadlikumalt ning sihipärasemalt, suhestudes valdkonna eripäraga, otsinguliselt ja eksperimenteerivalt. Kunsti pidev uuenemine peegeldab muutusi nii teadustes kui ka ühiskonnas, väärtustes ja hoiakutes. Kunst tohib võtta endale fantaasia, moraali ning ühiskondlike kokkulepete piire kompava ja nihutava rolli, et mõtestada ja arutleda, ent ka testida erinevaid ettekujutusi ning võimalikkusi;

3) õpetaja on aktiivne kunstiga suhestuja, kes toetab õpilasi kultuuri muutuvast mitmekesisuses. Täpsema õpisisu valib õpetaja, kes juhib õpet ja loob õpikeskkonna. Õpetaja enda hoiakud, avatus ja sallivus, mitmetähenduslikkuse ja muutlikkuse taluvus, aktiivses dialoogis ning mõtestatuses olemine vana ja uue kunstiga on äärmiselt olulised. Kunstiaine ise on samuti seotud pidevate muutustega – uue kunstiloominguga, uute avastustega kunstiajaloo, seniste väärtuste ümberhindamisega ühiskonnas, uute väärtuste leidmise ja loomisega. Kunsti õppeainet on võimalik üles ehitada erinevatele kunstikäsitlustele tuginedes. Valdkonnast saab autentsema pildi, kui õppijad ja õpetaja võivad reflekteerida mitut kunstikontseptsiooni ning teadvustada kunsti loomise ja hindamise eri aluseid (nt funktsionaalne, realistlik, idealistlik, estetistlik, kontseptuaalne, pragmaatiline, institutsionaalne jne);

4) kunsti õppeaines on võrdselt oluline nii kunstikogemus kui ka õppimiskogemus. Sageli on teosest kui lõpptulemusest tähtsam loominguline ja otsinguline protsess, tagasiside ja refleksioon, üldpädevuste kujundamine ning motivatsiooni leidmisele ja hoidmisele suunatud tegevused. Koolikunstis on vaja väärtustada õppija isikliku tasandi loomet, avastusi, pingutust ja sõnumit, sest õppijale endale oluline tegevus loob talle just nimelt tähendusliku kunstikogemuse ka siis, kui lõpptulemus ei ole originaalne või sisukas laiemas kunsti ja visuaalkultuuri kontekstis. Juhul kui lõpptulemus visuaalkultuuri-, disaini- või kunstiteosena on õppes tähtis, peab õpetaja kvalitatiivse muutuse teket valmivas teoses teadvustama ja toetama eesmärkide ning hindamiskriteeriumide sõnastamisega.

Kunsti osaoskused võimaldavad kunsti õpetamist mitmekülgset käsitleda ja jälgivad disaini tsüklilist loogikat, mis on maailmas järjest laiemalt käibel nii kunstiteoste, toodete, protsesside kui ka uuringute kavandamisel. Kunsti osaoskused on:

- 1) väljaselgitamine, teadmine, mõistmine (kuulamine, vaatamine, lugemine, info otsimine, kirjeldamine, sõnastamine, valimine, uurimine);
- 2) plaanimine ja ideede arendamine (ideede genereerimine, visandamine, katsetamine, organiseerimine, protsessi plaanimine, koostamine, leiutamine);
- 3) loomine (eesmärgipärane väljendus- ja töövahendite rakendamine, viimistlemine, toimetamine, täiendamine, esitlemine);
- 4) refleksioon, analüüs ja kriitika (uurimine, tõlgendamine, retsenseerimine, tagasisidestamine, arutlemine, väärtushinnangute arendamine ja andmine).

Õpitulemuste sõnastamise puhul on arvestatud, et õpetaja saaks koostöös õpilastega ise otsustada, mis õppeülesannete ja teemade käsitlemisega õpitulemusi saavutada, pidades silmas õpilaste vajadusi ning muutusi kunstimaailmas. Gümnaasiumi õpitulemustes on rõhk teadmisel ja mõistmisel ning sihipärasel kunstilisel tegevusel: idee arendamine ja parima võimaliku lahendi leidmine oma ideele. Disainiga seotud õpitulemused võrdsustatakse ainekavas plaanimise ja idee arendamisega nii, nagu see on kujunenud nüüdisaegses praktikas.

3.2.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) uurib ning kasutab teadlikult ja põhjendades visuaalseid kujutisi, jooniseid, skeeme ja sümboleid suhtluses;
- 2) käitub füüsilistes ja digitaalsetes kultuurikeskkondades turvaliselt, järgib visuaalseid kujutisi luues ning kasutades seadust;
- 3) uurib, disainib või loob kunstiteose kõiki disainiprotsessi etappe läbides;
- 4) dokumenteerib enda uurimis- ja kavandamisprotsessi;
- 5) analüüsib oma tööd ja tulemust, valides teadlikult erinevaid lähtepunkte ning meetodeid;
- 6) analüüsib ainealast keelt kasutades loodut ja arutleb loodu (nii kunsti kui ka visuaalsete objektide) üle erinevatelt positsioonidelt, seostades eri kunste ja kunsti teiste valdkondadega, kultuuri ja ühiskonna ning teaduse ja tehnoloogia arenguga.

3.2.3. Kursuste õpitulemused ja õppesisu

Kursus “Kunst ja kunstiajalugu”

Õpitulemused

Osaoskus: Väljaselgitamine, teadmine, mõistmine

Õpilane:

- 1) uurib ning kasutab teadlikult ja põhjendades visuaalseid kujutisi, keskkondi, jooniseid, skeeme ning sümboleid suhtluses;
- 2) iseloomustab eri allikate põhjal kunstnike loomingut, kirjeldab vormi, kunstilist kujundit ja konteksti;
- 3) teab kunsti- ja visuaalkultuuri ajaloo põhistruktuuri;
- 4) käib iseseisvalt kultuuriasutustes ja -sündmustel, oskab leida ning kriitiliselt hinnata eri keskkondades pakutavat infot;

5) järgib üldiselt autoriõiguse seadust visuaalide loomisel, tarbimisel ja jagamisel.

Osaoskus: Plaanimine ja ideede arendamine, loomine

Õpilane:

- 1) genereerib ideid, arendab esialgset ideed edasi;
- 2) uurib, disainib või loob kunstiteose kõiki disainiprotsessi etappe läbides;
- 3) esitleb loometöö tulemust visuaalsete abimaterjalide toel (skeem, makett, plakat, digitaalne esitus);
- 4) loob koostöös teistega teostest ekspositsiooni, põhjendab tööde paigutust ning esitleb teost publikule selgelt.

Osaoskus: Refleksioon, analüüs ja kriitika

Õpilane:

- 1) analüüsib ainealast keelt kasutades loodut ja arutleb loodu (nii kunsti kui ka visuaalsete objektide) üle eri positsioonidelt;
- 2) toob näiteid teiste seostuvate teoste kohta, põhjendab seoseid muude ühiskonnaelu valdkondadega nii ajaloo kui ka tänapäevast, tuginedes teistele õppeainetele, erialakirjandusele, aimekirjandusele, popkultuurile ning meediale;
- 3) mõtestab esemelise ning ruumilise keskkonna või disaininäidete esteetilisi, eetilisi, funktsionaalseid ja ökoloogilisi aspekte;
- 4) dokumenteerib enda uurimis- ja kavandamisprotsessi;
- 5) analüüsib oma ja retsenseerib kaasõpilaste tööprotsessi ning tulemust, valides teadlikult eri lähtepunkte ja meetodeid.

Õppesisu

1. Sisuline-struktuuriline ülevaade (kunsti ajalugu ja olemus, kaasaegse kunsti loomine ja arengusuunad.

Kunsti tekkimine. Vanimad kõrgkultuurid. Mesopotaamia. Egiptus. Antiikaja kunst. Vana-Kreeka. Vana-Rooma. Keskaja kunst. Romaani stiil. Gooti stiil. Kunst ja religioon. Renessans. Vararenessans. Kõrgrenessans. Inimesekeskse maailmapildi kujunemine. Kunst ja teadus. Trükikunsti leiutamine. Barokk. Kunst kiriku ja valitsejate teenistuses. Klassitsism. Antiikpärandi mõju ja valgustusajastu ideed. Sama sajand, erinevad vaated. Romantism. Mäss korra vastu. Realism. Juugend. Tervikliku stiili taotlus.

2. Ajastute kunsti võrdlevad teemad. Annab võimaluse töid analüüsida ja erinevaid teemasid võrrelda

Kunstikultuuri üldistav ajatelg. Kunstnik ja tema kaasaeg. Kunstiteos ja vaataja. Kunstiteoste sõnum ja vorm eri ajastutel. Lugude ja sümbolite ringlus läbi sajandite. Kunstiteoste analüüsi ja tõlgendamise erinevad meetodid (nt vormiline, märgiline, sotsiaalne). Värvikasutus ja kompositsioon teoste sõnumi teenistuses. Eri ajastute kunsti ja muusika kokkukõlad. Illusioonid ja emotsioonid kunstis. Inimene kunstis: staatus, suhted, tegevused. Õukonnakunstist argielu kujutamiseni. Pildilised sümbolid koopamaalist grafitini. Kunstniku rollid: käsitöeline, leiutaja, ajaloolane, geenius, boheem, staar jne. Kunstiinstituutsioonid. Tuntuimad galeriid ja muuseumid. Valitud teemad toetavad kunsti kui nähtuse mõistmist eri ajastutel erinevatest vaatepunktidest lähtuvalt.

3. Loomingulised ja uurimuslikud projektid, õppekäigud

Käsitlevate teemade endast ja nüüdisajast lähtuv tõlgendamine. Isiklik vaatenurk. Visuaalse materjali kogumine, süstematiseerimine ja analüüsimine. Oma ideega sobivate väljendusvahendite valimine ja töö tegemine (joonistus, maal, kollaaž, ruumiline objekt, digitaalne pilt, video, *performance* jne). Töö esitlemine ja oma valikute põhjendamine. Kunstiteose analüüs ja loov interpreteerimine. Projektid ja õppekäigud on seotud erinevate õpikeskkondadega: ateljee, loodus- ja linnakeskkond, muuseum, näitus, virtuaalkeskkond jne.

Kursus „Kunst ja visuaalkultuur 20. ja 21. sajandil“

Õpitulemused

Osaoskus: Väljaselgitamine, teadmine, mõistmine

Õpilane:

- 1) uurib ning kasutab teadlikult ja põhjendades visuaalseid kujutisi, keskkondi, jooniseid, skeeme ning sümboleid suhtluses;
- 2) iseloomustab eri allikate põhjal kunstnike loomingut, kirjeldab vormi, kunstilist kujundit ja konteksti;
- 3) teab kunsti- ja visuaalkultuuri ajaloo põhistruktuuri;
- 4) käib iseseisvalt kultuuriasutustes ja -sündmustel, oskab leida ning kriitiliselt hinnata eri keskkondades pakutavat infot;
- 5) järgib üldiselt autoriõiguse seadust visuaalide loomisel, tarbimisel ja jagamisel.

Osaoskus: Plaanimine ja ideede arendamine, loomine

Õpilane:

- 1) genereerib ideid, arendab esialgset ideed edasi;
- 2) uurib, disainib või loob kunstiteose kõiki disainiprotsessi etappe läbides;
- 3) esitleb loometöö tulemust visuaalsete abimaterjalide toel (skeem, makett, plakat, digitaalne esitlus);
- 4) loob koostöös teistega teostest ekspositsiooni, põhjendab tööde paigutust ning esitleb teost publikule selgelt.

Osaoskus: Refleksioon, analüüs ja kriitika

Õpilane:

- 1) analüüsib ainealast keelt kasutades loodut ja arutleb loodu (nii kunsti kui ka visuaalsete objektide) üle eri positsioonidelt;
- 2) toob näiteid teiste seostuvate teoste kohta, põhjendab seoseid muude ühiskonnaelu valdkondadega nii ajaloost kui ka tänapäevast, tuginedes teistele õppeainetele, erialakirjandusele, aimekirjandusele, popkultuurile ning meediale;
- 3) mõtestab esemelise ning ruumilise keskkonna või disaininäidete esteetilisi, eetilisi, funktsionaalseid ja ökoloogilisi aspekte;
- 4) dokumenteerib enda uurimis- ja kavandamisprotsessi;
- 5) analüüsib oma ja retsenseerib kaasõpilaste tööprotsessi ning tulemust, valides teadlikult eri lähtepunkte ja meetodeid.

Õppesisu

1. Kunsti muutumine

Kunst moderniseeruva ajastul. Tehnoloogia ja linnastumise võidukäik. Modernistlik arhitektuur ja tööstusdisain. Funktsionalism. Fotograafia ja illustreeritud ajakirjanduse levik ning mõju kunsti muutumisele. Modernistliku kunsti suunad: impressionism, postimpressionism, fovism, ekspressionism, futurism, kubism, konstruktivism, funktsionalism, abstraksionism, dada, sürrealism. Isikuvabaduse manifestatsioon.

Abstraktne *versus* figuratiivne kunst. Kunst totalitaarsetes riikides: sotsialistlik realism, natsionaalsotsialistlik kunst. Puhas kunst väljaspool elu: abstraktne ekspressionism, minimalism, opkunst jne. Kunst ja sotsiaalsed liikumised.

Postmodernism ja nüüdiskunst. Vaatenurkade paljus. Popkunst. Hüperrealism. Igapäevaelu tungimine kunsti. *Happening*, kehakunst, maakunst. Kontseptualism, idee kui kunst. Kunstiteose kui objekti kadumine. Kunstiliikide piiride hajumine. Postmodernistlik kunst.

Mäng minevikuga, tsitaat, remiks, paroodia. Sotsiaalkriitiline kunst. Kunstnike ja vaatajate koostöö. Kollektiivsus ja anonüümsus kunstis. Kunstimeediumide paljus. Maalikunst. Installatsioon. Fotokunst. Videokunst. *Performance*. Kunst linnaruumis. Interaktiivne meediakunst. Netikunst.

Keskkond. Disain. Visuaalne meedia. Inimsõbraliku ja turvalise elukeskkonna loomine: linnaplaneerimine, arhitektuur, maastikuarhitektuur, tootedisain, graafiline disain jne.

Disainimine kui probleemilahendus. Erinevad vaatenurgad: funktsionaalsus ja esteetika, eetiline ja kultuuriline sõnum. Innovatsioon ning keskkonnateadlikkus disainis ja arhitektuuris. Meediakeskkond. Meediatarbija kui mõjutaja ja mõjutatav. Erinevad suhtluskeskkonnad. Väljendusvahendid visuaalses kommunikatsioonis. Muinsus- ja keskkonnakaitse ning autoriõiguste probleemistik.

2. Nüüdiskunsti nähtusi võrdlevad teemad

Abstraktsus ja kujutatavus kunstis: vorm, kujund, värv, tähendus. 20. sajandi nn realismid: sürrealismist ja sotsrealismist kuni hüperrealismi ja videokunstinini. Kunstiteos ja kontekst: vaatajad, koht ning aeg. Kunsti suunad/stiilid ja paralleelid teistes kunstiliikides: muusika, film, kirjandus, teater jt. Kunstiajaloo stiilide ja teoste tsitaadid nüüdisaja kunstis ja visuaalkultuuris. Disaini muutumine: puhtast vormist ning funktsioonist emotsioonide ja fantaasiateni. Kunsti, arhitektuuri ja disainiga seotud elukutsed. Valitud teemad aitavad mõista nüüdiskunsti erinevaid ilminguid. Valida kuni kolm teemat.

3. Loomingulised ja uurimuslikud projektid, õppekäigud

Käsitlevate teemade endast, oma kogemustest ja nüüdisajast lähtuv tõlgendamine. Visuaalse materjali kogumine, süstematiseerimine ja analüüsimine. Oma ideega sobiva väljendusvahendi valimine ja töö tegemine (joonistus, maal, kollaaž, ruumiline objekt, digitaalpilt, video, *performance* jne). Pildi ja teksti koosmõjud (graafiline kujundus, logo, kirjakujuandus). Probleemilahenduslikud disainiülesanded (mudel, joonis, eksperiment materjalidega jne). Töö esitlemine ja oma valikute põhjendamine. Kunstiteose analüüs ja loov interpreteerimine. Projektid ja õppekäigud on seotud erinevate õpikeskkondadega: ateljee, loodus- ja linnakeskkond, muuseum, näitus, virtuaalkeskkond jne.

3.3. Muusika

3.3.1. Õppeaine kirjeldus

Muusikal kui universaalsel suhtlusvahendil on läbi aegade olnud tähtis osa laste ja noorte vaimsel, moraalsel ning esteetilisel kasvatamisel. Muusikaõpetuse taotlus on luua muusikateadmiste, -oskuste ja -kogemuste süsteem. Üldhariduskooli muusikaõpetuse eesmärk on tekitada huvi muusika ja musitseerimise vastu ning kujundada harmoonilist ja loovat isiksust. Muusikaõpetuses lähtutakse eesti koolimuusikas väljakujunenud traditsioonidest ja põhimõtetest (Riho Päts, Heino Kaljuste), mis toetuvad Zoltán Kodály meetodile ja Carl Orffi pedagoogika adapteeritud käsitlusele ning tänapäeva pedagoogika teadmusele ja kogemusele.

Muusikaga tegelemine rikastab tundeelu, kujundab esteetilisi hoiakuid ning kultuurilisi tõekspidamisi. Muusikaõpetuse kaudu luuakse võimalused muusikaoskuste arenguks, avatakse ja avardatakse muusikaga tegelemise viise ning toetatakse elukestva muusikaharrastuse teket. Eesti ja maailma muusikakultuuri tutvustamise kaudu kujundatakse õpilaste sotsiaalkultuurilisi väärtushinnanguid ja muusikamaitset.

Muusikaõpetuses tähtsustatakse:

- 1) ühislaulmist kui rahvusliku kultuuritraditsiooni olulist väljendust ja edasikandjat;
- 2) loomingulist eneseväljendust;
- 3) õpilase loova ja kriitilise mõtlemise arengu toetamist;
- 4) õpilase isiklikku suhet muusikaga ning muusikalise suhtlemise rolli vaimse, füüsilise ja emotsionaalse tasakaalustamise võimalusena;
- 5) muusika osa tasakaalustatud isiksuse eetilise-esteetiliste väärtushinnangute kujunemisel;
- 6) õppija huvi ja isikupära. Muusika õppeaine sisu on musitseerimine (laulmine, pillimäng, muusikaline liikumine, omalooming), muusika kuulamine ja muusikalugu, muusikaline kirjaoskus ning õppekäigud.

Muusikaõpetuse kaudu kujundatakse ja arendatakse õpilastes järgmisi osaoskusi:

- 1) laulmine;
- 2) pillimäng;
- 3) omalooming;
- 4) muusika kuulamine.

Muusikaõpetuse lahutamatu osa on muusikaline eneseväljendus, millega arendatakse õpilase isikupära, omandatakse oskused ja teadmised üksi ning koos musitseerimiseks ja loominguliseks eneseväljenduseks. Musitseerimine on keskne tegevus muusikateadmiste ja -oskuste omandamiseks ning loova ja harmoonilise isiksuse kujunemiseks. Nii rühmas kui ka üksi õppides arendatakse suhtlemis- ja koostööoskust, üksteise kuulamise oskust, ühtekuuluvustunnet, hoolivust, paindlikkust ja tundetarkust ning juhitakse õpilaste enesehinnangut ja õpimotivatsiooni. Ühislaulmise ning koorilauluga arendatakse sotsiaalseid oskusi, kujundatakse rahvuslikku eneseteadvust ja isamaa-armastust. Omalooming on seotud kaasmängude, saadete, rütmilis-meloodiliste improvisatsioonide, muusikalise liikumise ja tekstide loomisega, mille käigus luuakse võimalused muusikalise eneseväljenduse ja esinemisjulguse kujunemiseks ning arenemiseks.

Omaloomingulises tegevuses rakendatakse ning kinnistatakse muusikateadmisi ja -oskusi. Muusika kuulamisega arendatakse kuulamisoskust, tähelepanu, analüüsivõimet ja

võrdlusoskust. Muusikaloos tutvustatakse erinevaid muusika väljendusvahendeid, stiile, heliloojaid ja interpreete ning omandatakse kultuuriloolisi teadmisi.

Muusikalise kirjaoskuse all mõistetakse ainekavas sisalduvat elementaarset noodikirja lugemise oskust, mida omandatakse musitseerides ja mis loob eeldused muusika teadlikumaks mõistmiseks. Muusika võimaldab osaleda kultuuris mitmel viisil ja kujundada elukestvat harrastust. Õppekäigud (sh virtuaalsed) kontserdipaikadesse, teatritesse ning muuseumidesse kujundavad õpilaste silmaringi ja muusikamaitset, teadmisi kohalikust, oma riigi ja Euroopa kultuuripärandist ja nende rollist maailmas ning peamistest kultuurisaavutustest (sh popkultuurist).

Muusikaõpetuse lahutamatu osa on osalus kooli kontserdielusus, et õpilased omandaksid kogemusi nii esineja, kuulaja kui ka korraldajana. Muusikaõpetust kavandades ja korraldades leitakse tunnivälise loometegevuse võimalusi (koorilaul, solistid, ansamblid, orkestrid, kontsertide jm esinemiste kavandamine, töötoad jms).

3.3.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) huvitub muusikast kui kunstiliigist, väärtustab helikultuuri eri ilminguid, teadvustab ja arendab muusikategevuste kaudu oma võimeid;
- 2) teadvustab ning mõistab muusika ja muusikalise suhtlemise rolli enda vaimse, füüsilise ja emotsionaalse tasakaalustamise võimalusena, identiteedi kujundajana ning ümbritseva maailma mõtestajana; on kujundanud valmisoleku elukestvaks muusikaharrastuseks;
- 3) osaleb aktiivselt musitseerimises: tegutseb koos teistega, vastutab enda tegevuse eest rühmas (klassis, kooris, ansambelis vm);
- 4) teadvustab ennast rahvuskultuuri kandjana: väärtustab Eesti muusikatraditsioone ja on nende edasikandja laulja ja/või pillimängijana ning osaleb laulupidudel;
- 5) seostab muusikat ja helikultuuri teiste eluvaldkondadega, mõistab kultuuri, ühiskonna, teaduse ja tehnoloogia omavahelisi seoseid;
- 6) rakendab omandatud muusikateadmisi ja -oskusi loometegevuses: julgeb katsetada, aktseptsib enda ja kaaslaste muusikalise eneseväljenduse viise;
- 7) suhtub kriitilis-loovalt muusika ja kultuurimaastiku ilmingutesse, muusikaüritustel ja õppekäikudel kogetusse, oskab oma arvamusi teadmiste põhjal analüüsida ja tõlgendada;
- 8) valib endale meelepärase(d) muusikaga tegelemise viisi(d), hindab oma kogemust ja jagab seda kaaslastega;
- 9) mõistab enda õigusi ja kohustusi helikultuuri tarbijana, oskab hinnata muusikamaailmas tegutsevate inimeste tööd;
- 10) tegutseb eetilisel ja ohutult (sh autoriõigust arvestades) nii reaalses kui ka virtuaalses kultuurikeskkonnades, suhtub kriitiliselt infotehnoloogia ja meedia kujundatud keskkonda.

3.3.3. Kursuste õpitulemused ja õppesisu

Kursus „Uusaegse helikeele kujunemine“

Õpitulemused

Musitseerimine: laulmine, pillimäng, omalooming (I–III kursus)

Õpilane:

- 1) kasutab musitseerides põhikoolis ja gümnaasiumi jooksul omandatud muusikateadmisi ja -oskusi, sh muusikalist kirjaoskust;
- 2) valib endale meelepärase(d) muusikaga tegelemise viisi(d), hindab oma kogemust ja jagab seda kaaslastega;
- 3) laulab ühe- ja/või mitmehääelseid laule klassitunnis, ansamblis ja/või koolikooris; osaleb laulurepertuaari valimisel ning põhjendab oma valikut;
- 4) väärtustab ja hindab ühislaulmise traditsiooni, on laulupidude traditsiooni edasikandja koorilaulja ja/või kuulajana ning analüüsib kogetut suuliselt ja kirjalikult;
- 5) musitseerib erinevates pillikoosseisudes, kasutades põhikoolis omandatud muusikateadmisi ja pillimänguoskusi;
- 6) loob erinevaid muusikast lähtuvaid tekste (regivärss, laulusõnad jm);
- 7) loob ning esitab iseseisvalt ja/või rühmas kaasmänge, rütmilis-meloodilisi improvisatsioone, (digi)kompositsioone, laulusaateid jm;
- 8) analüüsib enda ja kaaslaste loomingut, võrdleb loodut ning annab sellele hinnangu.

Muusika kuulamine ja muusikalugu (I–III kursus)

Õpilane:

- 1) leiab seoseid paikkonna, Eesti ja Euroopa muusikakultuuri vahel;
- 2) teab Eesti heliloojaid, interpreete, dirigente, ansambleid, orkestreid ja muusika suursündmusi; tunneb eesti pärimusmuusikat, rahvusliku muusikakultuuri sünnilugu ning loob seoseid Eesti muusikakultuuri mineviku ja nüüdisaja vahel;
- 3) võrdleb käsitletud ajastute (keskaja, renessansi, baroki, klassitsismi, romantismi, 20. sajandi) üldkultuurilist tausta, loob seoseid varasemate aegade ja nüüdisaja muusikakultuuri vahel ning mõistab muusika rolli eri ajastuil;
- 4) eristab ja võrdleb muusikanäidete varal eri ajastute muusikat; põhjendab oma arvamust, toetudes teadmistele ning muusika oskussõnavarale;
- 5) leiab infot allikakriitiliselt: koostab essee, referaadi, muusikaürituse arvustuse või lühiaurimuse, kasutades infotehnoloogia ning digivõimalusi;
- 6) teeb valiku muusikaga tegelemise võimalustest, seostab muusikat enda vaimse, füüsilise ja emotsionaalse heaoluga, teab muusikaga seonduvaid elukutseid ning õppimisvõimalusi;
- 7) väljendab oma arvamust ning analüüsib kuulatud ja/või virtuaalseid muusikaüritusi ja õppekäike, rakendades omandatud teadmisi ning muusikasõnavara;
- 8) kasutab muusikat kuulates digikeskkondi ja -rakendusi;
- 9) teab autorikaitse seadust ja järgib seda muusikategevustes.

Õppesisu

Laulmine. Laulud muusikaloo illustreerimiseks, vokaalsete võimete, esinemisoskuse ning kriitilise mõtlemise arendamiseks ja tundeelu rikastamiseks. Ühislaulud (sh põhikoolis omandatud ühislauluvara jm), eesti levimusmuusika, pop- ja rokkmuusika lauluvara õpilaste huvist lähtuvalt, eesti rahvakalendri ja riiklike tähtpäevadega seotud laulud. Põhikoolis omandatud muusikaline kirjaoskus, mille hulka kuuluvad: erinevad helivältsed, rütmifiguurid ja pausid; neljandiktaktimõõt ja laulurepertuaarist tulenevalt kaheksandiktaktimõõt; ühe võtmemärgiga

helistikud (ja repertuaarist tulenevalt kahe võtmemärgiga helistikud); ühe-, kahe- ja kolmeosaline lihtvorm, rondo, variatsioonivorm; bassivõti repertuaarist tulenevalt.

Muusikalise kirjaoskuse hulka kuuluvad ka muusikalised oskussõnad: meloodia, rütm, tempo, tämber, dünaamika, harmoonia, vorm, faktuur jt

Lauldakse *a cappella* ja saatega nii kooris, ansamblis kui ka üksi, mille käigus kuulatakse ja kuulatakse nii ennast kui ka teisi. Tutvustatakse laulupeo traditsiooni, kaasatakse õpilasi koolikoori. Lauldakse oma hääle omapära arvestades loomuliku kehahoiu, hingamise, selge diktsiooni, puhta intonatsiooniga ja väljendusrikkalt ning arvestatakse esitatava muusikapala stiili, järgitakse häälehoiu põhimõtteid.

Pillimäng. Pillimängu rakendatakse ühismusitseerimisel, omaloomingu esitamisel ja muusikaloo illustreerimiseks koolis olemasolevate pillidega õpetaja ja/või õpilaste valikul kasutades muusikalist kirjaoskust. Süvendatakse põhikoolis omandatud pillimänguoskusi ning avardatakse musitseerimisvõimalusi erinevates pillikoosseisudes.

Muusikaline omalooming. Lihtsate meloodiate ja erinevate muusikast lähtuvate tekstide loomine. Muusika loomine muusikaloo illustreerimiseks, nt kaanoni, rütmikaanoni, moteti loomine. Rütmilis-meloodiliste improvisatsioonide, kaasmängude loomine ja esitamine üksi või rühmas. Laulusaadete loomine koolis olemasolevate pillidega. Omaloomingu katsetused erinevate tehnikate, nt *beatbox*, *vocal percussion*, ning rakenduste ja programmidega, nt BandLab, Ableton Live, BeepBox, GarageBand, Muscore, Noteflight, Audacity jt.

Omaloomingut luuakse ja esitatakse üksi, ansamblis ja/või kõik koos. Katsetatakse julgelt loomeideedega, kasutades muusikalisi osaoskusi (laulmine, pillimäng, muusikaline liikumine) nii eraldi kui ka omavahel lõimitult rakendades õpitud muusikalise kirjaoskuse teadmisi. Omaloomingu meloodia noodistamisel rakendatakse absoluutset noodisüsteemi.

Muusika mõiste, muusika teke ja olemus. Muusika roll vanadel kultuurrahvastel.

Muusika väljendusvahendid. Meloodia, rütm, tempo, tämber, dünaamika, harmoonia, vorm, faktuur.

Keskaeg. Ajastu kultuurilooline taust ja muusika väljendusvahendid. Gregooriuse laul, missa ülesehitus, mitmehäälsuse ja noodikirja kujunemine, rüütlikultuur ja pillid.

Renessanss. Ajastu kultuurilooline taust ja muusika väljendusvahendid. Polüfoonilise muusika areng, ilmalik laul ja seltskonnamuusika, instrumentaalmuusika, reformatsioon ja muutused kirikumuusikas. Žanre tutvustatakse heliloojate loomingust valikuliselt muusika kuulamise kaudu.

Barokk. Ajastu kultuurilooline taust ja muusika väljendusvahendid. Kontsertstiil, õukonnamuusika, ooperi kujunemine, kirikumuusika uued žanrid: kantaat, oratoorium, passioon. Instrumentaalmuusika areng - uued vormid ja žanrid ning pillid. Žanre tutvustatakse heliloojate (nt Claudio Monteverdi, Georg Friedrich Händel, Johann Sebastian Bach, Antonio Vivaldi jt) loomingust valikuliselt muusika kuulamise kaudu.

Vanamuusika Eestis. Ansamblid Vox Clamantis, Hortus Musicus, Rondellus; varasemast muusikast inspireerunud heliloojad, nt Arvo Pärt, Cyrillus Kreek, Urmas Sisask jt; festivalid, nt Viljandi, Haapsalu ja Tartu vanamuusikafestival jt.

Kursus „Klassitsism ja romantism: rahvuslikkuse kujunemine muusikas“

Õpitulemused

Musitseerimine: laulmine, pillimäng, omalooming (I–III kursus)

Õpilane:

1) kasutab musitseerides põhikoolis ja gümnaasiumi jooksul omandatud muusikateadmisi ja -oskusi, sh muusikalist kirjaoskust;

- 2) valib endale meelepärase(d) muusikaga tegelemise viisi(d), hindab oma kogemust ja jagab seda kaaslastega;
- 3) laulab ühe- ja/või mitmehäälsed laule klassitunnis, ansamblis ja/või koolikooris; osaleb laulurepertuaari valimisel ning põhjendab oma valikut;
- 4) väärtustab ja hindab ühislaulmise traditsiooni, on laulupidude traditsiooni edasikandja koorilaulja ja/või kuulajana ning analüüsib kogetut suuliselt ja kirjalikult;
- 5) musitseerib erinevates pillikoosseisudes, kasutades põhikoolis omandatud muusikateadmisi ja pillimänguoskusi;
- 6) loob erinevaid muusikast lähtuvaid tekste (regivärss, laulusõnad jm);
- 7) loob ning esitab iseseisvalt ja/või rühmas kaasmänge, rütmilis-meloodilisi improvisatsioone, (digi)kompositsioone, laulusaateid jm;
- 8) analüüsib enda ja kaaslaste loomingut, võrdleb loodut ning annab sellele hinnangu.

Muusika kuulamine ja muusikalugu (I–III kursus)

Õpilane:

- 1) leiab seoseid paikkonna, Eesti ja Euroopa muusikakultuuri vahel;
- 2) teab Eesti heliloojaid, interpreete, dirigente, ansambleid, orkestreid ja muusika suursündmusi; tunneb eesti pärimusmuusikat, rahvusliku muusikakultuuri sünnilugu ning loob seoseid Eesti muusikakultuuri mineviku ja nüüdisaja vahel;
- 3) võrdleb käsitletud ajastute (keskaja, renessansi, baroki, klassitsismi, romantismi, 20. sajandi) üldkultuurilist tausta, loob seoseid varasemate aegade ja nüüdisaja muusikakultuuri vahel ning mõistab muusika rolli eri ajastuil;
- 4) eristab ja võrdleb muusikanäidete varal eri ajastute muusikat; põhjendab oma arvamust, toetudes teadmistele ning muusika oskussõnavarale;
- 5) leiab infot allikakriitiliselt: koostab essee, referaadi, muusikaürituse arvustuse või lühiuurimuse, kasutades infotehnoloogia ning digivõimalusi;
- 6) teeb valiku muusikaga tegelemise võimalustest, seostab muusikat enda vaimse, füüsilise ja emotsionaalse heaoluga, teab muusikaga seonduvaid elukutseid ning õppimisvõimalusi;
- 7) väljendab oma arvamust ning analüüsib kuulatud ja/või virtuaalseid muusikaüritusi ja õppekäike, rakendades omandatud teadmisi ning muusikasõnavara;
- 8) kasutab muusikat kuulates digikeskkondi ja -rakendusi;
- 9) teab autorikaitse seadust ja järgib seda muusikategevustes.

Õppesisu

Laulmine. Laulud muusikaloo illustreerimiseks, vokaalsete võimete, esinemisoskuse ning kriitilise mõtlemise arendamiseks ja tundeelu rikastamiseks. Ühislaulud (sh põhikoolis omandatud ühislauluvara jm), eesti levimusmuusika, pop- ja rokkmuusika lauluvara õpilaste huvist lähtuvalt, eesti rahvakalendri ja riiklike tähtpäevadega seotud laulud. Põhikoolis omandatud muusikaline kirjaoskus, mille hulka kuuluvad: erinevad helivältsed, rütmifiguurid ja pausid; neljandiktaktimõõt ja laulurepertuaarist tulenevalt kaheksandiktaktimõõt; ühe võtmemärgiga helistikud (ja repertuaarist tulenevalt kahe võtmemärgiga helistikud); ühe-, kahe- ja kolmeosaline lihtvorm, rondo, variatsioonivorm; bassivõti repertuaarist tulenevalt.

Muusikalise kirjaoskuse hulka kuuluvad ka muusikalised oskussõnad: meloodia, rütm, tempo, tämber, dünaamika, harmoonia, vorm, faktuur jt

Lauldakse *a cappella* ja saatega nii kooris, ansamblis kui ka üksi, mille käigus kuulatakse ja kuulatakse nii ennast kui ka teisi. Tutvustatakse laulupeo traditsiooni, kaasatakse õpilasi koolikoori. Lauldakse oma hääle omapära arvestades loomuliku kehahoiu, hingamise, selge diktsiooni, puhta intonatsiooniga ja väljendusrikkalt ning arvestatakse esitatava muusikapala stiili, järgitakse häälehoiu põhimõtteid.

Pillimäng. Pillimängu rakendatakse ühismusitseerimisel, omaloomingu esitamisel ja muusikaloo illustreerimiseks koolis olemasolevate pillidega õpetaja ja/või õpilaste valikul kasutades muusikalist kirjaoskust. Süvendatakse põhikoolis omandatud pillimänguoskusi ning avardatakse musitseerimisvõimalusi erinevates pillikoosseisudes.

Muusikaline omalooming. Lihtsate meloodiate ja erinevate muusikast lähtuvate tekstide loomine. Muusika loomine muusikaloo illustreerimiseks akustiliselt või digitaalselt, nt maalide, raamatute, ajalooliste sündmuste, isikute, muusikalavastuste libretode helindamine. Rütmilis-meloodiliste improvisatsioonide, kaasmängude loomine ja esitamine üksi või rühmas. Laulusaadete loomine koolis olemasolevate pillidega. Omaloomingu katsetused erinevate tehnikate, nt *beatbox*, *vocal percussion*, ning rakenduste ja programmidega, nt BandLab, Ableton Live, BeepBox, GarageBand, Musescore, Noteflight, Audacity jt.

Omaloomingut luuakse ja esitatakse üksi, ansambelis ja/või kõik koos. Katsetatakse julgelt loomeideedega, kasutades muusikalisi osaoskusi (laulmine, pillimäng, muusikaline liikumine) nii eraldi kui ka omavahel lõimitult rakendades õpitud muusikalise kirjaoskuse teadmisi. Omaloomingu meloodia noodistamisel rakendatakse absoluutset noodisüsteemi.

Klassitsism. Ajastu kultuurilooline taust ja muusika väljendusvahendid. Instrumentaalmuusika vormid ja žanrid, klassikalise sümfooniaorkestri kujunemine, ooperi areng. Viini klassikud Franz Joseph Haydn, Wolfgang Amadeus Mozart, Ludwig van Beethoven. Žanre tutvustatakse heliloojate loomingust valikuliselt muusika kuulamise kaudu.

Romantism. Ajastu kultuurilooline taust ja muusika väljendusvahendid. Kammerlaul, instrumentaalsed väikevormid, orkestrimuusika areng, programmiline muusika (sümfooniline poem ja süit), lavamuusika areng (ooper, operett, ballett). Rahvuslikud koolkonnad. Žanre tutvustatakse heliloojate (nt Franz Schubert, Robert Schumann, Fryderyk Chopin, Ferenc Liszt, Hector Berlioz, Giuseppe Verdi, Richard Wagner, Pjotr Tšaikovski, Edvard Grieg, Jean Sibelius jt) loomingust valikuliselt muusika kuulamise kaudu.

Klassitsismi- ja romantismiajastu muusika Eesti teatrites ja kontserdisaalides nüüdisajal, klassikalised esituskoosseisud: sümfooniaorkestrid, kammeransamblid, koorid; interpreetid.

Kursus „Eesti muusikalugu“

Õpitulemused

Musitseerimine: laulmine, pillimäng, omalooming (I–III kursus)

Õpilane:

- 1) kasutab musitseerides põhikoolis ja gümnaasiumi jooksul omandatud muusikateadmisi ja -oskusi, sh muusikalist kirjaoskust;
- 2) valib endale meelepärase(d) muusikaga tegelemise viisi(d), hindab oma kogemust ja jagab seda kaaslastega;
- 3) laulab ühe- ja/või mitmehääelseid laule klassitunnis, ansambelis ja/või koolikooris; osaleb laulurepertuaari valimisel ning põhjendab oma valikut;
- 4) väärtustab ja hindab ühislaulmise traditsiooni, on laulupidude traditsiooni edasikandja koorilaulja ja/või kuulajana ning analüüsib kogetut suuliselt ja kirjalikult;
- 5) musitseerib erinevates pillikoosseisudes, kasutades põhikoolis omandatud muusikateadmisi ja pillimänguoskusi;
- 6) loob erinevaid muusikast lähtuvaid tekste (regivärss, laulusõnad jm);
- 7) loob ning esitab iseseisvalt ja/või rühmas kaasmänge, rütmilis-meloodilisi improvisatsioone, (digi)kompositsioone, laulusaateid jm;
- 8) analüüsib enda ja kaaslaste loomingut, võrdleb loodut ning annab sellele hinnangu.

Muusika kuulamine ja muusikalugu (I–III kursus)

Õpilane:

- 1) leiab seoseid paikkonna, Eesti ja Euroopa muusikakultuuri vahel;
- 2) teab Eesti heliloojaid, interpreete, dirigente, ansambleid, orkestreid ja muusika suursündmusi; tunneb eesti pärimusmuusikat, rahvusliku muusikakultuuri sünnilugu ning loob seoseid Eesti muusikakultuuri mineviku ja nüüdisaja vahel;
- 3) võrdleb käsitletud ajastute (keskaja, renessansi, baroki, klassitsismi, romantismi, 20. sajandi) üldkultuurilist tausta, loob seoseid varasemate aegade ja nüüdisaja muusikakultuuri vahel ning mõistab muusika rolli eri ajastuil;
- 4) eristab ja võrdleb muusikanäidete varal eri ajastute muusikat; põhjendab oma arvamust, toetudes teadmistele ning muusika oskussõnavarale;
- 5) leiab infot allikakriitiliselt: koostab essee, referaadi, muusikaürituse arvustuse või lühiuurimuse, kasutades infotehnoloogia ning digivõimalusi;
- 6) teeb valiku muusikaga tegelemise võimalustest, seostab muusikat enda vaimse, füüsilise ja emotsionaalse heaoluga, teab muusikaga seonduvaid elukutseid ning õppimisvõimalusi;
- 7) väljendab oma arvamust ning analüüsib kuulatud ja/või virtuaalseid muusikaüritusi ja õppekäike, rakendades omandatud teadmisi ning muusikasõnavara;
- 8) kasutab muusikat kuulates digikeskkondi ja -rakendusi;
- 9) teab autorikaitse seadust ja järgib seda muusikategevustes.

Õppesisu

Laulmine. Laulud muusikaloo illustreerimiseks, vokaalsete võimete, esinemisoskuse ning kriitilise mõtlemise arendamiseks ja tundeelu rikastamiseks. Ühislaulud (sh põhikoolis omandatud ühislauluvara jm), eesti levimusmuusika, pop- ja rokkmuusika lauluvara õpilaste huvist lähtuvalt, eesti rahvakalendri ja riiklike tähtpäevadega seotud laulud. Põhikoolis omandatud muusikaline kirjaoskus, mille hulka kuuluvad: erinevad helivältsed, rütmifiguurid ja pausid, neljandiktaktimõõt ja laulurepertuaarist tulenevalt kaheksandiktaktimõõt; ühe võtmemärgiga helistikud (ja repertuaarist tulenevalt kahe võtmemärgiga helistikud); ühe-, kahe- ja kolmeosaline lihtvorm, rondo, variatsioonivorm; bassivõti repertuaarist tulenevalt.

Muusikalise kirjaoskuse hulka kuuluvad ka muusikalised oskussõnad: meloodia, rütm, tempo, tämber, dünaamika, harmoonia, vorm, faktuur jt

Lauldakse *a cappella* ja saatega nii kooris, ansamblis kui ka üksi, mille käigus kuulatakse ja kuulatakse nii ennast kui ka teisi. Tutvustatakse laulupeo traditsiooni, kaasatakse õpilasi koolikooriga. Lauldakse oma hääle omapära arvestades loomuliku kehahoiu, hingamise, selge diktsiooni, puhta intonatsiooniga ja väljendusrikkalt ning arvestatakse esitatava muusikapala stiili, järgitakse häälehoiu põhimõtteid.

Pillimäng. Pillimängu rakendatakse ühismusitseerimisel, omaloomingu esitamisel ja muusikaloo illustreerimiseks koolis olemasolevate pillidega õpetaja ja/või õpilaste valikul rakendades muusikalist kirjaoskust. Süvendatakse põhikoolis omandatud pillimänguoskusi ning avardatakse musitseerimisvõimalusi erinevates pillikoosseisudes.

Muusikaline omalooming. Muusikaloo illustreerimiseks muusika loomine, nt regilaulu ja uuema rahvalaulu teksti ja / või viisi loomine, aleatoorilise heliteose loomine jt. Muusikapalade / rütmilis-meloodiliste improvisatsioonide loomine akustiliselt ja / või digitaalselt, nt maalide, raamatute, ajalooliste sündmuste, isikute, muusikalavastuste libretode helindamine. Laulusaadete loomine koolis olemasolevate pillidega. Omaloomingu katsetused erinevate tehnikate, nt *beatbox*, *vocal percussion*, ning rakenduste ja programmidega, nt BandLab, Ableton Live, BeepBox, GarageBand, Musescor, Noteflight, Audacity jt.

Omaloomingut luuakse ja esitatakse üksi, ansamblis ja/või kõik koos. Katsetatakse julgelt loomeideedega, kasutades muusikalisi osaoskusi (laulmine, pillimäng, muusikaline liikumine)

nii eraldi kui ka omavahel lõimitult rakendades õpitud muusikalise kirjaoskuse teadmisi. Omaloomingu meloodia noodistamisel rakendatakse absoluutset noodisüsteemi.

Pärimusmuusika. Folkloor, regilaul ja regilaulu liigid, rahvapillid, rahvatantsud, uuem rahvalaul, laulumängud. Pärimusmuusika seosed nüüdisajaga. Muusikanäited eesti pärimusmuusikast.

Rahvuslikkuse kujunemine Eesti muusikas. Koorikultuuri ja laulupidude traditsiooni kujunemine ning seosed nüüdisajaga. Esimesed rahvuslikud heliloojad. Muusikanäidete valik järgmiste heliloojate loomingu: Aleksander Kunileid, Friedrich Saebelman, Karl August Hermann.

20. sajandi I poole muusikastiilid ja suunad (hilisromantism, impressionism, ekspressionism, neoklassitsism). Ajastu kultuurilooline taust ja muusika väljendusvahendid. Muusikastiile tutvustatakse muusika kuulamise kaudu valikuliselt järgmiste heliloojate loomingu: Gustav Mahler, Richard Strauss, Claude Debussy, Maurice Ravel, Igor Stravinski, Arnold Schönberg jt.

Eesti professionaalse muusikakultuuri kujunemine. 20. sajandi I poole muusikastiilide ja suundade mõjud Eesti heliloojate loomingu. Eesti esimesed professionaalsed heliloojad ja muusikud, esimesed sümfoonilised ja vokaalsümfoonilised suurteosed eesti muusikas. Rahvusliku helikeele kujunemine koorimuusikas, vokaal- ja instrumentaalmuusikas ning lavamuusikas. Muusikanäidete valik järgmiste heliloojate loomingu: Miina Härma, Mihkel Lüdig, Rudolf Tobias, Artur Kapp, Mart Saar, Cyrillus Kreek, Heino Eller, Evald Aav, Eduard Tubin jt.

Ülevaade 20. sajandi II poole muusikastiilidest ja -suundadest (avangardism, postmodernism). Muusikastiile tutvustatakse muusika kuulamise kaudu valikuliselt järgmiste heliloojate loomingu: John Cage, Pierre Boulez, Karlheinz Stockhausen, Steve Reich, Philip Glass jt.

Eesti muusika ja muusikaelu 20. sajandi II poolel. 20. sajandi II poole muusikasuundade peegeldused eesti koori- ja instrumentaalmuusikas. Uued suunad 21. sajandil. Rahvuskultuuri kaotused 1940-1955, süvamuusika arengusuunad nõukogude okupatsiooni tingimustes, laulev revolutsioon, muusika taasiseseisvunud Eestis. Muusikanäited valikuliselt järgmiste heliloojate loomingu: Eduard Tubin, Gustav Ernesaks, Veljo Tormis, Ester Mägi, Eino Tamberg, Jaan Rääts, Arvo Pärt, Lepo Sumera, Raimo Kangro, Alo Mattiisen, Urmas Sisask, Erkki-Sven Tüür, Peeter Vähi, Sven Grünberg, Helena Tulve, Tõnu Kõrvits, Pärt Uusberg, Jüri Reinvere, Alisson Kruusmaa jt.

3.4. Valikkursus “Veebidisain”

3.4.1. Valdkonnapädevus

Gümnaasiumi veebidisainiõpetusega taotletakse, et õpilane

- rakendab gümnaasiumis omandatud veebidisainiteadmisi ja oskusi praktikas;
- oskab anda ülevaate digiühiskonna toimimisest ning informaatika ja veebidisaini ajaloost;
- eristab seaduslikke ja ebaseaduslikke tegevusi, toetudes disaini ja informaatikavaldkonda reguleerivatele seadustele;
- nimetab, selgitab ja kasutab informaatika ja veebidisaini valdkonna põhimõisteid.

3.4.2. Õppeaine kirjeldus, sh ainespetsiifikast lähtuvad erisused

Protsessis on olulisel kohal nüüdisaegse õpikäsituse järgimine õppetegevuste kavandamisel ja korraldamisel, et toetada õpilaste loovuse, koostöö ja enesejuhtimisega seotud oskusi. Veebidisain on praktiliste loovate ülesannetega meeskonnatööd eeldav terviklik tööviis, millest on võimalik teadmisi ja oskusi omandada üksnes protsessis vahetult osaledes.

3.4.3. Konkreetsem lõiming, kõigi üldpädevuste saavutamine ja kõigi õppekava läbivate teemade käsitlemine ainevaldkonnas

Valikkursuse „Veebidisain” eesmärk on tulevastele digilahenduste loojatele ja tellijatele/kasutajatele vajalike praktiliste IKT oskuste kujundamine. Samuti tagatakse kursuse kavandades ja juhendades lõiming teiste õppeainete ja läbivate teemadega ning kõigi üldpädevuste kujundamine. „Veebidisain“ kursus on seotud ka loovainete õpetuse, kunsti ja meediaõpetuse teemadega.

3.4.4. Hindamise erisused

Hindamisel lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Veebidisaini õpitulemuste saavutatuse kohta antakse õpilasele tagasisidet õppeprotsessi käigus lähtudes õpilase õpiülesannetest. Kokkuvõtvalt hinnatakse kursuse lõpus. Õpiülesanded võivad olla tehtud kas üksi- või rühmatööna. Soovitavalt hinnatakse veebidisainiõppet:

- 1) õppe plaanipärasust, loomingulisust ja ratsionaalsust;
- 2) õppekavas ettenähtud õpitulemuste saavutamist ning seonduvate pädevuste olemasolu veenvat tõendamist;
- 3) loodud veebilehekülje tehnilist teostust, esteetilisust ja originaalsust;
- 4) õpilasepoolset praktilise tegevuse mõtestamist;
- 5) õpilase isiklikku arengut kursuse jooksul.

3.4.5. Õppekorralduse erisused

Kursus lähtub põhimõttest, et igas tunnis omandatud teoreetilisi teadmisi kinnistatakse loovate praktiliste ülesannete lahendamisega. Õpilased kaardistavad, jagavad ja teevad nii iseseisvalt kui meeskonnas (klassis, kodus) tööd, mis on hindamise aluseks. Õpetaja annab õpilaste katsetuste ja edaspidise õppeprotsessi kohta pidevalt tagasisidet, soovitusi ja juhiseid.

3.4.6. Õppekeskkonna erisused

Õppe käigus valmiv disain (keskkond, rakendus) või veebisait jälgendab võimalikult palju persoon(de)st lähtuvaid vajadusi (praktilisi, meelelahutuslikke vmt), mistõttu on oluline õpilase vahetu osalemine.

3.4.7. Õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) kirjeldab veebidisainiprotsessi ülesehitust, komponente, nõudeid ja edutegureid;
- 2) selgitab interaktiivse ja kasutajaid kaasava veebidisainimeetodi eeliseid ja puudusi;
- 3) kavandab, viib läbi ja dokumenteerib kasutajaid kaasava veebidisainisessiooni;
- 4) analüüsib kogutud kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid andmeid, sõnastab vajadused;
- 5) disainib koostöös teistega tarkvararakenduse paberprototüübi ja interaktiivse prototüübi;
- 6) valideerib kasutajatega loodud prototüüpi, esitleb tulemusi;
- 7) analüüsib prototüübi kasutajakogemust etteantud meetodeid kasutades;
- 8) hindab enesearengut ja enda panust meeskonnaliikmena.

Õppesisu

Olemasolevate või sarnaste keskkondade/rakenduste kaardistamine käsitletavas probleemvaldkonnas. Arendatava lahenduse vajaduste ja väärtuste kaardistamine, eesmärgi sõnastamine. Persoonade ja neil põhinevate kasutusstsenaariumide loomine, valideerimine. Veebidisainiartefaktid: mõistekaardid, eskiisid, piltstsenaariumid, mudelid, ekraanivaated. Paberprototüüpimine, interaktiivsete prototüüpide koostamise teenused. Prototüübi kasutajakogemuse analüüs läbijalutamise, intervjuu ja valjustimõtleamise tehnika abil. Meeskonnatöö ja enda panuse hindamine arendusprojektis. Prototüübi ja veebidisaini esitlus, liftikõne.

3.5. Valikkursus “3D modelleerimine”

3.5.1. Valdkonnapädevus

Valikkursusega taotletakse, et õpilane:

1. arendab loovust ning süsteemset ja ruumilist mõtlemist;
2. oskab seada eesmärke ning plaanib oma tegevust etappide kaupa;
3. vastutab ideede ja plaanide elluviimise eest ning rakendab meeskonnatöövõtteid;
4. kasutab erinevaid teabeallikaid tehnoloogilist protsessi plaanides ja hindab kriitiliselt neis sisalduvat infot;
5. mõistab nüüdisaegse tehnoloogia tähtsust riigi majanduses.

3.5.2. Õppeaine kirjeldus, sh ainespetsiifikast lähtuvad erisused

Valikkursus kombineerib kolmest erinevast valdkonnast pärit teadmisi ja oskusi: tehniline joonestamine, 3D-modelleerimine ja 3D-printimine, arvutijuhitava tarkvara seadistamine.

3.5.3. Konkreetsem lõiming, kõigi üldpädevuste saavutamine ja kõigi õppekava läbivate teemade käsitlemine ainevaldkonnas

Valikkursuse „3D-modelleerimine ” eesmärk on tulevastele digilahenduste loojatele ja tellijatele/kasutajatele vajalike praktiliste IKT oskuste kujundamine. Samas kujundatakse ka õpilaste loovust ja koostööoskusi, disainmõtlemise ning informaatika valdkonnateadmisi ja -oskusi, mida saab üle kanda väljapoole IKT valdkonda. Printides 3D-printeriga võivad õpilased teha kas praktilise töö või disaini mudel. 3D-modelleerimine kursus on seotud ka kunsti, matemaatika õpetuse ja tehnoloogiaõpetuse teemadega.

3.5.4. Ainevaldkondlikud hindamise erisused

Hindamisel lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. 3D-modeleerimise õpitulemuste saavutamise kohta antakse õpilasele tagasisidet õppeprotsessi käigus lähtudes õpilase õpiülesannetest. Kokkuvõtvalt hinnatakse kursuse lõpus. Õpiülesanded võivad olla tehtud kas üksi- või rühmatööna. Soovitavalt hinnatakse 3D-modeleerimisekaõppes:

- 1) õppe plaanipärasust, loominguilisust ja ratsionaalsust;
- 2) õppekavas ettenähtud õpitulemuste saavutamist ning seonduvate pädevuste olemasolu veenvat tõendamist;
- 3) loodud materjalide tehnilist teostust, esteetilisust ja originaalsust;
- 4) õpilasepoolset praktilise tegevuse mõtestamist;
- 5) õpilase isiklikku arengut kursuse jooksul.

3.5.5. Õppekorralduse erisused

Valikkursus kavandatakse viisil, et seda läbides saab õpilane võimaluse:

- 1) töötada õpetaja juhendamisel ning õppida iseseisvalt, et omandada 3D-modelleerimisprogrammi kasutamise oskus;
- 2) disainida toode 3D-modelleerimisprogrammiga;
- 3) seadistada 3D-printer ning valida materjali ja tööriistu;
- 4) koostada esitlus toote disainimisest ja printimisest ning esitleda seda kaasõpilastele;
- 5) analüüsida enda ja kaasõpilaste loodud toodete omadusi, osaleda teemakohases arutelus;
- 6) osaleda õppekäigul tehnoloogiaettevõttesse ja/või tehnoloogiaharidust andvasse kõrgemasse või kutseõppeasutusse.

3.5.6. Õppekeskkonna erisused

Kool peab valikkursuse pakkumisel tagama järgmiste vahendite kasutamise:

1. 3D-modelleerimistarkvara ning 3D-printeri juhttarkvara olemasolu.
2. Arvutid, mis võimaldavad kasutada 3D-modelleerimistarkvara.
3. 3D-printer.
4. Kulumaterjalide olemasolu (eri tüüpi filament).

3.5.7. Õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Valikkursuse lõpus õpilane:

- 1) mõistab tootedisaini olulisust igapäevaelus ning oskab näha seost teooria ja praktika vahel; on omandanud ülevaate põhilistest 3D-tarkvaraprogrammidest ning oskab ühte neist praktiliselt kasutada toote modelleerimiseks;
- 2) mõistab tarkvara näitel arvuti teel juhitud tehnoloogiliste seadmete toimimise loogikat;
- 3) suudab põhjendada enda tehtud sisulisi ja tehnoloogilisi valikuid, dokumenteerida tööd ning esitleda töö tulemust.

Õppesisu

Tootedisaini üldised alused. Tootedisaini tähtsus meie igapäevaelus ning seosed teooria ja praktika vahel. Disaini mõiste, meetod ja kriteeriumid. Lühiülevaade tarbekunsti ning disaini ajaloost. Tehnoloogia mõiste, meetod ja kriteeriumid. Arvuti teel juhitud seadmed ning nende kasutamise valdkonnad.

3D-modelleerimistarkvara kasutamine. Programmi käivitamine. Faili avamine ja salvestamine. Käsklusribade ülevaade. Tahkkeha, pöörkkeha, kiri – eskiis ja keha moodustamine. Virtuaalne koost. Pindade sobivus ning vajalikud vahed.

3D-printeri juhttarkvara kasutamine. Joonestuskeskkonna kontroll ja omadused. Joonestamine. Materjali lisamine. Tooriku muutmine läbipaistvaks. Kinnituskeha loomine. Kinnituskeha (tooriku) mõõtmete korrigeerimine. 3d-printimise tehnoloogia määramine. Tööriista loomine või valimine programmi raamatukogust. Geomeetria seaded. Koordinaatide süsteemi paigaldamine. Geomeetria määramine. Detaili geomeetria määramine. Tooriku 12 geomeetria määramine. Kinnituskeha (printerliikumiseks keelatud ala) geomeetria määramine. Operatsioonide loomine. Musta töötamise loomine. Puhastöötamise loomine. Töötamise loomise jätkamine. Töödeldava ala määramine. Tööradade genereerimine.

3D-printeri seadistamine. Printeri ettevalmistamine 3D-printimiseks. Vaheplaadi koordinaatide süsteemi nullpunkti määramine. Tooriku koordinaatide süsteemi nullpunkti seadistamine plaadi korral. Plaadi ehitus ja tooriku märkimine. Programmi parandamine, kui koordinaatide süsteemi nullpunkt on paigutatud tooriku alumisele küljele. Filamenti lisamine programmi raamatukokku ning filamenti raamatukogu kasutamine. Ettenihkekiiruse muutmine, printimise automaatse lülituse lisamine ja kuju vahetuse positsiooni lisamine. Tööriistade lisamine programmi tööriistaloetellu. Tegevuse dokumenteerimine ja tagasiside. Disaini ja toote protsessi dokumenteerimine (tekst, fotod, video). Esitluse koostamine disaini ja toote protsessist õppija valitud veebikeskkonnas. Esitluse ettekandmine.

4. Ainevaldkond „Loodusained“

4.1. Üldalused

4.1.1. Valdkonnapädevus

Loodusainete õpetamise eesmärk gümnaasiumis on kujundada õpilaste loodusteaduslikku pädevust, et kujuneks vastutustundlik ja ennastjuhtiv õpilane, kes:

- 1) huvitub keskkonnast ja selle uurimisest, mõistab loodusteaduste omavahelisi seoseid;
- 2) kasutab loodusainetes omandatud teadmisi ja oskusi keskkonna objektide, nähtuste ja nendevaheliste põhjuse-tagajärje seoste selgitamiseks ning analüüsimiseks mikro-, makro- ja megatasandil, kasutades loodus- ja täppisteadustele omast keelt ning mudeleid;
- 3) sõnastab uurimisküsimusi ja hüpoteese, kavandab ja korraldab loodusteadusuuringuid, analüüsib ja tõlgendab tulemusi ning teeb kehtivaid järeldusi ja ennustusi;
- 4) lahendab probleeme ja langetab igapäevaeluga seotud põhjendatud otsuseid, rakendades süsteemseid loodusteaduslikke teadmisi ning kasutades loovat ja kriitilist mõtlemist;
- 5) leiab erinevatest allikatest infot loodusteaduste ja tehnoloogia kohta, hindab seda kriitiliselt; kasutab õppimiseks, andmekogumiseks ning koostööks erinevaid meedia- ja tehnoloogiavahendeid;
- 6) mõistab teaduse olemust, olulisust ja piiranguid, loodusteaduste ja tehnoloogia seoseid ning riske;
- 7) väärtustab elurikkust ja jätkusuutlikku arengut, käitub turvaliselt, järgib tervislikke eluviise ning on ühiskondlikult aktiivse hoiakuga;
- 8) teab loodusteaduste ning tehnoloogiaga seotud karjäärivõimalusi, on motiveeritud elukestvaks õppeks.

4.1.2. Ainevaldkonda kuuluvate õppeainete arvestuslik maht

Ainevaldkonna õppeained on bioloogia, füüsika, geograafia ja keemia.

Kohustuslikud kursused õppeaineti on järgmised:

- 1) bioloogia 4 kursust:
  - „Rakud ja organismid“,
  - „Molekulaarsed protsessid“,
  - „Pärilikkus ja evolutsioon“,
  - „Inimene ja keskkond“;
- 2) füüsika 5 kursust:
  - „Füüsika meetod. Kinemaatika“,
  - „Dünaamika“,
  - „Elektromagnetism“,
  - „Energia“,
  - „Mikro- ja megamaailma füüsika“;
- 3) geograafia 3 kursust, sealhulgas loodusgeograafias 2 kursust:
  - „Maa kui süsteem“,
  - „Loodusvarade majandamine ja keskkonnaprobleemid“,inimgeograafias 1 kursust:
  - „Rahvastik ja majandus“;
- 4) keemia 3 kursust:
  - „Keemia alused“,
  - „Anorgaanilised ained“,

- „Orgaanilised ained“.

Lisaks kohustuslikele kursustele, on õppekavas järgmised valikkursused:

- „Elukeemia“
- „Elementide keemia“
- „Elektroonika alused“

4.1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Loodusteadusliku pädevuse all mõistetakse loodusteaduslikke teadmisi, uurimis- ja probleemi lahendamise oskusi ning jätkusuutlikku arengut väärtustavaid hoiakuid. See aitab märgata igapäevaelu probleeme ning langetada arukaid ja põhjendatud otsuseid, kasutades loodusteaduslikke teadmisi ja oskusi. Lisaks isiklikus elus hakkamasaamisele võimaldab loodusteaduslik pädevus eneseteostust tööl, sest tööjõuturul kasvab järjest vajadus loodusteaduste ja tehnoloogia valdkonnas töötavate loovate, kriitiliselt mõtleivate ning oma teadmisi ja oskusi pidevalt täiendavate inimeste järele.

Loodusteadusliku pädevuse tuumaks on loodusteaduslik maailmapilt, teaduslik mõtlemisviis ning seda väärtustav suhtumine, mida iseloomustab uudishimu ümbritsevate nähtuste vastu, avatud, kuid kriitiline mõtlemine ning järjekindel pürgimine tõenduspõhiste ja erapooletute teadmiste poole. Kontseptuaalne arusaamine ainest kujuneb siis, kui uued teadmised seotakse olemasolevate teadmiste ja kogemustega ning teistes loodusainetes õpituga.

Olulisel kohal on arusaama kujunemine nähtuste põhjuse-tagajärje seostest ning maailma kirjeldamine eri tasandil (mikro-, makro-, mega- ning sümboltasandil). Tähtis on õpitud üldistada ning kanda üle uude konteksti, millele aitavad kaasa loodusteaduslikud mudelid. Mudelite all mõistetakse füüsilisi objekte, jooniseid, kaarte, mõistekaarte, matemaatilisi kujutusviise, analoogiaid ning arvutisimulatsioone. Mudelid aitavad loodusteaduslikke objekte ja nähtusi mõista, uurida ja selgitada ning teha objektide ja süsteemide käitumise kohta järeldusi ning ennustusi. Õpilased koostavad ise mudeleid ning analüüsivad mudelite piiranguid.

Loodusvaldkonna ainete õppimine aitab õpilastel mõista teaduse ja teaduslike teadmiste olemust. See tähendab eelkõige, et teaduslikud teadmised on tõenduspõhised ning täpsemate ja kaalukamate uurimistulemuste ilmnelisel ümberlükatavad – need asjaolud eristavad teaduslikke teadmisi isiklikest, religioossetest, poliitilistest vm tõekspidamistest. Õpilased peaksid mõistma, et teaduslike seisukohtade muutumine ei näita mitte teaduse nõrkust, vaid et teadus on avatud sotsiaalne süsteem, milles ülemaailmne teadlaste kogukond püüdleb maailma järjest täpsema ja objektiivsema kirjeldamise poole.

Vaja on aru saada teaduse piirangutest, mis tähendab, et tehtud järeldused kehtivad üksnes korraldatud uurimuse kontekstis. Tulemuste kontekstist väljarebimine ehk liigne üldistamine või lihtsustamine võib viia mittekehtivate järeldusteni. Samuti tuleks kujundada õpilastes arusaama, et teadus ja tehnoloogia ei saa anda kunagi lõplikke vastuseid ühiskonnas esinevatele probleemidele. Kuigi need on oluline sisend sotsiaalsete ning poliitiliste otsuste langetamisel, tuleb viimaste käigus arvesse võtta mitut ning sageli vastuolulist asjaolu. Loodusvaldkonna kõigis aineis arendatakse õpilaste uurimisoskusi, mis hõlmavad objektide ning nähtuste vaatlemist, probleemide määramist, taustinfo kogumist ja analüüsimist, uurimisküsimuste ja hüpoteeside sõnastamist, katsete kavandamist ning tegemist, usaldusväärsete andmete kogumist, nende analüüsi, tõlgendamist ja kehtivate järelduste sõnastamist.

Uurimisoskuste omandamise üldisem eesmärk on nende kasutamine igapäevaelus, aidates õpilastel teha isiklikus elus arukaid ning kaalutletud otsuseid. Loodusainete tundides arendatakse õpilaste suhtlusoskusi. Infoühiskonnas on järjest olulisemad loodusteaduste kohta info otsimise, sellest arusaamise ning tõlgendamise oskused. Sotsiaalmeedia ja alternatiivsete infoallikate järjest suureneva kasutuse tingimustes tuleb õpilastel aidata eristada usaldusväärset ning tõendus põhise infot kellegi isiklikust arvamusest või teabest, mis on mõjutatud majanduslikust või poliitilisest kasusaamisest.

Õpilaste eneseväljendusoskused arenevad uurimistulemuste, projektitööde vm suulise esitlemise ja kirjaliku teksti loomise kaudu. Samuti arenevad nende argumenteerimisoskused, st oskus arutleda probleemide üle, põhjendada oma pakutud lahendusi, lähtudes loodusteaduslikest, sotsiaalsetest, majanduslikest, eetilistest jm vaatenurkadest ning tuginedes tõendusmaterjalile ja/või loogikale. Loodusainete tundides on tähtsal kohal väärtuste mõtestamine, nende üle arutlemine, nende põhjendamine või õigustamine, lähtudes nii õpilase isiklikust kui ka teiste vaatenurgast ning õppides arvestama eri seisukohti. Vaja on kujundada mõistmine, et ühiskond saab jätkusuutlikult areneda ainult siis, kui kõik me panustame elurikkuse säilimisse ja elamisväärseesse elukeskkonda.

Kujundatakse õpilaste arusaama akadeemilisest aususest, mida muuhulgas aitab tagada korrektne viitamine. Selleks, et õpilased sooviksid jätkata õpinguid loodusteaduste ja tehnoloogia erialadel, peaksid nad teadma nende erialade mitmekesisust ja eripära. Olulisel kohal on õpilaste arusaamise kujundamine sellest, milliseid isiklikke eesmärke tuleks tal õppides seada, et ta saaks valitud erialal pärast gümnaasiumi lõpetamist edasi õppida.

Loodusainete omavahelise lõiminguga kujuneb õpilastel arusaam loodus- ja tehiskeskkonnast kui tervik süsteemist ning iga loodusaine osast selles tervikus. Loodusaineid lõimitakse kolmel tasandil: loodusteadusliku pädevuse kujundamise, kattuva õppesisu ehk temaatilise lõimumise ning kooli õppekava ja loodusainete õpetajate koostöö kaudu.

4.1.4. Loodusainete kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamise, läbivate teemade käsitlemise ning valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid

- **Loodusainete kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamine**

Ainevaldkond võimaldab kujundada kõiki üldpädevusi igapäevases õppes nii teooria kui ka praktiliste tegevuste kaudu. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise – sidumisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud ja enesekehtestamisoskus loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist.

Kultuuri- ja väärtuspädevus. Loodusaineid õpetades kujundatakse õpilaste suhtumist teadusesse, arendatakse huvi loodusteaduste vastu, süvendatakse säästlikku hoiakut keskkonna, sh kõige elava suhtes ja väärtustatakse jätkusuutlikku, vastutustundlikku ning tervislikku eluviisi.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus. Dilemmasid lahendades ning kaalutletud otsuseid tehes arvestatakse loodusteaduslike seisukohti ja inimühiskonnaga seotud aspekte – õiguslike, majanduslike ning eetilis-moraalseid seisukohti. Sotsiaalse pädevuse saavutamist toetavad aktiivõppemeetodid.

Enesemääratluspädevus. Toetatakse õpilase eneseanalüüsivõime kujunemist ja oskust hinnata oma nõrku ning tugevaid külgi. Käsitledes inimorganismi eripära ja kohta keskkonnas, õpitakse lahendada oma vaimse ning füüsilise tervisega ja igapäevaeluga seonduvaid probleeme.

Õpipädevus. Probleemülesandeid lahendades ja uurimuslikku õpet rakendades omandavad õpilased oskused leida loodusteaduste kohta infot, sõnastada probleeme ja uurimisküsimusi, plaanida ja teha katsed või vaatlust, analüüsida, tõlgendada ning esitada tulemusi. Õpipädevuse arengut toetab IKT-põhiste õpikeskkondade ja uute tehnovahendite kasutamine.

Suhtluspädevus. Kirjaliku ja suulise suhtluse, dilemmade ning sotsiaalteaduslike probleemide lahendamise ja loodusteaduste kohta info otsimise ning interpreteerimise kaudu arendatakse loodusteadusliku keele korrektset kasutamist ja oskust arusaadavalt edastada loodusteaduslikku teavet.

Matemaatika-, loodusteaduste- ning tehnoloogiaalane pädevus. Loodusainete õppimisel kujundatakse oskust ära tunda loodusteaduslikke küsimusi, mõista loodusteaduslikke nähtusi, teaduse ja tehnoloogia arengu tähtsust ning mõju ühiskonnale ja teha tõendus põhiseid otsuseid. Kõigis loodusainetes rakendatakse mõõtmistulemuste analüüsimisel ja tulemuste üldistamisel matemaatilisi oskusi ning omandatakse oskused kasutada õppes ja igapäevaelus uusi tehnoloogilisi lahendusi.

Ettevõtlikkuspädevus. Loodusainete õppimisega kujundatakse õpilastes loovust ja oskust seada eesmärgid ning teha eesmärkide saavutamiseks koostööd. Õpitakse valida ideede elluviimiseks sobivaid ja uuenduslikke meetodeid, võtma vastutust ning viima tegevusi lõpule. Ettevõtlikkusele paneb tugeva aluse probleemipõhine õpe ja loodusteaduslike teadmiste ning oskuste olulisuse teadvustamine. Õpilaste initsiatiivi toetamine õppes aitab neil kujuneda mõtlemis- ja algatusvõimelisteks isikuteks, kes käsitlevad loovalt ning paindlikult elus eettulevaid probleeme.

Digipädevus. Loodusaineid õppides kasutatakse digivahendeid internetis usaldusväärse ja asjakohase info otsimiseks, kogumiseks, töötlemiseks ning esitamiseks. Saadud teavet rakendatakse loodusteaduslikke probleeme lahendades, küsimustele vastuseid leides, uusi teadmisi luues, toimivate protsesside üle arutledes ja tulemusi esitledes. Kasutatakse andmebaase, analüüsitakse ja visualiseeritakse digitaalselt kogutud vaatlusandmeid. Arendatakse allikakriitilise digitaalse sisuloo oskust kooskõlas autoriõigustega ning toetatakse loodu digitaalsel kujul säilitamise oskust. Digikeskkonnas suheldes arendatakse koostööoskusi, järgitakse igapäevaelu väärtuspõhimõtteid ning interneti turvalisust.

- **Läbivate teemade käsitlemine loodusainetes**

Läbivad teemad on üldpädevuste saavutamise teenistuses ning võimaldavad kursuste ning muude õppetegevuste lõimimiseks leida sobilikke teemasid, meetodeid ning õppekorralduse ülesehituse viise. Läbivate teemade rakendamine aitab kaasa loodusteadusliku pädevuse järjepidevale kujundamisele.

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine. Erinevate õppetegevuste kaudu suunatakse õpilased mõistma ja väärtustama elukestvat õpet kui elustiili ning mõtestama karjääri planeerimist kui jätkuvat otsuste tegemise protsessi. Õppetegevus võimaldab vahetult kokku puutada töömaailmaga, nt ettevõtte külastused, õpilastele tutvustatakse ainevaldkonnaga seotud ametid, erialasid ja edasiõppimisvõimalusi. Õppetegevus võimaldab õpilasel süvendada

teadmisi hariduse ja töömaailma vahelistest seostest. Arendatakse iseseisva õppimise oskust ja vastutusvõimet ning oskust iseseisvalt leida ja analüüsida oma arengu vajadustest tulenevat infot edasiõppimise võimaluste kohta ja koostada karjääriplaan. Erinevad õppetegevused, sh õpilaste iseseisvad tööd võimaldavad õpilasel seostada huvisid ja võimeid ainealaste teadmiste ja oskustega ning mõista, et hovid ja harrastused hoiavad elu ja karjääri tasakaalus. Üldine positiivne suhtumine loodusteadustesse ja nende õppimisse, huvi loodusainete edasise õppimise vastu saavutatakse õpilase huvide ja individuaalse arvestamisega, probleem- ning uurimusliku õppe rakendamisega. Õppetegevus võimaldab õpilasel avardada arusaama loodusteadusvaldkonna erialadest ning nüüdisaegsest teadlaste tööst.

Keskkond ja jätkusuutlik areng. Gümnaasiumis kujundavad õpilased keskkonnaküsimustes kaalutletud otsuste langetamise ning hinnangute andmise oskust, arvestades nüüdisaja teaduse ja tehnoloogia arengu võimalusi ja piiranguid ning normatiivdokumente. See toetab valmisoleku kujunemist tegelda keskkonnakaitseküsimustega kriitiliselt mõtleva kodanikuna nii isiklikul, ühiskondlikul kui ka ülemaailmsel tasandil ning rakendada loodussäästlikke ja jätkusuutlikke tegutsemis- ning majandamisviise.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Loodusained väärtustavad demokraatlikku ja vabatahtlikkusele põhinevat ühistegevust, kujundavad koostööoskusi ning toetavad algatusvõimet. Kodanikuõiguste ja -kohustuste tunnetamine seostub kõigi inim- ja keskkonnaarengu küsimustega nii kohalikul kui ka globaalsel tasandil.

Kultuuriline identiteet. Väärtustatakse Eesti elukeskkonda, pärandkultuuri, Eestiga seotud loodusteadlasi ja nende panust teadusloos. Kujundatakse sallivust erinevate rahvaste ja kultuuride suhtes.

Teabekeskond ja mediakasutus. Loodusaineid õppides kogutakse teavet eri infoallikatest ning hinnatakse seda kriitiliselt.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Tutvustatakse uusi teadussaavutusi ja uut tehnoloogiat, et väärtustada loodusteaduste rolli inimeste elukvaliteedi parandamisel ja keskkonnahoiul. Rakendatakse uuenduslikke õppemeetodeid ja -vahendeid, mis toetavad õpilaste algatusvõimet, loovust ja kriitilise mõtlemise võimet, mis võimaldavad hinnata uute teadussaavutustega kaasnevat eeliseid ja riske.

Tervis ja ohutus. Eksperimentaaltöödega kujundatakse õpilastes turvalisi tööviise, et vältida riske ja soodustada adekvaatset käitumist õnnetuse korral. Loodusaineid õppides kujuneb õpilastel arusaam tervislikest eluviisidest nii informatiivsel kui ka väärtushinnangulisel tasandil.

Väärtused ja kõlblus. Loodusteaduslike teadmiste ja oskuste alusel kujunevad elu ning elukeskkonna säilitamiseks vajalikud väärtushinnangud.

- **Loodusainete valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid**

Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled. Loodusaineid õppides ja loodusteadustekstidega töötades arendatakse õpilaste teksti mõistmise ja analüüsimise oskust. Erinevaid tekste (nt referaate, esitlusi jm) luues kujundatakse oskust end selgelt ja asjakohaselt väljendada nii suuliselt kui ka kirjalikult. Õpilased kasutavad kohaseid keelevahendeid, ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt ning järgivad õigekeelsusnõudeid. Õpilastes arendatakse oskust hankida teavet eri allikaist

ja seda kriitiliselt hinnata. Juhitakse tähelepanu tööde korrektsele vormistamisele, viitamisele ning intellektuaalomandi kaitsele. Selgitatakse võõrkeelse algupäraga loodusteaduslikke mõisteid ning võõrkeeleoskust arendatakse ka lisamaterjali otsimise ja mõistmisega.

Matemaatika. Matemaatikapädevuste kujunemist toetavad loodusained uurimusliku ja probleemõppe kaudu, arendades loovat ja kriitilist mõtlemist. Uurimuslikus õppes on tähtis koht andmete analüüsil ja tõlgendamisel ning tulemuste esitamisel tabelite, graafikute ja diagrammidena. Loodusnähtuste seoseid uurides rakendatakse matemaatilisi mudeleid.

Sotsiaalsained. Loodusainete õppimine aitab mõista inimese ja ühiskonna toimimist, kujundab oskust näha ühiskonna arengu seoseid keskkonnaga, oskust teha teadlikke valikuid, toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikmena ning isiksusena.

Kunstiained. Kunstipädevuse kujunemist toetavad uurimistulemuste vormistamine, esitluste tegemine, näitustel käimine, looduse ilu väärtustamine õppekäikudel jms.

Kehaline kasvatus. Loodusainete õppimine toetab kehalise aktiivsuse ja tervisliku eluviisi väärtustamist.

4.1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õpet kavandades lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, loodusteaduslikust pädevusest ning loodusainete õpitulemustest. Selle kõrval toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega. Loodusainete õppes saavad õpilased ise mõelda ja tegutseda ning panna oma võimeid proovile. Õpitu mõtestamine aitab kujundada sügavaid teadmisi, oskusi ning hoiakuid, mis kõik koos toetavad õpilase elus hakkamasaamist ning laiemas perspektiivis demokraatliku ning jätkusuutliku ühiskonna toimimist. Sellist õpikäsitust toetab mitmekesiste õppemeetodite kasutamine: arutelud, interaktiivsed loengud, uurimuslikud, sh praktilised tööd, esitlused, loodusteaduslike mudelite uurimine ja koostamine, vastastikune õpetamine, kvalitatiivsete ning kvantitatiivsete probleemülesannete lahendamine, väitlused, projektõpe, rollimängud jne.

Aine sisu õpitakse, oskusi arendatakse ning hoiakuid kujundatakse probleemipõhiselt, mis aitab õpitut ja selle vajalikkust mõtestada. Otsuse tegemise, veaotsingu, strateegia valiku, disaini- või dilemmaprobleemid jms peaksid olema õpilasele isiklikult, ühiskondlikult ja/või globaalselt olulised. Õppe aluseks on uurimuslik käsitlus, kus arvestatakse õpilaste esitatud küsimusi ning toetatakse nende enesealgatust.

Kasutatakse õppeülesandeid, mis arvestavad õpilaste eelteadmisi, huve ning võimeid. Erilist tähelepanu väärib õpilaste individuaalne eripära, sh ainealane andekus. Reageeritakse õpi- ja eluraskustele ning pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes. Rühma- ja paaris tööde kaudu kujundatakse õpilaste koostöö- ja plaanimisoskusi, erinevate seisukohtade ja teiste arvestamist ning kriitika talumist. Töid esitledes ja omavahel suheldes arenevad õpilaste eneseväljendusoskused.

Loodusaineid õppides kujuneb õpilase teadlikkus loodusteaduste ja tehnoloogiaga seotud erialadest ning ametitest, mida tutvustatakse igapäevases õppes, ent kutsutakse ka külalislektoreid ning käiakse asutustes. Ülevaade töö sisust, töötingimustest, nõutavatest oskustest ning hariduslikest eeldustest võimaldab õpilasel kaalutleda enda huvide ja võimete sobivust mõne erialaga. Mitmekesised õppemeetodid, probleemipõhine ja uurimuslik käsitlus,

koostöine õppimine ning nüüdisaegsete õppekeskkondade kasutamine aitavad suurendada õpilaste õpimotivatsiooni ning kujundada elukestvat õppijat.

4.1.6. Hindamine

Hindamine on õppe osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase isikupärasest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks.

Hindamise tulemusega saab õppija tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppe kui ka iseenda pädevuste arendamiseks. Õpilast hinnatakse õppimise kestel kujundavalt ning teemade, kursuste ja kooliastme lõpus kokkuvõtvalt. Hindamine peab olema kooskõlas taotletavate õpitulemustega. Seda aitavad tagada mitmekesised hindamismeetodid, et toetada õpilase teadmiste ning eri oskuste ja hoiakute arengut.

- **Diagnostiliselt hinnates** selgitab õpetaja kursuse või teema alguses õpilase tugevad ja nõrgad küljed, sh loodusteaduslikud väärarusaamad ning spetsiifilised õpiraskused, et kavandada edasist õpetamist.
- Õppe ajal saab õpilane suulist või kirjalikku **kujundavat sõnalist tagasisidet** oma õppimise edenemise kohta. Kirjaliku tagasiside annab õpetaja jooksvalt suuremahulise töö, näiteks õpimapi, essee, uurimistöö jne edasiarendamiseks. Hindamist kasutatakse õppimise osana, kui õpilased enda või kaaslaste tehtud tööd kokkulepitud kriteeriumide põhjal hindavad. Selle käigus õpivad õpilased oma vigu märkama ja neid analüüsima. Õpilased arutlevad iseseisvalt, rühmas või koos õpetajaga õppimise üle – mis läks töös hästi ja mida saaks järgmisel korral paremini teha. E-keskkondade, klassiarutelu vms kaudu annavad õpilased tagasisidet õpetajale selle kohta, kuidas neil läheb ning kuidas oleks parem õppida.
- Hindamise muudavad läbipaistvaks hindamiskriteeriumid ehk hindamismudelid. Need on eriti vajalikud avatud ja/või loovat mõtlemist nõudvate õppeülesannete edukaks sooritamiseks (uurimistööd, ettekanded, esseed, vaatmikud, õpilaste koostatud loodusteaduslikud mudelid jms). Hindamismudelid muudavad õpilasele arusaadavamaks õpetaja ootused, võimaldavad tal enda õppimist juhtida ning anda edasiviivat tagasisidet kaaslastele. Lisaks aitavad need õpetajal panna **kokkuvõtvat hinnet**, kui töö on valmis, ning õpilane saab paremini aru, kuidas hinne kujunes.

Hindamisviiside ja -vormide valikul arvestatakse seda, et gümnaasiumis suureneb keerukamate ning suuremat pingutust nõudvate teadmiste ja oskuste osakaal. Hinnatakse probleemide lahendamise, analüüsimise, järelduste, üldistuste ja otsuste tegemise ning põhjendamise oskust jms. Lisaks testidele ja kontrolltöödele hinnatakse esitlust, vaatmikku, uurimistöö aruannet, esseed, koostatud loodusteaduslikku mudelit, sh mõistekaarti, kollektiooni, videot, õpimappi, projektitöö käigus väljatöötatud disaini või lahendust vm. Uurimisoskusi hinnatakse ka osaoskustena, milleks on uurimisküsimuse esitamine või katse kavandamine etteantud situatsiooni või katsevahendite põhjal, järelduste tegemine etteantud andmete alusel, korraldatud katse kvaliteedi ja tulemuste kriitiline hindamine, ettepanekute tegemine katsetulemuste usaldusväärsuse tõhustamiseks ning kehtivate järelduste saamiseks.

Hoiakute ning väärtushinnangute kujundamisel on tähtsal kohal õpilase enesehindamine. Õpilase hoiakud ja väärtushinnangud ei ole otseselt kokkuvõtva hindamise objektiks. Neid hinnatakse õpilase oskuse kaudu väärtusi mõtestada, st nende üle arutleda, neid põhjendada

ning õigustada isiklikust või teiste vaatenurgast lähtudes. Probleemülesannete korral on hindamise kriteeriumid lahenduse otstarbekohasus ja põhjenduste arv ning sotsiaalsete, eetiliste, majanduslike jm aspektide esiletoomine, originaalsus, loogilisus ja korrektse loodusteadusliku sõnavara kasutamise määr.

Loodusteadusesse puhul on hindamise kriteeriumid probleemiseade selgus, näidete ja põhjenduste arv ning loogilisus, korrektsete loodusteaduslike mõistete kasutamise määr, järelduste kehtivus, teksti osade üldine sidusus ning autori mõtete originaalsus.

4.1.7. Õppekeskkond

Kool tagab innustava, koostööle suunatud ning turvalise õppekeskkonna, kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ning edasiminekut. Sõbralik õhkkond ja üksteise aitamine loovad tingimused, et õpilased saavad pühenduda õppimisele ning tekkinud raskuste ületamisele. Oluline on demokraatlikule ühiskonnale omaste väärtuste kujundamine. Aktsepsitakse eri seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid, lähtudes tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest. Õpilased kaasatakse õppe kavandamisse ning õppele hinnangu andmisse.

Õpitakse võimalikult mitmekesistes keskkondades, sh looduskeskkonnas, muuseumides, looduskoolides, teadushuvihariduskeskustes, ettevõtetes jm. Kasutatakse kõrgkoolide pakutavaid võimalusi, näiteks laborid, kursused jms. Täpsemalt kavandavad aineõpetajad õppeperioodi alguses õppeprotsessi planeerimisel lähtuvalt ainekavast, milliseid väljaspool klassiruumis olevad keskkondi ja võimalusi nad õppeprotsessis kasutavad. Samuti rakendatakse õppes nüüdisaegseid õppematerjale ja digivahendeid ning e-õppekeskkondi, mis toetavad ühtlasi õpilaste digipädevuse arengut.

Praktiliste tööde tegemiseks on tagatud katsevahendid ja -materjalid ning nende säilitamise tingimused, samuti klassiruum spetsiaalsete laudadega. Õpilased saavad kasutada sooja vett, valamuid ja elektripistikuid. Õpetajal on vajalikud näitvahendid ja tehnilised võimalused nende kasutamiseks. Praktiliste tööde korraldamiseks jagatakse suured klassid võimaluse korral väiksemateks rühmadeks. Samuti tagatakse laboritööde tegemise ohutus ja tulemuslikkus.

4.2. Bioloogia

4.2.1. Õppeaine kirjeldus

Gümnaasiumi bioloogia tugineb põhikooli bioloogia õppimise ajal omandatud teadmiste, oskuste ja hoiakutele ning seostub gümnaasiumi keemias, geograafias, füüsikas, matemaatikas ja teistes õppeainetes õpitavaga. Selle kaudu omandab õpilane positiivse hoiaku kõige elava ja ümbritseva suhtes ning õpib väärtustama vastutustundlikku ja säästvat eluviisi. Bioloogias omandatud teadmised, oskused ja hoiakud lõimitult teistes õppeainetes omandatuga on alus sisemiselt motiveeritud elukestvaks õppeks.

Bioloogiat õppides saab õpilane probleemülesannete lahendamise kaudu tervikülevaate elu mitmekesisuse, organismide ehituse ja talitluse, pärilikkuse, evolutsiooni, ökoloogia ning keskkonnakaitse ja rakendusbioloogia alustest. Seejuures saab õpilane ülevaate ka bioloogiateaduse peamistest seaduspärasustest, teooriatest ja tulevikusuundumustest ning nendega seotud rakendustest ja erialadest, mis aitab tal valida elukutset.

Biologiateadmised ja -oskused omandatakse suurel määral loodusteaduslikule meetodile tuginevate uurimisülesannete kaudu, mille vältel õpilane saab probleemide esitamise, hüpoteeside sõnastamise ja katsete või vaatluste plaanimise ning nende tegemise, tulemuste analüüsi ja tõlgendamise oskused. Olulisel kohal on uurimistulemuste suuline ja kirjalik esitamine, kaasates otstarbekaid verbaalseid ning visuaalseid esitusvorme. Ühtlasi omandab õpilane igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamise ja pädevate otsuste langetamise oskused, mis suurendavad tema toimetulekut loodus- ja sotsiaalkeskkonnas. Õppimine on probleemülesannete põhine ja õpilaskeskne ning lähtub õpilase kui individuaalsetest iseärasustest ning tema võimete mitmekülgsest arendamisest.

Aktiivõppe põhimõtteid järgiva õppe rõhuasetused on loodusteaduslikule meetodile tuginev uurimuslik käsitus ning loodus-, tehnoloogia- ja sotsiaalkeskkonda siduvate probleemülesannete lahendamine, millega kaasneb õpilase kõrgemate mõtlemistasandite areng. Kõigis õppeetappides kasutatakse tehnoloogilisi vahendeid ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) võimalusi. Selle käigus saavutab õpilane erinevate, sh elektroonsete teabeallikate rakendamise ning neis leiduva teabe tõepärasuse hindamise oskuse.

Tähelepanu pööratakse õpilase sisemise õpimotivatsiooni kujunemisele, kasutades mitmekesiseid aktiivõppevorme: probleem- ja uurimuslikku õpet, projektõpet, rollimänge, diskussioone, ajurünnakuid, mõistekaartide koostamist, õuesõpet, õppekäike jne. Kõige sellega kujunevad õpilasel bioloogiateadmised ja -oskused, mis võimaldavad tal erinevaid loodusnähtusi ning protsesse mõista, selgitada ja prognoosida. Seejuures süvendatakse bioloogia kui loodusteaduse ja kultuurinähtuse suhtes positiivset hoiakut, mis võtab igapäevaprobleemide lahendamisel arvesse teaduslikke, majanduslikke, sotsiaalseid ja eetilismoraalseid aspekte ning õigusaktides sätestatud. Kõige selle tulemusel kujuneb õpilasest aktiivne kodanikuühiskonna liige, kes oskab ja tahab keskkonnaprobleeme märgata ning nende lahendamisele adekvaatselt kaasa aidata.

4.2.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

1) väärtustab bioloogiateadmisi ja -oskusi ning hoiakuid nüüdisaja loodusteaduste, tehnoloogia ja inseneeria tähtsate komponentidena ning saab aru loovuse ja innovatsiooni osast teaduse ja

tehnoloogia arengus, nende omavahelistest seostest, piirangutest ja riskidest ning tähtsusest igapäevaelus;

2) on omandanud süsteemse ülevaate eluslooduse peamistest objektidest ja protsessidest ning organismide omavahelistest suhetest ja seostest eluta keskkonnaga, kasutab korrektset bioloogiasõnavara;

3) suhtub vastutustundlikult elukeskkonnasse, väärtustab bioloogilist mitmekesisust, jätkusuutlikku ja vastutustundlikku eluviisi ning säästva arengu põhimõtteid;

4) rakendab loodusteaduslikku meetodit bioloogiaprobleeme lahendades: oskab sõnastada uurimisküsimusi ja hüpoteese, plaanida vaatlusi ja katseid, ohutusnõudeid silmas pidades korraldada bioloogiauuringuid, analüüsida ja teha korrektseid järeldusi ning esitada saadud tulemusi suuliselt ja kirjalikult;

5) oskab langetada loodus- ja sotsiaalkeskkonnaga seotud kompetentseid otsuseid ning prognoosida nende tagajärgi, tuginedes teaduslikele, sotsiaalsetele, majanduslikele, eetilismoraalsetele ja õiguslastele seisukohtadele;

6) kasutab bioloogiainfo erinevaid allikaid, analüüsib ja hindab kriitiliselt neis sisalduva teabe tõenduspõhisust, eristab seda pseudoteaduslikest seisukohtadest ja kasutab teadusinfot loodusprotsesse selgitades ning probleeme lahendades;

7) on omandanud süsteemse ülevaate nüüdisaja bioloogia arengusuundadest ja sellega seotud elukutsetest ning kasutab bioloogiateadmisi ja -oskusi karjäärivalikul; on motiveeritud elukestvaks õppeks.

4.2.3. Kursuste õpitulemused ja õppesisu

I kursus „Rakud ja organismid“

Bioloogia uurimisvaldkonnad

Õpitulemused

Õpilane:

1) seostab eluslooduse organiseerituse tasemeid elu tunnustega ning kirjeldab neid uurivaid bioloogia haruteadusi ja elukutseid;

2) kavandab ja teeb eksperimente lähtuvalt loodusteaduslikust meetodist;

3) analüüsib loodusteadusliku meetodi rakendamise seotud tekste ning annab neile põhjendatud hinnanguid.

Õppesisu

Elu tunnused, elus- ja eluta looduse võrdlus. Eluslooduse organiseerituse tasemed ning nendega seotud bioloogia haruteadused ja vastavad elukutsed. Eluslooduse molekulaarset, rakulist, organismilist, populatsioonilist ja ökosüsteemilist organiseerituse taset iseloomustavad elu tunnused. Loodusteadusliku uuringu kavandamine ja läbiviimine ning tulemuste analüüsimine ja esitamine. Loodusteadusliku meetodi rakendamine, lahendades bioloogiaalaseid ja igapäevaeluga seotud probleemülesandeid.

Organismide koostis

Õpitulemused

Õpilane:

1) seostab vee omadusi organismide talitlusega;

2) selgitab peamiste kationide ja anioonide tähtsust organismide ehituses ning talitluses;

3) seostab süsivesikute, lipiidide ja valkude ehitust nende ülesannetega;

4) võrdleb DNA ja RNA ehitust ning ülesandeid.

Õppesisu

Elus- ja eluta looduse keemilise koostise võrdlus. Vee omaduste seos organismide elutalitlusega. Peamiste kationide ja anioonide esinemine ning tähtsus rakkudes ja organismides. Biomolekulide üldine ehitus ja ülesanded. Organismides esinevate põhiliste biomolekulide – süsivesikute, lipiidide, valkude ja nukleiinhapete – ehituse ning talitluse seosed. DNA ja RNA ehituse ja ülesannete võrdlus. Vee, mineraalainete ja biomolekulide osa tervislikus toitumises.

Eukariootsed rakud

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) seostab inimese epiteel-, lihas-, side- ja närvikoe rakkude ehitust nende talitlusega ning eristab vastavaid kudesid mikropreparaatidel, mikrofotodel ja joonistel;
- 2) võrdleb ainete aktiivset ja passiivset transporti läbi rakumembraani;
- 3) eristab loomaraku peamisi koostisosi mikrofotodel ja joonistel ning selgitab loomaraku osade ülesandeid raku bioloogilistes protsessides;
- 4) võrdleb looma-, taime- ja seeneraku ehitust ning eristab neid nähtuna mikropreparaatidel, mikrofotodel ja joonistel.

Õppesisu

Rakuteooria põhiseisukohad, selle olulisus eluslooduse ühtsuse mõistmisel. Rakkude ehituse ja talitluse omavaheline vastavus peamiste inimese kudede näitel. Päristuumse raku ehituse seos bioloogiliste protsessidega loomaraku põhjal. Rakutuuma ja selles sisalduvate kromosoomide tähtsus. Rakumembraani peamised ülesanded, ainete passiivne ja aktiivne transport. Ribosoomide, lüsoosoomide, Golgi kompleksi ja mitokondrite osa bioloogilistes protsessides. Tsütoplasma võrgustiku ja tsütoskeleti talitus. Raku ehituse ja talitluse terviklikkus, organellide omavaheline koostöö. Taime-, looma- ja seeneraku ehituse ja talitluse eripära.

Organismide areng

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) toob näiteid mittesugulise paljunemise vormide kohta eri organismirühmadel;
- 2) selgitab fotode ja jooniste põhjal mitoosi- ja meioosifaasides toimuvaid muutusi ning põhjendab nende vajalikkust;
- 3) võrdleb inimese spermatogeneesi ja ovogeneesi ning analüüsib erinevuste põhjusi;
- 4) võrdleb ja toob näiteid otsese ja moondelise arengu kohta eri organismirühmadel;
- 5) selgitab olulisemaid etappe inimese embrüogeneesis;
- 6) analüüsib inimese vananemisega kaasnevaid muutusi raku ja organismi tasandil ning hindab pärilikkuse ja keskkonnategurite mõju elueale.

Õppesisu

Suguline ja mittesuguline paljunemine eri organismirühmadel, nende erinevus. Raku muutused rakutsükli eri faasides. Kromosoomistiku muutused mitoosis ja meioosis ning nende tähtsus. Mehe ja naise sugurakkude areng ja arengut mõjutavad tegurid. Menstruaaltsükkel ja ovulatsioon. Munaraku viljastumine naise organismis. Erinevate rasestumisvastaste vahendite toime ja tulemuslikkus. Sugulisel teel levivad nakkused ning haiguste vältimine. Otsese ja moondelise arengu võrdlus ja näited. Inimese sünnieelses arengus (embrüogeneesis) toimuvad muutused, sünnitus. Organismide eluiga mõjutavad tegurid. Inimese vananemisega kaasnevad muutused ja surm.

II kursus „Molekulaarsed protsessid“

Organismide energiavajadus

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) analüüsib energiavajadust ja energia saamist autotroofidel ja heterotroofidel ning toob sellekohaseid näiteid;
- 2) selgitab ja väärtustab fotosünteesi eesmärke, tulemust ja tähtsust taimedele, protsessi olulisust teistele organismidele ning kogu biosfäärile;
- 3) selgitab keskkonnategurite osa hingamisetappide toimumises ning energia salvestamises;
- 4) toob käärimise rakendusbioloogilisi näiteid.

Õppesisu

Organismide energiavajadus, energia saamise viisid autotroofsetel ja heterotroofsetel organismidel. Organismi üldine aine- ja energiavahetus. ATP universaalsus energia salvestamises ja ülekandes.

Fotosünteesi eesmärk ja tulemus. Fotosünteesi valgus- ja pimedusstaadium ning neid mõjutavad tegurid. Fotosünteesi tähtsus taimedele, teistele organismidele ning biosfäärile.

Rakuhingamine kui organismi varustamine energiaga. Hingamise etappideks vajalikud tingimused ja tulemused. Käärimine kui anaeroobne energia saamise protsess, selle rakenduslik tähtsus biotehnoloogias.

Molekulaargeneetilised põhiprotsessid

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) hindab pärilikkuse ja keskkonnategurite osa organismi tunnuste kujunemisel;
- 2) analüüsib DNA, RNA ja valkude osa päriliku info avaldumises;
- 3) selgitab geneetilise koodi omadusi ning nende avaldumist valgusünteesis;
- 4) hindab geeniregulatsiooni osa inimese ontogeneesi eri etappidel ning väärtustab elukeskkonna mõju geeniregulatsioonile;
- 5) toob näiteid inimese haiguste kohta, mis seostuvad geeniregulatsiooni häiretega.

Õppesisu

Organismi tunnuste kujunemist mõjutavad tegurid. Molekulaargeneetiliste põhiprotsesside (replikatsiooni, transkriptsiooni ja translatsiooni) osa päriliku info realiseerumisel. DNA ja RNA sünteesi võrdlus. Geenide avaldumine ja selle regulatsioon, geeniregulatsiooni häiretest tulenevad muutused. Geneetilise koodi omadused. Geneetilise koodi lahtimõtestamine valgusünteesis. Valgusünteesis osalevate molekulide ülesanded ning protsessi üldine kulg.

Viirused ja bakterid

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) iseloomustab viiruste levikut ja paljunemist ning nende organismisisest toimet;
- 2) võrdleb bakteriraku ehitust ja talitlust päristuumsete rakkudega;
- 3) seostab inimesel levinumaid viirus- ja bakterhaigusi nende vältimise võimalustega ning väärtustab tervislikke eluviise ja vaktsineerimise tähtsust;
- 4) lahendab geenitehnoloogiliste rakenduste dilemmaprobleeme, arvestades teaduslikke, majanduslikke, eetilisi ja seadusandlikke seisukohti;
- 5) toob näiteid bakterite ja viiruste geenitehnoloogiliste kasutusvõimaluste, sellega seotud teadusharude ning elukutsete kohta.

Õppesisu

DNA ja RNA viiruste ehituse ja talitluse mitmekesisus ning tähtsus looduses. Viiruste levik ja paljunemine. HIVi organismisisene toime ning haigestumine AIDSi. Inimesel levinumad viirushaigused ning haigestumise vältimine.

Eeltuumse raku ehituse ja talitluse erinevus võrreldes päristuumse rakuga.

Bakterite elutegevusega kaasnev mõju loodusele ja inimtegevusele. Bakterite levik ja paljunemine. Inimese nakatumine bakterhaigustesse, selle vältimine.

Viiruste ja bakterite geenitehnoloogilised kasutusvõimalused. Geenitehnoloogia rakendamise dilemmaprobleemidega kaasnevad teaduslikud, majanduslikud, eetilised ja seadusandlikud probleemid. Geneetika ja geenitehnoloogiaga seotud teadusharud ning elukutsed.

III kursus „Pärilikkus ja evolutsioon“

Pärilikkus ja muutlikkus

Õpitulemused

- 1) toob näiteid pärilikkuse ja muutlikkuse avaldumise kohta eri organismirühmadel;
- 2) võrdleb mutatsioonilise ja kombinatiivse muutlikkuse tekkepõhjusti ning tulemusi;
- 3) analüüsib modifikatsioonilise muutlikkuse graafikuid;
- 4) seosta Mendeli katsetes ilmnenu fenotüübilisi suhteid genotüüpide rekombineerumisega;
- 5) lahendab geneetikaülesandeid Mendeli seadustest, AB0- ja reesusüsteemi vererühmadest ning suguliitelisest pärandumisest;
- 6) suhtub vastutustundlikult keskkonnategurite rolli inimese puuete ja haiguste tekkes.

Õppesisu

Pärilikkus ja muutlikkus kui elu tunnused. Päriliku muutlikkuse osa organismi tunnuste kujunemisel. Mutatsioonilise ja kombinatiivse muutlikkuse roll looduses (ka evolutsioonis) ning inimtegevuses. Mittepäriliku muutlikkuse tekkemehhanismid ja tähtsus. Päriliku ja mittepäriliku muutlikkuse omavaheline seos inimese näitel. Mendeli hübriidiseerimiskatsetes ilmnenu seaduspärasused ja nende rakenduslik väärtus. Soo määramine inimesel ning suguliiteline pärandumine. Geneetikaülesanded Mendeli seadustest, AB0- ja reesusüsteemi vererühmadest ning suguliitelisest pärandumisest. Pärilikkuse ja keskkonnategurite mõju inimese tervises seisundile. Geeniuuringud päriklike haiguste tuvastamisel.

Bioevolutsioon

Õpitulemused

- 1) selgitab Darwini evolutsioonikäsitlust;
- 2) toob näiteid loodusteaduste uuringute kohta, mis tõestavad bioevolutsiooni;
- 3) analüüsib ja hindab erinevaid seisukohti elu päritolu kohta Maal;
- 4) võrdleb loodusliku valiku vorme, nende toimumise tingimusi ja tulemusi ning toob nende kohta näiteid;
- 5) analüüsib ning hindab eri tegurite osa uute liikide tekkes, toob selle kohta näiteid;
- 6) selgitab evolutsioonilise mitmekesisustumise, täiustumise ja väljasuremise tekkemehhanisme ning avaldumisvormi ja toob nende kohta näiteid;
- 7) võrdleb inimese eripära inimahvidega ning hindab bioloogiliste ja sotsiaalsete tegurite osa nüüdisinimese evolutsioonis;
- 8) suhtub kriitiliselt bioevolutsiooni pseudoteaduslikesse käsitlustesse.

Õppesisu

Darwini evolutsiooniteooria põhiseisukohad. Loodusteaduste uuringutest tulenevad evolutsioonitõendid. Eri seisukohad elu päritolu kohta Maal. Bioevolutsiooni varased etapid ja nüüdisaegsete eluvormide kujunemine. Olevusvõitlus, selle vormid. Loodusliku valiku vormid ja tulemused. Kohastumuste eri vormide kujunemine. Mutatsioonilise muutlikkuse, kombinatiivse muutlikkuse, geneetilise triivi ja isolatsiooni osa liigitekkes. Makroevolutsiooniliste protsesside – evolutsioonilise mitmekesisustumise, täiustumise ja väljasuremise – tekkemehhanismid ning avaldumisvormid. Bioevolutsioon ja süstemaatika.

Evolutsiooni uurimisega seotud teadusharud ning elukutsed. Inimlaste lahknemine inimahvidest ning uute tunnuste kujunemine. Inimese perekond, selle eripära võrreldes inimahvidega. Teaduslikud seisukohad nüüdisinimese päritolu kohta. Inimese evolutsiooni mõjutavad tegurid, bioloogiline ja sotsiaalne evolutsioon. Bioevolutsiooni pseudoteaduslikud käsitlused.

IV kursus „Inimene ja keskkond“

Inimese talitluse regulatsioon

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) seostab inimese närvisüsteemi osi nende talitlusega;
- 2) selgitab ja analüüsib eri tegurite mõju närviimpulsi tekkes ja levikus;
- 3) seostab närvisüsteemiga seotud levinumaid puudeid ja haigusi nende põhjustega ning väliste ilmingutega;
- 4) seostab sisesekretsiooninäärmete ja nende eritatavate hormoonide rolli inimese talitluste regulatsioonis ning selgitab selle seost neuraalse regulatsiooniga;
- 5) selgitab inimorganismi kaitsesüsteeme ja vaksineerimise tähtsust;
- 6) selgitab vere püsiva koostise tagamise mehhanisme ja selle tähtsust;
- 7) analüüsib inimese energiavajadust ning termoregulatsiooni mehhanisme.

Õppesisu

Inimese närvisüsteemi üldine ehitus ja talitus. Närviimpulsi moodustumist ja levikut mõjutavad tegurid. Keemilise sünapsi ehitus ning närviimpulsi ülekanne. Refleksikaar ning erutuse ülekanne lihasesse. Närviimpulsside toime lihaskoele ja selle regulatsioon. Peaaju eri osade ülesanded. Kaasasündinud ja omandatud refleksid. Inimese närvisüsteemiga seotud levinumad puuded ja haigused ning närvisüsteemi kahjustavad tegurid. Elundkondade talitluse neuraalne ja humoraalne regulatsioon. Inimese sisekeskkonna stabiilsuse tagamise mehhanismid. Ülevaade inimorganismi kaitsemehhanismidest, immuunsüsteemist ja levinumatest häiretest. Seede-, eritus- ja hingamis-elundkonna talitus vere püsiva koostise tagamisel. Inimese energiavajadus ning termoregulatsioon.

Ökoloogia

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) analüüsib abiootiliste ja biootiliste keskkonnategurite mõju graafikuid ning toob näiteid nende rakendusvõimaluste kohta;
- 2) koostab ning analüüsib skemaatilisi jooniseid ja mõistekaarte toitumissuhete kohta ökosüsteemis;
- 3) selgitab iseregulatsiooni kujunemist ökosüsteemis ja seda ohustavaid tegureid;
- 4) toob näiteid organismide kooseluvormide kohta ja analüüsib nende toimimist;
- 5) koostab ja analüüsib ökosüsteemi (nt biosfääri jt) läbiva energiavoo skemaatilisi jooniseid ning lahendab ökopüramiidi reegli ülesandeid.

Õppesisu

Abiootiliste keskkonnategurite mõju organismide elutegevusele. Keskkonnateguri toime graafiline kujutamine ning selle põhjal järelduste tegemine. Ökosüsteemi struktuur ning selles esinevad vastastikused seosed. Toiduahela peamiste lülide – tootjate, tarbijate ja lagundajate – omavahelised toitumissuhted. Iseregulatsiooni kujunemine ökosüsteemis ning seda mõjutavad tegurid. Organismide kooseluvormid. Ökoloogiline püramiid ja selle vormid. Ökopüramiidi reegli ülesannete lahendamine. Biosfääri läbiv energiavoog kui Maal eksisteeriva elu alus.

Keskkonnakaitse

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) analüüsib inimtegevuse osa liikide hävimises ning suhtub vastutustundlikult enda tegevusesse looduskeskkonnas;
- 2) selgitab elurikkuse kaitse olulisust ning väärtustab iga inimese vastutust selle eest, näitab üles ühiskondlikku aktiivsust, mis tugineb loodusteaduslikel teadmistel;
- 3) teadvustab looduse, tehnoloogia ja ühiskonna vastastikuseid seoseid ning põhjendab kestliku arengu tähtsust isiklikul, kohalikul, riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil, teadvustab rohepöörde olulisust;
- 4) selgitab Eesti looduskaitseseaduses esitatud kaitstavate loodusobjektide jaotust ning toob nende kohta näiteid;
- 5) lahendab kohalikele näidetele tuginevaid keskkonna dilemmaprobleeme, arvestades teaduslikke, majanduslikke, eetilisi ja seadusandlikke seisukohti.

Õppesisu

Liikide hävimist põhjustavad antropogeensed tegurid ning liikide kaitse võimalused. Bioloogilise mitmekesisuse e elurikkuse kaitse vajadus ja meetmed. Loodus- ja keskkonnakaitse nüüdisaegsed suunad Eestis ning maailmas. Kliimanetraalsus, rohepööre, rohetehnoloogia. Kohanemine kliimamuutustega. Eesti keskkonnapoliitikat kujundavad rahvusvahelised kokkulepped ja riigisisised meetmed. Säästva arengu strateegia rakendamine isiklikul, kohalikul, riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil. Looduskaitse seadus ja looduskaitse korraldus Eestis. Teaduslike, majanduslike, eetilisi-moraalsete seisukohtade ning õigusaktide arvestamine, lahendades keskkonna dilemmaprobleeme ning langetades otsuseid. Kodanikuaktiivsusele tuginevad loodus- ja keskkonnakaitse suundumused ning meetmed.

4.3. Füüsika

4.3.1. Õppeaine kirjeldus

Füüsika kuulub loodusteaduste hulka, olles väga tihedas seoses matemaatikaga. Füüsika paneb aluse tehnika ja tehnoloogia mõistmisele ning aitab väärtustada tehnikaga seotud elukutseid. Füüsikaõppes arvestatakse loodusainete vertikaalse ning horisontaalse lõimimise vajalikkust. Vertikaalse lõimimise korral on ühised teemad loodusteaduslik meetod, looduse tasemeline struktureeritus, vastastikmõju, liikumine (muutumine ja muundumine), energia, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane kirjaoskus, tehnoloogia, elukeskkond ning ühiskond. Vertikaalset lõimimist toetab õppeainete horisontaalne lõimumine.

Gümnaasiumi füüsikaõppe eesmärk on jagada vajalikke füüsikateadmisi tulevasele kodanikule, kujundada temas keskkonna- ja ühiskonnahoidlikke ning jätkusuutlikule arengule orienteeritud hoiakuid. Gümnaasiumis käsitletakse füüsikalisi nähtusi süsteemselt ja holistlikult, arendades terviklikku ettekujutust loodusest ning pidades tähtsaks olemuslikke seoseid tervikpildi osade vahel. Võrreldes põhikooliga tutvutakse sügavamalt erinevate vastastikmõjude ja nende põhjustatud liikumisvormidega ning otsitakse liikumisvormide vahel seoseid. Õpilaste kriitilise ja süsteemmõistelise mõtlemise arendamiseks lahendatakse füüsikalisele eri aine- ja eluvaldkondades esinevaid probleeme, plaanitakse ning korraldatakse eksperimente, kasutades loodusteaduslikku uurimismeetodit. Ülesandeid lahendades on lubatud kasutada valemite lehti, pidades olulisemaks valemite füüsikalise sisu mõistmist ja õiges kontekstis rakendamist kui valemite pähetuupimist.

Õppes kujundatakse väärtushinnangud, mis määravad õpilaste suhtumise füüsikasse kui kultuurifenomeni, avavad füüsika rolli tehnikas, tehnoloogias ja elukeskkonnas ning ühiskonna jätkusuutlikus arengus. Gümnaasiumi füüsikaõppes taotletakse koos teiste õppeainetega õpilastel nüüdisaegse tervikliku maailmapildi ja keskkonda säästva hoiaku ning analüüsi oskuse kujunemist. Gümnaasiumi füüsikaõppes kujundatavad üldoskused erinevad põhikooli füüsikaõppes saavutatavaist deduktiivse käsitlusviisi ulatuslikuma rakendamise ning tehtavate üldistuste laiemalt kehtivuse poolest.

Füüsikaõpe muutub gümnaasiumis spetsiifilisemaks, kuid samas seostatakse füüsikateadmised tihedalt ja kõrgemal tasemel ülejäänud õppeainete teadmistega ning põhikoolis õpituga. Gümnaasiumi füüsikaõpe koosneb viiest kohustuslikust kursusest.

- Esimeses kursuses „Füüsika meetod. Kinemaatika“ seletatakse, mis on füüsika, mida ta suudab, mille poolest eristub füüsika teistest loodusteadustest ning mil viisil ta nendega seotud on. Süvendatakse loodusteadusliku meetodi rakendamist, avardades teadmisi ja oskusi mõõtmisest kui eksperimentaalteaduste alusest.
- Teises kursuses „Dünaamika“ avatakse mehaaniliste mudelite keskne roll loodusnähtuste kirjeldamisel ja seletamisel.
- Kuna kogu nüüdisaegses füüsikas domineerib vajadus arvestada aine ja välja erisusi, käsitletakse kolmandas kursuses „Elektromagnetism“ elektromagnetvälja näitel väljade kirjeldamise põhivõtteid ning olulisemaid elektrilisi ja optilisi nähtusi.
- Neljandas kursuses „Energia“ vaadeldakse keskkonda energeetilisest aspektist. Käsitletakse alalis- ja vahelduvvoolu ning soojusnähtusi, ent ka mehaanilise energia, soojusenergia, elektrienergia, valgusenergia ja tuumaenergia omavahelisi muundumisi.
- Viendas kursuses „Mikro- ja megamaailma füüsika“ arutletakse füüsikaliste seaduspärasuste ning protsesside üle mastaapides, mis erinevad inimese karakteristikust mõõtmest (1 m) rohkem kui miljon korda.

Kolme viimase kohustusliku kursuse läbimise järjestuse määrab õpetaja. Praktiliste tegevuste loetelus on esitatud üldisemad teemad, millest õpetaja kavandab kas praktilistel töödel, IKT-l, näit- või osaluskatsetel põhinevad tegevused.

4.3.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Füüsika õpetamisega gümnaasiumis taotletakse, et lisaks valdkonnapädevuses kirjeldatud eesmärkidele õpilane:

- 1) väärtustab füüsikat kui looduse põhjuslikke seoseid uurivat teadust, mõistab mudelite tähtsust loodusobjektide uurimisel ning mudelite arengut ja paratamatut piiratust;
- 2) rakendab omandatud füüsikateadmisi ning protsessioskusi igapäeva elu ja tehnoloogiaga seotud probleemülesandeid kvantitatiivselt lahendades ning info usaldusväärsuse ja teaduslikkuse kontrolliks;
- 3) kavandab ja korraldab ohutult uurimusi loodusnähtusi kirjeldavate füüsikaliste mudelite leidmiseks või kontrollimiseks;
- 4) analüüsib graafiliselt, analüütiliselt ja statistiliselt füüsikaliste parameetrite mõõtmistel saadud andmekogumeid;
- 5) mõistab füüsika rolli teiste loodusteaduste seas ning interdistsiplinaarsete uurimissuundade tähtsust teaduses ja tehnoloogias.

4.3.3. Kursuste õpitulemused ja õppesisu

I kursus „Füüsika meetod. Kinemaatika“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab loodusteadusliku meetodi olemust ja teab, et katsetulemusi üldistades jõutakse mudelini;
- 2) põhjendab mõtteseaduse vajalikkust üldaktseptitavate mõõtmistulemuste saamiseks;
- 3) mõistab mõõdetava suuruse ja mõõtmistulemuse suuruse väärtuse erinevust;
- 4) teab ja rakendab rahvusvahelise mõõtühikute süsteemi (SI) põhisuurusi ning nende mõõtühikuid;
- 5) teab, et korrektne mõõtetulemus sisaldab ka määramatust, ning kasutab mõõtmisega kaasnevat mõõtemääramatust hinnates standardhälvet;
- 6) teab, et keha liikumist iseloomustab kiirus, ning toob näiteid liikumise suhtelisuse kohta;
- 7) eristab skalaarseid ja vektoriaalseid füüsikalisi suurusi ning toob nende kohta näiteid;
- 8) selgitab füüsikaliste suuruste (kiirus, kiirendus, teepikkus ja nihe) tähendusi ning nende suuruste mõõtmise viise;
- 9) uurib ühtlast sirgjoonelist liikumist ja ühtlaselt muutuvat sirgjoonelist liikumist ning analüüsib saadud tulemusi;
- 10) analüüsib teepikkuse, kiiruse ja kiirenduse graafikuid;
- 11) uurib ringliikumist, mõõtes ja arvutades füüsikalisi suurusi: pöördenurk, periood, sagedus, nurkkiirus, joonkiirus ja kesktõmbekiirendus;
- 12) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:

$$v = \frac{\Delta x}{\Delta t}; s = x - x_0; a = \frac{v - v_0}{t}; x = x_0 + vt; s = v_0 t + \frac{at^2}{2}; s = \frac{v^2 v_0^2}{2a}; \omega = \frac{\varphi}{t}; v = \omega r;$$

$$\omega = \frac{2\pi}{T} = 2\pi f; a = \omega^2 r = \frac{v^2}{r}$$

Õppesisu

Teema: Füüsika. Teadusmeetod. Mõõtmine

Füüsika kui loodusteadus. Teadusmeetod (loodusteaduslik meetod). Mudelid ja nende piiratus. Füüsikalise mudeli loomine. Mudeli järelduste kontroll ning mudeli areng. Loodusseadused ja üldprintsiibid. Põhjuslikkus ja juhuslikkus füüsikas. Mõõtmine. Mõõtühikud. SI. Mõõtetulemus. Mõõtemääramatus ning selle hindamine. Mõõteseadus.

Teema: Kinemaatika, liikumise kirjeldamine. Vektorid.

Punktmass. Koordinaadid. Taustsüsteem, liikumise suhtelisus. Teepikkus ja nihe. Ühtlane sirgjooneline liikumine. Kiirus. Liikumisvõrrand. Ühtlaselt muutuv sirgjooneline liikumine. Kiirendus. Kiirenduse ühikud. Kiiruse ja läbitud teepikkuse sõltuvus ajast. Liikumisgraafikud. Vaba langemine. Kiiruse ja kõrguse sõltuvus ajast vabal langemisel. Heitkehade liikumine.

Teema: Ringliikumine.

Tiirlemine ja pöörlemine. Ühtlase ringjoonelise liikumise kirjeldamine. Pöördenurk. Nurga ühikud. Joonkiirus ja nurkkiirus. Periood ja sagedus. Kesktõmbekiirendus. Orbitaalliikumine.

Praktilised tööd:

- Juhusliku loomuga nähtuse (palli põrke, heitkeha liikumise, kaldpinnalt libisemise, kukkunud keha lõppkaugus mahakukkumise kohast, ühe klassi õpilaste pikkusete vms) uurimisel saadud mõõtmistulemuste analüüs. Statistiline mõõtemääramatus.
- Kiiruse ja kiirenduse mõõtmine.
- Langevate kehade liikumise uurimine.
- Kaldrennis veereva kuuli liikumise uurimine.
- Heitkeha liikumise uurimine. Maandumispaiga ennustamine.
- Ühtlaselt liikuva auto ratta pöörlemisageduse ja auto liikumiskiiruse seose uurimine. Teekonna läbimise aja ennustamine ja mõõtemääramatuste hindamine.
- Ringliikumisel vabastatud keha edasisse trajektoori uurimine. Saab siduda heitkeha liikumisega ja maandumiskoha ennustamisega (teemast Kinemaatika, liikumise kirjeldamine).
- Pöörlemisageduse määramine stroboskoopiliselt.

II kursus „Dünaamika“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kasutab jõudu kui vektorsuurust kehadevahelist vastastikmõju analüüsides, oskab graafiliselt ja analüütiliselt leida kehale mõjuvat resultantjõudu; 2) rakendab Newtoni seaduseid probleemülesandeid lahendades ja igapäevaelu situatsioone analüüsides;
- 3) analüüsib orbitaalliikumist, kasutades inertsit ja kesktõmbejõu mõistet;
- 4) rakendab impulsi jäävuse seadust probleemülesandeid lahendades ja igapäevaelu situatsioone analüüsides;
- 5) seostab reaktiivliikumist impulsi jäävuse seadusega; toob näiteid reaktiivliikumise kohta looduses ja rakenduste kohta tehnikas;
- 6) kasutab gravitatsiooniseadust ja raskusjõu, keha kaalu ja toereaktsiooni mõistet probleemülesandeid lahendades;
- 7) kavandab ja teeb katsed jääkuse ja hõõrdeteguri määramiseks ning analüüsib katsete tulemusi;
- 8) rakendab looduses ja tehnikas toimuvate nähtuste selgitamiseks mehaanilise energia jäävuse seadust ning mehaanilise töö, võimsuse ja kasuteguri mõistet;

- 9) uurib võnkumisi ja kasutab nende analüüsimiseks järgmisi füüsikalisi suurusi: hälve, amplituud, periood, sagedus ja faas;
- 10) uurib hälbe, kiiruse, kiirenduse, kineetilise ja potentsiaalse energia muutumist pendli võnkumisel nii graafiliselt kui ka analüütiliselt;
- 11) selgitab resonantsi nähtust ning toob näiteid selle esinemise kohta looduses ja tehnikas;
- 12) kasutab lainenähtuste selgitamisel füüsikalisi suurusi (lainepikkus, laine levimiskiirus, periood ja sagedus);
- 13) rakendab imitatsioone lainete peegeldumise, interferentsi ja difraktsiooni uurimiseks ning toob nende kohta näiteid loodusest ning tehnikast;
- 14) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:

$$F = G \frac{m_1 m_2}{r^2}; F = ma; P = m(g \pm a); F = \mu N; F = k\Delta l; E_k = \frac{mv^2}{2}; E_p = mgh;$$

$$E_{meh} = E_k + E_p; \Delta(m_1 \vec{v}_1 + m_2 \vec{v}_2) = 0; v = \frac{\lambda}{T} = \lambda f$$

Õppesisu

Teema: Vastastikmõju ja jõud

Vastastikmõjud ja jõud. Newtoni seadused. Inerts. Resultantjõud. Gravitatsiooniseadus. Orbitaalliikumine. Raskusjõud, keha kaal, toereaktsioon. Kaalutus. Hooke'i seadus. Jäikus. Hõõrdumine. Hõõrdetegur. Liugehõõre ja seisuhõõre.

Teema: Jäāvusseadused mehaanikas

Keha impulss. Impulsi jäävuse seadus. Reaktiivliikumine.

Mehaaniline töö ja energia. Kineetiline ja potentsiaalne energia. Mehaanilise energia jäävuse seadus. Mehaanilise energia muundumine teisteks energia liikideks.

Teema: Võnkumine ja lained

Võnkumine. Pendli võnkumise kirjeldamine. Periood ja sagedus. Matemaatiline pendel. Resonants. Mehaanilised lained. Piki- ja ristlained. Lainete kirjeldamine. Lainepikkus, sagedus, kiirus. Lainete omadused. Peegeldumine, murdumine, interferents, difraktsioon. Helilained. Müra.

Praktilised tööd:

- Tutvumine Newtoni seadustega.
- Jäikuse määramine.
- Hõõrdeteguri määramine.
- Hüppe dünaamika. Jõu (hüppel ja maandumisel) graafikud. Kiiruse ja kõrguse (kauguse) graafik.
- Pöördliikumise uurimine. Piruett – kuidas muutub pöörlemiskiirus, kui süsteemi inertsimoment muutub? Osaliselt veega täidetud plastämbri keerutamise minimaalsed nurk- ja joonkiirused, mille korral vesi ämbrist välja ei valgu. Kuivõrd pesumasina tsentrifuugi pöörete arvu vähendamine jätab pesu märjemaks (võib teha ka laboritsentrifuugiga, salatispinneriga vms)?
- Erineva raadiusega kurvide läbimine erinevatel kiirustel.
- Tutvumine reaktiivliikumise ja jäävusseadustega.
- Põrgete uurimine. Deformatsiooni ja jõu mõõtmine.
- Matemaatilise pendli ja vedrupendli võnkumise uurimine.
- Gravitatsioonivälja tugevuse g määramine pendliga.
- Helikiiruse määramine.

III kursus „Elektromagnetism“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) seostab laetud kehade vastastikmõju elektrostaatilise välja olemasoluga, võrdleb ainet ja välja, kasutab väljatugevuse mõistet elektrostaatilise välja kirjeldamiseks;
- 2) rakendab laengu jäävuse seadust, superpositsiooni printsiipi ja Coulomb'i seadust probleemülesandeid lahendades;
- 3) visualiseerib elektrivälja jõujoonte toel staatilisi elektrivälju ja määrab elektriväljas laenguga kehale mõjuva jõu suuna;
- 4) selgitab pinge mõistet ning rakendab pinge ja väljatugevuse seost probleemülesandeid lahendades;
- 5) kasutab magnetinduktsiooni mõistet magnetvälja kirjeldamiseks;
- 6) visualiseerib magnetvälja jõujoonte toel magnetvälja ja määrab magnetväljas liikuvale laengule mõjuva Lorentzi jõu suuna;
- 7) rakendab Ampere'i seadust probleemülesandeid lahendades;
- 8) seletab pööriselektrivälja tekkimist magnetvoo muutumisel, rakendades induktsiooni elektromotoorjõu mõistet;
- 9) selgitab elektri- ja magnetvälja energia salvestamise võimalusi;
- 10) selgitab elektromagnetlaine levimist kasutades elektrivälja ja magnetvälja mõistet;
- 11) oskab liigitada elektromagnetlaineid ja paigutada neid elektromagnetlainete skaalale;
- 12) kirjeldab joonisel või arvutiimitatsiooniga interferentsi- ja difraktsiooninähtusi optikas ning toob nende rakendamise näiteid;
- 13) seostab polariseeritud valguse omadusi rakendustega looduses ja tehnikas;
- 14) kavandab ja teeb katse läbipaistva aine murdumisnäitaja määramiseks, kirjeldab valgusespektri lahutamise võimalusi;
- 15) selgitab joonspektri tekkimist ja valguse dualismiprintsiipi ning toob näiteid spektraalanalüüsi rakendamise kohta;
- 16) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:

$$I = \frac{q}{t}; F = k \frac{q_1 q_2}{r^2}; F = K \frac{I_1 I_2}{d} = l; E = \frac{F}{q}; U = \frac{A}{q}; \varphi = \frac{E_p}{q}; E = \frac{U}{d};$$

$$F_L = qvB \sin \alpha; F = BIl \sin \alpha; \Phi = BS \cos \alpha; \varepsilon_i = \frac{\Delta \Phi}{\Delta t}; \frac{\sin \alpha}{\cos \gamma} = n; n = \frac{c}{v}; E = hf$$

Õppesisu

Teema: Väljad. Elektriväli.

Väljad. Punktlaeng. Väljatugevus. Elektrivälja pinge. Pinge ja väljatugevuse seos. Välja visualiseerimine. Väljade liitumine, superpositsiooni printsiip. Homogeenne elektriväli. Kondensaator. Elementaarlaeng. Laengu jäävuse seadus. Coulomb'i seadus.

Teema: Magnetväli.

Magnetinduktsioon. Lorentzi jõud. Ampere'i jõud. Elektriväli ja magnetväli, võrdlus ja seosed. Elektromagnetiline induktsioon. Pööriselektriväli. Induktsiooni elektromotoorjõud. Magnetvoog. Faraday induktsiooniseadus. Lenzi reegel. Elektri- ja magnetvälja energia.

Teema: Elektromagnetlained. Optika.

Valgus kui elektromagnetlaine. Elektromagnetlainete skaala. Valguse lainelised omadused. Difraktsioon. Interferents. Difraktsioonivõre. Polariseeritud valgus. Polarisaatorid. Murdumiseseadus. Murdumisnäitaja. Valguse dispersioon. Spektraalriistad ja spektraalanalüüs. Valguse dualism. Footoni energia. Valguse kiirgumine ja neeldumine. Kvantoptilised nähtused. Praktilised tööd:

- Elektrostaatika, katsed laetud kehadega.
- Elektroskoop, laengu ülekannet ja induksioon.
- Kondensaatori uurimine (valmistamine).
- Magnetvälja visualiseerimine.
- Ørsted'i katsega tutvumine.
- Elektromagnetilise induksiooni uurimine.
- Murdumisnäitaja määramine.
- Difraktsiooni uurimine.
- Valguse spektri uurimine (erinevad valgusallikad).

IV kursus „Energia“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab elektrivoolu tekkemehhanismi metallides, vedelikes ja gaasides mikrotasemel;
- 2) kavandab ja teeb katse vooluallika elektromotoorjõu ja sisetakistuse määramiseks ning analüüsib tulemusi;
- 3) analüüsib graafiliselt metallide eritakistuse sõltuvust temperatuurist;
- 4) uurib leedlambi takistuse sõltuvust rakendatavast pingest ja polaarsusest ning analüüsib katse tulemusi;
- 5) selgitab pooljuhtseadmete tööpõhimõtet ja rakendusi;
- 6) võrdleb vahelduv- ja alalisvoolu ning analüüsib vahelduvvoolu pinget ja voolutugevuse ajast sõltuvuse graafikuid;
- 7) selgitab trafõ ja generaatori toimimispõhimõtet ja rakendusi vahelduvvooluvõrgus ning elektrienergia ülekandes;
- 8) nimetab ideaalgaasi mudeli tunnuseid ning seostab mikro- ja makroparameetreid;
- 9) rakendab ideaalgaasi olekuvõrrandit probleemülesandeid lahendades;
- 10) kasutab isoprotsesside graafikuid termodünaamiliste protsesside analüüsimiseks;
- 11) võrdleb avatud süsteemi ja suletud süsteemi mõistet;
- 12) rakendab termodünaamika I ja II seadust probleemülesandeid lahendades ning seletab kvalitatiivselt entroopia mõistet;
- 13) seostab termodünaamika seadusi soojusmasinate tööpõhimõttega;
- 14) analüüsib taastuvenergiaallikate kasutuselevõttuga seotud probleeme;
- 15) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:

$$I = qnvS; R = \rho \frac{l}{S}; I = \frac{U}{R}; I = \frac{\varepsilon}{R + r}; A = IU\Delta t; N = IU = \frac{I_m U_m}{2} = \frac{I_m U_m}{\sqrt{2} \sqrt{2}}; E_k = \frac{3}{2} kT;$$

$$p = nkT; pV = \frac{m}{M} RT; Q = \Delta U + A; \eta = \frac{T_1 - T_2}{T_1}$$

Õppesisu

Teema: Elektrivool ja selle toimed. Vooluringid. Pooljuhid.

Elektrivoolu tekkemehhanism. Vedelike ja gaaside elektrijuhtivus. Ohmi seadus. Vooluallika elektromotoorjõud ja sisetakistus. Metallide eritakistuse sõltuvus temperatuurist. Pooljuhtide elektrijuhtivus; pn-siire. Valgusdiodid (LED, leed). Fotoelement. Valgusrakk, päikesepaneel.

Teema: Vahelduvvool.

Vahelduvvool. Vahelduvvoolu generaator. Elektrienergia ülekannet. Trafod. Vahelduvvooluvõrk. Elektrivoolu töö. Elektriseadmete võimused. Energeetika. Elektriohutused.

Teema: Molekulaarfüüsika.

Siseenergia. Ideaalgaasi mudel. Ideaalgaasi olekuvõrrand. Isoprotsessid. Ideaalse gaasi mikro- ja makroparameetrid, nendevahelised seosed. Molekulaarkineetilise teooria põhialused. Siseenergia muutmise viisid. Termodünaamiline protsess.

Teema: Termodünaamika seadused (printsübid). Soojusmasinad.

Termodünaamika I seadus, selle seostamine isoprotsessidega. Avatud ja suletud süsteemid. Adiabaatiline protsess. Soojusmasina tööpõhimõte, soojusmasina kasutegur. Termodünaamika II seadus. Pööratavad ja pöördumatud protsessid looduses. Entroopia. Eesti energiavajadus. Energeetikaprobleemid maailmas ja nende lahendamise võimalused.

Praktilised tööd:

- Voolutugevuse, pinge ja takistuse mõõtmine multimeetriga.
- Vooluallikate uurimine.
- Tutvumine pooljuhtelektroonikaga (diood, valgusdiod, fotorakk vm).
- Gaasi paisumise uurimine.
- Materjalide soojusjuhtivuse võrdlemine.
- Adiabaatilise protsessi uurimine.
- Mehaanilise töö ja soojushulga seoste uurimine.

V kursus „Mikro- ja megamaailma füüsika“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) võrdleb reaalgasid ja ideaalgasid mudeleid;
- 2) kasutab küllastunud auru, absoluutse niiskuse, suhtelise niiskuse ja kastepunkti mõistet ning seostab neid ilmastikunähtustega;
- 3) selgitab pindpinevust, märgamist ja kapillaarsust ning toob näiteid nende nähtuste esinemise kohta looduses ja tehnikas;
- 4) kirjeldab aine olekuid, kasutades faasi ja faasisiirde mõistet, ning analüüsib faasidiagrammi toel faasisiirdeid erinevatel rõhkudel ja temperatuuridel;
- 5) rakendab Einsteini võrrandit välisfotoefekti kohta ning võrdleb välis- ja sisefotoefekti;
- 6) selgitab elektronide difraktsiooni, kasutades leiulaine mõistet;
- 7) võrdleb aatomeid ja molekule nanoosakestega ning teab nanotehnoloogia rakendusi;
- 8) analüüsib eriseoseenergia ja massiarvu sõltuvuse graafikut ning selgitab tuumaenergia vabanemist tuumade lõhustumis- ja sünteesireaktsioonide käigus;
- 9) seletab radioaktiivse dateerimise meetodi olemust ning toob näiteid selle meetodi rakendamise kohta;
- 10) seletab tuumareaktorite üldist tööpõhimõtet ning analüüsib tuumaenergeetika eeliseid ja sellega seonduvaid ohte;
- 11) võrdleb ioniseeriva kiirguse liike, analüüsib ioniseeriva kiirguse mõju elusorganismidele ning võimalusi kiirguskaitseks;
- 12) võrdleb Päikesesüsteemi põhiliste koostisosade mõõtmeid ja liikumist;
- 13) selgitab tähtede evolutsiooni ja planeedisüsteemide tekkimist;
- 14) selgitab galaktikate ehitust ja evolutsiooni;
- 15) selgitab universumi tekkimist ja arengut Suure Paugu teooria põhjal;
- 16) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:

$$\varphi = \frac{a}{A_{t0}} 100\%; \quad \sigma = \frac{F_p}{l} = \frac{E_p}{S}; \quad hf = A + \frac{m_e v^2}{2}; \quad E_s = \Delta mc^2$$

Õppesisu

Teema: Aine omadused

Mikro-, makro- ja megamaailm. Nanoosakesed ja nanotehnoloogia. Molekulaarjõud ja reaalgas. Õhuniiskus. Küllastunud ja küllastumata aur. Absoluutne ja suhteline niiskus, kastepunkt. Ilmastikunähtused. Pindpinevus. Märgamine ja kapillaarsus, nende ilmumine looduses ja tehnikas. Faasisiirded ning siirdesoojused.

Teema: Aatomi- ja tuumafüüsika

Välis- ja sisefotoefekt. Fotoefekti rakendused teaduses ja tehnikas. Elektronide difraktsioon. Määramatusseos. Osakeste leiulained. Seoseenergia. Eriseoseenergia. Massidefekt. Massi ja energia samaväärsus. Tuumareaktsioonid. Tuumasüntees ja lagunemine. Tuumaenergeetika ja tuumarelv. Radioaktiivsus. Poolestusaeg. Radioisotoopide rakendused. Ioniseerivad kiirgused ja nende toimed. Kiirguskaitse.

Teema: Astronoomia ja kosmoloogia

Megamaailma uurimise vahendid ja meetodid. Päikesesüsteemi koostis, ehitus ning tekkimise hüpoteesid. Päike ja teised tähed. Tähtede evolutsioon. Mustad augud Eksoplaneedid. Galaktikad. Linnutee galaktika. Universumi struktuur. Universumi evolutsioon. Suure Paugu teooria.

Praktilised tööd:

- Sulamistemperatuuri määramine.
- Jahutussegude võrdlemine.
- Pindpinevuse uurimine.
- Erinevate vedelike pindpinevuse võrdlemine.
- Kapillaartõusu uurimine.
- Ilmavaatlus.
- Õhuniiskuse muutus ööpäeva jooksul.
- Pilvevaatlus.
- Udukambri valmistamine.
- Päikesekella uurimine.
- Taevavaatluse korraldamine, vaatlustingimuste ennustamine.
- Õppekäik observatooriumi.
- Sekstandi valmistamine ja taevakehade kõrguse määramine.
- Valgusreostuse hindamine.

4.4. Geograafia

4.4.1. Õppeaine kirjeldus

Geograafial on oluline panus õpilaste loodusteadusliku kirjaoskuse ning kõigi üldpädevuste arendamisse. Õppes tuginetakse põhikoolis omandatud teadmiste, oskuste ja hoiakutele. Geograafia loob head eeldused nii valdkonnaüleseks õppimiseks kui ka loodus- ja sotsiaalainete lõimimiseks, aidates õpilastel näha seoseid matemaatikas, füüsikas, bioloogias, keemias ning ajaloo ja ühiskonnaõpetuses õpitava vahel. Geograafiat õppides saavad õpilased süsteemse ülevaate looduses ja ühiskonnas toimuvatest nähtustest ning protsessidest, nende ruumilisest levikust ja vastastikustest seostest. Õpilastel kujuneb arusaam Maast kui tervikust ning keskkonna ja inimtegevuse vastastikustest seostest nii isiklikul, kohalikul kui ka globaalsel tasandil.

Maailma eri piirkondadega tutvumine võimaldab õpilastel mõista iga koha unikaalsust ja samas kohtade üleilmset seotust, mis tähendab, et ühed ja samad protsessid võivad eri kohtades toimida erinevalt, sõltudes koha looduslikest, majanduslikest või sotsiaalsetest oludest. Geograafiat õppides arenevad õpilaste ruumilise mõtlemise ja ruumianalüüsi oskused.

Geograafiatundides saavad õpilased arutleda aktuaalsetel ja olulistel ühiskondlikel teemadel, mis aitavad neil oma aineteadmisi mõtestada. See loob eeldused, et kujuneksid aktiivsed ja teadlikud ühiskonnaliikmed, kes märkavad igapäevaelu probleeme ning oskavad neile põhjendatud lahendusi pakkuda. Õpingute käigus areneb oskus hinnata oma otsustuste või tegevuse otseseid ja kaudseid tagajärgi. Infoühiskonnas on järjest tähtsamad infotehnoloogia kasutamise ja kriitilise mõtlemise oskused.

Geograafiatundides õpivad õpilased kasutama eri teabeallikaid, sh kaardirakendusi ja andmeportaale, ning kriitiliselt hindama teabe usaldusväärsust. Õppes lähtutakse uurimuslikust õppest, mille käigus arenevad õpilaste probleemilahendamise ja uurimisoskused. Õpitakse probleeme nägema, hüpoteese ja uurimisküsimusi sõnastama, uuringut plaanima ja tegema, samuti andmeid koguma vaatlusi, mõõdistamisi, küsitlusi või intervjuusid korraldades, ent ka teisestest allikatest, nagu kaartidelt ja satelliidifotodelt, andmeportaalidest jm. Andmeid töödeldes arenevad õpilaste analüüsimise ning üldistuste ja järelduste tegemise oskused ning uurimistulemusi tõlgendades, esitades ja esitledes kirjalik ning suuline väljendusoskus, sh korrektse loodusteadusteksti koostamine ja ainesõnavara kasutamine. Geograafiat õppides hakatakse mõistma geograafiateaduse olemust ning olulisust igapäevaelus ja ühiskonna arengus. Õpitakse nägema ruumilisi seoseid ning mõistma nüüdisaegsete tehnoloogiasuundade võimalusi nii loodust kui ka ühiskonnaprotsesse jälgides ja modelleerides ning tulevikustsenaariume luues.

Geograafia panustab õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemisesse. Maailma looduse, rahvastiku ja kultuurigeograafia seostatud käsitlemine on alus mõistvale ning sallivale suhtumisele teiste maade ja rahvaste kultuurisse ning traditsioonidesse. Eesti geograafia õppimine loob aluse kodumaa looduse, ajaloo ja kultuuripärandi väärtustamisele. Nii looduskui ka ühiskonnageograafiat õppides areneb õpilaste keskkonnateadlikkus, rõhutatakse elurikkuse, kultuurilise mitmekesisuse ja kestliku majanduse tähtsust ning väärtustatakse säästvat ja vastutustundlikku eluviisi.

Õpilaste sisemise õpimotivatsiooni kujunemiseks ja hoidmiseks esitatakse õppematerjal võimalikult probleemipõhiselt ning õpilase igapäevaelu ja kodukohaga seostatult. Geograafias

on tähtsal kohal välitööd, mis võimaldavad uurida kohalikke olusid ja probleeme ning kaasata õpilasi kogukonna projektidesse, kus õpitakse teoreetilisi teadmisi seostama praktiliste oskustega. Õppes lähtutakse õpilaste individuaalsetest iseärasustest ja võimete mitmekülgsest arendamisest. Kasutatakse mitmekesiseid õppemeetodeid: projektõpet, arutelusid, ajurünnakuid, rollimänge, õuesõpet, õppekäike, muuseumides käimist jne. Kõigis õppeetappides rakendatakse nüüdisaegseid meedia- ja infotehnoloogiavahendeid. Geograafiaharidus annab hea ettevalmistuse paljude elukutsete ja karjäärivõimaluste jaoks, kus on vaja teadmisi nii loodusest kui ka ühiskonnast, oskust ruumiandmeid analüüsida ning näha vastastikuseid seoseid nende ajalises muutumises.

4.4.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) tunneb huvi geograafia ning teiste loodus- ja sotsiaalteaduste vastu ning mõistab nende tähtsust igapäevaelus ja ühiskonna arengus;
- 2) rakendab loodusainetes omandatud teadmisi ja oskusi keskkonna objektide, nähtuste ja nendevaheliste põhjuse-tagajärje seoste selgitamiseks ning analüüsimiseks, kasutades loodusteadustele omast keelt ning loodusteaduslikke mudeleid;
- 3) märkab, sõnastab ja lahendab igapäevaelu probleeme, langetab põhjendatud otsuseid, kasutab loovat ja kriitilist mõtlemist;
- 4) sõnastab loodusteadustega seotud uurimisküsimusi, kavandab ja korraldab uuringut, järgides ohutusnõudeid, ning teeb tõenduspõhiseid järeldusi;
- 5) leiab geograafiainfo nii eesti- kui ka võõrkeelsetest allikatest ja hindab selle usaldusväärsust; kasutab õppimiseks ning koostööks meedia- ja tehnoloogiavahendeid;
- 6) mõistab teaduse olemust, olulisust ja piiranguid, loodusteaduste ja tehnoloogia seoseid ning riske;
- 7) väärtustab elurikkust ja kultuurilist mitmekesisust ning jätkusuutlikku arengut;
- 8) on omandanud ülevaate geograafiaga seotud elukutsetest ja karjäärivõimalustest ning on motiveeritud elukestvaks õppeks.

4.4.3. Kursuste õpitulemused ja õppesisu

I kursus „Rahvastik ja majandus“

Teema: Geograafia areng ja uurimismeetodid

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab üldjoontes geograafiateaduse arengut, seoseid teiste teadusharudega ning nüüdisaegseid uurimismeetodeid geograafias;
- 2) kavandab ja korraldab geograafiauuringuid, teeb vaatlusi ja mõõdistamisi ning korraldab küsitlusi andmete kogumiseks;
- 3) kasutab eesti- ja võõrkeelseid teabeallikaid, sh kohateabe teenuseid ja geoportaale, et leida infot, analüüsida seoseid ning teha üldistusi ja järeldusi;
- 4) koostab teabeallikatest leitud info põhjal ülevaate mõnest objektist, nähtusest või piirkonnast;
- 5) tõlgendab eri projektsioonide ja kujutusviisidega kaarte ning määrab kaardi põhjal koha ristkoordinaadid;
- 6) koostab kaardi või mõne muu ruumiinfot edastava mudeli.

Õppesisu

Geograafiateaduse areng ja peamised uurimisvaldkonnad. Nüüdisaegsed uurimismeetodid geograafias. Asukoha määramise meetodid ja nende rakendused. Andmebaasid, geoinfosüsteemid ja kohateabe analüüs.

Praktilised tööd:

- 1) Probleemülesannete lahendamine maa-ameti geoportaali ja teiste kaardirakenduste abil.
- 2) Ühe geograafia-alase uuringu läbiviimine ja vormistamine (sellel või järgnevatel kursustel).

Teema:Maailma rahvastik ja asustus

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab rahvastiku-uuringute olulisust, uurimistulemuste kasutamise võimalusi ühiskonnas ja piiranguid;
- 2) analüüsib andmeportaalide andmete põhjal rahvastikuprotsesse ning nende seost ühiskonna arenguga eri riikide näitel;
- 3) seostab riigi rahvastikusituatsiooni demograafilise ülemineku etapiga;
- 4) teab rahvusvaheliste rännete peamisi suundi ning analüüsib mõne piirkonna rännet, seostades selle tõmbe- ja tõuketeguritega ning tagajärgedega lähte- ja sihtriigile;
- 5) teab rahvastikupoliitika meetmeid ja nende mõju ühiskonnale;
- 6) analüüsib teabeallikate põhjal rahvastiku paiknemist ja tihedust maailmas, mõnes regioonis või riigis;
- 7) analüüsib linnastumise kulgu maailmas ja eri arengutasemega riikides ning kaasnevaid sotsiaal- ja keskkonnaprobleeme;
- 8) iseloomustab teabeallikate põhjal mõne linna sisestruktuuri.

Õppesisu

Maailma rahvaarv ja selle muutumine. Sündimust ja suremust mõjutavad tegurid. Demograafiline üleminek. Rahvastiku struktuur ja selle mõju riigi arengule. Rände põhjused ning liigitamine. Peamised rändevood maailmas. Rändega seotud probleemid. Rahvastikupoliitika. Rahvastiku paiknemine ja tihedus maailmas. Linnastumine arenenud ja arengumaades. Linnade sisestruktuur ning selle muutumine. Linnastumisega kaasnevad probleemid arenenud ja arengumaades. Linnakeskkond ning selle planeerimine.

Praktilised tööd:

- 1) Teabeallikate põhjal ühe valitud riigi demograafilisest situatsioonist ülevaate koostamine või riikide võrdlemine.
- 2) Teabeallikate põhjal rahvastiku paiknemiste analüüs mõnes regioonis või riigis.
- 3) Mõne riigi asustuse analüüs või mõne linna sisestruktuuri analüüs teabeallikate (nt Google kaardi) põhjal.

Teema: Ühiskonna areng ja muutused maailmamajanduses

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) seostab tehnoloogia, majanduse ja ühiskonna arengu ning ruumilise korralduse agraar-, industriaal- ja infoajastul;
- 2) võrdleb andmeportaalide näitajate põhjal riikide arengutaset ning arutleb näitajate piiratuse üle;
- 3) selgitab üleilmset tööjaotust ja väärtusahela etappide paigutust mõne tööstusharu näitel ning analüüsib sellega kaasnevaid probleeme;
- 4) arutleb rahvusvaheliste ettevõtete rolli üle maailmamajanduses ning toob näiteid nende mõju kohta eri arengutasemega riikidele;
- 5) analüüsib mõne riigi näitel üleilmastumise eri aspekte ning nende mõju eri eluvaldkondadele;

- 6) analüüsib transpordiliikide arengut ning nende mõju majandusele, ühiskonnale ja keskkonnale;
- 7) analüüsib teabeallikate põhjal mõne riigi transpordisüsteemi, selle seost teiste majandusharudega ja mõju keskkonnale;
- 8) analüüsib teabeallikate põhjal maailma ja mõne riigi turismimajandust, selle seoseid teiste majandusharudega ning mõju keskkonnale ja kultuuriruumile.

Õppesisu

Majanduse ja ühiskonna areng ning ruumiline korraldus agraar-, tööstus- ja infoühiskonnas. Infoühiskonna majanduse toimimine globaalse tööjaotuse tingimustes mõnede tööstusharude näidetel. Rahvusvahelised ettevõtted, nende roll maailmamajanduses. Üleilmastumine ehk globaliseerumine, selle eri aspektid ja mõju riikide majandusele. Turismimajanduse areng, selle seos teiste majandusharudega ning mõju keskkonnale ja kultuuriruumile. Transpordi areng, selle seos teiste majandusharudega ja mõju keskkonnale. Riikide arengutaseme mõõtmine ja nende liigitamine arengutaseme järgi.

Praktilised tööd:

- 1) Teabeallikate põhjal ühe valitud riigi transpordigeograafilise asendi või turismimajanduse analüüs.
- 2) Teabeallikate põhjal ühe valitud riigi arengutaseme analüüs või riikide võrdlus arengutaseme näitajate põhjal ja seostamine kestliku arengu eesmärkidega.

II kursus „Maa kui süsteem“

Teema: Litosfäär

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) on omandanud ettekujutuse geoloogide tööst ja mõistab geoloogiliste uuringute vajalikkust;
- 2) selgitab laamade liikumist ja kaasnevaid geoloogilisi protsesse;
- 3) seostab vulkaani kuju ja purske iseloomu magma omadustega;
- 4) selgitab maavärina tekke ja seismiliste lainete levikut, teab maavärina võimsuse määramist;
- 5) teab maavärinate ja vulkanismiga kaasnevaid nähtusi ning nende mõju keskkonnale ja inimtegevusele;
- 6) eristab kivimeid, selgitab nende tekke ning seostab kivimiringega;
- 7) selgitab kivimite murenemist eri tegurite mõjul erinevates keskkonnatingimustes, teab murenemise tähtsust looduses.

Õppesisu

Maa teke ja areng. Geoloogiline ajaarvamine. Maa siseehitus. Laamtektoonika, laamade liikumisega seotud protsessid. Vulkanism. Maavärinad. Kivimite liigitus tekke alusel ja kivimiringe. Kivimite murenemine ja selle tähtsus looduses.

Praktilised tööd:

- 1) Teabeallikate põhjal ülevaate koostamine mõnest seismiliselt aktiivsest piirkonnast.
- 2) Rühmatööna geokronoloogilise ajaskaala koostamine

Teema: Atmosfäär

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) iseloomustab ilmakaardi põhjal ilma, seostades ilmanäitajad rõhualade ja frontidega;
- 2) selgitab Maa kiirgusbilanssi ning seostab selle atmosfääri koostise ja ehitusega;
- 3) analüüsib teabeallikate põhjal mõne piirkonna kliimat ning seostab selle kliimat kujundavate tegurite mõjuga;
- 4) teab kliimamuutusi põhjustavaid tegureid;

5) arutleb kliimamuutuste võimalike tagajärgede ning kliimamuutustega kohanemise võimaluste üle.

Õppesisu

Atmosfääri tähtsus, koostis ja ehitus. Päikesekiirguse jaotumine Maal, kiirgusbilanss. Kasvuhooneefekt ja selle tähtsus. Kliimat kujundavad tegurid. Üldine õhuringlus. Temperatuuri ja sademete territoriaalsed erinevused. Õhumassid, tsüklonid ning antitsüklonid. Kliimamuutused, selle tagajärjed ning kliimamuutustega kohanemise võimalused.

Praktilised tööd:

- 1) Võrdleb ilmakaartide põhjal ilma maailma erinevates kohtades, seostades ilmanäitajad rõhualade ja frontidega.
- 2) Võrdleb kliimadiagrammide ja kliimakaartide põhjal maailma erinevate kohtade kliimat, seostades selle kliimat kujundavate tegurite ja kliimavöötmeaga.

Teema: Hüdrofäär

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) analüüsib veeringe lülisid maailma eri piirkondades, seostab neid kliimaga ja vee kasutamise võimalustega;
- 2) analüüsib teabeallikate põhjal vee omadusi maailmamere eri osades, seostab neid kliimaga ning teiste teguritega;
- 3) selgitab hoovuste ja loodete teket ning liikumise seaduspära;
- 4) analüüsib maailmameres toimunud muutusi, seostades neid kliimamuutuste ja inimtegevusega;
- 5) selgitab rannikuprotsesse ning analüüsib inimtegevuse mõju rannikule mõne piirkonna näitel;
- 6) selgitab liustike teket, jaotumist ja tähtsust;
- 7) selgitab põhjavee kasutamise kaasnavaid keskkonnaprobleeme eri piirkondade näidetel.

Õppesisu

Vee jaotumine Maal ja veeringe.

Maailmamere tähtsus ning roll kliima kujunemises.

Hoovused ja looded maailmameres.

Rannaprotsessid ning erinevate rannikute kujunemine.

Liustikud, nende teke, levik ja tähtsus.

Kliimamuutuste ja inimtegevuse mõju maailma veestikule.

Praktilised tööd:

- 1) Teabeallikate põhjal ülevaate koostamine mõnest rannikust.

Teema: Maa süsteemide vahelised seosed

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) analüüsib Maa sfäärade vahelisi seoseid;
- 2) toob näiteid sündmuste kohta Maa ajaloos ja nende mõju kohta Maa sfääridele.

Õppesisu:

Maa sfäärade vahelised seosed. Aine- ja energiaringed. Mullatekke tingimuste ja mullaprotsesside mõju mulla chitusele ning omadustele eri bioomide näidetel.

Praktilised tööd:

- 1) Mõistekaardi või põhjus-tagajärg seoseahela koostamine Maa sfäärade vaheliste seoste kohta mõnes bioomis või piirkonnas.
- 2) Mulla tekke skemaatiline kujutamine klassi ühistööna paberil või arvutis.

III kursus „Loodusvarade majandamine ja keskkonnaprobleemid“

Teema: Põllumajandus ja toidutootmine ning keskkonnaprobleemid

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) arutleb maailma toiduprobleemide ning nüüdisaegse põllumajanduse, sh tehnoloogia võimaluste üle nende lahendamisel;
- 2) selgitab põllumajanduse osa toidutootmisahelas, seost teiste majandusharude ja eluvaldkondadega;
- 3) seostab mullatekke tingimusi mulla koostise, ehituse ja omadustega ning toob näiteid mullatüüpide ja mullaprotsesside kohta eri bioomides;
- 4) arutleb muldade hävimise ja selle peatamise võimaluste üle;
- 5) iseloomustab eri tüüpi põllumajandusettevõtteid maailmas, seostab neid kohalike oludega ja analüüsib nende mõju keskkonnale;
- 6) analüüsib teabeallikate põhjal mõne riigi põllumajandust mõjutavaid tegureid, põllumajanduslikku tootmist ja selle mõju keskkonnale;
- 7) iseloomustab vesiviljelust ja selle mõju veekeskkonnale mõne piirkonna näitel.

Õppesisu

Kestlik areng. Jätksuutlik majandamine, selle olulisus. Loodusvarade jätkusuutlik kasutamine. Jätksuutlikku majandamist toetav tehnoloogiline areng. Lineaarne majandus ja ringmajandus. Maailma toiduprobleemid ja nende lahendamise võimalused. Põllumajanduse roll toidutootmisahelas ning seosed teiste majandusharudega. Põllumajandust mõjutavad looduslikud ja majanduslikud tegurid. Eri tüüpi põllumajandusettevõtted maailmas, nende seos kohalike oludega (loodusolud, majanduslik arengutase jms). Põllumajanduse mõju keskkonnale, sh veevarudele. Nüüdisaegne jätkusuutlik põllumajandus. Maailma kalandus ja vesiviljelus ning selle mõju veekeskkonnale.

Praktilised tööd:

1. Teabeallikate põhjal ülevaate koostamine ühe valitud riigi põllumajandusest või vesiviljelusest või mitme riigi võrdlev analüüs.
2. Põllumajandusmaastike analüüsimine kaardirakenduste sh satelliidifotode põhjal ning võimalike keskkonnamõtjude hindamine.

Teema: Metsamajandus ja -tööstus ning keskkonnaprobleemid

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab kestliku metsamajanduse olemust ja selle olulisust ning selgitab metsamajanduse ja -tööstusega seotud keskkonnaprobleeme;
- 2) teab metsavarude hindamise eri võimalusi;
- 3) teab metsatüüpe ja maailma metsarikkamaid piirkondi ning seostab neid metsa kasutamise võimalustega;
- 4) võrdleb teabeallikate põhjal metsamajandust ja -tööstust eri riikides;
- 5) arutleb ökosüsteemi teenuste üle metsa näitel ja selgitab puidu rolli süsinikuringes.

Õppesisu

Metsavarude hindamise võimalused. Eri tüüpi metsade levik, nende majandamine ja kaitse. Metsade hävimine ja selle põhjused. Erinevate loodus- ja majandusoludega riikide metsamajandus- ja metsatööstus. Metsamajanduse- ja -tööstusega seotud keskkonnaprobleemid. Metsa ökosüsteemi teenused, roll aineriingetes. Kestlik metsamajandus.

Praktilised tööd:

- 1) Teabeallikate põhjal ülevaate koostamine ühe valitud riigi metsamajandusest ja -tööstusest või riikide metsamajanduse võrdlus.
- 2) Metsamaastike analüüsimine kaardirakenduste sh satelliidifotode põhjal ning võimalike metsamajanduslike keskkonnamõtjude hindamine.

Teema: Energiamajandus ja keskkonnaprobleemid

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) arutleb maailma energiamajanduse muutuste üle ning seostab energiamajanduse arengu kliimapoliitikaga;
- 2) iseloomustab teabeallikate põhjal energiaallikate paiknemist maailmas ja seostab neid kasutamise võimalustega;
- 3) analüüsib teabeallikate põhjal riikide energiamajandust ning sellega seotud majandus-, sotsiaal- ja keskkonnaprobleeme;
- 4) arutleb energiamajanduse jätkusuutlikkuse teemadel.

Õppesisu

Maailma energiaprobleemid. Muutused energiamajanduses seoses kliimapoliitikaga, energiamajanduse jätkusuutlikkus. Uued tehnoloogiad energiamajanduses. Energiaressursside paiknemine maailmas ja eri riikide kasutusvõimalused. Energiamajandusega kaasnevad majandus-, sotsiaal- ja keskkonnaprobleemid eri riikides.

Praktilised tööd:

- 1) Teabeallikate põhjal ülevaate koostamine mõne riigi või piirkonna energiamajandusest või riikide energiamajanduse võrdlus.

4.5. Keemia

4.5.1. Õppeaine kirjeldus

Keemial on oluline roll õpilaste loodusteadusliku maailmapildi kujunemises. Gümnaasiumi keemiaõpe tugineb põhikoolis omandatud teadmiste, oskuste ja hoiakutele ning seostub gümnaasiumi füüsikas, bioloogias, matemaatikas jt õppeainetes õpitavaga, toetades samaaegu teiste õppeainete õpet. Keemiat õppides areneb õpilastel loodusteaduslik pädevus ning omandatakse positiivne hoiak keemia ja teiste loodusteaduste suhtes ning mõistetakse loodusteaduste tähtsust inimühiskonna majanduse, tehnoloogia ja kultuuri arengus. Õpilastel kujuneb vastutustundlik suhtumine elukeskkonnasse ning õpitakse väärtustama tervislikku ja kestlikku eluviisi.

Keemias ning teistes loodusainetes omandatud teadmised, oskused ja hoiakud on aluseks sisemiselt motiveeritud elukestvale õppimisele. Õpilastel kujuneb gümnaasiumitasemele vastav loodusteaduslik pädevus ning terviklik loodusteaduslik maailmapilt. Nad õpivad tundma aine ehituse põhialuseid ning keemiliste protsesside peamisi seaduspärasusi. Õpilastel kujuneb ülevaade anorgaanilistest ja orgaanilistest ainetest, nende peamistest omadustest ja ainetevahelistest seostest, keemia tulevikusuundumustest ning keemiaga seotud elukutsetest, mis toetab õpilasi edasises karjäärivalikus. Probleemülesannete lahendamine aitab õpilastel mõista ainete koostise ja ehituse mõju ainete omadustele ning selle kaudu ainete rakendamise võimalustele.

Keemiaõpingutes on olulisel kohal uurimisülesanded, mille lahendamiseks kujunevad õpilastel probleemide esitamise, hüpoteeside sõnastamise ja katsete või vaatluste plaanimise ning nende tegemise, mõõtevahendite kasutamise, tulemuste analüüsimise ja tõlgendamise oskused. Keemia arvutusülesandeid lahendades pööratakse tähelepanu eelkõige käsitletavate probleemide sisulisele mõistmisele, tulemuste analüüsile ning järelduste tegemisele. Tähtsal kohal on teabeallikate kasutamise ja neis leiduva teabe analüüsimise ning kriitilise hindamise oskuse kujundamine, samuti uurimistulemuste suuline ja kirjalik esitamine.

Kõigis õppeetappides rakendatakse tehnoloogilisi vahendeid ja IKT võimalusi. Keemiat õppides pööratakse tähelepanu seostele teiste loodusteadustega ning keskendutakse looduses (sh inimeses endas) toimuvatele protsessidele ning inimese suhetele ümbritsevate loodus- ja tehismaterjalidega. Õpitakse omandatud teadmisi ja oskusi rakendama igapäevaelu probleeme lahendades, kompetentseid ja eetilisi otsuseid langetades ning oma tegevuse võimalikke tagajärgi hinnates. Probleemipõhine, õpilaskeskne ja igapäevaeluga seostatud käsitlus ning õpilaste individuaalsete iseärasuste arvestamine toetavad õpilaste sisemise õpimotivatsiooni kujunemist ja püsimist ning võimete mitmekülgset arengut. Selleks kasutatakse erinevaid aktiivõppevorme: probleem- ja uurimuslikku õpet, projektõpet, arutelu, ajurünnakuid, õppekäike jms. Aktiivõppe põhimõtteid järgiv õpe toetab õpilaste kõrgemate mõtlemistasandite arengut.

Gümnaasiumi keemiaõpe süvendab põhikoolis omandatud teadmisi, oskusi ja vilumusi. Võrreldes põhikooliga käsitletakse keemilisi objekte ja nähtusi sügavamalt, täpsemalt ning süsteemsemalt, pöörates suuremat tähelepanu seoste loomisele eri nähtuste ja seaduspärasuste vahel. Õppes lisandub induktiivsele käsitlusele deduktiivne käsitlus. Õpitakse tegema järeldusi õpitu põhjal, seostama erinevaid nähtusi, eristama olulist ebaolulisest ja rakendama õpitud seaduspärasusi uudsetes olukordades. Keemiat nagu teisi loodusteadusi õppides on tähtis

õpilase isiksuse kujunemine: iseseisvuse, mõtlemisvõime ja koostööoskuse areng ning vastutustunde ja tööharjumuste kujunemine.

4.5.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Keemia õpetamisega gümnaasiumis taotletakse, et lisaks valdkonnapädevuses kirjeldatud eesmärkidele õpilane:

- 1) tunneb huvi keemia vastu, mõistab keemia tähtsust ühiskonna arengus, tänapäeva tehnoloogias ja igapäevaelus;
- 2) kasutab keemiainfo leidmiseks keemiliste elementide perioodilisustabelit, lahustuvustabelit, metallide pingerida ja teisi teabeallikaid, analüüsib saadud teavet ning hindab seda kriitiliselt;
- 3) on omandanud süsteemse ülevaate keemia põhimõistetest ja keemiliste protsesside seaduspärasustest, kasutab korrektselt keemiasõnavara looduses toimuva selgitamiseks;
- 4) rakendab omandatud katsetamisoskusi ainete omaduste ja looduse seaduspärasuste tundmaõppimiseks, kasutab säästlikult ja ohutult aineid nii keemialaboris kui ka igapäevaelus;
- 5) sooritab keemiasisuga arvutusi, hindab arvutustulemuste vastavust reaalsusele;
- 6) kasutab keemias omandatud teadmisi ja oskusi karjääri plaanides.

4.5.3. Kursuste õpitulemused ja õppesisu

I kursus „Keemia alused“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) on omandanud ettekujutuse keemia ajaloolisest arengust;
- 2) eristab kvalitatiivset ja kvantitatiivset analüüsi ning füüsikalisi ja keemilisi uurimismeetodeid;
- 3) kirjeldab elektronide paiknemist A-rühmade elementide aatomi välises elektronkihis (üksikud elektronid, elektronipaarid);
- 4) põhjendab A-rühmade elementide metallilisuse ja mittemetallilisuse muutumist perioodilisustabelis seoses aatomi ehituse muutumisega;
- 5) määrab A-rühmade elementide maksimaalseid ja minimaalseid oksüdatsiooniastmeid ning koostab elementide tüüpühendite valemeid;
- 6) selgitab tüüpiliste näidete varal kovalentse, ioonilise, metallilise ja vesiniksideme olemust, hindab kovalentse sideme polaarsust;
- 7) seostab ainete füüsikalisi omadusi keemiliste sidemete ja molekulide vastastiktoime mõjuga;
- 8) mõistab, et keemilise reaktsiooni kulgemiseks on tarvis aktiivset pörget, seostab aktiveerimisenergiat keemilise reaktsiooni kiirusega;
- 9) uurib keemiliste reaktsioonide soojusefekte ning selgitab neid, lähtudes keemiliste sidemete tekkimisel ja lagunemisel esinevatest energiamuutustest;
- 10) uurib keemilise reaktsiooni kiirust mõjutavate tegurite toimet ning põhjendab nende mõju, selgitab keemiliste protsesside kiiruse muutmist argielus;
- 11) mõistab, et pöörduvate reaktsioonide puhul tekib vastassuunas kulgevate protsesside vahel tasakaal, uurib keemilise tasakaalu asendi nihutamise võimalusi ning toob sellekohaseid näiteid argielust ja tehnoloogiast;
- 12) kirjeldab lahuste teket ioonilise ja kovalentse sidemega ainetest, eristab tugevaid ja nõrku elektrolüüte ning mitteelektrolüüte, uurib ja võrdleb nende lahuste omadusi;
- 13) selgitab happe ja aluse mõistet protolüütilise teoora põhjal;
- 14) arvutab aine molaarset kontsentratsiooni lahuses;

15) uurib ioonidevahelisi reaktsioone lahustes, koostab nende reaktsioonide võrrandeid molekulaarsel ja ioonsel kujul.

Õppesisu

Teema: Keemia kui teadus ja selle areng

Keemia kui teaduse kujunemine. Füüsikalised ja keemilised uurimismeetodid keemias. Keemiaga seotud karjäärivalikud.

Teema: Aine ehitus

Tänapäevane ettekujutus aatomi ehitusest. Informatsioon perioodilisustabelis ja selle tõlgendamine. Keemilise sideme liigid. Vesinikside. Molekulidevahelised jõud. Ainete füüsikaliste omaduste sõltuvus aine ehitusest.

Teema: Keemiliste reaktsioonide seaduspärasused

Keemilise reaktsiooni aktiveerimisenergia, aktiivsed põrked. Ekso- ja endotermilised reaktsioonid. Keemilise reaktsiooni kiirus, seda mõjutavad tegurid. Keemiline tasakaal ja selle nihkumine.

Praktilised tööd:

- keemilise reaktsiooni kiirust mõjutavate tegurite toime uurimine;
- keemilise reaktsiooni soojusefekti uurimine;
- keemilise tasakaalu nihkumise uurimine.

Teema: Lahustumisprotsess ja keemilised reaktsioonid lahustes

Ainete lahustumisprotsess. Elektrolüüdid ja mitteelektrolüüdid; tugevad ja nõrgad elektrolüüdid. Hapete ja aluste protolüütiline teooria. Molaarne kontsentratsioon. Ioonidevahelised reaktsioonid lahustes, nende kulgemise tingimused.

Praktilised tööd:

- lahustumise soojusefektide uurimine;
- mitteelektrolüütide, nõrkade ja tugevate elektrolüütide lahuste omaduste uurimine;
- ioonidevaheliste reaktsioonide toimumise uurimine;
- kindla molaarse kontsentratsiooniga lahuse valmistamine, lahuse molaarse kontsentratsiooni määramine.

II kursus „Anorgaanilised ained“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) hindab metallide keemilist aktiivsust ja prognoosib keemilisi omadusi, lähtudes vastava elemendi asukohast perioodilisustabelis ja pingereas, koostab selle põhjal reaktsioonivõrrandeid vastava metalli reageerimisest mittemetalliga, veega, lahjendatud hapete ja soolade lahustega;
- 2) uurib ja võrdleb praktiliselt metallide keemilist aktiivsust, kasutades selleks metallide reageerimist veega ning hapete ja soolade lahustega;
- 3) kirjeldab õpitud metallide ja nende sulamite rakendamise võimalusi praktikas, seostades neid materjalide omadustega;
- 4) teab levinumaid metallide looduslikke ühendeid ja nende rakendusi;
- 5) selgitab metallide saamise põhimõtet metalliühendite redutseerimisel ning korrosiooni metallide oksüdeerumisel;
- 6) selgitab korrosiooni ja metallide tootmisreaktsioonide energeetilist efekti, põhjendab nende vastassuunalisust;
- 7) uurib korrosiooni, valib ja põhjendab esemete korrosioonikaitseks sobivaid võimalusi;

- 8) analüüsib metallidega seotud redoksprotsesside toimumise üldisi põhimõtteid elektrolüüsi, korrosiooni ja keemilise vooluallika korral;
- 9) lahendab arvutusülesandeid reaktsioonivõrrandite järgi, arvestades saagise- ja kaoprotsenti ning lisandeid;
- 10) seostab tuntumate mittemetallide ning nende tüüpühendite keemilisi omadusi vastava elemendi asukohaga perioodilisustabelis;
- 11) uurib õpitud mittemetallide ja nende ühendite iseloomulikke omadusi ning koostab vastavate keemiliste reaktsioonide võrrandeid;
- 12) kirjeldab õpitud mittemetallide ja nende ühendite tähtsust looduses ja/või rakendamise võimalusi praktikas, seostades seda vastava keemilise elemendi ja ainete omadustega.

Õppesisu

Teema: Metallid

Ülevaade metallide iseloomulikest füüsikalistest ja keemilistest omadustest. Metallide keemilise aktiivsuse võrdlus; metallide pingerida. Metallid ja nende ühendid igapäevaelus ning looduses. Metallidega seotud redoksprotsessid: metallide saamine maagist, elektrolüüs, korrosioon, keemilised vooluallikad. Saagise- ja kaoprotsendi ja lisandite arvestamine moolarvutustes reaktsioonivõrrandi järgi.

Praktilised tööd:

- metallide füüsikaliste omaduste ja keemilise aktiivsuse võrdlemine;
- metallide korrosiooni mõjutavate tegurite ning korrosioonitõrje võimaluste uurimine ja võrdlemine;
- metallide tootmise, elektrolüüsi ja keemilise vooluallika uurimine.

Teema: Mittemetallid

Ülevaade mittemetallide füüsikalistest ja keemilistest omadustest olenevalt elemendi asukohast perioodilisustabelis. Mittemetallide keemilise aktiivsuse võrdlus. Mõne mittemetalli ja tema ühendite käsitlus (vabal valikul, looduses ja/või tööstuses kulgevate protsesside näitel).

Praktilised tööd:

- mittemetallide ja/või nende iseloomulike ühendite saamine, omaduste uurimine ning võrdlemine.

III kursus „Orgaanilised ained“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kasutab erinevaid molekuli koostise ja ehituse kujutamise viise: lihtsustatud struktuurivalem, tasapinnaline ehk klassikaline struktuurivalem, molekuli graafiline kujutis; analüüsib ühendi struktuurivalemis sisalduvat teavet;
- 2) rakendab süstemaatilise nomenklatuuri põhimõtteid alkaanide näitel;
- 3) seostab alkoholide, halogeeniühendite ja primaarsete amiinide süstemaatiliste nimetuste eesvõi lõppliiteid vastavate aineklassidega, määrab molekuli struktuuri või nimetuse põhjal ühendi aineklassi;
- 4) hindab aine struktuuri põhjal aine lahustuvust eri lahustites ja keemistemperatuuri;
- 5) võrdleb küllastunud, küllastumata ja aromaatsete süsivesinike keemilisi omadusi, koostab lihtsamaid reaktsioonivõrrandeid alkaanide, alkeenide ja areenide halogeenimise ning alkeenide hüdrogeenimise ja katalüütilise hüdraatimise reaktsioonide kohta;
- 6) kirjeldab tähtsamate süsivesinike ja nende derivaatide rakendusi argielus ning kasutamiseiga kaasnevaid ohtusid, seostab neid ainete omadustega;
- 7) kujutab alkeenist tekkivat polümeeri lõiku;

- 8) määrab aine struktuuri põhjal aldehüüdi, karboksüülhappe, karboksüülhappe soola, asendatud karboksüülhappe, estri ja amiidi kuuluvuse vastavasse aineklassi;
- 9) kirjeldab olulisemate karboksüülhapete omadusi ja tähtsust argielus ning looduses;
- 10) uurib ja selgitab seost alkoholide, aldehüüdide ja karboksüülhapete vahel;
- 11) uurib karboksüülhapete keemilisi omadusi, võrdleb karboksüülhapete ja anorgaaniliste hapete keemilisi omadusi ning koostab vastavate keemiliste reaktsioonide võrrandeid;
- 12) selgitab alkoholijooobega seotud keemilisi protsesse organismis, analüüsib alkoholi liigtarbimisest põhjustatud sotsiaalseid probleeme;
- 13) võrdleb estrite tekke- ja hüdrolyüsireaktsioone ning koostab vastavate keemiliste reaktsioonide võrrandeid, valmistab lihtsama estri;
- 14) kujutab lähteühendite struktuurivalemite põhjal tekkiva kondensatsioonipolümeeri lõiku;
- 15) selgitab rasvhapete, rasvade, sahhariidide, aminohapete ja valkude ehitust ning uurib nende omadusi.

Õppesisu

Teema: Orgaaniliste ühendite struktuuri kujutamine; alkaanid

Süsinikuühendite struktuur ja selle kujutamise viisid. Alkaanid, nomenklatuuri põhimõtted, isomeeria.

Praktilised tööd:

- süsivesinike ja nende derivaatide molekulimudelite ja struktuurivalemite koostamine ja uurimine, sh digitaalses keskkonnas.

Teema: Asendatud alkaanid, nende füüsikalised omadused

Asendatud alkaanide (halogeeniühendite, alkoholide, primaarsete amiinide) füüsikaliste omaduste sõltuvus struktuurist.

Praktilised tööd:

- molekulidevaheliste jõudude tugevuse uurimine aurustumissoojuse võrdlemise teel;
- hüdrofiilsete ja hüdrofoobsete ainete vastastiktoime veega uurimine.

Teema: Küllastumata ja aromaatsed süsivesinikud, nende keemilised omadused

Küllastumata ja aromaatsete süsivesinike ning alkaanide keemiliste omaduste võrdlus. Liitumispolümerisatsioon. Süsivesinikud ja nende derivaadid looduses ning tööstuses.

Teema: Aldehüüdid, karboksüülhapped ning karboksüülhapete funktsionaalderivaadid

Aldehüüdid kui alkoholide oksüdeerumissaadused. Asendatud karboksüülhapped (aminohapped, hüdroksühapped) ja karboksüülhapete funktsionaalderivaadid (estrid, amiidid).

Praktilised tööd:

- alkoholi ja aldehüüdi oksüdeeruvuse uurimine ning võrdlemine;
- karboksüülhapete omaduste uurimine ja võrdlemine teiste hapetega;
- estri süntees.

Teema: Polükondensatsioon ja orgaanilised ained organismides

Polükondensatsioon. Orgaanilised ühendid organismides: rasvad, sahhariidid, valgud.

Praktilised tööd:

- kondensatsioonipolümeeri süntees ja omaduste uurimine;
- sahhariidide hüdrolyüsi uurimine;
- valkude omaduste uurimine.

4.6. Valikkursus “Elu keemia”

4.6.1. Valikkursuse kirjeldus

Keemia valikkursus „Elu keemia“ tugineb gümnaasiumi kohustuslikes keemiakursustes omandatud teadmiste, oskuste ja hoiakutele ning lõimub tihedalt gümnaasiumi bioloogias õpitavaga, käsitledes eluslooduses toimuvate bioloogiliste protsesside keemilisi aluseid ning võimaldades bioloogias õpitut sügavamalt mõista.

Valikkursus võimaldab õpilastel eluslooduses kulgevate keemiliste protsesside seaduspärasusi sügavamalt mõista, selgitada ja prognoosida. Taotletakse õpilaste keemiaalase ja üldise loodusteadusliku maailmapildi avardamist ning luuakse tugev alus edasiseks haridustee jätkamiseks loodusteadustega seotud erialadel. Seejuures omandatakse igapäevaelu probleemide lahendamise ning kompetentsete ja eetiliste otsuste tegemise oskused, mis suurendavad õpilaste toimetulekut loodus- ja sotsiaalkeskkonnas ning aitavad neil ka elukutset valida. Selle kaudu kujunevad õpilastel olulised pädevused, omandatakse positiivne hoiak keemia ja teiste loodusteaduste suhtes ning mõistetakse loodusteaduste tähtsust inimühiskonna majanduse, tehnoloogia ja kultuuri arengus. Õpilastel kujuneb vastutustundlik suhtumine elukeskkonnanne, õpitakse väärtustama tervislikku ja säästvat eluviisi. Omandatud teadmised, oskused ning hoiakud on aluseks sisemiselt motiveeritud elukestvate õppimisele.

Õpitav materjal esitatakse võimalikult probleemipõhiselt, õpilaskeskselt ja igapäevaeluga seostatult. Õppes lähtutakse õpilaste individuaalsetest iseärasustest ja võimete mitmekülgsest arendamisest, suurt tähelepanu pööratakse õpilaste sisemise õpimotivatsiooni kujundamisele. Selle saavutamiseks kasutatakse erinevaid aktiivõppevorme: probleem- ja uurimuslikku õpet, projektõpet, arutelu jne. Aktiivõppe põhimõtteid järgiva õppega kaasneb õpilaste kõrgemate mõtlemistasandite areng. Suurt tähelepanu pööratakse õpilaste iseseisva töö oskuste arendamisele, oskusele kasutada erinevaid teabeallikaid, eristada olulist ebaolulisest ning rakendada oma teadmisi probleemide lahendamises.

4.6.2. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Valikkursusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi keemia ja teiste loodusteaduste vastu, mõistab keemia tähtsust ühiskonna arengus, tänapäeva tehnoloogias ja igapäevaelus ning on motiveeritud elukestvaks õppeks;
- 2) lahendab keemiaprobleeme teaduslike meetoditega, rakendades süsteemset loogilist mõtlemist, analüüsi- ja järelduste tegemise oskust ning loovust;
- 3) on omandanud süsteemse ülevaate elusloodusega seotud keemia põhimõistetest ja keemiliste protsesside seaduspärasustest;
- 4) mõistab looduse, tehnoloogia ja ühiskonna vastastikuseid seoseid ning saab aru nende mõjust elukeskkonnale ja ühiskonna jätkusuutlikule arengule;
- 5) suhtub vastutustundlikult elukeskkonnanne ning väärtustab tervislikku ja säästvat eluviisi;
- 6) langetab kompetentseid otsuseid, tuginedes teaduslikele, majanduslikele, eetilismoraalsetele seisukohtadele ja õigusaktidele, ning hindab oma tegevuse võimalikke tagajärgi;
- 7) on omandanud ülevaate keemiaga seotud elukutsetest ning rakendab keemias omandatud teadmisi ja oskusi karjääri plaanides.

4.6.3. Õpitulemused

Valikkursuse lõpus õpilane:

- 1) tunneb struktuurivalemite põhjal ära tähtsamad õpitud biomolekulid ja vastupidi ning esitab nende biomolekulide keemilise ehituse lihtsustatud skeemide kujul;
- 2) selgitab õpitud biomolekulide (sh vitamiinide jms ainete) rolli organismide ehituses ja talitluses, samuti inimese toitumises;
- 3) avaldab teaduslikult põhjendatud seisukohti levinud müütide ja väärarusaamade kohta toitumise valdkonnas;
- 4) selgitab ensüümatalüüsi iseärasusi võrreldes tavaliste katalüütiliste reaktsioonidega;
- 5) selgitab rakus toimuvaid metabolismiprotsesse üldistatult, sidudes neid ainevahetuse energeetikaga;
- 6) selgitab statsionaarse tasakaalu eripära võrreldes termodünaamilise tasakaaluga ning näitab selle põhimõttelist osa elu eksisteerimises;
- 7) lõimib oma teadmiste tasandil füüsika-, keemia- ja bioloogiakursuses õpitut elusorganismide ehituse ning talitluse kohta;
- 8) selgitab keemiliste infokanalite alusel organismide talitlusi ja ökoloogilisi nähtusi.

4.6.4. Õppesisu

Teema: Isomeeria. Biomolekulid

Geomeetriline isomeeria: cis-transisomeeria, kiraalsus. Biomolekulid. Sahhariidid; monosahhariidid, disahhariidid, struktuursed ja varupolüsahhariidid. Lipiidid: rasvad, fosfolipiidid; rakumembraanid, lipiididega seotud toitumisprobleemid. Valgud: kodeeritavad aminohapped, lihtvalgud, liitvalgud, valkudega seotud toitumisprobleemid. Nukleiinhapped: nukleosiidid, nukleotiidid, nukleiinhapped. Põhimõisted: biomolekul, kiraalsus.

Teema: Metabolismi skeemid. Ensüümatalüüs

Metabolismi skeemid (lihtsustatud skeemidena): glükolüüs, tsitraaditsükkel, hingamisahel, ettekujutus biosünteesist. Ensüümatalüüs: ensüümid, koensüümid, vitamiinid, ensüümatalüüsi erijooned. Põhimõisted: metabolism, ensüüm, koensüüm, ensüümatalüüs.

Teema: Ainevahetuse energeetika. Elu füüsikaline keemia

Ainevahetuse energeetika, fotosüntees, biosfääri energeetiline skeem. Elu füüsikaline keemia: keemiline tasakaal ja statsionaarne tasakaal, entroopia, elu füüsikaline olemus, elu tekke probleemidest. Põhimõisted: statsionaarne tasakaal, entroopia.

Teema: Keemiline info looduses

Keemiline info looduses raku tasandil (ATP/AMP näitel, virgatsained jne), organismi tasandil (hormoonid, virgatsained), liigisiselt (feromoonid) ja liikide vahel (allelomoonid). Põhimõisted: keemiline info, virgatsained.

4.7. Valikkursus “Elementide keemia”

4.7.1. Valikkursuse kirjeldus

Keemia valikkursus tugineb gümnaasiumi kohustuslikes keemiakursustes omandatud teadmiste, oskuste ja hoiakutele ning lõimub teistes loodusainetes õpitavaga, toetades teiste õppeainete õpet. Valikkursus süvendab gümnaasiumi kohustuslikes keemiakursustes omandatud teadmisi, oskusi ja vilumusi, võimaldab sügavamalt mõista keemiliste protsesside üldisi seaduspärasusi, avardada silmaringi meie ümber ja meis endis esinevate ainete ning nendega toimuvate keemiliste protsesside kohta. Õpilased saavad süsteemse ülevaate tähtsamate keemiliste elementide ja nende ühendite omadustest, keemia tulevikusuundumustest ning keemiaga seotud elukutsetest, mis aitab neil valida ka elukutset.

Valikkursusega taotletakse õpilaste keemiaalase ja üldise loodusteadusliku maailmapildi avardamist ning luuakse tugev alus edasiseks haridustee jätkamiseks loodusteaduste erialadel. Seejuures omandatakse igapäevaelu probleemide lahendamise ning kompetentsete ja eetiliste otsuste tegemise oskused, mis suurendavad õpilaste toimetulekut loodus- ja sotsiaalkeskkonnas. Selle kaudu kujunevad õpilastel olulised pädevused ning omandatakse positiivne hoiak keemia ja teiste loodusteaduste suhtes ning mõistetakse loodusteaduste tähtsust inimühiskonna majanduse, tehnoloogia ja kultuuri arengus. Õpilastel kujuneb vastutustundlik suhtumine elukeskkonnasse ning õpitakse hindama oma tegevuse võimalikke tagajärgi. Omandatud teadmised, oskused ja hoiakud on aluseks sisemiselt motiveeritud elukestvatele õppimisele.

Õpitav materjal esitatakse võimalikult probleemipõhiselt, õpilaskeskselt ja igapäevaeluga seostatult. Õppes lähtutakse õpilaste individuaalsetest iseärasustest ning võimete mitmekülgsest arendamisest, suurt tähelepanu pööratakse õpilaste sisemise õpimotivatsiooni kujundamisele. Selle saavutamiseks kasutatakse erinevaid aktiivõppevorme: probleem- ja uurimuslikku õpet, projektõpet, arutelu jne. Aktiivõppe põhimõtteid järgiva õppega kaasneb õpilaste kõrgemate mõtlemistasandite areng. Suurt tähelepanu pööratakse õpilaste iseseisva töö oskuste arendamisele, oskusele kasutada erinevaid teabeallikaid, eristada olulist ebaolulisest ning rakendada oma teadmisi probleemide lahendamises.

4.7.2. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Valikkursusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi keemia ja teiste loodusteaduste vastu, mõistab keemia tähtsust ühiskonna arengus, tänapäeva tehnoloogias ja igapäevaelus ning on motiveeritud elukestvaks õppeks;
- 2) lahendab keemiaprobleeme teaduslike meetoditega, rakendades süsteemset loogilist mõtlemist, analüüsi- ja järelduste tegemise oskust ning loovust;
- 3) on omandanud sügavama arusaama keemia põhimõistetest ja keemiliste protsesside üldistest seaduspärasustest;
- 4) mõistab looduse, tehnoloogia ja ühiskonna vastastikuseid seoseid ning saab aru nende mõjust elukeskkonnale ja ühiskonna jätkusuutlikule arengule;
- 5) suhtub vastutustundlikult elukeskkonnasse ning väärtustab tervislikku ja säästvat eluviisi;
- 6) langetab kompetentseid otsuseid, tuginedes teaduslikele, majanduslikele, eetilismoraalsetele seisukohtadele ja õigusaktidele, ning hindab oma tegevuse võimalikke tagajärgi;
- 7) on omandanud ülevaate keemiaga seotud elukutsetest ning rakendab keemias omandatud teadmisi ja oskusi karjääri plaanides.

4.7.3. Valikkursuse õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Valikkursuse lõpus õpilane:

- 1) selgitab elektronvalemite järgi elementide aatomiehitust (esimese nelja perioodi piires) ja teeb nende põhjal järeldusi;
- 2) hindab kovalentse sideme polaarsust, lähtudes sidet moodustavate elementide elektronegatiivsuste erinevusest; eristab polaarseid ja mittepolaarseid aineid;
- 3) analüüsib osakestevahelise sideme tüübi ning molekulidevaheliste (füüsikaliste) jõudude mõju ainete omadustele ja kasutamise võimalustele praktikas ning esitab sellekohaseid näiteid;
- 4) seostab metallide ja nende ühendite omadusi nende rakendusvõimalustega praktikas ning rolliga looduses, sh elusorganismides;
- 5) koostab reaktsioonivõrrandeid metallide ja nende ühendite iseloomulike reaktsioonide kohta (õpitud reaktsioonitüüpide piires);
- 6) seostab mittemetallide ja nende ühendite omadusi nende rakendusvõimalustega praktikas ning rolliga looduses, sh elusorganismides;
- 7) koostab reaktsioonivõrrandeid mittemetallide ja nende ühendite iseloomulike reaktsioonide kohta (õpitud reaktsioonitüüpide piires);
- 8) teeb teemaga seotud arvutusi reaktsioonivõrrandite põhjal, arvestades ainete lahuste koostist, reaktsiooni saagist jne.

Õppesisu

Ainete ehitus

Aatomi elektronkihid ja alakihid, elektronvalemid. Kokkuvõtte keemilise sideme tüüpidest: mittepolaarne ja polaarne kovalentne side, iooniline side, metalliline side, vesinikside. Molekulide vastastikmõju, molekulidevahelised (füüsikalised) jõud. Ainete omaduste sõltuvus keemilise sideme tüübist ja aine struktuurist, kristallivõre tüübid.

Põhimõisted: orbitaal, elektronvalem, mittepolaarne ja polaarne kovalentne side, ioonsed ja kovalentsed ühendid, molekulidevahelised (füüsikalised) jõud, kristallivõre.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine: ainete struktuuri uurimine ja võrdlemine molekulmudelite või arvutiprogrammide järgi.

Tähtsamaid metalle ja nende ühendeid

Metallide ja nende ühendite omaduste võrdlev iseloomustus: aktiivsed metallid (leelis- ja leelismuldmetallid), p-metallid (Al, Sn, Pb), tuntumad d-metallid (Fe, Cr, Cu, Ag, Zn, Hg); nende kasutamise valdkonnad. Metallide reageerimine lämmastikhappe ja kontsentreeritud väävelhappega. Metallühendid looduses, sh elusorganismides, tähtsamad biometallid. Raskmetalliühendite keskkonnaohtlikkus.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine: teemakohane uurimuslik eksperimentaaltöö.

Tähtsamaid mittemetalle ja nende ühendeid

Mittemetallide ja nende ühendite omaduste võrdlev iseloomustus: halogeenid, hapnik ja väävel, lämmastik ja fosfor, süsinik ja räni. Mittemetallide ja nende ühendite kasutamise valdkonnad. Mittemetallid ja nende ühendid looduses, sh elusorganismides. Süsiniku, hapniku, lämmastiku ja vääveli ringkäik looduses.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine: 1) teemakohane uurimuslik eksperimentaaltöö; 2) erinevatest teabeallikatest leitud materjali põhjal teemakohase lühikokkuvõtte või ülevaate koostamine (võib ka rühmatööna).

4.8. Valikkursus “Elektroonika alused”

4.8.1. Valdkonnapädevus

Valikkursuse koostamise alus on digipädevuste mudel gümnaasiumile ja digipädevuse kirjeldus Euroopa Liidu Nõukogu 22. mai 2018. a soovitusel võtmepädevuste kohta elukestvas õppes. Õpilase ülesanne on elektroonika põhjal õigete järelduste tegemine ning seeläbi vastavate otsuste vastuvõtmine. Elektroonika seadmete kasutusvõimalused täienevad iga päevaga, alustades personaalsest meditsiinist ja targast kodust ning lõpetades kodumasinatega, targa linna ning isejuhtivate sõidukitega. Valikkursus võimaldab õpilastel saada ülevaade asjade internetist, selle olemusest ja toimimisest, neljandast tööstusrevolutsioonist ja sellest, kuidas värvvõrk meie elu muudab (s.o nutikatest lahendustest kodus, tööstuses, põllumajanduses, hariduses, tervishoius ja hoolekandes), aga ka värvvõrgu kasutegurist ja väljakutsetest.

4.8.2. Õppe- ja kasvatusesmärgid

Valikkursusega taotletakse, et õpilane:

- 1) teab elektroonika selle osa toimimise põhimõtteid, kuhu kuuluvad omavahel andmesidevõrgu kaudu ühendatud füüsilised esemed, nt servomootorid, kodutehnika ja muud seadmed, millesse on sisse ehitatud elektroonika riistvara, tarkvara, sensorid ja ajamid;
- 2) omab ülevaadet elektroonika seotud tehnoloogiast ja võimalustest: andmetel põhinev analüütika, Tark Maja (Smart Home) jm;
- 3) huvituks innovatsioonist ja STEM valdkonnast.

4.8.3. Konkreetsem lõiming, kõigi üldpädevuste saavutamine ja kõigi õppekava läbivate teemade käsitlemine ainevaldkonnas

Valikkursuse „Elektroonika alused ” eesmärk on tulevastele digilahenduste loojatele ja tellijatele/kasutajatele vajalike praktiliste elektroonika oskuste kujundamine. Samas kujundatakse ka õpilaste loovust ja koostööoskusi, tehnoloogiamõtlemise ning informaatika valdkonnateadmisi ja -oskusi, mida saab üle kanda väljapoole elektroonika valdkonda. Elektroonika alused kursus on seotud ka füüsika ja tehnoloogia teemadega.

4.8.4. Ainevaldkondlikud hindamise erisused

Hindamisel lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Elektroonika õpitulemuste saavutamise kohta antakse õpilasele tagasisidet õppeprotsessi käigus lähtudes õpilase õpiülesannetest. Kokkuvõtvalt hinnatakse kursuse lõpus. Õpiülesanded võivad olla tehtud kas üksi- või rühmatööna. Hindamiskriteeriumid kirjeldatakse kooli õppekavas. Soovitavalt hinnatakse elektroonikaõppes:

- 1) õppe plaanipärasust, loominguilisust ja ratsionaalsust;
- 2) õppekavas ettenähtud õpitulemuste saavutamist ning seonduvate pädevuste olemasolu veenvat tõendamist;
- 3) loodud programmide tehnilist teostust, esteetilisust ja originaalsust;
- 4) õpilasepoolset praktilise tegevuse mõtestamist;
- 5) õpilase isiklikku arengut kursuse jooksul.

4.8.5. Õppekorralduse erisused

Õppetegevust kavandades on soovitatav lähtuda aktiivõppe (sh avastus-, uurimis-, probleemja projektõppe) põhimõtetest, võimaldades õpilastel töötada nii üksi, paaris kui ka rühmas, et

arendada koostööoskust ja vastutustunnet. Õppetöö läbiviimisel on soovitatav kombineerida järgmisi õppetegevusi:

- 1) auditoorsed loengud;
- 2) õppekäigud (nt TalTechi elektroonika laborisse);
- 3) iseseisev töö erinevate andurite ja mootoritega;
- 4) rühmatööprojekt (elektroonika prototüübi arendamine);
- 5) avalik esinemine;
- 6) praktilised ülesanded:
  - a) projekt grupidena elektroonika prototüübi väljatöötamiseks vabalt valitud teemal (nt tervisekäitumise seire aktiivsusemonitori abil, nutirõivad, nutiauto, nutikodu, veebiteenuste liidestamine);
  - b) essee või visuaalne prototüüp elektroonika tulevikulahenduse visandamiseks.

4.8.6. Õppekeskkonna erisused

Soovitatavalt toimuvad auditoorsed tunnid, sh iseseisev töö ning avalik esitus klassiruumis, kus on internetiühendusega arvutid ja projektor, mikrokontrollerid Arduino, C++ tarkvara. Õpilaste individuaalsete ja rühmatööde kogumiseks ja tagasidestamiseks on soovitatav kasutada veebipõhist e-õppekeskkonda.

Valikkursuse läbiviimiseks on tagatud järgmiste vahendite kasutamine:

1. Arvutid;
2. Arduino elektroonika komplektid;
3. C++ keele tarkvara olemasolu;
4. Smart Home kit

4.8.7. Õppeaine kirjeldus, sh ainespetsiifikast lähtuvad erisused

Valikkursus algab ülevaatega digitaalsesse transformatsiooni, selgitatakse elektroonika seadmete toimimise põhimõtteid ning tutvustatakse andurite seoseid suurskeemil. Kasutades Arduino plaati kirjutame programmid C++ keeles. Tutvume tehisintellekti, infovõrkude ja pilveteenustega läbi erinevate värvõrgu näidete maailmast ja Eestist (nutikad linnad, nutikad kodud, sõidukid, liftid jm).

Õpitav toetab õpilase arusaama elektroonika alusest, nutiseadmetest ning nende koostoimimisest inimese elu hõlbustamiseks. Valikkursus koosneb seitsmest teemat. Iga uus teema algab teoreetilise sissejuhatusena, millele järgneb arutelu ja iseseisev töö omandatud teadmiste 13 kinnistamiseks. Valikkursuse käigus töötatakse grupidena välja nutilahendi mudel, mida esitletakse kaasõpilastele.

Valikkursuse käigus omandatud on võimalik arendada jätkates õpinguid kutsehariduskeskustes erinevatel info- ja kommunikatsioonitehnoloogia erialadel.

4.8.8. Valikkursuse õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Valikkursuse läbinud õpilane:

- 1) selgitab elektroonika seadmete olemust, vajalikkust, komponente ja toimimist;
- 2) teab, kuidas elektroonika inimeste igapäevaelu hõlbustab;
- 3) on kursis andmete vahetusega ja tehisintellektiga ning mõistab nende seoseid velektronikuga;
- 4) hindab elektroonika tugevaid ja nõrku külgi ning ohtusid, mõistab elektrooniga eeliseid ja väljakutseid ühiskonnas;
- 5) selgitab elektroonika seotud sotsiaalseid ja eetilisi aspekte, väljakutseid ja lahendusi transpordi, turvalisuse, põllumajanduse, moe, tervise ja meelelahutuse valdkondades.

Õppesisu

Digitaalne transformatsioon, elektroonika roll digi-innovatsioonis. Asjade interneti mõiste, tekkelugu, areng ja hetkeseis. Neljas tööstusrevolutsioon, elektroonika tulevikuvisionid. Elektroonika aluseks olevad tehnoloogiad: pilvelahendused, suurandmetel põhinev analüütika, tehisintellekt, robotika, automaatika. Tehnoloogilised ökosüsteemid. Elektroonika seadmete näited Eestist ja maailmast: tark linn, nutikodu, nutikas põllumajandus, iseliikuvad autod, nutirõivad, tervisetehnoloogiad. Elektroonika komponendid ja toimimine, standardid ja liidestused. Lihtsa elektroonika lahenduse koostamine mikrokontrolleri Arduino baasil. Värkvõrgu väljakutsed: eetilised aspektid, privaatsus, andmekaitse, tervisekaitse.

5. Ainevaldkond „Matemaatika“

5.1. Üldalused

5.1.1. Valdkonnapädevus

Matemaatikaõpetuse eesmärk gümnaasiumis on kujundada õpilastes eakohane matemaatikapädevus, mis annab vahendid ja mõõdikud meid ümbritseva maailma uurimiseks ja kirjeldamiseks. Matemaatikapädevus hõlmab nii matemaatika sisemise loogika kui ka sotsiaalse, kultuurilise ja isikliku rolli mõistmist ja väärtustamist. Kõik see on seotud igapäeva eluliste ja teaduslike probleemide lahendamise ja eeldab probleemilahendamise põhioskuste saavutamist.

Matemaatika õpetusega taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks kujuneks välja vastutustundlik ja ennastjuhtiv õppija, kes:

- 1) arutleb ja argumenteerib loogiliselt;
- 2) leiab probleemile matemaatilise lahendustee ja matemaatika vahendid selle lahendamiseks;
- 3) modelleerib probleemi matemaatilisel, st tõlgib probleemi matemaatika keelde;
- 4) kasutab probleemide lahendamisel ja saadud tulemuste esitlemisel erinevaid matemaatilisi esitusviise ja abivahendeid;
- 5) kasutab oskuslikult matemaatika sümboolikat ja keelt;
- 6) suhtleb matemaatilistel teemadel, selgitab esitatud lahendusi; tõlgendab saadud tulemusi, andes neile ka oma hinnangu.

5.1.2. Ainevaldkonna õppeaine arvestuslik maht

Ainevaldkonna õppeained on kitsas matemaatika ja lai matemaatika, mille kohustuslikud kursused on järgmised: Kitsas matemaatika – 8 kursust:

- „Arvuhulgad. Avaldised. Võrrandid ja võrratused“;
- „Trigonomeetria“;
- „Vektor tasandil. Joone võrrand“;
- „Tõenäosus ja statistika“;
- „Funktsioonid I“;
- „Funktsioonid II“;
- „Planimetria. Integraal“;
- „Stereomeetria“.

Lai matemaatika – 14 kohustuslikku kursust:

- „Avaldised ja arvuhulgad“;
- „Võrrandid ja võrrandisüsteemid“;
- „Võrratused. Trigonomeetria I“;
- „Trigonomeetria II“;
- „Vektor tasandil. Joone võrrand“;
- „Tõenäosus, statistika“;
- „Funktsioonid. Arvjadad“;
- „EkspONENT- ja logaritmifunktsioon“;
- „Trigonomeetriselised funktsioonid. Funktsiooni piirväärtus ja tuletis“;
- „Tuletise rakendused“;
- „Integraal. Planimeetria“;
- „Sirge ja tasand ruumis“;
- „Stereomeetria“;

- „Matemaatika rakendused, reaalse protsesside uurimine“.

Lisaks kohustuslikele kursustele on kooli õppekavas valikkursus:

- “Programmeerimine”

5.1.3. Ainevaldkonna kirjeldus

Matemaatikaõpetuse peamine eesmärk on matemaatikapädevuse kujundamine. Matemaatika valdkond koosneb kahest ainekast – kitsast ja laiast matemaatikast. Üldjuhul teeb õpilane kitsa ja laia matemaatika vahel valiku gümnaasiumisse õppima asudes või vastavalt kooli õppekava üldosas seatud korrale.

Lai matemaatika ja kitsas matemaatika erinevad nii sisu kui ka käsitluslaadi poolest:

- **Laias matemaatikas** käsitletakse mõisteid ja meetodeid, mida on vaja matemaatikateaduse olemusest arusaamiseks. Rakendusülesannete lahendamise kõrval on tähtsal kohal tõestamine ja põhjendamine.
- **Kitsas matemaatika** õpetamise eesmärk on matemaatika rakenduste vaatlemine, et kirjeldada inimest ümbritsevat maailma teaduslikult ning tagada elus toimetulek.

Nii kitsa kui ka laia matemaatika eesmärgi saavutamiseks vajalik keskkond luuakse matemaatika mõistete, sümbolite, omaduste ja seoste, reeglite ja protseduuride käsitlemise ning intuitsioonil ja loogilisel arutelul põhinevate mõttekäikude esitamise kaudu. Nii kitsas kui ka lai matemaatika annavad õpilasele vahendid ja oskused rakendada vajalikke matemaatilisi meetodeid teistes õppeainetes.

Kitsa matemaatika järgi õppinud õpilastel on õigus üle minna laiale matemaatikale ja laia matemaatika järgi õppinud õpilastel kitsale matemaatikale. Ülemineku tingimused on sätestatud kooli õppekava üldosas.

5.1.4. Matemaatika kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamise, läbivate teemade käsitlemise ning valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid

- **Matemaatika kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamine**

Matemaatika õppimise kaudu kujundatakse gümnaasistides kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ja käitumise – kujundamisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud ja enesekehtestamisoskus loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad gümnaasistide väärtushinnanguid ja käitumist.

Kultuuri- ja väärtuspädevus. Matemaatikat õppides tutvuvad õpilased erinevate maade ja ajastute saavutustega matemaatikas ning tajuvad seeläbi kultuuride seotust. Õpilasi suunatakse tunnetama loogiliste mõttekäikude elegantsi ning märkama geomeetriliste kujundite harmooniat arhitektuuris ja looduses. Arendatakse püsivust, objektiivsust, täpsust ja töökust.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus. Vastutustunnet ühiskonna ja kaaskodanike ees kasvatatakse sellesisuliste ülesannete lahendamise kaudu. Erinevad paaris- ja rühmatööd arendavad õpilastes koostöö- ja vastastikuse abistamise oskusi, võimaldavad kasutada ka matemaatikatundides

erinevaid kollektiivse töö vorme. Kasvatatakse sallivalt suhtuma erinevate matemaatiliste võimetega õpilastesse.

Enesemääratluspädevus. Erineva raskusastmega ülesannete iseseisva lahendamise kaudu saavad õpilased hinnata ja arendada oma matemaatilisi võimeid. Selleks sobivad kõige paremini avatud probleemülesanded.

Õpipädevus. Ülesannete lahendamise kaudu arendatakse analüüsimise, ratsionaalsete võtete otsingu ja tulemuste kriitilise hindamise oskusi. Tekstülesandeid lahendades areneb funktsionaalne lugemisoskus: õpitakse eristama olulist ebaolulisest ning nägema objektide seoseid. Arendatakse üldistamise ja analoogia kasutamise oskust ning oskust kasutada õpitud teadmisi uutes olukordades. Õpilases kujundatakse arusaam, et ülesannete lahendamise teid on võimalik leida iseseisva mõtlemise teel.

Suhtluspädevus. Arendatakse suutlikkust väljendada oma mõtet selgelt, lühidalt ja täpselt eelkõige mõistete korrektsete definitsioonide esitamise, hüpoteeside ja väidete või teoreemide sõnastamise ning ülesannete lahenduste vormistamise kaudu. Tekstülesandeid lahendades areneb funktsionaalne lugemisoskus: õpitakse eristama olulist ebaolulisest ja nägema objektide seoseid. Matemaatika oluline roll on kujundada valmisolek mõista, seostada ja edastada infot, mis on esitatud erinevatel viisidel. Arendatakse suutlikkust formaliseerida tavakeeles esitatud infot ning vastupidi: esitada matemaatiliste sümbolite ja valemite sisu tavakeeles.

Ettevõtlikkuspädevus. Uute matemaatiliste teadmiseni jõutakse sageli vaadeldavate objektide omaduste analüüsimise kaudu: uuritakse objektide ühiseid omadusi, selle alusel sõnastatakse hüpotees ja otsitakse ideid selle kehtivuse põhjendamiseks. Arendatakse oskust näha ja sõnastada probleeme, genereerida ning analüüsida ideid. Tõenäosusteooria ja funktsioonide omadustega seotud ülesannete lahendamise kaudu õpitakse uurima objekti muutumise sõltuvust parameetritest. Ühele ülesandele erinevate lahenduste leidmine arendab paindlikku mõtlemist. Ettevõtlikkuspädevust arendatakse ka mitmesuguste eluliste andmetega ülesannete lahendamise ning pikemate projektide kaudu.

Loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus. Matemaatikat õppides on vältimatu kasutada tehnoloogilisi abivahendeid ülesannete lahendamisel. Matemaatika kui teaduskeele olulisuse mõistmine võimaldab aru saada teaduse ja tehnoloogia arengust.

Digipädevus. Matemaatikat õppides kasutatakse digivahendeid info leidmiseks ning saadud teabe analüüsimiseks, töötlemiseks ja probleemülesannete lahendamiseks, sh loovate ja alternatiivsete lahenduskäikude leidmiseks. Digivahendeid rakendatakse hüpoteese püstitades ning kontrollides, matemaatilisi ja elulisi seoseid uurides, modelleerides ning visualiseerides. Õpitakse kasutama mitmekesisest ja tasakaalustatud kombinatsiooni digitaalsetest ning mittedigitaalsetest vahenditest, lahendades erinevaid probleeme. Digitaalse sisuloome oskust arendatakse uurimis- või praktiliste tööde koostamise ja vormistamise kaudu. Isikuandmeid sisaldavaid ülesandeid koostades ning lahendades pööratakse tähelepanu interneti turvalisusele ja igapäevaelu väärtuspõhimõtete järgimisele.

- **Läbivate teemade käsitlemine matemaatikas**

Õppekava üldosas toodud läbivad teemad realiseeritakse gümnaasiumi matemaatikaõpetuses eelkõige õppe sihipärase korraldamise ning ülesannete elulise sisu kaudu.

Elukestev õpe ja karjääri planeerimine. Matemaatika õppimise käigus kujundatakse õpilastes erinevate õppetegevuste kaudu valmisolek mõista ja väärtustada elukestvat õpet kui elustiili ning mõtestada karjääri planeerimist kui jätkuvat otsuste tegemise protsessi. Õppetegevus võimaldab vahetult kokku puutuda töömaailmaga, nt ettevõtte külastusi, õpilastele tutvustatakse ainevaldkonnaga seotud ameteid, erialasid ja edasiõppimisvõimalusi. Arendatakse iseseisva õppimise oskust ja vastutusvõimet ning oskust iseseisvalt leida ja analüüsida oma arengu vajadustest tulenevat infot edasiõppimise võimaluste kohta ja koostada karjääriplaan. Erinevad õppetegevused, sh õpilaste iseseisvad tööd võimaldavad õpilasel seostada huvisid ja võimeid ainealaste teadmiste ja oskustega ning mõista, et hovid ja harrastused hoiavad elu ja karjääri tasakaalus. Enda võimete reaalne hindamine on üks tähtsamaid edasise karjääri plaanimise lähtetingimusi. Matemaatikatundides kujundatakse võimet abstraktselt ja loogiliselt mõelda, mida on vaja, et kaaluda erinevaid mõjutegureid karjääri valides. Õpilased arendavad oma õpi- ja suhtlusoskusi ning koostöö-, otsustamis- ja infoga ümberkäimise oskusi, mida on muu hulgas vaja tulevases tööelus.

Keskkond ja jätkusuutlik areng. Keskkonna ressursse käsitlevaid andmeid analüüsides arendatakse säästvat suhtumist ümbritsevasse ning õpetatakse väärtustama elukeskkonda. Tähtsal kohal on protsentarvutus, muutumist ja seoseid kirjeldav matemaatika ning statistika elemendid.

Kultuuriline identiteet. Olulisel kohal on matemaatika ajaloo elementide tutvustamine ning ühiskonna ja matemaatikateaduse arengu seostamine. Protsentarvutuse ja statistika abil saab kirjeldada ühiskonnas toimuvaid protsesse ühenduses mitmekultuurilisuse teemaga. Geomeetria on tähtis koht kultuuriruumis.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Ülesannetele erinevate lahenduste otsimine on seotud ettevõtlikkusega. Uurimistööde, rühmatööde ning projektidega arenevad algatus- ja koostööoskused.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Matemaatikakursuse lõimingute kaudu tehnoloogia ja loodusainetega saavad õpilased ettekujutuse tehnoloogiliste protsesside kirjeldamise ning modelleerimise meetoditest. Õpilased kasutavad IKT vahendeid probleemide lahendamiseks ning oma õppimise ja töö tõhustamiseks. Matemaatika õppimine võimaldab avastada ja märgata seaduspärasusi ning aitab seeläbi kaasa loova inimese kujunemisele.

Teabekeskond. Statistika ja protsentarvutus aitavad mõista meediamanipulatsioone ning arendavad kriitilise teabeanalüüsi oskusi.

Tervis ja ohutus. Ohutus- ja tervishoiuandmeid sisaldavate ülesannete kaudu õpitakse objektiivsete andmete alusel hindama riskitegureid.

Väärtused ja kõlblus. Matemaatika õppimine arendab korralikkust, hoolsust, süstemaatilisust, järjekindlust, püsivust ning ausust. Matemaatikal on tähtis osa tolerantse suhtumise kujunemisel erinevate võimete kaasklastesse.

- **Matemaatika valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid**

Keel ja kirjandus. Õppetekstide ja tekstülesannete mõistmist soodustab keele ja kirjanduse valdkonna õppetundides arendatav lugemisoskus. Arvsõnade õigekirja õppimine toetab korrektse matemaatilise kirjaoskuse arendamist.

Kehaline kasvatus. Matemaatikapädevust kasutatakse sportides, spordisaavutusi jälgides, tehnikat ja tulemusi analüüsid, samuti sportides tehnoloogilisi abivahendeid kasutades. Matemaatikapädevust toetab sporditehniliste oskuste analüüs; kehalise töövõime näitajate ja sporditulemuste dünaamika selgitamine eeldab õpilaselt matemaatikale omase keele, seoste, meetodite jms kasutamise oskust ning toetab matemaatikapädevuse kujunemist.

Kunstiained. Kunstiainetes rakendatavate ülesannete lahendamiseks tuleb sõnastada probleeme, arutleda lahenduste üle, põhjendada valikuid ja analüüsida tulemusi. Õpitakse analüüsima kunstikategooriaid (kompositsioon, struktuur, rütm jne), võrdlema ja liigitama erinevate nähtuste tunnuseid ning kasutama sümboleid. Metammatika tundides arendatakse seoste loomise oskust ja loogilist mõtlemist (matemaatiline keel, struktuur, sümboolid ja meetodid).

Loodusained. Loodusainete pädevuste kujunemist toetab matemaatika erinevate õpitud teadmiste ja oskuste kasutamisel uurimusliku ja probleemõppe kaudu, arendades loovat ja kriitilist mõtlemist. Uurimuslikus õppes on tähtis koht andmete analüüsil ja tõlgendamisel ning tulemuste esitamisel tabelite, graafikute ja diagrammidena. Need teadmised ja oskused saadakse eelkõige matemaatikat õppides.

Sotsiaalsained – paljud mõisted (nt ajaarvamine; ressursside plaanimine: aeg, raha jms), samuti arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid), oskus probleeme esitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida, oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada eeldavad matemaatiline kirjaoskus ja matemaatiliste analüüsimeetodite mõistmist.

Võõrkeeled. Matemaatikapädevuse arengut toetab, numbrite tundmise ja arvutamise kõrval, erinevates alustekstides sümboolite, graafikute, tabelite ning diagrammide abil esitatud teabe mõistmise, seostamise ja edastamise oskuse arendamine. Mõlemas valdkonnas arendatakse funktsionaalset lugemisoskust, oskust loogiliselt arutleda ja põhjendada, suutlikkust ennast selgelt ja täpselt väljendada.

5.1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õppetegevus on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaks õppijaks ning loovaks ja kriitiliselt mõtlevaks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid, võtta vastutust oma õppimise eest ja tulevad toime muutunud olukorras ning on valmis kavandama oma edasist haridusteed.

Gümnaasiumis õppetegevust kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevusest, taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arengutega, võetakse arvesse kohalikku eripära, muutusi ühiskonnas ja maailmas ning seostatakse neid omavahel;
- 3) taotletakse, et õpilase õpikoormus on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks, õpilast suunatakse oma õppimist mõtestama ja kavandama ning õpikoormust jagama;
- 4) luuakse võimalus rakendada teatud aja tagant e-õppepäevi või -nädalaid;

- 5) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele ning pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
- 6) võimaldatakse nii individuaalset kui ka koos teistega õpet, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, mõtestatakse ja analüüsitakse õppimist, suunatakse tegema teadvustatud ja teadlikke valikuid, võtma vastutust oma õppimise eest;
- 7) õpilasi kaasatakse õppetegevuste kavandamisse ja juhtimisse, pakutakse võimalusi analüüsida ja mõtestada õppeprotsessi nii enda õppimise ja õpistrateegiate kui ka õpetaja juhitud õppe korraldamise aspektist;
- 8) kavandatakse aeg õpitava tähenduslikkuse, eesmärkide, õpitulemuste ning hindamiskriteeriumide mõtestamiseks ning eneserefleksiooniks, õpitakse andma ja vastu võtma tagasisidet;
- 9) rakendatakse uurivat, probleeme lahendavat ja teaduspõhist õpet, kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja analüüsi soodustavaid õppetegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi mitmekülgset, tutvustatakse näiteid valdkonna teadussaavutustest ja aktuaalsetest probleemidest, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;
- 10) rakendatakse ja kasutatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppekeskkondi, -materjale ja -vahendeid, arendatakse info kriitilise otsimise ja hindamise pädevust, arvestades autoriõiguse ja uurijaeetikaga.

Õppetegevuse kavandamisel on õpetajal professionaalne õigus valida koostöös õpilastega käsitletavat õppesisu, lähtudes õpilaste eelnevatest teadmistest ja oskustest ning arvestusega, et taotletavad õpitulemused oleksid saavutatud ning üld- ja valdkonnapädevused kujundatud.

5. 1.6. Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusena/abil saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui iseenda pädevuste arendamiseks. Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused kooliastmete kaupa. Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuse saavutamist.

Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil. Selleks rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste ja kirjalike hinnangute kui ka numbriliste hinnatena.

- **Diagnostilise hindamise** käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist.
- **Õppeprotsessi käigus** rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta.
- **Kokkuvõttev hindamine** toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide kui ka riikliku õppekavaga sätestatud

õpitulemuste saavutatust. Kursuse kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnatel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

Õpilane kaasatakse hindamisprotsessi nii oma töö hindamisel kui ka kaasõpilaste tagasisidestamisel. Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh erialaste terminite õigele kasutusele ja õigekirjale, mis üldjuhul ei mõjuta tööle antavat hinnangut ja hinnet.

Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme, et veenduda õpitulemuste saavutamises. Selleks et paremini aru saada õpilastel tekkinud raskustest, õpilünkadest või lahendusideedest, saab hindamismeetodina kasutada näiteks tagasiside testi nii paberil kui ka virtuaalses keskkonnas, kontrolltööd, intervjuud, diagnostilist testi, päevikupidamist, õpilaste kirjutist, valjusti mõtlemist (läbirääkimine), ülesannete lahenduste esitlust jmt. Nimetatud meetodite põhjal saab õpilasele anda õppeteema kohta jooksvat tagasisidet aine ning ainevaldkonna teadmiste ja oskuste ning õpilase hoiakute ja väärtuste kohta.

Kokkuvõtva hindamismeetodina sobib kirjaliku kontrolltöö või testi kõrvale ka intervjuu vormis teadmiste ja oskuste kontroll. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub püstitatud õppeeesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest.

Õpet kavandades ning sellest tulenevalt ka hinnates võetakse aluseks tunnetuslikud protsessid:

- 1) faktide, protseduuride ja mõistete teadmine (meenutamine, äratundmine, info leidmine, arvutamine, mõõtmine, klassifitseerimine/järjestamine jmt);
- 2) teadmiste rakendamise oskus (meetodite valimine, matemaatilise info eri viisidel esitamine, modelleerimine, rutiinsete ülesannete lahendamine jmt);
- 3) arutlemisoskus (põhjendamine, analüüs, süntees, üldistamine, tulemuste hindamine jmt).

5.1.7. Õppekeskkond

Õpilast toetava õppekeskkonna kujundamise aluseks on õppekava üldosas sätestatud sotsiaalse, vaimse ja füüsilise õppekeskkonna kujundamise põhimõtted. Matemaatika õpetamisel luuakse õpilastele õppimist väärtustav keskkond, et tekiks positiivne suhtumine õppimisse. Õpilastele tagatakse jõukohased ülesanded ja eduvõimalus.

Õpilastes arendatakse uskumust, et oma võimekuse arendamiseks tuleb pingutada ning ebaõnnestumise korral tuleb rohkem harjutada või kasutada teistsuguseid strateegiaid. Õppekeskkond luuakse selline, kus iga õpilane saab maksimaalselt areneda, arvestades tema individuaalsust ja potentsiaali, oskusi ja huve. Vaimselt ja emotsionaalselt toetavale õppekeskkonnale on omane:

- 1) vastastikune lugupidamine, üksteise aktsepteerimine ja abivalmidus;
- 2) ühised selged eesmärgid, kus nii õpetaja kui ka õpilased teavad, miks ning millisel eesmärgil midagi tehakse, ja on huvitatud nende eesmärkide saavutamisest;

3) toetav õhkkond, kus nii õpetajal kui ka õpilasel on lubatud katsetada, eksida ja oma vigu tunnustada; tunnustatakse ideede ja arvamuste paljusust;

4) jagatud vastutus, st õpetaja vastutab keskkonna ja õpitingimuste loomise eest ja õpilased õppimise eest.

Oluline on suunata õpilasi mõtlema teadmiste suhtelisuse üle, et õpilased teadvustaksid õppimist kui teadmiste konstrueerimist, mitte kui faktide päheõppimist.

Kool võimaldab:

1) õpet lisaks klassiruumile (kus on tahvel ja tahvlile joonestamise vahendid) korraldada ka mujal, nt kooliõues, arvutiklassis, looduses, muuseumides, teaduskeskustes, keskkonnahariduskeskustes, ettevõtetes, asutustes ja virtuaalses õppekeskkonnas; täpsemalt kavandavad aineõpetajad õppeperioodi alguses õppeprotsessi planeerimisel lähtuvalt ainekavast, milliseid väljaspool klassiruumis olevad keskkondi ja võimalusi nad õppeprotsessis kasutavad;

2) vajaduse korral kasutada klassis internetiühendusega IKT vahendeid ning esitlustehnikat, tasandiliste ja ruumiliste kujundite komplekte ning taskuarvutite komplekti.

5.2. Kitsas matemaatika

5.2.1. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) kasutab õpitud rutiinseid matemaatilisi argumente (teoreemid, valemid, meetodid) ja esitab lihtsamaid arvutustel põhinevaid põhjendusi ja loogilisi järeldusi;
- 2) esitab igapäevateadmistel põhinevaid loogilisi argumente ja teeb lihtsamaid mitmesammulisi loogilisi järeldusi;
- 3) leiab lihtsamale matemaatikaülesandele sobiva lahendustee sarnaste õpitud strateegiate seast;
- 4) leiab lahendustee ja matemaatilised vahendid lihtsamate 1–2sammulist lahendusstrateegiat nõudvate probleemide (ka mittematemaatiliste) lahendamiseks;
- 5) tunneb ära matemaatikas õpitud mudelite abil lahenduvad reaalelulised probleemid ning esitab tuttava reaalelulise situatsiooni matemaatilise mudeli (1–2 sammu);
- 6) tõlgendab ja hindab saadud matemaatilist tulemust vastavas kontekstis;
- 7) valmistab ja kasutab matemaatika standardseid esitusvahendeid nii eluliste situatsioonide kirjeldamisel kui ka teistesõppeainetes;
- 8) valib sobiva esitusviisi ning tõlgendab või muudab antud esitusi arukalt;
- 9) sooritab elementaarseid lahendus- ja teisenduskäike, kasutades matemaatilisi sümboleid ja valemid ning digitaalseid jamittedigitaalseid abivahendeid;
- 10) sooritab õpitud formaalseid matemaatilisi protseduure ja käsitleb matemaatilisi objekte tuttavas kontekstis;
- 11) leiab matemaatilise sisuga lühitekstidest vajalikku informatsiooni, kusjuures informatsiooni paigutus tekstis vastab üldjoontes selle matemaatilise töötlemise sammude järjekorrale;
- 12) suudab arusaadavalt selgitada mitmeetapilisi arutlusi ja lahendusteid ning saadud tulemust;
- 13) mõistab teiste isikute esitatud matemaatilise sisuga tekste.

5.2.2. Õppeaine kirjeldus

Kitsa matemaatika eesmärk on õpetada aru saama matemaatika keeles esitatud teabest, kasutada matemaatikat igapäevaelus esinevates olukordades, tagades sellega sotsiaalse toimetuleku. Kitsa kava järgi õpetatakse kirjeldavalt ja näitlikustavalt, matemaatiliste väidete põhjendamine toetub intuitsioonile ning analoogiale. Olulisel kohal on rakendusülesanded ja IKT tarkvara kasutamine.

5.2.3. Kursuste õpitulemused ja õppesisu

I kursus „Arvuhulgad. Avaldised. Võrrandid ja võrratused“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) leiab hulkade ühendi, ühisosa ja antud hulga osahulga;
- 2) eristab arvuhulki N ; Z ; Q ; I ja R , selgitab nende kuuluvusseoseid;
- 3) märgib arvteljel reaalarvude piirkondi;
- 4) eristab võrdust, samasust, võrrandit ja võrratust;
- 5) lahendab ühe tundmatuga lineaar- ja ruutvõrrandeid ning -võrratusi, samuti lihtsamaid murdvõrrandeid (maksimaalselt 2 murdu) ning ühe tundmatuga lineaarvõrratuste süsteeme;
- 6) sooritab tehteid astmete ja juurtega (teine kuni neljas juur), teisendades viimased ratsionaalarvulise astendajaga astmeteks;
- 7) teisendab lihtsamaid (kaks tehet ja sulud) ratsionaal- ja irratsionaalavaldisi;

8) lahendab lihtsamaid reaalelulise kontekstiga probleeme võrrandite ja võrrandisüsteemide abil.

Õppesisu

Arvuhulgad: naturaalarvude hulk N , täisarvude hulk Z , ratsionaalarvude hulk Q , irratsionaalarvude hulk I ja reaalarvude hulk R . Reaalarvude piirkonnad arvteljel. Arvu absoluutväärtus. Ratsionaalavaldised. Arvu n -es juur. Astme mõiste üldistamine: täisarvulise ja ratsionaalarvulise astendajaga aste. Arvu juure esitamine ratsionaalarvulise astendajaga astmena. Tehted astmetega ja võrdsete juurijatega juurtega. Võrdus, võrrand, samasus. Lineaar-, ruut- ja murdvõrrandi lahendamine. Võrratuse mõiste ja omadused. Lineaar- ja ruutvõrratuste lahendamine. Lihtsamate, sealhulgas tegelikkusest tulenevate, tekstülesannete lahendamine võrranditega. Võrrandite, võrratuste, võrrandi- ja võrratusesüsteemide lahendamine. Võrrandite, võrratuste, võrrandi- ja võrratusesüsteemide lahendhulkade leidmine ja kontrollimine digivahendite abil.

II kursus „Trigonomeetria“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) defineerib mis tahes nurga siinuse, koosinuse ja tangensi;
- 2) loeb trigonomeetriliste funktsioonide graafikuid;
- 3) teisendab kraadimõõdus antud nurga radiaanmõõtu ja vastupidi;
- 4) teisendab lihtsamaid trigonomeetrilisi avaldise (rakenduvad maksimaalselt 3 erinevat trigonomeetrilist seost);
- 5) rakendab trigonomeetriat, siinus- ja koosinusteoreemi ning kolmnurga pindala valemeid kolmnurga lahendamisel;
- 6) leiab rööpküliliku ja hulknurga pindala, tükeldades need sobivalt kolmnurkadeks;
- 7) arvutab ringjoone kaare kui ringjoone osa pikkuse ning ringi sektori kui ringi osa pindala;
- 8) lahendab lihtsamaid reaalelulise kontekstiga planimeetria probleeme.

Õppesisu

Nurga mõiste üldistamine, radiaanmõõt. Täiendusnurga valeimid. Mis tahes nurga trigonomeetrilised funktsioonid ja nende väärtused nurkade 0° , 30° , 45° , 60° , 90° , 180° , 270° , 360° korral. Taandamisvalemid. Negatiivse nurga trigonomeetrilised funktsioonid Trigonomeetria põhiseoste teadmine ja rakendamine. Siinus- ja koosinusteoreemi kasutamine. Kolmnurga pindala valeimid, nende kasutamine hulknurga pindala arvutamisel. Kolmnurga lahendamine. Ringjoone kaare kui ringjoone osa pikkuse ning ringi sektori kui ringi osa pindala arvutamine. Rakendusliku sisuga ülesannete lahendamine.

III kursus „Vektor tasandil. Joone võrrand“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab vektori mõistet, leiab vektori koordinaadid ja kahe punkti vahelise kauguse tasandil;
- 2) liidab ja lahutab vektoreid ning korrutab vektorit arvuga nii geomeetriselt kui ka koordinaatkujul;
- 3) leiab vektorite skalaarkorrutise, rakendab vektorite ristseisu ja kollineaarsuse tunnuseid geomeetria probleemide lahendamisel;
- 4) tunneb sirget, ringjoont ja parabooli ning teab nende võrrandeid ja vastastikuseid asendeid tasandil;
- 5) joonestab sirgeid, ringjooni ja parabooli nende võrrandite järgi nii paberil kui ka arvutis;

- 6) koostab sirge võrrandi, kui sirge on määratud punkti ja tõusuga, tõusu ja algordinaadiga, kahe punktiga, kontrollib tehtut arvutis;
- 7) määrab võrranditega antud sirgete vastastikused asendid tasandil, kontrollib tehtut tarkvaraliste lahenduste abil;
- 8) koostab ringjoone võrrandi keskpunkti ja raadiuse järgi;
- 9) leiab kahe joone lõikepunktid (üks joontest on sirge) nii paberil kui ka tarkvaraliste lahenduste abil;
- 10) kasutab vektoreid ja joone võrrandeid geomeetriaprobleemide lahendamisel, kontrollides saadud tulemuste õigsust tarkvaraliste lahenduste abil.

Õppesisu

Punkti asukoha kirjeldamine tasandil. Kahe punkti vahelise kauguse leidmine. Lõigu keskpunkt. Vektori mõiste ja tähistus. Vektorite võrdsus. Nullvektor, ühikvektor, vastandvektor. Seotud vektor. Vabavektor. Jõu kujutamine vektorina. Vektori koordinaadid. Vektori pikkus. Vektori korrutamine arvuga. Vektorite liitmine ning lahutamine (geomeetriliselt ja koordinaatkujul). Kahe vektori vahelise nurga leidmine. Kahe vektori skalaarkorrutis, selle rakendusi. Vektorite kollineaarsus ja ristseis. Sirge tõusunurk. Sirge võrrand. Sirge võrrandi koostamine (tõusu ja algordinaadiga, kahe punktiga, punkti ja tõusuga). Kahe sirge vastastikused asendid tasandil. Nurk kahe sirge vahel. Kahe sirge lõikepunkti leidmine, arvutades ja digivahendite abil. Ringjoone võrrand. Ringjoone ja sirge lõikepunktide leidmine, arvutades ja digivahendite abil. Parabooli võrrand. Parabooli ja sirge lõikepunktide leidmine, arvutades ja digivahendite abil. Sirgete, paraboolide ja ringjoonte joonestamine paberil ja digivahendite abil. Rakendusliku sisuga ülesannete lahendamine.

IV kursus „Tõenäosus ja statistika“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) eristab juhuslikku, kindlat ja võimatut sündmust;
- 2) teab sündmuse tõenäosuse mõistet ning oskab leida soodsate ja kõigi võimaluste arvu (loendamine, kombinatorika), arvutab sündmuse tõenäosuse ja rakendab seda lihtsamaid elulisi ülesandeid lahendades;
- 3) teab juhusliku suuruse jaotuse olemust ning arvkarakteristikute tähendust, kirjeldab ja visualiseerib jaotust histogrammi ning jaotusfunktsiooni abil;
- 4) teab valimi ja üldkogumi mõistet, mõistab statistilise otsustuse usaldatavuse tähendust, teab valimi koostamise ja andmete kogumise reegleid ja oskab andmeid süstematiseerida ning visualiseerida;
- 5) kirjeldab juhuslikku suurust arvkarakteristikute ja diagrammide abil ning teeb nendest järeldusi uuritava nähtuse kohta;
- 6) visualiseerib IKT abil kahe juhusliku suuruse vahelist sõltuvust ja hindab seose iseloomu ning tugevust intuiitselt ja korrelatsioonikordaja (seose tugevuse karakteristiku) abil;
- 7) püstatab uurimisküsimuse, kogub andmestiku ja analüüsib seda IKT abil statistiliste vahenditega;
- 8) analüüsib andmestiku kogumise ja statistiliste otsustega seotud vigu.

Õppesisu

Sündmus. Sündmuste liigid. Klassikaline tõenäosus. Suhteline sagedus, statistiline tõenäosus. Geomeetriline tõenäosus. Faktoriaal. Permutatsioonid. Kombinatsioonid. Sündmuste korrutis. Sõltumatute sündmuste korrutise tõenäosus. Sündmuste summa. Välistavate sündmuste summa tõenäosus. Diskreetne juhuslik suurus, selle jaotusseadus. Normaaljaotus (kirjeldavalt). Üldkogum ja valim. Andmete kogumine ja nende süstematiseerimine. Jaotuspolügoon ja

arvkarakteristikud (keskväärtus, mood, mediaan, standardhälve). Statistilise andmestiku analüüsimine ühe tunnuse järgi. Uurimisküsimus. Korrelatsioonikordaja.

V kursus „Funktsioonid“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab funktsiooni mõistet ja üldtähist ning funktsiooni käigu uurimisega seonduvaid mõisteid;
- 2) skitseerib ainekavaga fikseeritud funktsioonide graafikuid (paberil ning arvutis) ja kirjeldab nende põhjal funktsiooni peamisi omadusi;
- 3) teab, et eksponent- ja logaritmifunktsioon on teineteise pöördfunktsioonid;
- 4) teab arvu logaritmi mõistet ja selle omadusi ning logaritmi ja potentsierib lihtsamaid avaldusi;
- 5) lahendab lihtsamaid eksponent- ja logaritmivõrrandeid astme ning logaritmi definitsiooni ja logaritmi omaduste vahetu rakendamise teel;
- 6) saab aru liitprotsendilise kasvamise ja kahanemise olemusest ning lahendab selle abil lihtsamaid reaalsusega seotud ülesandeid;
- 7) lahendab graafiku abil trigonomeetrilisi põhivõrrandeid etteantud lõigul.

Õppesisu

Funktsiooni mõiste ja üldtähis. Funktsiooni esitusviisid. Funktsiooni määramis- ja muutumispiirkond. Paaris- ja paaritu funktsioon. Funktsiooni nullkohad, positiivsus- ja negatiivsuspiirkond. Funktsiooni kasvamine ja kahanemine. Funktsiooni ekstreemukohtade ja -punktide leidmine. Funktsiooni ekstreemumid. Arvu logaritmi mõiste. Korrutise, jagatise ja astme logaritm. Logaritmimine ning potentsierimine (mahus, mis võimaldab lahendada lihtsamaid eksponent- ja logaritmivõrrandeid). Pöördfunktsioon. Lihtsamad eksponent- ja logaritmivõrrandid. Liitprotsendiline kasvamine ja kahanemine. Lahendab lihtsamaid trigonomeetrilisi põhivõrrandeid graafiku järgi etteantud lõigul.

VI kursus „Jadad. Funktsiooni tuletis“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) saab aru arvjata ning aritmeetilise ja geomeetrilise jada mõistest;
- 2) rakendab aritmeetilise ja geomeetrilise jada üldliikme ning n esimese liikme summa valemit, lahendades lihtsamaid elulisi ülesandeid;
- 3) selgitab funktsiooni tuletise mõistet, funktsiooni graafiku puutuja mõistet ning funktsiooni tuletise geomeetrilist tähendust;
- 4) leiab õppekavakohaste funktsioonide tuletisi;
- 5) koostab funktsiooni graafiku puutuja võrrandi antud puutepunktis ja kontrollib saadut arvutis;
- 6) selgitab funktsiooni kasvamise ja kahanemise seost funktsiooni tuletisega, funktsiooni ekstreemumi mõistet ning ekstreemumi leidmist;
- 7) leiab ühe muutuja polünoomi kujul esitatud funktsioonide nullkohad, positiivsus- ja negatiivsuspiirkonnad, kasvamis- ja kahanemisvahemikud, maksimum- ja miinimumpunktid ning skitseerib nende järgi funktsiooni graafiku ning kontrollib saadut arvutis;
- 8) lahendab lihtsamaid ekstreemumülesandeid.

Õpitulemused

Arvjada mõiste. Jada üldliige. Aritmeetiline jada, selle üldliikme ja summa valem. Geomeetiline jada, selle üldliikme ja summa valem. Funktsioonide tuletised. Funktsioonide

summa, vahe, korrutise ja jagatise tuletised. Funktsiooni teine tuletis. Puutuja võrrand. Funktsiooni kasvamise ja kahanemise uurimine ning ekstreemumite leidmine tuletise järgi. Ekstreemumülesanne.

VII kursus „Planimeetria. Integraal“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) tunneb ainekavas nimetatud geomeetrilisi kujundeid ja selgitab nende põhiomadusi;
- 2) kasutab elulisi ülesandeid lahendades õpitud geomeetria ja trigonomeetria mõisteid ning põhiseoseid;
- 3) tunneb algfunktsiooni mõistet ja leiab määramata integraale (polünoomidest);
- 4) tunneb ära kõvertrapetsi ning rakendab määratud integraali arvutades Newtoni-Leibnizi valemit;
- 5) arvutab määratud integraali järgi tasandilise kujundi pindala.

Õppesisu

Kolmnurgad, nelinurgad, korrapärased hulknurgad, ringjoon ja ring. Nende kujundite omadused, elementide vahelised (kolmnurga mediaanid, kesklõik, kõrgused; puutepunkti tõmmatud ringi (ringjoone) puutuja ja raadiuse vastastikune asend; piirdenurga ja kesknurga vaheline seos, rööpküliku diagonaalid), seosed, ümbermõõdud ja pindalad rakendusliku sisuga ülesannetes. Algfunktsioon ja määramata integraal. Määratud integraal. Newtoni-Leibnizi valem. Kõvertrapets, selle pindala. Lihtsamate funktsioonide integreerimine. Tasandilise kujundi pindala arvutamine määratud integraali alusel. Rakendusülesanded.

VIII kursus „Stereomeetria“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kirjeldab punkti asukohta ruumis koordinaatide abil ning sirgete ja tasandite võimalikke vastastikuseid asendeid ruumis (võrranditeta käsitlus);
- 2) selgitab ja rakendab kahe sirge, sirge ja tasandi ning kahe tasandi vahelise nurga mõistet (võrranditeta käsitlus);
- 3) tunneb ainekavas nimetatud tahk- ja pöördkehi ning nende omadusi;
- 4) kujutab tasandil ruumilisi kujundeid ning nende lihtsamaid lõikeid tasandiga (näiteks telglõige ja ühe tahuga paralleelne lõige);
- 5) arvutab ainekavas nõutud kehade joonelemendid, pindala ja ruumala;
- 6) rakendab lihtsamaid ruumilisi probleeme lahendades trigonomeetria-, planimeetria- ja stereomeetriateadmisi.

Õppesisu

Ristkoordinaadid ruumis. Punkti koordinaadid. Kahe punkti vaheline kaugus. Kahe sirge vastastikused asendid ruumis. Nurk kahe sirge vahel. Sirge ja tasandi vastastikused asendid ruumis. Sirge ja tasandi vaheline nurk. Sirge ja tasandi ristseisu tunnus. Kahe tasandi vastastikused asendid ruumis. Kahe tasandi vaheline nurk. Prisma ja püramiid. Püstprisma ning korrapärase püramiidi täispindala ja ruumala. Silinder, koonus ja kera, nende täispindala ning ruumala. Näiteid ruumiliste kujundite lõikamise kohta tasandiga. Praktilise sisuga ülesanded hulktahukate (püstprisma ja püramiid) ning pöördkehade kohta.

5.3. Lai matemaatika

5.3.1. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) kasutab lisaks õpitud rutiinsetele matemaatilistele argumentidele (teoreemid, valemid, meetodid) ka rangeid matemaatilisi põhjendusi ja tõestusi ning esitab neid, arutledes seejuures loogiliselt ja loovalt;
- 2) esitab igapäevateadmistel põhinevaid loogilisi argumente, teeb lihtsamaid mitmesammulisi loogilisi järeldusi ja hindab erinevate argumentide tõesust ja kehtivusvaldkondi;
- 3) leiab lihtsamale matemaatikaülesandele sobiva lahendustee sarnaste õpitud strateegiate seast ning analüüsib ühe ja sama ülesande erinevaid võimalikke lahendusteid, vastavaid matemaatilisi protseduure, saadud tulemuse kontrollimise viise ja kasutatud abivahendite kasutuspiire ning -võimalusi;
- 4) leiab lahendustee ja matemaatilised vahendid mitmeastmelist lahendusstrateegiat nõudva kompleksse probleemi lahendamiseks. Seejuures kasutab ta loovalt samm-sammulist järelduselt järeldusele liikumist, hüpoteeside püstitamist, põhjendamist ja ümberlukkamist;
- 5) tunneb ära matemaatikas õpitud mudelite abil lahenduvad reaalelu probleemid, esitab tuttava reaalelulise situatsiooni matemaatilise mudeli (1–2 sammu);
- 6) tõlgendab ja hindab saadud matemaatilist tulemust vastavas kontekstis ning kohandab õpitud matemaatilist mudelit loovalt vastavalt muutunud tingimustele;
- 7) modelleerib kompleksset reaalelulist situatsiooni, määrates selleks vajalikud muutujad ja neile püstitatud tingimused ning valmistab ja kasutab matemaatika standardseid esitusvahendeid nii eluliste situatsioonide kirjeldamisel kui ka teistes õppeainetes;
- 8) hindab erinevaid esitusvahendeid eesmärgipäraselt ja probleemile vastavalt, käib asjakohaselt ja arusaadavalt ümbermitteusaldatavate/-sobivate esitusvormidega ja arendab kasutatavaid esitusvahendeid probleemile vastavalt;
- 9) sooritab elementaarseid lahendus- ja teisenduskäike, kasutades matemaatilisi sümboleid ja vameid ning digitaalseid jamittedigitaalseid abivahendeid;
- 10) esitab sisukalt ja täielikult probleemi mitmeetapilise lahendustee või argumentatsiooni (ka digitaalselt) ja käsitleb matemaatilisi objekte tuttavas kontekstis;
- 11) mõistab teiste isikute esitatud matemaatilise sisuga tekste ning leiab matemaatilise sisuga tekstidest vajalikku informatsiooni, kusjuures informatsiooni paigutus tekstis ei pea tingimata vastama selle matemaatilise töötlemise sammude järjekorrale;
- 12) suudab arusaadavalt selgitada mitmeetapilisi arutlusi ja lahendusteid ning saadud tulemust;
- 13) võrdleb, hindab ja vajaduse korral korrigeerib teiste inimeste suulisi ja kirjalikke matemaatilise sisuga tekste.

5.3.2. Õppeaine kirjeldus

Lai matemaatika annab ettekujutuse matemaatika tähendusest ühiskonna arengus ning selle rakendamisest igapäevaelus, tehnoloogias, majanduses, loodus- ja täppisteadustes ning muudes ühiskonnaelu valdkondades. Selle tagamiseks lahendatakse rakendusülesandeid ja kasutatakse vastavat IKT tarkvara. Tähtsal kohal on tõestamine ja põhjendamine.

5.3.3. Kursuste õpitulemused ja õppesisu

I kursus „Avaldised ja arvu hulga“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) leiab hulkade ühendi, ühisosa ja antud hulga osahulga;
- 2) selgitab naturaalarvude hulga N , täisarvude hulga Z , ratsionaalarvude hulga Q , irratsionaalarvude hulga I ja reaalarvude hulga R omadusi ja nende hulkade kuulumusseoseid, märgib arvteljel reaalarvude piirkondi;
- 3) esitab arvu juure ratsionaalarvulise astendajaga astmena ja vastupidi;
- 4) sooritab tehteid astmete ning võrdsete juurijatega juurtega;
- 5) teisendab lihtsamaid ratsionaal- ja irratsionaalavaldisi (kaks tehet ja sulud);
- 6) näeb ja lahendab arvutuste ja teisenduste abil lahenduvaid reaalelulisi ja teaduslikke probleeme (sh protsentülesanded). Tõlgendab ja esitleb saadud tulemusi.

Õppesisu

Hulk, hulga element, osahulk, tühi hulk, hulkade ühend ja ühisosa. Naturaalarvude hulk N , täisarvude hulk Z , ratsionaalarvude hulk Q , irratsionaalarvude hulk I , reaalarvude hulk R , nende omadused ja kuulumusseosed. Reaalarvude piirkonnad arvteljel. Astme mõiste üldistamine. Arvu juur. Juurte omadused. Arvu juure esitamine ratsionaalarvulise astendajaga astmena ja vastupidi. Tehted astmete ja võrdsete juurijatega juurtega. Rühmitamisvõte. Irratsionaalsuse kaotamine nimetajast. Ratsionaal- ja irratsionaalavaldiste lihtsustamine (kaks tehet ja sulud). Reaalelulised probleemid, mis on lahendatavad arvutuste ja avaldiste teisenduste abil.

II kursus „Võrrandid ja võrrandisüsteemid“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab võrduse, samasuse ja võrrandi, võrrandi lahendi, võrrandi- ja võrratusesüsteemi lahendi ning lahendihulga mõistet;
- 2) selgitab võrrandite ning nende süsteemide lahendamisel rakendatavaid samasusteisendusi;
- 3) lahendab ühe tundmatuga lineaar-, ruut-, murd- ja lihtsamaid juurvõrrandeid (kaks juurt) ning nendeks taanduvaid võrrandeid;
- 4) lahendab lihtsamaid üht absoluutväärtust sisaldavaid võrrandeid;
- 5) lahendab võrrandisüsteeme;
- 6) tunneb ära õpitud võrrandite/võrrandisüsteemide abil lahenduvad reaalelulised/teaduslikud probleemid;
- 7) leiab või koostab sobiva võrrandi/võrrandisüsteemi probleemi lahendamiseks;
- 8) lahendab ainealase või reaalelulise probleemi võrrandite ja/või võrrandisüsteemide abil ning tõlgendab ja esitleb saadud tulemust.

Õppesisu

Võrdus, võrrand, samasus, võrrandi lahend. Võrrandite samaväärsus, samasusteisendused. Lineaar-, ruut-, murd- ja juurvõrrandid (kuni kaks juurt) ning nendeks taanduvad võrrandid. Üht absoluutväärtust sisaldav võrrand. Õpilane saab aru, et leidub võrrandeid, millel lahendid puuduvad või mille lahendiks on kõik reaalarvud. Võrrandisüsteemid. Kahe- ja kolmerealine determinant. Ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on lahendatavad võrrandite/võrrandisüsteemide abil.

III kursus „Võrratused. Trigonomeetria I“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab võrratuse omadusi, võrratuse ja võrratusesüsteemi lahendihulga mõistet ning kirjeldab vastavaid lahendihulki arvteljel;
- 2) selgitab võrratuste ning nende süsteemide lahendamisel rakendatavaid samasusteisendusi;
- 3) lahendab lineaar-, ruut- ja murdvõrratusi ning lihtsamaid võrratusesüsteeme;
- 4) kasutab lihtsustamisülesannetes trigonomeetria põhiseoseid ja täiendusnurga trigonomeetrilisi funktsioone;
- 5) leiab digivahendite abil teravnurga trigonomeetriliste funktsioonide väärtused ning nende väärtuste järgi nurga suuruse;
- 6) lahendab täisnurkse kolmnurga;
- 7) tunneb ära probleemid, mis on lahendatavad täisnurkse kolmnurga geomeetria abil. Tõlgib need matemaatika keelde ning lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab ja esitleb saadud tulemusi.

Õppesisu

Võrratus ja selle omadused. Võrratuste samaväärsus. Range ja mitterange võrratus. Lineaarvõrratused. Ruutvõrratus. Intervallmeetod. Murdvõrratus. Ahelvõrratus. Võrratusesüsteemid. Võrratusesüsteemide samaväärsus. Võrratuse ja võrratusesüsteemi lahendihulk, selle esitamine arvteljel. Lihtsamate tekstülesannete lahendamine võrratuste abil. Teravnurga siinus, koosinus ja tangens ja nende väärtuste järgi nurga suuruse leidmine. Täiendusnurga trigonomeetrilised funktsioonid. Trigonomeetrilised põhiseosed täisnurkses kolmnurgas. Trigonomeetriliste avaldiste lihtsustamine. Täisnurkse kolmnurga lahendamine. Reaalelulised probleemid, mis on lahendatavad täisnurkse kolmnurga geomeetria abil.

IV kursus „Trigonomeetria II“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teisendab kraadimõõdus antud nurga radiaanmõõdus olevaks nurgaks ja vastupidi;
- 2) arvutab ringjoone kaare kui ringjoone osa pikkuse ning ringi sektori kui ringi osa pindala;
- 3) defineerib mis tahes nurga siinuse, koosinuse ja tangensi; tuletab ning teab siinuse, koosinuse ja tangensi vahelisi seoseid;
- 4) tuletab nurkade 0° , 30° , 45° , 60° , 90° , 180° , 270° , 360° siinuse, koosinuse ja tangensi täpsed väärtused; rakendab taandamisvalemeid, negatiivse ja täispöördest suurema nurga valemeid;
- 5) kasutab digivahendeid trigonomeetriliste funktsioonide väärtuste ning nende väärtuste järgi nurga suuruse leidmisel;
- 6) tuletab kahe nurga summa ja vahe valemid ning kahekordse nurga siinuse, koosinuse ja tangensi valemid;
- 7) teisendab lihtsamaid trigonomeetrilisi avaldise valemikogu abil;
- 8) tõestab siinus- ja koosinusteoreemi, lahendab mistahes kolmnurga ning arvutab selle pindala;
- 9) tunneb ära ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on lahendatavad kolmnurga ja ringi kohta õpitud rakendades. Tõlgib need matemaatika keelde, lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab ja esitleb saadud tulemusi.

Õppesisu

Nurga mõiste üldistamine. Nurga kraadi- ja radiaanmõõt. Ringjoone kaare pikkus, ringi sektori pindala. Mis tahes nurga trigonomeetrilised funktsioonid. Nurkade 0° , 30° , 45° , 60° , 90° , 180° , 270° , 360° siinuse, koosinuse ja tangensi täpsed väärtused. Ühe ja sama nurga trigonomeetriliste funktsioonide vahelised seosed. Taandamisvalemid. Negatiivse ja

täispöördest suurema nurga trigonomeetriselised funktsioonid. Kahe nurga summa ja vahe trigonomeetriselised funktsioonid. Kahekordse nurga trigonomeetriselised funktsioonid. Trigonomeetriselised avaldised. Kolmnurga pindala valemid. Siinus- ja koosinusteoreem. Kolmnurga lahendamine. Ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on lahendatavad kolmnurga ja ringi kohta õpitud rakendades.

V kursus „Vektor tasandil. Joone võrrand“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab mõisteid vektor, ühik-, null- ja vastandvektor, vektori koordinaadid, kahe vektori vaheline nurk;
- 2) liidab ja lahutab vektoreid ning korrutab vektorit arvuga nii geomeetriselt kui ka koordinaatkujul;
- 3) leiab vektori pikkuse, lõigu keskpunkti koordinaadid, kahe vektori skalaarkorrutise ning rakendab neid geomeetriaprobleemide lahendamisel;
- 4) kasutab vektorite ristseisu ja kollineaarsuse tunnuseid geomeetriaprobleemide lahendamisel;
- 5) koostab sirge võrrandi (kui sirge on määratud punkti ja sihivektoriga, punkti ja tõusuga, tõusu ja algordinaadiga, kahe punktiga) ning teisendab selle üldvõrrandiks, kontrollib tehtud arvutis;
- 6) määrab kahe sirge vastastikuse asendi tasandil, lõikuvate sirgete korral leiab sirgete lõikepunkti ja sirgete vahelise nurga, kontrollib tehtut arvutis;
- 7) koostab hüperbooli, parabooli ja ringjoone võrrandi; joonestab ainekavas esitatud jooni nende võrrandite järgi nii paberil kui ka arvutis; leiab kahe joone lõikepunktid, kontrollib tehtut arvutis.

Õppesisu

Kahe punkti vaheline kaugus. Lõigu keskpunkti koordinaadid. Vektori mõiste ja tähistamine. Nullvektor, ühikvektor, vastandvektor. Vektorite võrdsus. Vektori koordinaadid. Vektori pikkus. Vektorite liitmine ja lahutamine. Vektori korrutamine arvuga. Kahe vektori vaheline nurk. Vektorite kollineaarsus. Kahe vektori skalaarkorrutis. Vektorite ristseis. Ülesannete lahendamine vektorite abil ja tulemuste kontrollimine digiseadmetega. Sirge sihivektor, algordinaat, tõus. Sirge võrrandi koostamine. Sirge üldvõrrand. Kahe sirge vastastikused asendid tasandil. Nurk kahe sirge vahel. Ringjoone, parabooli, hüperbooli võrrandi koostamine. Kahe joone lõikepunkti leidmine. Sirge, parabooli, hüperbooli ja ringjoone joonestamine. Ülesannete lahendamine ja tulemuste kontrollimine digivahenditega.

VI kursus „Tõenäosus, statistika“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) eristab juhuslikku, kindlat ja võimatut sündmust; selgitab sündmuse tõenäosuse mõistet ja omadusi;
- 2) selgitab permutatsioonide, kombinatsioonide ja variatsioonide tähendust ning leiab nende arvu;
- 3) selgitab sõltuvate ja sõltumatute sündmuste korrutise ning välistavate ja mittevälistavate sündmuste summa tähendust, arvutab reaalse eluga seotud sündmuste tõenäosusi;
- 4) selgitab juhusliku suuruse jaotuse olemust ning juhusliku suuruse arvkarakteristikute (keskväärtus, mood, mediaan, standardhälve) tähendust; kirjeldab binoom- ja normaaljaotust;
- 5) selgitab valimi ja üldkogumi mõisteid ning andmete süstematiseerimise ja statistilise otsustuse usaldatavuse tähendust; teab valimi koostamise põhimõtteid;

- 6) arvutab juhusliku suuruse jaotuse arvkarakteristikuid ning teeb nende alusel järeldusi jaotuse või uuritava probleemi kohta;
- 7) selgitab valimist hinnatud arvkarakteristiku usalduspiirkonna mõistet, leiab jaotusfunktsiooni abil üldkogumi keskväärtuse usalduspiirkonna;
- 8) koostab IKT vahendite abil tabelleid ja graafikuid andmete ja jaotuse visualiseerimiseks;
- 9) visualiseerib IKT vahendite abil kahe juhusliku suuruse hajuvusdiagrammi, kirjeldab sõltuvuse tugevust korrelatsioonikordaja abil;
- 10) püstitab uurimisküsimuse, kogub vajaliku andmestiku, analüüsib seda statistiliste vahenditega IKT abil ja hindab võimalikke statistiliste otsustustega seotud vigu.

Õppesisu

Faktoriaal. Permutatsioonid, kombinatsioonid ja variatsioonid. Juhuslik sündmus, kindel ja võimatu sündmus. Suhteline sagedus, statistiline tõenäosus. Klassikaline tõenäosus. Geomeetriline tõenäosus. Sõltuvad ja sõltumatud sündmused. Välistavad ja mittevälistavad sündmused. Liitmis- ja korrutamislause. Diskreetne juhuslik suurus, selle jaotuse esitamine tabelina ja jaotushulknurgana. Pidev juhuslik suurus ja selle jaotuse esitamine graafikuna. Juhusliku suuruse arvkarakteristikud: keskväärtus, mood, mediaan, dispersioon, standardhälve. Binoomjaotus. Normaaljaotus. Üldkogum ja valim. Andmete kogumine ja süstematiseerimine. Variatsioonirida. Sagedustabel. Jaotustabel. Sektordiagramm, histogramm, tulppiagramm. Statistilise andmestiku analüüsimine ühe tunnuse järgi: valimi peamised arvkarakteristikud (keskväärtuse mediaan, standardhälve) ja nende tõlgendamine. Statistilised otsustused keskväärtuse usaldusvahemiku näitel, usaldusnivoo, usaldusvahemik. Korrelatsiooniväli (hajuvusdiagramm). Lineaarne korrelatsioonikordaja ja andmete lähendamise sirge abil.

VII kursus „Funktsioonid. Arvjadad“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab funktsiooni mõistet ja üldtähist ning funktsiooni uurimisega seonduvaid mõisteid;
- 2) kirjeldab graafiliselt esitatud funktsiooni omadusi; skitseerib graafikuid ning joonestab neid nii paberil kui ka arvutis;
- 3) leiab valemiga esitatud funktsiooni määramispiirkonna, nullkohad, positiivsus- ja negatiivsuspiirkonna nii algebraliselt kui ka arvutis; kontrollib, kas funktsioon on paaris või paaritu ja analüüsib arvutipõhiselt nende graafikute sümmeetria omadusi;
- 4) kirjeldab funktsiooni $y = f(x)$ graafiku seost funktsioonide $y = f(x) + a$, $y = f(x + a)$, $y = f(ax)$, $y = a f(x)$ graafikutega, visualiseerib vastavaid seoseid arvutis konkreetsete näidetega;
- 5) selgitab arvjada, aritmeetilise ja geomeetrilise jada ning hääbuva geomeetrilise jada mõistet;
- 6) selgitab aritmeetilise ja geomeetrilise jada üldliikme valemeid ning tuletab nende jadade n esimese liikme summa valemid ning hääbuva geomeetrilise jada summa valemi;
- 7) selgitab jada piirväärtuse olemust ning arvutab piirväärtuse; teab arvude π ja e tähendust;
- 8) tunneb ära ainealased ja reaalelulised probleemid, mis lahenduvad aritmeetilise ja geomeetrilise jada abil. Tõlgib need matemaatika keelde, lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab, hindab ja esitleb saadud tulemusi.

Õppesisu

Muutuv suurus. Funktsiooni mõiste ja üldtähis. Sõltuv ja sõltumatu muutuja, argument, funktsiooni väärtus. Funktsiooni esitusviisid. Funktsiooni määramis- ja muutumispiirkond. Paaris- ja paaritu funktsioon ning nende graafikute sümmeetria omadused. Funktsiooni nullkohad, positiivsus- ja negatiivsuspiirkond. Funktsiooni kasvamine ja kahanemine. Funktsiooni ekstreemumkoht, ekstreemum, ekstreemumpunkt. Astmefunktsioonide graafikute

joonestamine nii paberil kui ka digivahendiga. Arvutada, jada üldliige. Aritmeetiline jada, selle omadused. Geomeetiline jada, selle omadused. Aritmeetilise jada üldliikme valem ning esimese n liikme summa valem. Geomeetrilise jada üldliikme valem ning esimese n liikme summa valem. Hääbuv geomeetiline jada, selle summa. Arvutada piirväärtus. Piirväärtuse arvutamine. Arv e piirväärtusena. Ringjoone pikkus ja ringi pindala piirväärtusena, arv π . Ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on lahenduvad aritmeetilise ja geomeetrilise jada abil.

VIII kursus „EkspONENT- ja LOGARITMFUNKTSIOON“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab liitprotsendilise kasvamise ja kahanemise olemust;
- 2) lahendab reaalelulisi liitprotsendilise kasvamise ja kahanemise probleeme, hindab kriitiliselt saadud tulemusi;
- 3) kirjeldab eksponentfunktsiooni, sh funktsiooni $y = ex$ omadusi;
- 4) selgitab arvu logaritmi mõistet ja selle omadusi; logaritmi ning potentsierib lihtsamaid avaldusi, vahetab logaritmi alust;
- 5) kirjeldab logaritmifunktsiooni ja selle omadusi;
- 6) oskab leida eksponent- ja logaritmifunktsiooni pöördfunktsiooni;
- 7) joonestab paberil ja tarkvaraliste lahenduste abil eksponent- ja logaritmifunktsiooni graafikuid ning loeb graafikult funktsioonide omadusi;
- 8) lahendab lihtsamaid eksponent- ja logaritmivõrrandeid ning -võrratusi ($\log_a f(x)$ suurem/väiksem kui $\log_a g(x)$);
- 9) tunneb ära ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on kirjeldatavad ja lahendatavad eksponentsiaalsete ja/või logaritmiliste mudelite abil. Tõlgib need matemaatika keelde, lahendab matemaatilisel ning tõlgendab, hindab ja esitleb saadud tulemusi.

Õppesisu

Liitprotsent. Liitprotsendiline kasvamine ja kahanemine. Reaalelulised ja probleemülesanded. Eksponentfunktsioon, selle graafik ja omadused. Arvu logaritm, kümnendlogaritm, naturaallogaritm. Korrutise, jagatise ja astme logaritm. Logaritmimine ja potentsierimine. Üleminek logaritmi ühelt aluselt teisele. Logaritmifunktsioon, selle graafik ja omadused. Eksponent- ja logaritmifunktsiooni pöördfunktsiooni leidmine. Eksponent- ja logaritmivõrrand, nende lahendamine. Eksponent- ja logaritmivõrratus, nende lahendamine. Ainealaste ja reaaleluliste probleemide kirjeldamine ja lahendamine eksponentsiaalsete ja/või logaritmiliste mudelite abil.

IX kursus „TRIGONOMEETRIKILISED FUNKTSIOONID. FUNKTSIOONI PIIRVÄÄRTUS JA TULETIS“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab funktsiooni perioodilisuse mõistet ning leiab siinus-, koosinus- ja tangensfunktsiooni perioodi;
- 2) joonestab nii paberil kui ka tarkvaraliste lahenduste abil siinus-, koosinus- ja tangensfunktsiooni graafikuid ning loeb graafikutelt nende funktsioonide omadusi;
- 3) leiab algebralisel lihtsamate trigonomeetriliste võrrandite erilahendid etteantud piirkonnas, kasutades üldlahendi valemit või funktsiooni graafikut;
- 4) selgitab funktsiooni piirväärtuse ja tuletise mõistet ning tuletise füüsikalist ja geomeetrilist tähendust;
- 5) esitab liitfunktsiooni lihtsamate funktsioonide kaudu;

6) rakendab funktsioonide summa, vahe, korrutise ja jagatise tuletise leidmise eeskirja, leiab funktsiooni esimese ja teise tuletise ning liitfunktsiooni tuletise, kasutades etteantud tuletiste tabelit.

Õppesisu

Funktsiooni perioodilisus ja periood. Siinus-, koosinus- ja tangensfunktsiooni graafik ning omadused. Mõisted $\arcsin m$, $\arccos m$, $\arctan m$. Trigonomeetriliste võrrandite erilahendite leidmine etteantud piirkonnas, kasutades üldlahendi valemit või funktsiooni graafikut. Graafikute joonestamine paberil ja digiseadmes. Funktsiooni piirväärtus ja pidevus. Argumendi muut ja funktsiooni muut. Hetkkiirus. Funktsiooni graafiku puutuja tõus. Funktsiooni tuletis. Funktsiooni tuletise geomeetriline tähendus. Funktsioonide summa ja vahe tuletis. Kahe funktsiooni korrutise tuletis. Astmefunktsiooni tuletis. Kahe funktsiooni jagatise tuletis. Funktsiooni teine tuletis. Liitfunktsioon ja selle tuletise leidmine. Trigonomeetriliste funktsioonide tuletis. Eksponent- ja logaritmifunktsiooni tuletis.

X kursus „Tuletise rakendused“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) koostab funktsiooni graafiku puutuja võrrandi etteantud kohal, kontrollib saadud tarkvaraliste lahenduste abil;
- 2) selgitab funktsiooni kasvamise ja kahanemise seost funktsiooni tuletise märgiga, funktsiooni ekstreemumi mõistet ning ekstreemumi leidmist;
- 3) leiab funktsiooni kasvamis- ja kahanemisvahemikud, ekstreemumid, funktsiooni graafiku kumerus- ja nõgususvahemikud ning käänupunkti, kontrollib saadud tarkvaraliste lahenduste abil;
- 4) uurib ainekavas etteantud funktsioone täielikult ja skitseerib funktsiooni leitud omaduste põhjal selle graafiku, kontrollib saadud tarkvaraliste lahenduste abil;
- 5) leiab funktsiooni suurima ja vähima väärtuse etteantud lõigul;
- 6) tunneb ära ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on kirjeldatavad ja lahendatavad õpitud funktsioonide kui mudelite uurimise abil. Tõlgib need matemaatika keelde, lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab, hindab ja esitleb saadud tulemusi.

Õppesisu

Puutuja tõus. Joone puutuja võrrand. Hetkkiirus ja kiirendus. Funktsiooni kasvamis- ja kahanemisvahemikud; funktsiooni ekstreemum, ekstreemumkoht, ekstreemumpunkt; ekstreemumi olemasolu tarvilik ja piisav tingimus. Funktsiooni suurim ja vähim väärtus lõigul. Funktsiooni graafiku kumerus- ja nõgususvahemikud, käänupunkt. Funktsiooni uurimine tuletise abil. Funktsiooni graafiku skitseerimine funktsiooni omaduste põhjal ja selle kontrollimine digivahenditega. Ainealaste ja reaaleluliste probleemide kirjeldamine ja lahendamine õpitud funktsioonide abil (sh ekstreemumülesanded).

XI kursus „Integraal. Planimeetria“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab algfunktsiooni mõistet ning leiab lihtsamate funktsioonide määramata integraale põhiintegraalide tabeli ja integraali omaduste järgi;
- 2) selgitab kõvertrapetsi mõistet ning rakendab määratud integraali leides Newtoni-Leibnizi valemit;
- 3) arvutab määratud integraali abil kõvertrapetsi pindala, mitmest osast koosneva pinnatüki ja kahe kõveraga piiratud pinnatüki pindala ning lihtsama pöördkeha ruumala;

4) selgitab geomeetriliste kujundite ja nende elementide omadusi, kujutab vastavaid kujundeid joonisel; uurib IKT vahendite abil geomeetriliste kujundite omadusi ning kujutab vastavaid kujundeid joonisel;

5) lahendab planimeetria arvutusülesandeid ja lihtsamaid tõestusülesandeid;

6) tunneb ära ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on lahendatavad tasandigeomeetrias õpitud kujundite omadustega. Tõlgib need matemaatika keelde, lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab ja esitleb saadud tulemusi.

Õppesisu

Algfunktsioon. Määramata integraal ja selle omadused. Põhiintegraalide tabel. Kõvertrapets. Määratud integraal ja selle omadused. Newtoni-Leibnizi valem. Tasandilise kujundi pindala ja pöördkeha ruumala arvutamine integraaliga. Meetrilised seosed täisnurkses kolmnurgas. Hulknurk, selle liigid. Kumera hulknurga sisenurkade summa. Hulknurkade sarnasus. Sarnaste hulknurkade übermõõtude suhe ja pindalade suhe. Hulknurga sise- ja ümberringjoon. Rööpkülik, selle liigid ja omadused. Trapets, selle liigid. Trapetsi kesklõik, selle omadused. Kesknurk ja piirdenurk. Thalese teoreem. Ringjoone lõikaja ning puutuja. Kõõl- ja puutujahulknurk. Kolmnurga pindala. Ainealaste ja reaaleluliste probleemide lahendamine tasandigeomeetria abil.

XII kursus „Sirge ja tasand ruumis“

Õpitulemused

Õpilane:

1) kirjeldab ja määrab punkti asukoha ruumis koordinaatide abil;

2) selgitab ja rakendab ruumivektori mõistet, lineaartehteid vektoritega, vektorite kollineaarsuse ja komplanaarsuse tunnuseid ning vektorite skalaarkorrutist;

3) kirjeldab sirge ja tasandi vastastikuseid asendeid;

4) arvutab kahe punkti vahelise kauguse, vektori pikkuse ning kahe vektori vahelise nurga;

5) määrab kahe sirge, sirge ja tasandi, kahe tasandi vastastikuse asendi ning arvutab nendevahelise nurga stereomeetria ülesannetes;

6) tunneb ära ainealased ja -välised probleemid, mis on lahendatavad ruumigeomeetrias õpitud seoste abil. Tõlgib need matemaatika keelde, lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab ja esitleb saadud tulemusi.

Õppesisu

Ristkoordinaadid ruumis. Punkti koordinaadid ruumis. Kahe punkti vaheline kaugus. Punkti kohavektor ja vektori koordinaadid ruumis. Vektori pikkus. Lineaartehted vektoritega. Vektorite skalaarkorrutis. Kahe vektori vaheline nurk. Vektorite kollineaarsus ja komplanaarsus. Kahetahuline nurk. Kahe sirge, sirge ja tasandi, kahe tasandi vastastikused asendid ning nendevaheline nurk stereomeetria ülesannetes. Kiivsirged. Kolme ristsirge teoreem. Ainealaste ja reaaleluliste probleemide lahendamine ruumigeomeetria abil.

XIII kursus „Stereomeetria“

Õpitulemused

Õpilane:

1) omab süsteemse ettekujutuse hulktahukate ja pöördkehade liikidest, tuletab nende pindala ja ruumala arvutamise valemeid;

2) kujutab joonisel prisma, püramiidi, silindrit, koonust ja kera ning nende lihtsamaid lõikeid tasandiga;

3) arvutab kehade pindala ja ruumala ning nende kehade ja tasandi lõike pindala;

4) tunneb ära ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on mudeldatavad ruumigeomeetrias õpitud kujunditega ja nende omadustega. Tõlgib need matemaatika keelde, lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab ja esitleb saadud tulemusi.

Õppesisu

Hulktahukas. Korrapärased hulktahukad. Prisma ja püramiid, nende pindala ja ruumala. Pöördkehad. Silinder, koonus ja kera, nende pindala ja ruumala. Silindri, koonuse ja kera pindala ning ruumala valemite tuletamine. Hulktahukate ja pöördkehade lõiked tasandiga. Ainealaste ja reaaleluliste probleemide lahendamine ruumigeomeetria abil.

XIV kursus „Matemaatika rakendused, reaalsete protsesside uurimine“

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab matemaatilise modelleerimise ning selle protseduuride üldist olemust;
- 2) tunneb lihtsamate mudelite koostamiseks vajalikke meetodeid ja funktsioone;
- 3) kasutab mõningaid loodus- ja majandusteaduse olulisemaid mudeleid ning meetodeid;
- 4) lahendab tekstülesandeid sobivalt valitud strateegia abil;
- 5) märkab reaalse maailma valdkondade mõningaid matemaatikamudelitega kirjeldatavaid seaduspärasusi ja seoseid;
- 6) koostab kergesti modelleeritavate reaalsuse nähtuste matemaatilisi mudeleid ning kasutab neid tegelikkuse uurimiseks;
- 7) kasutab IKT vahendeid ainealaseid ja -väliseid probleeme lahendades.

Õppesisu

Matemaatilise mudeli tähendus, nähtuse modelleerimise etapid, mudeli headuse ja rakendatavuse hindamine. Ainealaste ja reaaleluliste probleemide lahendamine matemaatiliste mudelite abil, kasutades kõigi eelnevate kursuste teemasid. Tulemuste kontrollimine digivahenditega.

5.4. Valikkursus “Programmeerimine”

5.4.1. Valdkonnapädevus

Kursusel „Programmeerimine“ rakendatakse omandatud teoreetilisi teadmisi praktiliste programmeerimisülesannete lahendamisel. Seejuures on õppetegevuste kavandamisel ja korraldamisel olulisel kohal nüüdisaegse õpikäsituse järgimine, et toetada õpilaste koostöö- ja enesejuhtimisoskusi. Seetõttu on õpetajal soovitatav rakendada kursuse teemade õpetamisel meetodikaid, mis soosivad koostööpõhist lähenemist.

5.4.2. Konkreetsem lõiming, kõigi üldpädevuste saavutamine ja kõigi õppekava läbivate teemade käsitlemine ainevaldkonnas

Valikkursuse „Programmeerimine ” eesmärk on tulevastele digilahenduste loojatele ja tellijatele/kasutajatele vajalike praktiliste IKT oskuste kujundamine. Kujundatakse ka õpilaste informaatika valdkonnateadmisi ja -oskusi, mida saab üle kanda väljapoole IKT valdkonda. Programmeerimine kursus on seotud ka matemaatika, inglise keele ja kunstigraafika teemadega.

5.4.3. Ainevaldkondlikud hindamise erisused

Hindamisel lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Programmeerimise õpitulemuste saavutatuse kohta antakse õpilasele tagasisidet õppeprotsessi käigus lähtudes õpilase õpiülesannetest. Kokkuvõtvalt hinnatakse kursuse lõpus. Õpiülesanded võivad olla tehtud kas üksi- või rühmatööna. Hindamiskriteeriumid kirjeldatakse kooli õppekavas. Soovitatavalt hinnatakse programmeerimineõppes:

- 1) õppe plaanipärasust, loomingulisust ja ratsionaalsust;
- 2) õppekavas ettenähtud õpitulemuste saavutamist ning seonduvate pädevuste olemasolu veenvat tõendamist;
- 3) loodud programmide tehnilist teostust, esteetilisust ja originaalsust;
- 4) õpilasepoolset praktilise tegevuse mõtestamist;
- 5) õpilase isiklikku arengut kursuse jooksul.

5.4.4. Õppekorralduse erisused

Kursusel „Programmeerimine“ rakendatakse omandatud teoreetilisi teadmisi praktiliste programmeerimisülesannete lahendamisel. Seejuures on õppetegevuste kavandamisel ja korraldamisel olulisel kohal nüüdisaegse õpikäsituse järgimine, et toetada õpilaste koostöö- ja enesejuhtimisoskusi. Seetõttu on õpetajal soovitatav rakendada kursuse teemade õpetamisel meetodikaid, mis soosivad koostööpõhist lähenemist.

5.4.5. Õppekeskkonna erisused

Valikkursuse läbiviimiseks on tagatud järgmiste vahendite kasutamine:

1. Arvutid;
2. OS Windows 11;
3. Scratch keele tarkvara olemasolu;
4. Python keele tarkvara.

5.4.6. Õppeaine kirjeldus, sh ainespetsiifikast lähtuvad erisused

Valikkursus kombineerib kahest erinevast valdkonnast pärit teadmisi ja oskusi: programmeerimine Scratch keeles ja programmeerimine Python keele tarkvara kasutades.

5.4.7. Valikkursuse õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) oskab kirjeldada ja kasutada programmi elemente (muutuja, tsükkel, funktsioon jne) ühes programmeerimiskeeles;
- 2) oskab analüüsida probleeme, mille lahendamiseks piisab kursusel käsitletavast materjalist, ning valib probleemi lahendamiseks sobiva algoritmi;
- 3) oskab luua algoritmi põhjal töötava programmi;
- 4) oskab testida loodud programmi tööd, leiab ja parandab puudused;
- 5) oskab analüüsida etteantud programmikoodi ilma seda käivitamata.

Õppesisu

Scratch keel. Programm. Andmetüübid (arvud, sõned, tõeväärtused). Muutujad. Loogilised avaldised. Tingimuslause. Tsükkel. Sõned. Järjend (massiiv). Alamprogrammid, funktsioon. Andmevahetus.

Python keel. Andmed ja andmetüübid. Muutujad, muutujale väärtuse omistamine. Arvulised muutujad, elementaarsed tehted ja operaatorid (liitmine, lahutamine, korrutamine, jagamine ja jagamine jäägiga). Sisend ja väljund käsurealt. Avaldised. Tekstilise väärtusega muutujad (sõned) ja levinumad operatsioonid. Tõeväärtusega muutujad. Tingimuslause (mitmeharuline ja mitmeosaline, tingimuslause tingimuslause sees, loogilised tehted ja avaldised). Teisendused andmetüüpide vahel. Järjendid. Tsüklid. Kahemõõtmeline järjend ja maatriks. Juhusliku olukorra tekitamine, juhuslik arv. Funktsioonid, rekursiivsed funktsioonid. Teegid.

6. Ainevaldkond „Sotsiaallained“

6.1. Üldalused

6.1.1. Valdkonnapädevus

Sotsiaallainete pädevusega taotletakse õppija toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest. Sotsiaallainete õpetamise kaudu taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks õpilane:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlike väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti;
- 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurerinevusi;
- 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija;
- 8) võtab vastutuse inimesena, kodanikuna, perekonna- ja ühiskonnaliikmena.

6.1.2. Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Ainevaldkonna õppeained on ajalugu, inimeseõpetus, ühiskonnaõpetus. Õppeained jagunevad kohustuslikeks ning valikkursusteks.

Kohustuslikud kursused õppeainete kaupa on järgmised:

Ajalugu – 6 kursust:

- „Üldajalugu“,
- „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“,
- „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“,
- „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“,
- „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“,
- „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm“;

Inimeseõpetus – 1 kursust:

- „Perekonnaõpetus“;

Ühiskonnaõpetus – 2 kursust:

- „Ühiskonna areng ja demokraatia“,
- „Majandus ja maailmapoliitika“.

Valikkursused:

- „Psühholoogia“
- „Inimene ja õigus“

- „Tallinna lugu“
- „Meediaõpetus“

6.1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Õppe korraldamisel lähtutakse Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste väärtustamisest ning riikliku õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest. Sotsiaalainete õppimine aitab arendada tervikpilti ühiskonnast ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste alusel toimuvat arengut. Sotsiaalainete vahendusel areneb võime näha ühiskonna arengus erinevaid seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskondlikest väärtustest, normidest ja reeglitest; toimida kõlbelise ja vastutustundliku inimesena ning ühiskonnaliikmena. Sotsiaalainete teemade käsitlemisega toetatakse soolise võrdõiguslikkuse edendamist ühiskonnas.

Ajalooõpetuse eesmärk on kujundada õppijaid, kes on suutelised analüüsima ja mõistma maailma, milles nad elavad, ning tunnevad asjaolusid ja sündmusi, mis on maailmas juhtunud. Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks teadmisi oma kodukoha ning maailma minevikust ja kultuuripärandist ning erinevatest väärtussüsteemidest. Aine vahendusel hakkab õpilane teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ja tõlgendama minevikusündmusi ning -protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloo-sündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, tundma perekonna rolli ühiskonna ning inimese elus, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine eesmärk on luua eeldused kodanikuidenteedi ja ühiskonna sidususe tugevnemiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks, toetada dialoogivalmidust maailma erinevalt mõistvate inimeste vahel, samuti õpilase enese teadlikkust maailmavaate küsimustes.

Valdkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimestega, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat, on valmis ühiskonnaelus osalema, võtab vastutuse oma otsuste ja valikute eest ning mõistab üksikisiku rolli globaalsel tasandil; kes teeb majanduslikke otsuseid rahatargalt ja vastutustundlikult, oskab elatada ennast ja oma peret, teenida tulu, maksab kohusetundlikult makse ja panustab selle kaudu ühiskonna arengusse. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja konstruktiivsete lahenduste leidmise oskus.

Õppesisu käsitluses teeb aineõpetaja valiku arvestusega, et kirjeldatud õpitulemused, üld- ja valdkonnapädevused oleksid saavutatavad.

6.1.4. Sotsiaalainete kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamise, läbivate teemade käsitlemise ning valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid

- **Sotsiaalainete kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamine**

Ainevaldkond võimaldab kujundada kõiki üldpädevusi igapäevases õppes nii teooria kui ka praktiliste tegevuste kaudu. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise – sidumisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud ja enesekehtestamisoskus loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist.

Kultuuri- ja väärtuspädevuse ning sotsiaalse ja kodanikupädevuse kujunemist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Näiteks toetavad ajalugu ja ühiskonnaõpetus suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja jätkusuutliku arengu põhimõtteid ning juhendada nendest oma tegutsemises, samuti lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse ja kultuurilistesse tõekspidamistesse. Inimeseõpetus toetab väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval ka teiste arvestamist. Oskust seista vastu kesksete normide rikkumisele ning järgida sotsiaalse õigluse ja eri soost inimeste võrdse kohtlemise põhimõtteid õpetab ühiskonnaõpetus.

Enesemääratluspädevust aitab vormida eeskätt inimeseõpetus, mis toetab õpilase eneseanalüüsivõime kujunemist, õpetab hindama oma nõrku ja tugevaid külgi, järgima terveid eluviise, lahendama iseendaga, oma vaimse ja füüsilise tervisega seonduvaid ning inimsuhetes tekkivaid probleeme. Rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujunemist toetavad teisedki valdkonna õppeained.

Õpipädevus. Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda, leida õppimiseks vajalikke vahendeid ja teavet ning arendab õpioskusi, oskust õppimist mõtestada ja plaanida ning kasutada õpitut erinevates kontekstides.

Suhtluspädevus. Suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt erinevates suhtlusolukordades väljendada; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ning väljendusrikast keelt taotlevad kõik valdkonna õppeained.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus. Sotsiaalainete õppimine eeldab suutlikkust analüüsida erineval kujul esitatud statistilisi andmeid (graafikuid, tabeleid, diagramme) ning teha nende põhjal järeldusi, kasutada matemaatilisi sümboleid ja meetodeid erinevaid ülesandeid lahendades (nt ajaarvamist ja ressursse plaanides) ning tulemuse tõesust kontrollides. Seda toetavad õppetegevuse kaudu kõik valdkonna õppeained. Sotsiaalaineid õppides tutvutakse tehnika ja tootmise arengu seostega ühiskonna muutumise vältel; õpitakse hindama tehnoloogia rakendamisega kaasnevaid võimalusi ja ohte; mõistma tehnoloogia nüüdisaegseid arengusuundi ning tehnoloogia ja teaduse omavahelisi seoseid; rakendama tänapäevast tehnoloogiat tõhusalt ning eetilisel oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonda kujundades; kasutama tehnovahendeid eesmärgipäraselt ning säästlikult, järgides seejuures ohutuse ja autoriõiguste kaitse nõudeid.

Ettevõtlikkuspädevuse peamine kujundaja on ühiskonnaõpetus, kuid aitavad teisedki valdkonna õppeained. Õpitakse nägema, analüüsima ja lahendama probleeme, seadma

eesmärke, valima ideede elluviimiseks sobivaid ja loovaid meetodeid ning tegema eesmärkide saavutamiseks koostööd.

Digipädevus. Sotsiaalaineid õppides kasutatakse digivahendeid info otsimiseks, kogumiseks, töötlemiseks ja esitamiseks. Saadud teavet rakendatakse ühiskonna probleemide üle arutledes, neid analüüsides ning alternatiivseid lahendusi pakkudes. Digitaalset sisu luues järgitakse autoriõigusi ja mõistetakse intellektuaalse omandi kaitse vajadust. Digivahendeid kasutatakse individuaalses ja ühisloomes. Arendatakse teadlikkust kodanikuaktiivsuse väljendamise võimalustest erinevates suhtluskeskkondades ning oskust kasutada e-teenuseid, tegutsedes oma õiguste ja kohustuste kohaselt. Ollakse teadlik digivahendite rakendamisega kaasnedavatest terviseriskidest ning tegutsetakse internetis vastutustundlikult nii enda kui ka teiste suhtes.

- **Läbivate teemade käsitlemine sotsiaalainetes**

Läbivad teemad on üldpädevuste saavutamise teenistuses ning võimaldavad aineõppe kursuste ning muude õppetegevuste lõimimiseks leida sobilikke teemasid, meetodeid ning õppekorralduse ülesehituse viise. Läbivad teemad aitavad kaasa sotsiaalvaldkondliku pädevuse järjepidevale kujundamisele, pakkudes kokkupuutekohti ühiskonnas aktuaalsete teemade käsitlemiseks õppe raames.

Elukestev õpe ja karjääri planeerimine. Sotsiaalaineid õppides käsitletakse inimeste erinevate tegevusalade arengut eri ajajärgudel, majanduslikke protsesse ühiskonnas ja nende mõju inimtegevusele. Erinevate õppetegevuste kaudu suunatakse õpilasi mõistma ja väärtustama elukestvat õpet kui elustiili ning mõtestama karjääri planeerimist kui jätkuvat otsuste tegemise protsessi. Õppetegevus võimaldab vahetult kokku puutuda töömaailmaga, nt ettevõtte külastusi, õpilastele tutvustatakse ainevaldkonnaga seotud ameteid, erialasid ja edasiõppimisvõimalusi. Õppetegevus võimaldab õpilasel süvendada teadmisi hariduse ja töömaailma vahelistest seostest, töösuhteid käsitlevatest õigusaktidest. Arendatakse iseseisva õppimise oskust ja vastutusvõimet ning oskust iseseisvalt leida ja analüüsida oma arengu vajadustest tulenevat infot edasiõppimise võimaluste kohta ja koostada karjääriplaan. Erinevad õppetegevused, sh õpilaste iseseisvad tööd, võimaldavad õpilasel seostada huvisid ja võimeid ainealaste teadmiste ja oskustega ning mõista, et hovid ja harrastused hoiavad elu ja karjääri tasakaalus.

Keskkond ja jätkusuutlik areng. Õpitakse väärtustama keskkonda kui tervikut, mõistma inimtegevuse mõju keskkonna arengule ja keskkonnaprobleemide lahendamisele; aru saada inimkonna kultuurilise, sotsiaalse, majandusliku, tehnoloogilise ja inimarengu erinevate tunnuste vastastikusest seotusest. Õpitakse mõistma inimtegevusega kaasnevaid riske ning vajadust kujundada isiklike seisukohti keskkonnaküsimustes, olema sotsiaalselt aktiivne ja vastutustundlik.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Õpitakse väärtustama demokraatliku ühiselu korraldamist, koostööoskust, toetama algatusvõimet ning hindama vabatahtlikkusel põhinevat tegutsemist.

Kultuuriline identiteet. Õpitakse mõistma inimese rolli kultuuri kandjana, edasiviijana ja kultuuride vahendajana ning aru saada kultuuridevahelise suhtlemise ja koostöö tähtsusest. Teadvustatakse osalemist kultuuridevahelises suhtluses; väärtustatakse sallivust ning oma kultuuri ja teiste kultuuride pärandit, taunitakse diskrimineerimist ning tunnustatakse mineviku ja tänapäeva ühiskondade kultuurilist mitmekesisust.

Teabekeskond ja meediaksutus. Õpitakse määrama oma teabevajadusi ja leidma sobivat teavet; arendatakse kriitilise teabeotsingu ja -analüüsi oskusi; teadvustatakse meedia toimimist ja mõju, vajadust tunda avalikus ruumis (sh teabekeskonnas) kehtivaid reegleid ning järgida autoriõiguste kaitset.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Õpitakse mõistma tehnoloogiliste uuenduste mõju inimeste töö- ja eluviisile, elukvaliteedile ning keskkonnale nii tänapäeval kui ka minevikus; aru saama tehnoloogiliste, majanduslike, sotsiaalsete ning kultuuriliste uuenduste vastastikustest mõjudest; käsitletakse tehnoloogilise arengu positiivsete ja negatiivsete mõjude ning tehnoloogia arengu ja selle kasutamise eetilisi küsimusi; kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiat (IKT) eluliste probleemide lahendamiseks ning oma õppimise ja töö tõhustamiseks.

Tervis ja ohutus. Õpitakse analüüsima erinevate valikute ja riskikäitumise (sh uimastite) mõju ning tegema tervisele ja turvalisusele (sh keskkonnale ja ühiskonnale) ohutuid otsuseid.

Väärtused ja kõlblus. Õpitakse analüüsima väärtusi ja kõlbelisi norme ning tundma erinevate väärtussüsteemide seoseid ajaloolis-kultuurilises kontekstis, religiooni ja maailmavaatega seoses; reflekteeritakse arutletakse isiklike väärtushoiakute ja kõlbeliste tõekspidamiste üle; õpitakse arvestama erinevaid vaateid ja seisukohti oma tegevust plaanides, väärtustama mitmekesisust kui ühiskonna rikkuse ja arengu tingimust.

- **Sotsiaalainete valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid**

Sotsiaallained on teiste ainevaldkondadega seotud valdkonnapädevuste kujundamise kaudu.

Keel ja kirjandus – suutlikkus väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult, lugeda ning mõista erinevaid tekste; kasutada kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili ning ainesõnavara ja väljendusrikast keelt, järgida õigekeelsusnõudeid. Lisaks tähtsustuvad teksti kriitilise analüüsi oskus, meediakirjaoskus, info hankimine ja selle kriitiline hindamine, tööde vormistamine ning autoriõiguse kaitse.

Võõrkeeled – teadmised erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest, oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevuste mõistmine ning lugupidamine teiste keelte ja kultuuride vastu; suhtlemine mitmekultuurilises ühiskonnas; võõrkeeleskus.

Matemaatika – ajaarvamine; ressursside plaanimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme esitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust kui analüüsimeetodit.

Loodusained – geograafilise asendi ja looduskeskkonna mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus, säästlik tarbimine, üleilmastumine, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamise, mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku, sh loodushoidliku eluviisi väärtustamine.

Kunstained – Eesti, Euroopa ja erinevate maailma rahvaste kultuuri teemade käsitlemine ja kultuuriloomingu väärtustamine, iluhinnangute muutumine ajas; esteetiline areng ja eneseteostus, rahvakultuur, loominguline eneseväljendusoskus.

Kehaline kasvatus – suutlikkus mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil ning meditsiinisaavutuste rolli ühiskonna arengus; arendada sallivat suhtumist kaaslastesse ja järgida ausa koostöö põhimõtteid.

6.1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õppetegevus on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaks õppijaiks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaiks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid, võtta vastutust oma õppimise eest ja tulevad toime muutunud olukorras ning on valmis kavandama oma edasist haridusteed.

Gümnaasiumis õppetegevust kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevustest, taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arengutega, võetakse arvesse kohalikku eripära, muutusi ühiskonnas ja maailmas ning seostatakse neid omavahel;
- 3) taotletakse, et õpilase õpikoormus oleks mõõdukas, jaotuks õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätkaks piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks, õpilast suunatakse oma õppimist mõtestama ja kavandama ning õpikoormust jagama;
- 4) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele ning pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
- 5) võimaldatakse nii individuaalset, paaris- kui ka rühmaõpet, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, mõtestatakse ja analüüsitakse õppimist, suunatakse tegema teadvustatud ja teadlikke valikuid, võtma vastutust oma õppimise eest;
- 6) kaasatakse õpilasi õppetegevuste kavandamisse ja juhtimisse, pakutakse võimalusi analüüsida ja mõtestada õppeprotsessi nii enda õppimise ja õpistrateegiate kui ka õpetaja juhitud õppe korraldamise aspektist;
- 7) kavandatakse aega õpitava tähenduslikkuse, eesmärkide, õpitulemuste ning hindamiskriteeriumide mõtestamiseks ning eneserefleksiooniks, õpitakse andma ja vastu võtma tagasisidet;
- 8) rakendatakse uurivat, probleeme lahendavat ja teaduspõhist õpet, kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja analüüsi soodustavaid õppetegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi mitmekülgsest, tutvustatakse näiteid valdkonna teadussaavutustest ja aktuaalsetest probleemidest, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;
- 9) rakendatakse ja kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppekeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid, arendatakse info kriitilise otsimise ja hindamise pädevust, arvestades autoriõiguse ja uurijaetikaga;
- 10) võimaldatakse siduda õpet koolivälise, sh ühiskonnaeluga, et kogu ainekäsitus oleks võimalikult elulähedane ja õpilasele tähenduslik ning kujundaks õppija arusaama maailmas toimuvast, suutlikkust siduda kohalikku ja globaalset.

Õppetegevuse kaudu laiendatakse ainevaldkonna teadmisi ja kujundatakse oskusi. Ajaloõpetus on valdavalt uurimispõhine, kasutatakse esmaseid ja teiseseid allikaid. Kõikides

sotsiaalvaldkonna ainetes tuleb lisaks põhiteemadele käsitleda ka ühiskonnas asetleidvaid muutusi ning kasutada õppe ilmestamiseks näiteid ümbritsevast elust.

6.1.6. Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusena saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui iseenda pädevuste arendamiseks.

Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused. Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuste saavutamist. Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil.

Selleks rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnatena.

- **Diagnostilise hindamise** käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist.
- Õppeprotsessi käigus rakendatakse **kujundavat hindamist**, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta.
- **Kokkuvõttev hindamine** toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide täitmist kui riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Kursuse kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnatel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

Õpilane kaasatakse hindamisprotsessi nii oma töö hindamisel kui ka kaasõpilaste tagasisidestamisel. Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Arutluste, juhtumianalüüside, loominguliste tööde ja projektülesannete puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade argumenteeritust, seostatust ja veenvust, õpilase seisukohtadele minevikusündmuste, ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Praktiliste ja loominguliste ülesannete sooritamisel hinnatakse nii protsessi kulgu kui tulemust, probleemide märkamise ja analüüsi oskust, suutlikkust rakendada teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpituatsioonis. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh erialaste terminite, isiku-, riikide- ja kohanimede, rahvusvaheliselt aktsepteeritud lühendite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele.

Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub püstitatud õppe-eesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

Ajaloos hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusvääruse üle otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, analüüsi, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud hinnangute kaudu.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamise oskust. Õpilase hoiakuid ja väärtushinnanguid mõõdetakse ja tagasisidestatakse vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel.

Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu. Väitluses hinnatakse oskust kuulata aktiivselt teise osapoole väiteid ning oskust esitatud väidetele tõenduspõhiste argumentidega vastata.

6.1.7. Õppekeskkond

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid lähtudes allikatest, tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest.

Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

- 3) mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud;
- 4) internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalsete esitluste ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Kool võimaldab:

- 3) korraldada õpet väljaspool klassiruumi, nt mäluasutuses või ametiasutuses; konkreetsemalt kavandavad aineõpetajad õppeperioodi alguses õppeprotsessi planeerimisel lähtuvalt ainekavast, kuidas nad õpet väljaspool klassiruumi korraldavad (nt milliseid mäluasutusi või ametiasutusi külastavad);
- 4) kasutada ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid;
- 5) õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega; täpsemalt kavandavad aineõpetajad õppeperioodi alguses õppeprotsessi planeerimisel lähtuvalt ainekavast, milliseid õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega nad läbi viivad.

6.2. Ajalugu

6.2.1. Õppeaine kirjeldus

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajaloo teaduse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet.

Ajalooõpetus aitab õpilasel omandada kultuuriruumis ning ajalookeskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi ning teadvustada ja analüüsida minevikunähtuste muutlikkust, tõlgendatavust, omavahelisi seoseid ning seoseid tänapäevaga ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsimusi, võõrvallutustega kaasnenud mõju erinevatel ajaperioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning inimsusevastaseid kuritegusid. Käsitletakse inimeste igapäevaelu ja maailmapilti, ühiskonda, kultuuri ja mõtteviisi, sh väärtushinnangute muutumist, ning ajaloolisi isikuid ja sündmusi, lähtudes mitmeperspektiivsuse põhimõttest, mis tähendab erinevate vaatenurkadega arvestamist.

Eesti ajalugu õpitakse iseseisvate kursustena ning esmalt käsitletakse vastavaid üldajaloo teemaplokke, mis annavad avarama konteksti Eesti ajaloole. Gümnaasiumi ajalooõpetuses tähtsustatakse probleemikeskset käsitlust, analüüsides hinnanguid ja tõlgendusi erinevast seisukohast lähtudes. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ning ajaloo uurija seisukohast, kujundatakse kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse, võrreldakse ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikais ning hinnatakse allikate usaldusväärsust. Avatud arutelu käigus tuleks analüüsida klassis esilekerkivaid küsimusi, arvamusi ja seisukohti, sh tundlikke ja vastuolulisi teemasid, mis on põhjustatud oluliste väärtuste ja huvide konfliktist või nende aluseks olevate faktide või väidete vaidlustamisest. Tundlike ja vastuoluliste teemade käsitlemine ajalooõpetuses eeldab erinevate 6 seisukohtade ärakuulamist ja nende üle arutamist; mitmeperspektiivne ajalooõpe lubab käsitada tundlikke ajaloo teemasid laiemas võrdlevas kontekstis ja eri osapoolte seisukohast või rollist lähtudes. Ajaloosündmuste mitmetahulise käsitluse kaudu on võimalik vältida mineviku vastasseisude ülekannet praegustele gruppidele.

Ajalooõpetus arvestab õpilaste kultuurilise taustaga, suhestades õppeprotsessi õpilaste ajalookultuuriga. Kultuuritundlik ajalooõpetus tähendab ajaloo teemade mitmeperspektiivset käsitlemist ja erinevate ajalookogemuste arvestamist, kuid samas tuleb vältida relativismi, st kõigi vaatenurkade võrdselt asjakohaseks tunnistamist. Erinevate vaatenurkade võrdlemisel saab toetuda üldhumanistlikele väärtustele ja ajaloo teaduslikele põhimõtetele (tõendipõhisus, allikakriitilisus jms).

Ajalooõpetuses väärtustatakse kultuurilist mitmekesisust, sh kujundatakse mõistmist, et mitmekesisus on ühiskonna rikkus ja arengu tingimus. Teadvustatakse õppija rolli kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana. Ajalooõpetus toetab õppija enesemääratluse kujunemist, aga ka võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes.

Õppijat suunatakse uurimise, arutluse ning analüüsi kaudu looma seoseid ja tegema järeldusi, kujundama isiklikku suhtumist ning põhjendama seda argumenteeritult. Kriitilise mõtlemise kujundamiseks käsitletakse erinevaid allikaid jt õppetekste, mis annavad ajaloo sündmustele hinnangu erinevast seisukohast lähtudes. Ajalooprobleemide analüüsimise kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriidentiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse, areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajalooteadvus.

Ajaloo mõistmisele aitavad kaasa ekskursioonid, õppekäigud, ajaloo- ja ilukirjandus, teater ja kino, meedia, internet, eri inimesed ning paigad. Selle kogemuse ühendamisel koolis õpituga kujuneb õpilasel järk-järgult arusaam ajaloost. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline integratsioon ning lähedaste teemade käsitus erinevatest aspektidest lähtudes.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse koos teadmiste laiendamisega erinevaid oskusi:

- 1) ajas orienteerumise oskus; oskus leida, analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada sündmuste ja nähtuste ajaloolise tausta kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus; erialase sõnavara laienemine;
- 3) ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastates erinevate lahenduste pakkumise oskus;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemise oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades, koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüsi ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise, kriitiline hindamise ja analüüsi oskus, allika usaldusväärsuse hindamise oskus;
- 7) suulise ja kirjaliku eneseväljenduse, referaadi ja ajaloo uurimistöö koostamise oskus, oskus kasutada IT-vahendeid info hankimiseks ja tulemuste esitlemiseks. Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning see toimub erinevate õppeteemade käsitlemise kaudu. Oskuse eeldatavat saavutustaset on kirjeldatud gümnaasiumi lõpus õpitulemustena.

6. 2.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) analüüsib ajalooperioodide iseloomulikke tunnuseid, vaimulaadi ja erinevuste põhjusi, mõistab ja analüüsib ajaloolise arengu jätkuvust ja muutuste põhjusi, mõistab minevikus elanud inimeste elu ajaloolises kontekstis ning üksiksiku valikute ja otsuste tähtsust inimkonna ajaloo kujundamisel;
- 2) analüüsib Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajaloo kontekstis ning mõistab vastastikuseid seoseid;
- 3) mõistab tänapäeva Eesti ühiskonna kujunemise ajaloolist tausta, tunneb ära mineviku mõjutusi;
- 4) mõistab, et inimeste eluviisi, väärtushinnanguid ja ühiskonnaelu mõjutavad religioon ja ideoloogiad, mõistab teaduse ning kultuuri arengu ja tehnoloogiliste muutuste mõju ühiskonnale ja nende vastastikuseid seoseid;
- 5) mõistab suurriikide mõju maailma majandusele ning poliitikale eri ajastuil, analüüsib riikidevahelist koostööd ja konfliktide lahendamise viise;
- 6) analüüsib demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide arengu põhijooni;
- 7) mõistab ajaloo sündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ja tagajärgi, analüüsib kriitiliselt infot, eristab fakti arvamusest;
- 8) tunneb inimkonna kultuurisaavutusi ja mõistab kultuuri järjepidevust;

- 9) mõtestab enda rolli kultuuri kandjana ja kultuuripärandi säilitajana, teadvustab kultuurilist mitmekesisust ja kultuuri rolli enesemääratlemises;
- 10) mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju.

6.2.3. Õpitulemused gümnaasiumi lõpuks

Õpilane:

- 1) teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus;
- 2) mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas;
- 3) iseloomustab ja võrdleb ajastuid erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaudu;
- 4) teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus;
- 5) rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat;
- 6) toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas;
- 7) mõistab ajaloolise arengu järjepidevust Eestis, sealhulgas kodukoha ajaloo näitel ja Euroopa ajaloo kontekstis;
- 8) seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära;
- 9) analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel;
- 10) toob näiteid ristiusu mõjust Eesti ühiskonnaeri valdkondadele;
- 11) selgitab, millest sõltus eri ajastutel inimeste sotsiaalmajanduslik staatus Eestis ja Euroopas;
- 12) selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid;
- 13) teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi;
- 14) analüüsib Eesti ühiskonnaeri erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist;
- 15) teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule;
- 16) analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud;
- 17) selgitab näidete abil tehnoloogia arengu ja ühiskonna vastastikust mõju;
- 18) analüüsib näidete toel hariduse arengut erinevatel ajaperioodidel, mõistab, kuidas mõjutas haridus ühiskonna arengut ja inimese elu;
- 19) tunneb inimkonna kultuurisaavutusi ajastu kontekstis, selgitab näidete abil nende tähtsust oma ajas ning nende mõju järgnevatel ajastutele, mõistab kultuuri järjepidevust;
- 20) analüüsib kultuuri ja teaduse ajaloolist arengut, nimetab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning kirjeldab nende rakendamist erinevast perspektiivist;
- 21) teab Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu;
- 22) toob näiteid suurriikide poliitilisest ja majanduslikust arengust ja koostööst eri ajastutel, selgitades koostöö eesmärgi;
- 23) analüüsib erinevatest perspektiividest kolonialismi majanduslikke, poliitilisi ja eetilisi aspekte, tuues välja koloniaalimpeeriumide tekke ja lagunemise põhjused;
- 24) analüüsib 20.–21. sajandi suurriikide arenguhooni ja tähtsuse muutumist rahvusvahelistes suhetes;
- 25) toob näiteid demokraatia kujunemisloost;

- 26) võrdleb inimeste õigusi, kohustusi ja vabadusi demokraatlikus ühiskonnas ja diktatuuris ning kujundab oma seisukoha;
- 27) analüüsib demokraatia avaldumist ühiskonnaelus ja poliitikas uusajast tänapäevani;
- 28) analüüsib riikide poliitilist arengut 20. sajandil, kõrvutades demokraatlikku ja diktatuuriühiskonda;
- 29) tõlgendab ajaloosündmuse allikatele tuginedes erinevast vaatenurgast;
- 30) mõistab, et nii ajalooallikas kui ka ajaloonarratiiv on mõjutatud selle autorist, loomise asjaoludest, ajastust ning tõlgendajast;
- 31) selgitab näidete varal sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning ühekülgse ajalookäsitluse tagajärgi;
- 32) eristab fakti arvamusest, hindab allikaid kriitiliselt, tunneb ära valeuudise;
- 33) märkab minevikupärandit ja väärtustab seda ajalooallikana, mõtestades selle tähendust;
- 34) mõistab, kuidas kultuuripärand peegeldab minevikuühiskonda, analüüsib kultuuri arengu põhijooni ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega;
- 35) toob näiteid eesti kultuurist minevikus, saab aru eesti kultuuri järjepidevusest ja erinevatest mõjutustest;
- 36) toob näiteid erinevate kunstistiilide avaldumisest, sh Eesti kunstis;
- 37) analüüsib näidete toel, kuidas loodus on mõjutanud inimtegevust ning inimtegevus loodust.

6.2.4. Kursuste õpitulemused ja õppesisu

Kursus „Üldajalugu“

Teema: Vanaaeg

Õpitulemused

Õpilane

- teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus
- mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost antiikaja näidete põhjal
- mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas
- tunneb ning võrdleb demokraatliku ja aristokraatliku linnriigi toimimise põhimõtteid
- näitab kaardil Kreeka linnriike
- rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat
- tunneb ning võrdleb Rooma vabariigi ja keisririigi toimimise põhimõtteid
- näitab kaardil Rooma riigi laienemist
- iseloomustab ja võrdleb ajastuid erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaud
- iseloomustab näidete abil antiikkultuuri saavutusi
- teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus
- iseloomustab religiooni ja mütoloogia osa antiikaja inimese maailmapildis ning kristluse tekkelugu ja kujunemist riigiusuks
- selgitab antiiktsivilisatsioonide tähtsust maailma ajaloos antiikaja näidete põhjal ning mõistab antiigipärandi olulisust tänapäeval
- toob esile seosed antiikkultuuri ja Euroopa kultuuri kujunemise vahel

Õppesisu

Kreeka linnriigid: valitsemine, kodanikkond, eluolu. Sparta ja Ateena. Hellenid ja barbarid: hellenite kasvatus, haridus ja igapäevaelu. Kreeka kultuur: mütoloogia ja religioon. Homerose eeposed. Ajalookirjutuse algus. Kõnekunst. Teater. Filosoofia: Sokrates, Platon, Aristoteles. Olümpiamängud. Makedoonia tõus ja hellenism: Aleksander Suur. Rooma riigi teke. Rooma

vabariik ja selle korraldus. Rooma tõus suurriigiks: armee. Caesar. Keisrivõimu kehtestamine: Augustus. Lääne-Rooma ja Ida-Rooma. Rooma ühiskond ja eluolu: perekond, kasvatus ja haridus. Rooma õigus. Rooma kui antiikaja suurlinn. Ehituskunst. Religioon: ristiusu teke ja levik ning tõus riigiusuks.

Antiiktsivilisatsioonide saavutused ja tähtsus maailma ajaloos.

Teema: Keskaeg

Õpitulemused

Õpilane

- teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus
- toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas
- iseloomustab keskaja ühiskonda ja eluolu ning analüüsib kriitiliselt keskaja erinevaid teabeallikaid
- rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat
- teab linnade tekkimise põhjusi ja iseloomustab, kuidas funktsioneeris linnaühiskond
- iseloomustab islami teket ja levikut ning väärtustab islami kultuuripärandit
- mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas
- mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost keskaja kontekstis
- iseloomustab kiriku osa keskaja ühiskonnas ja kultuuris ning inimeste mõttemaailma kujundajana
- teab ristisõdade põhjusi ja tulemusi ning mõju kultuurile ja väärtushinnangutele
- iseloomustab ja võrdleb ajastuid erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaudu
- iseloomustab keskaegsete ülikoolide tegevust

Õppesisu

Rahvasterändamine ja Lääne-Rooma riigi langus. Frangi riik: Karl Suur. Lääne-Euroopa riikide teke. Ühiskond ja eluolu: läänikord. Feodaalide ja talurahva eluolu. Rüütlikultuur. Linnaühiskond: kaubandus, käsitöö, valitsemine. Islami teke ja levik: Muhamed. Koraan. Ilmalik võim ja vaimulik autoriteet: keisrivõim ja paavstlus. Religiooni dominantsus. Vaimulikud ordud. Ketserlus. Ristisõjad. Ülikoolid ja skolastika.

Teema: Uusaeg

Õpitulemused

Õpilane

- teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus
- mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas
- mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemusliku seose ning väärtushinnangute muutumist uusajal
- teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus
- toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas
- iseloomustab uut maailmapilti ning selgitab renessansi, maadeavastuste ja reformatsiooni osa selle kujunemisel; analüüsib kriitiliselt erinevaid teabeallikaid
- näitab ja analüüsib uusajal toimunud muutusi Euroopa poliitilisel kaardil
- teab, mis mõju avaldasid Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni reformid Euroopale

- iseloomustab ja võrdleb ajastuid erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaudu
- iseloomustab industriaalühiskonda ning analüüsib selle mõju inimeste igapäevaelule
- tunneb teaduse ja tehnika arengu põhijooni ning tähtsamaid saavutusi uusajal

Õppesisu

Uue maailmapildi kujunemine: renessanss ja humanism, maadeavastuste mõjud ning tagajärjed, reformatsioon ja vastureformatsioon. Absolutism ja parlamentarism: poliitiline kaart uusaja alguses. Absolutism Prantsusmaal, parlamentarismi kujunemine ja kindlustumine Inglismaal. Ameerika Ühendriikide iseseisvumine. Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni sõjad, nende mõju Euroopale: valgustus. Viini kongress. Rahvusluse tõus ja rahvusriikide teke. Industriaalühiskond: tööstuslik pööre, industriaalühiskonna tunnused. Maailmamajandus, teaduse ja tehnoloogia areng uusajal.

Kursus „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)”

Teema: Esiaeg

Õpitulemused

Õpilane:

- teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus
- teab tähtsamaid Eesti esiaja perioode; mõistab muististe kui ajalooallikate eripära
- mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas
- kirjeldab inimeste eluolu ja toob näiteid inimeste tegevusaladest ja nende muutustest esiajal
- rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat
- iseloomustab esiaja eestlaste suhteid naaberrahvastega ning vastastikuseid mõjutusi;
- kirjeldab Eesti halduskorraldust ja majanduse arengut esiaja lõpul
- seletab ja kasutab kontekstis mõisted arheoloogiline kultuur, muistis, muinaslinnus, kalme, maakond, kihelkond, malev, animism

Õppesisu

Jääaeg ja selle taandumine. Inimasustuse algus Euraasia põhjaosas. Muinasaja allikad ja nende uurimine. Kiviaja arheoloogilised kultuurid Eestis: Kunda kultuur, kammkeraamika kultuur, nõorkeraamika ehk venekirveste kultuur – elanike peamised tegevusalad ning kultuuri iseloomustavad muistised. Pronksiaeg. Asva kultuur. Rauaaeg. Põlispõllundus, kalmed, linnused. Eesti esiaja lõpul. Suhted naabritega: idaslaavlased, balti hõimud, viikingid. Rahvusvaheliste kaubateede kujunemine ja Eesti. Eesti ühiskond esiaja lõpul: sotsiaalne kihistumine. Maakonnad ja kihelkonnad. Linnused. Külad ja elamud. Muinasusund ning ristiusu levik Eestis. Muinasusundi seos loodusega. Vanimad teated ristiusu levikust Eestis.

Teema: Keskaeg

Õpitulemused

Õpilane

- seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära
- analüüsib Balti ristisõja põhjusi, kulgu ja tulemusi erinevate osaliste vaatenurgast
- teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule
- analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel

- mõistab, et nii ajalooallikas kui ka ajaloonarratiiv on mõjutatud selle autorist, loomise asjaoludest, ajastust ning tõlgendajast
- selgitab näidete varal sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning ühekülgse ajalookäsitluse tagajärgi
- selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid
- muutusi Vana-Liivimaa riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil; iseloomustab suhteid naaberriikidega
- selgitab, millest sõltus eri ajastutel inimeste sotsiaalmajanduslik staatus Eestis ja Euroopas
- teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi
- rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat
- iseloomustab Eesti keskaja ühiskonda: läänikord, talurahva õiguslik seisund ning majanduslik olukord, käsitöö ja kaubandus, eluolu linnades; loob seoseid Eesti ja Euroopa ajaloo vahel keskajal
- kirjeldab Eesti keskaja kultuuri põhijooni ning mõistab ristiuse mõju Eesti kultuurile, vaimuelule ja väärtushinnangute muutumisele; saab aru kultuurilisest järjepidevuses

Õppesisu

Muistne vabadusvõitlus: Balti ristisõdade põhjused. Muistse vabadusvõitluse kulg. Eestlaste lüüasaamise põhjused ja tagajärjed. Henriku Liivimaa kroonika ajalooallikana. Vana-Liivimaa riigid: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Seisused. Maapäev. Vana-Liivimaa riikide omavahelised suhted ja suhted naabritega. Jüriöö ülestõus, selle põhjused ja tagajärjed. Keskaja ühiskond Eestis: läänikorraldus. Mõisate rajamine. Sunnismaisuse ja teoorjuse kujunemine. Keskaegsed linnad Eestis: linnade valitsemine. Käsitöö, kaubandus, Hansa Liit. Gildid ja tsunftid. Eluolu linnas. Kirik ja kultuur: vaimulikud ordud ja kloostrid.

Teema: Üleminek keskajast uusaega

Õpitulemused

Õpilane

- seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära
- selgitab allikate alusel Liivi sõja eellugu, kulgu ja tulemusi
- analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist
- teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi
- teab muutusi riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil sõdade ajal
- rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat
- teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule
- iseloomustab reformatsiooni mõju ja tähtsust eesti kultuuriloos; analüüsib muutusi mentaliteedis ning vaimuelus
- analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud

Õppesisu

Tugeva keskvoimuga riikide kujunemine Läänemere regioonis. Reformatsioon Eestis: haridusolud. Eestikeelse trükisõna algus. Liivi sõda: Vana-Liivimaa asend Läänemere regioonis. Liivi sõja eellugu, kulg ja tulemused. Eesti kolme kuningriigi valduses: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Vastureformatsioon. Kultuuri areng: Balthasar Russowi kroonika ajalooallikana. Reformatsiooni ja vastureformatsiooni mõju vaimuelule.

Kursus „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“

Teema: Rootsi aeg

Õpitulemused

Õpilane

- teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi
- teab, kuidas toimus Rootsi võimu järkjärguline kehtestamine kogu Eesti alal
- analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist
- selgitab, millest sõltus eri ajastutel inimeste sotsiaalmajanduslik staatus Eestis ja Euroopas
- selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid
- kirjeldab talurahva õigusliku ja majandusliku olukorra muutumist Rootsi ajal
- teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule
- mõistab luterluse mõju ning Rootsi aja tähtsust eesti kultuuri ja hariduse arengus, ajaloos ning tänapäeval
- analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud

Õppesisu

Rootsi suurriigi ajastu. Rootsi keskvoim ja baltisaksa aadel. Majanduslik areng: talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Reduktsioon ja selle tulemused. Manufaktuuride teke. Kaubandus. Vaimuelu ja kultuur: luterlus riigiusuna. Esimesed gümnaasiumid. Ülikooli asutamine Tartus. Rahvaharidus. Eestikeelse kirjasõna levik.

Teema: Eesti 18. sajandil

Õpitulemused

Õpilane

- analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel
- teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus
- seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära
- selgitab Põhjasõja põhjusi, tulemusi ja mõju
- analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist
- iseloomustab Balti erikorda ning selle mõju Eesti arengule
- rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat
- mõistab ajaloolise arengu järjepidevust Eestis, sealhulgas kodukoha ajaloo näitel ja Euroopa ajaloo kontekstis

Õppesisu

Põhjasõda: Põhjasõja põhjused, kulg ja tulemused. Rahvastikuprotsessid Eestis 16.–18. sajandil. Sõdade, haiguste, olmetingimuste ja näljahädade mõju rahvastikule. Balti erikord: Vene keskvoim ja baltisaksa seisuslik omavalitsus. Talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Asehalduskord. Vaimuelu 18. sajandil: baltisaksa kultuur ja talurahvakultuur. Rahvaharidus. Pietism ja valgustus.

Teema: Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul

Õpitulemused

Õpilane

- kirjeldab moderniseeruvat Euroopat ja Venemaad 19. sajandil ja 20. sajandi algul
- analüüsib Euroopa valgustusideede mõju Eesti vaimuelule
- teab, kuidas muutus talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, ning selgitab majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid
- seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooajalooperioodide eripära
- mõistab ärkamisaja tähendust ja tähtsust ning selle mõju kodanikuühiskonna kujunemisele Eesti ajaloos;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid estofiil, ärkamisaeg, rahvuslik liikumine, venestamine, Aleksandrikool
- selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid
- iseloomustab rahvusliku liikumise eeldusi ja seoseid Euroopaga;
- teab, millised olid tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ning kes olid rahvusliku liikumise eestvedajad; analüüsib allikate alusel rahvusliku liikumise ettevõtmisi ja ideid;
- teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus
- iseloomustab muutusi Eesti ühiskonnas ja ühiskondlik-poliitilise mõtte arengut 19. sajandi lõpul ning loob seoseid omariikluse kujunemisega

Õppesisu

Moderniseeruv Euroopa: industriaalühiskonna kujunemine, rahvuslik liikumine. Venemaa 19. sajandil ja 20. sajandi algul.

Talurahva vabanemine: pärisorjuse kaotamine Eestis. Talurahva omavalitsuse kujunemine. Talude päriksostmine. Usuvahetusliikumine. Tööstuse areng. Erinevused Põhja- ja Lõuna-Eesti arengus.

Ärkamisaeg: eelärkamisaeg. Estofiilid. Tartu ülikool 19. sajandil. Eesti haritlaskonna kujunemise algus. Seltsiliikumine. Tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ja nende eestvedajad, erimeelsused eesmärkide saavutamisel.

Moderniseeruv Eesti: majanduse areng. Raudteede ehitamine, selle mõju majanduslikule ja sotsiaalsele arengule. Suurtööstuse kujunemine. Põllumajanduse areng. Talurahva kihistumine. Ülevenemaaliste seaduste laienemine Eestile. Venestusaja mõju haridusele, kultuurile ja rahvuslikule liikumisele. Rahvusliku professionaalse kultuuri kujunemine. Uus rahvuslik tõus. Poliitilised rühmitused Eestis. 1905. aasta sündmused ja nende mõju ühiskonnale.

Kursus „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“

Teema: Maailm Esimese maailmasõja eel

Õpitulemused

- 1) iseloomustab suurriikide arenguhooni ja rolli muutumist rahvusvahelistes suhetes;
- 2) teab suurriikide sõjalis-poliitilisi blokke ning analüüsib Antanti ja Kolmikliidu taotlusi;
- 3) tunneb maailma poliitilist kaarti enne Esimest maailmasõda: näitab kaardil suurriikide sõjalistesse blokkidesse kuuluvaid riike, koloniaalimpeeriume;
- 4) iseloomustab maailma majanduse arenguhooni; analüüsib teaduse ja tehnika mõju;
- 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid imperialism, monopol, Antant, Kolmikliit.

Õppesisu

Maailma poliitiline kaart enne Esimest maailmasõda (piirid Euroopas, koloniaalimpeeriumid). Sõjalised liidud enne Esimest maailmasõda. Teaduse ja tehnika areng enne Esimest maailmasõda ning selle mõju inimeste igapäevaelule.

Teema: Esimene maailmasõda

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi;
- 2) analüüsib Esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule;
- 3) analüüsib Eesti omariikluse saavutamise eeldusi ja protsessi;
- 4) teab Eesti Vabadussõja sündmusi ning kirjeldab sõja käiku kaardi alusel;
- 5) mõistab Vabadussõja ja Tartu rahu tähendust Eesti Vabariigi kindlustumisel;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Veebruarirevolutsioon, autonoomia, Asutav Kogu, Landeswehr, Tartu rahu;
- 7) teab, kes olid Nikolai II, Vladimir Lenin, Jaan Poska, Johan Laidoner ja Konstantin Päts, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Esimese maailmasõja põhjused. Sõdivad pooled ja tähtsamad sõjatandrid. Esimese maailmasõja tagajärjed: impeeriumide lagunemine, uute rahvusriikide sünd Euroopas, uus maailmakord ja Rahvasteliit. Eesti iseseisvumine: eeldused, iseseisvumine, Vabadussõda, Tartu rahu.

Teema: Maailmasõdade vaheline aeg: demokraatia ja diktatuurid

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) analüüsib ja võrdleb rahvusvahelisi suhteid 1920. ja 1930. aastail ning teab muutuste põhjusi;
- 2) teab ja iseloomustab rahvusvahelisi kriise: Kaug-Ida, Etioopia, Hispaania kodusõda;
- 3) iseloomustab majanduse arengut maailmasõdadevahelisel perioodil ning selgitab majanduskriisi põhjusi ja mõju;
- 4) analüüsib ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;
- 5) analüüsib Eesti ühiskonna poliitilist arengut 1920. ja 1930. aastail, selgitab autoritarismi kujunemise põhjusi ja mõju ühiskonnale ning iseloomustab vaikivat ajastut;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, kommunism, NSVL, fašism, natsionaalsotsialism, Rahvasteliit, Versailles' süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, vabadussõjalased;
- 7) teab, kes olid Jossif Stalin, Adolf Hitler, Benito Mussolini, Franklin D. Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Euroopa-kesksus ning rahvusvahelised suhted. Demokraatia levik. Demokraatia põhijooned Suurbritannia, Prantsusmaa ja USA näitel: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu. Majanduskriis: põhjused, levik ja mõju, Roosevelti uus kurss. Autoritarism, totalitarism: fašism, natsionaalsotsialism, kommunism. Diktatuuride iseloomulikud jooned, eripärad ja levik: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu. Uute konfliktide kujunemine, kriisikolled. Eesti tee demokraatialt autoritarismile: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.

Teema: Teine maailmasõda

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) analüüsib rahvusvahelisi suhteid Teise maailmasõja eel;
- 2) iseloomustab Teise maailmasõja põhjusi ja tagajärgi;

- 3) iseloomustab sõjategevust kaardi järgi;
- 4) teab Hitleri-vastase koalitsiooni kujunemislugu;
- 5) analüüsib Teise maailmasõja mõju Eesti ajaloole;
- 6) teab, kes olid Winston Churchill, Charles de Gaulle, Dwight Eisenhower, Georgi Žukov, Johannes Vares ja Otto Tief, ning iseloomustab nende tegevust;
- 7) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Anšluss, Müncheni konverents, MRP, baaside leping, okupatsioon, suvesõda, Atlandi harta, ÜRO.

Õppesisu

Teine maailmasõda kui Esimese maailmasõja jätk. Teise maailmasõja põhjused: Saksamaa, Nõukogude Liidu ja Jaapani agressiivne välispoliitika ning demokraatlike Lääneriikide lepituspoliitika nurjumine. Sõdivad pooled: Saksamaa ja tema liitlased. Hitleri-vastane koalitsioon ja selle kujunemine: Atlandi harta, Teherani, Jalta ja Potsdami konverentside tähtsus. Tähtsamad sõjatandrid ja lahingud: rinded, tähtsamaid lahingud (Pearl Harbor, Moskva, Midway, Stalingrad, Kursk, El-Alamein, Normandia dessant). Teise maailmasõja tulemuste vastuolulisus ja selle tagajärjed maailma poliitilisele, majanduslikule ja ideoloogilisele arengule. Eesti Teises maailmasõjas: iseseisvuse kaotamine, okupatsioonid, sõjakaotused ja -kahjud, sõja mõju inimeste elukäikudele. Pagulaskond.

Kursus „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“

Teema: Külm sõda

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) analüüsib külma sõja põhjusi ja kujunemist ning teab avaldumisvorme;
- 2) analüüsib külma sõja kriiside tekkimise põhjusi ning osaliste taotlusi ja tulemusi;
- 3) analüüsib rahvusvahelist olukorda külma sõja ajal;
- 4) iseloomustab kahe Saksa riigi arengut külma sõja ajal;
- 5) teab, kes olid Harry Truman, John F. Kennedy, Nikita Hruštšov, Fidel Castro, Konrad Adenauer ja Willy Brandt, ning iseloomustab nende tegevust;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid külm sõda, kriisikolle, NATO, VLO, võidurelvastumine, raudne eesriie.

Õppesisu

Külma sõja kujunemine ja selle avaldumise vormid: võidurelvastumine, liidud. Kriisid: Korea sõda, Suessi kriis, Kuuba kriis, Vietnami sõda, Berliini kriisid. Kahepooluseline maailm: USA ja NSVLi vastasseis. Lõhestatud Saksamaa: lõhestamine, kahe Saksa riigi vahelised suhted.

Teema: Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) analüüsib demokraatlike riikide arengu põhijooni;
- 2) teab Euroopa integratsiooni kujunemist ja põhietappe;
- 3) teab, kes olid Ronald Reagan ja Robert Schumann, ning iseloomustab nende tegevust;
- 4) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Euroopa Liit, Euroopa Nõukogu, OSCE.

Õppesisu

USA: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu. Ühise Euroopa integratsiooni otsingud. Euroopa integratsioon.

Teema: NSVL ja kommunistlik süsteem

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) analüüsib kommunistliku süsteemi kujunemislugu ja põhijooni;
- 2) iseloomustab NSVLi ühiskonnaelu arengut;
- 3) analüüsib kommunistliku süsteemi kriiside põhjusi ja tagajärgi;
- 4) analüüsib Eesti ühiskonna arengut Nõukogude okupatsiooni ajal;
- 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kollektiviseerimine, industrialiseerimine, stalinism, sula, stagnatsioon, dissidentlus, Brežnevi doktriin, plaanimajandus, sotsialismileer, liiduvabariik, kultuurirevolutsioon;
- 6) teab, kes olid Jossif Stalin, Nikita Hruštšov, Leonid Brežnev, Mao Zedong, Johannes Käbin, Aleksander Dubček ja Lech Walesa, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Kommunistliku süsteemi kujunemine. Ida-blokk: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu, Moskva poliitika ja kriisid: Ungari ülestõus, Praha kevad, Poola kriisid, solidaarsus. NSVL: stalinism, sula, stagnatsioon. Eesti NSV: ühiskond, majanduse areng, rahvastik, vastupanu vormid, suhted väliseestiga.

Teema: Maailm sajandivahetusel

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) analüüsib kommunistliku süsteemi lagunemise põhjusi;
- 2) teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil pärast külma sõja lõppu;
- 3) analüüsib jõudude vahekorra muutusi rahvusvahelistes suhetes ning uute pingekollete kujunemist;
- 4) analüüsib Eesti iseseisvuse taastamist ning teab riikluse ülesehitamise käiku;
- 5) selgitab Eesti integreerumist Euroopasse ja maailma;
- 6) teab, kes olid Ronald Reagan, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, George Bush, Helmut Kohl, Vaclav Havel, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust;
- 7) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid perestroika, glasnost, laulev revolutsioon, Rahvarinne, Balti kett, interrinne, ERSP, Eesti Kongress, Põhiseaduse Assamblee.

Õppesisu

NSVLi ja kommunistliku süsteemi lagunemine: Berliini müüri langemine, majanduslikud ja poliitilised reformid NSVLis. Kommunistliku bloki lagunemise ja kommunistlike ideede krahhi mõju väärtushinnangutele. Külma sõja lõpp ja geopoliitilised muudatused: poliitilise kaardi muutumine. USA rolli muutus: uus jõudude vahekord maailmas. Eesti iseseisvuse taastamine. Integratsioon Euroopasse ja maailma: laulev revolutsioon, riikluse taastamine. Uued pingekolled: Balkani kriis.

Kursus „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm“:

Teema: Eluolu ja kultuur

Õpitulemused

Õpilane

- arutleb inimeste igapäevaelu valikute üle demokraatlikes ja totalitaarsetes ühiskondades
- toob näiteid solidaarsus liikumistest ning kirjeldab nende mõju ühiskonnale
- teab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning iseloomustab nende rakendumist igapäevaelus;
- toob näiteid kultuurielust ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega.

Õppesisu

Ühiskondlikud liikumised ja ideoloogiad: sotsialism, liberalism, noorsooliikumine, kodanikuõiguste liikumised, keskkonnakaitse. Ühiskondlike liikumiste ja ideoloogiate avaldumine kultuuris. Muutused eluolus: naiste emantsipatsioon, sport, mood, massikultuur, kodumasinad. Teaduse ja tehnika areng: autoajastu, raadio, televisioon, arvuti, internet, kosmoseajastu. Kultuurivaldkondade arengu iseloomulikud jooned: kunst, kirjandus, arhitektuur, muusika. Mitmekultuurilisuse kontseptsioon. Poliitiliste olude mõju Eesti kultuurile ja eluolule.

Teema: Sõja ja rahu küsimus

Õpitulemused

Õpilane

- analüüsib, mis asjaoludel kujunesid ja muutusid inimeste hoiakud ning väärtushinnangud sõja ja rahu küsimuses 20. sajandi jooksul;
- analüüsib allikate põhjal rahvusvaheliste organisatsioonide rolli riikidevahelistes suhetes;
- selgitab Lähis-Ida kriisikolde kujunemise põhjusi, selgitab kriisi olemust ja püüdeid seda lahendada;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid desarmeerimine, võidurelvastumine, patsifism.

Õppesisu

Suhtumine sõdadesse: patsifism, võidurelvastumine, desarmeerimine, tuumasõja oht. Rahvusvahelised organisatsioonid: Rahvasteliit, ÜRO, NATO. Uue maailmakorra loomise katsed. Konfliktid ja nende lahendamise püüded Lähis-Ida näitel. Eesti osalemine rahvusvaheliste organisatsioonide töös.

Teema: Inimsusevastased kuriteod

Õpitulemused

Õpilane

- selgitab, millised arengusuunad ühiskonnas tegid võimalikuks inimsusevastaste kuritegude toimepaneku;
- mõistab inimsusevastaste kuritegude olemust ning nende taunimise ja vältimise vajalikkust;
- toob näiteid inimsusevastaste kuritegude toimepanemistest ja nende tagajärgedest;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid genotsiid, holokaust, küüditamine, GULAG.

Õppesisu

Massikuritegude ideoloogilised alused ja psühholoogilised juured. Koonduslaagrid, GULAG. Küüditamised. Natsismikuriteod. Kommunismi kuriteod. Genotsiid, etnilised puhastused. Inimsusevastased kuriteod Eestis.

Teema: Muu maailm

Õpitulemused

Õpilane

- iseloomustab koloniaalsüsteemi toimimist, selle lagunemise põhjusi ja tagajärge;
- analüüsib uute vastasseisude kujunemist maailmas pärast külma sõja lõppu;
- analüüsib allikate põhjal väikerahvaste õigusi suurriikide koosseisus.

Õppesisu

Koloniaalsüsteemi lagunemine ja selle tagajärjed. Uute vastasseisude kujunemine, terrorism. Islamimaailma aktiveerumine ja vastuolud läänega.

6.3. Inimeseõpetus

6.3.1. Õppeaine kirjeldus. Kursus „Perekonnaõpetus“

Inimeseõpetuse perekonnaõpetuse kursuses keskendutakse perekonnaelu psühholoogiale, sotsioloogiale, eetikale, perekonnaõigusele, majandamisele ja perekonna rollile ühiskonnas. Kursus toetab õpilase enesearengut, aitab mõtestada ja analüüsida oma rolli perekonnas, arendada vastutustunnet nii isiklikus kui ka ühiskonnaelus. Perekonnaõpetuse kursus kujundab eelkõige õpilaste enesemääratlus-, sotsiaalse ja väärtuspädevuse arenemist. Õpilane õpib tundma ühiskonnas toimuvaid demograafilisi, sotsiaalseid, majanduslikke ja ajaloolisi protsesse ning nähtusi, mis mõjutavad pereelu struktuure ja protsesse.

Õpe valitakse rõhuasetusega elulähedasele ainekäsitlemisele, toetades õpilase arusaama õpitava vajalikkusest. Õppe ja metoodika seisukohalt on tähtsad:

- 1) mitmekesised õppemeetodid, sh aktiivõppemeetodid ning praktilised ülesanded;
- 2) üksi- ja ühisõppe võimaldamine;
- 3) õppe sidumine koolivälise ning igapäevaeluga, nt projektitööd, uurimistööd, kohtumised erinevate inimestega jne;
- 4) mitmekesised õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid.

Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas, et arendada õpilaste positiivset mõtlemist oma arengu- ja toimetulekuvõimalustest. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupärale ja isiklike seisukohtade austamisele ning võimalusele vabalt arvamust avaldada, olla algatusvõimeline, osaleda ja tegutseda nii üksi kui ka koos teistega. Gümnaasiumi inimeseõpetuse kursus keskendub paarisuhtele, perekonnaga seotud teemadele ning vanemlusele. Õpitakse, kuidas luua ja hoida toetavaid inimsuhteid. Oluline rõhk on perekonna väärtustamisel, enda rolli teadvustamisel suhetes ja tulevase lapsevanemana. Kujundatakse valmisolekut võtta vastutus oma suhete eest. Kursuse jooksul analüüsitakse ühiskonna mõju perekonnaelule.

6.3.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) mõistab, kuidas ühiskond mõjutab pereväärtusi, traditsioone, hoiakuid, sealhulgas laste kasvatamist ja suhtumist seksuaalsusesse, mõistab, kuidas on kooselu vormid ja perekonna roll aja jooksul muutunud;
- 2) mõistab inimese arengu võimalusi perekonnas, paarisuhtes ja lapsevanemana, võtab vastutuse oma rolli eest, arvestades teiste pereliikmetega;
- 3) teab, kuidas pereelu, sealhulgas abielu on õigusaktidega reguleeritud, oskab sellega igapäevaelus arvestada ja vajaduse korral leida asjatundlikku õigusabi;
- 4) mõistab suhetega kaasnevaid õigusi ja kohustusi, inimeste võrdse kohtlemise vajalikkust ning võtab vastutuse oma suhete eest;
- 5) kasutab teaduspõhiseid allikaid perekonna, suhete ja terviseiga seotud info ja abivõimaluste leidmisel;
- 6) mõistab inimliku läheduse ja armastuse erinevaid avaldumisviise;
- 7) mõistab seksuaalse arengu individuaalsust;
- 8) mõistab paarisuhete dünaamikat ja võtab vastutuse;
- 9) mõistab perekonna rolli traditsioonide hoidja ja kandjana, väärtustab sotsiaalsete suhete, tavade ja kommete toetavat mõju peresuhtele;

- 10) mõistab tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust inimese elus ja iseenda sotsiaalset vastutust tervisekäitumises;
- 11) on teadlik tarbija ja oskab koostada perekonna eelarvet, arvestades pere võimaluste ja pereliikmete vajadustega;
- 12) mõistab vanemlikku vastutust erinevas vanuses laste arengu toetamisel.

6.3.3. Kursuse õpitulemused ja õppesisu

Teema: Perekond ühiskonnas

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab näidete abil, kuidas ühiskond ja kultuur on läbi ajaloo mõjutanud pereväärtusi ja -traditsioone ning laste kasvatamise põhimõtteid;
- 2) analüüsib ühiskonna ja kultuuri, sh traditsioonide mõju seksuaalsusele ja seksuaalsuhetele;
- 3) analüüsib näidete alusel soostereotüüpide põhjusi, nende piiravat mõju inimese minapildile, käitumisele, suhetele ja valikutele;
- 4) toob näiteid erinevatest kooseluvormidest ajaloos ja tänapäeval ning analüüsib, kuidas need täidavad perekonna ülesandeid;
- 5) analüüsib perekonna tähtsust inimese jaoks elu erinevatel perioodidel.

Õppesisu

Perekond, perekonna liigitused. Perekonna ülesanded. Perekonna minevik, olevik ja tulevik. pereväärtused, traditsioonid, hoiakud (sh laste kasvatamine ja suhtumine seksuaalsusesse) läbi ajaloo. Kooselu ja kooselu vormid. Kooselu vormid läbi ajaloo täitmaks perekonna ülesandeid. Perekonna roll ja tähtsus läbi inimese elukaare. Ühiskonnas kehtivate hoiakute (sh soostereotüübid) piirav mõju inimesele ja inimsuhetele. Praktilised tööd: ajatelje koostamine peremudelitest; jutuke või joonistus "Minu unistuste perekond", rühmatöö elukaare etappidest, väitlus soorollide teemal jms.

Teema: Suhted ja vastutus perekonnas

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab, milles seisneb põlvkondi ühendavate sidemete tugevdav ja toetav mõju pereelule;
- 2) analüüsib enda huvide, hobide ja ettevõtmiste toetavat mõju enesearengule ja peresuhetele;
- 3) analüüsib, kuidas paarisuhe ja ema / isa roll mõjutavad inimese arengut;
- 4) analüüsib perekondlike toetavate ja probleemsete, sh vägivaldsete suhete mõju inimese arengule ja elule;
- 5) toob näiteid pereelu, sh abielu ja laste elu reguleerivatest õigusaktidest ja analüüsib, kuidas need sätestavad perekonnaliikmete õigusi ja kohustusi;
- 6) toob näiteid riiklikest institutsioonidest, mis tegelevad perepoliitika elluviimisega, toob näiteid riikliku perepoliitika rakendamise, sh toetustest ja teenustest;
- 7) analüüsib, kuidas sõltub perekonna ülesannete täitmine igast pereliikmest, millised on pereliikmete võimalused üksteist toetada ja abistada, millised on pereliikmete õigused oma ajale, ruumile ja materiaalsele kulutustele;
- 8) teab, et lähisuhe, sh abielu põhineb vastastikusel austusel ning partnerite õiguste ja vajadustega arvestamisel;
- 9) analüüsib lahkuminekuga ja abielulahutuse põhjusi, tagajärgi ning oskab vajaduse korral leida psühholoogilist ja õigusabi;
- 10) selgitab leina olemust ja kirjeldab leinast ülesaamise võimalusi;
- 11) toob näiteid peretraditsioonidest ning selgitab tavade ja kommete tähtsust perekonnasuhetes;

- 12) selgitab lähisuhete ja sotsiaalse võrgustiku tähtsust inimese elus;
- 13) mõistab iga inimese õigust võrdselt ja lugupidavale kohtlemisele;
- 14) mõtestab enda kogemusest lähtuvalt armastuse tähendust, paarisuhte ja seksuaalse läheduse dünaamikat ning neid mõjutavaid tegureid, õigusi ja kohustusi suhte erinevates etappides;
- 15) analüüsib seksuaalsuhte kui inimliku läheduse avaldumisvormi ja selle seotust armastusega;
- 16) teab, et turvaline ja vastastikku rahuldust pakkuv seksuaalkäitumine põhineb partnerite võrdsel kokkuleppel, selgitab soostereotüüpide mõju inimese arengule ja seksuaalkäitumisele;
- 17) arvestab perekonna eelarve kavandamisel pereliikmete vajadusi, pere majanduslikku olukorda ja võimalusi;
- 18) selgitab koduse kasvatuse mõju lapse arengule;
- 19) analüüsib lapse ja vanema vahelise kiindumussuhte kujunemist ning kasvatustiilide mõju sellele;
- 20) toob näiteid lapse õigustest ja abi saamise võimalustest laste õiguste kaitsmisel.

Õppesisu

Perekonna roll tavade, kommete ja traditsioonide hoidja ja kandjana ning põlvkondi ühendavate sidemete tugevdajana. Vastutus oma rolli eest peres arvestades pereliikmetega. Pereliikmete rollid, ülesanded ja vajadused ning suhted (sh vägivaldsed suhted) ja toetus perekonna ülesannete täitmisel. Toetavad paari- ja peresuhted. Vastutus oma rolli eest peres arvestades pereliikmetega. Pereelu (sh abielu) sätestav seadusandlus ja pereliikmete õigused ja kohustused. Perepoliitilised meetmed perede toetamisel. Suhe. Paarisuhe. Lähisuhete ja selle olemus peres (sh abielus). Pere kui sotsiaalne süsteem laiemas sotsiaalses võrgustikus. Suhete katkemine (sh lahkumine ja abielulahutus) peres ja kooselus. Lein ja leinaga toimetulek. Abi saamise võimalused. Inimõigused. Suhetega kaasnevad õigused ja kohustused inimeste võrdsel kohtlemisel. Laste õigused ja lastekaitse. Abi saamise võimalused. Inimliku läheduse ja armastuse erinevad avaldumisvormid. Armastus paarisuhtes (sh seksuaalsuhtes) Paarisuhte dünaamika. Seksuaalsuhte dünaamika: seksuaalsuse trepp. Terved ja turvalised seksuaalsuhted. Nõusolek ja vastutus seksuaalsuhtes. Soostereotüübid, meedia ja ühiskond. Pere eelarve koostamine arvestades pereliikmete vajadusi ja pere võimalusi. Koduse kasvatuse (sh erinevate kasvatustiilide) mõju lapse arengule. Lapse ja vanema vaheline kiindumussuhte tähtsus lapse turvalisuse allikana peres. Praktilised tööd: individuaal- ja rühmatööd seadustega; intervjuu kaaslasega “Milline lapsevanem tahaksin olla”; infootsing peretoetuste teemal; essee teemal “Lähisuhete tähtsus inimese elus” või “Üksinda vs suhtes”; ideekaardi koostamine; juhtumite analüüsid jms.

Tervis ja turvalisus

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kasutab usaldusväärseid allikaid tervise, suhete ja sotsiaalmajanduslike küsimuste kohta info otsimisel ja probleemide lahendamisel, järgides autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid, viidates ja refereerides nõuetekohaselt;
- 2) toob näiteid pereliikmete füüsilist, emotsionaalset, sotsiaalset ja vaimset tervist mõjutavatest teguritest;
- 3) analüüsib planeeritud ja planeerimata rasedusega kaasnevaid valikuid ning neid mõjutavaid tegureid, oskab leida vajaduse korral abi;
- 4) teab, mis on kohtingu-, lähisuhete- ja seksuaalvägivald ning mis on inimkaubandus ja kust otsida vajaduse korral abi;
- 5) analüüsib kohtingu- ja lähisuhetevägivalla põhjusi ja tagajärgi ning ennetamise ja abi saamise võimalusi;
- 6) analüüsib, kuidas mõjutab pereliikme sõltuvushäire peresuhteid, kirjeldab kaassõltuvuse olemust ja teab, kust vajaduse korral abi otsida.

Õppesisu

Usaldusväärsed infoallikad inimese turvalise tervisekäitumise ja tervise edenduses. Pereoliikmete tervist (füüsiline, emotsionaalne, sotsiaalne, vaimne) mõjutavad peresisesed ja perevälised tegurid. Inimese tervist mõjutavad riski- ja kaitsetegurid (individuaalsed omadused ja käitumismustrid, sotsiaal-majanduslikud olud ja keskkonnategurid) Pereplaneerimine ja seda mõjutavad tegurid. Planeeritud ja planeerimata rasedus. Nõu ja abi pakkuvad asutused noortele seoses rasedusest hoidumise ja pereplaneerimisega. Suhtevägivald (sh lähisuhte-, kohtingu ja seksuaalvägivald) ja selle ennetamise võimalused. Suhtevägivalla põhjused ja tagajärjed indiviidi, pere ja kogukonna tasandil ning abi saamise võimalused. Inimkaubandus ja prostitutsioon. Sõltuvus (sh kaassõltuvus, suhtesõltuvus) peres kui süsteemis ja abi saamise võimalused. Praktilised tööd: õppekäik noorte nõustamiskeskusesse; plakati koostamine; juhtumi analüüsid; ajurünnak; mõistekaart erinevate sõltuvuste kaardistamiseks jms.

6.4. Ühiskonnaõpetus

6.4.1. Õppeaine kirjeldus

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus peab olema vastavuses tänapäeva sotsiaalteaduste arengu ja ühiskonna vajadustega. Õpilased omandavad sotsiaalse kirjaoskuse, s.o teadmised, oskused ja hoiakud, mida on vaja, et tulla vastutustundlikult toime muutuvas ning mitmekultuurilises keskkonnas. Õppeaine eesmärk on luua eeldused, et kujuneks aktiivne, kompetentne ja vastutustundlik kodanik, kes suudab kohaneda muutustega, oskab ennast arenguga suhestada, oma kodanikupositsiooni kujundada, võtab vastutuse oma otsuste eest ning on avatud uutele ideedele ja elukestvatele õppimisele.

Õppeaine omandamisega valmistuvad õpilased toimima teadlike kodanikena demokraatlikus ühiskonnas. Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus käsitleb nüüdisaegse ühiskonna sotsiaalseid suhteid ning protsesse ja tutvustab ühiskonnaelu põhivaldkondade (majanduse, poliitika, õiguse) korraldust ning toimimist. Kõiki valdkondi analüüsitakse nii ühiskonna kui terviku kui ka indiviidi positsiooni ja rollide põhjal. Põhikoolis omandatud teadmisi Eesti riigi ja ühiskonna toimimisest laiendatakse Euroopa ning maailma probleemide käsitlemisega. Eesti ja Euroopa temaatika kõrval arutatakse ka olulisi globaalseid ühiskonnaprobleeme.

Õpilane puutub ühiskonnas kokku erinevate eluvaldkondade ja situatsioonidega. Et toetada õpilase sotsialiseerumist ning ühiskondliku kompetentsuse kujunemist, hõlmab ainekava mitmekesiseid teemasid inimõigustest autoriõiguste ja tarbijakaitseni. Kiiresti muutuv ühiskonnas jääb õpetaja ülesandeks pöörata tähelepanu aktuaalsetele teemadele ja probleemidele ning arutada õpilastega nende üle. Seejuures toetatakse nii õpilaste dialoogipidamise oskuse kui ka iseseisva kriitilise analüüsi oskuse ja otsustusvõime kujunemist. See aitab õpilastel seada isiklike eluplaane ning mõista erinevate vaadete ja demograafiliste ja sotsiaalmajanduslike tunnustega inimesi.

Ühiskonnaõpetuse kaks kursust koosnevad viiest teemavaldkonnast: ühiskond ja selle areng; riik ja poliitika demokraatlikus ühiskonnas; majanduse toimimine; üleilmastumine, jätkusuutlik areng; kommunikatsioon ja infopädevus.

Riigi ja demokraatliku riigivalitsemise teemavaldkonnas käsitletakse riigi funktsioone ja demokraatliku valitsemise põhimõtteid.

Ühiskonna ja selle arengu teemavaldkonnas käsitletakse ühiskonna toimimist ning kodaniku võimalusi ja vastutust.

Majandust käsitlev teemavaldkond valmistab noori ette majanduselus osalemiseks, sh hindama realistlikult oma ressursse, toimima rahatargalt; aitab kujundada noorte valmisolekut erinevateks karjäärivalikuteks.

Rahvusvahelise suhtluse, üleilmastumise ja jätkusuutliku arengu käsitlemisel laiendavad õpilased oma teadmisi rahvusvahelistest organisatsioonidest ja globaalsetest väljakutsetest. Eesmärk on õppida nägema, kuidas saab igapäevselt muuta maailma turvalisemaks ja humaansemaks.

Ühiskonnaõpetus kujundab õpilastes järgmisi väärtusi ja hoiakuid: seaduslikkus ja isiklik vastutus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, intellektuaalomandi väärtustamine, salliv suhtumine erinevustesse, lugupidav suhtumine erinevatesse kultuuridesse, säästev eluviis ning orienteeritus elukestvatele õppele, eelarvamuste, sh rassismi ja ksenofoobia taunimine.

Ühiskonnaõpetuses lõimuvad teiste sotsiaalainete teadmised, oskused ja väärtushinnangud ning eelmistes kooliastmetes õpitu, ühtlasi süvenevad teooria õppimise ja praktilise tegevuse kaudu varem omandatud teadmised ühiskonnast. Õpitavat käsitletakse nii, et ühelt poolt omandavad õpilased tervikpildi vastastikku seotud sootsiumist, kuid teiselt poolt oskavad sotsiaalsest kontekstist tulenevalt alati hinnata oma positsiooni ja valikuid.

Ühiskonnaõpetus on tihedalt seotud ajaloo, geograafia, bioloogia ja inimeseõpetusega. Näiteks käsitletakse geograafias põhjalikumalt rahvastiku-, linnastumis- ja maailmamajandusprobleeme ning nende seoseid üleilmastumisega. Samal ajal süvendab ühiskonnaõpetus ajalooõpetuse kaudu saadud teadmisi riigist. Õiguse, riigikaitse, filosoofia ja usundiõpetuse valikkursused avardavad veelgi õpilaste teadmisi oma ja teistest kultuuridest ning ühiskonnast, toovad enam esile mitmekultuurilisuse ja globaliseerumise dimensiooni, et luua seoseid ning märgata sarnast ja erinevat.

Õppematerjal esitatakse võimalikult probleemipõhiselt ja igapäevaeluga seostatult. Suurt tähelepanu pööratakse õpilastes aine vastu huvi äratamisele, õpimotivatsiooni kujundamisele. Õppes rakendatakse aktiivõppemeetodeid nagu arutelud, juhtumianalüüsid, uurimisprojektid ning kaasalöömine kodanikualgatuslikes ettevõtmistes. Olulised on uurimuslikud õpivõtted, millega õpilased omandavad probleemide esitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö plaanimise ja tegemise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused. Aine omandamisele aitavad kaasa õppekäigud, ekskursioonid, kohtumised erinevate inimestega jms. Õppekirjandusele lisaks kasutatakse erinevaid materjale ja teabetekste, dokumente, elektroonilisi andmebaase, õppefilme jms

6.4.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) tunneb riigivorme ja riigi ülesandeid, väärtustab ja järgib demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi, kaitseb oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi;
- 2) tunneb nüüdisühiskonna ülesehitust ja ühiskonnaelu valdkondi: majandus, õigus, sotsiaalelu, kultuur, haridus, kommunikatsioon;
- 3) on aktiivne kodanik ja suhestab ennast ühiskonna arenguga, osaleb aktiivselt ja vastutustundlikult ühiskonnaelus, sh kodanikualgatusprojektides koostöös kogukonna, avaliku sektori ja teiste partneritega;
- 4) mõistab majanduse toimimise põhialuseid ning tarbija ja ettevõtja rolli, huve ja õigusi ühiskonnas, analüüsib enda majanduskäitumist; järgib majandusliku mõtlemise põhialuseid tarbijana; mõistab ettevõtluse kui ühiskonna toimimise põhilise alustala rolli ühiskonnas väärtuse loojana, töandjana, riigi rikkuse tagajana, peamise maksumaksjana ja ühiskonnaelu mõjutajana;
- 5) mõistab riikidevahelise poliitilise, majandusliku ning kultuurisuhtluse põhimõtteid, sise- ja välispoliitilisi toimemehhanisme, tunneb tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja Eesti osa nendes;
- 6) leiab, hindab, süstematiseerib ja kasutab infot kriitiliselt, loob uut teavet, arvestab autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitsega, oskab leida ja kasutada õigustekste.

6.4.3. Kursuste õpitulemused ja õppesisu

Kursus „Ühiskonna areng ja demokraatia“

Teema: Kommunikatsioon, infopädevus

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) mõistab teabe edastamise erinevaid võimalusi ja mõju;
- 2) oskab infot leida, kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada ning luua uut teavet, arvestades autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitset;
- 3) oskab leida ja kasutada õigustekste, sealhulgas rahvusvahelisi.

Õppesisu

Ajakirjandus eetika. Demagoogia, propaganda, vandenõuteooriad, valeinfo ja selle liigid. Infosõda. Stereotüübid ja sildistamine. Sõnavabadus ja vaenukõne. Praktilised tööd: töö meediaga; rühmatöö: demagoogiavõtete äratundmine; infootsingu võistlus rühmadele; ideekaardi koostamine teemal: valeinfo; projektülesanne teemal: meediapädevuse tõstmine koolis; uurimisprojekt: vaenukõne meedias.

Teema: Ühiskond ja selle areng

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab näidete kaudu erinevate ühiskonnaelu valdkondade toimimist ja omavahelisi seoseid;
- 2) hindab adekvaatselt oma eneseteostusvõimalusi ühiskonnas, töö- ja eraelus ning on valmis neid ellu viima;
- 3) teab oma võimalusi tööturul ja arvestab nendega valikute tegemisel; mõistab elukestva õppe olemust ja vajadust;
- 4) mõistab oma võimalusi mõjutada ühiskondlikke protsesse aktiivse kodanikuna nii koolis kui ka väljaspool, mõistab erinevate ühiskonnasektorite koostöö tähtsust;
- 5) analüüsib näidete põhjal kodanikuaktiivsuse mõju kogukonnale või ühiskonnale;
- 6) mõistab Eesti ühiskonna mitmekesisust, arvestab erinevaid arusaamu;
- 7) mõistab indiviidi võimalusi maailmakodanikuna ja selle tähendust.

Õppesisu

Ühiskonna olemus: Erinevad ühiskonnatüübid (mõisted: põllumajandusühiskond; tööstusühiskond; teenindus- ja infoühiskond; modernne ja postmodernne ühiskond, võrgustikuühiskond, heaoluühiskond). Ühiskonna kolm sektorit (mõisted: avalik sektor, erasektor; vabakond). Ühiskonnarühmad (mõisted: eliit, mass, pluralism). Kihistumine: mõisted: sotsiaalne mobiilsus; sotsiaalne tõrjutus; sotsiaalne õiglus; sotsiaalne sidusus, vaesus, ilmajaatus Kollektiivne identiteet

Teema: Riik ja demokraatlik riigivalitsemine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab riigi toimimise põhimõtteid ja ülesandeid;
- 2) tunneb ja väärtustab demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi ning järgib neid, märkab inim- ja kodanikuõiguste alaseid väljakutseid ühiskonnas ja reageerib nendele oma võimaluste piires;
- 3) mõistab inimeste õigust individuaalsetele, kultuurilistele- ja maailmavaatelistele erinevustele, kui need ei ole inimsusevastased;
- 4) teab valimiste üldisi põhimõtteid, mõistab valimiste tähtsust ühiskonnas ja enda vastutust valijana;

- 5) eristab demokraatlikku ja mittedemokraatlikku otsustusprotsessi nii ühiskonnas kui ka kogukonnas; selgitab näidete põhjal konsensuse, kompromissi ja enamushääletuse erinevust;
- 6) oskab kaitsta oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi, ning seisab vastu demokraatlike väärtuste eiramisele.

Õppesisu

Põhiideoloogiad (mõisted: liberalism, sotsialism, konservatism, rahvuslus, roheline maailmavaade). Riik kui institutsioon; riigikorralduse tüübid (mõisted: unitaarriik, föderatsioon, konföderatsioon). Võimu iseloom: demokraatlikud režiimid, hübriidrežiimid ja autoritaarsed režiimid (mõisted: liberaalne riik; autoritaarne riik, totalitaarne riik). Riigivalitsemise vormid (mõisted: vabariik - parlamentaarne ja presidentaalne; monarhia - konstitutsiooniline ja absoluutne; õhuke riik vs sügav riik). Inimõigused, kodanikuõigused. Valimised: (mõisted: majoritaarne ja proportsionaalne valimissüsteem; valimiskampaania, valimisreklaam; mandaat, valimisringkond, valimisinimekirjad (avatud/suletud; "tribulised" nimekirjad); tsensus/ valimiskünnis). Võimude lahususe ja tasakaalustatuse printsiip (mõisted: seadusandlik võim; täidesaatev võim; kohtuvõim). Põhiseaduslikud institutsioonid. Õigusriigi toimimine: (mõisted: põhiseadus, seadus, määrus, korraldus ja direktiiv). Poliitika kujundamine: (mõisted: koalitsioonileping, arengukavad, strateegiad, huvirühmad, kaasamine). Kodanikuportaalid: (mõisted: e-riik; eID privaatsus; ID-kaart, digiallkiri, digitaalne identiteet, parool, PIN-kood, mobiil-ID, smart-ID, e-teenus, Eesti.ee, küberjulgeolek). Huvikaitse: (mõisted: referendum, rahvaalgatus, eelnõu, arupärimine; meelevaldus/pikett, marss, märgukiri/petitsioon, streik, ametiühing, tarbimisboikott, meediakampaania, ühiskonnakriitika). Praktilised tööd: väitlus teemal "Õhuke vs sügav riik"; võrdlustabeli koostamine: liberaalne riik, autoritaarne riik, totalitaarne riik, segarežiim; erinevate rahvusvaheliste demokraatia-uuringute analüüsimine; töö inimõiguste deklaratsiooniga ning erinevate sellekohaste juhtumianalüüsides; aktuaalsete poliitika sündmuste analüüsimine; simulatsiooniharjutus: eelnõu vastuvõtmise ja rakendamine; karikatuuri analüüs; juhtumianalüüs inimõiguste deklaratsioonile toetudes; kodanikualgatuse kava koostamine.

Kursus „Majandus ja maailmapoliitika“

Teema: Majanduse toimimine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) mõistab majandusliku mõtlemise põhialuseid ning ettevõtja ja tarbija huve ja õigusi ühiskonnas;
- 2) tunneb riigi eelarve- ja maksupoliitika põhimõtteid, nende mõju üksikisikule ja ühiskonnale;
- 3) väärtustab maksude maksmist kui kodaniku ja ettevõtja panust ühiskonna heaolusse;
- 4) väärtustab säästva majanduse põhimõtteid;
- 5) väärtustab sotsiaalse ettevõtluse ja õiglase kaubanduse põhimõtteid, mõistab üksikisiku tarbimisvalikute mõju nii kohalikul kui ka globaalsel tasandil;
- 6) planeerib oma majanduskäitumist ja teeb otsuseid vastutustundlikult;
- 7) mõistab töösuhteid, väärtustab vastutustundlikku käitumist töötaja ja tööandjana;
- 8) teab, et intellektuaalse omand on seadusega kaitstud.

Õppesisu

Makromajanduse põhinäitajad ja majanduse tsüklilisus: Mõisted: ressurss, majandussüsteemid, sisemajanduse kogutoodang (SKP), eelarve tasakaal, inflatsioon, deflatsioon, impordi-eksport, riigi välisvõlg, buum, kapital, konkurents, monopol, kartell, turutõrked, tootlikkus. Riigi ja Euroopa Liidu roll majanduselu edendamises; Mõisted: prioriteet, eelarvepoliitika, rahapoliitika, keskpank, pangandus, kurss, EURIBOR, tollid, kvoodid, standardid,

vabakaubandus, ühisturg, tolliliit, tasaareng. Eesti riigi eelarve ja maksusüsteem. Mõisted: riigieelarve, üksikisiku tulumaks, sotsiaalmaks, käibemaks, ettevõtete tulumaks, aktsiisid; maamaks, kohalikud maksud, tollimaks, maksudeklaratsioon. Ettevõtlusega alustamine. Mõisted: kapital, investor, AS/OÜ, äriplaan, kasum, kahjum, pankrot, innovatsioon, idufirma, start-up, loomemajandus, sotsiaalne ettevõtlus, loomevargus/plagiaat. Tööturg. Mõisted: tööhõive, ülalpeetav, tööpuudus, töjõupuudus, tööhõivepoliitika, tööleping, ümbrikupalk, ametiühing, streik, palgalõhe, brutopalk, netopalk, alampalk. Tarbimine. Mõisted: tarbimisühiskond, ostukorv, esmatarbekaup, ringmajandus, taaskasutus, õiglane kaubandus (fair trade), "rohepesu", tarbijakaitse, tootemärgised, reklaam, sisuturundus. Isiklik eelarve - säästmine, investeerimine ja laenamine: Mõisted: sissetulekud, püsikulud, mugavuskulud, säästukonto, varaklassid, väärtpaber (aktsia, osak), börs, investering, investeerimisfond, pensionifond, tootlus, laen, võlg, intress, intressimäär, viivis, krediidi kulukuse määr, käendaja, maksehäire, inkasso, võlanõustaja. Praktilised tööd: Isikliku eelarve koostamine ja selle analüüs; rühmana äriplaani koostamine sotsiaalseks ettevõtluseks; CV ja motivatsioonikirja koostamine enda poolt valitud ametikohale; töövestluste läbi tegemine paaristööna; karjääriplaneerimis plaani koostamine.

Teema : Üleilmastumine ja jätkusuutlik areng

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja nende tegevusvaldkondi;
- 2) toob näiteid vastastikuse abistamise põhimõtetest, sh rahvusvaheliste organisatsioonide kaudu;
- 3) teab riikide majandusliku, poliitilise ja kultuurilise koostöö võimalusi, toob näiteid ja mõistab koostöö olulisust;
- 4) teab ja mõtestab aktuaalseid rahvusvahelisi sündmusi, sealhulgas kriisiolukordi;
- 5) analüüsib inimõiguste alaseid väljakutseid maailmas, sealhulgas väikerahvaste õigusi suurriikide koosseisus.

Õppesisu

Globaalprobleemid/probleemid maailmapoliitika areenil - keskkonna- ja sotsiaalprobleemid. Riikidevaheline suhtlus: Mõisted: diplomaatia, de jure, de facto. Realism ja idealism kui vaated riikidevahelistele suhetele. Mõisted: sõjategevus, sõjakuritegu, asümeetriline sõda, infosõda, terrorism. Rahvusvahelised organisatsioonid. Mõisted: Riikidevahelised koostööorganisatsioonid; hargmaised ettevõtted; valitsusvälised organisatsioonid. ÜRO ja selle allorganisatsioonid (UNESCO, WHO, jt), NATO, OECD, OSCE, Euroopa Nõukogu. Vastastikuse abistamise põhimõtted. Mõisted: humanitaar-/ arenguabi, humanitaarkriis. Praktilised tööd: projektöpe: õpilased valmistavad ette miniuuringu mõnel rahvusvaheliselt olulisel teemal; inimõiguste teemaliste juhtumianalüüside lahendamine; Venni diagramm rahvusvaheliste organisatsioonide iseloomustamisel.

6.5. Valikkursus „Psühholoogia“

6.5.1. Valikkursuse kirjeldus

Valikkursus „Psühholoogia“ on oluline ühiskondlikult aktiivse ja teadliku inimese kujunemiseks. Läbi praktiliste ülesannete seostub õpilastel teooria oskustega, mis on vajalikud inimese igapäevaseks toimetulekuks. Valikkursus tugineb Gurungi jt 2016. aastal valminud mudelile sissejuhatava psühholoogiakursuse õpetamiseks ning MTÜ Miro poolt läbi viidud analüüsist saadud infote. Valikkursuse lähtepunktide valikul on ainekava koostajad taotlenud psühholoogiateaduse ülevaatlisku ja mitmekülget käsitlemist ning valikteemad annavad õpilasele võimaluse praktilisemaks, huvipakkumaks ja elulähedasemaks õppimiseks, mis samaaegselt kinnistavad lähtepunktide teoreetilisi teadmisi ja sotsiaalainete üldpädevuste omandamist.

Teoreetiliste psühholoogiaalaste teadmiste omandamise ning nende praktilise mõtestamise kaudu toetab õpilase iseseisvat toimetulekut, aitab tal mõista teisi inimesi, kujundab psühholoogiliste teadmiste kaudu mõtestatud hoiakuid ja väärtuseid, on tugipunktiks isiksuse arenemisel ning annab teadmised ja oskused elukvaliteedi parandamiseks ja säilitamiseks. Õppes omandavad õpilased igapäevase eluga seonduvate probleemide lahendamise ning adekvaatsete otsuste langetamise oskused, mis suurendavad toimetulekut erinevates sotsiaalsetes olukordades ning aitavad mõista ühiskonna erinevaid protsesse ja inimeste erisusi.

Õppe käigus täiustuvad õpilaste teabeallikate kasutamise ning neis leiduva teabe kriitilise hindamise oskused. See aitab välja kujuneda teadmistel ja oskustel, mis võimaldavad ühiskonnas esinevaid protsesse mõista ning selgitada. Ettekannete, arutluste ja grupitööde käigus areneb õpilase suutlikkus väljenduda selgelt ja asjakohaselt nii kõnes kui ka kirjas.

6.5.2. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi valikkursuse eesmärgid on toetada tervikliku, iseseisva ja teisi arvestava inimese kujunemist, taotledes, et õpilane omandab teadmisi psühholoogia põhiliste seaduspärasuste ja nende uurimise kohta ning mõistab nende rakendamise võimalusi igapäevaelus. Psühholoogia valikkursuse õppe- ja kasvatuseesmärgid toetavad sotsiaalainete valdkonna üldpädevuste omandamist.

6.5.3. Kursuse õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Valikkursust läbiv õpitulemus: õpilane mõistab, kuidas psühholoogiateadus tavaelus rakendub, kuidas väljenduvad individuaalsed ja kultuurilised erinevused ning kuidas need teadmised psühholoogiateaduse kaudu saadud on. Mõistab psüühika ehitust, süsteemsust ja toimimist, oskab analüüsida iseennast ja teisi sotsiaalses keskkonnas ning suhtlemisel inimeste erinevustega arvestada, hindab keskkonnategurite mõju inimekäitumisele ning teab tervisliku eluviisi põhitõdesid. Õpitulemused on teemaplokipõhised ning ei ole üks-ühele seostatavad arvestusliku tundide jagunemisega moodulis.

Valikkursusega taotletakse, et õpilane:

1) on tutvunud psühholoogia tegevusvaldkondadega, teeb vahet teadusliku ja rahvapsühholoogia vahel rakendades kriitilist mõtlemist;

- 2) mõistab inimpsüühikaga seotud bioloogilisi ja füsioloogilisi aluseid ja mehhanisme, sh häirete kujunemist ja sõltuvuskäitumist;
- 3) teab peamisi mälu ja õppimise toimimise mehhanisme ja protsesse, oskab kasutada õpistrateegiaid ja õppimist mõtestada; mõistab erineva informatsiooni vastuvõtu- ja töötlusmehhanisme;
- 4) on omandanud ülevaate isiksusest, sotsiaalsest tajust, võrdlemisest ja rühmaprotsessidest. Kirjeldab põhiemotsioone ja nende väljendusviise; oskab kirjeldada vajaduste, eesmärkide ja motivatsiooni omavahelisi seoseid;
- 5) oskab vaimset tervist hoida, sellega seonduvaid probleeme võimaluse korral ennetada; tunneb tervisliku eluviisi põhimõtteid, sh mõistab mõtete, tunnete ja käitumise koostoimimise tähtsust vaimse tervise hoidmisel;
- 6) mõistab psühholoogiaõppe rakenduslikke võimalusi edasiste õpingute ja karjäärivaliku osas.

Õppesisu

Õpikäsitus on elulähedane ja võtab arvesse õpilase huvi ja pakutavate teadmiste vajalikkust ning prioriteetsust, arvestades seejuures ühiskonnas toimuvaid muutuseid. Valikkursuse õppekava koosneb neljast põhimoodulist ja ühest sissejuhatavast moodulist, mis omakorda jagunevad alateemadeks. Moodulid järgnevad üksteisele nii, et iga eelneva mooduli läbimine toetab järgmises moodulis omandatavaid teadmisi. Iga mooduli lõpus on valikteemad, mille seast saab õpetaja koos õpilastega valida kaks teemat, vastavalt õpilaste vajadustele, huvidele ja tulevikuplaanidele. Valikteemad on esitatud põhimoodulite lõpus ja lahti kirjeldatud õppeprotsessi kirjelduses. Moodulite ja valikteemade juures väljatoodud maht tundides on soovituslik ning õpetaja saab sõltuvalt õpilaste eelnevatest teadmistest ja süvendatud huvist valikteemade arvelt näiteks pühendada ka põhjalikumalt põhimooduli materjali omandamisele. Õppesisus käsitletavat teemat on õpilastele asjakohased, motiveerides õpilasi lisaks põhimoodulitele ka huvidepõhiseid teadmisi omandama.

Psühholoogia – mis see on?

1. Psühholoogia peamised harud ja uurimismeetodid.
2. Teadusliku ja rahvapsühholoogia võrdlemine.

Tunnetuse ja tegevuse bioloogiline alus – kuidas ma ehitatud olen?

1. Inimese närvisüsteem: perifeerne ja kesknärvisüsteem.
2. Aju ehitus ja funktsioonid.
3. Meeleelundid ja aistingud.
4. Psüühiliste häirete bioloogiline alus.
5. Sõltuvushaigused, sõltuvuslik käitumine.
6. Psühhotroopsed ained.

Kognitiivne psühholoogia – kuidas ma infot vastu võtan ja talletan?

1. Taju, tajuliigid ja omadused.
2. Mõtlemine, mõtlemise elemendid, probleemide lahendamine ning keele ja mõtlemise seosed.
3. Mälu, mäluliigid ja protsessid.
4. Õppimine, teadmised, oskused, õppimisviisid.
5. Tahtlik ja tahtmatu tähelepanu.

Sotsiaal- ja isiksusepsühholoogia – kuidas ma maailmaga suhestun?

1. Isiksus, vaimne võimekus ja individuaalsed erinevused.
2. Emotsioonid ning nende väljendamine.
3. Vajadused, eesmärgid ja motivatsioon.
4. Sotsiaalne taju, sotsiaalne võrdlemine.
5. Rühmaprotsessid.
6. Konflikti olemus ja lahendusmeetodid.

Vaimne tervis – kuidas ma ennast tervena hoian?

1. Tervislik eluviis ja selle põhimõtted.
2. Levinumad vaimsed häired ning psühholoogilise abi võimalused.

6.5.4. Õppe kavandamine ja korraldamine

Valikkursus „Psühholoogia gümnaasiumile“ eeldab õpilase aktiivset osalemist õppes. Valikkursuse jooksul saavad õpilased rakendada tunnist saadud teadmisi praktiliste ülesannete lahendamisel, kinnistades seeläbi teadmisi. Oluline on õppe sidumine igapäevase eluga, viies igal asjakohasel juhul õpe klassiruumist välja ja kasutades õpiväljundite saavutamiseks infotehnoloogilisi vahendeid.

6.5.5. Hindamine

Hindamisel lähtub õpetaja gümnaasiumi riiklikus õppekavas kirjeldatud hindamise eesmärgist, rakendades õppekavas väljatoodud kujundava hindamise põhimõtteid. Hindamise käigus analüüsitakse õpilase teadmisi, oskusi, hoiakuid, väärtushinnanguid ja käitumist ning antakse tagasisidet seniste tulemuste ja vajakajäämistele kohta. Hindamiseks rakendab õpetaja õppe kestel toimuvat suulist ja kirjalikku hindamist, mis keskendub eelkõige õpilase arengu võrdlemisele tema varasemate saavutustega, andes õigel ajal ja võimalikult täpset tagasisidet, mis toetavad õpilase arengut. Õpetaja kaasab õpilased enese ja kaaslaste hindamisse, soovi korral kasutab õpimappe. Soovitav on valikkursuse hindamisel õpetajal hinnata iga moodulit ja valikteemat eraldi. Mooduli ja valikteemade hinnete ning arvestuslike ülesannete põhjal kujuneb kogu valikkursuse hinne.

Hindamisel võtab õpetaja arvesse õpilase aktiivsust tunnis, iseseisvaid ja grupitöid, kirjalike tööde esitamist ning mooduli teadmistel põhinevaid vahearvestusi. Praktiliste ja iseseisvate ülesannete sooritamisel võib õpetaja lähtuda põhimõttest arvestatud/mittearvestatud, teadmistel põhinevaid vahearvestusi saab hinnata hindelise väärtusega. Ainealaste teadmiste ja oskuste hindamise tulemusi väljendab õpetaja koolisisesele hindamissüsteemile vastavate hinnetega.

Suuliste ja kirjalike ülesannete puhul õpilane:

- 1) selgitab ja kirjeldab mõistete sisu ning nende seoseid;
- 2) selgitab oma arvamusi, hinnanguid, seisukohti ja suhtumisi, seostades neid omandatud teadmistega ja igapäevaeluga;
- 3) eristab, rühmitab, võrdleb ja analüüsib olukordi, seisundeid, tegevusi ning tunnuseid lähtuvalt õpitulemustest;
- 4) demonstreerib faktide, mõistete ning seaduspärasuste tundmist lähtuvalt õpiülesannete sisust.

Praktiliste ülesannete puhul õpilane:

- 1) rakendab teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpituatsioonis;
- 2) demonstreerib õpitulemustes määratud oskusi õpituatsioonis;
- 3) kirjeldab õpitulemustes määratud teadmiste ja oskuste rakendamist igapäevaelus.

6.6. Valikkursus „Inimene ja õigus“

6.6.1. Valikkursuse kirjeldus

Valikkursus kuulub ühiskonnaõpetuse valikkursusena ainevaldkonda „Sotsiaalne“, pakkudes „õigusliku mõtlemise tööriistakasti“ järgmiste sotsiaalainete õpetamise eesmärkide saavutamiseks:

- 1) suutlikkust mõista ühiskondlike muutuste põhjuseid ja tagajärgi;
- 2) luua tulevikutsenaariume ja -visioone mingis ühiskondlikult või isiklikult olulises valdkonnas;
- 3) tunda ja austada inimõigusi ja demokraatiat, olla teadlik kodanikuõigustest ja kodaniku vastutusest, käituda nende teadmistega kooskõlas;
- 4) ära tunda ja väärtustada kultuurilist eripära ning järgida üldtunnustatud käitumisreegleid ja ühiskondlikke väärtusi;
- 5) huvituda oma rahva, kogukonna ja maailma arengust, kujundada oma arvamus ning olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik.

6.6.2. Võimalused üldpädevuste kujundamiseks

Valikkursuse kaudu kujundatavad üldpädevused on:

- 1) kultuuri- ja väärtuspädevus – suutlikkus hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalnormide ja eetika seisukohast; tajuda, analüüsida ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning nüüdiskultuuri sündmustega; väärtustada kunsti ja loomingut; hinnata üldnimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, väärtustada inimlikku, kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust; teadvustada oma väärtushinnanguid ja arvestada nendega otsuste langetamisel; olla avatud, salliv ja koostööaldne ning panustada ühiste eesmärkide saavutamisse;
- 2) sotsiaalne ja kodanikupädevus – suutlikkus ennast teostada; toimida aktiivse, teadliku, abivalmis ja vastutustundliku kodanikuna ning toetada ühiskonna demokraatlikku arengut; teada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja põlvkondlikke väärtusi; austada erinevate keskkondade, sh suhtluskeskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, inimõigusi, religioonide ja rahvaste omapära; teha koostööd teiste inimestega erinevates olukordades; aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel; suutlikkus mõista globaalprobleeme, võtta kaasvastutus nende lahendamise eest; väärtustada ja järgida jätkusuutliku arengu põhimõtteid; tunnetada end dialoogivõimelise ühiskonnaliikmena Eesti, Euroopa ja kogu maailma kontekstis, arendada meediakirjaoskust ja kriitilist mõtlemist, sh põhjuse ja tagajärje seoste äratundmist, argumendi ja väite eristamise ning allikakriitilisuse arendamise kaudu;
- 3) enesemääratluspädevus – analüüsida oma käitumist erinevates olukordades; käituda ohutult ja järgida tervislikke eluviise; lahendada oma vaimse ja füüsilise tervise seonduvaid probleeme; käituda inimesuhetes sõltumatult; kavandada oma karjääri;
- 4) õpipädevus – kasutada erinevaid õpistrateegiaid ja õpitut erinevates olukordades ja probleeme lahendades; seostada omandatud teadmisi varemõpituga; analüüsida edasiõppimise võimalusi;
- 5) suhtluspädevus – suutlikkus ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada, arvestades olukordi ja mõistes suhtluspartnereid ning suhtlemise turvalisust; väärtustada kokkuleppel põhinevat suhtlemisviisi; ennast esitleda, oma seisukohti esitada ja põhjendada; lugeda ning eristada ja mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; koostada eri liiki tekste, kasutades korrektset viitamist, kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili;

6) ettevõtlikkuspädevus – näha probleeme ja neis peituvaid võimalusi, aidata kaasa probleemide lahendamisele; mõelda kriitiliselt ja loovalt, arendada ja hinnata enda ja teiste ideid;

7) digipädevus – olla teadlik digikeskkonna ohtudest ning osata kaitsta oma privaatsust, isikuandmeid ja digitaalset identiteeti; järgida digikeskkonnas samu moraali- ja väärtuspõhimõtteid nagu igapäevaelus.

6.6.3. Võimalused valdkonnapädevuse kujundamiseks

Ennekõike toetab toetab valikkursus sotsiaal- ja kodanikupädevuste kujundamist. Valikkursusel õpitu aitab väärtustada ja järgida jätkusuutliku arengu põhimõtteid ning tunnetada end dialoogivõimelise ühiskonnaliikmena Eesti, Euroopa ja kogu maailma kontekstis. Valikkursuse läbimine pakub oskusi ja teadmisi valdkonna „Keel ja kirjandus“ pädevuste omandamiseks. Valikkursusel käsitletavat teemat tegelevad muuhulgas inimlike vooruste ja pahede, väärtuste ja puudustega, keskenduvad üldinimlikele ideaalidele (nt vabadus). Toetatakse eetiliste ja humanistlike väärtuste ning hoiakute kujundamist. Valikkursuse läbinu on keeleteadlikum, tunneb erinevaid suhtlusolukordi ja kasutab konteksti sobivat suulist ja kirjalikku keelt. Õpetuses kasutatav metoodika toetab argumendiõpetust, kuulamis- ja suulise kõne oskust, meediakirjaoskust ja kriitilise mõtlemise võimet ning aitab kaasa arusaama kujunemisele autorlusest, plagiaadist, tsensuurist. Valikkursuse läbinul on süvendatumad teadmised ja oskused „Loodusainete“ ainevaldkonna eesmärkide saavutamiseks, et hinnata vajadust luua muutuvates oludes uusi õigusnorme, tuginedes loodusteaduslikele, sotsiaalsetele, majanduslikele ja eetilis-moraalsetele seisukohtadele. Valikkursusel käsitletavat teemat aitavad selgitada bioloogilise mitmekesisuse kaitse olulisust, andmekaitse ja privaatsuse küsimusi.

6.6.4. Võimalused lõiminguks teiste õppeainete ja ainevaldkondadega.

Valikkursus toetab lõimingut kõigi teiste valdkondade õppeainetega:

1) keele ja kirjanduse valdkonna ja valikkursuse eesmärgid ühtivad taotluses arendada suutlikkust väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult, lugeda ja mõista õigustekste; kasutada sobivat stiili ja ainesõnavara, sh dokumentide, lepingute jmt vormistamisel. Lisaks täieneb teksti kriitilise analüüsi oskus ja meediakirjaoskus. Valikkursuse läbinutel on mitmekülgsem võimalus krimikirjanduse ja õigusvaldkonna probleemide käsitlemisel kirjandusteostes ning lisateadmised autoriõiguse kaitse osas;

2) võõrkeelte ja teiste maade kultuuri õppimist toetavad valikkursuse läbimisel saadud teadmised erinevatest õiguskultuuridest ja traditsioonidest, erinevuste mõistmine, suhtlemine mitmekultuurilises ühiskonnas. Liikudes erinevates õigusruumides osatakse arvestada neis kehtiva õiguskorraga. Ühiselt arendatakse sallivust ja erinevuste aktsepteerimist;

3) matemaatika valdkond toetab õigusõpetust, pöörates tähelepanu täpsusele, mis on seotud ajaarvamise (õigusakti kehtivus, aegumise jm tähtaegade arvutamine) ja ressursside plaanimisega (nt aeg, mis kulub menetlustes). Head võimalust matemaatilise pädevuse lõimiseks pakuvad võlgnevustega seotud kaasuste lahendamine ja protsendi arvutamine (nt intressi juures). Samuti on mitmed teemad tugevalt seotud majandusõpetusega (nt majanduslike ja sotsiaalsete või keskkonnahuvide kaalumine, tööelu ja ettevõtlus, intellektuaalomandiõigus ja loomemajandus ning turuolukorra muutumine selles vallas). Paraneb oskus probleeme esitada ja loogiliselt arutleda, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada ning lahendusideid analüüsida;

4) loodusained toetavad valikkursusel käsitletavate teemade osas oluliste baasteadmistega: inimese areng (kehaline enesemääratlemine), rahvastikuprotsessid (perekonnoõigus, ränne);

majandusressursid (omand, igauheõigus, maavara, leping). Väärtuskasvatuse ühisosaks on ühiskonna jätkusuutlikkus õigusliku regulatsiooni eesmärgina;

5) kunstiainete ja valikkursuse eesmärk on kultuuriloomingu väärtustamine (intellektuaalomandi kaitse), eneseteostus põhiõigusena, õiguskultuur rahvakultuuri osana;

6) kehalise kasvatuse aine eesmärkide saavutamisel toetab õigusõpetus arutelusid, mis puudutavad meditsiinisaavutuste rolli ühiskonna arengus, ausa koostöö põhimõtete järgimist (doping, fair play, spordiala reeglitest kinnipidamine mh kohtunikutöös).

Valikkursus pakub mitmekesiseid võimalusi erinevate läbivate teemade rakendamiseks:

- 1) õigusvaldkonna elukutsete tutvustamine aitab õpilasel teha otsuseid karjäärivalikul,
- 2) õigusteadlikkus ning enda kui ühiskonnaliikme rolli tajumine, oma õiguste ja kohustuste tundmine ning argumenteerimisoskus toetavad kodanikualgatust ja ettevõtlikkust;
- 3) inimõiguste ning Eesti ja Euroopa õiguskorra alusväärtuste, filosoofia ja kujunemisloo tundmaõppimine kujundab kultuurilist identiteeti ja arusaamu jätkusuutlikust arengust,
- 4) kaasuste lahendamine ja infopäringud ning juriidilise teksti või argumendi sõnastamine nõuavad teabekeskondade kasutamise oskust, sh meediakirjaoskust ja kriitilist mõtlemist;
- 5) inimõiguste ja nende alusväärtuste ning vähemuste õiguste ja kogukonna temaatika käsitlemine toetab väärtuskasvatust ja kultuurilise mitmekesisuse hindamist,
- 6) arutelud väärtustest, millest lähtub seadusandlus, toetavad tervise ja ohutuse, innovatsiooni ning kõlbluse teemade käsitlemist.

6.6.5. Õppe- ja kasvatuseesmärgid.

Valikkursusega taotletakse, et õpilane:

- 1) omandab esmase õiguslase kirjaoskuse, sh oskuse ära tunda õiguslikke probleeme elulistes olukordades, määratleda nende olemus ning valida sobiv õiguskaitsevahend;
- 2) kujundab oma õiglus- ja õigustunnetust, väärtuspädevust, sallivust ja austust teiste inimeste ning erinevate tõekspidamiste vastu, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid ning on seaduskuulekas;
- 3) kujundab teadlikkust õigusküsimustes, arendab tahet ja võimet osaleda avalikes diskussioonides.

6.6.6. Valikkursuse õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Valikkursuse lõpus õpilane:

- 1) tunneb ja väärtustab euroopaliku õigusruumi põhimõtteid ja oskab valida seaduskuuleka käitumisviisi;
- 2) tunneb elulistes situatsioonides ära õigusliku probleemi, tõlgendab õigustekste, valib sobiva õiguskaitsevahendi ja -viisi ning koostab argumenteeritud lahenduskäigu probleemile;
- 3) kasutab eesmärgipäraselt digitaalseid õigusteabe keskkondi ja -registreid;
- 4) põhjendab oma käitumise valikuid õiguslike argumentidega;
- 5) hindab oma karjäärivaliku võimalusi õiguselukutsete vallas.

Õppesisu

Õppesisu kujundatakse esimestel tundidel koostöös õpilastega, valides lisaks esimesele moodulile kuni kaks süvendatult õpitavat moodulit.

Eesti euroopaliku õigusruumi osana

- 1) õigusriigi põhimõtted ja põhiõigused;
- 2) õiguse allikad;

- 3) euroopaliku õigusruumi kujunemine Eestis;
- 4) Euroopa Liidu õiguse mõju Eesti õigusruumile;
- 5) inimõigused ja nende kaitse Euroopas;
- 6) õiguse rakendamine;
- 7) kohtumenetluse üldpõhimõtted.

Isikutevahelised varalised suhted

- 1) tsiviilõiguse põhimõisted;
- 2) leping õiguste ja kohustuste alusena;
- 3) tarbija õigused Euroopa Liidus;
- 4) laenamine ja tagatised;
- 5) eluasemega seotud õigused ja kohustused;
- 6) tsiviilõiguslike vaidluste lahendamine.

Isiklikud ja perekondlikud õigussuhted

- 1) isiklikud õigused;
- 2) õigused autorina, õigused teiste isikute teose kasutajana;
- 3) lapse ja vanema õigussuhe;
- 4) õigused ja kohustused kooselus ja abielus;
- 5) õigus pärida ja pärandada.

Töö- ja majanduselu

- 1) töötamine töölepingu alusel;
- 2) teenuste osutamine töövõtu- ja käsunduslepingu alusel;
- 3) avalik teenistus;
- 4) töötus;
- 5) kandideerimine ja värbamine;
- 6) ettevõtlus;
- 7) mittetulundussektor;
- 8) õiguselukutsed.

Mina ja kogukond

- 1) kultuuriline, rahvuslik, hariduslik ja religioosne enesemääratlusõigus kogukonnas;
- 2) vabaihendustes ja kodanikualgatuses osalemine;
- 3) avalik võim ja kogukonnaliikmed;
- 4) karistused ja karistusõigus;
- 5) küberruum ja virtuaalkogukonnad.

6.6.7. Õppe kavandamine ja korraldamine

Valikkursuse läbiviimisel on oluline roll praktilisel õppel ja erinevate aktiivõppe meetodite kasutamisel. Praktiliste tööde ja teoreetilise materjali osakaalu võib määratleda suhtega 2:1. Valikkursus lähtub valdkondadest, millega inimesed oma igapäevaelus kokku puutuvad, suur osa õppest toimub kaasuseid analüüsides. Lähtealus on inimene ning tema õiguste ja vajaduste kaitsmine elulistest situatsioonides. Kõigis valdkondades tegeletakse ka õiguskorra aluspõhimõtetega. Kõikide valdkondade käsitus peab hõlmama järgmisi aspekte:

- 1) põhiõigused ja inimõigused;
- 2) moraal, õiglus, eetika;
- 3) õigusnormi poolt kaitstav hüve;
- 4) õiguskaitsevahendi valik ja rakendamine;
- 5) Euroopa ühtne õigusruum.

Õppesisu koostades on pööratud tähelepanu olulisema teoreetilise materjali omandamisele ja kinnistamisele praktiliste näidete ja põhiprintsiipide rakendamise kaudu. Õppesisu aitavad omandada institutsionaalsete ja tehniliste lahenduste tundmaõppimine ja kasutamine.

Õppeprotsessi kavandatakse nii teoreetilist käsitlust, arutelusid kui ka praktilisi ülesandeid. Hindamisel on võimalikud kõik erinevad hindamisviisid, mis toetavad õppija arengut.

6.7. Valikkursus „Tallinna lugu“

6.7.1. Valdkonnapädevus

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse õppija toimetulekut iseendaga (intrapersonaalne: eneseusaldus, eneseregulatsioon, eneseanalüüs, empaatia, autonoomia ja vastutus - enesemääratluspädevus), suutlikkust toimida lähikonnas (interpersonaalne: suhestumine, osalus ja turvaline kohanemine erinevates sotsiaalsetes kontekstides - sotsiaalne pädevus), valmisolekut ja oskust olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik (institutsionaalne: poliitika, valitsemine, riik, vabakond, turg, meedia ja ühiskonnaelu korraldamise vormid - kodanikupädevus), oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid mineviku ühiskondades lähtuvalt ajaloolistest kontekstist ja üld inimlikest väärtustest.

6.7.2. Eesmärgid:

Valikkursusega taotletakse, et õpilane:

- 1) teab põhilisi ajaloo etappe Tallinna kohta;
- 2) omandab teadmisi üldiste Tallinna mälestusmärkide kohta;
- 3) suhtub hoolega Tallinna ajaloolistesse- ja kultuurilistesse väärtustesse;
- 4) osaleb ideedega tuleviku Tallinna loomisesse;
- 5) leiab enda jaoks väärtuslikud asukohad oma kodukandis;

6.7.3. Hindamine

- Hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate sündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu.
- Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusvääruse üle otsustamist.
- Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, faktide teadmist, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud argumentide toel.

6.7.4. Kursuse õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused:

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) tunneb Tallinna peamisi mälestusmärke;
- 2) väärtustab oma kodulinna;
- 3) kasutab oma teadmisi suhtlemisel, enesearengus jpm;
- 4) lõimib saadud informatsiooni teiste õppeainetega või uurimistööga;
- 5) oskab pealinnas paremini orienteeruda ning vajadusel aidata teisi ajalooliste märkide leidmisel;
- 6) hoiab kultuuri- ja ajaloomälestisi.

Õppesisu:

Vanalinn. Pealiin ja selle juhtimine. Abistav Tallinn. Linnaosad. Tallinn õpib. Tallinn töötab. Tallinna teatrid. Tallinna pargid. Tallinna muuseumid. Tallinna traditsioonid.

6.8. Valikkursus „Meediaõpetus“

6.8.1. Valikkursuse eesmärgid

- Tutvustada meedia olulisust, toimimist ning põhimõtteid.
- Arendada õpilaste meediapädevust, kriitilist mõtlemist ja analüüsivõimet.
- Tutvustada meedia ajalugu, erinevaid meediatüüpe ning keskenduda erinevatele meediažanritele.
- Selgitada meedia rolli ja mõju ühiskonnas ning tutvustada meediaeetika põhimõtteid.
- Õpetada õpilasi tarbima meediat teadlikult ja mõistma selle mõju ühiskondlikele protsessidele.
- Arendada praktilisi oskusi meediavormide loomisel ja meediaväljaannete analüüsimisel.
- Uurida meediakanalite eripärasid, manipulatsioonivõtteid ning eetikareegleid.
- Varustada gümnaasiumiõpilased vajalike teadmiste ja oskustega meedia valdkonnas, et nad saaksid edukalt navigeerida meediamaastikul ning olla teadlikud ja vastutustundlikud meediatarbija ja -loojana.
- Toetada õpilaste professionaalseid ja isiklikke arengueesmärke, sealhulgas loovuse, analüütilise mõtlemise ja suhtlusoskuste arendamist.

6.8.2. Pädevusete kujundamine:

Meediatundides saavad nad arendada digipädevust, suhtluspädevust ja ettevõtlikkuspädevust läbi mitmesuguste loovate ja praktiliste ülesannete.

Digipädevus:

- Multimeediatööriistade kasutamine: Õpilased õpivad looma videoklippe või esitlusi, kasutades erinevaid video- ja helitöötlusprogramme (näiteks Canva, iMovie). See arendab oskust töötada digitaaltööriistade ja -programmidega.
- Töö veebipõhiste platvormidega: Õpilased kasutavad erinevaid õppe- ja meediaplatforme sisu loomiseks ja jagamiseks (näiteks YouTube, blogid või sotsiaalmeedia). See aitab neil paremini mõista, kuidas kasutada internetiruumi suhtlemiseks ja õppimiseks.
- Digitaalse turvalisuse õppimine: Meediakonteksti loomise ja analüüsimise kaudu puutuvad õpilased kokku isikuandmete kaitse, paroolide turvalisuse ja võrguohutuse küsimustega.
- Informatsiooniga töötamine: Õpilased õpivad leidma, hindama ja tõlgendama digitaalset teavet, kontrollima selle usaldusväärsust ning võitlema valeinfo ja võltsuudistega.

Suhtluspädevus:

- Meeskonnatöö ja koostööoskused: Meediaprojektide (näiteks videote või posterite) loomisel töötavad õpilased tihti gruppides, mis arendab nende võimet teha koostööd, jagada ideid ja kuulata üksteist. Nad õpivad jagama ülesandeid ja võtma vastutust erinevate projekti osade eest.
- Suuline ja kirjalik väljendusoskus: Õpilased arendavad oma eneseväljendust, kirjutades meediateste (artikleid, postitusi) või esitades oma töid klassikaaslastele. Nad õpivad selgelt ja loovalt edastama sõnumeid erinevate meediavormide kaudu.
- Erinevate vaatenurkade mõistmine: Meediatundides saavad õpilased arutada mitmesuguseid ühiskondlikke ja kultuurilisi teemasid, aidates neil mõista ja austada erinevaid arvamusi ning õppida empaatiat.
- Tagasiside andmine ja saamine: Projektide käigus saavad õpilased nii õpetajalt kui ka klassikaaslastelt tagasisidet, mis aitab neil arendada oma suhtlemis- ja koostööoskusi. Samuti õpivad nad andma konstruktiivset kriitikat.

Ettevõtlikkuspädevus:

- Loovuse ja algatusvõime arendamine: Õpilased saavad valida teemasid, mis neid huvitavad, ning töötada nende kallal omal algatusel, arendades oma loovust ja iseseisvust.

- Projektide planeerimine ja elluviimine: Meediaprojektide juhtimine õpetab lastele planeerimist ja organiseerimist. Nad saavad õppida, kuidas aega ja ressursse tõhusalt kasutada, et saavutada oma eesmärgid.
  - Turu ja sihtrühma mõistmine: Meediaprojektide loomisel mõtlevad õpilased, kellele nende sisu on suunatud. Nad õpivad analüüsima sihtrühma vajadusi ja eelistusi, arendades oskust luua sisu, mis kõnetab publikut.
- Need pädevused aitavad õpilastel arendada olulisi oskusi, mis on vajalikud nii kaasaegses digimaailmas kui ka tulevases tööelus.

6.8.3. Läbivad teemade rakendamine

Läbiv teema „Elukestev õpe ja karjääri kujundamine” - Meedia pidevalt muutuv maailm nõuab elukestvat õpet ja oskust kohaneda. Õpilased uurivad, kuidas meediatööstus on erinevatel ajajärgudel arenenud, ning analüüsivad majanduslikke ja tehnoloogilisi protsesse, mis mõjutavad meediakarjääre. Meediaõpetus toetab õpilaste enesearengut ja aitab neil mõista, kuidas meediapädevus ja tehnilised oskused on vajalikud edukaks karjääri kujundamiseks meediavaldkonnas ja väljaspool seda.

Läbiv teema "Keskond ja jätkusuutlik areng" - Meedia mängib olulist rolli keskkonnaprobleemide kajastamisel ja teadlikkuse tõstmisel. Õpilased õpivad, kuidas meedia esitleb keskkonnaprobleeme (nt kliimamuutused, ökoloogilised kriisid) ja kuidas meediaväljaanded võivad aidata kaasa lahenduste leidmisele.

Läbiv teema “Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus” - Meediatundides õpivad õpilased, kuidas meediat kasutada oma ideede edendamiseks, kodanikuühiskonna algatuste toetamiseks ja ettevõtete arendamiseks, ning kuidas ettevõtlik lähenemine aitab neil luua oma meediaprojekte.

Läbiv teema “Kultuuriline identiteet” - Õpilased õpivad mõistma meedia rolli kultuuridevahelises suhtluses, samuti uuritakse diskrimineerimise ja stereotüüpide kujundamist meedias. Õpilastel on võimalus analüüsida, kuidas meedia aitab säilitada ja arendada kultuurilist identiteeti.

Läbiv teema “Teabekeskond ja meediakasutus” - Tänapäeva teabeküllases maailmas on meediapädevus kriitiline oskus. Õpilased õpivad hindama meediat kriitiliselt, mõistma info mitmekesisust ning kasutama meediat teadlikult ja vastutustundlikult. Samuti saavad nad teada meedia mõjust avalikule arvamusele.

Läbiv teema “Tehnoloogia ja innovatsioon” - Meediamailma kiire tehnoloogiline areng on meediaõpetuses oluline teema. Õpilased õpivad tundma, kuidas tehnoloogilised uuendused, nagu sotsiaalmeedia platvormid, tehisintellekt ja virtuaalreaalsus, kujundavad meedia sisu tootmist ja tarbimist.

Läbiv teema “Tervis ja ohutus” - Meediaõpetus keskendub sellele, kuidas meedia kajastab tervise- ja ohutusteemasid, nagu toitumine, liikumine, sõltuvused ja digiohutus. Õpilased õpivad kriitiliselt hindama terviseetemasisi sõnumeid ja mõistma, kuidas meedia mõjutab nende valikuid. Erilist tähelepanu pööratakse ka digitaalsete keskkondade ohutusele, privaatsusele ja küberkiusamise vältimisele.

Läbiv teema “Väärtused ja kõlblus” - Meediatundides arutatakse meediaeetika aluseid, vastutustundliku ajakirjanduse põhimõtteid ja seda, kuidas meedia sisu mõjutab ühiskondlikke

väärtusi ja moraalseid arusaamu. Samuti käsitletakse isiklike väärtuste ja kõlbluse refleksiooni meedias, pakkudes õpilastele võimalust analüüsida erinevaid maailmavaateid ja hoiakuid.

6.8.4. Lõiming teiste ainevaldkondadega

Meediatundides on suurepärane võimalus integreerida teadmisi ja oskusi, mida õpilased on omandanud teistes ainetes, nagu kirjandus, ühiskonnaõpetus, arvutiõpetus ja kunst.

- Kirjandus

Meediatundides saavad õpilased kasutada oma kirjanduse teadmisi narratiivide ülesehitamisest, näiteks luues lühifilme või reklaame. Õpilased õpivad analüüsima meedias esitatud lugusid ja sõnumeid, kasutades

kirjandusest saadud kriitilise analüüsi oskusi. See aitab neil mõista, kuidas sõnumid on kirjutatud ja milliseid tehnikaid kasutatakse emotsioonide ja arusaamade mõjutamiseks.

- Ühiskonnaõpetus

Meediatundides saavad õpilased uurida ja arutada sotsiaalseid ja poliitilisi teemasid, mis on aktuaalsed tänapäeva ühiskonnas. Õpilased õpivad, kuidas meedia kujundab ja mõjutab avalikku arvamust.

- Arvutiõpetus

Meediaõpetuse raames saavad õpilased kasutada arvutiõpetuses omandatud oskusi videote redigeerimisel ja , graafika loomisel. Arvutiõpetusest saadud teadmised aitavad neil olla loovamad ja tehniliselt osavamad.

- Kunstiõpetus

Meediatundides saavad õpilased rakendada kunstiharidusest saadud teadmisi, nad saavad luua visuaalselt köitvaid reklaame või videoid, rakendades kunstilise loomingu aluseid. Näiteks kui nad loovad oma logo või brändi, saavad nad kasutada kunstitehnikaid, et luua unikaalne ja äratuntav visuaalne identiteet.

6.8.5. Hindamine

- Osalemine tundides ja aktiivne kaasamine aruteludesse
- Kirjalikud ülesanded: esseed, analüüsid
- Praktilised projektid: fotod, videod, posterid
- Lõputöö: meediateemaline uurimustöö või loomeprojekt koos kirjaliku analüüsiga
- Praktiliste tööde puhul ei hinnata mitte ainult tulemust, vaid ka protsessi.

Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste ning kirjalike tööde alusel, arvestades teadmiste ja oskuste vastavust taotletavatele õpitulemustele.

6.8.6. Valikkursuse õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

12-nda klassi õpilane:

- arendab kriitilist mõtlemist ning analüüsi- ja põhjendusoskust;
- oskab meedias orienteeruda, meediumeid lugeda, vaadata ja kuulata;
- tunneb meediakanaleid, trükimeedia, raadio, televisiooni ja elektroonilise meedia
- erijooni ning olulisi tekstiliike;
- analüüsib kriitiliselt reklaami ning arutleb reklaami ja mainekujunduse teemadel.
- omandab teadmised erinevate meediatekstide funktsioonidest ja ehitusest ning
- oskused ise olulisemaid meediatekste koostada;

- oskab luua oma meediasisu (artiklid, reklaamid, sotsiaalmeedia postitused,
- videod jne), järgides meediaeetika põhimõtteid
- tunneb meedia põhilisi eetikareegleid ja oskab ära tunda nende rikkumist;
- hindab kriitiliselt meediamanipulatsioone, tunneb ära propaganda ja libauudised.

Õppesisu

1. Meedia Eestis (12 tundi)

Meedia mõiste ja roll ühiskonnas: mis on meedia ja kuidas see mõjutab ühiskonda.

Meedia areng trükimeediast kuni digitaalmeediani.

Uued meediavormid ja nende mõju ühiskonnale.

Virtuaalreaalsus, tehisintellekt ja interaktiivne meedia.

Meedia tähtsaimad rollid: informeerimine, meelelahutus, haridus, ja kontroll.

Meediatekstide liigitamine: tekst, heli, pilt, video.

Meediumifunktsioonid ja kriitiline mõtlemine meedias.

Meediamanipulatsioonid, desinformatsioon ja propaganda.

Stereotüübid meedias ja globaalsete brändide edulood.

Edukate globaalsete brändide omadused ja strateegiad.

Iluideaalide loomine ja meedia mõju ühiskonnale.

2. Reklaam ja ärimeedia (12 tundi)

Reklaami eesmärk ja mõju tarbijatele.

Erinevad reklaamistrateegiad ja nende kasutamine.

Logod ja loosungid.

Reklaami omadused ja reklaamistrateegia loomine: Sihtgrupi määratlemine, meediumi valik ja reklaamiseadused.

Reklaami mõju ühiskonnale ja kultuurile.

Internetiturundus ja reklaam internetis: Internetiturunduse strateegiad ja reklaamitüübid sotsiaalmeedias.

Erinevad sotsiaalmeedia platvormid ja nende kasutusvõimalused.

Videoreklaami filmimine ja bränding: Praktilised oskused videoreklaami tootmiseks ja bränditeadlikkuse olulisus.

3. Uudised (13 tundi)

Uudiste loomise põhitõed ja praktika: Uudiste uudisväärtuse hindamine, usaldusväärsuse kontrollimine ja struktureerimine.

Ajakirjanduse põhitõed, meediaõigused ja eetika: Ajakirjanduse eetika ja autorikaitseaduste tähtsus.

Meedia õigused, sealhulgas sõnavabadus ja privaatsuse kaitse.

Sotsiaalmeedia ja digitaalne suhtlus, ning digitaalne turvalisus ja privaatsus:

Sotsiaalmeedia mõju psühholoogiale ja kasutajate käitumisele.

Internetiturvalisuse põhimõtted ja privaatsuse tagamine.

7. Ainevaldkond “Võõrkeeled”

7. 1. Üldalused

7.1.1. Valdkonnapädevus

Võõrkeeleeõppe tulemusena kujuneb õpilastel eakohane võõrkeelepädevus vähemalt kahes võõrkeeles, mis tähendab, et õpilane:

- 1) mõistab ja vahendab võõrkeeles esitatut;
- 2) suhtleb eesmärgipäraselt ja olukohaselt nii kõnes kui ka kirjas;
- 3) loob ja esitab nii suuliselt kui ka kirjalikult eri liiki tekste;
- 4) tunneb õpitavat keelt kõnelevate piirkondade/kogukondade kultuuri;
- 5) mõistab oma kultuuri ja teiste kultuuride sarnasusi ja erinevusi ning väärtustab keelelist ja kultuurilist mitmekesisust;
- 6) väärtustab võõrkeelte oskust ja on motiveeritud keeli õppima;
- 7) kasutab võõrkeelseid veebikeskkondi, teadvustades nende võimalikke ohte;
- 8) omandab edasiseks keelte õppimiseks vajalikud oskused ja kohandab need enda vajadustele vastavaks.

7.1.2. Ainevaldkonna õppeained ja maht

Gümnaasiumis õpitakse kohustuslikke võõrkeeli B2- või B1-keeleskustasemel. Õpitavateks võõrkeelteks on inglise keel. Valikkursustena õpitakse hispaania keelt A2-keeleskustasemel. Õpperühmi moodustades arvestatakse õpilaste keeleskuse taset ja soove ning kooli võimalusi. Õpilasel, kes õpib eesti keelt teise keelena ainekava alusel, on üks kohustuslik võõrkeel.

B2-keeleskustasemega võõrkeeleks on keel, mida õpilane varasemate õpingute tulemusena valdab kõrgemal keeleskustasemel (nt B1 põhikooli lõpus) ning milles õpilase eesmärk on jõuda B2-keeleskustasemele, sõltumata sellest, kas õpitav keel oli põhikoolis A- või B-võõrkeel või on õpilane seda keelt õppinud väljaspool kooli.

B1-keeleskustasemega võõrkeeleks on keel, mille õppimine algab madalamalt keeleskustasemelt (nt A2 põhikooli lõpus) ja milles õpilase eesmärk on jõuda B1-keeleskustasemele, sõltumata sellest, kas õpitav keel oli põhikoolis A- või B-võõrkeel või on õpilane seda keelt õppinud väljaspool kooli.

Õppeainete kohustuslike kursuste mahud on:

- 1) B2-keeleskustasemega võõrkeeles 5 kursust,
- 2) B1-keeleskustasemega võõrkeeles 5 kursust.

Õppeainete valikkursuste mahud on:

- 1) B2-keeleskustasemega võõrkeeles 2 valikkursust,
- 2) B1-keeleskustasemega võõrkeeles 4 valikkursust.

Valikaine “Hispaania keel” A2-keeleskustasemega kursuste maht on 6 kursust.

7.1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Võõrkeelte ainevaldkonna eesmärk on tagada, et õpilastel kujuneks eri keeltes välja suutlikkus mõista, väljendada ja tõlgendada kontseptsioone, mõtteid, tundeid, fakte ja arvamusi nii suuliselt kui ka kirjalikult (kuulamine, rääkimine, lugemine ja kirjutamine) mitmesugustes

ühiskondlikes ja kultuurisituatsioonides, lähtudes enda vajadustest ja soovidest. Võõrkeeleoskus hõlmab suutlikkust mõista kõnet, algatada, jätkata ja lõpetada vestlusi ning lugeda, mõista ja koostada tekste eri tasemetel ja eri keeltes lähtuvalt isiklikest vajadustest. Mitmekeelsus loob aluse mitmekultuurilise maailma mõistmisele ja väärtustamisele ning laiendab erinevate keelevahendite abil õpilase eneseväljendusvõimalusi. Võõrkeelte õppimine arendab süsteemset mõtlemist. Keeleõppe eesmärk on suurendada inimese keelepagasit, kus ühe võõrkeele oskus ja sellealased teadmised toetavad teis(t)e võõrkeel(t)e omandamist. Võõrkeelte õppes lähtutakse Euroopa keeleõppe raamdokumendi põhimõtetest ning selle sõsarväljaandes kirjeldatud keeleoskustasemetest. Kõigi võõrkeelte õpitulemusi on raamdokumendile toetudes kirjeldatud ühtsetel alustel. Raamdokumendi põhimõtete rakendamine õppes võimaldab arvestada õppija eripära, lubab erineva edasijõudmisega õpilastel seada endale jõukohaseid õpieesmärke ning anda tagasisidet saavutatud kohta, toetades õpimotivatsiooni ning iseseisva õppija kujunemist.

Keeleõpe ei piirdu teatud keeleoskustaseme saavutamise ja mingiks hetkeks. Tähtis on toetada õpilaste motivatsiooni, suunata neid oma oskusi arendama, pakkuda tuge enesekindluse arengule ning võimaldada neile keelekogemusi ka väljaspool kooli, mis kõik loob eelduse elukestvaks õppeks. Keeleõpe on pidev protsess, kus edasiminek tagab ainult järjepidevus. Võõrkeelte lõimimine teiste õppeainetega ning õppimist soodustava õppekeskkonna loomine toetavad suhtluspädevuse omandamise kõrval ka teiste üldpädevuste saavutamist. Õppijad arendavad oskust võrrelda oma keelt ja kultuuri teistega, mõista ja väärtustada nende eripära, olla sallivad ning vältida eelarvamuslikku suhtumist võõrapärasesse. Teiste kultuuride tundmine aitab teadlikumalt tajuda oma keele ja kultuuri spetsiifikat.

Võõrkeeleõpe eeldab avatud ja paindlikku metoodilist käsitust, et kohandada õpet õpilase vajaduste järgi. Õpilaskeskse võõrkeeleõppe tähtsamad põhimõtted on:

- 1) õppija aktiivne osalus õppes, tema teadlik ja loov võõrkeele kasutamine;
- 2) õppija vastutus oma õppeprotsessi juhtimise ja õpitulemuste eest;
- 3) keeleõppes kasutatava materjali sisu autentsus ning vastavus õpilase vajadustele ja huvidele;
- 4) erinevate suhtluspädevust arendavate õppemeetodite kasutamine;
- 5) õpetaja kui õpilase koostööpartner ja nõustaja mitmekeelsuse pädevuse arendamisel;
- 6) vigade käsitlemine õppimise loomuliku osana, nende parandamine vastavalt õppeeesmärgile.

7.1.4. Võõrkeelte valdkonna õppeainete kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamise, valdkonnaülese lõimingu rakendamise ning läbivate teemade käsitlemise viisid

- **Võõrkeelte valdkonna õppeainete kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamine**

Pädevustes eristatakse järgmisi omavahel seotud komponente: teadmised, oskused, väärtushinnangud ja käitumine. Nelja komponendi õpetamisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud ja enesekehtestamisoskus loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist. Võõrkeelte valdkonna õpitulemustes sisalduvad keelepädevused, kultuur (väärtushinnangud, käitumine) ja õpioskused. Võõrkeeli õpetades kujundatakse kõiki üldpädevusi seatud eesmärkide, käsitletavate teemade ning erinevate õpimeetodite ja tegevuste kaudu.

Kultuuri- ja väärtuspädevuse arendamisel suunatakse õpilasi hindama inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalnormide ja eetika seisukohalt; väärtustama oma ja teiste maade ja

rahvaste kultuuripärandit ning nüüdiskultuuri sündmusi, inimlikku ja kultuurilist mitmekesisust; hindama üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, sh sallivust ja koostööoskust ning seeläbi teadvustama oma väärtushinnanguid.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus võimaldavad õpilasel end edukalt ühiskonnas teostada. Erinevates igapäevastes suhtlussituatsioonides toimetulekuks on sobivate keelendite valiku kõrval vaja teada õpitavat võõrkeelt kõnelevate maade kultuuritausta ja sellest tulenevaid käitumisreegleid ning ühiskonnas kehtivaid tavasid ja mitmekesisust. Seetõttu on sotsiaalne ja kodanikupädevus tihedalt seotud kultuuri-, väärtus- ja suhtlemispädevusega. Sotsiaalse ja kodanikupädevuse kujundamisele aitavad kaasa mitmesugused õpitöövormid (nt rühmatöö, projektöpe) ning aktiivne osavõtt õpitava keelega seotud kultuuriprogrammidest.

Enesemääratluspädevus areneb võõrkeeleõppes käsitletavate teemade ja õppetegevuste kaudu. Iseendaga ja inimsuhetega seonduvat saab võõrkeeletunnis käsitleda arutlustes, rollimängudes ning muudes õpitegevustes, mis aitavad õpilastel iseennast sügavamini mõista. Oskus hinnata oma tugevaid ja nõrku külgi, arvestada oma võimeid ja võimalusi, analüüsida oma käitumist erinevates olukordades on tihedalt seotud ka õpipädevuse arenguga.

Õpipädevust kujundatakse suunates õpilasi rakendama erinevaid õpistrateegiaid, seostama omandatud teadmisi varemõpituga ning kasutama õpitut erinevates olukordades, analüüsima oma teadmisi ja oskusi (nt Euroopa keelemapi põhimõtete alusel), planeerima oma õppimist ja seda plaani järgima.

Suhtluspädevus on võõrkeeleõppes kesksel kohal. Võõrkeeleõpetuse eesmärgid lähtuvad otseselt suhtluspädevuse komponentidest ning nende sisust. Hea teksti mõistmise, eneseväljendus- ja tekstiloomeskus on võõrkeeltes eduka suhtlemise eeldused. Koos suhtluspädevusega arendatakse õpilastes oskust võrrelda oma ning võõra kultuuri sarnasusi ja erinevusi, mõista ning väärtustada teiste kultuuride ja keelte eripära, olla salliv ning vältida eelarvamuslikku suhtumist võõrapärasesse.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalase pädevusega seonduvad võõrkeeled suhtluspädevuse kaudu. Vastavuses keeleoskuse arenguga õpitakse mõistma ja edasi andma teavet erinevatest elu- ja tegevusvaldkondadest, sh nt teabegraafikat või muul viisil visuaalselt esitatud teavet. Õpilasi suunatakse mõistma loodusteaduste ja tehnoloogia tähtsust ning mõju igapäevaelule, loodusele ja ühiskonnale; tajuma digivahendite kasutuselevõtuga kaasnevaid muutusi ühiskonnas; suhtuma kriitiliselt saadaolevasse teabesse ning olema vastutustundlik interaktiivse meedia kasutamisel. Õpilasi suunatakse kasutama digivahendeid loovalt, uuendusmeelselt ja sihipäraselt.

Ettevõtlikkuspädevus kaasneb eelkõige enesekindluse ja julgusega, mida annab inimesele võõrkeeleoskus ja selle abil omandatud teadmised ja oskused erinevates elu- ning tegevusvaldkondades. Toimetulek võõrkeelses keskkonnas loob eeldused koostööks teiste sama võõrkeelt valdavate ea- ja mõttekaaslastega; võõrkeeleoskus avardab õppija võimalusi oma ideid ja eesmärgi ellu viia ning aidata kaasa probleemide lahendamisele, reageerides muutustele loovalt, uuendusmeelselt ja paindlikult.

Digipädevus. Võõrkeelt õppides kasutatakse digivahendeid internetis info otsimiseks ning saadud teabe rakendamiseks, arutledes erinevate kultuuri- ja igapäevaeluteemade üle võõrkeeles. Kasutatakse veebisõnastikke ja tõlkeprogramme, luuakse ja vormistatakse uut sisu, järgides autoriõigusi, ning säilitatakse loodut digitaalsel kujul. Digikeskkonnas suheldes arvestatakse igapäevaelu väärtuspõhimõtteid ning jälgitakse ohutut info kasutamist ja jagamist.

Eraelu kajastavaid, sh isikuandmeid sisaldavaid, tekste koostades pööratakse tähelepanu interneti turvalisusele

- **Võõrkeelte valdkonna õppeainete valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid**

Võõrkeeleõppes kasutatavad materjalid täiendavad teadmisi, mida õpilane omandab teistes õppeainetes, andes õpilasele keelevahendid erinevate valdkondade teemade käsitlemiseks. Võõrkeeli oskav õpilane pääseb muu hulgas ligi võõrkeelsetele lisateabeallikatele (teatmeteostele, kirjandusele, internetile jt), toetades sel moel materjali otsimist mõne teise õppeaine jaoks.

Keel ja kirjandus. Võõrkeelte valdkonnal on kõige otsesem seos keele ja kirjandusega, sest mõlemas arendatakse oskust kasutada keelt erinevates suhtlusolukordades, et saavutada oma eesmärgid, arvestades suhtlusnorme ja keelekasutustavasid. Mõlemas valdkonnas arendatakse kirjalikku ja suulist eneseväljendusoskust, luuakse tekste ning õpitakse neist aru saama. Kõik need teadmised ja oskused kantakse järgmist keelt õppides üle uude kultuurikonteksti.

Matemaatika. Matemaatikapädevuse arengut toetab numbrite tundmise ja arvutamise kõrval erinevates alustekstides sümbolite, graafikute, tabelite ning diagrammide abil esitatud teabe mõistmise, seostamise ja edastamise oskuse arendamine. Mõlemas valdkonnas arendatakse funktsionaalset lugemisoskust, oskust loogiliselt arutleda ja põhjendada, suutlikkust ennast selgelt ja täpselt väljendada.

Loodus- ja sotsiaalsed. Lõiming saavutatakse erinevate teemavaldkondade ja nendes kasutatavate alustekstide ning õppetegevuste kaudu. Võõrkeelte õppes juhitakse õpilasi muu hulgas väärtustama looduslikku mitmekesisust ning vastutustundlikku ja säästvat eluviisi; ära tundma kultuurilist eripära ning järgima üldtunnustatud käitumisreegleid; omandama teadmisi kodanikuõigustest ning -vastutusest; kujundama oma arvamust ning olema aktiivne ja vastutustundlik kodanik.

Kunstiained. Kunstipädevusega puututakse kokku kultuurilise teadlikkuse kujundamise kaudu, õppides tundma eri maade kultuuripärandit nii teemade kui ka vahetute kunstielamuste kaudu (kino, teater, kontserdid, muusika, näitused, muuseumid jm). Õpilasi suunatakse märkama ja väärtustama erinevaid kultuuritraditsioone, kunstide mitmekesisust ning maailma kultuurilist eripalgelisust.

Kehaline kasvatus. Kehakultuuripädevus seostub võõrkeeltes tervisliku eluviisi ja kehalise aktiivsuse väärtustamisega. Võõrkeeleõppes (nii nagu kehalises kasvatuseski) on oluline salliv suhtumine kaaslastesse, ausa mängu reeglite järgimine ning oskus teha koostööd.

- **Läbivate teemade käsitlemine võõrkeelte valdkonna õppeainetes**

Võõrkeelte õppe eesmärgid ja teemad toetavad õpilase algatusvõimet, mõtteaktiivsust ning läbivate teemade omandamist, kasutades selleks sobivaid võõrkeelseid (autentseid) alustekste ja erinevaid pädevusi arendavaid töömeetodeid. Eelkõige on läbivad teemad seotud järgmist teemavaldkondadega.

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine: teemavaldkonnad „Haridus ja töö”, „Inimene ja ühiskond“. Erinevate õppevormide kaudu arendatakse iseseisva õppimise oskust ja vastutusvõimet, mis on aluseks elukestva õppe harjumuste ja hoiakute omandamisel, ning

suhtlus- ja koostööoskusi, mida on muu hulgas vaja tulevases tööelus. Võõrkeeleõppe kaudu omandatakse enda ning oma teadmiste ja oskuste tutvustamiseks vajalik sõnavara. Õpilastele tutvustatakse eri ameteid, erialasid ja edasiõppimisvõimalusi ning õpitakse mõistma ja koostama nt õpingutele ja tööle kandideerimiseks vajalikke dokumente.

Keskkond ja jätkusuutlik areng: teemavaldkonnad “Teadus ja tehnoloogia”, “Inimene ja keskkond”, „Inimene ja ühiskond“. Harjutatakse otsuste langetamist ja hinnangute andmist keskkonnaküsimustes, arvestades nüüdisaja teaduse ja tehnoloogia arengu võimalusi (sh piiranguid), ning majanduslikke kaalutlusi. Kujundatakse valmisolekut tegelda keskkonnakaitseküsimustega kriitiliselt mõtleva kodanikuna nii isiklikul, ühiskondlikul kui ka ülemaailmsel tasandil ning rakendada loodussäästlikke ja jätkusuutlikke tegutsemis- ning majandamisviise.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus: teemavaldkonnad „Eesti ja maailm“, „Haridus ja töö“, „Inimene ja ühiskond“. Õpilasi suunatakse mõistma ühiskonna toimimise põhimõtteid ning kodanikualgatuse tähtsust, ettevõtluse rolli ühiskonnas ja sellega seotud mõjusid ning kujundama oma seisukohti teemaga seotud eetilistes küsimustes. Gümnaasiumis on peamine eesmärk kujundada õpilastes vajalikke praktilisi oskusi kohalikul ja riigi tasandil otsustamiseks ning majanduselusel osalemiseks.

Kultuuriline identiteet: teemavaldkonnad „Eesti ja maailm“, „Kultuur ja looming“, „Inimene ja ühiskond“. Toetatakse jätkuvalt omakultuuri väärtustamist, huvi teiste kultuuride vastu ning eelarvamusteta ja teadlikku suhtumist neisse. Õpilaste teadmisi erinevatest kultuuridest laiendatakse ja sünteesitakse eri ainete tundides tervikuks, luuakse võimalusi erinevate rahvaste ja kultuuridega tutvumiseks nii kirjanduse, interneti ja meedia kui ka vahetu kogemuse kaudu. Õpilasi julgustatakse arutlema selle üle, mis kaasneb teises kultuuriruumis elamisega.

Teabekeskkond ja meediakasutus: teemavaldkonnad „Teadus ja tehnoloogia“, „Inimene ja ühiskond“. Õpilasi suunatakse tegema meediatarbijana iseseisvaid valikuid ning neid põhjendama, lähtudes oma huvidest ja vajadustest; arutlema avalikus ruumis tegutsemise reeglite üle, mõistma meediamajanduse rolli ühiskonnas ning üleilmastumise mõjusid meedia sisule ja inimeste meediakasutusharjumustele.

Tehnoloogia ja innovatsioon: teemavaldkonnad “Teadus ja tehnoloogia“, “Inimene ja keskkond”, „Inimene ja ühiskond“. Õpilasi suunatakse mõistma tehnoloogiliste uuenduste mõju inimeste töö- ja eluviisile, elukvaliteedile ja keskkonnale ning seeläbi kujundama oma seisukohti teemaga seotud eetilistes küsimustes. Eesmärk on kujundada positiivseid hoiakuid tehnoloogilise innovatsiooni ja sellega seonduvate karjäärivõimaluste suhtes, valmisolekut kasutada info- ja kommunikatsioonitehnoloogiat eluliste probleemide lahendamiseks ning oma õppimise ja töö tõhustamiseks.

Tervis ja ohutus: teemavaldkonnad „Teadus ja tehnoloogia“, “Inimene ja keskkond”, „Inimene ja ühiskond“. Taotletakse õpilase kujunemist vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline järgima tervislikku eluviisi, käituma turvaliselt ning aitama kaasa tervist edendava turvalise keskkonna loomisele.

Väärtused ja kõlblus: kõik teemavaldkonnad. Õpilasi suunatakse arutlema isiklike väärtushoiakute ja kõlbliste tõekspidamiste üle; respektierima erinevaid vaateid ning kaitsma ja põhjendama enda seisukohti; mõistma, et mitmekesisus on rikkus. Keskkel kohal on kriitilise mõtlemise ja argumenteerimisoskuse arendamine, asjakohase teabe kogumine ja üldistuste

tegemine, tuues esile seoseid erinevate valdkondade, varasemate teadmiste ja kogemustega ning väärtussüsteemide, maailmapildi ja maailmavaate küsimustega.

7.1.5. Õpetegevuse kavandamise ja korraldamise põhimõtted

Õpet kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, gümnaasiumi sihiseadest, üldpädevustest, valdkonnapädevusest, gümnaasiumi lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega, toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsituste ja ainevaldkonnas toimunud arengutega, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
- 3) võimaldatakse õppida üksi ning koos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et õpilased kujuneksid aktiivseiks ning iseseisvaks õppijaiks;
- 4) arvestatakse õpilaste individuaalseid eripärasid ja võimeid, kasutatakse selleks diferentseeritud sisu ja raskusastmega ning sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) hoitakse tähelepanu all motivatsiooni ja huvi säilimist ning kasvatamist, reageeritakse õpiraskustele ning pakutakse õpiabi;
- 6) kasutatakse autentset keelematerjali ning nüüdisaegset õppekirjandust, sh digimaterjale ja -vahendeid;
- 7) mitmekesistatakse nii füüsilist kui digiõppekeskkonda mh virtuaalsuhtlusvõrgustikega, võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga, et kogu ainekäsitlus oleks võimalikult elulähedane, õpilasele eakohane ja tähenduslik.

Õppesisu sätestatakse kooli valdkonnakavas, valiku teeb võõrkeeleõpetaja koostöös õppijatega arvestusega, et see toetab õpitulemuste, üldpädevuste ja valdkonnapädevuse ning ainepädevuste saavutamist.

7.1.6. Hindamise põhimõtted

Õpitulemuste hindamise eesmärk on toetada õpilase arengut, innustada õpilast sihikindlalt õppima, suunata tema enesehinnangu kujunemist, hoida huvi võõrkeelte õppimise vastu ning luua niiviisi alus elukestvate võõrkeeleõppele. Hindamisel lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest.

Rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnatena.

- **Diagnostilise hindamise** käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, ainealased väärtusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist.
- Õppeprotsessi käigus rakendatakse **kujundavat hindamist**, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemustesaavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta. Sõnaline hinnang sisaldab juhiseid edasiseks, annab tagasisidet lisaks õpitulemuste saavutatusle väärtushinnangute ja -hoiakute ning õpioskuste saavutamise kohta ning suunab ennast analüüsima, võttes vajaduse korral abiks nt Euroopa keelemapi või õpimapi.
- **Kokkuvõttev hindamine** toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide täitmist kui riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi

jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnitel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

○

7.1.7. Õppekeskkonna kujundamise põhimõtted

Kool korraldab õppe:

- 1) viisil, kus luuakse üksteist austav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivaldavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse kõiki õpilase pingutusi ja õpiedu;
- 2) soovitatavalt rühmades, mille suurus on kuni õpilast;
- 3) ruumis, kus on võimalik liikumist eeldavateks tegevusteks (nt rühmatööd, õppemängud) inventari ümber paigutada;
- 4) ruumis, kus saab kasutada digitehnoloogiat, -keskkondi ja -materjale;
- 5) kasutades ka koolivälise füüsilise ja digiõppekeskkondade võimalusi, nt muuseumid, näitused, teater, kino, kontserdid, õpilasvahetus, õppereisid, kohtumised õpitavat keelt emakeelena kõnelejatega jne, et rakendada õppimist toetavaid ja mitmekesistavaid õppevorme (nt projekt- ja reisiõpe) ja –tegevusi; konkreetsemalt kavandavad aineõpetajad õppeperioodi alguses õppeprotsessi planeerimisel. kuidas nad koolivälise füüsilise ja digiõppekeskkondade võimalusi kasutavad.

7.2. B-2 sihttasemega võõrkeel

7.2.1 Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Gümnaasiumilõpetaja on omandanud võõrkeeleoskuse B2-tasemel, mis tähendab, et ta:

- 1) saab kuulates aru erinevat tüüpi autentsetest tekstidest ja tuleb igapäevases suhtluses edukalt toime;
- 2) vestleb spontaanselt ja ladusalt; selgitab oma vaatenurka ning kaalub kõnealuste seisukohtade tugevaid ja nõrku külgi;
- 3) mõistab lugedes erinevat liiki faktipõhiseid ja kirjandustekste, ehkki spetsiifilised terminid ja idiomaatilised väljendid võivad tekitada raskusi;
- 4) kirjutab erilaadilisi sidusaid ja loogilisi tekste, vajaduse korral sünteesides ja hinnates mitmest allikast pärit infot jaseisukohti;
- 5) kasutab võõrkeelseid teatmeallikaid (seletussõnaraamatut, internetti) vajaliku info otsimiseks ka teistes valdkondades;
- 6) kasutab õpitavat keelt, et tarbida kultuuri (kirjandust, muusikat, filmikunsti, meediat);
- 7) selgitab oma ja teisele kultuurile omaseid kultuuritavasid ning nende erinevuste tõttu tekkida võivaid arusaamatusi;
- 8) seab eesmärged ja hindab nende saavutatuse taset ning valib ja vajaduse korral muudab oma õpistrateegiaid;
- 9) kasutab võõrkeeleõppes omandatud teadmisi ja oskusi teiste õppeainete omandamisel ja vastupidi.

7.2.2. Õpitulemused: B2-sihttasemega võõrkeel

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) mõistab üksikasjalikult, mida talle vestluses öeldakse;
- 2) eristab kirjakeelse loengu või ettekande põhiteemat;
- 3) jälgib keerukat mõttekäiku tuttavatel teemadel selge hääldega esitatud loengust;
- 4) mõistab kõneleja seisukohta ja eristab seda esitatud faktidest;
- 5) mõistab isegi mürarikas keskkonnas normaalse kiirusega edastatud teadaandeid ja sõnumeid;
- 6) räägib aktiivselt kaasa vabas mõttevahetuses, kui kõneaine on tuttav;
- 7) esitab, põhjendab ja kaitseb oma arvamust, annab asjakohaseid selgitusi ja kommentaare;
- 8) võrdleb erinevaid teoseid, nende teemasid, tegelasi ja stseene, tuues välja sarnasusi ja erinevusi ning selgitades nende vaheliste seoste tähtsust;
- 9) esitab selgeid, üksikasjalikke kirjeldusi ja ettekandeid mitmesugustel teemadel;
- 10) vajaduse korral kaldub ettevalmistatud tekstist spontaanselt kõrvale ja peatub kuulajaskonda huvitavatel küsimustel;
- 11) vastab esinemisjärgsetele küsimustele ladusalt, sundimatult ja pingutuseta;
- 12) kasutab küllalt tõhusalt prosoodilisi vahendeid (rõhku, intonatsiooni, rütmi) oma sõnumi edastamiseks, kuigi kõnes võib märgata teiste keelte mõju;
- 13) omab suurt aktiivset lugemissõnavara, kuid raskusi võib olla haruldaste idiomide mõistmisega;
- 14) mõistab kaasaegseid probleemartikleid ja ülevaateid, kus autorid väljendavad lahknevaid hoiakuid ja eriarvamusi;
- 15) mõistab, kas tekstis esitatakse fakte või püütakse lugejat milleski veenda;
- 16) loeb erinevaid tekste ajaviiteks suurel määral iseseisvalt, kasutades valikuliselt asjakohaseid teatmeallikaid;

- 17) kirjutab selgeid, üksikasjalikke kirjeldusi tegelikest või kujuteldavatest sündmustest ja kogemustest. Mõttekäik on selgelt jälgitav ja tekst järgib žanrinõudeid;
- 18) kirjutab arvamuskirjutisi, esitades põhjendatud poolt- või vastuväiteid ning selgitades võimalike seisukohtade eeliseid ja puudusi;
- 19) kirjutab argumenteeritud ettekandeid vm tekste, sünteesides eri allikatest pärit infot ja arutluskäike;
- 20) kirjutab vajaduse korral abimaterjale kasutades piisavalt õigesti, et pidada kirjavahetust ametiasutustega.

7.2.3. Kursuste õpitulemused ja õppesisu

I kursus „Inimene ja ühiskond“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) oskab kuulates, lugedes ja rääkides kasutada inimeste ning nende elukohtade kirjeldamiseks vajalikku sõnavara;
- 2) oskab väljendada erinevaid tundeid, seisukohti ja arvamusi;
- 3) suudab lugemisel tuvastada teksti peaideed, oskab teksti struktuurile tuginedes järjestada lõike;
- 4) on omandanud esmase vilumuse nii lugedes kui kuulates tundmatute sõnade tähendust tuletada konteksti abil;
- 5) oskab kirjutada mitteametlikku kirja ning lühikirjeldust teisest inimesest.

Õppesisu

Teemad: erinevad elukohad, majapidamisseadmed ja –kohustused, turvalisus kodus; erinevad elusündmused, peretüübid, inimestevahelised tunded.

Grammatika ja keelendid: oleviku ajavormid, sagedusmäärsõnad, eessõnad, siduvad fraasid, oleku verbid, mineviku ajavormid, frasaaltegusõnad.

II kursus „Inimene ja keskkond“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) oskab kuulates, lugedes ja rääkides kasutada ilmastiku, reisimise ja keskkonnaga seonduvat sõnavara;
- 2) saab hakkama improviseeritud dialoogidega (reserveerimine, ära ütlemine, probleemidele lahenduste pakkumine jms);
- 3) suudab jälgida mitme osapoolega dialooge;
- 4) oskab tekstidele tuginedes tõestada nende kohta käivaid väiteid;
- 5) oskab kirjutada kaebekirja, keskkonnatemaatilist esseed.

Õppesisu

Teemad: ilm, puhkamine ja reisimine, reisiprobleemid ja –nõuanded; keskkonnaprobleemid, taastuvenergia kasutamine, ohustatud liikide kaitsmine. Grammatika ja keelendid: tuleviku ajavormid, tingimuslaused, määrav artikkel, omadussõnade võrdlemine, verbimustrid, frasaaltegusõnad.

III kursus „Eesti ja maailm“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) oskab kuulates, lugedes ja rääkides kasutada igapäevaelu, tervise, tehnoloogia ning kuritegevusega seonduvat sõnavara;
- 2) oskab väljendada eelistusi, kirjeldada tundeid ja isikuomadusi, spekuloida, anda nõu ja leppida kokku kohtumisi;
- 3) võrrelda omavahel informatiivseid lugemistekste;
- 4) suudab kuulamisel teha detailseid märkmeid;
- 5) kirjutada poolt- ja vastuargumentidele tuginevat esseed.

Õppesisu

Eesti riik ja rahvas: omariiklus ja kodanikuks olemine, riigikaitse; rahvastik: põhirahvus, muukeelne elanikkond, uusimmigrandid; mitmekultuuriline ühiskond; Eesti naabrid.

Grammatika ja keelendid: modaaltegusõnad, kildküsimumused, umbisikuline kõne, siduvad asesõnad, määratlevad ja mittemääratlevad kõrvallaused, frasaaltegusõnad.

IV kursus „Haridus ja töö“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) oskab kuulates, lugedes ja rääkides kasutada erinevate ametite ja töötasuga seonduvat sõnavara; on täiendanud eluaseme ja majapidamisvaldkonna sõnavara
- 2) oskab anda ja paluda nõu
- 3) oskab rollimängus esineda erinevate ametite pidajana, koostada elukohta rentimisega seotud dialooge
- 4) oskab esitada suulisi ja kirjalikke kaebusi
- 5) oskab kirjutada raportit, kaaskirja ning poleemilist esseed

Õppesisu

Pere ja kasvatus. Haridus: riiklikud ja eraõppeasutused, koolitused; kohustuslik kooliharidus, iseõppimine; koolikeskkond ja -traditsioonid; noorteorganisatsioonid; edasiõppimisvõimalusi Eestis ja välismaal; elukestev õpe.tänapäeva tööturg, erinevad ametid, oskused ja isikuomadused, raha ja töötasu, töötõingimused, Briti traditsioonilised ametid; elamute liigid, kummalised elukohad, sisustuselemendid ja ruumid, majapidamistöed, katkend Charles Dickensilt. Grammatika ja keelendid: verbimustrid, kaudne kõne, perfekti olevik, kestev perfekt olevik, frasaaltegusõnad.

V kursus VIII „Kultuur ja looming“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) oskab kuulates, lugedes ja rääkides kasutada kultuuri, loominguga ja tavadega seonduvat sõnavara
- 2) oskab tuua näiteid tuntud Eesti kultuuriisikute kohta
- 3) oskab rühmatöö tulemusena teha kultuuritemalist ettekannet
- 4) oskab teksti kokku võtta ja monoloogina ümber jutustada
- 5) suudab kuulamisel mõista keerukamate tekstide põhisisu
- 6) oskab kirjutada poleemilist esseed, oskab kirjutada raportit.

Õppesisu

Teemad: kultuur ja looming, kirjandus, kunst, arhitektuur, käsitöö, helilooming, kultuuritraditsioonid ja tavad, eesti keel, rahvuslik identiteet, kodukoha lugu, rahva ajalooline kultuurimälu, uskumused.

Grammatika ja keelendid: modaaltegusõnad, artiklid ja mäarsõnad, siduvad fraasid tekstis, soovid, frasaaltegusõnad.

Valikkursus I „Teadus ja tehnoloogia“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) oskab kuulates, lugedes ja rääkides kasutada teaduse ja tehnoloogia, leiutiste; töökeskkonna, töösuhete ja tööhõivega seonduvat sõnavara
- 2) oskab nii kõnes kui kirjas argumenteerida tehnoloogia plusside ja miinuste üle
- 3) võrrelda ja anda hinnanguid lähtuvalt etteantud tekstist või visuaalsest infost
- 4) oskab kirjutada kaaskirja, koostada CV-d
- 5) on tutvunud erinevate sõnatuletusviisidega ning oskab neid edukalt rakendada

Õppesisu

Teemad: teadus ja tehnoloogia, tehisintellekt, teaduse arengud ja leiutised, tehnoloogia igapäevaelus, geneetiliselt muundatud toit, tehnoloogia tulevikus; töökoht ja töörahulolu, suhtumine töösse, tööandja ja töövõtja vahelised suhted, töötus.

Grammatika ja keelendid: tuleviku ajavormid, soovid, tingimuslaused, frasaaltegusõnad, eessõnad, idioomid, artikkel ja kirjavahemärgid.

Valikkursus II „Kommunikatsioon ja enesemääratlemine“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) oskab kuulates, lugedes ja rääkides kasutada erinevate suhtluskanalite ning suhtlemisviisidega seotud sõnavara
- 2) oskab omandatud sõnavara piires kirjeldada isikuomadusi ning väljendada oma tundeid.
- 3) oskab inglise keeles teha loogilisi järeldusi
- 4) võrrelda fotodel kujutatud sarnaseid situatsioone
- 5) oskab sõnaraamatuta mõista abstraktsemaid tekste, sealhulgas kuulamistekste
- 6) oskab kirjutada mitteametlikke, poolametlikke ja ametlikke kirju

Õppesisu

Teemad: ükskkeelne internet, kommunikatsioonikanalid, suhtlemisviisid, teater kurtidele; tunded ja emotsioonid, õnne saavutamine, isikuomadused; katked Jane Austenilt.

Grammatika ja keelendid: artiklid ja mäarsõnad, loendatavad ja mitteloendatavad nimisõnad, liht- ja kestevolevik, oleku verbid, frasaaltegusõnad.

7.3. B1-sihttasemega võõrkeel

7.3.1 Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Gümnaasiumilõpetaja on omandanud võõrkeeleoskuse B1-tasemel, mis tähendab, et ta:

- 1) saab kuulates aru erinevat tüüpi autentsete tekstide põhisust ja tuleb igapäevases suhtluses enamasti toime;
- 2) osaleb ettevalmistuseta suulises vestluses, kui kõneaine on tuttav; väljendab mõtteid võrdlemisi ladusalt, kuid üldsõnaliselt;
- 3) mõistab lugedes igapäevaelu käsitlevaid faktipõhiseid ja lihtsaid kirjandustekste;
- 4) kirjutab seotud teksti reaalsest või kujuteldavast sündmusest;
- 5) kasutab võõrkeelseid teatmeallikaid (tõlkesõnaraamatut, internetti) vajaliku info otsimiseks ka teistes valdkondades;
- 6) kasutab õpitavat keelt, et tarbida kultuuri (kirjandust, muusikat, filmikunsti, meediat);
- 7) käitub erinevates olukordades vastava kultuuri suhtlusnormide kohaselt;
- 8) seab eesmärged ja hindab nende saavutatuse taset ning valib ja vajaduse korral muudab oma õpistrateegiaid;
- 9) kasutab võõrkeeleõppes omandatud teadmisi ja oskusi teiste õppeainete omandamisel ja vastupidi.

7.3.2. Õpitulemused. B1-sihttasemega võõrkeel

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) mõistab olulist teavet autentsetes igapäevaelu tekstis;
- 2) mõistab selge ülesehituse ja sõnastusega ning visuaalsete vahenditega illustreeritud esitlust või ettekannet;
- 3) mõistab selge ülesehituse ja sõnastusega monoloogi, kui kõneldakse üsna aeglaselt;
- 4) järgib üksikasjalikke juhtnööre, kui teema on tuttav;
- 5) mõistab teadaandeid lennu- või muus jaamas, lennukis, bussis ja rongis, kui hääldus on selge, kõneldakse tavalise kiirusega ja taustamüra on minimaalne;
- 6) avaldab arvamust, edastab ja küsib teavet igapäevaelu sündmuste või isiklike asjade kohta;
- 7) kirjeldab kogemusi, sündmusi, unistusi ja eesmärged ning põhjendab ja selgitab lühidalt oma seisukohti ja plaane;
- 8) toob välja tähtsamad sündmused selge ülesehitusega ja igapäevakeeles kirjutatud jutustuses ning selgitab nende tähtsust ja nendevahelisi seoseid;
- 9) esineb ettevalmistamata üldsõnaliselt endale tuttavatel teemadel, väljendudes võrdlemisi selgelt ja arusaadavalt;
- 10) vastab esinemisjärgsetele küsimustele, kuid võib paluda küsimust korrata;
- 11) edastab oma sõnumi arusaadavalt, kuigi rääkimise ajal on märgata teiste keelte rõhu, intonatsiooni ja/või rütmi mõju;
- 12) mõistab sündmusi, tundeid ja soove kirjeldavaid isiklike kirju ja postitusi määral, mis lubab pidada regulaarset kirjavahetust;
- 13) mõistab sageli esinevate sõnadega kirjutatud meediatekstides kohtade, sündmuste, selgelt väljendatud tunnete ja seisukohtade kirjeldusi;
- 14) mõistab sündmustikku lihtsamates, selge süžeeaga ilukirjandustekstides, mis koosnevad peamiselt sageli esinevatest sõnadest;
- 15) kirjutab igapäevaseid tarbetekste;
- 16) kirjeldab tegelikku või kujuteldavat sündmust või kavandatud tegevust;

- 17) vahendab lihtsa seotud tekstina kogemusi, kirjeldab tundeid ja reaktsioone ning põhjendab neid;
- 18) kirjutab arutlust ja üksikasjalikke kirjeldusi mitmesugustel tuttavatel teemadel.

7.3.3. Kursuste õpitulemused ja õppesisu

I kursus „Inimene ja ühiskond“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) mõistab olulist teavet autentse igapäeva elu tekstis;
- 2) mõistab selge ülesehituse ja sõnastusega ning visuaalsete vahenditega illustreeritud esitlust või ettekannet;
- 3) mõistab selge ülesehituse ja sõnastusega monoloogi, kui kõneldakse üsna aeglaselt;
- 4) kirjeldab kogemusi, sündmusi, unistusi ja eesmärke ning põhjendab ja selgitab lühidalt oma seisukohti ja plaane;
- 5) järgib üksikasjalikke juhtnõure, kui teema on tuttav;
- 6) avaldab arvamust, edastab ja küsib teavet igapäeva elu sündmuste või isiklike asjade kohta;
- 7) toob välja tähtsamad sündmused selge ülesehitusega ja igapäevakeeles kirjutatud jutustuses ning selgitab nende tähtsust ja nendevahelisi seoseid.

Õppesisu

Teemad: erinevad elukohad, majapidamisreeded ja –kohustused, turvalisus kodus; erinevad elusündmused, peretüübid, inimestevahelised tunded.

Grammatika ja keelendid: oleviku ajavormid, sagedusmäärsõnad, eessõnad, siduvad fraasid, oleku verbid, mineviku ajavormid, frasaaltegusõnad.

II kursus „Inimene ja keskkond“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) mõistab olulist teavet autentse igapäeva elu tekstis;
- 2) mõistab selge ülesehituse ja sõnastusega ning visuaalsete vahenditega illustreeritud esitlust või ettekannet;
- 3) mõistab selge ülesehituse ja sõnastusega monoloogi, kui kõneldakse üsna aeglaselt;
- 4) esineb ettevalmistatuna üldsõnaliselt endale tuttavatel teemadel, väljendudes võrdlemisi selgelt ja arusaadavalt;
- 5) suudab jälgida lihtsaid dialooge;
- 6) vastab esinemisjärgsetele küsimustele, kuid võib paluda küsimust korrata;
- 7) edastab oma sõnumi arusaadavalt, kuigi rääkimise ajal on märgata teiste keelte rõhu, intonatsiooni ja/või rütmi mõju.

Õppesisu

Teemad: ilm, puhkamine ja reisimine, reisiprobleemid ja –nõuanded; keskkonnaprobleemid, taastuvenergia kasutamine, ohustatud liikide kaitsmine. Grammatika ja keelendid: tuleviku ajavormid, tingimuslaused, määrav artikkel, omadussõnade võrdlemine, verbimustrid, frasaaltegusõnad.

III kursus „Eesti ja maailm“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) mõistab olulist teavet autentsetes igapäeva elu tekstis;
- 2) mõistab selge ülesehituse ja sõnastusega ning visuaalsete vahenditega illustreeritud esitlust või ettekannet;
- 3) mõistab selge ülesehituse ja sõnastusega monoloogi, kui kõneldakse üsna aeglaselt;
- 4) mõistab sündmusi, tundeid ja soove kirjeldavaid isiklikke kirju ja postitusi määral, mis lubab pidada regulaarset kirjavahetust;
- 5) mõistab sündmustikku lihtsamates, selge süžeeaga ilukirjandustekstides, mis koosnevad peamiselt sageli esinevatest sõnadest;
- 6) mõistab sageli esinevate sõnadega kirjutatud meediatekstides kohtade, sündmuste, selgelt väljendatud tunnete ja seisukohtade kirjeldusi.

Õppesisu

Eesti riik ja rahvas: omariiklus ja kodanikuks olemine, riigikaitse; rahvastik: põhirahvus, muukeelne elanikkond, uusimmigrandid; mitmekultuuriline ühiskond; Eesti naabrid.

Ühiskond kui eluavalduste kogum: majanduselu: tõusud ja mõõnad, heaoluühiskond; sotsiaalsfäär, elatustase, heategevus; ebaterved eluviisid, kuritegevus. Grammatika ja keelendid: modaaltegusõnad, kildküsimumused, umbisikuline kõne, siduvad asesõnad, määratlevad ja mittemääratlevad kõrvallaused, frasaaltegusõnad.

IV kursus „Haridus ja töö“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) mõistab olulist teavet autentsetes igapäeva elu tekstis;
- 2) mõistab selge ülesehituse ja sõnastusega ning visuaalsete vahenditega illustreeritud esitlust või ettekannet;
- 3) mõistab selge ülesehituse ja sõnastusega monoloogi, kui kõneldakse üsna aeglaselt;
- 4) kirjutab igapäevaseid tarbetekste;
- 5) kirjeldab tegelikku või kujuteldavat sündmust või kavandatud tegevust;
- 4) vahendab lihtsa seotud tekstina kogemusi, kirjeldab tundeid ja reaktsioone ning põhjendab neid.

Õppesisu

Pere ja kasvatus. Haridus: riiklikud ja eraõppeasutused, koolitused; kohustuslik kooliharidus, iseõppimine; koolikeskkond ja -traditsioonid; noorteorganisatsioonid; edasiõppimisvõimalusi Eestis ja välismaal; elukestev õpe. tänapäeva tööturg, erinevad ametid, oskused ja isikuomadused, raha ja töötasu, töötingimused, Briti traditsioonilised ametid; elamute liigid, kummalised elukohad, sisustuselemendid ja ruumid, majapidamistööd, katkend Charles Dickensilt. Grammatika ja keelendid: verbimustrid, kaudne kõne, perfekti olevik, kestev perfekt olevik, frasaaltegusõnad.

V kursus „Kultuur ja looming“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) mõistab olulist teavet autentsetes igapäeva elu tekstis;
- 2) mõistab selge ülesehituse ja sõnastusega ning visuaalsete vahenditega illustreeritud esitlust või ettekannet;
- 3) mõistab selge ülesehituse ja sõnastusega monoloogi, kui kõneldakse üsna aeglaselt;
- 4) kirjeldab kogemusi, sündmusi, unistusi ja eesmärke ning põhjendab ja selgitab lühidalt oma seisukohti ja plaane;
- 5) järgib üksikasjalikke juhtnööre, kui teema on tuttav;

- 6) avaldab arvamust, edastab ja küsib teavet igapäeva elu sündmuste või isiklike asjade kohta;
- 7) toob välja tähtsamad sündmused selge ülesehitusega ja igapäevakeeles kirjutatud jutustuses ning selgitab nende tähtsust ja nendevahelisi seoseid.

Õppesisu

Teemad: kultuur ja looming, kirjandus, kunst, arhitektuur, käsitöö, helilooming, kultuuritraditsioonid ja tavad, eesti keel, rahvuslik identiteet, kodukoha lugu, rahva ajalooline kultuurimälu, uskumused.

Grammatika ja keelendid: modaaltegusõnad, artiklid ja mäarsõnad, siduvad fraasid tekstis, soovid, frasaaltegusõnad.

Valikkursus I „Teadus ja tehnoloogia“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) oskab kuulates, lugedes ja rääkides kasutada teaduse ja tehnoloogia, leiutiste; töökeskkonna, töösuhete ja tööhõivega seonduvat olulist sõnavara;
- 2) esineb ettevalmistatuna üldsõnaliselt endale tuttavatel teemadel, väljendudes võrdlemisi selgelt ja arusaadavalt;
- 3) suudab jälgida lihtsaid dialooge;
- 4) vastab esinemisjärgsetele küsimustele, kuid võib paluda küsimust korrata;
- 5) edastab oma sõnumi arusaadavalt, kuigi rääkimise ajal on märgata teiste keelte rõhu, intonatsiooni ja/või rütmi mõju.

Õppesisu

Teemad: teadus ja tehnoloogia, tehisintellekt, teaduse arengud ja leiutised, tehnoloogia igapäeva elus, geneetiliselt muundatud toit, tehnoloogia tulevikus; töökoht ja töörahulolu, suhtumine töösse, tööandja ja töövõtja vahelised suhted, töötus.

Grammatika ja keelendid: tuleviku ajavormid, soovid, tingimuslaused, frasaaltegusõnad, eessõnad, idioomid, artikkel ja kirjavahemärgid.

Valikkursus II „Tarbimisühiskond“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) oskab kuulates, lugedes ja rääkides kasutada ostmise ja kaupade ning toidu ja toitlustamisega seonduvat olulist sõnavara;
- 2) mõistab sündmusi, tundeid ja soove kirjeldavaid isiklikke kirju ja postitusi määral, mis lubab pidada regulaarset kirjavahetust;
- 3) mõistab sündmustikku lihtsamates, selge süžeeaga ilukirjandustekstides, mis koosnevad peamiselt sageli esinevatest sõnadest;
- 4) mõistab sageli esinevate sõnadega kirjutatud meediatekstides kohtade, sündmuste, selgelt väljendatud tunnete ja seisukohtade kirjeldusi;
- 5) kirjutab arutlust ja üksikasjalikke kirjeldusi mitmesugustel tuttavatel teemadel.

Õppesisu

Teemad: poed, ostukeskused ja nende osakonnad, erinevad tooted, riietusesemed, kaebused toote tagastamisel, reklaam; tervislik toitumine, peamised toiduained, köögitarvikud.

Grammatika ja keelendid: kausatiiv, kaudne kõne, hulgamäarsõnad, loendatavad ja mitteloendatavad nimisõnad, möönduse väljendamine, frasaaltegusõnad.

Valikkursus III „Inimene aktiivse elukeskkonna kujundajana“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) oskab kuulates, lugedes ja rääkides kasutada spordi ja vaba aja veetmise ning meediaga seonduvat olulist sõnavara;
- 2) oskab anda lihtsaid soovitusi, väljendada oma seisukohti, küsida viisakalt luba erinevateks toiminguteks;
- 3) mõistab olulist teavet autentsetes igapäevaelu tekstis;
- 4) mõistab selge ülesehituse ja sõnastusega ning visuaalsete vahenditega illustreeritud esitlust või ettekannet;
- 5) mõistab selge ülesehituse ja sõnastusega monoloogi, kui kõneldakse üsna aeglaselt;
- 6) kirjutab igapäevaseid tarbetekste;
- 7) kirjeldab tegelikku või kujuteldavat sündmust või kavandatud tegevust;
- 8) vahendab lihtsa seotud tekstina kogemusi, kirjeldab tundeid ja reaktsioone ning põhjendab neid.

Õppesisu

Teemad: (ekstreem)spordialad, vaba aja veetmine, meelelahutus ja meedia, uudiste kajastamise erinevad viisid, televisioon ja kino.

Grammatika ja keelendid: tingimuslaused, soovid, perfekti tulevik, siduvad fraasid tekstis, mäarsõnad, frasaaltegusõnad.

Valikkursus IV „Turism ja reisimine“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) mõistab teadaandeid lennu- või muus jaamas, lennukis, bussis ja rongis, kui hääldus on selge, kõneldakse tavalise kiirusega ja taustamüra on minimaalne;
- 2) loeb ja saab olulisest aru reisisihtkoha tutvustuses,
- 3) vastab esinemisjärgsetele küsimustele, kuid võib paluda küsimust korrata;
- 4) edastab oma sõnumi arusaadavalt, kuigi rääkimise ajal on märgata teiste keelte rõhu, intonatsiooni ja/või rütmi mõju;
- 5) oskab kasutada Internetis kättesaadavaid infoallikaid,
- 6) esitab lihtsaid kirjeldusi turismikataloogides nähtud piltide kohta,
- 7) koostab e-kirja või postkaarti kodustele kaugelt turismireisilt,
- 8) väärtustab mitmekesisest loodusrikkust, maailma kultuuri jms vaatamisväärtusi,
- 9) oskab planeerida oma aega- reisiks ja õpinguteks.

Õppesisu

Riigid: Eesti kui Euroopa Liidu liikmesriik; ELi liikmesriigid, ELi töökorraldus; Eesti koht maailmas; rahvusvaheline koostöö.

Elukeskkond: elutingimused erineva kliima ja rahvastusega aladel; sotsiaalsete hüvede olemasolu ja nende kättesaadavus (nt arstiabi, pensionid, riiklikud toetused ja fondid, abirahad, soodustused puudega inimestele); säästlik eluviis; sotsiaalne miljöö: põhirahvusest koosnev või mitmekeelne ja -kultuuriline ühiskond; lähinaabrid.

Ettevalmistused reisiks: Ettevalmistused reisiks; ekskursiooni korraldamine; reisibüroo töötajate ametid; reklaam. Sihtpunkt, hääletama, viibima, köitma, kestma, väljasõit, saabumine, huviväärsused, maksumus, toitlustamine, giid, reisisaatja, reisikonsultant, reisikorraldaja. Reisiinfo hankimine; reisimine;

Eestimaa kaunid paigad: huviväärsused; maastik, mererand, puhkamisvõimalused.

7.4. Hispaania keel

7.4.1. Õppeaine kirjeldus

Gümnaasiumi hispaania keele kursused keskenduvad kommunikatiivsete pädevuste kujundamisele ja õpilaste kriitilise mõtlemise arendamisele. Tundides kasutatakse interaktiivseid õppemeetodeid ja mänguelemente. Õpilased osalevad aktiivselt praktilistes ülesannetes, rollimängudes ja projektides, mis muudab õppeprotsessi huvitavaks ja sisukaks.

Videod ja interaktiivsed tegevused aitavad õpilastel õpitavast materjalist paremini aru saada, kuna need täiendavad tekste visuaalselt ja heliliselt;

Grammatika animatsioonid illustreerivad grammatilisi reegleid ja keele struktuure animeeritud graafikute, diagrammide või protsesside kujul, mis soodustab paremat õppimist;

Videod sisaldavad autentset sisu, näiteks päriselulisi dialooge, uudiseid või kultuurisündmusi, et aidata õpilastel mõista keelt tegelikus kontekstis.

Hispaania keelel on palju ühist teiste keelte, näiteks inglise keelega. Nii pakub hispaania keele õppimine palju võrdlusvõimalusi, samas toetab ka teiste keelte õpet, aidates paremini mõtestada keelte sisemist loogikat ja toimemehhanisme.

Teemavaldkonnad ja nende alateemad on omavahel igapäevaelus seotud ning nii käsitletakse neid ka keeleõpetuses. Teemasid käsitledes võetakse arvesse kursuse keeletaset, õpilaste huvisid ja teemade aktuaalsust. Näiteks: matemaatika-, loodus- ja tehnikaalase pädevusega on seotud numbrid ja arvutamine poes käies ja erinevates elu- ja tegevusvaldkondades.

7.4.2. Eesmärgid

Hispaania keele õppimine keskkoolis on suunatud järgmiste eesmärkide saavutamisele:

- võõrkeele suhtluspädevuse (kõne, keeleline, sotsiaalkultuuriline, kompenseeriv, hariduslik ja kognitiivne);
- suhtluspädevus – suhtlemisoscuse parandamine;
- keelepädevus – varem õpitud teadmiste süstematiseerimine; uus õpitav keel aitab seostada vastavalt valitud teemadele ja valdkondadele sidet eelnevalt õpitud keeltega;
- sotsiokultuuriline pädevus – sotsiokultuuriliste teadmiste hulga suurendamine õpitava keele riigi/riikide eripära kaudu;

7.4.3. Õppekeskkond

Kool korraldab õppetöö järgmiselt:

- kõiki õpilasi koheldakse eelarvamusteta, õiglaselt ja võrdselt, austades nende eneseväarikust ning isikupära;
- luuakse õhkkond, mida iseloomustab abivalmidus ning üksteise toetamine õpi- ja eluraskuste puhul;
- luuakse õhkkond, mis rajaneb inimeste usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel;
- õppes on võimalused kasutada internetiühendusega arvutit ja esitlustehnikat ning õpilastel on võimalus kasutada kooliraamatukogu;
- kasutatakse eakohast ning individuaalsele eripärale kohandatavat õppevara, sealhulgas nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppematerjale ja -vahendeid.

7.4.4. Kursuste õpitulemused ja õppesisu

Paariskursused “Hispaania keel I ja II”

Kursustel “Hispaania keel I ja II” õpitakse hispaania keelt A1.1 keeleoskustaseme saavutamiseks.

Õpitulemused:

Õpilane:

- Oskab moodustada lihtsaid, enamasti sidumata fraase inimeste ja paikade kohta.
- Oskab tutvustada iseennast, oma tegevusala ja elukohta.
- Oskab ette lugeda väga lühikest õpitud sõnumit, näiteks tutvustada rääkijat.
- Oskab kirjutada lihtsaid, enamasti sidumata fraase ja lauseid.
- Oskab lihtsate fraaside ja lausetega kirjutada iseendast ja kujuteldavatest inimestest, näiteks kus nad elavad ja mida teevad.
- Suudab jälgida väga aeglast ja hoolika hääldusega juttu, vajades sisu tabamiseks rohkelt pause.
- Mõistab selgelt ja aeglaselt antud juhiseid ning suudab järgida lühikesi lihtsaid juhtnööre.
- Mõistab väga lühikesi, lihtsaid tekste fraashaaval, leides tuttavaid nimesid, sõnu ja tuntumaid fraase ning lugedes vajadust mööda mitu korda.
- Mõistab lühikesi ja lihtsaid postkaardisõnumeid.
- Tunneb kõige tavalisema igapäevaolukorra lihtsates teadetes ära tuttavad nimed, sõnad ja sagedasimad fraasid.
- Saab aru lihtsama sisuga teadete ja lühikirjelduste mõttest, eriti kui pilt teksti toetab.
- Suudab järgida lühikesi lihtsaid kirjalikke juhtnööre (nt kuidas minna punktist A punkti B).

Õppesisu

Mina ja teised. Enese ja kaaslaste tutvustus; enesetunne; välimuse kirjeldus; ühised tegevused.

Läbivad teemad: tervis ja ohutus, väärtused ja kõlblus

Lõiming: kehaline kasvatus, inimeseõpetus, ühiskonnaõpetus, bioloogia

Kodu ja lähiümbros. Pereliikmed ja sugulased; pereliikmete tegevusalad; kodu asukoht.

Läbivad teemad: väärtused ja kõlblus

Lõiming: inimeseõpetus, ühiskonnaõpetus

Kodukoht Eesti. Riik; pealinn; rahvused; aastaajad ja ilm.

Läbivad teemad: kodanikualgatus ja ettevõtlikkus

Lõiming: ühiskonnaõpetus

Igapäevaelu. Õppimine ja töö; lihtsamad tegevused kodus ja koolis ning nendega seonduvad esemed.

Läbivad teemad: väärtused ja kõlblus

Lõiming: inimeseõpetus, ühiskonnaõpetus

Vaba aeg. Lemmiktegevused ja eelistused.

Läbivad teemad: tervis ja ohutus, väärtused ja eetika.

Lõiming: ühiskonnaõpetus, ajalugu, geograafia.

Paariskursused “Hispaania keel III ja IV”

Kursustel “Hispaania keel III ja IV” õpitakse hispaania keelt A1.2 keeleoskustaseme saavutamiseks.

Õpitulemused

Õpilane:

- Suudab suhelda lihtsas keeles, kui vestluspartner on nõus teda parandama, öeldut aeglasemalt kordama või ümber sõnastama. Oskab esitada lihtsaid küsimusi ja sellistele küsimustele vastata. Oskab moodustada lihtsaid lauseid, mis puudutavad tuttavat teemat või tema vajadusi, ja sellistele lausetele vastata.
- Mõistab endale suunatud aeglast, hoolika sõnastusega küsimusi ja suudab järgida lühikesi lihtsaid juhiseid.
- Mõistab konkreetsete igapäevavajadustega seotud väljendeid, kui neid esitatakse selgelt ja aeglaselt ning ollakse valmis öeldut kordama.
- Saab hakkama suurusnumbreid, koguseid, hindu ja kellaegu puudutava infoga.
- Oskab küsida teiste inimeste kohta ja vastata enda või teiste kohta käivatele küsimustele (kus ta elab, keda tunneb, mis tal olemas on).
- Oskab väljendada aega, kasutades fraase „järgmisel nädalal”, „eelmisel reedel”, „novembris”, „kell kolm” jms.
- Oskab küsitletava rollis vastata lihtsatele ja otsestele küsimustele oma isiku kohta, kui need esitatakse neutraalses keeles, väga aeglaselt ja selgelt.
- Oskab kirjalikult küsida ja edastada isikuandmeid.
- Oskab kirjutada lühikest ja lihtsat postkaarditeksti.
- Oskab ümber kirjutada üksiksõnu ja lühemaid trükitekste.
- Teab lihtsaid põhiväljendeid iseenda ja oma konkreetsete vajaduste kohta.
- Oskab kasutada kõige lihtsamaid igapäevaseid viisakusväljendeid (tervitades, hüvasti jättes, ennast tutvustades; oskab öelda „palun”, „tänan”, „vabandust” jms).
- Oskab jutustada ja kirjeldada sidumata lausetega.
- Oskab siduda sõnu ja fraase põhisidendite abil nagu „ja” või „siis”.
- Tuleb toime väga lühikeste sidumata valmisfraasidega. Teeb sageli pause, et otsida väljendeid, häälendada võõramaid sõnu või korrigeerida sõnastust.

Õppesisu

Mina ja teised. Enesetutvustus; huvid ja eelistused; perekond; sõbrad ja tuttavad; välimus ja iseloom; ühised tegevused; perekondlikud sündmused ja tähtpäevad.

Läbivad teemad: kultuuriline identiteet, väärtused ja eetika.

Lõiming: ühiskonnaõpetus, ajalugu, geograafia.

Kodu ja kodukoht. Kodu; perekond; sugulased; kodu kui eluruum; kodukoht; tähtpäevad; loodus; aastaajad ja ilm; kodukoha pärimused; traditsioonid ja kombed.

Läbivad teemad: tervis ja ohutus, väärtused ja kõlblus

Lõiming: inimeseõpetus, ühiskonnaõpetus, bioloogia, geograafia

Riigid ja nende kultuur. Maad; riigid ja rahvad; tavad ja tähtpäevad; kultuuriline mitmekesisus; hispaania keelt kõnelevate riikide olulisemad sündmused ja inimesed.

Läbivad teemad: kultuuriline identiteet, väärtused ja eetika.

Lõiming: ühiskonnaõpetus, ajalugu, geograafia.

Igapäevaelu. Igapäevased tegemised; tee küsimine ja juhatamine; tegevusalad ja ametid; toitumine; tervis.

Läbivad teemad: tervis ja ohutus, väärtused ja kõlblus

Lõiming: kehaline kasvatus, inimeseõpetus, ühiskonnaõpetus, bioloogia

Vaba aeg. Erinevad vaba aja veetmise viisid; reisimine; meedia.

Läbivad teemad: tervis ja ohutus, väärtused ja eetika.

Lõiming: ühiskonnaõpetus, ajalugu, geograafia.

Paariskursused “Hispaania keel V ja VI”

Kursustel “Hispaania keel V ja VI” õpitakse hispaania keelt A2.1 keeleoskustaseme saavutamiseks.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) saab aru lihtsast selgest aeglasest seotud kõnest;
- 2) saab aru eakohastest lühikestest lihtsatest suulistest tekstidest, nagu juhised, teated, sõnumid jmt;
- 3) saab üldiselt aru lühikestest aeglastest selgetest salvestistest, nagu saatelõigud, lühifilmid jmt;
- 4) leiab ja mõistab vajalikku olmeteavet lihtsamatest tarbetekstidest, näiteks sõidu- ja tunniplaanid, ajakavad, kuulutused, teated, reklaamid, menüüd, juhised, hoiatused jmt;
- 5) saab üldjoontes aru tavasuhtluse lihtsatest kirjalikest sõnumitest ja kirjadest; 6) saab aru lihtsamas keeles ilukirjandus- ja meediatekstide põhisisust;
- 7) leiab talle vajalikku teavet trüki- ja veebisõnastikest ning teatmeteostest;
- 8) kasutab igapäevaseid viisakusväljendeid;
- 9) kirjeldab ja tutvustab lihtsal viisil inimesi, kohti, asju ja tegevusi;
- 10) jutustab endale olulistest sündmustest;
- 11) väljendab ja selgitab lühidalt oma arvamusi, kavatsusi, vajadusi, meeldimist ja mittemeeldimist;
- 12) suhtleb vestluspartneri toel lihtsamates endale vajalikes ja huvipakkuvates olukordades;
- 13) esitab küsimusi tavatoimingute kohta ja vastab küsimustele, teeb ettepanekuid ja vastab teiste ettepanekutele, väljendab nõustumist või keeldumist;
- 14) kirjutab lühikesi lihtsaid sõnumeid endale olulistel teemadel;
- 15) kirjutab sidusat teksti oma eluoluga seotud teemadel;
- 16) paneb kuulmise järgi kirja lühikest lihtsat infot;
- 17) valdab tavaolukordades suhtlemisel vajalikku põhisonavara;
- 18) tuletab konteksti põhjal mõne tundmatu sõna tähenduse;
- 19) kasutab grammatika põhitariindeid tutavas olukorras üldjoontes arusaadavalt;
- 20) hääldab sõnu ja lauseid piisavalt selgelt ja arusaadavalt.

Õppesisu

Inimene ja ühiskond. Harrastused; meelelahutus; tervislik elulaad ehk olemise viis; tervishoid; kuritegevus; seaduslikkus ja avalik kord; vabatahtlik töö.

Läbivad teemad: kodanikualgatus ja ettevõtlikkus, tervis ja ohutus, väärtused ja kõlblus

Lõiming: kehaline kasvatus, inimeseõpetus, ühiskonnaõpetus, bioloogia

Inimene ja keskkond. Keskkonna ja inimese suhted; keskkonnaprobleemid; keskkonnateadlikkus; jätkusuutlik areng.

Läbivad teemad: keskkond ja jätkusuutlik areng, väärtused ja kõlblus

Lõiming: loodusõpetus, geograafia

Eesti ja maailm. Kliimamuutuste mõju Eestis; innovatiivsed tehnoloogiad Eestis ja maailmas; karjääri planeerimine Eestis ja välismaal; Eesti haridussüsteem; Eesti kultuur ja looming.

Läbivad teemad: keskkond ja jätkusuutlik areng, kultuuriline identiteet, tehnoloogia ja innovatsioon, väärtused ja kõlblus

Lõiming: loodusõpetus, geograafia, informaatika

Kultuur ja looming. Kunst; reisimine; loova mõtte arendamine kogemuse kaudu.

Läbivad teemad: kultuuriline identiteet, väärtused ja kõlblus

Lõiming: kunst

Teadus ja tehnoloogia. Tehnoloogilised edusammud; tehnoloogia mõju inimühiskonnale; tehnoloogia ja teaduse areng; tehnoloogiate rakendamine ühiskonna erinevatel elualadel; tehisintellekt.

Läbivad teemad: tehnoloogia ja innovatsioon, väärtused ja kõlblus

Lõiming: informaatika

Haridus ja töö. Kooliharidus, iseõppimine; koolikeskkond ja -traditsioonid; edasiõppimisvõimalused; elukestev õpe; tööelu; teadlik eneseteostus; karjääri planeerimine; töötamine; töö kui toimetuleku allikas; vastutustundlik suhtumine oma töösse; vajalikud eeldused oma tööga toimetulekuks.

Läbivad teemad: elukestev õpe ja karjääri kujundamine, väärtused ja kõlblus

Lõiming: psühholoogia, karjääriõpetus, majandusõpetus, matemaatika (statistikaandmete analüüs)

8. Valikõppeained

8.1. Valikõppeaine „Karjääriõpetus“

8.1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Kursusega taotletakse, et õpilane:

- 1) väärtustab õppimist elukestva protsessina;
- 2) arendab oma õpioskusi, suhtlemisoskusi, koostöö- ja otsustamispädevusi;
- 3) analüüsib oma väärtusi, õpitulemusi ja senist töökogemust;
- 4) teadvustab oma huvisid, võimeid, ja oskusi, mis võimaldavad adekvaatse enesehinnangu kujunemist ning konkreetsete karjääriotsuste langetamist;
- 5) teadvustab oma infovajadusi, arendab info hankimise ning infootsingu pädevusi, analüüsib ja kasutab asjakohast informatsiooni oma karjääri kujundamisel;
- 6) on teadlik erinevatest tööturu üldistest suundumustest, töövaldkondadest, ametitest/ elukutsetest, töösuhteid reguleerivatest õigusaktidest, haridus- ja koolitusvõimalustest, soorollide osatähtsuse vähenemisest muutavas töömaailmas;
- 7) arendab soovi ja oskust endale eesmärke seada ja nendeni jõudmiseks süsteemselt tegutseda;
- 8) võtab teadlikult vastutuse oma karjäärivalikute ja -otsuste eest, kavandab oma karjääri ja viib otsused ellu;
- 9) analüüsib oma kogemust uurijana ning teadvustab oma tugevaid külgi ja arenguvajadusi.

8.1.2. Õppeaine kirjeldus

Valikõppeaine „Karjääriõpetus“ keskendub õppija karjääri kujundamise pädevuste arendamisele. Õppeaine raames käsitletakse teemasid, mis kujundavad õpilases valmisolekut iseseisva otsustamisvõime arendamiseks, erinevate elurollide täitmiseks ja elukestvaks õppeks, optimaalseks rakenduseks tööturul ning rahulolu ja eneseteostuse saavutamist isikliku karjääri kujundamisel.

Karjääriõpetus võimaldab ühiskonna inimressurssi tööturul paremal viisil rakendada, viies inimeste oskused ja huvid kokku töö- ja õppimisvõimalustega. Karjääriõpetus aitab kaasa sellele, et uut põlvkonda ei piiraks stereotüüpsed soorollid. Karjääriõpetuse valikkursuse kava gümnaasiumile on koostatud kooskõlas põhikooli III kooliastme karjääriõpetuse valikõppeaine ainekavaga. Mõlemas kooliastmes on karjääriõpetuse peateemad samad, käsitlemisel on vajalik tagada ea- ja asjakohasust arvestavalt järjepidevus ning süsteemsus. Suur osa enesetundmisega seotud teemadest võimaldab õpilasel jälgida oma arengut. Karjääriõpetuse sisu erisus gümnaasiumis ja põhikooli III kooliastmes seisneb peamiselt teemade rõhuasetuses, käsitlemise sügavuses või ulatuses. Korduvaid teemasid käsitledes kasutatakse erinevaid meetodeid, avatakse teemade erinevaid tahke, pakkudes üldisemat või detailsemat infot ja vähemal või suuremal määral iseseisvust eeldavaid ülesandeid jms. Karjääriõpetuse sisu laiendab teadmisi erinevatest oskuste omandamise võimalustest ja võimaldab näha alternatiive isiklikul õpiteel. Haridustee kavandamisele lisaks valmistuvad gümnaasiumi lõpetajad põhjalikumalt töömaailma sisenemiseks. Kursuse käigus eeldatakse gümnaasiumiastme õpilastelt suuremat iseseisvust, valmisolekut ennast analüüsida ja selle tulemusi kaaslastele esitleda.

Valikõppeaine kursus koosneb neljast osast: **Eneseteadlikkuse arendamine** aitab õpilasel kujundada enesemääratluspädevusi ning eneseanalüüsile tuginedes langetada edasise haridustee ja tööeluga seotud teadlikke otsuseid. Käsitletakse sotsiaalsete ja õpipädevuste seoseid tulevaste õpingute ja tööeluga. Õpiharjumuste

teadlik kujundamine sidustatuna karjääriplaanis püstitatud lühema- või pikemaajaliste eesmärkidega toetab enesearengut väärtustava hoiaku kujunemist. **Võimaluste analüüs.** Õppimisvõimaluste, erinevate töövaldkondade ja tööturu suundumuste tundmine on vajalik, et õpilane oskaks teadlikult kavandada oma karjääri. Kujuneb valmisolek paindlikuks reageerimiseks tööturul toimuvatele kiiretele muutustele ja elukestvaks õppeks. Tööturuga praktilise tutvumise käigus saavad õpilased ülevaate erinevatest töövaldkondadest ja õpivad pöörama tähelepanu soolisele võrdõiguslikkusele karjäärivalikutes. Õpilase ettevõtlikkuse kujunemisele aitavad kaasa praktilised õpitegevused.

Planeerimise ja otsustamise põhimõtete tundmine aitab õpilasel süstematiseerida informatsiooni iseendast, tööturu võimalustest ja seostada seda oma tulevikuplaanidega. Õpilane analüüsib enda karjäärivalikuid mõjutavaid tegureid. Õpilasel kujunevad teadmised ja oskused eesmärkide püstitamiseks, karjäärilaste otsuste teadlikuks langetamiseks, võimalike probleemide äratundmiseks ja lahendamiseks ning töö ja eraelu ühildamiseks.

Tegutsemine. Õppija algatab ja viib ellu tegevusi haridustee jätkamiseks või tööle asumiseks ja seal püsimiseks. Kujunevad teadmised ja oskused, kuidas tegutseda isikliku karjääri kujundamisel läbimõeldult ja asjatundlikult. Õppija tuleb asjatundlikult toime planeeritud karjääritee tagasilöökidega ning tegutseb isikliku karjääri kujundamisel elukestvat õpet väärtustades.

Valikõppeaine kursus „Karjääriõpetus“ keskendub õpilase adekvaatse enesehinnangu kujunemisele. Õpilane tunneb erialade, ametite ja elukutsete vahelisi seoseid. Ta oskab näha ja mõistab töömaailmas toimuvat ja on teadlik selle mõjust isiklikule karjäärile. Soolise võrdõiguslikkuse printsiibi käsitlemine karjääri kujundamisel suurendab õpilaste teadlikkust, et valikuid saab teha enda soovide ja eelduste järgi ning valida saab ka neid elukutseid, mis traditsiooniliselt on olnud sooliselt eelistatud. Karjääriõppes õpitakse väärtustama sallivust ja valikuvabadust. Karjääriõpetus aitab õpilasel luua enda jaoks tervikpilt teistes õppeainetes, kursustel ja erinevates elusituatsioonides omandatud teadmistest, oskustest ja kogemustest, mis on aluseks karjääriotsuste langetamisel. Õpilane teadvustab oma vastutust ja on motiveeritud isiklikku karjääri teadlikult kujundama.

Karjääriõpetuse valikaine ja õpitulemuste saavutamisele aitab kaasa vajaduspõhine koostöö erinevate kooliväliste partneritega (sh karjääriteenuste osutajate ja ettevõtete).

8.1.3. Võimalusi lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja läbivate teemade käsitlemiseks

Karjääriõpetuse õpitulemused ja nende saavutamiseks rakendatavad õppemeetodid toetavad teiste üldpädevuste (väärtus-, sotsiaalne-, enesemääratlus-, õpi-, suhtlus-, matemaatika- ja ettevõtlushpädevus) saavutamist ning lõimingu erievate õppeainete ja läbivate teemadega. Mitmeid karjääri kujundamisega seotud mõisteid ja teemasid käsitletakse ka teistes õppeainetes, kuid sisu ja rõhuasetused on erinevad. Näiteks eneseanalüüsi aluseks olevate mõistetega tutvutakse eelnevalt psühholoogiatundides, inimese- ja suhtlemisõpetuses, töömaailma käsitletakse ettevõtlus- ja majandusõppes- ja ühiskonnaõpetuses jne. Sarnaste teemade käsitlemine mitmes õppeaines aitab õpilasel mõista ainete omavahelisi seoseid, luua õpitust tervikpilti, seostada õpitut igapäevaeluga ja väärtustada õppimist kui elukestvat protsessi. Õppekava läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“ õppesisus on palju kattuvusi karjääriõpetuse õppesisuga. Kõiki kooliastmeid hõlmava õppeprotsessi jooksul omandatud karjääri planeerimise alased teadmised ja oskused on üheks eelduseks karjääriõpetuse õpitulemuste saavutamiseks. Lõimingu toetab ka õppekeskkonna laiendamine väljapoole klassiruumi, koolisisesed ja -välised sündmused (näiteks karjääripäevad ja õpilaskonverentsid), suunamine huvitegevuse ja mitteformaalse õpikogemuse analüüsimisele, koostöö kooliväliste partneritega, õppemeetodid jne.

Kursuse sisust lähtuv lõiming teiste õppeainetega:

- 1) Ühiskonnaõpetuses ja eesti keeles omandavad õpilased oskuse koostada ametlikke dokumente, sealhulgas CV-d ja motivatsioonikirja.
- 2) Inimeseõpetuses tutvustatakse enesekasvatuse viise, mis aitavad õpilastel enam mõista oma võimalusi ja vastutust elutee kujundamisel. Kui inimeseõpetuses keskendutakse eelkõige inimsuhete ja terviseiga seotud otsustele ja probleemidele, siis karjääriõpetuses saab kasutada omandatud tehnikaid karjääriplaani koostamisel.
- 3) Ühiskonnaõpetuses analüüsitakse erinevate elukutsete olulisust ühiskonna toimimise seisukohalt. Karjääriõpetuses on võimalik õpilasel vaadelda oma valikuvõimaluste kooskõla ühiskondlike vajadustega
- 4) Kunstiainetes valdkonnas arendatud käeline tegevus ja loov mõtlemine on vajalik tööde vormistamisel ja kujundamisel (CV, karjääripuu jne.)
- 5) Eesti keel – avalduse, CV ja motivatsioonikirja koostamine
- 6) Kõigis õppeainetes tutvustatakse nendega seonduvaid elukutseid ja ameteid.

Seosed läbivate teemadega:

- 1) elukestev õpe ja karjääri planeerimine – taotletakse õpilase kujunemist isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvus õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema sobivaid haridus- ja tööalaseid valikuid;
- 2) teabekeskond ja meediakasutus – taotletakse õpilase kujunemist teadlikuks ja analüüsivaks inimeseks, kes tajub ja teadvustab adekvaatselt ümbritsevat teabekeskonda, suudab meediamaaailma sisu ja allikaid kriitiliselt analüüsida ja kasutada, austab intellektuaalset omandit, oskab luua kvaliteetset meediasisu, arvestades oma eesmärke ja ühiskonnas omaksvõetud suhtlemise norme, ning toimib turvaliselt ja vastutab oma käitumise eest end ümbritsevas teabekeskonnas;
- 3) keskkond ja jätkusuutlik areng – taotletakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes hoiab ja kaitseb keskkonda ning väärtustades jätkusuutlikkust, on valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele;

8.1.4. Õppetegevuse kavandamise ja korraldamise põhimõtted

Karjääriõpetuse kursus gümnaasiumile koosneb 35 ainetunnist. Konkreetne õppesisu täpsustatakse kursuse alguses õpetaja ja õpilaste koostöös. Alateemade ja nende käsitlemise mahu kindlaksmääramisel, praktiliste tegevuste valimisel jne lähtutakse iga konkreetse õpperühma vajadustest, võttes arvesse, kas, kui palju ja kuidas on muud karjääri kujundamist toetavad tegevused ning personaalne nõustamine õppekava raames sellele konkreetsele õpperühmale kättesaadavad.

Kursust õpetades on soovitatav korraldada järgmisi õppetegevusi:

- 1) rollimängud ja teised aktiivõppe meetodid, multifunktsionaalsed meetodid;
- 2) eneseanalüüsi ja töövaldkonna tundmise küsimustike ning mõttearenduslehtede täitmine;
- 3) auditoorsed loengud või iseseisev töö veebikeskkonnas teoreetiliste teadmiste omandamiseks;
- 4) diskussioonid, väitlused;
- 5) infootsing erinevatest allikatest, info kriitiline analüüs;
- 6) essee kirjutamine;
- 7) uurimistöo koostamine;
- 8) intervjuu läbiviimine, nt konkreetse ametiala esindajaga;
- 9) ettevõtete külastused;

- 10) töö- ja õpilasvarjuks olemine;
- 11) iseseisev töö, nt erinevate tööaladega tutvumiseks;
- 12) karjääriplaani koostamine;
- 13) õpi- või arengumapi mapi koostamine;
- 14) avalik esinemine jne.

Õppetegevuste valikul lähtutakse konkreetse õpperühma õpilaste vajadustest, optimeerides õppetegevused teiste õppeainete ja tunniväliste tegevustega. Soovitatav on eelistada loengutele aktiivõppe meetodeid, kasutada multifunktsionaalsed meetodeid, mida on hõlbus siduda muu õppetegevusega teistes õppeainetes.

8.1.5. Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest, sh kujundava hindamise põhimõtetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja nende rakendamise oskust, üldpädevuste saavutatust arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust taotletavatele õpitulemustele. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Võib kasutada nii eristavat kui ka mitteeristavat hindamist.

Karjääriõpetuse käigus ei hinnata õpilase hoiakuid ega väärtusi, vajaduse ja võimaluse korral antakse õpilasele nende kohta tagasisidet. Hindamisel väärtustatakse õpilaste isikupära ja toetatakse arengut. Õpilane peab olema hindamises aktiivne partner, kuna see toetab eneseanalüüsi oskuste kujunemist. On soovitatav, et kursuse jooksul koostab õpilane personaalse õpi- või arengumapi, millesse kogub eneseanalüüsi, ettevõtete külastuse töölehed jt õpiülesannete tulemused ning muud huvipakkuvad elukutsete või erialadega seotud materjalid. Õpi- või arengumapi esitlemist saab hinnata kursuse kokkuvõtva hindena. Hindamise põhimõtteid ja korraldust tutvustatakse õppijatele kursuse alguses. Hindamisobjektid on:

- 1) praktilised tööd: CV koostamine; essee; ettevõtte külastuse ja töövarjupäeva konspekt või kokkuvõte, isiklik karjääriplaan (õpiplaan) jms;
- 2) praktilise tegevuse mõtestamine;
- 3) infootsing ja -analüüs;
- 4) loominguulisus ja ratsionaalsus õppeülesannete lahendamisel;
- 5) teadlikkuse kujunemine peamistest karjääriotsust mõjutavatest teguritest;
- 6) õppetöö käigus loodud materjalid;
- 7) iseseisev analüüs.

8.1.6. Õppekeskkonna kujundamise põhimõtted

Õpilastele on tagatud järgmised tingimused ja vahendite kasutamine:

- 1) ainekavas kirjeldatud eesmärkide saavutamiseks vajalik õppevara;
- 2) karjääri kujundamisega seotud kirjanduse ja teiste asjakohaste allikate kättesaadavus;
- 3) nutitarkvara karjääri kujundamisega seotud info otsimiseks;
- 4) mitmekesine õppekeskkond.

8.1.7. Kursuse õpitulemused ja õppesisu

Eneseteadlikkuse arendamine

Kursuse läbinud õppija:

- 1) analüüsib enda isiksust ja kasutab eneseanalüüsi tulemusi oma elutee planeerimisel ning karjäärivalikute tegemisel;

- 2) analüüsib oma õpitulemusi, senist õpikogemust ning arenguvajadust seoses lähemate ja kaugemate karjäärieesmärkidega;
- 3) väärtustab elukestvat õpet kui elustiili muutuv maailmas ja kavandab oma isikliku õpitee;
- 4) mõistab, kuidas positiivse enesehinnangu ja enesuse säilitamise oskus mõjutab karjääri kujundamist.

Õppesisu:

Teadlik ja eesmärgistatud eneseanalüüs. Eneseanalüüsi komponendid ja vahendid. Oma ressursside avastamine ja kasutamine. Minapilt. Enesehinnang. Enda ning teiste väärtustamine. Soovid ja unistused. Motivatsiooni mõjutavad tegurid. Õpioskused ja -motivatsioon. Tulemuslikult ja tõhus suhtlemine. Kohanemist mõjutavad ja soodustavad isikuomadused, hoiakud ja harjumused. Saavutused. Oma tugevate külgede ja arenguvajaduste kaardistamine. Arenguuskumus.

Võimaluste analüüs

Kursuse läbinud õpilane:

- 1) tunneb tööturu suundumusi, erinevaid töövaldkondi ja ameteid ning on teadlik võimalustest ja nõuetest muutuval tööturul;
- 2) mõtestab tööga seotud väärtuste ja hoiakute muutusi ühiskonnas ning seostab neid iseenda väärtuste ja valikutega;
- 3) mõistab hariduse ja tööturu vahelisi seoseid ning vajadust pidevaks enesearendamiseks;
- 4) otsib usaldusväärset infot õppimisvõimaluste ja -tingimuste kohta Eestis ja välismaal ning kasutab seda oma karjääri kujundamisel;
- 5) analüüsib asjakohase info põhjal karjääri võimalusi ning oskab leida alternatiive õppimise ja töötamisega seotud valikute langetamiseks.

Õppesisu:

Tööturg ja tööjõuturg. Sotsiaalsete, demograafiliste, tehnoloogiliste, tööstuslike arengusuundade mõju töömaailmale. Muutuv töökeskkond. Nõudlus ja pakkumine tööturul. Tööandjate ootused töötajale. Tulevikutöökohad ja -oskused. Tööväärtused. Kutsevalifikatsioonisüsteem.

Ettevõtetus ühe karjääri võimalusena. Sooline võrdõiguslikkus töösuhetes. Töö ja tervise seosed. Õppimisvõimalused peale gümnaasiumi. Õpetasemed, liigid ja vormid. Formaalne ja mitteformaalne õppimine. Õppimisvõimalused ja tingimused välismaal. Isikliku õpitee kavandamine. Karjääriinfo hankimine, analüüsimine, hindamine ja kasutamine.

Planeerimine ja otsustamine

Kursuse läbinud õpilane:

- 1) mõistab oma isikliku karjääri tähendust, mõtestab karjääri kujundamist kui jätkuvat otsuste tegemise protsessi ning võtab vastutuse oma karjääri planeerimisel;
- 2) arvestab karjääri kujundamisel erinevate elurollide tasakaalus hoidmise olulisust ja teab võimalusi selle saavutamiseks;
- 3) koostab karjääriplaani oma eesmärkide saavutamiseks tuginedes oma seniste õpingute ja töökogemuste käigus kujunenud teadlikkusele iseendast ja oma valikuid mõjutavatest teguritest ning arvestades alternatiivsete valikuvõimalustega;
- 4) kasutab vajaduspõhiselt karjääriteenuseid.

Õppesisu:

Karjääri kujundamine kui elukestev protsess. Karjääristenaariumid. Edu ja ebaedu. Karjääriotsuseid mõjutavad tegurid, isiklikud ressursid ja piirangud. Väärtuste mõju valikutele. Elurollid. Õppimise ja töötamise, töö ja eraelu ühitamine. Aja planeerimine. Alternatiivide kaardistamine ja nendega arvestamine. Eesmärkide seadmine ja hindamine. Otsustamine. Lühi- ja pikaajaline karjääriplan. Karjääriteenused.

Tegutsemine

Kursuse läbinud õpilane:

- 1) omab erinevaid õpi- ja töökogemusi ning analüüsib neid seostes oma eesmärkidega;
- 2) on teadlik oma õigustest ja kohustustest töötaja ja tööandjana;
- 3) teab ametitega seotud terviseriske ning on teadlik oma vastutusest enda ja teiste tervise hoidmisel;
- 4) oskab otsida tööd erinevatest allikatest;
- 5) saab aru kandideerimisprotsessi olemusest ja etappidest, oskab võrrelda enda vastavust konkursil esitatud nõuetega ning koostada kandideerimiseks vajalikke dokumente;
- 6) oskab tulla toime tagasilöökidega isikliku karjääritee kujundamisel, täpsustada eesmärke ning leida alternatiivseid karjäärivõimalusi.

Õppesisu:

Töoga tutvumise ja töökogemuse omandamise võimalusi. Alaealise töötamise piirangud. Töötaja õigused ja kohustused. Töösuhteid reguleerivad õigusaktid. Erinevad töötamise vormid, sh lühiajalised. Töö otsimine. Infoallikad, nende hindamine. Tööpakkumised. Kandideerimiseks valmistumine ja kandideerimine töö- või õppekohale. Kandideerimiseks vajalikud dokumendid. Ebaedust õppimine. Alternatiivid. Eesmärkide ja karjääriplaanikorrigeerimine.

8.2. Valikõppeaine „Riigikaitseõpetus“

8.2..1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Riigikaitseõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) on Eestile lojaalne kodanik, kellel on positiivne hoiak ja valmidus vajaduse korral Eestit kaitsta ning kes tegutseb lähtuvalt õigusriigi põhimõtetest;
- 2) järgib demokraatlikke väärtusi, üldkehtivaid moraalinorme ja eetika põhimõtteid ning aktsepteerib inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi;
- 3) teab riigikaitse korraldust ja riigikaitse seotust erinevate ühiskonnaelu valdkondadega;
- 4) väärtustab riigikaitset, Kaitseväge ja vabatahtlikku tegevust Kaitsealiidus ja on motiveeritud vaba tahte alusel läbima ajateenistust;
- 5) on omandanud esmased oskused hädaolukordades adekvaatseks käitumiseks, on abivalmis ja vastutustundlik kodanik;
- 6) hindab erinevatest teabekanalitest (sh digitaalsetest) saadud info asjakohasust ja usaldusväärsust ning käitub sellest lähtuvalt vastutustundliku kodanikuna, toetades ühiskonna demokraatlikku arengut;
- 7) kasutab asjakohast digitehnoloogiat, on teadlik digikeskkonna ohtudest, järgib ka digikeskkonnas moraali- ja väärtuspõhimõtteid;
- 8) kirjeldab väe- ja põhilisi relvaliike ja nende funktsioone;
- 9) kirjeldab maaväe allüksuseid alates jaost kuni diviisini.

8.2.2. Õppeaine kirjeldus

Riigikaitseõpetus on valikõppeaine, mille maht on kaks kursust, s.o 70 tundi. Üks kursus („Riigikaitse“ 35 tundi) moodustab teoreetilise osa, mis on koolidele kohustuslik, ning teine kursus („Praktiline õpe välilaagris“ 35 tundi) on praktiline kursus, mille viib läbi Kaitsealiidu või Kaitseväge struktuuriüksus. Praktilise kursuse, s.o välilaagris osalemise eeldus on teoreetilise kursuse vastava osa läbimine. Kool korraldab riigikaitseõpetuse oma võimaluste järgi kas teoreetilise ja praktilise osa lõimitult või eraldi kursustena. Teoreetiline ja praktiline õpe on ainekavas õppeteemade all lõimitult. Õpetaja valikul käsitletakse teatud teemasid süvitsi ja teatud teemasid ülevaatlilikult, et vältida õpilase ülekoormatust.

8.2.3. Võimalusi lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Riigikaitseõpetuse kaudu toetatakse üldpädevuste arengut, käsitletakse läbivaid teemasid ning kasutatakse valdkonnaülese lõimingu võimalusi vastavalt kooli eripärale ja kooli õppekavas sätestatule.

8.2.4. Õppetegevuse kavandamise ja korraldamise põhimõtted

Õpet kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingu teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvialadega tegelda;
- 3) võimaldatakse õppida üksi ja koos teistega, et toetada õpilase kujunemist aktiivseks, abivalmiks ja vastutustundlikuks kodanikuks ning iseseisvaks ja aktiivseks õppijaks;

- 4) kasutatakse nüüdisaegseid e-õppekeskkondi ja -vahendeid ning õppijakeskseid õppemeetodeid;
- 5) õppetegevus välilaagris viiakse läbi Kaitseväe ja Kaitsealiidu ohutuseeskirjade ja väljaõpet reguleerivate eeskirjade alusel.

8.2.5. Hindamine

Hindamise eesmärk on saada ülevaade kursuse õpitulemuste saavutatuselt ja õpilase individuaalsest arengust lähtudes kursuse eesmärkidest. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamist kui ka õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste (eeskätt sotsiaalne ja kodanikupädevus, õpipädevus, suhtluspädevus, digipädevus) saavutatust. Laagris hinnatakse praktilisi sooritusi. Ohutu relvakäsitsemise testi positiivne sooritus on kohustuslik enne praktilisel laskeharjutusel osalemist.

Laskeväljaõpet viiakse läbi võimaluse korral kursuse „Praktiline õpe välilaagris“ raames Kaitsealiidu või Kaitseväe ohutuseeskirjade ja väljaõpet reguleerivate eeskirjade alusel. Kui see ei ole võimalik, siis laskeõppe tulemust ei taotleta. Laskeõppe õpitulemuste saavutamata jäämine ei mõjuta kursuse üldist arvestamist.

Hindamise korraldus lähtub kooli õppekavas sätestatust.

8.2.6. Õppekeskkonna kujundamise põhimõtted

Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kuid võimaldab õpet ja õppekäike ka väljaspool klassiruumi. Välilaager toimub Kaitsealiidu või Kaitseväe struktuuriüksuses või nende poolt korraldatud kohas. Välilaagris kasutatakse individuaal- ja allüksuse varustust ning õpitulemuste saavutamiseks vajalikke õppevahendeid. Relva- ja laskeõppe viiakse läbi vaid juhul, kui on võimalik tagada õppeks vajalikud tingimused, vahendid ja pädevad õppe läbiviijad.

Sotsiaalne ja vaimne õppekeskkond põhineb lugupidamisel ja üksteise seisukohtade arvestamisel. Kõiki õpilasi koheldakse eelarvamusteta, õiglaselt ja võrdselt, austades nende eneseväärikust ja isikupära. Õpetajad ja välilaagri läbiviijad loovad klassiruumis ja välilaagris õpilastele võimaluse näidata initsiatiivi, osaleda otsustamises ning tegutseda nii üksi kui ka koos kaaslastega. Märatakse ja ennetatakse õpilaste omavahelist kiusamist ning vägivalda.

8.2.7. Kursuste õpitulemused ja õppesisu

Kursus I „Riigikaitse“

Teema: Eesti sõjaajalugu

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) seletab näidete kaudu, kuidas sõjapidamine on ajaloo jooksul muutunud ning selgitab sõdade mõju ühiskonnale ja inimeste saatusele (oma perekonna näitel);
- 2) nimetab Eesti ja Euroopa sõjaajaloo tähtsamaid sündmusi ning nende põhjusi maailma ajaloo kontekstis; analüüsib sõja tagajärgi ja mõju ning seoseid ühiskondlike protsessidega;
- 3) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid sõda, sõjaajalugu, sõjandus, sõjateadus, strateegia, taktika, heidutus, üldine sõjaväekohustus, palgasõjavägi, massiarmee;
- 4) teab, kes olid Michael Andreas Barclay de Tolly, Johan Laidoner, Aleksander Tõnisson, Julius Kuperjanov ja Johan Pitka, ning iseloomustab nende tegevust;
- 5) kirjeldab Eesti riigikaitse taasloomist.

Õppesisu

Sõjapidamise muutus ajaloo jooksul. Sõja mõiste. Sõjapidamisest vana- ja keskajal. Palgaväe

teke. Üleminek üldisele sõjaväekohustusele. Alalised armeed, regulaararmee, massiarmeed. Ohvitserkonna kujunemine. Tehnika mõju sõjandusele. Sõda ja majandus. Sõjavastane liikumine. Sõjapidamise ulatus (maailmasõjad) ja sotsiaalne mõju 20. sajandi. Rahvasteliit.

Eesti sõjaajalugu üldise sõjaajaloo kontekstis. Ristisõdade ajastu ja muistne vabadusvõitlus. Eestlaste sõjaline organisatsioon muinasajal. Malev. Suurriikide võitlused Vana-Liivimaa pärast. Saja-aastase sõja sündmused Eestis (1558–1661). Põhjasõda ja selle tagajärjed Eestile. Vene impeeriumi sõjad ja Eesti. Sõjalised koormised. Sõjaväeteenistus Eesti alal. Sõjalised kaitserajatised. Esimene maailmasõda ja Eesti iseseisvuse süünd. Rahvusväeosad. Vabadussõda 1918–1920. Kooliõpilaste roll Vabadussõjas. Tartu rahu. Eesti riigikaitse 1920–1940. Teine maailmasõda ja Eesti. Eestlased Saksa armees ja Punaarmees. Soomepoisid. Metsavendlus. **Okupatsiooniar mee kohalolek.** Mõjud ühiskonnale, keskkonnale ja majandusele. Eestlased Nõukogude armees. Nõukogude armee lahkumine Eestist.

Eesti riigikaitse taastamine. Valikud Eesti riigikaitse taasloomisel. Eesti riigikaitsepoliitika kujunemine ning riigikaitsestruktuuride peamised suunad ja olulisemad sündmused.

Teema: Tänapäeva sõjalised kriisid, sõjad ja relvakonfliktid

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) toob näiteid 20. sajandi teise poole ja nüüdisaegsete sõjaliste kriiside ja konfliktide kohta, analüüsib nende tunnuseid, põhjusi ja arenguid;
- 2) kirjeldab rahvusvahelise julgeolekukeskkonna erinevaid arenguetape ning võrdleb külma sõja aegset ja tänapäevast julgeolekukeskkonda;
- 3) iseloomustab peamisi julgeolekuga tegelevaid rahvusvahelisi organisatsioone (NATO, EL, ÜRO, OSCE);
- 4) nimetab massihävitusrelvade põhitüüpe, kirjeldab nende kasutamise eesmärgi ja tagajärgi;
- 5) iseloomustab ja kasutab kontekstis mõisteid sõjaline kriis ja konfliktid, infosõda ja hübriidsõda, traditsiooniline ja asümmeetriline oht, küberturvalisus, psühholoogiline kaitse, massihävitusrelv, terrorism, heidutus.

Õppesisu

Rahvusvahelised kriisid ja konfliktid 20. sajandi teisel poolel valitud näidete toel. Julgeoleku riskid ja ohud, rahvusvaheline poliitika ja selles osalejad, riikidevahelised suhted. Kollektiivne kaitse ja julgeolek: ÜRO, NATO, Euroopa Liit. Rahvusvahelise sekkumise põhjused ja tagajärjed. Kriisid ja kriisikolled külma sõja ajal: Korea sõda, Kuuba kriis, Vietnami sõda. Rahvusvahelised rahuoperatsioonid. Tuumaajastu. Võidurelvastumine ja relvastuskontroll. Rahvusvaheline humanitaarõigus: eesmärk ja otstarve. Punase Risti tegevus konfliktides. Relvastuse areng.

Nüüdisaegsed rahvusvahelised konfliktid (alates 1990. aastast). Asümmeetrilised ohud. Infosõda, infooperatsioonid, informatsiooniline mõjutustegevus. Hübriidrännakud ja -sõda. Küberkonfliktid ja küberturvalisus. Psühholoogiline kaitse. Relvastuse areng.

Massihävitusrelvad (tuumarelv, bioloogiline relv, keemiarelv). Liigid ja toime ningkahjustavad mõjud. Relvade kasutamine ajaloos. Massihävitusrelva leviku piiramine. Kaitsevahendite areng. Kaitsevahendid erinevatele massihävitusrelva tüüpidele. Individuaalsed ja kollektiivsed kaitsevahendid.

Teema: Eesti julgeoleku- ja kaitsepoliitika ning riigikaitse juhtimine

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) kirjeldab Eesti riigikaitse laia käsituse põhimõtteid, eesmärgi ning üldist korraldust;
- 2) kirjeldab Eesti julgeoleku- ja kaitsepoliitika põhijooni rahvusvaheliste suhete ning Euroopa ja maailma julgeoleku kontekstis;

- 3) nimetab Eesti peamised julgeolekuohud;
- 4) kirjeldab Eesti riigikaitse juhtimist ja nimetab erinevate osapoolte ülesanded;
- 5) nimetab Kaitseväge ja Kaitseliidu ülesandeid ja kirjeldab nende struktuuri ja oskab neid võrrelda;
- 6) kirjeldab Kaitseväge ja Kaitseliidu traditsioone ning sümboolikat; tunneb ära kaitsevälase vormiriietuse, auastmetunnused ja eraldusmärgid;
- 7) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid riigikaitse lai käsitus, kaitsevõime, heidutus, asümmeetrilised ohud.

Õppesisu

Eesti julgeoleku- ja kaitsepoliitika. Ohud Eesti julgeolekule. Eesti julgeolekupoliitika põhimõtted ja eesmärgid. Iseseisev kaitsevõime ja kollektiivkaitse, sh liitlassuhted. Eesti osalemine NATOs.

Riigikaitse lai käsitus. Erinevate institutsioonide roll riigikaitstes. Ühiskonna kaasatus riigikaitsetesse ja erinevate elualade seotus riigikaitsega. Kodaniku osalemine riigikaitstes. Psühholoogiline kaitse.

Eesti riigikaitse juhtimine. Erinevate institutsioonide ülesanded riigikaitse juhtimises.

Kaitsevägi. Struktuur ja ülesanded. Kaitseväge juhtimine. Struktuuriüksused, nende põhiülesanded ja sümboolika.

Kaitseliit. Struktuur ja ülesanded. Kaitseliidu sõjaväeline ja kollegiaalne juhtimine. Kaitseliidu struktuuriüksused. Kaitseliidu traditsioonid ja sümboolika. Kaitseliidu liikme roll riigikaitstes osalemisel. Võimalused osaleda Kaitseliidu tegevuses.

Teema: Kaitseväeteenistus

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) väärtustab aja- ja reservteenistuse läbimist, et olla vajaduse korral valmis osalema riigikaitstes;
- 2) teab oma ülesandeid ja rolli riigikaitstes osalemisel;
- 3) väärtustab vaba tahte alusel ajateenistuse läbimist;
- 4) kirjeldab ja võrdleb ajateenistuse, asendusteenistuse, reservteenistuse ja tegevteenistuse eesmäärke ja korraldust;
- 5) kirjeldab tegevvälase elukutset ja elukutse omandamise võimalusi;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kaitseväekohustus, kaitseväekohustuslane, kutsealune, ajateenija, ajateenistus, kaitseväeteenistus, tegevteenistus, tegevvälane, reservteenistus, reservis olev isik, õppekogunemine.

Õppesisu

Kaitseväeteenistus. Teenistuse liigid. Kaitseväeteenistuskohustus. Kaitseväekohustuslase, sh kutsealuse õigused ja kohustused.

Ajateenistus. Ajateenistusse kutsumine ja kutsumisest vabastamine. Ajapikendused. Ajateenistuse kestus. Ajateenija õigused ja kohustused ning sotsiaalsed garantiid. Ajateenistuse korraldus ja väljaõpe. Naissoost isikute vabatahtlikult kaitseväeteenistusse astumine.

Asendusteenistus. Usulistel või kõlbelistel põhjustel ajateenistuse asendamine asendusteenistusega. Teenistuskohad. Asendusteenistuse kestus.

Reservteenistus. Reservis oleva isiku õigused ja kohustused. Õppekogunemised.

Tegevteenistus ja tegevvälase elukutse. Väljaõpe, haridus, teenistuskäik ja karjääri võimalused.

Teema: Riviõpe

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) kirjeldab rivikorra kujunemise ajalugu ja kasutamise vajadust näidete toel;
- 2) selgitab rivikorra tähtsust tänapäeval meeskonnatunnetuse ja ühtekuuluvuse ning distsipliini alusena;
- 3) teab, mis on käsklus, eel- ja täitekäsklus;
- 4) tunneb koondrivi käsklusi ja liikumist koondravis.

Õppesisu

Rivikord. Ajalooline ülevaade rivikorra kujunemisest. Üksuste riviline juhtimine ja liikumine lahinguväljal ajalooliste näidete toel.

Praktiline riviõpe. Kohustused enne rivistumist ning ravis. Tegevused paigal ja liikumisel. Rivikord väljaõppe korraldamisel. Käsklused. Tervitamine.

Teema: Relvaõpe ja ohutus

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) teab erinevaid relva- ja laskemoona liike;
- 2) teab relva kandmise kultuuri ning relva kasutaja vastutust;
- 3) teab relva ja laskemoona ohutu käsitlemise põhimõtteid;
- 4) kirjeldab relva ja padruni tööpõhimõtteid;
- 5) kirjeldab kuuli lendu ja seda mõjutavaid tegureid; 6) nimetab Kaitseväes ja Kaitseväes kasutatavaid relvi ja relvasüsteeme.

Õppesisu

Relv. Relva kasutamise õigus ja sellega kaasnev vastutus. Kaitseväes ja Kaitseväes kasutatavad relvad.

Ballistika. Padruni tööpõhimõte. Ülevaade ballistikast. Kuuli lennujoone kuju, tabatav ja tabamatu ala. Kuuli lendu ja hajumist mõjutavad tegurid.

Ohutusnõuded. Ohutusnõuded relva ja laskemoona käsitlemisel.

Teema: Topograafia ja orienteerumine

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) määrab paberkaardil kasutatavat mõõtkava ja teisendab seda maastikul sammupaaridesse;
- 2) tunneb ära topograafilise kaardi leppemärke ja iseloomustab kaardil kajastatud objekte; mõistab objektide vahelisi ruumilisi seoseid;
- 3) määrab kaardil malliga direktsiooninurga ja looduses maastikul kompassi järgi asimuudi;
- 4) selgitab direktsiooninurga ja asimuudi erinevusi ning põhjuseid;
- 5) orienteerub kaardi ja kompassi järgi.

Õppesisu

Topograafia sissejuhatus. Kaardi mõõtkava. Kaardi leppemärgid. Leppemärkide jaotus. Reljeefi märgistus kaardil. Reljeefi erinevad vormid ning nende iseloomustus.

Kompass, magnetiline asimuut ja direktsiooninurk. Kaartidel kasutatavad põhjasuunad. Magnetiline deklinatsioon. Direktsiooninurk. Magnetiline asimuut. Suunaparand. Kompass ja selle kasutamine. Kompassi kasutamise piirangud. Magnetilise anomaalia alad.

Kaardi orienteerimine, maastikul orienteerumine, käsi-GPSi kasutamine. Kaardi orienteerimine kompassi, joonobjekti, punktorientiiri, taevakehade järgi. Asimuudi määramine maastikul ja selle järgi liikumine. Üldised juhised ning piirangud käsi-GPSi kasutamiseks maastikul.

Teema: Esmaabi

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) oskab õnnetuse korral olukorda adekvaatselt hinnata ja vastavalt tegutseda, sh abi kutsuda, vajaduse korral abi anda ja kannatanut transportida;
- 2) analüüsib ohtusid, mis võivad õnnetuskohal esineda, ning teab, kuidas kaitsta ennast ja abivajajat võimalike ohtude eest;
- 3) teab elupäästva ja jätkuva esmaabi võtteid ja kasutab neid;
- 4) teab käepäraseid ja meditsiinilisi abivahendeid ja kasutab neid;
- 5) annab esmaabi erakorralise haiguse, õnnetuse või mürgistuse korral ning traumakannatanule.

Õppesisu

Tegutsemine õnnetuse korral. Ohu hindamine ja ohutuse tagamine, päästmine otsesest ohust, sh Rauteki haaret kasutades. Kannatanu seisundi hindamine. Tegevuste järjekord kannatanu esmasel ülevaatusel. Sündmuskoha tähistamine. Elupäästev esmaabi. 112-abikutse. Jätkuv esmaabi.

Elupäästev esmaabi. Elustamise ABC. Elupäästev esmaabi traumakannatanule. Suure välise verejooksu sulgemine abivahenditega ja abivahenditeta. Hingamisteede vabastamine ja vabana hoidmine. Teadvuse tasemed, teadvusetuse põhjused. Teadvuseta kannatanu abistamine. Šoki mõiste, liigid ja esmaabi. Kliiniline ja bioloogiline surm.

Esmaabi vigastuste ja haigestumiste korral. Jäsemetraumade fikseerimine. Sobivad asendid erinevate vigastuste ja haigestumiste korral. Termolina kasutamine. Heimliche võte. Allergia. Termilised traumad: põletused, päikesepiste, kuumarabandus, kuumakurnatus, külmumine, alajahtumine (hüpotermia). Uppumine. Mürgistused. Alkoholimürgistus. Psühhotroopsete ainete üledoos. Maohammustus. Putukate pisted. Võõrkeha hingamisteedes.

Teema: Siseturvalisus ja elanikkonnakaitse

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) kirjeldab Eestis toimuda võivaid hädaolukordi;
- 2) loetleb siseturvalisuse tagamisega tegelevaid ametkondi ja nende ülesandeid;
- 3) teab, kuidas riik erinevate hädaolukordade puhul tegutseb, ning kirjeldab elanikkonnakaitse korraldust riigis ja oma kodukohas;
- 3) kirjeldab enda ja oma pere ettevalmistusi erinevateks hädaolukordadeks ja elutähtsate teenuste katkestusteks (elekter, side, küte jmt);
- 4) kirjeldab enda käitumist ja teiste abistamist erinevate hädaolukordade puhul;
- 5) oskab leida teavet ohtudest nii kodukandis kui ka välisriiki reisides.

Õppesisu

Erinevad hädaolukorrad Eestis. Ohtude hindamine ja nende ennetamine. Erinevate hädaolukordade riskid: loodusõnnetus, tehnoloogiline õnnetus, kiirgusõnnetus, äkkrünnak, massirahutus, epideemia, transpordiõnnetus jmt.

Hädaolukordades tegutsemine. Siseturvalisuse eest vastutavate ametkondade ülesanded hädaolukorras. Kohaliku omavalitsuse roll siseturvalisuse tagamisel. Kodanikuühenduste (vabatahtlikud päästjad, naabrivalve jt) ja abipolitseinike roll siseturvalisuse tagamisel. Esmane iseseisev hakkamasaamine ja abivajajate abistamine. Ulatuslik evakuatsioon.

Elutähtsad teenused. Elutähtsate teenuste ülevaade ja nende katkestuste mõju inimestele ja ühiskonnale. Elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamine. Igaühe võimalused valmistuda elutähtsate teenuste katkestusteks.

Elanikkonnakaitse. Hädaolukordadeks valmisolek ja elanikkonnakaitse põhimõtted. Inimeste kohustused ning põhiõiguste ja vabaduste piiramine erinevate hädaolukordade ajal. Eriolukord, erakorraline seisukord, sõjaolukord.

Hättasattumine välisriigis. Ettevalmistused välisriiki reisimiseks (sh teadmine Välisministeeriumi soovitudest). Välisriigis hädaolukorda sattudes asjakohane tegutsemine ja usaldusväärse info hankimine.

Riski- ja kriisikommunikatsioon. Teabeallikad piirkonna ohtude kohta. Ohuteabe ja hoiatuste edastamise vahendid. Allikad, kust leida hädaolukordades teavet käitumisjuhistest ja olukorra lahendamisest.

Kursus II „Praktiline õpe välilaagris“

Kursusel (35 tundi) praktiseeritakse välitingimustes erinevates situatsioonides hakkamasaamist üksikisiku tasandil ja meeskonnana. Õpitakse majutuse (sh hügieenialade) rajamist ja toitlustuse korraldamist välitingimustes ning individuaal- ja allüksuse varustuse kasutamist. Harjutatakse erineval maastikul orienteerumist kompassi ja kaardiga valgel ning pimedal ajal. Praktiline esmaabi hõlmab tegevuste harjutamist simuleeritud õnnetuspaigal ning elupäästvat ja jätkuvat esmaabi.

Teema: Välilaagri rajamine ja eluolu välitingimustes, sh toitlustamine, keskkonnakaitse **Õpitulemused**

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) rajab välitingimustes majutus-, söögi- ja hügieenialad;
- 2) järgib välitingimustes toitlustamise ja hügieeni reegleid;
- 3) oskab välitingimustes valmistada sooja toitu (sh kasutada kuivtoidupakki);
- 4) tunneb meetmeid, kuidas ära hoida reostust looduses ning metsatulekahjude teket.

Õppesisu

Harjutatakse majutuse ja toitlustuse korraldamist välitingimustes koos telkide, söögi- ja hügieenialade püstitamise ning sooja toidu valmistamisega.

Teema: Individuaal- ja allüksuse varustus

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) kasutab välitingimustes hakkamasaamiseks vajalikku üksikisiku ja meeskonna varustust otstarbekohaselt ja õigesti.

Õppesisu

Õpitakse tundma individuaal- ja allüksuse varustuse otstarvet ning seda õigesti kasutama.

Teema: Topograafia ja liikumine maastikul

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) orienteerub üksi ja mitmekesi kaardi ja kompassi järgi vähe- ja keskmiselt liigendatud maastikul valgel ja pimedal ajal;
- 2) tunneb õist orienteerumist piiravaid tegureid.

Õppesisu

Harjutatakse kaardi ja kompassi kasutamist vähe- ja keskmiselt liigendatud maastikul, oma asukoha ja kauguste määramist ning objektidele osutamist erineval maastikul ja erinevas valguses. Erinevad liikumisviisid.

Teema: Esmaabi välitingimustes**Õpitulemused**

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) kasutab üldiseid esmaabivõtteid erakorralise haigestumise, mürgistuse või õnnetusjuhtumi korral;
- 2) tunneb erinevaid kannatanu transportimise võtteid;
- 3) kasutab käepäraseid ja meditsiinilisi abivahendeid.

Õppesisu

Harjutatakse üldiseid esmaabivõtteid, erinevaid kannatanu transportimise võtteid ja käepäraste abivahendite valmistamist ja kasutamist.

Teema: Laskeõpe

Relva- ja laskeõpe viiakse läbi juhul, kui koolil on võimalik korraldada õppekäik lasketiiru või praktilise õppe raames välilaagris.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) järgib relva ja laskemoonaga ümberkäimise ohutuseeskirju ja -nõudeid; 2) käitub lasketiirus turvaliselt laskmiskäskluste järgi;
- 3) võtab iseseisvalt laskeasendeid ja kasutab õiget päästmistehnikat;
- 4) sooritab ohutult tiirulaskmise praktilisi harjutusi juhendaja kontrolli all.

Õppesisu

Harjutatakse tsiviilrelva või mittesõjarelva ja laskemoona ohutut käsitlemist ning erinevaid laskeasendeid juhendaja kontrolli all.

8.3. Valikõppeaine „Uurimistöö alused“

8.3.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Valikõppeainega „Uurimistöö alused“ taotletakse, et õpilane:

- 1) märkab uurimist väärivaid probleeme, sõnastab uurimistöö eesmärgi(d), uurimisküsimuse(d) ja/või hüpoteesi(d);
- 2) eesmärgistab oma tegevuse, oskab kavandada ja ellu viia uurimistöö erinevaid etappe;
- 3) oskab iseseisvalt juhendi järgi töötada;
- 4) kasutab erinevaid teabeallikaid ning hindab kriitiliselt neis sisalduvat infot;
- 5) omab ülevaadet andmete kogumise, töötlemise ning analüüsimise meetoditest;
- 6) loob seoseid, argumenteerib ja teeb järeldusi ning kujundab oma seisukoha allikatele ja oma analüüsi tulemustele tuginedes;
- 7) esitab, analüüsib ja põhjendab oma töö tulemusi;
- 8) oskab koostada uurimistöö retsensiooni ja anda ning võtta vastu konstruktiivset tagasisidet;
- 9) analüüsib oma kogemust uurijana ning teadvustab oma tugevaid külgi ja arenguvajadusi.

8.3.2. Õppeaine kirjeldus

Valikõppeaine läbimisel kujuneb õpilasel esmane uurimispädevus, mis on vajalik iseseisva uurimistöö kavandamiseks ja elluviimiseks. Selleks omandab õpilane õppeainet läbides algteadmised uurimistöö olemusest, meetoditest, etappidest, struktuurist, vormistamisest ja kaitsmisest ning harjutab uurimistöö erinevate etappide elluviimist.

Uurimine on eelkõige protsess ja töömeetod, mille käigus õpilane analüüsib uuritavat probleemi või valdkonda süsteemselt ja asjakohaselt struktureeritud viisil ning järgib tööd koostades teaduslikkuse põhimõtteid. Valikõppeaine läbimisel õpib õpilane seega allikaid kriitiliselt käsitlema, oma tööd eesmärgistama ning eesmärgi saavutamiseks asjakohaseid uurimisviise kasutama. Allikatega töötades kujundab õpilane oma seisukohad usaldusväärsetele allikatele tuginedes ning hindab uue informatsiooni valguses kriitiliselt nii teiste autorite kui ka omaenda seniseid arvamusi. Õpilane õpib eristama teaduslikku allikat mitteteaduslikust allikast ning väljendama ennast argumenteeritult ja faktidele tuginedes. Allikatega töötades õpib õpilane märkama uurimist vajavaid probleeme ning leiab fookuse iseseisva uurimistöö läbiviimiseks gümnaasiumiõpingute jooksul. Uurimistöö olemuse, protseduuri ja meetoditega tutvumise tulemusel õpib õpilane mõistma seoseid uurimisprobleemi, uurimisküsimuse ja uurimismeetodi vahel, sõnastama uurimisprobleemi ja uurimisküsimuse ning valima uurimisküsimuse käsitlemiseks sobiva(d) meetodi(d).

Uurimispädevuse osaks on ka oskus oma töö tulemusi tutvustada, mistõttu areneb õppeaine läbimisel ka õpilase avaliku esinemise oskus. Õpilane õpib oma tööd etteantud ajaraami sees informatiivselt esitlema ja selle üle arutlema ning konstruktiivset tagasisidet vastu võtma ja tagasisidestama ka õpingukaaslaste iseseisvaid töid. Uurimispädevuse kujunemiseks ning omandatud oskuste ja teadmiste iseseisvaks rakendamiseks on võtmetähtsusega oma kogemuse, isikliku arengu ja tehtud töö järjepidev analüüsimine ning oma tugevate külgede ja arenguvajaduste määratlemine.

8.3.3. Võimalusi lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Valikõppeaine on tihedalt seotud eesti keele, infotehnoloogia, loodusainete, matemaatika ja sotsiaalainete valdkonnaga. Esmase uurimispädevuse kujunemist toetavad muu hulgas kirjalik eneseväljendusoskus ja korrektne keelekasutus, uurimistöö läbiviimiseks vajaliku riist- ja

tarkvara kasutamise oskus, matemaatika sümbolite ja esitusvahendite kasutamise oskus, infootsingu oskus ning oskus eri liiki tekste lugeda ja analüüsida. Lisaks toimub uurimispädevuse areng erinevate õpitulemuste saavutamise kaudu ka kõigis nimetatud valdkondades, mistõttu eeldab valikõppeaine eesmärgipärane õpetamine mõtestatud lõimingut kõigi asjakohaste ainevaldkondadega.

Valikõppeaine raames on võimalik käsitleda kõiki läbivaid teemasid ning toetada kõigi üldpädevuste arengut, sõltuvalt õpilastele huvipakkuvatest teemadest. Eelkõige toetatakse õppeaine raames aga ettevõtlikkuspädevuse, suhtluspädevuse, enesemääratluspädevuse ja õpipädevuse arengut, sest õppeaine fookuses on teabekeskonna kriitiline analüüsimine, oma töö eesmärgistamine ja kavandamine ning oma seisukohtade selge ja asjakohane väljendamine. Kuna valikõppeaine toetab õpilasuurimuse läbiviimist ja valmimist, eeldab kursus selget ja läbimõeldud kohta kooli uurimistööde läbiviimise, juhendamise ja kaitsmise protsessis.

8.3.4. Õppetegevuse kavandamise ja korraldamise põhimõtted

Valikõppeaine kursuse maht on 35 tundi ning selle õpitulemused ja õppesisu on esitatud ühe kursuse mahus. Õppeaine jagunemine auditoorseteks tundideks, iseseisvaks tööks ja/või e-õppevormideks määratakse kooli õppekavas.

Valikõppeaine toetamiseks on koolis koostatud uurimistööde läbiviimise üksikasjalik juhend, mida kursuse raames õpilastele tutvustatakse. Juhendis on fikseeritud uurimistöö struktuur, viitamise, vormistamise ja kaitsmise nõuded, on määratud juhendaja ja retsensendi roll ning hindamise põhimõtted.

Õpilane ei pea valikõppeaine läbimise käigus viima iseseisvalt läbi terviklikku uurimistööd, kuid õppetöös luuakse õpilasele võimalused uurimistöö iseseisvaks läbiviimiseks vajalike oskuste kujunemiseks. Õppetööd korraldades luuakse võimalusi:

- 1) iseseisvaks ja grupitööks;
- 2) erinevat tüüpi allikate otsimiseks ja analüüsimiseks;
- 3) uurimisprobleemi, uurimiseesmärgi, uurimisküsimuste ja hüpoteeside omavaheliste seoste mõistmiseks;
- 4) akadeemilise kirjutamise harjutamiseks;
- 5) ühiskondlikult aktuaalsete teemade üle arutlemiseks;
- 6) erinevate andmekogumismeetodite katsetamiseks;
- 7) konstruktiivse tagasiside andmiseks ja vastuvõtmiseks ning vastastikuseks retsenseerimiseks;
- 8) kooli uurimistööde juhendiga tutvumiseks;
- 9) oma tugevuste ja arenguvajaduste analüüsimiseks ning oma kogemuse reflekteerimiseks;
- 10) avalikuks esinemiseks ja aruteluks.

8.3.5. Hindamine

Õpilasele tutvustatakse kursuse algul, mida, millal ja mille alusel hinnatakse. Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja nende rakendamise oskust kirjalike, suuliste ja/või praktiliste tööde alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas taotletavatele õpitulemustele. Õpilane on hindamisel aktiivne partner, kes analüüsib ja tagasisidestab nii iseenda kui ka kaasõppijate tööd.

8.3.6. Õppekeskkonna kujundamise põhimõtted

Õppekeskkond korraldatakse moel, et see pakuks õpilastele vajalikku tuge iseseisvaks ja/või grupis töötamiseks. Esmatähtis on luua vaimne õpiruum, mis toetab õpilase õppimist ja arengut ning arusaamist teadusliku uurimistöö protsessist. Selleks luuakse õpilasele võimalusi aruteluringide, akadeemiliste diskussioonide, õppekäikude, varasemate uurimistöödega tutvumise ning pideva eneserefleksiooni ja analüüsimise kaudu.

Aine õppimisel kujundatakse ja kasutatakse ka virtuaalset õppekeskkonda, sh tehakse kursuse materjalid kättesaadavaks sobivas veebikeskkonnas, juhendatakse õpilasi internetis leiduvate infoallikate, juhendite ja materjalide leidmisel ning nendega töötamisel. Kool toetab võimaluste piires eksperimentide või katsete läbiviimist ning võimaldab õpilasele ligipääsu valikaine õppimiseks vajalikele vahenditele (sh veebikeskkonnad, tarkvara, riistvara, katsevahendid).

8.3.7. Kursuse õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) tunneb teadusliku uurimistöö koostamise põhimõtteid;
- 2) sõnastab uurimisprobleemi, uuringu eesmärgi, uurimisküsimuse(d) ja vajaduse korral hüpoteesi(d) ning kavandab iseseisvalt uurimistöö;
- 3) teab peamisi andmete kogumise meetodeid;
- 4) katsetab erinevate uurimisküsimuste käsitlemiseks sobilikke andmete kogumise meetodeid ja tunneb põhjalikumalt vähemalt ühte meetodit;
- 5) leiab, kasutab ja tõlgendab kriitiliselt uurimistööks vajalikke allikaid ning analüüsib allikate asjakohasust;
- 6) kasutab eri tüüpi andmete töötlemiseks ja analüüsimiseks sobilikke kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid meetodeid ning esitab andmeid sobival kujul;
- 7) tunneb uurimistöö läbiviimiseks vajalikke ohutusnõudeid ja eetikanorme;
- 8) tunneb kooli uurimistööde koostamise juhendis määratletud uurimistöö vormistamise ja viitamise nõudeid;
- 9) tunneb akadeemilise kirjutamise eripära ning väljendab oma seisukohti argumenteeritult ja allikatele viidates;
- 10) arutleb oma töö teemal ning kaitseb oma töö tulemusi nii suuliselt kui kirjalikult;
- 11) annab konstruktiivset tagasisidet ning võtab teistelt saadud tagasisidet arvesse;
- 12) retsenseerib uurimistööd;
- 13) teab oma tugevusi ja parenduskohti uurijana.

Õppesisu

Uurimistöö olemus. Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimus. Uurimistöö eesmärgid ja tunnused. Mõistete defineerimine.

Uurimistöös kasutatavad meetodid. Meetodite liigid ja valik. Valmisandmestikud ja allikad (ametlik statistika, statistilised andmebaasid, arhiivimaterjalid, varasemad uurimused, muud dokumendikogud). Andmekogumismeetodid (vaatlus, eksperiment, mõõtmine, intervjuu, ankeetküsitlus, uurijapäevik, hinnanguskaala jne). Valimi koostamine ja suurus, tulemuste usaldusväärsus. Andmekogumismeetodi rakendamine valimile. Isikuandmete kaitse ja uurimiseetika. Andmetöötlusmeetodid (kirjeldav statistika, korrelatsioon jne). Analüüsimeetodid (võrdlemine, reastamine, analüüs, süntees, üldistamine, argumenteerimine). Seoste loomine, tulemuste analüüs ja arutelu. Andmete esitlemise viisid (loendid, tabelid, graafikud, diagrammid jt).

Uurimistöö etapid. Koostöö juhendajaga. Teema valik ja piiritlemine. Töö allikatega (elektroniline teabeotsing, allikakriitilisus ja plagieerimise vältimine). Uurimistöö kava koostamine. Uurimisküsimuse ja vajaduse korral hüpoteesi sõnastamine. Andmete ja informatsiooni (faktide) kogumine ja analüüs. Uurimistöö tulemuste tõlgendamine ja üldistamine.

Uurimistöö kirjalik vormistamine.

Uurimistöö struktuur. Tiitelleht. Sisukord. Sissejuhatus. Põhiosa (peatükid ja alapeatükid). Kokkuvõte. Kasutatud materjalid. Lisad. Retsensioon. Resümees (emakeeles ja A-võõrkeeles).

Tabelid ja joonised. Asjakohasus, paigutus. Vormistamisnõuded.

Stiil ja keel. Akadeemiline kirjastiil. Loetavus ja mõistetavus. Terviklikkus ja sidusus. Lauseehitus ja sõnavalik. Objektiivsus. Ajavormid. Loetelud. Lühendite ja numbrite kasutamine tekstis. Õigekeel.

Viitamine ja vormistamine. Tsitaat ja refereering. Plagiaadi tähendus. Tekstisisene viitamine. Joonealune viitamine. Allikaloend (artikkel, raamat, õigusaktid, arhiivimaterjalid, elektroonilised allikad, dokumendid ilma isikuandmeteta jne). Allikakriitika.

Kaitsmine. Kaitsmise protseduur. Töö tulemuste esitlemine. Avalik esinemine ja arutlemine.

Retsenseerimine ja tagasiside. Retsensioon ja selle koostamine. Konstruktivse tagasiside andmine ja vastuvõtmine. Eneseanalüüs ja refleksioon.